

LATVIJAS-IGAUNIJAS BIEDRĪBAS MĒNEŠRAKSTS

LÄTI-EESTI ÜHINGU KUUKIRI

Nr. 1

1933. G.

APRĪLIS-MAIJS

1. GADS

LATVIJAS - IGAUNIJAS BIEDRĪBAS IZDEVUMS

Pie mākslīgo mēslu iepirkšanas
pieprasiet pirmklasīgo Latvijas

zuperfosfatu

marku.

Adr. Rīgā, L. Pils ielā 23, dz. 13

Tālruni: 21755 un 32848

LATVIJAS-IGAUNIJAS BIEDRĪBAS MĒNEŠRAKSTS LĀTI-EESTI ÜHINGU KUUKIRI

Nr. 1.

E. A.

Aprilis-Maijs

1. gads

4A

5349

levadam.
Eessõnaks.

Sekojojot sprauklam mērķim — nostiprināt draudzību starp Latvijas un Igaunijas tautām un sekmēt savstarpēju tuvināšanos — Latvijas - Igaunijas biedrība, pēc savas 5 gadu pastāvēšanas, ir atzinuse par nepieciešamu savu darbību paplašināt, lai jo sekmīgāki veiktu uzdevumu. Esam gan sarīkojuši ekskursijas un savstarpējus apciemojumus, ir noturēti referāti un apspriedes par abu tautu intereses skarošiem jautājumiem, sarīkoti koncerti, izstādes, un pie biedrības nodibinātas sekcijas speciāliem uzdevumiem, bet viss tas ir nepietiekoši cēla mērķa sekmīgai sasniegšanai.

Draudzība var būt īsta un ilgstoša tikai tad, ja viens draugs otru labi pazīst, ja visas varbūtējās domstarpības un pārpratumi tiek laikā noskaidroti un likvidēti. Tikai tādos apstākļos reiz nodibināta draudzība un sadarbība būs nesatricināma un droša.

Par nožēlošanu, tomēr jāatzīst, ka kaut gan abas tautas — latvieši un igauņi — kā vistuvākie kaimiņi savu attīstību izveidojušas vienādos apstākļos, arī savu valstu neatkarību izcīnījušas visciešākā sadarbībā, viena otru vēl nepietiekoši pazīst. Vāji pazīstam viena otras īpašības, centienus, dzīves izveidošanas paņēmienus.

Tāpēc arī var rasties viena otra aizdoma, neuzticība. To, varbūt, gan varētu visā pilnībā attiecināt tikai uz atsevišķām

Jālgides oma eesmärki — kindlustada sõprust Lāti ja Eesti rahva vahel ning soodustada omavahelist lähenemist — Lāti-Eesti ühing pärast 5 aastast tööd on jõudnud otsusele, et ta oma ülesannete parimaks kordasaatmiseks peab laiendama tegevust. Oleme korraldanud ekskursioone ja omavahelisi külastamisi, on peetud referaate ning nõupidamisi küsimusist, mis huvitavad mõlemaid rahvaid, on korraldatud kontserte, näitusi ja asutatud komisjone eriliste ülesannete täitmiseks, aga kõike seda pole veel küllalt nii suure eesmärgi saavutamiseks.

Sõprus võib olla tõeline ainult siis, kui üks sõber tunneb teist, kui kõik võimalikud arusaamatused ja mõttevahed selgitatakse ning kõrvaldatakse. Ainult sääraates oludes võib kord sündinud sõprus ja koostöö olla kindel ja julge.

Kahjuks pean tunnistama, et lätlased ja eestlased teineteist tunnevad veel väga vähe, hoolimata sellest, et nad on arenenud ühistes oludes lähemate naabritena ning võitsid oma riikide iseseisvuse kõigetihedamas koostöös. Meie ei tunne teineteise omapärasusi, püüdeid, elu korraldamise metoode. Sellepärast võib vahel sündida kahtlus, usaldamatus. Üks tähtsamast arusaamatuse põhjusist on see, et iga rahvas räägib oma keelt, millest teine aru ei saa. Pole lootust oota, et ka lähemas tu-

personām, vai tuvākiem pierobežu kaimiņiem.

Viens no galvenie šīs nesaprašanās iemesliem ir tas, ka katra tauta runā savu, otrai tautai nesaprotamu valodu. Nav arī gaidāms, ka tuvākā nākotnē ikviens latvietis brīvi pārvaldīs igauņu valodu, vai igauņi latviešu.

Tomēr valodas neprašana nedrīkstētu būt par šķērslī abu tautu īstai draudzībai un ciešai sadarbībai, nedrīkstētu būt par šķērslī abu valstu iekarotās brīvības nodrošināšanai, kas iegūta ar tik daudz upuriem.

Mūsu tagadējā paaudze ir atbildīga vēstures priekšā, ir atbildīga nākotnes paaudžu - paaudzēm par to, vai būsīm pratuši pienācīgi novērtēt tās brāļu asinis, ar kurām slācītas mūsu dzimtās zemītes, par kurām pirka mūsu tautu brīvība un valstu neatkarība.

Latvijas - Igaunijas biedrība, nopietni apsverot jautājumu par abu tautu tuvināšanu un gala mērķa sasniegšanu, nākusi pie slēdziena, ka ar referātiem, sarīkojumiem, ekskursijām un cita veida biedrības sekciju darbību gan var daudz ko noskaidrot un darbību sekmēt, bet plašākām abu tautu masām tas maz ko vēl spēj dot. Nopietiek, ja saprašanās un sadarbība nodibināta starp atsevišķām personām, vai iedzīvotāju nogrupējumiem; tai jābūt starp abu tautu masām.

Šā uzdevuma sekmēšanai mūsu biedrība stājas pie sava mēnešraksta izdošanas paralēli abās valodās — latvju un igauņu, — padarot to vienlīdzīgi pieejamu abām tautām.

Caur šo izdevumu centīsimies apgaismot visus tos jautājumus, kā politikas un tiesību, tā arī saimniecības un kultūras laukā, kuriem plašāka nozīme abu tautu turpmākā attīstībā un sadarbībā. Neliegsim savu draudzīgu roku arī tiem Latvijas un Igaunijas tuvākiem kaimiņiem, kuri atrodas no mums uz dienvidiem un ziemeļiem vai arī otrpus viļņojošiem Baltijas jūras ūdeņiem.

Mēs ceram, ka ar mūsu igauņu draugu atbalstu, tas mums izdosies. Vēl jo vairāk mēs uz to varam paļauties tāpēc, ka atrast šos kopējus ceļus abu valstu nostiprināša-

levikus iga lātlane vabalt kõneleks eesti, või eestlane — lätikeelt. Siiski keele oskamatus ei tohiks olla takistuseks mõlema rahva sõprusele ja tihedale koostööle, ei tohiks olla takituseks mõlema riigi võidetud vabaduse kindlustamisel.

Meie praegune põlv on vastutav ajaloo ees, on vastutav tuleviku põlvede põlvedele selles, kas oleme osanud õigelt hinnata seda vendade verd, mis valatud meie kodumaade pindadel, millega ostetud meie rahvaste vabadus ja riikide iseseisvus.

Lāti - Eesti ühing, kaaludes mõlema rahva lähendamise ja teiste eesmärkide saavutamise küsimust, leidis, et referaatidega, pidudega ja ühingu komisjonide tegevusega võib küll palju selgitada ja tegevust edendada, aga laiadele rahvakihtidele see annab siiski veel liig vähe. Pole küllalt, et sõprus ja kooskõla on ainult mõningate isikute või elanike gruppide vahel; see peab olema mõlemate rahvaste vahel.

Selle ülesande täitmiseks meie ühing algab oma kuukirja väljaandmist. Ta ilmub paralleelset mõlemas — lāti ja eesti — keeltes, nõnda on ta kättesaadav mõlemale rahvale.

Selles väljaandes katsume valgustada neid poliitika, õigus-, majandus- ja kultuurelu küsimusi, millel suurem tähtsus rahvaste edaspidises arenemises ja koostöös. Ulatagem sõbralikku kätt ka Lāti ja Eesti põhja ning lõunanaabritele, samuti ka Läänemere teise kalda elanikkele.

Loodame, et oma Eesti sõprade kaasabi-ga seda ka jõuame. Seda võime loota ka sellepärast, et ühiste teede leidmine on mõlema rahva südamlikum soov. Meie algatuse hääd kordaminekut garanteerib ka vastutulek riigi kõrgema võimu kandjate ja tegelaste poolt, samuti suur kaastööliste pere, kelle eesotsas on laialt tuntud avalikkuse tegelane Fr. Balodis, kes lah-kelt võtnud oma õlgadale kuukirja juhtimise.

Loodame, et meie ajakiri leiab lahtiseid ukse Lāti ja Eesti majades.

„Sellega istutatakse Lāti - Eesti piirile uus tamme taim, mis kõigelahemas tule-

nā ir arī abu tautu sirsnīga vēlēšanās. To mums garantē arī tā labvēlība, kuŗu mūsu pasākumam sniedz valsts augstākās varas nesēji un atbildīgie darbinieki, kā arī kuplā līdzstrādnieku saime no zinātnisku un sabiedrisku darbinieku aprindām ar iecienīto un plaši pazīstamo sabiedrisko darbinieku un zinātnieku prof. Fr. Balodi priekšgalā, kas laipni uzņēmies mēnešraksta vadību.

Laižot mēnešrakstu tautā ceram, ka tam atvērsies plaši vārti kā Latvijas, tā Igaunijas sētās un visur tas atradīs mīļu mājas vietu.

„Uz Latvijas - Igaunijas robežas tiek dēstīta jauna spēcīga ozola zīle, no kuŗas visdrīzākā nākotnē jāizaug tam kuplam un spēcīgam Baltijas ozolam, kuŗš paliks mūžam nelokams pret katru visbārgāko vētru!“

A. Alberings,
Latvijas - Igaunijas b-bas pr-ks.

vikus peab kasvama tugevaks Balti tam-meks, mis jääb kõikumatuks isegi suuremates tormides!“

A. Alberings,
Lāti - Eesti ühingu esimees

Darbu sākot. Tööd alates.

Daudzus gadu simteņus līdzās viena otrai Baltijas jūras krastā dzīvojot, latviešu un igauņu tautas ir kopīgi iemācījušās vienlīdzīgi karsti mīlēt Baltiju, mūsu dzimteni.

Jau sirmā senatnē abas tautas ir samaksājušās asinīm par Baltijas kalniem, upēm un lējām, abas ir cinījušās ar tiem pašiem ienaidniekiem, kas no austrumiem un rietumiem nākdami ir kārojuši iegūt mūsu zemi.

Ap 600 gadu pēc Kristus pirmo reizi krievi nonāca līdz Latvijas un Igaunijas austrumu robežai, un no tā laika abas tautas, latvieši un igauņi, nepārtraukti pūlējās atsist šo mūsu bīstamāko ienaidnieku uzbrukumus. Un tapat senatnē dāņi un zviedri vairākkārt gan ar lielāku, gan mazāku veiksmi vai neveiksmi centās nostiprināties mūsu jūras un upju krastos, lai izmantotu tos labos satiksmes ceļus no rietumiem uz sudraba bagātiem austrumiem, kuŗus daba mūsu dzimtenei piešķīrusi: Rimberts, Nestors,

Mitu sajandit teineteise kõrval Lääne-mere kaldal elades, Lāti ja Eesti rahvad on ühiselt õppinud soojalt armastama meie kodumaad — Baltit.

Juba ürgvanal ajal on mōlemad rahvad maksnud oma verega Balti māgede, jōgede ja aasade eest, mōlemad vōitlesid nende samade vaenlastega, kes lāānes ja idas soovisid meie maad omaks saada.

600. a. p. Kr. jōudsid slaavlased esimest korda Lāti ja Eesti idapiirini ja sellest ajast on mōlemad rahvad — lātlased ja eestlased — pūidnud vahetpidamata lūiia tagasi meie kardetavamate vaenlaste pāāletungimisi. Samuti minevikus ka daanlased ja rootslased mitu korda küll suurema, küll vāiksema tulemusēga kat-susid end kindlustada meie mere ja jōgede kallastel, et kasutada hāād teed lāā-nest idasse, kus rikkalikult leiti hōbedat, mida loodus meie maale pole andnud: Rimbert, Mestor ja Snorre pakuvad huvitavaid andmeid neist vōitlustest; mina mainin nāiteks ainult Snorre juttu Rootsi

Snorre dod interesantus, datus par šīm cīņām, es pieminēšu tikai, piemēram, Snorres stāstu par zviedru karaļa Upsalas Erika karjiem Igaunijā un Kursā un Rimberta gleznainos Birkas Olava Kursas kara gājiena aprakstus un dāņu smagās neveiksmes tēlojumu turpat, kuršu zemē. Ar drošsirdīgu cīņu mūsu senči atbildēja cīņai.

Un ja karš vienmēr izauc pretkaru, — cik labi šo aksiomu apgaismo Indriķa kuršu un igauņu raksturojums: tie bieži ar savām lielām jūras laivām esot apciemājuši Dānijas un Zviedrijas ostas, laupdami, postīdami pilsētas un laukus un aizveddami pilsoņus gūstā...

Bet līdzās cīņām sirmā senatnē varam novērot arī mūsu senču dzīvus tirdznieciskus sakarus savā starpā un ar ļoti plašu apkaimi, krietnu kultūras sadarbību, kuŗa sasniegumus, tik diženus un daiļus uzglabājušas senvietas. Tā jau aizvēstures laikmetā miera darbs un uzspiestās cīņas ar kopīgiem ienaidniekiem sakausēja mūsu abu tautu likteņus vienādās rūpēs par dzimtenes brīvību, labklājību un kultūras attīstību.

Un kad 13. g. simtenis atnesa vēl jaunu naidnieku, ļaunāku un varmācīgāku, kopīgā nelaimē sāka izveidoties draudzība, kuŗa vienmēr stiprāka kļuva, kad svešu kungu un varu karu posts draudēja ugunīs, asinīs, mērī, badā un slimībās iznīcināt mūsu dzimteni un visu dzīvo tani. Šo draudzību diženi iesvētīja igauņu un latviešu, sev. vidzemnieku, asinsbrālība zviedru kara pulkos kaujas laukos Vācijā 17. gadusimtenī, un to labāki nostiprināja kopīgie prieki un kopīgās bēdas gaišākā „zviedru laikmetā“ un krievu imperijas divos gadusimtenos.

Beadzot, pasaules karā latviešu dēli Daugavas krastā varonīgi stājās pretīm pārspēkam un tā aizsargāja no posta ne tikai atlikušo savas zemes daļu, bet arī Igauniju, — un brīvības cīņās, pieminēšu Cēsu kauju, igauņu drošsirdīgie karavīri atnesa Latvijai savas zemes pateicību par Daugavas, Ventas un Zilupes krastos lietām asinīm.

Tā Latvijas un Igaunijas draudzību ir svētījis pats liktenis un neatvairāmā nepieciešamība. Šī draudzība ir kļuvusi

kuninga Upsala Eriku sōdādest Eestis ja Kuuramaal ning Rimberti ilusat Birki Olav'i Kuura sōja kirjeldust, samuti daani suurte kahjude kujutust Kuuramaal. Meie esivanemad vastasid neile kangelasliku vōitlusega.

Sōda alati toob teist sōda, — seda ak-sioomi hāsti valgustab Hindrek, kas ise-loomustanud kuuralasi ja eestlasi jārg-miselt: nende suured merelaevad sage-dasti kŭlastasid Daani ja Rootsi sada-maid, rōōvides, hāvitades linnasid ning talusid ja vōtsid elanikud vangī...

Vōitluste kōrval nāeme kauges mi-nevikus ka meie ūrgvanemate elavaid kaubanduse vahekordi, kŭll omavahelisi, kŭll laiema ūmbrusega. Samuti mārka-me suurt kultuurilist koostōōd, mida tōendavad vanad linnused. Nōnda juba eelajaloolistel aegadel rahulik tōō ja vōit-lused ūhiste vaenlastega ūhendas meie mōlema rahva saatusi ūhesuguseisse mu-redesse kodumaa vabaduse, rahu ja kul-tuuri arenemise eest.

13. sajand tōi veel ūhe uue vaenlase, kes oli palju hirmsam ja vōimsam. Siis hakkas kujunema sōprus, mis sai ikka tugevamaks, kui vōōraste valitsejate ja sōdade hādaoht āhvardas hāvitada meie kodumaad tules, veres, nāljas ja haigustes. Seda sōprust suurepāraselt pŭhitisid eestlased ja lātlased (iseāranis Liivi-maalt) veresōpruses rootsisōja vāljadel Saksamaal 17. sajandil ja seda kindlusta-sid ūhised rōōmud ning mured parimal „rootsiajal“ ja vene impeeriumi ajal ka-hesajandi jooksul.

Lōpuks maailmasōjas Lāti pojad kan-gelaslikult lāksid suurema vaenlase vastu Daugava kallastel ja kaitsesid mitte ainult oma kodumaa ūlejāānud osi, vaid ūhes sellega ka Eestit.

Nii an Lāti — Eesti sōprust pŭhenda-nud saatus ise ning suur tarvidus ūks-teise järele. See sōprus on saanud tra-ditsiooniks, mis on armas mōlemale rahva-le. Tema sŭvendamine ja edasi arenda-mine on Lāti - Eesti ūhingu eesmārgiks ning ūlesandeks. Meie tahame kindlus-tada parimat koostōōd kultuuri ning majanduse aladel ja iial ei unusta, et Eesti on Lāti liitlane. Meie pŭūame

tradīcija, kas arī mīla ir abām tautām, un to vēl padziļināt un izkopt ir latviešu un igauņu biedrības mēnešraksta uzdevums un mērķis. Mēs gribam palīdzēt nostiprināt labāku sadarbu kultūras un saimniecības laukā un apzināties, ka Igaunija ir Latvijas sabiedrotais. Mēs gribam censties iepazīstināt abas tautas vienu ar otras domām un sasniegumiem; ja labāki viens otru pazīsim, vēl tuvāki viens otram kļūsim. Mūsu vēlēšanās ir tikai viena: lai mūžam laimīgi, brīvi un draudzīgi līdzās plivinās Latvijas un Igaunijas karogi Baltijas jūras krastā, zemēs, kas pieder mums, latviešiem un igauņiem!

F. Balodis.

tutvustada mõlemaid rahvaid teineteise mõtetega ja saavutustega. Kui üks teist paremini tunneme, siis saame ka teineteisele lähemale. Meil on ainult üks soov: lehvigu Läti ja Eesti lippud igavesti teineteise kõrval Läänemere kallastel, maades, mis kuuluvad meile, lätlasile ja eestlasile!

F. Balodis.

Jau 5 gadus Latvijas - Igaunijas biedrība veic savu svētīgo darbu, kas aizvien iet plašumā. Par to liecina patreizējā mēnešraksta izdošana, kas līdz ar to vaiņago biedrības līdzšinējo darbību un, atbilstot mūsu tautas dzīvai interesei par kaimiņu un sabiedrotās igauņu tautas dzīvi un kultūru, var kļūt par jo svarīgu faktoru abu tautu tuvināšanās darbā. Izsaku cerību, ka latvju tauta, apziņoties šī pasākuma svarīgumu, ar dzīvu interesi atbalstīs mēnešraksta spraudto mērķu sasniegšanu, jo šie mērķi ir viņas pašas mērķi. Tas ir mans labākais novēlējums jaunajam mēnešrakstam viņa gaitās.

A. Kviesis,
Valsts prezidents.

Juba viis aastat Läti - Eesti ühing teeb oma kasulikku tööd, mis siirdub ikka laiemaks. Seda tunnistab käesoleva kuukirja väljaandmine, mis ühes sellega kroonib ühingu senist tegevust. Kuna meie rahval on elav huvi naabri ja liitlase Eesti rahva elu ning kultuuri vastu, siis võib ta saada tähtsaks teguriks mõlema rahva lähendamise töös. Avaldan lootust, et Läti rahvas selle algatuse tähtsust õieti hindab ja elava huvi- ga aitab kuukirja eesmärkide saavutamist kuna need eesmärgid on ka tema enese eesmärkideks. See on minu parim soov uuele kuukirjale tema radadel.

A. Kviesis,
Riigipresident.

Alberts Kviesis,
Latvijas Valsts Prezidents.

Konstantins Petss,
Igaunijas valsts vecākais.

Ar dziļu gandarījumu atzīmējams Latvijas-Igaunijas biedrības lielais un svētīgais darbs abu mūsu sabiedroto tautu tuvināšanā un vienošanā. Mūsu tautu likteņi no senseniem laikiem ir vijušies kā saimnieciskās, tā garīgās dzīves plūdumā. Ar Igaunijas un Latvijas valstu neatkarības iegūšanu, abu tautu kopējās intereses iegājušas jaunā, plašākā un dziļākā gultnē. Kopējās brīvības cīņas par abu tautu un valstu patstāvību uzlikušas mums pienākumu — kopējiem spēkiem tālāk sargāt, veidot un nostiprināt šos ieguvumus.

Igaunija un Latvija var pastāvēt vienīgi un tikai kā nacionālas un demokratiskas valstis, visciešākā kultūras, saimniecības un politikas sadarbībā. Mūsu turpmākais spēku briedums lai sekmējas kopā ar pārējiem kaimiņiem Baltijas valstu savienībā.

Vislabākās sekmes šai lielajā vienošanas darbā tuvināšanas biedrībai un viņas ideju paudējam.

A. Bļodnieks,
Ministru prezidents.

Vēsture nepārprotami rāda, ka Baltijas valstis varēs pastāvēt tikai tad, ja tās atradīs kopēju valodu ne tikai kultūras, bet arī saimniecības un politikas jautājumos. Nepieciešamība radīt ciešu sadarbību organizētā veidā starp Baltijas valstīm ir kļuvusi jo asi sajūtama tagad, kad pasaules un it īpaši Eiropas kontinenta saimnieciskā un politiskā krīze atkal no jauna liek uz svara kausiem Baltijas valšķu nākotni.

Latvija un Igaunija ir jau likušas pirmos pamatakmeņus Baltijas valšķu savienībai. Vistuvākās nākotnes uzdevums ir panākt šo divu valšķu savienības darbības tālāku izveidošanu — šās savienības paplašināšanu.

V. Salnais,
Ārlietu ministrs.

Sūgava rōōmuga pean hāāks kiitma Lāti - Eesti ūhingu suurt ning kasutoovat tōōd mōlema liitlase lāhendamises ja ūhendamises. Meie rahvaste saatus on juba ūrgvanast ajast olnud ūks ja see sama nii majanduslikus, kui ka vaimlises elus. Eesti ja Lāti riikide vabaduse saavutamisega on mōlema rahva ūhised huvid lāinud veel laiemaiks ning sūgavamaiks. Ūhised vabadusvōitlused mōlema rahva ja riikide iseseisvuse eest nōuavad meilt suure ūlesande tāitmist — neid saavutusi ūhiste jōududega kaitsa, arendada ning kindlustada ka tulevikus.

Eesti ja Lāti vōivad iseseisvateks jāāda ainult rahvuslike, demokraatliste riikidena kōige tihedamas kultuurses, majanduslikus ning poliitilises koostōōs. Kasvagu meie uued jōud ūhes teiste naabritega Balti liidus!

Kōigeparemat edu suures ūhendamise tōōs Lāti - Eesti ūhingule ning tema hāāle-kandjale!

A. Bļodnieks,
Ministerpresident.

Ajalugu nāitab selgelt, et Balti riigid vōivad jāāda iseseisvaiks ainult siis, kui nad leiavad ūhise keele mitte ainult kultuuri, vaid ka majandus ja poliitika kūsimosis. Tiheda organizēeritud koostōō vajadus Balti riikide vahel on eriti tuntav praegu, millal maailma, aga iseāranis Euroopa kontinendi, majaduslik ja poliitiline krīis paneb jālle kaalule Balti riikide tuleviku.

Lāti ja Eesti on juba pannud esimesi nurgakive Balti liidule. Lāhema tuleviku ūlesandeks on saavutada selle liidu tegevuse arendamist — selle liidu laiendamist.

V. Salnais,
Vālisminister.

Igaunu un latviešu sadarbs un draudzība radās jau tai laikā, kad abu tautu labākie dēli nodibināja pirmās nacionālās organizācijas, cīņai pret oikonomisko jūgu un svešo varu pārtautošanas politiku. Šo darbinieku pūles vainagojās sekmēm, un no brīvības cīņu laikmeta līdz mūsu dienām abas tautas ir vienmēr sapratušās visos mūsu valšķu dzīvei svarīgos jautājumos. Tomēr mūsu zemju ģeopolītiskais un oikonomiskais stāvoklis prasa vēl ciešāku sadarbu, — un tāds sadarbs iespējams tikai, ja viena tauta otru vēl labāk pazīs un patiesi zinās un sapratīs otras rīcību noskaņas un kultūru.

Tādēļ katrs igaunis un latvietis lai silti apsver katru pasākumu, kura uzdevums ir ciešāka sadarba mērķiem gādāt par labāku savstarpēju iepazīšanos un saprašanos.

J. Mölders,
Igaunijas diplomāt. pārstāvis
Latvijā.

Eesti ja Läti rahvaste koostöö ja sõprus tekkis juba sellest ajast, kui nende ärksamad tegelased rahvuslikke organisatsioone löid võõra rahva majanduslise surve ja ümberrahvustamise poliitika vastu võitlemiseks. Nende tegelaste töö kandis vilja, ja iseseisvuse võitluste päevadest kuni senini on mõlema rahva vahel kõigis tähtsamates ja meie riiklikku olemas olemist puutuvates küsimustes täieline arusaamine olnud.

Kuid meie ühine geopolitiiline asend ja ühised majanduslised olud kutsuvad meid veel lähemale koostööle, milleks on tarvis mõlemal rahval lähemalt teine teise oludega tutvuneda ja hingeelust arusaada.

Sellepärast tuleb igal eestlasel ja lätlasel kõige soojemalt tervitada iga algatust, mille otstarbeks on vastastikkune tutvunemine ja aluste loomine koostöö tihendamiseks.

J. Mölder,
Eesti diplomaatline esindaja
Lätis.

Salmniecība. Politika.

Latvijas-Igaunijas konference. Lāti-Eesti nōupidamine.

28. un 29. aprīlī Rīgā notiks abu sabiedroto valšķu ārlietu ministru konference, kas sanāk pēc vairāk kā pusgada gaŗa pārtraukuma.

Jaunais Latvijas ārlietu ministrs V. Salmāis nekavējās ne mirkli, lai kā pirmo neatliekamo ārpolitisko soli izceltu sadarbības atjaunošanu un saskaņotības nepieciešamību ar mūsu ziemeļu kaimiņu, un visi apstākļi norāda uz nozīmētās apspriedes izcilus svarīgumu. Starptautiskais politiskais un saimnieciskais stāvoklis ir ārkārtīgā mērā sarežģīts. Kaleidoskopiskā ātrumā risinājušies pēdējo mēnešu notikumi, aizskarot plašu joslu no Tālo Austrumu konflikta, pāri Amerikas akūtai finan-

28. ja 29. aprīlīl on Rīias mōlema liitlase vālisministrite nōupidamine, mis tuleb kokku pārast poole aastat vaheaeģa.

Uus Lāti vālisminister V. Salmāis ei viivitanud silmapilkugi, et tuua esile oma esimese vālispoliitilise sammuna kooskōla ning koostōō vajaduse pōhjanaabriga, ja kōik asjaolud tunnistavad tuleva nōupidamise suurt tāhtsust. Rahvusvaheline poliitiline ja majandusiine seisukord on āārmiselt keeruline. Suure rutuga tulnud viimaste kuude sūndmused puudutasid laia maa-ala Kauge-Ida kokkupōrkamisist ūle Amerika terava rahanduse kriisi kuni Euroopa poliitilise Gor-

ciālai krizei, līdz Eiropas politiskam Gordija mezglam, kur Vācijas demokrātijas sabrukums, Itālijas ierosinātais politiskais pakts un Anglijas — P. S. R. S. attiecību saspīlējums nostāda katras valsts ārpolitiku ārkārtīgi svarīgu un komplicētu uzdevumu priekšā.

Vairāk kā jebkad starp Latviju un Igauniju šinī brīdī jāvalda pilnīgai savstarpējai uzticībai un vienprātībai, jo tagadējā laikmetā, kur gandrīz katra diena ienes pārmaiņas starptautiskā stāvoklī, pat samērā niecīgas izšķirības uztvērumos vai taktikā var radīt iemeslu domstarpībām nākotnē, kas var tikai vājināt mūsu pozīcijas.

Tāpēc ar gandarījumu jāapsveic paziņojums, ka šī Latvijas - Igaunijas konference visnotāl būs veltīta degošo politisko problēmu iztirzāšanai un nav pamata domāt, ka šeit varētu izcelties kādas nesamierināmas domu starpības vai nepārvarāma viedokļu dažādība. Abām valstīm visvairāk rūp miers, kādēļ viņas viegli atradīs kopēju valodu zīmējoties un visiem centieniem, kas sprauž sev par mērķi miera nodrošināšanu un ceļa pavēršanu smagās saimnieciskās krīzes pārvarēšanai. Tāpat ne Latvija, ne Igaunija nav ieinteresētas sniegt savu roku kautkādam politiskām kombinācijām, kas tās varētu ieraut lielvalstu politiskā spēlē vai novest kādā politiskā atkarībā un nevajadzīgos sarežģījumos.

Ārlietu ministram nāksies teikt savu vārdu arī Baltijas valstu savienības jautājumā, bet ievērojot Lietuvas īpatnējo viedokli, kā tas vēl nesen izskanēja no ļoti autoritātīvas puses, ir grūti iedomāties, ka šai virzienā tiks tālāk par zināmiem vispārējiem konstatējumiem.

Beidzot ievērojama loma apspriedēs piekritīs arī saimnieciskiem jautājumiem, no kuriem mināmi galvenā kārtā: 1) muitas unija, 2) vispasaules saimnieciskā konference un 3) kara parādu problēma.

Starp pirmo un otro no šiem jautājumiem pastāv zināma sakarība, jo lai mūsu izturēšanās vispasaules saimnieciskā konferencē būtu pilnīgi saskaņota, mums jābūt skaidrībā par mūsu pašu savstarpējām saimnieciskām attiecībām. Līdz šim

diusesõlmeni, kus saksa demokraatia loojaminek, Itaalia nõutud poliitiline pakt ning Inglismaa — S. S. S. R. piinlik vahekord paneb iga riigi väga tähtsate ja keeruliste ülesannete ette.

Nüüd peab rohkem kui muidu Eesti ja Läti vahel valitsema täieline üksmeel ja omavaheline usaldus, kuna praegusel ajal toob peaaegu igapäev muutusi rahvusvahelises seisukorras ja isegi väiksed arusaamatused võivad nõrgendada meie positsioone.

Sellepärast on rõõmuga tervitatav teade, et see Läti - Eesti nõupidamine pühendatakse põlevate poliitiliste küsimuste arutamiseks ja pole põhjust mõelda, et siin võiks juhtuda arusaamatusi või lahkuminevaid seisukohti. Mõlemale riigile on kõige rohkem tähtis rahu, mispärast nad kergelt leivad ühise keele kõigis püüetes millede eesmärgiks on rahu kindlustamine ja tee leidmine raske majanduskriisi ületamiseks. Ei Läti ega Eesti huvides pole ulatada kätt mingisugustele poliitilistele kombinatsioonidele, mis võiksid kiskuda meid suurriikide poliitika mängu ehk viia mõne teise riigi alla ja mittetarvilikku keerulisse seisukorda. Välisministritel tuleb öelda sõna ka Balti liidu küsimuses, aga tuletales meelde Leedu omapärast vaatekohta, mida veel hiljuti kuulsime väga autoritteetselt poolt, raske ettekujutada, et siin saadakse kaugeemale senistest üldseisukohtadest.

Lõpuks saab tähtis osa nõupidamise olema ka majanduslikel küsimustel, milledest mainitavad on pääasjalikult järgmised: 1) tolliunion, 2) ülemaailmaline majanduskonverents ning 3) sõjavõlgade probleem. Esimesel ja teisel küsimusel on omajagu ühist: et meie ülesastumine maailmaa majanduslikul nõupidamisel oleks täielikult kooskõlas, meil peab olema selge omavaheline majandusline vahekord. Seni seisukord oli säärane, et Läti ja Eesti mõlemad tunnistasid alati oma valmisolekut tolliunioni sõlmimiseks, aga tegelikus elus leidis see hää soov ees takistusi, mille põhjustas Läti kartus saada küllalt suuri fiskaalseid kahjusid ja pääasjalikult Eesti kaupmeeskonna vastuseis, et

stāvoklis bija tāds, ka ir Latvija, ir Igaunija aizvien apliecināja savu gatavību slēgt muitas uniju, bet praksē šī apņemšanās uzdūrās uz šķēršļiem, kas pa daļai izrietēja no Latvijas bažām par samērā prāviem fiskāliem zaudējumiem, bet galvenām kārtām no Igaunijas tirgoņu aprindu pretestības pret Dienvid-Igaunijas nokļūšanu Rīgas tirdzniecības ietekmes sfairā.

Tad nu arī Igaunija izbīdīja savu tezi par muitas unijas pakāpenisku ieviešanu, atvieglojot ar muitas nolaidumu palīdzību katras valsts iekšzemes ražojumu eksportu uz otru valsti, pie kam muitas šiem ražojumiem beigu beigās pilnīgi atceltu. Turpretim ārzemju ražojumi arī joprojām pie robežas pāriešanas maksātu pilnu muitu, citiem vārdiem, tie nevarētu no vienas valsts pārkļūt otrā, jo divkāršu muitas nodevu patērētājs, protams, nevar samaksāt.

Šai garā ir tagad jau staigāts vairākus gadus, bet dzīve pierādījusi, ka šis ceļš mūs tuvāk pie lolotā mērķa nav vedis. Un tas ir arī saprotams, jo ja mēs veicinām tikai savu ražojumu eksportu, tad mums nav ne mazākās intereses radīt to plašāko saimniecisko teritoriju, kas nestu abu valstu tautsaimniecībai lielus kopējus labumus jebšu vienai otrai atsevišķai personai vai firmai arī būtu jācieš. Ja runa iet vienīgi par iekšzemes ražojumu eksporta veicināšanu, tad jau katra puse līgumam pieiet ar tā saukto „veselīgo egoismu“ un rūpējas vienīgi par savām, bet nevis par kopējām interesēm, kā tas būtu muitas unijas gadījumā.

Tādēļ šeit jānāk jo drīzāk, jo labāk pie noteikta slēdziena, vai iebildumi pret muitas uniju vēl pastāv un vai tie ir nepārvarāmi; ja tas tā, tad jautājums jānoņem no dienas kārtības, jo mums ir tik daudz uzdevumu saimnieciskā laukā, ka mēs nevaram sev atļaut ziedot laiku un spēku pasākumam, kura izvešanai acumirkli trūkst reāls pamats.

Bet jācer, ka tomēr izdosies lauzt ledu, kas ieslēdzis muitas uniju pēdējos gados, jo mūsu saimnieciskais stāvoklis to pavēloši prasa un saimniecisko apgrozījumu tagadējā sabrukuma stadijā nedrīkstētu

Lōuna - Eesti sattuks Riia kaubanduse mõju alla.

Siis kandis Eesti ette oma teesi tolliunioni järjekordsest elluviimisest, kergendades tollide alandamisega iga riigi oma maa ainete väljaveo teisse riiki, seni kui toll nile saadustele täiesti kaotatakse. Välismaa saadused läheksid üle piiri endiselt kõige tolliga, teiste sõnadega — nad ei pääseks ühest riigist teisse, kuna kahekordset tolli ostja maksa ei jõuaks.

Nōnda on lāinud juba mitu aastat, aga tegelik elu nāitab, et see tee ei vii meid eesmärgile lähemale. See on ka arusaadav, sest seni kui pūuame suurendada omamaa saaduste väljavedu teisse riiki, meil pole mingisugust huvi luua laiemat majanduslist maaala, mis tooks mōlema riigi majandusele suuri ūhiseid saavutusi, olgugi, et mōni ūksik isik peaks kahju kandma.

Kui kõne all on ainult sisemaa saaduste väljaveo soodustamine, siis läheb iga pool asja juure nōnda nimetatud "tervisliku egoismiga" ning muretseb ainult oma, aga mitte ūhiste huvide eest.

Sellepārast peame rutemini jõudma selgusele, kas on veel olemas midagi tolliunioni vastu ja kas on võimalik olevaid takistusi kõrvaldada. Kui see on võimatu, siis peame tolliunioni päevakorrast maha võtma, kuna meil majanduse alal on niipalju teisi ūlesandeid, et meie ei vōi pūhendada liig palju aega ja jõudu asjale, millel puudub reaalne alus.

Aga loodame, et siiski jõuame murda jää, millesse on tolliunion viimasstel aastatel sissekülmanud, kuna meie majanduse seisukord seda tungivalt nõuab, ja praeguses majanduselu kokkukuivamise staadiumis ei tohi olla raske kanda ūhekordset ohvrit, mida tarvis unioni elluviimiseks.

Siis kasvaks kohe meie tähtsus rahvusvahelises lābikāimises, samuti ka meie huvide ūhtlus ja jõud, mis on praeguses keerulises ajastus nii vāga tarvilik.

Sōjavōlgade kūsimuses Lātil ja Eestil vōib olla ainult ūhine tee ning ūhine eesmärk. Keegi ei vōi nōuda, et meie konnaksime praegusel katastroofilisel kriisi ajajārgul

būt grūti nest samērā mazus vienreizējus upurus, ko prasītu unijas izvešana.

Tad arī mūsu nozīme starptautiskā laukā tūlīņ ievērojami pieaugtu, un pieaugtu arī mūsu interešu kopība un spēks, kas mums tagadējā sarežģījumu pilnā laikmetā tik ļoti vajadzīgs.

Kara parādu jautājumā Latvijai un Igaunijai var būt tikai kopējs ceļš un kopējs mērķis, jo prasīt no mums, lai mēs tagadējās nopietnās krīzes apstākļos turpinātu nest nastas, ko mums uzlika saimnieciska uzplaukuma brīdī, nav nedz tiesiska, nedz morāliska pamata. Šai ziņā mēs varam pilnīgi solidarizēties ar Lielbritānijas valdības motīviem un argumentiem, ar kuriem tā pagājušā gadā aizstāvēja kara parādu maksājumu atcelšanu iepretīm Amerikas Savienoto Valstu valdībai.

Visu kopā ņemot, vēl reiz var tikai uzsvērt, ka Rīgas apspriedei būs jāveic plašs un svarīgs darbs, kam vienā - otrā virzienā var būt tālejoša nozīme.

V. M u n t e r s.

neid koormatusi, mida meile pandi pāale majanduslikul oitseajal. Selleks pole õiguslikku ega moraalset alust. Siin võime meie end täielikult solidaarsed tunda Suur-Britaania valitsuse motiividega ning argumentidega, milledega ta läinud aastal põhjendas sõjavõlgade mitetasumist Ameerika Ühisriikide valitsusele.

Kõike kokkuvõttes, võin veel kord tähendada, et Riia nõupidamine peab korda saama suure ja laia tööga, millel võib olla kaugele ulatuv tähtsus.

V. M u n t e r s.

Latvijas-Igaunijas uzdevumi ekonomisko attiecību laukā.

Lāti-Eesti ūlesanded majandusliste vahekordade alal.

Šā gada 1. nov. paiet 10 gadi kopš Latvijas un Igaunijas valstsvīri Z. A. Meierovics un F. Akels parakstīja pagaidu līgumu par muitas ūniju starp Latviju un Igauniju; ar to pašu datumu apzīmēti arī mūsu kā sabiedroto valšķu kopējo ceļu sākumi. Tie plāni, kas tika loloti tajā laikā, šajos 10 gados vēl nav sasniegti, kaut gan abu valšķu attiecību izveidošanā ir darīts patiesi daudz un kaut gan jebkādēm nolīgumiem nepieciešamā draudzīgā atmosfaira dienu no dienas ir kļuvusi labāka. Muitas ūnijas plāns nav izvests un šajā ziņā pirmo desmit gadu jubileja būs laikam jāpavada pie pustukšiem apcirkņiem, bet tajā pašā laikā mēs būtu pār-mērīgi nesaudzīgi, ja abu valšķu panākumus oikonomisko attiecību laukā mēs ie-

S. a. 1. novembril mōōdub 10 aastat sellest, kui Lāti ja Eesti riigimehed Z. A. Meierovics ja F. Akel kirjutasid alla ajutise tolliunioni lepingu Eesti ja Lāti vahel; samal pāeval algas ka meie ūhine tee liitlastena. Sel ajal kavatsetud plaanideni 10 aasta jooksul pole jōutud, olgugi, et mōlema riigi vahekordade arendamisel on tehtud tōesti palju tōōd ja tarviline sōbralik ōhkkond on pāev - pāevalt sūvenenud. Tolliunioni kava on teostamata ja selle algatuse kōmne aastast juubelit peame pūhitsema tūhja laua juures, aga meie oleksime vāhe asjalikud, kui hindaks mōlema riigi saavutusi majandusliste vahekordade alal liig madalalt vōi sārarseid ei nāekski. Tuletame meelde

vērtētu pārmērīgi zemu vai pat tādus neskaidrības. Iedomāsimies tikai pēdējos oikonomiskās krises gadus. Starptautisko saimniecisko attiecību laukā vispār šis laiks iezīmējas ar nesaudzīgu savstarpēju cīņu, kuras tipiskākie ieroči bijuši visi līdz šim pazītie oikonomiskās cīņas asākie līdzekļi — augstie muitas tarifi, dažādi administratīvas dabas aprobežojumi un aizliegumi, valūtas paņēmieni etc. Saimnieciskā cīņa starp dažādām valstīm ir radījusi tik daudz nevēlamu asumu vispārējās attiecībās, ka brīžam būs nepieciešami gadi, iekams atjaunos izpostīto. Latvijas un Igaunijas savstarpējo oikonomisko panākumu sarakstā kā liels ieguvums ir ierakstāms tas, ka mēs esam pratuši izvairīties no līdzīgām savstarpējām saimnieciskām cīņām. Taisni otrādi — cik tas bijis iespējams, abas valstis ir turpinājušas to pašu ceļu, kādu visa pasaule sāka iet īsi pirms vispārējās krises sākšanās. Mēs esam izkropuši tos liberālās tirdzniecības politikas līdzekļus, kas vispār ved pretīm dzīves ūnifikācijai. 1931. un 1932. gados noslēgtie tarifa līgumi ir centušies reducēt mūsu šķēršļus savstarpējā tirdzniecībā, pretēji, kā jau teikts, vispārējai tendencei šos šķēršļus padarīt lielākus. Vispārējo grūtību laikos ļaudis aizvien tīri dabīgi paliek asāki, nervozāki un šāds asums iezogas arī tautu savstarpējās attiecībās. Tie ļaudis, kas strādājuši pēdējos gados pie Latvijas-Igaunijas oikonomisko attiecību veidošanas, ir, turpretim, pielikuši visas pūles, lai aizsargātu mūsu tautas no nevajadzīgiem asumiem, viņi ir centušies novērst savu spēku robežās arī tos traucējumus, kas brīžam tīri dabīgi var rasties katrā darbā. Šos ieguvumus mēs nedrīkstam novērtēt zemu un tie ir jau šodien ierakstāmi mūsu līdzšinējo panākumu kontā.

Bet kā mēdz teikt, kur dzīvo cilvēki, tur vienādi arī vēl cerē, citiem vārdiem, tur vienādi arī lolo plānus par priekšdienām, nākotni. Panākumu apziņa ir salda, bet tai aizvien jābūt par nākotnes centienu pamatu. Tāpēc arī šim īsam apskatam virsrakstā nav likts vārds par Latvijas-Igaunijas panākumiem, bet gan par abu valstu uzdevumiem.

ainult viimaseid majanduskriisi aastaid. Rahvusvahelises majanduselus on praeguse aja tunnuseks kaastundmusetu omavaheline võistlus, mille iseloomulikumaiks sõjariistuks on kõik majanduslise võitluse teravamad abinõud — kõrged tollitariifid, kõiksugused administratiivset iseloomu kitsendused ning keelud, igasugused võtetd valuutaga jne. Majanduslik võitlus riikide vahel on loonud niipalju teravusi üldistes vahekordades, et kulub aastaid nende parandamiseks. Lāti ja Eesti omavahelistes majanduslikes vahekordades on suureks saavutuseks see asjaolu, et meie oleme osanud omavahelistest majanduslistest võistlustest eemale jääda. Tāi-esti ümberpöördult — mõlemad riigid on sammunud seda teed mööda, mida hakkas käima kogu maailm enne üldise kriisi algust. Meie oleme arendanud neid liberaalse kaubanduse poliitika vahendeid, mis viivad elu üldise unifikatsioonile. 1931. ja 1932. a. sõlmitud tariifilepingud katsusid redutseerida meie takistusi omavahelises kaubanduses, vastupidi üldisele tendentsile neid takistusi suurendada. Üldiste raskuste ajal saavad inimesed loomulikult teravamaiks, nārvilisemaiks ning säärane teravus leiab aset ka rahvaste omavahelistes vahekordades. Need, kes viimastel aastatel töötasid Lāti-Eesti majandusliste vahekordade arendamisel, tegid kõik, et meie rahvaid teravusist āra hoida, nad püüdsid, kui palju see nende võimaluses oli, kõrvaldada ka neid takistusi, mis vahel loomulikult võivad tekkida igasse tōosse. Neid saavutusi meie ei tohi liig madalalt hinnata ja peame neid juba tāna seniste saavutuste kontosse sissekirjutama.

Õeldakse: kus elavad inimesed, sääl ikka veel loodetakse, teiste sõnadega — sääl ikka veel tehakse plaane tulevikuks. Saavutuste omamine on hāā tunne, aga ta peab alati tuleviku pūūetele aluseks olema. Sellepārast kāesoleva kirjutise pāālkirjaks pole pantud sõna: Lāti-Eesti saavutused, vaid mõlemate riikide ūlesanded.

Majanduslistel eesmärkidel ja saavu-

Saimnieciskiem mērķiem un sasniegumiem vispār un arī konkrētā gadījumā ir divējāda nozīme: viena meklējama tīri ražošanas-tehniskā laukā, bet otra — tālu ārpus pašas tautsaimniecības, tautu politiskās un kulturālās dzīves, tautu nākotnes likteņu sfairā vispār.

Pirms gadiem trīs es kādā savā pārskatī rakstiju par Baltijas valšķu saimnieciskās attīstības tehniskiem priekšnoteikumiem, sargrupēdams tos trijās grupās: a) tirgus apstākļos, b) izejvielu apstākļos un c) kapitāla un darba tirgus apstākļos. Katras ražošanas nozares darba iespējamības jaunākā laikmetā ir pilnā mērā atkarīgas no gatavo produktu tirgus apmēriem un šāda tirgus esamības vispār. Sakarā ar rūpnieciskās ražošanas decentrālizāciju, kāda notikusi visā pasaulē, augsti industrālizētās valstis ir zaudējušas plašus fabrikātu tirgus un šis apstākļis arī ir novedis mūs pie ļoti ievērojamām struktūrālām pārgrozībām visā pasaulsaimeniecības sistēmā. Sakarā ar to cīņa dēļ eksporttirgiem vispār kļūst grūtāka un brīžam pat neiespējama. Atliek otra ievērojamāka tirgus organizēšanas sistēma — iekšzemes tirgus terriiorijas paplašināšana. Konkrētajā gadījumā tā tad runa iet par to, ka tīri produkcijas tehniskā nepieciešamība, pašas ražošanas tehniskā loģika prasa, lai Baltijas valstis savu ražošanu dibinātu uz apvienotu iekšējo tirgu.

Runāt par šo jautājumu pirms dažiem gadiem varbūt bija liela pārgalvība. Tas bija laiks, kad dzīve atradās sava uzplaukuma gājiena kalngalos, kad diezgan ērtas vēl bija eksporttirgu iespējamības un kad vispār nebija saredzama liela vajadzība pēc citādas orientācijas tirgu jautājumā. Tagad apstākļi ir radikāli grozījušies. Pasaulsaimeniecības principu vietā visur sāk sludināt pārspilētas autarchistiskās saimeniecības domas, kas taisni mūs spiež ātrāk izšķirties par plašas sanācijas izvešanu savu iekšējo tirgu sakārtājumā, to ūnificēšanas nozīmē. Arī faktisko notikumu gaita mūs uz to spiež. Pirmā un ievērojamākā pasaulsaimeniecības principu, eksporttirgu sistēmas aizstāvē-

tusil āldse ning samuti konkrētsel juhul on kahekordne tāhtsus: ūht peame otsima tootmise puht tehnilisel alal, aga teist — kaugel vāljaspool majandust, rahvaste poliitika ja kultuurielust — rahvaste tulevase saatuse tegevuspiires ūldse.

Kolme aasta eest kirjutasin Balti riikide majanduse arenemise tehnilistest eeltingimustest, jaotades neid kolme gruppi: a) turu, b) toormaterjali ja c) kapitali ning tōōturu oludesse. Iga tootmisala tōōvōimalused olenevad uuemal ajal valmisainete turu suurusest ning sārarse turu olemasolust ūldse. ūhes tootmise detsentraliseerimisega tōōstuses, mida teostati kogu maailmas, kōrgelt industrialiseeritud riigid kaotasid oma toodangu laiad turud ja see asjaolu on viinud meid vāga tāhtsate struktuursete muutusteni kogu maailma majanduse sūsteemis. Sellepārast kujuneb vālja vōitlus eksportturgude järele raskemaks ja vahel isegi vōimatuks. Jāāb ūle veel ūks tāhtis turu organiseerimise sūsteem: siseturu terriitoriumi laiendamine. Konkrētsel juhusel on kōne sellest, et puht tootmise tehniline tarvidus, tootmise tehniline loogika nõuab, et Balti riigid asutaksid oma toodangu ūhise siseturu alusele.

Mōningate aastate eest sellest rāākimine oli suur ūlemeelsus. See oli aeg, millal elu oli oma kāigu ūlemtipul. Siis olid veel küllalt hāād vāljavaevōimalused ja polnud mingisugust vajadust turgude teistsuguse orientatsiooni järele. Praegu on olukord radikaalselt muutunud. Maailma majanduse printsiipide asemel kuulutatakse kōikjal ūleliigseid autarhistliku majanduse mōtteid, mis sunnivad meid rutem teostama laia sanatsiooni oma siseturgude korraldamisel, nende unifikatsiooni pōhimōttel. Seda sunnivad ka faktilised asjaolud. Esimene ja tāhtsam maailmamajanduse printsiipide ja vāljavaeo turgude sūsteemi kaitsja riik — Inglismaa on Ottava lepingutega praktiliselt asunud sisemaa-turu terriitoriumi laiendamise printsiipide seisukohale, ūheltpoolt kindlustades

tāja zeme Anglija ar Ottavas līgumiem ir praktiski nostājusies uz zināma veida iekšzemes tirgus teritorijas principu viedokļa, no vienas puses nodrošinādama saviem iekšzemes ražojumiem noslēgtā teritorijā tirgu, no otras — aizkavēdama citu valšķu ražojumu iespēšanos.

Tā tad tīri produkcijas tehniskos nolūkos ir prasāma noteikta uzskatu grozīšana tajā virzienā, ka Baltijas valstis nedrīkst vis būvēt savu ražošanu patstāvīgi, cerībā galvenām kārtām uz eksporta tirgiem, bet tām ir jāiekārto sava ražošana kopīgi, saskaņoti, palaujoties galvenām kārtām uz apvienoto iekšējo tirgu. Bez tīri produkcijas tehniskās nozīmes, šāda tirgus teritoriju apvienošana ir noteikti prasāma mūsu tautu politiskās neatkarības un kultūrālās attīstības iespējamību vārdā. Jo vispār oikonomijai pašai par sevi nav nozīmes, ārpus vispārējiem, ārpus tās stāvošiem nolūkiem.

Tagad jautājums — kādai jābūt tai ārējai formai, tam nolīguma veidam, kas izteiktu un izveidotu šās principiālās pārgrozības mūsu saimnieciskās dzīves laukā? Šķiet, muitas ūnija tomēr būs tā forma, kas atzīstāma par labāko. Pēc desmit gadiem tikai vienu mācību laikam mēs būsim smēlušies un proti, ka muitas ūniju nevar izrēķināt, bet tā ar plašāka vēriena paņēmieniem ir nodibināma. Tos aprēķinus, kādi nepieciešami, lai garantētu abu valšķu interešu taisnīgu ievērošanu, ir jādara par darbu, kādu iespējams darīt pēc pašas dzīves gaitas ievadīšanas jaunā gultnē.

Alberts Zalts.

oma maa saadustele turgu omal maaalal, teiselpoolt — takistades teiste riikide saaduste sissetungimist.

Seega produktsiooni tehniliste nõuete põhjal peame taotlema, et Balti riigid ei tohi asutada oma toodangut iseseisvalt, lootes pääasjalikult välisturgude pääle, vaid peavad korraldama oma tootmist ühiselt, kooskõlas teine - teisega ja rahuldudes ühise siseturuga. Arvestamata produktsiooni puhttehnilise tätsusega peame säärast turgude territooriumi ühendamist nõudma ka meie rahvaste poliitilise sõltumatuse ja kultuurilise arenemise võimaluste nimel. Üldse majandusel enesel pole tähtsust väljaspool üldiseid, kõrge- mal teda seisvaid eesmärke.

Nüüd küsimus — missugune peaks olema väline vorm, mis väljendaks ja korraldaks neid põhimõttelisi seisukohati meie majanduselu alal? Näib, et tolliunion oleks selleks leppimise kujuks, mis tunnistatav kõige paremaks. Kümme aasta jooksul oleme üht õppinud, et tolliunioni ei saa väljaarvestada, et peame teda looma laiemate sihtidega. Tarvilikud arvestused mõlema riigi huvide kaitseks teeme tões eneses, mis võimalik, kui kogu elu on juhitud uutele radadele.

Alberts Zalts.

Latvijas un Igaunijas kopdarbība zinātnē. Eesti ja Läti koostöö teaduslikul alal.

Latvijas un Igaunijas zinātniskās kopdarbības nepieciešamībai nevajaga sevišķa pamatojuma. Ja ņemam vērā vienādos geografiskos un citus dabiskos apstākļus, kuŗos abas valstis atrodas, tāpat viņu kopējo vēsturisko likteni, kas tās saistījis ilgos gados, tad pats par sevi skaidrs, ka viņām ir daudz kopēju problēmu kā dabas, tā arī humanitārās zinātnes. Tādēļ vienas minētās kaimiņvalsts zinātnes darbā sasniegtie panākumi var pat pēdējos sīkumos interesēt otru valsti un tai nodrēt. To pazīšana var novērst abās pusēs daudz lieka, parallēla darba un aiztaupīs lielu enerģijas vairumu. Tas līdz šim plašākos apmēros nav darīts, un nav arī rezultātu. Tiesa gan, igauņu un latviešu zinātnieku aprindas jau no sāhta gala bijušas draudzīgā kontaktā viena ar otru, bet tas vairāk izpaudās īsos savstarpējos apciemojumos, dažu atsevišķu personu priekšlasījumos un vispār vairāk svinīga rakstura draudzības un pieklājības apliecinājumos. Šis kontakts jāpaplašina arī praktiskā darbā. Latvieši jau uzsākuši nodibināt tuvāku kopdarbību Baltijas valstīs etnografijā un arhαιoloģijā, kas dos drošas sekmes attiecīgā darbā abās valstīs.

Negribu te runāt par kopdarbības noorganizēšanu atsevišķās zinātņu nozarēs, tas jādara, cik to prasa viņu speciālās intereses un šo jautājumu lai atrisina un izlemj katras atsevišķās zinātnes pārstāvji paši. Es te gribētu konkrēti skart tikai dažas vispārējās dabas iespējamības, kas būtu nepieciešamas ciešāka kontakta radīšanai abu zemju akadēmisko aprindu starpā. Kā jau minēts, nepietiek, ka mēs viens ar otra zinātnisko darbu iepazīstamies tikai kādā atsevišķā priekšnesumā viesošanās gadījumā. Vajadzētu panākt abu valstu

Lāti ja Eesti koostöö tarvidus teaduslikul alal ei vaja erilist pōhjendust. Arvestades ūhesuguseid geograafilisi ja muid looduslikke tingimusi, milles asetsevad mōlemad maad, samuti ūhist ajaloolist saatust, mis neid on pikkadel aegadel sidunud, on iseendast selge, et neil on suur hulk ūhiseid probleeme nii loodusteaduste kui humanitaarteaduste tōōmail. Seepārast on ūhel nimetatud naabermaist teaduslikul tōōl saavutatud tulemused ikka kuni detailideni huvitavad ja ārakasutatavad teisel maal. Nende tundmine hoiab mōlemal pool āra palju asjatut paralleelset tōōd ja sāsastab suure hulga energiat. Seda pole aga kahjuks laiemas ulatuses seni āra tuntud ega sellest tehtud tarvilisi jāreldusi. Tōōsi kūll, eesti ja lāti teaduslikud ringkonnad ou algusest pāāle olnud sōbralikus kontaktis teineteiseiga, aga see on avaldunud enam lūhikestes vastastikustes kūlaskāikudes, mōningate ūksikute ettekannete pidamises ja ūldse enam pidulikku laadi vastastiku-seis sōbralikuse ja viisākuse avaldusis. Seda kontakti on tarvis laiendada ka argitōōle. Lāti poolt ongi algatatud lāhema koostōō korraldamine Baltimaade vahel rahvaluule, etnograafia ja muinasteaduse alal ja see annab kindlasti kasu vastavale tōōle mōlemal maal. Ma ei taha aga siin puudutada koostōō korraldamist ūksikuil erialadel, seda tuleb teha nende erihuvide kohaselt ja see jāāgu seepārast nende igāuhe esindajate arutada ja otsustada. Siin tahaksin puudutada konkrētselt ainult mōningaid ūldisemat laadi korraldusi, mis oleksid tarvilikud kontakti tihedamiseks mōlema maa akadeemiliste ringkondade vahel. Nagu juba tāhendatud, pole kūllalt sellest, et me teineteise teadusliku tōōga tutvume ainult mōne ūksiku kūlaskāigu - ettekande kaudu. Oleks

augstskolu vai arī zinātņu biedrību vienošanās, ka viņu zinātnes pārstāvji savstarpēji apmainās savās specialitātēs priekšlasījumu sērijām. Tā būtu iespējams tuvāk iepazīties ar jautājumiem, kas skar kopējās intereses un arī ar otras valsts īpatnībām, saņemot ierosinājumu attiecīgam darbam savā zemē. Šādas priekšlasījums noorganizēt nebūtu grūti. Protams, ka referātiem vien nevar ar otra darbu pilnīgi iepazīties un galvenā kārtā jādara pieejama attiecīga literatūra. Kā Latvijā, tā Igaunijā vajadzētu sistematiski gādāt, lai vismaz abu valstu universitātes pastāvīgi saņemtu literatūru, kur apcerēta kaimiņa kultūras dzīve. Bet reizē ar to esam nostādīti viens otra valodas prasības jautājuma priekšā, kas paceļ līdzī šai pus un viņpus robežas cilāto projektu par kaimiņa valodas katedras nodibināšanu abu valstu universitātēs. Tā ir patiesām kauna lieta, ka praktiski vēl neesam nekā darījuši, lai padarītu iespējamu tuvā kaimiņa un likteņa biedra valodas iemācīšanos. Tas vēl reiz pierāda, cik nereāli līdz šim esam kārtājuši abu tautu attiecības, kaut gan par to runāts tik daudz skaistu vārdu. Katedra nodibināšanas izdevumi ir tik mazi, ka pie labas gribas šim nolūkam atrastu līdzekļus pat tagadējos šaurajos laikos. Šis sasniegums būtu īstais pamats, ka abu zemju akadēmiskās aprindas varētu savstarpēji saprasties, kādēļ te mums jau tuvākā laikā jātiek no vārdiem līdz darbiem. Tikai jāpiezīmē, ka šīs katedras nedrīkstētu nodibināt ievērojot tik tīri zinātniski-valodnieciskas intereses vien, bet būtu jāņem vērā bez valodas iemācīšanas uzdevuma arī vispārēja kultūrāla kontakta radīšana. Tādēļ par lektoriem būtu jāieceļ nevis šaurām interesēm valodnieki, bet cilvēki, kas varētu iepazīstināt arī ar savas tautas kultūras dzīvi visplašākā nozīmē. Tas visvieglāk būtu sasniedzams tad, ja Igaunijas katedras lektors būtu latvietis un Latvijā — igauņis. Beidzot vēl varētu vēlēties, lai centīgiem studentiem un jauniem zinātniekiem nodibinātu stipendijas, kas dotu iespēju iepazīties vienam ar otra zinātnisko darbu un tā metodēm, kā to praktizē daudzas citas zemes un kādas ir arī

vaja mōlema maa ūlikoolide vōi ka teaduslikkude seltside vahel luua kokkulepe, mille jārgi mōlema maa teaduse esindajate poolt vastastikku teineteise naabermaal peetaks erialadel pōhjalikke ettekannete - sarju. Nii oleks vōimalik vastamisi lāhemalt tutvuda nii ūhist huvi pakkuvate kui ka teise maa iseārasusi käsitlevate küsimustega ja saada äratust vastavaks tööks omal maal. Niisugune külastusloengute pidamine tohiks olla väga kergesti läbiviidav. Muidugi aga ei suudeta ainult loengute kaudu ūksi teineteise tööga tutvuda, vaid selleks on vaja kõigepäält vastamisi teha kättesaadavaks vastav kirjandus. Nii Läti kui Eestis peaks süstemaatiliselt kantama hoolt selle eest, et vähemalt kummagi maa ūlikool saaks vōimalikult täielikult ja järjekindlasti kogu naabri kultuurelu käsitleva kirjandase. Sellega aga oleme seatud otsekohe teineteise keele mõistmise küsimuse ette, mis ūhtlasi tõstab juba siin ja säälpool korduvalt arutatud naaberkeele lektoraadi asutamise küsimuse kummagi maa ūlikooli juure. See on tõesti häbiasi, et meil pole jõutud tegelikkude samudeni mōlema naabri ja saatusekaaslaste vastastikuses keele õppimise vōimaluste korraldamise asjas. See näitab veel kord, kui vähe reaalselt seni on vōetud meie mōlema rahva vahekorra korraldamist hoolimata kõigist ilusaist selle kohta tehtud sõnust. Kulud, mida lektoraatide asutamine nõuab, on nii väikesed, et tõsiselt tahte juures nende katteks raha leitaks isegi nüüdsel kitsal ajal. Nende asutamine oleks aga õieti aluseks kummagi maa akadeemiliste ringkondade teineteise mõistmisele ja seepärast peame siin jõudma juba kõige lähemal ajal tegudeni. Tuleb ainult tähendada, et neid lektoraate ei tohiks asutada tavaliste teaduslis - lingvistiliste huvide kohaselt, vaid siin tuleks silmas pidada päāle tegeliku keele õppimise just ūldkultuurilise kontakti loomist. Lektoriteks peaksid seepärast olema mitte kitsahuvilised keelemehed, vaid isikud, kes suudaksid olla ūhtlasi teineteise kultuurelu tutvustajaiks kõige laiemas mõttes. See oleks kõige paremini saavutatav sellega, kui Eestis

Igaunijai ar Somiju. Tās, bez šaubām, jūtami veicinātu savstarpēju pazīšanos un saprašanos.

Mani šie minētie priekšlikumi ir pazīstami jau agrāk un varētu gandrīz teikt, ka tie jau pat apdiluši. Esmu viņus atkārtojis, lai aizrādītu, ka nav vērts runāt par turpmākiem tālākiem uzdevumiem, pirms neesam sasnieguši pirmos un tuvākos mērķus un projektus Latvijas un Igaunijas garīgā tuvināšanā. Visplašākās igauņu un latviešu aprindas gaida, lai abu tautu tuvināšanas biedrības un citas iestādes, uz kurām šie jautājumi attiecas, beidzot tomēr reiz iesāktu te atgādināto priekšlikumu realizēšanu.

H. Moora.

oleks lektoriks lātlane ja Lātis eestlane. Viimati oleks soovitav, et teineteise teadusliku töö ja meetoditega tutvumiseks loodaks Eesti ja Läti vahelised stipendiumid edasijõudnud üliõpilastele ja noortele teadusemeestele, nagu neid praktiseerivad paljud muud maad ja nagu need olemas ka Eesti ja Soome vahel. Need edendaksid kahtlemata tunduvalt teineteise tundmist ja mõistmist.

Siin tehtud ettepanekud on kõik tuntud juba varemast ajast ja, võiks peaaegu öelda, kulunud. Olen neid aga korranud seepärast, et enne kui me pole teostanud esimesi ja lähemaid ülesandeid ja kavatsusi Eesti - Läti vaimliseks lähendamiseks, ei maksa kõnelda järgnevaist ja kaugemaist. Kõige laialdasemad eesti ja läti ringkonnad ootavad, et mõlema rahva lähendamisühingud ja muud asutised, kellesse küsimused puutuvad, viimaks ometi tegelikult algatavad siin meeletatud ettepanekute teostamist.

H. Moora.

Vēstures pamati Latvijas un Igaunijas draudzībai. Lāti-Eesti sõpruse ajaloolised alused.

Divas tautas, kas tik ilgi kaimiņos dzīvojušas, kā latvieši un igauņi, var daudz stāstīt par savu kopdzīvi, par saviem koplikteniem. Kā jau kaimiņi, viņas var atcerēties ir draudzīgus, ir naidīgus momentus, kopējas bēdas un kopējus priekus. Kad Latvijas - Igaunijas biedrība uzsāk savu abu tautu tuvināšanas nolūkiem veltīto žurnālu, tad nav lieki atskatīties kaut vispārējos vilcienos uz abu tautu kopējo pagātņi. Gan jāatzīstās, ka vēl vienmēr sāp bijušās brūces aizskarot, bet no otras puses mostas apbrīnošana, kā spējušas šīs mazās, kājām mīdītās, visādi nicinātās, nievātās un apspiestās tautiņas uzturēt mošu savu garu, uzglabāt savu īpatnējo kultūru, kuru mums neapstrīdami rāda viņu abu bagātās tautas gara mantas; kā viņas spējušas cauri daudziem gadu simteņiem uzturēt dzīvu cerību uz labāku nākotni, uz brīvību un neatkarību un

Kaks rahvast, kes nii kaua elanud naabritena nagu lātlased ja eestlased, võivad palju jutustada maa ühisest elust, oma ühisest saatusest. Naabritena nad mäletavad sõbralikke ja vaenulikke momente, ühist rõõmu ja ühiseid muresid. Kui Läti - Eesti ühingu kuukiri algab oma tegevust, mis pühendatud mõlema rahva lähendamisele, siis vaatame üldjoontes tagasi mõlema rahva minevikule, ehkki vanad haavad hakkavad valutama, kui neid puudutatakse, aga teiselt poolt peame imetlema, kuidas need väiksed, jalge alla sõtkutud ja surutud rahvad jõudsid alalhaida oma vaimu, samuti ka oma omapärast kultuuri, mida näitab mõlema rahva rikas vanavara; kuidas nad suutsid veel elavalt loota paremat tulevikku, vabadust ja iseseisvust, ja kuidas nad jõudsid neid ideaale realiseerida. See pole endiste meie maa härrade, ega nendelt laenatud

kā viņas spējušas šos ideālus realizēt. Tas nav ne bijušo kungu, ne aizņemto mācību un ideju nopelns, bet šis spēks ir gulējis pašā tautā un visādi mēklējis izeju; viņu nav varējuši nobendēt nekādi žņaugi, viņš iznesis savas turētājas saulītē.

Igauni, kā ugro-somu tautas daļa, cik vērojams, ir Baltijas jūras ausfrumpiekrastes agrākie iedzīvotāji. Latvieši, cita tautu celma piederīgie, bez šaubām ieradusies vēlāk un tā iespiedušies citu tautiņu apdzīvotās vietās un pamazām spiedušies uz ziemeļiem. Pats par sevi saprotams, ka šāda iespīšanās, vairāk gan pakāpeniska, nekā spēja, nevarēja radīt draudzības un labas kaimiņu jūtas. Šādu naida stāvokli arī novērojam, kad mūsu tautas nāk vēstures gaismā. Pirmos mūsu vēstures avotos lasām par sirojumiem no abām pusēm, par iebrukumiem, pat par lielām nežēlībām un mežonībām, kas parādās šais sirojumos un savstarpējos karos. Latvieši un lībieši satikuši daudz labāk, kaut arī ne vienmēr draudzīgi. Tā naidis starp latviešiem un igauņiem bija, tā sakot, iedzimis. Viņu veicināja vēl svešzemnieki, kas šeit ieradās, kaut arī kristīgās ticības izplatīšanas idejas ierosināti, dībināt ienesīgas kolonijas un savās sekmēs un cerībās pamatojās uz vietējo iedzīvotāju savstarpējās nesaticības. Un tomēr mēs redzam, ka iekarošana nemaz tik ātri un gludi nenoritēja, jo tikai ar lielām pūlēm svešnieki veica sadrumstatotās un savstarpēji naidīgās un pie tam nelielās šejienes grupas. Ja šo grupu starpā būtu bijis kaut cik vienības un kara darbības saskaņošanas, tad, droši vien, iekarošana un tai sekojošā kolonizācija nebūtu notikusi, jo ienaidniekam noslēgt durvis ir vieglāk, nekā izdzīt jau ielaisto. Pirmos iekarošanas un kolonizēšanas plānus vēstures laikā loloja krievi, bet tie neskāra ne visus latviešus, ne visus igauņus, tikai viņu austrumu nomaļi. Latvieši gan vairāk no krieviem iespaidoti, par ko, laikam, jāpateicas Daugavai. Bet uz kaimiņu attiecībām starp latviešiem un igauņiem krievi gan nekādu jūtamu iespaidu nebūs atstājuši.

Ēpetuste ja ideede tulemus, vaid see jõud on olnud rahvas eneses ja igatviisi otsinud väljapääsu. Seda ei jõudnud keegi hävitada, see viimati tõi rahva päikesepeaistele.

Eestlased ühes teiste soome - ugrid rahvaste hõimudega olid Läänemere idakalda varemad elanikud. Lätlased on teise rahva sugu liikmed, kes kahtlusetatulid siia hiljem ja tungisid teiste rahvaste elukohtadesse, järk-järgult minnes põhjapoole. Iseenesest arusaadav, et säärane enam järk-järguline, kui äkiline sissetungimine, ei suutnud tuuasõprust ja häänaaberlikke tundeid. Vaenlaste vahekorda näeme, kui meie rahvad tulevad ajaloo valgusesse. Meie ajaloo esimesis allikais loeme, et mõlemad pooled on rännanud võõrale maale, tunginud sügavamale sisse ja teinud isegi metsikuid ning kaastundmatuid toid, mis tulid esile rändamisis ja omavahelistes sõdades. Lätlased ja liivlased olid palju paremad naabrid, siiski mitte alati sõbralikud. Vihavaen lätlase ja eestlase vahel oli, nõnda öeldes, sissesündinud. Selle arenemist aitasid veel võõramaalased, kes ristiusu levitamise nimel tulid siia häid kolooniaid asutama, ja nende lootused läksidki täide, kuna neid põhjendati kohalike elanike omavahelistele sõja vahekordadele. Siiski näeme, et sissetungimine ei läinud nii ruttu ja kergelt, kuna ainult suure vaevaga suutsid võõrad võita neid mitmekillulisi, oma vahel vaenulisi ning väikseid gruppe. Kui nende vahel oleks olnud väikseemgi ühinemine ja sõjatöö kooskõla, siis küll vist meie maa vallutamine ja järgnev kolonistatsioon ei oleks õnnestunud, kuna vaenlase eest ennast kaitsta on palju kergem, kui sisselastud vaenlast väljaajada. Ajaloolisel ajal esimestena tahtsid maad vallutada ja koloniseerida venelased, aga nad ei puutunud kõiki lätlasi ja eestlasi, vaid ainult ida maaala. Venelased on lätlasile rohkem mõjunud, mille eest vististi peame tänama Daugavat. Aga naabrite vahekordadele venelased pole tuntuvalt mõjunud.

Teisiti see oli teise, palju hirmsama sissetungimise ajal. Daugavat mööda tuli sakslaste kolonistat-

Citādi tas bija ar nākošo, daudz nīk-
nāko iebrukumu. Uz Daugavu un pa
Daugavu nāca vāciešu kolonizācijas ie-
brukums, kura pirmo asumu saņēma un
izbaudīja lībieši un latvieši. Vidzemes lī-
bieši un latvieši arī sēli otrpus Daugavas
drīz vien bija vāciešu padotie un viņus
nu plašā mērā izmantoja vēl nepieklau-
to tautiņu, arī igauņu zemju iekarōša-
nai. Še nu gan kristīgā ticība tika uz-
stādīta par kara iemeslu un kristītiem
latviešiem un lībiešiem par uzmudināju-
mu citīgāk karot ar vēl nekristītiem kai-
miņiem. 1217. g. igauņi, Lembita vadi-
bā, iet enerģiskā pretuzbrukumā. Kau-
jā pats Lembits un viņa pretinieks Kau-
po krīt, igauņus arī uzvar un tālu ap-
kārtņi izlaupa krustnešu sūtītie latvieši
un lībieši. Tā iebrucēji pat kristīgo ti-
cību izmantoja naida kurināšanai, ka-
mēr tas viņiem bija vajadzīgs. — Vācie-
šu nedrošības pēc, ziemeļu igauņu zemes
nāca Dānijas varā. Tagad kaimiņu at-
tiecības noteica ne pašas kaimiņu tautas,
bet gan svešie iekarotāji un viņu griba.

Drīz pēc tam gan atzīmējams Igauni-
jā notikums, kas, laikam, izskanēja pa
visām latviešu zemēm un nepalika tur
bez iespaيدا. Proti, pāvesti domāja par
jaunās provinces, vai vismaz kādas tās
daļas padotību tieši sev, bez kādas
starpvaras starpniecības, un sāka sludi-
nāt kristīgās ticības misijas principu, ko
varētu saukt gandrīz par jaunu. Tas īsos
vārdos skanēja: nepadarīt jaunkristīto
stāvokli grūtāku vai sliktāku, kā tas bi-
jis pirms kristīšanās (1224.). Modenas
Viļums, pāvesta legāts no vāciešu rokām
arī paņēma (1226.) Vīriju, no dāņiem
Jervu un Hariju un nostāda tās tieši zem
pāvesta, ieceļot pat tiesnešus no vietē-
jiem vecākajiem. Kaut gan šāds izņēmū-
ma stāvoklis nevarēja ilgi pastāvēt, to-
mēr ziņas par viņu izplatās arī starp lat-
viešiem, un kurši 1230. g. apņēmās kri-
stīties tikai zem tādiem pašiem noteiku-
miem. Zemgaļu un kuršu vāciešiem
daudzkārt draudošās cīņas un uzvaras
igauņi nevarēja izmantot, jo kungi bija
dažādi. Tāpat igauņu vispārējā, smalki
organizētā sacelšanās 1343. g. nerada
redzamu atbalsi latviešos, lai gan tā ne-

siooni sissetung, mille esimest teravust
tundsid lātlased ja liivlased. Liivimaa
liivlased ning lātlased said väga ruttu
sakslaste alamaiks ja nende valitseja
laialt kasutas neid teiste, ka Eesti
maade, vallutamiseks. Siin sõja põhju-
seks küll nimetati ristiusk ja seletati
ristitud lātlasile ning liivlasile, et nad
peavad sõdima ristimata naabritega.
1217. a. läksid eestlased Lembitu juhatu-
sel energiliselt vaenlase vastu. Võitlu-
ses langes Lembitu ja samuti tema vasta-
ne Kaupo, eestlased ei võitnud, ja lātlas-
ed ning liivlased röövisid laias ümbrus-
konnas kõike, mida nad kätte said. Nõn-
da kasutasid sissetungijad isegi ristiusk
vaenu suurendamiseks, seni kui seda neil
oli tarvis. Põhjamaad said Daani alla.
Nüüd naabrite vahekordi korraldas mitte
naaberrahvas ise, vaid võõrad sissetun-
gijad ja nende tahtmine.

Pärast seda tulel Eestis märkida sünd-
must, mis kõlas vastu ka naabermaades
ja jättis sinna oma mõju. Paavstid
tahtsid uut provintsi, või vähemalt mõne
tema osa, saada oma alamaks, mingisu-
guse vahetalituset ja hakkasid kuulu-
tama printsiipi, mida võime nimetada
täiesti uueks. Ta kõlas järgmiselt:
uuestiristitute seisukorda ei tohi teha
halvemaks, ega raskemaks, kui ta on
olnud enne ristimist (1224). Paavsti le-
gaat Modeni Villem võttis sakslasilt
(1226.) Virumaa, daanlastelt Järva ja
Harjumaa ning andis neid otse paavsti
võimu alla. Ta pani ametisse isegi
kohtunikke kohalike vanemate keskelt.
Ehk küll säärane seisukord ei võinud
kaua püsida siiski teated sellest levi-
sid ka lātlaste keskele, ja kuuralased
1230. a. lubavad ennast ristida ainult
neil samul tingimusil. Semgallaste ja
kuuralaste võite sakslaste üle eestlased ei
saanud ära kasutada, kuna valitsejad
olid kummalgi omad! Samuti eestlaste
hästi organiseeritud 1343. a. mäss ei
leidnud vastukaja lātlaste maal, vaata-
mata sellele, et see polnud lokaalne
sündmus, ei olnud pime reaktsioon saksa
koledate vägivallatööde vastu (daanlased
olid ainult kõrgemad valitsejad). Tea-
me, et 14. sajandil oli alaline rahutus,

bija tīri lokāla parādība, nebija akla reakcija pret vāciešu nežēlīgo apiešanos un varas darbiem (dāņi bija tikai virskungi). Mēs zinām, ka 14. g. s. Eiropu pārstaigāja nemieri; igauņi droši vien to zināja, jo organizējoties viņi griežās pie zviedru pārvaldniekiem Somijā un lūdza nākt palīgā, ko zviedri arī apsola un tiešām arī ieradās, tikai par vēlu. Sacelšanās vilnis vēlās uz dienvidiem; ordeņa mestrs, baidīdamies par saviem zemniekiem, devās pret igauņiem, nodevīgi nogalināja pie sevis ielūgtos igauņu vadoņus un pēc tam uzvarēja viņu kara spēku. Tūlīn pēc tam visa igauņu zeme nāca ordeņa rokās un nu abiem kaimiņiem bija vienas tautības kungi. Šie kungi nebija savā starpā vienprātīgi, bet nikni sacentās pēc virsvaras. Cik kultūrāla šī cīņa bijusi, tas mums labi zināms, bet ko pie tam izcieta latviešu un igauņu zemnieks un kā viņa politiskais un oikonomiskais stāvoklis kļuva dienu no dienas sliktāks un nepanesamāks, par to nestāsta neviena vācu chronika. Ordeņa varu salauza krievi un nesa abām tautām neizsakāmu postu, iznīcību un epidēmijas. Pēc ordeņa sagrūšanas, atkal reiz šķīrās latviešu un igauņu likteņi: igauņi nāk zviedru, latvieši poļu virskundzībā; atkal kaimiņi nostādīti viens pret otru un, bez šaubām, cīnījies viens pret otru, kamēr 17. g. s. sākumā zviedri iekaro Vidzemi. No šī laika latviešu un igauņu likteņi ne ar ko neatšķiras un vienu stāvoklis nevar pat ierosināt kaut kādu vēlēšanos otrā nācijā. Ka tomēr visu laiku abpusēja iespaidošanās notikusi, to pierāda mūsu abu tautu bagātīgā folklorā.

Svešā kundzība neizdzēsa abu tautu cenšanos nokratīt smago jūgu un atgūt savu kādreizējo brīvību un pašnoteikšanos. Mēs redzam, ka vietu vietumis uzliesmo nemieri, bet tie ir lokāli, bez plāna, bez plašākas organizācijas un nekāda kopdarbība starp abām tautām nav novērojama. Tāpēc arī nebija nekādas sekmes.

Iekšēji stipras mūsu tautas panesa šīs neizdevības un ja nevarēja atgūt politisku neatkarību, tad raudziņa tikt pie

eeslased teadsid seda ja palusid Rootsi valitsejaid Soomes, et nad tuleksid appi, mida rootslased lubasid teha ja tulidki, aga jäid hiljaks. Mässu vool läks lõuna poole; ordumeister astus välja eestlaste vastu, tappis ära oma juure palutud eestlaste juhid ja pärast seda võitis nende sõjaväe. Kohe langes kogu Eestimaa ordu kätte, ja nüüd oli mõlemal naabril ühest rahvusest valitsejad. Nad ei olnud ühemeelsed, vaid võitlesid ülevõimu pärast. Kui kultuurne on olnud see sõda, seda juba teame, aga mitte ükski kroonika ei jutusta sellest, mida kannatas läti ja eesti maamees, et selle poliitiline ja majandusline seisukord muutus igapäev halvemaks ja väljakannatamatumaks. Venelased mürdsid ordu võimu ja tõid mõlemale rahvale suurt häda, hävitust ja haigusi. Nüüd läti ja eesti saatused läksid jälle lahku üks teisest: eestlased saavad Rootsi, lätlased — Poola alamaiks, jälle naabrid seisavad üks teise vastu ja kahtlemata on ka võidelnud omavahel, kuni 17. sajandi algul rootlased vallutasid Liivimaa. Sellest ajast alates, on lätlaste ja eestlaste saatust ühesugune ja ühe rahva seisukord ei ärata mingisugust soovigi teises rahvas. Et omavaheline mõjutussiski on olnud, seda tõendab mõlema rahva rikkalik folkloor.

Võõrad võimud ei suutnud kustutada meie rahvaste püüdeid vabaduse ja iseiseisvuse järele. Näeme, et kohati teha kse mässe, aga need on lokaalsed, plaanita, organisatsioonita ja mingisugune koostöö mõlema rahva vahel pole märgatav. Sellepärast ei olnud ka tulemusi.

Meie rahvad oma äärmiselt suure kannatlikusega elasid üle neid olusid. Kui nad ei võinud saada poliitilist sõltumatust, siis katsusid saavutada majanduslikku iseseisvust, iseäranis pärast vabastamist orjusest. Hoolimata sellest, et pärast seda tulid kõige suuremad majandusliku depressiooni võimalused, ühes sellega algas rahvuslik ärkamine ja mõlema naaberrahva omavaheline mõjutamine. Rahvakeeles ilmuvate ajalehtede teated ühe rahva hiilgavaist tegudest ja algatu-

oikonomiskas patstāvības, kā tas atzīmējams visos laikos, bet sevišķi, kad krita dzimtbūšana. Lai arī tūlī pēc dzimtbūšanas atcelšanas nāca kļaušu laiki, lai nāca vislielākās saimnieciskās dēpresijas iespēja un arī viņas izvedums, tad jau pirms kļaušu laiku izbeigšanās sākās tautiskā atmoda un līdz ar to sākās abu kaimiņu tautu neaprobežota savstarpēja iespaidošānās. Ar tautas valodā iznākošo laikrakstu palīdzību, ziņas par vienas tautas spilgtākiem darbiem un pasākumiem drīz un precīzi nonāca pie otras tautas un mudināja to uz līdzīgu darbību un cenšanos. Piem., Kalevipoega sakārtojums izsauca mēģinājumus radīt latviešu ēpu (Pumpura Lāčplēsis un Lautenbacha Niedrišu Vidvuts); Aleksandra skola Igaunijā rada mēģinājumu darīt kaut ko līdzīgu Latvijā. Laikrakstu iespaids būtu bijis daudzkrāt lielāks, ja netraucētu lielā valodas dažādība, kas tāpat vēl šodien ir par lielāko traucēkli mūsu tautu tuvināšanās lietā.

Varbūt, ne mazāka loma kaimiņu pazīšanās un saprašanās laukā bija Tērbatai, ar savu universitāti. Līdz ar tautas atmodu, radās tautas dēliem iespēja gūt augstāko izglītību un pie tam tuvākajā universitātē. Še nu satikās abu tautu pirmie censoņi un nākamie tautas vadoni un ceļa rādītāji. Še varēja notikt domu apmaiņa, savstarpēji ierosinājumi, uzmodinājumi, še latvieši mācījās igauņus dziļāk pazīt un saprast. Tādu pašu lomu sāk spēlēt Rīgā nodibinātais politehniskais instituts, kas igauņus tuvinā latviešiem.

19. g. s. otrā pusē un 20. g. s. sākumā ierosme nāca pēc ierosmes, te no vienas, te no otras puses, un viņai sekoja darbi, nemaz neprasot, kurš ierosinātājs, kurš patapinātājs. Tautai vajadzēja stiprināt savas kopības apziņu, tālab sarīkoja lielas sanāksmes un dziesmu svētkus. Tautu vajadzēja aicināt uz kopējiem darbiem, un nodibinājās dažādākās biedrības. Tā tas gāja līdz pasaules karam.

Vislielākā sadarbība gan notikās, kad igauņiem un latviešiem bija jāņem kara ieroči rokās, lai tīrītu savu zemi no lieli-

sist jõudsid ruttu ja pretsiisselt teise rahva juure ja ärataks teda samasuguseks tegevuseks. Näiteks, pärast Kalevipoja ilumist trükist, katsusid ka lätlased luua säärast teost omale (Pumpuri „Lāčplēsis“ ja Lautenbachi „Niedrišu Vidvuds“). Aleksandri kool Eestis näitas teed samasuguse kooli asutamiseks Lätis. Ajalehtede mõju oleks olnud palju suurem, kui seda ei oleks takistanud teineteisest kaugelseisvad keeled, mis veel praegugi on suuremaks takistuseks meie rahvaste lähenemises.

Suur osa naabrite üks teise tundmise ja arusaamise alal oli Tartul ja tema ülikoolil. Ühes rahvusliku ärkamisega talupidajad said võimaluse kõrgema hariduse saamiseks lähedases ülikoolis. Siin kohtasid mõlema rahva esimesed rahvajuhid ja teenäitajad. Siin võis sündida mõttevahetus, omavahelised läbirääkimised, siin õppisid lätlased eestlasi sügavamalt tundma ja neist arusaama. Samataoline osa oli ka Riia politehnilisel instituudil, mis lähendas eestlasi lätlasile.

19. saj. teisel poolel ja 20. saj. algul tuli algatus algatus järel ja järgnesid katööd, keegi ei küsinud, kes on algatajaiks ja kes laenajaiks. Nii oli maailmasõjani.

Kõige tihedam koostöö algas siis, kui lätlased ja eestlased võtsid sõjariistad kätte, et vabastada oma maad enamlaste suurest sõjaväest ja Lätti rauddivisjoni ja landesveeri võimust. Siis eestlane ei küsinud: mis ma sellest saan? aga läks kõige jõuga lätlasele appi ühise vaenlase vastu.

Kui nüüd saatus on asetanud meie rahvad nii tähtsale kohale Läänemere idakaldal, mida nimetatakse Euroopa väravaks Aiasiasse; kui meie rahvaid seob ajalugu ja ühine kultuuriline seiskord, samuti ka kõik teised rahvaste eluhuvied, siis see kõik peab jääma ka tulevikuks ja selle arendamine saagu meie suurimaks ülesandeks, et ühendada mõlemad rahvad ikka tihedamalt. Meie poliitika, majanduse ja kultuurelu juhited eesmärgiks olgu, et mõlema rahva vahel oleks täieline kooskõla. Lätti ja Eesti elunõudeid oli kõigeõnnelikumalt formu-

nieku skaita ziņā ievērojamām regulārā kara spēka masām, un lai Latviju atsvabinātu no dzelzsdivizijas un landesvēra ļauniem nodomiem. Tad igaunis neprasiņa: kas tad man par to būs? Bet gan ar visu krūti metās kopīgam ienaidniekam virsū un latvietim palīgā.

Ja nu reiz liktenim ir paticies nolikt mūsu tautas tik svarīgā un atbildīgā vietā Baltijas jūrmalas austrumkrastā, vietā, kurā mēdz apzīmēt par Eiropas vārtiem uz Āziju; ja mūsu tautas saista ir vēsture, ir vienāda kultūras un kultūras centienu stāvoklis, tāpat kā visas citas tautu dzīves svarīgākās intereses, tad tam visam netikvien jāpastāv arī uz priekšu neaptumšotā veidā, bet jātop izkoptam līdz iespējamai pilnībai un jāvieno mūsu tautas arvien ciešākā vienībā. Mūsu politikas, saimnieciskās un kultūrālās dzīves vadītāju uzdevums ir visnotaļ gādāt, kā abu tautu saprašanās būtu pilnīga un viņu abu gaitas saskaņotas. Latvijas un Igaunijas dzīves vajadzības vistaisnīgāk formulējis bij. Igaunijas ārlietu ministrs, Latika kungs: „Kur Latvija, tur Igaunija; kur Igaunija, tur Latvija.“ Lai tas vienmēr tā būtu!

A. Tentelis.

leerinud end. Eesti välisminister härra Lattik: „Kus Lāti, sääal Eesti; kus Eesti, sääal Lāti.“ Olgu see alati nõnda!

A. Tentelis.

Kāds vārds par sakariem latviešu un igauņu valodas starpā.

Mõni sõna lāti ja eesti keele suhetest.

Jau no pašas sirmākās senatnes, kad mūsu zemes pagātne tīta vēstures sākumu mīglā un aizvēstures tumsā, mums ir zināms, ka tagadējā Vidzemē un pa daļai arī Latgalē, uz ziemeļiem no baltu ciltīm, arvienu dzīvojuši ļaudis, kurus arhaiologi uzskata par somu cilts piederīgiem. Tā tas ir agrā dzelzslaikmetā, varbūt jau pat priekšromiešu posmā, samērā drošs tas ir agrā dzelzslaikmeta romiešu posmā, kad baltu ciltis sākumā apdzīvo vēl tikai šauru joslu uz ziemeļiem no Daugavas, kas vēlāk paplašinās, aizsniedzamās līdz līnijai, kurā velkama caur Cēsīm un Lubānas ezera ziemeļu galu. Vidējā dzelzslaikmetā baltu

Meie teame, et juba kõiige kaugemas minevikus, mil meie maa ajalugu on kaetud tumeda udu ja sūgava pimedusega, praegusel Liivimaal ja samuti Latgallias elasis pōhjapool balti hōimudest inimesed, keda muinasteadlased tunnistavad soome sugu rahvasteks. Nōnda see oli rauaajastu alul, vōibolla, et juba ka eelroomlaste ajal. Peaaegu julgelt vōib seda ūtelda varasest rauaajastust roomlaste ajal. Siis elasis baltlased ainult Daugava pōhja poolsel kaldal kitsal maaalal, mis pārast laienes ja ulatus Vōnnuni ning Lubani jārve pōhjapoolse otsani. Keskmisel ajastul kasvas balti hōimude levimine

cilšu ekspansija ziemeļu virzienā pieaug. Baltu ciltis ieņem apgabalu, kas sniedzas apm. līdz Igaunijas dienvidus robežām. Tāds stāvoklis paliek arī vēlajā dzelzslaikmetā, un kad XII. g. s. beigās sākas mūsu abu tautu — latviešu un igauņu — kopējā vēsture, tad baltus un uz ziemeļiem no viņiem dzīvojošās somu ciltis sastopam vienus pret otriem apm. tais pašās topografiskās attiecībās, kā mūsu dienās. Tā kā mums nav ziņu par kaut kādām straujām un dziļām pārgrozībām iedzīvotāju etnografiskā sastāvā tiklab baltu, kā somu cilšu apgabalos, tad jāpieņem, ka vēsturiskie latvieši un igauņi atiet atpakaļ katri savā apgabalā uz tāda paša etniska rakstura pirmsenčiem, t. i. jau agrākos posmos sastopamie iedzīvotāji apgabala dienvidus daļā bija tagadējo latviešu, ziemeļu daļā tagadējo igauņu senči. Tādējādi tad arī jāpieņem, ka pa visiem šiem gadu simteņiem un gadu tūkstošiem pastāvējuši zināmi sakari un arī zināma apmaiņa abu tautu valodu starpā, lai gan sīkākī noteikt, kādi bijuši šie sakari savā konkrētā veidā, t. i., kad tieši un kurā apgabalā kāds vārds pārnācis no vienas tautas valodas otrā, mēs, saprotams, pasacīt nevaram.

Kā zināms, vārdu, kas vienādi vai stipri līdzīgi baltu un somu valodās, un kas no kāda vienas cilts locekļa valodas pārgājuši otras, etniski neradniecīgās cilts valodā, ir stipri daudz, un tie jau daudz apcerēti un pētīti. Lai atminamies šai sakarā tikai Vilh. Tomsena klasisko darbu „Beröringer mellem de finske og de baltiske (littauisk-lettiske) Sprog“, Kopenhagenā, 1890. g., kur apcerēti tiklab vārdi, kas no baltu tautu valodām pārgājuši somu (somu šaurākā nozīmē, igauņu, lībiešu un pat tālāko austrumu somu cilšu) valodās, kā arī otrādi — vārdi, kas no somu valodām pārgājuši baltu valodās. Jāsaka, ka pirmie ir vecāki, un paši vecākie no tiem, kas sastopami visās somu cilšu, pat austrumsomu (zirjaņu, mordviņu, čeremis) valodās, ir aizņemti ļoti agrā laikā — vēl priekš Kr. dzimšanas vai ap to laiku — no kādas ļoti senas baltu cilts, kuru mēs varam uzskatīt zināmā mērā par kopējiem latviešu un leišu sen-

pohja sihis. Baltlased vallutavad maaalaid, mis ulatuvad praeguse Eesti lõunapiirini. Säärane olukord jääb ka hilisema rauaajani ning samad topograafilised olukorrad on lätlaste ja eestlastle vahel veel XII. sajandi lõpul, mil algab mõlema rahva ühine ajalugu. Meil pole teateid, et soome ja balti hõimude elukohtades oleks äkilisi ja sügavaid muutusi olnud, sellepärast peame järeldama, et ajaloolised lätlased ja eestlased asusid igauks oma ürgvanemate asukohtadesse, sest juba eelmistel aegadel põhjapoolseil mail elasid eestlaste ja lõuna osades — lätlaste esivanemad. Sajandite ja tuhandete aastate jooksul olid mõlema rahva ja nende keele vahel teatavad suhted, ehkki meie ei tea, missugused need suhted olid oma konkreetse kujus, kus ja millal igauks sõna on tulnud ühest keelest teisse.

Nagu teame, on väga palju sõnu, mis balti ja soome sugu keeltes ühesugused või väga sarnased, ning mis on laenatud, olgugi, et soome ja balti hõimude vahel pole mingisugust sugulust. Neid sõnu on juba palju uuritud ja nendest on palju kirjutatud. Tuleme meelde ainult Vilh. Tomsen'i klassilist tööd „Beröringer mellem de finske og de baltiske (litauisk-lettiske) Sprog“, Kopenhagenis, 1890. a., kus leiame sõnu, mis ülevõetud balti hõimude keeltest soome keeltesse (soome keeled kitsamas mõttes, eesti, liivlaste ja isegi kaugemate idasoomlaste hõimud), ning samuti ka sõnu, mida baltlased laenanud soome keeltest. Esimesed on vanemad, ja kõige vanemad on need, mida leiame kõigis soome sugu, isegi idasoomlaste hõimude (sürjani, mordva, čeremisi) keeltes. Need sõnad on laenatud palju aega enne Kristuse sündimist ehk umbes samal ajal — ühelt vanalt balti hõimult mida võime tunnistada ühiseiks lätlaste ja leedulaste ürgvanemaiks või koguni balti algrahvaks. Balti hõimudest lätlased elasid juba kõige vanemal ajal kõigekaugemal põhjapool, iseäranis nende idagrupid, mis pärast võime teoreetiliselt järeldada, et suura praeguses soome ja eesti keeles olevaid balti keelte sõnu on laenatud lätlaste algkeelest, olgugi, et sel ajal lätlaste ja leedulaste vahel ei olnud suurt ühtsust.

čiem vai zināmā mērā pat par pirmbaltiem. Tā kā laikam jau sensenos laikos latvieši, it īpaši savā austrumu grupā, no visām baltu ciltīm dzīvoja vistālāk ziemeļos, tad teorētiski pieņemams, ka laba daļa tagadējās somu valodās, it īpaši igauņu, bet arī somu, aizgūto baltu vārdu ienākuši bieži no latviešu pirmvalodas, kaut gan tajā laikā droši vien nekādas lielākas starpības starp latviešu valodu un leišu valodu nebija. No otras puses, daži somu valodās aizņemti baltu vārdi ir ar stipri citādu fonētisku ietērpu, nekā atbilstošie leišu un latviešu vārdi, piem., ig. *õlu*, somu *olut*, bet latv. *alus*, lš. *alūs*; ig. un s. *oinas*, latv. *avens*, *avins*, lš. *avinas*; tāpat ig. *hādal*, *hādalas*, *hātāl*, s. *ätelä*, bet latv. *atāls*, lš. *atolas* u. c. Zināmas grūtības dara arī tādi vārdi, kā ig. *vohl* „kazlēns“, somu *vuohi* „kaza“; ig. *tohi*, *toho* „tāss“, somu *tuohi*; somu *vuota* „nodrāzta āda“ u. c., kas visi nāk no baltu vārdiem, un kam tagadējā latv. valodā atbilst *āzis*, *tāss*, *āda*, lš. *ožys*, *tóšis*, *óda*. Somu valodās šais vārdos sastopamais *o*, resp. *uo* varbūt cēlies no kāda gaŗa *õ*, kas savukārt izrunā varbūt atspoguļojis seno baltu drusku slēgto un labiālizēto gaŗo *ā*, gai gan mums vairāk vestos domāt, ka te sastopamais baltu gaŗais *ā* bijis tīrs *a*. Tādēļ nav neiespējams, ka kāda daļa šo veco, somu aizgūto baltu vārdu nāk no kādas baltu valodas, kas vēlāk izmirusi (kā, piem., seno austrumgalindu valoda) līdz ar tās runātāju tautu, un kurā bijušas dažas fonētiskas īpašības, kas to zināmā mērā atšķirušas no mums tagad pazīstamām baltu valodām.

Visu to ievērojot, katēgoriski noteikt, kurš no baltu valodām aizgūtais igauņu vārds nācis no latviešu valodas, ir gandrīz neiespējami. To varam pateikt ar zināmu ticamību tikai par tiem vārdiem, kas ārpus igauņu valodas nav sastopami, kā, piem., ig. *luht* „zema upes plava, kas plūdu laikā pārplūst“, latv. *lukste*, *luksts* „einschiessende Stelle“, ig. *magun*, *magunas*, Tērbatas izl. *magon*, latv. *magone*; ig. *maita*, latv. *maita*; ig. *nāgal*, *nāgar* „ein Nim-

keele vahel suuremat vahet ei olnud. Teiselt poolt mõningail balti keelte sõnadelt on soome keeles päris teistsugune fonetiline välimus, näiteks: eesti *õlu*, soome *olut*, aga lāti *alus*, leedu *alūs*; eesti ja soome *oinas*, lt. *avens*, *avins*, *auns*, leedu *avinas*; samuti eesti *hādal*, *hādalas*, *hātāl*, aga lt. *atāls*, ld. *atólas* j. t., Mõningaid raskusi teevad sõnad: eesti *vohl*, soome *vuohi* „kits“, eesti *tohi*, *toho*, soome *tuohi*, soome *vuota* j. t., mis kõik tulevad balti sõnadest ja milledele vastavad praeguses lāti keeles *āzis*, *tāss*, *āda*, ld. *ožys*, *tóšis*, *óda*. Soome keeles neis sõnus leiduv *o*, resp. *uo* on võibolla tulnud mõnest pikast *o-st*, milles vististi peitub vana balti kinnine ja veidi labialiseeritud pikk *ā*, ehkki kõige paremini tahaksime mõelda, et siin leitud balti pikk *ā* on olnud puhas *a*. Sellepärast pole võimata, et osa neid vanu balti sõnu tuleb mõnest hiljem surnud balti keelest — (näiteks vana idagalindlaste keel) ühes selle rahvaga, mille keeles on olnud mõningaid isäaraldusi, milledega ta läheb lahku praegustest balti keeltest.

Kõike seda tähelepannes, on peaaegu võimata kategooriliselt tõendada, missugused balti sõnad on laenatud lāti keelest. Seda võime ütelda ainult sõnust, mida väljaspool eesti keelt meie kuskilt mujaltei leia, näiteks eesti *luht*, madal jõeäärne niit, mis uputuse ajal jääb vee alla, lāti *lukste*, *luksts* „eindriessende Stelle“, eesti *magun*, *magunas*, Tartu keeles *magon*, lāti *magone*; eesti *maita*, lt. *maita*; eesti *nāgal*, *nāgar* „ein Nimmersatt, Vielfrass“, lt. *negalis*, *negala*; eesti *nuum* „Pacht“, lt. *nomas*; eesti *palak*, *palakas*, lt. *palags*; eesti *pastal*, *pastel*, lt. *pastala*; eesti *puder*, lt. *putra*; eesti *sard*, lt. *zārds*; eesti *viis*, *viisk*, lāti *vīze* jne.

Kui vaatame balti keeltest laenatud eesti keele sõnu sisu poolest, siis näeme, et soome ja balti hõimude vahel on olnud rahulikud vahekorrad. Leiame põllutööd ja karjakasvastust tähendavaid sõnu (juba mainitud eesti *hādal* ja lāti *atāls*, eesti *oinas*, lāti *avens*,

mersatt, Vielfrass“, latv. negālis, negāļa; ig. nūm „Pacht“, latv. noma; ig. palak, palakas, latv. palags; ig. pastal, pastel, latv. pastala; ig. puder, latv. putra; ig. sard, latv. zārds; ig. vīz, vīsk, latv. vīze u. t. t.

Ja mēs apskatām satura ziņā vārdus, kas vispārīgi no baltu valodām pārgājuši igauņu valodā, tad to starpā atrodam vārdus, kas aizrāda uz mierīgiem sakariem baltu un somu cilšu starpā. Tur atrodam vārdus, kas zīmējas uz zemkopību un lopkopību (jau minētie ig. hādel un latv. atāls, ig. oinas un latv. avens, avīns; ig. tara, somutarha, kas cēlies no formas, kas pamatā latv. vārdam dārzs; ig. äes, gen. äke, latv. ecēšas, lš. ekēcios; ig. hernes, latv. zirnis, lš. žirnis; ig. härg „vērsis“, latv. zirgs, lš. žirgas; ig. jāär, jaar, ear, latv. jērs; ig. kaabel, kabli „Erdhacke“, latv. kaplis u. t. t.), apzīmē dažus reliģiskus jēdzienus (ig. taevas, taivas „debess“, latv. dievs; ig. juudas, juuas „velns“, latv. juods), ģimenes locekļu nosaukumus (ig. tūtār, tūdruk, tütruk, somu tytär „meita“. lš. duktē; ig. sōsar (sōhar), som. sisar, lš. sesuō, gen. sersers), dažādus dzīvniekus (ig. hirv, gen. hirve, arī nōm. hirve „stirna“, pr. sirwis „stirna“; ig. udras, latv. ūdrs; ig. teder, latv. teteris; ig. vähi, latv. vēzis u. c.), mākslas pirmsākumus (ig. kannel, gen. kandle, somu kantele, latv. kokle (no *kankle, *kantele) lš. kankles u. t. t. Līdzīgu jēdzienus, kā nupat redzējām, apzīmē arī vārdi, kas igauņu valodā ienākuši vēlākos laikos jau tieši no latviešu valodas. Tādējādi, lai gan šie dažādie vārdi aizņemti dažādos laikmetos, pie kam nereti atsevišķu vārdu aizņemšanas laikmetus citu no cita šķir ilgi gadu simteņi, pats sakaru raksturs abu tautu starpā neko negrozījis.

Ja nu tagad paskatāmies uz vārdiem, kas no somu valodām (galvenā kārtā igauņu un lībiešu valodas) ienākuši latviešu valodā, tad arī te mēs saduramies ar zināmām grūtībām vārdu izcelšanās

avīns, auns; eesti tara, soome tarha, mis arenenud vormist, mille aluseks on läti sõna dārzs; eesti äes, gen. äke, läti ecēšas, ld. ekēcios; eesti hernes, läti zirnis, ld. žirnis; eesti härg, lt. „vērsis“, zirgs, ld. žirgas; eesti jāär, jaar, ear, lt. jērs; eesti kaabel, kabli „Erdhacke“, lt. kaplis jne.), samuti nad tähendavad mõningaid usulisi nimetusi (eesti taevas, taivas, lt. dievs „jumal“; eesti juudas, juas, lt. juods), perekonnaliikmeid (eesti tūtār, tūdruk, tütruk, soome tytär, ld. duktē; eesti sōsar (sōhar), soome sisar, ld. sesuō, gen. sesērs), kõiksuguseid elajaid (eesti hirv, gen. hirve, ka nom. hirve, pr. sirvis, lt. „stirna“; eesti udras, lt. ūdrs; eesti teder, lt. teteris; eesti vähi, lt. vēzis j. t.), kunstialgusi (eesti kannel, gen. kandle, soome kantele, läti kokle *kankle, *kantele), leedu kankles jne. Sarnaseid mõisteid nagu siin nägime, tähendavad ka hiljem läti keelest laenatud eesti sõnad. Olgugi, et need mitmesugused sõnad on laenatud igaüks omal ajastul, sagedasti ühe sõna laenamisest teiseni on möödunud aastate sajandid, siiski mõlema rahva vahelkordade iseloom pole muutunud.

Kui uurime sõnu, mis tulnud soome keelest (pääasjalikult eesti ja liivi keelest) läti keelde, siis leiame ka siin raskusi sõnade aluse selgitamises: pole kerge arusaada, missugune sõna laenatud eesti ja missugune liivi keelest. Ka siin kõige julgem eesti alus on neil sõnul, mis tulnud soome keelest ja mida leiame Liivimaa põhja maakondade keelemurrakutes, näiteks ķerešas, ķereši „Glutfang, Glutsteine im Riegenofen“, eesti keres, keris „obere Abteilung des Bauerofens“, ķesele „Fischreuse“, eesti kessel, lt. ķimpa „Heufuder“, ķimpāties „sich einlassen“, eesti ķimp „Bündel“, läti ķiris „schwarzes Ochskalb“ (põhja-lääne Liivimaal), eesti ķiri; samuti läti ķīris „Lachmöwe“, eesti ķiir; läti ķizīnāt „forschen, durch Zeichen anlocken“, eesti küsima; läti kude, kudēties, eesti kudu, kuda, kude „Laich“, ka

pamata noskaidrošanas ziņā: izšķirt, kuŗš vārds ienācis no igauņu, kuŗš no lībiešu valodas, ne katru reizi ir tik viegli. Arī te visdrošāk igauņiskais pamats nosakāms tiem vārdiem, kas, no somu valodām nākuši, sastopami, piem., Vidzemes ziem. apgabalu latviešu izloksnēs, piem. ķeresas, ķeresi „Glutfang, Glutsteine im Riegenofen“, ig. keres, keris „obere Abteilung des Bauerofens“, ķesele „Fischreuse“, ig. kessel; latv. ķimpa „Heufuder“, ķimpāties „sich einlassen“, ig. kimp „Bündel“; latv. ķiris „schwarzes Ochskalb“ (ziem.-riet. Vidzemē), ig. kiri; tāpat latv. ķīris „Lachmöwe“, ig. kīr; latv. ķizināt „forschen, durch Zeichen anlocken“, ig. kūzima; latv. kude „zivju nārsta vieta upēs“, kudētis „nārstoties“, ig. kudu, kuda, kude „Laich“, arī lib. kud; latv. kulmis „ $\frac{1}{4}$ pūra“, ig. külimet, külimit; latv. konna, kunnē „varde“, ig. konn; luga „Mal, Anfall, Melodie“, ig. lugu „Geschichte, Musikstück“ u. t. t. Še gan laikam arī pazīstamie latv. vārdi puika un zusteres, zusteres „Jahannisbeeren“, ig. poeg ja soster, samuti lt. vaka „was dem Hofe an Frohn und Abgaben zu leisten ist“, ig. vakk „Bezirk“ u. c. Tādu vārdu salasīsies tomēr labs krājums, un tiem jāpieskaita arī daži no tiem, par kuriem droši nevaram zināt, vai tie ienākuši no igauņu, vai lībiešu valodas, piem. latv. maksa, maksāt, ig. maks, arī lib. maks „cena“, ig. maksan, maksma „maksāt“; latv. muiža, ig. mōiz, mōiza, lib. moiz; latv. murda, mурds, ig. mōrd, lib. mūrda, mōrda; latv. nūja, nūja, ig. nui (gen. nua), nuhi, lib. nuja; latv. taims, taimiņš „Lachsforelle“, ig. taim, lib. taimin; latv. urga, lib. ūrga, ig. urg u. c.

Sastopamas arī dažas paralēles sintaktiskās konstrukcijās starp latviešu un igauņu valodu, bet no to sīkākas apcerēšanas man te jāatsakās.

Apskatot no somu valodām latviešu valodā pārgājušos vārdus, redzam, ka arī tie attiecas uz mīrmīlīgu nodarbošanos — lauksaimniecību, lopkopību, zveju un dažādām citām mierīgas dzīves nozarēm.

liivi kud; lt. kulmis „ $\frac{1}{4}$ vakka“, eesti külimet, külimit; lāti konna, kunnē, eesti konn; lt. luga „Mal, Anfall, Melodie“, eesti lugu „Gedichte, Musikstück“ jne. Siia kuuluvad vist ka lāti sōnad puika ja zusteres, zusteres „Jahannisbeeren“, eesti poeg ja soster, samuti lt. vaka „was dem Hofe an Frohn und Abgaben zu leisten ist“, eesti vakk „Bezirk“ j. t. Sääraseid sōnu on hāsti palju, ja neile peame juurearvama ka neid, milledest meie julgelt ei tea, kas nad tulnud eesti vōi liivi keelest, nāiteks lt. maksa, maksāt, eesti maks, eesti maksan, maksma, lt. „maksāt“, lt. muiža, eesti mōis, mōisa, liivi mois; lt. nūja, nūja, eesti nui (gen. nua), liivi nuja; lt. taims, taimiņš „Lachsforelle“, eesti taim, liivi taimin; lt. urga, liivi ūrga, eesti urg j. t.

Leiamo ka mōningaid paralēlele sūntaktilisē konstruktisioones lāti ja eesti keeles, aga siin ma ei vōi selle kūsēmusē juures peatuda.

Ka soome keeltest lāti keelde lāinud sōnad nāitavad rahulikku tōd pōllumajanduses, karja kasvatamises, kalastuses ja teistes rahuliku elu avaldustes. Siin ei leia meie nimetusi, mis tāhendaks sōjariistu, sōjas tarvitatavaēd asjū vōi teisi sarnaste asjade nimetusi, mis tunnistaks, et sel alal on ūks rahvast teisest midagi ōppinud ja laenanud. Sellega pole ōeldud, et mōlema rahva vahēl polnud mitte ūhtegi sōda, mida, teame hiljēmaist ajaloolisist aegadest. Sūgavamat isēloomu neil sōdadel siiski pole olnud: need on kokkupōrked, mis juhtuvad ka oma rahva keskel, vōi vāikesēd rōōvimisēd. Kahtlemata, enāmasti on olnud rahulikud vahekorrad, mis lāhendasēd mōlemaēd rahvaēd, kes ūks teiselt on tōesti palju ōppinud ja laenanud. Kāigem ka praegu ajaloo jālgedes, et meie rahvaste ja riikide vahēl alati valitseks rahu ning sōprus ōnneks ja kasuks ūhele ja teisele.

E. B l e s e.

Nesastopam mēs te nosaukumus, kas attiektos uz kara lietām, kara piederumu, ieroču vai citu līdzīgu lietu nosaukumus, kas liecinātu, ka arī šai ziņā viena tauta no otras ko būtu noskatījusies un aizguvusi. Tas, saprotams, neizslēdz, ka abu tautu starpā nav notikušas sadursmes, kā to droši zinām par vēlākiem vēsturiskiem laikiem. Tomēr laikam nekāds dziļš raksturs šīm sadursmēm nebūs bijis: tās ir sadursmes, kādas gadās arī pašu ļaužu

starpā, vai arī sīki sirojumi un laupītāju uzbrukumi. Pārsvārā, bez šaubām, bijušas miermīlīgas attiecības, tās tuvinājušas abas tautas, un šais dzīves nozarēs tiešām viena tauta no otras daudz ko aizguvusi, daudz ko mācījusies. Lai arī mūsu dienās sekojam vēstures aizrādījumiem, lai miers un satiecība mūžīgi pastāvē mūsu tautu un valstu starpā par laimi un svētību abām pusēm.

E. B l e s e.

Kāda izskatījusies mūsu kopīgā dzimtene vidus laiku ģeografiem?

Missugusena nāgid meie ühist kodumaad keskaja maateadlased.

Latvijas - Igaunijas Mēnešraksta redaktors, prof. Fr. Baloža kungs mani laipnā kārtā uzaicināja sniegt šī žurnāla pirmajā burtnīcā dažas ziņas par maniem nupat aizejošā akadēmiskā gada pētījumiem ārzemēs. Daru to ar prieku, ir šī žurnāla cienijamo mērķu, ir manis savākto materiālu dēļ; ja pēdējie sastādās no ziņām un avotiem par senās Livonijas kultūras vēsturi vidus laikos un atdzimšanas laikā, tad jādomā, ka viņi pēc savas dabas pienācīgi atbilst tagadējo nacionālo brīvvalstu — Igaunijas un Latvijas — garīgo attiecību un sakaru stiprināšanai: jo vecākas saites, jo vairāk iespējas draudzībai, jo dziļāki pamati, jo drošāka celtnē.

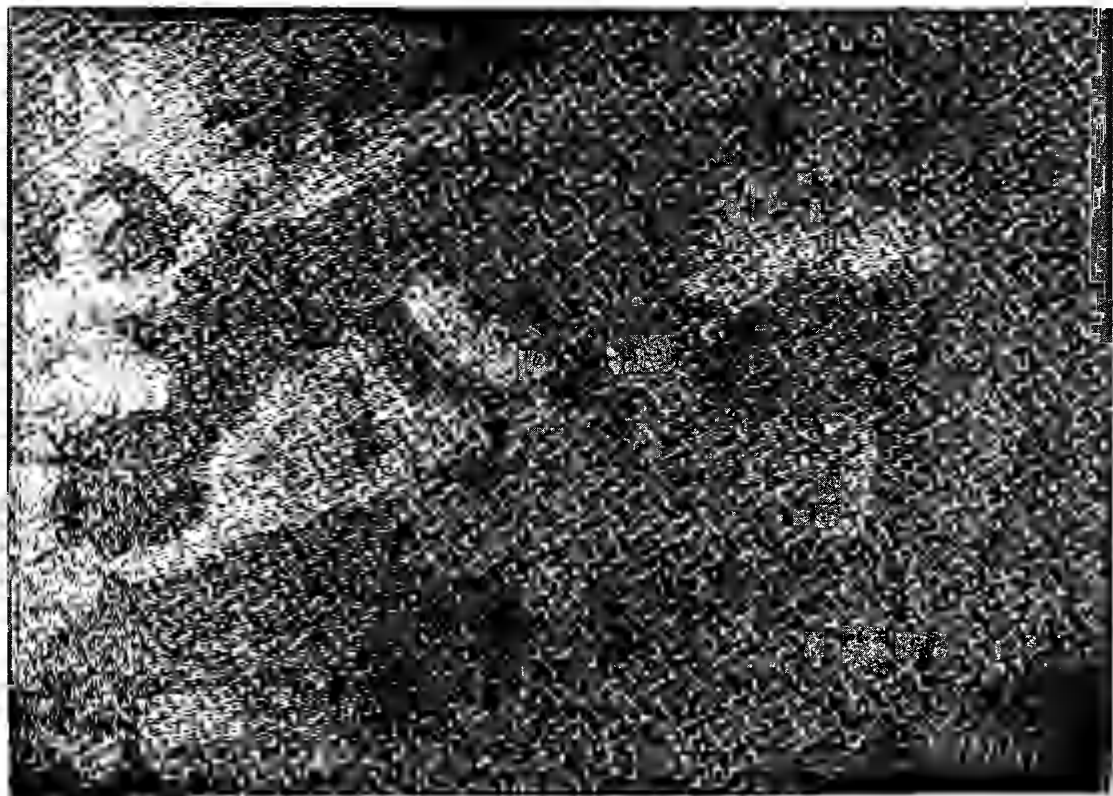
Strādājot mūsu kopējās dzimtenes — liktenīgā Baltijas jūras austrumu krasta — vēsturē Itālijas archivos un bibliotēkās (galv. kārtām Venecijā, Florencē, Romā un Neapolē) man bij izdevība virzīt darbību trijos virzienos: archivu materiālu krāšanā (16. g. s.), ģeografisko ziņu un karšu vākšanā (no 12. līdz 16. g. s.) un beidzot dažādu pīļu, pilsētu, kostīmu u. t. l. ikonografisku materiālu kopošanā un salīdzināšanā. Šinī īsajā rakstīnā gribu dot dažus datus par senās Livonijas ģeografisko apgaismojumu, kādu to rādījuši vidus- un atdzimšanas laikos slavenie itāliešu, katalāņu un citi kartografi un ģeografi, sniegdami par tālo „Ziemeļu Vidusjūru“, t. i., par Baltijas jūru un tās piekrastēm bieži

Lāti - Eesti ühingu kuukirja toimetaja hārta prof. Fr. Balodis palus lahkelt mind kirjutada ajakirja esimesele numbrile mõningat minu uurimustest välismaail käesoleval akadeemilisel aastal. Teen seda rõõmuga, küll selle ajakirja austatud eesmärkide, küll minupoolt kokkukorjatud materjalide pärast: kuna viimased sisaldavad teateid vana Livoonia kultuurajaloost keskajal ja uuemal ajastul, need on oma iseloomu poolest täiesti vastavad praeguste vabariikide — Lāti ja Eesti — vaimliste vahekordade kindlustamiseks: mida vanemad sidemed, seda rohkem sõpruse võimalusi, mida sügavamad alused, seda julgem ehitus.

Tegutsedes meie ühise kodumaa — saatusliku Läänemere ida kalda ajaloo uurimisel Itaalia arhiivides ja raamatukogudes, (pääasjalikult Veneetsias, Florentsis, Roomas ja Neapolis), oli mul võimalus töötada kolmes suunas: kogusin arhiivide materjale (16. saj.), otsisin geograafilisi teateid ja kaarte (12. kuni 16. saj.) ja lõpuks korraldasin ja võrdlesin mitmesuguseid losside, linnade, kostüümide ja teisi ikonograafilisi materjale. Selles kirjutises tahan näidata mõningaid teateid vana Livoonia geograafilisest palgest, missugusena teda nägid kuulsad itaallaste, kataloonlaste ja teiste rahvaste keskaja kartograafid ja maateadlased, kes andsid kaugest „Põhja Vahemerest“, s. o. Lääne-

fantastiskas un nepareizas, bet tai pašā laikā visam toreizejam pasaules sakaram ļoti raksturīgas un mūsu īpatnējām stāvoklim dziļi pamācošas ziņas. Daudzi no šiem materiāliem ir labi pazīstami un pienācīgi izmantoti¹⁾ Vidus jūras kultūras

merest ja tema kallastest sagedasti unistulisi ja ebaõigeid teateid, mis samal ajal on vāga iseloomustavad tolleaegsele il-mavaatele ja õpetlikud meie erīlisele seisukorrale. Mõningad materjalid on hāsti tuntud ja tāielikult ka kasutatud¹⁾. Va-

13. g. s. sākuma pasaules karte glabājas Florencē, valsts archivā. Kartes autors garīdznieks Džovanni da Kariņano (Giovanni da Carignano) no Dženovas.

13. sajandi alg. maailma kaart. Hoi-takse alal Florentsis, riigi arhiivis. Kaar-di autoriks on vaimulik Džovanni da Ka-riņano (Giovanni da Garignano) Genuast.

sakaram, bet par šīs kultūras izstaroju-miem un īpatnējiem staru laušanas apstāk-ļiem mūsu zemē un viņas iespējās izdomā-jis tikai retais, parasti garām ejot²⁾. Ir pienācis laiks, apgriezt šo ainu otrādi, no-vērtēt šīs ziņas un kartes „no augšas“, t. i. no ziemeļiem, lai tā mēs iespētu saprast

hemere kultuuri suhetes, aga meie maal selle kultuuri kīrtest ja omapārastest oludest on vāga vāhe mōeldud, ja ai-nult mōōda minnes²⁾. On viimane aeg se-da tāhele panna ning hinnata neid kaarte „ūlevalt“, s. o. pōhjapoolt, et saaksime aru omast iseāralisest seisukorrast, et tun-

¹⁾ Sal. labāko vispārīgā pārskata darbu: Beaz-ley, The Dawn of Modern Geography, I.—III.

²⁾ Šeit jāmin lielā geografa Nordenskjōlda vārds. Viņa bagātīe krājumi tagad pieder Hel-sinku universitātes centrālai bibliotēkai.

¹⁾ Vōrdle parimat ūldist teost: Beazley, The Daw of Modern Geography I.—III.

²⁾ Siin peame mainima suure maateadlase Nordenskjōldi nime. Tema rikkad kogud kuulu-vad praegu Helsinki ūlikooli keskraamatukogule.

mūsu ipatnējo stāvokli, lai apzinātu sevi kā zināmu izejas centru, kuŗu garīgās kultūras laukā bij izlaiduši no savām rokām militārās un oikonomiskās kolonijas (senās Livonijas) valdnieki — vācu ordenis un Hanza¹⁾).

Pagaidām spēju saskatīt šādas geografski - kartografiskās informācijas virzienus, vairāk vai mazāk norobežotas vai saistītas gultnes, kā viņaš ietver mūsu kopējo dzimteni.

I. Grieķu geografa Ptolomaja radītā tradīcija²⁾, kuŗā redzam izaugam 15. g. s. beigās un 16. g. s. mūsu zemju krasta profilu no vecās „mirušās“ — abstrakti taisnās — līnijas līdz viņa ipatnējam izlocītajam zīmējumam³⁾.

II. Agrāk slepenā⁴⁾ Vatikāna archīva geografskā informācija (it sevišķi vietu vārdi), sākot ar pāvesta Inokentija III. laikiem (12. g. s. beigās — 13. g. s. sākums). Šī tradīcija ir reti precīza jau vidus laikiem un attiecībā uz Baltijas jūras zemēm nereti asi kontrastē šīnī ziņā ar citu avotu legendārajām un neprecīzajām ziņām.

III. Vidus laiku jūras kartes (krastu, jūrnieku kartes, portulāni etc.), kas rāda jau 13. g. s. pirmajā pusē brīnišķīgu pareizību (ar toreizējiem uzņemšanas līdzekļiem!) zīmējoties uz Vidus un Melno jūru, bet kas paliek arvien miglainākas, jo vairāk tuvojamies Dānijai. Viņpus Dānijas sākas Hanzas slēgtā jūra, t. i. Baltijas jūra, kuŗas īstais profils izcīna sev pilsoņu tiesības tikai 16. g. s., t. i. tad, kad Hanzas vara bij aizgājusi pagātnē un kad sabruka Livonijas vācu ordenis.

IV. Livonijas apceļotāju pašrocīgi zīmētās vai pasūtītās kartes. Tādu nav

da ennast keskpunktina, mille vaimlise kultuuri alal laskis oma kääst vālja militaarse ja majandusliku koloonia (vana Livoonia) valitsejad — saksa ordu ja Hansa¹⁾).

Senini olen leidnud järgmisi geograafilisi ja kartograafilisi informatsioone, rohkem või vähem lahkuminevaid või seotud voole, mis näitavad meie ühist kodumaad.

I. Kreeka maateadlase Ptolomeuse loodud traditsioon²⁾, milles näeme vālja kasvavat meie maa kallaste profiili 15. saj. lõpul ja 16. saj. algul — vanast „surnud“ — abstraktselt sirgest joonest tema iseloomulise kõvera joonistuseni³⁾).

II. Endise salajase⁴⁾ Vatikani arhiivi geograafilise informatsiooni (iseäranis kohtade nimed), paavsti Inocentiusse III. ajast (12. saj. lõpp — 13. saj. algus). See traditsioon on iseäranis pretisiisne juba keskaegadele ja samuti ka Balti mere maile ning kontrasteerib teiste allikate legendaarsele mittepretsiissetele teadetele.

III. Keskaaja merekaardid (kallaste, meremeeste kaardid, portulandid), mis on juba 13. saj. algul imeõiged (selleaegsete abinõudega!). Väga selge on Vahemere ja Mustamere kaart, aga kõik kaardid lähevad uduseiks Daani ümber. Teisel pool Daanimaad algas Läänemeri, mis saab oma õige profiili ainult 16. sajandil, kui Hansa võim oli juba minevikus ja lõppes ka Livoonia saksa ordu võim.

IV. Livoonia külastajate isiklikult joonistatud või tellitud kaardid. Neid pole palju, aga nende väärtus on suur. Need on 16. sajandist pärit (Baberini, Possevino, Strubiez (?) j. t.).

Üksikuna jääb 1154. a. kuulsa Araabia maateadlase Edrizi kaart, mis ühes

1) Sk. A. Spekke, Quelques nouveaux matériaux pour l'histoire de la cartographie et de l'iconographie de l'Ancienne Livonie. Latv. Univ. Raksti. Filoloogijas un filosofijas fakultātes sērija II.

2) Sal. visjaunāko grandioza stila pētījumu šai laukā, kuŗu izdevis Vatikāns: J. Fischer S. J., Claudii Ptolemai Geographia... 1932.

3) Sk. manā nupat minētā rakstā atzīmētos novērojumus šīnī ziņā.

4) Slepenais archīvs tiko atvērts zinātniekiem tikai pāvesta Lauvas XIII. laikā (19. g. s. otrā pusē.)

1) Vt. A. Spekke, Quelques nouveaux matériaux pour l'histoire de la cartographie et de l'iconographie de l'Ancienne Livonie. Latv. Univ. Raksti. Filol. ja filosoofia teaduskonna sērija II.

2) Vördle kōige uuema suure stiili uurimist sel alal, mille vālja andnud Vatikan J. Fischer S. I., Claudii Ptolemai Geographia... 1932.

3) Vt. minu ülalmainitud kirjutises tähendatud uurimusi sel alal.

4) Archiiv avati teadlastele ainult paavisti Leo XIII. ajal (19. saj. teisel poolel).

Livonijas karte, kas pievienota italieša ceļotāja Rafaela Barberini ceļojuma aprakstam (viņš braucis no Amsterdamas uz Maskavu, savā ceļā skarot arī Livonijas ziemeļu daļu). Zīmēta ap vācu ordeņa sabrukšanas laiku, t. i. 16. g. s. 60 gadiem. Atrodas Vatikāna bibliotēkā.

Livoonia kaart, mis lisatud itaallase Rafaeli Barberini reisi kirjutisele (ta sõitnud Amsterdapist Moskvasse ja käinud ka Livoonia põhjaosas). Joonistatud Saksa ordu loojamineku ajal, s. o. 16. saj. 60. a. On Vatikani raamatukogus.

daudz, bet toties viņu vērtība ir jo liela. Viņas attiecas uz 16. g. s. (Barberini, Possevino, Strubicz (?) u. c.)

Par sevi paliek 1154. g. slavenā arābu ģeografa Edrizi karte, kas mums kopā ar saviem aprakstiem dod brīnišķīgas nojautas par mūsu zemi un tās tautām pus gadu simtu priekš vācu ienākšanas.

Malā paliek arī viduslaiku tā saukto „mappaemundi“ materiāls, mūsu nolūkiem, cik noprotu, maz derīgs, un vēl citi sīkāki materiāli par kuŗiem šeit nevaru runāt. Tikai garām ejot pieminams arī daudzo un dažādo ģeografisko aprakstu materiāls, kas gaida savu kārtotāju.

Nupat sniegtajā sagrupējumā jau māmāmi attiecīgo ģeografisko darbu izejas centri. Būs lietderīgi un skaidrāki, ja visu materiālu vēl reiz pārgrupēsim pēc šī principa. Vidus laiku kartografijas un ģeografijas lielmeistari ir bez šaubām itālieši (jau sākot ar 13. g. s.), it īpaši veneieši, kas labi saprotams, ja iedomājamies „Adrijas skaistules“ brīnišķo vēsturi.

14. g. s. jūtamu lomu mūsu sakarā spēlē arī drošsirdīgie jūrnieki un tirgoņi — katalāņi.

15. g. s. konstatējams interesants ģeografisko zinātņu pieaugums Francijā, ar ko stāv sakarā pat dažas ieskaņas franču bruņinieku romānos par „neticīgo saracēņu zemi“, t. i. par Prūsiju (!).

Vācu ģeografijas un kartografijas ziedu laiks — tiešām plašā vērienā — ir 16. g. s.

Jūtamus refleksus šīnī gadu simtenī konstatējam arī Holandē, Portugālē, Spānijā, arī Polijā un Zviedrijā.

Un mūsu mājas? Nekas vairāk, kā dažas kartes — plāni par zemes īpašumu un novadu robežām¹⁾.

Lai cik vecas ir šeit pieminētās mantas, viņas tomēr spēj arī mūsdienai cilvēku ievilkst tautu savstarpējo attiecību lielajos sakaros un rādīt tam, kur un kas darāms, lai nākotnē meklētu gudrāku ceļu, ja vecais šķiet aplams bijis. Mūsu patreizējos raibajos laikos ir pārāk riskanti dzīvot bez savas pagātnes pienācīgas izpratnes: tautu soļiem ir tāla atbalss.

A. S p e k k e.

¹⁾ Šādi materiāli esot atrodamī uz Rostoku aizvestajā Kurzemes archivā.

oma kirjeldustega annab meile imeilusaid teateid meie maast ja tema rahvastest poolsajandit enne sakslaste sissetulekut.

Kōrvale jāāb ka keskaja nōndanimetatud „mappaemundi“ materjal, mis meie eesmārkidele ei kōlba, ja veel vāiksemad materjalid, milledest ma siin ei taha rāākida. Mōōdaminnes mainin paljuid ja mitmesuguseid geograafilisi materjale, mis ootavad oma korraldajat.

Minu ūlevalmainitud gruppidēs nāeme vastavate geograafiliste tōōde keskpunkte. On selgem, kui veel kord gruppeerime kōike materjalē selle printsiibi jārele. Keskaja kartograafid ja maateaduse suurmeistriteks on kahtlemata itaallased (juba 13. saj. alates), iseāranis veneetsialased, mis on ka arusaadav, kui māletame „Aadria iluduse“ ajalugu.

14. sajandil māngivad suurt osa ka kartaloonlastest meremehed ja kaupmehed.

15. saj. leiame huvitavat geograafiliste teadmiste juurekasvu, millega ūhenduses ka mōningad vastukajad prantsuse rūūtliromaanides Preisimaast.

Saksa kartograafia ja geograafia ōitseajad on 16. saj.

Tunduvaid reflekse sel sajandil nāeme ka Hollandis, Portugaalis, Hispaanias, ka Poolas ja Rootsis.

Ja meil? Midaģi muud, kui ainult mōningad kaardid ja plaanid maakondade ja talude piiridest⁵⁾.

Olgugi, et siin mainitud asjad on vanad, suudavad nad siiski meieaja inimest tōmāta rahvaste omavahelistesse vahekoradadesse ja nāidata, kus ja mida peame tegema, et tulevikus leida paremat teed, kuna vana nāib halb olevat. Praegusee kirjul ajal on vāga riskantne elada oma minēvikust teadmatuses, rahvaste samānude vastukaja ulatub kaugele.

A. S p e k k e.

⁵⁾ Sāārasēd materjalid olevat Rostokisse viidud Kuuramaa arhiivis.

Latvijas Saeimas un valdības darbs. Lāti seimi ja valitsuse töö.

Latvijas Saeima aprīļa mēneša pirmās dienās vēlēja valsts prezidentu turpmākiem trīs gadiem. Šis izcilais notikums tomēr pagāja bez lielāka saviļņojuma valsts dzīvē, jo tauta neņem tiešu dalību vēlēšanās, valsts prezidenta tiesības ir šauras, vairāk reprezentatīvas dabas, un iepriekš bija zināms, ka ievēlēs visu cieņīto Zemnieku Savienības kandidātu, līdzšinējo valsts prezidentu Albertu Kviesi.

Jautājums bija tikai par to, vai valsts prezidentu ievēlēs pirmā balsošanā, vai vajadzēs vairāk balsošanas gājienus, kā tas bija abās iepriekšējās vēlēšanās. Bija zināms, ka Zemnieku Savienība kategoriski noraidījusi valsts prezidenta vēlēšanu saistīšanu ar kaut kādām norunām vai solījumiem, kā tas parasts un nepieciešams parlamentos ar sadrumstatotu sastāvu. Bet dažas sīkās grupas bija tomēr uzskatos, ka pienācis izdevīgs brīdis nodrošināt sevi pret Saeimas vēlēšanu likuma grozījumiem, kas pēc lgauniņas parauga, izskaustu vienvīru frakcijas. Sīko grupu centieniem nebija panākumu. Saeima pirmā balsošanā, ar 52 balsīm no 96, par valsts prezidentu ievēlēja Albertu Kviesi. Sociāldemokrātu kandidāts, Saeimas priekšsēdētājs Dr. P. Kalniņš dabūja tikai 25 balsis, bet komunistu kandidāts 9 balsis. 10 deputāti pirmā balsošanā bija atturējušies... Salīdzinot šīs vēlēšanas ar valsts prezidenta vēlēšanām trīs gadus atpakaļ, redzam, ka toreiz pirmā balsošanā par Albertu Kviesi bija nodotas tikai 47 balsis, bet sociāldemokrātu kandidāts, Saeimas priekšsēdētājs Dr. Kalniņš bija dabūjis 36 balsis. Toreiz balsošana bija jāatkārto vairākās reizes, kāpēc šoreizējo ievēlēšanu

Lāti seim aprillikuu esimesil päevil valis riigipresidenti järgnevaks kolmeks aastaks. See väljapaistev sündmus möödus siiski suuremate laineteta riigielus, kuna rahvas ei võta valimisist osa. Riigipresidendil on piiratud õigused, loomu poolest rohkem representatiivsed ja juba enne valimisi oli teada, et kõige rohkem hääli saab põllumeeste liidu kandidaat, senine lugupeetud riigipresident Albert Kviesis.

Küsimuseks oli vaid see, kas valitakse juba esimeses valimiskäigus või tuleks tarvis rohkem valimiskäike, nagu see oli mõlemil eelmisel valimisel. Oli teada, et põllumeeste liit kategooriliselt loobus sidumast presidendi valimisi mõningate lubadustega, nagu see on harilikult killustatud koosseisuga parlamentides. Mõningad väikesed grupid arvasid, et nüüd on hää silmapilk kindlustada ennast parlamendi valimiseaduse muutuste vastu, mis Eesti eeskujul ei võimaldaks ühemehe fraktsioone, Väikeste gruppide püüetel polnud tulemusi. Valimine sündis juba esimesel valimiskäigul ja riigipresidendiks valiti Albert Kviesis, kes sai 96 häälest — 52 häält. Sotsiaaldemokraatide kandidaat Dr. Kalniņš sai ainult 25 häält, aga kommunistide kandidaat 9 häält. 10 rahvasaadikut esimesel valimiskäigul ei andnud oma häält... Võrreldes neid valimisi riigipresidendi valimistega kolm aastat tagasi, näeme, et siis Albert Kviesis'ele oli antud ainult 47 häält, aga sotsiaaldemokraatide kandidaat, seimi esimees Dr. Kalniņš, sai 34 häält. Siis pidi valimisi kordama mitu korda. Sellepärast praegusi esimese valimiskäigu valimisi rõhutasid kõik kodanlised ajalehed. Seekord põllumeeste liidu kandidaat

pirmā balsojumā, ar gandarījumu izcēla visu pilsoņu laikraksti. Šoreiz Zemnieku Savienības kandidāts, valsts prezidents Alberts Kviesis bija apvienojis visus pilsoņus.

Svinīgo solījumu valsts prezidents Alberts Kviesis nodeva Saeimā 11. aprīļa sēdē un ar šo dienu palika amatā uz nākošiem trīs gadiem. Tā arī bija Saeimas pēdējā sēde ziemas sesijā. Pavasara sesiju Saeima sāks 1. maijā, ar svinīgo sēdi Satversmes sapulces sanāksšanas atcerei. Pirmā darba sēde būs 2. maijā. Saeimas komisijas sāks darboties nedēļu iepriekš, pie kam galvenais darbs ir jāveic budžeta komisijai, kas vēl nav paguvusi caurskatīt budžeta projektu 1933./34. saimniecības gadam.

Šis budžeta projekts sevišķi lielas rūpes sagādā valdībai, kas ar ministru prezidentu A. Bļodnieku priekšgalā ieguva Saeimas uzticību marta beigās. Saeimai budžeta projektu, ar 124,7 milj. latu (100 kr = 139,10 ls) lielu kopsummu, iesniedza M. Skujenieka valdība. Saeimas budžeta komisija šo kopsummu jau palielinājusi par kādiem 2 milj. latiem, bet tānī pat laikā ir noskaidrojis, ka valsts ienākumu kopsumma, reālās robežās turoties, 1933./34. saimniecības gadā var paredzēt 112 miljoni, augstākais 114 milj. latu lielu. Bez tam budžeta projektā vēl nav uzņemti krēditi tautas labklājības ministrijas veco rēķinu kārtošanai, par 3 milj. latu; nepieciešami arī daži jauni miljoni latu sviesta piemaksu uzturēšanai, jo šīs piemaksas attur no ražošanas saaurināšanas piensaimniecību, kas pag. gadā devusi eksportam un līdz ar to ārzemju valūtas sagādāšanai sviestu par 31 milj. latu (kopējā eksporta vērtība bijusi 96,5 milj. latu).

Budžeta sastādīšanu reālās robežās valdība ir uzsvērusi kā vienu no pirmiem pienākumiem un tamdēļ aprīļa mēnesis valdībai pāriet līdzekļu un ceļu meklēšanā un pētišanā, kā pēc iespējas bezsāpīgāki veikt šo uzdevumu. Tagad jau ir noskaidrojies, ka būs jāķeras pie algu samazināšanas valsts darbiniekiem, kas ir lielākais izdevumu postenis valsts

riigipresident Albert Kviesis oli ūhenda-nud kōiki kodanlisi rahvasaadikuid.

Pūhaliku ametivande riigipresident Albert Kviesis andis seimi 11. aprilli koosolekul ja sellest päevast jääb ametisse järgmiseks kolmeks aastaks. See oli seimi viimane koosolek talve sessioonil. Kevadhooaja istungid algavad 1. mail piduliku koosolekuga Asutava kogu kokkutulemise mälestuseks. Seimi töö algab 2. mail. Seimi komisjonid hakkavad tegutsema nädal enne seda. Päättö on eelarve komisjonil teha, kuna ta pole jõudnud 1933./34. a. eelarve kava läbivaadata.

Eelarve teeb väga suurt päävalu uuele valitsusele, kes ministerpresidendi A. Bļodnieks'iga eesotsas sai seimi usalduse märtsi lõpul. Eelarve kava 124,7 milj. latiga (100 kr = 139.10 ls) kogusummas esitas seimile M. Skujenieks'i valitsus. Seimi eelarvekomisjon suurendas üldsumma 2 milj. latiga, aga samal ajal sai selgeks, et riigi sissetulekud 1933./34. majandusaastal reaalseis piirides võivad olla 112 milj. ls, kõigeparemal juhusel 114 milj. ls Eelarve kavas veel pole sotsiaadministeeriumi summaksid vanade arvete tasumiseks 3 milj. lati suuruses; mõni miljon ls kulub ka või juuremaksudeks, kuna viimased hoiavad ära piimanduse toodangu kokkukuivamist. Läti piimandus andis läinud aastal väljaveoks ja sellega valuuta saamiseks võid 31 milj. lati eest (eksporti üldväärtus oli 96,5 milj. ls). Valitsus rõhutab, et tema pääülesandeks on reaalse eelarve saavutamine, mispärast aprilli kuu möödub abinõude ja teede otsimiseks ja uurimiseks, kuidas kõigeparemini jõuda selle eesmärgini. On juba selge, et kärbitakse riigiametnikee palku, mis on suuremaks kulude osaks riigieelarves, peame kitsendama ka sotsiaalseadusi ja juuremaks. Esitatakse mitmed kavad ja valitsus peab valima ühe nendest, et enne seimi kokkutulekut võiks väljaanda mõningaid vastavaid määrusi Põhiseaduse 81. paragrahvi alusel, mis annab valitsusele õigusi määruste väljaandmiseks, milledele seaduste jõud.

Lähemal ajal tahab valitsus korralda-

budžetā; būs jāsamazina arī sociālie likumi un piemaksas. Projektu ir vairāk, bet viens vai otrs no tiem valdībai būs jāizvēlas jau pirms Saeimas sesijas sanāksšanas, lai dažus izdevumus ierobežojošus noteikumus varētu izdot uz satversmes 81. panta pamata, kas valdībai dod tiesības starpsesiju laikā izdot noteikumus ar likumu spēku.

Visdrīzākā laikā valdība grib nokārtot arī jau agrāk projektētās pārmaiņas pārstāvniecībās ārzemēs, lai pastiprinātu to darbību saimniecisko jautājumu kārtošānā. Pārmaiņas skar arī sūtniecību Tallinā, jo sūtni Zariņu uzskata par drošāko kandidātu brīvam sūtņa amatam Londonā. Ārpolitikā valdība grib nodibināt visciešākās saites ar Baltijas valstīm un sabiedrības noskaņojums šim darbam Latvijā ir labvēlīgāks kā jebkad.

Iekšpolitikā valdība ir stingri nostājusies pret apvērsuma ideju kultivētājiem un trim spilgtākiem šāda tipa darbiniekiem ir likts priekšā atstāt valsts robežas, bet kamēr tie vēl jaunu dzīves vietu nav atraduši, tikmēr ievietoti cietumā uz pazīstamā Kerenska likuma pamata.

Arv. Klāvsns.

da juba varem kavatsetud muutusi välismaa saatkondades. Paigutatakse ümber ka Tallina saatkonna tegelasi, kuna saadik Zariņš on kõige kindlamaks kandidaadiks vabale saadiku kohale Londonis. Välispoliitikas tahab valitsus korraldada võimalikult tihedamad sidemed Balti riikidega ja Lätj avalike ringkondade meeleolu on selleks praegu kõige soodsam.

Sisepoliitikas võitleb valitsus massuliste ideede kultiveerijatega ning kolm tähtsamad selle ala tegelast peavad lahkuma Lätist. Seni kui nad pole oma elukohta veel leidnud, nad paigutati vangimajja tuntud Kerenski seaduse põhjal.

Arv. Klāvsns.

Igaunu tautas mākslas izstāde Rīgā. Eesti rahvakunstināitus Riias.

Patiesi abu tautu tuvināšanās darbs, varbūt pat pats pirmais tāds darbs ar tiešām paliekošu nozīmi bija igauņu tautas mākslas izstādes sarīkošana Rīgā š. g. 24. februārī. Tāds viņš bija šis darbs ar savu veenkāršību, īstenību, dodams izdevību runāt tieši tautai uz tautu bez kādas pretenzivitātes, bez kādiem blakus nolūkiem. Šajā gadījumā izpalika katras aizdomas par kādiem blakus nolūkiem, katra neuzticība vienam pret otru, kas par nožēlošanu pavada katru mēģinājumu savstarpēji tuvināties saimniecības vai politikas laukā. Tamdēļ arī šis kultūras tuvināšanās jūtamie pozitīvie panākumi, kuri, gribētos ticēt, nepaliks bez iespaida arī citā tīri praktiskā nozīmē.

Piederot pie dažādu tautu celmiem, ku-

Tõesti tähtis mõlema rahva lähendamistöö, võibolla esimene säärane töö, oli Eesti rahvakunstinäituse korraldamine Riias, s. a. 24. veebruaril. See töö oli lihtne ja andis võimaluse kõneleda rahval rahvaga, mingisuguste kõrvalsihtideta. Sel juhusel ei olnud usaldamatust ega kahtlust ühel teise vastu, mis kahjuks saadab igat katset omavahel läheneda majanduse või poliitika alal. Sellepärast sellel kultuuri lähendamisel on tuntuvad positiivsed tulemused, ja tahaks loota, et need mõjutavad ka puhtpraktilist tööd.

Meie kuulume igauks isesugusesse rahva tõugu, kes omavahel pole suguluses, näib, et meie, lätlased ja eestlased, tunneme teineteist liig vähe ja oleme täiesti võõrad. Siiski, kui näeme oma keskel Eesti rahva-

ri savstarpēji nav radniecīgi, mēs, latvieši un igauņi, liekas, tik maz pazīstam viens otru, esam pat pilnīgi svešnieki, un tomēr, kad redzam reprezentējoties mūsu vidū igauņu tautas mākslu, igauņu tautas senatni viņas izteiksmīgākos veidos, kur atspoguļojas tautas darba tikums, viņas dzīves uztvere un izpratne, tad izjūtam tanī tik daudz kopēja, tik daudz mums tuva un radniecīga, kas taisni spiež brīnīties par mūsu nezināšanu vienam par otru, par mūsu garīgo kūtību savā starpā tuvināties ne tikai kultūras, bet arī saimniecības lietās.

Iedami cauri vienādus vēsturiskās attīstības posmus vienādos politiskos un saimnieciskos apstākļos, ar laiku, gluži nemanot, esam kļuvuši stipri līdzīgi viens otram.

Redzam un brīnāmies, ka mazā Igaunijas teritorija, vēl mazāka nekā Latvija, slēpj sevī tik lielu etnografisku dažādību, ka ne tikai spilgti iezīmējas četri lielie etnografiskie rajoni — dienvidi, ziemeļi, stipri savdabīgie rietumi ar salām un vēl īpatnējākie austrumi ar rakstūrīgo setuku zemi, bet arī bieži vien katra draudze, jā pat vēl sīkāka teritoriālā vienība ir uzskatāma par sevišķu etnografisku nodalījumu ar īpatnējām pazīmēm. Šī tieksme uz savrupību un noslēgtību, kas arī pie latviešiem tik pazīstama, liecina par igauņu tautas stipro garīgās izteiksmes spēju, kas grib un var pretoties lielo kaimiņu tautu denācionālizējošam iespaidam. Ja vietumis šie svešie iespaidi arī ir manāmi, tad, no otras puses, pārsteidzoša ir parādība, ka taisni nomaļos, kur šīs svešais iespaids varētu būt vislielāks — salas un setuku zeme, — visneatladīgāki uzstāta senatnes tautas mākslas veidus līdz pat tagadējām dienām. Arī Igaunijai ir sava Latgale — setuku zeme un sava Nīca un Rucava — salas.

Imponējoša ir ne tikai igauņu tautas mākslas priekšmetu dažādība un viņu gaume, bet sevišķi tā lielā mīlestība pret tautas senatni, pret savas tautas tradīcijām un viņu saglābšanu, kāda izsakās sevišķi igauņu tautas jaunatnē, vispirmā kārtā studējošā paaudzē, kurās aizrautība šinī ziņā ir jau palīdzējusi radīt igauņu tautai slavenus kultūras pieminēkļus.

kunsti, eesti rahva minevikku, nii hästi väljendatud kujul, kus peegeldub rahva tööroõm, tema eluviis, siis tunneme nii palju ühist, et peame imetlema, kuidas meie ei jõua üks teisele läheneda kultuurja majandusajus.

Käies üht ja sedasama teed ajaloolises arenemises, ühesugustes poliitilisis ning majanduslisis oludes, aegajalt oleme saanud väga sarnaseiks teineteisele.

Näeme ja imetleme, et väike Eesti maaala, veel väiksem, kui Lāti, peidab eneses nii suurt etnograafilist rikkust, mis iseloomustab nelja suurt etnograafilist raiooni — põhja, lõuna, omapärane lääne ja kõigehuvitavam Setumaa. Peaaegu ka iga kihelkond ja vald on omasugune etnograafilise osakond. See püüe omapärasusile ja olla teistest eraldi, mis on tuntud ka lätlaste juures, tunnistab Eesti rahva tugevat väljendamisjõudu, mis tahab ja võib vastuseista suurte naaberriikide denatšionaliseerivale mõjule. Kui vahel on ka näha seda võõrast mõju, siis üllatab meid see omadus, et sääal, kus ta võiks olla kõigesuurem — saartel ja Setumaal, meie seda ei märka. Sääal kantakse rahvariideid veel tänapäevani. Ka Eestil on oma Latgallia — Setumaa ja oma Nīca ning Rucava — saared.

Imponeeriv on mitte ainult Eesti rahvariiete ja teiste esemete mitmekesisus ja maitse, vaid iseäranis suur armastus rahva mineviku ja traditsioonide vastu ja soov kaitsta selle mälestusi. Seda soovi näeme iseäranis Eesti noorsoo keskel, pääasjalikult üliõpilaste ringkonnis, kes aitavad luua kuulsaid Eesti rahvakultuuri mälestusambaid. Eesti Rahvamuuseum Tartus on üks tähtsaimuäärsemaid põhjarahvaste muuseume, võibolla mitte niipalju oma esemete hulgaga, kui eeskujuliku korralduse ja süstematiseerimisega. Tema asutamine on seotud Dr. J. Manninen'i nimega, aga praegu teda juhib direktor F. Leinbok. Rändav näitus on Eesti Rahvamuuseumi väike osa, mis käinud ringreisil kõigis Euroopa suuremates kultuurkeskpunktides. Ta teeb suurt kultuurpropaganda tööd, mis on imetlemist väärt ja ühes sellega tunnistab Eesti aktiviteedist rahva ja riigi kultuurpropa-

Igaunu Nacionālmūzejs Terbatā, kuŗa nobīdināšana saistās vispirmā kārtā ar Dr. J. Manninenā vārdu un kuŗu iestādi patlaban vada direktors F. Leinboks, pieder pie priekšzīmīgākiem ziemeļu tautu mūzejiem, jā ne tik daudz ar savu priekšmetu daudzumu, tad ar savu priekšzīmīgo iekārtu un sistematizāciju. Ceļojošā izstāde, kas ir tikai maza daļa no Igaunijas Nacionālmūzeja krājumiem un kas jau agrāk ir apceļojusi lielākos Eiropas kultūras centros, veic milzīgu kultūras propagandas darbu, kas ir apbrīnošanas vērts un kas reizē liecina par igauņu tautas aktivitāti savas nācijas un valsts kultūras propagandas darbā. Tamlīdzīga aktivitāte savukārt liecina ne tikai par igauņu tautas lielo dzīvot gribu, bet arī par viņas dzīvot spēju.

Igaunu tautas mākslā redzam vispirms igauņu sievietes lielo iespaidu mākslinieciskā radīšanā, igauņu sievietes prasmi ielikt mākslas gaumi ikdienišķā darbā un ikdienas gaitās. Apģērbu un rotu kolekcijas to saka pārlicinoši. Raksturīgi, ka igauņu folklorā, tautas dziesmās, izsakās tas pats darba tikums, tā pati darba slavināšana, kas īpatnēja latvju daiņām. Darbs tautas garīgā uztverē nav bijis jūgs, bet ir bijis drīzāk svinīga ceremonija, kuŗai sava izteiksme ir bijusi arī apģērbā. Ja tautas dziesmā igauņu pašapzinīgi dzied, ka viņai ir desmit galvas rotas — aubes: sava plāvai, sava tūmam, sava kūtij, sava istabai, tad tas reizē ir himna darbam un reizē arī himna tautas mākslas izjūtai. Te redzam daudz radniecīgu abu tautu garīgā pasaulē.

Dien' dienā vērojot izstādes apmeklētājus bija redzama zīmīga parādība, proti, ka nereti vieni un tie paši apmeklētāji nāca izstādē vairākas reizes. Sevišķi no jaunatnes un studejošo aprindām. Tā ir liecība par izstādes sugestīvo iespaidu. Protams, izstādē nebij nekā kļiedzoša, bet taisni viņas vienkāršība bija redzama tautas dvēsele, protams, vienīgi tiem, kas caur šiem nedzīviem priekšmetiem prot tautas dvēselē ieskatīties un viņā lasīt. Var ar pārliecību teikt, ka šī izstāde lika daudziem ieskatīties igauņu tautas dvēselē, redzēt viņas garīgo seju. Sevišķi jāpriecājas par mūsu jaunatnes intere-

ganda tōos. Sāārane elav tegevus tunnis-tab Eesti rahva suurt elurōōmu ja samuti ka tema jōudu elada.

Eesti rahvakunstis nāeme Eesti suurt mōju kunstilises loovtōōs ja tema oskust vāljendada oma kunstimaitset igapāeva-ses tōōs ja harilikkes asjus. Seda tōēnda-vad rahvāriete ja ehete kollektsiooniid. Iseloomustav, et Eesti folklooris, tema rahvalauludes kuuleme seda sama tōō-armastust ja tōōkiitust, mis lāti rahvalauludeski. Tōō polnud vastik, vaid pidulik komme, kus suur osa oli ka riietusel. Kui Eesti naine uhkelt laulab, et temal on kōumme pāakatet — ūks niidule, teine pōlule, kolmas toale ja neljas laudale, siis see on ūhes sellega ka hūmn tōōle ja rahva kunstitundele. Mōlema rahva vaimlises elus nāeme palju ūhist.

Igapāev kūlastades muuseumi, nāgin iseloomustavat nāhtust — samad kūlasta-jad tulid mitu korda, isēāranis noorsoo ja ūliōpilaste ringkondadest. See asjaolu tunnistab nāituse sugereerivat mōju. Tōsi, nāitusel ei olnud midagi, mis āra-taks kōmulist tāhelpanu, kuid nimelt tema lihtsuses oli nāhtav rahva hing. Muidu-gi, seda nāgid ainult need, kes nende asjade lābi oskavad vaadata rahva hin-ge ja sālēt lugeda. Vōib tōēndada, et sellel nāitusel said paljud vaadata Eesti rahva henge ja nāha tema vaimlist nā-gu. Isēāranis peame rōōmustama meie noorsoo suurest huvist selle vastu. See annāb pōhjust loota, et vāhemalt tū-levikus kaob praegune vōōras vaim meie vahel, mida on kasvatanud meie valitse-jad minevikus.

Nāitusel oli suurt tāhtsus ka mōlema rahva tegelikuks lāhendāmiseks. Eestist ja eestlasist veel mitte kunagi ei ole nīi pal-ju kirjutatud lāti ajalehis ja ajakirjus kui nāituse ajal. See oli nōnda ka Eesti 15. aasta iseseisvuse juubeli puhul, milleks korraldati ka rahvakunsti nāitus, mis andis pōhjust rāākida ja kirjutada Eestimaast terve kuu aega.

Nōnda on need rohkem kui 200 Eesti etnograafiat ja rahvakunsti ning samuti kōiki Eesti elualasid kāsitlevad kirjutised teinud suurt eestlaste ja lātlaste lāhenda-mise tōōd.

O. Nonācs.

si. Tas dod pamatu domāt, ka nākotnē vismaz zudīs garīgā inertība vienai tautai pret otru, kas mums pagātnē no svešām varām apzinīgi ir ieaudzēta.

Bez sava tiešā iespaida izstāde ir darījusi arī savu netiešo iespaidu uz abu tautu tuvināšanu. Nekad par Igauniju un igauņiem nav tik daudz rakstīts latviešu laikrakstos un žurnālos, kā taisni pa izstādes laiku. Tas izskaidrojams gan daļai ar Igaunijas 15 gadu pastāvēšanas

jubileju, kādam gadījumam izstādes sarīkošana bija piemērota, bet tomēr taisni izstāde deva ierosinājumu runāt un rakstīt par Igauniju un igauņiem veselu mēnesi no vietas. Un tā tie vairāk nekā 200 dažādie raksti ne tikai par igauņu etnografiju un tautas mākslu, bet par it visām igauņu dzīves nozarēm savā kopībā ir veikuši lielu latviešu un igauņu tuvināšanās darbu.

O. N o n ā c s.

Tautu Savienības veicināšanas biedrība Rahvasteliidu ühing

Latvijā noturēja 26. aprīlī, ārlietu ministrijas sēžu zālē, padomes sēdi un gada sapulci. Pirmo vadīja padomes priekšsēdis prof. Dr. A. Spekke; tā sagatavoja materiālus sekojošai pilnai sapulcei. Par pilnas sapulces vadītāju ievēlēja bijušo ministru prezidentu A. Alberingu, par sekretāru zvēr. adv. V. Voitu. Gada darbības un kases pārskatu cēla priekšā valdes priekšsēdis prof. L. Adamovičs. Biedrība piedalījies ar saviem delegātiem Starptautiskās ūnijas (Union Internationale des Associations pour la Société des Nations) gadskārtējā pilnsapulcē Parīzē, no 4.—9. jūlijam 1932. g., izdevusi memorandu „par Rīgas Doma baznīcas vēsturi un tagadējo stāvokli“ (angļu valodā) un uzturējusi kontaktu ar kaimiņu valšķu radniecīgām biedrībām. Sapulce apstiprināja darbības un kases pārskatu un, pārrunājot turpmāko darbību, uzdeva attīstīt lielāku rosību kontakta kommisijai, kas apvieno 28 sabiedriskās organizācijas, ar lielu biedru skaitu. Biedrības padomē ievēlēja 30 redzamus sabiedrības darbiniekus un darbinieces. Biedrības oficiālā adrese: Rīgā, Latvijas Ūniversitātē.

Lātis pidas 26. aprillil välisministeeriumi koosolekute saalis nõukogu istangu ja aastakoosoleku. Esimest juhatas nõukogu esimees prof. Dr. A. Spekke; valmistati materjale järgnevale koosolekule. Üldkoosoleku juhatajaks valiti endine ministerpresident A. Alberings, sekretääriks vann. adv. V. Voits. Läänud aasta tegevusega ja kassa seisukorraga tutvustas juhatuses esimees L. Adamovičs. Ühing on saatnud oma eesesisjaid Rahvusvahelise unioni (Union Internationale des Associations pour la Société des Nations) igaaastase üldkoosolekule Pääriisis 4.—9. jul. 1932. a., andis välja memorandumi „Riia Doomkiriku ajalooost ja praegusest olukorrast“ (inglisekeeles) ja on olnud kontaktis vastavate naabermaade ühingutega. Koosolek kiitis hääks juhatuses läänud aasta tegevuse ja tegi kontakti komisjonile ülesandeks ärendada elavamat tegevust, kuna ta ühendab 28 organisatsiooni. Ühingu nõukokku valiti 30 tähtsat avalikkuse tegelast. Ühingu aadress: Lāti Ülikoolis.

**Rietum- un Austrumbaltijas tuvināšanās biedrības Rīgā.
Ida ja Lānebalti rahvaste sōprusūhingud Riias.**

Latvijas-Igaunijas biedrība (Skolas ielā 13.), priekšnieks A. Alberings. Valdes locekļi: M. Antons, H. Albāts, H. Celmiņš, V. Ivask, Fr. Lasmanis, J. Mōlders, V. Munters, O. Nonācs, H. Rozenfeldts, A. Tentelis. Sekcijas: tautsaimniecības (priekšsēdis A. Alberings), juridiskā (M. Antons) un kultūras (A. Tentelis). Biedrības „Mēnešraksta“ redaktors — F. Balodis.

Latviešu - lietuvju vienība (Tērbatas ielā 33/35), priekšsēdētājs J. Rīteris. Latviešu - lietuvju vienība rīko kopā ar Lietuvju - latviešu vienību kopsēdes 29. un 30. š. g. aprīlī Rīgā, lai pārrunātu labāka sadarbības veidus un latviešu, lietuvju un igauņu tuvināšanas biedrību kopdarbības jautājumus.

Latviešu - somu biedrība (Artīlerijas ielā 3), priekšsēdis L. Adamovičs.

Latviešu - zviedru b-ba (Baznīcas ielā 5, dz. 15), priekšnieks F. Balodis. Biedrība sarīkoja 1931. gada novembrī Stokholmā latviešu etnografijas izstādi, Rīgā 1932. gada novembrī Gustava Adolfa piemiņas izstādi un 1933. gada rudenī rīkos Rīgā, V. V. m., zviedru etnografijas izstādi.

Latviešu - dāņu biedrība (Tērbatas ielā 1/3), priekšsēdis A. Ķēniņš.

Lāti-Eesti ūhing (Skolas ielā 13.), esimees A. Alberings. Juhatuse liikmed: M. Antons, H. Celmiņš, V. Ivask, Fr. Lasmans, J. Mōlder, V. Munters. O. Nonācs, H. Rozenfeldts, A. Tentelis. Komisjonid: majanduse (juhataja A. Alberings), juriidiline (M. Antons) ja kultuuriline (A. Tentelis).

Lātlaste - leedulaste ūhing (Tērbatas ielā 33/35), esimees J. Rīteris. Lātlaste-leedulaste ūhing korraldab ūhes Leedulaste-lātlaste ūhinguga nōupidamise k. a. 29. ja 30. aprillil Riias.

Lātlaste - soomlaste ūhing (Artīlerijas ielā 3), esimees L. Adamovičs.

Lātlaste-rootslaste ūhing (Baznīcas ielā 5, krt. 15), esimees F. Balodis.

Lātlaste-daanlaste ūhing (Tērbatas ielā 1/3), esimees A. Ķēniņš.

K. a. 27. aprillil korraldati vastasutatud Baltiunioni ūhingu (Kaļķu ielā 3), pīdulikku avamiskoosolekut, esimees G. Zemgals, vicepresidendid A. Alberings ja J. Rīteris.

27. aprīlī sarīkoja svinīgu atklāšanas sapulci jaundibinātā Baltijas unijas biedrība (Kaļķu ielā 3), priekšsēdis G. Zemgals, viceprezidenti A. Alberings un J. Rīteris.

Latvijas - Igaunijas biedrības mēnešraksts iznāk reizi mēnesī, mēneša sākumā. Mēnešraksta abonements līdz šī gada beigām Latvijā, Igaunijā un Lietuvā Ls 3,80., citās zemēs Ls 4,50. Atsevišķa burtnīca maksā Latvijā Ls 0,50, bet pirmā burtnīca (kā dubultnumurs) — Ls 0,75. Redakcijas adrese: Rīgā, Basteja laukumā 8, dz. 4, tālef. 34420; izdevniecības un ekspedīcijas — Rīgā, Elīzabetes ielā 21, dz. 4, tālef. 23717. Pasūtījumus un naudas pārvedumus lūdz adresēt Latvijas-Igaunijas biedrības mantzinim Fr. Lasmaņa kgm, Rīgā, Brīvības bulvārī 1; Fr. Lasmaņa tālef. 20557. Latvijas - Igaunijas biedrības adrese: Rīgā, Skolas ielā 13.

Lāti - Eesti ühingu kuukiri ilmub üks kord kuus kuu algul. Kuukirja tellimishind käesoleva aasta lõpuni Lätis, Eestis ja Leedus Ls 3,80, teistes maades Ls 4,50. Üksik vihk maksab Lätis Ls 0,50, kuid esimene vihk (doppelnumbrina) Ls 0,75. Toimetuse aadress: Riias, Bastei plats 8., krt. 4., telef. 34420; väljaandja ja talitus Riias, Elisabeti tän. 21., krt. 4., tel. 23717. Tellimisi ja rahasaadetisi palutakse adresseerida Lāti - Eesti ühingu laekahoidjale härra Fr. Lasman'ile Riias, Brīvības bulv. (Vabaduse puistee) 1. Fr. Lasman'i telef. 20551. Lāti - Eesti ühingu aadress: Riias, Skolas ielā 13.

Fr. Lassmaņa sēklu tirgotava

R ī g ā, Brīvības bulvārī № 1. Dibināta 1891. gadā

Pirmklasīgas dārzaugu, puķu un lopbarības sakņuugu sēklas

Jaunākās Dāliju šķirnes

Skaistākās krāsas zobenaļu (gladioli)

Dārzkopības rīki

Ātra un laipna apkalpošana

Izdevēja: Latvijas - Igaunijas biedrība, priekšnieks A. Adberings.
Atb. redaktors: prof. Dr. Fr. Balodis.

LATVIJAS CUKURU

pieāvā vairumā Latvijas
cukura monopola birojs

Rīgā, Valdemāra ielā № 2-a

Dabūjams vēl smalkais. kē arī
presētais graudu cukurs

Cukura saturs augstvērtīgs (99,8%)

Cenas mērenas

Savienotā ādas fabrika

AKC. SAB.

Oskars Vildenbergs

dibin.: Eesti, Kuresaare, 1857. gadā

Rīgā, Torņkalnā, Bauskas ielā 10-18

Tālr.: 33912, 33272, 33452

Sarkanas zoļu ādas, vaches-ādas, starpzoļu ādas,
juchtādas, dažādas ādas armijas vajadzībām dzen-
siksnu ādas, oderu ādas, mēbeļu ādas, portfeļu
ādas, virsādas, chromādas, bokskalfs, krāsotas
ādas u. c.

Rīgas Tekstilfabriku

Akc. Sab., Rīgā

Vērptuves, austuve, krāsošana, ballnālava, apretūra

Ražo pazīstama, pirmklasīga labuma

**Vilnas audumus
Angļu ķemdzijas**

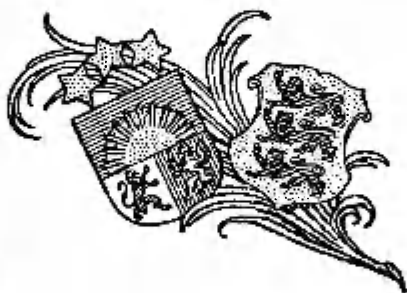
aditavām, izšuvumiem, persiešu paklājiem
tamburēšanai, adīšanas u. c. rokdarbiem

Noliktava: Rīgā, Šķūņu ielā 9. Tālr.: 23543, 23545. Pasta kast. № 14

Noliktava: Tallinnā, Vene tāj. 1. Pārstāvis: A.-S. Merkatura. Tālr. 436 85

LATVIJAS-IGAUNIJAS BIEDRĪBAS MĒNEŠRAKSTS

LÄTI-EESTI ÜHINGU KUUKIRI

Nr. 2

1933. G.

JŪNIJS

I. GADS

LATVIJAS - IGAUNIJAS BIEDRĪBAS IZDEVUMS

Saturs: Sisu:

A. Pīps: Latvija un Igaunija.

J. Volmars: Latvijas - Igaunijas tirdzniecība.

J. Vītols: Latvju un igauņu dziesma.

K. Straubergs: Kopdarbība latviešu un igauņu folklorā.

O. Loorits: Par folkloras modernajiem uzdevumiem vispār un sevišķi Igaunijā.

P. Šmits: Tautas dziesmas.

L. Bērziņš: Vienādība un dažādība latvju un igauņu tautas dzejā.

Arv. Kl.: Latvijas saeimas darbība. Chronika.

A. Piip: Eesti ja Läti.

J. Volmar: Läti - Eesti kaubandus.

J. Vitol: Läti ja Eesti laul.

K. Strauberg: Koostöö läti ja Eesti folklooris.

O. Loorits: Folkloristika moodsaist ülesandeist üldse ja eriti Eestis.

P. Šmit: Rahvalaulud.

L. Bersin: Sarnasus ja erinevus läti ning eesti rahvaluules.

Arv. Kl.: Läti seimi töö. Kroonika.

LATVIJAS-IGAUNIJAS BIEDRĪBAS MĒNEŠRAKSTS LĀTI-EESTI ÜHINGU KUUKIRI

Nr. 2.

Jūnijs

1. gads

Latvijas - Igaunijas biedrības mēnešraksts iznāk reizi mēnesī, mēneša sākumā. Mēnešraksta abonents līdz šī gada beigām Latvijā, Igaunijā un Lietuvā Ls 3,80, citās zemēs Ls 4,50. Atsevišķa burtnīca maksā Ls 0,50, redakc., izdevn. un ekspedīcijas adrese — Rīgā, Elizabetes ielā 21, dz. 4, tālef. 23717. Pasūtījumus un naudas pārvedumus lūdz adresēt Latvijas - Igaunijas biedrības mantzinim Fr. Lasmaņa kģm, Rīgā, Brīvības bulvārī 1; Fr. Lasmaņa tālef. 20557. Latvijas-Igaunijas biedrības adrese: Rīgā, Skolas ielā 13.

Lāti - Eesti ühingu kuukiri ilmub üks kord kuus kuu algul. Kuukirja tellimishind käesoleva aasta lõpuni Lätis, Eestis ja Leedus Ls 3,80 teistes maades Ls 4,50. Üksik vihik maksab Lätis Ls 0,50. Toimetuse, väljaandja ja talitus adress — Riias, Elisabeti tän. 21, krt. 4., tel. 23717. Tellimisi ja rahasaadetisi palutakse adresseerida Lāti - Eesti ühingu laekahoidjale härra Fr. Lasman'ile Riias, Brīvības bulv. (Vabaduse puistee) 1. Fr. Lasman'i telef. 20551. Lāti - Eesti ühingu aadress: Riias, Skolas ielā 13.

V. Salnais,
Latvijas ārlietu ministrs.
Lāti vēlsmlnlsster.

A. Piip,
Igaunijas ārlletu ministrs.
Eesti vēlsmlnlsster.

Igaunija un Latvija.

Eesti ja Läti.

Igaunu un latviešu tautas jau vēsturiskos laikos ir izvēlējušās sev dzīves vietas Baltijas jūras krastā tuvos kaimiņos. Gadu simteņiem, varbūt pat gadu tūkstošiem, tās kopēji padevās vienādiem iespaidiem un likteņiem, kas mūsu pasaules daļā ir bijuši ļoti mainīgi. Prof. Tentelis par to tik saistoši stāstīja mēnešraksta pirmajā numurā.

Bet mūs netuvina tikai vēsturiskais moments vien, gan daudz lielākā mērā mūsu zemju atrašanās vieta. Mūsu zemes veido ģeografisku vienību, kas izteicas, starp citu, ar to, ka starp mums nav tā saucamās dabiskās robežas. Mūsu vienotā zeme ir tilts starp austrumiem un rietumiem, kultūras laukā mēs esam Romas tiesību radītā pasaules uzskata tālāknesēja.

Saprotams, ka šādos apstākļos mūsu tautu likteņi ir cieši saistīti viens ar otru arī nākotnē, un mūsu draudzības politiku nediktē tikai sirdis vien, bet arī aukstais domātājs — prāts. Pēdējais saka mums, ka šādām ģeopolitiski saistītām tautām savas brīvības aizsargāšanai sarežģītos starptautiskās politikas apstākļos pastāvīgi jādabrojas visciešākajā kontaktā vienai ar otru. Šāda liktens pavēle ir nenovēršams un nesatricināms ceļa rādītājs arī mūsu tautu politiskiem un saimnieciskiem vadoniem, kam jāatbild par savu tautu labāku nākotni.

Tādēļ tas nav nekāds brīnums, ka Latvija un Igaunija, kļuvas patstāvīgas, jau tūlīt pašā sākumā saistīja savus likteņus kopā, papriekšu mierīgi veidodamas šo domu, tad plecu pie pleca cīnīdamās viena otrai blakus kaujas laukā, kur lija mūsu labāko dēlu asinis, un beidzot nodibinādamas politisku savienību.

Tikai, par nožēlošanu, līdz šim palikusi nereālizēta vispār par vēlamu atzīt muitas unija vai pastāvīga saimnieciska kopdarbība. Jācer, ka arī šai no-

Eesti ja Läti rahvad on valinud ajaloo kestel oma asukohaks Balti rannikul naaber - seisukohad. Sajandite, võib olla aastatuhandete kestel on nad ühiselt alistanud ühistele mõjudele ja saatustele, mis meie ilmaosas olnud väga muutlikud. Prof. Tentelis jutustas sellest nii veenvalt kuukirja esimeses numbris.

Meid ei seo aga mitte ükski ajalooline moment, vaid veel suuremal määral meie maade asend. Meie maad moodustavad geograafiliselt terviku, mis leiab väljenduse muu seas igasuguse n. n. loomuliku piiri puudumises meie vahel. Tervikuna oleme meie sillaks Lääne ja Ida vahel, kultuurselt Rooma-õiguse alusel tekkinud ilmavaate kaugemaiks kandjateks.

Arusaadav, et sarnastel tingimustel ka tulevikus meie rahvaste saatus on üksteisega tihedalt seotud ning meie sõpruspoliitika ei ole ettekirjutatud ükski südamest, vaid ka külmast kaaluvast mõistusest. Viimane aga ütleb meile, et sarnased geopolitiiliselt seotud väikerahvad peavad oma vabaduse kaitseks keerulistel rahvusvahelistel oludel töötama alaliselt tihedamas kontaktis üksteisega. Sarnane saatuse käsk on möödapääsematuks ja võnkumatuks juhtnööriks, ka meie rahvaste poliitilistele ja majanduslistele juhtidele, kes peavad vastutama oma rahvaste hea tuleviku eest.

Ei ole sellepärast kellegi ime, et iseiservaks saanud Eesti ja Läti algusest päälle on sidunud omad saatused, esialgu selle mõtte rahulisel arendamisel, siis külg-külje kõrval vaenuväljal, kus voolas meie paremate poegade veri, ning lõpuks, sõlmides poliitilise liidu.

Kahjuks aga on seni jäänud teostatamata üldiselt soovitavaks tunnistatud tolliliit või majanduslik püsiv koostöö. Tuleb loota, et ka sel alal meie rahvad

zarē mūsu tautas prātis radīt jau tuvākā laikā tādu iekārtu, kādu norāda, kā mūsu tautu ģeopolitiskais stāvoklis, tā arī vēsturiskās attīstības mācība.

A. Pīps.

mōistavad luua juba lāhemal ajal sellise korralduse, mille ette kirjutab nii meie rahvaste ģeopolitiline asend kui ka ajaloolise arenemise ōpetus.

A. Pīp.

Saimniecība. Politika.

Latvijas-Igaunijas tirdzniecība. Lāti-Eesti kaubandus.

Latvijas-Igaunijas savstarpējās tirdzniecības raksturojumam pagājušos gados pievedīsim sekojošu tabulu:

		No kopējā Latvijas eksporta gājis uz Igauniju % (pēc Latv. statist.)	No kopējā Igaunijas eksporta gājis uz Latviju % (pēc Igaun. statist.)
1923. g.	. . .	1,4	8,0
1924. g.	. . .	1,3	7,5
1925. g.	. . .	1,9	6,6
1926. g.	. . .	2,1	6,2
1927. g.	. . .	1,6	5,2
1928. g.	. . .	1,7	5,0
1929. g.	. . .	1,5	4,6
1930. g.	. . .	1,4	2,6
1931. g.	. . .	1,7	2,4
1932. g.	. . .	1,5	3,7

Šīs divas skaitļu rindas norāda, ka visus iepriekšējos gadus Igaunijai Latvijas tirgi ir bijuši no daudz lielāka svara kā Latvijai Igaunijas tirgi. Pirmos pēckara gados, kad jau varēja runāt par normālas saimniecības iestāšanos, no Igaunijas eksporta Latvijā novietoti veseli 8%, kamēr no Latvijas eksporta uz Igauniju gājis tanī pat laikā tikai 1,4%. Tas bija laiks, kad Latvijas izpostītās druvas un iznīcinātā rūpniecība nevarēja sniegt visu patēriņam vajadzīgo un kad blakus pārējām valstīm arī Igaunija bija svarīga preču piegādātāja.

Otra raksturīga parādība, ko sniedz šie skaitļi, ir tā, ka visu laiku arī līdz saim-

Lāti-Eesti omavahelise kaubanduseise-loomustamiseks lāinud aastatel rāāgib kōige selġemat keelt jārgmine tabel:

		Lāti kogu vāljaveost lāinud Eestisse % (Lāti statistika jārgi)	Eesti kogu vāljaveost lāinud Lātiisse % (Eesti statistika jārgi)
1923. a.	. . .	1,4	8,0
1924. . . .	. . .	1,3	7,5
1925. . . .	. . .	1,9	6,6
1926. . . .	. . .	2,1	6,2
1927. . . .	. . .	1,6	5,2
1928. . . .	. . .	1,7	5,0
1929. . . .	. . .	1,5	4,6
1930. . . .	. . .	1,4	2,6
1931. . . .	. . .	1,7	2,4
1932. . . .	. . .	1,5	3,7

Need kaks numbritē rida nāitavad, et kōigil eelmistel aastatel on Eestil Lāti turud olnud suurema tāhtsusega, kui Lātil Eesti turud. Esimesil pāālesōja aastail, mil vōisime juba rāākida normaalse majanduse algusest, mahutas Eesti Lātiisse tervelt 8% kogu oma vāljaveost, aga Lāti eksportdist on lāinud Eestisse sama ajal ainult 1,4%. See oli aeg, mil Lāti hāvitatud pōllud ja kokkuvarisenud tōōstus ei suutnud anda kōike tarvilikku ja kui teiste riikide kōrval oli ka Eesti tāhtsaks importainete sissevedajaks.

Teiseks iseloomustavaks nāhtuseks, mida pakuvad need arvad, on see, et kogu

nieciskās krīzes iestāšanās, Igaunijas eksports uz Latviju % pastāvīgi samazinās, sasniedzot 1931. gadā viszemāko līmeni — 2,4%. Latvijas eksportā stāvoklis gluži pretējs. Pēc 1923. gada, kad eksports uz Igauniju sastādīja 1,4% no kopeksporta, Igaunijas kvote ne tikai nav samazinājusies, bet uzrāda pat pieaugumu. 1930. gadā uz Igauniju % eksportēts tik pat daudz, kā 1923. g., bet 1931. g., krīzes gadā, pat vairāk kā 1923. gadā. Šie skaitļi rāda abu valstu eksporta dabīgo gravitāciju, jo līdz pat krīzes sākumam abas valstis piešķīra viena otrai visas priekšrocības, kādas sniedz vislielākās labvēlības klauzula abu valstu tirdzniecīkos līgumos. Tirdzniecīkos apgrozījumus abās valstīs noteica tā tad šīn laikā tikai ražojamo preču kvalitāte un izmaksa. Ja laikā līdz 1931. gadam, kad sākās importa un ārzemju valūtas ierobežojumi, Igaunija pakāpeniski zaudēja savas pozīcijas Latvijas tirgū, tad tas raksturoja tikai lietu dabīgu norisi. Cik tālu būtu Igaunijas eksports uz Latviju krities, ja neiestātos saimnieciskā krīze, grūti pateikt. Latvijas eksporta stabilitāte, kādu rāda augšējie skaitļi, norāda uz to, ka Latvijas eksports uz Igauniju no pat sākta gala dibinājās uz dabīgas un veselīgas bāzes.

Tautsaimnieciskais izskaidrojums šai parādībai ir tas, ka Latvijā pēckara gados sāka atkal atjaunoties rūpniecība lielākā mērā kā Igaunijā. Ka tas tā, to apstiprina jau paši eksporta skaitļi, jo no kopējā eksporta rūpniecības ražojumi 1931. gadā bija Latvijā 37%, Igaunijā — 24%. Pārtikas vielu grupa turpretī uzrāda pretēju attiecību. Šī grupa sastādīja 1931. gadā Latvijas eksportā 31%, bet Igaunijas eksportā — 48%. Dabīgi tāpēc, ka Latvijas rūpniecība, būdama Igaunijas tirgu tuvumā un pārzinādama patērētāju prasības, varēja konkurēt arī ar pārējo zemju rūpniecību labāk kā mazāk attīstītā Igaunijās rūpniecība Latvijas tirgos. Igaunijas lauksaimniecības ražojumiem, saprotams, bija grūti konkurēt Latvijā ar vietējiem ražojumiem. Tāi nebija dabīgu priekšrocību dabīgās cīņas uzturēšanai. Tagad vēl īsumā piegriezīsimies absolūtiem skaitļiem abu valstu savstarpējā tirdzniecībā.

aeg kuni majanduslise kriisi alguseni, Eesti eksport Lätisse väheneb, jõudes 1931. aastal kõigemadalama seisuni — 2,4%. Läti väljaveos on seisukord koguni vastupidine. Pääle 1923. aastat, mil eksport Eestisse oli 1,4% kogu väljaveost, Eesti kvoot pole vähenenud, vaid näitab isegi juurekasvu. 1930. aastal on Eestisse % eksporteeritud sama palju, kui 1923. aastal, aga 1931. a., kriisi aastal, isegi rohkem, kui 1923. aastal. Need arvud näitavad mõlema riigi loomulikku gravitatsiooni, kuna koguni kriisi alguseni pakkusid nad üksteisele kõiki eesõigusi, missuguseid annab enamsoodustuse klausull mõlema riigi kaubanduslepinguis. Kaubanduslikku läbikäimist põhjustas sel ajal ainult valmisainete kvaliteet ja väljamaks. Kui ajal 1931. aastani, mil algas sisseveo ja välisvaluuta piiramine, Eesti kaotas järjekordselt oma positsioone Läti turul, siis iseloomustab see ainult asjade loomulikku käiku. Raske ütelda, kui kaugele ulatuks Eesti väljaveo kokkukuivamine, kui ei algaks maailma majanduslik kriis. Läti väljaveo stabiilsus, mida näitavad ülalmainitud arvud, tunnistab seda, et Läti eksport Eestisse juba algusest päälle põhjeneb loomulikule ja tervele baasile.

Majanduslikuks seletuseks sellele asjale on see, et Lätis päälesõja aastatel algas jälle tööstuse uuestisünd suuremas ulatuses kui Eestis. Et see tõesti nõnda on, tõendavad juba eksportarvud ise, kuna Lätis olid tööstussaadused 1931. a. kogu väljaveos 37%, aga Eestis 24%. Söögiainete grupp näitab vastamisi koguni teistsugust vahekorda. See grupp oli 1931. aastal Läti ekspordis 31%, aga Eesti väljaveos 48%. Sellepärast on loomulik, et Läti tööstus, mis oli Eesti turgude läheduses ja teadis tarvitajate nõudeid, võis võistelda ka teiste maade tööstusega paremini, kui vähemarenenud Eesti tööstus Läti turgudel.

Eesti põllutöösaadustel oli isegimõista Lätis raske võistelda sisemaa saadustega. Selleks ei olnud loomulikku eeldusi loomulikku võistluseks. Nüüd vaatleme veel lühidalt absoluutseid arve mõlema riigi kaubanduses.

Latvijas un Igaunijas savstarpējās tirdzniecības bilance.

(Pēc Latvijas statistikas).

G a d i	Latvijas imports no Igaunijas 1000 ls	Latvijas eksports uz Igauniju 1000 ls	Latvija vairāk eksportējusi (+) importējusi (-) 1000 ls
1921.	1.344	495	— 849
1922.	3.545	1.962	—1.583
1923.	5.087	2.207	—2.880
1924.	7.602	2.176	—5.426
1925.	7.417	3.451	—3.966
1926.	6.930	3.975	—2.955
1927.	7.153	3.520	—3.633
1928.	6.993	4.484	—2.509
1929.	7.323	4.059	—3.264
1930.	3.970	3.470	— 500
1931.	2.108	2.753	+ 645
1932.	880	1.403	+ 523

Šī tabula rāda to lielo tirdzniecības bilances pasīvītāti, kāda Latvijai bijusi visus gadus iepretim Igaunijai. Vienīgi 1931. un 1932. gados tirdzniecības bilance iznāk aktīva. Bet arī šos pēdējos gadus uzrādītā aktivitāte vēl pārbaudāma, jo Igaunijas statistika rāda citu ainu, un proti:

Latvijas-Igaunijas savstarpējā tirdzniecības bilance.

(pēc Igaunijas statistikas).

G a d i	Igaunijas imports no Latvijas 1000 kr.	Igaunijas eksports uz Latviju 1000 kr.	Igaunija vairāk: eksportējusi (+) importējusi (-) 1000 kr.
1930.	2.630	2.474	— 156
1931.	2.002	1.673	— 329
1932.	1.498	1.557	+ 59

Abu valstu statistika, kā redzam, ievērojami atšķiras, kas rodas sakarā ar statistisko metožu atšķirību, kādas lietā abās valstīs.

Lāti ja Eesti omavahelise kaubanduse bilanss.

(Lāti statistika jārgi).

A a s t a d	Lāti import Eestist 1000 ls	Lāti eksport Eestisse 1000 ls	Lāti rohkem eks- porteerinud (+) importeerinud (-) 1000 ls
1921.	1.344	495	— 849
1922.	3.545	1.962	—1.583
1923.	5.087	2.207	—2.880
1924.	7.602	2.176	—5.426
1925.	7.417	3.451	—3.966
1926.	6.930	3.975	—2.955
1927.	7.153	3.520	—3.633
1928.	6.993	4.484	—2.509
1929.	7.323	4.059	—3.264
1930.	3.970	3.470	— 500
1931.	2.108	2.753	+ 645
1932.	880	1.403	+ 523

See tabel nāitab suurt kaubandus bilansi pasiviteeti, mis on Lātil olnud kogu aeg Eesti suhtes.

Ainult 1931. ja 1932. g. kaubanduse bilans osuturb aktīvseks. Aga ka see viimastel aastatel bilanss on kahtlane, kuna Eesti statistika nāitab koguni teist pilti:

Lāti - Eesti omavaheline kaubanduse bilanss.

(Eesti statistika jārgi)

A a s t a d	Eesti import Lātest 1000 kr.	Eesti eksport Lāti 1000 kr.	Eesti rohkem eks- porteerinud (+) importeerinud (-) 1000 kr.
1930.	2.630	2.474	— 156
1931.	2.002	1.673	— 329
1932.	1.498	1.557	+ 59

Mōlema riigi statistika, nagu nāha, lāheb tunduvalt lahkū, mille pōhjustas erisugused statistika meetodid, mida tarvitatakse mōlema riigis. Samal ajal, kui

Pa to laiku, kamēr privātā uzņēmība no-
darbojās ar savstarpējo tirdzniecisko sa-
karu izveidošanu pāri muitas valņiem, ku-
ri šķīra vienu valsti no otras, un sasniedza
rezultātus, kurus šeit īsumā apskatījām,
valsts vīri mēģināja radīt muitas ūniju
abu valstu starpā.

Rezultātā radās 1928. g. 1. novembra lī-
gums un 1927. g. 5. februāra līgums, kuŗi
paredzēja muitas ūnijas nodibināšanu abu
valstu starpā un noteica, ka nekavējoties
jāstājas pie priekšdarbu veikšanas tās re-
ālizēšanai. Mērķis gan bija sprauts, bet
reālizēt to neveicās un neveicās. 1928. g.
25. martā noslēdza abas āalstis saimie-
cisko pagaidlīgumu, kuŗā no jauna de-
klarēja abas puses vēlēšanos veicināt abu
valstu ražojumu dzīvāku apmaiņu.

Pa to laiku tuvojās saimnieciskā krīze
un skāra arī Baltijas valstis, radot ārējai
tirdzniecībai smagus žņaugus. Arī Lat-
vijas-Igaunijas savstarpējā tirdzniecība
sāka acīmredzot sarūkt.

Tā, pamatojoties uz agrākiem līgumiem
no vienas puses un apstākļu spiestas no
otras puses, abās valstīs stājās no jauna
sarunās par jaunu līgumu, kas dotu vienai
un otrai pusei atvieglojumus savu preču
novietošanai otras valsts tirgos. Šo saru-
nu rezultātā radās 1931. gada 3. jūnija
tarīfa līgums, kuŗš papildināts ar 1932. g.
14. novembra vienošanos. Abi šie līgumi
satur preču sarakstus, kuŗos ievestās pre-
ces bauda sevišķas miltu priekšrocības,
kādas citu valstu preces nebauda, lai tādā
veidā atvieglotu abu valstu ražojumiem
konkurences spējas ar trešo valstu pre-
cēm.

Tagad nu apskatīsim, kādu iespaidu uz
savstarpējo tirdzniecību ir atstājuši šie lī-
gumi.

1931. gada 3. jūnija nolīgums stājās
spēkā 1931. g. 11. jūlijā. Praktiski var
pieņemt, ka tas sācis ietekmēt ārējo tirdz-
niecību ar augusta mēnesi, kuŗu arī skai-
tīsim par līguma gada sākuma termiņu.
Pēc Latvijas statistikas, ārējā tirdzniecī-
ba ar Igauniju pirmos līguma pastāvēša-
nas 12 mēnešos (1931. g. 1. VIII. — 1932.
g. 1. VIII.), salīdzinot ar iepriekšējiem
12 mēnešiem griezījusies sekojoši:

eraettevõtted töötasid omavaheliste kau-
banduse vahekordade kindlustamise alal
üle tollivallide, mis lahutavad üht riigi
teisest, ja saavutasid resultaate, mida
siin mainisime, katsusid riigimehed luua
tolliuioni mõlema riigi vahel.

Selle tulemusena sündis 1923. novem-
bri leping ja 1927. a. 5. veebruari leping,
kus oli ettenähtud tolliuioni sõlmimine
mõlema riigi vahel ja mis kohustas mõle-
maid riikid aegaviitmata alata eeltoid, et
seda realiseerida. Eesmärk oli loodud,
aga tema teostamine ei läinud ja ei läi-
nud korda. 1928. aastal sõlmisid mõle-
mad riigid ajutise majanduslepingu, kus
mõlemad pooled uuesti deklareerisid
soovi soodustada mõlema riigi saaduste
elavamat kaubavahetust.

Siis tuli aga majanduslik kriis ja puu-
tus valusasti ka Baltiriike, luues välis-
kaubandusele raskeid takistusi. Ka Lāti-
Eesti omavaheline kaubandus hakkas
kokkukuivama.

Põhjenedes üheltpoolt eelmistele lepin-
gutele ja olude sunnitud teiselpoolt, al-
gasid mõlemad riigid uusi läbirääkimisi
uuest lepingust, mis annaks ühele ja tei-
sele poole kergendusi oma saaduste ma-
hutamiseks teise riigi turgudele. Nende
nõupidamiste tulemusena sündis 1931.
aasta 3. juuni tariifleping, mis täienda-
tud 1932. aasta 14. novembri kokkuleppe-
ga. Need mõlemad lepingud sisaldavad
saaduste nimekirju, milledesse sissekan-
tud saadused saavad eriliselt tolli soodustu-
si, milliseid ei ole teiste riikide saadusil,
et säärasel kujul kergendada mõlema
riigi võistlusvõimet teiste riikide saa-
dustega. Nüüd vaatame, kuidas need le-
pingud on mõjutanud meie omavahelist
kaubandust.

1931. aasta 3. juuni leping astus jõusse
1931. aasta 11. juulil. Praktiliselt võime
iäreldada, et ta hakkas mõjuma väliskau-
bandusele augusti kuul, mille ka loome
lepinguaasta algtähtajaks. Lāti statisti-
ka andmetel on väliskaubandus Eestiga
lepingu jõusseastumise esimesil 12 kuul
(1931. aasta 1. augustist kuni 1932. aasta
1. augustini), võrreldes eelmise 12 kuuga
muutunud järgmiselt:

Latvijas-Igaunijas tirdzniecība pēc tarifa līguma gadiem.

Imports no Igaunijas.

Lāti - Eesti kaubandus parast tariiflepingu asstaid.

Sissevedu Eestist.

	Pirmslīguma gadā: 1930. g. augusts — 1931. g. jūlijs	Pirmā līguma gadā: 1931. g. augusts — 1932. g. jūlijs
	Lepingu eelsel aastal: 1930. a. august — 1931. a. jūli	Lepingu esimesel aastal: 1931. a. august — 1932. g. jūli
Līgumā uzņemtās preces latos }		
Lepingusse ūlesvōetud saadused latides }	402.300	580.900
Līgumā neuzņemtās preces latos }		
Lepingusse ūlesvōtmata saaduste indeksid }	2.530.500	410.200
Kopā:		
Kokku:	2.932.800	991.100
Līgumā uzņemtās preces indeki }		
Lepingusse ūlesvōetud saaduste indeksid }	100	144
Līgumā neuzņemtās preces indeki }		
Lepingusse ūlesvōtmata saadused latides }	100	16
Kopā:		
Kokku:	100	34

Eksports uz Igauniju.

Vāljavedu Eestisse.

	Pirmslīguma gadā: 1930. g. augusts — 1931. g. jūlijs	Pirmā līguma gadā: 1931. g. augusts — 1932. g. jūlijs
	Lepingu eelsel aastal: 1930. a. august — 1931. a. jūli	Lepingu esimesel aastal: 1931. a. august — 1932. g. jūli
Līgumā uzņemtās preces }		
Lepingusse ūlesvōetud saadused latides }	1.004.100	1.264.900
Līgumā neuzņemtās preces }		
Lepingusse ūlesvōtmata saadused latides }	2.071.000	804.000
Kopā:		
Kokku:	3.075.100	2.068.900
Līgumā uzņemtās preces vērtīb. indeki }		
Lepingusse ūlesvōetud saaduste indeksid }	100	126
Līgumā neuzņemtās preces vērt. indeki }		
Lepingusse ūlesvōtmata saaduste indeksid }	100	39
Kopā:		
Kokku:	100	67

Kopaina rāda, ka neskatoties uz noslēgtiem līgumiem, tirdznieciskā apgrozība gājusi ievērojami atpakaļ. Latvijas eksports samazinājies uz 67% un imports no Igaunijas uz 34%.

Nāeme, et vaatamata sōlmitud lepingutele, kaubanduslik lābikāimine on tunduvalt tagasilāinud. Lāti vāljavedu on vāheņēnud 67% vōrra ja import Eestist 34%.

Izskaidrojams tas pirmā kārtā ar to, ka līgumā ietvertās preces, kurām piešķirti muitas pazeminājumi, sastāda tikai vienu daļu no precēm, kuŗas figurē abu valstu tirdzniecībā. Bet kas attiecas uz līguma precēm, tad to apgrozījums, pateicoties līgumam ne tikai nav samazinājies, bet pat par spīti visiem krīzes apstākļiem ievērojami pieaudzis. Latvijas līguma preču apgrozījums pieaudzis par 26% un Igaunijas līguma preču apgrozījums par 44%. Latvijas līguma preču apgrozījumu pieaugums iztaisa absolūtos skaitļos Ls 260.800 un Igaunijas preču — Ls 178.600.

Turpreti to preču apgrozījums, kuŗas līgumā nav paredzētas, gājis ļoti stiprā mērā atpakaļ. No importētām Igaunijas precēm palicis tikai 16%, no Latvijas eksporta uz Igauniju 39%. Kāpēc Igaunijas imports uz Latviju samazinājies vairāk kā Latvijas eksports uz Igauniju, to rādīja skaitļi, kuŗus apskatījām augstāk — tās preces, kuŗu imports no Igaunijas samazinājies, ir tādas, kuŗas Latvijā pēdējā laikā sekmīgi atvieto vietējie ražojumi vai kuŗas nespēj cenas un kvalitātes dēļ sacensties ar citu valšķu precēm. Nav šaubu, ka gadījumā, ja nepastāvētu tarifa līgums, arī ļabai tiesai līgumā paredzēto preču zustu Latvijas tirgi.

No līgumā uzņemtām precēm **no Igaunijas imports** galvenā kārtā sekojošas preces: **portlandcements** par Ls 260.000 (pret Ls 374.000 pirmslīguma gadā). Tālāk **degakmeņa produkti**: degakmeņa darva par Ls 19.800, degakmeņa bencīns par Ls 150.000, gudrons par Ls 1.300.—. Degakmeņa produkti iepriekš. pirmslīguma gadā ievesti tikai par Ls 2.800.—. Apdrukāti kokvilnas audumi par Ls 21.000. **Fosforiti, malti**, kuŗi arī uzņemti līgumā un kuŗi tāpat kā degakmeņa produkti pieder Igaunijas dabas bagātībām šīnī gadā Latvijā tirgu nav atraduši.

No līgumā neuzņemtām precēm atzīmējamās sekojošas: zirgi, importēti no Igaunijas pirmā līguma gadā par Ls 21.000 (iepriekšējā gadā par Ls 184.000), kažokādas Ls 5.000 (Ls 43.000), linsēklas Ls 4.000 (Ls 198.000), celuloza nemaz (Ls 257.000), kokvilnas audumi, neapdrukāti Ls 35.000 (Ls 469.000), vilnas audumi Ls 13.000 (Ls 222.000), dažādas preces Ls

See asjaolu on seletatav sellega, et lepingusse ülesvõetud saadused, millel on tollisoodustused, on ainult väike osa saadusist, mis figureerivad mõlema riigi kaubanduses. Aga mis puutub lepingu saadusile, siis nende kaubanduslik vahetus, tänu lepingule, pole vähenenud vaid, olgugi, et mõjusid kriisilolud, isegi kasvanud. Läti lepingusaaduste vahetus on suurenenud 26% ja Eesti lepingusaaduste vahetus 44% võrra. Läti lepingusaaduste väärtus läbikäimise suurenemisel absoluutseis arvudes on Ls 260.000 ja Eesti saaduste — Ls 178.600.

Kuid nende kaupade vahetus, mis lepingus pole ettenähtud, on läinud tublisti tagasi. Importeeritud Eesti kaupadest on jäänud veel ainult 16%, Läti väljaveost Eestisse 39%. Mispärast Eesti väljavedu Lätisse on vähenenud rohkem, kui Läti väljavedu Eestisse, seda näitasisid arvud, mida mainisin ülalpool — need kaubad, millede import Eestist vähenenud on need, mida Lätis viimasel ajal hästi asendavad sisemaa kaubad või ka need, mis ei suuda hinna ja kvaliteedi poolest võistelda teiste riikide kaupadega. Pole kahtlust, et lepingu puudumise juhusel suurele osale lepingusse sissetoodud kaupadele kaoks Läti turg.

Lepingus ettenähtud kaupadest **on Eestist importeeritud pääasjalikult järgmised kaubad**: **portlandtsement** 260.000 lati eest (374.000 lati vastu eellepingu aastal). Edasi: **põlevkivi saadused**: põlevkivi tõrv 19.800 ls eest, põlevkivi bensiin 150.000 ls eest, gudron 1.300 ls eest. Põlevkivi saadusi eelmisel aastal on Lätisse veetud ainult 2.800 ls eest. Trükitud puuvilla riie 21.00 ls eest. **Fosforiit**, jahvatatud, mis ka on võetud lepingusse ja mis on samuti, kui põlevkivi, Eesti loodusvarade saadus ei ole sel aastal leidnud turgu Lätis.

Lepingusse ülesvõtmata kaupadest tuleb mainida järgmisi: hobused, importeeritud Eestist esimesel lepingu aastal 21.000 lati eest (eelmisel aastal 184.000 ls eest), karusnahku 5.000 ls eest (Ls 43.000), linaseemet Ls 4000 (Ls 198.000, tselullos — mitte (257.000), puuvilla riiet, trükkimata 35.000 ls (Ls 469.000), villast riiet 13.000 (Ls 222.000), mitmesugust

329.000 (Ls 997.000). Par šo preču importa samazināšanās motīviem jau minējām.

Latvijas eksportā uz Igauniju no līgumā uzņemtām precēm kā galvenie posteņi atzīmējami gumijas apavi — eksports pirmā līguma gadā Ls 635.000 (pirmslīguma gadā par Ls 552.000), cukurs par Ls 118.000 (iepriekšējā gadā nekas, svina baltums un suriks — Ls 100.000 (Ls 72.000), vilnas ķemmdzijas Ls 202.000 (Ls 139.000). No līgumā neuzņemtām precēm sevišķi samazinājies papīra eksports uz Igauniju no Ls 233.000 uz 85.000 un pārējās preces no Ls 1.837.000 uz Ls 719.000.—

Tāda bija pirmā līguma gada aina. Otrs līguma gads beigsies tikai 1933. g. 1. augustā, pēc kam varēs to novērtēt. Pagaidām ir dati tikai par laiku līdz 1933. g. martam (ieskaitot). Bet arī šis laiks dod jau interesantu ainu, ja salīdzinām, kā veidojusies tirdzniecība pirmā un otrā līguma gada 8 mēnešos, un proti:

kaupa Ls 329.00 Ls 997.000). Nende kaupade impordi vāhenemise motive juba mainisin ülal.

Lāti vāljaveos Eestisse lepingusse sissevõetud kaupadest peame esimesena mainima kummi jalanõusid — vāljavedu esimesel lepingu aastal Ls 635.000 lepingueelsel aastal Ls 552.000, siis suhkur Ls 118.000 ((eelmisel aastal ei olnud), tina-valge ja surik — Ls 100.000 (Ls 72.000), villane kammilõng Ls 202.000 (Ls 139.000). Lepingusse ülesvõtmata kaupadest vāhenenud iseāranis paberi vāljavedu Eestisse 233.000 latil 85.000 latile ja teised kaubad 1.837.000 latilt 719.000 latile.

Sāārane oli esimese lepingu aasta pilt. Lepingu teine aasta lõpeb kāesoleva aasta 1. augustil, mil vōime teda hinnata. Praegu on andmeid ainult kuni 1933. aasta mārtsini (sissearvates). Aga ka see aeg pakub juba huvitavat pilti, kui vōrdleme, kuidas vāliskaubandus on arenenud esimese ja teise lepingu aasta 8 kuu jooksul:

Tirdznieciskie apgrozījumi II. līguma gadā.

Imports no Igaunijas.

Kaubanduslik lābikāimine 2. lepinguaastal.

Sissevedu Eestist.

	Laikā no 1931. g. augusta līdz 1932. g. mart.		Laikā no 1932. g. augusta līdz 1933. g. mart.	
	1931. a. augustist 1932. a. mārtsini		1932. a. augustist 1933. a. mārtsini	
	Vērtība latos	Muitas no- laidums ls	Vērtība latos	Muitas nolaid. ls
	Vāārtus latides	Tollialandus ls	Vāārtus latides	Tolli- alandus ls
Līgumā uzņemtās preces }	406.100	216.800	576.500	523.900
Lepingusse ülesvõetud kaubad }				
Līgumā neuzņemtās preces }	326.400	—	141.400	—
Lepingusse ülesvõtmata kaubad }				
Kopā: }	732.500	216.800	717.900	523.900
Kokku: }				
Līgumā uzņemtās preces indeki }	100	100	142	242
Lepingusse ülesvõetud kaupade indeksid }				
Līgumā neuzņemtās preces indeki }	100	—	43	—
Lepingusse ülesvõtmata kaupade indeksid }				
Kopā: }	100	100	98	242
Kokku: }				

Eksports uz Igauniju.

Väljavedu Eestise.

	Laikā no 1931. g. aug. līdz 1932. g. martam		Laikā no 1932. g. aug. līdz 1933. g. martam	
	1931. a. augustist 1932. a. märtsini		1932. a. augustist 1933. a. märtsini	
	Vērtība latos	Muitas no- laidums ls	Vērtība latos	Muitas nolaid. ls
	Väärtus latides	Tollialandus ls	Väärtus latides	Tolli- alandus ls
Līgumā uzņemtās preces }	1.003.700	142.892	672.200	220.315
Lepingusse ülesvõetud kaubad }				
Līgumā neuzņemtās preces }	628.700	—	303.700	—
Lepingusse ülesvõetmata kaubad }				
Kopā: }	1.632.400	142.892	975.900	220.315
Kokku: }				
Līgumā uzņemtās preces indeksi }	100	100	67	154
Lepingusse ülesvõetud kaupade indeksid }				
Līgumā neuzņemtās preces indeksi }	100	—	48	—
Lepingusse ülesvõetmata kaupade indeksid }				
Kopā: }	100	100	60	154
Kokku: }				

Otrā gada dati rāda, ka Igaunijai ligums klūst izdevīgāks kā Latvijai. Līgumā uzņemto preču eksports no Igaunijas uz Latviju pieaudzis par 42%, turpretī Latvijas preču eksports uz Igauniju samazinājies par 33%. Līgumā neuzņemto preču eksports abām valstīm samazinājies joprojām un puslīdz vienādi: Latvijai par 52% un Igaunijai par 57%. Kopējais Igaunijas eksports salīdzināmā laikā samazinājies tikai par 2%, bet Latvijas eksports par veseliem 40%.

Bet blakus tiešiem ārējās tirdzniecības apgrozījuma skaitļiem svarīgs un pat ļoti svarīgs ir jautājums par fiskāliem zaudējumiem, kādus abas valstis cieš sakarā ar līgumā paredzētiem muitas nolaidumiem. Kamēr muitas nolaidumi ir simtprocentīgs zaudējums valsts kasei, ārējās tirdzniecības skaitļi raksturo tikai apgrozījumu, no kura peļņa, resp. zaudējums sastāda tikai dažus procentus. Pievestais pārskats rāda, ka Latvija līguma pirmā pastāvēšanas gada 8 mēnešos zaudējusi uz muitām Ls 217.000 un otrā gadā Ls 524.000.—, kopā Ls 741.000.—. Igau-

Teise aasta statistilised andmed näitavad, et Eestile on leping suurema väärtusega, kui Lätile. Lepingusse sissevõetud kaupade väljavedu Eestist Lätisse on kasvanud 42% võrra, kuid Läti kaupade väljavedu Eestisse on vähenenud 33% võrra. Lepingusse ülesvõetmata kaupade väljavedu mõlemal riigil on vähenenud umbes ühesugusel määral: Lätil 52% ja Eestil 57%. Üldine Eesti väljavedu võrreldud aja jooksul on vähenenud ainult 2% võrra, aga Läti väljavedu tervelt 40% võrra.

Kuid nende väliskaubanduse arvude kõrval on tähtis, isegi väga tähtis, küsimus fiskaalseist kahjudest, mida mõlemad riigid kannatavad sellepärast, et lepingus on ettenähtud tollisoodustused. Kuna tollisoodustused on sajabrotsendiline kahju riigikassale, iseloomustavad väliskaubanduse arvud läbikäämisest, millest on saadud kasu, resp. kahju ainult mõnda protsendi. Eeltoodud tabel näitab, et Läti on lepingu esimese aasta 8 kuu jooksul kaotanud tollidest Ls 217.000 ja teisel aastal Ls 524.000, kokku Ls 741.000. Eesti

nijas muitas zaudējumi iztāsa pirmā gada 8 mēnešos Ls 142.800 un otrā gada 8 mēnešos Ls 220.300, kopā Ls 363.100.— Tā tad Latvijas muitas zaudējumi šīnī laikā ir lielāki kā Igaunijai par veseliem Ls 377.900, t. i. 2 reiz tik lieli kā Igaunijai.

Kas attiecas uz galvenām precēm otrā līguma gadā, tad tās visumā ir tās pašas, kā pirmā gadā. **Igaunijas** eksportā uz Latviju atzīmējams, ka turpina pieaugt degakmeņa destillātu eksports, kurš otrā līguma gada 8 mēnešos iztāsa Ls 256.111 pret Ls 139.600 gadu iepriekš. Pieaudzis arī salaku eksports, samazinājies toties portlandcimenta eksports no Ls 141.000 uz Ls 82.000. **Latvijas** eksportā paredzams, ka pieaugs cukura eksports. Stipri gājis atpakaļ gumijas apavu eksports, samazinādamies otrā gadā uz Ls 210.000 pret Ls 617.000 gadu iepriekš. Pieaudzis ir papīra un vilnas ķemmdzijas eksports.

Apsverot šos skaitļus, tomēr aizvien jāpatur vērā, ka tie raksturo tikai tīri komerciālas abu valstu attiecības, kas ir tikai daļa no kopējo saimniecisko interešu kompleksa, tāpēc negribu uz tiem vien jau dibināt pārāk tālu ejošus secinājumus.

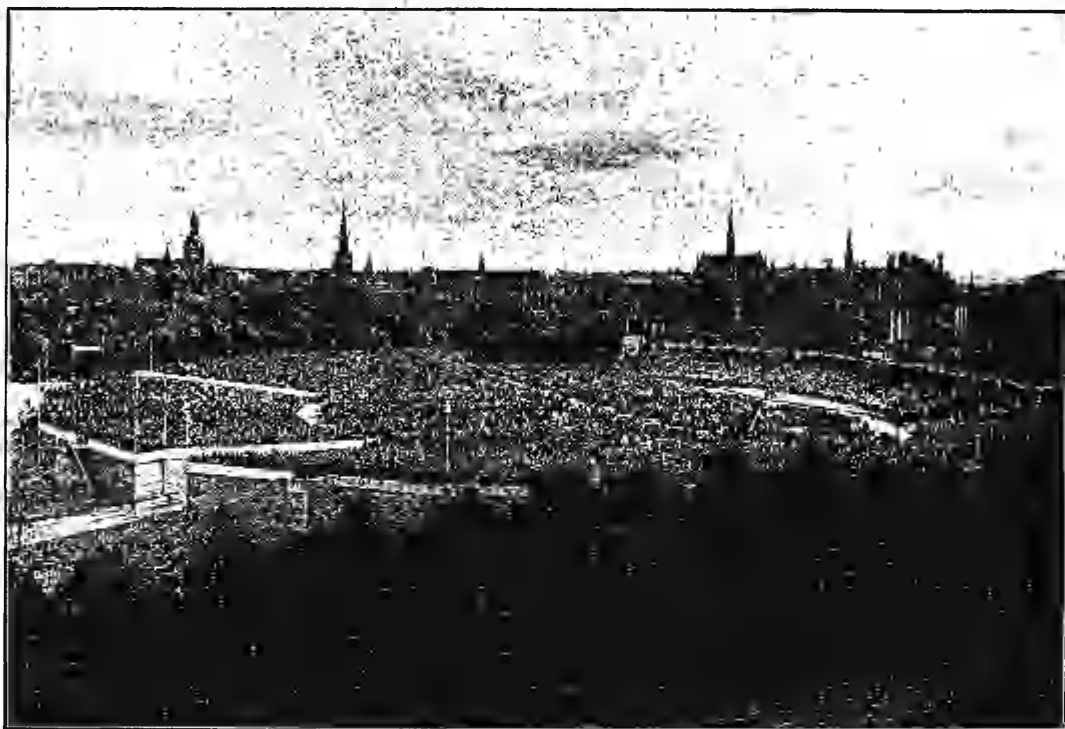
J. Volmars.

tollikahjud on esimese aasta 8 kuu jooksul Ls142.800 ja teise aasta 8 kuu jooksul Ls 220.300, kokku Ls 363.100. Nōnda on Lāti tollikahjud sel ajal suuremad Eesti omadest tervelt Ls 377.900 võrra, s. o. kaks korda nii suured, kui Eestil.

Mis puutub küsimusse, missugused olid teise lepinguaasta pääkaubad, siis üldiselt on nad need samad, mis esimesel aastalgi. Eesti väljaveos Lätisse peame mainima, et järjekindlalt kasvab põlevkivi destillaatide väljavedu, mis lepingu teise aasta 8 kuu jooksul on Ls 256.111 Ls 139.600 vastu üks aasta enne seda. Suurenenud on ka tindikala väljavedu, aga portlandtsemendi väljavedu on vähenenud 141.000 latilt 82.000 latile. Lāti ekspordis võime ettenäha, et kasvab suhkru väljavedu. Tublisti tagasiläinud on kummist jalanõude väljavedu, mille väärtus on vähenenud teisel aastal 210.000 latile Ls 617.000 lati vastu eelmisel aastal. Kasvanud on paberi ja villa kammilōnga väljavedu.

Vaadeldes neid arve, peame alati meelles pidama, et nad ainult iseloomustavad puhtkaubanduslikke vahekordi mõlema riigi vahel, mis on ainult väike osa ühiste majanduslikkud huvide kompleksist, sellepärast ma ei taha ainult nende põhjendada kaugeleulatuvaid järeldusi.

J. Volmar.

Latviešu dziesmusvetki Rīgā 1931. g. — Lāti laulupidu Riias 1931. a.

Latvju un igauņu dziesma. Lāti ja Eesti laul.

Dimd Rīga — Tallinna dimd: abas tautas, latvieši un igauņi, sauc uz dziesmu svētkiem. Un šinīs svētkos pirmā kārtā kaisīs zelta birumu no pasu tautu skaistākās mantas — apbērs mūs ar dziesmām, kas stāsta par senām dienām, par seniem tikumiem, apbērs mūs ar tautas dziesmām.

Gan mums ir iespēja jo sīki iepazīties ar latvju un igauņu tautas dziesmu vārdā, tekstā, Dr. Jakoba Hurta plašie krājumi, Krišjāņa Barona Dainas nav ne dzejiski, ne zinātniski izsmeljami,

Kōlab Riias — kōlab Tallinnas: mōlemad rahvad, lātlased ja eestlased, kut-suvad laulupeole. Neil laulupidudel kūl-vatakse kuld seemet meie rahvaste ilu-samast varandusest — kallatakse meie ūle laule, mis jutustavad muistseist pāe-vist, muistseist vooruseist, kantakse meile ette rahvalaule.

Meil on kūll vōimalus lāhemalt tutvuda lāti ja eesti rahvalaulude sōnadega, tekstiga. Dr. Jakob Hurt'i laialdased kogud ja Krišjan Baroni Dainas paku-vad luule ja teaduse alal palju māter-

turklāt vēl pieaug ar katru jaunu dienu. Nevis tādos pašos laimīgos apstākļos atrodas latvju - igauņu tautas dziesma-
meldija; un cik man zināms, tad abās mūsu zemēs esam pagaidām vienā un tanī pašā stāvoklī. T. i. abu tautu krājumi samērā jau bagātīgi iekopti un arī redzami aug; ja pareizi informēts esmu, tad tie Igaunijā pat vēl - bagātāki, nekā Latvijā (mūsu Folkloras krātuve uzrāda — variantus ieskaitot — tuvu pie 10.000 dziesmām, rotaļām, „ziņ-

jali, mille hulk iga päevaga kasvab. Eesti ja läti rahvalaulude viisid pole aga sama õnnelikus seisukorras; minu teadmise järgi on mõlemad meie maad senini veel ühes ja samas seisukorras s. o. mõlema rahva kogud on juba võrdlemisi rikkalikult arendatud ja kasvavad silmnähtavalt; kui olen õieti informeeritud, siis Eestis on nad veel rikkalikumad kui Lätis (meie folkloori kogus leiame — ühes variantidega — umbes 10.000 laulu, ringmänge, „lustilaule“).

1931. g. dziedātāji ar Saeimas un valdības pārstāvjiem. — 1931. a. lauljad Seimi ja valitsuse esindajatega.

gēm“). Bet šķietās, ka, tāpat kā mēs, arī kaimiņi — igauņi vēl nav stājušies pie šī pārbagātā materiāla sijāšanas, kārtošanas; tāpat kā pie mums, šis darbs vēl gaida sava meistara, savu Jakobu Hurtu, Krišjāni Baronu. Patlaban mūsu dziesma vēl tikai kartogrāfēšanas stadijā; tas nozīmē tehnisku, „zeļļa“ darbu. Jurjānu Andrējs savos „Latvju

Aga arvatavasti eestlasedki, samuti kui meie, ei ole veel alanud selle ūlirikka materjali korraldamist, jaotamist liiki-
desse, ja see töö, nagu meilgi, ootab oma tegijat, oma Jakob Hurti, Krišjan Baronit. Meie laulud on praegu veel ainult kartografeerimise staadiumis; see tähendab tehnilist, „seli“ tööd.

Andres Jurjan on oma „Lāti rahva

tautas materiālos“ meistaram ceļu radījis — lai drīzi tāds rastos!

Ja nu mūsu laikraksta redakcija mani pagodina ar uzdevumu vest parallēli starp latvju un igauņu tautas dziesmām, tad gan jau iepriekš atzistos, ka tādu spētu izvest tikai no vispārīgi mūzikālā, nekādā ziņā ne no stingrāki zinātniskā viedokļa. Jo esmu pārāk vienpusīgi informēts; salīdzinājumam man trūkst plašākas igauņu dziesmas literatūras, taisīt slēdzienus, pamatojoties uz dažiem nejaušiem igauņu kora dziesmu krājumiem — būtu diletantiski. (Jāatzīmē ar skaudību, ka, piem., leiši ir latviešiem, ir igauņiem pāri: tie var lepoties ar diezgan bagātiem, sistēmātiski sastādītiem tautas meldiju krājumiem.) Tomēr varētu aizrādīt uz vienu, otru elementu, kas latvju - igauņu dziesmai kopīgs; tāpat uz dažiem zīmīgiem vilcieniem, kas vietām abas dziesmas šķir.

Darbs, daba noteic dziesmas raksturu. Jo vairāk uz ziemeļiem, jo smagāks darbs, jo dziesma drūmāka, vienmuļāka; jo maigāks klimats, jo vieglāks darbs, jo dziesma top gaišāka. — Latvijā un igauņi gan ciltis šķirti, tomēr dzīvo zem līdzīgiem klimatiskiem noteikumiem, maz, laikam, arī savos darbos atšķiras. Šeit meklējami iespaidi, kas arī abu tautu mūzikālai līnijai piešķir stipri līdzīgu nokrāsu, ron vienas tautas noteiktas simpātijas pret otrās tautas dziesmiņu. Esmu bijis liecinieks sekošam gadījumam: Kāds Pēterpils igauņu koris pārņēma no kāda latvju kora dziesmiņu „Maza biju, neredzēju“. Dziesmiņa tikā kautkāda ceļā pārstādīta uz pašas Igaunijas teritoriju; un pēc maz gadiem kāds mans draugs-igaunis mani mēģināja ar visu varu pārliecināt, ka „Maza biju, neredzēju“ — igauņu dziesma, no latviešiem patapināta! Līdzīgi būs, droši, viena otra dziesma kontrbandas ceļā atradusi mītni kaimiņu tautā; sevišķi pierobežā tādi gadījumi nepiederēs retajiem.

Starp latviešu un igauņu rotaļām, šķiet, atrodam zināmu starpību. Latvju dziesma tikai visretākajos gadījumos uzrāda komplicētāku periodisku uzbūvi

materjalides“, meistrile tee kätte näidanud — leidugu see meister varssi!”

Kui nüüd meie kuukirja toimetus on mind austanud ülesandega tömmata paralleele eesti ja läti rahvalaulude vahel, siis pean juba algul tunnistama, et suudan seda täita ainult üldmuusikalisest, mitte aga kindlast teaduslikust seisukohast. Olen liig ühekülselt informeeritud; minul puudub võrdlemiseks laiaulatusliskum kirjandus eesti laulude kohta; teha järeldusi, põhjendades ainult mõningatele juhuslikele koorilaulude kogudele — oleks diletantlik teguviis. (Kadedusega pean mainima, et näiteks leedulased on lätlasil ja eestlasil ees; nad võivad uhkustada oma rikaste, süstemaatiliselt korraldatud rahvaviiside kogudega). Siiski ma võiks siin rääkida ühestteisest elemendist, mis on läti ja eesti laulul ühine; samuti mõningast iseloomustavast lahkuminekust, mis eraldab kohati mõlemaid laule.

Töö, loodus määrab laulu iseloomu. Mida enam põhjapoolle, seda raskem töö ja kurvem, ühetoonilisem laul; mida pehmem kliima, seda kergem töö, ja laul on päiksepaistelisem. — Lätlased ja eestlased, olgugi igaüks eri rahvatöust, elavad ühesuguseis kliimaisis tingimuis, ning nende tööoludki on ühesugused. Sellest tuleb otsida mõjusid, mis annavad mõlema rahva muusikalisele lüürikale väga suure sarnasuse, mis on põhjuseks ühe rahva sümpaatialle teise rahva raulude vastu. Olin tunnistajaks säärasele juhusele: üks Peeterburi eesti laulukoor võttis läti koorilt üle rahvalaulu „Olin väike ja ei näind“. Lauluke oli jõudnud mingisugusel teel Eesti territooriumile. Mõne aasta pärast keegi minu sõber — eestlane — katsus mind kogu jõuga viia veendumusele, et „Väike olin“ on eesti rahvalaul, ainult laenatud lätlasilt! Säärasel salakauba teel on vist mõnigi laul leidnud elukoha naaberriigis; eriti piiriääres pole vähe nüisuguseid juhuseid.

Läti ja eesti ringmängude vahel leiaame siiski teatava vahe. Läti laulul on ainult mõningal väga harval juhusel, keerulisem perioodiline ehitus (näiteks

Igaunų dziesmu svētki Tallinnā 1928. g. — Eesti laulupidu Tallinnas 1928. a.

(piem. „Aijā, žūžū, pūpās“, Vignera Ernesta uzzīmējumā). Turpretim esmu tādu nereti uzgājis sevišķi igauņu rotalveidīgajās dziesmās, kur dažkārt periods seko periodam, pat līdz noapaļotai augstākai formai. Varbūt gan arī šāds salikums mākslīgi radīts. Bet bieži pie-mēri tomēr pielaiž domas, ka taisni šinīs dziesmās meklējami pavedieni, kas tagadējo igauņu dziesmu vēl saista ar viņas pirmatnējiem rapsodiskiem paraugiem. To varētu apstiprināt arī tempa un ritma maiņas. Mūzikologiem vārds.

Gaidāmie latvju un igauņu dziesmu svētki vienas abu tautu korus uz vienas un tās pašas estrādes. Silti sveicinu šāda veida gara mantas izmaiņu. Lai tā ar laiku novestu līdz kopējām studijām, tuvāki nōskaidrojot abu tautu dziesmu radnieciskos elementus.

J. Vītols.

„Aijā, žūžū, pūpās“, Ernst Vigneri ūleskirjutatud). Sellevastu olen, eriti eesti ringmāngu lauludes, sagedasti leidrud juhuseid, kus periood järgneb perioodile, saavutades täiuslikumat vormi. Võib küll olla, et sellelaadiline laulu ehitus on kunstlikult koostatud. Paljud näited tunmstavad siiski, et neis lauludes peame otsima sidemeid, mis seovad praegust eesti laulu tema esialgsete rapsodilistē näidetega. Seda kinnitavad ka rütmi ja tempo vahetused. Sõna on muusikoloogidel.

Oodetavad Eesti ja Läti laulupeod ühendavad mõlema rahva laulukoore ühel laval. Südamlikult servitan säärast vaimuvara vahetamist. Viigu see ajajooksu ühiste uurimusteni, et selgitada mõlema rahva laulude suguluselemente.

J. Vītols.

Nicas un Rucavas terpi VI. dziesmu svētkos, Rīga, 1928. g.
Niitsa ja Rutsava rahvariided VI. laulupeol Riias, 1928. a.

Kopdarbība latviešu un igauņu folklorā.

-Koostöö läti ja eesti folkloori alal.

Kaimiņu zemes un tautas, kas ilguš gadusimtenus brālīgi dalījušās likteņa grūtībās, nevar viena otrai garām paiet arī tad, kad viņu ceļi ir šķīrušies labvēlīgā likteņa stundā un, lai gan katrai ir savi spēki jāziedo savu vajadzību un īpatnību izkopšanai, tomēr arvien un arvien roku rokā ejot, nākas risināt daudzus jautājumus, ko pamatojusi gadu tūkstošiem ilgā dzīvošana kaimiņos. Zinātne mūsu zemēs tāpat nevar skatīties tikai zemes iekšienē, sevišķi tajā nozarē, kas pieiet tuvu tautas tradīcijām, izsekojot tautas garadzīves parādības un viņu faktoros. Iša

Naabermaad ja rahvad, kes paljude aastasadade kestel on vennalikult jaganud omavahel saatuse raskusi, ei või üks teisest möödaminna ka siis, kui nende teed õnnelikul saatuse tunnil on läinud lahku. Olgugi, et igaüks neist kõik jõud peab pühendama oma asjade ja omapärasuste arendamiseks, siiski tuleb ikka ja ikka palju küsimusi lahendada käsikäes minnes, kuna seda põhjustab naabrite seiskord aastatuhandete kestel. Samuti ei saa teadus meie maadel vaadata ainult maamullasse, iseäranis sel alal, mis on lähedane rahva traditsioonidele, mis jälgib

Latviešu kazas. — Lātlaste pulmad.

laikā, kopš 1925. g. ir izdevies savākt vienā vietā, latviešu folkloras krātuvē, Rīgas pīlī, jau 975829 šo tradīciju variantus (līdz L. V. 33.), no tiem 386.384 tautas dziesmas, 158.744 ticējumus, 102.128 mīklas, 45.233 pasakas un teikas, 39094 tautas ārstniecības variantus, 70.397 sakām-vārdus un parunas, 66.074 bērnu dziesmas u. t. t.; ar to jau ir daudz darīts, lai gan nevaram vēl pretendēt, ka būtu uzrakstīta šo tradīciju lielākā daļa. Krājumus varam papildināt ar to apgabalu lat-

rahva vaimuelu nāhtusi ja nende tingimusi. Lūhikese aja jooksul, 1925. aastast alates, on läinud korda koguda folkloori kogusse, Riia lossi juba 975829 sääaraste traditsioonide varianti (1. maini 1933. a.), selle hulgas 386384 rahvalaulu, 158744 usukommet, 102128 mõistatust, 45233 muinasjuttu, 39094 rahva arstimisvarianti, 70397 vanasõna, 66074 lastelaulu jne. Sellega on juba palju tehtud, ehkki meie ei või pretendeerida sellele, et oleks juba üleskirjutatud nende traditsioonide

viešu tradicijām, kas pievienoti Igaunijai, un L. F. K. ir arī jau saņēmusi tādas no Igaunijas krātuves materiāliem. No savas puses Latvija var dot un ir devusi somu-ugru tautu pētniekiem vērtīgās libiešu un setuku tradīcijas, pie kam pirmās ir pieejamas tikai Latvijas teritorijā; publicējis viņas ir igauņu krātuves vadītājs Dr. O. Loorits. Bet ne tikai tieši materiālu vākšana ir zinātnieku uzdevums folkloras nozarē. Tos apstrādājot, nākas jo bieži pētīt un salīdzināt dažādu tautu tradīcijas, un pirmā kārtā, protams, kaimiņu zemēs.

Igauņu zinātnieki ir konstatējuši latviešu kultūras iespaidu vai līdzības Igaunijas dienvidos zināmās melodijās (p. p. Jāņu dziesmās), nosaukumos (p. p. pūķis) u. t. l.; no otras puses kāda igauņu burāmo vārdu formūla ir tapusi, tekstā gandrīz nemainīta, par latviešu bišu vārdiem. Šādu atsevišķu piemēru ir daudz, un sevišķi plašajā ticējumumu laukā bez kopēja darba grūti ko līdz galam noskaidrot. Kopdarbība, kas faktiski jau pastāv, nav šeit nekāds kompliments, bet ir orgāniski nepieciešama, un ar lielāko prieku jāatzīmē, ka Rīgā un Tartu folkloras krātuves darbā saskaņo kā metodes, tā arī paņēmienus. Sevišķi patīkami ir atzīmēt, ka Tartu krātuves vadītājs perfekti pārvalda arī latviešu valodu. Saskaņoti ir arī paredzami darbi.

Šie turpmākie uzdevumi būtu divējādi. No vienas puses, kā jau aizrādīts, jāturpina katram savā zemē materiālu vākšanas darbs, jo vairāk tāpēc, ka vecā paaudze, seno tradīciju nesēja, izmirst; jāturpina arī materiālu apstrādāšana un izdošana. No otras puses, ir arī tādi uzdevumi, kas veicāmi tikai kop. spēkiem, piem. kultūras iespaidu vērtēšana un noskaidrošana. Tikai tā strādājot ar kopīgo materiālu, var izdalīt no tā ārā svešos iespaidus (krievi, vācieši), jo ar savu materiālu vien var arī kļūdīties; bez tam nepieciešams nākotnes uzdevums ir t. s. kultūras atlase, kur kopā ar etnografiju un arī ar arheoloģiju jānoskaidro Baltijas tautu kultūrties pamata jautājumi un atsevišķo tautu īpatnības ar folkloras, etnografijas un arheoloģijas datiem. Šāds atlase nevar rasties 1 gadā, un viens no pamata

suurem osa. Meie vōime oma kogud tāien-
dada selle materjaliga, mida leitakse Eestis
elutsevate lätlaste asukohtades. Lāti folk-
loori kogu on juba saanud sääraseid ma-
terjale vastavast Eesti kogust. Omalt poolt
võib Lāti anda ja ongi andnud soome-ugri
uurijatele väärtuslikke liivlaste ja setude
traditsioone, kusjuures esimesi on leida
ainult Lätis. Eesti folkloori kogu juhata-
ja Dr. Loorits on juba neid avaldanud.
Teadlaste ülesanne folkloori alal pole
ainult materjalide kogumine. Neid ümber-
töötades, peame sagedasti uurima ja võrd-
lema mitme rahva traditsioone, ning
eeskätt muidugi oma naabermaade omi.
Eesti teadlased on konstateerinud Lāti
kultuuri mõju või sarnasusi Lõuna-Eestis
mõningates lauluviisides (näiteks Jaani-
lauludes), nimetusis (näiteks pūķis
— puuk) jne.; teiselt poolt, üks
eesti nõiasõna on peaaegu muutmatu
tekstiga saanud lāti mesilas - sõnadeks.

Sääraseid üksikuid näiteid on palju, iseä-
ranis laialdasel usualal on ühistöötä raske
midagi lõplikult selgitada. Koostöö meie
vahel valitsebki juba, see siin pole mingi-
sugune kompliment, sest koostöö on orga-
niliselt tarvilik, ning suurema rõõmuga
peame mainima, et Riia ja Tartu folkloori
kogud teevad oma tööd kõige suuremas
kooskõlas, tarvitades ühesuguseid võtteid
ja meetode. Iseäranis meeldiv on märkida
et Tartu folkloori kogu juhataja vabalt
valdab ka lāti keelt. Kooskõlastatud on
ka tulevased tööd. Edaspidised ülesanded
on kahesugused. Üheltpoolt, nagu juba
mainitud, peab igaüks jätkama omal maal
materjalide kogumisetööd, eriti sellepär-
rast, et muistsete traditsioonide kandjad—
vanad inimesed — surevad ära peame jätk-
kama ka materjalide korraldamise ja väl-
jaandmise tööd. Teiselt poolt on ka ainult
säärase ülesandeid, mida vōime korda saata
ainult ühiste jõududega, näiteks kultuuri-
lise mõju selgitamine ja hindamine. Ainult
niiviisi ühise materjaliga töötades vōime
leida vōõra mõju (venelased, sakslased),
kuna ainult oma materjaliga tegeledes vōi-
me ka eksida; pääle selle on tarvilikuks
tuleviku ülesandeks nõndanimetatud kul-
tuuri atlas, kus koos etnograafidega ja ar-
heoloogidega peame selgitama Balti rah-
vaste kultuuri põhiküsimusi ja iga rahva

noteikumiem ir, ka par savu tautu datus var dot t i k a i šīs tautas zinātnieki; katrs mēģinājums no tautas tradīciju nepazīnēju sveštautiešu puses šo darbu darīt, kaut arī no vietējiem materiāliem kādus izvilikumus taisīt, ir princīpā apšaubāms un mazvērtīgs, jo šeit var viegli īpatnējo pārvērst stiepjamās, svešās analogijās un pieklaut svešzemju mantām, kaut arī ne ļaunā nolūkā.

Šeit nav vieta uzskaitīt visus pārējos pasākumus, kurus nepieciešams zinātniskā kopdarbībā veikt; ar gandarījumu jāatzīmē, ka šī doma ir nobriedusi pat plašāk, Baltijas mērogā, un sanāksmēs Rīgā un Helsinkos šāda kopdarbība garantēta Somijas, Igaunijas, Latvijas un Lietuvas folkloristu etnografu un arheologu starpā un atradusi siltus aizstāvjus arī pienācīgos valdības resursos. Par nokārtotu uzskatāms arī jautājums par izdevumu apmaiņu, institūtu pieejamību u. t. l. Ja jau tagad sirmais somu prof. K. Krōns savā 70 g. dzimšanas dienā ir varējis pateikt, ka Somija, Igaunija un Latvija folkloras materiālu krāšanā stāv pasaulē pirmā vietā, cerēsim, ka nākamībā šie materiāli arī zinātnē ieņems to goda vietu, kas tiem pienākas.

Par Igauniju un Latviju runājot, nevar palet garām tam faktam, ka mūsu kopīgā vēsture un mūsu ilgo gadu simteņu likstas ir mūs padarījušas par bagātu seno laiku mantiniekiem. Atstāti tikai sev, mēs esam spiesti bijuši koncentrēties sevī, dzīvot no tradīcijām, kas tautu dara stipru, ir viņas morāles un aistētikas kodeksi; mūsu atmodas laikmets ir devis iespēju šīs tradīcijas uzrakstīt, un tajās ir daudz no tā, kas ir aizlaists tālu no senām aizgājušām un nivelējušai kultūrai padotām rietumu Eiropas tautām. Šī mantojuma gaismā celšana ir mūsu uzdevums.

K. Straubergs.

iseārasusi folkloori, etnograafia ja arheoloogia andmetega. Säärane atlase ei vōi valmida ūhe aastaga, ja ūheks pōhitingimuseks siin on asjaolu, et andmeid oma rahvast vōivad anda a i n u l t selle rahva teadlased. Kahtlane ja vāhevārtuslik on igā katse, kus seda tōōd tahab teha vōōra-maalane, kes ei tunne vastava rahva traditsioone, kuna siin vōib kergesti muuta omapārasusi vōōraks analoogiaks ja tunnistada need vōōraks varaks, kuiga ka mitte pahatahtlikult. Siin pole õige koht mainida kōiki teisi ettevōtteid, mis tarvilikud teaduslikuks koostōōks. Rōōmuga pean tunnistama, et see mōte on leidnud tōsiseid pooldajaid kogu Baltimaal, ja koosviibimised Riias ning Helsingis garanteerivad koostōōd Soome, Eesti, Lāti ja Leedu folkloristide, etnograafide ning arheoloogide vahel. Ta on leidnud sūdamlikke pooldajaid ka vastava riigiasutis. Tāiesti korraldatuks tuleb lugeda ka küsimust omavahelisest väljaannete vahetusest, instituutidesse sissepääsemisest ja n. e. Kui juba praegu hallipäine soome professor K. Kroon oma 70 a. sünnipäeval vōis öelda, et Soome, Eesti ja Lāti seisavad folkloori materjalide kogumises esimesel kohal kogu maailmas, siis loodame, et tulevikus need materjalid leiavad ka teaduses selle aukoha, mis neile õigusepärast kuulub.

Eestist ja Lātest rāākides ei tohi unustada tōsiasja, et meie ūhine ajalugu ja paljude sajandite raskused on teinud meid vanaaja rikkalikude materjalide päriajateks. Meie olime jāetud ainult endile ja olime sunnitud kontsentreeruma enesesse, elama traditsioonidest, mis teevad rahva tugevaks ning on tema moraali ja esteetika kodeksiks. Meie rahvusliku ärkamisaeg andis vōimalust neid traditsioone ūleskirjutada, ja nendes on palju seda, mis on lāinud kaduma nivelleerivale kultuurile alistunud Lāāne-Euroopa rahvastel. Selle pāranduse pāevavalgele toomine on meie ūlesandeks.

K. Straubergs.

Par folkloras moderniem uzdevumiem vispār un sevišķi Igaunijā.

Folkloristika moodsaist ülesandeist üldse ja eriti Eestis.

Tai pašā laikā, kad tautas dzejas zinātne tik tikko sasniegusi pilngadību un paspējusi pēc maldīgiem mēginājumiem izstrādāt ticamāku vēsturiski geografsku metodi, jau no visām pusēm atskan cerībās vilušos sūdžības, ka šīs metodes izlietāšana šaurākos apmēros — zināma tipa vai motīva vēsturiska noskaidrošana līdz pirmatnējā veida vai viņa rašanās vietas un laika rekonstruēšanai — neatlīdzina tā bezgalīgā enerģijas zaudējuma, kas pētniekam jāiztērē katrā atsevišķā gadījumā: sasniegumi ir par daudz šauri un bieži vien tomēr paliek apšaubāmi. „Folklorā tikai folkloras dē!“, šis lozungs var gan apmierināt mazus kabineta speciālistus, bet lielākā daļa zinātnieku tiecas meklēt sava lielā darba augļiem plašāku un nopietnāku nozīmi. Pamazām arvien noskaidrojas, ka tautas dzejas zinātne ļoti labi var kalpot daudzām blakus disciplinām un palīdz aizpildīt daudzus robus mūsu pašreizējos uzskatos par dzīvi un viņas attīstību, par cilvēkiem un dabu, tā palīdz arī no savas puses mūs tuvināt pasaules kopainas sapratnei, kas cilvēcei patlaban viņas pašreizējā stāvoklī tik ļoti vajadzīga. Nerunājot par daudzām blakus nozarēm — agrāk tautas dzejai mēdza tuvoties vispirms aistētiskām vai filoloģiskām interesēm — pēdējā laikā folklorā ļoti auglīgi iespaido un veicina sevišķi divu tagadējā laika problēmu atrisināšanu, kam būtu ievērojama nozīme arī tieši mūsu nākošās dzīves un attīstības tālāk virzīšanās. Tagad grib galvenā kārtā tikt skaidrībā par cilvēka, masas, tautas un sugas psīches būtību un likumiem, lai tā labāk regulētu arī praktisko dzīvi. Un te tautas gara mantas sniedz tieši neatvietojamu vērts materiālu perspektīvu skatīšanai un cilvēka dvēseles pazīšanai. Tautas dzeja sniedz pakāpeniski arvien vairāk un vairāk jauna un pamācoša ne tikai cilvēka dvēse-

Samal ajal, kus rahvaluuleteadus vaevalt alles sirgus täisealiseks ja jõudis ekslevate katsetamiste järgi usaldatavama ajaloolis - geograafilise meetodi välja töötada juba kostavad õige mitmelt poolt pettund kaebused, et selle meetodi rakendus kitsamas ulatuses — teatud tüübi või motiivi ajaloo selgitamine kuni algkuju ning selle tekkimise koha ja aja rekonstrueerimiseni — ei tasu üksi seda määratud energiakulu, mis uurija igal eri juhul peab raiskama: tulemused on liig kitsad ja jäävad sageli ikkagi kobavaiks. „Folkloor vainult folkloori pärast“, see põhimõte võib rahuldada küll väheseid kabineti-spetsialiste, kuid enamikus kaldutakse otsima oma suure töö viljale avaramat ja haaravat rakendust. Järjest enam selgubki, et rahvaluuleteadus sobib päris hästi teenima väga paljusid kõrvaldistipliine ja aitab täita mitmeid tühikuid meie senises käsituses elust ja arengust, inimesest ja loodusest, ligindab meid seega omaltki poolt maailma tervikpildi mõistmisele, mida inimkond praegu oma erisatuses ja lõhvikäristatuses nii vajab. Kõnelemata muudest kõrvalaladest — varem ligineti rahvaluulele eestkätt esteetiliste või filoloogiliste huvidega — on viimasel ajal folkloor väga viljakalt mõjustamas ja edendamas eriti kahe praegusaja keskse probleemi lahendust, millel peaks olema kaaluv tähendus ka just meie tulevase elu ja arengu suunamiseks. Kõigepäält tahetakse tänapäev järjest enam selgusele jõuda inim-, rahva-, tõu - psüüke olemuses ja seadustes, et seda paremini reguleerida ka tegelikku elu. Ja siin pakub rahvalooming perspektiivide avardamiseks ja inimhinge tundmaõppimiseks otse asendamatu väärtmaterjali. Aga mitte ainult inimkonna hinge, vaid ka inimkonna kultuuri, selle algete ja arengu, ühtluse ja erinevuse jälgimiseks, mõistmi-

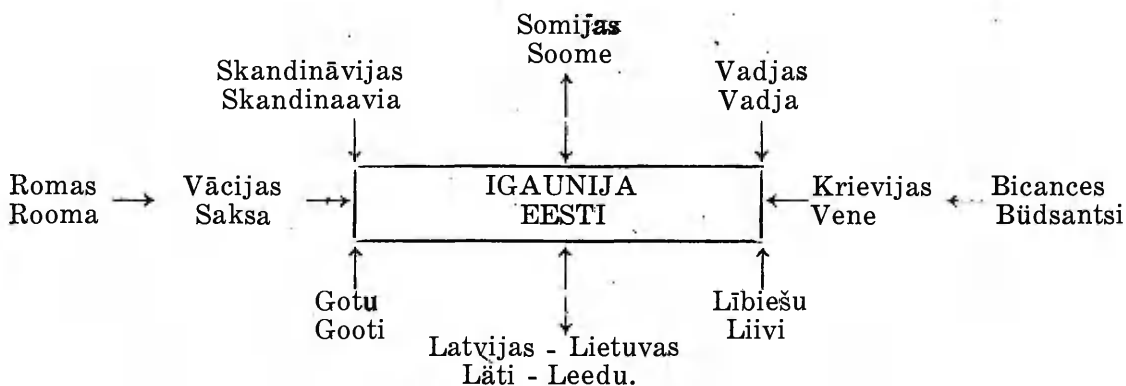
les pazīšanā, bet arī cilvēces kultūras, tās sākumu un attīstības, vienības un dalīšanās pētīšanai, saprašanai un novērtēšanai. Kaut gan sintēzēm vēl nav pienācis plaušanas laiks, arvien vairāk nošķaidrojas divas pamatpatiesības, kuru zināšana jau pati no sevis vada uz secinājumiem arī nākotnei. Vispirms cilvēka dvēsele ir ārkārtīgi vienota un stabila cauri laikam un telpai savā vispārējā struktūrā, pamattieksmēs un likumā, bet toties jo dažādāk variējoša savās atsevišķās lietās, gan dzīves izjūtā, gan domu gaitā, gan sevišķos laikos, gan sevišķās vietās, gan atsevišķās personās, gan ļaužu masās, gan tautās. Otrkārt arī cilvēces kultūra savās atsevišķās izteiksmēs un tieksmēs pauž gan itkā lielāku atšķirību, bet to tuvāk apskatot redzam, ka tās atsevišķie elementi ir viens no otra tik atkarīgi, tik saistīti un nespējīgi izolēti eksistēt, tā kā pat tie izveido lielu orgānisku veselu, kas attīstas zināmā likumā. Vai tas *e o i p s o* nedod tiesības runāt par cilvēku un tautu atšķirībām, bet tai pašā laikā saista cilvēkus un tautas vienā lielā veselā. Tautas dzeja ir vienā reizē vistautiskākā un arī visinternacionālākā radīšana. Savs un sveša īpašums te tā saplūdis kopā, ka abi ir vērtīgi un mīļi. Tādā gadījumā nav brīnums, ka folkloristi var būt arī ikdienišķā dzīvē pārliecināti patrioti, bet reizē arī kosmopolīti — pasaules uzskata pretešības, kuru pozitīvu saskaņošanu vispār vēl tikai meklē. Bet folkloristu pasaules savienība ir jau nodibināta un viņu starptautiskā kopdarbība realizēta — jo tas ir — *n e p i e c i e š a m s*.

Igaunu tautas dzeja ir sevišķi augsti vērtējama beidzot vēl tādēļ, ka tā asi un patiesi atbalso zemnieku kultūras stāvokli un sociālos apstākļus tais grūtajos klausu laiku gadu simteņos, kurus vēsture apgaismo ļoti trūcīgi un galvenā kārtā tikai caur Baltijas vāciešu uzskatu lēņķi. Vergu ļaužu gara pasaulē dzejas radīšana ir attīstījusies no otras puses tieši kā kompensācija par to, kas ikdienišķā dzīvē iztrūcis, tulkojot interesantas un ipatnējas psiholoģiskas problēmas par dzīves aktīvu iekarošanu un no-

seks ja hindamisesks avastab rahvaluule jārjest enam uut ja õpetlikku. Kuigi sūnteesideks aeg ei ole veel küps, hakab ikka enam selguma kaks põhitõde, mille tunnetamine iseendast juba juhib järeldustele ka tuleviku suhtes. Esiteks inimhing on hāmmastavalt üldstrukstiilne läbi aja ja ruumi oma üldstruktuuris, põhitungides ja seaduspārasuses, kuid seda mitmekesisemalt varieeruv oma üksikasjus küll elutundelt, küll mõtteviisilt, küll eri aegadel, küll eri kohtadel, küll üksikisikuis, küll hulkades ja rahvais. Teiseks ka inimkultuur oma üksikavaldusis ja — kalduvusis taotleb küll aina suuremat erinevust, kuid ligemal vaatlusel näeme, et selle üksikelementid on üksteisest nii sõltuvad, nii läbipõmuvad ja isoleerituina eksisteerimatud, nii et needki moodustavad suure orgaanilise ja seaduspāraselt areneva terviku. Eks järelda see *e o i p s o* õigustama inimeste ja rahvaste erinevusi, kuid samal ajal ka koondama inimesi ja rahvaid üheks suureks tervikuks. Rahvaluule, see on ühelhoobil kõige rahvusvahelisem looming. Oma ja vōōras on sulanud siin nõnda kokku, et vāāartuslikud ja armsad on mõlemad. Selliste eelduste juures ei ole siis ime, et folkloristid suudavad olla ka tegelikul elus veendunud patriooidid ja ühtlasi kosmopoliidid — ilmavaateline vastuoksus, mille positiivset kokkukōlastamist üldisemalt alles otsitakse. Kuid folkloristide ilmaliit an juba loodud ja nende rahvushaveline koostōō teostatud, sest see on — *p a r a t a m a t u*.

Eestis on rahvaluule eriliselt hinnatav lisaks veel sellepoolest, et see kajastab haaravalt ja tõetruult „maarahva“ kultuurmiljōōd ja sotsiaalset olukorda neil raskeil vōōra ikke sajandeil, mida ürikuline ajalugu hoopis puudulikult ja peamiselt ainult balti - saksa vaatevinklist valgustab. Orjarahva teadvuses lūulelooming on arenend teiselpoolt ka otsekui kompensatsiooniks selle eest, mida tegelikul elus puudu jāādud, tõlgitsedes huvitavaid ja omalaadseid psühkoloōgilisi ja esteetilisi kalduvusi elu aktiivsest vallutamisest ja sündmustiku eepikast aina enam passiivesse uniellu

tikumu epiku vairak pasivajā sapņu dzīvē un garastāvokļu lirikā, ilgās un pieredzējumos. Pie šādiem vēsturiskiem un psihologiskiem motīviem tautas dzeja mums ir pastāvējusi ļoti dzīves spējīga un stipri iespaidojusi arī tautisko atmodu, kad tautas gara mantu krāšana kļuva par masu kaislību un cēla igauņu tautas dzeju tās vairuma ziņā bagātāko tautu priekšgalā visā pasaulē. Arī starptautiski igauņu tautas dzejai ir sevišķi augstu vērtējama vieta citu Baltijas valstu starpā, tādēļ ka te krustojas lielas un ļoti dažādas kultūras strāvas visādos laikos:

Mūsu attiecības pret savas tautas gara mantām un to novērtēšanu svārstījās starp divām galējībām. No vienas puses kopš tautas atmodas laikmeta līdz šim centās to pārvērtēt un ideālizēt par ļoti vecu, kas pieder senseniem laikiem un kuŗas vērtība sniedzas līdz pēdējai iespējai. Šī uzskata līdzsvaram turpretim no otras puses tautas gara mantas pārliecīgi nopēla un nosauca par „pastalu kultūru“. Nav brīnums, ka pēc tautas gara mantu krāšanas ziedu laikiem radās zināms apnikums un apmierinātība, sevišķi tad, kad tuvāk iepazīstoties ar savāktiem materiāliem un redzot iegūtos rezultātus, radās viena otra vilšanās. „Noor - Eesti“ eiropeskā un estētiskā kultūras virziena cīņas dienās opozīcija pret tautas gara mantu vērtības pārspīlēšanu kļuva arvien spēcīgāka, kaut gan negribēja arī aizvērt acis pret

ja meeleolude lūūrikasse, ihalusisse ja nāgemusisse. Selliste ajalooliste ja psükoloogiliste eelduste juures rahvaluule on pūsind meil vāga elujōulisena pōlvest pōlve ja on mōjustand tugevasti ka rahvuslikku uuestisūndi, mil „vanavara“ kogumine paisu massiliseks kireks ja tōstis Eesti rahvaluule rohkuse poolest rikkaimate rahvaste esirinda kogu maailmas. Ka rahvusvaheliselt on Eesti rahvaluulel eriliselt hinnatav asend muude Balti maade hulgas selletōttu, et siin ristlevad suured ja vāga eri ilmelised kultuurivoolud vāga erinevailt aegadelt:

Meie suhtumine oma „vanavarasse“ ja selle hindamine on kōikund kahe āarmuse vahel. Ūheltpoolt on ārkamisajast tāniseni kaldutud seda ūlehindama ja idealiseerima igivanaks, ūrgomapāraseks ja viimse reani ūlīvāārtuslikuks. Selle vastukaaluks on suhtutud vanavarasse teiselpoolt taas ūleolevā halvaksparnuga ja ristitud see „pastlakultuuriks“. Vanavara kogumise hiilgeaegade järele ei ole sugugi imestada teatud tūdimust ja kūllastumist, liati kui aimestikuga ja uurimustulemustega ligem tutvumine tōi mōningaid pettumusigi. „Noor - Eesti“ euroopalise ja esteetilise kultuurivoolu vōitluspāevil paisu siis tugevaks opositsioon vanavara ūlehindamise vastu, kuigi ei tahetud sulgeda silmi ka selle osaliste vāārtuste, eestkāt just esteetiliste ja psükoloogiliste, ka neks nāgemiseks ja koguni esilenihutamiseks, jah, eesku-

tās dažām vērtībām, sevišķi aistētiskām un psicholoogiskām, centās tās skaidri redzēt un izbīdīt uz priekšu, jā, pat ņemot par paraugu savā radīšanas darbā. Opozīciju raksturīgi motivējis Fr. Tuglass savā, pirms pāris desmit gad. publicētā, apcerējumā „Rakstniecības stils”: „Es nevaru vien nobrīnīties, kā var jūsmot par dažādām vecu sievu dziedātām kāzu parašu un līgavas pamācīšanas dziesmām”.

Vērtējumi atšķiras viens no otra tikai ar to, kādiem viedokļiem, prasībām un mērauklām pieiet vērtējamam. No nacionālā redzas viedokļa mūsu tautiskā laikmetā konstruētās „augstākās” ticības sabrukšana par pseidomitoloģiju, protams, bija rūgta vilšanās. Bet tādēļ vēl mums nav jāžēlojas par oriģinālradīšanas trūkumu vai mazvērtību: labs piemērs ir mūsu tautas dziesmas, kas spējušas iekarot pat Karjalas un somu dziesmu zemes. Arī ticības nozarē sāk arvien vairāk noskaidroties pirmatnējās, dabas un mirušo ticības robežas ļoti harmoniskā un pozitīvā veidā. No aistētiskā viedokļa līdz šim drukātās tautas grāmatas ar savu ūdeņaino stilu, sniedz tiešām ārkārtīgi maz iepriecinoša. Bet mūsu nedrukātos tautas gara mantu krājumos ļoti bieži atrodamas vietas, ko var nosaukt par stila pērlēm un kas apbur ar savu fantāzijas pārpilnību. No filoloģijas viedokļa var traucēt daudzu tautas gara mantu krājēju sakropļotā valoda un rakstīšanas veids, tomēr vairāk aizvien mums uzglabājusies pareiza, īsta, tautiska valoda un dialekti, ko filologiem tikai tagad ir grūtāk atrast dzīvas tautas mutē un dabūt uz papīra. Un ja jau psichoanalītiķi interesējušies pat par „Kalevipoegu”, tad tautas psichologiem jo vairāk vajadzētu interesēties par mūsu īstāko tautas radīto darbu. No kultūrvēsturiskā un socioloģijas viedokļa igauņu tautas dzejai, kā jau agrāk uzsvērts, ir vēl sevišķi augstu vērtējama nozīme: tieši ar tautas gara mantu palīdzību tiekam tuvāk daudz cietušās tautas dzīvei un apstākļiem tais garos gadu simteņos, kad mēs paši nerakstījām savu vēsturi, bet bijām no sabiedriskās dzīves notikumu

jukski vōtmiseks oma loomingus. Ilmekalt on motiveerind opositsiooni Fr. Tuglas oma paarikūmne aasta eest avaldatud artikkelis „Kirjanduslik stiil”: „Ma ei suuda küllalt imestada, miks kõiksuguste vananaiste poolt lauldud pulma kommete ja mõrsja manitsuse laulude üle vaimustust tuntakse”.

Hinnangud erinevad aina, olenedes sellest, milliste eelduste, nõuete ja mõõduvõudega hinnatavale liginetakse.

Rahvuslikult seisukohalt on muidugi kibedaks pettumuseks meie ärkamisajal konstrueeritud „kõrgema” usundi **kokkuvarisemine pseudomütoloogiaks**. Kuid ega meil sellepärast veel algupärase loomingu puuduse või alaväärtuslikkuse üle tarvitse kaevata: hääks näiteks on meie rahvalaulud, mis on suutnud vallutada isegi Karjala ja Soome laulumaad. Ka usundi alal hakkavad ikka enam selguma algupärase looduse — ja surnuteusu piirjooned äsna harmooniliselt ja positiivselt kujul. Esteetiliselt seisukohalt pakuvad seni trükitud rahvaraamatud tõesti äärmiselt vähe mõnustavat oma veisistatud stiili-ga. Kuid meie trükkimata vanavarakogudes leidub ohtrasti palasid, mida võib nimetada stiilipärlikeks ja mis kütkestavad ka oma fantaasiaküllusega. Filoloogiliselt seisukohalt võib paljude vanavarakogujate rikutud keel ja kirjaviis küll segavalt mõjuda, kuid veel enam on meil siiski talletatud ehtsat rahvapärast sõnastust ja murdekeelt, mida filoloogidel nüüd aina raskemaks muutub elavast rahvasuust leida ja paberile päästa. Ja kui psükoanalüütikud isegi „Kalevipojast” huvi on tunnud, seda enam huvi peaksid tundma rahvapsükoloogid meie ehtsama rahvaloomingu vastu. Kultuurajalooliselt ja sotsioloogiliselt seisukohalt aga on eesti rahvaluulel, nagu varem juba rõhutatud, veel erilisel hinnastav väärtus: just „vanavara” kaudu pääsime ligemale oma paljukannatand rahva sisemisele elule ja olule neil pikil sajandeil kus me ei teind ise oma ajalugu, vaid olime otsekui kulisside ta-

gaitas skatuves atbidīti tieši kā aizkulisēs.

Tā būtu apmēram galvenos vilcienos skicētas igauņu folkloras pašreizējās interese, pētīšanas uzdevumi un virzieni, kas laikam vairāk vai mazāk atbilst arī latviešu folkloras uzdevumiem un tādēļ uzliek mums par pienākumu izveidot ciešu kopdarbību.

O. L o o r i t s.

ha tōrjutud avaliku elu sūndmustekāigu nāitelavalt.

Sellega oleksid ūldjoontes skitseeritud eesti folkloristika tānapāevased huvid, uurimisūlesanded ja suunad, mis vastavad vist enam - vähem ka lāti folkloristika omadele ja kohustavad meid sellepārst tihedale koostōōle.

O. L o o r i t s.

Tautas dziesmas. Rahvalaulud.

Lai gan latvieši un igauņi pieder pie divām dažādām tautu dzimtām, tomēr viņu senči jau vairāk kā par 2000 gadiem ir bijuši kaimiņi. Tādēļ arī nevien starp abām valodām, bet arī starp abu tautu tradīcijām ir radusies diezgan liela līdzība. Pie igauņiem gan tagad valda ēpiskā satura romances, kāmēr latviešu tautas dziesmās ir gandrīz visas liriskas; bet nevar tomēr apgalvot, ka šī starpība jau būtu ļoti sena. Ir novērots, ka no dienvidiem izplatās liriskās dziesmas, atspieždamas ēpiskās romances arvien tālāk uz ziemeļiem, kur tad tās vēl uzglabājas kalnos, mežos, salās un citās retāki apdzīvotās vietās. Tādos apstākļos, laikam, latvieši būs zaudējuši vecās ēpiskās dziesmas, kāmēr pie igauņiem viņas ir vēl uzturējušās. Trochajiskais pantmērs tomēr abu tautu dziesmās ir vienāds. Nav šaubu, ka šis pantmērs ir jau ļoti vecs, bet kur un kad tas īsti cēlies, nav mums zināms. Tomēr vērojot pēc visas kultūras gaitas, ir jādomā, ka tas ir radies kaut kur dienvidos, grieķu jeb romiešu tuvumā. Arī senajiem gotiem, kā liekas, ir bijis tāds pantmērs, bet nezina, vai goti ir bijuši kādi jauninātāji dzejas laukā. Vienīgi kultūras laukā tad paliek senie trāķieši, kas droši ir dzīvojuši seno baltu kaimiņos. Ja tad nu tiem valodniekiem ir taisnība, kas liešu „dainu“ un rumāņu „doinu“ tura par seno trāķiešu vārdu, tad nebūtu nekāds brīnums, ka arī mūsu pantmēra sākums būtu meklējams pie trāķiešiem.

Olgugi, et lātlased ja eestlased kuuluvad eri rahvatōugu, siiski on nende esivanemad juba enam kui 2000 aastat elanud naabritena. Sellepārst on mōlema rahva keelte ja ka traditsioonide vahel küllalt suur sarnasus. Praegu eestlasil küll valitsevad eepilist stiili romansid, ja lāti rahvalaulud on peaaegu kōik lūūrilised, kuid ei vōi ōelda, et see vahe pūsiks juba vāga kaua. On tāhelepandud, et lōuna pool levinevad lūūrilised laulud, mis suruvad eepilisi laule ikka kaugemale pōhja poole, kus neid veel vōib leida māgedel, metsades. saartel ja teistes vāhemasutatud kohtades. Sāāraseis oludes on vist lātlased kaotanud oma vanad eepilised laulud, aga eestlasil on nad veel alalhoidulud. Trohailine vārsimōōt on siiski mōlemates rahvalauludes ūhesugune. Ei ole kahtlust, et see rūtms on juba vāga vana, aga kus ja millal ta ōieti sūndinud, seda pole teada. Siiski, jālgides kultuuri arenemist, peame jāreldama, et ta on alguse saanud kuskil lōunamail, kreeklaste vōi roomlaste lāheduses. Kā vanadel gootlastel, nagu nāib, on vist olnud sāārane rahvalaulude rūtms, aga pole teada, kas gootlased on loonud luule alal midagi uut. Ainukeseks selle aja kultuurrahvaks jāāvad siis veel traakialased, kes kindlasti on elanud baltlaste naabruses. Kui nūūd on ōigus neil keeleteadlasil, kes leedu „daina“ ja rumeenlaste „doina“ peavad traakialaste sōnaks, siis pole ime, et ka meie rahvalaulude rūtms oleks otsitav traakilaste juures.

Lai nu gan müsu dziesmu pantmērs ir ļoti vecs, tomēr pašās dziesmās mēs vairs neatrodam nekādu liecību par aizvēstures laiku dzīvi. Jau vairāk rakstos esmu lūkojis pierādīt, ka müsu tautas dziesmu atmiņas sniedzas līdz 13. gadsimtenim. Šie mani aizrādījumi arī labi saskan ar Eiropas kultūras gaitu. Ar krusta kariem sāk Eiropā stipri attīstīties kuģniecība, amatniecība un tirdzniecība. Uz Eiropu tiek pārnesti arī daži austrumu zemju atradumi. Laicīgai kultūrai seko arī garīgā kultūra: rodas jauns virziens dziesmām, pasakām un teikām. Vācijā ar 13. gadsimteni iesākās jaunas tautas dziesmas un arī pasakas. Vecās spēlmaņu dziesmas, kuru ziedu laiks bija 11. gadsimtenis, gan vēl uzturas 12. gadsimtenī, bet galīgi izbeidzas ar 13. gadsimteni. Arī krievu biļinas, kā liekas, uzplaukst ap 13. gadsimteni. Būtu svarīgs etnografu uzdevums izmeklēt, vai arī igauņu un somu tautas dziesmās atmiņas par senajiem dzīves apstākļiem neiesākas ar 13. gadsimteni. Ja tas būtu pierādāms, tad hipotēzi par müsu tautas dziesmu vecumu varētu jau uzskatīt par faktu.

Otrs tāds svarīgs jautājums ir par veco tautas dziesmu sacerēšanas beigām. Esmu uzrādījis daudz piemēru, ka 16. gadsimtenā kultūras mantas müsu istajās tautas dziesmās ir vēl labi pazīstamas, bet jau 17. gadsimtenā dzīves apstākļi ir tur nevien reti, bet gandrīz jau sveši. Ja nu vācu tautas dziesmu pētnieki ir pierādījuši, ka tautas dziesmu ziedu laikmets Vācijā ir izbeidzies ar reformācijas laikiem, tad mēs redzam, ka Latvijā ir bijuši tādi paši apstākļi. Te nu mums būtu jājaudā tālāk, vai igauņu un somu tautas dziesmu sacerēšanā nav manāms tāds pats lūzums, pārejot no 16. gadsimtenā uz 17. gadsimteni. Tai laikā Baltijā nodibinās dzimtbūšana un tā nevarēja palikt bez sekām arī tautas dzejā. Ir jau pierādīts fakts, ka nebrīvie strādnieki var gan vēl būt labi dziesmu dziedātāji, bet ne vairs dziesmu ražotāji. Ja arī nebrīvie dziedātāji kādu dziesmu pārgroza un retumis vēl izdomā kādu jaunu, tad tomēr vairs nevaru runāt par dziesmu ziedu laikiem.

Šādi pētījumi mums būtu ļoti svarīgi arī no igauņu un somu puses. **P. Šmits.**

Olgugi, et meie rahvalaulude rütm on väga vana, pole laulude sisus siiski leida mitte ühtki märki eelajakooliste aegade elust. Mitmes kirjutises olen püüdnud näidata, et mälestused meie rahvalauludest ulatuvad 13. sajandini. Need minu tõendused on täielises kooskõlas Euroopa kultuuri arenemisega. Ristisõdadega algab Euroopas mereasjanduse, kaubanduse ja käsitöö arenemine. Euroopasse tuuakse ka mõningad idamaade leiutised. Materjaalse kultuurile järgneb vaimline kultuur: laulud, muinasjutud ja muu vaimline vanavara saab uue suuna. 13. sajandil sünnivad Saksamaal uued rahvalaulud ning muinasjutud. Vanad laulud, millede õitseajaks oli 11. sajand, elavad küll ka veel 12. sajandil, kuid kaovad täiesti 13. sajandil. Ka vene böliinid, nagu näib, õitsevad 13. sajandil. Etnograafidel oleks tähtsaks ülesandeks selgitada, kas ka eesti ja soome rahvalaulude algust ei tule otsida 13. sajandil. Kui see oleks tõendatud, siis võiks hüpoteesi meie rahvalaulude vanadusest lugeda tõsiasjaks. Teine samuti tähtis küsimus on meie rahvalaulude loomise lõppemisaeg. Olen esitanud palju näiteid sellekohta, et 16. sajandi kultuuriline olukord meie rahvalauludes on veel hästi tuttav, kuid 17. sajandi olud on sääal kujutatud harva ja needki võõrastena. Kuna saksa uurijad on kindlalt tõendanud, et rahvalaulude õitse-aeg on lõppenud reformatsoonis ajaga, siis näeme, et Lätis oli sama olukord. Siin kohal peame küsima, kas eesti ja soome rahvalauludes pole teostunud sarnane murrang üleminekul 16. sajandist 17. sajandile. Sel ajal algas Baltimaadel orjus, ja see asjolu ei võinud jääda mõjuta rahvaluulele. On juba ammu tõendatud fakt, et vabaduse kaotanud töölisel on küll hääd lauljad ja laulude alalhoidjad, mitte aga enam uute loojad. Kuigi vabaduse kaotanud lauljad mõne laulu muudavad ehk koguni ka ühe — teise küll loovad, ei saa siiski enam rääkida rahvaluule õitseajast.

Meile oleks väga tähtis teada saada vastavate uurimuste tagajärgi Eestis ja Soomes.

P. Šmits.

Vienādība un dažādība latvju un igauņu tautas dzejā.

Sarnasus ja erinevus lāti ning eesti rahvaluules.

Divi tautas, katra piederīga savai īpašai tautu saimei, katra ar dažādām etnografiskām īpatnībām — nevar jau citādi būt, ka šī dažādība atspoguļosies abu tautu dzejā! No otras puses: apmēram tie paši klimatiskie, saimnieciskie un kultūrālie apstākļi un senu senās attiecības starp tuviem kaimiņiem karā un mierā — nav citādi domājams, ka uz šī pamata abu tautu dzejai būs arī kopējas pazīmes! Jāatzīmē, latviešu tautas dzejas sievišķīgais raksturs, kas parādās īpaši skumjā lirikā, kā mēr somu tautai ir savi varoņi, ko daudzina ēpiskās dziesmas ar stipri vīrišķīgu raksturu. Igauniešiem nu gan arī nav tieši tādas ēpiskas dzejas, kā somiem un viņu dzeja ir tieši dēvēta par „weibliche Lyrik“, tomēr vīrišķais elements tur ir stiprāks nekā latviešiem. Nav tomēr tā, ka šī starpība būtu pārāk jūtama. To liecina senie autori, kas savos rakstos, par vienu tautu stāstīdami, nemanot pāriet uz otru tautu, kālab pat grūti nosakāms, vai autors ir domājis igauņus vai latviešus. Vienādībai starp citu varēja nākt par labu lielais *d a b a s t u v u m s*, bez kura nav iedomājama tautas dzeja ne igauņiem, ne latviešiem. Dzīvajā dabā tiklab igauņiem, kā latvietim ir tuvi un mīļi draugi, kuru intīmāko būtību šo tautu senie dziesminieki saprot un kuru pasaulē viņš labprāt iedzīvojas. Kas nepazīst latviešu dziesmas par vilciņu, ar ko puisis brauc Rīgā, par zvirbuli, kas kāzas darīdams, paņēma pūcīti dancot, par vāverīti, ko puisis apgrožo zelta grāžiem.

Lai skrien ciema sētiņā,
Kur meitiņas daiļas auga etc.

Līdzīgu dziesmu netrūkst arī igauņiem. Tikai bija laiki, kad gudri ļaudis tamlīdzīgu dzeju turēja par nebaudāmu. Tā Hupeliš savās „Topographische Nachrichten“ atrod par neizturami bērnišķīgām tādas dziesmas, kur bezdelīga darijusi alu, cīrulis nesis malku klāt etc.

Kaks rahvast, kellest igauks kuulub eri rahvatõugu, kel igalühel on mitmesugused etnograafilised omapärasused: ei võigi teistiti olla, kui et see mitmekesidus peegeldub ka mõlema rahva luules! Teiselt poolt: umbes ühed ja samad kliimalised, majanduslikud ja kultuuroolud ning ürgvanad vahekorrad lähedaste naabrite vahel sõja ja rahu ajal — ei võigi olla mõeldav, et sel põhjal puuduks mõlema rahva luulel ka sarnasus. Pean mainima, et lāti rahvaluulel on naiselik iseloom, mis väljendub iseäranis kurvas lüürikas, kuna soomesugu rahvastel on olnud suured kangelased, kelledest lauldakse eepilises, väga meheliku iseloomuga rahvaluules. Eestlasil küll just niisugust eepilist luulet ei ole kui soomlasil, ja nende rahvaluule on nimetatud „weibliche Lyrik“, siiski on meeselementi sääal rohkem kui lätlasil. Ei ole see vahe ka eriliselt tuntav. Seda tunnistavad vanaaegsed autorid, kes, jutustades omis kirjutisid ühest rahvast, korraga hakkavad rääkima teisest rahvast, mispärast teinekord on raske selgeks teha, kas autor on mõelnud lätlasti või eestlasti. Sarnarusele muuseas aitas kaasa ka lähedus loodusele, milleta pole mõeldav rahvaluule eestlasil ega lätlasil. Elavas looduses on nii eestlasil, kui lätlasil palju häid ja armsaid sõpru, kellede intiimsemast olemusest said aru muistsed laulumehed, kes häämeelega elasid selles vaimu - maailmas. Kes ei tunne lāti laule hundist, kellega poiss sõidab Riiga, kes et tea rahvalaulu varblasest, kes tegi pulmad ja võttis öökulli tantsima ja kes ei oska laulu oravast, kelle poiss ohjeldab kuld ohjadega, et ta jookseks külla, kus kasvavad ilusad tüdrukud:

Lai skrien ciema sētiņā,
Kur meitiņas daiļas auga etc.

Sarnaseid laule ei puudu ka eestlasil. Kuid olid ajad, mil tark rahvas ei austanud säärast luulet. Nii Hupel oma

Ši igaunu dziesma, kā redzams, atgādina mūsu dziesmu, kur

Cīrulītis alu dara

Kumeliņa pēdīnā etc.

Tamlīdzīgas dziesmas ar savu nenoliezamo humoru mums tagad ir nešaubīgi augstāku vērtējamās, nekā Hupelim un viņa prozaiskiem domu biedriem. Daiļāka izpratne tautas dzejas lietās sāka arī te saskatīt agrāk nepamanītas vērtības, un ap to pašu laiku, kad Hupelim igaunu dziesmas par bezdelīgu un cīrulīti bija neizturami bērnišķīgas, pūlējās Herders vācu valodā atskaņot latviešu tautas dziesmu par putnu kāzām: „Lustig auf, ihr kleinen Vögel!“ Tā tad, kā nu kurš uz lietām raugās: kas uz dzeju un dzīvi lūkojas ar šauri prātīgu vagnerisku skatu, tam ir igaunu, ir latviešu tautas dzeja nebūs prātīga diezgan, bet kas ar brīvu garu un jūtīgu dvēseli pieiet dzejas pasauli, tas viegli pārliecināsies, ka ir igaunu, ir latviešu tautas dzeja mūs izved no personīgā šauruma, no ārdīdama tās starpsienas, kas cilvēku atdala no citas dzīvības apkārtnes dabā un pat kosmiskos apmēros. Tā attiecībā uz dabu un, protams, arī uz dzīvi — īpaši uz laucinieku dzīvi — latviešu un igaunu dziesmām ir sava liela vienādība.

Pārejot uz stila īpatnībām, jāatzīmē, ka tā dēvētais paralēlisms uzrāda katrā tautā savu īpašu raksturu. Latviešiem paralēlisms ir simboliskas dabas: dziesmas pirmā puse sniedz kādu dabas gleznu, kas der par līdzību dziesmas otrai pusei, kurā slēpjas dziesmas īstais košols, tas ir — kāda norisa cilvēku dzīvē. Somiem un igauniem ir turpretim iecienīts cits mums neparasts paralēlisms, kur tās pašas domas izsaka divi blakus stāvoši teikumi, tikai katrs citādiem vārdiem. Saturs te pēc būtības abos teikumos ir identisks. Šo identisko paralēlismu somu un igaunu dziesmās var salīdzināt ar īpatnējo paralēlismu seno ebreju dzejā, piemēram:

Vērsis pazīst savu kungu,

Ēzelis sava kunga sili;

Izraēls nepazīst,

Mana tauta nesaprot.

(Ēzaj. 1., 3.).

„Topographische Nachtrichten“is“ leiab vāljakannatamata lapselikeks neid laule, kus pääsuke teeb muna, lōoke tassib puid jne. See eesti laul, nagu näha, vastab ühele meie laulule, kus lōoke teeb õlut varsa jälgedes:

Cīrulītis alu dara

Kumeliņa pēdīnā etc.

Säärased laulud oma huvitava naljaga on meie praegu kahtlemata väärtuslikumad kui Hupelile ja tema proosali-kele mõtteseltsisile. Sūgavam arusaamine rahvaluule küsimusis hakkas ka siin leigima ennem tähelepanemata jää-olid eesti laulud lōokesest ja pääsuke-sest vāljakannatamata lapselikud, pūi-dis Herder tõlkida saksa keelde läti rah-valaulu lindude pulmast: „Lustig auf, ihr kleinen Vögel!“ Nii siis: kuidas igauks asjale vaatab: kes luulele ja elu-le vaatab kitsapiirilisel, vagnerilise vaatega, sellele niihästi eesti, kui läti rahvaluule pole ialgi küllalt mõistlik, aga kes läheb luuleriiki vaba vaimu ja tundeliku südamega, see saab kerge-sti aru, et nii eesti kui läti rahvaluule kannab meid vālja isiklikust kitsapiiri-lisusest ja hävitab need vaheseinad, mis eraldavad inimest muust elavast loodu-sest ja isegi kosmosest. Nōnda on läti ja eesti looduselauludel ja, isegimōista, ka elukujutavatel lauludel, iseāranis nendel, kus kujutatud maarahva elu, suur sarnasus.

Üleminnes stiili omapārasusile, pean mainima, et nōndanimetatud paralleelis-mil on iga rahva luules omapārane ise-loom. Lātlaste paralleelism on sūmboo-lilist laadi: laulu esimene pool kujutab mōnda looduspilti, mis kõlbab võrdlu-seks laulu teise poolele, kus peidetud laulu õige sisu, see on — mōni inimelu sūndmus. Soomlasil ja eestlasil on suu-res aus teine, meie vōōras paralleelism, kus ühte ja sedasama mōtet vāljendavad kaks kõrvutseisvat lauset, ainult teisil sōnul. Sisu mōlemal lausel on identili-ne. Seda identilist paralleelismi soo-me ja eesti lauludes vōime vōrrelda omapārase paralleelismiga vanade juu-tide luules, näiteks:

Valoda latviešus un igauņus spilkti šķir, kālab dziesmu aizgūšana ir stipri apgrūtināta, bet abām valodām ir arī kāda īpašība, kas dziesmas iekārtā un skaņā noved, ja ne pie vienādiem, tad pie daudz maz līdzīgiem rezultātiem. Es domāju, vārda akcentu, kam acīm redzot piekrit liela nozīme dzejas metrā. Šis akcents, kā zināms, ir tagadējā latviešu valodā uz pirmās zilbes, kālab latviešu tautas dzejai ir dabīgs krītošais ritums, tas ir: latviešu tautas dziesmas visā vairumā ir sacerētas trochajos un pa daļai daktilos. Ļoti iespējams, ka akcentu, kas saistās pie vārda pirmās zilbes, latvieši ir pārņēmuši no igauņiem, atstādami savu senāko brīvo akcentu, bet akcenta saskaņošanās abās valodās varēja pie saskaņošanās novest arī abu tautu metrus, jo interesantā kārtā tautas dziesmas arī igauņiem ir sacerētas astoņu zilbju rindās, ko varam dēvēt par trochajiskām. Gan pirmajā pēdā igauņiem ir lielākas brīvības, nekā tās pieļauj latviešu trochaji, bet visumā vienādība ir stipri liela, pie tam īpaši liela Dienvid-Igaunijā, kur igauņi sanāk robežās ar latviešiem. Te vienādība parādās arī tai ziņā, ka cezūra pārdala vienu rindu uz pusēm, kāmēr Ziemeļ-Igaunijā tāda cezūra var arī nebūt. Latviešu dziesmās, lai gan tas ne katram zināms, arī katru trochaju rinda dalās divi dipodijās ar cezūru vidū. Tādējādi mēs, vārdus neskaldīdami, varam katru trochaju dziesmiņu sadalīt divi slejās, piem.:

Tek saulīte		tecēdama,
Es paliku		pavēnī:
Nava savas		māmuliņas,
Kas iecēla		saulītē.

Līdzīga iekārta ir arī tautas dziesmām Dienvid-Igaunijā. Tas vien jau liecina, ka abām tautām ir savstarpēja ietekme. Par metriskām parādībām runājot, jāatzīmē, ka somu zinātnieks Krōns somu un igauņu dziesmu iekārtu dibina uz īsām un garām zilbēm, kurpretim jaunkākie autori jautājumu nebūt neatzīst par izšķirtu un domā, ka igauņu tautas dzejā noteicēja loma ir akcentam, pie

Hārg tunneb oma isandat,
Eesel oma isanda sōime,
Iisrael ei tunne,
Minu rahvas ei saa aru.

(Esaj. 1,3).

Keel lahutab tāielikult eestlasi ja lātlasi, mispārast laulude laenamine on vāga raske, aga mōlemal keelel on siiski mōni omadus, mis laulu viib tema kōlas ja korralduses kui mitte ūhesuguste, siis ometi sarnaste resultaatiideni. Ma mōtlen siin sōna aktsenti, millel nāhtavasti on suur tāhtsus luule rūtms. See aktsent, nagu teada, on praeguses lāti keeles esimesel silbil, mispārast lāti rahvaluulel on loomulikult langev voolavus, see on: lāti rahvalaulud on kōik luuletatud trohaides ja osalt daktilides. Vāga vōimalik, et lātlased on sōna esimese silbi aktsendi ūlevōtnud eestlasilt, jāttes oma endise vaba aktsendi minevikku, aga aktsentide kooskōlastamine mōlema keeles vōis kooskōlastamisele ka mōlema rahva luule rūtmi, kuna huvitaval viisil on ka eesti rahvalaulud luuletatud kaheksasilbilistes ridades, mida vōime lugeda trohaideks. Kuigi rea esimeses osas on eestlasil suuremad vabadused, kui seda lubavad lātlaste trohaid, on ūldiseet sarnasus siiski vāga suur, iseāranis Lōuna - Eestis, kus eestlased kokkupuutel lātlasiga. Sarnasus vāljendub siin ka selles, et tsesuur jaotab ūhe rea pooleks, kuna Pōhja - Eestis sāārane tsesuur vōib puududa. Kindlasti ei tea kōik ka seda, et lāti lauludes iga trohaide rida jaguneb kahte dipoodiasse tsesuuriga keskel. Nōnda vōime meie, sōnu jaotamata, iga trohailise laulu jagada kaheks veeruks, nāit:

Tek saulīte		tecēdama,
Es paliku		pavēnī:
Nava savas		māmuliņas,
Kas iecēla		saulītē.

Selline omadus on ka eesti lauludel Lōuna - Eestis. See tunnistab, et mōlema rahvad on vastastikuselt mōjutatud. Rūtmi nāhtusist rāākides, pean mainima, est soome teadlane Kroon pōhjendab soome ja eesti laulude korraldust lūhikestele ja pikkadele silpidele, kuna aga nooremad autorid ei tunnista

kam zilbju garums iegūst savu, līdzsim nepilnīgi noskaidrotā nozīmi. Tā Oskars Loorits „Estnische Volksdichtung und Mythologie“ (Tartu 1932.) 90. l. p. raksta: „Das Prinzip der Akzentuierung liegt sichlich vor, wobei die Silbenlänge eine gewisse Rolle spielt, deren Umfang jedoch noch nicht völlig geklärt ist.“ Jā nu tā, tad ir atļauts domāt, ka metrikā igauņu tautas dzeja latviešu tautas dzejai stāv sevišķi tuvu, jo latviešu tautas dzejā valda, kā domājos citā vietā pierādījis, akcents, kura vietu pa daļai noteic pēdējās zilbes garums.

Visā izsumā, lai te arī ir atzīmēts, ka ir latviešu, ir igauņu tautas dzeja cieņā alliterāciju. Kā latvietis dzied savu

Liniņu labadi
Līgoti gāju,
Lai mani liniņi
Līdzieni auga;

tā igauņim ir

Ūtle, ūtle ūtile,
Kaeba, kaeba kassile,
rāāgi rāime — rotile.

un daudz citu līdzīgu piemēru.

Igauņu daiļskanīgo valodu ir dzirdējuši ne tikai pierobežas latvieši, bet arī tie daudzie latvju dēli, kas zinātnes smēlās Tērbatas universitātē, un daudzās latviešu dzimtas, ko bēgļu laikmeta vilnis ienesa igauņu pilsētās un ciemos. Diemžēl, piesavināties šo valodu tehnikai grūtību dēļ izdodas tikai nedaudziem un tāmlīdz arī igauņu tautas dzeju tikai retam latvietim ir lemts baudīt viņas pilnīgajā jaukumā. Arī šī apcerējuma autoram nav izdevies to sasniegt pietiekošā mērā. Bet lai kādu tautas dzeju īsti uztvertu, ir vajadzīgs vispusīgi iedzīvoties šīs tautas valodā. Cerēsim, ka nākamās paaudzes abās draudzīgajās nācijās darīs visu iespējamo, lai iegūtu iespēju ieskatīties draudzīgās kaimiņu tautas brīnišķīgajā dzejas svētnīcā.

L. Bērziņš.

kūsimust selgitātuku ja arvavad, et eesti rahvalauludes otsustav osa on aktsendil, kusjuures silpide pikkusel on oma, seni ni täiel määral selgitamata tähtsus. Oskar Loorits kirjutab „Estnische Volksdichtung und Mythologie“ (Tartu 1932.) 90. lhk.: „Das prinzip der Akzentierung liegt sichtlich vor, wobei die Silbenlänge eine gewisse Rolle spielt, deren Umfang jedoch noch nicht völlig geklärt ist“. Kui nii, siis tohiks arvata, et rütmiliselt seisab eesti rahvaluule läti rahvaluulele õige lähedal, kuna läti rahvaluules valitseb aktsent, mille koha määrab ära viimase silbi pikkus, mida olen teisel tõendanud. Üldiselt olgu mainitud, et eesti ja läti rahvaluule armastab alliteatsiooni.

Kui lätlane laulab:

Liniņu labadi
Līgoti gāju,
Lai mani liniņi
Līdzieni auga.

siis eestlane:

Ūtle, ūtle ūtile,
Kaeba, kaeba kassile,
Rāāgi rāime — rotile.

ja palju teisi sarnaseid näiteid.

Eesti kõlavat keelt on kuulnud mitte ainult piiriäärsed lätlased, vaid ka paljud need läti pojad, kes õppisid Tartu ülikoolis ning samuti paljud läti perekonnad, keda põgenemisvool viis Eesti linnadesse ja alevitesse. Kahju, et tehnilisil põhjusil seda keelt selgeks õppida võivad ainult mõningad õnnelikud meie rahva hulgas, ja sellepärast ainult mõnel lätlasel on võimalus nautida eesti rahvaluulet tema täielikus ilus. Ka selle kirjutise autoril pole olnud võimalust nautida seda täiel määral. Ühe rahva luulest õieti arusaamiseks, on tarvis põhjalikult tunda selle rahva keelt. Loodame, et tulevased põlvned mõlemas sõbraliikus riigis teevad kõike, mis võimalik, et saavutada võimalust vaadata sõbraliiku naaberiigi imeilusasse luuletemplisse.

L. Bersin.

Chronika

Latvijas Saeimas darbība. Lāti Seimi tōō.

5. maijā, tūlīt pēc sesijas atjaunošanas, Latvijas Saeimā bija jānodarbojas ar valdības satversmes 81. panta kārtībā izdotiem noteikumiem un likuma grozījumiem, kas izgāja uz valsts budžeta izdevumu samazināšanu algām un sociāliem pabalstiem. Ierēdņiem bij paredzēts piešķirt 1 nedēļu ilgu bezalgas atvaļinājumu un 1 mēneša algas ceturto daļu izsniegt ceļu aizņēmumu obligācijās; ierēdņu sievām (arī ar bērniem) ģimenes piemaksas bij paredzēts vairs neizsniegt, bet ģimenes piemaksas bērniem izsniegt visiem vienādas. Bez tam bija palielināta ierēdņu iemaksa pensiju fondā, attiecīgi samazinot valsts iemaksas daļu. Šādā kārtā bija paredzēts **ietaupīt apm. 6,7 milj. ls.** Pret tik lieliem algu samazinājumiem uzstājās arī viena daļa no valdības koalīcijas frakcijām, pie kam demokrātiskais centrs, kuŗa lielā daļa vēlētāju nāk no ierēdņiem, ieņēma tik nesamierināmu stāvokli, ka pēc algu likumu pieņemšanas Saeimā, kaut arī stipri sašaurinātā veidā, pieteica izstāšanos no koalīcijas. Algu likuma Saeima sašaurināja tādā apmērā, ka ietaupījums valsts budžetam būs apm. **3 milj. ls.**, ja nerēķina, ka ceļu aizņēmumu obligācijas agrāk vai vēlāk valstij jāizpērk.

Valdība bija iesniegusi Saeimā likumprojektu par 15 proc. lielu nodokli visām importa precēm, kas nāktu par labu eksporta veicināšanai. Bet Saeimā neradās vairākums likuma pieņemšanai, kāpēc valdība ņēma to atpakaļ.

Eksporta veicināšanas nolūkā valdība iesniedza Saeimā arī likumprojektu par linu cenu paaugstināšanu no 1 ls par kg, augstākai šķirai, uz 1,15 ls, paredzot izmaksāt vēl par katru kg **25 sant. lielu piemaksu**, ar kuŗu pirmā kārtā zemnieki dzēstu nodokļu un aizdevumu maksas valstij. Šis projekts arī pieņemts. Linu cenu pa-

5. mail, kohe pāale istungjārgu algust, Lāti seimil tuli tegutseda valitsuse poolt pōhiseaduse 81. p. pōhjal vāljaantud māārustega ja seaduste muutmistega, millede sihiks oli kārpida riigi eelarve kul-lusid riigiametnike palkade ja sotsiaal-toetuste arvel. Kavatsēti anda riigiamet-nikele 1 nādala pikkune palgata puhkus ja ūhe kuupalga neljas osa maksta teede-laenu obligatsioonides; ametnike naistele (ka lastega) perekonna abiraha maksmi-ne lōpetada ja perekonna abiraha laste eest maksta kōigile ametnikele ūhesugu-ses suuruses. Pāale selle oli suurendatud ametnike maks pensiooni fondi, vastavalt vāhendades riigi poolt maksetavat osa. Sāārasel teel loodeti **kokkuhoida 6,7 milj. latti.** Nii suure palga kārpimisega ei ol-nud rahul ka osa koalitsiooni erakonde, kusjuures demokraatlik tsentrum, kelle valijad suuremalt osalt tulevad ametnike ringkonnist, vōttis niivōrd leppimatu sei-sukoha, et pārast palgaseaduse vastuvōt-mist seimis, olgugi tublisti vāhemal ku-jul, teatas oma lahkumisest koalitsioonist. Palgaseadusi kārpis seim sāārases ulatu-ses, et kokkuhoid riigi eelarves on umbes **3 milj. latti**, kui mitte arvestada seda, et teedelaenu obligatsioonid riik varem vōi hiljem peab tagasi ostma.

Valitsus esitas seimile seaduseelnōu kōigi importainete 15 protsendilises-t maksustamisest, millist sīssetulekut kavatsēti kasutada ekspordi elustamiseks. Āga seimis polnud enamust seaduse va-stuvōtmiseks ja valitsus vōttis oma sea-duseelnōu tagasi.

Vāljaveo soodustamiseks esitas valit-sus seimile seaduseelnōu lina hinna kōrgendamiseks 1 lati vōrra kilogrammilt kōrgemale sordile — 1,15 latti vōrra, ka-vatsedes anda iga klgr. kohta veel **25 sant. juuremaksu**, millega pōllumehed

augstināšanu izdarīja lina sējumu platības palielināšanas nolūkā, kas savukārt pali-dzēs palielināt eksportu.

Pagājušā gadā Saeima pieņēma likumu, kas, sākot ar 1. jūliju, uz vienu gadu ga-rantēja 1. šķiras eksportsviestam 2,50 ls par kg. Likuma termiņš izbeidzās š. g. 30. jūnijā, kāpēc tagad bija jāizšķiras, par turpmāko cenu garantēšanu. Valdība lika priekšā Saeimai likumu grozīt, cenu sama-zinot par 10 proc., ar ko būtu nedaudz ietu-rēts samērs ar algu un lauksaimniecības piemaksu samazināšanu. Bet Saeimā (pa-gaidām gan vēl šis jautājums izšķirts ti-kai budžeta komisijā) radās vairākums, kas nostājās uz citāda viedokļa: cieto cenu atvietoja ar slidošo piemaksu, ku-ŗa nedrīkst pārsniegt 1. šķiras sviestam 1 ls par kg; piemaksu izsniedz, kamēr 1. šķiras sviesta cena Rīgā nepārsniedz 2,20 ls par kg, pie kam 75 proc. piemaksas izsniedz naudā, bet par 25 proc. dzēs parādus. Kop-summā sviesta piemaksām tekošā gada bu-džetā paredzēti 12,2 milj. ls, no kuriem vie-na daļa aizies piemaksu segšanai no 1. ap-rīļa līdz 1. jūlijam, t. i. par šī budžeta ga-da pirmo ceturksni, kamēr pastāvēja spēkā vecais likums.

Pašā vasaras svētku priekšvakarā Saei-mas budžeta komisija nobeidza valsts bu-džeta projekta caurskatīšanu, ko iesāka janvāra mēnesī. Latvijas valsts budžetu 1933./34. saimniecības gadam komisija ir pieņēmusi sabalansētu 140,6 milj. ls ap-mērā. Kārtējos ienākumos ir 119,8 milj. ls. Pārējo daļu paredzēts iegūt no ceļu aiz-nēmuma realizācijas (6 milj. ls) un kredit-operācijām. Pēdējās nav domāts kā jau-na emisija, bet kā aizņēmums. Ar kredit-operācijām un no ceļu aizņēmuma iegūtiem līdzekļiem paredzēts segt kapitālos ieguldī-jumus, kā būves, aizdevumus u. t. t. Valsts budžeta apspriešana Saeimas kopsēdē sāk-sies jūnijā vidū un prasīs lielāku skaitu Saeimas sēžu.

Kamēr lielākā daļa Saeimas komisiju pēdējā mēnesī bija aizņemtas ar saimnie-ciskiem jautājumiem, tikmēr publisko tie-sību komisija sāka apspriest grozījumus Saeimas vēlēšanu likumā. Šo likumu iero-sināts grozīt tanī virzienā, lai izskaustu si-kās partijas, kas traucē parlamenta darbī-

vōiksid tasuda makse ja laene riigile. See seaduseelnōu vōetigi vastu ūlalmainitud kujul. Lina hinda kōrgendati lina kŭlvi-pinna suurendamise otstarbel, mis oma-korda aitab vāljavedu elustada.

Lāinud aastal seim vōttis vastu seadu-se, mis alates 1. juulist kindlustas ūheks aastaks 1. sordi eksportvōihinna 2,50 ls klgr. Seaduse tāhtaeg lōpeb k. a. 30. juu-nil, mispārast nūūd oli tarvis garanteeri-da vōile kindlat hinda ka tulevikuks. Va-litsus esitas seimile ettepaneku seadust muuta, vāhendades vōi hinda 10 protsen-di vōrra, millega oleks saavutatud teatav tasakaal palkade ja pōllumajanduse juu-remaksude vāhel. (Praegu on see kŭsimus otsustatud kŭll ainult eelarve komisjonis) Kuid seimi enamus vōttis teise seisuko-ha: kindel hind asendati muutuva juure-maksuga, mis ei tohi 1. sordi vōile olla suurem kui 1 ls klgr. Juuremaksu an-takse seni, kuni 1. sordi vōi hind Riiks tōuseb 2,20 ls klgr., kusjuures 75 protsen-ti juuremaksust maksetakse rahas, kuna 25 protsendi eest kustutatakse vōlgu. Ko-gusummas on vōile juuremaksuks kāeso-leva aasta eelarves ettenāhtud 12,2 milj. ls, millest ūks osa kulub nende juuremak-sude tasumiseks, mis on vāljamaketavad 1. aprillist kuni 1. juulini, s. o. kāesoleva eelarveaasta esimese veerandaasta kohta, mil oli jōus vana seadus.

Just suviste pŭhade eelōhtul seimi eelarve komisjon lōpetas riigieelarve ka-va lābivaatamise, mida algas jaanuari kuul. Komisjon vōttis vastu Lāti riigiee-larve 1933./34. majandusaastaks tasa-kaalus 140,6 milj. latiga.

Korralikes tuludes on ettenāhtud 119,8 milj. ls. Ūlejāānud osa loodetakse saada: teedelaenu realiseerimisest (6 milj. ls) ja kreditoperatsioonidest. Viimased pole mōeldud uue emisioonina, vaid laenuna. Kreditoperatsioonidega ja teedelaenust saadud summadega kavatsetakse teosta-da kapitaalseid ettevōtteid, nagu: ehitusi, laenusid jne. Riigieelarve vāielused sei-mis algavad juuni keskel ja nōuavad suuremat arvu seimi istanguid.

Kuna suurem osa seimi komisjone viimases kuul tegeles majanduslike kŭsi-mustega, siis avalike ōiguste komisjon algas seimi valimisseaduse muutmise kŭ-simuste arutamist. Seda seadust tahe-

bu. Atsaucoties uz Igaunijas praksi, bija ierosināts noteikt mandātu minimumu, kas sarakstam jādabū, lai dabūtu pārstāvjus Saeimā. Pēc garākām pārrunām kommisija ar lielu balsu vairākumu ir pieņēmusi principiēlu lēmumu, ka **deputātu iegūšanai sarakstam jādabū vismaz 3 mandāti, pie tam viens ar pilnu balsu koeficientu.** Šis lēmums ir radījis dibinātu uztraukumu lielajā skaitā vieninieku un divu deputātu frakcijās, kuŗām draud iznīcība, kāpēc tās gatavas uz ļoti radikāliem soļiem, lai tik nepieļautu vēlēšanu likuma grozīšanu šādā garā. Tā kā vieninieku un divinieku frakciju Latvijas Saeimā ir lielāks skaits un no to balsīm ir atkarīga valdība, tad nebūt nav izslēgts, ka nodomātie vēlēšanu likumu grozījumi paliek tikai par labiem vēlējumiem.

Ar demokrātiskā centra izstāšanos no valdības koalīcijas, tās bāze samazinās par 6 deputātiem. Formāli valdība paliek mazākumā. Opozīcijai deputātu skaits iznāk lielāks. Taču faktiskais stāvoklis sola būt savādāks, jo jau vairāk svarīgos gadījumos valdībai atbalstu sniedza pilsoniskās minoritātes, kas kopš pag. Saeimas vēlēšanām atrodas opozīcijā. Valdības stāvoklis var palikt grūtāks, ja no koalīcijas izstātos arī bij. ministru prezidenta M. Skujenieka grupa, kas bāzējās gan, galvenā kārtā, uz lauku vēlētajiem, kuŗi tieši prasa algu samazināšanu, bet citādi ir turējusies kopā ar opozīcijā pārgājušo grupu. Stāvokļa noskaidrojumu nesīs tuvākās dienas.

Arv. Kl.

takse muuta selles suunas, et oleks võimalik kõrvaldada seimist väiksed parteid, mis takistavad seimi tööd. Tähelepannes vastavat tegevust Eestis, taheti luua mandaatide minimumi, mida igaüks nimekiri peab saavutama, et saada esindajaid seimis. Pikkade läbirääkimiste järel, komisjon võttis suure häälteenamusega vastu põhimõttelise otsuse, et esindaja **seimi saatmiseks kandidaatide nimekiri peab saavutama vähemalt 3 mandaati, kusjuures üks neist peab valitu olema häälte täiskoefitsiendiga.** See otsus on loonud põhjendatud ärevuse Läti seimi suurearvulises ühe- ja kahemeeste rühmade, keda ähvardab kadu, mispärast nad on valmid väga radikaalsele sammudele, et takistada seaduse muutmist säärase vaimus. Kuna ühe- ja kahemeeste rühmi Läti seimis on suur arv ja nende häälest ripub valitsuse saatus, siis on võimalik, et kavatsetud seaduse muutmised jäävad ainult häädeks soovideks.

Demokraatliku tsentrumi väljaastumisega koalitsioonist väheneb valitsuse toetajate arv 6 liikme võrra. Formaalselt jääb valitsus vähemusse: opositsiooni rahvasaadikute arv on suurem. Kuid faktiline seisukord lubab olla teistsugune, kuna juba mitmel tähtsal juhusel valitsust toetasid kodanlikud vähemusrühmused, kes läinud seimivalimiste ajast asusid opositsioonis. Valitsuse seisukord võib muutuda tõsisemaks, kui koalitsioonist lahkuks ka end. ministerpresidendi M. Skujenieki grupp, kelle valijaiks on päämiselt maaelanikud, kes nõuavad palkade kärpimist, muidu on aga nende rühm seimis hoidunud ühte opositsiooni läinud grupiga. Täielikku selgust seisukorras toovad lähemad päevad.

Arv. Kl.

Jauna valdība Igaunijā.

Uus valitsus Eestis.

Igaunijā populārā K. Pētsa valdība aprīļa beigās, pēc nacionālā centra partijas ministru atsaukšanas, negaidot atkāpās. Jaunā valdība sastādījās pēc trīs nedēļām. Tās priekšgalā ir J. Tenisons.

Līdz ar valdības krīzi notika zemnieku partijas sašķelšanās. Zemnieku-partija

Eestis populaarne K. Pētsu valitsus laikus ootamatult ametist aprīlli lõpul, pärast seda, kui rahvuslik keskerakond kutsus ära omad ministrid. Uus valitsus moodustati kolme nädala jooksul. Selle eesotsas on J. Tõnisson. Ühes valitsuse kriisiga sündis põllumeeste partei lõhenemine.

palika ar Pestu un Temantu priekšgalā, bet atdalījušās jaunsaimnieku partijas vadību uzņēmās bij. aktīvais zemnieku partijas darbinieks Einbunds, kurš, ar J. Tenisona valdības nodibināšanos, kļuva par parlamenta priekšsēdētāju J. Tenisona vietā. Jauno valdību atbalsta nacionālā centra partija, jaunsaimnieku partija un vācu deputāti.

Valsts prezidents Kviesis viesosies Igaunijā.

Riigipresident Kviesis külastab Eestit.

Igaunijas sūtņa vietas izpildītājs J. Melders 31. maijā caur ārlietu ministriju nodeva valsts prezidentam A. Kviesim Igaunijas valsts vecākā J. Tenisona aicinājumu apmeklēt no 24.—26. jūnijam igauņu dziesmu svētkus Tallinnā. Valsts prezidents aicinājumu ir pieņēmis. Kā galvenā viesošanās diena bij paredzēta 25. jūnijs.

Vanapõllumeeste juhtideks jäid Päts ja Teemant, kuna äräläinud asunike partei juhtimise võttis enesele end. aktiivne põllumeeste erakonna tegelane Einbund, kes Tõnissoni valitsuse ametisse astumisel valiti riigikogu esimeheks Tõnissoni asemele. Uut valitsust toetab rahvuslik keskerakond, asunike partei ja sakslased.

Eesti saadiku asetäitja J. Mölder andis 31. mail välisministeeriumi kaudu riigipresidenti A. Kviesisele Eesti riigivanema J. Tõnissoni kutse külastada k. a. 24.—26. juun. Eesti laulupidu Tallinnas. Riigipresident on kutse vastuvõtnud. Külaskäigu tähtsamaks päevaks on määratud 25. juuni.

Igaunijas ārlietu ministrs Rīgā.

Eesti välisminister Riias.

Maija beigās Rīgā ieradās Igaunijas ārlietu ministrs prof. Pīps Igaunijas ārlietu ministrijas politiskā departamenta direktora H. Laretēja pavadīts. Rīgā prof. A. Pīps apspriedās ar ārlietu ministri V. Salnaju un piedalījās Rīgas „Rotary” kluba oficiālajās atklāšanas svinībās, apsveicot Rīgas „Rotary” klubu Tallinnas kluba vārdā.

Maikuu lõpul külastas Riia Eesti välisminister prof. A. Piip välisministeeriumi poliitilise osakonna direktori H. Laretei saatel. Prof. Piibul oli Riias nõupidamisi välisministri V. Salnais'ega ning ta võttis osa Riia „Rotary” klubi ametlikust avapeost, tervitades Riia „Rotary” klubi Tallinna klubi nimel.

Jauns Latvijas sūtnis Igaunijā.

Uus Lāti saadik Eestis.

Ar valsts prezidenta A. Kvieša 26. maija rīkojumu līdzšinējais sūtnis Igaunijā K. Zariņš pārcelts par sūtni uz Lielbritāniju (Londonā). Viņa vietā par sūtni Igaunijā iecelts līdzšinējais sūtnis Lietuvā R. Liepiņš. Abi pārcelti skaitot no 16. jūlija.

Riigipresidenti A. Kviesise 26. mai korraldusega on senine Lāti saadik Eestis K. Sarin ümberpaigutatud saadikuks Inglismaale (Londonisse). Tema asemele saadikuks Eestisse on määratud senine saadik Leedus R. Liepin. Mõlemad on ümberpaigutatud arvates 16. juulist.

Pārmaiņas ārlietu ministrijā.

Muutused välisministeeriumis.

Latvijas valdība 30. maijā atbrīvoja no amata un ieskaitīja ārlietu ministra rīcībā ministrijas ģenerālsekretāru H.

Lāti valitsus vabastas 30. mail ametist ja arvas välisministri korraldusse ministeeriumi pääsekretäri H. Albati. Tema

Albatu. Viņa vietā par ārlietu ministrijas ģenerālsekretāru iecēla līdzšinējo ārlietu ministrijas administratīvā - juridiskā departamenta dir. V. Munteri, bet par administratīvā - juridiskā departamenta direktoru iecēla līdzšinējo ģenerālkonsulu Londonā L. Sēju. Šīs iecelšanas stājas spēkā ar 16. jūliju.

asemele valisministeeriumi pääsekretāriks määrati senine valisministeeriumi administratiiv — juriidilise osakonna juhataja V. Munter, kuid administratiiv - juriidilise osakonna juhatajaks — endine pääkonsul Londonis L. Sēja. Ümberpaigutused astuvad jõusse 16. juulil.

Latvijas-Igaunijas draugi, atceraties:

Latviešu 60 gadu atceres

DZIESMU SVĒTKI

17., 18. un 19. jūnijā 1933. gadā Rīgā,

bet

Igaunu X. nacionālie dziesma svētki

23., 24. un 25. jūnijā 1933. gadā Tallinā.

Izdevēja: Latvijas - Igaunijas biedrība, priekšnieks un mēnešraksta atbildīgais redaktors A. Alberings.

Grāmatpiestuves Akc./Sab. „R O T A“, Rīgā, Elīzabetes ielā Nr. 14-a. Tālr. 30650. № 1157

Pie mākslīgo mēslu iepirkšanas
pieprasiet pirmklasīgo Latvijas

zuperfoslātu

marku.

Adr. Rīgā, L. Pils ielā 23. dz. 13.

Tālruni: 21755 un 32848

LATVIJAS-IGAUNIJAS BIEDRĪBAS MĒNEŠRAKSTS

LÄTI-EESTI ÜHINGU KUUKIRI

Nr. 3

1933. G.

JŪLIJS

1. GADS

LATVIJAS - IGAUNIJAS BIEDRĪBAS IZDEVUMS

Saturs:

Sisu:

1. V. Salnais, ārlietu ministrs. Jāaktīvizē abu sabiedroto valstu saimnieciskās attiecības.
2. V. Munters, Valsts prezidents Tallinnā.
3. A. Tammans, Igaunijas saimniecība jaunos ceļos.
4. V. Strautmanis, Latviešu pirmo dziesmu svētku 60 gadu atcere.
5. E. Visnapu, Igaņu dziesmu svētki.
6. J. Āviks, Igaunijas X. vispārējie dziesmu svētki.
7. Latvijas preses atsauksmes par igauņu dziesmu svētkiem.
8. V. Zonbergs, Latvijas teātri pagājušā sezonā.
9. Arv. Kl. Latvijas Saeima slēgusi sesiju.
Chronika.
1. V. Salnais, välisminister. Meie peame aktiviseerima mõlema liitriigi majanduslikke vahekordi.
2. V. Munter, Läti riigipresident Tallinnas.
3. A. Tammann, Eesti majanduspoliitika uutel radadel.
4. V. Strautman, Läti esimese laulupeo 60 a. mälestuspidustused.
5. E. Visnapuu, Eesti laulupeod.
6. J. Aavik, X. Eesti üldlaulupidu.
7. Läti ajakirjandus Eesti laulupeost.
8. V. Sonberg, Läti teatrid läinud hooajal.
9. Arv. Kl. Läti seim lõpetas hooaja.
Kronika.

LATVIJAS-IGAUNIJAS BIEDRĪBAS MĒNEŠRAKSTS LĀTI-EESTI ÜHINGU KUUKIRI

Nr. 3.

Jūlijs

1. gads

Latvijas - Igaunijas biedrības mēnešraksts iznāk reizi mēnesī, mēneša sākumā. Mēnešraksta abonents līdz šī gada beigām Latvijā, Igaunijā un Lietuvā Ls 3,80, citās zemēs Ls 4,50. Atsevišķa burtnīca maksā Ls 0,50, redakc., izdevn. un ekspedīcijas adrese — Rīgā, Elizabetes ielā 21, dz. 4, tālef. 23717. Pasūtījumus un naudas pārvedumus lūdz adresēt Latvijas-Igaunijas biedrības mantzinim Fr. Lasmaņa kġm, Rīgā, Brīvības bulvārī 1; Fr. Lasmaņa tālef. 20551. Latvijas-Igaunijas b-bas adrese: Rīgā, Skolas ielā 13.

Lāti - Eesti ühingu kuukiri ilmub üks kord kuus kuu algul. Kuukirja tellimishind käesoleva aasta lõpuni Lātis, Eestis ja Leedus Ls 3,80 teistes maades Ls 4,50. Üksik vihk maksab Lātis Ls 0,50. Toimetuse, väljaand ja jatalituse aadress — Riias, Elisabeti tšn. 21, krt. 4., tel. 23717. Tellimisi ja rahasaadetisi palutakse adresseerida Lāti - Eesti ühingu laekahoidjale hārra Fr. Lasman'ile Riias, Brīvības bulv. (Vabaduse puistee) 1. Fr. Lasman'i telef. 20551. Lāti-Eesti ühingu aadress: Riias, Skolas ielā 13.

Jāaktivizē abu sabiedroto valstu saimnieciskās attiecības.

Meie peame aktiviseerima mōlema liitriigi majandaslikke vahekordi

Latvijas-Igaunijas savstarpejās attiecībās visvairāk vēl darāms saimnieciskā laukā. Lai gan starp abām valstīm pastāv jau kopš 1927. gada februāra muitas līgums, tad tomēr līdz pat beidzamam laikam abu valstu saimnieciskās attiecības norisinās ne uz viņa pamatiem, bet gan tās kārtojas ar pagaidu tirdzniecības līgumu. Gaŗā un samērā stipri sarežģītā dažādu priekšdarbu procedūra, kuŗa būtu veicama pirms muitas ūnijas iestāšanās, notecējušos gados ir stāvējusi uz vietas. Līdz ar to saimnieciskā dzīve abās valstīs veidojusies visus šos gadus stipri autonomi. Abu valstu kopēju interešu ievērošanu un kopēju saimniecisku mērķu apzinātu uzstādīšanu abu valstu tautsaimniecības nav gandrīz nemaz skārušas. Rezultāts no tā ir diezgan bē-

Lāti — Eesti vastastikkustes vahekor-dades on kõige enam veel teha majanduslikul alal. Olgugi, et mōlemad riigid juba 1927. aasta veebruarikuul sõlmisid tolliunioni lepingu, siiski viimase ajani ei arene meie riikide majanduslikud vahekorrad nendel alustel, vaid neid korraldatakse ajutise kaubalepingu põhjal. Lāinud aastate jooksul ei ole midagi tehtud, et valmistada teed vāga keerulisele ja pikale eeltōode protseduurile, mida peaks teostama enne tolliunioni jõusse astumist. Nōnda arenes mōlema riigi majanduslik elu tāiesti iseseivalt. Mōlema riigi rahvamajandus pole puutunudki neid kūsimumi, mis soodustaksid ūhiste huvide kaitsmist ja ūhiste eesmärkide saavutamist. Selle tagajārjed on vāga halvad nii ūhele, kui teisele riigile.

dīgs, tiklab priekš vienas, kā . otras valsts. Abās valstīs ir attīstījušās paralēli vairākas vienas un tās pašas rūpniecības, kuŗu produktu pašizmaksa samērā ļoti augstas. Vienas kā otras valsts atsevišķi nacionālie tirgi ir bijuši par šauriem, lai šo rūpniecību ražojumiem nodrošinātu pietiekoši plašas patērētāju masas un lai dotu tādējādi iespēju to izgatavošanu nostādīt uz daudz maz racionāliem pamatiem. Tas jo sevišķi kļuva izjūtams, iestājoties starptautiskai saimnieciskai krīzei: Autarktiskām tieksmēm pieņemties un pastiprinājoties, arī tanīs valstīs, kuŗās tiklab Igaunijas, kā Latvijas ražojumi agrāk atrada noņēmējus, tagad tos ļoti grūti un bieži vien pilnīgi neiespējami atrast.

Ja muitas ūnija būtu pastāvējusi, tad šos un daudz citus nevēlāmus un negatīvus momentus abu valstu tautsaimniecībām būtu izdevies novērst un līdz ar to abu valstu saimnieciskie organismi arī krīzes laiku pārdzīvotu daudz mazāk novājināti, nekā tas tāgad būs.

Taisni pasaules saimnieciskā krīze ir, varbūt, visspilgtāki raaujusī abām sabiedrotām valstīm nepieciešamību vistuvākā laikā pārvērst 1927. gada līguma mērķus par dzīves tiešamību. Pilnīgu saskaņotību ne tikai politiskā, bet arī saimnieciskā laukā, saskaņotību ne tikai mērķī, bet pēc kopēji izstrādāta mērķa apzinīgi un plānveidīgi veidot turpmāk abu sabiedrotu valstu tautsaimniecības — lūk, ko māca krīzes gadi abās valstīs. Tālab arī ne vistuvāko gadu un mēnešu, bet gan tuvāko nedēļu un dienu uzdevums ir — tikt pāri visām grūtībām daudzkārt droši vien tikai iedomātiem šķēršļiem, lai pa-

Mõlemas riigis on arenenud paralleelselt unesugused tööstusalad, millede tootmiskulud on võrdlemisi väga kõrged. Nii ühe, kui teise riigi sisemaaturud olid liig kitsad, et leida tööstusalade toodangule tarvitajaid ning seada nende valmistamist ratsionaalsemaile alusile. See oli eriti teravalt tunda siis, kui algas rahvusvaheline majanduslik kriis: igalpool suurenes autarktiline tendents, ka neis riikides, kus Läti ja Eesti toodang leidis senini äravõtjaid, aga nüüd on neid sinna väga raske, isegi võimata mahutada.

Kui meie vahel oleks sõlmitud tolliunion, siis võiksim e kõrvaldada neid ja palju teisi negatiivseid nähteid mõlema riigi majanduslikes vehekordades, ja ühes sellega oleksid meie riikide majanduslikud organismid palju vähem kannatanud kui preagu.

Just maailma majanduslik kriis näitas mõlemale liitriigile kõigeselgemalt, et on hädatarvilik kõigelahemal ajal teostada 1927. aasta lepingu eesmäärke. **Kriisi aastad õpetavad mõlemale riigile, et meie peame töötama täielikus kooskõlas mitte ainult poliitilisel, vaid ka majanduslikul alal, meil peavad olema mitte ainult kooskõlastatud eesmärgid, vaid samuti peame arendama mõlema liitriigi rahvamajandust ühiselt väljatöötatud plaani järgi.**

Sellepärast mitte kõigelahemate aastate ja kuude, vaid lähemate nädalate japäevade ülesanne on — saada üle kõikidest raskustest ja mitmeist, sagedasti ainult ettekujutatavaist takistust, et saavutada 1927. aasta lepingu eesmäärke — mõlema riigi rahvamajanduse ratsionaalse ja harmoonilise arendamise võimalust. Peame lühendama tolliunioni eeltööde pikka protseduuri,

nāktu 1927. gada līgumā sprastos uzdevumus — abu valšķu tautsaimniecību racionālu un harmonisku attīstības un veidošanās iespēju. Ir jāsaīsina muitas priekšdarbu garā procedūra, kāda paredzēta 1927. gadā. Lai to panāktu, uz laiku var mierīgi atmetst no visiem paredzētiem priekšdarbiem visu to, kam nav kardinālas nozīmes uz muitas unijas reālizēšanu un tā vietā jākoncentrē visa uzmanība uz galveno, nebaidoties pat no zināmiem upuriem, ja vienā vai otrā pusē tādus prasītu. Ir skaidrs, ka šiem upuriem, ja tādi būtu, var būt tikai pārējoša nozīme.

V. Salnais.

Ārlietu ministrs.

mis ettenāhtud 1927. aastal. Et seda saavutada, võime rahulikult kõigist ettenāhtud eeltöödest maha jätta kõike seda, millel ei ole kardinaalset tähtsust tolliunioni realiseerimisel, ja selle asemel peame kontsentreerima kõik tähelepanu pääasjadele. Meie ei tohi karta raskusi ja isegi teatavaid ohvreid, kui seda nõutakse ühelt või teiselt poolt. Selge on, et säärased ohvrid, kui neid üldse oleks, ei kestaks kaua.

V. Salnais.

Välisminister.

Vaists Prezidents Tallinnā. Lāti riigipresident Tallinnas.

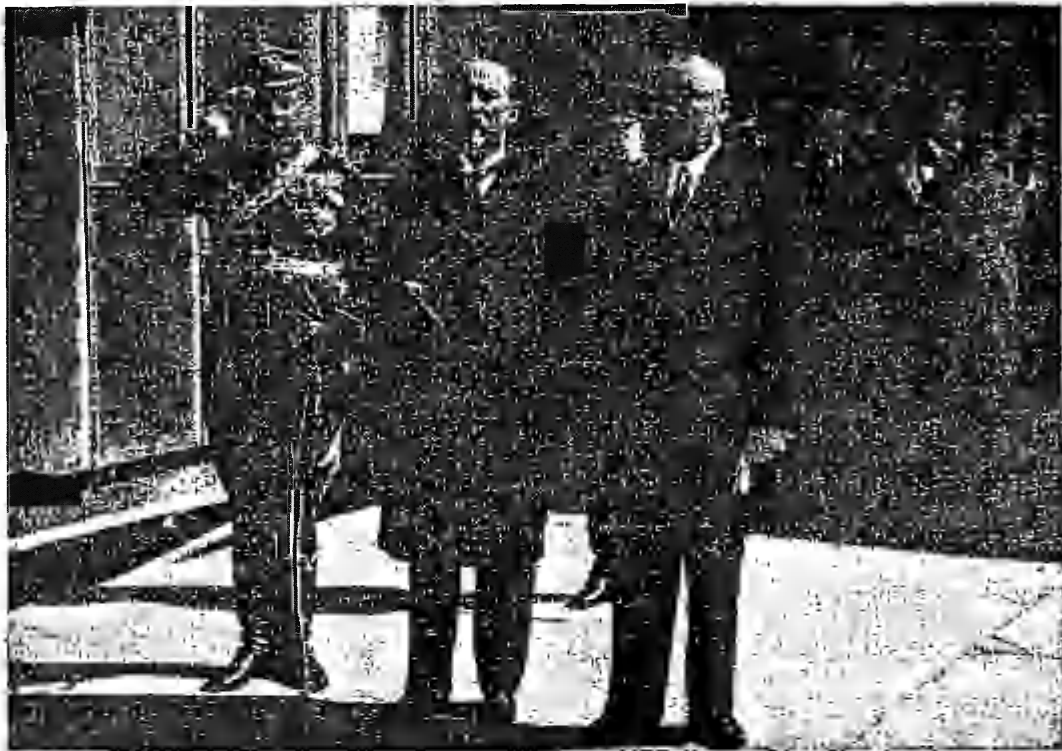
Jau otro reizi Latvijas un Igaunijas valstiskās neatkarības laikā Latvijas valsts prezidents ir atstājis savas zemes robežas, lai apciemotu sabiedroto kaimiņvalsti ziemeļos. Pirmo reizi netais J. Čakste ar savu valsts vizīti Igaunijā nesa dzīvo apliecinājumu igauņu tautai, ka 1923. gada 1. novembra līgumos rakstītā draudzība nav tikai politiķu un diplomātu vārdi, bet ka tā bija visas latvju tautas griba un izrietēja no vēsturiskas nepieciešamības apziņas.

Toreiz, 1923. gada novembrī, ar veselu līgumu virkni nobeidzās zināms posms Latvijas - Igaunijas attiecībās, brīvības cīņu laikmets, kas blakus ieroču brālībai bija nesis arī zināmas grūtības un strīdus, it sevišķi robežas jautājumos, un zem kurā 1. novembrī Latvijas un Igaunijas valsts vīri pavilka noslēdzošo strīpu, lai pavērtu ceļu roku rokā veicamam uzbūves darbam. Šai nozīmē ar uztverama valsts prezidenta J. Čakstes apciemojums Igaunijā, kas ievadīja ar drošu lēmumu jauno sadarbības laikmetu.

Juba teist korda Lāti ja Eesti iseseisvuse ajal on Lāti riigipresident sōitnud ūle oma maa piiri, et kūlastada liitriiki ja ja pōhjānaabrit. Esimest korda viis president J. Tschakste oma ametliku visiīdiga eesti rahvale elavat tunnistust sellest, et 1923. aasta 1. novembri lepingu allakirjutatud sōprus ei ole ainult poliitikameeste ja diplomaatide sōnad, vaid kogu lāti rahva soov, mīda pōhjendab ajaloolise vajaduse arusaamine.

Siis, 1923. novembrikuul lōppes lepingute reaga teatav ajajārk Lāti - Eesti vahekordades. Lōppes vabadusvōitluste ajajārk, mis ūhemeelsuse ja teineteise aitamise kōrval oli toonud ka teatavaid raskusi ja arusaamatusi, iseāranis piirikūsimusis. Kōigele sellele tōmbasid Lāti ja Eesti riigimehed 1. novembril kriipsu alla, et valmistada teed kāsikāes tehtavale tōole. Sel puhul kūlastas ka president J. Tschakste Eestit, millega julgelt algas uus koostōō ajajārk.

Seekord, 10 aastat pārast 1923. aasta

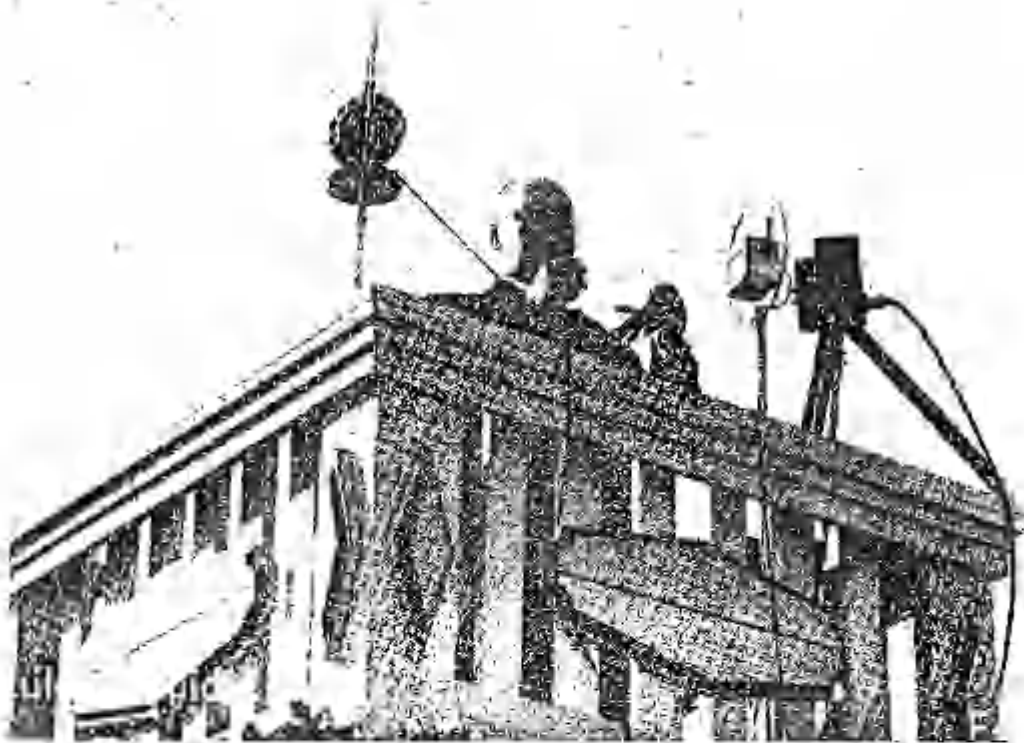
**Latvijas Valsts Prezidents, ierodoties Rēveles stacijā.
Lāti riigipresident saabumisel Tallinna jaamas.**

Šoreiz, 10 gadu pēc 1923. gada līgumiem valsts prezidenta Alberta Kviesā braucienam piemīt citāda iekšēja nozīme. Nebija jāpavelk noslēdzoša strīpa zem kāda jaunā posma; taisni otrādi: varēja ar gandarījumu atskatīties uz abu tautu kopā nostāigātu ceļu un varēja apliecināt, ka cētnieni pēc vēl ciešākas sadarbības abās tautās tikai vēl pieauguši. Neskatoties uz vispārējiem grūtiem saimnieciskiem apstākļiem, neskatoties uz nedrošu elementu pilno Eiropas politisko stāvokli, Latvija neatrada par grūtu vai lieku ar iespaidīgāko līdzekli, sava pirmā pilsoņa apmeklējumu, pierādīt savai sabiedrotaj un arī ār pasaulei, ka veca draudzība ir stipra un taisni grūtā brīdī par to jāatceras un jācenšas to tālāk izveidot un stiprināt.

Ne jau vairs kā vēstnieks, bet kā draugs Latvijas valsts prezidents šoreiz devās uz igauņu galvas pilsētu, ne ārējā spožumā, bet iekšējā noskaņā un izjūtā izpaudās šī apmeklējuma īpatnējais raksturs. Latvijas valsts prezidents bija aicināts

lepinguid, riigipresidenti Albert Kviesise külaskäigul on teistsugune sisemine tähtsus. Ei pidanud tõmbama joont mõne uue ajajärgu alla; hoopis teisiti: võisime rõõmuga vaadata tagasi mõlema rahva kõnnitud teele ja tunnistada, et mõlema rahva püüded — saavutada tihedama koostöö võimalusi on aina kasvanud. Vaatamata raskeile majanduslikele oludele, vaatamata kartlikkude elementidega ülekülvatud Euroopa poliitilisele seisukorrale. Lāti leidis tarvilikuks näidata oma liitlastele ja samuti välismaailmale, et oma presidenti külaskäiguga on vana sõprus kindlustatud ning seda peame arendama, kindlustama ja meeles pidama, eriti raskeil silmapilkudel.

Seekord Lāti president sõitis Eesti päälinna mitte enam saadiku vaid sõbrana; mitte välise hiilgusega, vaid selle külaskäigu omapärane iseloom väljendus hāās sisemises tundes ja meeleolus. Lāti riigipresident oli palutud auvõõrakš liit-

Latv. valsts prezidents Kivsis runātāju tribīnē. Lāti riigipresident A. Kivsisiskõnetoolis.

viesis sabiedrotās tautas plašos dziesmu svētkos, svētkos, kuri visdziļāk savilņo taisni tautas pamatslāņus, kas stāv tuvi katrai igauņu sirdij, tāpat kā tas ir ar dziesmu svētkiem arī mūsu zemē.

Nebija nekā sarīkota vai mākslota tai brīdī, kad valsts prezidents uzkāpa dirigenta paaugstinājumā un uz tūkstošiem dziedoņiem un klausītājiem skanēja Latvijas sveiciens igauņu valodā. It ka tam tā vajadzēja būt, ka Latvijas valsts prezidents uzrunā sabiedroto tautu viņas pašas valodā, un ovācijas, kas pārtrauca runātāju, nenāca kā atziņība un cienība pret viesi, bet kā dabīgs prieks par ciešo vienību starp divām tautām, starp kuru domām un jūtām vairs nav nekādas starpības. Tāpat ka skaistais latvju koris iekļāvās tūkstošu dziedoņu amfiteātrī kā dabīga sastāvdaļa, tā valsts prezidenta vārdi skanēja pilnā harmonijā ar viņa klausītāju dvēseļu stīgām.

Ja dziesmu svētku atklāšanas svinības bija centrālais notikums valsts prezī-

rahva suurepärasele laulupeole, pidustus- tel, mis kõigerohkem vaimustavad jaseisvad eestlase südamele lähedal, samuti kui see on laulupidudega meie maal.

Ei olnud midagi kunstlikult tehtud sel silmapilgul, mil Lāti riigipresident asus koorijuhtide toolile, et tuua mitmetuhande lauljale ja kuulajale tervisi Lätist eestikeeles. Näis loomulikuna et Lāti president räägib liitrahvale tema keeles, ja kiiduavaldused, millede osaliseks sai kõneleja, ei olnud ainult austuse avaldus, ja lugupidamine külalise vastu, vaid loomulik rõõm selle üle, et mõlema rahva vahel valitseb tihe ühendus ja nende mõtet ja tunded ei lähe enam lahku. Samuti kui Lāti laulukoor mahutas ennast tuhandete eesti lauljate amfiteatrisse loomuliku koosseisu osana, nii kõlasid ka riigipresidendi sõnad täies kooskõlas tema kuulajate hingedega.

Olgugi, et laulupeo avamine oli pääsündmus riigipresidendi kūraskäigu ajal, kus

denta viesošanas laikā, kurās vispārlicie-
nošakā veidā koncentrējās šīs viesošanas
raksturs un nozīme, tad Igaunijas valdība
ar sirmo valsts vecāko J. Tenisonu
priekšgalā no savas puses bija darijusi vi-
su, lai pierādītu augstam viesim, cik aug-
sti un svarīgi viņa klātbūtni vērtēja visas
noteicošās aprindas Igaunijā. Valsts
prezidentam bija iespēja iepazīties ar
visiem valdības locekļiem, ar parlamenta
aprindām, ar vai visiem Igaunijas sūt-
ņiem, kas uz dziesmu svētkiem bija iera-
dušies dzimtenē. Kara ministra un pir-
mā virspavēlnieka ģenerāļa J. Baloža
klātbūtne deva arī armijas aprindām iz-
devību, apliecināt savu uzticību kopējās
cīnās gūtai draudzībai un ieroču brālībai.

Un kad pēc divām iespaidu bagātām
dienām Latvijas viesi devās ceļā atpakaļ uz
dzimteni, viņiem bija pārliecība, ka lat-
vju-igauņu kopējā lieta ierakstīta neiz-
dzēšami abu tautu sirdīs.

Valsts prezidenta apciemojums no jau-
na apstiprināja, ka Latvijas un Igaunijas
kopējais ceļš iet uz priekšu un uz augšu.

V. Munters.

kõigenähtavamal viisil kontsentreeris sel-
le külaskäigu iseloom ja tähtsus, siis.
Eesti valitsus, hallpäise riigivanema J.
Tõnissoniga eesotsas, oli omalt poolt tei-
nud kõike, et näidata kõrgele külalisele,
kui tähtsa ja kaalukana vääristavad tema
juuresolekut kõik valitsevad ringkonnad
Eestis. Riigipresidendil oli võimalus tut-
vuneda kõikide valitsuse liigetega, riigi-
kogu ringkondadega ja peaaegu kõikide
Eesti saadikutega, kes oli saabunud laulu-
peoks kodumaale. Sõjainistri ja esime-
se vadabussõja juhi kindral Balodi juures-
olek andis võimalust ka sõjaväe ringkon-
dadel tunnistada oma truudust ühistes
võitlustes sündinud sõprusele.

Ja kui peale kahe muljete rikka
päeva Läti külalised sõitsid tagasi kodu-
maale, oli nendel veendumus, et Läti —
Eesti ühine asi on kirjutatud kustumata
tähtedega mõlema rahva südameisse.

Riigipresidendi külaskäik andis uuesti
tõendust, et Läti ja Eesti ühine tee viib
edasi ja ülespoole.

V. Munter.

Saimniecība. Politika.

Igaunijas saimniecības politika jaunos ceļos. Eesti majanduspoliitika uutel radadel.

Līdz šim Igaunijai bija tāda pati saim-
niecības politika, kā Latvijai — abas uz-
turēja naudas vērtības agrākos pamatus.
Lai stabilizētu igauņu kronas līdzšinējo
zelta vērtību, bij jāpaaugstina ievedmui-
tas un jāizdara citi importa sašaurināju-
mi, jānoteic eksporta prēmijas eksport-
precēm, sevišķi lauksaimniecības ražoju-
miem, jāpamazina eksporta preču trans-
porta tarifi uz dzelzceļiem, jāpazemina
aizdevumu procenti, jāsamazina valsts
ierādņu algas, jāpaaugstina nodokļi, jā-
uzliek jauni u. t. t., u. t. t. Visi šie līdzek-
ļi pazīstami arī Latvijā, kādēļ būtu lieki
pakavēties pie tiem ilgāk.

Eesti majanduspoliitika oli seniajani
Lāti omaga uhtlane — tingituna senise
rahavääringu alahojust. Et sāilitada
Eesti krooni senist kullaväärtust, tuli
maksma panna sisseveotollide kõrgendusi
ja muid sisseveokitsendusi, määrata eks-
portsaadustele — eriti põllumajandusli-
kele — väljaveopreemiaid, alandada eks-
portkaupade veotariife raudteil, alla suru-
da laenuprotsente, vähendada riigiteeni-
jate palku, kõrðendada maksusid ja sisse-
seada uusi jne, jne, Kõik need on abi-
nõud, mis tuntud ka Lätis ja milliste
juures oleks sellepärast otstarbetu peatu-
da pikemalt.

Jūnija mēneša beigās Igaunija sāka iet jaunus tautsaimnieciskus ceļus: nolēma vairs neuzturēt savas kronas zelta vērtību un ļāva tai krist par apmēram 35% **Zviedrijas kronas** līmenī, ar kuru saskaņā igauņu krona bija stabilizēta arī jau pašā sākumā.

Kādi iemesli noteica šo pārmaiņu? Cēloņi bija vispirms valstssaimnieciski. Augšminētie soļi igauņu kronas līdzšinējās zelta vērtības saglabāšanai stipri apgrūtināja Igaunijas saimniecisko dzīvi un samazināja tās apgrozību. Salīdzinot ar 1928. gadu, rūpniecības gada produkcijas vērtība pagājušajā (1932.) gadā samazinājusies par 30% un lauksaimniecības ražojumu kopvērtība par 54%. Bet Igaunijas ražojošo nozaru tautsaimnieciskā apgrozībā ejošā daļa jeb **tirgus preču** vērtība kritusies no 232.000.000 kronām 1929. gadā uz 131.000.000 kr. 1932. gadā. Šī samazināšanās turpinājas arī šogad. Neraugoties uz prēmijām un piemaksām, samazinājusies arī ārtirdzniecības apgrozība. 1929. gadā Igaunija izveda uz ārzemēm preces 117,5 milj. kronu vērtībā, bet 1932. g. tikai par 42,6 milj. kronām. Jau šie niecīgie dati rāda Igaunijas saimnieciskās dzīves sašaurināšanās apmērus pēdējo gadu laikā. Sekas bija nenovēršama valsts ienākumu ievērojama samazināšanās. Radās tāds stāvoklis, ka valsts kasei vairs nebija iespējams pildīt visus tos pienākumus — rudzu monopolu, eksportprēmijas, tarifu pazemināšanu u. t. t., kurus tā bija sev uzlikusi, lai sargātu kronas līdzšinējo kursu. Budžeta sabalansēšanai jau tuvākā laikā vajadzētu samazināt valsts darbinieku algas caurmērā par 33%, un valsts budžetā būtu jāsamazina vēl arī citi izdevumi.

Tādēļ bij jāizvēlās: vai, ejot šo ceļu, izdarīt samazinājumus un tā pavājināt arī iekšējā tirgus pirkšanas spējas, kas automātiski nestu līdz arī jaunu tautsaimniecisko apgrozījumu vispārēju samazināšanos, vai arī atsavināt valsts kasi no šo pienākumu sloga, kuru tā uzņemusies, sargājot kronas līdzšinējo zelta kursu.

Valdības aicinātie saimnieciskie lietpratēji, jautājumu iztīrējot savās apspriedēs, ieteica pēdējo ceļu — pazemināt

Nūūd, juunikuu lõpul, on Eesti astunud, uutele majanduspoliitika radadele: ta on loobunud oma krooni seise kullaväärtuse hoidmisest, lastes selle langeda umbes 35% võrra, **Rootsi krooni** tasemele, millele Eesti kroon oli stabiliseeritud ka algul.

Millised olid põhjused, mis tingisid nūsuguse muudatuse? Põhjused olid eeskätt riigimajanduslikud. Algulloetletud samud Eesti krooni senise kullaväärtuse hoidmiseks surusid Eesti majanduselu tugevasti kokku ja vähendasid selle läbikäiku. Võrreldes 1928. aastaga oli tööstuse kogutoodangu väärtus lānud (1932.) a. vāhenenud 30% ja põllumajanduse kogutoodangu vārtus 54%. Eesti tootmisalade toodangust rahvamajanduslikku rahalisse läbikäiku mineva osa vōi **turutoodangu** vārtus aga on langenud 232.000.000 kroonilt 1929. a. 131.000.000 kroonile 1932. aastal. Ka kāesoleval aastal on see langus kestnud edasi. Vāliskaubanduses on kõigist preemiastest ja juuremaksudest hoolimata olnud samuti rānk tagasimineku: 1929. a. veeti Eestist kaupasid vālismaile 117,5 miljoni krooni, aga 1932. aastal ainult veel 42,6 miljoni krooni vārtuses.

Neist vāhestest andmetestki juba selgub Eesti majanduselu kokkutõmbamise ulatus viimaste aastate kestel. Selle tagajārkjeks oli paratamatult riigi tulude suur kahanemine. Olukord muutus niisuguseks, et kohustused, mida riik krooni senise vārtuse hoidmiseks omapeale oli võtnud rukkimonopoli teostamise, vālja-veopreemiate, tariifide alandamise jne. nāol, hakkasid kujunema ilmselt üle jōu kāivaks riigikassale. Eelarve tasakaalustamiseks oleks juba kõige lāhemas tulevikus tulnud vāhendada riigiteenijate palku lābistiku 33% võrra ja teha riigi eelarves veel muidki olulisi kārpinisi.

Tuli seega valida: kas senist teed jatkates neile vāhendamistele asuda, nōrgendades seega veelgi ka siseturu ostujōudu, mis automaatselt kaasa oleks toonud uue majandusliku lābikäigu ūldise vāhenemise, vōi kohutuste koormat, mis ta kanda võtnud krooni senise kullavārtuse hoidmiseks.

Valitsuse poolt kūsımuse kaalumisele kutsutud majandusasjatundjad oma nõupidamistel juunikuu keskpaiku soovitasid

Igaunijas kronas väärtību, kas — pēc viipu domām — palīdzētu palielināt tautsaimniecības apgrozību, pretēji līdzšinējiem saimnieciskās darbības ierobežojumiem, un līdz ar to apturētu arī valsts ienākumu samazināšanos.

Šo priekšlikumu līdz ar attiecīgiem statistiskiem materjaliem, kuru drukātus eksemplārus izdalija deputātiem, tagadējā J. Tenisona valdība 27. jūnijā iesniedza parlamentam, un pēdējais pēc pāris stundu debatēm ar mazu vairākumu to arī pieņēma, dodot valdībai jaunās politikas izvešanā nepieciešamo uzticību un pilnvaras.

28. jūnijā Igaunijas Banka, saskaņā ar parlamenta vairākuma un valdības gribu, izdarīja Igaunijas kronas pazemināšanu. Atcēla 15% valutas nodokli, ko līdz šim ņēma par oficiāli pārdoto ārzemju valutu. Izbeidza arī premiju izmaksu lauksaimniecības eksportražojumiem — sviestam, olām un bekonam. Tāpat likvidē visus eksporta veicināšanai ievestos dzelzceļa tarifus, kas rada iztrūkumus budžetā.

Valdība atkārtoti un katēgoriski apstiprina, ka izsargāsies no inflācijas un tagadējās valdības lielākās rūpes būs budžeta līdzsvarošana. Cik tālu jaunais tautsaimniecības virziens veicinās eksporta atdzīvināšanu un līdz ar to arī tautsaimniecības apgrozījuma palielināšanos, to, protams, rādīs nākotne.

A. Tammans.

viimast teed — Eesti krooni väärtuse määramale tasemele laskmise kaudu, mis — nende arvates — aitaks suurendada rahvamajanduslikku läbikäiku, vastupidiselt senisele majandusliku tegevuse koondamisele, ja ühes sellega — paneks seisma ka riigi tulude vähenemise.

Selle seisukoha, ühes kõigi sinna juure kuuluvate statistiliste materjalidega, mis trükitult rahvasaadikutele kätte jagati, esitas praegune J. Tõnissoni valitsus 27. juunil Riigikogule, ning viimane, pärast mõnetunnilisi vaieldusi, võttis sele väikesenamusega ka omaks, andes valitsusele uue suuna teostamiseks tarvilise usalduse ja volitused.

28. juunil viis Eesti Pank, vastavalt Riigikogu enamuse ja valitsuse tahtele, ettemääratud Eesti krooni väärtuse alandamise välisvaluutade suhtes läbi. 15% valuutamaks, mida siamaani võeti ametlikult müüdavalt välisvaluutadelt, kaotati. Preemiate maksmine põllumajandussaaduste — või, kanamunade, peekoni ekspordile lõpetati. Ekspordi edendamiseks maksmapandud raudteeveo tariifide hõlbustused, mis tekitavad püüdujääke raudteemajapidamises, on likvideerimisel.

Inflatsiooni, nagu valitsus korduvalt on kõige kategoorilisemalt kinnitanud, tahtakse kindlasti ära hoida ja riigieelarve tasakaalustamine on sellepärast valitsuse praeguseks suurimaks mureks. Kuivõrd uus majanduspoliitiline suun loodetud ekspordi elustamise ja sellega võimaldatava majandusliku läbikäigu suurendamise kaudu seda hõlbustab, seda peab näitama muidugi tulevik.

A. Tammann.

Zinatne. Kultūra.

Latviešu pirmo dziesmusvētku 60 gadus atcere. Lāti esimese laulupeo 60 a. mälestuspidustused.

Kā latviešiem, tā igauņiem notikušie dziesmu svētki bij zīmīgu jubileju svētki: kamēr igauņu tauta varēja svinēt pēc kārtas jau desmitos dziesmusvētkus, latvieši cienīgi atzīmēja savu pirmo dziesmusvētku 60 gadu piemiņu. Novērtējot abu tautu jubilejas svētkus, jāsaka, ka abi tie

Lātlasil ja eestlasid olid möödunud laulupeod tähtsad juubelipidustused: Eesti rahvas korraldas juba kümnendat laulupidu, lātlased pühitsesid oma esimese laulupeo 60 aastast mälestust. Vääristades mõlema rahva juubelipidustusi, pean ütleva, et nad täielikult saavutasid püstita-

Valsts prezidents atklāj pirmo dziesmu svētku 60 g. atceres dienas.
Riigipresident avab Lāti esimese laulupeo 60 a. mälestuspidustused.

savu mērķi — cienīgi atzīmēt savas tautas dziesmoto gaitu jubilejas — arī pilnam sasniedza. Tikai kamēr — gods, kam gods nākās — igauņu svētki bij grandiozāki, imponantāki, arī pilnīgāki māksliniecisko sniegumu ziņā, latviešu svētki bij

tud eesmärki — ausalt märkisid oma rahva lauluradade juubeleid. Kuigi — anname au sellele, kes teda väärib — Eesti laulupidu oli suurepäralikum, imponantsem, ka täielikum kunstisaavutuste poolest, lātlaste pidustused olid südamlilik-

sirsniģāku noskaņu bagātāki, ar lielāku vienības sajūtu koris ar klausītāju masu bij labākā kontaktā, līdz beidzot, svētku noslēgumā, kopējā sajūsmā saplūda tautas himnā. Tie bij latviešu svētkos sirsniģi, neaizmirstami brīži.

Latviešu iepriekšējie — VII. dziesmu svētki notika tikai pirms 2 gadiem — 1931. gadā, ar plašu un samērā grūtu programmu. Ļoti saprotami, ka šajos nepilnos divos gados, kas bij starpā starp VII. un ģigada svētkiem un no kuriem vēl jāatskaita tas dabigais paguruma un atslābuma laiks koŗos, kas seko pēc tik lieliem svētkiem, kā VII. dziesmu svētki, nevar būt ne runa par priekšzīmīgu programmas sagatavošanu un dziesmu iestudēšanu. Par labu dziesmu sagatavošanas darbam nenāca arī tas, ka viens no latviešu iecienītākiem virsdiriģentiem — prof. Pauls Jozuus, jau sākoties svētku sagatavošanai, saslima un virsdiriģenta amatā nepalika. Viņa vietā jauns virsdiriģents netika izvēlēts, un uz triju palikušo diriģentu — Teodora Reitera, Teodora Kalniņa un Emiļa Melngaiļa — pleciem uzgūlās jaunas darba nastas, kaut gan par darba trūkumu jau tā viņi nevarēja sūdzēties. Isajā svētku starplaikā 3 virsdiriģenti nespēja rajoniem veltīt vairākus mēģinājumus un tamdēļ dziesmu iestudējums daudzās — sevišķi jaunākās dziesmās — vēl stipri kliboja. Tā paša iemesla dēļ arī divas izcilākās — Jēk. Graubiņa „Paldees, cūku Tenisīti“ un Jāņa Cīruļa „Pieguļnieku dziesmu“ arī no programmas strīpoja.

Neskatoties uz šiem nelabvēlīgiem apstākļiem, kas no koriem, diriģentiem, un virsdiriģentiem prasīja ārkārtīgi daudz izturības un spēka, dziedātāju tautas gara stāvoklis bij mošs, sajūsmas pilns. Dieņu pirms svētkiem Rīgas stacijās pieripoja vilciens pēc vilciena, pilni dziesmotu ļaužu, kas drīzi vien jau piepildīja Rīgu ar savām dziesmām, jautrību un pilno puķu klēpju smaržu, kas deva Rīgai lauku svaigumu un dzīvību. Novietoti skolās, dziedātāji vēl vēl' vēlā vakarā tērzēja, nemaz nedomādami, ka jau 6.30 rītā sākās pirmais kopmēģinājums uz estrādes un kurā visiems laikus bij jāierodās, Mēģinājumos nācās strādāt daudz, bet visas grū-

kude tunnete poolest rikkamad, oli tunda suuremat üksmeelt, üldkoor kuulajaskonnaga oli parimas kontaktis, seni kui peo lõpul nad sulasid kokku ühises vaimustuses, lauldes isamaa hümni. Need olid Lāti laulupeol pūhalikud, unustamatud silmapilgud.

Lāti eelmine — VII. laulupidu toimus ainult enne 2 aastat — 1931. aastal väga laiaulatusliku ja võrdlemisi raske kavaga. Arusaadav, et vaevalt kahe aasta jooksul, missugune oli vaheaeg VII. ja käesoleva aasta laulupeo vahel, ei vői olla kõnetki kava korralikust ettevalmistamisest ja laulude omandamisest, kui võtame veel arvesse kooride loomulikku väsimust, mis jälgib iga nii suure pidustuse järel, kui oli VII. laulupidu. Laulude õppimise tööle ei mõjunud hästi ka see asjaolu, et üks parimaist lāti koorijuhtidest prof. Paul Josuus jäi haigeks juba laulupeo ettevalmistustööde algul ja ei jäänud üldkoorijuhi ametisse. Tema asemele uut koorijuhti ei valitud ja nõnda jäi kolme järelejäänud juhtide Teodori Reiteri, Teodori Kalnini ja Emili Melngaili õlgadele uus töökoorem, olgugi, et neil eneselgi oli juba küllalt tööd. Liiglühikesel laulupidude vaheajal ei jõudnud 3 koorijuhti pühendada ringkondadele mitu peaproovi, mispärast paljude eriti uute laulude ettekanne veel kõvasti lonkas. Samal põhjusel jäeti ettekanne kavast välja kaks laulu: Jak. Graubini „Tānan sind, sigade Tōnis“ ja Jaani Cīruli „õitsimeeste laul“.

Vaatamata nendele mittesoodsaile oludele, mis nõudsid kooridelt ja nende juhatajailt väga palju kannatust ja jõudu, oli lauljate meeleolu hää ja täis vaimustust. Päev enne laulupidu tuli Riia jaama rong rongi järel, täis laulurahvast, mis täitsid Riiga oma lõbusate lauludega ja lillede lõhnaga, mis andis päälinnale maa värskest ja elavust. Oma elukohtades — koolides lõbutsesid lauljad veel hilja õhtul ja ei mõelnudki sellest, et juba kell 6.30 hommikul algab esimene üldproov laululaval, kuhu pidid ilmuma kõik lauljad täpselt. Üldproovides pidi palju vaeva nägema, aga lauljad kannatasid kõik raskused — päikest ja vihma — pahameele ja laulsid 7—8 tundi päevas.

tības, — saules karstumam un lietu ieskaitot, dziedātāji pārvarēja bez kurnēšanas, mēģinot 7—8 stundas dienā.

Svētku dalībnieku gājiens, ar ko ievadīja dziesmu svētkus, izvērtās grandiozā latviešu tautas tērpu parādē. Nevienos latviešu dziesmu svētkos nav bijis tik daudz skaistu un pareizu tautas tērpu, kā tikko notikušos. Arī tērpu godalgošanas komisija ar prof. Franci Balodi priekšgalā atzina, ka šajos dziesmu svētkos bi-

Laulupeost osavõtjate rongikāik, millega alati pidustusi, kujunes suureks läti rahvariiete paraadiks. Mitte kunagi veel ei ole olnud nii palju ilusaid ja õigeid rahvariiedeid kui seekord. Ka rahvariiete auhindade komitee, prof. Frants Balodiga eesotsas, konstateeris, et selleks laulupeoks olid rahvariieded valmistatud hoolega, tähelepannes nende täpsust ja tõstes päevavalgele muistsete lätlaste üksikute maakondade kirjuid rahvariiedeid

Latviešu dziedātājas tautas tērps.
Lāti lauljannad rahvariideis.

jusi vērojama ārkārtīga rūpība tērpu izgatavošanā, galveno vērību piegriežot viņa pareizībai un tādā kārtā ceļot gaismā senlatviešu atsevišķo novadu krāšņos tērpus pilnīgi pareizā atjaunojumā. Sevišķi labu priekšzīmi šajā ziņā rādījuši latviešu studentu kori.

Svētku gājiens deva iespēju izpausties arī svētku dalībnieku sajūsmai iepretim mūsu sabiedroto un draudzīgo valstu pārstāvjiem svētkos: — Igaņu amatniecības skolas pūtēju orķestri, Lietavas aizsargu

tāielikult tāpses uuenduses. Eriti hāād eeskuju andsid Lāti ūliōpilaste koorid.

Laulupearongikāik vōimaldas laulupearosavõtjatele avaldada sūdamlīkuid tundeid meie liitlaste ja sōbralikude naabermaade esitajate vastu: Eesti tōōstuskooli puhkpillide orķester, Leedu kaitseliidu koor ja Soome meeskoor „Laulajat“ said suurte kiiduavalduste osalisteks. Suuremaid ovatsioone pühendati Eesti vahvatele õpilastele, keda rahvahulgad ter-

kori un somu vīru kori „Laulajat“. **Lielākās ovācijas bij veltītas Igaunijas brašajiem skolniekiem**, kurus katrs ļaužu pulcinš apsveica ar „Elagu“ saucieniem un cepuru vīcināšanu. Simpātijas igauņiem pelnīti pieauga, kad dziesmu svētku trešā dienā orķestranti Elmāra Pāeskes vadībā, deva skaistu iespēju klausīties igauņu mūzikas bagātos apcirkņos.

Dirigentu un visus brašos zēnus latviešu dziedātājus bērtin apbēra puķēm. Ar lielu sajūsmu klausītāji uzņēma arī Lietuvas aizsargu kori un somu „Laulajat“ kora dziesmas. Šie brīži rādīja, ka **pašās tautās nav vēl piemirstas nesenās kopējās brīvības cīņas, ka tautas vēl arvienu ciena un simpatizē saviem sabiedrotiem un draugiem**. Tā ir vērtīga atziņa, jo **pēdējā laikā sabiedroto un draugu valstu oficiālo sarunu rezultāti lika par šīm simpātijām jau sākt šaubīties**.

Svētku atklāšanas brīdis bij ļoti svinīgs. Goda vietās valsts prezidents, diplomātiskais korpus, Saeimas un valdības locekļi un ārzemju žurnālisti. Pirmo dziesmusvētku karogu „Līgo“ svinīgā ceremonijā novieto pie dirigenta tribīnes un pie tā stāv studentu goda sardze. Dziesmusvētku biedrības priekšnieks sirmais prof. Jāzeps Vitols lūdz valsts prezidentu Albertu Kviesi atklāt svētkus. Savā runā valsts prezidents norādīja uz to milzu nozīmi, kāda dziesmusvētkiem piekrit mūsu tautas vēsturē. Var noteikti apgalvot, ka ar 1. dziesmu svētkiem 1873. gadā latviešu dzīvē sācies pilnīgi jauns novirziens un posms. Valsts prezidenta runu noslēdza valsts himna un trīs garīgas dziesmas ievadīja klausītājus svētku programmā.

Programmā visās trijās svētku dienās bij uzņemtas 35 dziesmas; pie kam trešo dienu programmu kombinēja no labākām iepriekšējo dienu dziesmām. Programmā bij reprezentēti visi komponisti, sākot ar 1. dziesmu svētku laika autoriem un beidzot ar visjaunākiem. Korim bij doti arī daudzi „cieti“ rieksti, bet visi virsdiriģenti tomēr godam tika ar tiem galā.

Kā jau iepriekšējos svētkos arī šoreiz programmā **lielāko piekrišanu guva Alfrēda Kalniņa „Latvju himna“**, kas mazliet vienkāršāki uzrakstīta būtu pārvērtusies par latviešu galveno himnu. Godinot tik-

vasid „Elagu“ hūūetega ja kūbarate lehvitamisega. Sūmpaatiaid eestlaste vastu arusaadavalt kasvasid, kui laulupeo kolmandal päeval pillikoor Elmar Päeske juhatusel võimaldas kuulata Eesti muusikat.

Muusikajuhti ja ka vahvaid poisse läti lauljannad külvasid üle lilledega. Suure vaimustusega kuulajad võtsid vastu ka Leedu kaitseliidu koori ja Soome „Laulajat“ koori ettekandeid. Need silmapilgud tunnistasid, et rahvad ise ei ole veel unustanud hiljutiseid vabadusvõitlusi, et rahvad veel ikkagi austavad ja tunnevad sūmpaatiaid oma liitlaste ja sõprade vastu. See on kõrgelt hinnatav tõendus, kuna viimase ajal liitlaste ja sõbralikude riikide ametlikude läbirääkimiste tulemused andsid põhjust kahtlustada, et endised sūmpaatiaid on alalhoidunud.

Laulupeo avamise silmapilk oli pidulik. Aukohtadel riigipresident, diplomaatiline korpus, seimi ja valitsuse liikmed. Esimese laulupeo lippu „Līgo“ pūhalikul tseremoonial asetakse tribūni juure, kus sesiab üliõpilaste auvalve. Laulupeoseltsi esimees hallpaine prof. Joosep Vitol palub riigipresidenti Albert Kviesise avada pidustusi. Omas kõnes riigipresident tuletās meelde seda suurt tähtsust, mis laulupidudel oli meie rahva ajaloos. Võib kindlalt tunnistada, et 1. laulupeoga 1873. a. läti elus algas täiesti uus siht ja ajajärk. Riigipresidendi kõnele järgnes riigihümn. Laulupidu avati kahe vaimuliku lauluga.

Kõige kolme päeva kavas oli 35 laulu, kusjuures kolmanda päeva kava koosnes paremaist eelmiste päevade lauludest. Kavas esinesid kõik heliloojad, alates 1. laulupeo autoritega ja lõpetades kõige noorematega. Kooridele oli antud mõningad kõvadki pähkled, aga koorijuhid said nendegagi hästi toime. Nagu eelmisel laulupeol, nii ka seekord kõigeparem meeldis Alfred Kalnini „Läti hümn“, mis lihtsa-

ko no Amērikas atbraukušo komp. Alfrēdu Kalniņu, himnu dziedāja arī paša autora dirigējumā, un tā viņa skanēja vēl iespaidīgāki un varenāki.

Neskatoties uz zināmu nedrošību grūtākās vietās, kopkoncerti izdevās īsti labi. Pakāpeniski auga sajūsma klausītājos un līdzī arī dziedātājos. Iemīļotie un iecienītie diriģenti, tāpat arī komponisti dabūja ziedus bez gala un abus Teodorus—Kalniņu un Reiteri dziedātājas gandrīz vai ziediem apkrāva. Trešā dienā uzstājās arī pūtēju orķestri, gan, jāsap, ļoti mazā sastāvā. Tos diriģēja prof. J. Jurjāns, Jānis Skujiņš un Jānis Vitoliņš. Igaunu dziesmu svētku grandiozajam pūtēju orķestrim mūsējo gan nemaz nevar pielīdzināt.

Kā jau augstāk minējām, lieliskas ovācijas ieguva 3. dienā ārzemju kori, sevišķi igauņu skolnieku orķestris. Svinīgos momentus vēl vairāk izcēla visu triju tautu himnas, ko izpildīja apvienotie kori un orķestri.

Latviešu dziesmu svētkos visas dziesmas dziedāja visi kori, neatdalot no kopkora spējīgākos korus ar grūtākām dziesmām. Lai gan izlasītais koris grūtākās dziesmas veiktu precizāki, tad tomēr bez tā skanīguma un košuma, kas piemīt kopkorim.

Bez tam šāda koru un dziedātāju dalīšana „spējīgākos” un „nespējīgākos” stipri traucētu arī viengabalainības sajūtu svētkos, būtu par šķērslī tai sajūsmai, kas tagad izpaudās tik spēcīgi, sevišķi svētku trešajā dienā.

Kopkoris tad jau bij labāki sadziedāties un dziesmas ieskānējās viena par otru krāšņāki un iespaidīgāki. Sajūsma auga i dziedātājos, i arī klausītājos. Arvienu vairāk dziesmu nācās atkārtot; diriģentus un komponistus — dziesmu autorus, koris un klausītāji silti sumināja un katram no viņiem tika pa lauku ziedu klēpim, ko tautu zeltenes speciāli no laukiem bij vedušas, rūpīgi glabājušas un saudzējušas, līdz istā brīdī to varēja pasniegt savam iecienītam diriģentam vai komponistam.

Pēc programmas beidzamās dziesmas sākās klausītāju un dziedātāju atvadīšanās: zib abās pusēs mutautiņi, iet gaisā

malt kirjutatuna oleks saanud lātlaste pāhūmniks. Austades hiljuti Ameerikast saabunud heliloojat Alfred Kalnini, hümn lauldi autori isiklikul juhatusel, ja siis kõlas ta veel vägevamalt ja mõjukamalt.

Vaatamata raskemate kohtade oskamatusese õnnestusid üldkontserdid õige hästi. Vaimustus järgjärest kasvas kuulajate ja sellega ka lauljate keskel. Armastatud ja austatud koorijuhid ja samuti heliloojad said lõpmata palju lilli, ja mõlemad Teodore — Kalnini ja Reiteri lauljatarid matsid koguni lilledesse. Kolmandal päeval esinesid puhkpillide orkestrid, kuigi väga väikeses koosseisus. Neid juhataš prof. P. Jurjan, Jaan Skujin ja Jaan Vitolin. Eesti suurepärasele pillikoorile ei või meie ennast kõrvale seada.

Nagu juba ülal mainisin, suurte ovatsioonide osalisteks laulupeo kolmandal päeval said välismaa koorid ja eriti Eesti kooliõpilaste orkester. Pidulikku momenti tõstsid veel enam esile kolme rahva hümnid, mida kandsid ette üldkoor ja orkester. Läti laulupeol kõiki laule laulsid kõik koorid, ei jaotatud eraldi paremaid koore raskemate lauludega. Olgugi, et erikoor laulaks raskemaid laule täpsemalt, aga siiski selle kõlata ja iluta, mida pakub üldkoor. Pääle selle säärane kooride ja lauljate eraldamine „paremaisest” ja „halvemaissse” takistaks ka ühtlusetunnet laulupeol, ja oleks takistuseks sellele vaimustusele, mis nüüd nii jõukalt avaldus, eriti laulupeo kolmandal päeval. Üldkoor oli juba lauludesse sisseelanud, ja laulud kõlasid üksteisest vägevamalt. Vaimustus kasvas lauljates ja kuulajates. Korralti ikka rohkem laule, tänati koorijuhate ja heliloojaid — laulude autoreid ja igaleühele nendest annetati sületäis põllulilli, mida maaneijud olid kaasa toonud ja alalhoidnud, et annetada meeldivale koorijuhile või komponistile.

Pääle viimast laulu algas kuulajate ja lauljate vastastikune jumalagajätmine lehvisid valged taskurätid, mütsid lendašid õhku, kõlasid rõõmuhüüded. Kuulajad ruttasid lauljate lähedale ja nüüd ei olnud enam piiri lauljate ja kuulajate vahel. Nüüd — koorijuhita laulis kogu rahvahulk

cepires, atskan prieku un suminājumu saucieni. Drīzi jau visi klausītāji ielenkuši estrādi un nav vairs robežas starp dziedātāju un klausītāju. Tagad — bez dirigenta un vadības dzied pati tauta — visa vienota. Skan no 40—50 tūkstošu mutēm valsts himna, skan tautas dziesmas. Un ilgi vēl šīs dziesmas skanēja, kamēr beidzot vai nu nogurums lika sevi manīt, vai arī lauku dziedātājiem bij jādodas jau prom savā ikdienas darbā. Bet brīnišķais svētku noslēgums no atmiņas nevarēs izzust.

Svētku laikā bij gādāts arī par visāda veida koncertu rīkošanu. Gan nebij latviešiem vēl savas oratorijas vai rekviema — ko igauņiem jau snieguši Kapps un Kreeks. Toties ar skaistāko no latviešu garīgās dziesmas krājumiem klausītājus iepazīstināja Reitera koris ar simfonisko orķestri Doma baznīcā; ar vērtīgāko un jaunāko latviešu kora literatūrā klausītāju priekšā nāca studentu koris „Dziesmuvara“, A. Ābeles vadībā, sniedzot vērtīgu koncertu konservātorijā. Izcilus notikumus bij Alfrēda Kalniņa — pirmais pēc atbraukšanas no Amerikas — ērģeļu koncerts Doma baznīcā, kas bij pulcinājis pilnu baznīcu ļaužu. Bij arī vēl citi koncerti un svētku izrādes abos teātros un operā.

Novērtējot notikušos svētkus, jāsaka, vēlreiz, ka laika sprādis bij par īsu, lai svētkus pienācīgi sagatavotu. Tamdēļ nākošo dziesmu svētku termiņš drīkst būt ne ātrāk kā pēc četriem, pieciem gadiem.

Tad arī sagatavošanai izlietotais milzu darbs vaiņagosies labākām sekmēm un velti netiks šķiesta arī lielās dziedātāju masas enerģija.

Tikai žel, ka rīkojot savus svētkus pēc 5 gadiem — 1938. gadā tie atkal sakrītis kopā ar igauņu 11. dziesmu svētkiem. Tamdēļ mūsu svētki rīkojami šoreiz būtu 1937. gadā un tād varētu ievērot nepieciešamo 5 gadu atstarpi.

Pie šādas kārtības abām sabiedrotām tautām būs dota iespēja noklausīties un ņemt arī aktīvu dalību otrās valsts svētkos, kas ievērojami stiprinātu abu tautu draudzību. Lielī sajūsmas brīžī ir labākie tautu vienotāji.

V. Strautmanis.

— lauljad ja kuuljad. 40—50 tuhande suust kõlas riigihümn kõlasid rahvalaulud. Need laulud kõlasid veel kaua, seni kui vāsimus laskis ennast tunda või maakoorid pidid lahkuma päalinast, et asuda oma argipäeva tööle. Kõik see ei kustu nii ruttu mälestusest.

Laulupeo ajal korraldati ka mitmesuguseid kontserte. Küll polnud lätlasil veel oma oratooriumi ega requiemi, mida eestlasile andnud Kapp ja Kreek. Siiski ilusamate lāti vaimulikkude lauludega kuulajaid tutvustas Reiteri koor sümfooniaorkestriga Doomkirikus. Väärtuslikumaid ja uuemaid lāti koorilaule kandis ette üliõpilaskoor „Dziesmuvara“ A. Ābele juhatusel, pakkudes hääd kontserti konservatooriumis. Suursünnimuseks oli Alfred Kalnini esimene — pääle kodumaale jõudmise Ameerikast — orelikonsert Doomkirikus, mis oli rahvast täis. Veel oli ka teisi kontserte ja etendusi mõlemas teatris ja ooperis.

Hinnates laulupidu, pean veel kordama, et vaheaeg oli liig väike, et korralikult ettevalmistada. Sellepärast ei tohiks järgmist laulupidu pidada enne nelja või viit aastat. Siis annab ettevalmistamisele pühendatud suur töö ka soovitatud tulemusi.

Kahjuks oleks viie aasta pärast meie laulupidu jälle ühel ajal Eesti omaga. Sellepärast meie peaks laulupidu järgminekord korraldama 1937. aastal, ja pärast seda võiks pidada viie aastast vahemaid. Niisugusel korral mõlemal rahval oleks võimalus kuulata teise laulu ja võtta aktiivset osa teise laulupeost, mis kindlustaks mõlema rahva sõprust. Suured vaimustuse silmapilgud on parimad rahvaste ühendajad.

V. Strautmanis.

Igaunu dziesmu svētki. Eesti laulupeod.

Igaunu un latviešu tautas, būdamas divi tuvi kaimiņi Baltijā, ir dzīvojušas diezgan vienādos politiskos apstākļos, kādēļ daudzu notikumu gaita, to savstarpēji salīdzinot, liekas viegli novērojama un saprotama. Tā tad, apskatot dziesmu svētku jautājumu, atkrit vajadzība apstākļus atsevišķi tuvāk apskatīt no krievu un vācu varas iespaidu viedokļa. Mēs ļoti labi zinām, kādēļ viena vai otra parādība ieguvusi tieši doto veidu un kāpēc garīgās dzīves izpausmes lauzās cauri grūtībām un pie tam tik vēlā laikmetā.

Tautiskā māksla arvien veic nacionāl-politiskus uzdevumus. Igaunu tautiskās atmodas laikmeta kustībā dziesmu apziņi izveidoja par līdzekli, kam bija jāatvieto citas iztrūkstošās pašdarbības nozares. Dziesmu svētki deva nevainīgu un ciešamu iemeslu lielu ļaužu pulku sanāksmēi. Šais gadījumos arī prese varēja strādāt vairāk uzmudinošu darbu, jo tad viņai dzīvāk sekoja. Pašapziņu varēja modināt un palielināt arī dziesmu svētku runās.

Igaunijā par kora dziesmu sāk runāt 18. un 19. gadu simteņu maiņā. 19. gadu simteņa sākumā atzīmētas pirmajiem koriem atbilstošas vienības Tērbatas un Kanapāa brāļu draudzēs, tālāk par to dzirdam jau Lūnjā, Tāchtverē, Simunā, Laiusē, Kārmā un citur. Kori izveidojās visupirms baznīcās un skolās, dalībnieki bij pa lielākai daļai skolotāji un skolnieki (draudzes skolās). Materiālam gandrīz bez izņēmuma lietoja garīgas dziesmas. Par lielāko un ievērojamāko dziedāšanas veicinātāju pāgājušā gadu simteņa pirmajā pusē skaita Peltsama kori, kuru nodibināja M. Vilbergs 1840. g. No šī laika jaunā kustība top pakāpeniski spēcīgāka un plašāka apmēros.

1827. gadā iznāca C. Ph. Kerbera pirmais vienbalsīgu baznīcas meldiju krājums, 1837. gadā parādījās drukā L. Punsēļa četrbalsīgā korāļu grāmata; pirmās laicīgās dziesmas koriem izdeva M. Kerbers 1865. gadā. Notis izdeva galvenā kārtā mācītāji, ērgelnieki un ķesteri. No pazīstamākiem igauņu darbiniekiem līdz

Eesti ja lāti rahvas kui kaks lähedast naabrit Baltikumis on elanud vördlemisi sarnanevates poliitilistes tingimustes, mis pärast paljude sündmuste käik vastastikuses vaatlemises osutub kergesti hinnatavaks ja mõistetavaks. Nii siis asudes laulupidudegi küsimuse juure, langeb ära lähem tarvidus olukordi eriti valgustada vene ja saksa vägivõimuga suhtumise seisukohalt. Meie teame üsna hästi, miks üks või teine nähe omandas antud kuju ning miks vaimsa elu avaldused kerkisid esile läbi pingutuste ja sedagi küllalt hiliselt ajastul.

Rahvuslik kunst ikka täidab rahvuspoliitilisi ülesandeid. Eesti ärkamiseaegses liikumises laulust kujundati tahtlikult vahend, mis pidi asendama teisi puuduvaid isetegevuse alasid. Suurte hulkade kokkutulemiseks laulupeod andsid süütut ning sallitavat põhjust. Nendel puhkudel ka ajakirjandus võis teha enam ergutsevat tööd, kuna teda siis jälgiti elavamalt. Peokõnede kaudugi saadi äratada ja väristada enesetunnet.

Koorilaul Eestis tuleb kõnesse 18. ja 19. sajandi vahetusel. Esimestest kooridest 19. sajandi algul märgitakse vastavaid rühmitusi Kanapääs ja Tartu vennaste koguduse juures; edasi nendest kuuleme juba Luunjas, Tähtveres, Simunas, Laiusel, Kaarmas ja mujal. Laulukooride moodustamiseks esialgu andis paika kirik ning kool; osavõtjateks jäid päämiselt koolmeistrid ja õpilased (kihelkonna koolides). Materjaalina peaaegu eranditult kasutati vaimulikku laulutoodangut. Tugevamaks ja nimekamaks lauluharrastajaks möödunud sajandi esimesel poolel peetakse Põltsamaa koori, mille asutas M. Vilberg 1840. aastal. Sellest ajast alates, võtab liikumine järjest enam hoogu ning ulatust. Noodistustest ilmus 1827. a. C. Ph. Körberilt esimene ühehäälnene kirikuviiSIDE kogu; 1837. a. andis L. Punschel välja neljahäälnese koraaliraamatu; esimesed ilmaliku laulud koori jaoks toimetats trükki M. Körber 1865. aastal. Väljaan-

pirmajiem dziesmu svētkiem paspēja reprezentēties J. V. Jansens, F. Kuhlbars un C. R. Jakobsons.

J. V. Jansens — bijušais ķesteris un vēlākais laikraksta redaktors — ar lielu interesi centās attīstīt kora dziesmu. Materiālam savas gaumes un tuvāku iespēju robežās viņš izvēlējās vācu ražojumus, no kuriem vispirms 1862. gadā sakopoja vienkāršīgu krājumu melodiju populārizēšanai. Jau 1865. gadā viņš nodibināja Tērbatas vīru dziesmu biedrību un 1867. g. sāka prasīt atļauju dziesmu svētku sarīkošanai Vidzemes zemnieku atbrīvošanas 50 gadu jubilejas gadījumā. Jāpiezīmē, ka šo pašu notikumu izlietoja kā iemeslu atļaujas dabūšanai arī 1894. gadā, jo citās reizēs bij jāizmanto ķeizaru valdīšanas vai kroņēšanas diena.

Kaut gan bij izveidojušies jau pa lielākai daļai jauktie kori, tomēr pirmos divos dziesmu svētkos iztika tikai ar vīru koriem, jo rīkotāji baidījās lieku grūtību, ja piedalītos abu dzimumu dziedātāji. Ātrā gaitā sāka organizēt vīru korus. Atļaujas gaidīšanas laikā laikraksts „Postimees“ izdeva veselu rindu dziesmu. Pati atļauja pienāca tikai 1869. g. februārī, un svētkus sarīkoja jūnijā.

Dziesmu svētku programmas lielāko daļu sastādīja vācu dziesmas. Arī svētku praktiskā noorganizēšanā Jansens centās uzturēt sakarus ar vietējiem vāciešiem, lai vieglāk pārspētu formēlās grūtības. C. R. Jakobsons necieta kompromisus, otrkārt viņš pieprasīja, lai programmā uzņem igauņu un somu skandārbus. Viņš arī izdeva Kunileida dziesmas un pieprasīja tās koriem. Pirmajos dziesmu svētkos nodziedāja minētā autora „Dzimtene ir mana mīla“ un „Līdz nāvei tevi“. Blakus J. V. Jannsenam pirmais igauņu komponists A. Kunileids piedalījās arī kā svinību vadītājs. Viņš iedēstīja mūsu zemē sēklu, kas līdz šai dienai ir izaugusi par lielu, tautas īpatnības glabājošu stādu.

Otros dziesmu svētkus desmit gadus vēlāk jau vadīja K. A. Hermans, kas bija liels tautas melodiju aizstāvis un kas izveidojās par mūsu kora dziesmas ražīgāko attīstītāju. Viņa uzskati gan likās lokālies zem ārējiem iespaidiem, tomēr viņš mums devis vienu otru ievēribas cienīgu

deid pāamīselt tegid pastorid, organistid ja kōstrid. Tuntud eesti tegelastest kuni esimese laulupeoni jõudsid esineda J. V. Jannsen, F. Kuhlbars ja C. R. Jakobson.

J. V. Jannsen — endine kōster ja pārastine lehetoimetaja — pūidis innuga arendada koorilaulu. Materjaliks ta oma maitse ning lähemate võimaluste kohaselt valis saksa toodangut, millest esialgselt 1862. a. koostas ühehäälse kogu viiside populariseerimise sihiga. Juba 1865. a. ta asutas Tartu Meestelaulu Seltsi ja 1867. a. hakati nõutama luba laulupeo pidamiseks Liivimaa talurahva pärisorjusest vabastamise 50 a. juubeli puhul. Olgu tähendatud, et samā sündmusega loa hankimist põhjendati ka 1894. a. ja et muil puhkudel pidi kasutama keisrite valitsemise või kroonimise tähtpäevi.

Kuigi oli moodustatud enamikus segakoore, ometi kaks esimest laulupidu pandi toime puhtal kujul meeskooridega, kuna mõlemasoo ühisel osavõtmisel kardeti mõningaid raskusi. Meeskoore hakati kiire korras organiseerima; „Postimehe“ kaudu loa ootamise ajal anti välja juba rida laule. Luba ise jõudis pärale alles 1869. a. veebruaris ning pidustustega tuldi toime juunis. Laulupeo kava suuremalt jaolt koosnes saksa töödest; ka tegelikus korraldamises Jannsen pūidis hoida sidet kohalike sakslastega, et kergemini saada üle ettevõtte vormilistest raskustest. C. R. Jakobson ei pooldanud kompromisse; teiseks ta nõudis eesti ja soome helitööde paigutamist kavas. Tema andiski välja A. Kunileidi laule ning saatis neid kooridele. Esimesel laulupeol kanti nimetatud autorilt „Mu isamaa on minu arm“ ja „Sind surmani“. J. V. Jannseni kõrval esimene eesti helilooja A. Kunileid võttis pidustustest osa ka juhatajana. Tema meil sisuliselt panigi idanema seemne, siis tänaseni on kasvanud suureks omapärasusi kandvaks taimeks.

Teist laulupidu 10 aastat hiljem juhatas juba K. A. Hermann, kes ise oli suur rahvaviisi pooldaja, ning kellest kujunes meie viljakas koorilaulu arendaja. Tema ilme küll kaldus painduma väliste mõjutuste järgi, ometi on ta meile andnud mõnegi tunnustamist vääriava pala. Endistest au-

darbu. No agrākiem autoriem otro dziesmu svētku programmā bija atkal A. Kunileids, no jauna pienāca K. A. Hermans; arī J. V. Jansens ieradās dienas kārtībā ar kora dziesmām. Vispār te igauņu oriģinālrāžojumu skaits auga. Tāpat auga arī dalībnieku daudzums: ja pirmajos dziesmu svētkos uzstājās apmēram 800 dalībnieki, tad tagad to bija jau pāri 1200. Orķestru saradās vairāk, kora skaits palika apmēram tas pats, bet dalībnieku skaits bija pieaudzis. Otros dziesmu svētkos dziedāja arī himnu „Mu isamaa“ (Mana tēvija).

Trešie dziesmu svētki sekoja Rēvelē gadu vēlāk — 1880.; dalībnieku skaits nokritās zem 800, kam bija par iemeslu samērā īsa starplaiks un koraniecīgais skaits Ziemeļigaunijā. Svētkos radīja dzīvību jaunums, ka pirmo reizi dziesmu svētkos piedalījās jauktie kori. Šoreiz rīkotāja bija biedrība „Lootus“ (Cerība), un vadītājs — konservatoriju absolvējošais J. Kappels, kas piedalījās arī kā autors, papildus agrākiem spēkiem. J. Kappels savos darbos izteicis straujas jūtas un uzrāda rūpīgu izstrādājumu; viņš vilņoja romantisma plūsmē. Trešo dziesmu svētku programmā pirmo reizi sniedza arī igauņu tautas dziesmas.

Ceturtie dziesmu svētki notika atkal Tērbatā 1891. gadā, tos vadīja K. A. Hermans un A. Erlemans. Autoru skaita pieaugums bija jau lielāks: A. Tomsons, Fr. Säbelsmans, A. Läte, M. Hermans un starpcitiem arī D. O. Virkhaus. Apdāvinātā vecākās paaudzes komponista A. Kunileida laika biedrs A. Tomsons nepaceļas gan līdz iepriekš minētā mākslinieka spējām, bet savos centienos viņš meklē tautiskumu un tādā garā rada vairākus darbus. Fr. Säbelsmans arī ir devis labas dziesmas, lai gan tās neizceļas ar savu īpatnību. A. Lätēm laimējies savos darbos tvert skaidru nacionālu līniju. M. Hermans harmonizējis daudzas tautas melodijas un radījis jaunus kora dziesmu oriģinālus, pēdējo vidū atrodas viņas labākie darbi. Ceturto dziesmu svētkos piedalījās vairāk kā 3000 dalībnieku, starp tiem 600 orķestrantu (100 stīgu instrumenti). Pirmo reizi izveidojās lielāks jauktais koris un dublkoris; no autoriem diriģēja Fr. Säbel-

toritest teise laulupeo kavas esines jāllegi Kunileid, juure asus K. A. Hermann; ka J. V. Jannsen tuli pāevakorda kooriteostega. Ūldiselt siin eesti algupārane looming arvulises mõttes kasvas. Samuti kasvas ka osavõtjate hulk: kui esimesel laulupeol esines umbes 800 tegelast, siis nüüd neid tuli juba üle 1200. Pillikoore oli tekkinud rohkem, laulukooride arv jäi ligikaudu samaks, kuid liikmete hulk näitas tõusu. Teisel laulupeol kanti ette ka hümn „Mu isamaa“.

Kolmas laulupidu järgnes Tallinnas aastal hiljem — 1880; tegelaste arv langes alla 800, mida põhjustas vördlemisi lühike vaheaeg ja kooride väiksem hulk põhjapoolses Eestis. Uudisena tekitas elavust esmaskordne segakooride osavõtt laulupeost. Korraldajana esines „Lootuse“ selts, juhatajana konservatooriumi lõpetamisel olev J. Kappel, kes autorina tuli juure lisaks endistele jõududele. J. Kappel oma toodangus on avaldanud erksaid tundeid ja viimistlevat väljatootust; ilmelt ta liikus romantika järelmõjudes. Kolmanda laulupeo kavas esmakordselt pakuti ka eesti rahvaviise.

Neljas laulupidu peeti jällegi Tartus 1891. aastal, juhatajad K. A. Hermann ja A. Erleman. Siin autorite juurekasv kujunes suuremaks: A. Thomson, Fr. Säbelsman, A. Läte, M. Hermann ja teiste seas ka D. O. Virkhaus. Andeka vanemapõlve helilooja A. Kunileidi kaasaegne A. Thomson ei tõuse küll eelnimetatu võimeten, kuid oma püüdmistes ta taotleb rahvapärastust ja esitabki niisugustena mitmeid tooteid. Fr. Säbelsmann on andnud ka kujukaid laule, olgugi et nad ei tungi nähtavusele iselaadilt. A. Läte enda töödes paistab mitmeti välja õnnestumistega rahvusliku joone tabamises. M. Hermann on harmoniseerinud rohkesti rahvaviise ja loonud koorilaule originaalmeloodiale; viimaste seas leiduvadki tema paremad teosed. Neljandast laulupeost võtsid osa üle 3000 tegelase, nendest 600 orkestri-liiget (100 keelpilli). Esmakordselt moodustati suurem segakoor ja kaksikoor; autoritest astusid juhatajatena üles Fr. Säbelsmann ning A. Läte. Seekord oli ehitatud ka juba kõlakoda, mis varemini puu-

mans un A. Läte. Šoreiz bija jau uzbūvēta arī estrade, kuras agrāk trūka. Cetur tie dziesmu svētki sekoja grūtajam pārkrievošanas laikmetam, kāpēc tiem bija ievērojama nozīme tautas dzīvē kā ierosinātājiem un stiprinātājiem.

Piektie dziesmu svētki piedzīvoja vēl bēdīgākus notikumus. Daudzi igauņu uzņēmumi bija slēgti (Aleksandra skola, Rakstnieku biedrība), krievi visur atrada iemeslus aizdomām un centās sistematiski vājināt tautisko apziņu. Neievērojot šos apstākļus — tiem tieši spītējot — 1894. gada svinībās dalībnieku skaits pieauga piepēši līdz 6000. Būdamā garīgās dzīves centrs, Tērbata izmantoja savu spēcīgo iespaidu. Dziedātāji bija ieradušies arī no tālienes, kur tie dzīvoja ārpus dzimtenes robežām. Piekto dziesmu svētku gadījumā pirmo reizi notika solistu koncerts. Kopkori vadīja J. Kappels, K. A. Hermans un K. Tūrnpu, pēdējais dēbitēja arī kā jauns autors. K. Tūrnpu staigā jaunromantisma virziena ceļus, savā vēlākā radīšanas darbā viņš sāk meklēt līdzsvaru ar apkārtni un laiku, kas devis dažu labu atzīmējamu panākumu.

Sestie dziesmu svētki notika Rēvelē 1896. gadā. Tos sarīkoja „Estonia“ un „Lootuse“. Arī šis ziemeļu pasākums nerādīja lielākas pārmaiņas. Starplaiks bija atkal par īsu, vadītāji un autori bija tās pašas personas; salīdzinot ar iepriekšējiem svētkiem, nepieauga ne dalībnieku skaits, ne igauņu oriģināldarbu procents.

Septītie dziesmu svētki 1910. gadā uzrādīja dažādas pārmaiņas savā saturā. Visu koru programmu aizpildīja igauņu skaņdarbi (1 somu dziesma bērnu korim). Jauktos korus vadīja M. Lüdigs, bērnu korus M. Kipperts; ta pēdējo reizi uzstājās arī orķestru tēvs D. O. Virkhaus, kas bija aktīvi piedalījies visos iepriekšējos dziesmu svētkos. Pienāca klāt vesela rinda jaunu, spēcīgu koru dziesmu autoru: R. Tobias, A. Kapps, M. Lüdigs un M. Sārs. Šie visi četri komponisti pieder mūsu ievērojamāko skaņražu saimei, tie katrs parāda savu ievēribas cienīgo gaumi un viņu darbiem ir mākslinieciski augsts līmenis. Viņi visi ir kalpojuši igauņu nacionālās mūzikas izveidošanas domai. Pēdējā sevišķi spilkti parādās M. Lūdiga un

dus. Neljas laulupidu langes raskele venestamise ajajärgule, mispärast ta ergutajana ning kinnitajana etendas tähtsat osa rahva elus.

Viies laulupidu leidis eest veelgi kurve- maid sündmusi. Mitmed eestlaste ettevõtted olid viidud sulgemiseni (Aleksandrikool, Kirjameeste Selts), venelased leidsid kõikjal kahtlustamiseks põhjusi ja rahvustunde nõrgendamiseks tehti mitmel pool sihikindlat tööd. Vaatamata nende le asjaoludele, — öieti nende kiuste — tõusis tegeleste arv 1894. a. pidustustel järsku 6000-ni; Taurtu kui vaimsa elu keskkohht pani oma mõju tugevasti maksma. Lauljad oli tulnud ka väljaspoolt kodumaa piire. Esmakordselt viienda laulupeo puhul anti solistide kontsert. Üldettekandeid juhatasid J. Kappel, K. A. Hermann ja K. Tūrnpu; viimane esines ka uue autorina. K. Tūrnpu toodang käib järeloomantilise voolu teed; hilisemas loominguus ta kaldub otsjima tasakaalu ümbruse ning ajaga, mis on andnudki mõningaid märgitavaid tulemusi.

Kuues üldlaulupidu peeti ära Tallinnas 1896. a. „Estonia“ ning „Lootuse“ eestvõttel. Ka seegi põhjapoolne üritus ei toonud kaasa suuremaid muudatusi. Vahe- aeg oli jälle lühike, juhtidena ja autoritena esinesid samad isikud; ei tõusnud endise- ga võrreldes tegelaste arv ega eesti heli- tööde protsent.

Seitsmes laulupidu 1910. a. tähendas mitmeti sisulist pööret. Terve kooride ka- va koosnes eesti heliloomingust (1 soome laul lastekoorile). Segakoore juhatas M. Lüdig, lastekoore M. Kippert; viimast korda siin astus üles ka pillikoorige isa D. O. Virkhaus, kes oli teinud kaasa kõik eelmised laulupeod. Koorilaulu autorite- na tuli juure rida uusi tüsedaid jõude: R. Tobias, A. Kapp, M. Lüdig ja M. Saar. Kõik need neli heliloojat kuuluvad meil silmapaistvamate hulka, kas igaüks oma il- me juure pakuvad väärikat maitset ja kunstilist käsituslikku taset näitavat too- dangut. Kõik nad on seisnud eesti rahvus-liku muusika kujundamise mõtte teenis- tuses. Viimasena mainitud laad tuleb enam ilmsiks M. Lüdigi ning eriti M. Saa-

it ipaši M. Sāra skaņdarbos. Septīto dziesmu svētku laikā sarīkoja arī simfoniskā orķestra koncertus, kur izpildīja lielu vairumu igauņu kompozīciju, tāpat arī lielāku vokālu-instrumentālu formu uzvedumi. Neskatoties uz aizliegumu, šo dziesmu svētku beigās vētrainā sajūsmā visi nodziedāja tēvijas himnu.

Astotos vispārējos dziesmu svētkos 1923. gadā noorganizēja jau mūsu patstāvības dienās. Apstākļi mainījās un līdz ar tiem viss cits. Koru skaits ātri palielinājās un tie pakāpeniski uzrādīja augstākas vērtības. Izvēloties svētkiem skaņdarbus, varēja būt runa tikai par pašu oriģinālrāžojumiem; ar vienu darbu reprezentējās tikai mūsu tuvākie ciltsbrāļi somi, kas arī jau agrāk palīdzēja pildīt mūsu dziesmu svētku programmu saturu. Korus vadīja J. Simms un A. Kasemets. Atklātībā parādījās jauni autori: J. Äviks, J. Simms, C. Krēks un A. Vedro. Arī šie komponisti izrādījās par tautiskās idejas nesējiem, J. Simma darbi gan atzīmē savdabīgāku virzienu. Blakus dziesmu saturam, bija pieauguši arī svētku apmēri: aktīvo dalībnieku skaits pacēlās līdz pat 15.000. Dziesmu svētku laikā notika oratoriju un rekviēma izpildījumi, operu un brīvdabas drāmu izrādes, solo un koru koncerti. Vesela rinda koru dziedāja tikai igauņu skaņdarbus.

Devītos dziesmu svētkos 1928. gadā oriģināldarbi aizpildīja jau arī orķestru programmu. Aktīvo dalībnieku bija 15000. Kā virsdiriģenti darbojās J. Äviks, A. Topmans, R. Kulls, L. Neumans un A. Kasemets. Paralleli apvienotiem jāuktiem un vīru koriem atsevišķi uzstājās arī Ziemeļigaunijas un Dienvidigaunijas kori, Rēveles garnizona vīru koris un viesi no Somijas, Latvijas un Norvēģijas. Šais dziesmu svētkos reprezentējās atkal vairāki jauni autori: T. Vettiks, E. Ävs, E. Verks, A. Lemba, J. Ceigers un A. Kasemets. Pirmie trīs koru dziesmu nozarē pacēlušies redzamā vietā, starp tiem T. Vettiks ir augsti vērtējams diriģents. Devītos dziesmu svētkos tāpat notika liels skaits speciālu sarīkojumu — koncertu un teātra izrāžu, sniedzot pa pilnam igauņu oriģināldarbus.

Pagājušie jubilejas dziesmu svētki pār-

re loomingu puhul. Seitsmenda laulupeo ajal anti ka sümfooniaorkestriga kontsert, kus tuli ettekandele hulk eesti helitöid; samuti esitati suuremaid vokaal-instrumentaalseid vorme. Hoolimata keelust sellel laulupeol puhkes lõpuks tormiline isamaa hümnid laulmine.

Kaheksas üldlaulupidu 1923. a. viidi läbi juba meie omariikluse päevil. Olud muutusid ja ühes nendega mõõdud ning muljed. Koorilooming suurenes kiiresti ja näitas järjest kõrgemaid väärtusi. Teoste valikul võisid kõnesse tulla ainult enda helitöid; meie lähemad suguvennad soomlased, kes varemgi aitasid täita ja sisustada kava, olid esitatud ühe teosega. Koore juhataksid J. Simm ning A. Kasemets.

Uute autoritena kerkisid päevakorda J. Aavik, J. Simm, C. Kreek ja A. Vedro. Needki heliloojad osutuvad rahvusliku liikumise kandjateks; erinevamat suunda märgib küll J. Simmi toodang. Sisulise külje kõrval mõõdud näitaksid suurt kasvu: tegelaste arv tõusis umbes 15000-ni. Pidustuste ajal anti oratooriumi, requiemi, oopereid, vabaõhu draamat, soolo ning koorikontserte jne. Eesti helitöödega siin hulgas esines rida laulukoores.

Üheksandal laulupeol 1928. a. võttis algupärane loomung enda alla ka pillikooride kava. Osalistena ettekannete täitmisel märgime 15000 tegelast. Üldjuhtidena toimiskid J. Aavik, A. Topman, R. Kull, L. Neuman ja A. Kasemets. Ühendatud sega- ja meeskooride kõrval astusid üles Põhja — Eesti ning Lõuna-Eesti koorid, Tallinna kornisoni meeskoor ja külalised Soomest, Lätist ning Norrast. Esimakordselt laulupeol kooriteoste autorina ilmusid jälle juure mitmed: T. Vettik, E. Äav, E. Vörk, A. Lemba, J. Zeiger ja A. Kasemets. Esimesed kolm kooritoodangu alal on tõusnud nähtavale kohale, nende seas T. Vettik kuulub hinnatud koorijuhtide hulka. Eriettekannetena üheksas laulupidu mahutas samuti suure hulga kontserte ja lavatöid, muude keskel ka rohkesti eesti algupärandeid.

Möödunud juubelipidu kasvas üle kõigest senisest nii oma ulatuse, sisu kui ka ettevalmistuse poolest. Registreeritud te-

auga visus iepriekšējos, kā apmēros, tā arī saturā un sagatavojumā. Registrēto aktīvo dalībnieku skaits sasniedza 21000. Visi skandarbī bija tikai mūsu pašu oriģināli, starp tiem arī plašā mūzikas svētku programma (operas — A. Vedro „Kaupo“ un A. Lemba „Kalmuneid“; A. Kappa oratorija „Hiib“, C. Krēka Rekvīems; kantātes — R. Heinmetša „Tōotatud maa“ (Apsolitā zeme) un J. Hioba „Jesaia kuulutamine“ (Jesaja pasludināšana); simfoniskais koncerts, koru un solistu koncerti), brīvdabas izrādes u. t. t. Dziesmu svētku laikā sarīkoja vēl izstādi par igauņu tautas atmodas laikmetu un vispārējiem dziesmu svētkiem, ko paskaidroja un papildināja referāti. Jubilejas dziesmu svētku virsdiriģenti bija: J. Äviks, T. Vettiks, V. Nereps, J. Simms un R. Kulls, jauni autori R. Pets un V. Nereps; no minētajiem skanražiem pirmais pauž savos darbos tautisko ideju. Izrādot sevišķu draudzību, dziesmu svētku programmā ievietoja arī mūsu tuvāko kaimiņu dziesmas — latviešu un somu, kas ar lielu sajūsmu dzīvoja līdzi mūsu nacionālam notikumam. Dziesmu svētku izpildījums bija ļoti augstā līmenī.

Bez jau apcerētās vielas un jau minētiem vārdiem jāatzīmē vēl arī P. Sūda, kas darbojās pa lielākai daļai instrumentālā nozarē, te pieder arī A. Ellers. Vēl jāmin arī E. Brauers, E. Tubins, J. Jūrgensons, A. Karafins, A. Kends, E. Kapps, V. Lemets un K. Ritsings.

Igaunija bez dziesmu svētkiem sarīko diezgan bieži arī dziesmu dienas, kuru skaits gadā sniedzas līdz 30 vai 40. Dziesmu svētki un dziesmu dienas ir atstājušas ļoti lielu iespaidu koru organizēšanā un to spēju pacelšanā. Reizē ar to viņi audzināja arī tautisko pašapziņu un pašdarbību. Tagadējais igauņu kora dziesmas stāvoklis dod vislabākās cerības nākotnē. Ar šādu ticību turpināsim savu ceļu blakus labajiem kaimiņiem jaunās laimes pilnās dienās.

E. Visnapuu.

gelaste arv tōusis ūmmarguselt 21000-ni. Kōik teosed ammutati meie oma algupāra-sest toodangust, nende hulgas ka laiaula-tuslik muusikapidustuste kava (ooperid — A. Vedro „Kaupo“ ja A. Lemba „Kalmu-neid“; A. Kapi orat. „Hiib“, Kreegi re-quieriem; kantaadid — R. Heinmetša „Tōo-tatud maa“ ja J. Hiobi „Jesaia kuuluta-mine; sümfooniakonsert, kammermuusika-konsert, kooride ja solistide kontserdid), vabaõhulavastus jne. X. laulupeo ajal korraldati veel näitus Eesti ärkamiseajast ja üldlaulupidudest, mida selgitasid ning täiendasid referaadid. Üldjuhtidena juu-belipidustustel esinesid J. Aavik, T. Vet-tik, V. Nerep, J. Simm ja R. Kull, uute autoritena R. Päts ning V. Nerep; esime-ne mainitud heliloojatest oma töödes ilmu-tab rahvuslikku tagapõhja. Meie lähema-telt naabritelt soomlastelt ja lätlastelt, kes innuga sündmustele tundsid kaasa, paigu-tati laule kavasse erilise sõpruse avaldu-sena. Laulupeo ettevalmistus näitas väl-japaistvalt kõrget taset.

Väljaspool käsitletud ainet ja loetletud nimesid tuleks eesti autoritest mainida P. Sūda'nt, kes töötas päämiselt instrumen-taalsel alal; siia liiki puhtal kujul kuulub ka A. Eller. Nimetatud olgu veel E. Brauer, E. Tubin, J. Jūrgenson, A. Kara-fin, A. Känd, E. Kapp, V. Leemets ja K. Ritsing.

Pääle üldlaulupidude Eestis kooralda-takse õige rohkesti laulupäevi, mille arv aastas tōuseb 30—40-ni. Laulupeod ning päevad on suuresti mõjunud kaasa kooride organiseerimiseks ja nende võime tõstmi-seks. Sellega ühenduses nad kasvatasid ka rahvustunnet ning isetegevust. Prae-gune olukord Eesti koorilaulu alal laseb väljendada kõige paremaid lootusi tulevi-ku mõttes. Niisuguse usuga uutele õnne-rikastele päevadale jätkame oma teed en-da paremate naabrite kõrval.

E. Visnapuu.

Igaunijas X. vispārējie dziesmu svētki. X. Eesti üldlaulupidu.

Dziesmu svētki mūsu, igauņu, dzīvē nav tikai patīkama tautiska tradīcija, kurai ir goda pilna pagātne un liela nozīme kā nacionālās pašapziņas un vienības modinātājam tautiskās atmodas laikmetā, bet tie ir tagad un būs arī nākotnē varenākais notikums, kas ar senatnes spēku aizrauj visu mūsu valsti un tautu, nesot līdzī dvēseles atdzimšanu un garīgu nobriedumu, pildot

Laulupidu meie eesti elus pole mitte ainult õilis rahvuslik traditsioon, mis omab aulist minevikku jo tāhtsust ärkamisaja rahvusliku iseteadvuse ja ühistunde äratajana, vaid see on ka nüüd ja tulevikus võimsaim suursündmus, mis ürgjõuliselt haarab kogu meie riiki ja rahvast, tuues sinna hingelist uuestisündi ja vaimlist tõusu, täites südameid võimsaste elamustega

Igaunijas X. dziesmusvētku kopskats.
X. Eesti laulupeo üldvaade.

sirdis ar spēcīgiem pārdzīvojumiem un spārnojot tās tautiskā vienības sajūtā, savstarpējā uzticībā kopējās gribas spēcīgai izpausmei no sirds dziļumiem plūstošā tautas dziesmā.

Šis dvēseles spēks arvien pakāpeniski audzis, tāpat kā pastāvīgi paplašinājušies katru dziesmu svētku ārējie apmēri. Un

ning tiivustades neid rahvuslike paleustuunas ühistunde, vastastikusele usaldusele ühise tahte võimsale väljendamisele südamest süttivas rahvuslikus laulus.

Ūha kasvanud on see hingeline jõud, nagu on järjest kasvanud ka iga laulupeo välised mөөdud. Ja nüüdki, kümnendal —

arī šoreiz, desmitos — jubilejas dziesmu svētkos, tas izvērtās par visspēcīgu tautisku triumfu, kur izpaudās dziļi pārdzīvojumi un bezgala spēka pārpilnība.

Svinīgā garastāvokļa pacelšanu veicināja arī Latvijas valsts prezidenta apciemojums, jo ierodoties līdz ar mūsu valsts vecāko pirmajā un otrajā dienā dziesmu svētkos kā goda viesi, prezidents teica sirsnīgu apsveikuma runu veiklā un skaidrā igauņu valodā, uz ko tautas masas reaģēja ar lielu sajūsmu. Tāpat pacilātību veicināja Latvijas studentu apvienotā jauktā kora uzstāšanās dziesmu svētku pēdējā dienā. Koris imponēja ārēji ar saviem stilā un labā gaumē darinātiem tautas tērpiem, kas akadēmisko jaunatni padarīja vēl svaigāku un mīļāku, bet, protams, arī ar prieka pārpilno, jaunības pārpūstošo dziesmu, kas apliecināja augstu kultūru.

Tā tad mūsu dziesmu svētki sūtīja Latvijai daudz gavilējošu sirsnīgu simpātiju, ko radīja mūsu augstā goda viesi — prezidenta ievērojamā, vienkāršā, sirsnīgā, taisnā un mīlestības cienīgā personība, kā arī akadēmiskās jaunatnes dzīvības pilnais kolektīvs, kuru pulkā mūsu dziesmu tautai ir daudz labu personīgu pazīstamu un mīļu draugu, sevišķi „Dziesmuvaras” kori. Sirsnīga pateicība latviešu viesiem par viņu apciemojumu, kas papildināja mūsu dziesmu svētkus ar īpatnēju, svaigu niansi.

Kur rodas šī vispārējā sajūsma un spontāno pārdzīvojumu komplekss, ko dziesmu svētki iekustina tik spēcīgos vilņos — šī jautājuma pamatīga izskaidrojuma godātiem latviešu lasītājiem varbūt nevajaga: viņiem taču tāpat kā mums dziesmu svētku kults kļuvis par nacionālu mistēriju, kas vienota ar tautiskās atmodas laikmetu un tai sekojošo tautisko gara attīstību. Un mūsu patstāvības iegūšanā un mūsu valsts dibināšanā arī mēs smēlāmies drošību, spēku un ticību savai nākotnei. Un tā mums Igaunijā jau tūlīp pēc valsts nodibināšanas sāka riņķot teiciens: „Igaunija ir sevi iedziedājuši patstāvībā”. Kaut gan tas izklausās itkā paradokss, tomēr tur pamatos ir nopietna doma.

Latvija svinēja šogad savu dziesmu svētku 60. gadu jubileju, mēs desmitos vis-

juubelilaulupeol, see paisus kõikvõimsaks rahvuslikuks trüumfiks kõrgepingeliste elamuste ja määratu jõuküllusega.

Piduliku meeoleolu tõusuks aitas kaasa ka Latvija presidendi külaskäik, kuna president viibides ühes meie riigivanemaga auvõõrastena laulupeol esimesel ja teisel päeval, ütles südamliku tervituskõne ladus ja selges eesti keeles, millele rahva hulgad suure vaimustusega reageerisid. Samuti tõstis elevust laulupeo viimasel päeval Läti ühendatud üliõpilassegakoori esinemine. Koor imponeeris nii väliselt oma stiilsete, maitsekate rahvariietega, mis akadeemilist noorust veel värskemaks ja armsamaks tegi, muidugi aga ka oma võimsa rõõmuküllase, noorusest rõkkava lauluga, mis osutas kõrget kultuuri. Nii siis Latvijale meie laulupidu saatis palju hõiskavaid südamlikke sümpaatiad — mille väljakutsumist soodustasid meie kõrge aukulalise — presidendi kaalukas, õilislihtne, südamlik — otsekohene ja armastusväärne isik, kui ka akadeemilise nooruse tujuküllane kollektiiv, mille hulgas meie laulurahval küllaltgi isiklikke häid tutvavaid ja armsaid sõpru — eriti „Dziesmuvara” koorist. Südamlik tänu külalistele nende külastamise eest, mis rikastas meie laulupidu omapärase, värske nüansiga.

Millest tuleb see üldine vaimustus ja spontaansete elamuste komplek, mida laulupidu nii jõulistes laenetes liikuma paneb — selle põhjalikumat seletust vist austatud läti lugejad ei vaja: on ju neil samuti kui meilgi laulupeo kultus saanud rahvuslikuks müsteeriumiks, mis ühenduses ärkamisaja ja sellest järgneva rahvusliku arengu õilsate paleustega. Ja meie iseseisvuse saavutamisel ja meie riikide rajamisel — eks siingi laulupidudest ammutasime julgust ja jõudu ning usku oma tulevikku. Ja nii ongi meie Eestis juba peale omariiklust käimas lause: „Eesti on end iseseisvaks laulnud”. Kuigi see kõlab näiliselt paradoksina, on selles põhiolemuselt siiski oma tõeline mõte.

Läti pidas tänava oma laulupidude 60. juubelit, meie kümnendat üldlaulupidu, mida esimesest laulupeost lahutab 64 aastane vahemaa. Nii siis juubelilaulupeod mõlemail naaberrahvastel. Eks seegi suu-

pārējos dziesmu svētkus, kurus no pirmajiem dziesmu svētkiem šķir 64 gadu starplaiks. Tā tad abās zemēs bija jubilejas dziesmu svētki. Tas palielināja viņu ārējās dimensijas un tāpat arī iekšējo spēku.

Cienījamos latviešu lasītājus, kā domājams, interesē mūsu jubilejas dziesmu svētku reālais sagatavošanas darbs un tā veikšana. Sniegšu par to dažus datus. Pirms valsts patstāvības iegūšanas vispā-

rendas nende väliseid dimensioone kui ka sisemist jõudu.

Lugupeetud lāti lugejaid huvitab arvatavasti meie juubelilaulupeo reaalne ettevalmistustöö ja selle läbiviimine. Olgu siis sellest toodud mõned andmed. Kuna enne riiklist iseseisvust üldaulupidusid korraldasid tähtsamid ja vanemad seltsid — päämiselt „Vanemuine“ Tartus ja „Estonia“ Tallinnis*), siis Eesti vabariigi-

Igaunu dziedātājas Saamu un Moona salu tautas tērpos.
Eesti lauljannad Saare ja Muhumaa rahvariideis.

rējos dziesmu svētkus sarīkoja ievērojamākās un vecākās biedrības, galvenā kārtā „Vanemuine“ Tērbatā un „Estonia“ Rēvelē*), bet republikas laika dziesmu svētkus, sākot ar VIII., organizē Igaunu Dziedātāju Savienība. Tā apvieno visas valsts dziedoņus un dibināta 1921. gadā. Pēdējos gados savienībai pievienoti sekcijas veidā arī tautas pūtēju orķestri jeb ragu kori, kā tos pie mums

aegsed laulupeod, alates VIII. korraldab Eesti Lauljate Liit. See on üleriikline organiseeritud lauljaskonna koondis, asutatud 1921. a. Viimastel aastatel on koondunud liidu juure seksioonina ka rahva puhkpillide orķestrid ehk pillikoorid nagu neid meil nimatatakse. Oma rohkem kui kümneaastase tegevuse jooksul on liit suutnud end organiseerida autoriteetseks lauljaskonna keskkoondiseks,

*) Pirmos dziesmu svētkus sarīkoja „Vanemuine“ uz J. V. Jansena ierosinājumu Tērbatā 1869. gadā. Bez tam Tērbatā notika II., IV. un V. dziesmu svētki, bet Rēvelē III., VI., VII.

*) Esimene laulupidu korraldati „Vanemuise“ poolt J. V. Jannsen'i algatusel Tartus 1869. a. Paale selle peeti Tartus II., IV. ja V. laulupidu Tallinnas aga III., VI., VII.

nosauca. Savā vairāk kā desmit gadu darbības laikā savienība paspējusi sevi noorganizēt par autoritatīvu dziedātāju centru, tā kā tagad jau vairāk kā puse no visiem stingras organizācijas koriem ir savienības biedri. Jāpiezīmē, ka lielais vairums koru pie mums darbojas vai nu kā patstāvīgas dziesmu - mūzikas biedrības, vai arī kā kori pie dažādām citām biedrībām (izglītības, ugunsdzēsēju, atturībnieku un citas biedrības). Bet bez tiem ir arī kori, kas darbojas ārpus oficiāli apstiprinātu biedrību rāmjiem. Savienība cenšas tos pamazām noorganizēt par reģistrētām biedrībām un apvienot savā tīklā, jo pēc savienības statūtiem tas citādi nav iespējams. Izveidošanas darbs veicas samērā labi, un savienības locekļu skaits pakāpeniski aug, tā kā apmēram pirms gada savienība varēja nolemt, ka vispārējos dziesmu svētkos var piedalīties kā aktīvi dalībnieki tikai savienības biedri. Savienībai ir nod. Tērbatā, Rakverē, Vilandē, Pērnāvā un Paidē. Jubilejas dziesmu svētku sagatavošanas darbu savienība uzsāka jau 1929. gadā. Savienības valde izstrādāja vispārējos pamatnoteikumus, pēc kuriem atsevišķas koru vienības izveidoja dziesmu svētku programmu vispusīgāku. Tā noorganizēja jaukto kopkori, kopējo vīru kori, atsevišķo jaukto kori un sieviešu kori. Speciālā jauktā korā sastāvā iedalīja lielākos, spējīgākos pilsētu korus, kuriem varēja uzticēt atbildīgākus uzdevumus — it īpaši parādīt mūsu korā dziesmas tagadnes ražojumu tipiskākās parādības, kas prasa kā savā tehnikā, tā arī mūzikālā satura iztulkojumā jau augstākas kvalitātes priekšnesuma aparātu, nekā kopkori. Tas pats sakāms arī par speciālo vīru kori, jo kopējo vīru kori sastādīja speciālie vīru kori plus jaukto koru vīru balsis, tāpat kā kopējā jauktā korā priekšnesumos dabiski piedalījās arī speciālā jauktā korā dalībnieki. Sieviešu kori ietilpa daži nedaudzie speciālie sieviešu kori un visas jauktā kopkorā sieviešu balsis.

Dziesmu svētku repertuāra uzsvaidzināšanai 1929. gadā notika korā dziesmu sacensība. Dziesmu svētku programmas sastādīšanas komisiiju Dziedātāju Savienības valde ievēlēja 6. III. 1930. g. Komisija pēc 20 sēdēm iesniedza dziesmu prog-

nii et praegu juba üle poole kindla organizatsiooniga kooridest on liidu liikmed. Olgu tähendatud, et rõhuv enamusi koore täatavad meil kas iseseisvate laulu-mängu seltsidena, ehk jälle kooridena mitmesuguste teiste seltside juures (haridus-, tuletõrje-, karskus — ja muud seltsid). Peale nende on aga ka koore, mis tegutsevad väljaspool ametlikult kinnitatud ühingu raame. Neid liit aegamööda püüab korraldada registreeritud seltsideks ja siis oma võrku koondada, kuna liidu põhikirja järele see muidu pole võimalik. See kujundamine edeneb võrdlemise edukalt ja liidu liikmete arv järjest kasvab, nii et umbes aasta eest liit võis teha otsuse, mille järele üldlaulupeost võivad tegelastena osavõtta ainult liidu liikmed. Liidul on osakonnad Tartus, Rakveres, Viljandis, Pärnus ja Paides. Juubelilaulupeo ettevalmistamistöödele liit asus juba 1929. a. Liidu juhatus säädis üles üldised põhimõtted, mille järele laulupeo kava ettekandvate üksuste poolest muudeti mitmekesisemaks. Nii kujundati: üldsegakoor, üldmeeskoor, erisegakoor, erimeeskoor ja naiskoor. Erisegakooride koosseisu määra ti suuremad, võimelisemad linnade koorid, kelledele võidi anda vastutusrikkamad ülesanded, nimelt — esitada tüübilisemaid näiteid meie koorilaulu tänapäeva tootangust, mis nii oma tehnikalt kui ka muusikaliselt sisult ja tõlgitsemiselt nõuab juba kõrgema kvaliteediga ettekande aparati, võrreldes üldkooridega. Sama käib ka erimeeskooride kohta, kuna üldmeeskoori moodustasid erimeeskoorid pluss segakooride meeshääled, nagu ka üldsegakoori ettekandest võtsid osa loomulikult ka erisegakoori lauljad. Naiskoori kuulusid mõned vähesed erinaiskoorid ja kogu nais-hääled üldsegakoorist.

Laulupeo repertuaari värskendamiseks toimus 1929. g. kooride võistlus. Laulupeo laulude kava koostamise toimkonna Lauljate Liidu juhatus valis 6. III. 1930. Toimkond, pidades üles 20 koosoleku, esitas liidu juhatus kaudu laulude kava liidu nõukogule, kes selle 6. juunil 1930. a. kinnitas. Laulupeo üldkooride noot ilmus trükist 1930. a. sügisel; erikooride noodid ilmusid aasta hiljem. X. üldlaulupeo pilli-

rammu savienības valdei un tä savukārt tälak — savienības padomei, kas to apstiprināja 6. jünijä 1930. g. Dziesmu svätku kopkoru notis iznāca 1930. gada rudenī, speciälo koru notis nodrukāja gadu vēlāk. X. dziesmu svätku ragu koru programmu sastādija orķestru sekcija.

Dziesmu svätkus izsludināja ar sevišķu uzsaukumu mūzikas žurnälä „Muusika-leht“ 30. sept. 1930. g. Korī uz to reaģēja ar lielu gatavību un interesi un dziesmu svätkiem registrējās 660 korī ar 21000 dziedätäjiem un mūziķiem. Pēc dziesmu svätku programmas sastādīšanas un nošu iznākšanas registrējušies korī sāka gatavoties. Nu bija jāsastāda plāns, kas pa daļai norādīja, kā korīem mūzikāli sagatavoties. Laiku no nošu nodrukāšanas līdz ziemas svätkiem atstāja koru diriģentiem, lai tie iepazītos ar dziesmām. Savienība iesāka koru sagatavošanas priekšdarbus radio ceļä 1931. g. janvārī. No 11. janvāra līdz 26. aprīlim katru svät-dienu bija radiofonä viena dziesmu svätku stunda. Šai laikā labākie Rēveles korī demonstrēja dziedätäjiem visu dziesmu svätku kopkoru programmu, pie kam neierobežojās tikai ar dziesmu priekšnesumiem, bet diriģenti deva dažādus paskaidrojumus par dziesmu mūzikālo struktūru, norādījumus tehnisku grūtību pārvarēšanai un mūzikālā iztulkošanä līdz ar satura analīzi. Šādu stundu bija pavisam 15. Pavasarī, maija sākumā, savienība aicināja visus diriģentus trīs dienu kursos Rēvelē, kur bez vispārēja rakstura vokāli - mūzikāliem jautājumiem apskatīja vēl reiz sevišķi pamatīgi arī dziesmu programmu un jau ļoti dzīvi — Rēveles labāko koru priekšnesumā. Viņu diriģenti to vispusīgi atrisināja un izskaidroja, kur kursanti piedalījās ļoti aktīvi. 3. decembrī 1930. gadä Dziedätāju Savienības padome ievēlēja par 10. vispārējo dziesmu svätku virsdiriģentiem J. Äviku, R. Kullu, V. Nerepu, L. Neumani, J. Simmu un T. Wettiku. Darbu iedalīja tā, ka par kopkorā vadoniem tika Neumans**), Nereps un Wettiks, par vīru koru vadoni J. Simms, par

kooride kava koostas pillikooride sektsioon.

Laulupeo väljakuulutamine erilise üleskutsega toimus „Muusikalehes“ 30. sept. 1930. a. Sellele reageerisid koorid suure valmisolu ja innuga ning laulupeost osavõtuks registreerisid 660 koori 21000 laulja - mängijaga.

Laulupeo kava valmides ja noodi ilmudes hakkasid registreerijad koorid seda omandama. Nüüd oli tarvis asuda kava koostamisele, mis detailselt käsitab kooride muusikalist ettevalmistamist. Aeg noodi ilumisest kuni jõuludeni jäeti selleks, et koorijuhid tutvuksid lauludega. Liidu esimene ettevalmistusaktsioon toimus raadio teel, algades 1931. a. jaanuaris. 11. jaanuarist kuni 26. aprillini oli raadios igal pühapäeval laulupeo tund, millise ajaga Tallinna paremad koorid esitasid lauljaskonnale laulupeo kogu üldkooride kava. Selle juures ei piiratud mitte ainult laulude ettekandmisega, vaid koorijuhtide poolt anti mitmekülgseid seletusi laulude muusikalisest struktuurist, näpunäiteid tehniliste raskuste äravõitmisest ja muusikalisest tõlgitsemisest ühes sisulise analüüsiga. Neid tunde oli kokku 15. Kevadel mai alul kutsus liit kõik koorijuhid Tallinna kolmepäevalisele kursusele, kus pääle üldist laadi vokaalmuusikaliste küsimuste arutamise ning demonstreerimiste terve laulude kava veel kord põhjalikult läbivõeti, kuid juba elavalt — Tallinna paremate kooride ettelaulmisel — nende koorijuhtide mitmekülgtsel arutlusel ja selgitusel, millest kursandid osavõtsid väga aktiivselt. 3. dets. 1930. a. Lauljate Liidu nõukogu valis X. üldlaulupeo muusikajuhtideks J. Aavik'u, R. Kull'i, V. Nerep'i, L. Neuman'i, J. Simm'i ja T. Vettik'u. Töö jagati nii, et üldkoori juhtideks said Neuman**), Nerep ja Vettik, meeskooride juhiks J. Simm, erisegakooride juhiks J. Aavik, kuna pillikoorid jäid R. Kull'ile, kes ka eelmisel laulupeol neid juhatas.

Ringkondlised eelproovid algasid 1932.

**) L. Neumanim bija vēlāk slimības dēļ jāatsakās, kad tas jau bija veicis daudzus mēģinājumus.

**) L. Neuman pidi hiljem tervislīstel pūhjustel loobuma, olles teinud juba hulga eelproove.

spetsiālo koru vadoni J. Āviks, bet ragu orķestri palika R. Kullam, kas tos vadīja arī pirmajos dziesmu svētkos.

Provinces kopmēģinājumi sākās 1932. g. janvārī un ilga līdz pašiem dziesmu svētkiem. Tā kā virsdiriģentiem nebija iespējams visos apgabalos personīgi vadīt kopmēģinājumus (kopkoru rajonu bija pavisam 71), tad ievēlēja par viņu palīgiem instruktorus, kas izdarīja sagatavošanas mēģinājumus mazākos apgabalos. Instruktori bija: Jos. Āviks, E. Āvs, A. Karafins, P. Laja, K. Leinus, A. Pungs, K. Retseps, R. Ritsings, E. Rozenbergs, J. Sārs, K. Tuvike.

Bez vēl uzskaitītiem bija vēl spetsiālo jaukto koru, atsevišķo vīru koru un orķestru mēģinājumi, kas notika virsdiriģentu vadībā tāpat pa rajoniem; šo apgabalu, protams, bija mazāk. Pavisam tika sarīkoti 170 mēģinājumi. Kā mēr dziesmu svētku mūzikālā programma sniedz ziņāmu pārskatu par mūsu koru dziesmas attīstību, kā arī par kopkoru priekšnesuma spējām — vārdu sakot, par tautiskās koru dziesmas limeni plašuma maštābā, tad reizē ar to radās doma sniegt pārskatu arī par mūsu mūzikas kultūras citām nozarēm, tā sakot, iespīezoties īgauņu mūzikas pasaules dziļumos un augstumos, kā arī priekšnesuma smalkumā. Tā radās vajadzība sarīkot paralēli jubīlejas dziesmu svētkiem „Igaunijas mūzikas svētkus“, kas šai gadījumā ar savu sistematiskumu un pilnību bija Igaunijā pirmie. Te bija jau jāgrīezas pie attīcīgiem spetsiālistiem un īestādēm, kas to arī atbalstīja. Mūzikas svētku programmā bija: Estonia simfoniskā orķestra simfonisks koncerts autoru vadībā, kamermūzikas vakars (Akadēmiskā skatu mākslinieku bīedrība), A. Kappa oratorija „Hiobs“ (Estonia's mūzikas nodaļas koris), C. Krēka „Rekvīēms“ (Estonia's mūzikas nodaļa), baznīcas kantātu rīts (Jāņa oratorijas koris) un īgauņu operu uzvedumi — A. Vedro „Kau-po“ un A. Lemba „Kalmuneid“ (Kapu jaunava) Estonia's operas trupas īzpīdījumā. Visam tam bija jādod pietīekoši vispusīgs pārskats par īgauņu tagadējo mūzikas kultūru un tās limeni. Kā tas viss bija un kādu īespaīdu tas radīja, par to mēs pašī nevaram tik labī spīriest, vai arī, ja varam,

a. jaanuaris ning kestsīd kuni laulupeoni. Kuna ūldjuhtīdel vōīmalus puudus kōīgis ringkondades īsiklikult eelproove juhtīda (ūldkōori ringkonde oli 71), īīs valīti neīle abīks īnstruktorīd, kes vāhēmates ringkondades eelharjutusi tegīd. īnstruktorīteks olīd: Jos. Aavīk, E. Aav, G. Erne-saks, A. Karafīn, P. Laja, K. Leīnus, A. Pung, K. Pūtsep, R. Rītsīng, E. Rosen-berg, J. Saar, K. Tuvīke.

Pāāle ūlalōēldu olīd veeīl erīsegakōorīde, erīmeeskōorīde ja pīllīkōorīde proovīd, mīstoīmusīd ūldjuhtīde juhatusel samuti ringkondade jāreīle; neīd ringkondī oli mīdu-gī vāhēm. Ūldse korraldatī 170 eelproovī.

Kuna laulupeo muusīkalīne kava annab teatava ūlevaate meīe kōorīlāulu loomīngust kui ka masskōorī ettekande vōīmeīst — sōnaga rahvuslīku kōorīlāulu tasapīnnast laīuse maštabī, īīs sellega kōos tek-kīst mōte anda ka meīe muusīka kultuuri teīstelt aladelt — tungīda — nōnda ūtel-da — eesti muusīkalīse loomīngu sūgavus-tesse ja kōrgustesse ning ettekande peen-sustesse. Sellest jārgnes tarve korralda-da juubelīlāulupeoga rōōbīti „Eesti muusīkapidustused“, mīs kāesoleval juhul oma sūstemaatlīkuselt ja tāīelīkkuselt olīd es-makordsed Eestī. Sīīn tuli pōōrduda ju-ba vastavate spetsīaal-asutuse ja jōūdude poole, kes selle soorītasīd. Muusīkapidus-tuste kavas olīd: sūmfoonīa konsert Es-toonīa sūmfoonīa orķestri poolt autorīte juhatusel, kamermuusīka ōhtu (Akadeemīlīne helīkunstnīkude selts), A. Kapp'i oratoorīum, „Hīīob“ (Estoonīa muusīka osa-konna koor), C. Kreek'i „Requīem“ (Es-toonīa muusīka osak.), X kīrīkukantaatīde hommīk (Jaani oratoorīumi koor) ja eesti ooperī etendused — A. Vedro „Kaupo“ ja A. Lemba „Kalmuneid“ (Estoonīa oope-rītrupp). Kōīk see pīdī andma kūllalt mītmekūlgse ūlevaate eesti tānapāeva muusīkakultuurīst ja tasapīnnast. Kuidas see kōīk oli ja mīllīst mōju ja muljeīd āratas, selle ūle eī saa meīe īse hāstī otsustada ehk kui saame, īīs īkkagi teatud subjektīīvīuse ja lāhēmaa perspektīīvīst. Selle-pārast meīd huvītab vāga, mīllīse mulje saīd meīe juubelī laulupeost ja muusīkapidustustest meīe lugupeetud kūlalīsed vā-līs - muusīkaarvustajad, erītī me sōbra-

tad tomēr ar zināmu subjektivitāti un tuvu perspektīvi. Tāpēc mūs ļoti interesē, kādu iespaidu no mūsu jubilejas dziesmu un mūzikas svētkiem ieguva mūsu cienījamie viesi — ārzemju kritiķi, sevišķi no mūsu draudzīgās sabiedrotās valsts Latvijas, kura bija komandējusi šurp savus autoritātīvākos skaņu mākslas kritiķus. Svešam lietpratējam ir katrā ziņā labākas iespējas objektīvai novērtēšanai pareizā perspektīvā.

Man no savas puses jākonstatē tikai tas, ka visa mūsu skaņu māksla pēdējos desmit gados ir krietni gājusi uz priekšu, un kopkorā priekšnesumi dziesmu svētkos, salīdzinot ar iepriekšējiem, uzrādīja iepriecinošu progresu, ne tikai disciplinā un kopdziedāšanas tehnikā, bet arī balsu kultūrā. Vai tas arī nav dziesmu svētku mūzikāls ieguvums un uzvara, kas dod cerību un ticību labākai nākotnei un spārno enerģiju turpmākam darbam arvien vairāk uz pilnību. Un vai tas viss nenotiek mūsu garīgās sejas izdaiļošanai, mūsu gara kultūras padziļināšanai, mūsu dārgās zemes, tautas un valsts laimei, godam un dailei!

J. Ā v i k s.

Latvijas preses atsauksmes par igaunņu dziesmu svētkiem. Lāti. ajakirjandus Eesti laulupeost.

Visi latviešu laikraksti igaunņu 10. jubilejas dziesmu svētkiem veltīja lielāku uzmanību. Šeit atzīmēsim latviešu lielāko laikrakstu atsauksmes par mūsu sabiedrotās kaimiņu tautas svētkiem.

„Igaunijas 10. jubilejas dziesmu svētki“ — raksta Zemnieku Savienības laikraksts „Brīvā Zeme“ — „rādīja ne tikai igaunņu mūzikas plašumu un vērtību, jo tikai ar to bija piepildītas visas kopkoncertu, atsevišķo koncertu un uzvedumu programmas, bet ļāva arī izausties tām sirsniņās draudzības jūtām, kas valda starp Igauniju un kaimiņiem, sevišķi sabiedroto Latviju.

„Igaunņu lielais kopkoris“ — turpina laikraksts — „(ap 18.000 dziedātāju) šoreiz bija sevišķi spožs un disciplinēts. Tas vairāku gadu ārkārtīgi rūpīga un sistēmatiska darba nopelnis. Šis darbs — kā to rādīja koncerti — arī pilnām sevi attaisnoja. Lielā dziedātāju masa ar vislielāko uzmanību sekoja dirigentu mājiņiem viegli padoties niecīgākai tempu maiņai un katrai citai dirigenta prasībai. Mūsu tikko notikušo dziesmu svētku kopkoris var šīnī ziņā daudz ko no igaunņu korā mācīties. Tāpat kā mēs varam par priekšzīmi ņemt arī pašu dziesmu svētku programmas sagatavošanas darbus.

likust liitriigist Latvijast, kes oli komandeerinud siia oma autoriteetsemad helikunsti kriitikud. Võõral asjatundjal igitahes on paremad võimalused objektiivseks hindamiseks õigest perspektiivist.

Omalt poolt pean ainult konstateerima seda, et kogu me helikunst on viimase kümne aasta jooksul tublisti edenenud ja masskoori ettekanded laulupeol ilmutasid, võrreldes eelmisega, rõõmustavat progressi mitte ainult distsipliinilt ja kooslauu tehnikalt vaid ka häälekultuurilt. Eks seegi ole laulupeo muusikaline saavutus ja võit, mis annab lootusi ja usku paremasse tulevikku ning tiivustab energiat edaspidiseks tööks ikka täiuse poole. Ning eks seegi sünni kõik meie vaimlise pale rikastamiseks, meie vaimukultuuri süvendamiseks, meie kalli kodu, rahva ja riigi õnneks, auks ja iluks!

J. A a v i k.

Kõik lāti ajalehed pühendavad suurt tähelpanu Eesti 10. juubelilaulupeole. Siin märgime lāti suuremate ajalehtede hinnanguid meie liitlase ja naabri pidustustist.

„Eesti kümnendas juubelilaulupidu“ — kirjutab Põllumeeste kogude ajaleht „Briva Seme“ — „näitas mitte ainult eesti muusika laiust ja väärtust, kuna ainult sellega olid täidetud kõik üldkontsertide, erikontsertide ja muu ettekanne kavade, vaid aitas väljendada ka neid sõprustundeid, mis valitsevad Eesti ja tema naabrite vahel, iseäranis vahekordades liitlase Lätiga.“

„Eesti suur üldsegakoor — ütleb edasi ajaleht (umbes 18.000 lauljat) seekord oli eriti hiilgav ja distsiplineeritud. See oli mitme aasta vāga hoolsa ja sūstemaatilise tōō tulemuseks. Tōō, — mida näitasid kontserdid — ei ole asjata tehtud. Suur lauljate mass jālgis kōige suurema tāhelpanuga koorijuhtide shestidele ja kergesti tundis kōige vāiksemaid tempo muutusi, ning muid juhataja nōudeid. Meie laulupeo ūldkoor vōib eestlaste koorist palju õppida. Samuti vōime eeskujuks vōtta ka laulupeo kava ettevalmistuse tōōd.“ Aga on ka asju, mis kirjutise autoril pole meeldinud. „Kuid ka paljul ja mitmel kohal eesti laulupidu oli parem meie

Bet ir vĕrojumi, kas raksta autoram nav patikami. „Ja nu daudzas un dažadās ziņās igaunų svĕtki bija pāraķi par mūsejiem“ — raksta viņš — „tad vienā ziņā gan mēs esam priekšā — igaunų klausitājam trūkst sajūsmas savai dziesmai, trūkst cienības pret to dziesmu skaidstumu un krāšņumu, kas plūst no estrādes. Visskaistākā dziesma netraucē igaunų klausitāju laukumā pilnā balsi sarunāties, pastaigāties, ēst savas sviestmaizes. Sevišķi tas sakāms par attālākām vietām, lai gan te koris skanēja vēl brīnīškāk, kā tuvumā.“

Laikraksts „Jaunākās Zīpas“ atzīmē, ka šie 10. vispārējie dziesmu svĕtki izvērtušies „par visvalstiskākiem tautas svĕtkiem. Tie bija nacionāli svĕtki vēl lielākā mērā, nekā jebkuŗi iepriekšējie“. Svĕtku iespaidīgākie mirķļi bijuši: „dziedātāju un orķestru mūziķu 7 klm. garais gājiens cauri pilsētai, kas ilga 1 stundu 48 minūtes, dziesmu svĕtku atklāšanas ceremonija un kopkoru koncerti.“

„Kas redzējuši un dzirdējuši kādus no Igaunijas beidzamajiem dziesmu svĕtkiem,“ — raksta „Jaunāko Zīņu“ mūzikas kritiķis, — „tie atzīs, ka šai nacionālo spēku demonstrācijā piedalās visa tauta. Svĕtku ideja un mērķis ietver nacionālo renesansi. Ipaši Igaunijas brīvvalsts laikā rīcība un rosība kļuvusi liela, plaša, neatvairāma. Zeme ar lielāko uzmanību seko „Eesti Lauljate Liit“ direktivam. Kāda autoritāte un darbības vĕriens šai organizācijā, to liecina milzīgais koru un orķestru skaits.“

Mūzikālā programma ļoti plaša un vispusīga. Rādīta nevien tautas dziesma, tās dažādajos izteiksmes veidos, bet arī oriģināldziesma, kas uzplaukusi ipaši pēdējos gadu desmitos, ipatnēji krāšņi; rādīti, līdztekus tautas mākslai, tāpat igaunų mūzikas jaunākie sasniegumi lielajās formās — operā, oratorijā, rekviēmā, kantātē, simfoniskā un kāmermūzikā. Mūsu rosīgie kaimiņi šoreiz konzekventi bijuši mūzikālās programmas izvēlē. Visur skanēja vienīgi igaunų komponistu darbi.“

Laikraksts „Latvis“ raksta, ka „grūti ir iedomāties jaukāku un izdevīgāku dziesmu svĕtku vietu, kāda ir Igaunijā.“ Laikraksts atzīmē, ka dziesmu svĕtku atklāšana iekritusi darba dienā, „tomēr tas nemazināja pirmās dienas svĕtku sajūtu — pusdienas laikā aina mainījās, plkst. 2 aizkrita veikalu durvis un pilsētu pārņēma svinību jūisma. Likās, ka no zemes auga ļaužu straumes un koru rindas, kas plūda un plūda pilsētas dzīvākā un atklātākā vietā — tā saucamā „krievu tirgus laukumā“. Pa kalnainām vecpilsētas ieliņām ļaužu bari tecēt tecēja, krāsaini un raibie tērpi, karogotie gājieni un orķestru skaņas pārpildīja visu apkārtni. Likās, ka kāds neredzams spēks rauj pilsētu saplūst vienā vietā un vienā pūlī.

Lielu pārsteigumu iebraucējiem — konstatē šis laikraksta līdzstrādnieks, kas piedalījies svĕtkos, — „sagādāja igaunų kārtība gājiena laikā ielās. Ne tur bija policistu ķēdes, ne arī kādu speciālu iezogojumu. Pati publika tik priekšzīmīgi ieturēja kārtību, ka dziedātājiem visa iela bija brīva. Policisti bija nostādīti tikai lielākos ielu krustojumos uz zirgiem.“

omast,“ kirjutab tema, „siis ūhelt poolt küll oleme meie neil ees — eesti kuulajal puudub vajadust oma laulu üle, puudub autunnet laulu ilu ja vägevuse vastu, mis voolab kõlakojust. Kõigeenam laul ei tülita eesti kuulajat laulupeo platsil rääkida täiel häälel, kõndida, süüa oma võlleiba. See on iseäranis öeldav kaugeimate kohtade kohta, olgugi, et siin kõlas laul veel vägevamalt kui läheduses.“

Ajaleht „Jaunakas Zīpas“ tähendab, et „see 10. eesti üldlaulupidu kujunes kõige riiklikumaks rahvapeoks. Need pidustused olid veel suuremal määral rahvuslik pidu, kui kõik eelmised.“ Lauupeo valmistavamad silmapilgud olla: „Lauljate ja pillikooride 7 kilomeetriline rongikäik läbi linna, mis kestis 1 tunni ja 48 minutit, laulupeo avamise aktus ja üldkooride kontserdid.“

„Kes näinud ja kuulnud mõningaid Eesti viimist laulupidudest,“ kirjutab „Jaunakas Zīpas“ kritiik — „nad teavad, et sellest rahvuslikude jõudude demonstreerimisest võtab osa kogu rahvas. Pidustuste idee ja eesmärgid sisaldavad rahvuslikku renesanssi. Eriti Eesti vabariigi ajal on korraldus ja elavus saanud suureks, laiaaks ja kinnipidamatuks. Kogu maa suurema tänelpanuga jälgib „Eesti Lauljate Liidu“ direktiivi. Missugune autoriteet ja töövõime on sel organisatsioonil, seda tunnistab suur kooride ja pillikooride arv. Muusikaline oli kava väga laiaulatusline ja mitmekesine. Näidatud mitte ainult rahvalaul tema mitmesuguseis väljendusi, vaid samuti ka alguspärane laul, mis areenud iseäranis viimaseil aasta kümneil eriti hiilgavalt; näidati eesti rahvakunsti kõrval ka eesti muusika uuemat toodangut suurtes vormides — operis, oratooriumis, requiemis, kantaa-tis, sümfoonilises ja kamermuusikas. Meie töökad naabrid on seekord olnud konsekvēntsed muusikalise kava koostamisel. Igalpool kõlasid ainult eesti heliloojate teosed.“

Ajaleht „Latvis“ kirjutab, et „raske leida teist nii ilust ja soodsat laulupeo platsi, milline on Eestis.“ Ajaleht märgib et laulupeo avamine olnud küll äripäeval, siiski see ei vähendanud esimese päeva pidutunnet — „lõuna ajal pilt muutus, kell 2 kukkusid kinni äride ukseid ja linna haaras, pidustuste vaimustus. Näis, etnagu alt kasvaksid rahva hulga ja kooride read, kes voolasid ja voolasid linna suuremale ja laiemale kohta — nõnda nimetava „vene turuplatsi“. Rahva hulga voolasid vanalinna uulitsaid mööda, värvilised ja kirjud rahvariided, lippudega rongikäigud ja orkestride helid täitsid kogu ümbruse. Jāi niisugune mulje, et keegi nägematu jõud tõmbaks kogu linna ühte kohta ja ühendaks ühte massi.“

Suureks üllatuseks sissesõitjale — konstateerib selle ajalehe kaastööline, kes võttis osa laulupeost, — oli hää kord rongikäigu ajal tēnavail. Ei olnud kordnikude ketti, ega erisissesäädeid. Publik ise hoidis end nii korralikult üles, et kogu uulits oli lauljatel vaba. Kordnikud seisid hobustel ainult suuremail tēnavate nurkadel.“

Kirjutise autor ei näinud kordnikku, kes

Raksta autors neredzējis policista, „kas būtu ielas malās stāvošos skubinājis atkāpties, vai tiem ko bargāku uzklie dzis. Tas nebija vajadzīgs.“ Un šinī sakarībā atzīmē, ka policijas loma Tallinā ir simpātiskāka, nekā Rīgā.

Par igauņu dziesmu svētku māksliniecisko izpildījumu „Latvis“ saka: „Visu kopā ņemot, jāliecina par šiem svētkiem vislabākais. Sevīši jāuzsver tā sakarība un noteiktība, kas parādījās iekurās dziesmas izpildījumā. Un viss tas panākts ar priekšzīmīgi nostādītu koru apmācības veidu, kas arī mums, latviešiem, būtu jāievēro, rīkojot nākamās dziesmu svētkus.“

Laikraksts „Pēdējā Bridi“, rakstot par igauņu dziesmu svētkiem, lielāku vērību piegriež latvju dziedoņu panākumiem kaimiņu dziesmu svētkos. Laikraksts atzīmē latvju dziedoņu jūsmīgo uzņemšanu. Igaunu klausītāju sirdis latvju dziedātāji iekarojuši ar Melngaila dziesmu „Bārenītes slavināšana“. Laikraksts uzsver, ka igauņu kopkoris, izpildot Jurjana „Pūt vējiņi“ — „darīja visu, lai celtu godā latvju dziesmu“.

Par dziesmu svētku programmu šis laikraksts raksta, ka tānī uzņemtas dziesmas „ir vienkāršas, sirsnīgas, skanīgas, pilnas tēvu zemes mīlestības un tautiski īpatnējas, pēc seniem tautas dziesmu motīviem.“

Latvju sociāldemokrātu partijas laikraksts „Sociāldemokrāts“ par igauņu dziesmu svētkiem raksta: „Igaunu 10. dziesmu svētki 23., 24. un 25. jūnijā Tallinā izvērtās par ļoti plašiem un iespaidīgiem tautas kultūras svētkiem. Dziesmu svētkus rīkoja igauņu dziedātāju savienība, liela un spēcīga organizācija, kurā apvienotas gandrīz visas igauņu biedrības, kurām ir kori un orķestri. Dziedātāju savienība ar politiskiem jautājumiem nenodarbojas un tajā piedalās arī sociālistiskās strādnieku organizācijas.“

„Dziesmu fronte igauņiem daudz bagātāka un arī garāka pagātne, nekā latviešiem. Vispārējos dziesmu svētkus rīko ik pēc 5 gadiem. Svētku rīkošanā igauņu skaņu mākslinieki, dziedātāji un organizātori pieliek nesalīdzināmi vairāk pūļu un rūpības, nekā mūsējie.“

„Pēdējā svētku dienā notika ārzemju koru parāde. Ļoti sirsnīgi uzņēma nelielo norvēģu studenšu kori, kurā jaukās dziesmiņas savijņoja visu lielo ļaužu masu. Ovācijas latviešiem bija jūsmīgas.“

Tā visu novirzienu lielākie latviešu laikraksti lielā vienprātībā novērtē igauņu dziesmu svētkus kā lielu, izcilus notikumu igauņu kultūrālā un sabiedriskā dzīvē, kurā dalību ņēmusi sajūsminātā tauta. Visi atzīmē dziesmu svētkus un to programmas labo sagatavojumu un izpildījumu. Ja arī latviešu laikrakstiem daudz vietās, rakstot par igauņu svētkiem, bijis jāatzīmē šo svētku pārākums par tikko Rīgā notikušiem svētkiem, tad par to nav skaudībā jādusmojas, bet jāpriecājas par kaimiņu panākumiem, kas piemēra vērts.

oleks palunud tēnavate āāres seisvaid taganeda kauge male, vōi nendele mingsugust mārkuſt teinud. „Seda ei olnud tarvis.“ Siit peame otsustama, et politiſei oſa on Tallinnas ſūm-paatsem, kui Riias.

Eesti laulupeo kunstilisest ettekandest „Latvis“ ütleb: „Kõike kokku võttes, pean tunnista-ma laulupeost kõigeparemat. Eriti pean rõhu-ma seda selgust ja täpsust, mis avaldus iga lau-lu ettekandes. See kõik on saavutatud eesku-julikult organiseeritud kooride ettevalmistamise-ga, mida peame ka meie, lätlased, tähele pandma oma järgmisi laulupeosid korraldades.“

Ajaleht „Pedeja Bridi“, kirjutades Eesti lau-lupeost, pöörab suuremat tähelepanu lāti lauljate esinemisele naabri laulupeol. Ajaleht rõhutab lāti lauljate vaimustatud vastuvõtmist. Eesti kuulajate südameid lāti lauljad vallutasid Meln-gaili lauluga „Bārenītes slavināšana“ („Vaese-lapse austamine“). Ajaleht rõhutab, et eesti üldkoor, lauldes Jurjani „Pūt vējiņi“, „tegi kõik, et tõsta ausse lāti laulu“.

Laulupeo kavast see ajaleht kirjutab, et sellesse ülesvõetud laulud „on lihtsad, südām-likud, kõlakad, täis isamaaarmastust ja rah-vuslikult omapäraseid, muistsete rahvalaulude motiividega.“

Lāti sotsiaaldemokraatide partei ajaleht „So-cialdemokrats“ Eesti laulupeost kirjutab järg-mist: „Eesti 10. laulupidu 23., 24. ja 25. juu-nil Tallinnas kujunes väga laiaks ja mõjutavaks rahvakultuuri pidustuseks. Laulupeo korralda-jaks oli Eesti Lauljate Liit, suur ja vägev or-ganisatsioon, millesse koondatud peaaegu kõik eesti seltsid, millel on koorid ja orkestrid. Lauljate liit ei tegutse poliitiliste küsimustega ja tema ühendab ka sotsialistlikke tööliste or-ganisatsioone.“

„Laulude front on eestlastel palju rikkam ja temal on ka palju pikem minevik, kui lāti omal. Üldlaulupidusid eestlased korraldavad iga viie aasta tagant. Pidustuste organiseeri-misel eesti heliloojad, lauljad ja korraldajad teevad palju suuremat, hoolsamat tööd kui meie omad.“

„Laulupeo viimasel päeval toimus väliskoori-de paraad. Väga südāmlikult võeti vastu väi-kest Norra naisüliõpilaste koori, mille ilusad laulud vaimustasid kogu suurt inimeste massi. Ovatsioonid lätlasile olid väga suured.“

Nii kõikide rühmade suuremad lāti aja-lehed vāāristavad Eesti laulupidu suures üksmeelsuses suure, tähtsa sündmusena Eesti kultuurses ja seltskondlikus elus, millest võttis osa vaimustatud rahvas. Kõik mainivad laulupeo ja selle kava hāād ettevalmistust ja kordaminekut. Kuigi lā-ti ajalehed pidid paljude kohtades tunni-stama et eesti laulupidu on olnud parem lāti omast, siis selle üle ei pea meie kade-duses pahandama, vaid rõõmustama naab-rite saavutustest, mis on eeskujuvāārsed.

Latvijas teātri pagājušā sezonā. Lāti teatrid lāinud hooajal.

Latvijas teātriem pagājušais gads materiālā ziņā bij viens no grūtākiem, jo no vienas puses samazināja valsts un kultūras fonda piemaksas, bet no otras puses — krita ieņēmumi no apmeklētājiem, samazinoties apmeklētāju skaitam un biļešu caurmēra cenām. Ienākumu samazināšanās spieda teātru vadītājus sevišķi taupīgi saimniekot, neskatoties uz to, ka šī taupība bieži vien atsaucās uz inscenējumiem un taupība inscenējumos varēja savukārt negatīvi iespaidot apmeklētāju skaitu.

Teātru skaits Latvijā ir stipri liels, varbūt jau par lielu mūsu zemei un iedzīvotāju skaitam. Rīgā vien, neskaitot minoritātu teātrus darbojās Nacionālais, Dailes un Strādnieku teātri, opera un trīs nomaļu teātri: Tautas, Pārdaugavas un Ziemeļblāzmas. Trijās lielākās provinces pilsētās: Jelgavā, Liepājā un Daugavpilī arī vairāki teātri, pie tam katrā viens teātris ar samērā augsti vērtējamu māksliniecisko līmeni un valsts pabalstu; bez šiem valsts atbalsta vēl vairākus teātrus mazākos provinces centros.

Visi Rīgas teātri pagājušā sezonā (arī agrākās) smagi sajuta kino konkurenci un cīņai ar tiem, vieglās publikas pievilkšanai, pielietoja operetes. Tikai Nacionālais teātris palika uzticīgs tīrai teātra mākslai un nevienu opereti neizrādīja, neskatoties uz to, ka operetes citiem Rīgas teātriem un operai deva pilnus namus, neskatoties uz to, ka operēšu materiālie pānākumi bij stipri vilinoši.

Gandrīz nevienu gadu nav tik daudz rakstīts presē un sabiedrībā spriests par teātri, kā taisni pagājušā sezonā, pie kam ievēribas degpunktā bij Latvijas lielākais un ievērojamākais teātris — Nacionālais teātris. Viena sabiedrības un preses daļa ap sezonas vidu uzsāka kampaņu pret teātra materiālo un galvenā kārtā māksliniecisko krīzi, nostādot pirmo, kā otrās sekas.

Polēmikā presē bij dzirdams pārmetums, ka teātru vadītāji neprotot atrast interesantas lugas; nespējot atrast labas oriģināllugas un saistošus tulkojumus. Latviešu rakstnieki pagājušā sezonā tie-

Lāti teatritel oli lāinud aasta materiaal-selt ūks raskemaist, kuna ūhelt poolt vāhendati riigi ja kultuurfondi toetusi, aga teiselt poolt — vāhenesid sissetulekud publikust, kūlastajate arvu ja keskmiste hindade vāhenemise tōttu. Sissetulekute kokkukuivamine sundis teatrite juhatajaid eriti kitsalt lābisaama, vaatamata sellele, et kārpimised sagedasti mōjusid halvasti ettekannetele ja see asjaolu omalt poolt mōjus jālle negatiivselt teatripubliku arvule.

Lātis on vāga suur teatrite arv, vōib olla isegi liiga suur meie maa ja elanike arvu kohta. Riias tōōtavad, vāljaarvatud vāhemusrahvuste teatrid, Rahvus-, Daile- ja ja Tōōlisteater, ooper, kolm eeslinna teatrit: Rahva-, ūlejōe (Pārdaugavas) ja „Ziemeļblāzma“. Kolmes suuremas provintslinnas: Jelgavas, Liepajas ja Daugavpilis on ka mitu teatrit, nendest igāuks vōrdlemisi kōrge kunstitasemega ja riigi toetusega; pāāle selle riik toetab veel mitu teatrit vāiksemais provintsi keskkohrades.

Kōik Riia teatrid tundsids rakselt lāinud hooajal (ka eelmistel) kino konkurentsi ja lavastasid publiku meelitamiseks operette. Ainult Rahvusteater jāi ustavaks puht teatrikunstile ja ei andnud mitte ūhtki operetti, vaatamata sellele, et operettid tāitsid publikuga teisi teatreid ja operit, ja operettide materiaalsed tulemused olid vāga hāād.

Pēaaegu mitte kunagi ei ole teatrist niipalju kirjutatud ajakirjanduses ja rāāgitud seltskonnas, kui lāinud hooajal, kusjuures tāhēlpanu keskkohaks oli Lāti suurem ja tāhtsam teater — Rahvusteater. ūks seltskonna ja presseosa algas hooaja keskel vōitlust teatri materjaalse ja pāāasjalikult kunstilise krīisi vastu, nimetades teist esimese pōhjuseks. Poleemikas sūūdistati teatri juhatajaid, et nad ei oskavat leida huvitavāid nāidēndeid ei jōudvat leida uusi algupārandeid ja hāid tōlkeid. Lāti kirjanikud andsid lāinud hoojal tōesti vāga vāhe, aga sāāl ei vōi sūū-

šām devuši maz, bet tur vaina nav meklējama pirmā kārtā teātrī. Īsā laikā latviešu literatūra zaudēju vesela laikmeta darbiniekus. Dzīvo radītāju rindā iztrūkst tāds vārds kā Rainis, Saulietis un sesonas beigās aizgāja mūžībā arī klasiķe Anna Brigader. Šīs pašas paaudzes vēl dzīvie rakstnieki ir sen pāri savas radīšanas kalngalam un nogājuši atkal mierīgā ielejā, kur skatuves panākumu ķīla ir vienīgi viņu pazīstamais vārds. Turpretim jaunā paaudze nav paspējusi vēl stāties zudušo vietās, nemeklē nekādas jaunas problēmas un publika uz viņiem dibināti raugās ar zināmu neuzticību. Augšējie apstākļi raksturo patlabanējo laikmetu latviešu dramatiskā literatūrā kā klusu un stipri tukšu. Lai gan lugu rakstītāju netrūkst un pāris notikušos konkursos piedalījušies daži simti autoru: nav trūkuši rakstītāji, bet iztrūkst radītās literāriskās vērtības dramatiskā laukā.

Tulkojumi izrādīti nopietna un arī viegla satura, pie kam piegriezta vērība ne tikai klasiķiem; no ārzemju dramatiskās literatūras ņemti arī tie darbi, kas guvuši uz skatuves plašākus panākumus. Bet Rīgas teātra publiku var skaitīt par stipri izlutinātu, jo viņu izklaidē ne tikai kinematografi, teātri kopsummā dod ikkatru sesonu lielu jauniestudējumu skaitu. Viens pats Nacionālais teātris pagājušā sezonā izrādījis 24 jaunas lugas (12 oriģināldarbus un 12 tulkojumus), viņam seko Dailes un Strādnieku teātris, opera, krievu drāma. Vienai pilsētai dažu mēnešu laikā tiek sniegti pāri par simts lugu jauniestudējumi, sniedz pie tam labāko, ko vien vadība var atrast, lai pievilktu apmeklētājus — tas publiku izlutina, pat vēl vairāk, tas viņu pārsātina un viss tai liekas bāls, nekas vairs nespēj aizraut. Teātru vadībām te var pārnest tikai to, ka viņas devušas pārāk lielu skaitu jaunu lugu un sabiedrībā jau nobriedusi prasība jaunuzvedumu skaitu samazināt, tai vietā piegriežot lielāku vērību lugu iestudēšanai un ārējam ietērpam.

Polēmikā par teātri piedalījās visi ievērojamākie preses organi; pie kam šai jautājumā izteicās arī vairāki dramatiskie rakstnieki, bet viņi to darija pēc tam, kad bij norimuši uzbrukumi zināmu teātru

distada teatrit. Lūhedā aja jooksul läti kirjandus kaotas kõik terve ajastu teatri tegelesed. Kirjanike keskel puuduvad säärased nimed, kui Rainis, Saulietis, ja hooaja lõpul uinus igaveseks ka klassik Anna Brigader. Sama põlve veel elus olevad kirjanikud on juba ammu üle oma loovtöö mäetippude jõudnud ja elavad juba rahulikult elu, kus lavakirjanduse edu pandiks on ainult nende tuntud nimi. Aga noorsugu ei ole veel jõudnud veel täita tühje kohti, ei otsi uusi probleeme ja publik vaatab nendele teatava kahtlusega. Need olud iseloomustavad tänapäevast ajajärku läti kirjanduses vagana ja väga tühjana, olgugi, et näidendite kirjutajaid ei puudu, ja mitmest võistlusest on võtnud osa üle paari saja autori: ei puudu kirjanike, vaid puudub literaarne väärtus dramaatilisel alal.

Tölkeid lavastati tösise ja samuti ka kerge sisuga, kusjuures tähelpanu oli pöördud mitte ainult klassikuile, vaid ka välismaa dramaatilisest kirjanduses on võetud neid teoseid, millel välismaal oli suurem edu. Riia teatripublikul on väga suured nõuded, kuna kinod andvad talle suure hulga novitaate, aga samuti ka teatrid valmistavad igal hooajal palju esietendusi. Üks ainuke Rahvusteater andis läinud hooajal 24 uut näidendit (12 algupärandit ja 12 tõlget), teda jälgib Daileja Töölisteatrid, ooper, Vene draama. Ühele linnale antakse mõningate kuude jooksul üle saja näidendi esietendust, pakutakse kõigeparemat, mida juhatus võib leida, et meelitada külastajaid — publikule antakse palju, isegi rohkem — antakse liig palju, temal näib kõik halvana, ei ole enam midagi, mis jõuaks teda kaasakiskuda. Teatrite juhatusi võime süüdistada ainult selles, et nad on lavastanud liig palju uusi näidendeid, ja seltskonnas nõutakse juba esietenduste arvu vähendamist, selle asemel aga suuremat tähelepanu näidendi ettevalmistusele ja dekoratsioonidele.

Teatri poleemikas võtsid osa kõik tähtsamad ajalehed, kusjuures sõna võtsid ka mitu draamakirjanikku, aga nemad tegid seda siis, kui lõppesid pääletungimised teatavate teatrite juhatusile ja kui lõppes

vadībai un izbeigusies dažubrīd novērojamā tieksme izrēķināties ar dažām vadošām personām.

Jaunās paaudzēs apdāvinātais dramatiķis un vairāku Nacionālā teātrī izrādītu lugu autors Edvīns Mednis šai sakarībā rakstīja:

„Teātru publika pašlaik ir viss kas, tikai ne vienota, apgarota masa, kuŗu rakstnieks vai režisors spētu pa īstam aizraut, vai ievirzīt jaunos ceļos. Kas pie tā vainīgs?

Savu tiesu arī pats teātris. Tas reperetuāru vairs nenoteica pats, bet ļāva to darīt publikai. Bet masas gaume jau ir bezgaumīga.

Teātru vairums ir mūsu rūpnieciskā gadsimta bērni, jo tie „ražo“ tāpat kā visi rūpnieciskie uzņēmumi. To precī, kuŗu var pārdot 30 izrādēs, katrā ziņā uzskatīs par labāku, nekā to, kas „garšos“ tikai 7 izrādēs.

Tā tad — laukā no izklaidēšanās preču fabrikām! Biežāki pacelt priekškaru īstam mākslas teātrim. Tas mūs tuvinās īstam teātra laikmetam. Tas varbūt ļaus izveidoties arī lielam skatuves laikmetam.“

Mākslas kritiķis J. Kārklīšs vairākos izturētos rakstos ieteica meklēt jaunu ceļu drāmatiskā rakstniecībā, ieteica dibināt drāmaturgu laboratoriju, kas liktu strādāt sociālam, idejiskam un aistētiskam pasūtījumam. Bet šī pasūtījuma mērķim jābūt nacionālam varonim mākslā un caur mākslu dzīvē.

„Ko pasūtīt,“ jautā J. Kārklīšs. Un pats arī uz to jautājumu atbild: „Vispirms — pozitīvo: gaišo, stipro, jaunradošo, heroisko, nevien abstraktu domu un ideju, tāļu teiku un lielu legendu tēlos, bet jo vairāk šīsdienas klusā varonībā — gadījumā, enerģijā, izturībā un smagā, bet optimisma spārnotā cīņā par visas mūsu dzīves un sabiedrības pāceļšanu, tīrīšanu un aktivizēšanu, ceļā uz nākotnes Latviju un cauri tai uz dievišķās cilvēības augstumiem.

Arī negatīvo — tas mākslā jātvēr un jārāda, kā smags, nenormāls un mocošs, bet ar savu ietekmi uz publiku tomēr — tagādni tīrošs spēks. Tā arī negatīvais atnesīs sevī pozitīvā dīgļus.“

vahel nāhtavale tulev pūie tagandada mõningaid teatrijuhte.

Noorsoo andekas näitekirjanik ja mitme Rahvusteatriis lavastatud teoste autor Edvin Mednis kirjutas sel puhul:

„Teatripublik on praegu kõik, mitte aga ühine, vaimustatud mass, keda kirjanik või näitejuht jõuaks täielikult kaasakiskuda või juhtida uutele radadele. Kes on sääls süüdi?

Üheltpoolt ka teater ise. Ta ei valinud repertuaari enam ise, vaid laskis seda teha publikul. Aga massi maitse on lonkav.

Suurem osa teatreid on meie tööstusliku sajamäi lapsed, kuna nad „tootvad“ niisama, kui kõik teised tööstusettevõtted. Loetakse paremaks ikka seda kaup, mida võib müüa 30 etendusel, kui seda, mis meeldib ainult 7 etendusel.

Nii siis — välja ajaviitekaupade vabrikust! Tõstkem sagedamini eesriiet tõsi-sele kunstiteatrile! See lähendab meid paremale teatriaajajärgule. See võibolla kujundab ka suure lavaaastu.“

Kunstikriitik J. Karklin soovitas mitmes kirjutises otsida uut teed draamakirjanduses, soovitas asutada draamakirjanike laboratooriumi, mis käseks töötada sotsiaalsele, ideelisele ja esteetilisele tellimisele. Aga selle tellimise eesmärgiks peab olema rahvuskangelane kunstis ja kunsti kaudu elus.

„Mida tellida“, küsib J. Karklin. Ja ka vastab ise oma küsimusele: „Esiteks — positiivset: heledat, jõukat, loovat, vahvat, mitte ainult abstraktsete mõttete ja ideede, kaugete muinasjuttude ja suurte legendide kujudena, vaid enam tänapäeva vaipse vahvate, energiliste, vastupidavate, aga optimismiga tiivistatud võitlejatena kogu meie elu ja seltskonna tõstmiseks, puhastamiseks ja aktiviseerimiseks, teel tuleviku Lätti ja selle kaudu jumaliku inimsuse kõrgusesse.

Ka negatiivset — ka seda peame kunsti kujutama, näitama raskena, ebanormaalsena ja vaevajana, aga oma mõjuga publikule on ta siiski oleviku puhastajaks jõuks. Nõnda ka negatiivne peidab eneses positiivset vilja.“

Pats par sevi saprotams, ka sabiedrības un preses dzīvā interese par teātri, daudzie raksti un jaunie ierosinājumi pagājušās sezonas darbu iespaidoja vēl maz, bet tie bij svētīgi aiz tā iemesla, ka pacēla sabiedrības interesi un dos, cerams, pozitīvus ieguvumus nākošā sezonā. Pēc pagājušās sezonas darba, pēc teātru jaunatjumu plašas un vispusīgas iztīrīšanas teātra aprindas nākošā sezonā gaida jaunus mākslas notikumus un teātru dzīves strauju uzplaukumu.

Piegiežoties atsevišķu teātru darbības aprakstam jāatzīmē arī ievērojamāko teātru darbinieku izteiktās domas par pagājušo sezonu. Visplašākais un kompetentākais ir Nacionālā teātra direktora A. Bērziņa domu izteikums.

Nacionālā teātra gada pārskatā dir. A. Bērziņš novērtējis teātru grūtību iespējamās iemeslus:

„Vispirms,“ raksta dir. A. Bērziņš, „jārunā par teātra saimnieciskiem apstākļiem. Pats par sevi saprotams, ka teātra krīze ir saimnieciskās krīzes sekas. Desmit tūkstošiem laužu — intelligentu un strādnieku — zaudējuši darbu un maizi. Peļņā ejot, viņi varēja domāt par savu kultūrālo prasību apmierināšanu un pildīja teātrus. Tagad, turpretim, viņi galīgi izslēgti no teātra apmeklētāju skaita. Kā valsts, tā arī privātiem ieredņiem un arī strādniekiem, kas allaž bijuši cītīgākie teātru apmeklētāji, lielā mērā samazinātas algas, kādēļ viņi spiesti ierobežot izdevumus savu aistētisko vajadzību apmierināšanai. Laucinieku bērni — studenti un skolnieki, kas pirmskara gados bija galvenā teātra publikas daļa, tagad spiesti atturēties no teātra un mākslas sarīkojumu apmeklēšanas, jo lauksaimnieku ražojumi palikuši ārkārtīgi lēti.“

Kā vienu no grūtību cēloņiem dir. A. Bērziņš uzskata teātru pārprodukciju Latvijā, bet par to jau uzsvērts arī šī raksta sākumā. Stokholmā ar lielāku iedzīvotāju skaitu, vecāku kultūru un plašu iedzīvotāju bagātību spēj uzturēt tikai 4—5 lielākus teātrus. Tāpat Prāga. Oslo ir divi teātri, bet nav operas. Šo jaunumu — teātru pārprodukciju var novērst ar pabalstu politikas maiņu, ko atzinis arī dir. A. Bērziņš:

Iseendast mōista, et seltskonna ja prēsse elav huvi teatri vastu, paljud kirjutised ja uued algatused mõjutasid lāinud hoojal tōōd veel liig vāhe aga nad olid kasutoovad sellepārast, et tōōtsid seltskonna huvi ja loodetavasti toob positiivseid saavutusi tuleval hooajal. Pārast lāinud hooaja tōōd, pārast laiaulatuslikku ja mitmekūlgset teatri kūsimise harutamist, ootavad teatri ringkonnad tuleval hooajal uusi kunsti-sūndmusi ja teatrielu paranemist.

Pōōrdes ūksikute teatrite tōō kirjel-duse juure, pean mārķima ka tāhtsamate teatritegelaste vāljendatud mōtteid lāinud hooaja kohta. Kōige laiem ja kompetent-ing on Rahvusteatri direktori A. Bersini mōtete vāljendus. Rahvusteatri aastaa-ruandes kāsitat direkt. A. Bersin teatri raskuste pōhjusi:

„Esiteks“, kirjutab direkt. A. Bersin, „peame rāākima teatri majanduslikest kūsimusist. Iseendast arusaadav, et teatri kriisi pōhjuseks on majanduslik kriis. Kūmned tuhanded rahvast — intelligente ja tōōlisi on kaotanud tōōd ja leiba. Teenides nad vōisid mōtelda oma kultuuriliste nōuete rahuldamise pāāle ja tāitsid teatreid. Nūūd on nad koguni vāljakukkunud teatripubliku keskelt. Riigi ja omavalit-suste ametnikel ja samuti ka tōōlisil, kes on alati olnud usinamad teatri kūlastajad, on suurel māāral kārbitud palgad, sellepārast on nad sunnitud piirama omi kulusid esteetiliste vajaduste rahuldamiseks. Maarahva lapsed — kooliōpilased ja ūliōpilased, kes ennesōjaaastatel olid teatri-publiku suurim osa, on praegu sunnitud teatri ja kunstiasutiste kūlastamisest tagasihoidma, kuna pōllumajandussaadused on jāānūd liig odavaiks.“

Ūhe raskuste pōhjusena peab direkt. A. Bersin teatrite ūleproduksiooni Lātis, see ongi juba rōhutatud selle kirjutise algul. Stokholm palju suurema elanikude arvu-ga, vanema kultuuriga ja suurema elanike rikkusega jōuab ūlālpidida ainult 4—5 suuremat teatrit. Samuti ka Praha. Oslos on kaks teatrit, aga ei ole ooperit. Seda vōiks kōrvaldada toetuste poliitika muutmisega, mida rōhutab ka dir. A. Bersin:

„Teātru pabalstu lietā būtu jāizdara radikālas pārmaiņas. Pabalstus teātriem līdz šim izdeva gan valsts budžeta kārtībā, gan no Kultūras fonda un pilsētas pašvaldības. Visus šos gadus izvests princips, ka jāpabalsta pēc iespējas daudzi teātri kā galvas pilsētā, tā provincē, par ko centīgi gādāja dažnedažādas grupas. Pabalstu summas tā tika sadrumstalotas — katram pa druciņai, aiz ko daudzi teātri, kas angažēja profesionālus aktierus un tiem izmaksāja algas, pat labos laikos ar mokām vilka dzīvību: nomirt bija grūti, bet dzīvot vēl grūtāk. Arī lielie teātri — Nacionālais, Nacionālā opera, Dailes teātris — to pašu lēmeslu dēļ nespēja attīstīt drošu un dziļu mākslas jaunradišanas rosmi“.

Nacionālo teātri pagājušā sezonā apmeklējušas 192.232 personas, no kurām ieņēmti 199.086 lāti, pie kam jāievēro, ka bijēšu cenas pagājušā gadā stipri pazeminātas. Sezonā notikušas 396 izrādes. Jauniestudējumu 24, no tiem 12 oriģinālugas un 12 tulkojumi. Apmeklētāju ziņā pirmā vietā Janševska romāna „Laimes bērns“ rakstn. Zeltmata dramatizējums. Šī luga izrādīta 27 reizes. Bez tam pagājušā sezonā izrādīti vēl sekoši oriģināldarbi: J. Pētersona komēdiju „Sievietes sirds labirints“, nelaiķa rakstn. A. Brigader draāma „Karaliene „Jāna“, E. Medņa „Latvju leģenda“, P. Gruzna komēdija „Zemes rūķu kolektīvs“, J. Grīna vēsturiskā komēdija „Kaliostro Jelgavā“, A. Gulbja luga „Skolmeistari“, V. Zonberga komēdija „Mākslīgais zīds“.

No tulkojumiem jāatzīmē trīs; tie devuši ļoti labus materiālus panākumus. Ģētes „Stellā“ viesojās ievērojamā aktrise Annija Simson, Sardū drāmā „Fedora“ — izcilākā latviešu tēlotāja Lilija Štengel un Šekspira „Hamletā“ krievu režisors un aktieris Čehovs. Pagājušā sezonā netika aizmirsta arī mūsu kaimitautu drāmatiskā rakstniecība. Ar lieliem panākumiem tika izrādīta igauņu rakstnieka Metsanurka luga „Uz zaļa zara“. Šī izrāde izvērtās par draudzības manifestāciju mūsu sabiedrotai Igaunijai. Izrāžu skaita ziņā gan Metsanurka luga nespēja nostāties blakus iepriekšējā seso-

„Teatrite toetuste küsimuses oleks tarvilikud radikaalsed muudatused. Seni ni toetasid teatreid nii riik eelarve korras, kui ka kultuurfond ja linnade omavalitsused. Kogu aeg on talitatud põhimõte alusel, toetada nii paljud linnade ja provintsi teatrid, kui see vähe võimalik, mille eest kandsid hoolt mitmesugused ringkonnad. Nii killustati toetuste summaksid — igaüks sai natuke, mispärast paljud teatrid, mis angasheerisid professionaalseid lavakunstnikke ja maksid neile palka, isegi enne kriisi ajal, vaevaga elasid: surra oli raske, aga elada veel raskem. Ka suured teatrid — Rahvuskooper, Rahvusa Daileteater — samadel põhjustel ei suutnud arendada julget ja sügavat kunstiloomingu tööd.“

Läinud hooajal külastasid Rahvusteatrit 192.232 isikut, kelledest saadud 199.086 latti, kusjuures ei pea unustama, et pääsmete hinnad läinud aastal olid väga odavad. Hooajal anti 396 etendust. Esietendusi oli 24, nendest 12 algupärandid ja 12 tõlget. Külastajate arvu poolest esimesel kohal on kirjanik Seltmati dramatiseeritud Janševski romaan „Õnnelaps“. See näidend on ettekantud 27 korda. Pääle selle on läinud hooajal lavastatud veel järgmised algupärandid: J. Pētersoni komöödia „Naise südame labirint“, hiljuti surnud naiskirjaniku A. Brigaderi draama „Kuninganna Jaana“, E. Mednise „Läti legend“, P. Grusna komöödia „Põllutööliste kollektiiv“, J. Grini ajalooline komöödia „Kaliostro Jelgavas“ A. Gulbise näidend „Koolmeistrid“, V. Sonbergi komöödia „Kunstiid“.

Tõlgetest peame mainima kolm; nad andsid väga häid materjaalseid tulemusi. Göte näidendis „Stella“ esines külalisena kuulus näitlejanna Anni Simson, Sardū draamas „Fedora“ — parim läti lavakunstnik Lilija Štengel ja Šekspiri „Hamletis“ vene näitejuht ja artist Čehov. Läinud hooajal pole unustatud ka meie naaberrahva draamakirjandust. Hääd tagajärjetega lavastati eesti kirjaniku Metsanurga komöödia „Haljal oksal“. See etendus kujunes sõprusmanifestatsiooniks meie liitlasele Eestile. Etenduste arvu poolest Metsanurga näidend ei jõudnud

nā izrādītai A. Raudzeņa lugai „Mikumerdī“.

Dalles teātris pag. sezonā devis stipri mazāku skaitu jauniestudējumu. No oriģināldarbiem ievērojamākā bij A. Briga-der klasiskās drāmas „Karalis Brusubārda un princese Gundega“ iestudējums. Rakstniece Elīna Zālite sniedza ģimenes problēmas lugu. Liels inscenējums bij Zelmās Lagelef romāna „Gesta Berlings“ drāmatisējumam. Kasei lielus ienākumus deva divas operetes „Dzejnieka mīla“ (Frederika) — galvenā lomā prof. Zakss un „Paganini“ — galvenā lomā pazīstamais tenors Mariss Vētra.

Strādnieku teātris ieguvis jaunu vadītāju — rakstnieku Dzīleju, nav audzis ne mākslinieciski, nedz arī saskaņā ar spraustiem šķiru mākslas mērķiem. No oriģināllugām izrādīta spējīgākā sociāldemokrātu jaunās paaudzes rakstnieka Jāņa Grota komēdija „Mecenāti“. Kases stiprināšanai arī šis teātris ķērās pie operetes, izrādīdams uz Ofenbacha mūzikas motīviem konstruētu opereti „Ju — ju“. Šo Rīgas sociāldemokratisko teātri lielā mērā ietekmējuši pad. Krievijas teātri, pie kuriem braukuši mācīties, kā pats dir. Dzīleja, tā arī teātra dekorātors.

Sekmīgi saimniekojuši trīs lielle provinces teātri Jelgavā, Daugavpilī un Liepājā, sevišķi abi pirmie. Repertuāra ziņā viņi stāv blakus vadošiem Rīgas teātriem, bet inscenējumos ir pilnīgi patstāvīgi un pie tam augstu vērtējamās mākslas iestādes.

Kā patstāvīgs teātris pagājušā sezonā likvidējies Kuldīgas teātris, bet ar lielām materiālām grūtībām cīnījies Ventspils un Ceļojošais teātris. Šiem vājiem teātriem pretim nostādāms Ziemeļlatvijas teātris, kurš laba režisora vadībā pagājušā gadā stipri uzplauka un ar izrādēm apkalpoja Vidzemes ievērojamākās pilsētas.

Noslēgumā jāatzīmē vēl viens jauns faktors Latvijas teātru dzīvē, kas radās pagājušā sezonā. Rīgā nodibināta Teātru skola, kuras padomi sastāda lielāko teātru un ieinteresēto arodorganizāciju pārstāvjus. Līdz šim latvju jaunās paaudzes izglītošanu veica divi privātie kursi. Teātra skolā starp citiem paidagogiem darbo-

kūl vīstelda eelmisel hooajal lavastatud Raudseņa naidendiga „Mikumardi“.

Daliteater andis lāinud hooajal palju vāiksema esietenduste arvu. Oriģinaalteostest tāhēlpānuvāārseim oli A. Briga-deri klassiline draama „Kuningas Brusubarda ja printsess Gundega“ lavastus. Naiskirjanik Elina Salite andis perekon-naelu probleemi naidendi. Suurepāraselt oli lavastatud „Gesta Berling“, mis dramatisēeritud Selma Lagerlōfi romaani jā-rele. Kassale suuri sissetulekuid andsid kaks operetti „Luuletāja armastus“ (Frederika) — pāaosas prof. Saks — ja „Paganini“ — pāaosas tuntud tenor Maris Vētra.

Tōolistēater, saades uue juhataja — kirjaniku Dsilleja, ei ole kasvanud kun-stiliselt, ega kooskōlas oma parteikunsti eesmārkidega. Algupāranditest lavastati andekama sotsiaaldemokraatide noorsoo-kirjaniku Jaani Groti komōōdia „Metse-naadid“. Kassa suurendamiseks lāks ka see teater opereti pāāle ūle, lavastades Offenbacha muusika motiividele konstru-eeritud operetti „Ju—ju“. Sellele Riia sotsiaalistlikule teatrile on suurel māāral mōjunud Nōukogude Vene teatrid, kus ōppimas kāis direktor ise ja samuti ka teatri dekorāator. Edu-ga tōōtasid kolm suurt provintsteatrit Jelgavas, Daugavpils ja Liepajas, eriti mōlemad esimesed. Repertuaari poolest seisvad nad suuremate Riia teatrite kōr-val, aga lavastuse poolest on nad tāiel-likult iseseisvad ja kōrgel tasemel seisvad kunstiasutised. Iseseisva teatrina lāinud hooajal on likvideerunud Kuldīga teater, aga suurte materjaalsete raskustega vōit-les Ventspils ja Rāndteater. Neile teatri-tele eeskujuks peame nimetama „Pōhja — Lāti“ teatrit, mis hāā nāitejuhiga eesot-sas vallutas kōikide sūmpaatiaid ja kūlas-tas etendustega kōik Vidsemi tāhtsamad linnad.

Lōpuks pean mainima veel ūht uut fak-torit Lāti teatrite elus, mis sai algust lāi-nud hooajal. Riias asutati teatrikool, mille nōukokku kuuluvad suuremate teat-rite ja asjat huvitatud kutseorganisatsi-oomide esindajad. Senini Lāti teatrinoor-soo kasvatustōōd sooritasid erakursused. Teatrikoolis teiste ōppejōūdude seas te-

jās arī divi krievu režisori — Čehovs un Gromovs, kuri savas spējas pierādījuši ar dažiem iestudējumiem valsts teātrī.

Nenoliedzami, ka pagājušā sezonā, tāpat kā visās dzīves nozarēs, bij arī teātru dzīvē novērojamas zināmas grūtības, bet tās tikušas izmantotas plašai teātru jaunatjumu apspriešanai, vislielākās taupības ievērošanai un jaunu dzīvu mākslas avotu meklēšanai. Šo pozitīvo darbu kopsumma var vest latviešu teātri tikai augšup, notīrot no mākslas zelta visu lieko, nevajadzīgo un pievelkot teātrim jaunas skatītāju masas.

V. Zonbergs.

gutsevadi ka kaks vene näitejuhti — Čehov ja Gromov, kes oma lavastamise andeid tōid esile Riigiteatris.

Arusaadav, et lāinud hooajal olid teatritel, samuti kui teistel aladel, teatavad raskused, aga need pōhjendasid teatrikūsimuse arutamist, suurima kokkukhoiu lābiviimist ja uute, elavate kunsti-
allikate otsimist.

Nende positiivsete tōode kogusumma vōib lāti teatrit ainult tōsta, puhastades kunstikullast kōike ūleliigset ja meelitades teatrule uusi vaatajate masse.

V. Sonberg.

Latvijas Saeima slēgusi sesiju. Lāti seim lōpetas hooaja.

Latvijas Saeima 6. jūlijā slēdza vasaras sesiju un aizgāja atpūtā līdz 17. oktobrim, atstājot A. Bļodnieka valdībai valsts dzīves vadību.

Pēdējā sesija Saeimai bij viena no ražīgākām: pieņemts valsts budžets un lielāks skaits svarīgu likumu. Valsts budžets tekošam samniecības gadam, (kas sākās 1. aprīlī), ir pieņemts 140 milj. latu apmērā. Budžeta Saeimā pieņēma ar minoritātu atbalstu, ko valdība saņēma pēc demokrātiskā centra un progresīvās apvienības izstāšanās no valdības koalīcijas. Tā faktiski ir nodibinājusies koalīcija ar minoritātēm agrākās nacionālās koalīcijas vietā. Minoritātes gan nav reprezentētas ministru kabinetā, bet, atbalstot budžeta pieņemšanu, ir uzņēmušās zināmu atbildību par valdību.

No Saeimas pieņemtiem likumiem pirmā kārtā atzīmējami grozījumi likumā par sviesta eksporta veicināšanu. Šie grozījumi garantē sviesta ražotājiem par pārdoto uz ārzemēm pirmās šķiras sviestu cietu cenu 2,25 ls, bet par otrās šķiras — 2,15 ls kg. Piena ražotāji par katru kilogramu sviesta saņems skaidrā naudā piemaksu 0,80 ls, bet pārējo piemaksas daļu atvilks no sēklas, lopbarības, Zemes bankas, Latvijas bankas un

6. jūlijā lōpetas Lāti seim hooaja ja lāks suvepuhkusele kuni 17. oktoobrini, jāttes A. Bļodnieki valitsusele riigielu juhtimise.

Viimane hooaeg oli Lāti seimil ūksviljakamaist: vōeti vastu riigieelarve ning suur arv kaalukaid seadusi. Riigieelarve kāesolevale majandusaastale (mis algas 1. aprīlī) vōeti vastu 140 milj. lāti suurus. Elarve vōeti vastu vāhemusrahvuste abiga, mida valitsusai pārast demokraatliku tsentrumi ja progresiivse koonduse lahkumist valitsuse koalitsioonist. Nōnda on tegelikult kujunenud koalitsioon vāhemusrahvustega endise rahvusliku koalitsiooni asemel. Vāhemusrahvused küll ei ole esinadatud ministrite kabinetis, aga hāāletades elarve vastuvōtmise poolt on vōtnud esesele teatava vastutuse valitsuse ees.

Seimi poolt vastuvōetud seadustest peame esmakordselt mainima muudatusi vōi vāljaveo soodustamise seaduses. Need muudatused garantērivad vālismaile mūūdud esimese sordi vōile kindla hinna 2,25 latti, aga teise sordi vōile — 2,15 latti klgr. Piima tootjad saavad iga vōi kilogrammi pealt šularahas 0,80 ls juuremaksu, aga ūlejāānud osaga kustutakse seemnevilja, loomasōoda, Maapan-

lauku nekustamas mantas nodokļa valsts daļas parāda. Piemaksu izsniegšanai skaidrā naudā, (kamēr garantētā cena būs zemāka par pasaules tirgus cenu), valsts budžetā ir uzņemti 12,2 milj. ls.

Grozīts ir parādu pārjaunošanas likums, kas īstermiņa parādus atļauj pārņemt valsts Zemes bankai uz ilgu termiņu. Ar grozījumiem atcelts ierobežojums, ka likums attiecas tikai uz saimniecībām zem 5000 ls taksācijas vērtības, kā arī ierobežojums pārjaunojamai summai līdz 750 ls. Pēc jaunā likuma parādu pārjaunošanas tiesību baudīs visas saimniecības un katra atsevišķi varēs pārjaunot līdz 2000 ls.

Pieņemti ir grozījumi civīlprocesa likumā, kas liek dažus šķēršļus nekustamas mantas pārdošanai ūtrupēs par jebkuru cenu. Vispirms noteikts, ka par nekustamās mantas taksāciju, no kuras pirmā izsolē jāsāk solīt, jāpieņem šīs mantas novērtējums aplikšanai ar valsts un pašvaldību nodokļiem. Otrā izsolē nekustamo mantu nevarēs pārdot zem 75 proc. no novērtējuma summas. Pielaišta ir vēl trešā izsole, bet tanī nekustamo mantu nevar pārdot zem 50 proc. no vērtējuma. Šo grozījumu nozīme ir tāda, ka nekustamas mantas pārdošanu ūtrupēs apgrūtināta un pavisam nebūs iespējama zem 50 proc. no taksācijas summas.

Pieņemti ir grozījumi pagastu tiesu likumā, kas paplašina pagastu tiesu kompetences mantojuma lietu kārtošana. Pagaidām šī palīdzība izpaudīsies padoņu došanā un dokumentu sagatavošanā. Mantiņieku apstiprināšana pagastu tiesām vēl nav dota, jo Saeimas vairākums atrod, ka ar šo uzdevumu pagastu tiesas vēl netiks galā, sevišķi tamdēļ, ka pastāv dažādi civillikumi. Zemnieku grupas ir par pagasta tiesu kompetenču tālāku paplašināšanu.

Saeimas sesijas noslēgumā lielāka cīņa notika ap maizes labības cenām. Pagājušā gadā izdotā likumā ir noteikts, ka, arī šā gada ražu uzpērkot valdībai jāmaksā par rudziem 21,60 ls un par

ga, Lāti panga ja talude kinnisvara maksude riigi osa vōlgu: Juuremaksude vāljaandmiseks sularahas (seni, kui garanteeritud hind on madalam maailmaturu hinnast) on riigi eelarves ettenāhtud 12,2 milj. ls.

Muudetud on ka vōlgade ūmberlaenustamise seadus, mis vōimaldab lūhikese tāhtajaga vōlgasid ūleviia Maapanka pikemaks tāhtajaks. Muudatustega on tūhjendatud mēārus, et seadus maksab ainult nende talude kohta, mis on alla 5000 ls takseeritud vāārtust, samuti on tūhistatud see paragrahv, et ūmberkorraldatav summa vōib ulatada ainult 750 latini. Uue seaduse jārgi vōivad vōlgade ūmberlaenustamist saada kōik talundid ja igāūhel nendest on ūigus ūleviia Maapanka vōlga 2000 latini.

Vōeti vastu muudatusi ka tsiviilprotsessi seaduses, mis takistab kinnisvara mūūmist oksjonitel ūkskōik missuguse ninnaga. On ettenāhtud, et kinnisvara taksatsioonialuseks, millest esimesel enampakkumisel hakatakse pakkuma, peab vōtma varanduse vāārtuse, millest arvestatakse riigi ja omavalitsuste maksud. Teistkordsel oksjonil ei vōi kinnisvara mūūia alla 75% takseeritud hinnast. On lubatud veel ka kolmas enampakkumine, aga selles ei tohi varandust mūūia alla 50% vāārtusest. Nende muudatuste tāhtsus seisab selles, et edaspidi ei ole enam vōimalik kinnisvara mahamūūia alla 50% taksatsiooni summast.

Vōeti vastu muudatusi vallakohtute seaduses, mis laiendavad vallakohtute ūigusi pārandusasjade korraldamisel. Ajutiselt vāljendub see nōuandmises ja dokumentide ettevalmistamises. Pārijate kinnitamine ei ole veel vallakohtutele ūleantud, kuna seimi enamus arwab, et selle ūlesandega vallakohtud ei saa veel hakkama, iseāranis sellepārast, et jōus on mitu tsiviilseadust. Pōllumeeste gruppid on vallakohtute kompetentside edaspidise laiendamise poolt.

Seimi hooaja lōpul oli suurem vōitlus leivavilja hindade ūmber. Lāinud aastal vāljāantud seaduses on ettenāhtud, et ka kāesoleva aasta toodangu eest peab

kviešiem — 27 ls kvintālā. Sociāldēmo-
krati ar demokrātisko centru iestājās
par labības cenu pazemināšanu un pē-
dējā Saeimas sēdē abām grupām izde-
vās dabūt vairākumu pārejas formulas
pieņemšanai, kas uzdod valdībai tagadē-
jās cenas pazemināt: rudziem par 3,60
ls un kviešiem par 6 ls kvintālā. Pārejas
formulā nav tieši pateikts, ka jāpazemi-
na šī gada ražas cenas, kaut gan debatē-
jot runa gāja par tam. Zemnieku Sa-
vienības viedoklis, kuŗam pievienojusēs
arī valdības vadība, ir tāds, ka ar pār-
ejas formulu nevar grozīt likumu, uz ku-
ŗa pamata labība sēta, lauki kopti un
ieguldīti līdzekļi. Jo sevišķi to nevar da-
rīt tamdēļ, ka likumā teikts, ka cenas
noteicamas līdz 1. aprīlim, katra nākošā
gada ražai. Tāpēc termiņš cenu noteik-
šanai, vai grozīšanai jau sen notecējis.

Ar šādu iztulkojumu arī novērsa sa-
režģījumus, kas valdībai varēja rasties
pašā pēdējā Saeimas sēdē, jo Zemnieku
Savienības frakcija bij nolēmusi, ka ne-
var palikt valdībā, kas pazemina noteik-
tās labības cenas un kuŗas koalīcija ne-
pieņemtu sviesta cenas garantijas liku-
mu.

seks, et valitsus peab maksma rukki
eest 21,60 ls ja nisu eest 27 ls kvint.
Sot-
sialistid ja demokraatik tsentrum nõudsid
vilja hinna vähendamist ja viimasel
seimi istangul said mõlemad gruppid
enamuse säärase määrase vastuvõtmi-
seks, et valitsus peab maksma rukki
eest 3,60 ls ja nisude eest 6 ls kvintaa-
lis. Määruses ei ole selgesti üeldut, et
vähendamisele tulevad käesoleva aasta
toodangu hinnad, olgugi, et läbirääki-
misel oli sellest kõne. Põllumeeste ko-
gudeilme, mida pooldab ka valitsuse
juht, on säärane, et määrusega ei
või muuta seadust, mille põhjal on kül-
vatud vili, haritud põllud ja tehtud
kulud. Iseäranis ei tohi seda teha selle-
pärast, et seaduses on ettenähtud, et
hindu peab kindlaks määrama 1. april-
lini iga järgmise aasta toodangule. Selle-
pärast on tähtaeg hindade muutmiseks
või uuesti määramiseks juba ammu
möödud.

Säärase tõlgitsemisega kõrvaldati kee-
ruline seisukord, mis võis tekkida viima-
sel seimi istangul, kuna põllumeeste
kogu seimi rühm oli otsustanud, et ta
ei jää valitsusse, kes vähendab kind-
laiks määratud vilja hindu ja kelle koa-
litsion ei võta vastu või hindade ga-
ranteerimise seadust.

Chronika.

— **Latvijas Saeimas ārlietu kommissi-
jas priekšsēdētāja amatā ievēlēts dep. H.
Celmiņš.** Par priekšsēdētāja biedri ie-
vēlēts bīskaps Rancāns. Līdzšinējais
ārlietu komisijas priekšsēdētājs F. Cie-
lēns pēc iecelšanas par sūtni Parīzē ir
nolicis deputāta mandātu.

— **Latvijas sūtniecību Stokholmā un
Helsingforsā apvienot** ir uzdevusi valdī-
bai Saeima ar pārejas formulu pie valsts
budžeta. Priekšlikumi par abu sūtnie-
cību apvienošanu jau bijuši agrāk, bet
atziņa par nepieņemamiem. Pieņemtā bu-

— Lāti seimi väliskomisjoni esimehe
ametisse on valitud rahvasaadik H. Cel-
min. Esimehe abiks valiti piiskop Ran-
can. Senine väliskomisjoni esimees F.
Cielen on pärast määramist saadikuks
Pariisi loobunud rahvasaadiku mandaa-
dist.

— Seim on kohustanud valitsust mär-
kusega riigi eelarves koondada Lāti
saatkondi Stokholmis ja Helsingis.
Mõlemate saatkondade koondamisest oli
kõne ka juba varem, aga senini ei leid-
nud see pooldajaid. Eelarves on ettenähtud

džetā līdzekļi ir paredzēti, kā sūtniecībā Stokholmā, tā Helsingforsā.

— **Ministru prezidents A. Bļodnieks**, runājot radiofonā par valdības nodomiem, (pēc sesijas slēgšanas) ir izteicies, ka attiecīgas iestādes pašreiz pārbauda muitas ūnijas iespēju ar Igauniju, kaut sašaurinātos apmēros.

— **Katram, kam draud bezdarbs, jā-mēģina atrast darba iespēja**, negaidot uz valdības pabalstu. To ieteic Igaunijas valdības informācijas birojs, ziņojot, ka izredzes uz valsts pabalstiem bezdarbniekiem šogad esot mazākas kā jebkad.

— **Igaunijas valdība nolēmusi** pārdot abus igauņu minū kreiserus — „Lennuk“ un „Vambola“ Peru republikai par 410.000 zelta dollāriem. Kuģus pārdod kā novecojušos un nepiemērotus Igaunijas krastu aizsardzībai. Viņu vietā paredzēts iegādāties divas zemūdenes un ātrbraucējas torpedu motorlaivas.

— **Latvijas sūtnis Zariņš** 3. jūlijā atvadījās no Igaunijas ārlietu ministra prof. Piipa un otrā dienā atstāja Rēveli. Rēveles vīru koris, kora goda biedris bija sūtnis, atvadījās no viņa ar dziesmām Latvijas sūtniecībā. Bez tam Igaunijas-Latvijas biedrība pasniedza sūtnim sudraba kausu vecīgaunu stilā. Jaunais Latvijas sūtnis Liepiņš ieradīšoties jaunajā darba vietā augustā. Līdz tam laikam sūtņa pienākumus izpildīs sūtniecības sekretārs.

— **Igaunijas parlaments** 28. jūnijā pieņēma valdības priekšlikumu par igauņu kronas atraisīšanu no zelta bāzes un tās pielīdzināšanu kursā Zviedrijas kronai, t. i. apm. 91,92 sant. Līdzšinējie valūtas ierobežojumi pagaidām paliek spēkā. Pret kronas kursa pazemināšanu balsoja igauņu vecsaimnieki un sociālmēmokrāti.

Ar v. Kl.

summad nii saatkonnale Stokholmis, kui ka Helsingis.

— **Ministerpresident A. Bļodnieks**, kōneledes ringhāalingus valitsuse kavatsusist (pārast hooaja lōpetamist), on teatanud, et vastavad asutised selgitavad praegu tolliunioni vōimalust Eestiga, olgugi, et vōibolla kitsendatud kujul.

— Igaūks, keda āhvardab tōōpuudus, peab ise leidma mingisugust tōōvōimalust, aga mitte ootama valitsuselt abi. Seda soovitab Eesti vabariigi valitsus, teades et tānavu on lootusi valitsuse toetusile vāhem, kui kunagi enne.

— **Eesti vabariigi valitsus** on otsustanud āra mūūa mōlemaid eestlaste sōjalaevu „Lennuk“ ja „Vambola“ Peru vabariigile 410.000 kuld dollari eest. Laevad mūūakse vanadena ja kōlbmatuna Eesti ranna kaitseks. Nende asemele kavatsetakse osta kaks allveelaeva ja kiirsōitjaid torpeedomootorpaate.

— **Lāti saadik Sarin** tegi 3. juulil lahkumisvisiidi Eesti vālisministri prof. Piibule ja teisel pāeval lahkus Tallinnast. Tallinna Meestelaulu Selts, mille auliikmeks oli saadik, saatis teda Lāti saatkonnas teele lauluga. Pāāle selle annetas Eesti - Lāti selts saadikule hōbe karika vanaeesti stiilis. Uus Lāti saadik jōuab oma uute tōōkohta augustil. Senini tāidab saadiku kohta saatkonna sekretāār.

— **Eesti riigikogu vōttis** 28. juunil vastu valitsuse ettepaneku eesti krooni vabastamiskohta kulla aluselt ja kukutades teda ūhele tasemele Rootsi krooniga, s. o umbes 91—92 sant. Senised valuuta kitsendused jāāvad ajutiselt jōusse. Krooni kursi kukutamise vastu hāāletasid Eesti vanapōllumehed ja sotsiaaldemokraadid.

Ar v. Kl.

Izdevēja: Latvijas - Igaunijas biedrība, priekšnieks un mēnešraksta
atbildīgais redaktors A. Alberings.

Grāmatspiestuves Akc./Sab. „R O T A”, Rīgā, Elīzabetes ielā Nr. 14-a. Tālr. 30650. — № 1440

LATVIJAS-IGAUNIJAS BIEDRĪBAS MĒNEŠRAKSTS

LATI-EESTI UHINGU KUUKIRI

Nr. 4—6

1933. G.

NOVEMBRIS

I. GADS

LATVIJAS-IGAUNIJAS BIEDRĪBAS IZDEVUMS

Saturs: Sisu:

1. Igaunijas valsts vecākais apciemo Latvijas valsts prezidentu.
2. Latvijas jaunais sūtnis Igaunijā.
3. Jaunais Igaunijas sūtnis Latvijā.
4. K. Ducmanis, Latvijas un Igaunijas satversmes reformas jautājumi.
5. Igaunijas republikas jaunā satversme.
6. J. Volmars, Atgriešanās pie pamatjautājumiem.
7. V. Munters, Latvijas - Igaunijas savienības līgums.
8. Latvijas ārlietu ministra domas par muitas ūniju.
9. Igaunijas ārlietu ministra domas par muitas ūniju.
10. Baltijas valsts 4. saimnieciskā konference.
11. A. Birznieks, Piensaimniecības saasnigumi Latvijas 15 g. pastāvēšanas laikā.
12. H. Albats, Kas darāms, lai veicinātu kopdarbību jūrās jautājumos.
13. J. Vāpa, Latvijas jaunais kriminālkodekss.
14. H. Raudseps, Piezīmes par igauņu skatuves rakstniecību.
15. Arv. Klāvs, Latvijas ministru un deputātu Igaunijas apmeklējums.
16. Vēlams saprašanās arī futbolā.
17. Arv. Kl., Latvijas iekšējā dzīve.
18. Latvijas ev.-lut. baznīcas arķibīskaps prof. Dr. theol. Teodors Grīnbergs ievests amatā Doma baznīcā.
19. Igaunijas jaunā valdība.
20. Chronika.
1. Eesti riigivanem külastab Läti riigipresidenti.
2. Läti uus saadik Eestis.
3. Uus Eesti saadik Lätis.
4. K. D u t s m a n. Läti ja Eesti põhiseaduse reformi küsimusi.
5. Eesti Vabariigi uus põhiseadus.
6. J. V o l m a r. Pöörame tagasi põhiküsimuste juure.
7. V. M u n t e r. Läti — Eesti liiduleping.
8. Läti välisministri mõtteid tolliunionist.
9. Eesti välisministri mõtteid tolliunionist.
10. Baltiriikide 4. majanduskonverents.
11. H. B i r s n i e k. Piimanduse saavutusi Läti 15 a. iseseisvuse ajal.
12. H. A l b a t. Mis teha koostöö soodustamiseks juriidilisis küsimusis.
13. J. V a a p a. Läti uus kriminaalkodeks.
14. H. R a u d s e p p. Märkmeid Eesti lavakirjandusest.
15. A r v. K l a v s o n. Läti ministrite ja rahvasaadikute külaskäik Eestisse.
16. Soovitav teineteisest arusaamine ka jalgpallis.
17. A r v. K l. Läti siseelu.
18. Läti ev.-lut. kiriku peapiiskop prof. Dr. theol. Teodor Grinberg seati Riia Toomkirikus ametisse.
19. Eesti uus valitsus.
20. Kronika.

LATVIJAS - IGAUNIJAS BIEDRĪBAS MĒNEŠRAKSTS LĀTI - EESTI ÜHINGU KUUKIRI

Nr. 4—6.

Novembris.

1. gads.

Latvijas-Igaunijas biedrības mēnešraksts iznāk reizi mēnesī, mēneša sākumā. Mēnešraksta abonēšana līdz šī gada beigām Latvijā, Igaunijā un Lietuvā Ls 3,80, citās zemēs Ls 4,50. Atsevišķa burtnīca maksā Ls 0,50, redakc., izdevn. un ekspedīcijas adrese — Rīgā, Elizabetes ielā 21, dz. 4, tēl. 23717. Pasūtījumus un naudas pārvedumus lūdz adresēt Latvijas-Igaunijas biedrības mantzinim Fr. Lasmaņa kgm, Rīgā, Brīvības bulvārī 1; Fr. Lasmaņa tēlef. 20551. Latvijas-Igaunijas b-bas adrese: Rīgā, Skolas ielā 13.

Lāti-Eesti ühingu kuukiri ilmub üks kord kuus kuu algul. Kuukirja tellimishind käesoleva aasta lõpuni Lätis, Eestis ja Leedus Ls 3,80 teistes maades Ls 4,50. Üksik vihk maksab Lätis Ls 0,50. Toimetuse, väljaandja ja talituse aadress — Riias, Elisabeti tän. 21, krt. 4., tel. 23717. Tellimisi ja rahasaadetisi palutakse adresseerida Lāti-Eesti ühingu laekahoidjale härra Fr. Lasman'ile Riias, Brīvības bulv. (Vabaduse puistee) 1. Fr. Lasman'i tēlef. 20551. Lāti-Eesti ühingu aadress: Riias, Skolas ielā 13.

**Igaunijas valsts vecākais apciemo Latvijas
valsts prezidentu.**

Eesti riigivanem külastab Lāti riigipresidenti.

Igaunijas valsts vecākais K. Petss Latvijas valsts prezidenta A. Kvieša pavadībā ceļā uz pili.
Eesti riigivanem K. Päts Lāti riigipresidenti A. Kviesis'e saatel teel lossi.

Igaunijas valsts vecākais Konstantīns Petss, atbildot uz Latvijas valsts prezidenta Alberta Kviesha Igaunijas apmeklējumu pag. vasarā dziesmu svētku laikā, ieradās Rīgā 18. novembra rītā, kad Latvijas galvas pilsēta bij saposusies svinēt Latvijas 15 gadu pastāvēšanas svētkus. Igaunijas valsts vecāko pavadīja ārlietu ministrs Seljama un kara ministrs ģen. Lills.

Eesti riigivanem Konstantin Päts, vastates Lāti riigipresidenti Albert Kviesis'e külaskäigule Eestisse läinud suvel laulupeo ajal, saabus Riiga 18. novembri hommikul, mil Lāti pealinn oli Lāti 15. Vabariigi aasta iseseisvuse pühade ehtel. Eesti riigivanemat saatsid välisminister Seljama ja kaitseminister kindr. Lill.

Igaunijas valsts vecākais K. Petss noliek vainagu Brāļu kapos.

Eesti riigivanem K. Päts asetab pārja Vennaste kalmistule.

Rīgas stacijā augsto viesi sagaidīja Latvijas valsts prezidents A. Kviesis, Saeimas priekšsēdētājs Dr. P. Kalniņš, ministru prezidents A. Bļodnieks, kara ministrs ģen. Balodis, ārlietu ministrs V. Salnais, Rīgas pilsētas galva H. Celmiņš, Latvijas-Igaunijas tuvināšanas biedrības priekšs. A. Alberings, diplomātiskā korpusa locekļi un preses pārstāvji, kā arī lielā skaitā valsts darbinieki un privātā publika. Pie stacijas bij nostādīta goda sardze, bet gar bulvāri, kur bija jābrauc uz Rīgas pili abu valšķu galvām, stāvēja špalerās studenti.

Korģet külalist vastuvõtma oli tulnud Riia jaama Lāti riigipresident Kviesis, seimi esimees Dr. P. Kalnin, ministerpresident A. Bļodniek, kaitseministr kindr. Balodis, välisminister V. Salnais, Riia linnapea H. Celmin, Lāti-Eesti sõprusühingu esimees A. Albering, diplomaatlise korpuse liikmed ja ajalehtede esindarahvas. Jaama ees oli auvaht agajad, samuti rohkesti ka riigiametnikud ja puiestee ääres, kus mõlemad riigipead pidid sõitma Riia lossi, seisid üliõpilaste read.

Valsts vecākais K. Petss Rīgā bij valsts prezidenta A. Kviesha viesis un pa viesošanos laiku uzturējās Rīgas pili. Viņš nēma dalību visos Latvijas valsts svētku jubilejas sarīkojumos.

Riigivanem K. Pāts oli Riias riigipresidendi A. Kviesis'e külaliseks ja külaskäigu ajal elas Riia lossis. Ta võttis osa kõigist Lāti riigipühade juubelipidustusist.

Igaunijas valsts vecākais K. Petss sveicina latviešu kareivjus un tautu.

Eesti riigivanem K. Pāts tervitab Lāti kaitsevāe ja rahvast.

Par Igaunijas valsts vecākā viesošanos un viesošanas atskanām Rīgā plašāki būs rakstīts nākošā mēnešraksta numurā. Bet jau tagad atzīmējams, ka Igaunijas valsts vecākā dalība Latvijas valsts svētkos deva šiem svētkiem sevišķu nozīmi un šim apmeklējumam ir liela paliekoša nozīme abu sabiedroto tautu un valšķu tuvināšanās darbā.

Eesti riigivanema külaskäigust ja külaskäigu vastukajast Riias laiemalt kirjutame järgnevas numbris, aga juba praegu peame mainima, et Eesti riigivanema osavõtt Lāti juubelipidustusist andis pidustusele erilist tähtsust ja sel külaskäigul on suur jäädav tähtsus mōlema riigi ja rahva lähendamise tōös.

Latvijas jaunais sūtnis Igaunijā. Lāti uus saadik Eestis.

Jaunais Latvijas sūtnis Igaunijā R. Liepiņš 21. septembrī ar parasto ceremoniālu iesniedza savus akreditācijas dokumentus Igaunijas valsts vecākam Tēnsomam.

Lāti uus saadik Eestis R. Liepin andis 21. septembril oma volituskirjad hariliku sellekohase tseremoniaaliga Eesti riigivaknemale Tōnissonile.

Latvijas sūtnis Igaunijā R. Liepiņš.

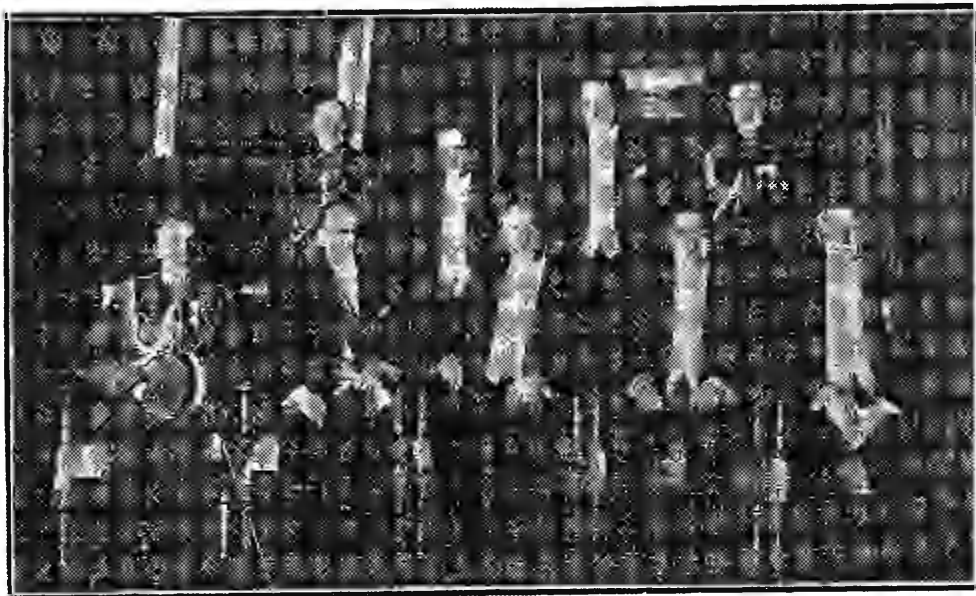
Lāti saadik Eestis R. Liepin.

Roberts Liepiņš dzimis 3. septembrī 1890. gadā Zemgalē, Tukuma apriņķa Pētertāles pagastā. Kā eksterns nolīcis gatavības eksāmenu pie Jelgavas reālskolas. Studējis tirdzniecības zinības Rīgas politehniskā institūtā. No 1915. līdz 1917. gadam darbojās ziemeļfrontes būvniecības dienestā. Neilgi pirms revolūcijas pārvests uz armijas apgādības daļu pie zemkopības ministra pilnvarnieka Pleskavā. Kad igauņi ieņēma Pleskavu, Liepiņu iecēla par Latvijas diplomātiskās

Roberts Liepinš sündis 3. septembrī 1890. a. Semgallias, Tukumi maakonna Pētertali vallas. Sooritas eksternina küpseksami Jelgava reaalkoolis. Õppis kaubandusteadust Riia polütehnikumis. 1915. aastast kuni 1917. aastani töötas põhja väerinde ehitusosakonnas. Enne revolutsiooni ta viidi üle sõjaväe varustusosakonda põllutööministri asetäitja juure Pihkvas. Kui eestlased vallutasid Pihkva, Liepin valiti Läti sõjapõgenejate komitee esimeheks. 1919. a. juulis ta määrati Läti

pārstāvēniecības pilnvarnieku Pleskavā, ta-
paša gada septembrī — par ārlietu mini-
strijas 2. sekretāru, 1920. gadā — par
ministrijas saimniecības un finanšu noda-
ļas vadītāju, 1921. gadā par administrati-
vi — juridiskā dep-ta direktora palīgu un

diplomaatliseks esindajaks Pihkvasse, sa-
ma aasta septembris välisministereeriumi
2. sekretāriks, 1920. a. — ministeeriumi
majandus ja rahandusosakonna juhata-
jaks, 1921. a. administratiiv - juriidilise
osakonna direktori abiks ja 1922. a. —

Latvijas sūtņa R. Liepiņa akreditešanās pie Igaunijas valsts vecākā Tallinnā.
Lāti saadiku R. Liepin'i akrediteerimine Eesti riigivanema juures Tallinnas.
Pirmā rindā: (no kreisās otrais) sūtņis R. Liepiņš, Ig. valsts vecākais J. Tenisons
ārlietu min. prof. A. Pips.
Esimesel real: (pahemalt teine) saadik R. Liepin, Eesti riigivanem J. Tõnisson ja
välisminister prof. A. Piip.

no 1922. g. — par šī departamenta direk-
toru. Šo amatu viņš ieņēma līdz iecelša-
nai finanšu ministra amatā 1928. g. mar-
tā. Tā paša gada novembra beigās līdz
ar kabineta demisiju Liepiņš aizgāja no
finanšu ministrijas, lai dotos par sūtņi uz
Kaunu, kur palika sūtņa amatā līdz iecel-
šanai par sūtņi Rēvelē šī gada vasarā.

selle osakonna direktoriks. Seda ametit
ta pidas kuni 1928. a. mārtsini, millal ta
kutsuti rahaministriks. Sama aasta no-
vembrikuu lōpul ūhes kabineti lahkumi-
sega lahkus ka Liepin rahaministee-
riumist, et sōita saadikuks Kaunasesse,
millises ametis oli kuni ūmberpaigutami-
seni saadikuks Tallinna k.a. suvel.

Jaunais Igaunijas sūtņis Latvijā. Uus Eesti saadik Lātis.

Kārlis Mennigs dzimis 29. aprīlī 1874. ga-
dā Tērbatā kā namsaimnieka dēls. Studē-
jis Tērbatas augstskolā teoloģiju, studijas
beidzis 1901. gadā, nokalpojis kandidāta

Karl Menning sündis 29. aprillil 1874. a.
Tartus majaomaniku pojana. Ōppis
Tartu ūlikoolis usuteadust, lōpetas 1901.,
pidas prooviaasta ning asus siis ōpetaja-

gadu, sācis strādāt mācītāja amatā. Bet jau 1904. gadā viņš atstāj dvēseļu gana darbu un sāk darboties, lai veicinātu Igaunijas teātra attīstību, kas viņu ļoti interesēja jau studenta gados. K. Mennings sāka publicēt rakstus par skatuves rakstniecību, tad Berlīnē Reinhardta teātri sagatavojās par režisoru un 1906. gadā viņu

kohale. Loobus aga juba 1904. aastal hingekarjase ametist ning asus Eesti näitemängu edendamisele, mille vastu ta juba üliõpilaspõlves oli tundnud suurt huvi. Ta hakkas avaldama kirjutusi näitekirjanduse kohta, valmistus siis Berliinis Reinhardti laval näitejuhiks ja sai 1906. aastal Tartu "Vanemuise" teatri di-

Igaunijas sūtnis Latvijā K. Mennings.
Eesti saadik Lätis K. Menning.

iecēla par Tērbatas „Vanemuine“ teātra direktoru. Šo pienākumu viņš izpildīja nepārtraukti līdz 1914. gadam. Pēc tam tas darbojās Rēvelē kā žurnālists un 1918. gada sākumā Igaunijas pagaidu valdības uzdevumā viņš kopā ar citiem devās uz ārzemēm populārizēt igauņu tautas valstiskās patstāvības ideju. Šī uzdevuma veikšanai K. Mennings uzturējās Kopenhagenā no 1918. — 1919. g., bija Igaunijas diplomātiskais pārstāvis Skandināvijas valstīs no 1920.—1921. g. un 1921. gada pavasarī viņu iecēla par sūtni Berlīnē, kur tas darbojās līdz pat šim laikam.

rektoriks, olles sel kohal vahetpidamata kuni 1914. aastani. Siis ta töötas Tallinnas ajakirjanikuna ja 1918. aasta alul läks Eesti ajutise valitsuse ülesandel ühes teistega välismaile selgitama Eesti rahva riikliku iseseisvuse püüdeid. Viibis sel otstarbel 1918. — 1919. Kopenhagenis, oli 1920. — 1921. Eesti esindaja Skandinaavia riikides ja määrati 1921. a. kevadal Eesti saadikuks Berliini, kus viibis kuni seniajani.

Saimniecība. Politika.

Latvijas un Igaunijas satversmes reformas jautājumi. Lāti ja Eesti põhiseaduse reformi küsimusi.

Kā kāda jauna strāva politiskā mākslā pār tautām un valstīm pēdējā laikā šalc valsts satversmes reformu vēsmas. Tā ir tautās nobrieduse cieša apņemšanās un ilgas pēc tās valsts kārtības uzlabošanas, kāda daudzās zemēs, tanī starpā visās jaunajās valstīs, radās pēc lielā kara un revolūcijām. Toreiz jauno republiku satversmēs iemiesoja visādus demokrātijas pēdējos vārdus no tā laika politiskās sesonas modes žurnāliem, nevaicājot, kā jel īsti dotās tautas dzīvī šie politiskās sesonas modes žurnālu modeļi piestāvēs, un pie ka īsti novedīs partijpolitikas proza. Tagad nu gan, pēc sūriem piedzīvojumiem ilgga-dīgā praksē, redzam un uz savas ādas jūtam, ka to modeļu drēbe nav bijusi īsta angļu drēbe, n a v bijusi īsta angļu parlamentārisma zorte, un kā arī viņas fasons ir iznācis citāds, nekā politiskie piegrie-zēji toreiz tautām dairunīgi iegalvoja.

Mūsu dienu veselīgā apdomāšanās nu atklāj, ka toreiz rēķins ir taisīts bez saim-nieka, resp. saimnieku — tautu — apreibi-not pārejošā sajūsmā, kā kādas pavasara palu likaupas. Saimnieks — tautas pa-šas — labi sen jau vairs it nemaz nav sa-jūsmināts par to, ko jaunmodīgo satver-smju piegriešanas dienās, šinīs jautrājās „Skroderdienās Silmačos“, viņai uzšuva pēc teorijas izprātotiem politiskās visjau-nākās modes žurnāliem. Visur atskan sau-cieni pēc reformām satversmēs — un allaž virzienā uz valsts varas koncentrāciju un prom no viņas pulverizācijas caur daudz-partiju parlamentārimu un caur personī-gās atbildības noslicināšanu dažādos kol-lektīvos. Vietām šie centieni noiet pretē-jās galējībās, iznīcinot brīvības un perso-nas pamattiesības valsts elka — Leviatā-nā! — vārdā. Tomēr visumā šī kustība nem veselīgu un pareizu virzienu, taisni, lai saglabātu personas pamattiesību paš-vērtības un prāta apgaismotas pilsoņa brī-

Viimaseļ ajal puhuvad üle maade ja rahvaste riigi põhiseaduse reformi tuuled uue poliitilise kunsti vooluna. Rahvastes on valminud kindel soov ja igatsus paran-dada seda riigikorda, mis loodi paljudes riikides, nende seas ka kõigis noortes riik-ides. Siis paigutati noorte riikide põhi-seaduseisse kõiksugused demokraatia vii-mased hüüded selleaja poliitilise hooaja moežurnaalistest, küsimata, kuidas need poliitilise hooaja žurnaali modellid sobi-vad iga rahva ellu ja kuhu viib parteipo-liitika proosa. Nüüd, pärast halbu koge-musi, mitme aastasest tegevusest näeme küll, ja tunneme omal nahal, et modellide riie ei ole olnud eht inglise riie, ei ole olnud inglise parlamentarismi sort ja fasongki on saanud teistsugusena kui po-liitilised juurelõikajad omalajal rah-vastele ilusasti kujutasid.

Meie aja terve mõtteviis leidis, et siis on arved koostatud peremehe, resp. viies peremeest — rahvast — mõõduvasse vai-mustusse kui kevadaja meeletusse. Pere-meest — rahvas ise — juba õige ammu ei ole enam vaimustatud sellest ülikonnast, mis temale õnneldi neil uuema moe põhi-seaduse juurelõikamise päevil, neil lõbu-sail „Skroderdienas Silmačos“ („Rätsepa-päivil Palumatsi talus“) teoreetiliselt väl-jamõeldud kõigeuuemaist poliitilise moe žurnaalistest. Kõikjal kuuleme hüüdeid, et rahvad soovivad põhiseaduse reforme — ikka riigivõimu kontsentreerimise sihis ja eemale riigivõimu killustamisest, mis sünnib paljude parteide parlamentarismi ja isikliku vastutustunde kõiksuguseisse kollektiividesse uputamise kaudu. Kohati lähevad need püüded liig kaugele, hävita-des vabaduse ja isiku õigusi riigi ebaju-mala Leviatani nimel. Siiski võtab see vool üldiselt terve ja õige suuna, et ala-hoida isiku õiguste algväärtusi ja aruga valgustatud isiku vabadusi, et kaitsta

vības. Lai šīs mantas pasargātu no izšķērdešanas demokrātijas aplamā izpratnē, kā arī parlamentārisma un partiju režīma galējībās.

Pa šo pareizo ceļu valsts satversmes reformu centieni plūst — visumā ņemot — arī Baltijas valstīs, ciktāl tajās vispār ir paturēts parlaments un pašas tautas demokrātiskā aktivitāte. Un pēdējā laikā jo sevišķi Igaunijā un Latvijā, divās draudzīgās un sabiedrotās kaimiņu zemēs un tautās ar vienādu pagātņi un nākotni.

Ar parlamentārisma un partiju režīma pārmērībām pulverizēto vališķu varu Baltijas valstīs nu atkal grūb koncentrēt stipras varas degpunktā. Tas ir isā formulējumā šīs jaunās strāvas kodols un mērķis. Šie centieni, ciktāl runa ir par Igauniju un Latviju, ir raduši atbalsi arī ārzemēs. Francijas parlamenta kuluāros un presē par to diskutē gan par gan pret, jo arī Francijā satversmes reforma ir nobriedusi vajadzība un tādi valstsvīri kā divi bijušie Francijas valsts prezidenti un nesemais ministru prezidents Tardjē noteikti prasa arī Francijā līdzīgas reformas kā Igaunijā un Latvijā.

Atšalkusi līdz Igaunijai, šī jaunā strāva politiskā mākslā šī gada 14., 15. un 16. oktobrī ar tautas nobalsošanā pieņemto valsts satversmes reformu uzvarēja.

Kopš ilgāka laika — tāpat kā Igaunijā — arī Latvijā valsts satversmes reformas vajadzības apziņa briest plašās tautas aprindās un tagad ir jau nobriedusi par aplātu dienas jautājumu.

Šiem grūtiem un nopietniem laikiem un tautas ilgām atbilstošu valststiesisku un politisku gandarījumu dod latviešu Zemnieku Savienības likumprojekts par Latvijas valsts satversmes reformu, kā pirmais tāds praktisks solis Latvijā. Projekts, ko Zemnieku Savienības Saeimas frakcija iesniedza Saeimā š. g. 24. oktobrī (pilns teksts izziņots arī Z. S.-bas centrālorganā „Brīvās Zemes“ 24. oktobra numurā). Šim reformprojektam ir dāudz līdzības ar jau notikušo valsts satversmes reformu Igaunijā, kaut arī abu starpā ir vairāk un mazāk svarīgas atšķirības. Šī reformas kustība Latvijā vairs neapstā-

neid varasid hävitamisest demokraatiast valesti arusaamisel ning parlamentarismi ja parteide režiimi liigsusist.

Selle õige tee kaudu lähevad riigi põhiseaduse reformi püüded — üldiselt ka Baltiriikides, kuivõrt nendes on üldse jäädud parlamendi ja rahva enda demokraatlise aktiviteedi juure. Ja viimasel ajal iseäranis Lätis ja Eestis, kahes sõbralikus naabermaas ja rahvas ning liitriigis ühise mineviku ja tulevikuuga.

Parlamentarismi ja parteide režiimi liigsustega killustatud riigivõimu soovivad Baltiriigid nüüd jälle kontsentreerida kindla võimu keskpunkti. See on lühidalt formuleerides selle uue voolu sisuks ja eesmärgiks. Need püüded, kuivõrt kõne all on Läti ja Eesti, on leidnud vastukaja ka välismaal. Prantsuse parlamendi kuluäärides kõneldakse sellest küll poolt, küll vastu, kuna ka Prantsusmaal põhiseaduse muutmine on küpsenud vajaduseks ja sääraseid riigimehed, nagu kaks endist Prantsusmaa riigipresidenti ja hiljutine ministerpresident Tardje, kindlasti nõuavad ka Prantsusmaale sarnaseid reforme, kui Lätis ja Eestis.

See poliitilise kunsti uus vool jõudis Eestini ja võitis 14., 15. ja 16. oktoobril käesoleval aastal rahvahääletusel riigi põhiseaduse muudatuste vastuvõtmisega.

Juba kauemat aega, samuti kui Eestis — valmib ka Lätis riigi põhiseaduse muutmise vajaduse tunne laiemais ringkonnis ja ongi juba praegu saanud põlevaks päevaküsimuseks.

Praegusele raskele ja tõsisele ajale ja rahva igatsusele vastava riigiõigusliku ja poliitilise rahulduse annab Läti põllumeeste liidu seaduseelnõu Läti riigi põhiseaduse reformist, kui esimene selline tegelik samm Lätis. Selle seaduseelnõu esitas seimile Põllumeeste liidu rühm käesoleva aasta 24. oktoobril (seaduseelnõu täiel kujul kuulutatud ka Põllumeeste liidu peahäälekandja „Brīva Seme“ 24. oktobri numbris). Sellel eelnõul on väga palju ühist juba teostunud põhiseaduse reformiga Eestis, olgugi, et mõlemate vahel on ka enam või vähem tähtsaid erinevusi. Reformi nõue

sies, un jo vairāk tai zināmas aprindas pretosies, jo radikālākas kļūs viņas prasības, kāpēc minētie pretpēki darītu gudrāki, nepretojoties tam, kas visai mērēnā veidā tiek prasīts tagad.

Šai satversmes reformai būs lemts ievadīt jaunu laikmetu kā Igaunijas tā arī Latvijas republikas vēsturē.

Latviešu Zemnieku Savienības 24. oktobra likumprojekts liek priekšā grozīt un papildināt šādus deviņpadsmit — no pavisam astoņdesmit astoņiem — pantus Latvijas valsts satversmes likumā: 5, 8, 10, 29, 35, 36, 39, 43, 44, 48, 50, 51, 52, 59, 62, 71, 75, 81 un 86 pantus, kuri zīmējas uz šādām nodaļām pastāvošā Latvijas valsts satversmes likumā: 1) Saeima (2. nod.), 2) Valsts Prezidents (3. nod.), 3) ministru kabinets (4. nod.), likumdošana (5. nod.) un tiesa (6. nod.).

Igaunijas jau pieņemtā satversmes reformā ir grozīti trīsdesmit panti, kuru saturs visumā atbilst tai pašai vielai, tiem pašiem valsts varas elementiem un viņu pilnvaru normām, kas reformas nolūkā skārtas latviešu Zemnieku Savienības projektā. Proti, šādi panti Igaunijas valsts satversmes likumā: 29, 36, 39, 41, 42, 43, 44, 51, 53, 54; 55; 57; 58; 59; 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 69, 70, 75, 76, 80; 81; 82 un 86 panti, kā arī piektās nodaļas virsraksts („Par republikas prezidentu un republikas vadību”), jo līdz tam Igaunijas satversmes likums valsts prezidenta institūta nemaz nepazina.

Latviešu Zemnieku Savienības likumprojektā par valsts satversmes reformu neskārtas paliek vienīgi satversmes likuma pēdējā un pirmā nodaļa: 7. nodaļa par valsts kontroli un pate pirmā nodaļa par satversmes vispārējiem pamata noteikumiem, kuri nosaka, ka Latvija ir neatkarīga demokrātiska republika, ka Latvijas valsts suverēnā vara pieder Latvijas tautai u. v. c. par valsts teritoriju un nacionālo karogu. Jau no tā vien redzams, ka šis likumprojekts būvē uz tiem pašiem demokrātijas un tautas suverenitātes pamatiem, uz kuriem mūsu valsts vētrās un cīņās dzima un līdz šim ir pastāvējusi. Uz tiem viņai jāstāv cieši arī turpmāk.

Lātis ei kao enam ja mida rohkem teatavad ringkonnad on selle vastu, seda radikaalsemaiks saavad põhiseaduse muudatused, mispäraks mainitud vastasrind teeks targemini, kui ei takistaks seda, mida praegu nõutakse mõõdukalt.

Need põhiseaduse muudatused toovad uue ajajärgu nii Eesti, kui Läti Vabariikide ajaloosse.

Läti põllumeeste liidu 24. oktoobri seaduseelnõu paneb ette muuta ja täiendada järgmisi ühteteistkümend — kaheksakümne kaheksast — paragrahvi Läti riigi põhiseaduses: 5, 8, 10, 29, 35, 36, 39, 43, 44, 48, 50, 51, 52, 59, 62, 71, 75, 81 ja 86, mida leiame järgmistes peatükkides Läti riigi praeguses põhiseaduses: 1) seim (2. peatükk), 2) riigipresident (3. peatükk), 3) ministrite kabinet (4. peatükk), seadusandlus (5. peatükk) ja kohtud (6. peatükk).

Vastuvõetud uues Eesti põhiseaduses muudeti kolmkümend paragrahvi, millede sisu üldiselt vastab sellele samale ainele, samadele riigivõimu elementidele ja nende volituste normidele, mis reformi eesmärgiga puudutatud Läti põllumeeste liidu seaduseelnõus. Eesti riigi põhiseaduses muudeti alljärgnevaid paragrahve: 29, 36, 39, 41, 42, 43, 44, 51, 53, 54, 55, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 69, 70, 75, 76, 80, 81, 82 ja 86 ning viienda peatüki päälkiri (Vabariigi presidendist ja Vabariigi valitsusest), kuna senini Eesti põhiseadus ei tunnudki riigipresidendi instituti.

Läti põllumeeste liidu seaduseelnõus riigipõhiseaduse reformist jäävad muutmata ainult põhiseaduse esimene ja viimane peatükk: 7. peatükk riigikontrollist ja esimene peatükk põhiseaduse üldisest põhimäärusist, milles öeldakse, et Läti on sõltumatu demokraatlik Vabariik, et riigivõim on Läti rahva oma jne., riigi territooriumist ja riigilipust. Juba sellest on näha, et see seaduseelnõu põhjeneb endistele demokraatia ja rahva võimustele, millel on seisnud meie riik kogu aeg kõigis tormides, kus ta võitlustes sündis ja jäi iseseisvaks senini. Nendel alustel peab ta kindlalt seisma ka tulevikus.

Tas pats atstāts neskārts arī jaunajā Igaunijas valsts satversmē, kura tāpat pa vecam paliek uz demokrātiskas republikas pamatiem. Jo abas tautas pēc savas dabas un vēstures ir demokrātiskas tautas, ar zemniekiem kā pamatšķiru valsti, ar zemniekiem pēc dzīves tradīcijām radniecīgu rūpniecības proletāriātu samērā nelielā skaitā, ar tautas rakstura kaislību uz individuālismu un uz personas brīvību, kas mūs tā tuvina piem., franču tautai, kā arī brīvājām anglo-sakšu un skandināvu tautām.

Reformas mērķis abu kaimiņvalšņu centienos ir: uz demokrātijas un tautas pašnoteikšanās pamatiem celt jaunu, labāku virsbūvi valsts varas funkciju sadalīšanā un pilnvaru apjoma ziņā.

Laiki tagad ir nopietni un pa daļai bīstami. Katrā ziņā — politiski, starptautiski un saimnieciski grūti laiki, īsts politisks ziemas sals, kad neder vieglākiem un būtibā citādiem laikiem piemērots valsts satversmes tērps, grūtā, smagā un sarežģītā parlamenta absolūtisma mašīna. Laiki, kad ir steidzami vajadzīga tāda valsts kārtība, kas ir vienkāršāka, vieglāki darbā laižama, grūtā brīdī ātri un droši pielietojama. No partiju andelēm netraucēta, no valsts varas pulverizācijas un neatbildīgas izvazāšanas pasargāta. Ir vajadzīgs ar plašām pilnvarām apbalvots valsts galva, stipra un patstāvīga stabila valdība, kuru patvaļīgs parlaments lai nesaistītu pie rokām un kājām un kuras pilnvarās tas lai neiemaisītos, netieši, ne caur neatbildīgu partiju kanāli. Ir vajadzīgs vienīgi likumdošanai un valsts budžeta pieņemšanai veltīts parlaments. Un — last but not least — no parlamenta (tāpat kā no valdības) neatkarīga tiesa.

Visi šie valsts varas pastiprinājumi un vienkāršojumi ne tikvien ir pilnīgi savienojami ar demokrātijas un prāta apgaismoju brīvību, bet patiesībā ir priekšnoteikumi, lai tā demokrātijas būtu īsta un tā brīvība prātīga, kā arī lai pati valsts vara būtu stipra un valsts uz iekšu un āru droša.

Tas viss ir vērā ņemts, kā Igaunijas jaunajā satversmē, tā arī latviešu Zemnieku Savienības likumprojektā par valsts satversmes reformu Latvijā.

See kōik on jäänud muutmata ka uues Eesti riigi põhiseaduses, mis samuti jääb endistele demokraatliku Vabariigi alustele. Mõlemad rahvad on oma loomu ja ajaloo poolest demokraatlikud rahvad, põllumeestega kui põhikihiga riigis, põllumeestele elu traditsioonidega lähedase võrdlemisi väiksearvulise, tööstuslise proletariaadiga rahvaga, kelle iseloomus kirg individualismile ja isiku vabadusele, mis lähendab meid, näiteks, prantsuse rahvale, ning vabadele anglo-saksidele ja Skandinaavia rahvastele.

Reformi eesmärgiks mõlema naaberriigi püüetes on: ehitada demokraatia ja rahva iseotsustamise alustele uut, paremat hoonet riigivõimu funktsioonide jagamise ja volituste suuruse mõttes.

Praegused ajad on tõsised ja osalt kardetavad. Igatahes — poliitiliselt, rahvusvaheliselt ja majanduslikult rasked ajad, eht poliitiline pakane, millal ei kõlba kergemaile ja oma iseloomus teistsugustele aegadele ömmeldud riigi põhiseaduse ülikond, raske ja keeruline parlamendi absolutismi masin. Ajad, millal on hädatarvilik s ä ä r a n e riigikord, mis on lihtsam, kergemini tööle pandav ja raskel silmapilgul kiirelt ja julgelt töötav aparat, mida ei takista parteide kauplemised, mis on kaitsnud riigivõimu killustamise ja vastutustundeta kasutamise eest. Meie vajame suurte volitustega varustatud riigipead, kindlat ja iseseisvat valitsust, kellele suurevõimuline parlament ei saaks siduda käed ja jalad ja kelle volitusesse ta ei saaks segada ei otseselt, ega vastutustundeta parteide kaudu. Meie vajame parlamenti ainult seadusandluseks ja riigi eelarve vastuvõtmiseks. Ja — last but not least — parlamendist (samuti ka valitsusest) sõltumatu kohut.

Kōik need riigivõimu kindlustused ja lihtsustamised pole mitte ainult täielikult ühendatavad demokraatiaga ja aruga valgustatud vabadusega, vaid on tõelikult eeltingimusteks, et demokraatia oleks tõeline ja vabadus mõistlik, et ka riigivõim oleks tugev ja riik ise julge sisemiselt ja väliselt.

Seda kōiki on arvestatud nii Eesti uues põhiseaduses, kui ka Läti põllumeeste põhiseaduse muutmise seaduseelnõus.

Reizē ar to šie jaunās politiskās mākslas centieni Igaunijā un Latvijā grib darīt galu tai skrejvārdu politikai un uztverei, kas, visos ločījumos nemdama demokrātiju un demokrātismu, domājās visu solīt, nodrošināt un dabūt vienīgi ar „demokrātiju“, novedot šo pašu par sevi cienījamo vārdu un jēdzienu līdz galīgai kredīta pazaudēšanai tautā, kurai tas sāk apnikt. Kad tagad uz laukiem sāk runāt par demokrātiju slavinošā nozīmē, tad laudis top nepacietīgi, un nav piekrišanas. Īstie demokrāti — sargi ir tie, kas tiecas reformēt valsts satversmi šē augstāk aprādītā virzienā, kamēr vēl laiks un kamēr pacietību zaudējusē tauta nesāk pati reformēt no apakšas, ar tiem līdzekļiem, ko viegli uzminēt tādos apstākļos.

Ir galīgi aplam, kā praksē, tā arī no valsts tiesību doktrīnas viedokļa, domāt un runāt, it kā ar demokrātiju kā tādu vienmēr būtu reizē dots jau arī viss cits: ir pilsoniskās brīvības, ir personas pamattiesības, ir kaut kāda gatava valsts varas virsbūve. Nē, tas viss izveidojams īpaši, ar vajadzīgo politisko un valststiesisko mākslu, kā arī ar ik tautas tradīciju, rakstura, dvēseles pazīšanu. Par visām lietām — ar zināmu paredzēšanu, kas no zināmas būves dzīvē iznāks. Var būt arī tirāniskas demokrātijas, kur nav ne brīvības, ne personas pamattiesību garantiju. Var būt arī galīgi izlaistas demokrātijas, vājas, nevarīgas, sevī saskaldītas, pulverizētas: ja virs demokrātiskā pamata nav gudri un apdomīgi ierīkotas virsbūves, kas pienācīgi sadala valsts varas funkcijas un to pilnvaras. Var būt demokrātijas ar patvaldīgu parlamentu (parlamenta absolūtisms), kur visa varas pilnība pieder parlamentam un reizē arī politisko partiju centrālkomitejām, kuras pievāc sev un uzurpē tautas suverenitāti. Tāds parlamenta absolūtisms līdz š. g. oktobra vidum bija Igaunijā un vēl šodien pastāv Latvijā. Abu valšku satversmes reformas grib tai vietā nodibināt tiesisku valsti (Rechtsstaat), kāda, kā to jau pirms 200 gadiem mācīja Monteskijs, var pastāvēt vienīgi tad, ja visa vara nepieder vienai pašai personai nedz vienai pašai sapulcei vai kollēģijai. Reizē ar to

ūhes sellega need uue poliitika kunsti püüded Eestis ja Lätis tahavad lõpetada seda sõnade poliitikat, mis käsitades sõna demokraatia kõigis käändeis, tahavad lubada kõike, tahavad kindlustada ja saada kõik ainult sõnaga „demokraatia“, viies selle iseenesest lugupeetava mõiste ja sõna lõpulikule krediidi kaotamisele rahva seas, keda see hakkab äratütutama. Kui praegu maal keegi hakkab kiitvalt rääkima demokraatiast, siis ei taha rahvas kuulata, ja tal pole poolehoidu. Tõsised demokraatia kaitsjad on need, kes püüavad parandada riigi põhiseaduset ülalmainitud suunas, seni kui on veel aeg ja seni kui kannatuse kaotanud rahvas ise ei hakka reformeerima altpoolt abinõudega, mida kerge ettekujutada sääraseis oludes.

On täiesti ebaõige, nii tegeliku elu, kui ka riigiõiguse doktriinide seisukohalt, mõtelda ja rääkida nii, nagu oleks demokraatiaga korraga alati antud juba ka kõik muu: kodanlised vabadused, isiku põhiõigused ja mingisugune riigivõimu peahitus. Ei, kõike seda peame moodustama eraldi, vajalise poliitilise ja riigiõigusliku kunstiga ning iga rahva traditsioonide, iseloomu ja hinge tundmisega. Üle kõige — teatava ettenägelikkusega, mis teatavad ehitusest saab tegelikus elus. Võivad olla ka türrannilised demokraatiad, kus ei ole vabadust, ega isiku põhiõiguste kindlustust. Võivad olla, ka koguni kehvad, jõuetud, töövõimetud ja killustatud demokraatiad: kui demokraatlisel alusel pole targalt ja mõistlikult ehitatud hoonet, mis õigelt jaotaks riigivõimu funktsioone ja nende volitusi. Võib küll olla demokraatia võimuka parlamendiga (parlamendi absolutism), kus kogu võim täielikult on parlamendil ja ühes sellega ka poliitiliste parteide keskkomiteedel, kes haaravad ja koguvad enesele rahva õigused. Säärane parlamendi absolutism käesoleva aasta oktoobrikuuni oli Eestis ja veel tänapäevgi valitseb Lätis. Mõlemad riigid põhiseaduse muutmisega tahavad selle asemale rajada õiguslikku riiki (Rechtsstaat), milline, nagu seda õpetas juba enne 200 aastat Monteskijs, võib iseseisvana püsida ainult siis, kui kogu võim ei kuulu ühele ainsale isikule, ehk ühele

Īsi sakot, Igaunijas un Latvijas valsts satversmes reformu centieni grib: izbeigt nemākulību, neatbildību, nevarību, lēmu un varas bezdarbību valsts pārvaldīšanā un likumdošanā un pašķirt ceļu labākai politiskai mākslai, lai tānī spēka degpunktā, kāds ir valsts vara, nekad nenāktu politisks un tiesisks neprāts vai pat ļaunprāts, un lai šis varas degpunkts būtu nacionāls un stiprs.

ainsale kogule või kolleegiumile. Ühes sellega need püüded mõlemas naaberriigis püüavad ausse tõsta **u s a l d u s e p r i n t s i i p i** oma valitud riigimeeste ja rahva juhtide vastu, üldse demokraatliku riigivõimu kandjate vastu, millela juba asjade loomugi poolest ei või olla ega püsida ükski **v a l i t u d** demokraatlik kord. Kes iga omavalitud võimukandja volituste seljataga näeb „diktaatori“ kuju, see ise ei usugi demokraatiasse ja asjata räägib sellest. Need püüded tahavad anda töö-
kale rahvale kätte enese distsipliini ja võimaluse rõhku panna kohustusile enese ja isamaa vastu ja mitte alati ainult „nõudeile“: tähelepannes, et kohustuste distsipliini omades, avaneb tegelik võimalus ka „nõudeid“ rahuldada.

Kokkuvõttes, Eesti ja Läti riigi põhi-seaduse muutmise püüded tahavad: lõpe-tada oskamatust, vastutustundetust, või-metust, aeglust ja võimu tegevusetust riigi valitsemises ja seadusandluses ja võimaldada teed paremale poliitilisele kunstile, et selles jõu keskpunktis, milleks on riigivõim, mitte kunagi ei saaks asu-kohta poliitiline või õigusline meeleetus või koguni kuritegu, ning et see võimu keskpunkt oleks rahvuslik ja tugev.

— 12 —

jäiemaisās privātsaimnieciskā norisē uz iekšu un uz ārieni. Te tālu paplašinās valsts varas uzdevumi, viņas darba programma, kas izvedama ar stipru un lietpratīgu valsts varu: ar jaunu politisku mākslu. Skaidra lieta, ka tad kāpinas prasības arī pret likumdošanas māku un tehniku, kā arī pret likumprojektu rūpīgu sagatavošanu, kam daudzpartiju parlamenti maz noderīgi: te derētu korporatīvi sastādīta otra palāta blakus vispārīgās vēlēšanās radītai deputātu palātai, bet tik tālu ne Igaunijas, ne Latvijas satversmes reformas šodien vēl netaisās iet. Reiz tomēr būs jānoiet arī šis posms lietu tālākā attīstībā.

Valsts aparāts tanī parlamenta un partiju absolūtisma veidā, kādā tas vēl ir vairākās valstīs, tanī starpā Latvijā, un kādā tas līdz šim bij Igaunijā — ir vismazāk piemērots augstāk minētiem strauji kāpinātiem valsts varas uzdevumiem, kādu valstij nekad vēl nav bijis vēsturē, ciktālu mūsu skats tajā var iespieties. Še slēpjas viena no demokrātijas un parlamentārisma antinomijām, kuru atrisināt ir viens no satversmes reformas uzdevumiem Igaunijā un Latvijā.

•

Nosekosim šīs ievestās un proponētās pārgrozības abu valšķu satversmēs konkrēti un tuvāki.

1. Attiecībā uz parlamentu latviešu Zemnieku Savienības likumprojekts proponē grozīt četrus no satv. lik. 2. nodaļas trīsdesmit pantiem: 5, 8, 10 un 29 p. p. Līdzšinējo 100 deputātu vietā (5. p.) tikai 50, līdzīgi 36. pantam Igaunijas jaunajā satversmē un uz tiem pašiem vēlēšanu tiesību pamatiem, atskaitot to, ka mūsu projektā nav igaupu 36. p. paredzētās prasības, „lai vēlētajiem būtu iespēja vēlēt atsevišķas personas“. Latvijā par to rūpēsies īpašs vēlēšanu likums. Nevar sacīt, ka deputātu skaita samazināšana nesīs tikai labu. Tā var nākamās balsošanās nest arī nepatīkamus pārsteigumus, vairot nejausību lomu, īpaši kad ne Latvijā, ne Igaunijā nav parlamenta otrās palātas. Parlamenta mandāta pāildzināšana abās

plaanikindlalt ja kus peab segama eramajanduse tegevusesse sise- ja väljapool. Siin laienevad suuresti riigivõimu ülesanded, tema töökava, mida tuleb teostada tugeva ja asjatundja riigivõimuga: uue poliitilise kunstiga. Selge, et siis kasvavad ka nõuded seadusandluse oskuse ja tehnika ning seaduseelnõude hoolika ettevalmistamise vastu, milleks paljude parteidega parlamendid on väga vähē kõlblikud: siin kõlbaks korporatiivselt koostatud teine palat üldistel valimistel loodud rahvasaadikute palati kõrval, kui niikaugele ei Eesti ega Läti põhiseaduse mudatused praegu veel ei taha minna. Asjade edas arenedes, peame kord käima ka seda teed.

Riigiaparaat seilisel parteide ja parlamendi absolutismi kujul, nagu ta püsib veel mitmes riigis, nende seas ka Lätis, ja milline ta oli senini ka Eestis, — on kõige vähem sobiv üldmainitud järsult kasvavatele riigivõimu ülesannetele, millist riiki ei ole veel ajaloos kunagi olnud, nii kaugel, kui meie vaade ulatub maailma ajaloosse. Siin peitub üks demokraatia ja parlamentarismi antinoomidest, mille lahendamine on üks Eesti ja Läti põhiseaduse muutmise ülesannetest.

•

Jälgmine neid vastuvõetud ja ettepanud muudatusi mõlema riigi põhiseadusis konkreetsemalt ja lähedamalt.

1. Parlamendi suhtes, Läti põllumeeste liidu seaduseelnõu paneb ette muuta neli paragrahvi põhiseaduse 2. peatüki kolmekümnest paragrahvist: 5, 8, 10, ja 29. Praeguste 100 rahvasaadiku asemele (5. paragrahv) jätta ainult 50, samuti nagu ettenähtud Eesti uues põhiseaduses ja samadele valimisõiguste alustel, väljaarvatud see, et meie eelnõus ei ole Eesti 36 paragrahvis ettenähtud nõuet, „et valijal oleks võimalus valida üksikud isikud.“ Selle eest hoolitseb Lätis eriline valimisseadus. Ei või öelda, et rahvasaadikute arvu vähendamine tooks ainult hääd. Ta võib järgmistel valimistel tuua ka ebaseaduslikke üllatusi, suurendades juhuslikkuse osa, eriti sellepärast, et Lätis ja Eestis ei ole parlamendi teist palatit. Parlamendi volituste aja pikendamine mõlemas Vabariigis kolmelt neljale aastale

republikās no trim uz četriem gadiem nešaubīgi vairo darba ražīgumu un plānveidību, reizē mazinot izredzes demagoģijai un biežām vēlēšanu kaislībām. Pretēji igaunu reformai, latviešu projekts ierobežo (29. p.) deputātu immunitātes privilēģiju, piešķirot to vienīgi pa sesiju laiku. Tas atveldzēs tautas taisnības apziņu, kā arī vairo pašu deputātu cieņu tautā.

2. Attiecībā uz valsts prezidentu abu republiku reformas idejās ir daudz kopīga. Šai ziņā latviešu Zemnieku Savienības projekts proponē grozīt un papildināt deviņus no satv. lik. 3. nodaļas divdesmit pantiem: 35, 36, 39, 43, 44, 48, 50, 51 un 52 pantus. Še vispirmā vietā mināms tautā plaši izplātīto ilgu respektējums: lai valsts galvu ievēl pati tauta, bet nevis ar partiju norunām Saeimā. Tas tā ir loģiski arī pēc valststiesiskās demokrātijas doktrīnas, kad demokrāti tajā neiejauc bailes no sevis pašiem, tas ir — bailes no demokrātijas konsekvencēm. Pārnesot tādējādi uz valsts galvu suverenās tautas personificētu majestāti — līdzīgi „imperium’am“, ko senās Romas „populus romanus“ ar lepnumu pārnesa uz saviem augstākiem vēlētiem magistrātiem, Latvijas un Igaunijas reformātori piešķir valsts prezidentam jo loģiski un konsekventi arī plašas pilnvaras. Igaunijas jaunajā satversmes likumā tas atrodams 57, 60, 63, 64, 69, 70 un 81 pantos, kur valsts prezidenta institūts tikai tagad parādās, jo līdz reformai Igaunijā tāda nemaz nebija. Līdzīgi tam, kā Igaunijas reformā, arī latviešu Zemnieku Savienības projekts paceļ valsts prezidenta amata laiku no trim uz pieciem gadiem (35 p.), uz 36. p. paredzēta īpaša vēlēšanu likumu pamata, kurš satversmes likumā nav liekams. Pretēji Igaunijai, mūsu projekts valsts prezidenta vēlēšanu vecuma cenzu paceļ no 21 un 25 gadiem: reforma, kas būtu vēlama arī parlamenta vēlēšanu likumā un tāpat arī pašvaldību vēlēšanās. Jo 21 gadu veci zēni un meitenes taču sirsnīgi maz jēdz no politikas un no valsts lietām, kā arī ir viegli apstrādājami no demagoģiem. Gan dzīves belziņi ar laiku izmācīs ievest arī šo reformu.

Saeimu, kas ir darba nespējīga vai kuras konfliktā ar valdību valsts prezidents

kahtlemata suurendab tööviljakust ja plaanikindlust, ühes sellega vähendades väljavaateid demagoogiale ja sagedastele valimiskirgedele. Vastupidi eesti põhiseaduse muutmisele, Lāti eelnõu piirab (29. paragrahv) rahvasaadikute puutumatus eesõigusi, andes neid ainult istungjārgu ajal. See kosutab rahva õiglustunnet ja suurendab rahvasaadikutest lugupidamist rahva seas.

2. Riigipresidendi suhtes mõlema riigi põhiseaduste reformi ideedes on palju ühist. Sel alal Lāti põllumeeste liidu eelnõu kavatseb muuta ja täiendada põhiseaduse 3. peatüki kahestkümnest paragrahvist üheksa: 35, 36, 39, 43, 44, 48, 50, 51 ja 52. Siin peame esikohal mainima rahvas laialt levinenud igatsuse täitmist: et rahvas ise valib riigipea, aga mitte parteid kauplemise teel seimis. See on loogiline ka riigiõigusliku demokraatia doktriini järgi, kui demokraadid ei sega sinna hirmu iseenda eest, see on — hirmu demokraatia konsekventside eest. Viies nii viisi riigipeale vaba rahva personifitseeritud majesteedi — sarnanevalt „imperium’ile“, mille uhkusega ülendese vana Rooma „populus romanus“ oma valitud kõrgematele magistratidele. Lāti ja Eesti reformaatorid annavad loogiliselt ja konsekventselt riigipresidendile ka suuri volitusi. Eesti uues põhiseaduses leiame seda 57, 60, 63, 64, 69, 70 ja 81. paragrahvides, kus ainult praegu ilmub presidendi instituut, kuna ennem Eestis säärast ei olnudki. Nagu Eesti, nõnda ka Lāti põllumeeste liidu eelnõu tõstab riigipresidendi ametiaja kolmelt viiele aastale (35. paragrahv), 36. paragrahv is ettenähtud erilise valimiseaduse põhjal, mis põhiseadusesse ei ole võetud vastupidi Eestile, meie eelnõu tõstab riigivanema valijate vanaduse kahekümne ühelt kahekümne viiele aastale: see reform oleks soovitatav ka parlamendi valimisseaduses ja samuti ka omavalitsuste valimisis, kuna 21 vanad poisid ja tütarlapsed väga väha saavad aru poliitikat ja riigiasjust ja neid on kerge mõjutada demagoogidel. Küll elu õpetab ajaga vastuvõtma ka seda reformi.

.Seimi, kes on töövõimetu või kelle konflikti puhul valitsusega president on va-

ir valdības pusē — valsts prezidents, pēc latviešu projekta, var atlaist (48 un 50 p.), pēc kam jaunas vēlēšanas jānoliek ne vēlāk kā pēc 6 mēnešiem. Tāpat šo lietu nokārto jaunais Igaunijas satversmes likums (39, 41 un 63 p.).

Bez tam valsts prezidentam kā pēc latviešu projekta, tā arī pēc igauņu jau izdarītās reformas, ir daudz citu pilnvaru, kādu līdz šim trūka, bet tās nāk redzamas tikai tālāk, apskatot reformas elementus attiecībā uz valdību, parlamentu un tiesām.

3. Attiecoties uz vārdību jeb izpildu varu atkal abu republiku reformidejas atklāj daudz vienādu centienu. Latviešu Zemnieku Savienības projekts šai ziņā liek priekšā grozīt un papildināt divus no satv. lik. 4. nodaļas deviņiem pantiem: 59 un 62 p., pēc kuriem valdība savas pilnvaras saņem no valsts prezidenta un vienīgi no viņa. Tas pats iztek no Igaunijas jaunās satversmes 57, 63 un 64 pantu kopsakarības. Valdība var stāties darbā, neizprasot uzticības votumu no parlamenta, kurš valdībai var izteikt neuzticību vienīgi darba gaitā, kādā konkrētā lietā nobalsojot. Tomēr arī tad zem tās bremzes, ka tādā gadījumā valsts prezidents var paturēt valdību un atlaist parlamentu. Tikai ja valsts prezidents to nedara, tad valdība krit. Tādos apstākļos parlaments sargāsies katra nieka dēļ gāst valdību. Tā tas iztek arī no Igaunijas jaunās satversmes 63. panta noteikumu kopsakarības. Tā kā jaunās vēlēšanas tiek arī ka lieta, tad diezgan bremzēts tiek arī valsts prezidents. No otras puses — un līdzīgi Igaunijas jaunās satversmes 64. pantam — pēc latviešu projekta Saeima vairs nav vienīgā, kas var valdību gāzt: valdību atcelt no amata pēc šī projekta var arī valsts prezidents ar savu varu vien, kas ir loģiska pilnvara tam, kas pats — pēc proj. 59. p. — valdību ieceļ, neprasot tam Saeimas uzticības votuma.

Igauņu likumā un mūsu projektā izņemuma stāvokļa ieviešana nav normēta gluži vienādi. Igaunijā, pēc jaunās satv. 60 p. 7 pk. to izsludina valsts prezidents, iesniedzot pēc tam šo dekrētu riigikogu apstiprināšanai. Pēc mūsu projekta

litsuse poolt, riigipresident läti eelnõu järgi võib laialisaata (48. ja 50. paragrahv), kuna pärast seda uued valimised peab väljakuulutama hiljemalt kuue kuu jooksul. Samuti korraldab seda ka Eesti uus põhiseadus (39., 41. ja 63. paragrahv).

Pääle selle on riigipresidendil nii Läti eelnõus kui ka Eesti juba vastuvõetud reformis, palju teisi volitusi, milliseid tal senini ei olnud, kuid neid näeme hiljem, vaa-deldes reformi elemente valitsuse, parlamendi ja kohtute kohta.

3. Valitsuse ehk täidesaatava võimusuhtes leiame jälle mõlema Vabariigi reformi püüetes väga palju ühist. Läti põllumeeste liidu eelnõu sel alal soovitab muuta või täiendada kaks paragrahvi põhiseaduse 4. peatüki üheksast paragrahvist: 59. ja 62., millede järgi valitsusele volitusi annab riigipresident ja ainult tema. Sama järgneb ka Eesti uue põhiseaduse 57., 63. ja 64. paragrahvide sisust. Valitsus võib asuda tööle, parlamendi usaldusavaldust ootmata. Parlament võib avaldada valitsusele umbusaldust ainult jooksva töö, hääletades mõnda konkreetset juhist. Aga ka siis selle surve all, et säärasel juhul riigipresident võib ametisse jätta valitsuse ja laialisaata parlamendi. Ainult kui riigipresident seda ei tee, siis valitsus langeb. Seda näeme ka Eesti uue põhiseaduse 63. paragrahvi tingimusi. Kuna uued valimised pole väike asi, siis takistatakse küllalt ka riigipresidenti. Teiselt poolt — ja sarnaselt Eesti põhiseaduse 64. paragrahvile — Läti põhiseaduse eelnõus on ettenähtud, et seim pole enam ainuke võim, kes võib kukutada valitsuse: selle eelnõu kohaselt võib valitsuse ametist vallandada ka riigipresident ainult oma võimuga, mis on loogiliseks volituseks sellele, kes ise — eelnõu 59. paragrahvi kohaselt — nimetab valitsuse ametisse, seimi usaldust küsimata.

Kaitseseisukorra väljakuulutamine Eesti põhiseaduses ja meie eelnõus ei ole ühesuguselt normeeritud. Eestis, uue põhiseaduse 60. paragrahvi kohaselt, seda kuulutab välja riigipresident, esitades selle dekreediga riigikogule kinnitamiseks. Meie eelnõus (62. paragrahv) on ettenähtud, et

(62 p.) to izsludina ar valsts prezidenta piekrišanu un bez pienākuma meklēt tam Saeimas piekrišanu, jo tai mēdz būt arī brīvdienu, kamēr valdībai un valsts prezidentam tādu nav. Igaunijā parlamenta brīvdienu pat ar satversmes likumu ir nolikta uz 6 mēnešiem gadā (41 p.), un ir tās riigivanems var paldzināt, atlaižot riigikogu pirms sešu darba mēnešu notecēšanas. Totiesu gan latviešu projekts liek noteikumu, kara vai iekšēju nemieru vai to draudu gadījumā tikai var izsludināt izņēmuma stāvokli. Igaunijā šāda noteikuma nav.

Neķeroties pie tā smagā aparāta, kāds ir izņēmuma stāvoklis, pēc latviešu Z. S-bas projekta valsts prezidents var suspendēt vai aprobežot pilsoniskās brīvības, arī nepastāvēt izņēmuma stāvoklim (62 p.). Igaunijas satversmē tādas pilnvaras valsts prezidentam ne arī valdībai nav dotas.

Latviešu Zemnieku Savienības satversmes reformas projektā nav izsacīts tieši tas valsts augstākās pārvaldes vienības princips — višai svarīgs likumdevējas varas norobežošanā no izpildu varas! — kādu noteikti pasludina Igaunijas reformētās satversmes 57. pants: „Valsts prezidents, kā tautas pārstāvis, izpauž augstāko valsts varu; valsts pārvaldīšanai pie valsts prezidenta pastāv republikas valdība“. —

4. Attiecoties uz likumdošanu (Latvijas valsts satversmes lik. 5. nodaļa) latviešu Zemnieku Savienības projekts liek priekšā grozīt un papildināt trīs no šīs nodaļas astoņpadsmit pantiem: 71, 75 un 81 p. Šie grozījumi skar divus faktorus likumdošanā, kuri gan kā tādi nav kvalificēti pastāvošās satversmes 64. pantā, kurš likumdošanas varu atzīst tikai Saeimai un tautai. Šie divi faktori, blakus Saeimai un tautai, ir — valsts prezidents un republikas valdība.

Valsts prezidenta iedarbību uz likumdošanu minētais Latviešu Z. S-bas projekts stipri paplašina, vispirms nosakot 71 pantā, ka „valsts prezidentam ir tiesība

kaitseisukorra kuulutab välja valitsus riigipresidendi nõusolekul, kohustuseta otsida seilele seimi nõusolekut, kuna tal on ka puhkuspäevad, aga valitsusel ja riigipresidendil sääraseid ei ole. Eesti parlamendile antakse puhkusaega juba põhiseadusega 6 kuuks aastas (41. paragrahv) ja sedagi riigivanem võib pikendada, vallandades riigikogu enne kuue kuulise volituste tähtaja möödumist. Läti eelnõus on aga ettenähtud tingimus: „ainult sõja või sisemiste rahutuste või nende hädaohtupuhul võib väljakuulutada kaitseisukorra. Eestis säärast tingimust ei ole.

Nii rasket aparāti, kui on kaitseisukord, puutumata jättes, Läti põllumeeste liidu eelnõu näeb ette, et riigipresident võib kodanlised vabadused suspendeerida või piirata ka siis, kui riigis ei ole kaitseisukorda (62. paragrahv). Eesti põhiseadus ei anna sääraseid volitusi riigipresidendile ega valitsusele.

Läti põllumeeste liidu põhiseaduse muutmise eelnõus ei ole väljendatud niimelt see riigi kõrgema valitsemisvõimu printsiip, mis on väga tähtis, et lahutada seadusandlusvõimu täidesaatvast võimust! — mida kindlalt kuulutab välja Eesti muudetud põhiseaduse 57. paragrahv: „riigipresident, rahva esindajana, esindab kõrgemat riigivõimu; riigi valitsemiseks riigipresidendi juures on Vabariigi valitsus.“ —

4. Seadusandluse suhtes (Läti riigi põhiseaduse 5. peatükk) Läti põllumeeste liidu eelnõu paneb ette muuta ja täiendada selle peatüki kaheksateistkümnest paragrahvist kolm paragrahvi: 71, 75 ja 81. Need muudatused puutuvad kaht seadusandluse faktorit, millised küll säarastena ei ole kvalifitseeritud praeguse põhiseaduse 64. paragrahvis, mis seadusandlusvõimu näeb ette ainult rahvale ja seimile. Need kaks faktorit seimi ja rahva kõrval on — riigipresident ja Vabariigi valitsus.

Riigipresidendi mõju seadusandlusele mainitud Läti põllumeeste liidu eelnõu laiendab tublisti, eiteks määrates 71. paragrahvis, et „riigipresidendil on õigus jätta väljakuulutamata seimis vastu võetud seadused.“ See on ettenähtud ka

neizsludināt Saeimas pieņemtus likumus". Tas pats — Igaunijas satversmes jaunajā 53. pantā. Nebūtu slikti mūsu reformā izsacīt tieši to tēzi, kas izsacīta Igaunijas jaunās satversmes 54. pantā: „Neviens likums nevar stāties spēkā bez izludināšanas”; kas bij pat vecās Krievijas pamatlukumos, pēc kuriem likumību no šī posteņa uzmanija valdošais senāts. Kaut ko vidēju starp suspensīvo un absolūto „veto” paredz latviešu projekts (71. p.), neriskēdams šai punktā pilnīgi lauzt parlamenta absolūtismu. Tāpat un vēl šaurākās robežās — Igaunijas jaunās satversmes 53. pants, kurā valsts prezidenta pilnvara neizsludināt riigikogu pieņemtos likumus ir norobežota vienīgi uz Igaunijas „satversmes likuma 34. pantā paredzētiem likumiem”. Abās reformās ir paredzēts, ka šis prezidenta veto aptura likuma spēkā nākšanu tikai pa pašreizējā parlamenta mandāta laiku. Jaunievēlētais (kārtējais) parlaments var šo prezidenta veto sist pušu un likumu tomēr laist spēkā.

Atiecībā uz otro likumdošanas faktoru, blakus Saeimai un tautai, proti — uz valdību arī jau pastāvošās Latvijas satversmes 81. pants dod diezgan plašas pilnvaras, un statistika rāda, ka 81. panta kārtībā — caur valdību, bez Saeimas — ir ticis izdots daudz vairāk likumu, nekā caur Saeimu. Uz to spieda Saeimas nepilnības un visas satversmes trūkumi. Citādi būtu ja dzīvo pavisam bez daudziem likumiem. Saeima pati to saprata un ierunu necēla arī tad, kad nemaz nebij tās steidzamās nepieciešamības, ko 81. p. prasa. Zemn. Sav-bas projekts šo steidzāmo nepieciešamību atvieto ar klauzulu: „ja valsts intereses to prasa”. Tas ir — legalizē faktiskas nepieciešamības radīto faktisko stāvokli; kā arī atpestī valdību no nemitīgas piespiestas satversmes pārkāpšanas pa Saeimas sesiju starplaiku, kurām domāts 81. p. Igaunijas jaunā satversme (60. p. 12. pkt.) tamēr patura mūsu tagadējās satversmes 81. p. klauzulu — „neatliekamas valsts vajadzības gadījumā”. Toties gan Igaunijas jaunā satversme (pēc kuras šī noteikumu izdošana ar likuma spēku — bez riigikogu — pieder ne valdībai, kā pie mums, bet valsts prezidentam)

— Eesti põhiseaduse uues 53. paragrahvis. Ei oleks halb sissevõtta meie reformieelnõuse ka seda teesi, mille leiame Eesti uue põhiseaduse 54. paragrahvis: „Väljakuulutamata ei hakka maksma mitte ükski seadus”, mis oli ettenähtud isegi vana Venemaa põhiseadusis, mille seaduslikkuse järgi valvas valitsev senat. Läti seaduseelnõu (71. paragrahv) näeb ette midagi keskmist suspensiivse ja absoluutse „veto” vahel, riskeerimata murda selles punktis täielikult parlamendi absolutismi. Samuti ja veel kitsamaid piirides — Eesti uue põhiseaduse 53. paragrahv, milles riigipresidendi volitus jätta väljakuulutamata riigikogu vastuvõetud seadusi on piiratud ainult Eesti „põhiseaduse 34. paragrahvis ettenähtud seadustega”. Mõlemas põhiseaduses on ettenähtud, et see presidendi veto takistab seaduse maksma hakkamist ainult praeguse parlamendi volituste ajaks. Uuesti valitud parlament võib selle presidendi veto tähelpanemata jätta ja seadus astub siiski jõusse.

Mis puutub teisse seadusandluse faktorisse seimi ja rahva kõrval, nimelt — valitsusse, siis juba praeguse Läti põhiseaduse 81. paragrahv annab talle küllalt laiad volitused ja statistika näitab, et 81. paragrahvi korras — valitsuse kaudu, — seimita — on antud välja palju rohkem seadusi, kui seimi kaudu. Selleks sundisid seimi ja põhiseaduse puudused. Vastasel korral peaks jääma paljude seadusteta. Seim ise sai sellest aru ja ei rääkinud ka siis selle vastu, ku seaduse väljaandmisel ei olnudki seda tungivat vajadust, mida nõuab 81. paragrahv. Põllumeeste eelnõus selle tungiva vajaduse asetab klausel: „kui riigi huvid seda nõuavad”. See on — legaliseerib tõelise vajaduse loodud tegelikku seisukorda ja vabastab valitsuse alalisest sunnitud põhiseaduse ignoreerimisest seimi istungjärgu vaheajal, milleks arvatud 81. põhiseaduse paragrahv. Eesti uus põhiseadus (60. paragrahvi 12. punkt) siiski säilitab meie praeguse põhiseaduse 81. paragrahvi klausli — „Möödapääsemata riikliku vajaduse juhusel”. Kuid Eesti uus põhiseadus (milles see seaduse jõuga määruste väljaandmine — riigikoguta — pole mitte valitsuse käes, nagu meil, vaid riigipresi-

iet daudz tālāk par mūsu Z. S-bas reformprojektu divos virzienos: 1) neprasa prezidenta dekrētiem, ko tas izdevis 60. p. 12. punkta kārtībā, nekādas vēlākas atzīšanas no parlamenta, un 2) dod prezidentam tiesību tādus izdot cauru gadu, vienalga vai riigikogu ir vaj nav sesijā. Igaunī satv. lik. vienkārši nosaka: „(riigivanema) dekrēts ir spēkā līdz tam laikam, kamēr to negroza riigivanems vai parlaments.“

Otrs ļoti svarīgs grozījums 81. pantā, pēc latviešu Z. S-bas projekta, skar oikonomiskās dzīves kārtošānu, diktēts no rūgtiem piedzīvojumiem krīzes gados un vispār arī jau daudz agrāk. Projekts atceļ aizliegumu valdībai pa starpsesiju laiku izdodamos noteikumos ar likuma spēku skart „valsts nodokļus, muitas, dzelzceļu tarīfus un aizņēmumus.“ Pēc projekta valdība turpmāk varētu kārtot arī šīs lietas bez Saeimas, pa starpsesiju laiku, vienmēr ar Saeimas tiesību, sesijā sanākot tādus likumus atzīt vai atmet. — Igaunijas jaunā satversme (60. p. 12 pants) šai ziņā iet daudz tālāk un, praktiski ņemot, ļauj valsts prezidenta dekrētiem ar likuma spēku skart visu, tai starpā bez izņēmuma visu oikonomisko dzīvi; un tieši noliedz tādā ceļā grozīt vienīgi „tautas nobalsošanas, tautas ierosinājuma, parlamenta un valsts prezidenta vēlēšanu likumus.“ Visu citu var normēt un grozīt šinī dekrētu kārtībā, vienalga vai parlaments ir sesijā vai nav.

Cita lieta ir, kā Igaunijas konstitucionālā prakse tiks galā ar grūti samierināmo pretrunu starp tikko minēto prezidenta dekrētu varas pilnību speciāli saimnieciskās lietās un — no otras puses — ar jaunās satversmes 55. pantu nosacīto parlamenta varas pilnību tanīs pašās lietās. Jo pēc šī 55. panta Igaunijas jaunajā satversmē parlaments — uz likumu pamata un „caur attiecīgām iestādēm“ „vada“ visu „valsts iestāžu un uzņēmumu saimniecisko darbību“ — un pat — „valsts budžeta izpildīšanas kontroli“, kas, šķiet, it nemaz nebūtu parlamenta uzdevums. Te ir visi vārti vaļā priekš tā, lai parlaments uz katrā soļa iejauktos izpildu varas darbībā. Šo 55. pantu būs grūti saskaņot arī ar Igaunī-

dendil) läheb palju kaugemale meie põllumeeste reformieelnõust kahes suunas: 1) ei nõua presidendi dekreetidele, mida ta väljaandnud 60. paragrahvi 12. punkti korras, mingisugust parlamendi kinnitamist ja 2) annab presidendile õigusi säärased väljaanda kogu aasta, ükskõik, kas riigikogul on istungjärg, või ei ole. Eesti põhiseadus lihtsalt määrab: „(riigivanema) dekreet on maksev senini, kuni teda ei muuda riigivanem või parlament“.

Teine väga tähtis muudatus 81. paragrahvis Lāti põllumeeste eelnõus puudutab majanduselu korraldamist, milleks sunnivad kriisi aastate rasked kogemused ja üldse ka juba palju varem: Eelnõu tühistab keelu valitsusele parlamendi istungjärgu vaheajal anda välja seaduse jõuga määrusi, mis puutuvad „riigi makse, tolle, raudteede tarife jalaene“. Eelnõu näeb ette, et valitsus tulevikus võiks korraldada ka neid asju seimiga, istungjärgu vaheajal, alati seimi õigusega, kes istungjärguks kokkutulles neid seadusi võib kinnitada avõi tühistada. Eesti uus põhiseadus (60. paragrahv 12. punkt) sel alal läheb palju kaugemale ja tegelikult lubab riigipresidendi dekreetidel puudutada kõike, ka kogu majanduselu ja keelab säärasel teel muuta ainult „rahva hääletuse, rahvaalgatuse, riigikogu ja riigipresidendi valimisseadusi“. Kõike muud võib muuta dekreeti korras, ükskõik, kas parlamendil on istungjärg, või ei ole.

Teine asi, kuidas Eesti konstitutsionaalne tegevus saab korda raskelt korraldava vastoluga ülal mainitud presidendi dekreetide võimu suuruse, eriti majanduslikkudes asjades ja — teiselt poolt uue põhiseaduse 55. paragrahvis määratud riigikogu võimu suuruse vahel neis samades asjades. Kuna selles Eesti uue põhiseaduse 55. paragrahvis on ettenähtud, et riigikogu — seaduste alusel ja „vastavate asutiste kaudu“ „juhib“ kogu „riigiasutiste ja ettevõtete majandustegevust“ — ja isegi — „riigieelarve teostamise kontrolli“, mis, nagu näib, sugugi ei oleks parlamendi ülesanne. Siin on kõik ukseid lahti selleks, et riigikogu võib igal sammul segada täidesaatva võimu töösse. Seda 55. paragrahvi on väga raske kooskõlasta-

jas jaunās satversmes reformētā 66. panta pirmo pamata tēzi, ka „valsts prezidents vada valsts iekšējo un ārējo politiku.“ —

Tepat piemērināms, ka gluži pretējā virzienā nekā Igaunijas jaunās satversmes 55 p. — iet Zviedrijas valsts satversmes 89. pants, kurš visu valsts vispārīgās saimniecības likumdošanu rezervē vienīgi ķēniņam resp. ķēniņam kopā ar valdību, bet zviedru parlaments (riksdags) te pēc tiesībām un 89. p. burtā var taisīt vienīgi priekšlikumus. Pie tam ķēniņš ar valdību var šinīs lietās izdot „föörordningar“ kā pa riksdaga brīvlaiku tā arī pa sesiju laiku. Konstitucionālā prakse Zviedrijā gan faktiski tik tālu neiet, kā to atļauj šis 89. pants zviedru valsts satversmes likumā. Latviešu Zemnieku Savienības projekts šai ziņā stāv tuvāk zviedru satversmes 89. pantam nekā igauņu satv. 55. pants.

5. Attiecoties uz tiesas varu, kā latviešu Z. S.-bas projekts (84. p.), tā arī Igaunijas jaunā satversme nosaka, ka tiesnešu iecelšana amatā — abos tekstos nepareizi saukta par „apstiprināšanu“ — turpmāk būs valsts prezidenta funkcija, un nevis parlamenta. Tādai kārtībai ir ilga vēsturiska tradīcija visās kultūrvalstīs. Tā izsargā no tiesas varas nonākšanas — kaut arī netieši — atkarībā no likumdošanas varas.

Līdz šim vēl nevienā no Baltijas valstīm ne satversmes likumos, ne konstitucionālā praksē nav ieviesusies tiesas varas tiesība pārbaudīt, vai likums saskan vai nesaskan ar valsts satversmi, kā tas ir piem. Amerikas Sav. Valstīs un citās Amerikas zemēs, Zviedrijā, pēc prakses arī Dānijā. Norvēģijā un citur vēl. Jāsaka gan, ka Eiropā visā vairumā valšķu tiesām šādas pilnvaras vēl nav. Tomēr turpmākā attīstība nenovēršami turp vedīs, ciklāl vispār būs lemts tiesiskām valstīm izsargāties no patvaldīgiem režīmiem: jo to kliegtn klīdz un postuālē pašas satversmes prezumpcijas — kad nu reiz valsts satversmes likums ir augstākā mēraukla visiem likumiem valstī.

Kā Latvijai, tā Igaunijai tuvākā nākamībā vēl būtu jāieved satversmē harmonija tai ziņā, lai valsts prezidenta veto tiesī-

da ka Eesti uue põhiseaduse 60. paragrahvi esimese põhiteesiga, et riigipresident juhatab riigi sise ja välis poliitikat“. —

Siin vōin mainida, et koguni vastupidises suunas, kui Eesti uue põhiseaduse 55. paragrahv, — läheb Rootsi riigi põhiseaduse 89. paragrahv, mis kogu riigi üldmajanduse seadusandluse usaldab ainult kuningale ühes valitsusega, kuna Rootsi parlament (riksdag) omab 89. paragrahvi põhjal õiguse teha ainult ettepanekuid. Ja kuningas valitsusega vōivad väljaanda kõigis asjus „föörordningar“ riksdagi istungjärgu vaheajal, nii ka istungjärgu ajal. Konstitutsionaalne tegevus Rootsis küll tegelikult nii kaugel ei lähe, kui lubab 89. paragrahv Rootsi riigi põhiseaduses. Läti põllumeeste liidu eelnõu on siin palju lähedam Rootsi põhiseaduse 89 paragrahvile, kui Eesti. põhiseaduse 55 paragrahvile.

5. Kohtu vōimused, nii Läti põllumeeste liidu eelnõu (84. paragrahv), kui ka Eesti uus põhiseadus määrab kindlaks, et kohtunikku ametisse kutsumine — mõlemas tekstis valesti nimetatud „kinnitamiseks“ — tulevikus on riigipresidendi, aga mitte parlamendi funktsiooniks. Samasel korral on kauaaegne ajalooline traditsioon kõigis kultuurriikides. Ta kaitseb kohtuvōimu — olgugi mitte otseselt — seadusandluse vōimu mõju eest.

Senini ei ole põhiseaduses, ega konstitutsionaaltegevuses veel mitte üheski Baltiiriikide tekkinud kohtuvōimule õigus kontrollida, kas seadus on vōi ei ole kooskõlas riigi põhiseadusega; nagu see on näiteks Ameerika ühendriiges ja teistes Ameerika maades, Rootsis, tegelikult ka Daanis, Norras ja mujalgi. Pean ütleva, et suurema osa Euroopa riikide kohtutel ei ole veel säärast volitust. Siiski, edaspidine areng viib vastupidamata sinna, kuivõrt õiguslikkudel riikidel üldse on vōimalik hoida omavolilistest režiimidest: sellest kisavad põhiseaduse presumptsioonid — et riigi põhiseadus on kõrgeim mõõtpuu kõigile seadustele riigis.

Nii Läti, kui Eesti peaks veel lähemas tulevikus põhiseaduste harmooniat looma selles, et riigipresidendi veto õigus saaks

ba klūtu par pilnvērtīgu absolūto veto, kur parlaments nekad nevar apgāzt valsts nebūs valststiesisku kavēkļu nosacīt satverprezidenta reiz likumam uzlikto veto un liegšanos to izsludināt. No tā brīža vairs smē, kā tas ir daudzās demokrātiski - parlamentārās zemēs, ka valsts galva ir parlamentam līdztiesīgs likumdošana sfaktors. Piem., nosakot, ka neviena likums — izņemot tautas nobalsošanā pieņemtus likumus — nevar iegūt spēka bez valsts prezidenta apstiprināšanas. Otrai palātai trūkstot, tikai tad būtu galīgi lauzts parlamenta absolūtisms un nodibināts harmonisks līdzsvars starp augstākām varām republikā.

K. D u c m a n s.

taisvārtuslikuks absoluutseks vetoks, kus parlament mitte kunagi ei saa tühistada riigipresidenti poolt seadusele päälepandud vetot ja keelda selle välja kuulutamist. Sellest silmapilgust ei oleks enam riigiõiguslikke takistusi määrata põhiseaduses kindlaks, nagu see on paljus demokraatlik - parlamentaarneis riikides, et riigipea on parlamendi kõrval täisõiguslik seadusandja faktor, näiteks, määrates kindlaks, et mitte ükski seadus — väljaarvatud rahvahääletusel vastuvõetud seadused — ei hakka maksma enne, kui riigipresident on selle kinnitanud. Teise palati puudumisel, oleks ainult siis täielikult murtud parlamendi absolūtism ja saavutatud harmooniline tasakaal kõrgemate võimude vahel Vabariigis.

K D u t s m a n.

Igaunijas republikas jaunā satversme. Eesti Vabariigi uus põhiseadus.

Tautas nobalsošanā š. g. 14., 15. un 16. oktobrī pieņemtie Igaunijas Republikas satversmes likuma grozījumi ir ļoti plaši un tie aptver kādus 30 pantus, tā kā ir pamats uzlūkot, ka ar tiem mūsu sabiedrotā dabū pilnīgi jaunu valsts iekārtu.

Jaunā satversmē centrālā vieta ierādīta jaunnodibinātam tautas vēlētam Valsts Vecākā amatam (Riigivanemam).

To ievēl uz 5 gadiem vispārējās, vienlīdzīgās, tiešās un aizklātās vēlēšanās. Par kandidātu var uzstādīt ikvienu balsstiesīgu pilsoni, vecāku par 40 gadiem, ja tā kandidātūru atbalsta vismaz 10.000 balsstiesīgu pilsoņu. Ja vēlēšanās neviena no uzstādītiem kandidātiem nedabū vairāk par pusi no visām nodotām balsīm (absolūts vairākums), tad 3 mēnešu laikā izdarāmas jaunas vēlēšanas. Tanīs var uzstādīt arī jaunus kandidātus un par izvēlētu skaitās tas kandidāts, kas dabūjis visvairāk balsu, tā tad relatīvs balsu vairākums.

Riigivanema vēlēšanu kārtību, algu un attiecības ar ministru kabinetu tuvāk no-

K. a. 14., 15., ja 16. oktobrī rahvahääletusel vastuvõetud Eesti Vabariigi põhiseaduse muudatuses on väga laiaulatuslikud ja puutuvad umbes 30 paragrahvi. Sellest on põhjus jāreldada, et meie liitlane saab tālesti uue riigikorra.

Uues põhiseaduses on keskoht pūhendatud uuesti asutatavale rahva poolt valitud Riigivanema ametile.

Riigivanema valib rahvas ūldise, ūhe-taolise, otsese ja salajase hāāletamise kau-du viieks astaks. Riigivanemaks vōib saada valitud iga hāāleōīguslik kodanik, kes on vāhemalt neljakūme aastane ja seatud ūles kandidaadiks vāhemalt kūmmetuhande hāāleōīgusliku kodaniku poolt. Kui hāāletamisel ūkski ūlesseatud kandidaat ei saa ūle poole kōīgist osavōtjate hāālest (absolūutne enamus), siis toimetatakse teine hāāletamine hiljemalt kolme kuu jooksul. Siis vōib seada ūles ka uusi kandidaate ja valituks loetakse see kandidaat, kes on saanud kōige rohkem hāāli, see on relatīvs hāāle enamuse.

Riigivanema lāhem valimiskord, palk ja vahekorrad ministrite kabinetiga māāra-

teiks ipaši likumi, kas vēl izdodami no tagadējās Valsts Sapulces (Riigikogu).

Riigivanema amats nevar tikt saistīts ne ar kādu citu nodarbošanos vai amatu, tā tad Riigivanem's nevar būt vienā laikā arī ministru prezidents, kā tas, piemēram, ir Amērikas Savienotās Valstīs).

Ja Riigivanema amats ir vakants (tāds stāvoklis iestāsies arī pēc jaunās satversmes stāšanās spēkā, kamēr nebūs tautas vēlēta Riigivanema), vai arī ja Riigivanem's nevar pildīt savus pienākumus slimības vai citu iemeslu dēļ (piemēram atrodoties ārzemju ceļojumā), tad viņa pienākumus izpilda ministru prezidents.

Jaunā satversme tālāk paredz, ka ja iemesliem, kas Riigivanem'u kavē tā pienākumu izpildīšanā, ir ilgstošs raksturs, tad ir vēlams jauns valsts prezidents.

Riigivanemam jaunā satversme paredz sekošus pienākumus:

1) reprezentēt Igaunijas Republiku starptautiski, iecelt Igaunijas pārstāvjus ārzemēs un pieņemt ārvalšķu pārstāvjus;

2) rūpēties par valsts varas izpaušanos likumos paredzētā kārtībā;

3) iesniegt Riigikogu pieņemšanai valsts budžetu;

4) iecelt amatos un atbrīvot no amatiem karavīrus un civiļos ierēdņus, ciktāl to iecelšanas kārtība ar sevišķiem likumiem nav noteikta citādi;

5) noslēgt republikas vārdā līgumus ar ārvalstīm un iesniegt tos parlamentam apstiprināšanai;

6) izsludināt izņēmuma stāvokli visā valstī vai tikai tās atsevišķās daļās, iesniedzot attiecīgo lēmumu Riigikogu apstiprināšanai;

7) pieteikt karu un noslēgt mieru, bet gan tikai ar parlamenta piekrišanu. Bet ja ārvalsts pieteikusi karu, uzsākusi kara darbību vai izsludinājusi mobilizāciju, nenogaidot parlamenta lēmumu;

8) Riigivanem's ir armijas augstākais vadonis. Ar mobilizācijas izsludināšanu armijas vadība pāriet armijas virspavēlniekam. Virspavēlnieku iecel Riigivanem's;

taske eriseadusega, mida võtab vastu veel praegune riigikogu.

Riigivanema amet ei vői olla seotud ühegi muu teenistusega ega kutseülesannetega (tāhendab, Riigivanem ei vői olla ühel ja samal ajal ka peaministriks, nagu see on näiteks Põhja-Ameerika Ühendriigēs).

Kui Riigivanema koht on vaba (säärane olukord saab olema pärast uue põhiseaduse maksma hakkamist, seni kui ei ole veel rahva valitud Riigivanemat), vői Riigivanem ei saa täita oma ülesandeid haiguse vői muude põhjuste tõttu (näiteks viibides välismaal reisil), siis täidab tema ülesandeid peaminister.

Edasi näeb uus põhiseadus ette, et kui põhjused, mis takistavad Riigivanemat tema ülesandeid täitmast, on kehtvat laadi, siis on soovitatav uus Riigivanem.

Riigivanem peale muude põhiseaduses ettenähtud ülesannete:

1) esindab Eesti Vabariiki rahvusvaheliselt, määrab Eesti Vabariigi esindajaid välisriikidesse ja võtab vastu välisriikide esindajaid,

2) valvab riigivõimu teostamise üle seadusega määratud korras,

3) esitab Riigikogule kinnitamiseks riigi sissetulekute ja väljaminekute eelarve,

4) nimetab ametisse ja vabastab sellest kaitsevāelisi ja kodanlisi ametnikke, kui vōrt see ülesanne seadustega ei ole usaldatud teistele ametiasutustele,

5) sõlmib Eesti Vabariigi nimel lepinguid välisriikidega ja esitab need kinnitamiseks riigikogule,

6) kuulutab välja kaitse seisukorra nii üksikutes riigiosades, kui ka kogu riigis ja esitab selle kinnitamiseks riigikogule,

7) kuulutab sõja ja teeb rahu, kuid küll ainult riigikogu nõusolekul. Aga kui välisriik on on kuulutanud sõja, alanud sõjalist tegevust vői kuulutanud mobilisatsiooni, siis riigikogu otsust ootamata,

8) Riigivanem on kaitsevāgede kõrgem juht. Mobilisatsiooni väljakuulutamisega kaitsevāgede juhatamine läheb ülemjuhatajale. Ülemjuhataja määrab ametisse Riigivanem,

9) kinnitab ametisse riigikohtunikud Riigikohtu poolt esitatud kandidaatide

9) iecelt valsts tiesas tiesnešus no valsts tiesas uzstādītiem kandidātiem; tiesnešus, kas nav ievēlēti pēc likuma, apstiprina Riigivanem's uz valsts tiesas priekšlikumu;

10) samazināt vai atlaist pavisam (amnestēt) tiesas uzliktos sadus;

11) saskaņā ar likumiem izdod noteikumus;

12) iesniegt Riigikogu likumprojektus un

13) neatliekamu valsts vajadzību gadījumā izdot dekretus ar likumu spēku, bet gan ar to izņēmumu, ka ar dekretu nevar grozīt tautas nobalsošanas (referenduma), tautas ierosinājumu, Riigikogu un Riigivanema vēlēšanu likumus. Dekreti paliek spēkā, ja tos negroza vai neatceļ Riigikogu vai arī pats Riigivanem's;

14) aicināt amatā valdību un to atbrīvot no amata vai nu uz savu iniciatīvu, uz ministru prezidenta lūgumu, vai arī Riigikogu izteiktas neuzticības dēļ. Riigivanem's arī nosaka ministru prezidenta vietnieku. Viņš arī var, ja to atrod par vajadzīgu, vadīt ministru kabineta sēdes;

15) izsludināt Riigikogu vai tautas nobalsošanā pieņemtos likumus. Riigivanemam ir tiesība, vadoties no valsts intereses viedokļa, atteikties izsludināt Riigikogu pieņemtus likumus, nododot tos parlamentam atpakaļ otrreizējai caurskatīšanai. Riigivanema veto tiesības tomēr nav absolūtas. Tās ir ierobežotas laika ziņā. Satversmes likuma 53. panta pēdējā rindkopa paredz, ka motivēts lēmums par likuma neizsludināšanu Riigivanemam jāpaziņo Riigikogu prezidijam 30 dienu laikā, skaitot no likuma saņemšanas dienas. No tā secināms, ka ja šī laikā Riigivanem's pret likumu iebildumus nav cēlis, tas ir izsludināms, kaut arī Riigivanemam par to būtu iebildumi.

Tālāk Riigivanema veto tiesības ierobežotas arī vēl tānī ziņā, ka ja Riigikogu jaunā sastāvā (pēc jaunām vēlēšanām) otrreiz pieņem to pašu likumu, tād tāds likums vairs nav apturams.

Referenduma ceļā pieņemtu likumu publicēšanu, turpretim, Riigivanem's nevar apturēt.

Riigivanema lēmumi līdzparakstāmi no ministru prezidenta vai arī attiecīga mini-

hulgast; kohtunikke, kui nad ei ole valitavad seaduse järele, kinnitab Riigikohtu ettepanekul ametikusse Riigivanem,

10) vähendab või koguni kustutab kohulikult määratud karistusi,

11) annab seadusega kooskõlas määrusi.

12) esitab seaduseelnõusid Riigikogule,

13) edasilükkamatu riikliku vajaduse korral kuulutab seaduseelnõud välja dekreedina, millel on seaduse jõud. Dekreet ei või muuta rahvahääletuse, rahvaalgatuse, Riigikogu valimise ega Riigivanema valimise seadust. Dekreet on maksev kuni selle äramuutmiseni Riigivanema või Riigikogu poolt,

14) kutsub ametisse Vabariigi Valitsuse ja vabastab teda ametist kas enda algatusel, peaministri esitisel või Riigikogu umbusalduse avalduse põhjal. Peaministrile Riigivanem määrab asetäitja. Tema võib juhatada Vabariigi Valitsuse istungeid, kui seda peab tarvilikuks,

15) kuulutab välja Riigikogu poolt või rahvahääletusel vastuvõetud seadused. Riigivanemal on õigus riiklikkudel kaalutlustel jätta väljakuulutamata Riigikogu poolt vastuvõetud seadusi, andes nad uueks arutamiseks ja otsustamiseks Riigikogule. Riigivanema veto õigused ei ole siiski absoluutsed. Nad on piiratud aja poolest.

Põhiseaduse 53. paragrahvi viimases osas on ettenähtud, et oma otsuse seaduse väljakuulutamata jätmise kohta ühes asjaomaste kaalutlustega Riigivanem teatab Riigikogu juhatusele hiljemalt 30 päeva jooksul, arvates seaduse kättesaamisest. Sellest võime järeldada, et kui sel ajal Riigivanem ei ole seaduse vastu protesteerinud, siis on ta väljakuulutatav, olgugi, et Riigivanem oleks selle vastu. Edasi Riigivanema veto õigused on piiratud ka veel sellega, et kui Riigikogu uues koosseisus (pärast uusi valimisi) võtab vastu selle sama seaduse teist korda, siis seda seadust ei saa enam kinnipidada.

Referendumi teel vastuvõetud seaduste väljakuulutamist Riigivanem ei või takistada.

Riigivanema otsused peavad olema kirjutatud alla ka peaministri või asjaomase

stra, kas tad arī nes poliitisko atbildību pret Riigikogu.

Ministru kontrsignācijas nav vajadzīgas lēmumam par visas valdība vai atsevišķu ministra iecelšanu un atsvabināšanu no amata, jaunu Riigikogu vēlēšanu izsludināšanu, Riigikogu sesiju noteikšanai un tiesnešu apstiprināšanai.

* * *

Likumdošana s darbs ar augstāk rādītiem izņēmumiem paliek Riigikogu rokās.

Riigikogu locekļu skaits no 100 ar jauno likumu samazināts uz 50, kurus vispārējās, vienlīdzīgās, tiesās, aizklātās un proporcionālās vēlēšanās ievēl uz 4 gadiem (līdz šim 3).

Vēlēšanas tuvāk nosakamas ar Ipašu likumu, bet satversmē ir nosacījums, ka tās iekārtojamas tādējādi, lai vēlētajam būtu iespēja vēlē atsevišķas personas.

Līdz šis Igaunijā, kā zināms, pastāv negrozamas kandidātu listes. Tām augšminētais likuma nosacījums, domājams, grib darīt galu.

Tagadējā Riigikogu pienākums ir atrast šim principam piemērotu izpausmi.

Riigivanemam ir tiesība Riigikogu atlaist arī pirms tā pilnvaru notecēšanas. Reizē ar lēmumu par parlamenta atlaišanu noliekamas jaunas vēlēšanas un pie tam ne vēlāk kā 6 mēnešu laikā, skaitot no atlaišanas dienas.

Riigikogu kārtējā sesija sākas katra gada oktobra mēneša pirmā pirmsdienā, tāpat kā līdz šim, un ilgst 6 mēnešus, tā tad līdz aprīlim, bet Riigivanemam ir tiesība kārtējo sesiju slēgt arī pirms sešu mēnešu notecēšanas, ja to prasa valsts intereses.

Bez kārtējās sesijas, Riigikogu var saaukt arī uz ārkārtējām sesijām, ja to pieprasa Valsts vecākais vai 25 Riigikogu locekļi. Ārkārtējās sesijas ilgumu tāpat nosaka Riigivanem's.

Riigikogu locekļi algu saņem tikai pa sesijas laiku. Algas nosakāmas ar Ipašu likumu un tās paliek negrozītas visam Riigikogu legislatūras periodam.

Zīmīgs ir nosacījums par Riigikogu iekšējās kārtības rulli. Tas publicējams kā likums, tā tad ar Riigivanema starpniecību, kurš tādā ceļā gūst iespēju panākt tā-

ministri poolt, kes vastutab otsuse eest Riigikogus.

Ministrite kontrsignatsioon ei ole tarvis Vabariigi valitsuse või üksiku ministri ametisse kutsumise ja ametist vabastamise, uute Riigikogu valimiste kuulutamise, Riigikogu istungjärgude määramise ja kohtunikkude ametisse kinnitamise juhuseil.

Seadusandlustöö ülal mainitud eranditeta jääb Riigikogu kätte. Riigikogu liigete arvu vähendati uue seadusega sajalt viiekümnele, kes valitakse üldisel, ühetaolisel, otsesel, salajasel ja proportionaalsel hääletamisel 4 aastaks (senini 3).

Riigikogu valimisseadus antakse välja eriseadusena, kuid põhiseaduses on tingimus, et valimisi peab korraldama nii, et valijal oleks võimalus valida üksikuid isikuid.

Teatavasti oli Eestis senini muutmatu kandidaatide nimekirjad. Nendele tahab ülalmainitud seaduse tingimus teha lõppu.

Praeguse Riigikogu ülesandeks on leida sellele põhimõttele sobivat väljendust.

Riigivanemal on õigus vabastada Riigikogu ka enne tema volituste tähtaja möödumist. Ühes otsusega peab määrama ka uusi valimisi, mis peavad toimuma hiljemalt 6 kuu jooksul, arvates määrase väljakuulutamise päevast.

Riigikogu korralised istungjärgud algavad igal aastal oktoobri esimesel esmaspäeval, samuti kui senini, ning kestavad 6 kuud, s. o. aprillini, kuid Riigivanemal on õigus lõpetada Riigikogu korralist istungjärku enne 6 kuu möödumist, kui seda nõuavad riiklikud kaalutlused.

Korralise istungjärguta võidakse Riigikogu kokkukutsuda ka erakorraliseks istungjärguks, kui seda nõuab Riigivanem või 25 Riigikogu liiget. Riigikogu erakorralise istungjärgu kestvuse määrab Riigivanem.

Riigikogu liikmed saavad tasu ainult istungjärgude kestvusel. Palgad määratakse eriseadusega ja nad jäävad muutmata kõigeks Riigikogu legislatuuri perioodiks.

da kārtības rullā pieņemšanu, kāds tam vēlams, piemēram, zīmējoties uz neuzticības izteikšanu valdībai vai atsevišķiem ministriem.

* * *

Tālāk satversme tikai vispārējos vilcienos skar valdības kompetences.

Republikas valdība pastāv no ministru prezidenta un ministriem un to amatā aicina Riigivanem's.

Valdībai jābaida Riigivanema un Riigikogu uzticība. Valdībai vai atsevišķam ministram ir jāatkāpjas, ja to prasa Riigivanem's vai Riigikogu tiem izteic neuzticību un Riigivanem's neatrod par vajadzīgu Riigikogu atlaist un izsludināt jaunas vēlēšanas.

Valdības sēdes ir slēgtas. Vienīgi sevišķi svinīgos gadījumos uz Riigivanema rīkojumu sēdes var izsludināt par atklātām.

Šis noteikums satversmes likumā, domājams, iekļavis aiz pārpratuma. Valdībai taču nāksies izstrādāt un pieņemt tuvākus nosacījumus par ministru kabineta darbvedību un nav lāgā saprotams, kāda iemesla dēļ grozījumu ierosinātāji nosacījumu par slēgtām sēdēm atraduši par tik svarīgu, lai to ietilpinātu satversmes likumā.

Pēc jaunās satversmes valdības uzdevumos ietilpst Riigivanema lēmumu resp. rīkojumu izpildīšana un visu lietu un jautājumu izlemšana un kārtošana, par cik tie, saskaņā ar satversmes likumu vai speciāliem likumiem, nav atstāti Riigivanema vai atsevišķu ministru vai citu valsts iestāžu kompetencē.

Ja valdība atrod, ka viņas tiesības dažu jautājumu galīgi izlemšanai ir apstrīdamas, tad lietas padotību izšķir Riigivanem's.

Riigivanem'u, ministru prezidentu un atsevišķus ministrus var saukt pie tiesas atbildības vienīgi uz attiecīga Riigikogu lēmuma pamata. Lietas caurskatīšana piekrit Augstākai Valsts tiesai. Saukšanu pie atbildības un lietas vešanas kārtību tuvāk noteiks ar īpašu likumu.

Beidzot jaunajā satversmē atrodams arī nosacījums, zīmējoties uz pašvaldībām. Satversmes 75 pants paredz, ka uz vietām valsts varu izpauž pilsētu, miestu un pagastu pašvaldības, cik tāl šis jautā-

Huvitav on tingimus Riigikogu kodukorrist, mis kuulutatakse välja seadusena, tähendab, Riigivanema kaudu, kellel on sel teel võimalus saavutada niisuguse kodukorra vastuvõtmist, missugust ta soovib, näiteks, mis puutub umbusalduse avaldamisesse valitsusele või üksikutele ministritele.

Edasi puudutab Põhiseadus valitsuse kompetentse ainult üldjoontes.

Vabariigi valitsus koosneb peaministrist ja ministritest ning teda kutsutakse ametisse Riigivanem.

Vabariigi Valitsusel peab olema Riigikogu ja Riigivanema usaldus. Vabariigi Valitsus või tema üksikud liikmed lahkuvad ametist, kui Riigikogu avaldab neile otsest umbusaldust ja Riigivanem selle pääle ei pea tarvilikuks määrata uusi Riigikogu valimisi.

Valitsuse istungid on kinnised. Ainult erilistel pidulikkudel juhtudel võib Riigivanema korraldusel neid kuulutada lahtisteks.

See tingimus on, nähtavasti, sattunud põhiseaduse arusaamatusena. Valitsus peab väljatöötama ja vastuvõtma lähemaid määrusi ministrite kabineti töökorrist ja ei ole arusaadav, mispärast Põhiseaduse muutmise algatajad on leidnud tingimuse kinniseist istungeist nii tähtsana, et mahutada teda põhiseadusesse.

Uue Põhiseaduse järgi valitsuse võimkonda kuulub: Riigivanema otsuste teostamine, asjade ja küsimuste arutamine ja korraldamine, kuivõrt nad põhiseadusega või eriseadustega ei ole jäetud Riigivanemale või üksikule ministrile või mõnele riigi asutusele.

Kui Vabariigi Valitsus leiab, et tema õigus mingi küsimuse lõplikuks lahendamiseks on vaieldav, siis lahendab võimkonna küsimuse Riigivanem.

Riigivanemat, peaministrit ja ministreid võib võtta kohtulikule vastutusele üksnes Riigikogu sellekohase otsuse põhjal. Asja arutamine allub Riigikohtule. Vastutusele võtmise ja asja arutamise kord määratakse eriseadusega.

Lõpuks leiame uues Põhiseaduses ka tingimuse, mis puutub omavalitsusi. Põhiseaduse 75. paragrahv on ettenäh-

jums nav nokārtots citādi ar speciāliem likumiem. Pašvaldību padomes ievēl vispārējās, vienlīdzīgās, tiesās un aizklātās vēlēšanās uz proporcionālītātes principa pamata, pie kam vēlēšanu likumam jābūt tādām, lai vēlētais savu balsi varētu nodot par atsevišķām personām.

Pēc 75. panta jaunā teksta tā tad iznāk, ka apriņķu pašvaldības turpmāk vairs nepastāvēs.

Jaunā satversme stāsies spēkā 100. dienā pēc paziņojuma publicēšanas par 14., 15. un 16. oktobra tautas nobalsošanas rezultātiem.

Šinī laikā tagadējam Riigikogu jāizdod likumi, kas nepieciešami jaunās satversmes ievēšanai dzīvē. Zem tiem ir domāti likums par Riigikogu un Riigivanema vēlēšanām, Riigikogu locekļu un Riigivanema atalgošanas likumi, likums par ministru kabineta iekārtu resp. attiecībām starp pēdējo un Riigivanemu un likums par tiesas vajāšanas ierosināšanu pret Riigivanemu un ministru kabineta locekļiem.

* * *

Jaunā Riigikogu un Riigivanema vēlēšanām iānotiek ne vēlāk kā 99. dienā pēc tam, kad būs stājusies spēkā jaunā satversme. Tā tad, kopā rēķinot, satversmes likums jāizved dzīvē vēlākais 199 dienu laikā.

Starplaikā pēc satversmes grozījumu stāšanās spēkā un jaunā Riigivanema ievēlēšanu, pēdējā amatu ar jaunajā satversmē paredzētām tiesībām pagaidam izpildīs ministrs prezidents.

Tautas nobalsošanas rezultātu publicēšanu var sagaidīt jau tuvākās dienās, tā kā Riigikogu un Riigivanema vēlēšanām jānotiek ne vēlāk par 1934. g. maija sākumu.

tud, et linna, alevi ja valla omavalitsuste kaudu teostab valitsemist kohal riigivõim, kuivõrt seaduses selleks ei ole loodud eriasutusi. Omavalitsusüksuste esitusekogud valitakse üldisel, ühetaolisel, otsekoheel ja salajasel proportsionaalsuse põhimõtete alusel, kuid nii, et valijal oleks võimalik valida üksikuid isikuid.

Uues 75. paragrahvis ei ole maakondade omavalitsused ja peame järeldama, et nad edaspidi likvideeritakse.

Uus Põhiseadus astub jõusse 100. päeval pärast 14., 15. ka 16. oktobri rahvahääletuse tulemuste väljakuulutamist.

Sel ajal praegune Riigikogu on kohustatud maksma panema seadused, mis on tarvilikud uue Põhiseaduse elluviimiseks. Siin arvame seadust Riigikogu ja Riigivanema valimisist, Riigikogu liikmete ja Riigivanema tasu seadust, seadust ministrite kabineti korraldusest, resp. vahekordadest viimase ja Riigivanema vahel ja seadus Riigivanema ja ministrite kohulikule vastutusele võtmisest.

*

Uued Riigikogu ja Riigivanema valimised võetakse ette hiljemalt 99. päeval pärast uue Põhiseaduse maksmahakkamist. Kokkuvõttes Põhiseadust peab teostama hiljemalt 199 päeva jooksul.

Vaheajal pärast Põhiseaduse muudatuste maksmahakkamist ja enne uue Riigivanema valimisi, viimase ametit uues Põhiseaduses ettenähtud õigustega täidab ajutiselt peaminister.

Rahvahääletuse tagajärgede väljakuulutamist võime oodata juba lähemal päevil, ja Riigivanema valimised peavad toimuma mitte hiljem 1934. aasta maikuu algusest.

Atgriezīsimies pie pamatjautājumiem. Pöörāme tagasi pōhikūsimumste juure.

Katra pasākuma sekmes atkarājas no tā, cik plānveidoti darbs ievadīts. Latvijas - Igaunijas attiecībās sastīgums, kāds radies, nav izskaidrojams ar kādām principiālām pretešķībām, bet galvenā

Iga algatuse tulemuēd olenevad sellest, kuivõrt plaanikindlalt on tōō alustatud. Lāti—Eesti suhetes tekkinud seisaku pōh-juseks ei ole mitte pōhimōttelised arusaamatused, vaid ebaōige nende kūsimumste

kārtā ar nepareizu pieeju pie jautājumu kārtošanas. Kā pavediens kamolā, tā darbs jautājumu kompleksu nerisinās, ja tas sākts neistā vietā. Tā tas ir arī ar Latvijas - Igaunijas saimnieciskās vienības jautājumu kompleksu. Mums trūkst paša darba plāna.

Mēģināsim šo jautājumu īsumā pārrunāt.

Lielos vilcienos jautājums nostādāms sekojoši. Vai vispirms noslēdzams muitas un saimnieciskās ūnijas līgums un pēc tam ūnificējamās atsevišķas saimniecības nozares, kā nodokļi, sociālā likumdošana, dzelzceļu tarifi, starptautiskā saimniecisko līgumu politika un saskaņojama iekšējā plānveidotā saimniecības politika vai arī otrādi — jāsāk ar atsevišķo jautājumu saskaņošanu un ūnificēšanu un pēc tam, kad saimnieciskā politika ievadīta abās valstīs vienveidotā virzienā un atsevišķo nozaru saskaņošanas darbs veikts noslēguma posmā, ievest muitas kopsaimniecību.

Līdz šim mēs esam gājuši pirmo ceļu. Mēs esam domājuši noslēgt muitas ūniju un tikai pēc tam ķerties pie atsevišķo nozaru ūnifikācijas darba.

Pirmais muitas ūnijas līgums, kurš noslēgts starp abām valstīm 1923. gada 1. novembrī un stājās spēkā 1924. gada 24. februārī (Pagaidu līgums par ekonomisko un muitas savienību starp Latviju un Igauniju) paredzēja sekojošu kārtību:

Līguma 7. pk. nosacīja, ka muitas ūnija izvedama dzīvē sekojošā kārtā.

1. Abas valstis ieceļ uz paritātes pamata jauktu komisiju, kurai triju mēnešu laikā no šī līguma spēkā stāšanās dienas jāizstrādā kopējs muitas tarifs un vienota muitas likumdošana abām valstīm.

2. Minētās jauktās komisijas izstrādātais kopējais muitas tarifs ratificējams abu valstu piekritīgās iestādēs un uzņemams šinī līgumā kā viņa sastāvdaļa papildprotokolā veidā.

3. Līdz ko kopējs muitas tarifs būs abās valstīs stājies spēkā, abu līgumslēdēju valstu zemes bagātības, lauksaimniecības un rūpniecības ražojumi atsvabnāmi otras līgumslēdzejās valsts terri-

arutamise viis. Töö ei suuda lahendada küsimuste kompleksi, kui ta on alustatud ebaõigest kohast, siin on lugu samasugune, kui niidiotsaga keras. Nõnda on ka Läti—Eesti majandusliku ühisuse küsimuste kompleksiga. Meil ei ole tööplaani.

Katsume seda küsimust selgitada.

Suurejooneliselt peame vaatama sellele küsimusele järgmiselt. Kas enne sõlmida tolli ja majandusliku unioni leping ja pärast seda unifikatsioonid üksikud majandusalad, nagu maksud, sotsiaalseadused, raudteetariffid, rahvusvaheline majanduslikkude lepingute poliitika ja kooskõlastada sisemine plaanikindel majanduspoliitika, või vastupidi — alustada üksikute küsimuste kooskõlastamisega ja unifikatsiooniga ja viia ellu ühine tolli-majandus alles siis, kui majanduspoliitika mõlemas riigis viidud ühte suunda ja üksikute alade kooskõlastamise töö on juba tehtud.

Senini käisime esimest teed. Tahtsime sõlmida tolliunioni ja ainult pärast seda alustada üksikute alade unifikatsiooni tööd.

Esimeses tolliunioni lepingus, mis sõlmiti mõlema riigi vahel 1923. aasta 1. novembril ja hakkas maksma 1924. aasta 24. veebruaril (Ajutine leping majanduslikust ja tolliliidust Läti ja Eesti vahel) oli ettenähtud alljärgnev kord:

Lepingu 7. paragrahv määras, et tolliunioni peab elluviima järgmiselt.

1. Mõlemad riigid valivad pariteedi alustel segakomisjoni, mis kolme kuu jooksul selle lepingu maksimahakkamise päevast töötab välja ühise tollitariifi ja kooskõlastatud tolliseaduse mõlemale riigile.

2. Mainitud segakomisjoni väljatöötatud tollitariif on ratifitseeritav mõlema riigi vastavais asutis ja ülesvõetav sellesse lepingusse täiendusprotokolina.

3. Niipea kui ühine tollitariif on mõlemas riigis maksma hakkanud, mõlema lepingu sõlmija riigi maavarad, põllumajanduse ja tööstuse saadused on vabastatud teise lepingusõlmija riigi territooriumil kõigist sise ja väljaveo tollimaksudest, väljaarvatud järgmised juhused:

rijā no visiem iaved- un izvedmuitas nodokļiem, izņemot sekojošus gadījumus:

Ražojumi, kuri sastāda valsts monopolu, un ražojumi, kuri aplikti ar akcīzi vai netiešiem nodokļiem, kā dažāda veida spirta ražojumi, vīnus ieskaitot, alus, raugs, tabaka, sērkokči u. t. t., brīvi no muitas nodokļiem abu valstu savstarpējā satiksmē tikai pēc tam, kad abu valstu likumdošana par monopoliem un netiešiem nodokļiem būs tanī pašā jauktā komisijā apvienota un kad sevišķa vienošanās būs ratificēta abu līgumslēdzēju valšķu likumdevēju iestādēs.

Attiecībā uz transporta maksām līguma 8. pants paredz, ka līgumslēdzēju valšķu pilsoņus nekādā ziņā nešķiros. Turpretim, par līgumslēdzēju valšķu tarifa politikas saskaņošanu transporta jautājumos līgumā nav nekas paredzēts.

Muitas ūnijas realizācijas kārtība tā tad paredzēta tādejādi, ka vispirms saskaņotu muitas tarifu un paredzētu turpmākās muitas likumdošanas kārtību, tad atceltu muitas robežu, pie kam monopola preces un preces, kuŗas apliktas ar akcīzēm un citiem netiešiem nodokļiem, varētu brīvi apgrozīties tikai pēc tam, kad panāktu jau pēc muitas ūnijas realizēšanas, vienošanos par attiecīgu abu valšķu likumdošanas saskaņošanu.

No līguma izriet, ka par vienošanos arī tādos jautājumos, ka sociālā likumdošanā, kredīta un banku politikā un starptautisko līgumu politikā nāktos runāt tikai pēc muitas ūnijas realizācijas.

Bet kā mēs zinām, no šī līguma realizēšanas nekas neiznāca, un to atvietoja 1927. g. 5. februārī Rīgā noslēgtais līgums: „Līgums par muitas ūnijas izvešanu starp Latviju un Igauniju”.

Te jau darba organizāciju redzam citādu.

Šī līguma 1. pants paredz, ka muitas ūnija starp abām valstīm ir nodibināta un abu valšķu teritorija uzskatāma muitas ziņā par vienu vienību vienu mēnesi pēc tam, kad jauktā komisija būs izstrādājusi likumus un tie no abām valstīm pieņemti sekojošos jautājumos:

1) izstrādāts Latvijas - Igaunijas kopējs muitas tarifs,

Saadused, mis moodustavad riigimonopoli ja saadused, mis on maksustatud aktsiisi või kaudsete maksudega, nagu kōiksugused piiritussaadused, veinid juurēarvatud, ūlu, pārm, tubak, tuletikud jne., on vabad tollimaksudest mōlema riigi omavahēlisel kaubavahetusel ainult pārast seda, kui mōlema riigi monopolide ja maksude seadused on segakomisjonis kooskōlastatud ja kui omavahēline ūhinēmine on ratifitseēritud mōlema lepingu-sōlmija riigi seadusandluse asutisis.

Transporditasu kohta lepingu 8. paragrahv nāēb ette, et lepingusōlmija riikide kodanike ei jaotata liikidesse. Kuid lepingusōlmija riikide tariifipoliitika kooskōlastamisest transpordi kūsimumis lepingus ei ole midagi ettenāhtud.

Tolliunioni teostamise kord on ettenāhtud nōnda, et esiteks peaks kooskōlastama tollitariifid ja ettenāgema tolli seadusandluse korda, siis vōiks tūhistada tollipiiri, aga monopolkaubad ja kaubad, mis maksustatud aktsiisiga ja teiste kaudsete maksudega, vōiksid vābalt liikuda ainult pārast seda, kui tolliunion on jūba elluviidud ja on saavutatud ūhinēmine mōlema riigi vastava seadusandluse kooskōlastamisēl.

Lepingust nāēme, et ūhinēmisēst sārastes kūsimumis, kui sotsiaalseadusandlus, kredīit ja pankade poliitika ja rahvusvahēline lepingute poliitika, peaks rārākima ainult pārast tolliunioni teostamist.

Kuid meie teame, et lepingu teostamisēst ei tulnud midagi vālja ja teda asetati 5. veebruaril 1927. aastal Riias sōlmitud lepinguga: „Leping tolliunioni teostamisēst Lāti ja Eēsti vahēl”.

Siin nāēme juba teistsugust tōō organizatsiooni.

Selle lepingu 1. paragrahvis on ettenāhtud, et tolliunion mōlema riigi vahēl on teostatud ja mōlema riigi terriorium on tolli asjus ūhinē ūks kuu pārast seda, kui segakomisjon on vāljatōōtanud seadused ja mōlema riigid on neid vastuvōtnud jārgmisis kūsimumis:

1) vāljatōōtatud Lāti—Eēsti ūhinē tollitariif,

2) saskaņota abu valšķu muitas likumdošana,

3) saskaņota abu valšķu likumdošana par akcīzēm un monopoliem,

4) saskaņoti abu valšķu transporta un satiksmes tarifi, proti: dzelzceļu, jūras un gaisa satiksmes, pasta, telegrafa, telefona un radio satiksmes tarifi,

5) nokārtots jautājums par muitas ieņēmumiem tādā veidā, lai panāktu taisnīgu savstarpēju izlīdzinājumu pēc tam, kad būs konstatēti, vai nu reģistrējot preces, kas pāriet no vienas valsts teritorijas otras valsts teritorijā vai ar citām piemērotām metodēm, abu valšķu eventuelle fiskālie zaudējumi,

6) saskaņota likumdošana par tiešiem nodokļiem, nodevām un tirdzniecības patentēm, kā arī darba aizsardzības likumdošana,

7) saskaņota abu valšķu centrālo banku emisijas un diskonta politika.

Kamēr 1923. gada līgums paredzēja radīt muitas ūniju un pēc tam domāt par saskaņošanas darbu, 1927. gada līgums jau paredz veselu rindu nozaru, kurā vispirms saskaņojama līdzšinējā likumdošana un pēc tam tikai realizējama muitas ūnija.

Muitas tarifa saskaņošanai paredzēts 1½ gada termiņš, skaitot no 1927. gada līguma spēkā stāšanās, t. i. no 1927. gada 10. maija. Tā tad muitas tarifa saskaņošanas darbam vajadzēja būt pabeigtam ne vēlāk kā 1928. gada 10. novembrī. Visi pārējie saskaņošanas darbi saskaņā ar līgumu veicami tādā laikā, lai likumdošanas iestādes iesniedzamos likumu vai konvenciju projektus varētu ratificēt un apmainīt ratifikācijas grāmatas 3 gadu laikā pēc saskaņotā muitas tarifa spēkā stāšanās.

Ja nu līgumā paredzētie termiņi būtu ieturēti, tad saskaņotais muitas tarifs varēja stāties spēkā 1929. gada 1. janvārī, un vēlākais 1932. gada 1. janvārī vajadzēja būt realizētai muitas ūnijai.

Bet tā vietā mēs varam svinēt pirmā muitas ūnijas līguma 10 gadu jubileju un atskatīties uz veikto darbu, kas līdzinās nullei!

2) kooskōlastatud mōlema riigi seadusandlus,

3) kooskōlastatud mōlema riigi seadusandlus aktsiiside ja monopolide alal,

4) kooskōlastatud mōlema riigi transporti ja liiklemistariifid, nimelt: raudteede, mere ja ōhusōidu, posti, telefoni, telegrahvi ja raadio tariifid.

5) korraldatud kūsimums tolli sissetulekutes nōnda, et oleks vōimalik nende ōiglane omavaheline jagamine pārast seda, kui registreerides kaupasad, mis lāhevad ūhest riigist teisse vōi mōne teise meetodi abil tehakse kindlaks mōlema riigi vōimalikud fiskaalkahjud,

7) kooskōlastatud seadusandlus maksudest ja kaubanduse patentidest, samuti ka tōōkaitse seadusandlus.

7) kooskōlastatud mōlema riigi keskpankade emissiooni ja diskontpoliitika.

Kuna 1923. aasta lepingus oli ettenāhtud tolliunioni teostamine ja ainult pārast seda vōis mōelda kooskōlastamisse tōōst, 1927. aasta leping nāeb ette terve rea alasid, kus esiteks peaks kooskōlastama praeguse seadusandluse ja ainult pārast seda teostama tolliunioni.

Tollitariifi kooskōlastamisseks on ettenāhtud poolteist aastat aega, arvates 1927. aasta lepingu maksamahakkamisest, s. o. 10. maist 1927. aastal. Tāhendab, tollitariifi kooskōlastamisse tōōd pidi lōpetama hiljemalt 10. novembril 1928. aastal. Kōiki teisi kooskōlastamisse tōid peaks kooskōlas lepinguga lōpetama sellisel ajal, et seadusandlusasutised saaksid esitatud seadus- vōi konventsioonideelnōud ratifitseerimisseks ja vahetada ratifikatsiooni dokumendid 3 aasta jooksul pārast kooskōlastatud tollitariifi maksamahakkamist.

Kui lepingus ettenāhtud tāhtpāevadest oleks kinnipeetud, siis kooskōlastatud tollitariif oleks vōinud maksamahakkata 1. jaanuaril 1929. aastal, ja hiljemalt 1. jaanuaril 1932. aastal pidi olema teostatud tolliunion.

Kuid selle asemel vōime pūhitseda esimese tolliunioni lepingu 10 aastast juubelilt ja vaadata tagasi tehtud tōōle, mille tulemuseks on null!

Negribot rodas jautājums, vai pašā darba plānā jau nav kļūdas, ja visas līdzšinējās pūles ir izrādījušās absolūti veltīgas. Tādēļ, kaut arī mazliet kaunīgi par 10 gadu zaudēta laika, tomēr atgriezīsimies pie pašiem pamatjautājumiem, proti, par muitas ūnijas darbu realizācijas pakāpenību un plānu.

Salīdzinot pirmā un otrā līguma nosacījumus, redzama kardināla atšķirība — kamēr pirmā līgumā paredzēts vispirms realizēt pašu muitas ūniju, — otrā līgumā paredzēts vispirms izdarīt saskaņošanu atsevišķo nozaru likumdošanā un pēc tam tikai realizēt muitas ūniju, t. i. atcelt muitas robežu.

Ka muitas ūniju varētu realizēt tā, kā tas paredzēts 1923. gada līgumā, nav nemaz domājams. Kā gan saimnieciskā dzīve varētu gaidīt 3—5 gadi, kamēr saskaņo dažādu nozaru likumdošanu, jo tikai saskaņota likumdošana dod vienveidīgo bazi abu valšķu privātās uzņēmības savstarpējai konkurencei.

Tādēļ tendence, kāda vērojama 1927. gada līgumā, salīdzinot ar 1923. gada līgumu, ir atzīstama, t. i. par muitas ūnijas realizāciju var domāt tikai tad, kad ir veikti nepieciešamie priekšdarbi.

Paliek tomēr jautājums, vai arī 1927. gada līgumā šis jautājums ir atrisināts apmierinoši.

Ja 1923. gada līgums paredzēja, ka vispirms atceļama muitas robeža un tad jāveic likumdošanas un administratīvās saskaņošanas darbs, ja 1927. gada līgums jau paredzēja saskaņošanas darbu un pašu ūnijas realizācijas darbu veikt vienlaikus, tad tagad jāatzīst, ka sāktā virzienā ir jāiet vēl tālāk. Vispirms jārada saskaņota saimnieciskās politikas līnija abām valstīm. Jāpanāk vienādība svarīgākās likumdošanas nozarēs, un kad viss tas būs veikts pakāpenīgā un neatlaidīgā darbā nemaz to nesaistot ar muitas ūnijas jautājumiem, tad pati muitas ūnijas realizācija noritēs bez jebkādam grūtībām.

Kādā kārtā tad šie priekšdarbi būtu veikami?

1) Jāizstrādā kopējs rūpniecības izveidošanas plāns un jāsaskaņo abu valšķu ta-

Tahestahtmata peame kūsima, kas vīga ei ole töö plaanis, kui kõik senised katsed on olnud absoluutselt asjata. Sellepärast, pöörame siiski tagasi põhiküsimuste juure — tähendab, tolliunioni teostamise plaani juure, olgugi, häbi tundes 10 aastast kaotatud ajast.

Võrreldes esimese ja teise lepingu tingimusi, näeme kardinaalset vahet — kuna esimele leping näeb ette esiteks viia ellu tolliunioni, kavatsetakse teise lepingus kooskõlastada üksikute alade seadusandlust ja ainult pärast seda teostada tolliunioni, s. o. tühistada tollipiiri.

Et tolliunioni võiks teostada nii, kuidas see ettenähtud 1923. aasta lepingus, ei ole mõeldavgi. Kuidas küll majanduselu võiks oodata 3—5 aastat, kuni kooskõlastaks kõiksuguste alade seadusandlust, sest ainult kooskõlastatud seadusandlus annab ühesuguse aluse mõlema riigi eraettevõtjatele omavahelisele konkurentsile.

Sellepärast peame hääkskiitma tendentsi, millist näeme 1927. aasta lepingus, kui selle võrdleme 1923. aasta lepinguga, see on, tolliunioni teostamisest võib mõelda ainult siis, kui on tehtud tarvilikud eeltööd.

Jääb veel küsimuseks, kas ka 1927. aasta lepingus see küsimus on rahuldavalt lahendatud.

Kui 1923. aasta lepingus oli ettenähtud, et esiteks peaks tühistama tollipiiri ja siis alustama seadusandluse ja administratiivse kooskõlastamise töö, kui 1927. aasta lepingus oli ettenähtud teha kooskõlastamise ja unioni teostamise tööd korraga, siis nüüd järeldame, et peame minema edasi alatud suunas. Esiteks peame looma kooskõlastatud majanduspoliitika joont mõlemale riigile. Peame saavutama ühtlust tähtsamail seadusandluse aladel ja kui see kõik on tehtud järkjärgulise ja väsimatu tööga, jättes selle sidumata tolliunioni küsimusega, siis sünnib tolliunion iseenesest mingisuguste raskusteta.

Kuidas peaksime neid eeltöid tegema?

1) Peame väljatöötama ühise tööstuse arendamise kava ja kooskõlastama mõlema riigi tariifides vastavaid alasid puutuvaid tariifi positsioone.

rifos attiecīgas nozares skarošās tarifa pozīcijas.

2) Jāvienveido līdzšinējie starptautiskie tirdzniecības līgumi un turpmāk līgumi jāslēdz abām valstīm kopēji, līdz ar to atkal pēc vajadzības saskaņojot pakāpeniski skartās muitas tarifa pozīcijas.

3) Jāsaskaņo valsts banku kredīta politika rūpniecības izveidošanā.

4) Jāsaskaņo sociālā likumdošana.

Kad tas panākts un uzskaitītā sadarbība izrādās par reāli iespējamu, tad:

1) jāsaskaņo atlikušās muitas tarifu pozīcijas un jāvienojas par turpmākās kopējās muitas likumdošanas kārtību;

2) jāvienojas par muitas ienākumu sadalīšanas kārtību.

Pēc šīs programmas pakāpeniskas reālizācijas atlikušo jautājumu kārtošana un saskaņošana bez grūtībām būs iespējams atcelt muitas robežu.

Ja turpretim abu valšķu tuvināšanu neizdodas izveidot tādā pakāpenībā, kā šeit minēts, tad runāt par muitas ūniju ir tukša illūzija, jo tāds laiks nekad nepienāks, kad visus jautājumus varēs atrisināt uz reizi — tā ir nereāla doma un muitas ūnijas domas apzināta vai neapzināta sabotēšana.

Visneatliekamākais ir jautājums par abu valšķu kopējo rūpniecības izveidošanas plāna izstrādāšanu. Saimnieciskās dzīves pabalstīšana krīzes laikā ir novedusi pie tā, ka abās valstīs rodas aizvien jauni rūpniecības pasākumi un nav vairs nevienas nozares, kur mēs necenstos ārzemju ražojumus atvietot ar vietējiem. Gala rezultātā tas neizbēgami noved pie daudzu sīku uzņēmumu rašanās, kas iezīmē tā saucamo rūpniecības atomizācijas procesu, kurš šaurāko tirgus apstākļu dēļ Igaunijā sācies agrāk un iet straujāk uz priekšu, bet Latvija neizbēgami sekos pa to pašu ceļu.

Kad saimnieciskā dzīvē sāksies normālāki apstākļi, sāksies brīvāka preču apmaiņa, tikai tad mēs īsti sāksim izjust tās grūtības, kas stāv sakarā ar pašreizējo iekšzemes produkcijas veicināšanu visās rūpniecības nozarēs. Ja paliek tagadējie šaurie iekšzemes tirgus apstākļi, liela daļa no jaunradušās rūpniecības neizbēgami

2) Peame kooskõlastama senised rahvusvahelised kaubanduslepingud ja edaspidi peame mõlemad riigid sõlmima ühesugused lepingud ja ühes sellega kooskõlastama järk-järgult puudunud tollitariifi positsioonid.

3) Peame kooskõlastama riigipankade poliitikat tööstuse arendamisel.

4) Peame kooskõlastama sotsiaalseadusandlust.

Kui see kõik on saavutatud ja nimetatud koostöö on tegelikult võimalik, siis

1) peame kooskõlastama ülejäänud tollitariifide positsioonid ja ühinema edaspidises tolliseadusandluse korrasuhtes;

2) peame määrama tollisissetulekute jagamise korra.

Pärast selle programmi järk-järguleist teostamist, korraldades ja kooskõlastades küsimusi, on võimalik tühistada tollipiiri vähema raskuseta.

Kuid kui mõlema riigi lähendamist ei ole võimalik arendada niisuguses järjekorras, kui siin mainitud, siis on rääkimine tolliunionist tühi illusioon, sest niisugust aega pole oota, millal kõiki küsimusi võiks lahendada korraga — see mõte ei ole reaalne ja tolliunioni teostamise katsused on siis ainult saboteerimine.

Kõige rutulisem on küsimus mõlema riigi ühise tööstuse arendamise kava väljatöötamisest. Majanduselu toetamised kriisi ajal on viinud niikaugale, et mõlema riigis tulevad juure ikka uued tööstusettevõtted ja ei ole enam mitte ühtki ala, kus meie ei püüaks asendada välismaa saadusi kohalikkudega. Selle tulemuseks on paljude võikeste ettevõtete tekkimine, mida nimetatakse tööstuse atomisatsiooniprotsessiks, mis kitsaste turuvõimaluste tõttu algas Eestis varem ja edeneb kiiremini, aga sama teed hakkab käima ka Lätis.

Kui majanduselus algavad normaalsemad olud ja vabam kaupade vahetus, ainult siis hakkame tundma neid raskusi, mis on ühenduses praeguse sisemaa produksiooni soodustamisega kõigil tööstusaladel. Kui püsivad praegused kitsad sisemaa turuolud, suur osa uuesti asutatud

panīks un ies bojā. Līdz ar to radīsies sastrēgumi kredīta jautājumos, un darba spēka pārgrupēšanai savukārt var būt nevēlamas oikonomiskas un politiskas sekas.

Ja vien abām valstīm būs laba griba un vajadzīgā tālredzība, nenāktos grūti atrast vienošanos par piemērotāko rūpniecības nozaru lokalizēšanu vienā un otrā valstī, līdz ar ko tiktu ievadīts saimnieciskās dzīves saskaņošanas darbs, kas ir nepieciešams muitas ūnijas priekšnosacījums.

Līdzīgs stāvoklis ir tirdzniecības līguma politikā. Ir nepareizi domāt, ka muitas ūniju var realizēt, nesaskaņojot tirdzniecisko līgumu sistēmas, kaut gan 1927. gada līgums tirdzniecisko līgumu saskaņošanu nepieskaīta pie tiem priekšdarbiem, kuŗi veicami reizē ar muitas ūnijas realizēšanu. Kaut arī tirdzniecisko līgumu sistēma abām valstīm visā vīsumā ir vienveidīga un lielum lielā daļā dibināta uz vislielākās labvēlības klauzulas, tad tomēr ir atrodami vairāki līgumi, kur vislielākās labvēlības klauzula ir ierobežota vai atvīetota ar tarifa nosacījumiem, kuŗi satur vai nu konsolidētas muitas likmes vai dažādas procentuālos nolaidumus. Kamēr tas nav izlīdzināts, muitas ūniju nav iespējams realizēt. Tādēļ būtu lietderīgi un loģiski, ja arī šīnī ziņā abas valstis ievadītu nekavējošu kopdarbību, slēdzot tirdznieciskos līgumus, kopēji parakstot un uzstājoties kā viens kontrahents pret trešām valstīm.

Ja kāds saka, ka tirdzniecisko līgumu politiku nav iespējams saskaņot un abas valstis jau tagad nevar slēgt kopējus līgumus, tad par muitas ūniju runāt būtu velti.

Kaut arī mazāk aktuāla problēma ir kredīta politika un sociālā likumdošana, tanīs tāpat jāievada saskaņošanas darbi.

Ja tādā veidā mēģināsim meklēt jauno ceļu uz gala mērķi — muitas ūniju, ja būsīm viens pret otru atklāti un lojāli, tad muitas ūnijas realizēšana nav neiespējams uzdevums, bet par tādu tas gan var kļūt, ja arī tagad vēl neapzināsimies, ka līdzšinējā politika aizvien vairāk un vairāk mūs atsvešina un rada jaunus sarežģījumus ciešākai kopdarbībai saimnieciskā laukā.

J. Volmars.

tööstusettevötetēst lähevad hukka. ūhes sellega ilmuvad takistused kredītkūsimusis ja tööjōu ūmberpaigutamisēl vōivad olla mittesōovitavad majanduslikud ja poliitilised tagajärjed.

Kui mõlemal riigil on hāā tahtmine ja tarvilik kaugelenāgevus, siis ei oleks raske leida ūhinemist mõningate tööstusalade lokaliseērimisēs ūhes ja teises riigis, millega oleks alustatud ka majanduselu kooskōlastamise töō, mis on tolliūnioni tāhtsaks eeltingimuseks.

Sarnane seisukord on ka kaubanduslepingute poliitikas. Ei ole ūige arvamus, et tolliūnioni vōib teostada mittekooskōlastades kaubalepingute sūsteeme, olgugi, et 1927. aasta leping ei loē kaubalepingute kooskōlastamist nende eeltōōde hulka, mis teostatavad ūhes tolliūnioni realiseērimisega. Olgugi, et kaubalepingute sūsteem mõlemal riigil on vōrdlemisi ūhesugune ja suur osa on pōhjendatud sōprusklausalile, siiski leiame mitu lepingut, kus kōigesōbralikum klausel on piiratud ja tema asemēl on tariifi tingimused, mis sisaldavat konsolideēritud tollitariife vōi mīmesuguseid protsentuāalseid alandusi. Seni kui see ei ole kōrvaldatud, ei saa tolliūnioni teostada. Sellepārast oleks hāā ja loogiline, kui ka siin mõlemad riigid alustaksid koostōōd, esinēdes ūhe riigina kolmanda riigi vastu, sōlmīdes ja allakirjutades kōiki kaubalepinguid ūhisēlt.

Kui mõni ūtleb, et kaubalepingute poliitikat ei ole vōimalik kooskōlastada, ja mõlemad riigid juba praegu ei saa sōlmida ūhiseid lepinguid, siis on asjata rāākida tolliūnionist.

Olgugi, et kredītpoliitika sotsiaalseadusandlus on vāhem aktuāalne probleem, kuid ka siin peaksime alustama kooskōlastamise töōd.

Kui nōnda hakkame otsima uut teēd oma eesmārgile — tolliūnionile, ja oleme ūks teise vastu avalikud ja lojaalsēd, siis tolliūnioni teostamine ei ole mitte vōimatu ūlesanne, kuid ta vōib küll selleks saada, kui ka praegu veel meie ei arvesta seda, et senine poliitika viib meid teineteisēst ikka kaugemāle ja loob uusi takistusī tihedamale koostōōle majandusalal.

J. Volmars.

Latvijas-Igaunijas savienības līgums.

Lāti-Eesti liiduleping.

Pēdējā laikā atklātībā parādījušās ziņas par Latvijas - Igaunijas aizsardzības savienības līguma drīzo notecēšanu un par tā pārstrādāšanu vai grozīšanu. Tā kā šim līgumam ir fundamentāla nozīme ne tikai Latvijas - Igaunijas politiskās attiecībās, bet arī Baltijas valšņu politikā vispār, tad ir pilnīgi dabīgi, ka jautājumam par šī līguma likteni plašas aprindas piegriež izcilus vērību, kādēļ vēl jo vairāk ir nepieciešams, lai šai lietā valdītu pilna skaidrība un lai nerastos greizi ieskatī zīmējoties uz abu valdību viedokli līguma revīzijas jautājumā.

Līgums par aizsardzības savienību starp Latviju un Igauniju parakstīts 1923. gada 1. novembrī, tā tad šī gada pirmā novembrī tam ir desmitā gadadiena. Viņš ietilpa veselā līguma kompleksā, ko parakstīja netaisnais Z. A. Meierovics Tallinnā ar toreizējo Igaunijas ārlietu ministri Dr. Fr. Akeli un kas nokārtojis visus strīdīgos jautājumus starp abām valstīm, kas bija radušies un uzkrājušies neatkarības cīņu laikmetā, proti: 1) Robežas galīga nosprausana. 2) Savstarpēju prasību nokārtošana, kas izrietēja no savstarpējās palīdzības brīvības karā un no bijušās Vidzemes guberņas sadalīšanas un kam bija jāliek pamati jaunam sadarbības posmam, radot tiesiskās normas saimniecisko attiecību nokārtošanai un politisko attiecību turpmākai izveidošanai.

Pēdēji minētā nolūkā tad arī noslēdza līgumu par aizsardzības savienību, kura ievadā izteikti arī tā galvenie mērķi: „aizstāvēt savu nacionālo suverenitāti un neatkarību, kuras iegūtas ar tik daudz upuriem, kā arī savu teritoriju neaizskaramību.“

Šie mērķi, lai to pateiktu tūlīt, nav notecējušo desmit gadu laikā grozījušies; arī tagadējos apstākļos Latvijas - Igaunijas savienības galvenie uzdevumi ir sargāt savu neatkarību un valsts teritorijas neaizskaramību. Kā tālāku etapu Latvijas - Igaunijas politiskā kopdarbībā varētu iedomāties federāciju, bet šis problēms vēl nav uzliedojams par nobriedušu reālpoli-

Viimaseļ ajal avalikkuses levivad teated Lāti—Eesti liidulepingu tāhtaja mōōdumiseļ ja selle ūmbertōōtamiseļ vōi muutmiseļ. Kuna sel lepingul on pōhja-panev tāhtsus mitte ainuļt Lāti — Eesti poliitilisteļ vahekordadeļ, vaid Balti riikide poliitikas ūldseļ, siis on pāris loomulik, et selleļt kūsimuseļt on huvitatuļd laiad ringkonnad. Sellepārast on veel enam tarviliķ, et ses asjas valitseķs tāielik selgus ja ei tekiks ebaōiged seisukohad mōlema riigi valitsusis lepingu revisjoni kūsimuseļ.

Liiduleping Lāti ja Eesti vāhel omavāheliķeļt kaitseļt sōja juhuķel kirjutati alla 1923. aasta 1. novembril. Tāhendab, kāesoleva aasta esimeķel novembril on tema kūmnes aastapāev. Ta oli osa terveļ lepingute kompleksis, mida kirjutas alla kadunuļ Z. A. Meierovits Tallinnas selleaegse Eesti vāhiministri Dr. Fr. Akeliģa. See leping korraldas kōiki tūlikūsimusi, mis olid mōlema riigi vāhel tekkinuļd ja jāreleģānuļd iseseisvuse sōja aķast, nagu: lōpulik piirjoone tōmbamine, 2) omavāheliķeļt nōuete korraldamine, milleķe pōhjuķeks oli omavāheliķeļt aitamine vabadus-sōjas ja endine Liivimaa kubermangu jagamine. Kōne all olev leping pidi saama nurgakiviķs uueķe koostōō aķajārgule, luues ōigussliķķe norme majāndusliķeļt vahekordada korraldamiseķs ja poliitiliste suhete arendamiseķs.

Sāārase eesmārgiģa sōlmiti Lāti — Eesti liiduleping, mille sisseģuhātuses on avaldatuļd ka tema pāāūlesanded: kaitsta oma rahvusliķķu iseseisvust ja sōltumatust, mis saavūtatuļd nii suurte ohvriteģa, ning samuti ka oma maade puutumatust.

Ūtleme kohe, et need ūlesanded ja eesmārgid ei ole kūmne aasta jooksul pōrmuģi muutuņuļd. Ka praegustes oluķes on Lāti ja Eesti ūlesandeks kaitsta oma sōltumatust ja oma maa puutumatust. Kaugemaks etapiķs Lāti — Eesti poliitiliseķ koostōōķs vōiķs soovida fōderatsiooni, aģa see probleēm ei ole veel mōeldav kūpsena reaālpoliitiliseķ mōtteķ, olģugi, et ta mōlemaķs riigiķs pole vōōras.

skā nozīmē, lai gan viņš sabiedriskai domai abās valstīs nav svešs.

Ja tādējādi par aizsardzības savienības pamatmērķiem starp abām valstīm domstarpību nevar būt, tad arī atkrīt visadi prātojumi par līguma grozīšanu pēc būtības, bet var būt runa vienīgi par tā papildināšanu, attīstot uz notecējušos gados gūto piedzīvojumu pamata jaunas metodes abu valšķu kopdarbības sekmīgākai nostādīšanai un realizēšanai. Vai un kādos apmēros ir iespējams paplašināt kopdarbības metodes starp abām valstīm, par to var spriest pēc līguma noteikumu analizēs.

Vispirms te atkal jānovērš viens tīri formālas dabas pārpratums, kas vienā otrā gadījumā, izcēlies, proti it ka līguma laiks drīz būšot notecējis un kā tādēļ tas obligātoriski būtu jāpārslēdz. Šāds uzskats nav pamatots, jebšu līguma 8. pants nosaka tā noilgumu uz 10 gadiem, skaitot no ratifikācijas dokumentu apmaiņas dienas (tā garāmējot piemērot, notika 1924. gada 21. februārī; citiem vārdiem līgumam izpildīsies 8. pantā paredzētie 10 gadi 1934. g. 21. februārī). Bet tas pats 8. pants nosaka tālāk, ka pēc šo 10 gadu notecējuma katra no līguma slēdzējām valstīm var līgumu uzteikt, paziņojot par to otrai pusei vienu gadu iepriekš. "Tā tad sākot ar 1934. gada 21. februāri abām pusēm ir tiesība uzteikt līgumu, bet tas paliek spēkā tomēr vēl vienu gadu pēc uzteikšanas. Ja turpretim neviena puse līgumu neuzteic, tad tas automātiski turpina pastāvēt negrozītā veidā.

Pats par sevi saprotams, ka ar abu valšķu piekrišanu līgumu var grozīt vai papildināt arī bez uzteikšanas, un tā laikam arī rīkosies abas valdības, ja viņas nolems izdarīt līgumā kādus grozījumus. Pagaidam tomēr šis jautājums ir tikai pārrunas stādijā un apspriests Latvijas un Igaunijas ārlietu ministru divās pēdējās sanāsmēs jūnijā un augustā.

Kas attiecas uz kopdarbības metožu paplašināšanu, tad, kā jau teikts, jāanalizē pats līgums, lai varētu taisīt slēdzienus par nepieciešamiem jauniem noteikumiem.

Kui mōlemal riigil ei ole midagi liidulepingu pōhimōtete vastu, siis ei vōi olla ka igasugusi kōnelusi lepingu tāielikust muutmisest, vaid vōime rāākida ainult tema tāiendamisest, arendades lāinud aastatel saavutatud kogemuste alustel uusi tegevusviise, et edukamalt korraldada ja teostada mōlema riigi koostōd.

Kas ja missuguses ulatuses on vōimalik laiendada koostōo tegevusviise mōlema riigi vahel, selle ūle vōime otsustada analūseerides liidulepingu tingimusi.

Esiteks peame siin kōrvaldama ūht puht formaalse iseloomuga arusaamatust, mis mōnikord on kerkinud esile, nimelt, et lepingu tāhtaeg olevat juba jōudnud kätte ja sellepārast pidavat teda tingimata ūmbersōlmēma. Sāarane seisukoht ei ole millegagi pōhjendatud, olgugi, et lepingu 8. paragrahvis on ettenāhtud, et leping sōlmitakse 10 aastaks, arvates ratifikatsiooni dokumentide vahetamise pāevāst (mōōdamannes vōin mainida, et see pāev oli 1924. aasta 21. veebruar, teiste sōnadega lepingu maksvuse tāhtpāevaks 8. paragrahvi jārel on 1934. aasta 21. veebruar). Aga sama 8. paragrahv ūtleb edasi, et pārast kūmne aasta mōōdumist igāūks lepingu sōlmijatest riigist vōib lepingut ūlesūtelda, teatades sellest teisele poolele ūhe aasta ette. Nii siis 1934. aasta 21. veebruarist alates mōlemal poolel on ūigusi liidulepingut ūlesūtelda, aga see jāāb siiski jōusse veel ūheks aastaks pārast ūlesūtlemist. Kui ūkski pool lepingut ūles ei ūtle, siis jāāb ta automāatselt jōusse muutmata kujul.

Iseenesest mōista, et mōlema riigi nōusolekul vōib lepingut muuta vōi tāiendada ūlesūtlemiseta, ja nōnda vististi ka teeivad mōlemad valitsused, kui nad otsustavad lepingus teha mōningaid muudatusi. Praegu see sūsimus on kūll ainult jābirāākimiste staadiumis ning oli Lāti ja Eesti vālisministrite kahe viimase nōupidamise pāevakorras jūunis ja augustis.

Mis puutub koostōo tegevusviiside laiendamisesse, siis, nagu juba mainitud, peame analūseerima liidulepingut, et teha jāreldusi tarvilistest, uutest tingimustest. Pāatāhtsus on liidulepingu 2. ja 4. para-

Te galvenā nozīme piemīt līguma 2. un 4. pantam, kurus nav lieki šeit atkārtot tekstuāli:

2. pants.

Lai saskaņotu savus miera centienus, abas valdības apņemas saprasties tajos ārējos politikas jautājumos, kuriem kopēja nozīme, un sniegt savstarpēji politisku un diplomātisku palīdzību savos starptautiskos sakaros.

4. pants.

Latvijas un Igaunijas republiku kompetentām tehniskām iestādēm, savā starpā vienojoties, jānosaka, kādā veidā abām zemēm jāsniedz savstarpēja palīdzība un kādi noteikumi vajadzīgi šī līguma 3. panta izpildīšanai (par bruņotu palīdzību uzbrukuma gadījumā).

4. pantam, kā redzams ir militāri - stratēģisks un kara tehnisks raksturs, kādēļ tā izpildīšanai spertie un speramie soļi uzlūkojami par slepeniem, bet nevienam, kas seko notikumiem nav noslēpums, ka starp abu valšķu armijām pastāv visciešāks kontakts, kuru bez militāriem atašējiem uztur ar biežu savstarpēju apciemojumu palīdzību, ar piedalīšanos manevros, ar kopējām kara spēlēm, virsnieku apmaiņu u. t. t. Šī kopdarbība pastāv ne tikai starp štabiem, bet tā sniedzas līdz armijas pamatvienībām un aptver arī abu zemju aizsargu dzīves savstarpējus sakarus.

Kas zīmējas uz līguma 2. pantu, tad viņā meklējams diplomātiskas kopdarbības pamats un ka tās praktiskais iemiesojums izvirzījušās ārlietu ministru periodiskas apspriedes, ko papildina Latvijas un Igaunijas sūtņu kopdarbība un saskaņotā rīcība starptautiskās konferencēs un Tautu Savienībā. Šai plāksnē vēl būtu iespējams izstrādāt uz piedzīvojumu pamata sīkākus noteikumus, ar kuriem varētu papildināt pastāvošo līgumu. Ir jautājums vai būtu ieteicams regulārizēt ārlietu ministru apspriedes, bet varbūt izrādītos par lietderīgu nodibināt zināmu pastāvīgu organu, sekretariātu, kas apstrādātu, sakopotu un sistematizētu materiālus ministru apspriedēm un raudzītos arī uz to lēmumu izvešanu dzīvē. Tāpat varētu pieņemt noteikumu, ka konferencēs, kur piedalās ti-

grahvil, mida vōime siin sõna-sõnalt kor-rata nagu nad on:

2. paragrahv.

Et kooskõlastada omi rahupüüdeid, mõlemad valitsused lubavad olla üksmeelsed neis välispoliitika küsimusis, milledel on ühine tähtsus, ja anda omavahelist poliitilist ja diplomaatilist abi meie rahvusvahelisis suhetes.

4. paragrahv.

Lāti ja Eesti Vabariikide kompetentsed tehnilised asutised, omavahel kokku leppides, peavad määrama, mil viisil mõlemad maad peavad andma teineteisele abi ja missugused abinõud on tarvilikud selle lepingu 3. paragrahvi teostamiseks (sõjaväelise abist pääletungi juhusel).

Nagu näeme, on 4. paragrahvil militäärstrateegiline ja sõjatehniline iseloom, mispärast selle teostamiseks astutud ja astutavad sammud on salajased, kuid mitte kellegile, kes jälgib igapäiseid sündmusi, ei ole saladuseks, et mõlema riigi kaitseväge vahel valitseb kõige tihedam kontakt, mida päälle sõjaväeliste atašeede soodustavad sagedased omavahelised kü-laskäigud, osavõtud manöövritest, ühised sõjamängud, ohvitseride vahetus jne. See koostöö ei sünni mitte ainult staapide vahel, vaid ulatub kaitsevägeade vähemate osadeni ja haarab ka mõlema riigi kaitse-liidu omavahelisi suhteid.

Mis puutub lepingu 2. paragrahvi, siis säält peame otsima diplomaatilise koostöö alust ja selle praktilise tulemusena on arenenud välisministrite perioodilised nõupidamised, mida täiendab Lāti ja Eesti saadikute koostöö ja kooskõlastatud tegevus rahvusvahelistel konverentsidel ja Rahvasteliidus. Siin oleks võimalik veel kogemuste põhjal väljatöötada lähemaid määrusi, milledega võiks täiendada liidulepingut. On küsimus, kas oleks soovitav regulariseerida välisministrite nõupidamisi, kuid, võibolla, oleks otstarbekohasem asutada teatavat alalist orgaani, sekretariaati, mis töötaks välja, koguks ja süstematiseeriks materjaale ministrite nõupidamisteks ja jälgiks nende otsuste elluviimist. Samuti võiks vastuvõtta määrust, et ühe riigi esindaja, kes võtab osa konverentsist, millelt teise riigi esin-

kai viena no abām valstīm, pēdējā automātiski reprezentētu arī otro valsti, kā tas praksē jau tagad notiek. Stipri sarežģītāks ir jautājums par diplomātisko un konsulāro pārstāvību apvienošanu, bet varbūt konsulārā dienestā ir iespējams atrast kādus lietderīgus atrisinājumus atsevišķos konkrētos gadījumos. Turpretim diplomātisko pārstāvību apvienošana uzdrūžas uz lielām grūtībām satversmes - tiesiskā, budžeta - tehniskā un tīri politiskā un personāla rakstura.

Beidzot pacelts arī jautājums par kopdarbību starp likumdošanas iestādēm, tai ziņā, ka zināmu kategoriju likumus pieņemtu tikai saskaņotā veidā, lai ar laiku — kā tas jau ievērojamā mērā tagad noticis — nerastos plaša starp abu valšķu likumdošanām, kas var nākotnē vai nu kavēt sadarbību jeb vismaz izsaukt vajadzību pēc plašiem un sarežģītiem saskaņošanas darbiem.

Apspriežot muitas ūniju, jau konstatēja nepieciešamību saskaņot dzelzceļu tarifus, nodokļus, akcīzes, sociālos likumus, nemaz nerunājot par muitām. Bet tā ir tikai daļa no likumdošanas, tikpat svarīgi būtu vienlīdzīgie tiesu iekārtas, procesa un sodu likumi, biedrību likumi, preses likumi, lai citētu tikai dažus. Ja mēs negribam atteikties no ideāla — Baltijas savienības un federācijas, tad tagad grēkojot savā likumdošanā, mēs uzveļam uz nākotnes ceļa vienu — otru akmeni, ko vēlāk būs grūti atkal novēlt no ceļa.

V. Munters.

daja, puudub, see representeeriks ka teist riiki, nagu see tegelikult ongi juba sündinud. Palju keerulisem küsimus on diplomaatiliste ja konsulaaresinduste liitumine, kuid, võibolla, et konsulaarametis oleks võimalik leida otstarbekohast lahendust üksikutel konkreetstel juhtudel. Diplomaatiliste esinduste liitumisel on aga väga suured põhiseaduslik — õigusliku, eelarve-tehnilise ja puht poliitilise ning isikliku koosseisu iseloomuga raskused ees.

Lõpuks on ülestõstetud küsimus ka seadustandvate asutiste koostöös sel viisil, et teatava ala seadusi võetakse vastu ainult kooskõlastatud kujul, kuna siis aja jookul — nagu see ongi juba suurel määral sündinud — ei tekiks mõlema riigi seadusandluse töös suur lõhe, mis võib tulevikus takistada koostööd ehk vähemalt nõuaks pärast suuri ja keerulisi kooskõlastamise töid.

Arutades tolliunioni küsimust, juba konstateeriti tarvidust kooskõlastada raudteetariife, maksusid, lõive, sotsiaalseadusi, rääkimata tollidest. Kuid see on ainult väike osa kogu seadusandlusest, samuti tähtsad oleksid ka ühesugused kohutute, protsesside ja karistusseadused, ühingute seadused, ajakirjanduse seadused — mainides ainult mõningaid. Kui meie ei taha unustada oma ideaali — Balti riikide liitu ja föderatsiooni, siis praegu patustades oma seadusandluses, meie veeretame tuleviku teele ühe-teise kivi, mida hiljem on raske teelt kõrvaldada.

V. Munter.

Latvijas ārlietu ministra domas par muitas ūniju. Lāti vālisministri mōtteid tolliunionist.

Latvijas ārlietu ministrs V. Salnais pirms aizbraukšanas uz Tautu savienības pilno sapulci Ženevā preseī izteicās par ārpolitikas tuvākiem uzdevumiem. Šinī sarunā viņš piekārs arī Latvijas - Igaunijas muitas unijai.

Pēc manas atgriešanās no Ženevas, teica ministrs — paredzēta kārtēja apspriede ar manu Igaunijas kollēgu. Mūsu apspriedes dienas kārtības dominējošais

Lāti vālisminister V. Salnais enne ārsōitu Genfi Rahvasteliidu tāiskogu koosolekule avaldas ajakirjandusele omi mōtteid vālispoliitika lähematest ūlesannettest. Selles kōneluses ta puudutas ka Lāti — Eesti tolliunioni küsimust.

Pārst minu tagasitulekut Genfist — ūtles minister — on ettenāhtud korraline kokkusaamine minu kolleegiga Eestis. Meie kōneluste tāhtsaimaks pāevakorra

punkts būs **multas unija**. Man liekas, ka tai ziņā, tagad, kad abas zemes cieš no saimnieciskās krīzes, ir pienācis īstais laiks, ka jau gadus desmit labi domāto nodomu vajadzētu izvest dzīvē. Es zinu, ka tiklab pie mums, kā Igaunijā vēl tagad ir daudzi pret multas ūnijas reālizēšanu. Šeit, tāpat, kā jau agrākos mēģinājumos, lielu lomu spēlē šauru grupu intereses un interesītes, kuras katrā ziņā nevajadzētu stādīt augstāk par abu tautu kopējām dzīves interesēm, kas arvien vairāk prasa šīs ūnijas reālizēšanu. Man liekas, ka, nodarbojoties ar sīkumiem, mēs vēl otru 10 gadus varam palaist „sagatavošanas darbus“ darot un pie rezultāta nenonākot. Šeit jāņem vērā, ka multas ūnijas labās un ļaunās puses neviens nav precīzi varējis izkalkulēt. Multas ūnija ir jāslēdz, neskatoties uz sīkiem zaudējumiem vai ieguvumiem vienā vai otrā pusē, jeb runāšana un spriešana par to ir jāatmet. Es domāju, ka mums šī sen ierosinātā ideja nav jāatmet, bet jāķeras pie tās reālizēšanas. Man liekas, ka igauņu valsts vīri arī saprātīs momenta svarīgumu un atradīs iespēju izpildīt dažus neatliekamus priekšnoteikumus, kādi ir, piemēram, multas likmju stabilizācija zeltā un taisnīgā norēķināšanās principa pieņemšana, paturot sākumā multas reģistrācijas robežu un izlēsinot zaudējumus vai ieguvumus saskaņā ar reģistrācijas rezultātiem.

punktiks on tolli union. Mulle näib, et nüüd, millal mõlemad riigid kannatavad majandusliku kriisi all, on tulnud õige aeg, et juba kümme aastat mõeldut kavatsust peaks ellu viima. Ma tean, et meil ja samuti ka Eestis paljud on tolliunioni realiseerimise vastu. Siin, samuti kui eelmisteski katsetes, mängivad suurt osa kitsaste rühmituste huvid, mida ei tohiks seada kõrgemale mõlema rahva ühistest huvidest, mis ikka rohkem ja rohkem nõuavad selle unioni realiseerimist. Mulle näib, et tegeledes pisiasjadega võib veel teine 10 aastat mööduda ja meie ikka veel teeme „ettevalmistustöid“ ja ei jõua mingisugusele otsusele. Siin peame arvesse võtma, et tolliunioni häid ja halbu külgi ei ole väljaarvestanud veel keegi. Meie peame sõlmima tolliunioni, vaatamata väiksele kaotusile või saavutusile ühel või teisel pool, ehk peame lõpetama rääkimist sellest. Man arvan, et meie ei peaks kõrvale jätma seda ammu algatatud ideed, vaid hakkama teda realiseerima. Näib, et ka Eesti riigimehed saavad aru momendi tähtsusest ja leiavad võimaluse täita mõningaid eeltingimusi, nagu seda on, näiteks, tollitariifide stabiliseerimine kullas ja õiglase arvete õiendamise põhimõtte vastuvõtmine, jättes esialgu alles tolli registreerimispiiri ja väljaarvestades kaotusi või saavutusi kooskõlas registreerimise tulemustega.

Igaunijas ārlietu ministŗa domas par multas uniju. Eesti välisministri mōtteid tolliunionist.

Šinīs dienās Igaunijas jaunais ārlietu ministrs Seljama izteicies presei par Igaunijas pašreizējo ārlietu politiku:

„Mūsu kopdarbībā ar saviem tuvākiem kaimiņiem varam pēdējā laikā konstatēt jūtamus panākumus. Ar mūsu sabiedroto Latviju es varu pastrīpot ciešu kontaktu. Mums bieži jādzird pārmetumi, ka mūsu **multas ūnijas reālizēšana** virzas uz priekšu ļoti lēni. Te man gribētos piezīmēt, ka tas tagad ir pirmais mēģinājums radīt multas ūniju starp divām valstīm, kuru tautas runā katra savu valodu. Pēdējā

Neil pāevil avaldas Eesti uus välisminister Seljamaa ajakirjanduse esindajaile omi mōtteid Eesti praegusest välispolitikast:

„Meie koostōos oma lähemate naabritega vōime viimasel ajal tuntavat edu kons-tateerida.

Meie liitlase Lātiga vōin ma allakriip-sutada tiheadat kontakti. Meil on sageli pahameelt avaldatud selle ūle, et meie tolli unioni teostamine vāga aeglaselt liigub. Sellele tahaksin vaid tähendada, et see on praegu esi-

laikā tomēr abās valstīs sāk atrisināt šo jautājumu ar lielāku nopietnību. Patlaban ar Latviju notiek sarunas par **vairākām konvencijām**, kas, domājams, tuvākā laikā tiks noslēgtas. No tām varētu minēt skolu konvenciju, tiesu lēmumu izpildīšanas konvenciju u. c. Arī politiskais kontakts abu valšķu starpā sevišķi pēdējā laikā kļuvis lielāks un es no savas puses darišu visu, lai to vēl vairāk padziļinātu."

mene katse tolliuniooni luua kahe riigi vahel, kelle rahvad kumbki ise-keelt kõnelevad. Viimase ajal on mõlemas riigis siiski hakatud küsimust käsitata suurema põhjalikkusega. Praegu on Lätiga käimas läbirääkimised mitme konventsiooni üle, mis arvatavasti lähemal ajal lõpule jõuavad. Neist võib nimetada koolikonventsiooni, maksude sissenõudmise konventsiooni, kohtuotsuste täitmise konventsiooni j. t. Ka poliitiline kontakt mõlema riigi vahel on eriti viimase ajal tugevamaks muutunud ja mina omalt poolt teen kõik, et seda veelgi süvendada."

Baltijas valšķu 4. saimnieciskā konference.

Baltiriikide 4. majanduskonverents.

Rīgā 8. un 9. septembrī notika Baltijas valšķu 4. saimnieciskā konference, kurā ņēma dalību Latvijas, Igaunijas un Lietavas saimniecisko organizāciju pārstāvji. Iepriekšējā konference notika pirms trīs gadiem, kaut gan saskaņā ar savā laikā pieņemto šādām Baltijas valšķu konferencēm būtu jānotiek vismaz vienreiz gadā, kas liecina, ka vajadzīgā interese saimnieciskai sadarbībai vēl nav vēlāmā augstumā.

Ceturrtās konferences dienas kārtībā bij uzņemti referāti par muitas ūniju, Baltijas klauzulu un reģionāliem nolīgumiem, par valsts varas iejaukšanos privātsaimnieciskā dzīvē par Latvijas, Igaunijas un Lietavas saimniecisko kopdarbību, par emisijas un kredītpolitiku, par valūtas tirdzniecības ierobežojumiem, par sociālo likumdošanu, par kuģniecības jautājumiem, par konkursu likumu saskaņošanu un pastāvīgu konferenču orgāna dibināšanu.

Igaunija konferencē bija reprezentēta ar 18 pārstāvjiem, kuru priekšgalā bija Tallinnas tirdzniecības-rūpniecības kameras priekšsēdētājs Puhks un sindikts Gromanis.

Konferences atklāšanas un apsveikumu runās tika pastrīpota nepieciešamība pārvērst darbos visiem zināmos priekšlikumus par Baltijas valšķu ciešu sadarbību. Bij norādījumi, kā ir pienācis pēdējais

8. un 9. septembril toimus Riias Baltiriikide 4. majanduskonverents, millest vōtsid osa Lāti, Eesti ja Leedu majanduslikkude organisatsioonide esindajad. Eelmine konverents toimus kolme aasta eest, olgugi, et kooskōlas omal ajal vastuvōtetud otsusega pidid sellised Baltiriikide konverentsid toimuma vähemalt ūkskord aastas, mis tūnistab, et tarvilik huvi majandusliku koostōō vastu veel ei ole soovitaval kōrgusel.

Neljanda konverentsi pāevakorras olid referaadid tolliunionist, Balti klauslist ja reģionāalseist lepinguist, riigivōimu segamist majandusellu, Lāti, Eesti ja Leedu majanduslikust koostōōst, emissiooni ja kredītpoliitikast, valūtakaubanduse pīramisest, sotsiaalseadusandlusest, laevanduse kūsimumisest, konkursiseaduste kooskōlastamisest ning alalise konverentside orgāni asutamisest.

Eesti oli konverentsil esindatud 18 osavōtjaga, Tallinna kaubandus-tōōstuskoja esimehe Puhk'iga ja sindikt Groomann'iga eesotsas.

Konverentsi avamis- ja tervituskōnēdes tōonitati vajadust elluviia kōigile tuntud ja hāākskiidetud ettepanekuid Baltiriikide tihedast koostōōst. Avaldati mōtteid, et on viimane aeg lähendada Baltiriike majanduslikult, mis annaks majanduslikku iseseisvust ja kindlustaks poliitilist sõltu-

laiks Baltijas valstis saimnieciski tuvināt, kas dotu saimniecisko patstāvību un stiprinātu politisko neatkarību. Saimnieciskie darbinieki, kas konferencē bij reprezentēti, kā to pastrīpoja Igaunijas delegācijas priekšsēdētājs, jau sen nākusi pie pārliecības, ka Baltijas valšķu cieša saimnieciska sadarbība uzskatāma par politiskas vienošanās pamatu. Viņš aicināja talkā presi un teica, ka pienācis izšķirošais brīdis uzsākt nopietnu propagandu par labu Baltijas valšķu sadarbībai.

Sevišķi dir. Kacena referāts par muitas ūniju un Tallinnas tirdzniecības - rūpniecības kameras priekšsēdētāja Puchka — valsts un privātsaimniecības attiecībām. Pie dir. Kacena referāta konference pieņēma atzinumus: lai veicinātu saimniecisko sakaru padziļināšanu starp Baltijas valstīm, nacionālām grupām jādara iespāids uz valdībām, kā tās saimniecisko tuvināšanos novestu pie saimniecības un muitas ūnijas. Saimnieciskā konference ieteic Baltijas klausulu uzturēt spēkā. Līdz muitas unijas spēkā nākšanai vajadzīgs atvieglājamo preču sarakstu lietderīgi paplašināt. Nekavējoši nodibināma paritātu komisija, kas sastāvētu no valdību un saimniecību pārstāvjiem minētās unijas sagatavošanai. Ja paritātes komisijas tūlītējai nodibināšanai celtos šķēršļi, tad viņai paredzētos darbus jāuzņemas nacionālām grupām. Puchka kunga slēdziēni bij, ka valsts un pašvaldību budžetus sastādot jāievēro iedzīvotāju maksāt spējas. Kā priekšnoteikums jāuzskata, lai budžetus izstrādātu pamatojoties uz neatkarīgu, tautsaimniecisku lietpratēju atzinumiem. Lai radītu jaunas vērtības tautsaimniecībā, jāveicina kapitālu uzkrāšana tautā. Valsts iejaukšanās privātā saimniecībā ir nevēlama un neveselīga parādība. Valdības var uzņemties tikai tādu saimniecību veikšanu, kas privātai saimniecībai nav pa spēkam. Bet arī tādā gadījumā valsts uzņēmumiem jānes tā pati nodokļu nasta, kā visiem pārējiem. Saimniecības krīze izsaukusi preču pārprodukciju, tādēļ nav pieļaujams, ka valdība ar pabalstiem vēl vairāk palielina preču ražošanu un tādā kārtā krīzi padziļina. Val-

matust. Eesti delegatsiooni esimees toonitas, et konverentsil esindatud majandustegelased on juba ammu jõudnud, veendumusele, et Baltiriikide tihe majanduslik koostöö on poliitilise ühinemise aluseks. Ta kutsus abiks ka ajakirjanduse ja üttes, et on kätte jõudnud otsustav silmapilk, mil alustada tõsist propagandat Baltiriikide koostöö hääks.

Eriti huvitavad olid direkt. Kaceni referaat tolliunionist ja Tallinna kaubandustööstuskoja esimehe Puhki ettekanne riigi ja eramajanduse vahekordadest. Direkt. Kaceni referaadi puhul konverents võttis vastu otsused: majanduslikkude suhete süvendamise soodustamiseks Baltiriikide vahel, rahvuslikud grupid peavad mõjutama valitsusi, nõnda et majanduslik lähenemine viiks majandusliku ja tolliunionini. Majanduskonverents soovitab hoida jõus ka Balti klausli. Tolliunioni maksamahakkamiseni peaks laiendama tollisoodustusi saavate kaupade nimekirju. Peame kohe asutama pariteetide komisjoni, mis koosneks valitsuste ja majanduslikkude organisatsioonide esindajaist mainitud unioni ettevalmistustööde korraldamiseks. Kui pariteetide komisjoni asutamisel oleksid mingisugused takistused ees, siis temale ettenähtud tööd peavad tegema rahvuslikud grupid. Härra Puhk teatas oma seisukoha, et riigi ja omavalitsuste eelarvete kokkuseadmisel peab arvestama elanikkude maksuvõimetega. Eeltingimuseks on see, et eelarveid töötataks välja, põhjenedes sõltumatute, rahvamajanduse asjatundjate otsustele. Uute väärtuste loomiseks rahvamajanduses peame soodustama kapitalide kasvu rahva käes. Riigi sissesegamine eramajandusesse on mittesoovitav ja ebaterve nähe. Valitsused võivad juhtida ainult niisuguseid majandusi, mis eramajandusele käivad üle jõu. Aga ka sel juhusel riigiettevõtted peavad kandma sama maksude koormat, mida kannavad kõik teised. Majandusliku kriisi tõttu tekkis kaupade tootmist, süvendades niiviisi lubatav, et valitsus suurendab toetustega kaupade tootmist, süvendades niiviisi kriisi veel rohkem. Riikide emissiooni

stu emisijas banku vadībai jāatrodas neatkarīgu finansu lietpratēju rokās.

Pie pārējiem referātiem arī pieņēma vairākus atzinumus, piem., ka triju Baltijas valstu satiksmei ir nepieciešama ārzemju pasu un vīzu atcelšana; ka nodibināma vienāda naudas sistēma; ka valūtas apgrozības ierobežojumi Latvijai un Igaunijai jāatceļ, ciktāl tie attiecas uz triju Baltijas valšņu preču un savstarpēju pakalpojumu apmaiņu; kā par maksimālo robežu sociālā likumdošanā uzskatāma starptautiskās darba konferencēs pieņemtās normas, pie kam samērā ar mūsu saimnieciskiem apstākļiem, tās realizējamās tikai pakāpeniski, pēc tam, kad viņas būs izvekušas dzīvē rūpniecības lielvalstis; ka nacionālā kuģniecība enerģiski atbalstāma un uz kuģniecību attiecošie likumi pārveidojami, pieskaņojot tos lielvalšņu jaunākai likumdošanai un praksei; ka dibināma Baltijas valšņu saimniecisko organizāciju konferenču pastāvīga komiteja, kas spriestu par kopējās darbības nepieciešamiem soļiem un rūpētos, lai konferencēs pieņemtie lēmumi tiktu realizēti.

Konferences darbību novērtējot, Latvijas ārlietu ministrs Salnājs bij atzīmējis, ka šinī konferencē izpaudies tas gars, kas savā laikā bija dzīvs 1920. g. Baltijas valšņu konferencē Bulduros. Neesot šaubu, ka tas atstās labvēlīgu iespaidu uz Baltijas valšņu oficiālajām aprindām. Latvijas finansu ministrs Annuss bij izteicies, ka jāpievienojoties Lietavas delegāta Ičas vārdiem: Ja konferences atzinumus ierakstīsīm savās sirdīs, tad radīsies arī spēki un ceļi, kā konferences atzinumus realizēt.

Igaunijas delegācijas vadītājs Puhks bij uzsvēris to, ka šoreiz rezolūcijai par muitas ūniju pievienojusies arī Lietavas delegācija, kas agrākās konferencēs šinī virzienā bijusi rezervēta. Jāapzinoties, ka priekšā daudz grūtību un sarežģītu problēmu. Taču viss tam veicams un atliekot cerēt, ka pēc tam, kad saimnieciskie darbinieki savu vārdu teikuši, valdības būšot sadzirdējušas, kas darāms. Lietavas delegācijas vadītājs Ičas par sevišķi atzīmējamu uzskatīja konferences pastāvīga biroja radīšanu un lēmumu par emisiju

pankade juhatust peab olema sōltumatute rahandusasjatundjate kātes.

Ka teiste referaatide puhul vōeti vastu mitu otsust, nāiteks: kolme Baltiriigi vahel peame kaotama vālismaa passid ja viisad; peame looma ūhesuguse rahasūsteemi, Lāti ja Eesti peavad kaotama valuuta kitsendused, kuivōrt nad puutuvad kolme Baltiriigi kaupade vahetust ja omavahelist lābikāimist; maksimaalseks piiriks sotsiaalseadusandluses peavad olema rahvusvahelistel tōōkonverentsidel vastuvōetud normid, kusjuures kooskōlas meie majanduslikkude oludega, vōime neid teostada ainult jārķ - jārķult, pārast seda, kui neid on viinud ellu tōōstulikkud suurriigid; peame energiliselt soodustama ka rahvuslikku laevandust ja muutma laevanduse seadusi, kooskōlastades neid suurriikide uuemale seadusandlusele ja kogemustele; peame asutama Baltiriikide majanduslikkude organisatsioonide alalise konverentside komitee, mis otsustaks ūhistōō vajalikkudest sammudest ja kannaks hoolt, et konverentsidel vastuvōetud otsused viiakse ellu.

Hinnates konverentsi tegevust. Lāti vālisminister Salnais ūtles, et sel konverentsil vāljendus see vaim, et sel omal ajal oli elav 1920. aasta konverentsil Bulduris. Ei olevat kahtlust, et see jātvat hāād mōju Baltiriikide ametlikkudele ringkondadele. Lāti rahaminister Annus ūtles, et ta ūhinevat Leedu esindaja Ičas sōnadega: Kui kirjutame konverentsi otsused oma sūdamisse, siis leiame ka teid ja jōudu, et konverentsi otsuseid teostada.

Eesti delegatsiooni juht Puhk toonitas seda, et seekord tolliūnioni resolutsiooniga ūhines ka Leedu delegatsioon, kes varemattel konverentsidel ses kūsimumes asus reserveeritud seisukohal. Peame olema teadlikud selles, et ees on palju raskusi ja keerulisi probleeme. Kuid kōigest sellest vōivat ūle saada ja jāāvat loota, et pārast seda, kui majandustegelased on oma sōna ūtelmud, valitsused teavad, mis teha. Leedu delegatsiooni juht Ičas pidas eriliselt mainitavaks konverentsi alalise būroo loomist ja otsust emissiooni pankade tōō kooskōlastamisest. Tema mōtted tolli-

banku darbības saskaņošanu. Viņa domas par muitas ūniju bij, ka pie labas grības un neatlaidīga darba, visas grūtības, kas tai ceļā, pārvāramas.

Tomēr, apstākļus objektīvi vērtējot, jā-saka, ka grūtības ir vēl visai lielas. Taisnība, tās nav nepārvaramas, bet tās arī prasa ļoti daudz enerģijas un lielu neatlaidību. Par to liecina nesen Kauņā notikušā Lietavas tirdzniecības - rūpniecības kameras sapulcē izteiktā kritika par Lietavas delegācijas rīcību saimnieciskā konferencē Rīgā. Iespaidīgais „Maistas“ sabiedrības direktors Lapēnas pat izteicies, ka Lietavas saimniecisko organizāciju pārstāvju piedalīšanās konferencē neesot bijusi Lietavas interesēs. Vispār ar ziemeļu kaimiņiem tuvināšanās perspektīves esot vājas, jo nevarot aizmirst arī politisko attiecību stāvokli. (Tas bijis domāts pat Latvijas un Igaunijas draudzīgo iztu-rešanās pret Poliju). Rezolūciju par muitas ūniju Baltijas valšķu starpā pēc Lapēnāsa domām, esot nereāla un neatbilstoša tagadējā momenta noskaņojumam...

Ja kāds nopietns cilvēks ir nācis pie kādas pārliecības, tad grūti viņam drīzā laikā iedvest citādākus uzskatus. Tas sakāms arī par vienu otru iespaidīgu vīru Baltijas valstīs, kuri domā citādi, nekā darboties liktu paš aizsardzības jūtas, ku-ņas rāda tikai vienu ceļu, proti: ciešanās sā-darbības ceļu, kas neatlaidīgi meklējams un atrodams, kamēr vēl nav par vēlu! Tagadējais laiks ir ļoti pamācošs tani ziņā, ka daudzas vērtības īsā laikā jāpārvērtē. Un tas arī liek cerēt, ka neskatoties uz sīkiem, vienas dienas aprēķiniem, virsro-ku gūs tālāk nākotnē raugošos cilvēku prasība, — atmest strīdēšanos un kaulēša-nos un Baltijas valstīs saprasties par cie-šu saimniecisku sadarbību, kuŗa stiprinās politisko sadarbību un nostiprinās Baltijas valšķu patstāvību.

unionist olid, et hää tahtmise ja suure tööga ka siin võime kõrvaldada kõiki ras-kusi, mis teel ees.

Siiski, hinnates olusid objektiivselt, pea-me ütlema, et raskused on veel väga suu-red. Tõsi, meie võime nendest üle saada, aga see nõuab väga palju energiat ja järel-jätmatut tööd. Seda tunnistab ka hiljuti Kaunases Leedu kaubandus - tööstuskoja koosolekul avaldatud kriitika Leedu de-legatsiooni tegevusest Riia majanduskon-verentsil. Mõjuv „Maistas“ ühisuse di-rektor Lapenas avaldas isegi mõtte, et Leedu majanduslikkude organisatsioonide esindajate osavõtmine konverentsist ei ole-vat olnud Leedu huvides. Lähenemise per-spektiivid põhjanaabritega olevad üldse väga väiksed, kuna ei võivat unustada po-liitiliste suhete seisukorda. (Siin oli mõel-dud Läti ja Eesti sõbralik läbikäimine Poo-laga). Resolutsioon tolliunionist Baltirii-kide vahel, Lapenase mõtete järgi, olevat ebareaalne ja ei vastavat praeguse mo-mendi meeleoludele...

Kui mõni tõsine inimene on jõudnud mõ-nele veendumusele, siis on raske viia teda teistsugustele mõtetele. Seda võime ütelda ka ühest-teisest tuntud mehest Balti-riikides, kes mõtleb teisiti, aga mitte nii, nagu seda nõuab enesekaitse tunne, mis näitab ainult üht teed, nimelt: tiheda koostöö teed, mida peame otsima ja leidma, kuni pole veel hilja!

Praegune aeg on väga õpetlik sellepoo-lest, et lühikese ajaga peame ümberhinda-ma palju väärtusi. Ja see lubab loota, et vaatamata väikestele, ühepäeva arves-tusile, võidu saab kaugemale tulevikku vaatjate inimeste nõue — jätta riid ja kauplemine, ja Baltiriigid ühinevad tihe-daks majanduslikuks koostööks, mis kind-lustab poliitilist koostööd ja Baltiriikide iseseisvust.

Piensaimniecības sasniegumi Latvijas 15. g. pastāvēšanas laikā.

Piimanduse saavutusi Lāti 15 a. iseseisvuse ajal.

Latvijas saimnieciskā dzīvē lopkopība un līdz ar to sakarā esošā piensaimniecība

Karjakasvatus ja ūhes sellega piiman-dus tuleb Lāti majanduselus ikka nähta-

gadū no gada iekaro arvien redzamāku vietu. Ar noteiktību var runāt, kā piena produkti, galvenām kārtām sviests, ir Latvijas patreizējā un arī tuvākās nākotnes galvenā eksportprece un valstij nepieciešamās ārzemju valūtas ieplūdinātājs.

Sakarā ar lauksaimniecības ražojumu cenu sabrukumu pasaules tirgū, pēdējā laikā arī piensaimniecība pārdzīvo grūtības. Ja vēl pagājušā gadā, pateicoties valsts atbalstam, sviesta raža noturējusies uz agrāk sasniegtā līmeņa, uzrādot pat nelielu pieaugumu (0,6%), tad pēdējā laikā vērojama jūtama sviesta ražas samazināšanās, kaut gan valdības piemaksas, gan nedaudz samazinātas, pastāv vēl joprojām.

Nelūkojoties uz to, ka sviesta eksports, salīdzinot ar 1929. gadu, pagājušā gadā pieaudzis no 296,500 mucinām uz 370.000 mucinām, t. i. par 24,8%, par to iegūtā vērtība tomēr samazinājusies no Ls 58.648.000,— uz Ls 30.990.000,—, t. i. par 47,2%.

Latvijas eksportā sviests ieņem arvien iespaidīgāku vietu, kas redzams no zemāk pievestās tabulas:

Gads	Kopeksp. (1000 Ls)	Sviesta eksp. (1000 Ls)	% no kop. eksporta
1926.	188.503	37.450	19,9
1927.	221.246	41.267	18,7
1928.	258.714	52.481	20,3
1929.	273.868	58.648	21,4
1930.	247.877	57.724	23,3
1931.	163.722	46.961	28,7
1932.	96.528	30.990	32,1

Lauksaimniecības ražojumi, ieskaitot kokmateriālus, pēc vērtības ir Latvijas galvenā eksportprece un iztaisa ap 65% no kop. eksporta.

Latvijas klimatiskie un geoloģiskie apstākļi ir lopkopībai piemēroti, kadēļ arī saprotama viņas piensaimniecības straujā izveidošanās. Pasaules kara laikā, Latvijas lopkopība tika izpostīta un pirmskara skaitu, kaut ne kvalitatīvi, tā atguva tikai 1925. gadā.

Latvijas liellopi (tūkstošos)

1913. gadā	912,0
1921. „	799,5
1925. „	915,8
1930. „	1026,3
1931. „	1116,9
1932. „	1153,1

vamale kohale. Vēlme kindlasti tēendada, et piimasaadused, pāamiselst vōi, on Lāti praeguseaja ja ka lāhema tuleviku kōige tāhtsam eksportsaadus, ja riigile tarviliku vālisvaluuta sissetooja.

Pōllumajandussaaduste hindade kokkulangemise tōttu maailmaturul kannatab, viimasel ajal ka piimandus suurte raskuste all. Kui veel lāinud aastal, tānu riigitoetusele, vōitoodang jāi endisele tasemele, ja isegi suurenes (0,6%), siis viimasel ajal vōitoodang tunduvālt vāheneb, olgugi, et riik ikka veel maksab eksportpremiāid, mida kūll tublisti vāhendati.

Vaatamata sellele, meie vōivāljavedu, vōrreldes 1929. aastaga, lāinud aastal kasvās 296.500 tūnnilt 370.000 tūnnile, see on 24,8% vōrra, kuid selle vāārtus siiski vāhenes 58.648.000 latilt 30.990.000 latile, see on 47,2% vōrra.

Vōi osatāhtsus Lāti ūldvāljaveost omab ikka tāhtsama koha, mida nāeme jārgmīsest tabelist:

Aasta	Ūldvāljavedu (1000 Ls)	Vōieksp. (1000 Ls)	% ūldvāljaveost
1926.	188.503	37.450	19,9
1927.	221.246	41.267	18,7
1928.	258.714	52.481	20,3
1929.	273.868	58.648	21,4
1930.	247.877	57.724	23,3
1931.	163.722	46.961	28,7
1932.	96.528	30.990	32,1

Pōllumajandussaadused, juurearvates puumaterjale, on vāārtuse poolest Lāti tāhtsaim eksportkaup ja moodustavad 65% ūldvāljaveost.

Lāti kliimalised ja geoloģilised olud on vāga soodsad karjakasvatuseks, sellepārast on arusaadav Lāti piimarduse jārsk areng. Maailmasōjaajal Lāti pōllumeeste karjad hāvitati, ja ennesōjaaegse, koduloomade arvuni jōudsime ainult 1925. aastal, ehkki mitte kvalitatīivselt.

Veiseid oli Lātīs (tuhendeis):

1913. aastal	912,0
1921. „	799,5
1925. „	915,8
1930. „	1026,3
1931. „	1116,9
1932. „	1153,1

Slaucamo govju skaits sastāda apm. 67% no liellopu skaita un bija:

1930. gadā	728.400
1931. „	745.200
1932. „	784.300

Piena izslaukums nav bijis visai liels, caurmērā tas 1932. gadā ir ap 1800 kg no slaucamas govš (iepriekšējā gadā izslaukums ap 1900 kg). Izslaukuma samazināšanās izskaidrojama ar piena produktu cenu krišanu, kas vairs nepieļauj pastiprinātu spēkbarības izbažošanu. Piena izslaukums 1932. gadā ir apm. 1.400 milj. kg. Nepilnus 35% (520 milj. kg) no izslauktā piena pārstrādā pienotavas sviestā.

Piensaimniecības, resp. pienotavu, attīstīšanos stipri veicināja pieejamais un izdevīgais Valsts zemes bankas kredīts. Pēdējā laikā par pienotavām aizdotiem līdzekļiem minētā banka aplēš 2% ar dēlējumu 18 gados. Uz 1. janvāri 1932. gadā piensaimnieku sabiedrībām bija izsniegts bankas aizdevums (tikai mašīnu iegādei un ierīcei) — Ls 6.528.000,—. Agrāk aizdevuma summa bija stipri lielāka.

Pēc pasaules kara, pastāvot izdevīgām sviesta cenām, Latvijas pienotavu tīkls strauji izveidojās. Lielākais skaits pienotavu, kuŗas ražoja sviestu eskportam, bija 1925./26. gadā, tad kādu laiku noturējās uz vietas, līdz, beidzot, sistēmatiski noteikti samazinās.

Eksportam sviestu ražoja:		
1914. gadā	88	pienotavas
1925. „	540	„
1926. „	548	„
1927. „	546	„
1928. „	522	„
1929. „	490	„
1930. „	463	„
1931. „	425	„
1032. „	374	„

Straujai pienotavu skaita samazināšanai ir savas labās puses: paliekošo darbība paplašinas un samazinas sviesta apstrādāšanas izdevumi. No minētā pienotavu skaita lielais vairums — 252 (67,4%) nodarbina tvaika dzinējspēku 10 (2,7%) elektrības motora, 103 (27,5%) petrolejas motora un 9 (2,4%) rokas dzinējspēku.

Lūpsilehmade arv on umbes 67% kogu veiste arvust ja oli:

1930. aastal	728.400
1931. „	745.200
1932. „	784.300

Piimasaak ei olnud väga suur, 1932. aastal oli ta umbes 1800 kilogrammi lehmalt (eelmisel aastal umbes 1900 kilogrammi). Piimasaagi vähenemise põhjuseks on piimasaaduste hindade langemine, mis ei võimalda jõutoidu tarvitamist suuremal määral. 1932. aasta piimasaak on umbes 1400 milj. kilogrammi. Peagu 35% (520 milj. kilogrammi) piimasaagist piimaühisused töötavad ümber võiks.

Piimanduse, resp. piimaühisuste, arengut soodustas kergestisaadav Maapanga krediit. Viimase ajal mainitud pank arvestab piimaühisustele väljantud krediidide eest 2%. Völa kustutamise aeg on 18 aastat. 1. jaanuariks 1932. aastaks piimaühisustele oli väljaantud laenudena (ainult masinate ostmiseks ja ülesseadmiseks) 6.528.000 latti. Varem oli laenude summa palju suurem.

Pääle maailmasõja, millal olid väga kõrged piima hinnad, Lāti piimaühisuste võrk arenes järsult. Kõige suurem piimaühisuste arv, mis tootsid vöid väljaveoks, oli 1925./26. aastal, pärast seda pikemat aega püsis samal kohal, kuni viimati hakkas järkjärgu kindlasti vähenema.

Eksportvöid tootsid:

1914. aastal	88	piimaühingud
1925. „	540	„
1926. „	548	„
1927. „	546	„
1928. „	522	„
1929. „	490	„
1930. „	463	„
1931. „	425	„
1032. „	374	„

Järsul piimaühingute arvu vähenemisel on omad hääd küljed: järelejäänute tegevuspiirid laienevad ja vöi tootmiskulud vähenevad. Mainitud piimaühisuste arvust suurem osa — 252 (67%) töötab aurujöuga, 10 — (2,7%) elektrimootoriga, 103 — (27,5%) petrooleumi mootoriga ja 9 (2,4%) — käsitsi.

Viss vairums pienotavu pieder lauksaimnieku sabiedrībām. Privātām personām pieder tikai 16 pienotavas un viņu ražotais sviests daudzums procentuāli ir daudz zemāks. 1932. gadā privātās pienotavas ražojušas tikai 12.755 mucīņas sviesta, t. i. 2,9% no Latvijas pienotavu sviesta kopražas, kaut gan skaitliski viņas sastāda 4,3%. No minētā redzams, ka privātām pienotavām Latvijā ir vispār maza nozīme.

Ar pienotavu skaitlisku samazināšanos paplašinas paliekošo darbība. Tā 1932. gadā caurmērā ražotā sviesta daudzums uz vienu piensaimnieku sabiedrības pienotavu:

Tvaika pienotavās . . .	1526 mucīņas
Elektrības mot. pien. . .	1290 „
Petrolejas mot. pien. . .	451 „
Rokas pien.	137 „
caurmērā	1196 mucīņas

Kā Latvijas lielākās pienotavas mināmas: Rūjienas piensaimnieku sabiedrība, 1932. gadā ražojusi 368.100 kg sviesta un Gulbenes - Elstes piens. s-ba — 286.330 kg.

Valsts Eksportsviesta kontrole no viņai iesūtītām 1932. gadā 372.120 mucīņām sviesta ieskaitījusi 329.400 mucīņas (88,5%) I. šķirā, 40.600 muc. (10,9%) II. šķirā un 2200 muc. (0,6%) nav pielāvuši izvest uz ārzemēm, ieskaitot tās III. šķirā.

Latvijas sviesta ražas attīstību un eksportu raksturo sekojoši skaitļi:

1922. g. eksportēts sviests	18.720 muc.
1926. g. „ „	198.144 „
1928. g. „ „	225.120 „
1930. g. „ „	355.790 „
1931. g. „ „	368.935 „
1932. g. „ „	370.000 „

Kā jau minēju, pienotavu darbības apvienošana, ko stiprā mērā atbalstīja Valsts saimnieciskā politika un piensaimnieku s-bu pārraugorganizācijas sviesta ražošanas izdevumus jūkami samazināja. Tanī laikā, kad sviesta cenas bija augstas, sviesta apstrādāšanas izdevumi, vai tie bija lielāki vai mazāki, tik lielu iespaidu neatstāja, kā tas ir pie tagadējām - zemām sviesta cenām. Ar apstrādāšanas izdevumu samazināšanos tika nedaudz izlīdzināta krītošā produktu cena.

Koīk piimaūhisused on pōllumeeste or-ganisatsioonide omad. Erasikute kātes on ainult 16 piimaūhisust ja nende vālja-tōōtatud vōitoodang on protsentuāalselt palju vāhem. 1932. aastal erapiimaūhin-gud tootsid ainult 12.755 tūnni vōid, see on 2,9% Lāti piimaūhisuste vōi ūldtoodan-gust, olgugi, et nad arvudes moodustavad 4,3% Lāti piimaūhisustest. Sellest vōime jāreldada, et erapiimaūhisustel on Lātis vāga vāike tāhtsus.

Piimaūhisuste arvulise vāhenemisega laienevad ūlejāānute tegevuspiirid. 1932. aasta keskmine vōitoodang ūhe piimaūhi-suse kohta on:

auruga tōōtāvatel . . .	1526 tūnni
elektrimootoriga . . .	1290 „
petrooleumiga	451 „
kāsitsi	137 „
keskmiselt	1196 tūnni.

Lāti suuremate piimaūhisustena pean mainima: Ruhja piimaūhisust, mis 1932. aastal tootnud 368.100 kilogrammi vōid ja Gulbeni-Elsti piimaūhisust — 286.330 kg.

Riigi vōivāljlaveo kontrolljaam arvestas 1. jārgu vōiks temale 1932. aastal āra-antud 372.120 tūnnist — 329.400 tūnni (88,5%), 2. jārku — 40.600 tūnni (10,9%) ja 3. jārku 2200 tūnni (0,6%), keelates selle vāljlavedu vālismaale.

Lāti vōitoodangu arengut ja vōivāljlaveu iseloomustavad jārgnevad arvud:

1922. a. eksporteeritud vōi	18.720 tūnni
1926. a. „ „	198.144 „
1928. a. „ „	225.120 „
1930. a. „ „	355.790 „
1931. a. „ „	368.935 „
1932. a. „ „	370.000 „

Nagu mainitud, piimaūhisuste tegevuse ūhendamine, mida suures mēāral toetas riigi majanduspolitika ja piimaūhisuste kontrollasutised, vāhendas tunduvalt vōi tootmiskulusid. Sel ajal, kui vōi hinnad olid kōrgel tasemel, suures vōi vāikse-mad piimaūmbertōōtamise kulud ei mōju-tanud meie piimandust nii tunduvalt kui praeguste madalate hindade ajal. Ūmber-tōōtamise kulude vāhendamisega pisut ta-sakaalustati saaduste langevad hinnad.

Sviesta apstrādāšanas izdevumi sabiedrību pienotavās: (dati par dažām sabiedrību pienotavām izdrukst, jo ņemtas tikai tās pienotavas, kuras vēl patreiz strādā).

Apstrādāj. izdevumi st.	1939. gadā		1931. gadā		1932. gadā	
	pien. sk.	%	pien. sk.	%	pien. sk.	0/00
no 20—30	1	0,3	1	0,3	45	1,6
30—40	43	11,4	78	23,3	144	43,4
40—50	145	38,0	130	38,9	83	25,0
50—60	94	25,0	71	21,2	32	9,6
60—70	58	15,4	29	8,7	13	3,9
70—80	19	5,1	12	3,6	7	2,2
pāri par 80	18	4,8	14	4,1	8	2,3
	378		335		332	

Pieskaņojot darbību krītošām sviesta cenām, 1932. gadā Latvijas pienotavās apstrādāšanas izdevumi strauji samazinās. Tekošā gadā, saskaņā ar pārstrādātā piena samazināšanos, sviesta ražošanas izdevumi nebūs daudz kritušies. Caurmērā sviesta ražošanas izdevumi 1931. gadā bija 43,3 sant., bet 1932. gadā 36,35 sant. uz vienu kg sviesta.

To pienotavu darbība, kuru apstrādāšanas izdevumi pārsniedz 60 sant., tiek ierobežota vai atbalstīta, lai lauksaimnieki neciestu uz pienotavas pastāvēšanas lēses. Vēl lielākos apmēros samazināt sviesta ražošanas izdevumus nepieļauj daudzie krejošanas punkti, kuri jāuzturslikto ceļā.

Piensaimnieku sabiedrības ir spēcīgākās organizācijas Latvijas kooperācijā, kaut gan viņu darbības periods lielākam vairumam nepārsniedz 10 gadus.

Piensaimnieku sabiedrību īpašumi uz 1. janvāri 1932. gadā.

Pienotavu veidi	Nekust. manta Ls	Inventars Ls	Ierīce Ls	Kopā Ls
243 tvaika p.	5.356.800	9.200.000	3.178.600	17.635.400
10 elk. m. "	163.400	304.200	135.900	603.500
96 petr. m. "	760.000	1.152.100	390.100	2.302.200
9 rokas "	47.500	68.100	26.200	141.800
358 pienot.	6.327.700	10.624.400	3.730.800	20.682.900

Ar retiem izņēmumiem piensaimnieku s-bām ir savi nekustami īpašumi, piemērota iekārta, laba sviesta izgatavošanai, kādēļ tuvākā laikā nebūs vajadzīgi lielāki papildinājumi.

Vai tootmiskulud piimaūhisusis: (puuduvad andmed mōningate piimaūhisuste kohta, kuna kōne all on ainult praegu tōotavud piimaūhisused)

Tootmiskulud t.	1930. aastal		1931. aastal		1932. aastal	
	piimaūhisuste arv.	%	piimaūhisuste arv.	0/00	piimaūhisuste arv.	0/00
20—30	1	0,3	1	0,3	45	13,6
30—40	43	11,4	78	23,3	144	43,4
40—50	145	38,0	130	38,8	83	25,0
50—60	94	25,0	71	21,2	32	9,6
60—70	58	15,4	29	8,7	13	3,9
70—80	19	5,1	12	3,6	7	2,2
ūle 80	18	4,8	14	4,1	8	2,3
	378		335		332	

Kooskōlastades oma tegevust langevate vōihindadega, vāhenevad 1932. aastal tootmiskulud Lāti piimaūhisustes tunduvalt. Kāesoleval aastal, kooskōlas ūbertōotatud piima vāhenemisega, vōi tootmiskulud ei ole palju vāhenenud. Vōi tootmiskulud 1932. aastal olid keskmiselt 43,3 sant., kuid 1932. aastal 36,35 sant. ūhe kilogrammi vōi eest.

Nende piimaūhisuste tegevust, millede tootmiskulud on ūle 60 sant kg., toetatakse vōi piiratakse, et pōllumeestel ei oleks kahjusid piimaūhisuste olemasoleku arvel. Vōi tootmiskulude vāhendamist veel suuremas ulatuses takistab suur piimavastuvōtu punktide arv, mis asutatud halvade teede tōttu.

Piimaūhisused on Lāti kooperatsioonis jōukamad organisatsiooni, olgugi, et nende enamiku tegevuse aeg ei ole pikem 10 aastast.

Piimaūhisused	Kinnisvara Ls	Inventar Ls	Sisseade Ls	Kokku Ls
243 auru-jōuga	5 356.800	9.200.000	3.178.600	16.635.400
10 elektr. moot.	163.400	163.400	135.900	603.500
96 petr. moot.	760.500	760.000	390.100	2.302.200
9 kāsits	47.5 0	47.500	26.200	141.800
388 piimaūhisuses	6 327.700	10.624.400	3.730.800	20.682.900

Vāljaarvates mōningaid, kōik piimaūhisused omavad kinnisvara ja eeskujuliku sisseseade hāā vōi valmīstamīseks, mis-

Īpašumos ieguldītās vērtības lielākā daļa ir pašu sabiedrību līdzekļi. Apmērām pusi no pēdējiem sastāda Valsts zemes bankas aizdevumi un nelielos apmēros sviesta eksportieru, banku un citu privātu kreditoru līdzekļi.

Sabiedrību pašu kapitāli uz 1. janvāri 1932. gadā:

biedru iemaks. daļu nauda	Ls 2.951.158,—
rezerves kapitāls	„ 1.970.175,—
amortizācijas kapitāls	„ 7.833.982,—
citi kapitāli	„ 511.561,—
Kopā	Ls 13.266.876,—

Kā norāda pievestie dati, no piensaimnieku sabiedrību īpašumos ieguldītām vērtībām, 64,14% ir pašu sabiedrību - lauksaimnieku līdzekļi. Redzamāko vietu šo kapitālu vidū ieņem amortizācijas kapitāls. Neskatoties uz pienotavu īpašumu līdzšinēju pastāvīgu pielāgošanu gan paplašinātai darbībai, gan jaunākā laika prasībām — laba sviesta izgatavošanai, īpašumi amortizēti par 37,9% no viņu kopvērtības. Atsevišķās sabiedrībās īpašumi amortizēti līdz 90%, kaut gan to spēja darboties nav nolietojusies.

Sabiedrību privātie parādi, neieskaitot piena nodevējiem pienākošās izmaksas, nav lieli: uz 1. janvāri 1932. gadā —

veksļu parādi	Ls 1.212.300,—
grāmatu prasības	„ 1.495.400,—
Kopā	Ls 2.707.700,—

Ar biedru daļu naudas uzkrāšanu, tāpat atvilkumiem rezerves un amortizācijas kapitāliem, sabiedrības tuvākos pāris gadus dzēsīs šos samērā neizdevīgos kredītus.

Piensaimnieku s-bu līdzšinējā darbība ir sekmīga un viņu nozīme valsts saimnieciskā dzīvē bijusi ļoti liela, tādēļ saprotama valsts interese un līdzdalība viņu pastāvēšanā un sviesta ražas uzturēšanā. Lai apturētu sviesta ražas samazināšanos, ko izsauca straujā cenu slīdēšana 1931. gadā, Latvijas Saeima izdeva likumu, saskaņā ar kuru valdība garantē no 1932. gada 1. jūlija līdz 1933. g. 1. jūlijam cietas cenas par eksportēto I. šķiras sviestu — Ls 2,50 un par II. šķiras sviestu — Ls 2,40

pārast lāhemal ajal nad ei tarvitse suuremaid tāiendusi.

Kinnisvarasse paigutatud vāertused on suuremalt osalt ūhisuste eneste omad. Umbes pool on Riigi Maapanga laenud ja vāikses ūlatuses ka vōi vāljavedajate, pankade ja erakreditooride laenatud summad.

Piimaūhisuste eneste kapitalid 1. jaanuariks 1932. aastaks olid:

Liikmete sissemakstud osaraha	Ls 2.951.158
tagavara kapital	„ 1.970.175
amortisatsiooni kapital	„ 7.833.982
teised kapitalid	„ 511.561

Kokku Ls 13.266.876

Nagu nāeme neist andmetest, piimaūhisuste kinnivarasse paigutatud vāertusist 64,14% on ūhisuste omad, tāhendab pōllu-meeste raha. Tāhtsaimal kohal on siin amortisatsiooni kapital. Vāutamata piimaūhisuste varanduse senisele suurendamisele, et laiendada tegevust ja ajanōuete kohaselt vālmistada hāād vōid, varandused amortiseeriti 37,9% nende ūldvāertusest. Mōningad piimaūhisused on oma varanduset amortiseerinud kuni 90%, olgugi, et nende tōōjōud ei ole veel vāhenenud.

Piimaūhisuste vōlad, arvestamata piimatootjatele vāļjamaksmata summad, ei ole suured: 1. jaanuariks 1932. aastaks olid:

Vekslivōlad	Ls 1.212.300,—
raamatu nōudes	„ 1.495.400,—
Kokku	Ls 2.707.700,—

Liikmemaksude osalise kokkuhoidmise-ga, samuti ka tagavara ja amortisatsiooni kapitalidest vōetud summadega, piimaūhisused paaril lāhemal aastal kustutavad need krediidiid.

Piimaūhisuste senine tegevus on edukas ja nende tāhtsus riigi majanduselus on vāga suur, sellepārast riigi huvi ja toetus nende ūlalpidamiseks on tāiesti arusaadav, et hoida vōitoodangut praegusel tasemel. Vōi toodangu vāhenemise ārahoidmiseks, mille pōhjuseks oli hindade langemine 1931. aastal, Lāti seim vōttis vastu seaduse, millega kooskōlas valitsus maksab 1932. aasta 1. juulist kuni 1933. aasta 1. juulini kindlad hinnad vāljaveetud 1. jārgu vōi eest Ls 2,50 ja 2. jārgu vōi

kg. Šis pats likums papildināts 1933. gadā, pēc kura valdība no 1933. gada 1. jūnija līdz 1934. gada 1. jūlijam garantē lauksaimniekiem sekošas cenas par eksportēto sviestu: I. šķ. — Ls 2,25 un II. šķ. — Ls 2,15 par kg.

Sakarā ar šo likumu valdībai pienācās atsevišķos mēnešos piemaksāt vairāk, kā ieguva par sviestu no eksportieriem. Kopsummā valdība lauksaimniekiem piemaksājusi par 1932. gadā ražoto sviestu (1. jūlija līdz 31. decembrim) Ls 10.263.000,—.

Neskatoties uz šīm samērā lielām piemaksām no valsts puses, sviesta eksports tekošā gada 9 mēnešos tomēr samazinājies par 13,57%, sviesta raža pat par 16,66%, resp. 2,7 milj. kg.

Lai paceltu sviesta kvalitāti, ieviests stingrs cenzs pienotavu un krejošanas punktu vadītājiem. Techniskos darbiniekus sagatavo 2 valsts uzturētās skolās: Smiltēnē un Tukumā. Sviesta kvalitātes pacelšanai ar šī gada 1. martu ievesti noteikumi par piena pieņemšanu pēc labuma, to pārbaudot pēc garšas un smaržas, tīrības un reduktāzes, šķirojot 3 šķirās, pie kam par II. šķ. pienu izmaksā 5 un par I. šķ. pienu 10 sant. uz kg sviesta vairāk, kā par III. šķ. pienu.

Sviestu uz ārzemēm eksportē vairākas firmas (7), no tām kā galvenā mināma Latvijas Piensaimniecības Centrālā Savienība, kura eksportē caurmērā ap 64% sviesta.

Vispār pēdējā laikā lauksaimnieku organizācijas atkal sāk piegriest nopietnāku vērību sviesta produkcijas pacelšanai un, jādūmā, tas nepaliks bez sekām.

A. B i r z n i e k s.

eest Ls 2,40 kilogrammist. Seda seadust tāiendati 1933. aastal, ja valitsus kindlustab 1933. aasta 1. juunist 1934. aasta 1. juulini põllumeestele järgmised hinnad eksportvõi eest: 1. jargu — Ls 2,25 ja 2. jargu — Ls 2,15 kilogrammist.

Kooskõlas selle seadusega valitsus pidi üksikutel kuudel maksma rohkem, kui sai või eest eksportööridelt. Valitsus maksis põllumeestele 1932. aastal toodetud või eest (1. juulist 31. detsembini) üldsummas Ls 10.263.000.

Vaatamata neile võrdlemisi suurtele juuremaksudele riigi poolt, või eksport käesoleva aasta 9 kuu jooksul vähenes siiski 13,57% võrra, kuid või toodang isegi 16,66%, resp. 2,7 milj. kilogrammi võrra.

Või kvaliteedi tõstmiseks nõutakse piimaühisuste ja piimavastuvõtu jaamade juhatajailt teatavat haridust. Tehnilisi ametnike õpetatakse kahes riigikoolis: Smiltēnis ja Tukumis. Või kvaliteedi tõstmiseks käesoleva aasta 1. märtsist pandi maksma määruised, millede järgi piimavastuvõtmisel peab tähelepanema piima hädust, kontrollides piima lõhna, maiku ja puhtust, joatades teda kolme jarku. 2. jargu piima eest maksetakse 5 sant. ja 1. jargu piima eest 10 sant. kilogrammist rohkem kui 3. jargu piima eest.

Võid välismaale saadavad mitu firmat (7), nendest tähtsaim on Läti Piimanduse Keskühisus, mis eksporteerib 64% või kogu väljaveost.

Viimasel ajal põllumajanduse organisatsioonid hakkavad jälle rohkem tähelepanu pöörama võitoodangu suurendamisele ja, loodetavasti, ei jää nende püüded tagajärgedeta.

A. B i r z n i e k.

Zināzne. Kultūra.

Mūsu kaimiņu valšķu valodu nozīme.

Meie naaberriikide keelte tāhtsus.

(Ierosinājums.)

(Algatusena.)

Valodu nozīme starptautiskā dzīvē atkaras no lomas, kādu tauta spēlē pārējo

Keele tāhtsus rahvusvahelises elus oled ne osast, mida rahvas mēngib teiste rah-

tautu starpā. Krievu laikā latvji mācījās gan krievu, gan vācu, gan franču, gan arī vēl citas valodas, bet reti gan kāds, un aiz ļābi saprotamiem iemesliem, domāja par igauņu, lietuviešu un citu kaimiņu tautu valodu iemācīšanos. Ja iemācāmies lielas kultūras tautas valodu, tad mums tiek pieejama ne tikai šīs kultūras tautas garīgā pasaule un dzīve, bet valodas prašana mums dod iespējamību arī to pielietot praktiskā dzīvē. Mazo un sevišķi politiski nepatstāvīgo tautu valodas neviens labprāt nemācījās, jo viņu oficiālā, praktiskā nozīme likās būt neievērojama. Krievu valdības laikā jau varēja tiklab Igaunijā un Lietuvā, kā arī Polijā ļābi iztikt ar krievu valodu.

Tagad apstākļi savos pamatos grozījies. Visi mūsu kaimiņi — igauņi, lietavieši, poļi un somi nodibinājuši patstāvīgas valstis un tādēļ viņu valodas tapušas par valsts valodām, kuras zināmā teritorijā ir oficiālas valodas. Krievu valoda tur vairs nespēlē lielu lomu un tādēļ krievu valodas pratēju skaits šinīs zemēs sarūk. Izrādās, ka mums uz priekšu būs vēl grūtāki, nekā līdz šim, saprasties ar mūsu kaimiņiem. Mums ir no liela svāra iepazīties ar mūsu kaimiņu valšķu saimniecisko un garīgo kultūru, izprast viņu īpatnējo domāšanas veidu un dvēseles dzīvi. Mēs, kā jauna valsts, interesējamies par mūsu kaimiņu dažādām reformām, jauninājumiem valsts un tautas saimnieciskās un garīgās kultūras laukā, jo mēs pašī arī reālizējam dažādas reformas.

Ar Igauniju mūs saista pat militārās aizsardzības līgums un tādēļ mums no sevišķa svāra jo tuvu pazīt mūsu sabiedroto saimniecisko, politisko un garīgo dzīvi.

Lai gan mūsu kaimiņu igauņu, lietaviešu, poļu un somu valodas ir ieguvušas priekš mums īpaši svarīgu nozīmi, tomēr liekās, ka mūsu intelligencē un mūsu valdošās aprindās par šo valodu nozīmi vēl valda tie pašī uzskati, kā krievu laikos, neskatot uz to, ka šie ieskati tagad vairs nebūt neatbilst faktiskiem apstākļiem. Tā mums ir veselas ministrijas un citas plašās oficiālas iestādes, kur sēž vairāk desmitu ierēdņu, bet ja iestādei pienāk vēstu-

vaste hulgas. Vene ajal õppisid lätlased küll vene, küll saksa, küll prantsuse, küll ka veel teisi keeli, aga vaevalt küll keegi, ja arusaadavatel põhjustel, mõtles eesti, leedu või mõne teise naaberrahvakeele õppimisele. Kui valdame mõne suure kultuurrahva keelt, siis avaneb meile võimalus vaadata selle kultuurrahva vaimlisesse maailma ja ellu ning keele oskus võimaldab meile seda kasutada ka tegelikus elus. Väikeste ja iseäramis poliitiliselt sõltuvate rahvaste keelt ei soovinud keegi õppida, kuna nende ametlik, tegelik tähtsus näis olevat väike. Vene valitsuse ajal võisime Eestis, Leedus ja Poolas hästi läbisaada ka vene keelega.

Nüüd on asjaolud põhjalikult muutunud. Kõik meie naabrid — eestlased, leedulased, poolakad ja soomlased on rajanud iseiseivad riigid ja sellepärast on nüüd nende keeled saanud riigikeelteks, mis omalmaal on ametlikud keeled. Vene keelel sääli ei ole enam mingisugust tähtsust, ja sellepärast väheneb vene keele oskajate arv neis riiges. Arusaadav, et edaspidi on meil veel raskem üks-teisest arusaada, kui senini. Meil on väga tähtis tutvuneda meie naaberriikide majanduslise ja vaimlise kultuuriga, arusaada tema omapärasest mõtlemisviisist ja hingeelust. Uue riigina meid huvitavad meie naabrite igasugused uuendused riigi ja rahvamajanduse ning vaimukultuuri aladel, kuna ka meie ise teostame mitmesuguseid reforme.

Eestiga ühendab meid isegi sõjaväeline kaitsesoleping ja sellepärast on meil väga tähtis tunda meie liitlase majanduslikku, poliitilist ja vaimlist elu.

Olgugi, et meie naabrite — eesti, soome, leedu ja poola — keeled on omandanud meie kohta eriti suure tähtsuse, siiski näib, et meie intelligentsis ja meie valitsevais ringkonnis püsivad veel samad vaated, mis olid vene ajal, vaatamata sellele, et need vaated ei vasta enam praegustele oludele. Nõnda on meil mitmed riigiasutised, kus on palju ametnikke, aga kui saabub kiri — paar rida — eesti, leedu või mõne teise naaberriigi keeles, siis isegi

le — pära rindinas — igaunu, lietuvišu, vai citu kaimiņu valsts valodā, tad pat centrālās iestādēs bieži vien neatradis neviena ieredņa, kas saprastu. Tāpat mums ir dažas diezgan plaši izplatītu avīžu redakcijas, kurās nav neviena mūsu kaimiņu valodas pratēja. Uzmācas jautājums, kā gan šie laikraksti var sekot mūsu kaimiņu valšķu saimnieciskai, garīgai un politiskai dzīvei, jā tām nav neviena šo kaimiņu valodu pratēja? Domājams, ar vācu vai krievu starpniecību. Redzams, ka neskatoties uz to, ka tiklab Latvijas, kā arī mūsu kaimiņu valstis jau pastāv piecpadsmit gadus, tad tomēr mūsu intelligence un valdošās aprindas vēl nav spējušas atsācīties no vecajiem „aristokratiskiem“ uzskatiem par mazo tautu valodu nozīmi.

Būtu pienācis laiks piesavināties par valodām demokrātiskākus uzskatus, jo citādi mums nāksies grūti saviem kaimiņiem tuvināties un viņus saprast. — Mūsu kaimiņu valodas prašanai tagad ir liela praktiska, pat valstiska nozīme un tādēļ būtu jākeras pie darba plašākā apmērā. Un še būtu ļoti viegli izpalīdzēties, ja tikai grozītos mūsu pašus ieskati par mazo tautu valodu vajadzību, resp. nozīmi. Kā še izlīdzēties? Latvijas - Igaunijas mēnešraksta 1. numurā bija ievietots H. Moora kga raksts, kurā ieteica Latvijas, tāpat kā Tērbatas universitātē ierīkot igaunu, resp. latvju valodas katedrus. Lai gan šāds projekts ir foti simpātisks, tad tomēr, liekas, viņam maz izredžu tikt realizētam aiz sekošiem iemesliem.

Vispirms igaunu, resp. somu - ugru valodu katēdra ierīkošana universitātē izmaksātu stipri daudz un šinīs krīzes laikos tādēļ būtu diezgan grūti izdabūt attiecīgos kredītus. Bet ja arī izdotos izgādāt vajadzīgos krēdītus un atrast mācības spēkus, tad tomēr nezin, vai rastos pietiekoši daudz studentu, kas gribētu mācīties igauņiski, resp. studēt somu - ugru valodas. Par šām valodām, aiz aprotamiem iemesliem, gan intereējās somu - ugru tautas, bet citu tautu studentiem — filologiem somu - ugru filoloģija stāv diezgan tāli, jo tām maz sakaru ar germanistiku, anglistiku, vai romāņu filoloģiju. Mēs nekad nedrīkstam likties maldināties no ieskatiem, ka valodu sāks mācīties aiz kādiem ideā-

suuremais asutisis sagedasti ei leidu ametnikke, kes sellest aru saaks. Samuti on meil mitu laialt tuntud ajalehe toimetust, kus ei ole mitte ühtki naaberrahvaste keelte oskajat. Peame küsima, kuidas need ajalehed võivad jälgida meie naaberriikide majanduslikku, vaimlist ja poliitilist elu, kui nendel pole ühtki vastavat keele oskajat? Peab arvama, et vahetalitajana esineb vene või saksa keel. Vaatamata sellele, et Lāti ja samuti ka meie naaberriigid on iseseisvad juba viisteistkümmend aastat, ei ole meie intelligents ja juhtivad ringkonnad veel jõudnud lahti saada vanadest „aristokraatsetest“ vaadetest väikerahvaste keelte tähtsusest.

Oleks küll juba aeg saavutada demokraatlikumaid seisukohti, kuna teisiti on meil raske läheneda oma naabritele ja nendest arusaada. Meie naabri keele oskusel on praegu väga suur praktiline, isegi riiklik tähtsus ja sellepärast peaksime asuma tööle laiemas ulatuses. Ja siin oleks väga kerge väljapääs, kui ainult muutuksid meie enesest vaated selles küsimuses, s. o. väikerahvaste keelte vajadusest, resp. tähtsust. Mida siin teha? Lāti - Eesti Ühingu kuukirja 1. numbris oli paigutatud härra H. Moora kirjutis, milles soovitati Lāti ja samuti ka Tartu ülikoolis asutada eesti, resp. lāti keele õpetoole. Olgugi, et säärane algatus on väga sümpaatne, näib, et on liig vähe välja-vaateid tema teostamiseks järgmisil põhjusil.

Esiteks: eesti, resp. soome - ugrī keelte õppetooli asutamine meie ülikoolis maksaks väga palju ja praegusel kriisiajal oleks küllalt raske saada vastavaid krediite. Aga kui ka õnnestuks saada krediite ja leida õppejõude, on siiski väha lootust, et oleks küllaldaselt üliõpilasi, kes sooviksid õppida eesti keelt, resp. uurida soome-ugri keeli. Neist keeltest, arusaadavatel põhjustel on küll huvitatud soome - ugrī rahvad, aga teiste rahvaste üliõpilastel-filoloogidel seisab soome - ugrī keeleteadus kaunis kaugel, kuna tal vähe ühist germaani, romaani või teiste keeleteadustega. Meil ei ole põhjust arvata, et keegi õpiks keelt mingi ideelise eesmärgiga. Selle-

liem mērķiem. Tādēļ arī pie šā jautājuma atrisināšanas vajadzētu ķerties vienkārši un tādā veidā, lai no viņa atrisināšanas valstij un viņas iestādēm rastos kāds praktisks labums un lai personas, kas šās valodas mācās, tūlī viņas varētu pielietot un arī viņām no tā rastos praktisks labums.

Vajadzētu nodibināt Rīgā, Liepājā un Daugavpilī igauņu, lietaviešu, poļu un somu valodu vakara kursus. Kā no praktiskiem piedzīvojumiem redzams, tad 3—6 mēnešos, strādājot iknedēļas apmēram divas stundas ir iespējams svešu valodu tik tālu iemācīties, ka var pietiekoši labi saprast parasto avižu vai ziņojumu tekstu, kas jau būtu liels ieguvums. Ministrijas varētu izrakstīt attiecīgos kaimiņu valšķu speciālos arodu žurnālus un tad sekot viņu darbībai un panākumiem.

Domājams, ka pirmā laikā nebūtu daudz tādu, kas gribētu iemācīties mazo kaimiņu tautu valodu, bet šē varētu nākt palīgā mūsu valdība. Piemēram, atsevišķu resoru vadītāji varētu likt priekšā jaunākiem ierēdņiem zināmā laikā izmācīties igauņu, resp. lietaviešu, poļu vai somu valodas. Tiem ierēdņiem, kas isturētu zināmu pārbaudījumu attiecīgā valodā, vajadzētu pielikt 10—15% algas paaugstinājuma mēnesī, kā to dara daudzās Vakar-Eiropas valstīs. Pateicoties kaimiņu valšķu valodu pratēju personālam, pašām iestādēm būtu iespējams daudz labāki sekot mūsu kaimiņu valšķu dzīvei arī atsevišķos arodos. Paši valodu pratēji sevi nodrošinātu pret atlaišanu personāla atlaišanas gadījumā, jo viņi būtu iestādei katrā ziņā vairāk nepieciešami, nekā citi, kaimiņu valšķu valodu nepratēji.

Nebūtu par ļaunu, ka tādus kursus ievestu arī armijā. Igaunī esot izdarījuši dažus mēģinājumus un ar ļābiem panākumiem.

Varētu sacīt, ka mazo tautu valodas iemācīšanās tiek izdarīta „dienesta labā“, kamēr lielu kultūras tautu valodu izmācīšanās ikviens izdara galvenā kārtā sava paša labā.

Domājams, ka mūsu valdības piemēram sekotu arī avižu redakcijas, lielākās tirdzniecības firmas u. t. t.

pārast selle küsimuse arutamisele peame asutama lihtsalt ja nõnda, et sellest oleks tegelik kasu riigile ja tema asutisile ja et neid keeli oskajad isikud kohe võiksid neid kasutada ning et ka nendele ennastele oleks sellest kasu.

Tuleks korraldada Riias, Liepajas ja Daugavpilis eesti, leedu, poola ja soome keelte õhtukursuseid. Nagu iga-päisest elust on võimalik näha, 3—6 kuu jooksul, õppides igalnädalal umbes kaks tundi, võõrast keelt nii palju selgeks õppi-da, et võib võrdlemisi hästi arusaada hari-likust ajalehe või mõne muu kirjutise tekstist, mis oleks juba suureks saavu-tuseks. Ministeeriumid võiksid tellida vastavaid naaberrriikide eriajakirju ja siis jälgida naabermaa tegevust ja saavutusi.

Algusel ei leiduks vist palju neid, kes sooviksid õppida väikeste naaberrahvaste keeli, aga siin võiks aidata meie valitsus. Näiteks, üksikute asutiste juhatajad võik-sid esitada ettepaneku nooremale amet-nikele, nad teataval ajal õppiksid selgeks eesti, resp. leedu, poola või soome keeled. Neil ametnikel, kes sooritaksid eksami vastavas keeles, oleks tarvis kõrgendada palka 10—15% võrra kuus, nagu seda tehakse mitmes Lääne-Euroopa riigis. Tä-nu naaberrahva keele oskajaile, oleks asu-tisil palju kergem jälgida meie naaberrii-kide elu ka erialadel. Keelte oskajaid ei vallandataks ametnike arvu vähendamise puhul, kuna nad oleksid asutisele enam tarvilikud, kui need, kes naaberrahva keeli ei oska.

Oleks tervitatav, kui sääraseid kursusi korraldaks ka sõjaväes. Eestlased olevat teinud mõningad katsed ja hääde tagajär-jetega.

Võiks ütelda, et naabrikeelee õppimine sünnib „teenistuse huvides“, kuna suure kultuurrahva keelt õpib igauks oma hu-vides.

Loodetavasti, meie valitsuse eeskujule järgneksid ka ajalehtede toime-tused, suuremad kaubandusfirmad jne.

Te vēl es gribētu aizrādīt uz kādu apstākli, kuram ne mēs, ne mūsu kaimiņi nepiešķiram vajadzīgo vērību un tādēļ to praktiski neizmantojam. Latvijā dzīvo, piemēram daži tūkstoši igauņu, kas ir Latvijas pilsoņi, tāpat kā Igaunijā dzīvo latvji - Igaunijas pilsoņi. Valdību uzdevums būtu censties, lai šie pilsoņi, kas runā kaimiņu valsts valodu, to neaizmirstu. Ne Latvijai, ne Igaunijai nerodas nekāds labums no tā, ja piemēram Latvijā dzīvojošie igauņi aizmirst savu mātes, igauņu, valodu un runā tikai latviski. Turpretim būtu vēlams, ka, palikdami piem. par labiem Latvijas pilsoņiem, igauņiski runājošie latvji jo labi pazītu igauņu valsts un tautas dzīvi un spētu saprast igauņu tautas dvēseli un viņa iejusties. Viņi tad būtu garīgā, nesaraujamā saite abu tautu starpā.

Tāpat liela praktiska nozīme varētu būt tādiem mūsu pilsoņiem armijā. Būtu ļoti vēlams, ka katrā mūsu karaspēku vienībā būtu zināms skaits ne tik virsnieku, bet arī kareivju, kuŗi prot mūsu kaimiņu, it īpaši sabiedroto igauņu valodas. No šā viedokļa raugoties, mūsu kaimiņu valšķu minoritātēm būtu piešķirāma sevišķa vērība un visādi sekmējama viņu iepazīšanās ar kaimiņu tautas garīgo kultūru.

Nedrīkstētu vairs kavēt laiku, bet jāķeras pie darba. Drīz tiks sastādīti jaunie budžeti. Pirmais valdības un ieinteresēto darbinieku pienākums būtu — griesties laikā pie budžeta kommisijas un izgādāt attiecīgus nelielus kredītus algu piemaksām ierēdņiem, kas kā kaimiņu tautu valodu pratēji seko attiecīgai aroda presei un par to kārtīgi informē savus resorus.

J. S e s k i s.

Redakcijas piezīme: Piekrītot godātā autora uzskatiem par valodas kursu nepieciešamību, nevaram tomēr piekrist tam, ka pie augstskolām nebūtu iespējams atvērt nodibinat attiecīgu valodu katēdrus. Šo katēdru nodibināšana neizmaksātu nemaz tik daudz un prasība pēc tiem pilnīgi dibināta.

Ma sooviks ära märkida siin veel üht asjaolu, millele meie, ega meie naabrid ei pühenda tarvilikku täheľpanu ja sellepärast ei kasuta ka tegelikult. Lätis elab, näiteks mitu tuhat eestlast, kes on Läti kodanikut, samuti Eestis elavad lätlased Eesti kodanikud. Valitsuste ülesanne oleks muretseda, et need kodanikud, kes räägivad naaberriigi keelt, seda ära ei unustaks. Lätil ega Eestil pole mingisugust kasu, kui näiteks Lätis elutsevad eestlased unustavad oma emakeele ja rääkivad ainult läti keelt. Oleks soovitav, et jäädes häiks Läti kodanikeks eesti keelt oskajad lätlased hästi tunneksid Eestimaa ja rahva elu ja saaksid aru eestlase hingest. Nad oleksid pidevaks, vaimliseks sidemeks mõlema rahva vahel.

Samuti suur praktiline tähtsus võiks olla säärasel meie kodanikel kaitseväes. Oleks väga soovitav, et igas meie kaitseväe osas oleks teatav arv isikuid, kes valdaksid meie naabrite, eriti liitlase Eesti keelt.

Sellelt seisukohalt vaadates, meie peaksiime pühendama suuremat täheľpanu meie naaberriikide vähemusrahvustele ja soodustama neile tutvunemist naaberrahva vaimlise kultuuriga.

Ei tohiks enam viita aega, vaid tuleks asuda tööle. Pea hakkatakse koostama uusi eerarve kavasid. Riigi ja asjast huvitatute esimeseks kohustuseks oleks — pöörduda aegsasti eelarvekomisjoni poole, ja muretseda krediite palkade juuremaksuks neile ametnikele, kes naaberkeelet oskajatena jälgivad naaberriigi ajakirjandust ja sellest informeerivad oma asutisi.

J. S e s k i s,

Toimetuse järelmärkus: Pooldades lugupeetud autori vaateid keelekursuste vajadusest, meie ei saa siiski pooldada seda, et ülikoolide juures ei olevat võimalik asutada vastavaid õppetoole. Nende asutamine ei maksaks nii palju ja nende asutamise nõue on täiesti põhjendatud.

Kas darāms, lai veicinātu kopdarbību juridiskos jautājumos.

Mis teha koostöö soodustamiseks juriidilisis küsimusis.

Baltijas valstu konference Bulduros 1920. g. izstrādāja plašu programmu juridiskaj kopdarbībai, kas bija domāta gadu desmitus uz priekšu. Tā neaprobežojās ar sodu un civillikumu saskaņošanu, bet attiecās arī uz visu plašo sociālās likumdošanas problēmu, nodokļu sistēmu, tarifiem, visiem saimnieciska rakstura likumiem u. t. t. No šās plašās programmas līdz šim izpildīta tikai niecīga daļa. Nākamajos gados parastija dažas konvencijas par savstarpēju palīdzību krimināl- un civilīetās (par ekstradiciju un Hagas procesu konvenciju), konsulārām sanitārām, un satiksmes lietām. Ja vēl piemin 1925. g. starp četrām valstīm (Somija, Igaunija, Latvija un Polija) parakstīto konvenciju, tad tas ir arī gandrīz viss. Muitas ūnijas lieta un muitas likmju saskaņošana ir gājušas savus īpatnējus ceļus. — Pirms dažiem gadiem šo rindīņu rakstītājs ierosināja jautājumu par triju Baltijas valšķu sodu likumu saskaņošanu, jo šie likumi patlaban atrodas pārstrādāšanas stadijā. Šo ierosinājumu kā igauņu, tā arī lietavju prese uzņēma ļoti labvēlīgi, tomēr pie praktiskiem rezultātiem nenonāca, kaut gan tai pašā laikā šādu sodu likumu ūnifikācijas darbu veica dažas Vakareiropas valstis (Vācija un Austrija). Vācu un austriešu sodu likumu komisiju kopdarbība varēja noderēt par labu paraugu.

Pirmā plašākā Baltijas valšķu juristu sanāksme Kaunā (1931. g.) iztīrēja veselu rindu jautājumu un deva jaunu ierosmi tālākai kopdarbības izveidošanai. — Nodibinātas vairākas komisijas, kas jau iesākušas saskaņošanas darbu un noturējušas vairākas apspriedes atsevišķos jautājumos. Jānožēlo, ka līdz šim otrā vispārējā juristu sanāksme vēl nav notikusi, kaut gan tās sasaukšana bija nolemta. Cerams, ka tā notiks nākamā vasarā.

Jaunie Latvijas sodu likumi patlaban stājušies spēkā. Varētu domāt, ka tagad

Balti riikide konverents Bulduris 1920. aastal töötas välja laiaulatusliku kava juriidiliseks koostööks, mis oli mõeldud ette aastakümneid. Kava ei piirdunud ainult karistus- ning tsiviilseaduste kookõlastamisega, vaid ta puudutas ka kõike sotsiaalseadusandlikke probleeme, maksusüsteemi, tariife, kõiki majandusliku iseloomuga seadusi jne. Sellest suurest kavast on senini teostatud ainult väga väike osa. Hiljematel aastatel kirjutati alla mõni konventsioon omavahelisest abiandmisest kriminaal, ja tsiviilasjus (ekstraditsiooni ning Haagi protsessi konventsioon), konsulaar, sanitaar ja liiklemise küsimuste kohta. Kui mainime ka veel 1925. aastal nelja riigi (Soome, Eesti, Läti ja Poola) poolt allakirjutatud konventsiooni, siis see on ka peagu kõik. Tolliuniooni küsimus ja tollitariifide kooskõlastamine on käinud omi omapäraseid teid. Mõne aasta eest algatas nende ridade kirjutaja küsimust kolme Balti riigi karistusseaduste kooskõlastamisest, kuna need seadused olid ümbertöötamisel. Seda algatust kiitis hääks nii Eesti kui Leedu ajakirjandus, kuid tegelikkude tulemusteni ei jõutud, olgugi, et samal ajal säärast unifikatsiooni tööd tegid ka mõned Lääne-Euroopa riigid (Saksamaa ja Austria). Saksa ja Austria karistusseaduste komisjoni koostöö oleks võinud olla hääks eeskujuks.

Esimene laiem Balti riikide juristide nõupidamine Kaunases (1931. a.) arutas läbi terve rea küsimusi ja andis uue tõeke edaspidise koostöö arendamiseks. Valiti mitu komisjoni, kes juba on alanud kooskõlastamise tööd ja pidanud mitu istungit üksikuis küsimusis. Kahju, et teine üldine juristide nõupidamine ei ole veel teostunud, olgugi, et selle kokkukutsumine oli otsustatud. Loodame, et see sünnib tuleval suvel.

Läti uus karistusseadus hakkas juba maksma. Võiks arvata, et praegu on juba

ir par vēlu runāt par sodu likumu unifikāciju starp Baltijas valstīm. Tā nebūt nav. Unifikācijas darbs būs ilgstošs, tas prasīs daudz gadus rūpīga darba. Mūsu jau nosodu likumus patlaban varēs pārbaudīt praksē. Nav šaubu, ka viņos izrādīsies daudz trūkumu un nepilnību. Saskaņošanas komisija varēs sekot likumu piemērošanai un atzīmēt novērotos trūkumus. Novērojumus ņemtu vērā saskaņošanas darbos. Tā no vienas valstis piedzīvojumiem mācītos arī citi. Piedzīvojumi un likuma normu pārbaudījumi praksē nebūtu jāatkārto katram atsevišķi.

No tīri praktiskiem jautājumiem, sevišķi attiecībā uz savstarpēju palīdzību civilīetās, kas būtu atrisināmi tuvākā nākotnē, varētu minēt sekošos:

1) būtu izstrādājams kopējs likumu projekts par ārvalstu likumu piemērošanu (ar šo jautājumu nodarbojas arī speciāla komisija),

2) likumu projekts par ārvalšņu tiesu spriedumu izpildīšanu (arī šis jautājums jau darbā),

3) likumu projekts par ekstradiciju (projekts jau izstrādāts),

4) likumprojekts par šķirējtiesu civil- un tirdzniecības lietās.

Neatkarīgi no še minētiem likumprojektiem starp Baltijas valstīm būtu noslēdzamas sekošas konvencijas:

1) konvencija par savstarpēju palīdzību civilprocesa lietās — plašāku par 1905. g. Hāgas konvenciju; kas jau spēkā no 1930. g.

2) konvencija par ārvalstu tiesu spriedumu izpildīšanu — plašāku nekā 1925. g. Hāgā izstrādātais projekts;

3) konvencija par šķirējtiesu civil- un tirdzniecības lietās.

H. A l b a t s.

hilja rāakida karistusseaduste unifikatsioonist Balti riikide vahel. See pole mitte niil. Unifikatsioonit töö on väga kestev, ta nõuab mitme aasta hoolsat tööd. Meie uusi karistusseadusi võime nüüd järellkatsuda tegelikus elus. Pole kahtlust, et neis on palju puudusi. Kooskõlastamise komisjon võiks jälgida seaduse otstarbekohasust ja märkida tema puudusi. Tähelepanekuid peaks arvestama kooskõlastamise töös. Nii õpiksid ühe riigi kogemustist ka teised. Siis ei kordaks tegelikus elus seaduse norme igauks eraldi. Puhtpraktilisist küsimustist, iseäranis, mis puutub omavahelist abiandmist tsiviiliasjus, mida peaks lahendama juba lähemas tulevikus, võiks mainida järgmisi:

1) peaks väljatöötama ühise seaduseelnõu välismaadega sõlmitud seaduste kasutamistest (seda küsimust arutab eriline komisjon),

2) seaduseelnõu välismaa kohtuotsuste täitmisest (ka see küsimus on juba arutamisel),

3) seaduseelnõu ekstraditsioonist (eelnõu on juba väljatöötatud),

4) seaduseelnõu vahekohtust tsiviil- ja kaubandusasjus.

Sõltumata siin mainitud seaduseelnõudest Balti riikide vahel tuleks sõlmida järgmised konventsioonid:

1) konventsioon omavahelisest abiandmisest tsiviilprotsessi asjus — laiem 1905. aasta Haagi konventsioonist, mis on jõus juba 1930. aastast,

2) konventsioon välisriikide kohtuotsuste täitmisest — laiem 1925. a. Haagis väljatöötatud projektist,

3) konventsioon vahekohtust tsiviil- ja kaubandusasjus.

H. A l b a t.

Latvijais jaunais kriminālkodekss.

Lāti uus kriminaalkodeks.

Š. g. 1. augustā stājies spēkā jaunizstrādātais un Saeimā pieņemtais jaunais Latvijas kriminālkodekss. Ar šī jaunā Soda likuma spēkā stāšanos zaudē spēku 1903. g. Soda likumi, kuŗus eveda 1918. gadā vācu okupācijas vara un tos piemēroja, ar

K. a. 1. augustil hakkas maksma hiltuti väljatöötatud ja seimis vastuvõetud uus Läti kriminaalkodeks. Selle uue karistusseaduse jõusastumisega tühistatakse 1903. a. karistusseadused, millised väljakuulutas 1918. aastal saksa oku-

vēlākiem pārlabojumiem un papildinājumiem, līdz pašam pēdējam laikam. Pirms tiem spēkā bija, kā pārējā Krievijā, stipri novecojies un dzīves prasībām vairs neatbilstošais „Уложение о наказаніяхъ“.

Ar šo jauno Sodū likumu Latvija būs viena no pirmām jaunām valstīm, kas ķērusies pie jauna kriminālkodeksa izstrādāšanas un ieviešanas. Tam par cēloni ir bijuši daudz un dažādi apstākļi:

Pirmkārt — Latvijas valsts iekārta, kas tā atšķiras no bij. Krievijas politiskās uzbūves, radīja pavisam jaunus, toreiz 1903. g. Sodū lik. sastādītājiem svešus principus, ka politiskās struktūras, tā administratīvās prakses laukā. Republikāniskā iekārta, pilsoniskā vienlīdzība, ticības un citas pilsoniskās brīvības, jaunā sociālā likumdošana u. t. t. bija par pamatu tam, ka daudzajām nodaļām 1903. g. kodeksā bija nepieciešams dot jaunu pamatojumu un struktūru.

Tāpat bija nepieciešams ņemt vērā arī teritoriālo un oikonomisko atšķirību no bij. Krievijas, visas, pēc pasaules kara notikušās milzīgās politiskās un tautsaimnieciskās nozares un jaunās Latvijas valsts dzīves apstākļus — kas viss ietekmē arī krimināltiesības.

Tas spieda neapmierināties tikai ar 1903. g. Sodū lik. pārlabošanu un papildināšanu, bet radīt uz jauniem pamatiem patstāvīgu Latvijas kriminālkodeksu, ņemot vērā jaunos virzienus tiesu praksē, pēdējā laika zinātniskos sasniegumus juridiskā laukā un ārzemju likumdošanas darbus.

Jauno Sodū lik. izstrādāšanas komisija sāka darboties jau 1929. g. resp. 1921. un tās sastāvā iegāja tieslietu ministrijas, tiesu iestāžu, universitātes, galvenās cietumu valdes un citu ieinteresētu resoru pārstāvji. Komisijas priekšsēdētājs bija Latvijas universitātes krimināltiesību katedra profesors Mincs.

Komisija savā darbībā piepaturējusies, kā vispārēja kodeksa uzbūvē, tā arī daudzu atsevišķu pantu redakcijā pie 1903. g. Sod. lik., ņemot vērā, ka tie savā laikā bija izcīlusi labāko krievu un ārzemju kriminālistu darbs. Tad izlietoti vēl šveices 1918. g. Vācijas 1912. g. 1919. un 1925. g. un Itālijas 1921. g. kriminālkodeksus, kā

patsiooni vōim, ning neid tarvitati parandatud ja tāiendatud kujul viimase ajani. Enne neid oli jõus, samuti nagu kogu Venemaal, tublisti vananenud ja elunõutele mitte vastav „Uloschenie o nakasanihah“.

Uue karistusseadusega on Lāti noortest riikidest, üks esimestest, kes vāljatōōtas ja hakkas tarvitama uut kriminaalkodeksi. Selle pōhjuseks olid paljud ja mitmekesised asjaolud:

Esiteks — Lāti riigikord, mis nīi vāga erineb end. Venemaa poliitilisest struktūrist ja loob pāris uusi, 1903. a. karistusseaduse koostajaile vōōraid printsiipe poliitilise struktūri ja samuti ka administratīvse tegevuse alal. Demokraatline riigikord, ūhesugused kodanikuōģused, usu ja teised kodaniku vabadused, uute sotsiaalseaduste andmine, jne. olid pōhjuseks sellele, et pidi andma 1903. a. koodeksile uut pōhijoont ja struktūri.

Samuti oli hādatarvilik tāhelpanna ka teritoriaalsest ja majanduslikku erinevust endisest Venemaast, kōik pāāle maailmasōda sūndinud suuri poliitilisi ja majanduslikke muudatusi ja uue Lāti olukerdi — mis kōik mōjutab ka kriminaalōģust.

See sundis mitte rahulolema 1903. a. karistusseaduse paranduste ja tāiendustega, ning looma uutele alustele pōhje-nevat, iseseisvat Lāti kriminaalkodeksi, arvestades uusi suunde kohtu praktikas, viimase aja teaduslikke saavutusi juriidilisel alal ning vālismaa seadusandlikku tōōd.

Uue karistusseaduse vāljatōōtamiskomisjon hakkas tegutsema juba 1920. a. resp. 1921. a. ja selle koosseisus oli kohtu ministeeriumi, kohtute, ūlkooli, vangimajade peavalitsuse ja teiste asjast huvitatud asutiste esindajaid. Komisjoni esimeheks oli Lāti ūlkooli kriminaalōģuse ōppetooli professor Mints

Komisjon omas tegevuses vōttis eeskujuks, nīi koodeksi ūldises struktūrīs, kui ka mitmete ūksikute paragrahvide redaktsioonis, 1903. a. karistusseaduse, tāhelepandes, et see oli omal ajal parimate vene ja vālismaa kriminalistide tōō. Tarvitati ka Helveetsia 1918. a., Saksamaa 1912. a., 1919. a. ja 1925. a. ning Itaalia

arī Francijas Code Pénal un arī citi kriminālkodeksi (piem. Norvēģijas).

Jaunais Sodulikums izsāks par līdzšinējo, jo satur tikai 584. pantus.

Kodeksa pirmās nodaļas, kas satur vispārējo daļu, kā arī noziedzīgos nodarījumus pret ticību un valsti, — pēc savas konstrukcijas ievērojot, jau minētos, tagadējos Latvijas dzīves apstākļus, lielā mērā atšķiras no 1903. g. Sod. lik.

Jaunais Sodulikums no līdz šim pastāvošiem sodu veidiem izmetis cietokšņa sodu. Kodeksā liela vērība piegriesta sabiedrības izsargāšanai no tādiem noziedzniekiem, no kuriem sagaidāma nozieguma atkārtotšanās. No tādiem aizsardzības līdzekļiem, kas piemērojami notiesātiem pēc tiesas piespriedē soda izciešanas jaunā Sodulikumā paredzēts — ievietošana drošības ieslodzījumā, darba namā, alkoholiku namā un labošanas iestādē.

Jāpiezīmē, ka jaunais Latvijas Sodulikums ietver vienīgi kriminālās normas un neskaņ dizciplinārpārkāpumus. Izstrādāts un Saeimā pieņemts arī jauns disciplinārsodulikums, kas arī spēkā ar š. g. 1. augustu.

J. V a p a.

1921. a. kriminaalkodekse, samuti ka prantsuse Code Penal ja ka teisi kriminaalkodekse (näiteks Norra).

Uus karistusseadus on lühem endisest, kuna sisaldab ainult 584 paragrahvi.

Kodeksi esimesed pätükid, mis sisaldavad üldist osa ja kuritegusid usu ja riigi vastu, suurel määral erineb oma konstruktsiooni poolest 1903. a. karistusseadusest, kuna on arvestatud juba mainitud praegusi Läti olukordi.

Uus nuhtlusseadus on seniseist karistusviisidest maha jätnud kindlusvangistuse. Kodeksis on suurt tähtsust pühendatud sellele, et kaitsta seltskonda säärase kurjategijate eest, kelledelt võib oodata kuriteo kordamist. Neist kaitseabinõudest, mis määratakse süüdlastele päälle karistuse kandmist, uues karistusseaduses on ettenähtud — arest, töömaja, alkoholikute maja ja parandusasutis.

Pean mainima, et uus Läti kriminaalkodeks sisaldab ainult kriminaal- ja ei puutu distsiplinaarnorme. Ka on juba väljatöötatud ja seimis vastuvõetud distsiplinaarkaristuste seadus, mis astus jõusse k. a. 1. augustil.

J. V a a p a.

Piezīmes par igauņu skatuves rakstniecību.

Mārkmeid Eesti lavakirjandusest.

Rakstniecības nozares bieži vien neatīstas vienādi. Katra nozare meklē un tai vajaga savā laika. Igaunų jaunākā lirika piedzīvoja lielu spontānu uzplaukumu 1917. gada revolūcijai izceļoties. Patstāvības laikmeta romāns radās un attīstījās tikai nākošajā gadu desmitā zem reālisma zvaigznes, sniedzot daudz reportāžas par sabiedriskās dzīves jauno struktūru un jaunajiem tipiem. Šis iesāktais vilnis tikai pēcķara gadu desmita beigu pusē sasniedza skatuves rakstniecību, kas līdz tam bij cietusi kronisku neražu.

Ar 1905. gadā atraisītiem spēkiem, blakus daudziem citiem tautiskiem pasākumiem nodibinājās arī pastāvīgi profesionāli teātri. Bet šo teātru dabisko attīstību traucēja oriģinālrepertuāra trūkums. Mūsu pagājušā gadu simtēņa klasiķi kal-

Kirjanduse liigid ei arene sageli ūhe-taoliselt, iga liik vajab ja otsib oma aega. Eesti uuem lüürika elas suurt spontaanset õitsengut 1917. a. revolutsiooni puhkemisega. Iseseisvusaegne romaan sisustus ja ilmestus alles järgmisel kümnendil, realismi tähe all, andes rohkesti reportaaži ühiselu uuest struktuurist ja uuest tüüpidest. See algatatud hoog alles kümnendi lõpupoole kandus näitekirjandusse, milline ala meil krooniliselt oli kannatanud põuda.

1905. aastast vabanenud jõududel paljude rahvuslikkude ürituste kõrval meil toimus kutseliste teatrite rajamine. Kuid nende teatrite loomulikkude arengut tõkestas algupärase repertuari nõrkus. Meie klassikud möödunud sajandist teenisid oma aja algelisi nõudeid. Ainult A. Kitzberg kasvas ja täienes koos ajaga, pū-

poja sava laika prasibām. Vienīgi A. Kitchbergs auga un dzīvoja laikam līdzī, pilnīgi ziedodamies drāmatiskās radīšanas darbam, sniedzot mums savas neaizmirstamās drāmas „Vēju virpuli“, „Vilkatis“ u. t. t. Romānists Ed. Vilde uzrakstīja klasisku komēdiju „Pisuhänd“. No jaunākajiem modināja cerības O. Luts ar savām skatuves humoreskām, bet viņš vēlāk izveidojās par lielisku, tautisku stāstītāju.

Šaurā oriģinālrepertuāra dēļ mūsu teātri gandrīz pāris desmit gadus pilnīgi pārtika no sveštautu repertuāra, kas neļāva nodibināt intimākas saites ar publiku. Tādēļ arī vēlākā teātra krīze nekur nav bijusi tik asa kā Igaunijā.

Atsevišķos gadījumos šo krīzi izdevās pārvarēt ar dažiem M. Metsanurka, H. Raudsepa un A. Adsoni darbiem. Vislielāko pamudinājumu gan deva „Mikumārdi“, kas radīja teātri īstus publikas plūdus. Par šo lugu Igaunijā rakstītas daudzas neauglīgas kritikas, bet tā palīdzēja vairākiem jauniem talantiem atrast pašiem sevi. Tagad uz igauņu skatuvēm modina ievēribu jauns iesācējs Augusts Melks, kura tautas lugas „Nabaga vīra jēriņš“ un „Jaunavas ar lampām“ rada lielu interesi. Raudseps uzrakstījis vēl otru zemnieku dzīves komēdiju „Slaists“, sniegdams igauņu Oblomova tipu. Viņa „Satricinātā prāta svētība“ un „Salonā un krātinā“ notiek partiju dzīves un augstākās politikas sfērās.

Labu pilsētu sabiedrības šķērsgriezumu devis Maits Metsanurks ar diviem darbiem: „Priekšpilsētas laudis“ priekšpilsētā un „Zaļā zarā“ par pilsētas centra veikālniekiem. Veikālnieciskas spekulācijas atmosfairu tēlo arī daudzi citi rakstnieki — J. Kerneris savā komēdijā „Jūras vērsis“ un H. Visnapu tragikomēdijā „Sochka kundze un dēli“.

Blakus šim sabiedriskajam reālismam un dzīves tuvumam igauņu teātris ir piedzīvojis arī dažus romantiskus uzvedumus. Rakstnieki centušies sniegt uz skatuves kultūrvēsturiskus tautas varoņus, kam tauta reaģēja ar lielu interesi. Galvenā uzmanība te piegriesta mūsu atmodas laikmeta dzejnieci Lidijai Koidulai. Lielu ievēribu uz mūsu skatu-

hendudes tāielikult lavalisele loomingule, andes meile oma unustamatud draamad, nagu „Tuulte pöörises“, „Libahunt“ jne. Romanist Ed. Vilde kirjutas klassikalise komöödia „Pisuhänd“. Nooremaist äratas lootusi O. Luts oma lavaliste humoreskidega, kuid temast sai hiljem meie tore rahvalik jutustaja.

Algupärase literatuuri vähesuse tõttu meie teatrid ligi paarkümmend aastat toitusid rõhuvas enamikus välismaa repertuarist, mis ei soodustanud intiimsemate sidemete siginemist publikuga. Seepärast pole ka hilisem teatrikriis vist kusagil nii terav olnud kui Eestis.

Üksikuid läbimurdeid sellest kriisist tehti mõningaid, M. Metsanurga, H. Raudsepa ja A. Adsoni teoste abil. Suurema tõuke andis siin küll alles „Mikumārdi“, mis sünnitas teatrisse tõsise rahvatungi. See näidend on Eestis sünnitanud palju viljatud jälgendamist, kuid on aidanud mõnel noorel talendil end leida. Praegu Eesti lavadel äratav tähelepanu algaja talent Aug. Mälk, kelle rahvatükid „Vaese mehe ututall“ ja „Neitsid lampionidega“ sünnitavad suurt elevust. Raudsepp ise on talupoja komöödiat hiljem teiseendanud „Vedelvorstis“, andes Eesti Oblomovi tüübi. Tema „Põrunud aru õnneistus“ ja „Salongis ja kongis“ mängivad erakonna - elu ja kõrgema poliitika sfäärides.

Suure läbilõike linna-ühiskonnast on andnud Maits Metsanurk kahe teosega: oma „Agulirahvaga“ agulis ja „Haljal oksal“ kesklinna ärimeestest. Ärilise spekulatsiooni õhkkonda kujutavad paljud teisedki kirjanikud, nii J. Kärner oma komöödias „Merihärg“ ning H. Visnapu tragikomöödias „Madam Sohk ja pojad“.

Selle ühiskondliku realismi ja eluläheduse kõrval on Eesti teater elustunud ka mõningaist romantilistest sugemlist. On püütud lavale tuua kultuurloolisi rahvuskangelasi, millele publik suure huviga reageeris. Kesksettähelepanu on siin evinud meie poetess Lydia Koidula. Nii

vēm radija A. Adsona „Dziesmu tēvs un dzejniece“ kā arī Murrik Vuolijõe „Koidula“. Un kur rodas interesse un rosība, tur ieviešas arī uzņēmība un darba prieks.

Igaunu skatuves rakstniecības atdzīvošanās ir jūtami mazinājusi mūsu teātru krizi. Jaunā igauņu drāmatiskā rakstniecībā liek vēl daudz ko vēlēties, bet tai ir bijuši arī vairākas ievērojamas skatuves uzvaras, viņa iekarojusi sev publikas uzticību. Un publikas uzticība ir tagad liela lieta.

H. Raudseps.

sünnitasid A. Adsoni „Lauluisa ja Kirjaneitsi“ ning pr. Murrik-Vuolijõe „Koidula“ meie lavadel suurt elevust. Ja kus elevus sigineb, sinna sigineb ka ettevõtlikkust ja teorõõmu.

Eesti näitekirjanduse elustumine on märksa pehmemdanud meie teatrikriisi. Uus Eesti näitekirjandus jätab kirjanduslistele nõuetele mõndagi soovida. Aga tal on olnud silmapaistvaid lavalisi võite, ta on enesele võitnud publiku usalduse. Ja publiku usaldus on praegu suur asi.

H. Raudsepp.

Latvijas ministru un deputātu Igaunijas apmeklējums.

Lāti ministrite un rahvasaadikute külaskäik Eestisse

Latvijas Saeimas budžeta komisija augusta pirmās dienās ar kuģi „Hidrografs“ izbrauca iepazīties ar Latvijas ostu stāvokli Rīgas jūras līcī. Braucienā bija paredzēts apmeklēt arī Igauniju, lai apskatītu Latvijai tuvo Kuresaari, Sāmsalā, iemīļoto ekskursiju vietu, un iepazītos ar Igaunijas ceļu stāvokli, kas ieteikti par priekšzīmes vērtiem.

Braucienā piedalījās bez budžeta komisijas locekļiem un priekšsēdētāja, zemkopības ministra V. Gulbja, finansu ministrs J. Annuss, valsts kontroliera vietnieks Vanags, zemes ceļu departamenta dir. Melnalksnis, jūrniecības departamenta dir. Ozols, vice dir. Kalejs, nodokļu depart. dir. Kempels un vēl daži augstāki ierēdņi; līdz brauca arī trīs vadošo laikrakstu pārstāvji, starp viņiem arī šī raksta autors.

Braucienam nebij oficiāls raksturs. Tomēr tamdēļ tā nozīme nebija mazāk vērtējama. Tā to bija sapratis arī Kuresaares pilsētas galva Alikas kgs un personīgi ieradies piestātnē saņemt Latvijas ievērojamus viesus. Isā laika dēļ plašāku programmu nebij iespējams izpildīt, bet pateicoties Alikas kga gādībai arī tanīs 7—8 stundās, kurās bij iespējams pavadīt Sāmsalā, varēja gūt vispārējo iespaidu par pilsētu un tās tuvāko apkārtni un, galvenais, līdz

Lāti seimi eelarve komisjon sōitis augstikuu esimesil pāevil laevaga „Hidrografs“ vālja, et tutvuneda Lāti sadamate seisukorrāga Riia lahes. Oli ettenāhtud külastada ka Eestit, et vaadelda Lātile lähedat Kuresaare linna Saaremaal, mis on armas ekskursioonide koht, ja tutvuneda Eesti teede seisukorrāga, mida kiidetakse eeskujulikuks.

Sōidust vōtis osa eelarve komisjoni esimees põllutōõminister V. Gulbis, komisjoni liikmed, rahaminister J. Annus, riigikontrolōōri asetāitja Vanags, maanteede osakonna direktor Melnalksnis, laevanduse osakonna direktor Osols, direktori abi Kalejs, maksude osakonna direktor Kempels ja veel mõned kõrgemad ametnikud. Kaasa sōitsid ka kolm suuremate ajalehtede esindajat, nende hulgas ka selle kirjutise autor.

Sōidul ei olnud ametlik iseloom. Kuid tema tähtsus ei ole sellepārast madalamalt hinnatav. Nii oli sellest arusaanud ka Kuresaare linnapea h-ra Allik, kes isiklikult oli tulnud sadamasse, et vastuvōtta kõrgeid külalisi Lātiist. Lühikese aja tōttu ei olnud vōimalik tāita laiemat programmi, kuid tānu hārri Allik'ale saime siiski ūldise mulje linnast ja tema lähemast ūmbrusest ka nende 7—8 tunniga, mil viibisime Kuresaares. Pāāasi, me

nemt välēšanos vēlreiz turp aizbraukt, lai iepazīšanos ar simpātisko pilsētu un salu izdarītu pamatīgāki.

Ievērojamākā celtnē Kuresaarē tūristiem ir 1343. gadā Sāmsalas bīskapa Ozenbruges celtā apcietinātā pils, kas pārcietusi dažādu varu maiņas, uzglabājusies nesagrauta Igaunijas brīvvalstij. Pils telpās ierīkots muzejs palīdz vecai pilij stāstīt par Sāmsalas likteņiem, īpatnībām,

vōtsime kaasa soovi vēl kord sinna soita, et pōhjalikumalt tutvuneda sūmpaatse linna ja saarega.

Turistidele on tāhtsaim ehitus Kuresaares 1343. aastal Kuresaare piiskopi Osenbrugi ehitatud loss-kindlus, mis ūleelanud kōiksuguste vōimude valitsemispāevi, kuid siiski on ta veel sāilunud ka Eesti Vabariigile. Lossi ruumides asuv muuseum aitab teda jutustada Kuresaare saa-

Latvijas valstsvīri Igaunijā.

Vidū stāv Igaunijas satiksmes ministrs Kesters, viņam preti Latvijas zemkopības ministrs Gulbis un finansu ministrs Annuss, (kailu galvu).

Lāti riigimehed Eestis.

Keskel seisab Eesti teedeminister Kōster, tema ees Lāti pōllutōōminister Gulbis ja rahaminister Annuss (palja pedga).

ļaudīm un viņu parašām. Tas ir visai interesants stāsts un tā atkārtojumā atkal labprāt klausītos. No pils torņu augšas paveras jauks skats uz jūru, uz salas robeļajiem krastiem, vidienu un tagadējo Kuresaari, kas mīļi uzņem tūristus, bet vēl mīļāki gaida peldu viesus.

Šogad viņu nebija daudz un to nepatika mi sajuta visa pilsēta, kas radusi papildināt ienākumus no peldu viesu izdevumiem. Jūras jomā sakrājušās dūņas šogad reima-

tusest, omapārasusist, rahvast ja tema traditsioonest. See on vāga huvitav jutustus ja meeleldi kuulaks vēl kord selle kordamist. Lossi tornidest avaneb ilus vaade merele, saare rannale, maale ja praegusele Kuresaarele, mis armsalt vōtab vastu turiste, aga vēl armsamalt ootab suvitajaid.

Tānavu neid ei olnud palju ja seda tundi pahameelega kogu linn, kes harjunud suurendama omi sissetulekuid suvitajate

tiku un citu slimnieku dziedināšanai izlie-toja mazāk kā iepriekšējā gadā, jo krizes slogs arī vairākiem kārtējiem Kuresaares apmeklētājiem esot licis palikt mājās. Vairums ēkas zināmā mērā atgādina mūsu Baldoni. Starpība ir tikai, ka Kuresaare jūras gaiss un jūras jomas dūņas, bet Bal-donē priežu meža gaiss un purva dūņas.

Kuresaares līča krastā dažus kilometrus no pilsētas ir domāta vieta jaunam ku-rortam. Pagaidam tur jūras vējš var vēl spēlēties ar sarkanīgo, aso smilti un sīkā-jām prieditēm stāstīt par gaidāmiem lai-kiem, kad tam būs jādod paēna baltām va-sarnīcām un daiļām dāmām. Un priedities var augt un sapņot un dalīties par tiem ar gāju putniem, kas Sāmsalu izraudzījušies par atpūtas un apmešanās vietu. Viņi tur jūtas tik labi, ka gadu no gada apmetas lielos baros atpūtināt tālajā ceļā noguru-šos spēkus un cilvēks tad vēro gaisa ceļi-niekus un pēta viņu dabu. Sāmsala putnu pētniekiem dod daudz interesanta materiā-la.

Mūsu brauciena dalībniekus putni ma-zāk interesēja, bet lielāka bija vēlēšanās apskatīt laukus un ceļus. Tikai vienā saimniecībā bija izdevība iegriesties un pēc tās grūti spriest par vispārējo Sāmsalas saimniecību labklājību, bet labie ceļi jau rādīja, ka lauksaimniekiem tur liela cīņa ir ar akmeņiem un augsnes nedod lielu ra-žu. Šovasar vēl sausums bija gājis palīgā dabas nelabvēlībai un rudzu graudi bija visai sīki.

No Kuresaares izbraucām vietējās admi-nistrācijas laipno kungu pavadīti un caur Monzunda likumoto, bet labi ugunoto ceļu-devāmies uz Somijas jūras līci, lai no jūras puses piebrauktu Tallinnai, kas jau tālu jūrā saskatāma. Viņa noraugas no krasta augstienes uz iebrāucējiem ostā, kas ērta un piemīlīga.

Tallinnā iebrāucu pēc 16 gadiem un ar lielu interesi vēroju pārgrozības, kas lieci-na par pilsētas uzplaukumu, labierīcību un ērtību palielinājumu. Pilsētas apskatei laika nebija. To vērojām tikai cauri brau-cot automašīnai viegli slīdot pa jau-nām asfaltētām ielām. Toties pamatīgāka bij iepazīšanās ar Igaunijas lauku ceļiem,

kulutustest. Tānavu kasutati reumatismi ja teiste haiguste arstimiseks meremuda palju vähem kui läinud aastal, kuna ma-janduskriis olevat sundinud koju jääda paljuid Kuresaares suvitajaid, kes olnud igaaastased külalised. Ravimisasutise hooned sarnanevad meie Baldonile. Vahe on ainult selles, et Kuresaares valitseb mere õhk ja mere muda, aga Baldonis män-nimetsa õhk ja soo muda.

Kuresaare lahe rannal, mõned kilo-meetrid linnast eemal, on ettenähtud koht uuele kuurordile. Ajutiselt võib sääl me-re tuul veel mängida punase ja ka-reda liivaga ning jutustada väikestele mändadele tulevastest aegadest, mill nad peavad andma varju valgetele suvilatele ja ilusatele daamidele. Ja männikesed võivad kasvada, unistada ja jutustada sel-lest lindudele, kes valinud Kuresaare ene-sele puhkepaigaks ja elukohaks. Ränd-linnud tulevad sinna meeleldi ja aasta aastalt jäävad sinna puhkama, et koguda jõudu kaugeks teeks. Nad huvitavad ini-mesi, kes uurivad nende iseloomu. Kure-saare annab lindude sõpradele palju uut huvitavat materjali.

Meie ekskursioonist osavõtjaid huvi-tasid linnud vähem, kuna suurem oli soov näha põlde ja teid. Meil oli juhus külas-tada ainult üht talu, millest on raske järeldada, missugune on kogu Saaremaa talude majanduslik seisukord, aga hääd teed näi-tasid, et Kuresaare põllumehed näevad palju vaeva kividega, mis takistavad põlde hääd saaki andmast. Läinud suvel vilja-kasvu mõjutas ka veel suur põud, mille tagajärjel rukkiterad olid väga väikesed.

Kuresaares lahkusime kohaliku ad-ministratsiooni härrade lahkkel saatel ja sõitsime Suure Väina kõverat, kuid hästi valgustatud teed mööda Soome lahte, et mereteed jõuda Tallinna, mis paistab juba kaugelt merelt. Ta vaatleb oma kõr-gelt rannalt sadama külastajaid. Tallinna sadam on hää ja mugav.

Oli möödunud 16 aastat sellest, kui vii-mast korda olin Tallinnas ja suure huviga panin tähele muudatusi, mis tunnistavad linna edasijõudmist ja kasvu kõigil aladel. Kahjuks ei olnud aega linnaga lähemalt tutvuneda. Nägime ainult niipalju, kui seda lubas autosõit linna uuesti asfaltee-

kuru dir. Perna kgs mūs pavadīja izbraucienā un sniedza paskaidrojumus.

Pa lauku ceļiem bij paredzēts nobraukt 320 km, bet vēlāk maršruts bija jāsaīsina un kopsummā nobraukto kilometru skaits iznāca par kādu simtu mazāks. Ceļu apskates ziņā tas neko klāt arī nebūtu devis, tikai programmas saīsināšanas dēļ bija jāapbēdina aprīņa pilsētas Rakveres laipnie pašvaldības darbinieki, kas rīkojušies uz kaimiņu sirsniņu uzņemšanu.

ritud tānavatel. Seda põhjalikum oli tutvunemine Eesti maanteedega, millede direktor hārra Pärn saatis meid sõidul ja andis meile seletusi.

Oli kavatsetud sõita maanteedel umbes 320 kilomeetrit, kuid pärast pidime oma teed lühendama ja sõidetud kilomeetrite arv oli lõpuks saja võrra vähem. Teedega tutvunemiseks see poleks ka midagi andnud, kuid sõidukava kitsendamisega pidime, kahjuks, kurvastama Rakvere linna-

Kechtnas mājturības seminārs.
Kehtna kodumajauduse seminar.

Zemes ceļi igauniešiem bija priekšzīmīgi. To dabūjām pārliecināties, braucot gan pa lielākiem, gan mazākiem satiksmes ceļiem. Ja arī parasts, ka ciemiņiem rāda labāko, tad programmas saīsināšana un piespiestā braukšana pa jauniem, iepriekš neparedzētiem ceļiem, deva pārliecību, ka ceļi viscauri labi. Tur igauniešiem palīgā gājuši pati daba, bet arī viņi paši nav sēdējuši rokas salikuši. Daba ir devusi labu apakšgrunti, viegli pieetamus akmeņus, kas nosējuši laukus, un oļainu granti; paši igaunieši atkal sākuši ceļus agrāk planet un ēvelēt. Ceļu garums viņiem ir mazāks, bet ceļu labošanas mašīnu skaits par 30 proc. lielāks!

Pa ceļam apskatām vienu jaunsaimniecību. Tās kopplatība ir nedaudz lielāka

omavalitsuse lahkeid tegelasi, kes olid valmistanud naabritele südamlīkku vastuvõttu.

Eesti maanteed on tōesti eeskujulikud. Selles veendusime sõites küll suurematel, küll väiksematel maanteedel. Olgugi, et harilikult külalistele näidetakse ikka kõigeparemat, kava muutmiseaga olime aga sunnitud sõitma varem ettenägemata teedel, kus veendusime, et Eesti teed on kõikjal hääd. Eestlasi aitab loodus ise, aga ka inimesed ei ole istunud käsi süles hoides. Loodus on andnud neile hää aluspõhja, kergelt saadavaid kive ja kranti; eestlased ise on hakkanud juba õige varaselt teid sillutama. Teede pikkus on neil lühem kui meil, aga masinate arv 30% suurem!

par vidējo un arī citā ziņā tā pārsniedz vidusmēru, jo ir pie sadalītās muižas centra, no kura viena ēka izmantota, iekārtojot tanī kūti un šķūni; dzīvojamā ēka celta ar saimniecībām neredz. Arī apskatītās jaunsaimniecības īpašnieks, bij. virsnieks, atradies labākos materiālos apstākļos, nekā parastie jaunsaimnieki. Bet, cik varēja vērot, caurbraucot trīs aprīņkiem, igauņu jaunsaimnieki ir saauguši ar zemi un turas stingri, kaut valsts atbalsts tiem bijis mazāks par mūsējo un arī dabas apstākļi grūtāki. Pie jaunsaimniecībām vērojam mazāk apstādījumu nekā pie mums; dažas jau pelēkas palikušas jaunsaimniecību ēkas vēl nemaz nebij kociņu apēnotas.

Laukos redzam ganāmieš melnraibās govis, vai nu piesietas vai iežogojumos, kas mežainākos apvidos taisīti no slīpi saliktiem kokiem un atgādina ventspilnieku „sklandu“ žogus.

Uz lauku stāvokli visai sliktu iespaidu atstājis ilgais sausums: vasarajs zems un parets, rudziem graudi iznākuši sīkāki un labāku briedumu diez' vai varēs gaidīt no kviešiem, kas jau zeltojas. Igaunu zemniekiem šis rudens nebūs no bagātajiem.

Lielu pārsteigumu mums sagādāja igauņu Kechnas valsts mājturības seminārs un skola. Tā ir kā jauns rožu dārzs vienmuļu lauku vidū. Šeit no visām igauņu zemes skolām sarodās daļas un cēlās jaunavas mācīties mājturību, lai koptu savu māju vai arī, lai citas māsas tālāk mācītu.

Šinī mājturības skolā uzņem vidusskolu beigušās jaunavas. Viņām skolas nauda nav jāmaksā, bet tikai par uzturu, kāpēc piesakas arvien vairāk, nekā iespējams uzņemt. Uzņemamo skaits ir ierobežots un nedaudz pārsniedz 80, pie kam seminārā ar divgadīgo kursu uzņem tikai pa diviem gadiem reizi. Seminārs dod tiesības būt par mājturības, rokdarbu vai dārzkopības skolotājām. Mājturības skolā ar viengadīgo kursu arī uzņem tikai ar vidusskolas izglītību un šo kursu vairākumā apmeklē labāk pārtikušo ģimeņu jaunavas, kuras gatavojas būt par priekšzīmīgām namamātēm.

Uz šo godu šīs skolas audzēknēm arī nesot ilgi jāgaida. Diezgan bieži gadoties,

Kūlastasime ka ūht asunikutalu. Selle suurus on keskmisest vähe üle ja ka muude tingimuste poolest ta on ees harilikest asundustaludest, kuna ta asub jaotatud mõisa juures. Endise mõisa ühes hoones on praegu asuniku laut ja küün. Elumaja on ehitatud katuse korraga, mida teistel Eesti asunikkude taludel ei ole. Selle asundustalu omanik, end. ohvitser, on ka materjaalselt paremates oludes, kui teised asunikud. Nagu oli sõidul kolme maakonna teedel näha, Eesti asunikud on tihedalt seotud oma maaga, olgugi, et riigi toetusi nad said, vähem kui meie omad ja loodulikud olud on neil palju raskemad. Eesti asundustalude juures näeme vähem puid ja pöösaid kui meil; mõned juba halliks muutunud hooned veel ei olnud puude varjul.

Väljadel näeme mustakirju lehmade karju, kes söövad kõidetult või vabalt koplites, millede aiad on tehtud puiest ja sarnanevad Ventspilsi ümbruse aedadele.

Viljapõldude seisukorda halvendas suve pöud: suvevili on madal ja väga hõre, rukkidel terad pisikesed, ja midagi paremat ei või loota ka nisudest, mis hakkavad valmima. Eesti põllumehele see sügis rikas ei ole.

Suureks üllatuseks on meile Eesti riigi kodumajanduse seminar ja kool Kechnas. See on kui noor roosiaed igavate põldude keskel. Siia tulevad kokku eesti ilusad ja hoolsad neid kogu maalt majapidamist õppima, et harida oma kodu või õpetada teisi naisi.

Seminari võetakse vastu keskkooli haridusega ainult tütarlapse. Kooliraha neil ei ole maksta, nad tasuvad vaid ainult toidu eest. Sellepärast on sinna tahtjaid väga palju, rohkem, kui on võimalik vastuvõtta. Seminari õpilaste arv on piiratud ja ulatab üle 80. Kaheaastase kursusega seminari uusi õpilasi võetakse vastu ainult üle kahe aasta. Seminari lõpetajad omavad õiguse olla majapidamise, käsitöö ja aianduse kooliõpetajaiks. Üheaastase kursusega majapidamise kooli võetakse vastu ka ainult keskkooli haridusega tütarlapse. Selles koolis õpivad rikkamate perekondade tütre, kes tahavad ennast ettevalmistada hääks majaprouaks. Seda au üheaastase

ka viens otrs ekskursiju dalībnieks dziļāk ieskatoties laipno ēdienu un dzērienu pasniedzēju spridzīgās acīs un jaunā mājturībniece pēc kursa beigšanas jau brauc uz praktiskiem darbiem jaunā saimniecībā. Sevišķi atzīmējams, ka šīnī mājturības skolā māca arī zīdaiņu un mazbērnu kopšanu. Katrai audzēknei divas nedēļas jāizpilda visi „bebiju“ kopšanas darbi un arī nakts jāpavada jauno pilsoņu tuvumā. Pēc zināmiem laika sprīžiem skolas gādībā nemazturīgas mātes ar jaunpiedzimušiem un skolniecēm tie jākopj.

Šo mācības priekšmetu savienotu ar praktiskiem darbiem, būtu ļoti derīgi ievest arī Latvijas Kaucmindē.

Un cerāms, ka pēc šī brauciena budžeta komisijas kungi neliegs līdzekļus šim mērķim Latvijas lauksaimniecības centrālbiedrībai, kuŗa uztura mūsu Kehtnu — Kaucmindi. Latviešu mājturībnieces ar zemināra direktisi Stakles jkdzi tamdēļ arī šoruden apciemoja igauņu kollēgas, lai iepazītos un pārvestu mājās uz piedzīvojumiem dibinātas atziņas par zīdaiņu un mazbērnu kopšanas mācības pasniegšanu un praktisko sagatavošanu šim darbam mājturības skolās.

Kehtnas mājturības skola rīko arī 6 mēnešu mājturības kursu pamatskolas beigušām. Šos kursus galvenā kārtā izmanto lauksaimnieku meitas, kas grib palikt par saimniecēm tēva mājās. Pagājušā gadā Kehtnā atvērtā arī mājturības vidusskolas 1. klase. Jaunā vidusskola dos visas parastās lauksaimniecības vidusskolu tiesības. Tā Kehtna izvērtusies par igauņu tautas meitu mājturības zināšanu iegūšanas centru, kas apmeklētājiem sagādā vienu pārsteigumu pēc otra.

Mūsu brauciena dalībniekiem tur bij vēl viens pārsteigums. Ormison jkdze ar skaidro latviešu valodu. Viņa no Valkas puses un 8 gadu laikā, kopš prom no latviešu puses — mūsu valodu un arī jauno literatūru pārvalda un pārziņ visai labi. Kehtnā viņa ir skolotāja. Kā latviešu valodas pratējai mūsu kungi Ormisona jkdzei veltīja daudz uzmanības un ievērības.

Skolas direktors ir Araka kgs. Viņa zināšanā ir jauno un straujo meiteņu pulks,

majapidamīse kooli lōpetajad ei saavadki kaua oodata. Tihti juhtuvat, et ūks-teine ekskursioonidest osavõtja vaatavat veidi sūgavamalt lahke sōogi ja joogi andja silmadesse ja noor majapidaja pārast kursuse lōpetamist kohe asuvat tegelikku tōole oma uude tallu.

Pean eriliselt mainima, et selles majapidamīse koolis ōpetatakse ka lastekasvatust. Iga ōpilane on sunnitud kaks nādalat hoolitsema sūlelapse eest, valvates tema ūle ōōd ja pāevad. Kooli juhatus vōtab aegajalt oma hoolde vaesed emad nende vāikeste lastega ja tulevased emad peavad ōppima nendega ūmberkāima.

Seda ōppeainet oleks soovitav ōpetada ka Lāti Kautsminde seminaris.

Loodame, et selle sōidu mōju all eelarve komisjoni liikmed ei keela edaspidi riigi raha selleks otstarbeks, vaid toetavad Lāti pōllumēeste keskseltsi, kelle ūlalpidamīsel on meie Kehtna — Kautsminde. Lāti majapidamīse seminarī ōpilased ūhes seminarī juhataja pr-li Stakle'ga sel sūgisei kūlastasid eesti kolleege, et tutvuneda kogemustele pōhjenevate saavutusega sūlelaste hoidmises, selle ōppeaine ōppetamīsmetoditega ja praktilise ettevalmistamīsega sellele tōole Eesti majapidamīse koolides.

Kehtna kodumajanduse kool korraldab ka 6 kuulised majapidamīse kursused algkooli lōpetajaile. Neid kursusi kasutavad oma hāāks pōllumēeste tūtred, kes taha-vad jāāda perenaisteks oma isa tallu. Lāinud aastal avati Kehtnas ka majapidamīse keskkooli esimene klass. Uus majapidamīse kool annab kōik hariliku pōllumajanduskooli ōigused.

Kehtna on Eesti naiste majapidamīsteaduse harkimīse keskkohaks ja pakub kūlastajaile ūht ūllatust teise jārel.

Meie ekskursioonist osavõtjail oli veel ūks suur ūllatus — preili Ormisson oma selge lāti keelega. Tema on Valga poolt ja tunneb meie keelt ja kirjandust vāga hāsti, olgugi, et ta juba kaheksa aastat elab kaugel Lāti piirist. Ta on Kehtnas kooliōpetajaks. Meie hārrased pūhendasid preili Ormissonile vāga palju tāhelpanu kui lāti keele oskajale.

kas ar dziesmām un ziediem mūs izvadīja tālākā ceļā.

Uz Keru, kādu 100 klm. attālumā no Rēveles, pretīm bij izbraucis Igaunijas saktismes ministrs Kestera kgs.

Tallinnā atgriezāties vakarā. Jūras paviljonā mūs laipni uzņēma ārlietu ministrs prof. Pipa kgs. Tur kālt bija arī finansu ministrs Kurvits un zemkopības ministrs Cimmermans.

Viņi neatteicās vēlāk apciemot mūsu „Hidrografu“, kur abu valšķu vadošiem vīriem bij izdevība dažas stundas netraucēti pārrunāt viņus interesējošos sabiedriski - politiskos jautājumus.

Arv. Klāvsons.

Kooli direktoriks on hārta Arak. Tema hoolitseb noorte ja rōõmsate tūtarlaste heaoleku eest, kes laulude ja lilledega saat-sid meid edasi teele.

Kārus, umbes 100 kilomeetrit Tallinnast, meid juba ootas Eesti teedeminister Köster, kes oli sõitnud meile vastu.

Tallinna tagasi jõudsimme õhtul. Merepaviljonis olime lahke välisministri prof. Piibu külalised. Oma juuresolekuga meid austasid veel rahaminister Kurvits ja põllutöominister Zimmermann.

Nad külastasid pärast lahkelt ka meie „Hidrografi“, kus mõlema riigi juhtidel oli mõni tund aega vestelda huvitavaist seltskondlisist ja poliitilisist küsimusist.

Arv. Klāvson.

Vēlama saprašanās arī futbolā.

Soovitav teineteisest arusaamine ka jalgpallis.

Sports ir visos laikos bijis tautu samierinātājs un tuvinātājs. Arvien tad, kad politikā un saimniecībā starp tautām ir gadījušās nesaskaņas un attiecīgas valšķu iestādes pārmainījušas asas notas, sportā ir valdījis absolūts miers un satiecība. Tas tādēļ, ka sportā arvien cīņas notikušas draudzīgā plāksnē un katrā gadījumā, pat vissmagākā zaudējumā, zaudētājs arvien pirmais ir sniedzis roku uzvarētājam ar to apliecinādams uzvarētāja pārkumu. Šis apsveicamās sporta tradīcijas ir pavadījušas sportu visā viņa sirmajā mūžā sākot ar seno grieķu pirmām spēlēm līdz mūsaiķu olimpiādēm, neizslēdzot vismodernākos sporta veidus, kā arī medības, zveju un aršanas sacīkstes. Visās sporta sacīkstēs ir valdījis draudzības gars. Tikai reti, ļoti reti šo draudzību sportā ir spējuši šķelt dažī nevēlami ārēji apstākļi. Un par nožēlošanu viens no šādiem retiem gadījumiem ir pašveizējais konflikts futbolā starp mūsu un igauņu šī sporta veida vadītājiem. Mūsu šī raksta mērķis nav celt dienas gaismā vainīgos un tos tiesāt, bet mēģināt atrast šim gadījumam izlīdzinošu līniju. Kā igauņu, tā arī latviešu futbola savienības jāatzīst ir spērušas pārsteidzīgušus soļus, latvieši, atteikdamies no

Sport on olnud kōigil aegadel rahvaste rahustajaks ja lähendajaks. Alati sii, kui poliitikas ja majanduses on rahvaste vahel valitsenud kooskōla puudus, ja riikide vastavad asutised on vahetanud teravaid noote, on spordis ikka valitsenud rahu ja sõprus. Sellepärast, et spordivõistlused toimuvad alati sõbralikult, ja igal juhusel, ka raske kaotuse puhul, kaotaja ulatab võitjale ikka esimesena oma kaa, tunnistades sellega võitja üleolekut. Need tervitatavad sporditraditsioonid on saatnud sporti kogu tema pikal eluajal, alates vanade kreeklaste esimesist mängudest kuni meie-aja olümpiaadideni, juurearvates kõigemoodsamaid spordialasid, samuti ka jahid, kalapüügid ja künnivõistlused. Kōigil spordivõistlusil on valitsenud sõprusevaim. Ainult väga harva on seda sõprust spordis jõudnud takistada mõned mittesoovitavad võlised olud. Kahjuks üks säärasist erilisist juhustist on praegume konflikt jalgpallis meie ja Eesti mainitud spordiala juhatajate vahel. Selle kirjutise eesmärkiks ei ole tuua päevavalgele süüdlasi ja mõista nende üle kohut, vaid leida sellele juhusele rahustavat joont. Peame ütleva, et nii Eesti, kui lāti jalgpalliliidud on teinud ebaõigeid samme: lätlased, loobudes

turpmākās līdzdalības Baltijas kausa spēlē un igaunī, atklāti izsludinot sadarbības pārtraukšanu ar latviešiem futbolā, nostādot tos kā visasāki spēlējošu un nelietojāmu komandu. Kā viena tā otra puse varēja pilnīgi iztikt bez šiem lēmumiem. Bet kas padarīts, nav vairs atņemams. Tagad vajadzētu abu savienību delegātiem satikties un konfliktu skatīt cauri vēlreiz, iepriekš atsaucot pārsteidzīgos lēmumus. Visvienkāršāki tas izdarāms būtu, sasaucot Baltijas valstu futbola kongresu Kaunā, kā to bija likusi priekšā Lietavas futbola liga. Šai kongresā varētu pārrunāt notikušā kausa turnīra pārtraukšanas iemeslus, ja iespējams pārspēlēt vajadzīgās spēles un katrā ziņā labot turnīra izvešanas noteikumus, kuri no visām trijām valstīm atzīti par nepiemērotiem. Šis kongress būtu vienīgais līdzeklis kā izbeigt nevajadzīgo ķildu starp draudzīgiem kaimiņiem. Ja sapratamies kādreiz kopējās atbrīvošanas cīņās ziemeļu frontē, tad vēl labāki to varēsīm sportā.

edaspidisest osavõttust Baltikarika mängudes ja eestlased, avalikult kuulutades, et lõpetavad koostöö lätlastega jalgpallis, nimetades neid kõigeteravamalt mängijaks ja võimatuks komandoks. Nii üks, kui teine pool võisid need otsused tegemata jätta. Aga mis tehtud, seda tagasi võtta enam ei saa. Nüüd peaksid mõlema liidu delegaadid kokkutulema, et konflikti veel kord läbivaadata, enne seda tühistades omad rutulised otsused. Kõigelihtsam oleks seda teostada, kokkukutsudes Baltiriikide jalgpallikongressi Kaunases, millise ettepaneku esitas Leedu jalgpalliliit. Sel kongressil võiks rääkida ka karikaturniiri poolleijätmise põhjustist, kui leitakse võimalikuks, siis pidada uuesti tarvilikke võistlusi ja igatahes muuta turniiri teostamise määrusi, mida kõik kolm riiki tunnistavad kõlbmatuiks. See kongress oleks ainuke seks abinõuks, kuidas lõpetada mittetarvilikku riidu sõbralikkude naabrite vahel. Kui saime teineteisest hästi aru vabadussõjas põhjarindel, siis spordis võime seda veel paremini.

Latvijas iekšējā dzīve. Lāti siseelu.

Latvijā vasara pagāja samērā mierīgi, ja neskaita par lielu notikumu tautas nobalsošanas ierosinājumu, grozīt satversmi, lai panāktu kворuma pazemināšanu likumu pieņemšanai uz vienu ceturto daļu no pēdējās Saeimas vēlēšanās piedalījušos balsotāju skaita. (Tagad satversmes grozīšanai prasa, lai tautas nobalsošanā piedalītos vismaz puse no balsstiesīgo pilsoņu skaita, bet vienkāršiem likumiem vajadzīga puse no Saeimas vēlēšanās piedalījušos skaita). Bij gan arī Saeimas ārkārtējā sesija, bet tās iznākums bij pretējs tam, ko cerēja panākt sesijas sasaukšanas pieprasītāji — socialdēmookrāti, komūnistu un minoritātes.

Tautas nobalsošanas ierosinājums nedabūja vajadzīgo balsu skaitu tā virzīšanai uz priekšu, bet Saeimas ārkārtējā sesijā, kas bij sasaukta „fašisma“ apkaro-

Suvi mōodus Lātis vōrdlemisi rahulikult, kui mitte lugeda suureks sündmuseks rahvahāāletuse algatamist põhiseaduse muutmiseks, et saavutada kvoorumi vähendamist seaduste vastuvõtmisel. Taheti kätte saada sellist olukorda, et seaduse võib vastuvõtta ühe neljandikuga neist häälest, mis āraamtud viimaseļ seimi valimistel. Praegu põhiseaduse muutmiseks nõutakse, et rahvahāāletusest vōtaks osa vähemalt pool hāāleōiguslikkude kodanikkude arvust, kuid lihtsad seadused vajavad poole seimi valimisist osavōjtjate arvust). Kutsuti kokku ka seimi erakorraline istungjārk, kuid selle tulemus oli pāris vastupidine sellele, mida lootsid istungjārgu kokkukutsumise algatajad — soġiaaldemokraadid, komūnistid ja vāhemusrahvused.

Rahvahāāletuse algatus ei saanud vajalikkū hāālte arvu temale edaspidise kāigu

šanai, visus kreiso priekšlikumus noraidīja. Turpretim pilsonisko grupu pārstāvj, lielākā, vai mazākā mērā, atbalstīja Zemnieku Savienības prasību, — grozīt biedrību un politisko organizāciju likumu tānī virzienā, ka visām organizācijām, izņemot skautu organizāciju, noliedz izvest ierindas un militāru apmācību un nēsāt formas tērpus. Septembra mēnesī valdība arī likumu grozīja.

Saeima sanākusi uz kārtējo sesiju likuma grozījumus nenoraidīja, un turpmāk pie politiskām organizācijām nevarēs pastāvēt sporta, fiziskās audzināšanas, vai kārtības sargu iestādījumi, neatkarīgi no nosaukuma. Tie nevarēs pastāvēt arī pie biedrībām un savienībām. Bez tam biedrību un savienību biedriem, kā arī politisku organizāciju biedriem, nebūs tiesības bez iekšlietu ministrijas atļaujas nēsāt formas tērpus, krūšu nozīmes, vai citus tamlīdzīgus apzīmējumus, kas ar savu veidu varētu būt par norādījumu tam, ka attiecīga persona pieder pie zināmas organizācijas. Šie grozījumi visai nepatīkami sociāldemokrātiem, kuru pionieru un strādnieku sargu organizācijas bija tērtas formās. Pēc ārkārtējās sesijas sociāldemokrātiem bija jāpiedzīvo arī vēl tā nepatīkšana, ka tiesa nolēma apturēt viņu sporta un sargu biedrību par statutu pārkāpšanu.

Saeimas ārkārtējā sesijā interesanti bij norādījumi, kāpēc plašākās tautas masās rodās nemiers ar Saeimas darbību un kāpēc pieņemās demokrātijai naidīgo organizāciju spēks. To izskaidroja no vienas puses ar iespaidiem no ārienes, ar ārvalstu notikumu piemēriem, bet no otras puses ar Saeimas iejaukšanos administratīvās varas funkcijās, ar lielo sadrumstaloību, kas kavējusi nodibināties stingrai un stabīlai valdībai, ar nenoteiktību likumdošanā un tamī. parādībām. Šos iemeslus atzina pat progresīvās apvienības vadonis bij. ministru prezidents M. Skujenieks. Turpat arī Zemnieku Savienība pastrīpoja, ka uzskata par nepieciešamu panākt valsts prezidenta vēlēšanu tautas nobalsošanā, dodot tam plašākas tiesības, neizslēdzot Saeimas atīaišanu. Tā ir ve-

andmiseks, ja seimi erakorraline istungjārg, mīs oli kokkukutsutud „fašismi“ hukkamōistmiseks, ei vōtnud vastu mītte ūhtki pahempoolsete ettepanekut. Selle vastu, kodanliste gruppide esindajad toetasid suuremal vōi vāhemal māāral Pōllu-meeste liidu nōuet — muuta ūhingute ja poliitiliste organisatsioonide seadust selles suunas, et kōikidel organisatsioonidel, vāljaarvatud skautide organisatsioonid, keelata sōjavāelised ōppused ja vormiriiete kandmīne. Septembrikuul valitsus muutiski selle seaduse.

Kui seim tuli kokku korraliseks istungjārguks, siis ta vōttis vastu selle seaduse muudatused, ning edāspidi poliitiste organisatsioonide juures ei tohi olla spordi, fūūsīlīse kasvatuse vōi korralvalvurite gruppe, vaatamata nende nimetusele. Selliseid ei vōi olla ka ūhingute ja liitude juures. Pāāle selle, seltside ja liitude liikmetel, samuti ka poliitiliste organisatsioonide liikmetel ei ole ōīgust kanda sisemīnīsteriumi loata vormiriideid, rinnamārke vōi teisi sellelaadīlīsi mārke, mīs vōīksid nāidata, et vastav īsik on teatava organisatsiooni līge. Need muudatused seltside seaduses mītte ei meeldi sotsiaaldemokraatīdele, kellede pioneerīde ja tōōliste kaītsjate organisatsioonid ehtīsid end vormīriietega. Pāāle erakorralīst istungjārku sotsiaaldemokraadīd pīdīd ūleelama veel ka seda meelepaha, et kohus otsustas katkestada nende spordi ja kaītsjate ūhingutegevuse pōhīkirjast ūleastumīse pārast.

Seimi erakorralīsel istungjārgul olīd hūvitavad kōned selles, mīspārast laīad rahvakīhid ei ole rahul seimi tegevusega ja mīspārast kasvab demokrātīale vaenulīkkude organisatsioonīde jōud. Sellepōhījuseks arvati ūheltpoolt vālīseīd mōjusi — vālīsmāa sūndmūste tagajārjel, kūd teīseltpoolt ka seimi segamīst administratīīve vōīmu funktsioonīdesse, samuti ka kīllustatud seīmī koosseīsu, mīs takīstab tugeva ja stabīlīse valītsuse moodustamīst, ning ebatāpsus seadusandluses ja teīsed sedalaadi nāhted.

Neīd pōhījust tunnīstas īsegi progresīīve koonduse juht, endīne mīnīsterpresīdent M. Skujenieks. Samas toonītas ka

ca Zemnieku Savienības prasība, kas par jaunu atkārtota, jo patreizējo laiku un apstākļus uzskata par labvēlīgiem tās izpildīšanai. Tomēr panākt valsts prezidenta ievēlšanu tautas nobalsošanā nebūs nemaz tik viegli. Tad jāgroza ir satversme, kurās grozīšanai prasa augsti kvalificētu balsu skaitu. Bet laba daļa grupu un grupiņu ir ieinteresētas, lai valstij turpinātos tagadējais stāvoklis, kad šīm grupām iespējams savā labā vairāk panākt, nekā tanī gadījumā, kad valstij būs stingra vara, kurai nebūs jāreķinājas ar sīko grupu prasībām. Taču, cik vērojams no vispārējā noskaņojuma, valsts prezidenta vēlēšanai tautas nobalsošanā un plašāku pilnvaru piešķiršanai, ir diezgan liela pīkrišana un ap šo jautājumu Latvijā gaidāmas lielākas cīņas.

Arvien skanāk Latvijā atskan arī prasība grozīt Saeimas vēlēšanu likumu un izskaust sīkās grupas. Zināmi principiāli atzinumi šai virzienā jau pieņemti attiecīgā Saeimas komisijā. Kā viens no radikālākiem soļiem mināms projektētais grozījums, ka pārstāvjus Saeimā nevar dabūt grupas, kurās vēlēšanās iegūst mazāk par trīs mandātiem. Sīkām grupām tas nozīmētu iznīcību un tās cīnīsies tam pretim līdz pēdējam un ar visiem līdzekļiem. Tā kā valdība ir atkarīga no sīko grupu labvēlības, tad grūti paredzēt, kas tur var iznākt. Un vēl ir liels jautājums, vai vēlēšanu likumā pieņems radikālākus grozījumus, kaut arī visas ievērojamākās politiskās partijas atzinušas grozījumu nepieciešamību.

Saimnieciskā dzīvē ir atzīmējama lielāka rosība. Tā radusies vispārējo dzīves apstākļu uzlabošanās dēļ un pateicoties lauksaimniecības ražojumu cenu uzturēšanai. Nodarbināto cilvēku skaits ir audzis un bezdarbs mazinājies. Vasarā tas nebij nemaz jūtams. Laukiem pat trūka strādnieku. Nodarbinātības pacelšanā liela loma piekrita arī valsts budžetā atvēlētiem krēditiem būvniecībai. Pēdējo arī sekmē būves uz kredīta. Tā nesen atpakaļ Saeimas budžeta komisija atļāva būvēt uz kredīta zemes ceļus un šosejas par apm. 3 milj. ls. — šorudenī Latvijā

Pöllumeeste liit, et peab tarvilikuks saavutada riigipresidenti valimist rahvahääletusel, andes temale laiemaid õigusi, juurearvates ka seimi laialisatmist, enne tema volituste tähtaja möödumist.

See on Pöllumeeste liidu vana nõue, mis uuesti korratud, kuna praegust aega ja seisukorda peetakse soodsaks selle teostamiseks. Siiski on väga raske jõuda riigipresidenti valimisteni rahvahääletusel. Siis peame muutma põhiseadust, milleks on tarvis väga suurt häälte arvu ning paljude väikeste ja suurte gruppide huvides on, et riigis püsiks alal praeguse seisukord, mil neil gruppidel on võimalus oma hääks saavutada rohkem, kui sel juhusel, kui riigis valitseb kindel võim, millel pole tarvis arvestada väikeste gruppide nõuetega. Siiski on üldisest meeleolust näha, et riigipresidenti rahvahääletuse kaudu valimise ja talle suuremate õiguste andmise küsimusel on küllalt suur poolehoid ja selle arutamisel võime oodata Lätis suuri võitlusi.

Ikka tugevamini kuuleme Lätis praegu nõuet — muuta seimi valimiste seadust, ja kõrvaldada väikseid gruppe. Mõned põhimõttelised otsused selles suunas juba võeti vastu vastavas seimi komisjonis. Ühe radikaalseima sammuna peame mainima kavatsetavat muudatust, et esindajaid seimi ei või saata grupid, kes valimistel on saanud vähem kui kolm mandaati. Väikeste gruppidele see muudatus tähendab lõppu ja sellepärast nad võitlevad selle vastu viimaseni ja kõikide abinõudega. Kuna valitsuse saatus oleneb väikeste gruppide häältel, siis on raske ennustada, kuidas see kõik lõppeb. Ja on veel suur küsimus, kas valimisseaduses võetakse vastu radikaalseid muudatusi, ehkki kõik tähtsamad poliitilised parteid neid soovivad.

Majanduslikus elus on märgata suuremat elavust. Seda põhjustab üldine olude paranemine ja põllumajandussaaduste kindlad hinnad. Tööliste arv kasvab ja töötatöölisi registreeritakse vähem kui läinud aastal. Suvel polnud neid sugugi. Maal oli isegi põllutööliste puudus. Töösaamist võimaldasid ka riigieelarves ettenähtud krediidid ehitustöödeks. Seda soodustab ka luba ehitada krediidi pääle.

nāca gatava trešā cukurfabrika. Tā atrodas Liepājā. Tagadējās trijās cukurfabrikās varēs ražot apm. 70 proc. no Latvijas cukura patēriņa, ar ko tomēr nav domāts apmierināties un vēl projektēts celt divas cukurfabrikas — vienu Rēzeknē, otru Valmierā. Pirmās būve gan projektēta pamatojoties vairāk uz politisko, nekā saimniecisko prasību pamata, jo Latgalē audzētās cukurbietes it labi var pārstrādāt Krustpils cukurfabrikā, kas atrodas uz Latgales un Vidzemes apgabalu robežas pie Daugavas. Bet Latgales deputāti cukurfabrikas būves prasībā ir tik tālu aizgājuši, ka nevar vairs atkāpties un, beidzot, fabrikas būvi uzstādījuši par koalīcijas jautājumu.

Lielākā būve Latvijā būs Keguma spēkstacija, par kuras būvdarbu finansēšanu jau ilgāku laiku notiek sarunas ar franču „Sainrapt et Brice” firmu. Tā ir ar mieru sagādāt kredītu spēkstacijas būvei un mašīnu pirkšanai, bet prasa kredītu atmaksāt 14 gadu laikā un maksāt ar eksportkokiem. Latvijas meži atmaksu ar kokiem var nest, jo gadā būtu jāatmaksā apm. 2,5 milj. ls, kas prasītu 30 proc. no gadskārtējās koku eksporta normas, bet iebildumus ceļ vietējiem koktirgotājiem tuvie laudis. Tas arī saprotams, jo viņi ieinteresēti lielākā koku materiālu apgrozībā. Tagad viņiem var rasties spēcīgs konkurents un tas viņiem nav patīkami. Līguma sarunu iznākums ar frančiem neskaidrosies tuvākā laikā un līdz ar to būs skaidrība, vai vispār Latvija tuvākos gados ķersies pie Daugavas krāču izmantošanas elektriskās enerģijas iegūšanai, jo notiekošās sarunas ir nopietnākās, kādas līdz šim bijušas.

17. oktobrī Saeima sanāca uz kārtējo sesiju. Tā solījās būt diezgan vētraina, jo ar šo sesiju sākās Saeimas trīsgadu darbības pēdējais darba gads, kad ieskaņās priekšā stāvošo vēlēšanu lozungu motīvi. Arī koalīcijā bij vērojamas dažas plaissas un neviengabalainība, kas opozīcijai atļauj lielāku rīcības brīvību un neatļauj valdības nodomiem iet pa taisnu un noteiktu ceļu. Tā arī notika, ka Saeima tepat mēnesi nodarbojās ar prezidija ziņo-

Hiljuti lubas seimi eelarvekomisjon ehitada, kreedidi pääle kivi ja maanteid umbes 3 miljoni lati eest. Tānavu sügisel jõuti lõpule Lāti kolmanda suhkruvabriku ehitamisega Liepajas. Olemasolevas kolmes suhkruvabrikus võime toota 70% kõigest Lāti suhkrutarvitusest, millega siiski veel pole mõeldud rahulduda ning kavatsetakse ehitada veel kaks suhkruvabrikut: üks Reseknes ja teine — Volmaris. Esimese ehitamine põhjeneb küll rohkem poliitiliste kui majanduslikkude nõuete alus-tele, sest Latgallias kasvatatud suhkruppeedid võiks ümbertöötada ka Krustpils suhkruvabrikus, mille asukoht on Latgallia ja Liivimaa piiril Daugava kaldal. Kuid Latgallia rahvasaadikud on suhkruvabriku ehitamise nõudmises jõudnud juba niikaugele, et ei saa sellest enam loobuda ning lõpuks tegid vabriku ehitamise koalitsiooni küsimuseks.

Suurim ehitus Lātis saab olema Kegumi jõujaam, mille ehitamise fīnanseerimisest juba pikemat aega rääkitakse prantsuse „Sainrapt et Brice” firmaga. See on nõus andma krediiti jõujaama ehitamiseks ja masinate ostmiseks, kuid nõuab võla tasumist 14 aasta jooksul ja maksmist eksportpuudega. Lāti metsad võimaldavat neid tingimusi täita, kuna aastas peaks maksma umbes 2,5 milj. latti, mis nõuaks 30% igaaastasest puueksporti normist, kuid kohalike puukaupmeestele lähedad ringkonnad ei ole sellega nõus. See on ka arusaadav, kuna nende huvides on suurem puumaterjali läbikäik. Nad saaksid suure konkurendi, mis pole sugugi meeldiv asi. Lepingu läbirääkimiste tulemused prantslastega selguvad juba lähemal ajal, ning siis selgub ka küsimus, kas Lāti lähematel aastal üldse hakkab kasutama Daugavat elektrienergia saavutamiseks, kuna praegusel läbirääkimised on tõsisemad endistest.

17. oktoobril seim tuli kokku korraliseks istungjärguks, mis tõotas olla küllalt tormiline, kuna selle istungjärguga algas seimi kolmeaastase tegevuse viimane tööaasta, mil kõlavad eelseisvate valimiste loosungite motiivid. Ka koalitsioonis oli märgata mõningaid lõhesid ja arusaamatusi, mis annab opositsioonile suuremat tegevusvabadust ja takistab valitsuse ka-

jumiem, kuros bij valdības izdotie noteikumi starpsesiju laikā un deputātu un fraheiju iesniegtie likumprojekti un jautājumi.

Stingras koalīcijas trūkuma dēļ Saeimā arī krita divi valdības likumi, kas bija visai svarīgi un tālejoši. Pirmais no tiem bij likums, kurš to pilsētu pašvaldību darbiniekiem, kurās saņemušas valsts aizdevumus, neatļāva maksāt lielākas algas par valsts darbiniekiem. Ar šo likumu gribēja palīdzēt pilsētām tikt pāri darbinieku algu jautājumam, ko pilsētu domēs demagoģijas dēļ nav iespējams nokārtot. Sevišķi šis likums bij domāts galvas pilsētai - Rīgai, kurai tas būtu devis tepat 3 milj. ls lielu ietaupījumu pie 40 milj. ls lielā budžeta. Likumam Saeimā tomēr pietrūka balsu, jo arī te bija pilsoņu grupas, kas negribēja saiet naidā ar 7.000 Rīgas darbinieku un viņu piederīgiem. Tāpat krita valdības sodu likuma papildinājumi, kas bija vērsti pret presi. Papildinājumi bija motivēti ar nepieciešamību cīnīties pret valsts un tās amatpersonu nonicināšanu un noķengāšanu.

Lielāku savilņojumu Saeimā un visā latviešu sabiedrībā izsauca Zemnieku Savienības ierosinātie grozījumi Republikas satversmē. Saeima par grozījumiem debatēja 3 sēdes, līdz beidzot 10. novembra sēdē ar 60 balsīm pret 28 un 2 atturoties, grozījumus nodeva komisijas caurskatīšanai. Pret katru satversmes reformu nostājās socialdemokrāti, komunisti, divi Latgales kreisākie pilsoņu deputāti un zīdu deputāti. Visi pārējie, ar mazākiem vai lielākiem iebildumiem, piekrita reformai. No debatēs izsacītiem norādījumiem spriežams, ka vismazākā pretestība būs valsts prezidenta ievēlēšanai tautas nobalsošanā, bet vislielākie iebildumi — valsts prezidenta tiesību paplašināšanai uz Saeimas rēķina. Zemnieku Savienība ir paziņojusi, ka neatkāpsies no ierosinātiem grozījumiem un kā zemnieku vadonis K. Ulmanis teica, — jo lielāka būs pretestība, jo plašākas kļūs Zemnieku Savienības prasības!

Tas nozīmē, ka Zemnieku Savienība,

vatsustel minna ņīget ja kindlat teed. Nii siis tuligi, et seim peagu terve kuu te-gutses juhatusē teadaannetega, mis sisaldas valitsuse vāljaantud määrusi seimi puhkuse ajal ning rahvasaadikute ja gruppide esitatud seaduseelnõusi ja küsimusi.

Kindla koalīcijas puudumise tōttu kukkusid seimis lābi kaks valitsuse seadust, mis olid vāga tāhtsad ja kaugeleulatuvad. Esimene neist oli seadus, mis keelas riigitoetusi saanud linnadel maksta oma ametrnikele suuremat palka kui saavad riigiametnikud. Selle seadusega taheti korraldada linnaametrnike palkade küsimust, millest linnavolikogud ei saa ūle demagoogia pārast. See seadus oli mōeldud eriti pāalinna — Riiale, millele ta annaks umbes 3 miljoni latti kokkuhoidu aastas. Riia eelarve on 40 milj. latti suur. Kuid seadus ei saanud poolt vajalikku hāālte arvu, kuna mōningad kodanlised grupid ei soovinud minna tūlli 7000 Riia linnaametrnikuga ja nende perekondadega. Samuti kukkusid lābi ka valitsuse tāiendused karistusseaduses, mis piirasid ajakirjanduse vabadusi. Tāiendused olid motiveeritud vajadusega vōidelda riigi ja riigiametrnike haavamise ja mustamisega ajalehtedes.

Suuremaid laimeid seimis ja kogu lāti seltskonnas lōid Pōllumeeste kogude algatatud muudatuses Lāti Vabariigi Pōhiseaduses. Lābirāākimises muudatusist keatsid seimis kolmel koosolekul, kuni viimati 10. novembri istungil 60 hāālega poolt, 28 vastu ja 2 erapooletuks jāmīsel muudatuses anti komisjonile lābivaatamīseks. Pōhiseaduse muutmīse vastu olid sotsiaaldemokraadid, komunistid, kaks Latgallia pahemapoolset kodanlist rahvasaadikut ja juudid. Kōik teised, suurema vōi vāiksema kriitikaga, pooldasid pōhiseaduse reformi. Lābirāākimīstel avaldatud mōtteist vōime jāreldada, et kōige vāhem vastaseid on presidendi valīmīsele rahvahāāletusel, kuid kōige rohkem vaieldakse selle vastu, et riigipresidēndile antakse suuri volitusi seimi arvel. Pōllumeeste kogud teatasid, et nad ei loobu algatatud muudatustest ja pōllumeeste juht K. Ulmanis ūtles: mīda suurem on vastasrind, seda rohkem nōuavad Pōllumeeste kogud.

Saeimā nepanākusi vēlamos satversmes grozījumus, ies ar tiem tautas nobalsošanā, pie kam projekts tad būs radikālāks par līdzšinējo.

Saeimā no latgaliešu grupām šogad atkal ierosināta zemnieku parādu strīpošana Zemes bankā. Bija vairāki projekti. To iztīrīšanai ir notikušas vairākas komisijas sēdes, kurās vairākums nācis pie atziņas, ka Zemes bankas parādi zemniekiem ir nesalīdzināmi vieglāki samaksājami, par citiem parādiem. Bez tam, ja Zemes bankas parādu strīpotu, tad šī banka nevarētu vairs krēdītēt lauku būvniecību, meliorāciju, kā arī izsniegt citus kredītus par līdzšinējām lētākām procentēm. Tad 70 proc. no visām vecsaimniecībām, kas Zemes bankā vēl neko nav dabūjušas, arī turpmāk paliktu bez lēta un piemērota kredīta. Arī vesela rinda jaunsaimniecību nevarētu saņemt kredītus jaunu ēku būvei un citām vajadzībām. Tā būtu Zemes bankas, šīs zemniekiem svētīgās iestādes, daļēja likvidācija. Pie tam zemnieki patreizējos apstākļos neko reālu nebūtu ieguvuši, jo Zemes bankas maksājumi par aizdevumu līdz 1500 ls, ir atlikti uz 2 gadiem. Saeimas komisijās vairākums tagad radies uzskatam, kā jāturpina zemnieku vekseļu parādu pārvešana ilgtermiņā uz Zemes banku un komisijām ir dots mēnesis ilgs laiks, attiecīga projekta izstrādāšanai.

Arv. Kl.

See tāhēdab, et Pöllumeeste liit, mitte saavutades seimis soovitavaid muudatusi põhiseaduses, panebneed rahvahääletusele, ja siis eelnõu saab olema veel radikaalsem praegusest.

Latgallia grupid seimis algatasid tänavu jälle põllumeeste võlgade kustutamise küsimust Maapangas. Olid mitu eelnõu. Nende arutamiseks on juba peetud mitu komisjoni istungit, millel enamuse otsustas, et Maapanga võlga on põllumeestel palju kergem tasuda, kui teisi krediite. Pääle selle, kui Maapanga võlgu kustutakse, siis see pank ei jõuaks enam anda krediite maa paranduseks ja ehitusteks, ning ka teisi krediite praeguste odavate protsentidega. Siis jääksid 70% kõigist vanapõllumeestest, kes Maapangast ei ole veel midagi saanud, ka edaspidi odava ja hää krediidita. Ka terve rida asunike ei saaks enam krediite uute hoonete ehitamiseks ja teiste vajaduste rahuldamiseks. See oleks selle põllumeestele tarviliku asutise osaline likvidatsioon. Sealjuures põllumehed ei saavutaks sellega praegustes oludes mitte midagi reaalselt, kuna Maapanga võlad 1500 ls suuruseni on pikendatud 2 aastaks. Seimi komisjonides on enamuse praegu seisukohal, et põllumeeste vekslite võlgu peab pikendama ja üleviima Maapanka ning komisjonidele on antud üks kuu aega vastava eelnõu väljatöötamiseks.

Ar v. Kl.

Latvijas ev.-lut. baznīcas arķibīskaps prof. Dr. theol. Teodors Grinbergs ievests amatā Doma baznīcā.

Lāti ev.-lut. kiriku peapiiskop prof. Dr. theol. Teodor Grinberg seati Riia Toomkirikus ametisse.

Pagājušā gada 31. martā Latvijas aizgājušā bīskapa Irbes vietā sinode ievēlēja prof. Dr. theol. Teodoru Grinbergu, piešķirot viņam arķibīskapa tituli. Jaunievlētā arķibīskapa iesvētīšana un ievēšana amatā tomēr kavējās, jo latviešu sabiedrība vēlējās, lai svinīgais akts notiek Doma baznīcā, bet viena daļa garīdzniecības negribēja, ka tas notiktu Doma baznīcā, jo ar Doma baznīcas pārvaldīšanas likuma

Lāinud aasta 31. märtsil valis sinood Lāti lahkunud piiskopi Irbe asemele prof. theol. Teodor Grinberg'i, nimetades teda peapiiskopiks. Uue peapiiskopi õnnistamise ja ametisse seadmisest siiski vaieldi, kuna lāti seltskond soovis, et pidulik aktus toimuks Toomkirikus, aga üks vaimulikluse osa ei tahtnud, et see toimuks Toomkirikus, sellepärast, et valitsemisseaduse väljaandmisega ja selle kiriku

izdošanu un šīs baznīcas nodošanu arķibīskapa rīcībā, bija neapmierinātas vācu draudzes. Beidzot tomēr š. g. 5. novembrī notika arķibīskapa svinīgā ievēšana Doma baznīcā.

Arķibīskaps prof. Dr. theol. Teodors Grīnbergs ir dzimis 1870. g. 2. aprīlī Dundagas Gībzdes muižā, kuru rentēja viņa tēvs. Pirmo izglītību viņš baudīja Dundagas Kobeles pagasta skolā, kuru vadīja Ernests Dinsbergs. Pēc tam viņš iestājās K. Milenbacha vadītā privātā zēnu skolā, no turienes Jelgavas klasiskā ģimnāzijā. Teoloģiju studēja Tērbatas universitātē. Mācītāja darbu uzsāka 1899. g. 21. maijā Lutrinu draudzē. 1907. g. Grīnbergu aicināja Ventspils draudze, kur viņš darbojās 26 gadus. Valsts pirmajos gados Grīnbergs bija Ventspils aprinķa tautskolu inspektors. No 1919. g. viņš darbojās Ventspils vidusskolā kā direktors, izpildot šo amatu līdz ievēlēšanai par arķibīskapu. Latvijas universitāte 1929. g. piešķīra Grīnbergam honoris causa grādu kā atzīnību par nopelniem baznīcas un teoloģiskās zinātnes laukā.

andmisega peapiiskopi kätte ei olnud rahul saksa kogudused.

Viimati siiski 5. novembril k. a. seati peapiiskop Toomkirikus pidulikult amestisse.

Peapiiskop prof. Dr. theol. Teodor Grinberg sündis 2. aprillil 1870. aastal Dundagis, kus tema isa oli Gībsde mõisa rentnikuks. Esimese hariduse sai ta Dundaga Kobele vallakoolis, mille juhatajaks oli Ernest Dinsberg. Pärast seda astus ta K. Milenbahi juhitud poislaste erakooli, ja säält Jelgava klasilisse ģimnaasiumi. Usuteadust õppis Tartu ülikoolis. Õpetaja töö algas 21. mail 1899. a. Lutrini koguduses. 1907. a. kutsus Grinberg'it Ventspils kogudus, kus ta töötas 26 aastat. Riigi iseseisvuse esimesil aastail oli Grinberg Ventspils maakonna rahvakoolide inspektoriks. 1919. aastast töötas ta Ventspils keskkoolis direktorina, mis-sugusel kohal püsis peapiiskopiks valimiseni. 1929. aastal valis Läti ülikool Grinbergi oma audoktoriks, kui teenete rikka tegelase kiriku ja usuteaduse alal.

Igaunijas jaunā valdība. Eesti uus valitsus.

Igaunijas valsts vecākais **Konstantīns Petss** ir igaunu zemnieku vadonis, vairākkārtējs valdības galva, valstsvīrs un parlamentārietis. Viņš bija pirmais Igaunijas valsts vecākais un iekšlietu ministrs 1918. g., un šo augsto amatu tagad ieņem jau sesto reizi. Konstantīns Petss dzimis 1874. gada 23. februārī, un beidzis Tērbatas universitātes juridisko fakultāti. Tērbatas universitāte viņu 1928. g. uzņēmusi par savu goda doktoru. Par nopelniem valsts labā viņš apbalvots ar Brīvības krusta I. šķ., tāpat ar daudziem ārvalstu ordeniem. K. Petss darbojies arī publicistikā un sarakstījis vairākas grāmatas.

Ārlietu ministrs **Jūlijs Seljama** ilgušus gadus bija Igaunijas sūtnis Rīgā. Viņš dzimis 1883. g. 8. aprīlī. Apmeklējis Rīgā skolotāju semināru un Pēterpilī studējis tieslietas. Strādājis žurnalistikā.

Eesti riigivanem **Konstantin Pāts** on Eesti põllumeeste juht, mitmekordne riigipea, riigimees ja parlamentaarlane. Tema oli esimeseks Eesti riigivanemaks ja siseministriks 1918. a. ja on riigivanema kõrgel kohal juba kuuendat korda. Konstantin Pāts sündis 23. veebruaril 1874. a. ja on lõpetanud Tartu ülikooli õigusteaduskonna. Tartu ülikool valis teda 1928. aastal oma audoktoriks. Teenete eest riigi hääks temale annetati Vabaduse-risti I. järk ja samuti mitu välismaa ordenit. K. Pāts on töötanud ka ajakirjanduses ja kirjutanud mitu raamatut.

Välisminister **Julius Seljama** oli kauaaegne Eesti saadik Riias. Tema sündis 8. aprillil 1883. a. Õppis Riias kooli-õpetajate seminaaris ja Petrogradi ülikoolis õigusteadust. Töötas ajakirjan-

1918. g. bijis Igaunijas satversmes sapulces loceklis un priekšsēdētāja biedrs. Pēc aiziešanas no Rīgas bija Igaunijas sūtnis Maskavā.

Apsardzības ministrs **gen. Pauls Lills** dzimis 1882. g. 26. janvārī. Apmeklējis Valkas pilsētas skolu, 1904. g. beidzis Viļņas kara skolu un 1911. g. Nikolaja kara akadēmiju. Igaunijas armijā viņš ir jau no atbrīvošanas cīņu dienām un no 1925. g. ieņem apsardzības ministra biedra posteni. Apmācīts ar Brīvības krusta augstāko šķiru un ārvalstu ordeniem.

Satiksmes ministrs **plkv. Otto Šternbeks** dzimis 1884. g. 24. decembrī, apmeklējis Tallinnā vidusskolu, tad studējis Bernā un Helsinkos. Igaunijas brīvības cīņu dalībnieks.

Iekšlietu - tieslietu ministrs **Johans Milers**, dzimis 1889. g. 22. oktobrī. Beidzis Maskavas universitātes juridisko fakultāti. Pazīstams tiesu darbinieks. Kopš 1925. g. bija prokurors.

Izglītības ministrs **Nikolajs Kanns** dzimis 1873. g. 26. jūnijā. Studējis filoloģiju Pēterpils universitātē. Pēc tam kā pedagogs darbojies Tallinnā un Rīgā. Bijis satversmes sapulces un pirmā parlamenta loceklis.

Zemkopības ministrs **Nikolajs Talts**, dzimis 1890. g. 26. novembrī. Mācījies Rīgas garīgā seminārā un beidzis Varšavas universitātes juridisko fakultāti. Bijis satversmes sapulces loceklis un zemkopības ministra biedrs.

Saimniecības ministrs **Kārlis Selters** dzimis 1898. g. Ar pašmācību guvis vidusskolas izglītību un 1925. g. beidzis Tērbatas universitātes juridisko fakultāti. Brīvības cīņu dalībnieks, vēlāk juriskonsults apsardzības ministrijā. Pēdējā laikā rosīgs darbinieks saimnieciskās organizācijās.

1918. aastal oli Eesti Asutava kogu liikmeks ja abi esimeheks. Pärast lahkumist Riist oli Eesti saadikuks Moskvast.

Kaitseminister kindr. **Paul Lill** sündis 26. jaanuaril 1882. a. Õppis Valga linnakoolis, 1904. aastal lõpetas Viino sõjakooli ja 1911. a. Nikolai sõjaakadeemia. Eesti kaitseväes on ta juba vabadussõja päevilt ja 1925. aastal oli ta kaitseministri abiks. P. Lill omab Vabaduseristi kõrgeima järgu ja välismaa ordineid.

Teedeminister kol. **Otto Sternbek** sündis 24. detsembril 1884. aastal, õppis Tallinnas keskkoolis, siis Berni ja Helsingi ülikoolis. Võtis osa Eesti vabadussõjast.

Sise- ja kohtuminister **Johann Müller** sündis 22. oktoobril 1889. aastal. Lõpetas Moskva ülikooli õigusteaduskonna. On tuntud kohtutegelane. 1925. a. saadik oli prokuröör.

Haridusminister **Nikolai Kann** sündis 26. juunil 1873. a. Õppis Petrogradi ülikoolis filoloogiat. Pärast seda tegutses kooliõpetajana Tallinnas ja Riias. Oli Asutava Kogu ja esimese riigikogu liikmeks.

Põllutöominister **Nikolai Talts** sündis 26. novembril 1890. aastal. Õppis Riia vaimulikus seminaaris ja lõpetas Varssavi ülikooli õigusteaduskonna. Oli Asutava Kogu liikmeks ja põllutöoministri abiks.

Majandusminister **Karl Selter** sündis 1898. a. Iseõppimise teel saavutas keskkooli hariduse ja 1925. aastal lõpetas Tartu ülikooli õigusteaduskonna. Vabadussõjalane, hiljem juriskonsult kaitseministeeriumis. Viimasel ajal töökas tegelane majanduslikkes organisatsioonides.

Chronika.

— Latvijas - Igaunijas ārlietu ministru konference. Augusta vidū Latvijas ārlietu ministrs Salnais apciemoja Igaunijas ārlietu ministri prof. Piipu. Šinī apciemojumā, apspriežot 1923. gada 1. novembrī noslēgto un 1924. g. 24. februārī spēkā stājušos Latvijas - Igaunijas pagaidu līgumu, apmainītas domas par šī līguma papildināšanu. Kā no Latvijas, tā no Igaunijas puses atzīst, ka abu valstu politiskās saites būtu vēl vairāk pastiprināmas. Pārrunās novērtētas Londonas saimnieciskās konferences rezolūcijas un ar Angliju noslēgto saimniecisko līgumu nozīme. Pārrunāts arī jautājums par triju Baltijas valstu savstarpējo attiecību tālāku veicināšanu un par ceļiem un līdzekļiem, kā tas panākams. Saimnieciskos jautājumos galvenā bijusi domu izmaiņa par muitas unionijas reālizēšanas iespējamībām. Iztirzāta arī Tautu savienības rudens sesijas dienas kārtība, saskaņojot abu valstu valdību viedokli.

Kārtējo Latvijas - Igaunijas ārlietu ministru konferenci nolemts noturēt Rīgā oktobrī.

— Miris Igaunijas pirmais bīskaps. Igaunijas pirmais bīskaps Kuks 25. jūlijā aizvēra acis mūžīgā miegā. Viņš bij 63 gadus vecs un jau vairāk kā 3 mēnešus slimojis ar kādu smagu iekšēju kaiti. Bīskapa amatu viņš ieņēma kopš 1921. gada.

— Igaunijas nauda uz Latvijas papīra. Igaunijas valdība izlaiž jaunas vienas kronas naudas zīmes, kuru lielākā daļa drukāta apgrozībā esošo banknošu pavairošanai. Jaunās naudas zīmes drukās uz Latvijas papīra.

— Sausā laika nodarītie zaudējumi. Igaunijas valsts statistiskais centrālbirojs aprēķinājis, ka sausā un karstā laikā dēļ rudzu ražai nodarītie zaudējumi pārsniedz 2 milj. kronu.

— Lāti - Eesti välisministrite konvents. Augustikuu keskel külastas Läti välisminister Salnais Eesti välisministrit prof. Piipu. Selle külastäigu ajal räägiti 1923. a. 1. novembril sõlmitud ja 1924. a. 24. veebruaril jõusse astunud Läti - Eesti ajutisest lepingust ja tema täiendamisest. Nii Läti, kui Eesti on ühes mõttes, et peame mõlema riigi poliitilisi sidemeid veel rohkem kindlustama. Kõne all olid ka Londoni majanduskonverentsi tulemused ja Inglismaaga sõlmitud majanduslikkude lepingute tähtsus. Räägiti ka kolme Balti riigi omavaheliste suhete soodustamisest ja abinõudest, milledega seda võib saavutada. Majanduslikkes küsimuses kõneldi pääasjalikult tolliunioni realiseerimise võimalusist. Vaadati läbi ka Rahvasteliidu sügishooaja päevakord, kooskõlastades mõlema riigi valitsuste seisukohte.

Korraline Läti - Eesti välisministrite kokkusaamine otsustati pidada oktoobris Riias.

— Eesti esimene piiskop surnud. Eesti esimene piiskop Kukk sulges 25. juulil omad silmad igaveseks uneks. Tema oli 63 aastat vana ja kannatas juba enam kui 3 kuud raske sisemise haiguse all. Piiskopi ametis oli ta 1921. aastast.

— Eesti raha Läti paberil. Eesti valitsus laseb liikele uusi ühekroonilisi pangatähte, millede suurem osa on mõeldud tarvitusel olevate pangatähtede arvu suurendamiseks. Uus raha trükitakse Läti paberile.

— Suve põud tegi suurt kahju. Eesti riigi statistika keskbüroo kokkuvõtte järgi tegi suve põud rukkikasvatajatele kahju üle 2 milj. krooni.

— Pašu būvēts ledlauzis. Jūlijā Tallinā nolaidā ūdenī pirmo Igaunijā būvēto ledlauzi „Merikaru“. Ledlauža būve, kas uzsākta 1931. gadā, būs galīgi nobeigta tikai 1934. gadā.

— Igaņu zemnieku domas par mūsu bezdarbnieku pabalstiem. Igaņu zemnieku laikraksts „Kaja“, apskatot jautājumu par laukstrādnieku trūkumu Latvijā, kur pilsētu darba biržas nespēj apmierināt strādnieku pieprasījumus, bet kas izdod miljoniem valsts naudas bezdarbnieku pabalstiem, raksta beigās izsakās: „Liekas, ka Latvija bezdarbnieku atbalstīšanā aizgājusi jau tik tālu, ka strādnieki sāk jau no darba izvairīties.“

— Latvijā pazemināta cena rudziem un kviešiem. Latvijas ministru kabinets augusta beigās noteica cenu rudziem un kviešiem, kuru valdība maksās lauksaimniekiem par 1934. g. ražu. Cena pazemināta. Par rudziem līdzšinējo 21.60 ls par kvintālu maksās 19,20 ls, bet par kviešiem 27 ls vietā 24 ls par kvintālu. Reizē ar to Zemkopības ministrija aicina nepaplašināt sējumus, jo rudzu raža jau pārsniedz patēriņu un kviešu raža ar to robežojas.

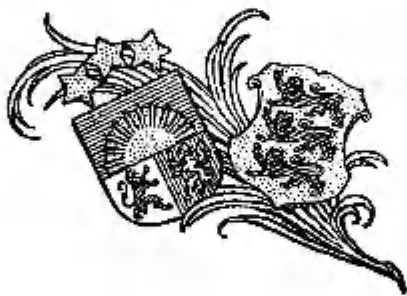
— Omal maal ehitatud jäälõhkuja. Juulikuul lasti Tallinnas esimene Eestis ehitatud jäälõhkuja „Merikaru“. Tema ehitamise tööd alustati 1931. aastal, lõpetatakse aga alles 1934. aastal.

— Eesti põllumeeste mõtteid meie töötatöölise toetamisest. Eesti põllumeeste ajaleht „Kaja“, käsitades küsimust põllutöölise puudusest Lätis, kus linnade tööbörsid ei jõua rahuldada nõudeid töölise järele, aga kus antakse välja miljonite kaupa riigi raha töötatöölise toetamiseks, kirjutise lõpul mainib: „Näib, et Läti töötatöölise toetamises on jõudnud juba nii kaugele, et töölised hakkavad tööst eemale hoidma.“

— Lätis alandati rukki ja nisu hinda. Läti ministrite kabinett noteeris augusti lõpel rukki ja nisu hinda, mida riik maksab põllumeestele 1934. aasta saagi eest. Hinnad alandati. Rukkidest maksetakse 19,20 ls kvint. endise 21,60 ls asemel ja nisudest 24 ls end. 27 ls asemel. Ühes sellega soovitas põllutööministeerium mitte suurendada külvipinda, kuna rukkisaak on juba suurem sisemaa tarvitusest ja nisu saagist ka juba piisab meile.

LATVIJAS - IGAUNIJAS BIEDRĪBAS MĒNEŠRAKSTS

LĀTI-EESTI ÜHINGU KUUKIRI

Nr. 1

1934. g.

24. februāris

II. gads

LATVIJAS - IGAUNIJAS BIEDRĪBAS IZDEVUMS

Nākošais numurs būs veltīts galvenokārt saimnieciskiem jautājumiem.
Jārgmine number pūhendatakse pāāmīselt majanduskūsimustele.

LATVIJAS - IGAUNIJAS BIEDRĪBAS MĒNEŠRAKSTS LĀTI - EESTI ÜHINGU KUUKIRI

Nr. 1.

24. februāris.

2. gads.

Latvijas - Igaunijas biedrības mēnešraksts iznāk četras reizes gadā. Mēnešraksta gada abonents Latvijā, Igaunijā un Lietuvā Ls 3,60, citās zemēs Ls 4,50. Atsevišķa burtņica maksā Ls 1,—. Redakc., izdevn. un ekspedīcijas adrese — Rīgā, Elizabetes ielā 21, dz. 4, tāl. 23717. Pasūtījumus un naudas pārvedumus lūdz adresēt Latvijas - Igaunijas biedrības mantzinim Fr. Lasmaņa kģm, Rīgā, Brīvības bulvārī 1; Fr. Lasmaņa tāl. 20551. Latvijas - Igaunijas biedrības adrese: Rīgā, Skolas ielā 13.

Lāti - Eesti ühingu kuukiri ilmub neli korda aastas. Kuukirja tellimishind aastas Lātis, Eestis ja Leedus Ls 3,60, teistes maades Ls 4,50. Üksik vihik maksab Lātis Ls 1,—. Toimetuse, väljaandja ja talituse aadress — Riias, Elisabeti tän. 21, krt. 4., tel. 23717. Tellimisi ja rahasaadetisi paluakse adresseerida Lāti - Eesti ühingu laekahoidjale hārri Fr. Lasman'ile Riias, Brīvības bulv. (Vabaduse puistee) 1. Fr. Lasman'i telef. 20551. Lāti - Eesti ühingu aadress: Riias, Skolas ielā 13.

Otro gada gājumu uzsākot. Teist aastakāiku alates.

Arī šogad, sekojot savu sprauto mērķu sasniegšanai, Latvijas - Igaunijas biedrība turpina sava mēnešraksta izdošanu. Vispirms man jāpateicas biedrības vārdā visiem līdzšinējiem līdzstrādniekiem, kuri ievietojuši mēnešrakstā savus dziļi pārdomātos nopietnos apcerējumus. Par mēnešraksta nopietno saturu nenākas runāt; to pierāda tanī ievietoto rakstu autoru sastāvs. Tur atrodam mūsu un sabiedrotās kaimiņienes Igaunijas izcilākos valsts, sabiedriskos un zinātnes darbiniekus. Tas dod mums darba prieku un enerģiju sava uzdevuma veikšanai. Tas pierāda arī, ka sprautais mērķis — radīt no Latvijas un Igaunijas stipru kodolu Baltijas valstu savienībai, ir atradis nopietnu atbalstu.

Pateicība arī valdībai, kura sniedz mums savu morālisko un materiālo atbalstu.

Lai uz priekšu varētu sniegt vienkopus plašākus un izsmelošus rakstus par nobriedušiem jautājumiem, tad atsevišķas burtņicas iznāks plašākas — 3—4 drukas loksnes biezas, ik pa 3 mēnešiem.

Ka tānavu, pūēdes saavutada oma eesmarke, jatkab Lāti - Eesti ühing kuukirja väljaandmist. Esiteks pean teistsi nimel tänama kõiki seniseid kaastöölisi, kes on kuukirjale saatnud oma hästi läbimõeldud sügavasisulisi kirjutisi. Kuukirja tõsisest s.sust pole vajadust rääkida; seda tunnistab temas avaldatud kirjutiste autorite koosseis. Sāal leiame meie ja naaberriigi — liitlase Eesti väljaistvamate riigi, seltskonna ja teaduse tegelasi. See annab meile tööroõmu ja energiat meie ülesande täitmiseks. See tunnistab ka, et pūstitatud eesmärk — luua Lātist ja Eestist kindla aluse Balti riikide lidule — on leidnud jõulise vastukaja.

Tānu ka Valitsusele, kes annab meile oma moraalset ja materjaalset abi.

Et vōiksime edaspidi anda üheskoos laiaulatuslikke ja pōhjalikke kirjutisi pāevakorral olevaist kūsimusist, siis üksikud kuukirja numbrid ilmuvad suuremad — 3—4 trūkipoogna suuruses iga kolme kuu järele.

Latvijas valsts prezidents Alberts Kviesis.
Lāti riigipresident Albert Kviesis.

Igaunijas valstsvecākais Konstantins Petss.
Eesti riigivanem Konstantin Päts.

Latvijas - Igaunijas biedrības priekšs.

Läti - Eesti ühingu esimees.

cionālos varoņos, kuru parādīšanās jeb iztrūkums nācījas kritiskos brīžos ir mēraukla tautas dzīvības spēkam un no tā, vai tie rodas jeb nē, atkarājas tās lielākie likteņi.

Latvijas armijas virspavēlnieks brīvības cīņās
ģenerālis J. Balodis.
Lāti armee ūlemjuhataja vabadussōjas kindral
J. Balodis.

Tautas dzīvē lielām katastrofām bieži seko brīnīšķīgi ziedu laiki un liekas, ka pēdējie izaug no pirmajiem. Cēloniskais sakars tam meklējams dzīves spējīgās tautas uzmodinātos spēkos, kas nacionālo varoņu personās veic kā tautas glābēja, tā tās jaunās dzīves cēlēja darbu.

Iezīmēdami nedzēšamiem burtiem vēsturē lielus notikumus un pauzdami nācījas iekšējo enerģiju, šādi varoņi ir parādījušies arī latviešu tautas kritiskos brīžos un posmos. Tiem pieskaitāmi lielie atmodas laika darbinieki, kas glāba lat-

muti nagu ūksikud elavad olevused, nii ka rahva energia jõuab hādaohu juhusel kõrgema tipuni, mis kehastub rahvuskangelasis, kellede ilmunine vōi puudumine rahva elu kriitilisil silmapilkudel on mōōduks rahva elujōule ja sellest, kas nad ilmuvad ehk ei, oleneb suurelt rahva saatus.

Suurtele katastroofidele rahva elus jārgnevad sagedasti imeilusad ōitseajad ja nāib, et viimased kasvavad esimesist. Side sellele on otsitav elujōulise rahva ārganud jōūdedes, mis rahvuskangelaste isikuis teevad nii rahva pāāstja, kui ka rahva uue elu ehitajate tōōd.

Kirjutades kustumatu tāhtedega ajalukku suuri sūndmusi ja avaldades rahva sisemist energiat, sāārsed kangelased on tulnud nāhtavale ka lāti rahva kriitilisil silmapilkudel ja ajajārkudel. Nīsugusteks

Igaunijas armijas virspavēlnieks brīvības cīņās
ģenerālis J. Laidoners.
Eesti armee ūlemjuhataja vabadussōjas kindral
J. Laidoner.

viešus no uzsūkšanās citās tautās, tādi ir Latvijas neatkarības atjaunotāji, tās jaunākā laika darbinieki, kas izkaroja un nodibināja Latvijas valsti. Nav vēl nācis laiks runāt par šiem darbiniekiem, par viņu nozīmi un par to, cik lielā mērā tie izpildījuši savu vēsturisko uzdevumu, bet ja par dažiem no tiem jau runājam, tad tikai tāpēc, ka nesaudzīgais liktenis tos izrāvis no mūsu vidus pirms tie paspēja dot visu to, ko tie varētu dot, ka nežēlīgi pārrauts to personīgās dzīves pavediens, lai gan ne pavisam nav noslēdzies tas radīšanas posms tautas dzīvē, kā mirdzošo zīmi tie nesa pierē.

Viens no spilktākiem šī laikmeta darbiniekiem ir pirmais Latvijas ārlietu ministrs Zigfrīds Meierovics, kā vārds mūsik gadus pulcina 26. janvārī, tanī dienā, ar kuŗu tik daudz saistīts katram latvietim un ar kuŗu tik cieši saistīts Z. Meierovica darbs, ka šīs sakarības vien jau pietiek, lai viņa vārds dzīvotu tik ilgi, cik ilgi dzīvos latviešu tauta.

Z. Meierovica mūža darbs tik dzīvs vēl visu atmiņā, ka par to lieki šeit runāt, ja nemēģina iedziļināties tādā faktū un sakarību analizē, kam vēl nevar būt vēsturiskas perspektīves un par kuŗu runāt ne man. Bet ja Z. Meierovics un tie, kas ar viņu veica lielos uzdevumus vēsturiskajā brīdī, pieskaitāmi nacionāliem varoņiem, tad viņu darbs ir visas nācijas īpašums un ikvienam pilsonim ne tikai ļauts, bet ir tā pienākums domāt un darīt visu, kas tā spēkos stāv, lai valsts izkarotāju, dibinātāju un nostiprinātāju sprāustos rāmjus pildītu ar saturu.

Garāmejojot tomēr nevaru nepieskarties tām īpatnībām, kas tik lielā mērā kopējas katram jaunradīšanas darbam, vai tas būtu zinātnes, mākslas, vai tautas dzīves veidošanas laukā. Katrs jaunas un lielas idejas nesējs, vismaz šķietami, runā pretim tam, kas jau pastāv. Par to viņu nolād, met cietumā, ved uz ešafotu, dedzina uz sārta, labākā gadījumā tur par plānpriātu un par to smejas. Lai pasludinātu jauno domu, nereti vajaga vairāk drosmes, nekā kara laukā. Lai jauno ideju reālizētu, vajadzīga dzelzs griba un neatlaidība. Ja tas viss laimīgi apvienots vienā personā, tad izdodas veikt lielus dar-

peame lugema suuri ārkamisaja tegelasi, kes päästsid lātlasi kokkusulamisest teiste rahvustega, sāārased olid Lāti iseseisvuse rajajad, tema uuma aja tegelased, kes vallutasid ja asutasid Lāti riiki. Ei ole veel tulnud aeg rāākida neist tegelasist, nende tāhtsusest ja sellest, kuivōrt nad tāitsid oma ajaloolist ūlesannet, aga kui meie nendest mōningateest juba rāākisime, siis ainult sellepārast, et saatus on kiskunud neid meie keskelt enne, kui nad suutsid anda kōike seda, mis nad vōisid anda, sellepārast et on katkikisutud nende isikliku elu lōng, olgugi, et veel ei ole lōppenud rahva elus see loomise ajajārk, mida nad kandsid kui sāravat tāhte.

Ūks silmapaistvamaid selle ajajārgu tegelasi on esimene Lāti vālisminister Zigfrīd Me'erovits, kelle nimi kutsub meid kokku iga aasta 26. jaanuaril, sel pāeval, millega igal lātlasel on nii palju seotud, millega nii tihedalt seotud Z. Meierovits'i tōō, et juba sellest on küllalt, et tema nimi elaks lāti rahvas senī, kuni elab lāti rahvas.

Z. Meierovits'i tōō on veel nii elav kōikide mālestuses, et ei ole pōhjust sellest veel rāākida, kui ei katsu sūvendada nīsuguste faktide analāāsi, milledel ei vōi olla veel ajaloolist perspektiivi, ja millest ma ei pea rāākima. Aga kui Meierovits ja need, kes ūhes temaga tāitsid suuri ūlesandeid ajaloolisel silmapīlgul, on rahvuskangelased, siis nende tōō on kogu rahva omandus ja iga kodanik on kohustatud mōtlema jā tegema kōik, mis on tema vōimuses, et riīgi loojate, rajajate ja kindlustajate tehtud raamid saaksid tāidetud sisuga.

Mōodamīnnes ma ei vōi mainimata jātta neid omapārasusi, mis nii suurel māāral ūhised igale uuestiehitamise tōōle, olgu ta teaduse, kunsti vōi rahva elu moodustamise ajal. Nāb, et iga uue ja suure idee kandja rāāgib vastu sellele, mis juba on. Sellepārast teda laimatakse, pannakse vangi, viiakse ešafotile, pōletatakse tules, paremal juhusel loetakse nōrgameelseks ja naerdakse tema ūle. Uue mōtte kuulutamiseks on sagedasti tarvis rohkem julgust kui sōjavāljal. Uue idee elluviimiseks,

bus, gan ne gūt laika biedru atzinību.

Jaunās idejas vienmēr runā pretim tam, kas „acīm redzams“. Mēs tak redzam savām acīm, ka saule uzlec un noriet, vai tad nav aplami apgalvot pretē-

Latvijas ārlietu ministrs V. Salnais.
Lāti välisminister V. Salnais.

peab olema raudne tahtejoud ja jāreljātmatus. Kelles kõik see õnnelikult ühendatud, see võib teha suurt tööd, kuid mitte saavutada kaasaegsete poolehoidu.

Uued ideed räägivad alati vastu sellele, mis on „silmadega nähtav“. Meie näeme ometi oma silmadega, et päike tõuseb ja läheb loeja, kas siis ei ole hullumeelsus

Igaunijas ārlietu ministrs J. Seljamaa.
Eesti välisminister J. Seljamaa.

jo? Vai nav sadedzināms uz sārta zaimotājs, kas geocentriskās pasaules vietā liek heliocentrisko un ar to nogāž no troņa visvareno cilvēku un pašu zemi padara par putekli kosmosā! Vai nav jāsmejas par tiem, kas pasaules impēriju laikmetā sapņo par 1½ miljona tautas patstāvīgu valsti, pie tam tad, kad šī tauta izpostīta un pa daļai kļūst pa austrumu tukšnešiem! Vai nopietni ņemami fantasti, kas šīs tautas vārdā sit pie pasaules vareno durvīm un sauc: „Mēs gribam būt kungi mūsu dzimtajā zemē!“ Un ne-

rääkida, et see ei ole tōsi. Kas pole tules põletatav inimene, kes geotsentrilise maailma asemele paneb heliotsentrilise ja sellega kukutab troonilt kõikvõimsa olevuse — inimese ja teeb maad tolmuks kosmoses! Kas ei pea naerma nende üle, kes maailma imperiumide ajastul unistavad 1½ miljoni arvulisest rahvast iseseisva riigina, veel siis, kui see rahvas on laastatud, ja osalt rändab ida legendikkudel! Kas räägime tõsiselt unistajaist, kes oma rahva nimel koputavad maailma võimukandjate ustele. ja hüüavad: „Meie tahame olla isandad

mitās arī tad, kad visas jaunās valsts teritorija ir kugis jūrā. Bet 1921. g. 26. janvārī šis sapnis ir piepildīts un Latvijas neatkarība tikpat neapšaubāms fakts, kā zemes griešanās ap savu asi. Kā lielu zinātnes patiesību atklājēji nojauž jauno atziņu saules lēktu dažreiz gadu desmitus, dažreiz gadu simtus agrāk par saviem laika biedriem, tā arī lielie tautas darbinieki agrāk par citiem mana lielu vēsturisku pārvērtību tuvumu un dod tām savu izteiksmi.

Lieli darbinieki dzīvo ne tikai savu personīgo dzīvi, bet turpina to arī savos darbos, un ja šie darbi pastāv mūžīgi, tad arī darbinieki dzīvo mūžīgi. Šoreiz lai būtu izteiktas dažas pārdomas par Z. Meierovica darba tālāko likteni un varbūt no cita viedokļa, kā līdz šim. Es gribētu piekartināt jautājumam, vai jauno nacionālo valstu nodibināšana ir tikai gadījums, jeb tā iekļaujas visā lielo pārvērtību laikmeta stilā un tai ir loģiskas nepieciešamības raksturs.

Kāds tad nu ir lielo pārvērtību laikmeta gars, naidīgs vai labvēlīgs tautu pašnoteikšanās principam, un kādas mūsu tautas izredzes pastāvēt lielo pārvērtību straumē? Ja meklējam šī laikmeta raksturojumu visā plašumā, tad dzirdam no vienas puses tādus apzīmējumus, kā vakaru kultūras sabrukumus, Eiropas bojāeja, pastāvošās sociālās iekārtas un saimniecības sistēmas bankrots, parlamentārisma krīze, morāles pagrimsana, ģimenes sairšana, dzīves apnikums un ideālu trūkums, panāmas un korrupcijas, strupceļš, kurā novedusi tehnikas attīstība ar bezdarba posta sekām, atbrūpošanās vietā bruņošanās, tautu sadarbības vietā to norobežošanās un neuzticība — tādi laikmeta novērtējumi rēgojas pretim no katras laikraksta slejas. Ja tie pareizi, tad jau viena alga, vai vienādi jeb otrādi aizejam bojā, mazliet agrāk vai vēlāk, tas būtu sīkums.

Bet tajā pašā laikā redzam, ka mums padodas un klausā telpa, jo satiksmes ātrums padara zemi mazu un iznīcina atstatumu starp tautām, mums padodas un klausā laiks, jo dzīves rituma ātrums padara dzīvi daudzkrāt bagātāku kā pirms simts gadiem, mēs pagarinām mūžu, uz-

oma kodumaal!" Ja nad ei jāta järele isegi siis, kui kogu uue riigi territooriumiks on laev merel. Aga 1921. aasta 26. jaanuaril see unistus täitub, ja Lāti iseseisvus on samasugune tōsiasī, kui maa ringlemine. Nagu suurte teaduslikkude tōdede le'djad nāevad uute teadmiste pāikese tōusu aastakūmmneid ette, mōnikord juba aasta-sajandeid enne oma kaasaegseid, samuti ka suured rahvajuhid tunnevad enne teisi suurte ajalooliste pōorangute lāhendust ja annavad nendele oma vāljenduse.

Suured tegelased ei ela ainult oma isiklikku elu, vaid elavad veel edasi ka oma tōodes, ning kui need tōod pūisivad igavesti, siis ka tegelased elavad igavesti. Seekord olgu avaldatud mōningad mōtted Z. Meierovits'i tōo edaspidisest saatusest ja, vōib-olla, teisest vaatekohast kui senini. **Mina tahaks puudutada kūsimumst, kas uute rahvuslikkude rīikide rajamine on ainult juhul vōi on ta suurte muudatuste ajajārgu kocsseisus osana ning, kas temal on loogilise tarviduse iseloom.**

Missugune on suurte muudatuste ajastu vaim, vaenuline vōi hāa rahva iseseisvaks saamise printsiibile, ja missugused on vāljavaated meie rahva pūsimisele suurte muudatuste voolus? Kui otsime selle ajajārgu iseloomustamist laiema, siis kuuleme ūheltpoolt sāaraseid sōnu, nagu lāānekultuuri hukkaminek, Euroopa hāvimine, praeguse sotsiaalse korra ja majanduse sūsteemi pankrott, parlamentaarsuse krīis, moraali langemine, perekonna nōrgenemine, elutūdimus, ideaalide puudus, panamad ja korrupsioonid, risttee, kuhu viinud tehnika areng tōostuse hādaohuga, vāevāhendamise asemel relvastumine, rahvaste koostōo asemel nende isolatsioon ja umbusaldus — sāarased ajastu iseloomustamised leiavad aset iga ajalehe veergudel. Kui see on ōige, siis ūkskōik — lāheme hukka nii vōi teisiti, natuke varem vōi hiljem, see oleks pīsiasī.

Aga samal ajal nāeme, et meie allub ruum, kuna ūhenduste kiirus teeb maa vāikseks ja hāvitab kaugese rahvaste vahel, meie kās on ka aeg, kuna elukāigu kiirus teeb elu palju rikkamaks kui 100 aastat tagasi, meie pikendame oma eluiga, vōites haigusi ja epideemiaid, meie vōimu all on eetri lainete meri, mis viib lauluhāāli

varēdami slimības un epidēmijas, mums klauša ētera vilņu jūra un aiznes dziesmu skaņas katrā būdīnā, un šīs būdīņas iemītnieki bauda dzīves ērtības, par kādām nesapņoja senie valdnieki. Mēs pētām zvaigžņu ķīmisko sastāvu un zvaigžņu miglājos atrodam atminējumu mūsu zemes mīklām un gūstam jaunas atziņas, cik reta parādība, varētu teikt brīnums, kosmosā ir dzīvība. Vai tādi ieguvumi un vara izskatās pēc pasaules bojā ejas?

Bet tie skar tikai ārējo pasauli. Nesalīdzināmi lielākas ir pārvērtības mūsu iekšējo atziņu pasaulē, kas skārušas matēmatikas un mēchanikas pamatus, nostādīdamas jaunā gaismā jēdzienus par telpu un laiku, par matēriju un enerģiju, par pasaules uzbūvi. Teorētiskā fizika ir aizpildījusi, nesen vēl likās nepārspējamo, bezdibeni starp dabas zinātnēm un gara zinātnēm, reliģiju un mistiku, izraudama pamatus zem kājām materiālismam, kas ir miris, bet kuŗa gars vēl spokojas, jo tā liķis nav apglabāts.

Ja ņem vērā, ka Galileja un Nutona mēchanika un Nutona un Leibnica bezgalīgi mazo lielumu matēmatika tapa par pamatu apzīlbinošām zinātnes un tik daudz apbrīnotās un lādētās tehnikas progresam, kas iedrošinātos apgalvot, ka pārvērtības teorētisko atziņu pasaulē rīt nepārvērtīs visu materiālo pasauli! Vai tāds jaunradīšanas temps izskatās pēc cilvēces vecuma, noguruma, kultūras bojā ejas?

Es pieskaŗos šiem it kā tāliem jautājumiem, lai kaut pāra vilcienos atzīmētu, cik lielā mērā pārdzīvojamais laikmets ir tiešām lielu pārvērtību laikmets visās dzīves nozarēs. Pārmaiņas tautu attiecībās, ir tikai viena šo pārvērtību izpausme, kas iet līdztekus ar visām citām un ir ar tām cieši sakarā.

Ja dzīves un notikumu gaita runā pretim kādai teorijai, tad likvidējama tāpēc nevis dzīve, bet aplamā teorija. Ja saimniekošanas sistēma vairs neatbilst civilizācijas attīstības stāvoklim, tad jāmaina sistēma, bet nevis jāaptur progress. Ja satricināti ētiskie pamati, tad nav jātur kritošie elki, bet jārada jauni ideāli. Cilvēces eksistence būtu apdraudēta, ja būtu jeb tuvotos patēriņa produktu trū-

igale poole ja toob igasse majja elumu-gavusi, milledest ei unistanud isegi endised keisrid. Meie uurime tāhtede keemilist koosseisu ja tāhtedes leiame vastuse meie maa mõistatustele ja avastame uusi teadusi, kui huvitav, võiks ütelda — imelik, on kosmoses elu. Kas säärasead saavutused ja võim näib maailma hukkumisena?

Agā nad puudutavad ainult välismaailma. Vördlematult suuremad on muudatused meie sisemises maailmas, mis puudutanud matemaatika ja mehanika aluseid, näidates uuel valgusel mõisteid ruumist ja ajast, mateeriest ja energiast, maailma ehitusest. **Teoreetiline füüsika on täitnud hiljuti veel ülepeäsmatuna näiva kuristiku loodusteaduse ja vaimuteaduste vahel, religiooni ja müstika vahel, võttes alused materialismilt, mis on surnud, agā mille vaim veel ilmut, kuna tema keha on veel matmata.**

Kui paneme tähele, et Galilei ja Newtoni mehaanika ja Newtoni ja Leibnitsi lõpmata väikeste suuruste matemaatika sai aluseks teaduse ja tehnika progressile, kes julgeks ütelda, et muudatused teoreetilise teaduse maailmas ei muuda homme kogu materjaalset maailma! Kas säärane uuestiehitamise tempo näib inimsoo vanadusena, kultuuri hävinemisena?

Ma puudutan neid kaugeid küsimusi, et lühedalt mainida, kui suurel määral praegune ajajärk on suurte muudatuste ajastu kõgil elu aladel. Muudatused rahvaste vahekordades on ainult üks nende muudatuste väljendus, mis läheb paralleelselt teistega ja on ühenduses nendega.

Kui elu ja sündmuste käik räägib vastu mõningale teooriale, siis peame likvideerima selle teooria, agā mitte elu. Kui majanduse süsteem ei vasta enam tsivilisatsiooni arengu seisukorrale, siis peame vahetama süsteemi, agā mitte kinnihoidma progressi. Kui on kõigutatud eetilised alused, siis ei pea kinni hoidma langevaid ebajumalaid, vaid looma uusi ideaale. Inimkonna eksistents oleks ähvardatud, kui oleks ehk läheneks tarvitavate ainete puudus. Kui on nende küllus, siis see tähendab, et teadus ja tehnika, kui inimese saavutus-

kums. Ja to ir pārpilnība, tad tas nozīmē, ka zinātne un tehnika, kā ieguvumos iemiesota cilvēka uzvara pār dabas spēkiem, kā gadu miljonu garās cīņas rezultāts, sasniegusi tādu attīstību, ka cilvēce ar uzviņu nodrošināta ar eksistences līdzekļiem. Cilvēce nākamībā patērēs vienmēr mazāku darba spēku un enerģijas daļu elementārās eksistences prasību apmierināšanai, un vienmēr vairāk enerģijas atdos dzīves ērtību izveidošanai tur, kur to šobrīd nav, tas ir plašajos laukos, kas ir un paliks visas dzīves pamats, ko pēdējais pusgadu simtenis ir turējis likteņa pabērņa lomā. Lai nekad neaizmirstam, ka šodien mūsu starpā nav Z. Meierovica tādēļ, ka neizkopta bija un vēl ir mūsu zeme. Jaunradīšanas darbs tuvākā nākamībā visintensīvāki noritēs lauksaimniecības zemēs. Vai tas būtu gadījums, ka jaunās valstis ir agrārvalstis.

Pārpilnībā var būt tikai tie priekšmeti, kas apmierina cilvēka elementārās eksistences prasības. Cilvēka augstākām prasībām nav robežu. Bet tās var apmierināt tikai darinājumi, kas atbilst patērētāja individuālajām prasībām un nevar būt masu produkcijas ražojums. Tie vienmēr skārs patērētāju gaumi un daļuma izjūtu. Uz tiem cilvēce nākamībā vērsīs lielāku daļu brīvās enerģijas. Bet šo vērtību darināšana prasa individuālā radīšanas elementa ieviešanu darbā. Materiālām vērtībām pretim nostājas gara kultūra, jaunradīšanas spējas, daļuma izjūta un izdoma, spējas ražot izsmalcinātus darinājumus. Stāv priekšā ražošanas sistēmas reorganizācija, tuvinot augstāko vērtību patērētāju to ražotājam. Viņpildīgajā kultūras attīstības gaitā centrālizācijas un nivelēšanas posmam seko decentrālizācijas un individuālizācijas posms. Bet izveidot līdz augstākai pakāpei savu īpatnību, atraisīt savu nacionālo ģeniju un tā izpildīt savu vēsturisko pienākumu var tikai patstāvīga tauta.

Saimnieciskais sabrukums ir valdonīga laikmeta gara pavēle mest mieru rasu un tautu ekspluatācijai. Nevar ilgāk pamatot vienas rases jeb vienas tautas labklājību uz citu rēķina. Zinātnes un tehnikas ieguvumi paliek par visas cilvēces īpašumu. Cilvēka vienādo tiesību dekla-

teskeahastatud vōit looduse jõudude üle miljonite aastate pika vōitluse resultaadina, on jõudnud sārāse arenguni, et inimkond on kindlustatud eksistentsi abinōudega. Tulevikus tarvitab inimkond ikka vāiksemat tōōjōudu ja energiāt elementaarse eksistentsi nōuete rahuldāmiseks ja ikka rohkem energiāt pūhendab elu mugavuste loomiseks sinna, kus neid praegu veel ei ole, see on maal, mis on ja jāāb kogu elu aluseks, mille viimane poolsajand on hoidnud saatuse vaeslapse osas. Ārgem unustagem, et Z. Meierovits ei ole tāna meie keskel ainult sellepārast, et meie maa oli ja on veel arendamata. **Uuestiehitamise tōō areneb tulevikus kōige intensiivsemalt pōllumajanduse mail.** Kas see oleks juhus, et uued riigid on pōllumajanduslikud riigid?

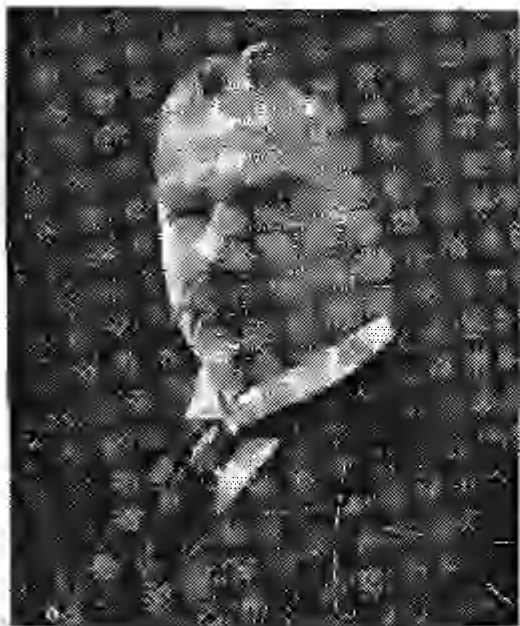
Ūliproduktsioon vōib olla ainult neist esemeist, mis rahuldavad inimese elementaarsema eksistentsi nōudeid. **Inimese kōrgemai nōuetei ei ole piire.** Aga neid vōivad rahuldada ainult tooted, mis vastavad tarvitāja individuāalseile nōuetele ja ei vōi olla masside produktsiooni tooted. Nad puudutavad alati tarvitāja maitset ja ilutunnet. Sinna suunāb inimkond osa vābast energiast. Aga nende vāārtuste tootmine nōuāb individuāalse loomingu elementide toomist tōōsse. **Materiāalseile vāārtusile astuvad vastu vaimukultuur, uuestiehitamise anded, ilutunne ja anded toota peeneid esemeid.** Ees seisab tootmise sūsteemi reorganisatsioon, lāhendades kōrgemate vāārtuste tarvitājat nende tootjale. Laintele sarnanevas kultuuri arengus tsentralisatsiooni ja nivelatsiooni ajastule jārgneb detsentralisatsiooni ja individualisatsiooni ajajārk. **Aga arendada oma omapārasusi kōrgema astmeni, vābastada oma rahvuslikku geeniuist ja nōnda tāitma oma ajaloolist ūlesannet vōib ainult iseseisev rahvas.**

Majanduslik kokkuvarisemine on valitseva ajajārgu vaimu kāskjātta kōrvale rasside ja rahvaste eksploatatsiooni. **Ei vōi enam pōhjendada ūhe rassi ehk ūhe rahva hāād kāekāiku teiste arvel.** Teaduse ja tehnikas saavutused jāāvad kogu inimsoo omanduseks. **Inimeste ūheōigustuse deklaratsiooniile pidi jārgnema**

rācijai neizbēgami bija jāseko tautu vienādo tiesību atzīšanai. Un kā feodālās sistēmas krišana nepazudināja tautu, tā tautu pašnoteikšanās tiesības nenozīmē cilvēces bojā eju, un nekādi tautu hegemonijas atjaunošanas mēģinājumi neglābs veco pasauli.

Varbūt ir nogurušie, kas nevar sekot tagadnes straujajai gaitai. Lai tad viņi nestāvē mums ceļā. Mēs, jaunās tautas, ie-

rahvaste üheõigustluse tunnistamine. Samuti kui feodaalse süsteemi langemine ei hävitanud rahvast, nii rahvaste enesemääramise õigused ei tähenda inimsöö hukkaminekut, ja mingisugused rahvaste hegemonia uuendamise katsed ei päästa vana maailma.

Latvijas - Igaunijas biedrības priekšsēdētājs
A. Alberings.
Lāti - Eesti ühingu esimees A. Alberings.

Igaunijas - Latvijas biedrības priekšsēdētājs
A. Piip.
Eesti - Lāti ühingu esimees A. Piip.

sim līdz varenai kultūras attīstības plūsmai. Mums nenoreibs tās straujumā galva un nenogurs to valdot pie arkla rūdītā roka. Uzvara, ko guvām pārcilvēcīgajā cīņā pirms 15 gadiem, un tas, ko esam veikuši pašu spēkiem 15 gados, kas ir tikai mirklis valsts mūžā, liecina par tautas dzīvības spēku. Ja dzirdama kurnēšana un vērojams nemiers un īgnums, tad tas liecina, ka tēvu zemes mīlestībā kvēlojošai tautas sirdij dzīves attīstības un valsts celšanas ātrums ir vēl par mazu.

Ētikas pamati ir satricināti tad, kad grēku slavē un netikumus slēpj, kad notrulināta taisnības sajūta. Bet ja tos nosoda un sašutumā lād, tad dzīvs ir morā-

Võibolla on väsinuid, kes ei jõua jälgida oleviku kiiret käiku. Ärgu seisku nad meil teel. Meie, noored rahvad, läheme võimsa kultuuri arenguni. Meie pää ei pöörita ja adra juures harjunud käsi ei väsi. Võit, mille saavutasime võitluses 15 aastat tagasi, ja kõik see, mida oleme teinud oma jõududega 15 aasta jooksul, mis on ainult silmapilk rahva elus, tunnistab rahva elujõudu. Kui kuuleme laitmist ja näeme rahutust, siis see tunnistab, et isamaa armastuses põlevale rahva südamele on elu arengu ja riigi ehitamise kiirus veel liig väke.

Eetika alused on kõigutatud siis, kui pattu kiidetakse ja kõlblusetust varja-

liskais spēks. Mēs nokratīsim putekļus, ko sacēla svešie garāmgājēji, un izcelsim no tiem latviešu goda prātu un sirdsskaidrību, un celsim atkal godā augstāko dāvanu, kas cilvēkam dota — darbu, ko nievā un nīst aizejošās pasaules pravieši. Mums jāatrod pašiem sevi un garīgo vērtību apcirknī jāšķir zelta graudi no gadījuma ienestām pelavām, jānoliek savā vietā vērtīgais, ko uzkrājuši senči un ko devušas patiesi lielās kultūras, lai ar to saistītu nākamo jaunradīšanas darbu un tā pildītu mūsu aicinājumu.

Latvietis viensētnieks, kas asi skatījis savā vientulībā dabas parādību sakarus, ko ielas troksnis nav traucējis iegremdēties dvēseles dziļumos, nav pūļa cilvēks un nemīl baru. Runājot Veseļa vārdiem „Gribai uz varu latvietis stāda pretim gribu uz laimi. Aristokrātiskai izlasei — vispārējo dižciltību.“ Mēs nespējam būt apspiedēji un nebaidamies, ka no mums izkūņosies plēsonis, kurā kāds vakaru gudrais atradis cilvēka dabas un vēstures atrisinājumu.

Radot mūžīgās garīgās vērtības, darināsim patikamu pieminekli Latvijas cēlējiem. Tanis dzīvos mūžīgi arī Zigfrids Meierovics. Mēs esam tapuši kungi mūsu dzimtajā zemē, mums jātop kungiem pār mūsu zemes un tautas radošiem spēkiem! Dievs, svētī Latviju!

Prof. Dr. J. Auškaps,
Latvijas universitātes rektors.

takse, kui on nōrk ūguse tunne. Aga kui neid laimatakse, siis moraalne jõud veel elab. **Meie raputame enestest selle tolmu, mida jātsid vōōrad mōōdaminejad ja tōstame kōrgele lātīlase aumeele ja puhta sūdame, tōstame jälle ausse kōrgema ande, mis inimesele on antud — tōō, mida ei salli endise maailma prohvetid.** Meie peame leidma iseennast ja vaimliste vāertuste vahel peame kōrvaldama haganaid kuldteradest, peame silmaspidama vāertusi, mida meile andnud esivanemad ja suured kultuurid, et sellega siduda uuestiehitamise tōōd ja tāita meie ūlesannet.

Lātīlane — ūksiku talu omanik, kes ūksinda on vaadelnud loodust ja keda tānava lārm ei ole takistanud vaatamast inimese hinge sūgavustisse, ei ole massi inimele ja ei salli karjakaupa tegutsemist. Rāākīdes Veseli sōnadega „Vōīmu pūīdele lātīlane seab vastu pūīde ōnne jārele. Aristokraatsele valīkule — ūldise suursuguse.“ Meie ei suuda olla vāljapressījad ja ei karda, et meist vōīks kujunduda metsloom, kelles keegi tark Lāār est leid s inimese loomu ja ajaloo lahendust. Luues uusi vāārtusi, pūstitame meeldīva ausamba Lāti ehitajaile. Igavesti elab ka Zigfrīd Meierovīts. Meie oleme isandad oma kodumaal, meie peame saama isandaiks meie maa ja rahva loovate jõūdude ūle! Jumal, kaitse, Lātīmaad!

Prof. Dr. J. Auškaps,
Lāti ūlīkooli rektor.

Quel monument faut-il eriger aux fondateurs de la Lettonie?

(Discours prononcé à la soirée commémorative de Z. A. Meierovics.)

L'homme qui travaille pour son peuple devient héros national si l'oeuvre qu'il a accomplie touche les intérêts généraux de la Nation et laisse des empreintes profondes sur la formation des destinées nationales. Ces personnalités d'une grandeur exceptionnelle n'apparaissent que rarement aux périodes de l'histoire dites normales, mais d'habitude elles surgissent d'une manière inattendue, comme si elles sortaient du sol même de la terre natale, aux grands tournants de la vie du peuple

ou bien aux moments où il subit de dures épreuves du sort, lorsque toute son énergie doit se concentrer dans la résistance aux forces adverses, ou bien aux époques de grande prospérité, quand la courbe du progrès culturel et du bien-être matériel monte incessamment. Il arrive fréquemment que de semblables périodes s'entrelacent étroitement, de façon qu'il devient même difficile de les séparer dans le temps, et il arrive souvent qu'elles présentent une interdépendance serrée. Les grandes personnalités sont le produit de l'énergie vitale du peuple: de même que tout être vivant,

la nation elle-aussi fait atteindre à sa force vitale le plus haut degré de concentration aux moments de danger menaçant et cette force se concrétise dans les héros nationaux, dont l'apparition ou le défaut aux moments critiques de l'histoire de chaque peuple donnent la mesure exacte de sa capacité de vie et d'existence, et de la venue ou du manque desquels dépendent toutes ses destinées futures.

Dans la vie des Nations de grandes catastrophes sont bien souvent suivies d'étonnantes périodes de prospérité, au point que ces dernières paraissent être les conséquences des premières. Ce rapport de cause à effet doit être cherché dans les forces que le peuple capable de vivre a éveillées et qui, dans la personne des héros nationaux, non seulement sauvent la Nation du danger, mais lui créent aussi une vie nouvelle.

De tels héros ont paru aussi aux heures critiques de la vie du peuple letton; ils ont tracé dans l'histoire de grands faits en caractères éternels et ont donné la preuve tangible de la puissance des énergies de la Nation. Parmi eux nous devons compter les grands chefs de notre mouvement de résurrection nationale qui ont su sauver le peuple de la disparition qui se serait accomplie par l'absorption de la part d'autres Nations, en font partie les hommes qui ont reconquis l'indépendance de la Lettonie, qui ont su fonder l'Etat letton et lutter pour lui. Le temps n'est pas encore venu de parler de ces hommes, du rôle qu'ils ont joué et de la manière dont ils se sont acquittés de la tâche qui leur a incombé. Si néanmoins nous parlons de quelques uns d'entre eux, c'est parce que le destin impitoyable les a arrachés de notre milieu avant qu'ils n'aient pu donner tout ce qu'on avait le droit d'attendre de leur énergie, c'est parce que leur vie a été coupée avant que ne soit terminée la période de création dans la vie du peuple dont le signe lumineux présidait à leurs actions.

L'une des figures les plus marquantes de cette période fut le premier ministre des Affaires Etrangères de Lettonie—Zigfrids Meierovics, dont le nom nous réunit le 26

janvier de chaque année, au jour anniversaire d'un événement qui a un sens tellement profond pour chaque Letton et dont le rapport avec le nom de Meierovics est tellement étroit que ce rapport seul suffirait pour que son nom vive aussi longtemps que vivra le peuple letton.

L'oeuvre de Z. Meierovics se présente encore à la mémoire de tout le monde dans une telle oréole de vivacité qu'il est inutile d'en parler ici, à moins qu'on ne se hasarde dans une analyse de faits et de rapports dépourvue pour l'instant de toute perspective historique et que je n'ose pas, pour ma part, aborder. Mais si Meierovics, ainsi que tous ceux qui comme lui surent faire des prodiges de travail au tournant de l'histoire, doivent être considérés comme des héros nationaux, alors leur oeuvre appartient à la Nation, et chaque citoyen a non seulement le droit mais bien plutôt le devoir de penser et d'agir dans toute la mesure de ses forces pour que les cadres tracés par les fondateurs et les créateurs de notre Etat indépendant soient remplis d'un contenu digne de l'idéal qui les a guidés.

Qu'il me soit néanmoins permis de dire en passant quelques mots des particularités qui se retrouvent dans une mesure si grande dans toute oeuvre de création, que ce soit dans le domaine de la science, de l'art ou de la formation de la vie d'un peuple. Tout homme qui porte une grande idée porte aussi, au moins en apparence, la contradiction de l'état des choses existant. Pour cette raison on le maudit, on le jette en prison, on le conduit à l'échafaud ou au bûcher; dans le meilleur des cas on le prend pour un pauvre illuminé exposé aux risées du public. Bien souvent pour déclarer une idée nouvelle il faut plus de courage qu'au champ de bataille. Et pour la faire accepter il faut une volonté de fer et une tenacité à toute épreuve. Si toutes ces qualités se trouvent heureusement réunies dans la même personne, alors il arrive que de grandes actions soient réalisées sans mériter, toutefois, la reconnaissance des contemporains.

Les idées nouvelles contredisent toujours ce qui est "évident" à l'époque. Nous

voyons de nos yeux que le soleil se lève et se couche, comment peut-on oser affirmer le contraire? Ne faut-il pas brûler au bûcher l'homme impie qui remplace l'Univers géocentrique par l'Univers héliocentrique, détrône ainsi l'homme tout-puissant et transforme la terre en grain de poussière dans le système solaire! Ne faut-il pas rire de ceux qui rêvent de l'indépendance d'un peuple d'un million et demie au siècle des grands empires, et encore à une époque où ce peuple est dispersé, traînant sur les chemins des plaines russes le sort misérable des réfugiés de guerre, et où sa terre natale est dévastée, ne montrant plus que ruines et désolation! Peut-on prendre au sérieux ces hommes fantasques qui au nom de ce peuple frappent à la porte des grands de ce monde et s'écrient: „nous voulons être maîtres de notre terre natale!“ ... qui ne s'arrêtent même pas lorsque du territoire de l'Etat à fonder il ne reste plus qu'un bateau à la mer! Le 26 janvier 1921 ce rêve fut réalisé et l'indépendance de la Lettonie devint un fait aussi incontestable que le mouvement de la terre autour d'elle-même. De même que les porteurs des grandes découvertes scientifiques pressentent la venue de vérités nouvelles des dizaines d'années et quelquefois même des siècles avant le commun des hommes, ainsi les grands chefs des Nations voient avant les autres l'approche des grands moments de l'histoire et savent leur imposer leur empreinte.

La vie des grands hommes n'est pas seulement leur vie personnelle; ils poursuivent leurs vies dans leurs oeuvres et elles durent ce que durent ces dernières. Qu'il me soit permis de faire cette fois quelques réflexions sur les destinées futures de l'oeuvre de Meierovics, et de les faire peut-être d'un autre point de vue qu'on ne l'a fait jusqu'à présent. Je voudrais parler de la question de savoir si la fondation des nouveaux Etats nationaux est à considérer comme un pur cas de hasard, ou si elle fait harmonieusement partie des événements de la grande époque des transformations et porte le caractère d'une nécessité logique.

Essayons donc de voir quel est l'esprit de cette époque des grandes transforma-

tions et essayons de voir s'il est favorable ou défavorable au principe déclarant le droit des peuples de disposer librement d'eux-mêmes, et tâchons de voir quelles sont les perspectives de notre peuple de maintenir sa situation dans le flux des événements. En cherchant de caractériser notre temps d'une manière générale, nous trouvons d'un côté des affirmations prononçant la décadence de la civilisation de l'Occident, la fin de l'Europe, la faillite de notre ordre social et de notre système économique, la crise du parlementarisme, la dissolution de la famille, le manque de la volonté de vivre et le défaut d'idéals élevés, la répétition constante des affaires de corruption, bref — une impasse où nous a conduit le progrès de la technique par la voie du fléau du chômage, l'armement au lieu du désarmement, des soupçons mutuels constants au lieu de la confiance et de la collaboration internationales. Chaque ligne de nos journaux quotidiens nous parle d'un tel état de choses, prononce un pareil jugement sur notre époque. S'il était vraiment exact, alors il serait plus ou moins indifférent de quelle façon nous arrivons à la catastrophe, et il ne vaudrait vraiment pas la peine de s'efforcer à déterminer si elle viendra aujourd'hui ou demain.

Mais que voyons-nous en même temps de l'autre côté? Nous sommes arrivés à dominer l'espace, car la rapidité des communications anéantit les distances séparant les peuples, nous dominons le temps, car le rythme accéléré de la vie la rend infiniment plus riche qu'elle ne l'était il y a cent ans, nous prolongeons la vie en l'emportant sur les maladies et les épidémies, nous avons à notre service l'océan des ondes de l'éther qui portent la musique et le savoir même aux habitants des chaumières qui peuvent jouir aujourd'hui de certains comforts dont autrefois ne pouvaient même par rêver les puissants et les riches. Nous étudions la composition chimique des astres et nous trouvons dans les constellations célestes la solution à mainte énigme de notre terre, nous arrivons à trouver que la vie est un phénomène rare, voir même un miracle, dans l'univers cosmique. De telles connais-

ces et un tel pouvoir portent-ils vraiment l'empreinte d'une fin prochaine?

Mais tout ceci ne se rapporte qu'au monde extérieur. Incomparablement plus grandes sont les modifications dans le domaine des connaissances intérieures, surtout celles qui ont trait aux bases mêmes des mathématiques et de la mécanique, en mettant dans une lumière nouvelle nos conceptions de l'espace et du temps, de la matière et de l'énergie, de la structure de l'Univers. La physique théorique a comblé l'abîme, encore récemment considéré comme infranchissable, entre les sciences naturelles et les sciences spirituelles, la religion et la mystique, et a démolì les fondements du matérialisme, dont le phantôme erre encore comme un revenant, car son cadavre n'est par encore enterré.

Si l'on prend en considération que la mécanique de Galilée et de Newton et le calcul infinitésimal de Newton et de Leibniz furent le point de départ d'un essor étourdissant de la technique, tant admirée et tellement maudite, qui oserait alors affirmer que les transformations dans le domaine des conceptions théoriques n'apportent demain une modification complète du monde matériel! Un tel rythme de création porte-t-il vraiment l'empreinte de la violence et de l'épuisement de l'humanité, a-t-il l'air d'un signe précurseur d'une catastrophe de l'humanité?

J'ai effleuré ces quelques questions qui peuvent paraître déplacées pour noter en quelques traits dans quelle mesure notre temps est vraiment une époque de grandes transformations dans tous les domaines de la vie humaine. Les modifications dans les rapports entre peuples ne représentent que l'un des aspects de l'extériorisation de ces transformations; elles vont de concert avec les autres et leur sont étroitement liées.

Si le cours de la vie est contraire à une théorie, alors ce n'est point la vie qu'il faut détruire, mais bien la fausse théorie. Si le système économique ne répond plus à l'état du progrès de l'humanité, alors il faut changer de système et non point arrêter le progrès. Si les fondements moraux sont ébranlés, il ne faut pas étayer les idoles chancelantes, mais créer un idéal

nouveau. L'existence de l'humanité serait vraiment menacée dans le cas où les produits de consommation commenceraient à faire défaut. S'il y en a en profusion alors ce fait peut dire que la science et la technique, dans les réalisations desquelles se trouve exprimée la victoire de l'homme sur les forces de la nature en tant que résultat d'une lutte séculaire, ont atteint un tel niveau de développement que l'humanité est pourvue avec excédent des moyens d'existence. A l'avenir l'humanité utilisera une part toujours décroissante de son énergie de travail pour la satisfaction des exigences élémentaires de l'existence, et elle disposera toujours de plus d'énergie pour faciliter et développer davantage la vie là où c'est nécessaire, c'est-à-dire surtout dans les vastes campagnes, qui sont et resteront la base de toute l'existence, et que le dernier siècle a tenue toujours dans le rôle du parent pauvre. N'oublions pas que si Meierovics n'est pas avec nous ce soir, c'est parce que nos campagnes avaient et ont encore besoin de beaucoup d'améliorations et de progrès. C'est dans les pays agricoles que l'avenir immédiat verra le travail de création s'accomplir avec le plus d'intensité.

Serait-ce donc un pur hasard que les nouveaux Etats sont tous des pays agricoles?

Il ne peut y avoir excédent que pour les produits qui servent à la satisfaction des besoins élémentaires de l'existence de l'homme. Les besoins plus élevés de l'homme n'ont pas de limites. Mais ces derniers ne peuvent pas être le résultat d'une production en masse. Ils seront toujours en rapport étroit avec le goût et le sens du beau du consommateur. Et c'est à des produits de cette valeur que l'humanité accordera à l'avenir une part plus grande de l'énergie disponible. Mais la production de ces valeurs exige l'introduction dans le travail de l'élément de la création individuelle. Contre les valeurs matérielles se dressent la culture de l'esprit, les aptitudes de création, le sens du beau et la capacité de produire des objets fins. Nous allons vers une réorganisation du système de la production par le rapprochement du consommateur des valeurs plus élevées à leur

producteur. Dans la marche du progrès de la civilisation toute période de centralisation et de nivellement est suivie d'une période de décentralisation et d'individualisation. Et il faut reconnaître que seul un peuple indépendant est capable de développer jusqu'au plus haut degré son individualité particulière, de libérer les énergies de son génie national et de remplir ainsi son devoir envers l'histoire.

Dans la crise économique il faut voir une ordre impérieux de notre époque de cesser l'exploitation des races et des peuples. On ne peut plus fonder le bien-être et la prospérité d'une race ou d'un peuple sur l'exploitation des autres. Les acquisitions de la science et de la technique deviennent la propriété de l'humanité toute entière. A la déclaration de l'égalité des droits des hommes devait nécessairement succéder la reconnaissance de l'égalité des droits des peuples. Et de même que la chute du système féodal ne provoqua pas la disparition des peuples, ainsi le droit des peuples de disposer d'eux-mêmes ne signifie aucunement l'approche de la fin de l'humanité, et aucune tentative de restauration de l'hégémonie de certains peuples ne saurait sauver le vieux monde.

Il se peut qu'il y ait des fatigués, incapables de suivre la marche rapide de notre temp. Alors qu'ils ne nous barrent donc pas le chemin. Nous, les peuples jeunes, nous voulons aller en avant dans la voie du progrès de la civilisation. Son rythme vertigineux en peut pas nous effrayer, et notre main ne connaîtra pas la fatigue en dirigeant le soc de la charrue dans le sillon du progrès. La victoire acquise il y a 15 ans dans la lutte surhumaine et tout ce que nous avons accompli de nos propres mains au cours de ces 15 ans, qui ne représentent qu'un laps de temps insignifiant dans la vie d'un pays, témoigne de la puissance des forces vitales du peuple. Si nous entendons des murmures et observons des signes de mécontentement, c'est que le cœur de la Nation, enflammé d'amour patriotique, trouve la marche de développement de notre Etat encore trop lente.

Les fondements moraux sont ébranlés

quand le péché est honoré et le vice caché, quand le sentiment de la justice est devenu chancelant. Mais s'ils sont condamnés et maudits, alors la force morale est plus vive que jamais. Nous secouons la poussière soulevée par les passants qui furent des corps étrangers à notre peuple et nous lui arracherons la droiture et l'honnêteté du Letton en rétablissant à sa place d'honneur la plus haute vertu dont l'homme soit doué — le travail, méconnu et méprisé par les prophètes du monde qui s'en va. Il faut nous retrouver nous-mêmes et apprendre à distinguer la bonne graine de la mauvaise dans le domaine des valeurs de l'esprit, en gardant pour nous les bonnes, accumulées par nos ancêtres et par les peuples de civilisation vraiment grande, pour les mettre à profit dans le travail de création à accomplir dans notre pays et nous rendre dignes de la mission dont nous sommes chargés.

Le paysan letton toujours individualiste, qui a vécu à part dans sa ferme séparée des autres, qui dans sa solitude a observé avec pénétration les grands rapports entre les phénomènes de la nature, que le vacarme des rues n'a pas pu détourner de la méditation sur l'essence des choses, n'est pas un homme des foules et n'aime pas les instincts grégaires. Répétons les paroles de notre poète Vesels: "A la volonté du pouvoir le Letton oppose la volonté du bonheur; à la sélection aristocratique — la noblesse générale." Nous ne sommes pas capables de devenir des oppresseurs et n'avons pas à craindre de voir sortir de notre milieu un surhomme vorace dans lequel l'un des sages de l'Occident a cru trouver la solution de la nature humaine et des problèmes de l'histoire.

C'est en créant des vérités de l'esprit d'une valeur éternelle que nous érigerons un monument digne des fondateurs de la Lettonie. C'est dans ces vérités que vivra toujours Zigfrids Meierovics. Nous sommes devenus maîtres de notre terre natale, il faut que nous devenions également maîtres des forces créatrices de notre peuple.

Prof. Dr. J. Auškaps,
Recteur de l' Université de Lettonie.

Pašreizējā momentā. Käesoleval silmapilgul.

Ir tãdas politiskas idejas, kuŗãm tik lielas tiesības dzīvot, ka grūti iedomãties, vai vispãr iespējams tãm pretim runãt. Bet viņas reãlizējot var gadīties, ka tãs paliek puscejã un tur itkã apsūno. Nevis tãdēj, ka viņas bũtu zaudējušas savu saturu vai arī ka viņu saturs bũtu pēc bũtības mainījies. Bet šīs idejas iemanto ar laiku formulu raksturu un parasti ir pierasts viņas atkãrtot, nesajũtot, ka vãrdos paslēptãs idejas ir dzīvs pienãkums. Tãdēj arī mazãkie un nenozīmīgãkie prãtojumi un spriedumi izvīrzãs par daudz priekšã un bieži vien nepieļaujamã kãrtã aptumšo pašu svarīgãko. Vai te neder kã labs piemērs arī Igaunijas un Latvijas draudzības attiecību ideja? Tai ir abu tautu dvēselēs vislabãkã un auglīgãkã zeme, tã ir abu valšķu patstãvības nodrošinãšanai tieši liktenīgi vajadzīga un viņai ir, kas attiecas uz abu zemju saimniecisko labklãjību, starptautiskã tirgũ acimredzami liela nozīme, viņã atrodami vērtīgi elementi vienas un otras kultũras padziļinãšanai un tomēr viņas izvešana dzīvē neiet uz priekšu tã, kã sirds vēlētos... Viņa vēl ir kã dãrza stãds, kuŗu kopj ar lielu rūpību un nevis kã meža ozols, kas aug ar savu vareno un milzīgo spēku.

Bet kã stãdiem ir savi labie un sliktie augšanas gadi, tã tãdi ir arī idejãm. Un vai mums tagad nav labs gads, kad asni var augt daudz sulīgãki un lielãki kã agrãk? Mēs patlaban dzīvojam laikmetã, kad pasaules tirgũ valda smaga saimnieciska krīze, kad sevi nevar piemãnīt ar illũzijãm. Mēs dzīvojam laikmetã, kad valsts iekšējãs dzīves nãkotne prasa no mums, lai mēs pasīvi nenorãudzītos, kã izveidojas mūsu liktenis. Polijas - Vãcijas neuzbrukšanas līgumam, kas radījis tikdaudz nemiera un ap kuŗu riņķo dažãdas kombinãcijas, vajadzētu bũt Igaunijas un Latvijas tuvinãšanās politikas ievērojamam dzinējspēkam. Te var pavisam mierīgi atturēties no dažãdãm spriestãnãm un nebažīties par šī draudzības līguma varbũtējãm slepenãm klausulãm, par kuŗãm nekã noteikta nezinãm un ku-

On olemas poliitilisi põhimõtteid, millede eluõigus on nu sumatorrav, et nelle nende tervikus on vaevait karta tosisemat vasturãakmist. Nad võivad aga emuviimisel jaada poolele teele peatuma ja sããl nagu taruuda. Mitte et nad oma sisu oleksid kaotanud või et see oleks ooluliseit muutunud. Kõil aga omandavad nad vormeite iseloomu, mille tarvitamisega harjutakse, ilma et nende peituvad tarvitised jãrel-dused tunduksid elavate kohustustena. Selle tagajarjel nihkuvad vãhemad ja tãhtsusetumad kaalutlused ja arvustused ling ette ja tumestavad tihti lubamatul viisil peajooned. Kas ei kuulu sãã nãitena ka Eesti - Lati soprusvahekorra pohimote? Temal on mõlema rahva hinges kõige parem ja viljakam pind, tema on mõlema riigi iseseisvuse kindlustamise seisukohalt otse saatustikult tarvik ja temal on, mis puutub mõlema maa majanduslikusse edenessisse, rahvusvahelise turu jaoks silmapaistev tãhtsus, temas leidub vããrtuslikke elemente vastastikkuseks kultuuriliseks seemendamiseks — ja ometi ei edene ta nii nagu sũda seda sooviks... Ta on veel kui aia taim, mille eest hool tõõtab, mitte aga kui metsa tamm, mis kasvab oma tervest ja tugevast jõust.

Aga nagu taimedel oma hããd ja halvad aastad, kas ei ole seda ka ideedel ja kas ei ole praegu meil mitte hãã aasta, kus võsud võivad kasvada mitme võrra lopsakamalt ja aastasũi on lai. Meie elame praegu ajajãrgus kus ilmaturul raske majanduslik surutis, kus ennast illusionidega ei saa petta. Meie elame ajajãrgus, kus riikliku iselu tulevik meilt nõuab, et meie ei jãlgiks passiivselt oma saatuse kujunemist. Poola - Saksa mittekallaletungi leping, mis tekitanud niipalju rahutust ja mille õmber keerlevad kõiksugu komb.natsioonid, peaks olema Eesti - Lati lãhenemise poliitikas tãhtsaks tõukejõuks. Võiõ vagusasti kõrvale jãtta kaalutlused ja kartused selle lepingu kõiksugu salaklauselte pãrast, millest meie midagi kindlat ei tea ja millede olemasolu vastu rããgib nii mõnigi tõsine põhjus. On tarvis ainult vããri-

ru esamībai runā pretim viens, otrs nopietns iemesls. Divas tautas, kuru attiecības ir sevišķi saspīlētas un pildītas ar politisku spridzināmo vielu, te rada modus vivendi, ar to dodamas svarīgu un raksturīgu precedentu. Ja jautātu, vai Latvija un Igaunija sniegtu viena otrai roku draudzīgas kopdarbības uzsākšanai, ja tās atrastos šādā stāvoklī, kad viņu starpā būtu tāds strīdus ābols, kā Polijas koridors. Kas tādā gadījumā drikstētu teikt: jā? Vai nu šis līgums mums skaidrī nerāda un neliek atzīt, cik maza nozīme ir visam tam, kas mūs vēl itkā šķir un cik liela vērtība tam, ko mūsu apvienošanās mums sola.

Jau norādīju, ka ir gandrīz dabiska parādība, ka lielu jautājumu attīstības gaitās nepamatoti iespīēžas dažādas atsevišķas pārrunas. Tā tas ir arī Igaunijas un Latvijas attiecību izveidošanās gaitā. Tur uzpeld te viens vai otrs saimnieciskais jautājums, te tautu attiecībās gandrīz nenovēršamie nesaprašanās gadījumi, te laikrakstu atturības trūkums, te domas par tautu nevienādo raksturu un diezin kas vēl. Un tomēr visām šīm lietām ir tikai otrās šķiras nozīme, bet pa lielākai daļai tām nav nekādas nozīmes. Tā tad tie nav maldi, ja pašreizējā momentā redzam svarīgus elementus Latvijas-Igaunijas draudzības saīsu padziļināšanai un atdzīvināšanai. Saknes ir auglīgā un bagātā zemes klēpī, un stādam, kam veselās saknes, jāaug un jāzēl.

K. Mennings,
Igaunijas sūtnis Latvijā.

liselt hinnata selle lepingu õpetlikku mõju. Kaks rahvast, kelle vahekord äärmiselt põnev ja täidetud poliitilise lõhkeainega, loovad siin modus vivendi, andes seega tähtsa ja iseloomustava pretsedendi. Kui küsida, kas oleksid Eesti ja Läti sarnases olukorras, kus nende vahel oleks nii suur tüliõun nagu Poola koridor, üksteisele sirutanud käe koostöök, kas julgeks vastata jaatavalt? Kas ei ole meile sellest lepingust nüüd otse sunduslik järeldus, et enesele selgeks teeme, kui väikese tähtsusega on see, mis meid üksteisest lahutab ja kui suure väärtusega see, mida meie ühine mine meile töötab.

Ülal tähendasin, et on peaaegu loomulik nähe, et suurtes küsimustes, nende arenemiskäigu tõkestamisel tükivad õigustamatult ette ükskkaalutlused. Nii on see ka Eesti - Läti vahekorra kujundamisel. Sää on kord üks või teine majandusküsimus, kord rahvaste piiridel peaaegu paratamatult ettetulevad sekeldused, kord ajakirjanduse tagasihoidlikkuse puudus, kord kaalutlus rahvaste iseloomu lahkumineku kohta ja ei tea mis veel. Ja ometi on kõik need asjad teise järgu tähtsusega, enamasti õeti täiesti tähtsusetu. Nii ei ole küll eksitus näha käesolevas silmapilgus tähtsaid elemente Läti - Eesti sõprusside mete süvendamiseks ja elustamiseks. Selle juured on terves ja rikkas maapõues, ja taim, mil juured terved, see peab kasvama ja võrsuma.

K. Menning,
Eesti saadik Lätis.

Latvijas — Igaunijas savienības 10 gadi. Läti — Eesti liidu 10 aastat.

Runājot par Latvijas un Igaunijas savienības jubileju, lai būtu atļauts nedaudz mest skatu atpakaļ un atcerēties tos apstākļus un ceļus, kas noveda pie savienības ar mūsu ziemeļkaimiņu.

Jau kopš jauno valstu tapšanas pirmajiem brīžiem, līdztekus rūpēm par zemes atbrīvošanu no ienaidniekiem, Latvijas un Igaunijas ārlietu vadības un sabiedrību

Rāakides Läti - Eesti liidu juubelist, olgu lubatud veidi tagasi vaadata ja tule tādā meelde neid olusid ning teid, mis vii sid liiduni meie põhjanaabriga.

Juba uute riikide rajamise momendist, kõrvuti muredega, kuidas vabastada maad vaenlastest, Läti ja Eesti välispoliitika juhid ja seltskond mõtlesid laima Balti riikide liidu asutamisest.

lielā mērā nodarbināja doma par plašākas Baltijas valstu savienības dibināšanu.

Pirmais konkretais solis šai virzienā bija Bulduru konference 1920. g. vasarā. Somijas, Igaunijas, Latvijas, Lietuvas un Polijas delegāti nedēļām ilgi meklēja ceļus minēto 5 valstu sadarbības izveidošanai uz plašākiem pamatiem.

Diemžēl Zeligovska iebrukuma un leišupoļu teritoriālo strīdu dēļ ideju par tā saukto „lielo“ Baltijas valstu savienību nācās atmetēt un tās vietā meklēt iespēju mazākas savienības realizēšanai.

Pateicoties sarežģījumiem ar Krieviju Karelijas dēļ, Somijā 1922. g. radās doma par savienību bez Lietuvas. Savu izpausmi tā atrada tā sauktā „Accord de Varsovie“, kurā bez Somijas vēl piedalījās Igaunija, Latvija un Polija. Bet arī no šī mēģinājuma nekas neiznāca, jo, apstākļiem pie tās austrumu robežas uzlabojoties, Somija vēlāk atteicās nolīgumu ratificēt un tas krita.

Palika vēl doma par Igaunijas, Latvijas un Lietuvas savienību, bet tā, vismaz pagaidam, izrādījās nereālizējama robežu strīdu dēļ, kāds bija radies sakarā ar Zeligovska iebrukumu Viļņas apgabalā.

Palikt vienām Latvijai un Igaunijai tomēr negribējās un tās 1923. gadā 1. novembrī sadēvēs rokas ciešai aizsardzības savienībai, savienībai, kas jau faktiski pastāvēja brīvības cīņu laikā.

Pēc savienības līguma, bez savstarpējas palīdzības neprovocēta uzbrukuma gadījumā, abas valstis apņemas vestsaskaņotu ārlietu politiku, neslēgt aliances un citus līgumus ar trešām valstīm, kas nebūtu pieņemami otram sabiedrotam; atrodoties karā ar kādu trešo valsti sabiedrotās valstis apņemas atsevišķi neslēgt ne pamienu nedz mieru un visas domstarpības un strīdus, kādi varētu starp tām celties, izšķirt vai nu arbitrāžas ceļā vai arī tos nodot Pastāvīgai Starptautiskajai tiesai Hagā izšķiršanai.

Tā kā savienības līgums slēgts uz 10 gadiem un tas stājās spēkā 1924. gada 21. februārī, tad š. g. 21. februārī paiet 10 gadi kopš Latvijas un Igaunijas savienības nodibināšanās.

Bez pārspilējuma var sacīt, ka savienības līgums ievērojami palielinājis Latvi-

Esimene konkrētnē samm ses suunas oli Bulduri konverents 1920. aasta suvel. Soome, Eesti, Lāti, Leedu ja Poola esindajad otsisid nādalate kestel teid mainitud viie riigi koostöö rajamiseks laiematele alustele.

Seligovski pāāletungi ja Leedu - Poola territoriaāsete tūlide pāāst pidime, kahjuks, nōnda nimetatud „suure“ Balti riikide liidu idee kōrvale jātma ja selle asemel otsima vōimalust vāiksema liidu teostamiseks.

Tānu keerulisele seisukorrale Venemaa-ga Karjala pāāst, tekkis Soomes 1922. aastal mōte liidust Leeduta. Oma vāljenduse leidis ta nōnda nimetatud „Accord de Varsovie“, millest pāāle Soome vōtsid osa veel Eesti, Lāti ja Poola. Aga ka sellest katsest ei tulnud midagi vālja, kuna, olude paranedes idapiiril, Soome loobus lepingute ratifitseerimisest ja nad langesid āra.

Jāi ūle veel mōte Eesti, Lāti ja Leedu liidust, aga see, vāhemalt ajutiselt, nāis mitteteostavana piiritūlide tōttu, mis oūd tekkinud pāāst Seligovski sissetungi Viino ūmbruskonda.

Lāti ja Eesti ei tahtnud siiski jāāda igāūks ūksinda ning nad ulatasid 1. nov. 1923. a. teineteiseie kāe tiheda kaitseliidu loomiseks, kaitseliidu, mis tegelikult oli juba vabadussōja ajal.

Kooskōlas liidulepinguga, pāāle omavahelise abi mitteprovotseeritud pāāletungi juhusel, mōlemad riigid lubavad ajada kooskōlastatud vālispoliitikat, mittesōlmida alliantse ja teisi lepinguid kolmandate riikidega, mis oleksid vastuvōtmatud teisele liitlasele; olles sōjaseisukorras mōne kolmanda riigiga liitriigid lubavad, et nad ūksinda ei sōlmi vaherahu, ega rahulepingut ja kōiki tūlisid, mis vōiksid juhtuda nende vahel, lahendada kas arbitraāzi teel vōi anda lahendamiseks Alalisele Rahvusvahelisele kohtule Haagis.

Kuna liiduleping on sōlmitud 10 aastaks ja ta hakkas maksma 21. veebruaril 1924. aastal, siis kāesoleva aasta 21. veebruaril mōōdub 10 aastat Lāti - Eesti liidu sōlmimisest.

Vōime liialduseta ūtelda, et liiduleping on suurel māāral tōstnud Lāti ja Eesti

ijas un Igaunijas starptautisko nozīmi un lādā kārtā nācis par svētību abām pusēm. Tas ir arī zolids stūra akmens plašākām savienībām, ja, apstākļem grozoties, rastos jauni sabiedrotie.

To vērā ņemdamas un rēķinādamās ar laika prasībām, abas sabiedrotās valstis ir nākušas pie atziņas par pastāvošās savienības tālāku padziļināšanu.

Nesen par to notika sarunas un abu valstu ārleto ministru konferencē Rīgā parakstīja papildu konvenciju, kas līdzšinējās savienības rāmjus paplašina un sadarbību Latvijas un Igaunijas starpā padara vēl ciešāku.

Jaunā konvencija ir skaista dāvana Latvijas un Igaunijas savienības 10 gadu pastāvēšanas jubilejas gadījumam.

R. Liepiņš,
Latvijas sūtnis Igaunijā.

rahvusvahelist tāhtsust ja on niiviisi tulnud kasuks mõlemale poolele.

Ta on ka soliidseks nurgakiviks laiemale liitulede, kui olude muutudes, tuleks juure uusi liitlasi.

Seda tähelepanes ja arvestades aja nõuetega, mõlemad liitriigid on leidnud, et praegust liitu peab edasi süvendama.

Hiljuti olid vastavad läbirääkimised ja mõlema riigi välisministrite konverentsil Riias kirjutati alla täiendavale konventsioonile, mis laiendab senise liidu piire ja võimaldab veel tihedamat koostööd Läti ja Eesti vahel.

Uus konventsioon on ilusaks kingituseks Läti - Eesti liidu 10 aasta juubeli puhul.

R. Liepiņš,
Läti saadik Eestis.

Baltijas valstu savienības domas izveidošanās.*)

Balti liidu mōtte arenemine.*)

Kā daudzi tautu ceļošanas krustceļi, tā arī Baltijas jūras piekraste kļuvusi par dzīves vietu vairākām tautām, kas gadu simteniem un tūkstošiem dzīvojušas viena otrai blakus kā kara, tā miera laikos. Tā kā starptautiskā dzīvē katra valsts un tauta veidoja līdzīgu vienību un neraugoties uz lielumu bija pietiekoši spēcīga, lai atsistu tešus uzbrukumus, Baltijas jūras krastos dzīvojošām tautām nebija vajadzības domāt par savstarpēju kopdarbību. Tikai tad, kad Eiropas kontinentā radās lielāku valstu savienības, kas dabiski centās attīstīt tālāk savu iespaidu, Baltijas mazās tautiņas sāka sajūst to vēsturisko varu, kas noteic vāju tautu likteni, ka tās vairs nevar valdīt pašas par sevi un pārvēršas par citu tautu laupīšanas instinkta objektiem. Arī visas Baltijas jūras zemes pieredzēja svešu tautu invāziju Eiropas lielākajā ekspansijas laikmetā XIII. gadu simtenī. Tikai iebrucēji — krustneši varēja Baltijas vienā daļā radīt lielāku valstisku vienību, kāda bija libiešu konfederācija.

*) Šis referāts nolasīts Baltijas unijas sapulcē.

Nagu paljud rahvasterändamise ristpunktid, nii ka Baltimere rannik on muutunud mitme rahva elukohaks, kes aastasade ja tuhandete kestel üksteise kõrval elanud nii rahus kui sõjas. Kuna rahvusvahelises elus iga riik ja rahvas moodustas võrdse ühiku oma suurusel vaatamata, kui neil aga küllalt jõudu otsekohesid kallaletunge tagasi lüüa, ei tekkinud Balti rannikul elavate rahvaste vahel koostöö mõte esile kuigi tugevasti. Alles siis, kui Euroopa kontinendil arenesid suuremad riikide koondused, kes loomulikult katsusid edasi arendada oma võimu, said Balti väikerahvad tunda seda ajaloolist karmust, mis märgib nõrkade rahvaste saatust, ja mis seisab õiguse kaotuses oma enese üle valitseda, muutudes rahvaste röövinstinktide objektiks. Vastavalt sellele nägid ka kõik Baltimere rahvad võõraste rahvaste invasiooni Euroopa esimesel suuremal Ida poole ekspansiooni ajajärgul XIII sajandil. Alles sissetungijad ristsõitjad suutsid osa Baltikumis luua laiemat riiklist koondust nagu seda oli Liivi konföderatsioon.

*) See referaat kanti ette Balti unioni koosolekul,

Bet arī šī vājā savienība sadrupa, tiklīdz tā sadūrās ar spēcīgākām valstu organizācijām, kas tai laikā Austrumeiropā spēlēja vadošo lomu, kā Polijas - Lietuvas ūnija un Zviedrijas - Somijas ūnija. Nodibinoties lielajai Krievijas imperijai, nozuda arī šīs mazās savienības kā sava iekšējā vājuma un ķildu upuri, kamēr vēstures rats izspieda savukārt novājējušos no Baltijas jūras piekrastes.

Kuid ka see nōrk liit lagunes niipea kui tal oli tegemist tugevamate riikliste organisatsioonidega, kes tol ajal Ida-Euroopas māngisid juhtivat osa, nagu seda olid Poola - Leedu unioon ja Rootsi - Soome unioon. Suur - Vene impeeriumi arenemisega kadusid ka need väiksemad oma sise-mise nōrkuse ja tūl'de ohvrina, kuni ajaloo ratas omakorda nōrgenenuid Balti rannikult vālja tōrjus.

Bulduru konferences atklāšana 6. aug. 1920. g.
Bulduri konverentsi avamine 6. aug. 1920. a.

Tā tad vēstures likums ir šāds: Ja Baltijas jūras krastus apdzīvojošās tautas nespēj radīt savā starpā stiprāku organizāciju, tad viņas nenovēršami agrāk vai vēlāk ir spiestas padoties Eiropas tā laikā spēcīgākajai varai.

Kad XIX. gadu simtenī sākās Baltijas tautu atdzimšana, tad tā notika paralēli Baltijas zemēs šaurākā nozīmē, tas ir igauņu un latviešu tautās. Atrodoties vienādos ģeogrāfiskos apstākļos un bijušas vienu un to pašu varu apspiestas, kā politiski, tā kultūrāli, un risinot vienus un tos pašus sabiedriskos jautājumus, abās tautās radās jaunas strāvas gandrīz pilnīgi vienā laikā un kopējā virzienā. Tā gan-

Nii on siis ajaloo seadus järgmine: kui Baltimērd ūmbritsevad rahvad ei suuda ise eneste vahel luua kindlamat organisatsiooni, on nad paratamatult varem või hiljem määratud alistumisele tol korral Ida - Euroopas tugevama võimu poolt.

Kui XIX sajandil algas Balti rahvaste uuestisünd, siis kand's see paralleelset ilmet Baltimais kitsamas mõttes, s. o. Eesti ja Lāti rahvaste juures. Asudes ģeograafiliselt samades oludes ja olles ajaloo kestel painutatud samade mõjude alla, nii poliitiliselt kui ka kultuurselt, ning evides ūhiskondliselt peagu samu tingimusi, tēkkisid mōlema rahva hulgas uued voolud, pea tāiesti ūhel ajal ja ūhtlases suunas.

drīz vienā laikā pagāiņšajā gadu simtenī, radās Tērbatas augstskolas sienās igauņu un latviešu jaun nacionālisma kustības, kuru ārējā izpausme starp citu bij Latvīešu studentu biedrības nodibināšana Tērbatā. Šī b'edrība prasīja dot „ķeizaram, kas ķeizaram pieder un D'evam, kas Dievam pieder“, gribēdama dabūt latviešiem Baltijas dzīvē tādas pašas tiesības, kā citām tautām, sevišķi vāciešiem. Lielie tautiskās atmodas laikmeta darbinieki Kārlis Roberts Jakobsons un Krišjānis Valdemārs nav tikai laika b'edri vien, bet arī cīņas biedri un vienu un to pašu ideju propagandētāji. Te redzamas jau tālas perspektīves uz neatstāvību. Ne par velti vini n'rasa, sevišķi Jakobsons Igaunijā, ka visa Baltija jāsadala divās administratīvās vienībās, pamatojoties uz tautību principu. Tā viena būtu Igaunijas un otra Latvijas province. No tā laika un arī mācoties kopā kopējās mācības iestādēs igauņu un latviešu starpā auga spēcīga interese vienam pret otra kaimiņa likteni un attīstību. Abu tautu — igauņu un latviešu tuvināšanās vēsturē, bez šaubām, liela loma piekrit vispirms Tērbatas augstskolai, tānat Rīgas polītehnīknmam un bez tam arī tādām mācības iestādēm, kā Rīgas garīgais seminārs.

Tādēļ nav brīnums, ka tagadējā gadu simteņa sākumā spēcīgi pacēlās dienas kārtībā igauņu un latviešu tautu cīņa par tiesībām pret Baltijas valdību un sabiedrisko iekārtu, un tad igauņu un latviešu darbinieki sapratās visos jautājumos. Tā tas bija politiskajā kopdarbībā Baltijas ģenerālgubernātoru apspriedē, kur Latvijas pirmais valsts prezidents Čakste un igauņu vecais politikas veterāns Tenisons kopā ar citiem plecu pie pleca cīnījās pret bruņniecības privilēģijām. To pašu redzam krievu revolūcijas pirmajās dienās, kad kreiso entuziastiskā jaunatne zem sociālisma un nacionālisma zvaigznes prasīja brīvību un pašnoteikšanās tiesības igauņu un latviešu tautām, kā arī draudzīgu, brālīgu kopdarbību viņu starpā. Šī tendence valda arī pirmajai revolūcijai sekojošajās Krievijas valsts domes vēlēšanās, kad Vidzemes guberņas igauņu un latviešu vēletāji vienojās atbalstīt savu kopējo kandidātu, lai cīnītos pret Baltijas muižnieku centieniem.

Nii tekivad peagu ūhel aial Tartu ūlikooli seinte vahel Eesti ja Lāti uusrahvuslikud liikumised lāinud, sajandi kestel, mille vāliendajaks oli muuseas Lāti ūliõpilaste seltsi asutamine Tartus, kes nõudis „keisr'le keisri oma ja Jumalale Jumala oma,“ mõeldes selle all sarnaseid õigusi lātlastele teiste rahvastega ja eriti sakslastega Baltimaa elus. Suured rahvusliku ārkamisaia tegelased Karl Robert Jakobson ja Krišjan Valdemars ei ole mitte ainult kaasaegsed vaid ka kaasvõitlejad ning samade ideede propageerijad, millest iuba vālja lugeda vōib kaugeid perspektiive omarikluse poole. Asjata ei nõua nad, eriti Jakobson Eestis, kogu Baltikumit jaotamist kahte administratiiv ūksusse rahvusliku tundemārgi iārele, m'lest ūks oleks moodustanud Eesti, teine Lāti provintsi. Sellest aiaat peale ja puutudes kokku ūhiste õppeasutustes kasvas eestlaste ja lātlaste vahel tugevamaks vastastikkuse saatusest osavōtt ning huvi naabri arengu vastu. Kahtlemata on kahe rahva Eesti ja Lāti liginemise ajaloos ka suurt osa mānginud esiioones Tartu ūlikool, nī sama Riia Politehnikum, ja peale selle sarnased õppeasutused, nagu Riia vaimulik seminar.

Ei ole seenārast ime, kui kāesoleva sajandi alul Eesti ja Lāti rahvaste õiguse eest vōitlemine kopitanud Baltimaa valitsemise ja ūhiskondliku korra vastu tekis suure hooga pāevakorrāle, et siis Eesti ja Lāti tegelased end leidsid kōõgil aladel. Nii oli see poliitilisel koostōōl Balti kindralkuberner'de nõupidamistel, kus Lāti esimene president Tschakste ja meie vana poliitiline veteran Tōnisson ūhes teistega kōõlg kōõlje kōrval vōitlesid rūūtelkonna eesōīguste vastu. Sama leiame esimese Vene revolutsiooni pāevil, kus pahempoolne entusiastlik noorus sotsialismi ja rahvusluse tāhe all nõudis vabadust ja enesemāāramise õigust Eesti ja Lāti rahvastele ning nende vahel sōbraliku, vennaliku koostōō loomist. See tendents kestab ka esimesele revolutsioonile jārgnenud Vene riigi duuma valimistel, kus Liivi kubermangu eesti ja lāti valijad ūhinevad oma kandidaatide lābiviimisel Saksa rūūtelkonna pūūete vastu.

Asjade kāk ei muutu ka hiljem, kui maailmasōja kestel tekivad omavalitsuse

Notikumu gaita nemainās arī vēlāk, kad pasaules kara laikā rodas pašvaldības grozīšanas plāni kā Igaunijā, tā Latvijā šos plānus pie krievu centrālās varas atbalstīja abu tautu pārstāvji. Tā tas bija 1916. gadā, bet sevišķi 1917. gadā, izstrādājot un ievēdot tā saucamos zemes padomes iekārtas likumus. Tad igauņu un latviešu kopdarbība bij jau pilnīgi izveidojusies, lai varētu vienoti lemt un darboties.

Tāpat dabiski turpinājās Igaunijas - Latvijas kopdarbība arī pēc Krievijas keizarvalsts krišanas, kad lielinieki gāza Krievijas pagaidu valdību. Šī kopdarbība varēja vislabāk izpausties Igaunijas un Latvijas pārstāvju kopdarbībā ārzemēs tais grūtajās dienās, kad Baltijā atkal bij iebrukusi teitonu spēki un kad kalla noteiktu plānu saistīt Baltijas likteni uz mūžīgiem laikiem ar Vāciju.

Kas attiecas uz citu Baltijas valstu kopdarbību, tad šīs saites ir drīzāk kultūrālas nekā politiskas, kā piemēram Igaunijas - Somijas kopdarbība, kas ilgst jau gandrīz gadu simteni un kuru apgaro uz asins radniecības saitēm dibināta kultūras brālība. Tāpat redzam, ka Latvija un Lietuva jau kopš gadu desmitiem apzinas kultūrālas kopdarbības nepieciešamību, kas kļuva sevišķi redzama pēc pirmās krievu revolūcijas, kad zuda daudzi ierobežojumi, kas nomāca Lietuvas izglītību. Ir atsevišķas personas, piemēram emigrants Dr. Šlupass, kas sapņo pat par Latvijas - Lietuvas brālvalsti vai mazākais par valstu savienību.

Kas attiecas uz citu Baltijas valstu attiecībām ar Zviedriju, kā lielāko un tālāko Baltijas jūras krastos, tad tai visciešākie sakari ir, protams, ar Somiju, kas gadu simteņiem ilgi ir bijusi Zviedrijas valsts daļa un kur zviedri savā laikā darījuši lielu kultūras darbu. Tāpat par zviedru laikiem labas atmiņas uzglabājušās arī Igaunijas un Latvijas teritorijās, kas savā laikā bijušas zem Zviedrijas vērsvaldības. Tādēļ nav brīnums, ka viņus Baltijas jūras sāka runāt par Baltijas savienību.

No otras puses arī Polija ir vēsturiski cieši saistīta ar Baltijas zemju likteņiem, tiklab Lietuvas - Polijas gadu simteņiem ilgās savienības, kā arī šīs savienības ekspansijas dēļ gandrīz visā Baltijā, izņemot Ziemeļigauniju.

muutmise kavād nīhāsti Lātis kui Eestis: neid kavasiid toetavad ūhtlaselt Vene kesk-võimu juures kahe rahva esindajad. Nii oli see 1916. aastal, eriti aga 1917. aastal n. n. maanõukogude sisseseadmise seaduste väliatöötamisel ja läbiviimisel, kus Eesti - Läti koostöö oli täielikult välja kujunenud ūhtluse ja otsustavuse sihis.

Sama loomulikult jatkus Eesti - Läti koostöö ka peale Vene keiserriigi lange-mist, kui enamlased kukutasid Vene ajutise valitsuse, milline koostöö leidis oma ilmekamat väljendust Eesti ja Läti välisesindajate koostöös välismail neil raskeil päevil, kus Baltikumi uuesti olid sisse tuginud Teutoni väed ja kui seipitseti kindlat kava igavesest ajast igavesti sõlmida Baltikumi saatust suure Saksa riigiga.

Mis puutub teiste Balti rahvaste koostöösse, siis on säärased sidemed pigemini kultuursed kui poliitilised, nagu seda on Eesti - Soome koostöö, mille kestvus ligineb juba sajandile ja mille vaimustajaks on ühise veresuguluse sidemetele pöhinev kultuurne vendlus. Samuti leiame Läti ja Leedu vahel juba aastakümneid teatud kultuurilise koostöö vajaduse äratundmist, mis eriliselt väljapaistvaks muutub peale esimest Vene revolutsiooni, kus kaovad paljudki kitsendused, mille all äganud Leedu haridus. On üksikud, nagu dr. Schlupas, kes unistavad emigrantidena isegi Läti - Leedu vennasriigist, ehk vähemalt riikide liidust.

Mis puutub Rootsi, kui suurima ja kau-gema Baltimere rannikul oleva rahva suhetesse teistega, siis on nad eriti tihedad muidugi Soomega, mis sajandite jooksul on olnud Rootsi riigi osa ja kus rootslased teinud suurt kultuuritööd omal ajal. Samuti on Rootsi päevadest hea mälestus säilinud Eesti ja Läti territooriumil, mis omal ajal kuulunud Rootsi ülemvõimu alla. Ei ole ime, et ka säälpool Balti merd suure kataklismi järele hakati kõnelema Balti liidust.

Teiselt poolt on ka Poola tihedalt seotud ajalooliselt Baltimaa saatusega nihaasti Leedu - Poola sajandeid kestnud liidu kui ka selle liidu ekspansiooni läbi peagu üle kogu Baltikumi, välja arvatud Põhja-Eesti.

Nii ajaloolises perspektiivis ei ole Baltikumis näha sarnaseid piire, mis ühte

Tā vēsturiskā perspektīvā Baltijā nav redzamas tādās robežas, kas vienu tautu hermētiski šķirtu no otras ilgus gadu simtenus, kaut arī tautu nacionālās robežas palikušas vairāk vai mazāk noteiktas, ja neskaita lībiešu tautas sakušanu ar latviešiem. Bet mūs neinteresē vienīgi šī vecā vēsturiskā kopdarbība starp Baltijas tautām, bet neatkarīgu Baltijas valstu kopdarbības doma attīstīšanās. Augšējais apraksts ir tikai ievads un paskaidrojums, kādēļ Baltijas valstu savienības ideja radās vienā laikā ar patstāvības saņemšanu, ko izcīnīja pašas Baltijas tautas.

Nav šaubu, ka Baltijas tautu agrākajiem politiskiem darbiniekiem starptautiskā darbā ne mirkli neaizmirsās mazo politisko vienību skumjais liktenis, zem kā jāsaprot mazo valstinu nospiešana zem lielo valstu invāzijas, kā arī savstarpējās kildas sīku iemeslu dēļ. Visu Eiropu uztrauca XIX. gadu simtenī Balkānu pussalā radies mazo nacionālo valstinu tīkls, kas sāka savā starpā iznīcinoši cīnīties, tikko viņām bija nonemta turku sultāna nospiedošā, bet tai pašā laikā ārējo kārtību uzturošā, smagā roka. Ar pilnu tiesību baidījās, ka Baltijā nerodas jauns grūtību pērklis, kura nomierināšanai agrāk vai vēlāk kāds lielāks kaimiņš vai Eiropas koalīcija izlietos savu varu. Lai atturētu svešnieku uzbrukumus un lai labāk nodrošinātu savu valstisko patstāvību, Baltijas valstu kopdarbības doma radās it kā pati no sevis. Ārēji var te atzīmēt šādus etapus, kas katrā valstī un tautā gan var atšķirties un pie kuriem apstāsimies mazliet ilgāk, cik tas attiecas uz Igaunijas ārpolitiku, bet visumā ir vieni un tie paši.

1) Tautu kopdarbība kopējo briesmu novēršanai. Paraugš tam bija jau pirmās Krievijas valsts domes dienas, kad parlamenta sienās radās sevišķa autonomistu-federālistu savienība, kas stādīja par savu uzdevumu kopdarbību nekrievu tautu starpā, lai aizsargātu savas tautiskās intereses. Kad šo Krievijas pirmo parlamentu atlaida un sākās reakcija, tad iznīka arī šī savienība, bet kopdarbība atsevišķu deputātu starpā tomēr nē. Un tā redzam, ka iegūstot patstāvību, šo atsevišķo valsts darbinieku starpā sākās aktuāla

rahvast teiseist oleks lahutanud hermeetilisel pikkade saiaandite kestel, ku'gi rahvuslikud piirid pūsiivad enamvāhem kindlatena kui arvesse ei vōta Lī'vi rahva sulamist Lāti rahva hulka. Meid ei huvita aga ūksi see kultuurne ning vana ajalooline koostōō Balti rahvaste vahel, va'd rippumatute Balti riikide vaheline koostōō mōtte areng. Ūlalmainitu on vaid eelduseks ja seletuseks, miks Balti rahvaste liidu mōte ūldse tekkis ūhel ajal omariikluse saavutamisega Balti rahvaste eneste poolt.

Ei ole kahtlust, et Balti rahvaste varastel poliitilistel terelastel rahvusvahelisel alal ni'rukski ei kadunud s'lmist poliitiliste p'siūksuste kurb saatus, mille all tuleb mōista vākeriikide hāābumist suurte riik'de invasiooni all kui ka vāklaste huvide pārast omavahelisi tūlitsemisi. Kogu Euroopat hāiris terve XIX sajandi Balkani poolsaarel tekkinud vāikeste rahvusriikide vōrk, kes niipea kui neilt oli vōetud Tūrgi sultani rōhuv, ku'd samal ajal vāliselt korda pidav raske kāsi, omavahel algasid hāvitavat vōitlust. Kardeti ūigu-sega tekkivat Baltikum's uut raskuste pesa, mille rahustamiseks varem vōi hiljem mōni suurem naaber vōi Euroopa koalitsioon teostab oma survet. Et āra hoida vōōraste sissetungimist ja et paremini kindlustada oma riiklikku iseolemist, tekkiski nagu 'seenesest Balti riikide koostōō mōte. Vāliselt vōib seejuures āra mārķida jārgmisi etappe, mis īga riigi ja rahva juures kūll vō'vad erineda, ja mille juures, niipalju kui see puutub Eesti vālispoliitikasse, peatume veidi hiljem, kuid mīs ūldiselt on ūietī samad.

1) Rahvaste koostōō ūhise hādaohu kōrvaldamiseks. Eeskuju selleks oli saadud juba esimese Vene riigi duuma pāevilt, kus tekkis parlamentis eriline autonomistide - fōderalistide liit, kes oma ūlesandeiks seadis koostōō mittevēne rahvaste vahel nende rahvusliikkude huvide kaitseks. Kui see esimene Vene parlament laiali saadeti ja algas reaktsioon, si's vaibus ka see liit, kuid mitte koostōō ūksikute deputaatide vahel. Ja nī nāeme, et iseseisvuse saavutamisega nende riigi te-gelaste vahel tekib aktuāalne koostōō ūhise vālishādaohu vastu vōi ūh'se sihi saavutamiseks. Sarnaseks oli esiteks rah-

kopdarbība pret kopējām ārējām briesmām vai arī lai sasniegtu kopēju mērķi. Tāds bij pirmkārt starptautiskās atzišanas iegūšana, otrkārt kopēja cīņa pret anarhiju, kas uzmacās no austrumiem, un arī pret brīvību apdraudošo karu. No tā radās viens pēc otra dažādi plāni un veidi Baltijas kopdarbības domas realizēšanai.

2) **Patstāvīgās valstis uzsāk aktīvu kopdarbību savienības dibināšanai.** Pirmā kopdarbība pa daļai ietilpst valstu kara vēsturē, ko negribētos tuvāk aizskart. Otrā cieši saistīta ar Baltijas valstu diplomātiskās vēstures pētīšanu, kuras izsekošana visos sīkumos arī nav mans šīs dienas uzdevums. Tādēļ lai atļauts vairāk apstāties pie problēmu idejas attīstības un ilustrēt to ar piemēriem, kā Baltijas valstu doma izveidojās Igaunijā.

Kad krievu pagaidu valdība izrādījās par nespējīgu radīt kārtību revolucionārajā Krievijā, un vācu karaspēks devās tālāk, ieņemot Rīgu, Baltijas tautām sāka likties, ka tās nepaliks Krievijas valsts pavaltniecies. Noteikti uzpeld Baltijas tautu pašnoteikšanās prasības. 5. sept. (25. aug.) 1917. gadā Igaunijas zemes padome sāk atrisināt ārpolitikas jautājumu visā viņa pilnībā un atzīst, ka blakus Igaunijas patstāvībai nepieciešama arī Baltijas valstu savienības nodibināšana, kas palīdzētu nodrošināt atsevišķo Baltijas mazo tautu radīto valstu organismu patstāvību un brīvību.

Apmēram to pašu dzirdam arī, kaut arī ne tik skaidrā veidā, Latvijas Tautas Sapulces sēdē 18. novembrī 1917. gadā, kad tāpat nolēma iet patstāvības ceļu. 1918. gada vasarā starp Baltijas valstu pārstāvjiem Londonā attīstas cieša un sirsnīga kopdarbība, kur vēl risina Baltijas valstu kopdarbības iespējas un vajadzības, kam sevišķu pamatu bij devuši divvalstu plāni — no vienas puses Latvija un Lietuva, bet no otras Igaunija un Somija, par ko 1917. gada rudenī sapņoja Gustavs Suitss un 1918. gada pavasarī mūsu vadošie politiķi. Igaunijas un Latvijas kopdarbība vēl nebija populāra un var būt, ka šī jautājuma tuvāka atrisināšana starp Igaunijas un Latvijas pārstāvjiem, vēlākajiem, ilggadīgajiem ārpolitikas vadītājiem, mazliet sa-

vusvahelise tunnustuse hankimine, teiseks ühine võitlus idast pealetungiva anarhiaga ning vabadust ähvardava sõja vastu. Sellest tekkivad üksteise järele mitmesugused kavad ja viisid Balti koostöö teostamiseks.

2) **Iseseisvad riigid algavad aktiivset koostööd liidu loomiseks.**

Esimene koostöö kuulub osalt riikide sõjaajalukku, mida ligemalt puudutada ei taha. Teine on seotud tihedalt Balti riikide diplomaatlise ajaloo uurimisega, mille jälgimine ei ole ka üksikasjades minu tänane ülesanne. Seepärast lubatagu rohkem peatuda probleemide arenemise juures ja seda illustreerida näidetega, Balti liidu mõtte arenemisega Eestis.

Kui Vene ajutine valitsus osutus võimetuks looma korda revolutsioonilisel Venemaal, ning Saksa väed edasi tungisid, ära võttes Riia, hakkas Balti rahvaste hulgas juba lõplikult kaduma usk jääda Vene riiklikku kuuluvusse. Otsustavalt tärkavad Balti rahvaste enesemääramise nõuded. 5. sept. (25. aug.) 1917. Eesti Maanõukogu võtab välispoliitilise küsimuse arutamisele täies ulatuses ja leiab olevat vaja Eesti riikliku iseseisvuse kõrval Balti riikide liidu loomise, mis aitaks kindlustada üksikute Balti väkerahvaste poolt loodud riiklike kehade iseseisvust ja vabadust.

Umbes sedasama kuuleme, kuigi mitte nii selgel kuiul, Läti rahvuskogu istungil 18. nov. 1917., kus samuti otsustatakse asuda iseseisvuse teele. Suvel 1918. areneb Balti rahvaste esindajate vahel Londonis tihe ja südamlik koostöö, kus arutatakse veel Balti riikide koostöö võimalusi ning vajadusi, milleks erilise pinna olid annud kaksikriikide kavad — üheltpoolt Läti-Leedu, ja teiselt poolt Eesti - Soome vahel, nagu sellest unistavad 1917. aasta sügisel Gustav Suits ja 1918. aasta kevadel meie juhtivad poliitikerid. Eesti - Läti koostöö ei olnud veel populaarne ning võib olla, et selle küsimuse ligem arutamine väljas Eesti ja Läti esindajate, pärastiste kauaaegsete välispoliitiliste juhtide vahel, valmistas veidi pinda küsimuse teravamaks üleskerkimiseks, mille kindlustas suurel määral pärastine sõjaline koostöö. Londoni arutluse põhjal ning kooskõlas oma toleaeegse Pariisi kollegiga, Pustaga, val-

gatavoja labu zemi jautājuma vēlākai pārcelšanai, ko lielā mērā nostiprināja vēlākā kopdarbība karā. Uz Londonas apspriežu pamata un sazina ar savu toreizējo Parīzes kolēģi, Pusta izstrādāja sīku plānu par iespējamo Baltijas valstu savienību, kā to Pusta ziņoja „Revue Baltique” un sabiedroto valdībām iesniedza attiecīgus memorāndus.

Pēc tā laika jēdziņiem Baltijas savienības koncepcija mums bij šāda: Baltijas savienībai dod pamatu nevien kopējas intereses tagad, bet arī ievērojot vēsturiskās tradīcijas, kas arvien tēkušās uz rietumiem un ziemeļiem, sevišķi uz Skandināvijas pusi. Arī ar demokrātisko Somiju mums ir bijušas arvien vislabākās attiecības un jācer, ka tādas pašas draudzīgas attiecības izveidosies arī ar mūsu dienvidus kaimiņiem latviešiem un lietuviešiem. Te radās jautājums par jaunu aizsardzības savienību, ko tagad nosauc par Baltijas savienību.

Šīs savienības ideja nav jauna un kopdarbība ar Skandināviju arvien uzskatīta kā vēlama zemes labklājībai. Tā tad kop-savilkumā, cik tas skar Igauniju, Baltijas savienība ir praktiskās politikas jautājums.

Par nožēlošanu šādas savienības atsevišķie noteikumi nav vēl guvuši pilnīgu un galīgu veidu, kas jāizskaidro ar lietas ārkārtējiem sarežģījumiem.

Kas šai savienībā iestāsies?

Kādas būs viņas kompetences?

Kādi vispārēji organi tai būs?

Kādas būs viņas lēmumu sankcijas?

Tie ir galvenie jautājumi. Kaut arī nav iespējams dot galīgi izstrādātu plānu, tomēr nepieciešami jāvelk līnijas tuvākai vēsturiskai attīstībai ap Baltijas jūru.

Kas iestāsies Baltijas savienībā?

Jāatzīmē, ka tautas ap Baltijas jūru izveido trīs grupas 1) Skandināvija, 2) Austrumbaltijas tautas (somi, igauņi, latvieši), 3) Dienvidbaltijas tautas (lietuvieši, poļi, vācieši).

Dabiski Baltijas savienībā ietilptu abas pirmās grupas. Trešā grupa ir apšaubāma. Polija ir vismazāk Baltijas valsts,

mis juba üksikasjalik kava võimalikust Balti liidust, nagu seda avaldas hārre Pusta „Revue Baltique’s” ning nagu selle kohta vastavad memorandumid esitati liitlaste valitsustele.

Tolleaegsete mõistete järele Balti liidu kontseptsioon oli meil järgmine: Balti liidu aluse annavad mitte ainult üldised huvivid praegu, vaid arvesse võttes ajaloolisi traditsioone, mis alati on püüdnud läände ja põhja, eriti Skandinaavia poole. Ka demokraatlise Soomega on meil olnud alati kõige paremad suhted, ja on loota, et sama sõbralikud suhted arenevad ka meie lõuna naabritega, lätlaste ja leedulastega. Siit tekkis küsimus uuest kaitseliidust, mida praegu nimetatakse Balti liiduks.

Selle liidu mõte ei ole uus ja on vaadeldud koostööd Skandinaaviaga alati kui soovitatavat maa hea käekäigule. Nii siis üldiselt võttes, ku palju see puutub Eestile, Balti liit on praktilise poliitika küsimus, vastavalt rahva poolehoidule.

Kahjuks sarnase liidu üksikasjad ei ole leidnud veel täielikku ja lõpulikku vormi, mida tuleb seletada asja erakorralise keerulikkusega.

Kes astub sinna liitu?

Mis saab olema tema kompetents?

Missugused üldised organid saavad tal olema?

Missugused on tema otsuste sanktsioonid?

Sarnased on peamised küsimused. Kuigi ei ole võimalus anda lõplikku kava, on siiski äärmiselt vaiane tõmmata joone ligemaks ajalooliseks arenemiseks Baltimere ümber.

Kes astub Balti liitu?

Olgu tähendatud, et rahvad Baltimere ümber moodustavad kolm gruppi: 1) Skandinaavia, 2) Ida - Balti rahvad (Soome, Eesti, Läti), 3) lõunabalti rahvad (Leedu, Poola ja Saksa).

Loomulikult Balti liitu astuksid kaks esimest gruppi. Kolmas grupp on vaieldav. Poola on vähem Balti riik, olles peamiselt mannermaa, kuid tema poliitiline edene-mine nihutab järjest ettepoole tema huvi-de ühisuse Soomega, Skandinaaviaga ja Baltikumiga. Saksamaa omaltpoolt peab ära jääma poliitilistel põhjustel, sest tema suurus oleks liiga suur raskus Balti liidule.

bet viņas politiskā izveidošanās pakāpeniski rada viņas interešu tuvošanos Somijai, Skandināvijai un Baltijai. Vācijai jāizpaliek politisku iemeslu dēļ, jo viņa sava lieluma dēļ vien būtu jau liels smagums Baltijas savienībai.

Kādas ir Baltijas savienības kompetences?

Tā kā Baltijas savienība ir galvenokārt aizsardzības savienība, tad līdz ar to viņas galvenais uzdevums ir arī noteikts. Saskaņā ar to Baltijas savienības uzdevums būtu apbrunotu spēku kordinēšana, it īpaši Baltijas jūras brīvības aizsargāšana.

Tad šai kordinēšanā dabiski ietilpst Baltijas valstu ārpolitika, sevišķi Baltijas valstu pilsoņu interešu aizsardzības nodibināšana ārzemēs ar speciāliem konsulariem vai arī diplomātiskiem līgumiem. Kopēji atrisināms jautājums var būt arī kopēja Baltijas valstu tirdzniecības politika, lai atvieglinātu Baltijas jūras tirdzniecības brīvību un sakarus, gūstot labvēlīgākus noteikumus un savstarpēji apmainoties ar jēlmateriāliem. Iespējama arī tirdzniecības līgumu saskaņošana, tāpat darba un veselības aizsardzība visās valstīs. Protams, attīstoties vispārējai Tautu savienībai, ātrāk izveidotos arī Baltijas tautu savienība, dodot bāzi Austumeiropas jaunbūvei un attīstībai.

Baltijas savienības kopējie organi.

Baltijas savienībai jābūt cēnība pret savu locekļu politisko patstāvību. Tādēļ Baltijas savienība nevar būt ne federācija, ne konfederācija, bet gan zināms veids patstāvīgai kopdarbībai, kāda piemēram ir Lielbritānijā un patstāvīgajās domīnijās. Kā angļu impērija tagad devusi faktisku patstāvību un brīvību savām domīnijām, koordinējama viņu soļus tikai caur imperijas kara kabinetu, tāda sākumā varētu būt arī Baltijas savienības iekārta. Varētu būt kopēis savienības kabinets, ko sastāda katras valsts valdības. Tā vispārējos lēmumus būtu nekavējoties jāizpilda kombinētajai varai. Pamats kopējo lēmumu spēkāstāšanās nodrošināšanai ir morālisks un saimniecisks pienākums, sevišķi tādēļ, ka Baltijas zemes ir savstarpēji atkarīgas viena no otras. Jāpiezīmē, ka tautas augsta kultūrāla attīstība un kopēju palīgli-

Mis on Balti liidu kompetents?

Kuna Balti liit on peamiselt kaitse liit, siis on tema peamine ülesanne ka sellega määratud. Selle järele Balti liidu ülesanne oleks relvastatud jõudude koordineerimine, eriti Baltimere vabaduse kaitse.

Siis loomulikult kuulub teatud koordineerimise alla Balti riikide välispoliitika, eriti Balti riikide kodanikkude huvide kaitse loomine välismaal eriliste konsulaar- või ka diplomaatiliste lepingute kaudu. Ühine Balti riikide kaubanduslik poliitika võib olla ka ühise arutamise aineks, sihitud Baltimere vabaduse ja kaubanduslikkude suhete kergendamise poole enamsoodustuse tingimuse ning vastastikkuse toore materjali andmise kaudu, võimalik kaubandusseaduste ühendamine ja töö ning tervisekaitse kõikides riikides. Muidugi üldise Rahvasteliidu arenemisega Balti rahvaste liidu arenemine oleks kiirem, andes baasi Ida-Euroopa uuele üleshitamisele ja arenemisele.

Balti liidu ühised organid.

Balti liidul peab alati olema austus oma liikmete poliitilise iseseisvuse vastu. Sellepärast ei saa Balti liit olla ei föderatsioon ega konföderatsioon, vaid teatud viis alaliseks koostöötamiseks, mis näiteks valitseb Suur-Briti ja ennast valitsevate dominiionide vahel. Nagu Br'ti impeerium tänapäev annab faktilise iseseisvuse ja vabaduse oma dominiionidele, koordineerides nende samme vaid imperiaal sõjakabineti kaudu. Sarnane alguses võiks ka olla Balti liidu korraldus. Võiks olla üldine liidu kabinet, mis koosneb iga riigi valitsustest.

Selle üldised otsused oleksid oma kompetentis sunduslikud ning ta'detavad viibimata kombineeritud võimudelt. Põhjus ühiste otsuste maksmapanemise kindlustuseks on ka moraalne ja majandusline surve eriti Baltimaade üksteisest vastastikkuse ärarippuvuse tõttu. Rahva kõrge kultuuriline arenemine ja ühiste abinõude poliitiline tähtsus annavad, olgu tähendatud, võibolla parima garantii, et need ühised abinõud täidetakse otsekohe ilma tõelise vastutakistuseta liidu liikmeta eneste poolt.

Tegelikult Balti liidu idee teostamine algas Eesti - Soome koostööga vabadus-

dzekļu politiskā nozīme dos varbūt labāko garantiju, ka šos kopējos palīglīdzekļus lietos paši savienības locekļi bez pretrunām.

Baltijas savienības idejas realizēšana sākās ar Igaunijas un Somijas kopdarbību brīvības cīņās 23. decembrī 1918. gadā un starp Igauniju un Latviju 20. februārī 1919. gadā uz noslēgto līgumu pamata. Lietuva šai kopdarbībā nepiedalījās, bet 15. septembrī 1919. gadā Rēvelē sanākusē Igaunijas, Latvijas, Lietuvas un Somijas pārstāvju apspriedē par mieru ar Krieviju, iezīmēja jaunu laikmetu Baltijas tautu praktiskajā kopdarbībā, kad lielu jautājumu atrisināšanā rod ceļu pie kopēja galda. Šis pirmais solis tālāk izveidojas Tērbatas sanāksmēs 1919. gada beigās (30. sept. un 16. nov.) un pēc tam lielākais notikums ir t. s. pirmā Baltijas konference 15. janv. 1920. g. Helsinkos, kur oficiāli piedalījās bez minētajām četrām valstīm arī Polijas pārstāvji. Tai sekoja liela Bulduru konference, kas ilga veselu mēn. no 6. aug. — 6. sept. 1920. g. un kur izstrādāja Baltijas valstu maksimālos plānus: visas Baltijas jūras austrumu krastā dzīvojošās tautas ir viena otru atradušas un grib strādāt kopēju kultūrālu un zināmā mērā arī politisku darbu. Bet drīz pēc tam notikušais Viļņas incidents deva stipru sitienu Baltijas valstu kopdarbības normālai attīstībai. Turpmākā kopdarbība risinās jau mazākās grupās, starp četrām, trijām vai divām valstīm.

Un pēc 1925. gada nenotika pat Baltijas valstu grupu lielākās periodiskās konferences. Likās, ka Baltijas valstu sadarbībai dots nāvīgs sitiens. Šķita, ka būtu snība tiem pesimistiem, kas jau sākumā noliedza kaut kādu Baltijas valstu kopdarbības iespējamību, motivējami savu neticību ar tautu sīko pašmīlību un savu interšu ievērošanu. Pat daudzi entuziasti bij zaudējuši cerību, ka būs iespējams realizēt savas idejas un domāja, kā kaut kā citādi nodrošināt savu valstu un tautu nākotni.

Ar laiku noskaidrojās, ka šo valstu izolācija ne tuvu nav tāds līdzeklis. Rokāmtaustāmus kopdarbības panākumus rādīja Igaunijas un Latvijas militārā savienība,

sōjas 23. detsembril 1918., ning Eesti ja Lāti vahel 20. veebruaril 1919. sōlmitud lepingute põhjal. Leedu oli jäänud sellest koostööst veidi kõrvale, kuid 15. sept. 1919. Tallinnas kokkuastunud Eesti, Lāti, Leedu ja Soome esindajate nõupidamine rahu kohta Venega määrgib uut ajajärku Balti rahvaste tegelikust koostööst, kus suurte küsimuste arutamiseks leitakse tee ühise laua juure. See esialgne samm leiab edaspidist arendamist Tartu nõupidamistel 1919. aasta lõpul (30. sept. ja 16. nov.) ning leiab oma suurema väljenduse Helsingis n. n. esimesel Balti konverentsil 15. jaan. 1920., kust ametlikult osa võtavad peale mainitud nelja riigi ka Poola esindajad. Suur Bulduri konverents, mis kestis terve kuu, 6. aug. — 6. sept. 1920. ja kus välja töötati Balti riikide elus koordinatsiooni tuua tahtvad maksimaalsed kavad: kõik Baltimere idarännikul olevad rahvad on üksteist leidnud ja tahavad kultuurilist ja teataval määral ka poliitilist koostööd. Kuid varsti peale selle aset leidnud Vilno intsident andis terava hoobi Balti riikide koostöö normaalsele arenemisele. Edaspidine koostöö sünnib juba vähemate gruppide kaudu, olgu nelja, kolme või kahe riigi vahel.

Ja peale 1925. aasta katkesid isegi suuremad Balti riikide gruppide perioodilised konverentsid. Näis, nagu oleks sellega Balti riikide koostööle antud surmahoop. Näis olevat õigus neil pessimistidel, kes algusest peale eitasid igasugust Balti rahvaste koostöö võimalust nende rahvaste väiklase enesearmastuse ja huvide vastukälvuse tõttu. Paliudki entusiastid olid kaotanud või vähemalt kaotamas usku oma esialgsete ideede realiseerimise võimalustesse, ning vaatasid ümber kuidas teisiti kindlustada oma riikide ja rahvaste tulevikku.

Aja jooksul selgus, et nende rahvaste isolatsioon ei ole kaugeltki sarnaseks abinõuks. Eesti ja Lāti tihe sõjaline liit, mis sõlmiti juba 7. juulil 1921. ning mis oma tänapäevase kuju sai 1. nov. 1923. näitas koostöö kasu käega katsutavalt, sest kui muud ei ole selle lepinguga kätte saadud, siis on kaotatud omavaheline front ja ühenduse kavatsusega majanduslise liidu kohta on isegi effemäärseks muutunud ka

ko noslēdza jau 7. jūlijā 1921. g. un kas savu tagadējo veidu ieguva 1. nov. 1923. g. Ja arī ar šo līgumu nav nekas cits panakts, tad vismaz ar to ir zudusi savstarpējā fronte un sakarā ar mēģinājumiem nodibināt arī saimniecisku savienību, pārvērtušies arī muitu mūri. Baltijas valstīm jāatrod līdzekļi savas patstāvības nodrošināšanai, ja tās grūb pastāvēt divu tādu lielvalstu vidū, kādās ir Krievija un Vācija. Tautu savienība nav piepildījusi visas cerības, kuŗas tā modināja, bet Baltijas valstīm tā ir un paliek svarīgs faktors viņu patstāvības sargāšanā. Bet bez tās arī pašiem jābūt stipriem pret visiem vējiem, kādi varētu pust, un Baltijas valstu kopējais uzdevums ir savstarpēji izpalīdzoties pasargāt Baltijas jūras zemju brīvību un attīstīt savu tirdzniecību starptautiskā mērogā.

Tadēļ Baltijas ūnijas biedrības darbība ir simpātiska parādība, neskatoties uz grūtībām un pesimistisko noskaņojumu. Jo vairāk Baltijas valstu idejas attīstība attālinas no saviem sākumiem, jo grūtāk realizēt viņas mērķi — uzturēt mieru Baltijas jūras rajonā. Līdz ar to vājinājas arī izredzes nodrošināt dārgi pirktais brīvības aizsardzību visām Baltijas tautām. Būtu maldīgi iedomāties, ka šī ideja tagadējā laikā ir vispār populāra. Bet vēl lieāki maldi būtu domāt, ka tautu masas pagriezušas muguru visam agrākajam un Baltijas savienības ideja ir un paliek mirusi. Patiesība ir tieši pretēja. Pēc pirmā straujuma Baltijas savienības ideja tagad nonākusi zināmā klusuma periodā, kur gaida reālu apstākļu noskaidrošanos, lai tad kad pienācis laiks, nekavējoties sāktu visiem spēkiem izvest dzīvē veco ideālu. Šis atpūtas laiks jāizlieto visu jautājumu atrisināšanai un noskaidrošanai un tādēļ apsvēcama arī Baltijas ūnijas darbība.

Prof. A. Piips.

tollimūir. Selgub, et Balti riigid, kui nad tahavad pusida kahe suure maailma-riigi vahel, nagu seda on Vene ja Saksa, peavad leidma abinõusid oma iseseisvuse kindlustamiseks. Rahvasteliit ei ole kõiki lootusi täitnud, mida ta äratas, aga Balti-riikide jaoks on ja jääb ta üheks tähtsamaks teguriks nende iseseisvuse kaitsemisel. Aga peale tema peab jäema kindlustuseks igasuguste tuulte vastu, mis võiksid puhuda, Balti riikide omavaheline toetus ning nende ühiseks ülesandeks on alal hoida Baltimere vabadust ja kaubandusele oma maade avamist rahvusvahelises ulatuses.

Sellepärast on tänuväärt kui ka sumpaatne nähe Balti Uniooni ühingu tegevus vaatamata tegelikkudele raskustele ja pesimistlikuse muljele, et mida kaugemale Balti liidu teostamine algaastaist nihkub, seda kaugemale ta jääb ja seda raskemaks muutub võimalus teda teostada, mille sihiks on rahu alahoid Baltimere raoonis. Ühes sellega nõrgeneb ka toetus kallilt ostetud vabaduse kindlustuseks kõigile Balti rahvaile. Oleks eksitus, kui meie enesele ettekujutaksime, et see idee on üldse populaarne praegusel ajal. Kuid veel suurem eksitus oleks kui meie arvaksime, et rahvamassid on selja pööranud oma endisele armastusele ja et Balti liidu idee on ja jääb surnuks. Tõde seisab just ümberpöördus. Peale esialgse aktiivsuse on nüüd Balti liidu idee jõudnud teatud vaikuse perioodi, kus ta ootab reaalse olude selgumist, et siis, kui aeg tulnud, võibimata asuda täie jõuga vana ideaali teostamisele. Seda puhkeaega tuleb ära kasutada kõikide küsimuste lahendamiseks ja arutamiseks, mis vajalikud, ning selles mõttes on tervitatud ka Balti uniooni töö ja tegevus.

Prof. A. Piip.

Saimnieciskie līgumi kā tautu solidaritātes un miera pamati.*)

Majanduslikud lepingud rahvaste solidariteedi ja rahu alustena.*)

Var izlikties, varbūt, pārdošība runāt par tādu tēmatu laikmetā, kur taisni saimnieciskā laukā pastāv vislielākie antagonismi un kur, šķiet, politiskie problēmi ir milzīgā pārsvarā par saimnieciskiem, it sevišķi starptautiskās attiecībās. No tās sadarbības, kuru sagaidīja starp valstīm vēl pirms pāris gadiem, palicis ļoti maz kas pāri. Gandrīz katra valsts Eiropā denšas nostiprināt sev pilnīgu autarkiju un radīt apstākļus, kuros viņa varētu iztikt pati saviem spēkiem un saviem līdzekļiem vien. Vai pie tādiem apstākļiem var domāt, ka saimnieciskie līgumi varētu būt par līdzekli, pat par pamatu politiskam mieram? Taču man jāsaka, ka taisni pagājušajā gadā notikumi visnoteiktāk pierādīja, pirmkārt, ka autarkija tomēr nav spējusi iznīcināt tos ciešos sakarus, kas radīti starp valstīm un tautām, pateicoties milzīgai tehnikas attīstībai un, otrkārt, ka politika un saimniecība cieši jo cieši saistās. Gandrīz katrs politisks solis ir lielākā vai mazākā mērā ietekmēts no saimnieciskiem jautājumiem un arī otrādi. Ir laikmeti, kad politiskie apstākļi spēlē noteicošo lomu valstu savstarpējās attiecībās, bet ir arī tādi, kad konstatējams taisni pretējais.

Runājot par saimnieciskiem jautājumiem, jāsaka, ka tautas un valstis tos vienmēr risinājušas divos dažādos ceļos. Vienu no šiem ceļiem varētu apzīmēt par agresīvo, otru par miermīlīgas sadarbības un miermīlīgas interešu saskaņošanas ceļu. Agresīvais ceļš ir diezgan bieži izpaudies asos konfliktos. Tā tas bija, piemēram, pirms lielā pasaules kara. Var pat sacīt, ka saimniecisko interešu pretešības un cīņa dēļ iespaidu sfairām starp lielvalstīm bija, varbūt, galvenie cēloņi šim karam. Ka saimnieciskie jautājumi arī patlaban, pēckara laikā, spēlē

Nāib, vōibolla, hulljulgusena rāākida sārastest teemist ajajargul, mil just majandusalal valitseb koogesuurem antagonism ja mil, nāib, pol. itilised probleemid on suures ūekaalus majanduslikest, iseāranis rahvusvahelistes vahekordades. Sellest koostōost, millist loodeti riikide vahel paar aastat tagasi, on vāga vāhe ūlejjāanud. Peagu iga riik Euroopas pūiub kindlustada omaie tāielikku autarkiat ja luua olukorda, milles ta vōiks lābi saada ise oma jōuga ja ainult oma ab. nōudega. Kas sārastes oludes vōib mōtelda, et majanduslikud lepingud vōiksid olla abinōuks, isegi aluseks politilisele rahule? Siiski pean ūtlema, et just lāinud aastal sūndmused nāitased kōige selgemalt, esiteks, et autarkia ei ole siiski jōudnud hāvitada neid tihedaid sidemeid, mis loodud rahvaste ja riikide vahel tānu suurele tehn. ka arengule ja, teiseks, et politika ja majandus on ūige tihedalt seotud teineteisega. Peagu igāiiks pol. itiline samm on suuremal vōi vāiksemal mārāl mōjutatud majanduslikest kūsimumisist ning ka vastupidi. On ajajārgud, mil pol. itilised olud māngivad peaosā rahvaste omavahelistes vahekordades, aga on ka sārastes ajajārgud, mil konstateerime just vastupidist.

Rāākides majanduslikest kūsimumisist, pean ūtlema, et rahvad ja riigid on neid lahendanud alati kahel isesugusel teel. ūhe nendest vōiks nimetada aggressiivseks, teist rahuliku koostōo ja rahulikuku huvide kooskōlastamise teeks. Aggressiivne tee on tihti vāljendunud teravās konfliktides. Nii oli see, nāiteks, enne suurt maailmasōda. Vōib isegi ūelda, et majandusl. kkude huvide vastupidisus ja vōitlus mōjusfāāriide eest oli, vōibolla, selle sōja pāāpōhjuseks. Et majanduslikud kūsimumused ka praegu, pāālesōja ajal, māngivad vāga tāhtsat osa, seda nāitavad, nāi-

*) Šis referāts nolasīts Baltijas unijas sēdē 3. februārī 1934. g.

*) See referaat on ettekantud Balti unioni istungil 3. veebruaril 1934. a.

loti svarīgu lomu, uz to norāda, piemēram, Tālie austrumi, kur notiek cīņa starp Padomju Krieviju un Japānu, starp Ķīnu un Japānu, Japānu un Amerikas Savienotām valstīm. Tā ir cīņa, kas norisinājas, bez šaubām, lielā mērā uz saimnieciskiem pamatiem, kuŗi savukārt izsaukti gan no iedzīvotāju pieaugumiem un viņu differentēšanās, gan no tā ģeopolitiskā stāvokļa, kurā šīs valstis atrodas. Bet ka šai cīņā, kuŗas cēloņi meklējami lielā mērā saimnieciskā plāksnē, ir jūtamas ļoti ievērojamas sekas arī politiskā laukā, to pierāda Japānas aiziešana no Tautu savienības. Tāpēc var droši sacīt, ka arī tagad saimniecisko jautājumu sekmīga atrisināšana var būt par lielu stimulu arī politiskās sadarbības un miera veicināšanā.

Arī Latvijai, kā visām pārējām Baltijas valstīm, ir savas starptautiskas saimnieciskas intereses un paralēli tām, politiskas, kuŗas nākas kārtot. Un šīs valstis, kā mazas valstis, ir vienmēr piekopusī miera politiku arī saimnieciskā laukā. Šī miera politika ir izpaudusies idejā par Baltijas valstu sadarbību, kas atspoguļojas gan ikdienišķīgā praksē, gan arī tanīs līgumu sarunās, kuŗas nācies vest kopš mūsu republiku nodibināšanas. Man liekas, ka visspilktāk miera politika Baltijas valstīs izpaūzās iekš tam, ka kopš viņu nodibināšanās nav nogājis no dienas kārtības jautājums par saimniecisko interešu saskaņošanu pašu šo Baltijas valstu starpā.

Neaizmirsīsim, ka ideja par tā saucamo Baltijas valstu klauzulu tirdzniecības līgumos radās gandrīz ar šo valstu pirmo pastāvēšanas dienu. Vienu no viņas garīgiem tēviem mums šodien ir godš nedzēt savā vidū. Tas ir profesors Piipa kungs. Otrs, kas enerģiski iestājās par šo klauzulu un šinī lietā tik daudz strādājis, ir mūsu pirmais ārlietu ministrs, neilgais **Zigfrīds Meierovics**. Tas, ka taisni jau pirmajās valsts organizēšanās dienās radās šī klauzula, pierāda, ka Baltijas valstis grib savas lietas kārtot saprašanās un miera ceļā.

Ko nozīmē šī klauzula? — Tā nozīmē, ka valstis, kuŗas pāriet zem šīs klauzulas, var savstarpēji piešķirt tiesības un privi-

teks, Kauge-Ida sūdmused, kus vōidel-dakse Nōukogude Vene ja Jaapani, Hiina ja Jaapani ning Jaapani ja Ameerika ūhendriikide vahel. See on vōitlus, mis kahtlemata, algas majanduslikel pōhjustel, millised omakorda olid rahvaste juurekasvu ja nende differentsumise loodud, selles geo-poliitilises seisukorras, milles need riigid elavad. Aga et sel vōitlusel, mille pōhjusi peame otsima suurel määral majanduslikul alal, on tunda vāga tāhtsat jārelkaja ka poliitilisel pōllul, seda tunnistab Jaapani lahkumine Rahvasteliidust. Sellepārast vōime julgelt ōelda, et ka praegu vōib majanduslikkude kūsimuste ōnnestunud lahendamine olla suureks stimu-likks ka poliitilise koostōō ja rahu soodustamisel.

Lātilgi, samuti kui teistel Balti riikidel, on omad majanduslikud huvid ja paral-lelselt nendele ka poliitilised, mida peame korraldama. Ja need riig'id, vāikeste riikidena, on alati pūūdnuđ ajada rahupoliitikat ka majanduslikul alal. See rahu-poliitika on vāljendunud Balti riikide koostōō idees, mis peegeldub kūll igapāevases tēgevuses, kūll ka neis lepingute lābirāākimistes, mida olema pidanuđ meie vabariikide rajamisest saadik. Mulle nāib, et Balti riikide rahupolitika vāljendub kōige enam selles, et nende rajamisest saadik pole pāevakorrast ārajāānuđ kūsimus majanduslikkude huvide kooskōlastamisest nende vahel.

Ārgem unustagem, et idee nōnda nimetatud Balti klauslist kaubanduslikes lepin-gutes sūndis peagu nende riikide rajamise esimesel pāeval. ūht tema vaimulistest isadest meil on au tāna nāha oma keskel. See on hārra professor **Piip**. Tēne, kes energiliselt tēgutsses selle klausli hāāks ja pūūdis teda ellu viia, on meie esimene vālisminister **Zigfrīds Meierovits**. Asjaolu, et juba riigi esimestel organisērimispāevil sūndis see klausel, tunnistab, et Balti riigid tahavad korraldada oma asju arusaamise ja rahu teel.

Mis tāhendab see klausel? — Ta tāhen-dab, et riigid, kes vōtavad selle klausli omaks, vōivad omavaheliselt anda teine-teisele ōigusi ja privileegiaid, mida nād ei

lējijas, kuras tās nav spiestas dot trešām un ceturtām valstīm. Tā tad, te ir pateikts, *ka jaunradušās valstis vēlas savā starpā dzīvot mierā, izveidot un nostiprināt savu saimniecisko dzīvi un savu saimniecisko patstāvību, saskaņojot un harmonizējot savas intereses.* Man šķiet, ka tagad mūsu dienās, pēc ilgu gadu nodzīvošanas, Baltijas klauzula ir guvusi sev piekritējus it visos Latvijas, Igaunijas, tāpat arī Lietuvas pilsoņos, un viņu starpā nebūs daudz tādu, kas šo klauzulu apstrīdēs. Man gribās teikt vēl vairāk: tā arī nākotnē jāaizstāv ar vislielāko enerģiju. Pie tam, ja Baltijas klauzula ir visos Latvijas, Igaunijas un Lietuvas tirdzniecības līgumos, tas, protams, nenozīmē, ka šīs valstis gribētu vest kādu nebūt noslēgtu agresīvu saimniecisku politiku, iepretim tām valstīm, kuras nevar tikt pāvestas zem šīs klauzulas. Tas nozīmē gan tikai to, ka tās vispār apzinās, ka viņas ir samērā mazas valstis, ka viņu saimniecība kara laikā bijusi visvairāk izpostīta, un ka šo saimniecību atjaunot, celt, *gādāt par savu saimniecisko patstāvību un nopietni par to cīnīties iespējams tikai ar solidāru un organizētu kopēju uzstāšanos.*

Rodas jautājums — cik lielā un plašā mērā šī klauzula iemiesota dzīvē? Vai izdevies tikt pāri tam, ka šī klauzula ir tikai zināms šo valstu saimnieciskais vienības *vēlamības* simbols? Atskatoties uz jau padarīto darbu, mēs varam uz uzstādīto jautājumu dot pavisam apmierinošu atbildi. Ir sperti noteikti soļi, lai šo klauzulu iemiesotu arī dzīvē, lai to piepildītu ar reālu saturu. Es minēšu, vispirms, kaut to pašu 1927. gada Latvijas-Igaunijas muitas ūnijas līgumu, par ko ir diezgan daudz debatēts un par ko daudzi izteikušies ar zināmu skepticismu. Šāds līgums jau vispār bija iespējams tikai pateicoties tam, ka mums bija Baltijas klauzula. Taisnība, šis līgums nav vēl piepildīts tanī ziņā, ka visi tie iepriekšnoteikumi, kuras tas paredz, vēl nav realizēti un par tiem nav panākta vienošanās. Minētā līgumā bija paredzēta vesela rinda priekšdarbu finanču un nodokļu politikā, sociālā laukā un veselā virknē citos nozarojumos un jautājumos.

ole sunnitud andma kolmandaile ja neljandaile riikidele. Nāi siis on siin öeldud, et uuestirajatud riigid soovivad **omavahel elada rahu**s, arendada ja kindlustada **oma majanduslikku elu** ja **oma majanduslikku iseseisvust**, kooskõlastades ja harmoniseerides **oma huvisid**. Mulle näib, et praegu, meie päevil, pärast mitme aasta möödumist, Balti klausele on leidnud omale pool-dajaid kõkide Lāti, Eesti ning ka Leedu kodanikkude keskel ja ei ole palju neid, kes räägiksid selle klausli vastu. Ma tahaks ütelda veel rohkem: ta eest peame võitlema ka tulevikus kõige suurema energiaga. Sellejuures, kui Balti klausele on kõigis Lāti, Eesti ja Leedu kaubanduslikes lepingutes, siis see, iseendast mõista, ei tähenda, et need riigid tahaksid ajada mingisugust isoleeritud aggressiivset majanduspoliitikat nende riikide vastu, kes ei kuulu selle klausli alla. See tähendab küll ainult seda, et nad peavad meeles, et nad on võrdlemisi väikesed riigid, et nende majandus sõjaajal sai kõige rohkem laastatud ning et seda majandust uuestiehitada, hoolitseda ja võidelda, **tõsta, oma majandusliku iseseisvuse eest on võimalik** ainult siis, kui kõik asuvad tööle ühiselt, organiseeritult ja solidaarselt.

Tekib küsimus, mis ulatuses see klausele on viidud ellu? Kas on õnnestunud saada üle sellest olukorrast, nagu oleks see klausele ainult teatav nende riikide majandusliku sümbool? Vaadates tagasi tehtud tööle, meie võime anda eelmisele küsimusele päris rahuldava vastuse. On astutud samme, et viia seda klauslit ellu, et täita teda reaalse sisuga. Ma mainin, esiteks, kas või sellesamase 1927. aasta Lāti-Eesti tolliuniooni lepingu, millest on väga palju räägitud ja millele paljud on suhtunud teatava skepticismiga. Säärane leping oli üldsest võimalik ainult tänu sellele, et meil oli Balti klausele. Tõsi, see leping ei ole veel täidetud, sest on jäänud realiseerimata kõik need eeltingimused, milliseid ta näeb ette, ja millele kohta ei ole veel saavutatud üksmeelt mainitud lepingus oli ettenähtud terve rida eeltöid rahandus- ja maksupoliitikas, sotsiaalalal ja mitmes teises küsimuses ning alal. Tõsi, need küsimused ei ole veel leidnud lahendust. See siiski ei tähenda, et idee, mis väljendatud

Šie jautājumi, taisnība, nav ieguvuši vēl atrisinājumu. Tas tomēr nenozīmē, ka tā ideja, kura ir izpausta 1927. gada līgumā, būtu nepareiza, nedibināta. Ja visi tie priekšdarbi vēl nav veikti tik tālu, ka tiešām 1927. gada līgums būtu kļuvis par notikušu, reālu faktu, tad cēloņi tam meklējami mēvis gribas trūkumā vienā vai otrā pusē, bet gan tanī apstākļi, ka 1927. gada līgumā paredzētos jautājumus atrisinot, jāpārvar dzīvē ļoti lielas un smagas grūtības. Nav viegla lieta saskaņot finanču politiku divām dažādām valstīm, nav viegls uzdevums saskaņot, manis pēc, muitas tarifu politiku, nav viegls uzdevums saskaņot nodokļu un citas sistēmas. Bet šie darbi nav nogājuši no dienas kārtības apspriedēs, kas notiek starp šīm abām valstīm. Var sacīt pat vairāk: veselā virknē jautājumu, kuri vēl pirms gada, varbūt, likās neatrisināmi, mēs varam uzrādīt zināmu progresu. Tālab es arī nevaru pievienoties tiem skeptiķiem, kas saka, ka ja šis līgums kopš 1927. gada nav piepildīts, tad tas neesot reāls, un līdz ar to tas esot kritis, miris. Līdz ar to esot kritusi arī pati muitas ūnijas ideja. Bet līgums nav kritis, nav mirusi arī Latvijas - Igaunijas muitas ūnija.

Tālāk, nākošais reālais solis šinī ziņā ir tas, ka uz šī paša 1927. gada līguma pamata noslēgts pagaidu tirdzniecības līgums ar Igauniju, kur paredzēti veselai virknei preču savstarpēji muitas nolaidumi, savstarpējas privilēģijas, ko nepiešķir trešām valstīm. Vai tas ir reāls ieguvums, vai nav? — Protams, no skepticisma viedokļa to var apšaubīt, jo nav tādas lietas, ko no šī viedokļa nevarētu apšaubīt. Bet ja grib pieiet šai lietai objektīvi, tad nevar noliegt, piemēram, vienu — ka arī pagājušā gadā tomēr preču apgrozība starp abām sabiedrotām valstīm ir daudz mazāk sarūkususi, salīdzinot ar 1932. gadu, nekā tas noticis ar citām valstīm.

1932. gadā mēs redzam milzīgi strauju, milzīgi lielu preču apgrozības samazināšanos ar daudzām citām valstīm, ar kurām mums tādas līguma attiecības nepastāv, kā ar Igauniju. Tā tad šeit mēs jau zināmā mērā redzam Baltijas

1927. aasta lepingus, oleks põhjendamatu ja ebaõige. Kui kõik need eeltööd ei ole jõudnud veel nii kaugele, et 1927. aasta leping oleks saanud reaalseks faktiks, siis põhjusi peame otsima mitte selles, et ühel või teisel poolel puuduks hääd tahtmist, küll aga selles, et lahendades 1927. aasta lepingus ettenähtud küsimusi, peame elus ülesaama paljudest raskustest. Ei ole kerge ülesanne kooskõlastada rahanduspoliitikat kahel erineval riigil, ei ole kerge ülesanne kooskõlastada tollitariifiide poliitikat, ei ole kerge ülesanne kooskõlastada maksude ja teisi süsteeme. Kuid need tööd ei ole kadunud mõlemate riikide vahel peetavate nõupidamisste päevakorrast. Võime ütelda isegi rohkem: meie näeme teatavat progressi terves reas küsimusis, mis aasta tagasi näisid, võibolla, lahendamatukena. Sellepärast ma ei või olla ühearmamisel nende skeptikutega, kes ütlevad, et kui see leping ei ole tädetud 1927. aastast saadik, siis ei olevat ta reaalne ja sellega ta olevad läbikukkunud, surnud. Ühes sellega olevat läbikukkunud ka tolliunioni idee ise. Kuid leping ei ole läbikukkunud, ei ole surnud ka Läti-Eesti tolliunion.

Edasi on järgmine reaalne samm, et sellesama 1927. aasta lepingu põhjal on sõlmitud ajutine kaubandusleping Eestiga, milles on ettenähtud omavahelised tollialandused paljudele kaupadele, omavahelised eesõigused, milliseid ei anta kolmandale riikidele. Kas see on või ei ole reaalne saavutus? Muudugi, skeptitsismi vaatekohalt võib selle üle kahelda, sest ei olegi säärast asja, mille üle sellest vaatekohast ei oleks võimalik kahelda. Kuid kui tahame rääkida objektiivselt, siis ei või salata, et näiteks, läinud aastal meie kaubavahetus on palju vähem kahanenud kui 1932., aastal võrreldes teiste riikidega. 1932. aastal on kaubavahetus väga järsult kahanenud riikidega, kelledega meil ei ole sääraseid lepinguvahekordi kui Eestiga. Nii näeme teataval määral juba siin Balti klausli reaalseid ja praktilisi tulemusi.

Balti klausli praktilise tulemusena võin veel mainida läinud aasta detsembrikuul sõlmitud kaubalepingut Leeduga. Mulle näib, et see leping on tervitatav kõikide nende poolt, kelledel Balti riikide koostöö

klauzulas piemērošanas reālos un praktiskos apstākļus.

Kā Baltijas valstu klauzulas praktisku izpildumu varu vēl minēt arī pagājušā gada decembra mēnesī noslēgto tirdzniecības līgumu ar Lietuvu. Man šķiet, ka šis līgums ir apsveicams no visiem tiem, kam Baltijas valstu sadarbība nav tikai tukša skaņa, bet dzīvības pilns jēdziens. Vēl pagājušā gada vidū šķita, ka mums nāksies attiecībās ar mūsu brāļu tautu — lietuvjiem izteikt Baltijas valstu klauzulu tikai kā zināmu norīkojumu, tikai kā zināmu klauzulu pašā līgumā. Toreiz likās, ka praktiski, turpretim, šī klauzula neuzrādīs nekādas izteiksmes, ka viņai nebūs nekāda praktiska izpilduma. Bet daži apstākļi Eiropas valstu savstarpējās attiecībās lielā mērā spieda abas valstis padomāt, vai tomēr nav iespējams Baltijas valstu klausulu piepildīt arī ar reālu saturu, kurš dotu izredzes uz zināmu pamatu cerībām nākotnē to paplašināt un izveidot līdz ideālam. Tas arī notika. Mēs jaunajā līgumā ar Lietuvu esam paredzējuši privilēģētu preču sarakstu, uzskaitījuši preces, kuras bauda muitas nolaidumus uz vienu un otru pusi. Bez tam — mēs esam spēruši eksperimentālu soli, esam radījuši zināmu muitas ūniju miniatūrā, ievēdot bezmuitas apgrozībā veselu virkni priekšmetu, kurī paredzēti tā saucamā mazajā pierobežas tirdzniecībā. Protams, var uzstādīt jautājumu, vai tas ir abām pusēm izdevīgi un vai ar to viena puse neiedzīvosies uz otras rēķina? Tādus jautājumus arī uzstādīja vairākas politiskas grupas un partijas, kad līgums nāca ratificēšanā. Vieni teica, ka vinnētāja būs viena puse, citi apgalvoja, ka otra puse būs ieguvēja. Pēc mūsu domām, strīdēties par to, kas būs ieguvējs, ir lieki, — to rādīs tikai prakse, to rādīs nākotne. Bet viens gan jau tagad ir skaidrs, un protiet: Latvijas - Lietuvas tirdzniecības līgums, kopā ar vienošanos par mazo pierobežas tirdzniecību, ir *dobums, kas izsīsts sasalušos ledos starp abām valstīm ne tikai saimnieciskā, bet arī politiskā laukā.* Ja arī pie zināmiem apstākļiem praksē izrādītos, ka šie līgumi vienai vai otrai pusei ir neizdevīgi, tad nākotnē būs vienīgi jānovērš defekti un

ei ole ainult tūhi sōna, vaid elukūsimums. Veel lāinud aasta keskel nāis, et meie vennasrahvale — leedulastele võime esitada Balti klausli ainult teatava normina, ainult teatava klauslina selles lepingus. Siis nāis, et praktiliselt ei leia see klausel mingisugust väljendust, et tal ei ole mingisuguseid praktilisi tulemusi. Kuid mõningad asjaolud Euroopa riikide omavahelistes vahekordades sundisid mõlemaid riike järele mõtlema kas, võibolla, siiski ei ole võimalik Balti klauslit täita reaalse sisuga, mis annaks väljavaateid ja teatavat alust lootusile teda tulevikus laiendada ja arendada ideaalini. See sündiski. Meie uues lepingus Leeduga on ettenähtud eesõigustatud kaupade nimekiri, loendatud kaubad, millele on alandatud toll ühel ja teisel pool. Pääle selle meie oleme teinud eksperimentaalse sammu, oleme loonud teatava tolliunioni miniatüüris, lubades tollita vahetada terve rea kaupsid, mis ettenähtud nõndanimetatud väikeses piiräärses kaubanduses. Muidugi, võime küsida, kas see tuleb mõlemale poolele kasuks, ning kas sellega üks pool ei saa kasu teise arvel? Sääraseid küsimusi avaldasidki mitmed poliitilised grupid ja parteid, kui leping tuli ratifitseerimisele. Ühed ütlesid, et rohkem kasu saab üks pool, teised, et teine pool. Arvan, et selles meie ei pea vaidlema, seda näitab tegelik elu, seda näitab tulevik. Aga üks asi on küll juba praegu selge: Läti-Leedu kaubaleping ühes liisaga väikese piiräärses kaubanduse kohta on auk, mis raiutud kokkukülmanud jäässe mõlema riigi vahel mitte ainult majanduslikul, vaid ka poliitilisel alal. Ehkki teatavates oludes tegelik elu näitaks, et need lepingud on ühele või teisele poolele kahjutoovad, siis peame tulevikus kõrvaldama ainult neid puudusi, mis sõlmitud lepinguis on tulnud nähtavale, kuid on raske, isegi võimatu loobuda, ideeist ja printsiipidest, milledele need lepingud on rajatud.

Nii siis, meie oleme ka realselt, ehkki võites palju raskusi, astunud teatavaid samme, milledega väljendub praktilises elus Balti klausel.

Võib tekkida küsimus, milliseid saavutusi võime oodata poliitilisel või majanduslikul alal, kui meie läheme koos teiste Balti riikidega, nende riikidega, kellede

nepilnības, kas noslēgtajos līgumos būs atklājušies, bet grūti un pat neiespējami būs praktiski atkāpties no principiem un idejām, uz kuriem šie līgumi pamatojas.

Tā tad, arī reāli mēs esam, kaut arī pārvarot lielas grūtības, spēruši zināmus soļus, ar kuriem praktiskā dzīvē jau izpaužas Baltijas valstu klauzula.

Var pacelties jautājums, kādus ieguvumus mēs varam sagaidīt politiskā vai saimnieciskā laukā, ja mēs ciešāk saslēdzamies kopā ar pārējām Baltijas valstīm, ar tām valstīm, kuru likteni pagātnē un arī nākotnē ir kopēji. Man šķiet, ka jau tīri saimnieciski mēs iegūstam diezgan daudz. Ja mums izdodas panākt to, ko Baltijas valstu savienības idejas dibinātāji ir domājuši, tad ar to mēs būtu jau stipros apmēros paplašinājuši iekšējo tirgu un pateicoties beidzamam būtu radīta iespēja zināmām rūpniecības nozarēm attīstīties, dibinoties uz šīs savienības tirgu. Tādā gadījumā daudzām no tām nevajadzētu meklēt tirgus pa pasauli, bet tās varētu droši paļauties uz tiem tirgiem, ko dod 5 vai 6 miljoni iedzīvotāju masas. Turpretim tagad, kamēr tas vēl nav sasniegts, bet Baltijas valstu saimnieciskā savienība ir vēl tikai ideāls, stāvoklis ir tāds, ka vesela virkne rūpniecības nozaļu, kas radušās vienā, otrā, vai trešā valstī, nikuļo, nevar attīstīties, un tās nevar daudz maz racionāli nostādīt savu ražošanu.

Iet savstarpējās ciešās saprašanās ceļu Baltijas valstīm diktē vēl cits apstāklis, protiet — mūsu tālāku saimniecisku attiecību kārtošana ar pārējām valstīm. Arī ar šīm valstīm mēs vienmēr esam gribējuši uzturēt visdraudzīgākās saimnieciskās attiecības; tāpēc mēs savus līgumus, kurus savā laikā esam slēguši, esam dibinājuši uz vislielākās labvēlības principa. Šos līgumus mēs esam svēti turējuši, mēs neesam mēģinājuši tos apiet vai izvairīties no viņu pildīšanas. Bet tanī pašā laikā, kopš 1929. gada, kad iestājās pasaules saimnieciskā krīze, kura dienu no dienas kāpinājās un ļoti augstu līmeni sasniedza taisni pagājušajā, nodzīvotajā gadā, mēs redzam, ka jaunajām, mazajām, valstīm nākas milzīgi ciest no tās saimnieciskās politikas, kura pazīstama zem au-

saatused olid ühised minevikus ja on ka tulevikus. Mulle näib, et majanduslikult saavutame väga palju. Ja kui meil õnnestub saavutada seda, mis lootsid Balti liidu mõtte algatajad, siis meie oleksime juba tublisti laiendanud siseturgu ja tänu sellele oleks loodud võimalus arenemiseks teatavail tööstusaladel, põhjenedes sellisele liidu turule. Säärasel juhusel paljud nendest ei peaks otsima turgusid mööda maailma, ning nad võiksid julgelt rahulduda nende turgudega, mida annab 5 või 6 miljoniline elanikkude mass. Aga praegu, kui selleni ei ole veel jõutud ja Balti riikide majanduslik liit on veel ainult ideaal, on seisukord säärane, et terve rida tööstusalasid, mis loodud ühes, teises või kolmandas riigis, ei suuda areneda ja nad ei saa ratsionaalselt toota.

Veel üks asjaolu sunnib Balti riike minema omavahelise tiheda koostöö teed — meie edaspidiste majanduslikkude vahekordade korraldamine teiste riikidega. Ka nende riikidega oleme alati tahtnud saavutada kõige sõbralikumaid majanduslikke vahekordi, sellepärast oleme oma lepinguid, mida sõlmisime varem, põhjendanud kõigesuurema häatahtlikkuse printsiibile. Neid lepinguid meie oleme pühalt pidanud, meie ei ole püüdnud nende täitmisest mööda hiilida. Kuid samal ajal, 1929. aastast saadik, kui algas maailma majanduslik kriis, mis päev-päevalt suurenes ja kõrgeima tipuni jõudis just läinud aastal, meie näeme, et noored, väikesed riigid peavad väga palju kannatama selle majandusliku poliitika all, mida nim. autarkiaks ja mida leiame praegu kogu maailmas. Meie peame kannatama sellepärast, et selle autarkia printsiibi all just need riigid, kes päämiselt on tööstusriigid ja viimase ajani impoteerisid väga palju põllumajandustooteid, tahavad tõsta oma põllumajandust, teda kindlustada ja laiendada säärases ulatuses, et ei oleks tarvis sissevedada kaupasid neist riikidest, kellede pääeksportkaubad on põllumajandustooted. Meie pidime sellest rääkima juba Londoni konverentsil ja toonitama, et selles Euroopa osas, kus meie elame, ei saa lahti majanduslikust kriisist, kui industriaalriigid ei loobu säärasesest kunstlikult suurendatud põllumajanduse soodustamise poliitikast, proteksioonist jne.

tarkisma, un kas tagad tiek piekopts visā pasaulē. Mums nākas ciest tāpēc, ka *zem šī autarkisma principa taisni tās valstis, kuras savos galvenos nozarījumos ir rūpniecības valstis un līdz pēdējam laikam ieveda milzīgi daudz agrārproduktu, grib savu lauksaimniecību mākslīgi pācēlt, nostiprināt un paplašināt tādos apmēros, lai no tām valstīm, kuru galvenie eksporta ražojumi ir agrārprīekšmeti, tie nemaz nebūtu jāieved.* Mums nācās uz šo parādību griezt vērību jau Londonas konferencē un uzsvērt, ka tanī Eiropas joslā, kurā mēs dzīvojam, mēs neizklūsim no saimnieciskās krīzes, ja industriālās valstis piekops tādu pastiprinātu un mākslīgu savas lauksaimniecības atbalstīšanu, protekciju u. t. t. To mums nācās uzsvērt arī Ženevā. Nekādas nopietnus iebildumus, izejot no tautsaimniecības viedokļa, šie mūsu aizrādījumi nepiedzīvoja un tos būtu arī diezgan grūti apstrīdēt. Neskatoties uz to, rūpnieciskās lielvalstis savā praksē turpina pastiprinātā tempā arī tagad vēl, kopš 1929. gada, iemītās autarkisma tekas.

Ja nu mums ir zināma daļa, pie tam liels procents lauksaimniecības ražojumu jāizved uz ārzemēm un jāmeklē ārējais tirgus šiem priekšmetiem, tad skaidrs, ka to vieglāk spēsim nevis katrai Baltijas valstij izejot pilnīgi patstāvīgi, bet gan ar savstarpēji saskaņotu un vienotu saimniecisku politiku.

Tā tad, ne tikai tāpēc, ka mēs gribam uzturēt labu sadarbību un celt tautsaimniecību paši savās mājās, Baltijas valstīs, bet arī, lai varētu sekmīgāk aizstāvēt savas tirgus intereses uz āru, mums nepieciešami pielikt visas pūles, lai Baltijas valstu savienība arī saimnieciskā laukā jo drīzāk kļūtu par reālu faktu.

Kas attiecas uz mūsu attiecībām iepretim tām valstīm, kuras nepaiet zem Baltijas valstu klauzulas, tad, kā jau teicu, mēs esam piekupuši to saimniecisko politiku, kuru pirms kara uzlūkoja kā i d e ā l u valstu un nāciju savstarpējā satiksmē. Tāpēc mēs arī visus savus saimnieciskos līgumus esam slēguši uz lielākās labvēlības principa. Ka šis princips mums ir svēts, to tiklab Latvija, kā Igaunija un arī Lietuva diezgan noteikti paziņoja Lon-

Seda pidime meie toonitama ka Genfis. Majanduslikust seisukohast ei leidnud need meie avaldatud mõtted mingisugust vastuvaidlemist, kuna see oleks ka küllalt raske. Vaatamata sellele tööstussuurriigid käivad kiirendatud tempos veel praegugi 1929. aastast saadik alatud autarkia teid.

Kui meie peame välja vedama välismaile teatava osa oma tooteid, sellejuures suure protsendi põllumajandussaadusi ja peame otsima välisturge neile kaupadele, siis on selge, et suudame seda teostada kergemini, kui iga Balti riik ei lähe täiesti iseseisvalt, vaid omavaheliselt kooskõlastatud ja ühtlustatud majanduspoliitikaga.

Mitte ainult sellepärast, et meie tahame soodustada koostööd ja tõsta majanduselu ise omas kodus, Balti riikides, vaid ka sellepärast, et võiksime paremini kaitsta oma turu huvisid väljaspool, meie peame tege ma kõik, et Balti riikide liit ka majandus alal saaks rutemini reaalseks faktiks.

Mis puutub meie vahekordadesse nende riikidega, kes ei ole seotud Balti klausliga, siis, nagu juba ütlesin, meie oleme ajanud seda majanduslikku poliitikat, mida ennesõda peeti **ideaalseks** riikide ja rahvaste omavahelises läbikäimises. Sellepärast meie oleme kõik oma lepingud sõlminud suurema häätahtlikkuse printsiibil. Et see printsiip on meile püha, seda tunnistasid kindlalt nii Läti kui Eesti ja ka Leedu läinud aastal Londoni majanduskonverentsil. Kuid kogemused näitavad, et lepinguid, mis selle printsiibi alusel sõlmitud, tegelik elu halastamata on hävitanud. Kontingentide ja kõikisuguste restriktsoonide süsteemide kasutamise, valuuta ostu-müügi reguleerimise ja mitmete teiste administratiivsete võtete tõttu püsivad kõik praegused lepingud rohkem paberil, ning nad pole majanduselu normeerijateks ega juriidiliseks aluseks, millel võiksid riigid korraldada oma majanduslikke vahekordi. Seda poliitikat pole alanud mitte Balti riigid, mitte väikesed või keskmised riigid, vaid suurriigid.

Nemad olid need, kes astusid esimesi samme vabakaubanduse ja kaubavahetuse poliitikast loobumises; nemad olid need, kes hakkasid kasutama kontingentide süsteemi, astusid esimesi samme, et reguleerida valuuta rahvusvahelist tsirku-

donā pagājušā gada saimnieciskā konference. Bet tiešamība mums tagad rāda, ka līgumus, kas noslēgti uz šī principa, tagad bez žēlastības praktiskā dzīve ir iznīcinājusi. Ar kontingentu un dažādu restriktijas sistēmu ieviešanu, ar valūtas regulēšanu un daudz citiem tīri administratīviem papēmieniem īstenībā tie līgumi, kuri tagad pastāv, pastāv vairāk uz papīra, bet nebūt nerodas kā saimnieciskās dzīves normētāji, kā juridisks pamats, uz kura varētu valstis kārtot savas saimnieciskās attiecības. Šo politiku iesāka nevis Baltijas valstis, nevis mazās un vidējās valstis, bet gan lielvalstis.

Viņas bija tās, kas spēra pirmos soļus brīvās tirdzniecības un preču apmaiņas politikas atcelšanā; viņas bija tās, kas ieveda kontingentu sistēmu, spēra pirmos soļus, lai regulētu valūtas starptautisko cirkulāciju; viņas bija tās, kas īstenībā nodibināja stipro reglamentācijas sistēmu. Bet rīkojoties tā, viņas pīspieda arī visas tās valstis, kuras bija tādā vai citādā saimnieciskā atkarībā no tām, darīt to pašu. Pie šādiem apstākļiem, protams, tagad līgumus pārslēdzot, mums neatliek nekas cits, kā piemēroties jaunradītai situācijai. Patlaban Eiropa ir sadalījusies autarkiskās vienībās. Eiropas saimnieciskās attiecībās tagad valda nevis brīvā tirdzniecība un lielākās labvēlības principi, bet gan neiecietība un valstu absolūts egoisms, tieksme visu ražot pie sevis, pārdot pēc iespējas daudz uz āru, bet pašiem nepirkt gandrīz itin nekā. Mums jāreķinās ar šo reālo konstilāciju, kāda Eiropā iestājusies un turpmāk, slēdzot jaunus līgumus, jārikojās tā, lai mēs savas saimnieciskās intereses varētu vislabāk aizstāvēt un nodrošināt. Tas tagad arī notiek.

Patlaban sarunās, kas tiek vēstas starp mums un, piem., Angliju (to dara arī mūsu sabiedrotā valsts Igaunija un drīz vien līdzīgas sarunas vedīs arī Lietuva), mums gribot, negribot jādara viss, lai, atbilstot laika garam un tām prasībām, kuras tiek uzstādītas no lielvalstīm, — mēs tomēr paturētu savu rīcības brīvību saimnieciskā politikā, lai paturētu maksimālās iespējas brīvi kārtot līgumu attiecības arī ar citām valstīm. Citas izejas nav. Bet tai pašā laikā ir skaidrs, ka arī

leerimist; nemad olid need, kes õieti asutasid kindla reglamentatsiooni süsteemi. Kuid nõnda tegutsedes, nemad sundisid tegema seda sama ka kõiki neid riike, kes olid nii või teisiti nendest sõltuvad. Sääraastes oludes, muidugi, lepinguid uuendades, meie ei või teha midagi muud, kui ümberorienteeruda tekkinud olukorrale. Praegu on Euroopa jaotatud autarkilistesse üksustesse. Euroopa majandusvahetuskordades ei valitse praegu vabakaubanduse ja suurema häätahtlikkuse printsiibid, vaid sallimatus ja riikide absoluutne egoism, püüe toota kõik omal maal, müüa võimalikult palju välismaile, kuid ise osta ei taha keegi peagu mitte midagi. Meie peame arvestama selle reaalse konstilatsiooniga, milline on Euroopas praegu ja edaspidi, sõlmides uusi lepinguid peame toimima nii, et võiksime oma majanduslikud huvid kõige paremini kaitsta ja kindlustada. See praegu nõnda sünnibki.

Praegustel läbirääkimistel, mis peetakse meie ja, näiteks, Londoni vahel (seda teeb ka meie liitriik Eesti ja pea algab läbirääkimisi ka Leedu) tahes-tahtmata peame tegema kõik, et — aja vaimu ja nõuete kohaselt, mida seavad üles suurriigid, meie jätkaks siiski oma kätte tegevusvabaduse majanduspoliitikas, jätkaks omale maksimumalseid võimalusi vabalt korraldada lepingute vahetuskordi ka teiste riikidega. Teist teed ei ole. Aga samal ajal on ka selge, et ka selles lepingute sõlmimise töös meil on võimalik paremini tegutseda, kui Balti riikide vahel valitseb tihe kooskõla majanduspoliitikas. Selles suunas ka töötatakse. Meie põhjanaabriga meil ongi juba teatav kooskõla. Loodame, et tulevikus võime selle kooskõla arendada ka lõunapoole. Kogemused näitavad, et alati, kui on olnud kooskõlastatud majanduspoliitika Balti riikide eneste vahel, siis igalühel neist riikidest on olnud kergem kaitsta ennast teiste riikide vastu.

Nõnda, olles absoluutselt rahulikus meeleolus ka majanduslikul alal, meie, Balti riigid, olemne sunnitud ühinema tihedasse majanduslikku üksusesse ja ei tohi tagasi kohkuda ohvrit kandmast, kui Balti riikide ühised huvid seda nõuaksid.

V. Salnais,
Läti välisminister.

šinī līguma slēgšanas darbā mums būs iespējams sekmīgāk to veikt, ja pastāvēs diezgan cieša saimnieciskās politikas saskaņotība starp pašām Baltijas valstīm. Šinī virzienā tiek strādāts. Ar mūsu ziemeļu kaimiņu mums jau pastāv zināma saskaņa; cerēsim, ka nākotnē šo saskaņotību varēs izveidot arī uz dienvidiem. Līdzšinējā prakse mums rādījusi, ka vienmēr, kad bijusi saimnieciskās politikas saskaņotība starp pašām Baltijas valstīm, daudz sekmīgāk bijis katrai šai valstij arī aizstāvēties uz āru pret citām valstīm. Tādā kārtā, apgarotas no absolūtas miermīlības arī saimnieciskā laukā, mēs, Baltijas valstis, esam spiestas noslēgties ciešā saimnieciskā vienībā, nebaidīdamies pie gadījuma nest savstarpējus upurus, ja kopējās Baltijas valstu intereses to prasītu.

Bez šaubām, nevienu līgumu nevar noslēgt, ja katrs līguma slēdzējs grib gūt tikai ieguvumus visos saimnieciskās dzī-

ves nozarojumos. Līgumu var noslēgt tikai tad, ja abas pušes ievēro tikai savas tautsaimniecības intereses, ir gatavas nest upurus atsevišķās saimnieciskās dzīves nozarēs un saskaņot savas intereses. Tad tas ir iespējams. Man šķiet, ja iepriekšējos gados ar Baltijas valstu savienību nav nonākts tik tālu, kā esam vēlējušies, tad lielā mērā par to jāpateicas tai labajai saimnieciskai konjunktūrai, kas mūs nespieda, nepātagoja uz saprašanos. Tagad apstākļi ir smagāki, un pati dzīve diktē noslēgties ciešākā ne tikai politiskā, bet arī saimnieciskā vienībā. Tiklīdz mēs būsīm daudz maz ievērojamu soli spēruši šinī virzienā, mēs būsīm veikuši diezgan lielu darbu, lai veicinātu un nostiprinātu miera nodrošināšanu arī politiskā ziņā šinī Eiropas joslā, kurā mēs dzīvojam.

V. Salnais,
Latvijas ārlietu ministrs.

Latvijas un Igaunijas armiju sadarbība. Lāti ja Eesti kaitsevāgede koostöö.

Līdzīgais geografiskais stāvoklis, līdzīgie likteņi, grūtā gadusimteņu kopīgā verdzība neapšaubāmi tuvinājuši latvju un igauņu tautas, kamdēļ arī atbrīvošanās cīņu laikmetā, 1919. gadā, Igaunija, apzinādamās abu tautu kopīgos likteņus, mums sniedza savu palīdzīgo roku. Igaunija bija laimīgāka, — pasaules karš viņu vairāk bija saudzējis; ar savas brāļu tautas — somu palīdzību viņi drīzāk atbrīvoja savu dzimto zemi no ienaidnieka pārspēka. Igaunijas palīdzība bija tik ļoti nepieciešama mums, un viņa arī neizpalika. Uz kara lauka kopīgi lietās asinis par kopīgiem likteņiem vēl jo vairāk tuvināja abas tautas, abas armijas; sakarā ar to jo sirsnīgas attiecības ir izveidojušās starp abām sabiedroto armijām. Bez tam, šo abu armiju tuvināšanos lielā mērā ir veicinājuši vecākie virsnieki, no kuriem lielākā daļa ir baudījuši savu militāro izglītību Viļņas kara skolā. Tur, svešumā, starp valdošo krievu nāciju, abu

ūhesugune geograafiline seisukord, ūhesugused saatused, raske, aastasadu kestnud orjus — kõik see kahtlemata lähendas lāti ja eesti rahvast, mispärast ka vabaddussõja ajal 1919. a. Eesti ulatas meile oma avitava kää, teades, et mõlemal rahval on ühine saatus. Eesti oli õnnelikum — maailmasõda ei laastanud teda niipalju kui Lät't. Oma vennasrahva — soomlaste — abiga ta vabastas ennem oma kodumaa vaenlaste küüsisist. Eesti abi vajasime meie väga ja saimegi. Sõjaväljal ühise saatuse hääks koos valatud veri lähendas veel rohkem mõlemaid rahvaid, mõlemaid sõjavägesid ja ja sellepärast on mõlema liitlase sõjaväelaste vahel kujunenud kõige paremad vahekorrad. Peale selle on mõlema kaitseväge lähendamist suurel määral edendanud vanemad ohvitserid, kelledest suurem osa oma sõjaväelise hariduse on saanud Vilno sõjakoolis. Sääli võrsil valitseva rahvuse — venelaste — keskel, said teineteisega lähemalt tuttavaks mõlema

tautu jaunatne tuvāk iepazinās viens ar otro, iekšējais instinkts viņus tuvināja. Viss tas bija par pamatu sirsnībai, draudzībai, saprašanai, abpusējai izpalīdzēšanai. Arī kopīgā militārās doktrīnas izkopšana vienā mācības iestādē veicināja šo saprašanos kaujas laukos, kā arī vēlāk, pie dažādu kopīgu jautājumu izšķiršanas. Lai šīs labās attiecības uzturētu un izveidotu arī uz priekšu, lai novērstu lielo šķērslī — kopējās valodas trūkumu, tad ikgadus tiek savstarpēji piekomandēti virsnieki pie kara spēka daļām, arī kara akadēmiskos kursus apmaiņas kārtībā apmeklē daži virsnieki.

Latvju - igauņu tuvināšanās biedrības pienākums būtu izveidot tādas pat sirsnīgas attiecības starp abām tautām, sevišķi jaunatnē, kādas pastāv jau ilgu gadu starp abām sabiedroto armijām, tad mēs būsim vienoti, tad mēs būsim stipri.

Lai mūsu sabiedrotās valsts svētki, kurus arī mēs svinam 24. februārī, lieku reizi atgādina, ka liktenis abas tautas ir saistījis gadu simteņus, ka kopīgs ceļš mums jāiet arī uz priekšu, ka vienas tautas prieki ir arī otras prieki, bet nebaltās dienās vēl jo vairāk kopā mums jāturās, jo dalītas bēdas arvienu vieglāk panesamas.

Generālis *Kr. Berķis*.

rahva noored sõjaväelased, neid lähendas sisemine instinkt; kõik see oli põhjuseks südamlikkusele, sõprusele, arusaamisele, omavahelisele abiandmisele. Ka ühine sõjaliste doktriinide kasutamine ühes ja samas õppeasutises soodustas teineteisest arusaamist sõjaväljal, ja hiljem ühiste küsimuste otsustamisel. Et neid häid vahekordi alalhoida ja arendada ka edaspidi ning kõrvaldada suurt takistust — keeleoskamatus, — saadetakse iga aasta liitlase kaitseväkke ohvitseere. Samuti ka kõrgemas sõjakoolis õpivad vahetuse korras mõningad liitlase ohvitserid. Läti-Eesti sõprusühingu ülesandeks oleks arendada niisama südamlikud vahekorrad ka mõlema rahva, eriti noorsoo, vahel, millised on juba aastaid mõlema liitlase kaitsevägede vahel, siis oleme meie ühendatud, siis oleme tugevad.

Tuletagu liitlase aastapäev, mida ka meie pühitseme 24. veebruaril, meile veel kord meelde, et saatus on ühendanud mõlemad rahvad, et peame ka tulevikus käima ühist teed, et ühe rahva rõõm on ka teise rõõm, ja et raskeil päevil peame veel rohkem kokku püüdma, sest jagatud murid on alati kergem kanda.

Kindral *Kr. Berkis*.

Latvijas un Igaunijas sadarbība diplomātijas laukā. Lāti ja Eēsti koostōō diplomaatilisel alal.

Abu sabiedroto valstu ārpolitiskais stāvoklis jau no paša viņu neatkarības sākuma un nepārtraukti bijis līdzīgs, pat identisks. Tādēļ vienas un tās pašas problēmas vienmēr nodarbinājušas un arī šodien nodarbina abu valstu ārlietu vadību; kā mūsu, tā Igaunijas diplomātijai veicami vieni un tie paši uzdevumi. Viss, ko ārējās politikas laukā iegūst viena valsts, nāk vai gluži automātiski arī otrai par labu; vienas zaudējums sāpīgi skar arī otro.

Pat pavisms atskats uz mūsu ārpolitisko uzdevumu vēsturi notecējušos 15 vai pat 16 gados pilnīgi pietiekošs, lai par to pārliecinātu katru novērotāju. Pēc neatkarības iegūšanas, pirmais svarīgākais uzde-

Mõlema liitriigi välispoliitiline seisukord on juba iseseisvuse algusest kogu aeg olnud ühesugune, isegi identne.

Sellepärast on ühede ja samade probleemide lahendamine olnud ja on veel tänapäev mõlemate välisministeeriumite juhtide pääülesandeks. Kõik, mida välispoliitika alal saavutab üks riik, tuleb peagu automaatselt ka teise riigi kasuks: ühe kaotused puutuvad valuselt ka teist.

Juba pääliskaudne vaade meie välispoliitiliste ülesannete ajaloosse möödunud 15 või isegi 16 aasta jooksul on täiesti küllaldane, et selles veenda igal päältvaatajale. Pääle iseseisvuse saavutamist, vä-

vums ārpolitikas laukā priekš abām valstīm bija cīņas izbeigšana un attiecību nokārtošana ar Krieviju. Tas tika panākts 1920. gadā vienādos apstākļos, un arī abi miera līgumi maz atšķiras viens no otra. Nākošais svarīgākais uzdevums bija juridiskās atzīšanas panākšana no Eiropas lielvalstīm un visas civilizētās pasaules. Šis darbs jau bija iesākts vācu okupācijas laikā, pat pirms mūsu neatkarības proklamēšanas, Londonā un Parīzē, kur abu tautu — valstu vēl nebija! — priekšstāvji kopējiem spēkiem lika pamatu Baltijas valstu de jure atzīšanai. Tā tad mūsu sadarbība diplomātijas laukā sākās pat pirms mūsu nāciju formēlas izsludināšanas par neatkarīgām republikām. Gluži dabīgi, de jure atzīšanu Latvija un Igaunija, tāpat kā Lietuva, ieguva ar vienu un to pašu sabiedroto lielvalstu augstākās padomes lēmumu 1921. g. 26. janvārī, un mums ir kopēja de jure atzīšanas diena. Amerikas Sav. Valstis savu formēlo atzīšanu mums deva apm. pusotrus gadus vēlāk, 1922. g. septembrī, protams, tāpat visām trijām republikām kopā. Ar to noslēdzās pirmais, lai gan īss, toties ļoti svarīgs mūsu diplomātiskā darba cēliens. Kā Eiropā, tā Amerikā, Latvijas un Igaunijas priekšstāvji šo atbildības pilno darbu veica dažkārt strādādami roku-rokā.

Pēc uzņemšanas Tautu Savienībā sākās Latvijas un Igaunijas sadarbība Ženevā, sevišķi T. S. pilnsapulcēs, arī darba biroja sarīkotās sanāksmēs. Visos šajos gadījumos abu valstu delegāti vienmēr uzturējuši ciešu kontaktu, saskaņojot savu viendokli visos mūs kopēji interesējošos jautājumos.

Gara ir to starptautisko konferenču virkne, kurās piedalījušās Latvija un Igaunija. Mēs atceramies piecu, četrus, triju un divu valstu konferences. Šīs sanāksmes svarīgus pozitīvus panākumus devušas pagaidām tikai abām sabiedrotajām republikām. Bet ideja par ciešāku sadarbību arī ar citiem kaimiņiem ziemeļos un dienvidos nav mirusi; gluži otrādi — pašā pēdējā laikā šī doma atdzīvojās ar jaunu spēku, pie kam Latvijas un Igaunijas vienība ir kodols, ap kuru iespējama plašāka politiska un saimnieciska grupēšanās.

līspolītika alal oli mōlemal riigil esime-seks tāhtsamaks ūlesandeks sōja lōpetamine ja vahekordade korraldamine Venega. Selle saavutasime 1920. aastal ūhesugustes oludes, ning mōlemad rahulepingudki vāhe erineval ūks teisest. Jārgmine tāhtsam ūlesanne oli juriidilise tunnistamise saavutamine Euroopa suurriikidelt ja kogu tsiviliseerutud maailmalt. Seda tōōd alati juba saksa okupatsiooni ajal, isegi enne iseseisvuse vāljakuulutamist, Londonis ja Pariisis, kus mōlema'd rahvaid — riike veel ei olnudki! — meie esindajad ūhise jōuga panid aluse Balti riikide de jure tunnistamisele. Nōnda algas meie koostōō diplomaatilisel alal isegi enne meie iseseisvate riikide ametlikku vāljakuulutamist. Loomulik, et de jure tunnistamist saavutasid Lāti ja Eesti ning ka Leedu, suurriikide liidu kõrgema nõukogu ūhe ja sama otsusega 26. jaanuaril 1921. aastal, mispārast meil on ūhine de jure tunnistamise pāev. Amerika ūhendriigid andsid meile oma ametliku tunnistamise umbes poolteist aastat hiljem, 1922. aasta septembris, muidugi, niisama kõigele kolmele vabariigile ūhiselt. Sellega lõppes esimene, ehkki lühike, kuid vāga tāhtis meie diplomaatilise koostōō ajajārk. Nii Euroopas, kui, ka Ameerikas tegid Lāti ja Eesti esindajad seda vastutusrikast tōōd käsikāes.

Pārast vastuvōtmist Rahvasteliitu algas Lāti ja Eesti koostōō Genf's, iseāranis Rahvasteliidu tāiskogukoolekutel, ning tōōbüroo korraldatud nōupidamistel. Kōīgil juhustel olid mōlema riigi delegaadid tiheadas kontaktis ja kooskōlastasid oma tegevust kōīgis küsimusis, milledes peitusid meie ūhised huvid.

On vāga pikk nende rahvusvaheliste konverentside rida, millest Lāti ja Eesti on osa vōtnud. Tuletame meelde viie, nelja, kolme ja kahe riigi konverentse. Need kokkusaamised andsid tagajārgi ainult mōlemale liitriigile. Kuid idee tiheadast koostōōst ka teiste naabritega pōhjas- ja lõunas ei ole veel surnud; otse vastupidiselt — eriti viimasel ajal on see mōte hakanud liikuma uue jōuga, kusjuures Lāti ja Eesti liit on keskpunktiks, mille ūmber on vōimalik laiem poliitiline ja majanduslik gruppeerimine.

Abu valstu pārstāvībā arvalstīs formēli uzlikts par pienākumu ciešākā kontakta uzturēšana, kas viņu darbam nāk daudz par labu. Bet patreizējo stāvokli šinī sakarībā vēl nevar uzskatīt par apmierinošu. Pārstāvību sadarbība ir sekmiņa tikai tais vietās, kur viņu vadītāji personīgi labi saprotās. Citiem vārdiem, šai sadarbībai ir zināmā mērā vēl atgādijuma raksturs. Šis trūkums noteikti jānovērš, izstrādājot sīkāku, precīzāku, pie tam kopēju instrukciju visiem abu valstu pārstāvjiem arvalstīs.

Pašā pēdējā laikā pacelts jautājums par kopēju Latvijas - Igaunijas pārstāvību dibināšanu. Kamēr muitas unija vēl nav pilnos apmēros reālizēta, runa varētu iet tikai par diplomātiskām pārstāvībām. Šāda nodoma izvešana gan nav neiespējama, tomēr stipri grūta un iepriekš labi pārdomājama un sagatavojama, sevišķi ievērojot to, ka arī diplomātiskās pārstāvības daudz nodarbojas ar saimnieciskās dabas un konsulārām lietām. Prātā jāpatur arī tas, ka abu valstu likumdošana un pārstāvību iekārta vēl nav saskaņotas. Ļoti tālu, kā zināms, savā politiskajā sadarbībā aizgājušas Mazās Antantes valstis, kuras pirmās radījušas kopējus valsts organus, kā Latvijai un Igaunijai vēl nemaz nav. Bet kopēju pārstāvību arī Mazās Antantes valstīm vēl nav; nav tādas arī paredzētas tuvākā nākotnē. Ja ne vairāk, tad izmēģināšanai Latvija un Igaunija tomēr varētu nodibināt dažas kopējas pārstāvības, un te svarā nāktu kopēja sūtniecība Amerikas Sav. Valstīs un sūtniecība vai ģenerālkonsulāts Tālajos Austrumos. Tas būtu svarīgs solis uz priekšu abu valstu sadarbībai diplomātijas laukā, pie tam pilnīgi iespējams. Kopējās sūtniecības iestādes vadītāju varētu iecelt uz kādu noteiktu laiku pārmaiņus no vienas un otras zemes, pie kam tai laikā, kad sūtnis būtu, sacīsim, igauņi, sekretārs būtu latvietis, un otrādi. Katrā gadījumā, tas būtu ļoti interesants eksperiments.

Apsveicams pasākums ir kopēju delegāciju sūtīšana uz dažādām starptautiskām konferencēm, kas jau izmēģināts ar apmierinošiem panākumiem.

Mōlema riigi esindusile välismail on ametlikult tehtud kohustuseks pidada tiheadat kontakti, mis nende tööle on suureks kasuks. Kuid praegust seisukorda ei või veel nimetada rahuldavaks. Esinduste koostöö on edukas ainult sääal, kus nende juhatajad on hääs isiklikus vahekorras. Teiste sõnadega, sellel koostööl on praegu veel teataval määral juhulik iseloom. Selle puuduse peame viivitamata kõrvaldama, väljatöötades üksikasjalise, täpse ja ühise instruksiooni kõigile mõlema riigi esindajaile välisriikides.

Viimasel ajal hakatakse rääkima ühiste Läti - Eesti välisesinduste asutamisest. Kuni tolliunion ei ole veel täielikult teostatud, võime rääkida ainult diplomaatilisist esindusist. Säärase mõtte teostamine ei ole küll võimatu, kuid siiski väga raske, milleks on tarvis ettevalmistuda ja järele mõelda, meelepidades iseäranis seda, et ka diplomaatilised esindused palju tegutsevad majanduslikkude ja konsulaarküsimustega. Peame meelepidame ka veel seda, et pole veel kooskõlastatud mõlema riigi seadusandlus ja esinduste korraldus. Nadu teada, on väga kaugele omas koostöös jõudnud Väikeliidu riigid, kes esimestest rajasid ühiseid riigiorgaane, mida Eestil ja Lätil veel polegi. Kuid ühiseid välisesindust ei ole veel ka Väikeliidu riikidel; neid pole ettenähtud ka lähemas tulevikus. Kui mitte rohkem, siis võiks Eesti ja Läti asutada kas või katsena mõningad ühised esindused ja siin oleks suur tähtsus ühisel esindusel Ameerika Ühendriiges ja saatkonnal või kindralkonsulaadil Kauges - Idas. See oleks tähtis samm edasi mõlema riigi diplomaatilises koostöös, ning täiesti võimalik. Ühise saatkonna juhatajat võiks ametisse nimetada teatud ajaks vaheldamise ühest ja teisest riigist, kusjuureskui saadik oleks eestlane, siis sekretär lätlane ja vastupidi. Igatahes oleks see väga huvitav katse. Tervitatav samm on ühiste delegatsioonide saatmine kõiksugustele rahvusvahelistele konverentsidele, milline algatus on juba andnud rahuldavaid tagajärgi.

Kā citos, tā arī mūsu diplomātiskās sadarbības laukā pienācis laiks spert drošākus soļus.

L. Sēja,
Ārlietu min. Juridiskā
departamenta direktors.

Nii mitmel teisel, kui ka meie diplomaatiline koostöö alal on tulnud aeg astuda julgemaid samme.

L. Sēja,
Välisministeeriumi
juriidilise osakonna direktor.

No latviešu un igauņu attiecību vēstures. Lātlaste ja eestlaste vahekordade ajaloost.

Abu tautu sadarbība nav sākusies tikai kopš tā laika, kad Latvija un Igaunija kļuva patstāvīgas valstis. Tālāka pagātne uzrāda sadarbības piemērus, kuri mūsu dienām savā ziņā var būt par priekšzīmi. Latviešu un igauņu savstarpējā pabalstīšanās kopēju nacionālu centienu sekmešanā sākās jau nacionālās atmodas laikmetā, grozoties uz labo pusi abu šo tautu politiskajiem un saimnieciskajiem apstākļiem. Tikai šo lūzumu uz labo pusi vēl nenesa pagājušā gadu simteņa sākumā pasludinātā Baltijas zemnieku brīvīšanas. Toreizējais formēlais brīvīšanas akts patiesībā zemniekus nostādīja taisni šausmīgos sociālos apstākļos, izeju no kura stāvokļa igauņi un latvieši meklēja, starp citu, pāriešanā no luterānisma pareizticībā. Par šīs kustības apmēriem var spriest no tam, ka uz 1847. g. vienā pašā Vidzemes guberņā šādu pārgājēju skaits jau sniedzies pāri par 100.000*). Tikai pagājušā gadu simteņa sešdesmito gadu lielās reformas atraisīja zemniekiem rokas un nu sākās straujš uzplaukums saimnieciskā un garīgā dzīvē. Neskatoties uz to, ka šo uzplaukumu joprojām kavēja vāciskās muižniecības un luterāņu garīdzniecības centieni noturēt latviešus un igauņus savā atkarībā, ideālā sajūsmā, kāda bija sešdesmito, septiņdesmito un vēl daļai astoņdesmito gadu, šī nacionālās romantikas laikmeta raksturīgā iezīme, tā latviešiem kā igauņiem palīdzēja strauji pacelties uz augšu vispirms materiālās un tad arī garīgās kultūras ziņā, radot tādus kultūrālās dzīves pasākumus, kuros spilgti izpaudās nacionālās apziņas un nacionālās patstāvības dziņa. Par to liecināja jaunu, no vācu

Mōlema rahva koostöö pole mitte alles siis alanud, kui Lāti ja Eesti said iseseisvaiks riikideks. Kaugemas minevikus leiame sāāraseid koostöö näiteid, mis võivad olla meile isegi nūid eeskujuks. Lātlaste ja eestlaste omavaheline koostöö ūhiste rahvuslikkude pūūiete edendamiseks algas juba rahvusliku ārkamisajal, kui mōlema rahva poliitilised ja majanduslikud olud hakkasid pōōrduma paremusele. Kuid selle pōōrde paremusele ei toonud veel lāinud sajandi alul vāljakuulutatud Balti talupoegade vabastamine. Tolleaegne vabastamise akt ajas pōllumehed ōudseisse sotsiaalseisse oludesse, milledest pāāsmiseks lātlased ja eestlased muuseas katsusid pōgeneda ev.-luteri usust ōigeusku. Selle liikumise ulatust nāeme sellest, et 1847. aastal ainult Līvi kubermangus sāāraste ūleminejate arv oli ūle 100.000 *). Ainult lāinud sajandi kuuekūnnendate aastate suured reformid vabastasid talupoegade kāēd, ja siis algas kiire ōītseng majanduslikus ja vaimlises elus, olgugi, et seda ōītsengut ikka veel takistasid saksa aadli ja luteriusu ōpetajate pūūided hoida lātlasi ja eestlasi oma vōimu all. Nii lātlasi, kui eestlasi āitas tōusta ūlespoole nende idealistlik vaimustus, 60., 70. ja osalt veel ka 80. aastatel, mis oli rahvusliku romantika ajatu iseloomustav nāhe, vōimaldades nīsuguseid vaimlise ja materjaalse kultuuri saavutusi, milledes hiilgavalt vāljendusid rahvusliku iseseisvuse pūūided. Selle tunnistajaiks on saksa ōpetajaist ja ūldse saksa ringkondadest sōltumatute ajalehtede ilmumine, kōiksuguste — kūll praktiliste, kūll ideeliste — seltside asutamine

*) Kaspar Biezbārdis. Der Sprach- und Bildungskampf in den baltischen Provinzen Russlands, 1865.

mācītājiem un vispārīgi no vācu iespaida neatkarīgu laikrakstu iznākšana, dažādu gan idejisku, gan tīri praktisku biedrību nodibināšana un sevišķi spilgti vispārējo dziesmu svētku sarīkošana, kuŗi sekoja viens pēc otra, tā pie igauņiem, kā pie latviešiem. Visi šie pasākumi, visa šī garīgā atmoda pie latviešiem un igauņiem norisinājās vienā laikā un var teikt ar vienādu aizrautību. Kaut gan šis garīgās atmodas process pie abām tautām notiek pilnīgi patstāvīgi, tomēr nav noliedzama savstarpēja iespaidošanās un ierosme. Tam par iemeslu ir jau abu tautu tiešais ģeogrāfiskais tuvums, bet galvenā kārtā abi toreizējie galvenie kultūras centri — Valka ar savu skolotāju semināru un T a r t u (Tērbata) ar savu augstskolu. Toreizējie tautas garīgās dzīves vadoni — skolotāji, nacionālie mācītāji un avīžnieki, te paši skolodamies jau no pašām jaunības dienām atradās savstarpējā garīgā kontaktā un vēlāk, darbotamies katrs savā darba laukā, raidīja vienādus garīgās dzīves ierosinājumus katrs savā tautā. Cimzes seminārā mācījās ne tikai tā laika ievērojamākie latviešu skolotāji, bet te sagatavojās arī igauņu tautskolotāji. Starp pēdējiem, lai minam kaut tikai ievērojamāko igauņu atmodas laikmeta darbinieku Kārli Robertu Jakobsonu, kuŗš ar savu „Sakala“ ienesa pavisam jaunu garu igauņu avīžniecībā un vispārī radīja toreizējās politiskās situācijas jaunu izpratni. Tanī pašā laikā kur Krišjānis Valdemārs Terbatā kā pirmais rakstīja uz savas studenta vizītkartes vārdu „latvietis“, igauņu nacionālās žurnālistikas nodibinātājs J. Jansens zem savas ģimenes lika igauņu kultūrvēsturē nozīmīgo parakstu: „Igauni, paliec katrā apģērbā un pie katra vārda igauņi, tad vien tu būsi goda vīrs priekš savas tautas.“ Krišjānim Valdemāram viņa vēlākā darba laukā Krievijā ļoti tuvs personīgs draugs kļuva ievērojamais igauņu gleznotāis profesors Kehlers (Köhler), kuŗam bija liels iespaids uz visu toreizējo igauņu kultūrēli sabiedrisko dzīvi. Kēlers, izmantodams savus sakarus ar Krievijas galmu, pabalstīja igauņu nacionālos pasākumus, tāpat kā Krišjānis Valdemārs, atbalstīdams uz noteicošām Krievijas valdības apriņķām, sekmēja kuģniecības un jūrniecī-

ning eriti tāhelpanu vāāriv sūndmus — ūksteisele jārgnevad ūldlauupeod nīi Lā-tis, kui Eestis. Kōik see tegevus ja kogu vaimline ārkamine sūndis lātlaste ja eestlaste juures ūhel ajal ja, vōime ūtelda, ka ūhesuguse vaimustusega. Olgugi, et see vaimlise ārkamise protsess areneb iga rahva juures tāiesti iseseisvalt, on vōimalik ka omavaheline mōjutamine ja algatamine. Selle pōhjuseks on juba, esiteks, mōlema rahva geograafiline lāhendus, kuid pāāmīselt mōlema kultuuri keskkohad — Valga oma ūpetajate seminariga ja Tartu oma ūlikooliga. Selleaegsed rahva vaimu-elu juhīd — kooliūpetajad ja rahvuslikud kirikuūpetajad ja ājakirjanīkud olīd siin kooliskāies juba noorusepāēvist omavahel tihedas kontaktis, ja hīljem, tōtōtades īga-ūks oma alal, algatasīd ūhesuguseīd vaimu-elu pūīdeīd oma rahva keskel. Zīmse seminaris ūppisīd mitte ainult selleaja parīmad lāti vaid ka eesti kooliūpetajad. Vīimaste hulġast mainīme kas vōi ainult tāhtsamat eesti ārkamisaja tegelast Karl Robert Jakobsoni, kes oma „Sakala“gā tōi ūut elu eesti ājakirīandusse ja ūldse lōi selleaegsesse poliitilīseisse situatsiōnīdesse ūut arusaamist. Samal ajal, kui Krišjānis Valdemars kirjutas Tartus esīmesena oma ūliūpilase nīmekāardīle sōna „lātlane“, Eesti rahvuslīku ājakirīanduse asutaja J. Jannsen kirjutas oma pāēvapīldī alla Eesti kultuuraīaloo tāhtsa lause: „Eestlane, jāā īgas rīietuses ja īga sōna juures eestlaseks, ainult siīs sa ūled aumees oma rahva ees.“ Krišjānis Valdemari hāāks īsiklikuks sōbraks sai Venemaal tema tulevasel tōōpōllul kuulus eesti kunstnik prof. Kōhler, kellel olī suur mōīu eestlaste tolleaegses kultuur - seltskondlikus elus. Kōhler, kasutades oma hāīd vahekordi Vene keisri ūierīngkondadega, edendas eesti rahvuslīkke pūīdeīd, samuti kui Krišjānis Valdemars, kellel olī hāā seljagune selleaegse Vene valītsuse rīngkondades. Valdemars edendas mereasjanduse arenemīst Lāānemere rannal.

Mōōdamīnnes vōime mainīda, et esīmese Eesti laulupeo korraldaja ja esīmese lauluseltsī „Vanemuīne“ asutaja, J. Jannseni tūtar Lvdīa — ārkamisaja romantīline luuletāja, kellel pārast tema īsa ja Kreutzvaldī on kōīgesuurem tāhtsus Eesti kir-

bas attistību Baltijas jūras piekrastē.

Garām ejot der atzīmēt, ka pirmo igauņu dziesmu svētku ierosinātāja un pirmās dziedāšanas biedrības „Vanemuine” nodibinātāja, jau pieminētā J. Jansena meita Lidija, atmodas laikmeta romantikas dzejniece, kurai pēc Kreizvalda un viņas tēva igauņu rakstniecībā ir vislielākā nozīme (rakstnieces vārds — Koidula), bija precējusēs ar latvieti, Dr. Eduardu Michelsonu.

Ka latviešu un igauņu sadarbībai nacionālās atmodas laikmetā nebūt nebija tikai gadījuma, vai personīgas pazīšanās un ģimenes attiecību raksturs, bet šī sadarbība bija taisni organizēta, uz vienu noteiktu mērķi virzoša, to starp citu pierāda mūsu pirmās studentu korporācijas Lettonijas nodibināšanās vēsture. Taisni lai sekmīgāki varētu cīnīties ar vācu neatlaidīgiem centieniem latviešus un igauņus pārvācot, lai abas tautas emancipētu no šīs atkarības, Tērbatas augstskolās latviešu un igauņu studējošo starpā radās doma par nacionālu korporāciju nodibināšanu un iestāšanos šaržēto konventā. Tā šaržēto konventā, kurš toreiz bija tīri vācisks — sastāvēja no 5 vācu korporāciju pārstāvjiem un kurš toreizējos apstākļos bija ļoti iespaidīga iestāde, igauņiem un latviešiem kopīgi uzstājoties būtu radīts ievērojams pretspēks vāciešiem. Apstākļi tomēr sagadījās tā, ka Lettoniju gan 1882. g. šaržēto konventā uzņēma, bet ar balsu vairumu noraidīja „Vironia's” uzņemšanu (tā bija domāts nosaukt jauno igauņu studentu korporāciju*). Igauņiem korporācijas vietā turpināja darboties „Igauņu studējošo biedrība”. Abas studentu organizācijas, latviešu un igauņu, arī jaunajos nu gan jau nevienādajos apstākļos gāja roku rokā, savstarpēji pabalstīdamās. Gandrīz pēc desmit gadiem šaržēto konvents gan uzņēma savā sastāvā arī igauņu korporāciju zem „Fraternitas Viliensis” vārda (Vīlandes vārda atvasinājums), bet šoreiz apstiprināšanu līdza jaunais mācības apgabala kurators, jo nu jau pūta stipri rusifikācijas vēji (1891.). Šajā pašā laikā pārkrievošanas politikai par upuri krita arī igauņu nacionālo centienu pirmais un galvenais lolojums — augstāka

janduses (kirjaniku nimega — Koidula), oli abiellunud lätlasega, Dr. Eduard Mihkelson'iga.

Lätlaste ja eestlaste koostöö rahvuslikul ārkamisajal ei olnud mitte ainult juhus või isikliku sõpruse ja perekondlike vahekordade tagajārg, vaid see koostöö oli hāsti organiseeritud ja sihitud ūhele poole, seda tunnistasb meie esimese ūliõpilaskorporatsiooni Lettonia asutamise ajalugu. Nimelt selleks lāti ja eesti ūliõpilased asutasid rahvuslikud korporatsioonid ja astusid korporatsioonide liitu, et vōidelda sakslaste pūiete vastu, kes tahtsid lätlasi ja eestlasi saksastada. šaršeeritute konvent koosnes seekord ainult sakslastest — 5 saksa korporatsiooni esindajast ja oli vāga mōjukas asutis. Aga kui sinna astuksid ka vee! eestlased ja lätlased, siis tema mōju oleks juba palju vāhem. Juhtus siiski nōnda, et Lettonia vōeti kūll 1882. aastal vastu, aga Vironia vastuvōtmine lūkati tagasi suure hāālte enamusega. (Eesti korparatsiooni taheti nimetada Vironia'ks). Eesti korpooratsiooni asemel jatkas tegevust „Eesti ūliõpilaste selts”. Lāti ja eesti ūliõpilaste organisatsioonid, ehkki mitte ūhesugustes oludes, tōōtasid kāsikāes teineteist aidates. Kuigi peagu kūmne aasta pārast šaršeeritute konvent vōttis vastu ka eesti korporatsiooni, nimega „Fraternitas Viliensis” (šōnast Viljandi), kuid seekord keeldus teda kinnitmast ringkonna kuraator, kuna nūūd juba puhusid sootaks teised tuuled (1891. a.). Samal ajal langes venestamise poliitikale ohvriks ka eesti rahvuslikude pūiete esimene ja suurim katse — eesti õppekeelega keskkool, mida taheti nimetada Aleksandri kooliks. Peagu kakskūmmend aastat korjas eesti rahvas raha selle algtatuse elluviimiseks, kuna luba keisri poolt oli saabunud juba 1869. aastal, kuid lõpuks 1888. aastal avati kõrgema eesti kooli asemel vene linna-kool vene õppekeelega!

Iseloomustavat eestlaste ja lätlaste koostōō nāidet lāinud sajandi 80 aastatel nāeme ajakirjanduse alal. Vana Jannsen'i poeg,

*) Heinrich Rosenthal. Kulturbestrebungen des estnischen Volkes während eines Menschenalters (1869—1900). Reval 1912.

skola ar igaunu māc. valodu, kuŗu bija nodomāts nosaukt par Aleksandra skolu. Gandrīz pilnus divdesmit gadus igaunu tauta ar nepieredzētu sajūsmu bija krājušes līdzekļus šim jau 1869. gadā no ķeizara apstiprinātam pasākumam, lai pēdīgi 1888. gadā igaunu augstākās skolas vietā paceltos krievu pilsētas skola ar krievu mācības valodu.

Raksturīgu igaunu un latviešu kopdarbības piemēru pagājušā gadu simtņa astoņdesmitos gados redzam avižniecības laukā. Vecā Jansena dēls cand. phil. Harijs Jansens 1882. gadā Tallinā (Rēvelē) sāk izdot vācu valodā dienas laikrakstu „Die Heimath“ ar nolūku šādā ceļā sekmēt pie vāciešiem igaunu un latviešu nacionālo centienu pareizu izpratni un vispāri veicināt kultūrēlu sadarbību Baltijas tautību starpā. Laikraksta prospektā par viņa programmu starp citu ir teikts: „Mūsu laikraksta uzdevums ir kalpot visām patiesi kulturēlām igaunu un latviešu tautas interesēm, kuŗas aizstāv nacionālā intelligēnce, un pabalstīt visus ideālos virzienus mūsu dzimtenes dzīvē, kuŗu mērķis ir panākt dabīgu saskaņu mūsu apstākļos.“

„Die Heimath“ iet cīņā pret vecbaltiešu aizspriedumu, ka viņi esot vienīgie noteicēji Baltijas dzīvē, bet igaunu un latviešu tautas pašapziņas mošanās it kā būtu apkarojama ļauna parādība. Toreiz patlaban uzsāktai senatora Manaseina revīzijai tiek piegriezta liela vērība un par viņas darbību un panākumiem lasītāji tiek plaši informēti. Ziņu izvēlē no latviešu un igaunu dzīves un pārdrūkājumi no latviešu un igaunu laikrakstiem ir vispusīgi un latviešiem un igauniem labvēlīgi. Krišjānis Valdemārs skaitās par laikraksta pastāvīgu līdzstrādnieku — viņš pats ar pilna vārda parakstu tanī sniedz ievadrakstus par jūrniecības un jūrskolu jautājumiem, bez tam laikrakstā bieži tiek pārdrūkātas no latviešu laikrakstiem ziņas par Krišjāņa Valdemāra darbību.

Toreizējo politisko zituāciju, vācu un igaunu resp. latviešu attiecības labi raksturo kāds ievadraksts: „Igaunu valodas profesūras ierīkošanas jautājumā“).

cand. phil. Harry Jannsen, hakkas 1882. aastal Tallinnas väljaandma saksakeelset ajalehte „Die Heimath“ ja tahtis säärasel teel edendada sakslaste keskel läti ja eesti rahva rahvusliikkudest püüetest arusaamist ja üldse soodustada kultuurilist koostööd Baltimaal elavate rahvaste keskel. Ajalehe juhtkirjas on tema kavast muuseas öeldud: „Meie ajalehe ülesandeks on kõikide eesti ja läti rahvusliikkude huvide hääks, mida kaitseb rahvuslik intelligents, ning edendata kõiki ideaalseid sihte meie kodumaa elus, millede eesmärgiks on saavutada loomulikku kooskõla meie oludes.“ „Die Heimath“ hakkas võitlema vanabaltlaste mõttega, et nemad olevat ainsad pehremehed Baltimaal ning et eestlaste ja lätlaste rahvuslik ärkamine olevat väga halb nähe, mille vastu peab võitlema. Sel ajal algas Manasein'i revisjon, millele pühendati suurt tähelepanu ja anti lugejaile tema tegevusest ja saavutustist põhjalikku informatsiooni. Kirjutised lätlaste ja eestlaste elust ja väljavõtted läti ja eesti ajalehtedest olid väga mitmekesised. Krišjānis Valdemars oli ajalehe alaliseks kaastööliseks. Ta avaldas juhtkirju, milledele kirjutas alla oma nime, mereasjanduse ja merekoolide küsimusist, ning ajaleht toob ka läti ajalehtedest kirjutisi Krišjān Valdemari tegevusest.

Selleaegset poliitilist situatsiooni, sakslaste ja eestlaste, resp. lätlaste vahekordi iseloomustab hästi juhtkiri: „Eestikeele õppetooli asutamise küsimus“ *). Sellest küsimusest keegi oli kirjutanud ajalehes „Olevik“, millele järgnes ühe sakslase kirjutis, kus ta muuseas kirjutab: „Ülikohl on koht, mis on mõeldud teadusele, ning meie ei tohi teda muuta poliitiliste ja liiksaks veel rahvusliikkude kiredede tallermaaks (Tummelplatz). „Olevik“ sellele vastates ütleb: „Tahaks kord küsida, mis siis õieti meie vanas Tartus ei ole poliitiline ja rahvuslik? Võibolla ainult kiivid meie liina tänavatel? Isegi tänavate nimetused on ainult saksa pealinna Berliini keeles... Mispärast ei kinnitatud eesti üliõpilaste korporatsiooni „Vironia“ asutamist? Kõigil on teada, mis põhjusel, ol-

*) Die Heimath Nr. 129. 8. (20.) juunil 1882. aastal.

Par šo jautājumu kāds iesūtītājs bija rakstījis avīzē „Olevik“ un uz to bija ienācis tūlīn pretraksts no kāda vācieša, kuŗā starp citu ir teikts: „Augstskola ir vieta, kurā izkopjama zinātne, bet tā nav pārvēršama par politikas un turklāt vēl par nacionālas politikas jūkli (Tummelplate). „Olevik’s“ pats uz to atbildēdams starp citu saka: „Gribētos reizi par visām reizēm jautāt, kas tad īsti mūsu vecajā Tērbatā nav politisks un nacionāls? Varbūt tikai akmeņi ielu bruģī. Pat ielu nosaukumi greznojas vienīgi Vācijas galvas pilsētas Berlīnes valodā... Kamdēļ, piemēram, neapstiprināja igaunų studentu korporāciju „Vironi’a“? Iemesli ir visiem zināmi, ja arī tie oficiēli ir noklusēti. Vai tad vecās Tērbatas korporācijas nav politiskas? Kas lietas pazīst, tas zinās atbildi uz šo jautājumu“. Avīze „Heimath“ no savas puses pie šīs polemikas piebilst gluži atklāti, ka prasībai par igaunų valodas profesūras ierīkošanu esot tiešām politisks pamats, bet labā nozīmē saprastas politikas, kuŗa būtu jāpiekopj katram saprātīgam valstsvīram.

Harrija Jansena nolūks panākt ar sava laikraksta palīdzību vāciešu iespaidošanu igauniem un latviešiem labēlīgā virzienā neattaisnojās. Vācieši laikrakstu pilnīgi boikotēja un tā kā vācu valodas pratēju starp igauniem un latviešiem toreiz bija pavisam maz, tad laikraksta izdošana Jansenam sagādāja lielas materiālas grūtības un dienas laikrakstam jau pēc pirmā gada nācās pārvērsties par nedēļas avīzi, bet vēl pēc pusotra gada laikraksta iznākšana Tallinā bija jāpārtrauc pavisam. Jansens pārnāk uz Rīgu un te ar latviešu palīdzību nodibina izdevēju sabiedrību. 1885. gadā „Die Heimath“ iznāk atkal kā liela formāta dienas avīze, kuŗu kā izdevējs paraksta Fr. Grosvalds, bet kā redaktors H. Jansens pats. Te laikraksts iznāk divus gadus, pēc kam savas gaitas izbeidz. Žēl, ka no šīs avīzes Rīgas laikmeta pat mūsu lielākajās bibliotēkās — valsts un Rīgas pilsētas — nav nekādu pēdu, un tikai Mišņa bibliotēkā ir atrodami divi numuri. Vienā no šiem numuriem pašā pirmajā vietā ir Krišjāņa Valdemāra raksts par kuŗu būvēšanu Kurzemes jūrmalā un ot-

gugi, et avalikult sellest ei räägita. Kas vana Tartu korporatsioonid ei ole poliitilised? Kes teab neid asju, see teab ka vastuse sellele küsimusele.“ Ajaleht „Heimath“ omaltpoolt ütleb päris avalikult, et ka eestikeele õppetooli asutamisel olevat oma poliitiline alus, kuid hää sihiga, mida peaks austama iga mõistlik riigimees.

Harry Jannesen'i eesmärgiks on saavutada oma ajalehe abiga sakslaste mõjutamist eestlasile ja lätlasile hääs suunas. Kuid sakslased Jannsen'i ajalehte ei luge nud. Kuna saksa keele oskajaid lätlaste ja eestlaste hulgas sel ajal oli väga vähe, ajalehe väljaandmisega aga väga suured materjaalsed raskused olid, pidi Jannsen juba järgmisel aastal päevalehe asemel nädalalehte väljaandma, ning veel ühe aasta il mumise järele Tallinnas oli Jannsen sunnitud „Die Heimath'i“ ilmumist lõpetama. Jannsen sõitis Riiga ja asutab lätlaste abiga väljaandjate seltsi. 1885. aastal „Die Heimath“ ilmub jälle suure formaadi päevalehena, millele väljaandjana kirjutab alla Fr. Grosvald, toimetajana aga H. Jannsen ise. Siin ilmub ajaleht kaks aastat, ja pärast seda lõpetab oma teekonna. Kahju, et selle ajalehe Riia ajastust isegi meie suuremais raamatukogudes — Riigi ja Riia linna — ei ole jällegi, ainult Missin'i raamatukogus leiame kaks numbrit. Ühes nendest on esimesel kohal Krišjānis Valdemar'i kirjutis laevade ehitamisest Kuudamaa rannal ja teises cand. hist. A. Hasselblatt'i kirjutis „Eestlaste ja lätlaste raamatuturg 1884. aastal.“ Juba selle aine valik näitab, et lätlastel ja eestlastel on olnud ühised vaimlised huvid juba viisküm mend aastat tagasi.

Pettusid nii need lāti ja eesti ärkamisaja tegelased, kes lootsid saavutada koostööd sakslastega, kui ka need, kes olid vene orientatsiooni pooldajad, kes ootasid olude paranemist Baltimaal venelaste poolt. Vene valitsuse režiim viis 1905. aasta revolutsioonini, mis oli juba mõlema rahva täieliku isetsustamise koit, täieliku eesti ja täieliku lāti orientatsiooni algus.

Aitab selles lühikesest ekskursioonist sajandi minevikku, et näha, kuidas eestlaste ja lätlaste teed on läinud kõrvuti ja

rā cand, hist. A. Hasselblatta raksts — „Igaunų un latviešu grāmattirgus 1884. gadā“. Ši tēmata izvēle vien pate par sevi jau liecina par to garīgo interešu kopību, kāda ir pastāvējuse piecdesmit gadus atpakaļ starp latviešiem un igauņiem.

Vilšanās ir piedzīvojuši tā vāciskās orientācijas latviešu un igauņu nacionālās atmodas laikmeta darbinieki, kuŗi cerēja saprasties ar vāciešiem, kā arī krieviskās orientācijas piekritēji, kuŗi gaidīja uz apstākļu uzlabošanas Baltijā ar krievu palīdzību. Rusifikātoriskais patvaldnieciskais režīms noveda pie 1905. gada revolūcijas, kuŗā jau bija abu tautu pilnīgas pašnoteikšanās rīta blāzma, pilnīgi igauņiskas un pilnīgi latviskas orientācijas iezvanītāja.

Pietiek šīs īsās ekskursijas gadusimtena pagātnē, lai redzētu, kā igauņu un latviešu ceļi ir gājuši līdztekus un pat cieši kopā. Liekas, ka pirms valstiskās patstāvības šī sadarbība ir bijuse pat iekšīgi stiprāka, palāvigāka. Sacensība garīgās un materiālās kultūras laukā abu tautu nacionālās atmodas laikmetā izslēdza katru nenovēlību un neuzticību vienai tautai pret otru, kas turpretī mūsu dienās lielā mērā traucē drošas gaitas uzsākšanu abu tautu tuvināšanā.

Abu tautu patstāvība ir izkarota un neatkarība nodrošināta ar asiņu cenu, igauņu un latviešu armiju visciešākā kopdarbībā. Kara laukā slēgtā kopdarbība ir jāturpina arī miera dzīves apstākļos — to prasa abu tautu kopējie likteņi.

Jaunais pilntiesīgais Igaunijas sūtnis Latvijā — K. Menninga kgs, ir vecs nelpniem bagāts darbinieks mākslas, sabiedriski-politiskā un diplomātiskā laukā. Viņš savu atklātības darbinieka karjeru ir sā-

iseģi lāhedalt koos, et juba enne riiklikku iseseisvust see koostöö on olnud sisemiselt kindlam ja tugevam. Võitlus vaimlise ja materjaalse kultuuri alal ei võimaldanud umbusaldust ja kadedust ühel teise vastu, mis, näiteks, meie ajal takistab julgelt alata mõlema rahva lähendamist.

Mõlema rahva iseseisvus on saavutatud ja sõltumatust kindlustas lāti ja eesti sõjavāgede kõige tihedam koostöö. Sõjavāljal sõlmitud koostööd peame jatkama ka rahule oludes — seda nõuab mõlema rahva ühine saatus.

Uus täisvokiline Eesti saadik Lātis h-ra K. Menning on teeneterikas tegelane kunsti, seltskondlikuelu, poliitika ja diplomaatia alal. Tema algas oma avaliku tegelse karjāari ühel ajal teiste selleaja vaadeldes eestlaste ja lātlaste vahekordi ajaloolisest perspektiivist eesti suuremate riigimeestega — Pātsi ja Tōnissoniga ja säärasena ta oskab ka leida õiget teed mõlema rahva lähendamiseks ja koostöö võimaldamiseks.

O. N o n a t s

cis reizē ar šī laika lielajiem igauņu valsts vīriem, Petsu un Tenisonu, un kā tāds viņš no vēsturiskās perspektīves vērojot latviešu un igauņu attiecības zinās arī no savas puses atrast pareizos ceļus un veidus abu valstu ciešākai tuvināšanai un sadarbībai.

O. N o n ā c s.

Labāku sadarbību zinātnes laukā! Paremat koostööd teaduse alal!

Igaunijas valsts svētkos arī katra latvieša sirds pukst straujāki, jo kādu gan labāku garantiju līdzās mūsu spēkam un gribai mēs varam iedomāties Latvijas brīvībai, labākai labklājībai un gaišai nākotnei, kā Igaunijas brīvību, labklājību un zelsanu. Mūsu likteņi ir bijuši vienādi pagātnē, drūmos sveštautiešu jūga gados, mūsu tagadni mēs roku rokā esam veidojuši kopīgi izcīnītās cīņās; arī nākotnē tas krietnākais, ko varam novēlēt mūsu tautām un zemēm, — ir nesatricināma mūsu draudzība, jo divas tautas plecu pie pleca var daudz vairāk sasniegt un drošāki turēt ieņemtās pozīcijas, nekā viena, ar kaimiņiem draudzībā nesaistījusies.

Un taisni tādēļ, ka mūsu draudzība mums abiem nepieciešama, padomāsim, kur vēl ir plaisas, kas nav izlabotas un aizmūrētas, un kā zinātnieks šādu mūsu kļūdu meklēšanu gribu izdarīt zinātnes darba laukā. Jo, ja zinātne ir tautas kultūras smadzenes un ja kultūra un kultūras darbi visvairāk tuvina tautas, — arī Latvijas un Igaunijas zinātnēm saskaņoti ir jāveido savi darbi un jārod attīstības ceļi. Un taisni zinātnes darbā ne vienmēr mēs esam gājuši soli solīti, ne vienmēr esam pietiekoši draudzīgi sazinājušies.

Patiesi, mēs atceramies gan, ka Tērbatas universitāte bija dibināta igauņiem un latviešiem, un mēs latvieši ar pateicību pieminam gadus, kurus esam pavadījuši Mētrainē, kad jaunības gados smēlamies tur spēkus un zināšanas darbam nākotnē tēvijas labā. Mēs svētkos un svinībās labprāt parādam pienācīgo godu vienas zemes zinātnes iestāde otras zemes zinātnes darbiniekiem. Mēs esam arī dažus kopīgus darbus veikuši, piem. aizvēstures un folkloras laukā; esam sarīkojuši mūsu tautu mākslu izstādes.

Un tomēr, ja iedziļinamies veiktā, jāatzīst, ka darīts ir pārāk maz un kopīgi pa-

Eesti aastapäeval tuksub ka iga lätlase süda soojemalt, sest millist küll paremat kindlustust meie enda jõu ja tahte kõrval võiksime ettekujutada Lāti vabadusele, hääkäekäigule ja helejale tulevikule, kui Eesti vabadust, hääkäekäiku ja õitsengut. Meie saatused on olnud ühesugused minevikus, vööra võimu tumedail aegadel, oma oleviku loonud ise ühistes võitlustes, ning kõigeparemat tulevikus, mida võime soovida oma rahvaste ja riikidele, on vankumata sõprus, sest külg külje kõrval tööta-des võivad kaks rahvast palju rohkem saavutada ja kindlamini püüside oma positsioonidele, kui üksinda, ilma naabrite sõpruseta.

Just sellepärast, et meie sõprus on meile mõlematele hädatarvilik, mõtleme järele, kus on temas veel augud, mis pole parandatud ja kinnimüüritud, ning teadlasena tahan otsida neid meie teaduse tööpõllul. Kui teadus on rahva kultuuri aju, ja kui kultuur ja kultuuritööd kõigerohkem lähendavad rahvaid, siis ka Lāti ja Eesti teadused peavad kooskõlastatult tegema oma tööd ja leidma arenemisteid. Ja nimelt teaduse põllul oleme käinud igauks oma teed ja oma tegevusest peagu mitte kunagi me pole sõbralikult teatanud naabrile.

Tõsi, meie mäletame küll, et Tartu ülikool on asutatud eestlastele ja lätlastele, ja meie, lätlased, räägime tänuga neist aastaist, mida oleme veetnud Tartus, kus noores eas ammutasime jõudu ja teadusi tuleviku tööle isamaa hääks. Pühadel ja pidustustel meeleldi näitab ühe maa teaduse asutis teise maa teadlastele oma sümpaatiaid ja austamist. Oleme sooritanud ka mõningad ühised tööd ürgmineviku ja folkloori alal; oleme korraldanud meie rahvaste kunstinäitusi.

Ja siiski, kui süveneme tehtud töösse, peame ütlema, et on tehtud liig vähe ja

darītais ir istenībā tikai darba pasākums. Nav vēl pietiekošas saskaņotības; daudz, ļoti daudz vēl trūkst no tā, ko mūsu tautas drikst no mums prasīt.

Mūsu augstskolās ir viesojušies desmitiem citu Ziemeļ- un Rietumeiropas tautu zinātnieki, arī mēs esam lasījuši ārzemju augstskolās. Mēs mūsu jaunos zinātniekus ikgadus sūtam uz ārzemēm. Bet mēs neesam nodibinājuši pietiekoši tuvas sakarus starp Rīgu un Tērbatu, it kā viena augstskola negribētu uzticēties otram. Vai kādā nebūtu apsveicamas lekcijas par Igauniju un igauņu tautu, viņas vēsturi, valodu, literatūru un vispāri kultūru, un vai Tērbatas auditorijās nederētu tādas pat lekcijas par Latviju un latviešiem? Jaunu zinātnieku sadarbība viņus tuvina un līdz ar to nolīdzina ceļus plašākam zinātnes sadarbam nākotnē; vai nebūtu teicami, ka jaunie igauņu zinātnieki papildinātos arī Rīgā p.e mūsu labākiem speciālistiem un mūsu jaunie zinātnieki — Tērbatā?

Mums ir tik daudz nepieciešama kopīga darba valodniecības, aizvēstures, vēstures, etnografijas un folkloras jautājumos: vai mūsu sadarbība šīs disciplīnās nevarētu būt ciešāks? Vai nebūtu ieteicams nodibināt kopīgus zinātniskus institūtus, piem. zinātņu akadēmiju, labākai pētišanas darbu ievadīšanai un izvešanai? Mēs iespīējam pētījumus katrs savā valodā un tādēļ iepazīties viens ar otra pētījumu rezultātiem visā pilnībā nevaram: arī te vajadzētu un varētu atrast veidu, kā abas augstskolas, Rīgas un Tērbatas, viena otru balstīdama, viena ar otru sazinādamās, abas kopīgiem spēkiem censtos labāku sasniegumu riekšavu nodot visas cilvēces zinātnes atzinumu mantīcā.

Gadu atpakaļ Rīgā sapulcējās Somijas, Igaunijas, Latvijas un Lietuvas aizvēsturnieki un etnografi, lai ievadītu sarunas par kopīga zinātniska institūta nodibināšanu plašākiem pētišanas darbiem, lai kopīgi pārrunātu materiālu vākšanas un apstrādāšanas metodes, pieminekļu aizsardzību, attiecīgu karšu sastādīšanas jautājumus un lai nodibinātu laikrakstu, kurā varētu attēlot šo zemju zinātnes sasniegumus, aprakstīt pētišanas darbus un dot iespīēsto zinātnisko rakstu aprakstus. Sanaiksme pieņēma manis izstrādāto šādas zinātnes darba apvienības statūtu projek-

ūhiselt tehtud töö on ainult töö algus. Puudub veel rahuldav kooskõla. Meil puudub veel palju sellest, mida meie rahvas võib meilt nõuda.

Meie ülikoolides on külalistena esinenud kümneid Põhja- ja Läänemaade teadusmehi, ka meie oleme pidanud loenguid välismaa ülikoolides. Meie saadame oma noori teadlasi iga aasta välismaile. Aga meie ei ole arendanud küllalt tihedaid sidemeid Riia ja Tartu vahel, ning näib, nagu ei tahaks üks ülikool usaldada teist. Kas Riias ei oleks tervitatavad loengud Eestist ja Eesti rahvast, tema ajaloost, keelest, kirjandusest ja üldse kultuurist, ning kas Tartu ülikoolis ei kõlbaks samasugused loengud Lätist ja lätiaastest? Noorte teadlaste koostöö lähendab neid ja tasandab teed laiemale teaduslikule koostööle tulevikus. Kas ei oleks soovitav, et noored eesti teadusmehed täiendaksid oma teadmisi meie parimate spetsialistide juures ja meie noored teadlased — Tartus?

Meil on niipalju hädatarvilikku ühistööd keeleteaduses, ürgajaloo, ajaloo, etnograafia ja folkloori küsimusis: kas meie koostöö neil aladel ei võiks olla tihedam? Kas poleks soovitav asutada ühise teaduslikke instituute, näiteks teaduste akademiat parema uurimistöö algamiseks ja tegemiseks? Meie kirjutame oma uurimiste tagajärgedest igatüks oma keeles ja sellepärast ei saa täielikult tutvuneda teineteise uurimiste tagajärgedega: ka siin peaksime otsima ja leidma teed, kuidas mõlemad ülikoolid, Riia ja Tartu, teineteist aidates, teades teine teise tegevusest, ühiste jõududega püüaks anda oma saavutused kogu inimsoo teaduse hääks.

Aasta tagasi tulid Riias kokku Soome, Eesti, Läti ja Leedu ajalooteadlased ja etnograafid, et alata läbirääkimisi ühise teadusliku instituudi asutamisest laiemal uurimistöö võimaldamiseks, et ühiselt arutada materjalide korjamise ja korraldamise meetoditest, muinsuskaitsest, vastavate kaartide koostamise küsimusist, ning et asutada ajalehte, kus võiks kirjutada nende maade teaduse saavutustest, kirjeldata uurimistöid ja tuua teateid trükkis ilmunud teaduslikkudest kirjutistest. Koosolek võttis vastu minu poolt väljatöötatud teadusliku tööliidu põhikirja eelnõu ja lubas seda teostada. Kuid läbirääkimistest

tu, solijās to reālizēt. Bet tālāk par ievada sarunām mēs neesam tikuši... Mēs bištamies, ka tik kāds negrib spēlēt vadošu lomu un ka tik tas nekaitē citu zemju zinātnes prestižam. Teiksim atklāti: mēs labāki arī klanamies kāda vidēja vai pat vāja Rietumieropas zinātnieka priekšā, bet mēs, latvieši un igauņi, vēl neesam iemācījušies sniegt roku viens otram draudzīgam sadarbam, vēl neprotam atzīt un cienīt viens otru.

Un tas jau nav labi vairs mūsu tautu kopīgās lietas priekšā. Taču nekas tā netuvina, nekas tā nepalīdz vienoti justies, kā kopīga kultūra un kopīgs kultūras darbs.

Ne tikai tas mūs vieno, ka mums ir bijuši kopīgi un vienādi likteņi un ir kopīgas intereses tagad, — bet arī tas mūs vieno, ka mēs piederam pie viena un tā paša zemeļu kultūras apgabala.

Šodien Igaunijas valsts svētku dienā gribetos novēlēt abu zemju zinātniekiem svētku sajūsmā rast iedvesmi labākam sadarbam nākotnē. Tāda pat mums, latviešiem un igauņiem ir „gaismas pils“, un viens un tas pats mums ir zinātnes un kultūras darbs.

Lai sekmes vainago igauņu un latviešu zinātnieku pētījumus un zinātnes darbu, un lai latviešu un igauņu zinātnieki apzinās, ka labā un godīgā sadarbā viņi gūs vēl vairāk, nekā iedami katrs savu atsevišķu ceļu, kā tas pa lielākai daļai līdz šim ir bijis.

Prof. F. Balodis.

kaugemale ei ole meie jõudnud... Meie kardame, kas ainult mõni meist ei taha mängida peaosas ja kardame, et, võibolla, see ei tule teiste maade teaduse prestīžile kasuks. Ütleme avalikult: meie küüsutame mõne keskmise või koguni nõrga Lääne-Euroopa teadusmehe ees, aga meie, lätlased ja eestlased, ei ole veel õppinud ulatama teineteisele kätt sõbralikuks koostööks, meie ei oska veel austada ja lugupidada teineteisest.

Ja see ei ole hää meie ühises asjas. Ometi mittemidagi nii ei lähenda meid ja ei soodusta ühtekuuluvust tunda, kui ühine kultuur ja ühine kultuuritöö.

Meid ei ühenda ainult see, et meil on olnud ühised saatused ja ühised huvid praegu, meid ühendab ka see, et meie kuulume ühte ja samusesse põhjakultuuri piirkonda.

Täna, Eesti aastapäeval, tahaks soovida mõlema maa teadlastele pidulikus silmapilgus ja pühade valmustes leida jõudu paremale koostööle tulevikus. Meil, lätlasil ja eestlasil, on oma „valgusloos“ ja üks ja sama on meil teaduslik ja kultuuritöö.

Kroonigu Eesti ja Läti teadlaste uurimisi ja teaduslikku tööd parimad tagajärjed ja saagu lätlaste ja eestlaste teadusmehed sellest aru, et tihedas ja ausas koostöös nad saavutavad rohkem, kui käieks igaüks iseteed, nagu see on olnud kogu aeg senini.

Prof. F. Balodis.

Igaunijas vidusskolu reforma.

Eesti keskkooli reformist.

Igaunijas vienotajai skolai (Einheitschule) patlaban ir divas pakāpes: sešklasīga pamatskola un piecklasīga vidusskola. Jau ilgu laiku Igaunijā dzirdāma kurnēšana, ka piecklasīgā vidusskola pietiekoši labi nesagatavo skolniekus, lai tie varētu iestāties augstskolā, un ka piecklasīgā vidusskolā atsevišķi priekšmeti jāizņem ļoti pavis, jo skolniekiem šajā mācības laikā nav iespējams iedziļināties mācības vielā.

Darbojoties par agrāko laiku gimnāzijas priekšnieku un žurnālistu, man ir

Eesti ühtluskool (Einheitsschule) koosneb praegusel ajal kahest astmest: kuueklassilisest alg- ja viieklassilisest keskkoolist. Juba kauemat aega on meil avaldatud nurinat, et viieklassiline keskkool ei valmista küllaldaselt hästi ette õpilasi ülikooli astumiseks ja et viieklassilise keskkooli programmid üksikutes õppeainetes tulevad võtta läbi liiga pealiskandselt, sest et õpilastel lühikese õppeaja jooksul ei ole võimalik süveneda õppeainesse.

Gümnaasiumi kauaaegse juhatajana ja ajakirjanikuna on mul tulnud aastaid

nācies gadiem ilgi runāt skolotāju kongresos, ka mācības gadu skaits skolās jāpagarina, un tagad skolotāju saime ir gandrīz vienbalsīgi atzinusi, ka vidusskolas mācības laiks pagarināms par vienu gadu.

Pēc izglītības ministra darba uzsākšanas liku izglītības un sociālās ministrijas skolu valdei izstrādāt projektus, ko visā drīzumā ieniegšu caur valdību parlamentam. Vidusskolu reforma izstrādāta šāda: sešklasīgai obligātoriskai pamatskolai sekos trīsgadīga vidusskola un pēc tās trīsgadīga ģimnāzija. Trīsgadīgajā vidusskolā būs obligātoriskas divas svešvalodas: pirmā svešvaloda — angļu, un otrā — vācu. Angļu valodas vietā skolas uzturētājs var izvēlēties arī franču valodu.

Ja ir maz skolnieku, kas vēlas iestāties ģimnāzijā, tad pāriešana no vidusskolas uz ģimnāziju ļoti viegla. Bet ja ģimnāzijā gājēju skaits lielāks, kā skola var uzņemt, tad uzņem tos, kas var izturēt atiecīgu eksāmenu. Šie paši noteikumi attiecas arī uz sešklasīgo pamatskolu beigušajiem, kas vēlas iestāties vidusskolā.

Vidusskola var būt apvienota ar sešklasīgo pamatskolu, bet tad par apvienotās skolas priekšnieku var būt tikai vidusskolas vadītājs ar augstāku izglītību. Parasti būs apvienota vidusskola ar ģimnāziju un par apvienoto skolu direktoru ir persona ar augstāku izglītību.

Vidusskolu skaits būs lielāks kā ģimnāziju skaits, jo vidusskolas atvērs arī uz laukiem un mazākās pilsētās, tagadējo divklasīgo papildskolu vietā.

Ģimnāzijas, pēc mācības vielu rakstura un apmēra, iedalīsies: humānitāros, reālos, komerc- vai praktiskos nozarojumos.

Ja izglītības un sociālās ministrijas izstrādāto likumprojektu parlaments pieņems, tad Igaunijas vienotā skola būs triju pakāpju skola: sešklasīga pamatskola + trīsgadīga vidusskola + trīsgadīga ģimnāzija.

N. Kanns,
Igaunijas izglītības
un sociālais ministrs

vaielda kooliõpetajate kongressidel kooli kestuse pikendamise eest ja keskkooli õpetajaskond on nüüd pea üksmeelselt asunud seisukohale, et keskkooli õppeaega tuleb tõsta ühe aasta võrra.

Haridusministrina lasksin haridus- ja sotsiaalministeeriumi koolivalitsuse töötada välja seaduse projektid, mida kavatsen lähemal ajal esitada Valitsuse kaudu Riigikogule. Keskkooli reform seisab selles, et kuueaastasele sunduslikule algkoolile järgneb kolmeaastane keskkool ja sellele kolmeaastane gümnaasium. Kolmeaastases keskkoolis on sunduslikuld kaks võõrkeelt: esimese võõrkeelena inglise, teiseks saksa keel. Inglise keele asemel võib kooliõuvalpidaja valida ka prantsuse keele.

Keskkoolist on üleminek gümnaasiumi kerge, kui gümnaasiumisse astuda soovijaid on vähe. Kui aga sisseastuda soovijate arv on suurem, kui võimalik gümnaasiumisse vastu võtta, siis võetakse neid vastu eksamitega. Niisama on lugu ka kuueklassilise algkooli lõpetajatega, kes tahavad astuda keskkooli.

Keskkooli võib olla ühendatud kuueklassilise algkooliga, kuid ühendatud koolide juhatajaks on sel juhtumil kõrgemaharidusega keskkooli juhataja. Harilikult on aga keskkool ühendatud gümnaasiumiga ja siis on ühendatud koolide direktoriks kõrgema haridusega isik.

Keskkoolide arv on suurem, kui gümnaasiumite arv, sest keskkooli avatakse ka maal ja vähemates linnades praeguste kaheklassiliste täienduskoolide asemel.

Gümnaasiumid õppeainete laadi ja ulatuse järgi jagunevad humanitaar-, reaal-, kommerce- või majandusgümnaasiumiteks.

Kui haridus- ja sotsiaalministeeriumi poolt välja töötatud seaduse projekt võetakse vastu Riigikogu poolt, siis muutub eesti ühtluskool kolmeaastmeliseks kooliks kuueaastane algkool + kolmeaastane keskkool + kolmeaastane gümnaasium).

N. Kann,
haridus- ja sotsiaalminister.

Jaunais projekts „noteikumiem par tautas izglītību“ Latvijā.

Uus seaduseelnõu „määrusile rahvaharidusesest“ Lätis.

Likumi, kas noteic Latvijas skolu iekārtu un pārvaldi, izdoti Latvijas valsts dzīves sākumā. Tie ir Tautas Padomes 1919. g. 8. decembrī pieņemtais „likums par Latvijas izglītības iestādēm“ un likums par mazākuma tautību skolu iekārtu Latvijā“ un Ministru kabineta 1920. g. 26. aprīlī pieņemtais pirmā likuma turpinājums par „neobligātorisko mācību“ t. i. par vidusskolām un arodskolām. Dažādi trūkumi un nepilnības, ko diezgan drīz sāka saskatīt šais likumos, pamudināja toreizējo izglītības ministri K. Straubergu jau priekš desmit gadiem, 1924. g. 19. februārī, izvest caur Ministru kabinetu jaunu likumprojektu „par tautas izglītību“, kas tūlīt arī tika iesniegts Saeimai, bet šim projektam liktens bij' lēmis ļoti gausu gaitu. Vēl līdz šai dienai tas nav tapis par likumu. Līdz šim bijis jāiztiek ar atsevišķiem grozījumiem un papildinājumiem.

Ar jauno tautas izglītības likumu ir nodarbojušās visas četras Saeimas. Trešajā Saeimā tas 1931. g. pavasarī nonāca jau plenārsēdes dienas kārtībā, bet, atstāts par mantojumu ceturtajai, nāca par jaunu Izglītības un Pašvaldības komisijas izspriešanā. 1933. g. pavasarī tas atkal bij komisijās tiktāl sagatavots, ka varēja to iesniegt plenārsēdei ar virsrakstu „likums par tautas izglītību“, bet veselu pusgadu tam nācās nostāvēt dienas kārtībā. Pagājušā gada beigās valdība atprasīja to Saeimai un gribēja ziemsvētku brīvlaikā izdot 81. p. kārtībā. Izglītības ministrija bij to arī jau iesniegusi Ministru kabinetam, bet tur tas pagaidām aizķērās, un tagad svarīgais likumprojekts, pie kura tik daudz strādāts, skatas pretī nezināmam liktenim. Taču par tā saturu galvenajās līnijās ar diezgan lielu vienprātību vienojušās Saeimas frakcijas un dažādās skolu lietās ieinteresētās aprindas. Neizlīdzināmas domstarpības pastāv gandrīz

Seadused, mis mēģināvad Lāti koolide korralduse ja valitsemise, on vāljaantud Lāti riigielu algusel. Need on Rahvanõukogu poolt 8. detsembril 1919. a. vastuvõetud „Lāti haridusasutiste seadus“ ja „Vāhemusrahvuste koolikorralduse seadus Lāt.s“, ning Ministrite kabineti poolt 26. aprillil 1920. g. vastuvõetud esimese seaduse järg „mittesunduslikust õppimisest“, s. o. kesk- ja kutsekoolidest. Paljud puudused, mis õige pea tulid nähtavale, sundisid selleaegset haridusministrit K. Strauberg'i juba 10 aastad tagasi, 19. veebruaril 1924. a. Ministrite kabinetile esitada uut seadusprojekti „rahvaharidusest“, m.s kohe esitati ka seimile, kuid sellele seaduseelnõule oli saatus määranud väga aeglase käigu. Veel tänapäevani ei ole ta saanud seaduseks. Sen ni pidime läbisaama ainult mõningate muudatuste ja täiendustega.

Uue rahvahariduse seaduse kallal on töötanud kõik neli seimi. Kolmandas seimis jõudis ta 1931. a. kevadel juba üldkoosoleku päevakorrani, kuid ta jäeti siiski päranduseks neljandale seimile, kus teda jälle läbivaatasid haridus- ja omavaltsus komisjonid. 1933. a. kevadel oli ta komisjonides jälle ni kaugele ettevalmistatud, et esitati üldkoosolekule päälkirjaga „Rahvaharidus seadus“, aga ta pidi seisma päevakorras terve poolaastat. Läänud aasta lõpul nõudis valitsus ta seimist tagasi ja tahtis Jõulu vaheajal väljaanda põhiseaduse 81. paragrahvi alusel. Haridusministeerium esitaski selle eelnõu Ministrite kabinetile, kuid ta jäi ka sinna ajutiselt seisma ja praegu see tähtis seaduseelnõu, mille juures nii palju tööd tehtud, vaatab teadmata saatusele vastu. Tema sisukohta on ühelmeel kō k seimi poliitilised gruppid ning ka kooliasjust huvitatud ringkonnad. Peagu ainukesed raskused on kooliõpetajate valimise küsimused. Senini võis kooliõpetajate valida või ametisse nimetada ainult sääraseid

tik vienā vienīgā — skolotāju ievēlēšanas jautājumā. Līdz šim skolas uzturētāji varēja ievēlēt vai iecelt tikai tādās personas, kas bij dabūjušas pozitīvu atsauksmi vai ieteikumu Skolas padomē, un tādā virzienā arī bij izstrādāts jaunais likumprojekts Saeimas Izglītības komisijā. Saeimas Pašvaldības komisija turpretim ar lielu balsu vairumu projektēja jaunu kārtību, kas dotu pašvaldībām pilnīgi brīvas rokas skolotāju izvēlē. Šo redakciju aizstāvēja Zemnieku savienība un arī daļa sociāldemokrātu, t. i. personas, kas stāvēja tuvu pašvaldībām un tāpēc cīnījās par to interesēm. Izglītības ministra iesniegums Ministru kabinetam bij nostājies pašvaldības komisijas variantu pusē.

Jaunā projekta saturā pelna ievērību vairāki noteikumi. Obligātoriskās mācības sākums nolikts uz bērna astoto dzīves gadu, bet ja apstākļi prasa, to var atlikt uz vienu gadu. Obligātoriskajā mācībā ietilpst viens gads pirmskolas vai attiecīga māj mācība un seši mācības gadi pamatskolā. Divgadīgā papildskola jau nav vairs obligātoriska vārda stingrā nozīmē. Neobligātoriskajā mācībā blakus vispārīgās izglītības vidusskolām jeb ģimnāzijām nostādītas arodskolas ar 2—4 klasēm un arodu vidusskolas ar divām klasēm (virs ģimnāzijas) vai 4 un 5 klasēm (virs pamatskolas). Ģimnāzijām paredzēti tikai 4 mācības gadi (klases). Zināmā projekta izveidošanas posmā paredzētais ģimnāzijas kursa pagarinājums atkrita pēdējos balsojumos Saeimas komisijās, jo kreisās partijas cēla pret to principiālus iebildumus, bet labās vairījās izdevumu pieaugumu.

Īpaša sadaļa nosaka privātskolu iekārtu. Centrālā sadaļa par skolu uzturēšanu uzliek obligātorisko skolu uzturēšanu pašvaldībām un regulē sīkāk to pienākumus skolu un skolēnu apgādē. Obligātorisko skolu skolotāju algošanu kopš 1932. g. īpašs likums uzliek valstij.

Piektā sadaļā runā par vietējiem skolu pārvaldes organiem. Atsevišķā skolā paredz skolas priekšnieku, pedagogisko konferenci un skolas padomi. Īpašu vērību pelna skolas padome, kuras locekļi

isuku'd, kes olid saanud pooldava otsuse koolinõukogus, ja samasmõttes oli välja-tõõtatud ka uus seaduseelnõu Seimi hari-duskomisjonis. Seimi omavalitsusko-misjon aga suure häälte enamusega pool-das uut korda, m's jätaks omavalitsustele täiesti vabad käed kooliõpetajate vali-mistel. Seda redaktsiooni pooldas Põllu-meeste liit ja osa sotsiaaldemokraate, s. o. isikud, kes se'savad omavalitsustele lähe-dal ja võitlesid nende huvide eest. Hari-dusministri Ministrite kab'netile esitatud eelnõu pooldas omavalitsuskomisjoni va-rianti.

Uue eelnõu sisus vääriwad suurt tähel-panu mitmed määrused. **Sundusliku õppe-**aja algus on ettenähtud 8 aasta vanuselt, kuid kui olud nõuavad, siis võib seda edasi lükata ühe aastavõrra. Sunduslik õppe-aeg on üks aasta eelkoolis või vastav ko-duõpetus ja kuus aastat algkoolis. Kahe-aastane täienduskool ei ole enam sunduslik sõna kindlas tähenduses. Mittesundusli-kus õppeajas on üldharidusliste keskkoo-lide ehk ģimnaasiumite kõrval ettenähtud kutsekoolid 2—4 klass'ga ja keskkutse-koolid kahe klassiga (pääle ģimnaasiumi) ehk 4 ja 5 klassiga (pääle algkooli). Ģim-naasiumites on õppeaeg ettenähtud ainult 4 aasta* (klassi). Ühel teataval eelnõu are-nemisaiajärgul ettenähtud õppeaja piken-dus ģimnaasiumites kukkus läbi, viima-seil hääletusil Seimi komm'sjonides, sest sotsiaaldemokraadid olid põhimõtteliselt selle vastu, kuna kodanlased kartsid ku-lude kasvu.

Eriline osa näeb ette erakoolide korral-dust. Neljas päätükk paneb sunduslikkude koolide ülalpidamise kohustuse omava-litsustele ja reguleerib nende ülesandeid koolide ja kooliõpilaste hoolekande alal.

Sunduslikkude koolide õpetajatele mak-sab palga riik. Seda määrab eriline sea-dus.

Viies päätükk räägib kohalikest kooli-valitsuse asutustist. On ettenähtud, et koolis on koolijuhataja, pedagogika- ja koolinõukogu.

Suurt tähelpanu väärib **koolinõukogu**, kelle liikmeteks on osalt kooliõpetajad,

ir pa pusei skolotāji, pa pusei bērnu vecāki, tad skolas priekšnieks, skolas ārsts un skolas uzturētājs vai tā pārstāvis. Paredzētas arī īpašas vecāku sapulces gan visai skolai, gan atsevišķām klasēm, lai „tuvinātu skolu un vecākus un izplatītu sabiedrībā zinātniski motivētus uzskatus par mācīšanos un audzināšanu“, kā arī ieteiktu vecāku pārstāvjus skolu padomē. Šādu iecirknis ar īpašu skolu valdi (obligātoriskai mācībai) ir „ikkatrs apriņķis, kā arī katra pilsēta, kas uztur skolas un kur obligātoriskās mācības skolās darbojas vismaz 20 štāta skolotāji“.

Sestā nodaļa noteic skolu inspekciju un septītā skolotāju cenzu, tiesības un pienākumus, ievēlēšanu, pārvietošanu un atlaišanu no vietas.

Tiesības mācībai ir visām skolām obligātoriska, bet vecāki var prasīt savu bērnu atsvabināšanu no šā priekšmeta. Tiesības mācības skolotāju cenzēšanā ar veto tiesībām piedalās attiecīgās konfesijas pārvaldes pārstāvis. Arī tiesības mācības stundu pārraudzībā konfesijas pārvaldei paredzētas zināmas tiesības. Katoliķu un luterāņu kristīgās frakcijas prasīja konfesijas pārvaldei tiesības arī iecelt, pārvietot un atcelt tiesības mācības skolotājus un šī prasība, kas neizgāja cauri Saeimas komisijās, uzpeldēja atkal Ministru kabinetā, apspriežot likuma izdošanu 81. p. kārtībā. Dzirdams, ka taisni šis jautājums arī aizkavējis likuma izdošanu. Skolotāji ir noteikti pret šādu tiesu baznīcas iejaukšanos skolas dzīvē. Vispār tā būtu zināma vājības zīme no valsts puses, ja tā vēl tālāk ietu pretīm klerikālajām prasībām, nekā tas izdarīts Saeimas komisiju projektos.

Skolu draugi un skolotāji ar interesi seko „tautas izglītības noteikumu“ tālākai ko „tautas izglītības noteikumu“ tālākai gaitai. To apstiprināšana liktu lielumā un visumā drošus un pārbaudītus pamatus Latvijas izglītības sistēmai un darbam.

Prof. L. Adamovičs,
Latv. vidusskolu un arodsk. skol. sav. pr.

osalt lastevanemad, siis koolijuhataja, kooliarst ja kooliüalpal'daja vōi tema ase-taitja. On ettenāhtud ka kogu kooli ja üksikute klasside laste vanemate koosolekud, et „lāhendada vanemaid koolile ja levitada seltskonnasteaduslikultpõhiendatud seisu-kohti õpetam'sest ja kasvatamisest,“ ning et valida vanemate esindajaid koolinõukokku. Kooliringkond on „iga maakond vōi iga linn, kes peab ülal koole ja kus sunduslikes kooles töötab vähemalt 20 kooliõpetajat.“

Kuues päätükk määrab kooli järeல்valve korra ja seitsmes — kooliõpetajate tsensi, õigused ja kohustused, valimise korra, ümberpaigutamise ja vallandamise kohalt.

Usuõpetus on sunduslik kõig's koolides, kuid vanemad vōivad nõuda oma laste vabastamist sellest õppeainest.

Usuõpetuse õpetajate tsenseerimisest veto õigustega võtab osa vastava konfessiooni ülemvalitsuse esindaja.

Ka usuõpetuse tundide järeல்valvamises on konfessiooni ülemvalitsustel teatavad õigused. Katoliķu ja luteriusu fraktsioonid nõudsid konfessioonide ülemvalitsustele õigusi ametisse nimetada, ümberpaigutada un vallandada usuõpetuse õpetajaid ja see nõu, mis kukkus läbi Seimi komisjonides, es'tati uuesti Ministrite kabinetile, kui kaaluti seaduse väliaandmist 81. paragrahvi korras. On kuulda, et ainult see nõue olevat takistanud seaduse väljaandmist. Kooliõpetajad ei poolda säärast kiriku segamist kooliellu. See oleks üldse nõrkus riigi poolt, kui ta annaks sääraseid õigusi, mis ei leidnud poolehoidu seimi komisjonides.

Kooli sõbrad ja kooli õpetajad jälgivad huviga „rahvahariduse määruste“ edaspidist käiku. Nende vastuvõtmine annaks suuri ning häid aluseid Läti haridussüsteemile ja haridustööle.

Prof. L. Adamovičs
Läti kesk- ja kutsekoolide õpetajate liidu esimees.

Igaunijas teātri darbojas sekmīgi. Eesti teatrid tegutsevad edukalt.

Igaunu publikas interesse pret skatuvies mākslu, salīdzinot ar iepriekšējo gadu 1932./33. gada sezonā jūtami pieaugusi, jo teātrus apmeklējušas pavisam 416.780 personas, bet iepriekšējā sezonā Igaunijas teātros bijuši 370.583 skatītāji, tas ir 46.197 cilvēku mazāk.

Apmeklētāju vairuma ziņā pirmajā vietā ir Rēveles „Estonia“, kur to skaits 1932./33. gadā bij 155.957 (151.580). (Iekavās 1931./32. gada sezonas apmeklētāju skaits). Otrajā vietā ir celojošais „Drāmas stūdijs teātris“ ar 79.214 skatītājiem (73.100), trešajā Tērbatas „Vanemuine“ — 50.118 (35.783), ceturtajā Rēveles strādnieku teātris — 41.383 (28.932), piektajā Vilandes „Ugala“ 33.722 (35.015), sestajā Narvas teātris 32.791 (33.340) un pēdējā vietā Pērnavas „Endla“ 23.595 (12.833).

Caurmērā katru izrādi apmeklējušas „Estoniā“ 475 personas, Narvas teātrī 328 (312), Strādnieku teātrī 293 (268), „Endlā“ 284 (225), „Vanemuinē“ 278 (234), Vilandes „Ugalā“ 278 (340) un „Drāmas stūdijs“ 221 (225) personas. Drāmas izrādes noskatījušies „Estoniā“ visā sezonā 56.362 (49.354), Drāmas stūdijs 79.214 (73.100), Strādnieku teātrī 41.383 (28.932), Vilandes „Ugalā“ 22.721 (19.133), „Vanemuinē“ 20.210 (18.918), Pērnavas „Endlā“ 19.694 (10.380) un Narvas teātrī 16.797 (18.451) skatītāji. Operetes apmeklējuši: „Estoniā“ 62.696 (62.116) apmeklētāji, „Vanemuinē“ 29.908 (16.865), Narvas teātrī 15.994 (14.889), Vilandes „Ugalā“ 11.001 (15.882) un Pērnavas „Endlā“ 3.901 (2.453). Operu izrādēs apmeklētāju skaits „Estoniā“ teātrī bijis 36.899 (40.110). Kā redzam, opera ir Igaunijas lielākajā teātrī vienīgā nozare, kur skatītāju skaits gadu no gada sistemātiski krītas. „Estoniā“ un tāpat arī citos teātros stipri audzis drāmas izrāžu apmeklētāju skaits. Operesū cienītāju vairums caurmērā visu laiku turas vienā

Eesti publiku huvi lavakunsti vastu eelmise hooajaga vörreldes on tunduvalt tõusnud kuna on teatreid külastanud kokku 416.780 pealtvaatajat; aga eelmisel hooajal käis Eesti teatrites pealtvaatajaid 370.583, see on koguni 46.197 inimese võrra vähem.

Vaatlejate rohkuselt on endiselt esikohal „Estonia“, kus vaatlejate arv oli 1932./33. a. 155.957 (151.580). (Klambrites on toodud 1931./32. a. vaatlejate arv.) Teisel kohal on Draamastudio 79.214 vaatleja (73.100), kolmandal „Vanemuine“ 50.118 (35.783), neljandal Tallinna Töölisteater 41.383 (28.932), viiendal „Ugala“ 33.722 (35.015), kuusendal Narva teater 32.791 (33.340) ja seitsmendal ning viimasel kohal Pärnu „Endla“ 23.595 (12.833) vaatlejaga.

Keskmiselt on käinud ühe etenduse kohta vaatlejaid „Estonias“ — 475 (461), Narva teatris — 328 (312), Tallinna Töölisteateris — 293 (268), „Endlas“ — 284 (225), „Vanemuises“ — 278 (234), Viljandi „Ugalas“ — 278 (340) ja Draamastudios — 221 (225).

Sõnalavastusi on käinud jälgimas „Estonias“ kõgu hooaja kestes 56.362 (1931./32. hooajal 49.354), Draamastudios 79.214 (73.100), Tallinna Töölisteateris 41.383 (28.932), Viljandi „Ugalas“ 22.721 (19.133), „Vanemuises“ 20.210 (18.918), Pärnu „Endlas“ — 19.694 (10.380) ja Narva teatris 16.797 (18.451). Operette on käinud jälgimas: „Estonias“ 62.696 (62.116) pealtvaatajat, „Vanemuises“ 29.908 (16.865), Narva teatris 15.994 (14.889), Viljandi „Ugalas“ 11.001 (15.882) ja Pärnu „Endlas“ 3.901 (2.453). Ooperietendustel on käinud sama hooaja kestvusel pealtvaatajaid „Estonia“ teatris 36.899 (40.110). Ooper on, nagu üldtõudud andmetest näha, meie suuremas teatris — „Estonias“ — ainuke ala, millel pealtvaatajate arv näitab järjekindlat vähenemistendentsi. Tugevasti on „Estonias“, samuti peagu ka kõigis teistes teatrites, suurenenud sõnalavastuste vaatlejate arv; seevastu opereti vaatlejate arv näib üldiselt püsisvat samal

limenī, izņemot „Vanemuini“, kur operetes apmeklētāju skaits jūtami palielinājies.

Igaunijas teātros drāmas izrādēs noskattīties pavisam 256.381 apmeklētājs, operetēs — 123.500, bet operas uzvedumos 36.899. Uzvedumu skaits pagājušā sezonā bijis „Estoniā“ 36, no tiem 23 jauni un 13 veci, Drāmas stūdiņā — 13, no kuriem 11 jauni un 2 atkārtojumi, „Vanemuinē“ 30 (19 jauni, 11 veci). Izrāžu skaita ziņā pirmajā vietā ir Drāmas stūdiņas teātris ar 359 izrādēm, tad „Estonia“ — 328, „Vanemuine“ — 180, Rēveles strādnieku teātris 141. Ienākumi: „Estonia“ 119.415 kronas (131.633 kr.), Drāmas stūdiņa 48.153 (50.194), „Vanemuine“ 23.803 (22.972), Rēveles strādnieku teātris 14.838 (8.616).

Neraugoties uz apmeklētāju skaita palielināšanos, Igaunijas teātru ienākumi, salīdzinot ar iepriekšējo sezonu, tomēr jūtami samazinājušies. Šīs parādības iemesls tas, ka publika pārgājusi no dārgākām vietām uz lētākām. Starp citu jāatzīmē, ka Igaunijas teātros vietu cenas, salīdzinot ar Latvijas teātru vietu cenām, ir ļoti zemas — no Kr. 1,50 līdz 20 centiem. Caurmēra ienākumi bijuši „Estoniā“ 364 kronas no izrādes, Drāmas stūdiņā 134 kr., „Vanemuinē“ 132 kr. Strādnieku teātri 105 kronas, Vilandes „Ugalā“ 93 kr., Narvas teātri 77 kr. un „Endlā“ 80 kr.

Igaunijas teātri pagājušā sezonā saņēmuši gadā šādus pabalstus no valsts un pašvaldībām: „Estonia“ 100.500 kr. (115.500), „Vanemuine“ 56.775 (64.750), Drāmas stūdiņa 19.300 (21.900), Strādnieku teātris 14.302 (14.609), Vilandes „Ugala“ 8.000, Narvas teātris 7.050 (8.100) un Pērnavas „Endla“ 5.350 (5.800). Igaunijas teātru pabalstu summas 1932./33. g. stipri samazinātas.

Interesantus datus sniedz teātru darbības statistika uz jautājumu, cik valsts un pašvaldības piemaksājušas teātriem uz katru apmeklētāju. Izrādās, ka laivas tieši saņēmis „Vanemuine“ teātris Tērbatā

tasemel, kus varemgi, vāļja arvatud vahest „Vanemuine“, kus eelmise hooajaga vōrreldes opereti-etendustel kājiate arv tunduvalt suurenenud.

Ūldse on sōnalavastusi Eesti kutselistes teatrites mōōdunud hooajal kā'nud vaata-mas kokku 256.381 inimest, operette vaatamas on kāinud sama aja jooksul 123.500, kuna ooperipubliku ūldine arv on 36.899.

Lavastuste arv Eesti teatrites oli 1932./33. hooajal: „Estoonias“ 36, neist uusi lavastusi 23, vanu 13; Draamastuudios — 13; uusi lavastusi andis Draamastudio 11, kuna vanu lavastusi, mis tulid kordamisele, oli — 2. „Vanemuine“ lavastas hooaja jooksul 30 teost; uusi lavastusi ses teatris oli 19, vanu 11.

Etenduste arvult on Eesti kutseliste teatrite hulgas esikohal Draamastudio, kes andis 359 etendust. Teisel kohal on etenduste rohkuselt „Estoonia“ — 328 etendust. Jārgnevad „Vanemuine“ — 180, Tallinna Tōolisteatr — 141.

Sissetulekud: „Estoonia“ 119.415 krooni (131.633 kr.). Draamastudio — 48.153 (50.194), „Vanemuine“ — 23.803 (22.972), Tallinna Tōolisteatr — 14.838 (8.616). Vaatamata pealtvaatajate suurenemisele on meie teatrite sissetulek mōōdunud tegevushooajal eelmisega vōrreldes tunduvalt vāhenenud, mill'ne asi-olu tingitud peamiselt sellest, et publik kallimatelt kohtadelt on nihkunud odavamatele. Keskmise sissetulek on olnud iga etenduse kohta „Estoonias“ — 364 kr., Draamastudios — 134 kr., „Vanemuises“ — 132 kr., Tallinna Tōolisteatris — 105 kr., Viliandi „Ugalas“ — 93 kr., Narva teatris 77 kr. ja „Endlas“ — 80 krooni.

Toetusi on Eesti teatrid saanud aasta jooksul riigilt ja omavalitsustelt: „Estoonia“ — 100.500 kr. (115.500), „Vanemuine“ — 56.775 (64.750). Draamastudio — 19.300 (21.900). Tallinna Tōolisteatr — 14.302 (14.609), Viliandi „Ugala“ — 8.000 (8.600), Narva teater — 7.050 (8.100), ja Pärnu „Endla“ — 5.350 (5.800). Eesti teatritele antud toetussummad on sellegi aasta jooksul tunduvalt kahanenud.

Huvitava osa teatrīte tegevusstatistikast moodustab küsimus, kui palju on riik ja omavalitsused teatritele toetuste nāol juure maksnud kōnealusel tegevushooajal

— 113 centi uz personas, „Estonia“ — 64, Strādnieku teātris — 35, Drāmas stūdijs — 24, Vilandes „Ugalā“ — 24, Pērnavas „Endla“ 23 un Narvas teātris — 21 c.

Pavisam Igaunijas teātri saņēmuši palastus 211.277 kronu apmērā, teātru pašu ienākumi bijuši gada laikā 231.841 kr., sniegtas pavisam 1.312 izrādes, 136 uzvedumus, no tiem 104 jaunus un 32 vecus. Teātrus apmeklējuši pagājušā sezonā 416.780 cilvēki, tas ir gandrīz puse no igauņu tautības iedzīvotāju skaita.

L. L.

iga vaatleja kohta sentides. Selgub, et lõviosa juuremaksust langeb „Vanemuisele“, kus see teeb iga vaatleja kohta 113 senti, teistes teatrites on vastavad arvud: „Estoonias“ — 64, Tallina Töölis-teatris — 35, Draamastuudios — 24, Viljandi „Ugalas“ — 24, Pärnu „Endlas“ — 23 ja Narva teatris — 21 senti.

Üldse on Eesti teatritele riigi ja omavalitsuste poolt antud toetusi sel hooajal kogusummas 211.277 krooni, teatrid ise on teeninud sama aja jooksul — 231.841 kr.; etendusi on annud teatrid kokku — 1.312, lavastusi 136, neist uusi 104, vanu 32; vaatlejaid on käinud Eesti teatrites 1932./33. a. 416.780 inimest, s. o. ligikaudu peagu pool Eesti rahva arvust. L. L.

Latvijas rūpes. Lāti mured.

Tās ir saimnieciskās un politiskās dabas rūpes, kas māj krietnus Latvijas pilsoņus un liek viņiem biežāki domās kavēties pie jautājumiem, kas citkārt tiem tālu stāvējuši vai nav tik neatlaidīgi priekšā stājušies un atrisinājumu prasījuši.

1933. gads uzrāda gan zināmu rūpniecības un lauksaimniecības atdzīvošanos un pat uzplaukumu. Bezdarbnieku skaits ir samazinājies un nopietnas bažas vairs nerada; vasaras mēnešos bezdarbnieku pat nebija nemaz un lauksaimniecībā strādāja vairāki tūkstoši ārzemju laukstrādnieku. Bet tas viss nav palīdzējis pacelt eksportu, kurš ir galvenais ārzemju valūtas sagādātājs Latvijas bankai. Rūpniecība ir uzplaukusi uz vietējā tirgus rēķina, kas nodrošināts ar augstu ievadumītu un kontingentiem. Lauksaimniecība ir devusi gan lielus maizes labības krājumus, ka radusies prasība pēc sējumu platības ierobežošanas, bet sviesta eksports ir mazinājies. Un rezultāts ir tāds, ka ārējās tirdzniecības bilance noslēgsies ar lielāku pasīvu, kurš visai nelabvēlīgi ietekmējis Latvijas bankas valūtas krājumus.

Jau pagājušā gada beigās Zemnieku Savienība ar speciālu vēstuli ministru prezidentam un finansu ministram ieteica ķerties pie radikāliem līdzekļiem stāvokļa la-

Need on majandusliku ja poliitilise iseloomuga mured, mis vaevavad Lāti kodanikke ja sunnivad mõtlema küsimusist, m's muidu seisavad neist kaugel ja kunagi pole nõudnud lahendust nii tungivald kui praegu.

1933. aastal võis määrgata teatavat tööstuse ja põllumajanduse olukorra paranemist. Töötatööliste arv on tunduvalt vähenenud ja nad ei tekitanud enam suurt mure; suvekuudel polnud töötatöölisi enam üldise ning põllutöödel töötasid mitu tuhat välismaalast. Kuid kõik see pole suutnud suurendada eksporti, millest Lāti Pank saab kõige enam valuutat. Tööstus on elustunud kohaliku turu arvel, mis on kaitstud kõrge sisseveotollidega ja kontingentidega. Põllumajandus on andnud küll suure vilja tagavara, mispärast nõutakse külvipinna püramist, kuid vooli väljavedu on vähenenud. Ning tulemus on see, et väliskaubanduse bilanss on passiivne, mille tõttu Lāti panga valuuta tagavarad on tublisti kannatanud.

Juba läinud aasta lõpul esitas Lāti Põllumeeste liit märgukirja ministerpresidentile ja rahaministrile, et on tädatarvilik kasutada radikaalsemaid abinõusid seiskorra parandamiseks. Seekord ei tahtnud veel keegi saada aru seisukorra tõsidusest.

bošanai. Toreiz vēl šo norādījumu negribēja saprast tiešā nozīmē. Oficiālās personas un viņām tuvā prese Zemnieku Savienības vēstuli tulkoja, ka mēģinājumu radīt grūtības valdībai. Tomēr jau pēc pāris mēnešiem stāvoklis kļuva tik skaidrs, ka nevarēja būt šaubu, ka steigami jāmeklē pretlīdzekļi tirdznieciskās bilances pasivitātes un valūtas aizplūdma ierobežošanai. Šis jautājums tagad nodarboja finansu ministriju, valdību un Saeimu, ka arī saimnieciskos darbiniekus, kuru viena daļa ieteic sekot Igaunijas piemēram un pazemināt lata kursu. Saeimas grupu nospiedošais vairākums šādam ceļam nepiekrīt un neatrod nemaz par iespējamu par to diskutēt. Tāpēc valdībai būs jāliek priekšā citi līdzekļi. Runa jau ir bijusi par maitu paaugstināšanu, importa aplikšanu ar sevišķu nodokli par labu eksportam un par valūtas tirdzniecības pārkaršanu. Konkrete priekšlikumi noskaidrosies tuvākās dienās.

Grūtības ir arī ar valsts budžetu. Saimniecības gads beidzas 31. martā, bet jau tagad var rēķināties ar saviem 12 milj. latu iztrūkumu, kas būs jāsedz no rezerves fonda. Iztrūkums būtu daudz lielāks, ja būtu izdotas visas summas, kas budžetā atvēlētas. Valdība resoriem ir atļāvusi izsniegt mazākus līdzekļus nekā Saeimā atvēlējuši. Tas darīts saskaņā ar Saeimā pieņemtu lēmumu, ka jāsaņem ienēmu robežas. Interesanti atzīmēt, ka min. lēmumu pieņēma tūlīt pēc budžeta apstiprināšanas, kas liecina, ka Saeima apzinājās, ka tikko atvēlētais budžets ir par lielu. Līdzīgs stāvoklis tomēr draud atkārtoties ar budžeta 1934./35. saimniecības gadam. Pašlaik to apspriež Saeimas budžeta komisija, kur jau 143 milj. latu lielājam projektā kopsummai pielikti kādi pāris milj. latu. Ir tendence pielikumu vēl palielināt, kaut nav nekādu pārliecinošu pazīmju, ka nākošā saimniecības gadā ieņēmumi jūtami pieaugs. Tamdēļ ieņēmumu konsumu nevarētu anekināt nēko lielāku par 130 milj. latu. Ja arī visā nopietnībā grēbtu budžetu samazināt, tad tomēr līdz šai summai budžetu nevarēs samazināt. Bet nevarēs vairs arī iztrūkumu segt ar rezerves fonda summām, jo tās ir pa daļai saistītas, un daļai sērukušas līdz tai robežai, kad tālāk nevar iet. No šī ap-

Ametlikud isikud ja nendele lähedal seisev ajakiriandus tõlgitsesid Põllumeeste liidu märgukiria kui katset teha raskusi valitsusele. Kuid juba paari kuu pärast oli seisukord nii selge, et polnud kahtlust, et peab viitamata otsima abinõusid kaubandusliku bilansi passiviteedi ja valuuta kahanemise piiramiseks. Praegu püüavad seda küsimust lahendada rahaministeerium, valitsus ja seim, ning ka majandustegelased, kelledest üks osa soovitab võtta Eestit esikujuks ja alandada lati kursi. Seimi rühmade enamus ei poolda seda teed ja ei pea võimalikuks sellest rääkida. Sellepärast valitsus peab otsima ja esitama mõne teise ettepaneku. On juba kõneldud ka tollide kõrendamisest, sisseveo maksustamisest erilise maksuga väliaveo hääks ja valuutakaubanduse ümberkorraldamisest. Konkreetseid ettepanekud selguvad lähemal päevil.

Raskusi on ka riigi eelarvega. Majandusaasta lõpeb 31. märtsil, aga juba praegu võime arvestada umbes 12 milj. lati puudujäägiga, mida peame katma reservfondist. Puudujääk oleks veel suurem, kui oleksid väliaantud kõik summad, mis eelarves määratud kuludeks. Valitsus on andnud ministeeriumitele alati väiksemad summad, mida seim on lubanud. Seda tehti kooskõlas seimis vastuvõetud otsusega, et peab elama sissetulekute piirides. Huvitav mainida, et ülaltoodud otsuse võttis seim vastu kohe pärast eelarve kinnitamist, mis tunnistab, et seim juba siis leidis vastuvõetud eelarve liig suurena. Samasugune lugu ähvardab korduda ka 1934./35. majandusaasta eelarvega. Praegu arutatakse teda seimi eelarve komisioonis, kus 143 milj. latti suurele eelarve kogusummale on juba juuresatud paar milioonit latti. Kavatsetakse seda veel suurendada, ehkki ei ole minisuguseid väliavaateid, et tuleval majandusaastal sissetulekud tunduvalt kasvaksid. Sellepärast ei tohiks sissetulekute kogusumma arvestada üle 130 miljoni latti. Kui ka tõsiselt tahetaks vähendada eelarvet, ei ole selle summani siiski võimalik seda teha. Puudujääki ei saa enam katta ka reservfondi summadega, sest nad on juba osalt ettenähtud muude ja osalt kahanenud selle piiri, millest ei saa enam edasi minna. Sellelt seisukohalt vaadates on räägitud rahaministeeriumis suhkru hinna

zīmējuma izejot, finansu ministrija ir runāts par cukura cenas paaugstināšanu par 10 sant. kg, par nodokli sāļi un akcīzes pacelšanu tabakas izstrādājumiem. Tomēr, ja arī izdotos panākt jauno nodokļu projektu realizēšanu, par ko var vēl šaubīties, starpība starp paredzētiem valsts izdevumiem un ienēmumiem vēl nebūs izlīdzināta un valdībai, budžetu izpildot, atkal vajadzēs rūpēties, ka izdevumi nepārsniedz faktisko ienēmu robežu, kas varētu novest pie neredzama deficīta.

Stāvokļa nopietnību nav grūti saskatīt. Un jo nesaprotams ir, ka Saeimā pieņem likumus, kas izdevumus palielina. Samērā īsajā pēdsvētku laikā ir pieņemts likums, kas valstsdarbiniekiem atceļ bezalgas atvaļinājumu un cēla aizņēmuma obligāciju izsniegšanu naudas vietā. Tas izņem no valsts kases 1,3 milj. latu. Invalidiem ir paaugstinātas pensijas, kas prasīs 0,7 milj. latu gadā, un valstij nāks par pierākumu samaksāt pašvaldībām par skolotājiem ierādītiem dzīvokļiem, kas prasīs no valsts kādus 0,85 milj. latu gadā. Pēdējo vajadzēs samaksāt par tekošo un nākošo saimniecības gadu, bet budžetā kredīta nav.

Ar ko izskaidrojami šādi lēmumi? No visiem iemesliem ļoti redzamu vietu, ja ne pirmo, ienem rudenī priekšā stāvošās Saeimas vēlēšanas un stingri nenoteiktā valdības koalīcija. Saeimā ir daudz grupu, no kurām daudz pavisam sīkas. Valdības koalīcija arī sastāv no lielāka skaita sīko grupu, kuras, atsaucoties uz savu sīkumu, nevēlas uzņemties lielu atbildību un bieži vien balso kā nu kuru reizi pagadās. Šo mazo grupu īpatnību vēl pastiprina vēlēšanu tuvošanās, kamdēļ pie dažiem balsojumiem rodas iespaids, it kā noteiktas koalīcijas nemaz nebūtu. Tamdēļ arī bijis jāsadurās ar svārstīšanos un nenoteiktību rīkojumos un likumdošanā, kur vajadzējis ātri un noteikti izšķirties.

Politiskā stāvokļa labošanai ir bijuši mēģinājumi panākt saprašanos un uzņemt noteiktu kursu valsts dzīves vadībai. Ir notikusi atteikšanās no nacionālās koalīcijas un radīta koalīcija ar cittautiešu grupām, kas saimnieciskos jautājumos var rīkoties neatkarīgāki, nekā tās nacionālās grupas, kuru vēlētāji lielā mērā komplektējās no algotiem darbiniekiem. Bet pār-

tostmīsē 10 santiimi vōrra kilogrammilt, samuti soola maksu alla panemisest ja aktsiisi suurendamisest tubakasaadustele. Ja kui ka õnnestuks läbi viia uute maksude eelnõusid, m'illes vōib veel kahelda, pole vahe ettenāhtud riigi tulude ja kulude vahel veel kaotatud ning valitsus, esitades seimile eelarve peab jälle hoolitsema, et kulud ei tõuseks üle sissetulekute, mis vōiks viia puudujäägini.

Ei ole raske näha seisukorra tõsidust. Seda arusaamatum on, et seim võtab vastu seadusi, mis suurendavad kulusid. Võrdlemisi lühikese aja jooksul päälle pühade on vastuvõetud seadus, mis tühistab riigiametnikkude tasuta puhkusaja ja teede obligatsioonide andmise raha asemel. See nõuab riigikassalt 1,3 milj. latti. Invalidide pensioone kõrgendadi, mis nõuab 0,7 milj. latti aastas ja riigi kohustusi on maksta omavalitsustele kooliõpetajate korterite eest umbes 0,85 milj. latti aastas. Seda peab maksma käesoleva ja tuleva majandusaasta eest, aga eelarves krediiti ei ole.

M'ilega on seletatavad säärased otsused? Kõrgist põhjusist on väga silmapaistval, vōibolla, isegi esimesel kohal sügisel eelseisvad seimi val'mised ja väga ebakindl valitsuse koalitsioon. Seimis on palju rühme, kelledest paljud väga pisikesed. Valitsuse koalitsioon koosneb mitmest väiksest rühmast, kes oma väiksuse pärast ei soovi võtta endale suurt vastutust ja saagedasti hääletavad kuidas juhtub. Väikeste rühmade omavärsusi suurendab ka veel see asjaolu, et lähenevad seimi val'mised, mis pärast mõningatel hääletamistel jääb niisugune mulje, nagu polekski kindlat koalitsiooni. Sellest pärast on juhtunud ka kõikumised ja ebakindlused määrusis ja seadusandluses, kus rahvasaadikud pidid ruttu ja selgesti avaldama oma seisukohad.

Politiilise seisukorra parandamiseks on katsutud leida kooskõla ja võtta kindlat suunda riigielu juhtimises. On loobutud rahvuslikust koalitsioonist ja loodud koalitsioon vähemusrahvuste rühmadega, kes võivad tegutseda sõltumatult kui need rahvuslikud rühmad, kellede valiad on suurel määral komplekteeritud palgalisist, riigiametnikest. Kuid vähemusrahvustega on tulnud kaasa jälle teised hädad; kõiku-

ma'naj ir nākuši līdz atkal citi trūkumi: svārstīšanās nacionālos jautājumos, kurus tagad daudz valstīs izvirza vispirmā vietā un kamdēļ auglīgu zemi rod bieži vien demagogijas nolūkos raidīt'e pārmetumi tagadējai valdībai un tās koalīcijas nacionālām grupām.

Pēc vispusīgas politiskā stāvokļa apsvēršanas Zemnieku Savienība pagājušā gada rudenī iesniedza Saeimai satversmes grozījumus, kuru mērķis radīt kontroli pār Saeimu tautas vēlētā valsts prezidenta personā, radīt neatkarīgāku valdību un šķirt izpildu varu no likumdošanas varas. Vispārējās pārrunās, kas bijušas par satversmi, no visdažādākām pusēm izskanējuši norādījumi, ka grozījumi nepieciešami. Bet tiklīdz vajadzēja ķerties pie grozījumu noformulēšanas, tā radušās ir tik lielas domstarpības, ka Saeimas publisko tiesību komisijā, kur apspriež Zemnieku Savienības ierosināto satversmes grozījumus, vajadzīgo balsu vairākumu ir guvis tikai Saeimas darbības laika pagarinājums uz četriem gadiem un uz pieciem gadiem tautas nobalsošanā ievēlams valsts prezidents. Turpretim pilnvaru paplašinājums valsts prezidentam nav dabūjis tik lielu balsu skaitu, lai Saeimas kopsēdē rastos vairākums tā pieņemšanai. Spriežot pēc satversmes grozījumu apspriešanas gaitas nevar būt šaubu, ka Saeimā jūtamākus grozījumus valsts varas pastiprināšanas virz'enā nepieņems. Tas nozīmē, ka par satversmes grozījumiem notiks tautas nobalsošana, jo Zemnieku Savienība ir noteikti paskaidrojuši, ka neatteiksies arī no šī ceļa, lai panāktu tās reformas pieņemšanu, ko uzskata par nepieciešamu.

Sīko grupu izskaušanai ir arī ietekts grozīt vēlēšanu likumu. Saeimas publisko tiesību komisija pat pieņēmusi tēzes, ka Saeimas vēlēšanu likums grozāms, lai mandātus dabūtu tikai tādas grupas, kas ieguvušas ne mazāk, ka trīs deputātus, pie kam viens jāiegūst ar p'lnu balsu koeficientu. Sākot satversmes grozījumu apspriešanu, vēlēšanu likuma grozījumi ir atbīdīti sānus. Sagaidams tomēr, ka pie tiem atgriezīsies, ja satversmes grozījumu apspriešana Saeimā nesolīs pozitīvu iznākumu. Tas noskaidrosies Saeimas pavasara sesijā, pēc Lieldienu pārtraukuma.

Arv. Kl.

mine rahvuslikes küsimusis, milliseid praegu mitmes riigis seatakse esikohale, ning see annab põhjust, sagedasti demagoogia eesmärgiga teha etteheiteid praegusele valitsusele ja selle koalitsiooni rahvuslikele rühmadele.

Pärast poliitilise seisukorra üldist arutamist, esitas Läti põllumeeste liit lä nud aasta sügisel seimile põhiseaduse muudatusel, millide eesmärgiks on luua kontrolli seimi üle rahvavalitud riigipresidenti isikus, võimaldada sõltumatumat valitsust ja eraldada täidesaatvat võ mu seadusandlikust võimust. Üldistes läbirääkimistes, mis on peetud põhiseadusest, oli mitmelt poolt kuulda kõnelusi, et muudatused on hädatarvil'kud. Aga kui oli tarvis hakata muudatusi formuleerima, siis sündisid nii suured raskused, et seimi avalikkude õiguste komisjonis, kus on päevakorral Põllumeeste liidu algatatud põhiseaduse muudatused, tarviliku häälte enamuse sai ainult se'imi tegevusaja pikendamine neljaks aastaks ja viieks aastaks rahva poolt valitav riigipresident. Kuid riigipresidenti õiguste suurendamine ei ole saanud nii suurt hálte arvu, et seimi istungil võiks loota enamust selle vastuvõtmiseks. Otustades põhiseaduse muudatuste läbirääkim'ste üle, ei ole kahtlust, et seim ei võtaks vastu mingisuguseid muudatusi riigivõimu suurendamiseks ja kindlustamiseks. See tähendab, et põh'seaduse muudatused lähevad rahvahääl'tusele, kuna Põllumeeste liit on kindlalt teatanud, et ei loobu isegi sellest teest, et saavutada nende muudatuste vastuvõtmist, mida peab tarvilikuks.

Väikeste rühmade hävitam'seks on soovitatud muuta valimisseadust. Seimi avalikkude õiguste komisjon on isegi vastuvõtnud tees'id, et seimi valimisseadust peab muutma, et mandaate saaksid ainult need rühmad, kes saanud mitte vähem kui kolm esindajat, kusjuures üks neist peab läbi minema täie häälte koefitsiendiga. Alates põh'seaduse muutmise arutamist, valimisseaduse muutmise on jäetud kõrvale. Võib siiski loota, et pöörutakse selle juure tagasi, kui põhiseaduse muutmise ei töota anda se'mis positiivseid tulemusi. See selgub seimi kevadisel istungjärgul, pärast Lihavõttepühade vaheaega.

Arv. Kl.

Parakstīts Latvijas-Igaunijas savienības organizācijas līgums.

Kirjutati alla Lāti-Eesti liidu organiseerimise lepingule.

— Parakstīts Latvijas - Igaunijas savienības organizācijas līgums. Rīga, 16. februārī, kuras igauņas ārlietu ministrs J. Seijama un politiskā departamenta dir. Larelejs. Notikusā Latvijas - igauņas ārlietu ministru apspriedē bija panākta vienosanās par Latvijas - Igaunijas aizsardzības līguma pārsaušanās un abi ārlietu ministri parakstīja Latvijas - igauņas savienības organizācijas līgumu. Tas paredz, ka abu valstu ārlietu ministru konferences institūtu padara par regulāru un abām valstīm nodibina pastāvīgu padomi, kurās uzdevums saskaņot abu valstu likumdošanu un vajadzības gadījumos arī ekonomisko politiku. Līgums arī paredz, ka visās starptautiskās konferencēs abas valstis uzstājas vienoti un pēc apstākļiem ar kopēju deleģāciju, vai arī uzdodot vienu deleģāciju, pārstāvēt abu valstu intereses. Paredzēts arī visciešākais kontakts abu valstu diplomātisko un konsulāro pārstāvniecību starpā. Zem zināmiem noteikumiem līgumam varēs pievienoties arī citas valstis.

Bez tam ministri parakstīja skolu konvenciju, veterināro konvenciju un protokolu pie jau agrāk parakstītās nodokļu piedzišanas konvencijas. Skolu konvencija paredz, ka igauņu tautības bērniem Latvijā un latvju tautības bērniem Igaunijā pamatskolas izglītība jānodrošina mātes valodā. Latvijā jāatver igauņu skolu, ja kādā pagastā ir 50 igauņu tautības bērni skolā, un Igaunijā jāatver latvju skola, ja kādā pagastā ir 50 latvju tautības bērni. Ja vairākos pagastos dzīvojošiem bērniem vajadzētu atvērt jaunu skolu, tad skolas bērnu kopskaits nedrīkst būt mazāks par 20.

Arv. Kl.

16. veebruarī saabus Rīga Eestī vālisminīster J. Seijamaa ja ūhes vālisminīstri abi Lareteiga jarjekorseie Lāti - Eestī vālisminīstrite noupidamīsele. Sellei saavutati kokkulepe Lāti - Eestī kaitselepingu laiendamīse kohta ja mōiemad vālisminīstrid kirjutasiid alla Lāti - Eestī liidu organiseerimīse lepingule. Viimases on ettenāhtud, et mōiema riigi vālisminīstrite noupidamīsed muudetakse regulāarseiks ja asutatakse alaline nōukogu, kelle ūlesandeks on kooskōiastada mōiema riigi seadusandlust ja tarviduse korral ka majanduspoliitikat. Pāale selle on lepingus ettenāhtud ūhine esinemīne mitmesugustel konverentsidel kas ūhise delegatsiōon. kau du vōi ūhe delegatsiōonile kohustuseks teha mōiema riigi huvide kaitse. On ettenāhtud ka kōige t.hedam kontakt mōiema riigi diplomaatīliste ja konsulaaresinduste vahel. Teatavatel tingimustel vōivad lepinguga lituda ka teised riigid.

Pāale selle kirjutasiid ministrid alla koolikonventsīoonile, veterinaarkonventsīoonile ja maksude s.ssenōudmīse konventsīooni tāiendavaie protokollile. Koolikonventsīoonis on ettenāhtud, et eesti rahvusest lapses Lāti ja lāti rahvusest lapses Eestis saavad algkooli hariduse oma emakeeles. Lāti peab asutama eesti kooli, kui kusagil vallas on 50 eesti rahvusest kooliealist last, ja samuti peab ka eesti avama lāti kooli, kui mōnes vallas on 50 lāti rahvusest last. Kui mitmes vallas elavatele lastele peaks avama uue kooli, siis koolilaste koguarv ei tohi olla vāiksem kahestkūmnest.

Arv. Kl.

Ievērojamu Igaunijas sabiedrisku darbinieku jubilejas.

Tähtsate Eesti seliskonnategelaste juubelid.

1.

K. Petsa 60. dzimšanas diena.

K. Pätsi 60. sūnnipäev.

Igaunu tautas vadonis Konstantins Petss 23. februārī svin savu 60. dzimšanas dienu. Tā ir patiesa svētku diena visai valstij, sevišķi visiem nacionāli domājošiem pilsoņiem. Ar Konstantina Petsa vārdu cieši saistīta visu nacionālo pasākumu izdošanās, prieki un bēdas. Igauni svēta tautas politiskā vadoņa dzimšanas dienu.

Tagad pagājuši jau 32 gadi, kopš jaunais jurists Konstantins Petss parādījās sabiedriskajā dzīvē, izvēloties sev tautas politiskā vadoņa atbildīgo un grūto darbu. Viņš sāka Rēvelē izdot laikrakstu „Teataja”. Konstantins Petss turpināja darbu, ko bij sācis C. R. Jakobsons. Šis moments bij tāds, kad zemei nepieciešami vajadzēja vadoni. Par šādu vadoni liktenis izraudzījās Konstantinu Petsu.

K. Petss sāka Rēvelē strādāt klusi. Viņš darbojās uzmanīgi, bet sistemātiski un gudri.

Vispirms viņam izdevās apvienot Rēvels igauņu pilsoņus. 1904. g. krita igauņu rokās vāciešu varas spēcīgs cietoksnis — Rēvels pilsētas valde. Šis gads bij lūzums igauņu politikā. K. Petss prata izvēlēties darba spēkus un audzināt darbiniekus. Nu viņš bij jau vispār atzīts vadonis. Pienāca liktenīgais 1905. gads. Kara lauku tiesa aizmuguriski notiesāja uz nāvi arī K. Petsu, bet viņš paspēja aizbēgt uz ārzemēm, kur pavadīja vairākus gadus. Tai laikā viņš uzrakstīja savas ievērojamākās grāmatas par pašvaldību jautājumiem. Atgriezies dzimtenē K. Petss turpināja savu mierīgo un prātīgo nacionālās uzbūves darbu.

Sanāca Igaunijas zemes sapulcē. K. Petsu ievēlēja par zemes padomes priekšsēdētāju. Šai darbā parādījās viņa retās

Eesti rahvajuht riigivanem Konstantin Päts pūhitseb 23. veebr. oma 60. sūnnipäeva. See on tõsine peopäev kogu riigile, eriti kõigile rahvuslikult mõtlejale kodanikele. Konstantin Pätsi nimega on lähedalt seotud kõik rahvuslike ettevõtte kordaminekud, rõõmud ja mured. Eestlased pūhitsevad rahva poliitilise juhi sūnnipäeva.

Sellest on nüüd juba 32 aastat tagasi, kui noor õigusteadlane Konstantin Päts astus avalikku ellu, valides endale rahva poliitilise juhi vastutuserikka ja vaevalise tööala. Ta hakkas Tallinnas toimetama päevalehte „Teatajat”. Realistlik vool, mille eesotsas oli olnud C. R. Jakobson, leidis Konstantin Pätsis võimsa kandja. Moment, mil see sündis, oli niisugune, et maa päris jänunes juhtide järele. Niisuguseks juhiks oli saatusest määratud Konstantin Päts.

K. Päts asus Tallinnas tööle tasa. Ta teotses ettevaatlikult, aga järjekindlalt ja osavasti. Esmajoones läks tal korda koondata Tallinna Eesti kodanike r.d. 1904. aastal langes eestlaste kätte saksluse võimu tugev kants — Tallinna linnavalitsus. See aasta oli pöördeks Eesti poliitikas. K. Päts oskas valda tööjõude ja kasvatada töömehi. Nüüd oli K. Päts juba üldiselt tunnustatud juhiks. Jõudis kätte saatuslik 1905. aasta. Sõjaväljakohus mõistis tagaselja surma ka K. Pätsi, aga ta pääses põgenema välismaale. Siin saatis ta mööda mitu aastat. Sel ajal kirjutata põhjapanevaid raamatuid omavalitsuse üle. Tagasi jõudes jatkas K. Päts oma rahulikku ja ettevaatlikku rahvusliku ülesehituse tööd.

Astus kokku Eesti Maapäev. K. Päts valiti Maavalitsuse esimeheks. Selles ame-

organisatoriskās spējas un lielais valstsvīra talants. Kad vācu okupācijas vara tuvojās Igaunijai, sasauca zemes sapulces vecāko padomi un ievēlēja glābšanas komiteju, kuras loceklis bij arī K. Petss. Šī komiteja izsludināja Igaunijas neatkarību. Sastādīja arī Pagaidu Valdību ar ministru prezidentu Konstantinu Petsu priekšgalā. K. Petss sāka organizēt pret vācu okupācijas varu boikotu un sastādīja protestus. Viens no tiem nokļuva vācu varas rokās. Par to K. Petsu arestēja un nosūtīja uz Vācijas koncentrācijas nometni.

Kad K. Petss atgriezās no gūsta mājā, sākās karš. K. Petss sāka enerģiski kārtot valsti un meklēt līdzekļus iebrukušo ienaidnieku izraidīšanai. Stāvoklis bija ārkārtīgi grūts. Pēc miera noslēgšanas sākās kluss darbs valsts uzbūvē un valdīšanā. K. Petss ir bijis vairākas reizes valsts vecākais. Viņš ir aicināts šai augstajā amatā arvien tad, kad stāvoklis valstī visgrūtākais un kad pilsoņu prāti uztraukti. Viņš arvien spējis atrisināt sarežģītus apstākļus un nomierināt prātus.

K. Petss ir dzimis valstsvīrs. Liels tautas vadonis, bet arī liels demokrats. Tautas griba ir viņam liels svētums. Personīgā dzīvē viņam mazas prasības, viņš ir vienkāršs un sirsnīgs. K. Petsu var skaitīt par Igaunijas labāko politisko runātāju. Viņš runā vienkārši, bet spēcīgi. Viņa vārdi nāk no sirds un iet pie sirds.

Šim lielajam valstsvīram, tautas vadonim un demokratam ir bijis savā dzīvē jāpārdzīvo daudzas ciešanas un grūtas dienas. Bet liktenis devis viņam arī daudz laimes. Kas tautas vadonim var būt patīkamāk, kā redzēt piepildamies skaistākos sapņus un piedzīvot savu cīņu uzvaras. Viņa rokās pēc satversmes grozīšanas ar likumu nodota prezidenta vara, savu 60. dzimšanas dienu viņš svin kā valsts galva.

Sveicinam Igaunijas valsts dibinātāju un veidotāju viņa goda dienā ar sirsnīgu novēlējumu: Lai Konstantins Petss dzīvo ilgi!

L. L.

tis tulid ilmsiks tema haruldased organisaatornused võimed ja tema suur riigimehe and. 1917. aastal juhtis K. Päts Eesti sõjavägede loomist, olles Eesti Sõjaväelaste Ühiskomitee esimeheks.

Kui Saksa okupatsioon väed olid lähemas Eestimaaie, astus Maapaeva vanemate nõukogu kokku ja valis Päästekomitee, kelle liikmeks oli K. Päts. Päästekomitee kuulutas välja Eesti iseseisvuse. Koostati ka Ajutine valitsus, kelle etteotsa peaministrina sai Konstantin Päts. K. Päts hakkas korraldama Saksa okupatsioonivõimude vastu boikotti ja koostas proteste. Üks neist sattus Saksa võimude kätte. Selle eest K. Päts arretereeriti ja saadeti Saksa koonduslaagri.

Kui K. Päts vangist jõudis koju, oli algamas sõda. K. Päts hakkas energiliselt korraldama riiki ja otsima abinõusid sissetungnud vaenlaste tagasitõrjumiseks. Seisukord oli äärmiselt raske. Pärast rahu tegemist algas vaakne töö riigi ülesehitamise ja vaitsemise. K. Päts on olnud palju kordi riigivanemaks. Ta on seniele kõrgele kohale kutsutud ikka siis, kui olukord riigis oli kõige raskem ja kui kodanikude meeled olid arevuses. Ikka on tema suutnud keerulisi olukordi lahendada ja meeli rahustada.

K. Päts on loodud riigimees. Suur rahva juht, aga ka suur demokraat. Temale on rahva tahtmine pühaduseks. Isiklikus elus on ta väikeste nõudmistega, lihtne ja südamlik. Teda võib pidada Eesti parimaks poliitiliseks kõnemeheks. Ta kõneleb lihtsalt, aga jõuliselt. Ta sõnad tulevad südamest, ja lähevad südamesse.

See suur riigimees, rahva juht ja demokraat, on oma elus pidanud kannatama palju vintsutusi ja läbi elama palju raskeid päevi. Aga saatust on annud temale osaks ka palju õnne. Mis on rahvajuhile kaunim, kui ta näeb täide minevat ilusamaid unistusi, kui ta suudab viia võidule oma põhimõtted. Tema kätte on seadusega peale põhiseaduse muutmist antud presidendi võim, oma 60. sünnipäeva võtab ta vastu kui Peaminister-Riigivanem.

Tervitame Eesti riigi loojat ja ehitajat tema aupäeval palavate soovidega: Elagu kaua Konstantin Päts.

L. L.

Generāļa Laidonera 50 gadi.

J. Laidoner 50 aastane.

Nesenais brīvības cīņu un patstāvības sākuma laikmets rādīja, ka arī mūsu tagadējā paaudzē ir nacionāli varoņi. Ievērojamākais no tiem ir igauņu brīvības cīņu augstākais vadonis ģenerālis J. Laidoners. Viņa jaunība galvenos vilcienos neatšķiras no daudzu citu Igaunijas lielu vīru jaunības, kurai kā sarkans pavediens vijas cauri sūrs darbs un censšanās pēc plašāka redzes aploka un plašākām darbības iespējām.

Kad pagasta skola, Vilandes pamatskola un pilsētas skola 1900. gadā bij nobeigta, J. Laidoners brīvprātīgi iestājās kara dienestā, no turienes Viļņas kara skolā, ko 1905. gadā pabeidza kā jaunākais leitnants. Pēc četrus gadus nokalpošanas Kaukāzā, 1909. g. iestājās militārā akadēmijā Pēterpilī, un beidza to 1912. g. sākumā.

Kalpodams krievu karaspēkā vairākās atbildīgās vietās, uz pirmo attiecīgo aicinājumu Laidoners ieradās Igaunijā un kļuva par pirmās igauņu nacionālās divīzijas priekšnieku un sāka te darboties 23. dec. 1917. g. No šī laika sākās ģenerāļa Laidonera darbs igauņu tautas, sevišķi viņas aizsardzības organizācijas labā.

Kad vācu okupācijas vara Igaunijā sāka izirt un 1918. g. 11. novembrī sāka darboties un valsti veidot Igaunijas pagaidu valdība, tā starp citu organizēja arī karaspēku. Tad ģenerālis Laidoners izlietāja visu savu enerģiju, lai paceltu valsts aizsardzības stāvokli vajadzīgā augstumā. Uz viņa pieprasījumu Pagaidu Valdība 23. dec. nodibināja armijas virsvadoņa institūtu, ieceļot ģenerāli Laidoneru par Igaunijas karaspēka virspavēlnieku ir ļoti lielu varu, kas karošanai bij nepieciešama. Viņš izlietāja šo varu tikai Igaunijas valsts aizsardzībai, pats ļoti daudz strādādamas un šis darbs deva arī ļoti labus rezultātus.

Jau janvāra mēneša pirmajās dienās ienaidnieku uzbrukumi bij visur atsisti. Karaspēka garastāvoklis bij kļuvis jūtami labāks un igauņi atkaroja Tērbatu, Narvu, Valku un Veravu. 1919. gadā kara dar-

Alles hiljuti alganud iseseisvuse ajajärk näitas meie vabadusevõitluse juures, et ka meie praeguse põlve seas on olemas rahvuskangelasi. Üks silmapaistvaim nendest on meie vabadussõja kõrgem juht kindral J. Laidoner. Tema noorpõlv oma üldjoontes ei erine palju mitme Eesti mehe noorpõlvest, kusjuures punase joonena käib läbi visa töö ja tung laiemal silmaringil ja laiemal tegutsemisvõimaluse järele.

Kui vallakool, Viljandi algkool ja linna-kool 1900. aastal lõpetatud oli, astus J. Laidoner vabatahtlikult kaitseväkke, sealt Vilno sõjakooli, mille 1905. aastal nooremleitnandina lõpetas. Peale nelja-aastast teenistust Kaukasuses astus Sõjaväe Akadeemiasse Peterburis 1909. aastal, mille lõpetas 1912. aastal esimesel järgul.

Teenides Vene väes mitmetel vastutusrikastel kohtadel, tuli tema esimese vastava kutse peale Eestimaa Eesti rahvuslise diviisi ülemaks ja astus ametisse 23. des. 1917. Sellest ajast peale algaski kindral Laidoneri töö Eesti rahva, eriti tema kaitseorganisatsiooni loomise kasuks.

Kui Eestimaal Saksa okupatsiooniväed lagunema hakkasid, algas 11. novembril 1918. aastal Eesti Ajutine Valitsus tegutsema ja riiki korraldama, muuseas ka kaitseväge organiseerima. Siis kindral Laidoner pani kõik oma energia kaalule, et meie riigikaitse korraldust olukorra nõuete kõrgusele tõsta.

Tema nõudmise peale lõi Ajutine Valitsus 23. det. vägede ülemjuhataja instituti, määrates kindral Laidoneri kaitseväge ülemjuhatajaks väga suure võimupärase, mis ka sõjapõlvandiseks hädavajalik oli. Ta kasutas seda võimu ainult Eesti riigikaitse huvide, tehes selle juures lõpmata palju tööd. See töö andis aga häid tagajärgi.

Juba jaanuari kuu algupäevadel olid igalpool vaenlase pealetungimised seisma pandud. Kaitseväge meeleolu oli muutunud märksa paremaks, ja võtsime tagasi Tartu, Narva, Valga ja Võru. Kevadel 1919. aastal viidi sõjategevus üle piiri Venemaale ja Lätimaale.

bība jau notika ārpus robežām Krievijā un Latvijā. Tā paša gada vasarā bij pie Cēsīm jāmērojas spēkiem ar vācu landesvērā un fon der Goltca dzelzs diviziju, kas slepteni gribēja aiziet igauņu armijas aizmugurē un piespiest attekties no patstāvīgas valsts. To igauņu armijas virspavēlnieks, protams, nevarēja pieļaut un ģenerālis Laidoners uzvarēja vāciešus, aizdzenot tos aiz Rīgas.

Tagad varam Laidoneru droši nosaukt par igauņu nacionālo varoni, jo viņš bij tas vīrs, kas veda igauņu karaspēku līdz uzvarām un nodrošināja Igaunijas patstāvību un neatkarību.

Bet ģenerāļa Laidonera darbība ar to vēl nenobeidzās. 1. dec. 1924. g. kommunisti gribēja iznīcināt Igaunijas valsti. Tad valdība atkal aicināja ģen. Laidoneru par armijas virspavēlnieku, lai tas nodibinātu iekšzemē mieru un būtu nomodā par valsti, lai tai neuzbruktu sveša vara. Izpildījis savu uzdevumu, ģenerālis Laidoners atkal atgriezās savā parastajā dzīvē.

Igauņu tautai ir pietiekoši daudz iemesla pienācīgi svinēt ģenerāļa J. Laidonera 50 gadu dzimšanas dienu, lai prieka saucieniem sveicinātu Igaunijas skaistākās nākotnes veidotāju.

L. L.

Sama aasta suvel tuli Lätimaal Võnnu linna juures Saksa landesveri ja von der Goltci raudse diviisiga jõudu katsuda, sest et sakslased salaja tahtsid meie vägede seljataha tulla ja sellega meid sundida iseseisvast riigist loobuma. Seda muidugi Eesti vägede juhataja ei võinud lubada, ja kindral Laidoner purustas Saksa väed ning ajas Riia alla tagasi.

Julgesti võime nüüd kindral J. Laidoneri meie rahvuskangelaseks nimetada, sest tema oli see mees, kes Eesti väed võidule viis ja sellega meile meie iseseisvuse kinnitas.

Kuid sellega ei lõppenud veel kindral Laidoneri tegevus. 1. dets. 1924. aastal katsusid kommunistid Eesti riiki hävitada. Siis kutsuti kindral Laidoner uuesti kaitseväge ülemjuhataja kohale, et tema sissemaal rahu jalule seaks ja samuti ka piiri järele valvaks, et sealt võõras vägi pealetungima ei hakkaks. Täites oma ülesande, lahkus kindral Laidoner ametist, et minna eraellu.

Eesti rahval on küllalt põhjust kindral J. Laidoneri 50-aastast sünnipäeva väärikalt pühitseda ja Eesti ilusama tuleviku rajajat rõõmuhoisetega tervitada.

L. L.

3.

Igaunijas mūziķa J. Aavika 50 gadi.

Eesti muusika kunstniku J. Aaviku 50 aastat.

29. janvaris bij tā lielā diena igauņu mūziķiem un visai igauņu tautai, kad viņas redzamākais komponists, diriģents un mūzikas paidagogs prof. Juhans Aaviks svinēja savu 50 gadu dzimšanas dienu. Tieši pusi no sava mūža — 25 gadus viņš veltījis igauņu mūzikas un dziesmas izkopšanai un izveidošanai un šinī darbā ar savu atklāto un sirsnīgo raksturu guvis visu cienīšanu. To arī rādīja līdz pēdējai iespējai papildītā „Estonia” zāle Tallinā — Aavika jubilejas koncertā, to rādīja arī tie neskaitāmie sveicieni un ziedi, kurus viņš tad saņēma.

Prof. Juhans Aaviks dzimis Holstres pagastā Vilandes apriņķī kā skolotāja dēls.

29. jaanuar oli see suur päev Eesti muusikutele ja kogu Eesti rahvale, mil tema silmapaistvam helilooja, orkestri- ja koorijuht ning muusikaõpetaja prof. Juhan Aavik pühitses oma 50. aastast sünnipäeva. Poole oma eluajast — 25 aastat — ta on pühendanud Eesti muusika ja laulu arendamisele ja kasvatamisele. Selles töös on ta oma avaliku ja südamliku iseloomutõttu saanud kõikide lugupidamise osaliseks. Seda näitas ka viimase võimaluseni täidetud „Estonia” saal Tallinnas — Aaviku juubeli kontserdil, seda näitasid need paljud tervitused ja lilled, mis temale saadeti.

Prof. Juhan Aavik sündis Holstre vallas,

No sava tēva viņš mantojis mūzikas dāvanas, ideālistisku pasaules uzskatu, maigu raksturu, cilvēku mīlestību un labvēlību. Pēterpils konservatorijā, kur prof. Aaviks studējis mūziku, viens no viņa skolotājiem bijis arī mūsu konservātorijas rektors prof. Vītols. Skolotāja un skolnieka starpā arī tagad vēl pastāv sirsnīgas — uz dziļas cieņas dibinātas attiecības.

Pēc studiju beigšanas — atgriezies Igaunijā, prof. J. Aaviks ar pilnu krūti metās darbā, strādājot gan kā kora un orķestru dirigents, gan kā komponists, gan arī kā lielāko tautas svētku — dziesmu svētku dirigents un organizētājs. Pēdējos gados prof. Aaviks neapšaubami ir izvirzījies par centrālo personu Igaunijas mūziķu dzīvē, jo ieņēmis un ieņem dziesmu svētku biedrības priekšsēdētāja posteni, „Estonias“ operas un simfoniskā orķestra galvenā dirigenta posteni un tieši pēdējā laikā tas iecelts par konservātorijas rektoru. Šis pēdējais darbs tam arī visplašākais un pateicīgākais, jo te tas pilnam var izmantot savus bagātīgos piedzīvojumus.

Bet prof. Aavika darbs neizbeidzas Igaunijas robežās vien. Prof. Aaviks ir īsts latviešu draugs un ar labāko Igaunijas kori — Estoonia Muusika Osakond — kura sastāvā arī visi ir atklāti un sirsnīgi latviešu draugi, vairākkārt viesojies Latvijā, rādīdams mums igauņu dziesmu skaitumu. Tai pat laikā Aaviks un viņa koris, ar lielāko sirsnību ir gādājuši arī par latviešu mūzikas propagandēšanu Igaunijā, uzņemot mūsu korus, dziedot savos koncertos latviešu dziesmas. Sevišķi tuvas attiecības prof. Aavikam ir ar mūsu studentu biedrību „Dziesmuvaru“, kuras goda biedrs viņš arī ir.

Nemot vērā to lielo sirsnību, ko prof. Aaviks izrādījis latviešiem, ir arī saprotams, ka sumināt prof. Aaviku viņa jubilejas dienā no Latvijas izbrauca vairākas delegācijas. Mūsu skapražu kopas sveicienus nodeva komponists Adolfs Ābele (arī O. E. M. goda biedrs), bet „Dziesmuvaru“ reprezentēja vesela delegācija. Bij arī neskaitāmas telegrammas no latviešu mūzikas un sabiedriskās dzīves darbiniekiem, kas liecināja, ka prof. Aavikam, šim izcilākajam igauņu mūziķim, ir jau nesa-

Viljandi maakonnas kooliõpetaja pojana. Oma isalt pāris ta muusikaanded, idealistliku ilmavaate, õrna iseloomu, inimesearmastuse ja hääsüdamlikkuse. Peterburi konservatooriumis, kus prof. Aavik õppis muusikat, oli üks tema õpetajaist ka meie konservatooriumi rektor prof. Vītols. Õpetaja ja õpilase vahel on veel praegugi südamlikud, sügavele austusele põhjenevad vahekorrad.

Saabudes Eestisse pärast konservatooriumi lõpetamist, prof.- J. Aavik täie jõuga asus tööle, tegutsedes koori- ja orkestrijuhina, heliloojana ja suurte rahvapidude — laulupidude juhina ning korraldajana. Viimastel aastatel on prof. Aavik saanud peaisikuks Eesti muusikaelus, kuna ta on Eesti Lauljate Liidu esimeheks, „Estonia“ ooperi ja sümfoonia orkestri peajuhiks ja viimasel ajal on talle usaldatud ka konservatooriumi rektori koht. See viimane töö on temal ka kõigelaiem ja tänulikum, kuna ta siin võib kasutada omi rikkalikke kogemusi.

Kuid prof. Aaviku töö ei lõpe Eesti piiridega. Prof. Aavik on südamlik lätlaste sõber ja on külastanud Lätti parima Eesti laulukooriga — „Estonia Muusika Osakond“, kelle koosseisus samuti kõik on lahked ja südamlikud lätlaste sõbrad, kes tutvustasid meie eesti laulu ilu. Samal ajal Aavik ja tema koor on hoolitsenud suuri- ma südamlikkusega ka lāti muusika propageerimise eest Eestis, võttes vastu meie laulukoore ja lauldes oma kontsertidel lāti laule. Iseäranis tihedalt vahekorrad on prof. Aavikul meie üliõpilasseltsiga „Dziesmuvara“, kelle auliikmeks ta on.

Arvessevõttes seda südamlikkust, mida prof. Aavik on näidanud lätlastele, on ka arusaadav, et tema juubelpäeval teda tervitama sõitsid mitu delegatsiooni Lättist. Meie Heliloojate seltsi tervitusi andis üle helilooja Adolfs Ābele (ka M. E. O. auliige), kuid „Dziesmuvara“t“ representeeris terve delegatsioon. Oli ka määratu hulka telegramme Lāti muusika- ja seltskonna tegelastelt, mis tõendab, et sellel eesti silmapaistmaval muusikamehel on katkematud sidemed meie muusika ja

raujamas saites ar mūsu mūzikas un mākslas pasauli. Cerēsim, ka nākotnē šīs saites paliks vēl ciešākas un ka abu tautu mūziķu un mākslinieku draudzībai sekos arī tikpat cieša abu valstu politiskā sadarbība.

V. Strautmanis.

kunstimaailmaga. Loodame, et need side-
med tulevikus muutuvad veel kindlamaiks
ja mōlema rahva muusikameeste ja kunst-
nikkude sõprusele järgneb sama tihe mō-
lema riigi poliitiline koostōō.

V. Strautmanis.

Latvijas ārlietu ministra V. Salnaja viesošanās Zviedrijā un Somijā.

Lāti vēlisministri V. Salnaisē külaskāik Rootsi ja Soome.

Zviedrijas un Somijas valdības bij uz-
aicinājušas ārlietu ministri V. Salnaju
apmeklēt viņa Zviedrijas un Somijas kol-
lēgas — abu valstu ārlietu ministrus. Mi-
nistri V. Salnaju pavadīju visā ceļojumā,
bet sākot ar Stokholmu, līdz Helsinkiem
mums pievienojās arī ģenerāļsekretārs V.
Munters.

Šī brauciena politiskie apstākļi un sa-
sniegumi jau plaši aprakstīti presē, tāpēc
šai īsā apcerējumā apstāšos tikai pie to
iespaidu apskatīšanas, kurus šai, gan pā-
rāk īsā ceļojumā, mēs guvām no redzētām
zemēm un tautām. Es saku „pārāk īsā“
tāpēc ka mūsu laiks bij ļoti aizņemts, un
apkārtni varējām vērot tikai garāmejot,
lielā steigā. Protams, ka arī redzētā at-
stāstījums var būt tikai ļoti nepilnīgs un
epizodisks.

Ceļā līdz Zviedrijas robežai visintere-
santākais bija kuģis — prāms, kas visu
mūsu vilcienu, pilnā sastāvā, pārveda pāri
jūrai no Vācijas uz Zviedriju. Plosījās
diezgan stipra vētra, bet mēs nekā daudz
no tās nemanījām. Lielais kuģis ar savu
smago krāvu — veselu vilcienu — turē-
jās mierīgi līmenī un nepadevās viļņu spē-
kam. Šis kuģis — prāms apgādāts ar vi-
su, ko vien tūristi var vēlēties: ir resto-
rāns, bārs, lasāmistabas, saloni un pat ka-
bīne atpūtai.

Mūs, kā Zviedrijas valdības viesus, ap-
sveica un uzņēma kapteinis, vecs norūdīts
un ļoti simpātisks jūrnieks, kurš mums

Rootsi ja Soome valitsused esinesid vē-
lisminister V. Salnais'eile kutsegu külasta-
da Rootsi ja Soome kolleege — mōlema
riigi vēlsministreid. Saatsin ministrit
kogu tema teekonnal, kuid Stokholmist
Heisingini sōitis kaasa ka kindraisekretār
V. Munters.

Selle sōidu poliitilised olud ja saavutu-
sed on juba küllaldaselt kirjeldatud aja-
kirjanduses, sellepārast käesolevas lühike-
ses kirjutises peatun muljete juures, milli-
seid saime nähtud maadest ja rahvastest
selle liig lühikesel reisil. Ma ütlen „liig
lühikesel“, sest meie aeg oli väga piira-
tud, ja ümbrust vōisime vaadelda ainult
mōōdaminnes, suure rutuga. Arusaadav,
et ka nähtu kirjeldus vōib olla ainult väga
episoodiline ja mitte täielik.

Teel Rootsi piirini oli kõrgehuvitavam
praam-laev, mis meid kogu rongiga üle
mere Saksast Rootsi viis. Mōllas kaunis
suur torm, kuid meie seda palju ei tund-
nud. Suur praam oma raske koormaga —
terve rongiga, hoidis end tasakaalus ja
ei alistunud lainte jõule. See laev on va-
rustatud kõigega, mis turistid iganes vōi-
vad soovida: on restoraan, baar, lugemis-
toad, salongid ja isegi kabiinid puhkuseks.

Meid, Rootsi valitsuse külalisi, tervitas
ja võttis vastu kapten, vana ja väga süm-
paatne merimees; ta andis meile tarvitada
salongi, mis harilikult reserveeritud ku-
ningale.

ierādija salonu, kas parasti rezervēts karālim.

Stokholmā ieradāties 13. janvārī agri no rīta, un uzkavējāties 2 $\frac{1}{2}$ dienas, kurās pagāja oficiālās apspriedēs un pieņemšanās, tā kā pavisam maz laika palika pilsētas apskatei.

No visa piedzīvotā Stokholmā, visspilgtāki atmiņā iespiedās pieņemšana un brokastis pie karāļa Gustava V. Zviedrijas iemīļotais karālis tiešām jau no pirmā brīža atstāj visdziļāko iespaidu ar savu pārsteidzošo vienkāršību, atklātību, ar ko iezīmēta viņa izturēšanās un arī saruna un spriedumi. Redzot un dzirdot karāli Gustavu V var tiešām saprast, kāpēc visi viņa pavalstnieki izturas pret viņu ar tik lielu cienību. Šo cienību izjūt pat tie, kas principā ir pret monarhiju, un tikai ar šo dziļo cienības sajūtu pret karāļa personību izskaidrojams tas apstāklis, ka zem viņa vadības var pastāvēt un darboties sociāldemokrātiska valdība.

Karāļa pils glabā sevī ārkārtīgi skaištus, retus un vērtīgus mākslas priekšmetu krājumus. Ir daudz tādu tepiku, gleznu, porcelāna un citu mākslas priekšmetu, kam nav līdzīgu visā pasaulē. Visdziļāko iespaidu šie mākslas darbi atstāj tāpēc, ka viņi šeit ietverti, tā sakot, dzīvā rāmī — grezno skaisto Zviedrijas iemīļotā karāļa pastāvīgo rezidenci.

Zviedrijas ārlietu ministrs Sandlera kungs uzņēma mūs vakariņās, kurās piedalījās vai visas ievērojamākās personas valdībā, saimnieciskā dzīvē un politiskās aprindās.

Otrā dienā mums izdevās atbrīvot pāris stundas divu muzeju apskatei. Skaisti un plaši ierīkots „Skansen” brīvdabas muzejs. Lielo Ziemeļu muzeju mums izrādīja direktors Eriksona kungs, viens no labākiem lietpratējiem folklorā. Ziemeļu muzejs ar savu bagātību (ir arī igauņu un somu nodaļas) liecina par to lielo interesi, kādu zviedru tauta velta tautas mākslai kā savā zemē, tā citās. Zviedrijā lielā cieņā viss tautiskais, tautiskos tērpus ielēdzot, kuru ir liela bagātība un dažādība kā krāsās, tā arī ornamentu un veidu ziņā.

Stokholmi joudsime 13. janvārī varahommikul ja jāime sinna 2 $\frac{1}{2}$ päevaks, mis möödusid ametlikes nõupidamistes ja vastuvõttudes, kuna väga vähe aega jäi üle linnaga tutvunemiseks.

Kõigest Stokholmis läbielatust on kõigerohkem jäänud mälestusse vastuvõtt ja hommikusöök kuninga Gustav V. juures. Rootsi lugupeetud kuningas juba esimesest pilgust jätab sügava mulje oma üllatava lihtsuse, avalikkuse ja südamlikkusega, mis iseloomustab teda ja tema kõnet ning mõtteid. Nähes ja kuulates kuningat Gustav V. võib arusaada, mispärast kõik tema alamad teda nii väga armastavad ja austavad. Seda lugupidamist tunnivad isegi need, kes põhimõtteliselt on monarhia vastased, ja ainult selle sügava austuse tundega kuninga isiku vastu on seletatav see asjaolu, et temaga eesotsas võib püsida ning tegutseda sotsiaaldemokraatlik valitsus.

Kuninga lossis on väga ilusad haruldased ja väärtuslikud kunstiesemete kollektsioonid. On palju sääraseid vaipe, maaile, portselaani ja teisi kunstiesemeid, milledele sarnaseid ei ole kogu maailmas. Kõigesügavamalt mõju jätaavad need kunstiteosed sellepärast, et nad on siin, nii öeldes, elavas raamis — ehivad armastatud Rootsi kuninga ilusat lossi.

Rootsi välisminister härra Sandler korraldas meile õhtusöögi, millest võtsid osa kõik tähtsamad isikud valitsusest, majandus- ja poliitilistest ringkondadest.

Teisel päeval meil õnnestus leida paar tundi vaba aega kahe muuseumi külastamiseks. Vabaõhu muuseum „Skansen” on ilus ja väga laiaulatuseline. Suurt Põhjamuuseumi näitas meile direktor härra Erixon, üks parimaist eriteadlasist folkloori alal. Põhjamuuseum oma suurte kogudega (on ka Eesti ja Soome osakonnad) tunnistab sellest suurest huvist, mida Rootsi rahvas pühendab rahvakunstile nii omal maal kui mujal. Rootsis on suur lugupidamine kõige rahvusliku vastu, isearanis austatakse rahvariideid, milliseid sääl on väga palju ja mitmekesiseid niihästi värvide, kui ka ornamentide suhtes.

Ar patiesu nožēlošanu šķiramies no šīs raksturā stingrās un noteiktās, bet līdz ar to laipnās tautas un viņas skaistās galvas pilsētas.

Pēc 14 stundu ilga jūras brauciena un 4 stundām vilcienā ieradāmies Helsinkos.

Tāpat kā Stokholmā, viss mūsu laiks bija jau iepriekš sadalīts starp oficiālām apspriedēm un pieņemšanām, rezervējot tikai pāris stundas pilsētas apskatei.

Vispirms mūsu ārlietu ministri pieņēma audiencē Somijas republikas prezidents Svinhufvud'a kungs. Audiencē sekoja brokastis ar mūsu visu piedalīšanos. Prezidents, šis sirmmais tautas darbinieks, varētu teikt, iemieso somu tautas labākās īpašības, nosvērtību, pašapzinātību, bet reizē ar to atklātu sirsniību iepretīm draugiem, — un mēs varējām sajust, ka viņš mūs par tādiem novērtē.

Vakarā Somijas ārlietu ministrs Hackzell'a kungs sarīkoja pieņemšanu, par godu mūsu ārlietu ministriem. Pieņemšanā piedalījās valdība, diplomātiskais korpuss, un ievērojamākās sabiedrības personas, kopā ap 400. Tā tiešām draudzīgā uzņemšana, kuru mēs visur atradām, vēl pastiprināja to labo iespaidu, kuru mēs šeit guvām no ļaudīm, kuru satikām un arī no pilsētas.

Helsinki var lepoties ar savām daudzām ievērojamām celtnēm un mākslas pieminekļiem. Viena no ievērojamākām pēdējo gadu būvēm ir monumentālā ēka. Šeit mūs pieņēma parlamenta priekšsēdētājs Kallio kungs un izrādīja, ar pelnītu lepnumu, šo grandiozo celtni. Jau no ārienes, ar savu skaisto kolonnādi un daudzām platām kāpnēm tā atstāj lielisku iespaidu ar savu izturēto stilu un skaisto kopskatu. Tas pats sakams par iekšieni. Galvenās lielās marmora trepes ar kolonnām, lielā sēžu zāle, pārējās zāles un daudzās telpas ir mākslinieciski pilnīgi izturētas, harmoniskas un ar reti smalku gaumi izvestas telpas.

Liela vērība piegriezta arī nama iemītnieku ērtībām: Ir ērtas un skaistas sēžu zāles komisijām un frakcijām, privātas darba istabas atsevišķiem deputātiem,

Tāsise kahjutsusega lahkusime sellest kindla iselomuga, kuid lahkest rahvast ja tema imeilusast päälinnast Stokholmist.

Pärast 14 tunnilist mere- ja 4 tunnilist raudteesõitu saabusime Helsingisse.

Nagu Stokholmiski oli ka siin kogu meie aeg jaotatud ametlikele vastuvõttudele ja nõupidamistele, reserveerides ainult paar tundi linna vaatlemisele.

Esiteks võttis meie välisministrit audientsil vastu Soome Vabariigi president härra Svinhufvud. Audientsile järgnes hommikusöök meie kõikide osavõtul. See hallipäine rahvategelane, Soome president, võiks öelda, kehastab soome rahva parimaid omadusi tasakaalukust, iseteadvust, aga ühtlasi ka südamlikkust sõprade vastu, ja meie võisime tunda, et ta meid selistena hindab.

Õhtul korraldas vastuvõtu meie välisministri auks Soome välisminister härra Hackzell. Vastuvõtul viibisid valitsus, diplomaatiline korpus ja tähtsamad seltskonnategelased, umbes 400 inimest. See tõsiselt sõbralik vastuvõtt, mille osaks saime igalpool, veel suurendas seda hääd muljet, mille saime siin inimestest ja ka linnast.

Helsingi võib uhkestada oma palju tähelepanuväärsete hoonede ja kunsti auseratega. Üks tähtsamaist viimaste aastate ehitusist on monumentaalne parlamendihoone. Siin võttis meid vastu parlamendi esimees härra Kallio ja õigustatud uhkusega näitas meile seda suurepärast ehitust. Juba väljaspoolt jätab ta suurepärase mulje oma ilusa kolonnaadiga ja laiade teppidega, samuti stiiliga ja toreda üldvaatega. Sama võime öelda ka sisemuse kohta. Suur marmorist peatrepp kolonnidega, suur istungite saal, teised saalid ja suured ruumid on kõik ühes stiilis, harmooniliselt ja haruldaselt peene maitsega sisseseatud.

Suur tähelepanu on pühendatud ka maja elanikkude mugavusile. On ilusad ja mugavad istungite saalid komisjonidele ja seimi rümadele, era töötoad üksikutele

plašs restorāns un kafejnīca. Nav aizmirsts ierīkot pat atsevišķas telpas deputātiem — sievietēm. Ir pat vannas istabas.

Galvenā sēžu zālē ierīkots mehāniskais nobalsošanas aparāts, — ar vienu vārdu sakot, šinī ēkā sakopots viss, ko vien var vēlēties moderns parlaments.

Es apstājos ilgāk pie Somijas parlamenta ēkas apraksta tāpēc, ka tā ir tiešām vienīgā tāda Eiropā, ja ne visā pasaulē. Arī Anglijas, Francijas un Vācijas ēkas nevarot salīdzināt ar šo.

Izteikdami savu pateicību draugiem somiem par viņu viesmīlību, mēs 20. janvārī šķīramies no skaistās Somijas galvas pilsētas, un devāmies ceļā kuģi uz Tallinnu. Pēc 4 stundām ieraudzījām Tallinnas augstos tornus un drīzi vien iebraucām ostā.

Sekojojot ārlietu ministra Seljamaa kunga uzaicinājumam, vakaru līdz vilciena atiešanai pavadījām pie viņa. Abu sabiedroto — Latvijas un Igaunijas — ārlietu ministri izmainīja domas un pārrunāja gūtos iespaidus.

Tā piemērotā veidā, draudzīgās sarunās starp abiem sabiedrotiem, noslēdzās šis iespaidiem bagātais ceļojums, kura nolūks — apliecināt un stiprināt draudzīgās attiecības Baltijas jūras krastos dzīvojošo tautu starpā — liekās pilnā mērā sasniegts.

E. V i g r a b s,

Latv. ārlietu min. Baltijas valstu nodaļas vadītājs.

rahvasaadikutele, suur restoraan ja kohvik. Ei ole unustatud sisseseada erilisi ruume ka naisrahvasaadikutele. On isegi vannitoad.

Istungite saalis on mehaaniline hääletamise aparaat — ühe sõnaga — selles hoones on kõik, mida iganes võib soovida moodne parlament.

Ma peatusin Soome parlamendihoone juures pikemalt sellepärast, et see on ainuke sellelaadiline kogu Euroopas, kui mitte kogu maailmas. Ka Inglis-, Prantsus- ja Saksamaa parlamentide hooned ei olevat nii suurepärased kui Soome.

Tänades Soome sõpru nende külalislahkuse eest, lahkusime 20. jaanuaril ilusast Soome päälinnast ja sõitsime laevaga Tallinna. Nelja tunni pärast paistsid juba Tallinna kõrged tornid ja varsti olimegi sadamas.

Võttes vastu välisminister Seljamaa lahke kutse, jäime rongi äraminekuni tema juure. Mõlema liitlase — Läti ja Eesti välisministrid vahetasid mõtteid ja rääkisid sõidu muljetest.

Nii sõbralikkudes läbirääkimistes mõlema liitriigi välisministrite vahel lõppes see muljeterikas reis, mille eesmärk — kindlendada ja kindlustada sõbralikke vahekordi Baltmere kallastel elavate rahvaste vahel — näis saavutatud.

E. V i g r a b s,

Läti välisministeeriumi Baltiriikide osakonna juhataja.

Jaunatnes kopēji ceļi. Noorsoo ūhised teed.

Jaunie laudis ir tie, kuri pasauli dzen uz priekšu, vecie viņu tikai notura un neļauj dzīvei iet greizus ceļus. Tiesība uz šo neatņemamo daļu, kura izteicas straujuma, darīt gribā un ideālismā, kas tiecas saskaņoties ar nākotnes sapņiem, jaunat-

Noored on need, kes elu viivad, vanad hoiavad teda endisel tasemel ja ei lase minna kõveraid teid. Jumal ise on andnud noorusele õigusi sellele osale, mis väljendub hoogsuses, töötahtes ja idealismis, mis pūūab leida kooskõla tuleviku

nei ir no Dieva, viņa nav nemta un nevar tikt atdota. Patiesi, ikviens vesels prāts ir atzinis, ka stāvēšana uz vietas ir visbīstamākā, tas tā ir bijis visos laikos un visās lietās, tāpēc ap jaunatni vijas rožainu cerību domas un viņai pieder arī skaistā nākotne. Tēvi mīl savus dēlus — tauta savu jaunatni, jo šim vārdam ir zelta svars. Bet slavas vārdi un mīlestība mūs nepadara iedomīgus, jo ikviens jaunietis saprot arī lielo atbildību un pienākumu, ko uzliek dzīve un nācija katram.

Mēs, latviešu zemnieku dēli, kad vēl mazi bijām un jautri apkārt skraidīdami priedājamies par visu, kas bija mūsu tēvu mājās; vēl tagad atceramies, ka vasaras tveicē sajuzdami savās sejās sitamies spirdzinošu vēsmu, kuŗa no ziemeļiem nākdama atnesa līdzī vīstošu zāļu smaršu nopļautajās pļavās un dzīvinošu glābiņu no jūlija tveices, kad tas mums likās kā sveiciens no Igaunijas, par ko tika stāstījuši mūsu vecāki. Un aukstajās naktīs, kad mēs, ārā izgājuši, vērojām zvaigžņu barus pie debesīm un, sameklējuši polārzvaigznes bālo mirdzumu, mēs atkal domājam par mums tālo ziemeļzemi, viņas ledus kalna princesēm, sniega karāļiem un varoņteikām. Tā bija mūsu pirmā iepazīšanās ar ziemeļu kaimiņiem. No pirmām skolas dienām mēs zinājām jau vairāk un tagad tak ne Igaunijā, ne Latvijā nav vairs cilvēka, kuŗš nezinātu kopējos ceļus pagātnē, tagādnē un nākotnē, kurus gājušas šās divas tautas, dzīvodamas Baltijas jūras piekrastē.

Ja kopš tiem laikiem, kamēr Igaunija un Latvija ir tapušas republikas un mums visiem ir dota pašnoteikšanās un veidošanās brīvība, godā tiek celta draudzība un sadarbība, tad tas nav tikai tamdēļ vien, ka labiem kaimiņiem tā pieklājas, bet visam tam ir dziļāks pamats, ko izpratuši ne tikai tagadējie valsts un likteņu vadītāji, bet pilnā mērā arī jaunatne, kā šai, tā viņpus robežai.

Abu tautu kopējo likteņu saites sākušas vīties jau ar mūsu senču ģeografiskās vietas izvēli, kuŗa sniedzas tālu, tālu sirmā senatnē, un tā tas turpinājās līdz pat mūsu dienām, kad Latvija un Igaunija, kā senās Livonijas pēcteces, vēl tagad ieņem centrālo vietu Baltijas valstīs, kas ir

unistustega. Igaüks terve mõistusega inimene saab aru, et seismine ühel kohal on kõigekardetavam, nii see on olnul kõigil aegadel ja aladel, sellepärast loodetakse noorsoost väga palju tulevikus. Isad armastavad oma poegi, rahvas oma noori, sest sellel sõnal on kulla väärtus. Kuid kiituse sõnad ja armastus ei tee meid uhkeiks, sest iga noor tunneb ka seda suurt vastutust ja kohustusi, mida nõuab temalt elu ja rahvas.

Meie, lāti põllumeeste pojad, olles veel väikesed lapsed ja lõbusalt jookstes väljadel ja röömustades kõige üle, mis oli meie isatalus, veel praegugi mäletame, et soojail suvepäevil tundsime puhuvat kosutavat tuult põhjapoolt, mis tõi kaasa närtsivate lilledel lõhna niitmata niitudelt ja elustavat jahedust, siis näis see tervitusena Eestist, kellest meile olid jutustanud vanemad. Ning külmadel talveõil, kui väljas vaatlesime tähtede hulki taevalaotusel ja leidsime põhjatähe hiilgavalt säramas, siis jällegi mõtlesime kaugest põhjamaast, tema jäämägede printsessidest, lumekuningatest ja kangelas juttudest. See oli meie esimene tutvunemine põhjanaabriga. Esimestel koolipäevadel saime juba rohkem teada ja praegu pole ei Eestis, ega Lātis ühtki inimest, kes ei teaks mõlema rahva ühiseid teid minevikus, olevikus ja tulevikus, mida käinud ja käivad need kaks rahvast, elades Läänemere kallastel.

Kui sest ajast, mil Eesti ja Lāti on saanud iseseisvaiks riikideks ja meie oleme saanud enesemääramis- ja arenemis võimalused, peetakse aus sõprust ning koostööd, siis pole see ainult sellepärast, et hääd naabrid nii peavad tegema, vaid kõigel sellel on sügavam alus, millest on arusaanud päälle praeguste riigi ja saatuste juhide täiel määral ka noorsooga nii siinkui säälpool piiri.

Mõlema rahva ühise saatuse sidemed hakkasid põiuma juba siis, kui nad valisid elukoha teineteise kõrval, sis oli kauges, kauges minevikus ja kestab veel tänapäevgi, mil Lāti ja Eesti endise Livoonia järeltulijatena omavad keskkoha Balti riikides, millised on piiriks suure kontinendi

robeža starp lielo kontinentu un Baltijas jūru, savā ziņā atslēga Eiropas miera vai kara nodrošinājumam. Tas ir bijis arī par iemeslu tam, ka mūsu tautu vēstures gājieni pagātnē ir bijuši trāgiski, asiņaini un saistīti ar lielo kaimiņu tautu uzbrukumiem. Mūsu tēvu zeme, kurā kārtu kārtām guļ mirušie senči, var uzrādīt neskaitāmas vietas, kurās ieročiem izšķirti mūsu pagājības likteņi. Mēs tās iezīmējam savā atmiņā, zinādami, ka tepat būs arī tās vietas, kurās izšķirsies igauņu un latviešu nākamība. Bet tamdēļ neviens vēl nedomā atkāpties vai bailoties, vēsture jau ir pieredzējusi, ka mēs protam šīs zemes pēc dzīvot un mirt, jo mūsu Dievs to tā grib. Neskaitāmās cīņās mēs esam gājuši un galu galā pieredzējuši uzvaru. Spoža ir sentēvu varoņu saule, un šo pašu senču darbi ir aplājuši ar slavu mūsu karogus; šī slava nav mazāka par to, kas iegājusies grieķu un romiešu vēsturēs. Naidis pret iebrucējiem un mīlestība pret savu zemi ir vadījuši latvieti un igauņi garus gadu simteņus. Un cik vēl nesen atpakaļ, kad beidza izkūpēt pret rīta sauli izlietās kopējā ienaidnieka asinis, kur brāļu tautas, roku rokā kopā ejot, salauza svešo jūgu. Pagātne neaizmirstas, to mēs zinām. Senās dienas un pagājība ir ceļu sākums jauniem meklējumiem un panākumiem.

Pagājuša's ir viss tas, ko mēs zinām. Tas dzīvo mūsu atmiņā un to mēs neaizmirstam; no tā, ko mēs zinām, sastādās mūsu dzīve, mūsu darbība, šodiena un neizbēgami arī rītdiena, tāpēc mēs arī atceramies pagājušo, lai no tā mācītos un celtu nākošo, — to dara katrs cilvēks un arī tautas. Mēs taču esam nacionālisti, savu tēviju mīloši, un lai mēs tādi kļūtu, tad vispirms igauņim jātop igauņiskam un latvietim latviskam. Bet šīs lietas nevar patapināt vai importēt no citiem. Tās atrodāmas tikai visā tanī, ko mums devusi pagātne. Tāpēc mēs vairāk kā nekad šinīs dienās cenšamies atmodināt vēsturisko un pagājības atmiņu, kas mūs modina uz jaunu dzīvi. Es nebūšu kļūdījies, ja teikšu, ka daudz kā kopēja ir igauņu un latviešu jaunatnei taisni mūsu dienās. Lielākā daļa mēs taču esam zemnieku dēli,

ja Läänemere vahel, olles teataval määral võtmeks Euroopa sõja või rahu kindlustusele. See on olnud ka põhjuseks, et meie rahvaste ajaloo käik minevikus on olnud traagiliselt verine ja seotud suurte naaber-rahvaste päaletungimistega. Meie isade maal, milles kord korra pääl magavad suranud esivanemad, võib näidata väga palju kohti, kus sõjariistadega määrati meie mineviku saatust. Meie hoiame neid oma mälestuses, sest teame, et samas on ka need kohad, kus määratakse eestlaste ja lätlaste tulevik. Sellepärast ei mõtle aga keegi karta või taganeda. Ajalugu on juba näidanud, et meie oskame elada selle maa kasuks ja ka surra tema eest, kui meie Jumal seda tahab. Oleme läinud mitmesse võitlusse ja lõppude lõpuks alati saavutanud võitu. Sangarlikkude esivanemate päike särab hiilgavalt ja nende kangelas-teod on katnud kuulsusega meie lippe. See kuulsus pole väiksem, vanade kreeklaste ja roomlaste omast. Vaensissetungijate vastu ja isamaa armastus on juhtinud lätlast ning eestlast p'kkade sajandite kestel. Ei ole palju aega tagasi, kui lõppes verevalamine võideldes ühiste vaenlaste vastu. Vennasrahvad, käies käsikäes, murdsid võõraste võimu. Meie teame, et mineviku ei saa unustada. Läänud päevad ühise minevikuga on aligus uutele otsimistele ja saavutustele.

Minevik on kõik see, mida teame. Ta elab meie mälestuses ja meie ei unusta seda. Sellest, mis meie teame, koosneb meie elu, meie tegevus, tänapäev ja möödapääsemata ka tulevik, sellepärast meie mäletamegi minevikku, et õppida, kuidas elada ja ehitada tulevikku. Seda teeb iga inimene ja ka rahvast. Meie oleme ometi oma kodumaad armastajad rahvuslased, ning et sääraseks saada peab eestlane saama eestlaseks ja lätlane lätlaseks. Kuid seda ei saa laenata teistelt, ega sissevedada. Seda leiame ainult kõiges selles, mida meile on andnud minevik. Sellepärast meie püüame praegu enam kui muidu elastada ajaloo ja mineviku mälestusi, mis äratavad meid uueks eluks. Ma ei eksi, kui ütlen, et eesti ja läti noorsool on palju ühist just meie ajal. Suurem osa meist on ometi talupoegade lapsed, sest on ja meie riigid põllumajandusriigid. Põllumehed poeg õpib

jo mūsu valstis ir zemkopju valstis. Arāja dēls, kopā ar mēlnajiem strazdiem tēcēdams pa vagu pakal tēvam, aiz kuŗa paliek melni kūpošais, uzartais tīrums, jau no bērna dienām ieelpodams zemes smaržu un viņas spēku, mēcās no tēva zemes kopēja amatu. Pā vasaras karstums mainās ar ziemas aukstumu, tā mainās darbi zemnieka tīrumā. No dažādo gāju putnu aiziešanas un atnākšanas, no koku plaukšanas un lapošanas zemnieks zin, ka nu ir jāņem sētuve plecās un jāiet lauki apsēt. Kad apsei nokrīt pirmās dzeltenās lapas un bērzu galotnes rūzganās metas, tad zemnieki zina, ka rudens tuvojas un plaujas laiks iesākas; rijas sāk kūpēt un zeltīto graudu straume vaināgo arāju pūlipus. Visam tam mēs esam līdzī dzīvīguši, to sevi uzņēmūši, tas nosaka arī mūsu domāšanu, jušanu un pasaules uztveri. Šis radošais zemnieciskais gars ir nācijas gars, kuŗš 15 gadu laikā ir radījis ideoloģiju, kuŗu vienkāršos vārdos mēs varētu apmēram šādi izteikt: mēs jaunu dzīvi celsim dienu no dienas, pamatojot to uz savu gribu un saviem nākotnes sapņiem, kuŗi iedvesmoti no šīs zemes mīlestības un zemnieciskā domu zaļuma.

Viss ļaunais un negatīvais, ko mēs redzam ap sevi mūsu dienās, pelna mūsu nicināšanu, un jaunatnes uzdevums to izlabot; ideāliem un patiesībām ir jāpiepildas dzīvē, ja vien ir stipra griba pa viņu sasniegšanas ceļu iet. Ir taču skaidrs, ka šīs zemes saule, vējš, jūra un ziemeļu daba veidojuši no mums toš raksturus un garu, kuŗus mēs pār latviskiem un igauņiskiem pazīstam. Šīs lietas ir arī noteicošās, kad runa iet par nacionālu mākslu, rakstniecību, politiku u. t. t. Tik tālu mēs esam katrs par sevi, kad ir runas un darbi, kas pacelti nācijas augstumā. Aizsargātiem pret skarbiem vējiem, kuŗi nākp mums dažādu svešu mēcību, ideju un atziņu veidā, mēs ļaujam tikai savas zemes un jūras vējiem pūst nācijas burās. Šai cīņā mums palīdz tie neredzamie un neskaitāmie gari mūsu zemē, kuŗi pieder pagātnei, jo mirušo pasaule ir lielāka par dzīvājo pasauli. Ja plaissa starp to ideālo un iedomāto pasauli, kuŗa ir mūsu iekšienē, un to, kuŗa ir redzama ārpusē, top pārāk liela, tad notiek saskaņošana un

isalt maaharija tōō juba lapsepōlves, jooks-tes ūhes lindudega isa adra jārel ning hin-gates musta, ūleskūntud maa lōhna ja tun-des tema suurt jõudu. Nagu talve külma-le jārgneb suve soojus, nii jārgnevad ūks-teisele ka tōōd talupoja pōldudel. Rāndlin-dude minekust ja tulekust, puude lehtedest ja lillede ōitsest teab pōllumees, millal ta peab vōtma seemnekoti ōlgadele, et minna külvama. Kui puudelt langevad esimesed lehed, siis pōllumees teab, et lāhendeb sū-gis, siis algab niitmise aeg, rehtede ūmber on nāha suitsu ning kuldsete terade kūllus kroonib pōllumehe vaeva. Oleme kōigele sellele kaasaelanud ja see on meile armas, sellest oleneb ka meie mōtlemisviis, truu-ded ja ilmavaade.

See loov pōllumehe vaim on rahvuse vaim, mis on 15 aasta jooksul loonud ideo-logiat, mida vōime lihtsate sōnadega vāljendada umbes nōnda: meie ehitame pāev-pāevalt uut elu, milles rajame oma tahteles ning oma tulevikus umistusile, mille loovad kodumaa armastus ja pōllumehe mōtte rohelisus.

Meie vihkame kōike halba ja negatiiv-set, mida parandada on noorsoo ūlesan-deks. Ideaalid peavad tātuma elus, kui ai-nult kindla tahtmisega lāheme seda teed, mis viib nendeni. On ometi selge, et selle maa pāike, tuul, meri ning pōhjamaa loo-dus on moodustanud meie iseloomu ja vai-mu, mida tunneme lātlaste ja eestlaste omadena. Need kaks on pāaasjad, mis māāravād rahvusliku kunsti, kirjanduse, poliitika jne. Niikaugēle oleme juba igauks jõudnud, et meil on omad kōned ja omad tōōd, mis tōstetud rahvuse kōrgusele. Kaitstud karedate tuulte vastu, mis too-vad meile kōiksugu vōōraid ōpetusi, ideed ja ilmavaateid, meie lubame puhuda rah-vuslikesse purjedesse ainult oma maa ning mere tuultel. Selles vōitluses on meil abiks lugematu hulk meie maa nāgematuid vai-me, kes kuuluvad minevikku, kuna surnute maailm on suurem elavate omast. Kui lāhe sisemise ideaalse maailma, ja nāhtava va-hel saab liig suureks, siis alatakse koos-kōlastamist. Midagi sarnast meie nāeme oma riikide elus. Siin ūtleb oma sōna ka noorsugu. Kuid kas lātlastel ja ka eestla-sel ei teki mōtēd ja kūsimused, milledel

viņa nes līdzī nemieru. Kautko tamlīdzīgu mēs pašlaik piedzīvojam mūsu valstu dzīvē. Šeit savu vārdu teic arī jaunatne.

Bet vai gan, tāpat kā latvietim, arī igaunim neuzmācas smeldzošas domas un jautājumi, kuriem ir starptautiska nozīme visās jaunajās valstīs? Ar ko mēs lai attaisnojam savu patstāvību? Kamdēļ mēs īsti esam? Kādas ir mūsu lielas, nāciju un valsti vadošās idejas? Kāda mūsu nacionālā ideoloģija? Kādai jābūt mūsu nacionālai kultūrai? Šie lieli kāpēc? Galējas atbildes taču vēl nav un pie to rašanas mēs drudzaini strādājam. Šie jautājumi atkal tuvina mūsu ceļus un viņi iet paralēli. Kur ir šis lielais pravietis, kurš tautu dzīvi vadīs pa gaišām ejām, pretim saviem ideāliem? Vēl mums nava tā, un visasāk to izjūt jaunatne. Mums liekas, ka šis nav varoņu un praviešu laiks, bet ka tāds reiz nāks, par to mēs nešaubamies, jo pazudusi ir tā tauta, kurai trūkst ideālu un lielas gribas cilvēku. Tagad ir laiki, kur esam saistījušies saimnieciskām un garīgām saitēm ne tikai savstarpīgi, bet ar visu pasauli, tas liek mums būt gudriem un tālredzīgiem, laižot darbā gūtās atziņas 15 gadu pastāvēšanas laikā. Mums vajaga attaisnojumu savai dzīvei, brīvībai un darbam un pierādījumu pasaulei, ka mēs dzīvot varam.

Un nākotne? To mēs varam tikai minēt un iedomāties; bet rītdien ejamos ceļus var tomēr iezīmēt un nospraust. Igaņu un latviešu tautas ir savas dzīves pavasarī; pavasaris ir prieks un radīts radišanai, bet ir vairāk kā nepieciešami, lai radišana būtu saskaņota ar dzīves gudrību, kuru smelties mēs varam no pagājības bagātā pūra. Lai mēs patiesi kultūrāli un dziļi cilvēcīgi būtu, tad ir arī nepieciešami savu nacioānalo gribu un patiku saskaņot ar iecietību un godbijību pret citiem, jo mēs esam mazas tautas un valstis, bet lielām mums jābūt garā un darbos.

Cenzdamies pierādīt virsrakstā likto apgalvojumu, par jaunatnes kopīgiem ceļiem Igaunijas un Latvijas republikās, es varu no savas latvieša sirds liecināt, ka

on rahvusvaheline tähtsus? Millega on õigustatud meie iseseisvus? Mispärast meie õieti oleme? Missugused on meie suured, rahvast ja riiki juhtivad ideed? Missugune on meie rahvuslik ideoloogia? Missugune peab olema meie rahvuslik kultuur? Need suured — mispärast? Meil pole veel lõplikke vastuseid ning me töötame kogu jõuga, et neid anda. Need küsimused jällegi lähendavad meie teid ja nad lähavad paralleelselt. Kus on see suur prohvet, kes juhiks rahvaste elu mööda valgustatud teid vastu ideaalidele. Veel ei ole meil säärast ning kõige teravamalt ta puudumist tunneb noorus. Meile näib, et see ei ole kangelaste ja prohvetite aeg, kuid selline kord tuleb, selles meil pole kahtlust, sest kadunud on niisugune rahvas, kellel puuduvad ideaalid ning suure tahtejõuga isikud. Praegu on ajad, mil oleme seotud materjaalsete ja vaimliste sidemetega mitte ainult omavaheliselt, vaid kogu maailmaga, milline asjaolu sunnib meid olema targad ja ettenägelikud, kasutades 15 iseseisvuse aasta kogemusi. Meie vajame õigustamist oma elule, vabadusele ja tööle ning tõestamist maailmale, et suudame elade. Ja tulevik? Tast võime ainult unistada ja teda ettekujutada, kuid homsepäeva teid võime siiski ette näha ja kindlaks määrata. Eesti ning läti rahvastel on elukevad; kevad on rõõmu aeg ning loodud loomiseks, kuid on hädatarvilik, et looming oleks kooskõlastatud elutarkusega, mida võime ammutada mineviku varadest. Eet olla tõeliselt kultuurised ja sügavalt inimlikud, seks on tarvilik kooskõlastada oma rahvuslikku tahe ja isemeelsust lugupidamisega ja austusega teiste vastu, sest oleme väikesed rahvad ning riigid, kuid peame olema suured vaimult ja töölt.

Püüdes tõendada päälkirja — noorsoo ühistest teedest Läti ja Eesti Vabariikides — võin omast lätlase südamest ütelda, et meie noorsugu koolides, taludes, vabrikutes, kaitseväes ja eluvõitlusis tunneb sügavat sõprust oma põhjapoolsete vendade vastu, et Läti noorsugu on sügavalt rahvuslik ja armastab oma ilusat kodumaad, mille külge ta on seotud sadade sidemetega. Meie isamaade ühised saatused, mis ühendasid meid õnnetusis, lähendavad meid ka praegusil õnnepäevil. Oleviku

jaunatne skolās, lauku sētās, fabrikās, armijā un dzīves cīņās sajūt dziļu draudzību pret saviem ziemeļu brāļiem; viņa ir dziļi nacionāla un mīlē savu skaisto tevezemi, pie kuras to sien simts nesaraujamās saites. Mūsu tēviju kōpējie likteņu gājieni, kas vienojuši mūs nelaimē, dara tuvus arī tagadējās laimes dienās. Tagadnes uzdevumi, kuri mums — Dieva un nācijas uzlikti — nes sevī vienādas pazīmes pašos pamatos. Nākotnes ceļi mums iet līdztekus tāpēc, ka pār mums spīd tā pati saule dienā, naktī spožākās zvaigznes un mūsu zemju krastu apskalo Baltijas jūra, kuras piekrastē skanēs igauņu un latviešu valodas, kamēr mūžība nosirmos!.

Stud. iur. *Emīls Eisbergs*.

ūlesanded, mis meile antud Jumala ning rahva poolt, kannavad eneses ūhiseid tundemärke juba oma alustes. Meie tuleviku teed lähevad kņrvuti, sest meie üle paistab päevil sama päike ja öösi samad taevatähed ning meie maa on ühe ja sama Lääne-mere kallastel, kus igavesti jääb kõlama läti ja eesti keel!

Stud. iur. *Emīls Eisbergs*.

Grāmatu galds. Raamatulaud.

Mūsu žurnāla lasītājus un vispāri latviešu un igauņu tuvināšanās idejas atbalstītājus lūdz piesūtīt redakcijai grāmatas un izdevumus, kuros būtu skārtas latviešu un igauņu attiecības, lai par šīm grāmatām varētu sniegt atsauksmes vai aizrādījumus.

R e d a k c i j a.

Plašs izdevums brīvības cīņu piemiņai.

Igaunijas brīvības cīņu piemiņas komiteja izdevusi kara vēstures albumu „Brīvības monumenti I.”

Brīvības cīņu piemiņas komitejas uzdevums ir — uzcelt Tallinnā Brīvības pieminekli, kas atgādinātu par dzimteni kritušos varoņus un simbolizētu visas tautas varonīgās atbrīvošanas cīņas.

Lai šī lielā uzdevuma veikšanā pievilktu pēc iespējas plašākas tautas masas, lai noskaidrotu pieminekļa nozīmi un lai atdzīvinātu atmiņas par brīvības karu, komiteja izdevusi šo albumu, kurā bez dažādiem rakstiem par atbrīvošanas karu publicēts liels skaits brīvības cīņu dokumentu, kas raksturo latviešu un igauņu kopdarbību karā pret lieliniekiem un vāciešiem.

Albumā nodrukāti dokumenti par Latvijas armijas atsevišķo rotu organizēšanu Tallinnā, Tartū un Pērnāvā, Ziemeļlatvijas Sarkanā Krusta biedrības nodibināšanos Valkā, Ziemeļlatvijas ka-

Lahkelt palume meie ajakirja lugejaid ja kõiki lätlaste ja eestlaste lähendamise idee pooldajaid saata toimetusele raamatuid ja väljaandeid, milledes on puudutatud lätlaste ja eestlaste vahekorrad, et võiksime avaldada nende üle arvustusi.

T o i m e t u s.

Suur vabadussõja mälestus - väljaanne.

Eesti vabadussõja mälestamise komitee kirjastusel on ilmunud sõjaajalooline album „Vabadusmonument I.”

Vabadussõja mälestamise komitee ülesandeks on püstitada Tallinnas Vabadusmonument, mis tuletakis meelde isamaa eest langenuid kangelasi ja sümboliseeriks kogu rahva kangelaslikku vabadusvõitlust.

Et kaasatõmmata selle suure ülesande teostamisele võimalikult laiemaid hulki, et selgitada monumendi tähtsust ja elustada mälestusi vabadussõjast, selleks komitee annab välja selle albumi, milles pääle mitme kirjutise vabadussõjast on avaldatud suur arv dokumente vabadussõjast, mis iseloomustavad lätlaste ja eestlaste koostööd sõjas enamlaste ja sakslaste vastu.

Albumis on avaldatud dokumendid Läti kaitseliidu üksikute roodude organiseerimisest Tallinnas, Tartus ja Pärnus, Põhja — Läti Punase Risti seltsi asutamisest Valgas, Põhja - Läti väeo-

raspēka formēšanu, Ziemeļlatvijas atbrīvošanu, cīņām pret landesvēru pie Rīgas (5. VI. — 3. VII. 1919.) un Cēsīm (5. VI. — 10. VI. 1919), igauņu karaspēka daļu piedalīšanos Bermonta - Avalova uzbrukuma likvidēšanā, Igaunijas armijas lomu Ziemeļlatvijas austrumrobežas apsargāšanā.

Šie dokumenti rāda, kā latvieši lūguši igauņu palīdzību Latvijas karaspēka noorganizēšanā un militāru atbalstu zemes atbrīvošanai no naidīgām varām. Publicēti arī vairāki Igaunijas armijas vadībai adresēti raksti, kurus parakstījuši Niedras valdības viri, aicinādami igauņu armiju kopējā cīņā itkā pret lieliniekiem. Lai novērstu pārpratumus, latviešu delegācija: Tautas padomes loceklis O. Nonācs (Valkas apriņķis), A. Pētersons (Valmieras apriņķis), Tautas padomes loceklis V. Gulbis (Cēsu apriņķis), un Ziemeļlatvijas Sarkanā Krusta priekšnieks Dr. Lībietis iesniedza 1919. gada 13. jūnijā Igaunijas valdībai ziņojumu, kurā uzsvērt, ka vienīgā likumīgā vara Latvijā ir K. Ulmaņa pagaidu valdība un lūdz cīnīties pret landesvēru. Vairākas igauņu armijas virspavēlnieka J. Laidonera parakstītas telegrammas noteikti noraida Vankina un citu parakstītos atkārtotos uzaicinājumus uzsākt sarunas par kopdarbību.

Igaunijas brīvības cīņu piemiņas komiteja šādu dokumentu publicēšanu turpināšot arī turpmākos Brīvības monumenta albumos. Pirmais numurs iznācis lielā formātā un uz laba papīra.

Ievietoti Igaunijas un Latvijas brīvības piemiņkļu projektu attēli un ilustrācijas no brīvības cīņu laikiem, kā arī šo cīņu vadoņu ģimenes.

L. Lietiņš.

„Pēc 18. novembra“.

Zem augšējā virsraksta nupat iznākuši tautas padomes locekļu O. Nonāca un V. Šreineru memuāri par Latvijas valsts tapšanas tuvāko pēclaiķu. Ja O. Nonāca monografijā „Ziemeļlatvija“, kas iznāca A. Gulbja apgādniecībā Latvijas valsts 10 gadu pastāvēšanas gadījumā, ir apskatīta latviešu un igauņu nacionālā karaspēka sadarbība kara laikā 1919. gadā, kad noslēdzot kopējās cīņās ieroču brālību, nācās jaunnodibinātās republikas nodrošināt pret uzbrukumiem, ko vērsa pret tām viņu daudzie spēcīgie ienaidnieki, tad šajā grāmatā „Pēc 18. novembra“ ir starp citu skārta abu tautu savstarpējā pabalstīšanās diplomātiskā laikā. Latvijas pirmais pārstāvis Vācijā V. Šreiners starp citu plašiem vilcieniem raksturo savu kopdarbību ar Igaunijas republikas sūtni Vācijā Eduardu Vildi un viņa vietas izpildītāju Martnu, kad viņiem ciešā kontaktā strādājot, nācās aizstāvēt jauno republiku kopējās intereses gan oficiālās valdības iestādēs, gan vācu sabiedrības aprindās.

Grāmata vairumā dabūjama pie A/S. Valtera un Rapa.

P. Bērziņš.

sade formeerimisest, Põhja - Lāti vabastamisest, võitlustest Landeswehrri vastu Riia all (5. VI. — 3. VII. 1919.) ja Võnnu all (5. VI. — 10. VI. 1919.), Eesti vägede osavõtust Bermond - Avaloffi paaletungi likvideerimisel, Eesti vägede tööst Põhja - Lāti idapiiri kaitsmisel.

Need dokumendid näitavad, kuidas lātlased on palunud eestlaste abi Lāti kaitsevāe formeerimises ja sõjavāelisel abi maa vabastamiseks vaenlaste võimust. Avaldatud on ka mitu Eesti sõjavāgede juhatusēle adresseeritud kirja, milledele allakirjutanud Niedra valitsuse mehed, kutsudes eestlasi ūhistēle võitlustēle enamlastē vastu. Arusaamatustē ārahoidmiseks lāti delegatsiōon: Rahvusnōukogu liige O. Nonats (Valga maakonnast), A. Petersons (Volmari maakonnast), Rahvusnōukogu liige V. Gulbis (Vōnnu maakonnast) ja Põhja - Lāti Punase Risti esimees Dr. Libet esitas 13. jūnijl 1919. aastal Eesti valitsusele Tallinnas teadaande, milles toonitab et ainukeseks seaduslikuks võimuks Lātis on K. Ulman'ise ajutine valistus ja palub vōidelda Landeswehrri vastu. Mitmed Eesti sõjavāgede ūlemjuhataja J. Laidoner'i allakirjutatud telegrammid kindlasti lūkkavad tagasi Vankin'i ja teiste allakirjutatud mitmekordsed kutsed alata lābirāakimisi koostōost.

Eesti vabadussōja mālestamise komitee jatkab sāāraste dokumentide avaldamist ka jārgmistes Vabadusmonumendi albumites. Esimene number on ilmunud suures formaadis ja hāāl paberil.

Albumisse on paigutatud Eesti ja Lāti vabadusmenumendi kavandite pildistused ja illustratsiōonid vabadussōjast ning vabadussōja juhtide pāevapildid.

L. Lietiņš.

„Pārast 18. novembrit“.

Ūlalmainitud pāālkirjaga on hiljuti ilmunud Rahvanōukogu liigete O. Nonatsi ja V. Šreineri memuaarid Lāti riigi rajamisele jārgnenud lāhemast ajast. Kui O. Nonatsi monograafias „Ziemeļlatvija“, mis ilmus A. Gulbis'e kirjastusel Lāti riigi 10 aasta iseseisvuse puhul, on kirjēlatud Lāti ja Eesti rahvaste koostōō sõjavāljal 1919. aastal, mil sōlmides ūhistēl võitlustēl relvade sōprust, pidime uuestiasutatud vabariiki kaitsema mitmete tugevate vaenlastē pāāletungimise vastu, siis selles raamatus, „Pārast 18. novembrit“, on muuseas puudutāud mōlema rahva omavahēline abiantdmine diplomaatilisel alal. Lāti esimene esindaja Saksamaal hārra V. Šreiners isoloomustab muuseas laiaulatuslikult oma koostōōd Eesti Vabariigi saadikuga Saksamaal Eduard Vilde ja tema asetāitja Martna'ga, kui nad tihedalt koos tegutsēdes pidid kaitsema mōlema noore vabariigi ūhiseid huve kūll ametlikes riigiasutisēs, kūll saksa seltkōhna ringkondades.

Raamat on saadaval A/S Valters ja Rapa kirjastuses.

P. Bērziņš.

Chronika.

Igaunijas valsts gada svētku dienā, 24. februārī, Latvijas - Igaunijas biedrība Rīgā, Melngalvju zālē, rīko svinīgu sapulci, kurā piedalīsies valsts prezidents A. Kviesis. Sapulcē runās Latvijas - Igaunijas b-bas valdes priekšsēdētājs A. Alberings, Igaunijas sūtnis un pilnvarotais ministrs K. Menning un Igaunijas - Latvijas biedrības pārstāvis. Koncerta daļā ar priekšnesumiem ņems dalību latvju dziedātāja L. Blumentāl, igauņu dziedātāja O. Torokofs — Tiedebergs, dziedātājs K. Priednieks - Kavara, prof. P. Šuberts un „Dziesmuvara” koris.

— Izglītības ministrija ir uzaicinājusi visas skolas Igaunijas valsts svētku dienā sarakstot pirmajās mācības stundās svinīgus aktus ar referātiem par Igaunijas valsti, tās sasniegumiem un attiecībām ar Latviju.

— Igaunijas jaunā satversme stājās spēkā 23. janvārī pl. 12 naktī, ko iedzīvotājiem paziņoja ar 21 lielgabalu šāvienu. Līdz ar jaunās satversmes spēkā stāšanos tagadējais valsts vecākais K. Pitss kļūst par ministru prezidentu un uzņemas arī valsts prezidenta pienākumu izpildīšanu.

— Igaunijas sūtnis K. Menning savas pilnvaras valsts prezidentam A. Kviesim iesniedza 17. janvārī. Akreditēšanās audiencē bija klāt ministru prezidents un ārlietu ministra vietnieks A. Bļodnieks, ministrijas administratīvi - juridiskā departamenta dir. L. Sēja un Baltijas valstu nodaljas vadītāja vietnieks N. Āboltiņš, kā arī valsts prezidenta adjutants pulkv.-l. Kuplais un sekretārs M. Zanders. Sūtni pavadīja Igaunijas kara priekšstāvis pulkv.-l. Kohals, sūtniecības l. sekretārs V. Kruus un atašejs E. Perli.

— Igaunijas zemnieku savienības kongress notika Tallinnā 18. februārī, piedaloties 1800 delegātiem. Kongresā lielu politisku runu teica valsts galva K. Petss, norādot starp citu, ka tuvākā laikā izdos

— Eesti riigi aastapäeval, 24. veebruaril korraldab Läti - Eesti ühing Riias Mustapeade saalis piduliku koosoleku, millest võtab osa riigipresident A. Kviesis. Koosolekul kõneleb Läti - Eesti ühingu esimees A. Alberings, Eesti saadik ja täisvoliline minister K. Menning ja Eesti - Läti ühingu esindaja. Kontsertosas esinevad ettekannetega läti lauljanna L. Blumental, Eesti lauljanna O. Torokoff - Tiedeberg, ooperilaulja A. Priednieks - Kavara, prof. P. Šuberts ja „Dziesmuvara” koor.

— Haridusministeerium on saatnud eeskirja kõigile koolidele korraldada Eesti riigi aastapäeval esimeste tundide asemel pidulikul aktused referaatidega Eesti riigist, tema saavutustest ja vahekordadest Lätiga.

— Eesti uus põhiseadus hakkas maksma 23. jaanuaril kell 12 öösi, mida teatati kodanikele 21 kahurpauguga. Ühes uue põhiseaduse maksamahakkamisega saab praegune riigivanem K. Pāts minsterpresidentiks ja võtab enesele ka riigipresidendi ülesannete täitmise.

— Eesti saadik K. Menning esitas oma volitused riigipresidendile A. Kviesis'ele 17. jaanuaril. Akkrediteerimise audientssit võttis osa ka minsterpresident ja välisministri asetäitja A. Bļodnieks, välisministeeriumi administratiiv - juriidilise osakonna juhataja L. Sēja ja Balti riikide osakonna juhataja asetäitja N. Āboltiņš, ning ka riigipresidendi adjutant kol.-leitn. Kuplais ja sekretär M. Sanders. Saadikut saatsid Eesti kaitseväge esindaja kol.-leitn. Kohal, saatkonna esimene sekretär V. Kruus ja atašee E. Perli.

— Eesti põllumeeste kongress peeti Tallinnas 18. veebruaril 1800 delegaadi osavõtul. Kongressil pidas suure poliitilise kõne riigipea K. Pāts, teatades muuseks, et lähemal ajal antakse välja seadus, mis

likumu, kas aktīvā dienesta karavīriem noliegs sastāvēt politiskās partijās un ņemt dalību politiskās akcijās. Kongress lielā vienprātībā apstiprināja K. Pētsu par zemnieku savienības kandidātu valsts prezidenta vēlēšanās, kas notiks aprīļa otrā pusē.

— Miris Latvijas armijas štāba priekšnieks ģen. Aleksandrs Kalējs. Viņš mira 14. februārī 58 gadu vecumā. Karavīra gaitas Al. Kalējs uzsāka 1902. gadā, iestājoties Tiflissas kara skolā. Latvijas nacionālā armijā viņš iestājās 1919. gadā 31. maijā Ziemeļlatvijas brigādē, būdams kapteiņa dienesta pakāpē. Piedalījies kaujās pret Bermonta karaspēku un par nopelniem apbalvots ar Lāčplēša ordeni un paaugstināts par pulkvedi - leitnantu. 1926. gadā Al. Kalējs beidza Francijas kara akadēmiju un viņu iecēla par armijas komandiera štāba apmācības daļas priekšnieku, bet 1927. gadā — paaugstināja par ģenerāli un iecēla par armijas komandiera štāba priekšnieku. 1932. gadā netaisījās kā Latvijas delegācijas loceklis piedalījās bruņošanās ierobežošanas konferencē Ženevā. — Ģen. Al. Kalēju apbedīja Alūksnes kapos, kur viņa piederīgiem ir ģimenes kapi.

keelab sōjavāelastel olla poliitiliste parteide liikmeteks, ning vōtta osa poliitikast. Kongress valis K. Pātsi suure ūksmeelsusega pōllumeeste partei kandidaadiks riigipresidendi valimistel, mis leiavad aset aprillikuu teisel poolē.

— Suri Lāti armee staabiūlem kindral Aleksander Kalejs. Ta suri 14. veebruaril 58 aasta vanaduses. Sōjavāelaseks hakkas Al. Kalejs 1902. aastal, astudes Tiflissi sōjakooli. Lāti rahvuslīkus armees hakkas ta tegutsema 31. mail 1919. aastal Pōhja-Lāti brigaadis, olles kapteini aukraadis. Ta vōttis osa vōitlusist Bermonti vastu, ja teenete eest annetati talle Karutapja ordu aumārk ja ūlendati kolonel-leitnandiks. 1926. aastal lõpetas A. Kalējs Prantsuse kõrgema sōjakooli ja teda määarati armee staabi õppejaoskonna juhatajaks; 1927. aastal ūlendati kindraliks ja määarati armee komandōōri staabiūlemaks. 1932. aastal vōttis osa Lāti delegatsiooni liikmena vāevahendamise konverentsist Genfis. Kindral Al. Kalejs maeti Aluksne kalmistule, kus on tema perekonna matusepaik.

Izdevēja: Latvijas-Igaunijas biedrība, priekšnieks un mēnešraksta
atbildīgais redaktors A. Alberings.

Grāmatspiestuves Akc./Sab. „R C T A“, Rīgā, Elizabetes ielā Nr. 14-a. Tālr. 30650.

Saturs:

Sisu:

1. Otro gada gājumu uzsākot. A. Alberings, Latvijas-Igaunijas biedrības priekšsēdētājs.
2. Kāds piemineklis darināms Latvijas cēlējiem. Prof. Dr. J. Auškaps, Latvijas Universitātes rektors.
3. Pašreizējā momentā. K. Mennings, Igaunijas sūtnis Latvijā.
4. Latvijas - Igaunijas savienības 10 gadi. R. Liepiņš, Latvijas sūtnis Igaunijā.
5. Baltijas valstu savienības domas attīstība. Prof. A. Piips, Igaunijas - Latvijas biedrības priekšsēdētājs.
6. Saimnieciskie ligumi, kā tautu solidaritātes un miera pamati. V. Salnais, Latvijas Ārlietu ministrs.
7. Latvijas un Igaunijas armiju sadarbība. Ģenerālis Kr. Berkis.
8. Latvijas un Igaunijas sadarbība diplomātijas laukā. L. Sēja, Ārlietu ministrijas administr. jurid. departamenta direktors.
9. No latviešu un igauņu attiecību vēstures. O. Nonācs.
10. Labāku sadarbību zinātnes laukā. Prof. F. Balodis.
11. Igaunijas vidusskolu reforma. N. Kanns, Igaunijas izglītības un sociālais ministrs.
12. Jaunais projekts „noteikumiem par tautas izglītību” Latvijā. Prof. L. Adamovičs, Latvijas vidusskolu un arodskolu skolotāju savienības priekšnieks.
13. Igaunijas teātri darbojas sekmīgi. L. L.
14. Latvijas rūpes. Arv. Klāvsons.
15. Parakstīts Latvijas - Igaunijas organizācijas līgums. Arv. Klāvsons.
16. K. Petsa 60 g. dzimšanas diena. L. L.
17. J. Laidonera 50 gadi. L. L.
18. Igaņu mūziķa J. Avika 50 gadi. V. Strautmanis.
19. Latvijas Ārlietu ministra V. Salnaja viesošānās Zviedrijā un Somijā. E. Vigrabs, Latvijas ārlietu ministrijas Baltijas valstu nodaļas vadītājs.
20. Jaunatnes kopēji ceļi. Emīls Eisbergs, stud. iur.
21. Plašs izdevums brīvības cīņu piemiņai. L. Lietiņš.
22. Pēc 18. novembra. P. Bērziņš.
23. Kronika.
1. Teist aastakäiku alates. A. Albering, Lāti-Eesti ūhingu esimees.
2. Missugust ausammast pūstitame Lāti ehita-jaile. Prof. Dr. J. Auškaps, Lāti ūlikooli rektor.
3. Kāesoleval silmapilgul. K. Menning, Eesti saadik Lātis.
4. Lāti - Eesti liidu 10 aastat. R. Liepiņš, Lāti saadik Eestis.
5. Balti riikide liidu mōte arenemine. Prof. A. Piip, Eesti - Lāti ūhingu esimees.
6. Majanduslikud lepingud rahvaste solidari-teedi ja rahu alustena. V. Salnais, Lāti välisminister.
7. Lāti ja Eesti kaitsevāgede koostōō. Kindr. Kr. Berkis.
8. Lāti ja Eesti koostōō diplomaatilisel alal. L. Sēja, Välisministeeriumi administr.-ju-riidilise osakonna direktor.
9. Lātlaste ja eestlaste vahekordade ajaloost. O. Nonats.
10. Paremat koostōōd teaduse alal. Prof. F. Balodis.
11. Eesti keskkooli reformist. N. Kann, Eesti haridus- ja sotsiaalminister.
12. Uus seaduseelnōu „rahvahariduse mēārusi-le” Lātis. Prof. L. Adamovičs, Lāti kes-ka kutsekoolide ōpetajate liidu esimees.
13. Eesti teatrid tegutsevad edukalt. L. L.
14. Lāti mured. Arv. Klāvsons.
15. Kirjutati alla Lāti - Eesti liidu organi-seerimise lepingule. Arv. Klāvsons.
16. K. Pātsi 60. sūnnipāev. L. L.
17. J. Laidoner 50 aastane. L. L.
18. Eesti muusikakunstniku J. Aaviku 50 aastat. V. Strautmanis.
19. Lāti välisministri V. Salnaise külaskāik Rootsīs ja Soomes. E. Vigrabs, Lāti välis-ministeeriumi Balti riikide osakonna juha-taja.
20. Noorsoo ūhised teed. Emīls Eisbergs, stud. iur.
21. Suur vabadussōja mēlestusvāljanne. L. Lietiņš.
22. „Pārast 18. novembrit.” P. Bērziņš.
23. Kronika.

Table des matieres.

1. Au seuil de la seconde année. A. Alberings, Président de la Société Letto-Estonienne.
2. Quel monument faut-il ériger aux fondateurs de la Lettonie. J. Auškaps, Recteur de l'Université de Lettonie.
3. Le moment présent. K. Menning, Minist're d'Estonie en Lettonie.
4. Le dixième anniversaire de l'alliance letto-estonienne. R. Liepiņš, Minist're de Lettonie en Estonie.
5. L'évolution de l'idée de l'Union des Etats Baltiques. A. Piip, Président de la Société Esto - Lettonne.
6. Les traités économiques comme base de la solidarité des peuples et de la paix internationale. V. Salnais, Minist're des Affaires Etrangères de Lettonie.
7. Collaboration des armées lettonne et estonienne. Le Général Kr. Berkis.
8. Collaboration diplomatique letto - estonienne. L. Sēja, Directeur du Département Administratif - Juridique au Ministère des Aff. Etr.
9. Episodes de l'histoire des relations letto-estoniennes. O. Nonācs.
10. Recherchons une meilleure collaboration dans le domaine des sciences. F. Balodis, Professeur à l'Université de Lettonie.
11. Réforme de l'enseignement secondaire en Estonie. N. Kann, Minist're de l'Instruction publique et de la Prévoyance sociale d'Estonie.
12. Le nouveau projet des „dispositions sur l'instruction du peuple en Lettonie“. L. Adamovičs, professeur à l'Université de Lettonie, Président de la Société des professeurs des écoles secondaires et d'arts écoles d'arts et métiers de Lettonie.
13. Le fécond travail des théâtres estoniens. L. L.
14. Les soucis de la Lettonie. Arv. Klavsons.
15. Signature du Traité entre la Lettonie et l'Estonie pour l'organisation de l'Alliance. Arv. Klavsons.
16. K. Pets, en relation avec son 60-ème anniversaire. L. L.
17. Le jubilé du Général J. Laidoner. L. L.
18. Le jubilé du compositeur estonien J. Aavik. V. Strautmanis.
19. La visite en Suède et en Finlande de M. V. Salnais, Minist're des Affaires Etrangères de Lettonie. E. Vigrabs, Chef de la Section baltique au Ministère des Affaires Etrangères de Lettonie.
20. Les voies communes de la jeunesse. Emils Eisbergs, étudiant en droit.
21. Une publication importante en souvenir des luttes pour l'indépendance. L. Liepiņš.
22. Après le 18 novembre. P. Bērziņš.
23. Chronique.

LATVIJAS - IGAUNIJAS BIEDRĪBAS MĒNEŠRAKSTS

LĀTI-EESTI ÜHINGU KUUKIRI

Nr. 2

1934. g.

22. jūnijs

II. gads

LATVIJAS - IGAUNIJAS BIEDRĪBAS IZDEVUMS

Saturs: Sisu:

1. **K. Ulmanis.** Latvijas - Igaunijas mēnešrakstam.
2. **Arv. Kl.** Arturs Alberings †.
3. **O. Nonācs.** Artura Alberinga pieminai.
4. Latvijas - Igaunijas biedrības priekšsēdētāja biedra **M. Antona** runa 1934. g. 28. aprīļa sēdē.
5. **Māc. Dr. Alb. Freijs.** Pamatdomas svētrunai, izvadot A. Alberingu no Fr. Rusticana konventa dzīvokļa.
6. **H.** Artura Alberinga pēdējais ceļš.
7. **V. Skaistlauks.** Cēsu kauju atcerei.
8. **P. Bērziņš.** Cēsu kauju gaita.
9. **O. Nonācs.** Cēsu kauju nozīme.
10. **Cand. iur. Valters Voits.** Latvijas-Igaunijas līgumu sistēma.
11. **K. Ieleja.** Ceļi un to lomā Latvijas-Igaunijas savstarpējā satiksmē.
12. Jaunie goda biedri.
13. Cēsu kauju 15 gadu atcere.
1. **K. Ulmanis.** Lāti - Eesti kuukirjale.
2. **Arv. Kl.** Artur Albering †.
3. **O. Nonats.** Artur Albering'i mälestuseks.
4. Lāti - Eesti ühingu abiesimehe **M. Anton'i** kõne ühingu 28. aprilli 1934. a. istungil.
5. **Õpet. Dr. A. Freijs.** Põhimõtteid kõnele, mis peetud A. Albering'i Fr. Rusticana konvendi korterist väljasaates.
6. **H.** Artur Albering'i viimane teekond.
7. **V. Skaistlauks.** Võnnu lahingute mälestuseks.
8. **P. Bersin.** Võnnu lahingute käik.
9. **O. Nonats.** Võnnu lahingute tähtsus.
10. **Cand. iur. Valters Voits.** Lāti-Eesti lepingute süsteem.
11. **K. Ieleja.** Teed ja nende osa Lāti-Eesti omavahelisel läbikäimisel.
12. Uued auliikmed.
13. Võnnu lahingute 15 aasta mälestuspidustused.

LATVIJAS - IGAUNIJAS BIEDRĪBAS MĒNEŠRAKSTS LĀTI - EESTI ÜHINGU KUUKIRI

Nr. 2.

22. jūnijs.

2. gads.

Latvijas - Igaunijas biedrības mēnešraksts iznāk četras reizes gadā. Mēnešraksta gada abonements Latvijā, Igaunijā un Lietuvā Ls 3,60, citās zemēs Ls 4,50. Atsevišķa burtnīca maksā Ls 0,50. Redakcijas adrese: Rīgā, Kr. Barona ielā 7, dz. 4, telef. 27826. Izdevniecības, ekspedīcijas, pasūtījumu un naudas pārvedumu adrese: Latvijas - Igaunijas b-bas mantzinim Fr. Lasmaņa kgam, Rīgā, Brīvības bulvārī 1; Fr. Lasmaņa telef. 20551. Latvijas - Igaunijas biedrības adrese: Rīgā, Skolas ielā 13.

Lāti - Eesti ühingu kuukiri ilmub neli korda aastas. Kuukirja tellimishind aastas Lātis, Eestis ja Leedus Ls 3,60, teistes maades Ls 4,50. Ūksik vihik maksab Lātis Ls 0,50. Toimetuse adress — Riias, Kr. Baron'i tšn. 7, krt. 4, tel. 27826. Vāljaandja, talituse, tellimiste ja rahasaadetiste adress: Lāti - Eesti ühingu laekahoidjale hārta Fr. Lasman'ile, Riias, Brīvības bulv. (Vabaduse puistee) 1; Fr. Lasman'i telef. 20551. Lāti - Eesti ühingu adress: Riias, Skolas ielā 13.

Latvijas ministru prezidents Kārlis Ulmanis.
Lāti ministerpresident Karlis Ulmanis.

Latvijas kara ministrs ģen. Jānis Balodis.
Lāti sōjaminister kindr. Janis Balodis.

Latvijas-Igaunijas mēnešrakstam.

Lāti-Eesti kuukirjale.

Latvju tauta ir nostājusies uz jauna ceļa. Latvju tauta grib izbeigt iekšējas nesaskaņas, mākslīgi radītus šķēršļus starp vienas brālīgas saimes locekļiem.

Mēs visi ilgojamies pēc ideāla, par kuŗu mūsu tautieši arvien stāvējuši, kuŗa dēļ vēl nesenā pagātnē savas asinis lēja Latvijas labākie dēli — brīvības kuŗa cīnītāji, pēc brīvas, savā neatkarīgā valstī vienotas tautas.

Tas ir liels uzdevums, kas prasa visus spēkus, un kas attaisno katru upuri.

Tādēļ mūs arvien ar dziļu gāndarījumu pilda apziņa, ka mēs neesam vieni savos centienos, ka mums ir domu biedri, ar kuŗiem mūs vieno ciešas vēsturiskas un politiskas saites un neliekuļota draudzība un uzticība. Ar mums ir mūsu sabiedrotais — igauņu tauta.

Ne tikai līgumi mūs vieno, ne tikai kopējās cīņas un ieroču brālība kaujas laukā, bet mūs visnotaļ vieno negrozāma likteņu kopība, kas mūsu sirdīs ieaudzēja karstu gribu uz brīvību, spēku šo brīvību iegūt un paļāvību šo brīvību arī paturēt un viņas gaismā celt savas valstis, par pātvērumu vienotām laimīgām tautām.

Lai tāpēc arvien mūsu domās ir sveicināta igauņu tauta, līdzcensone baltās un nebaltās dienās, lai tāpēc vienības apziņa nekad neatslābtu, bet atplauktu jo krāšņi savstarpējā izpalīdzībā un uzmundrinājumā visos darbos, kas iecel saulē Latviju un Igauniju.

Lāti rahvas on asunud uuele tee. Lāti rahvas tahab lõpetada sisemised lahkkelid, kunstlikult loodud takistused ühise vennaliku pere liikmete vahel.

Meie kõik igatseme saavutada ideaali, mille eest on meie rahvas alati võidelnud, mille eest valasid verd veel lähedases minivikus Lāti parimad pojad — vabadussõja kangelased, igatseme saavutada oma iseseisvas riigis ühendatud vaba rahvast. See on suur ülesanne, mis nõuab kõike jõude ning mis õigustab iga ohvri.

Sellepärast täidab meid sügava rõõmuga tunne, et meie ei ole oma püüetes üksinda, et meil on kaasvõitlejaid, kelledega meid seovad tihedad ajaloolised ja poliitilised sidemed ning tõsine sõprus ja usaldus. Meiega on meie liitlane — eesti rahvas.

Meid ühendavad mitte ainult lepingud, mitte ainult ühised võitlused ja relvadesõprus lahinguis, vaid samuti ka ühine, muutmata saatus, mis kasvatas meie südameisse palava tahte vabadusele, jõu seda vabadust saavutada ja usu seda vabadust alalhoida ning tema valgusesse tõsta oma riigid, kus leiavad elukoha ühinenud õnnelikud rahvad.

Sellepärast olgu alati meie südameis teritatud eesti rahvas, meie kaasvõitleja hääl ja raskeil päevil, ärgu kunagi nõrgene ühtekuuluvuse tunne, vaid õitsegu omavahelises aitamises ja kõigis töis, mis tulevad kasuks Lätile ja Eestile.

K. Ulmanis.

K. Ulmanis.

Arturs Alberings †

Artur Albering †

Rīgas pilsētas 2. slimnīcā 26. aprīlī, plaušu karsoņa un sirds vājuma dēļ, mira Latvijas-Igaunijas biedrības priekšnieks Arturs Alberings. Ar plaušu karsoni viņš bija saslimis priekš 14 dienām, saaukstējies braucienā uz Rīgu, no savām lauku mājām.

Riia linna 2. haigemajas suri 26. aprillil kopsu põletikku ja südama nõrkusse Läti-Eesti ühingu esimees Artur Albering. Ta jäi haigeks külmetuse tagajärjel 14 päeva enne seda, sõites Riiga oma Ruhja talust.

Artur Albering'i surm tuli ootamatult kõigile, kes teda tundsid ja veel hiljuti nä-

Artura Alberinga ģimene.

Artur Albering'i perekond.

Artura Alberinga nāve nāca negaidīta visiem, kas viņu pazina un nesen vēl bija redzējuši darbā. Tik dzīvības un enerģijas pilns bija šis zemtura dēls, kura dzimtas piederīgie ir lepojušies ar ilgiem dzīvības gadiem, ka 58 gadu vecums priekš viņa nebija paguruma un atpūtas laika ievadījums. Tik pēkšņi un negaidot pārtrūka Artura Alberinga dzīves pavediens,

gid tōōs. See põllumehe poeg oli elu ja energiat täis. Kõik tema perekonnaliikmed on elanud kaua. 58 aastat ei olnud Albering'ile mitte veel väsimuse ja puhkuse aja alguseks. Artur Albering'i elu katkes niivõrd ootmata ning järsult, et ei suuda veel uskuda, et möödapääsematu surm on juba tulnud, et teda ei ole enam meie keskel. Veel hiljuti nägime teda

ka negribējās nemaz ticēt, ka nenovēršamais jau noticis, ka nav vairs viņa starp dzīvajiem. Tik nesen vēl viņš bija redzēts Latvijas-Igaunijas biedrības sarīkojumā un biedrības lietas kārtojot, tik nesen vēl bija viņš redzēts Zemes bankā, kur pēdējos gadus darbojās kā pārvaldnieka biedrs, ieliekot šīs lielās valsts bankas darbā savus bagātīgos piedzīvojumus un novērojumus par lauksaimniecību un tās vajadzībām. Tik nesen vēl bija lasīts laikrakstos, ka Alberings piedalījies lauku sapulcēs, kur noskaidrojis zemniekiem saimnieciski-politiskos jautājumus. Un vēl svētdien pēc viņa nāves tam vajadzēja būt kādā lauku sapulcē Vidzemē. Viņš bija pastāvīgā darbā un izbraukumos. Pat uz slimības gultas viņš ir runājis un rīkojies par savu darbu. Un pēkšņi straujā sirds ir apstājusies pukstēt. Piedzīvojumu bagātais, enerģijas un spēka pilnais Arturs Alberings izbeidzis zemes gaitas.

Arturs Alberings dzimis 1876. g. 26. decembrī Valmieras apriņķī, Rūjienas pagastā, kā zemtūra dēls. Pēc vidusskolas gatavības apliecības iegūšanas viņš studējis zemkopību, pēc kam savas zināšanas papildinājis Vācijā un Norvēģijā.

Sākumā Alberings, kā visa latviešu toreizējā studēto paaudze, spiests doties uz Krieviju, sev darbu meklēt. Tur viņš darbojās līdz 1906. gadam, gan kā muižu pārvaldnieks, gan kā lauksaimniecības un zirgkopības skolas direktors. Bet dzīve un darbs Krievijā Alberingu neapmierināja. Ilgas un vēlēšanās strādāt dzimtenē, pie tās lauku garīgās un materiālās kultūras pacelšanas, ņēma virsroku un, atsakoties no daudzām materiālām priekšrocībām, kādas bij Krievijā, Alberings atgriezās dzimtenē.

No 1910. g. Alberings ir toreizējās Rīgas, tagad Latvijas Lauksaimniecības Centrālbiedrības rošīgāko darbinieku vidū. Ar lielu aizrautību un sirsnību Alberings vada lauksaimniecības kursus, darbojas lauksaimniecības biedrībās, organizē kopmoderniecības. Pie lauksaimniecības attīstības un kultūras, ar ko mūsu lauksaimniecība var godam nostāties līdzās attīstītākām lauksaimniecības zemēm Eiropā, Alberingam ir lieli nopelni.

Lāti -Eesti ūhingu peol ja ūhingu juhatuse istungeil, veel hiljuti töötas ta Riigi Maapangas, kus ta viimaseil aastail tegutses valitseja abina, kasutades selle suure panga töös omi rikkaid kogemusi ja tähelepanekuid põllumajanduse ja tema vajaduste alalt. Hiljuti veel lugesime ajalehis, et Albering võttis osa siin ja sääal maarahva koosolekuist, kus selgitas põllumeestele majanduslikke ja poliitilisi küsimusi. Veel pühapäeval pärast tema surma ta pidi osa võtma ühest maarahva koosolekust Liivimaal. Ta oli alati tööl ja sõitudel. Isegi haigevoodelis ta rääkis oma tööst ja tegi korraldusi. Ja korraga tema hoogne süda ei tuksu enam. Kogemusterikas, energiline ja jõuline Artur Albering on surnud.

Artur Albering sündis 26. detsembril 1876. aastal Volmari maakonnas, Ruhja vallas põllumehe pojana. Pärast keskkooli lõpetamist astub ta ülikooli põllumajanduse teaduskonda ja hiljem täiendas oma teadmisi Saksamaal ja Norras.

Esialgul Albering, nagu kogu selleaegne läti haritlaste põlv, pidi otsima tööd Venemaal. Sääal tegutses ta 1906. aastani küll mõisate valitsejana, küll põllutöö ja hobusekasvatuse koolide direktorina. Kuid elu ja töö Venes Albering'i ei rahuldanud. Ta soovib töötada kodumaal, tõsta siin maarahva vaimlist ja materjaalset kultuuri, loobudes Venemaa suurtest materjaalsetest kasudest ja eesõigustest ja tuleb tagasi kodumaale.

1910. aastast näeme Albering'i selleaegse Riia, praeguse Läti Põllumajanduse Keskühisuse energilisemate tegelaste keskel. Suure südamlikkuse ja vaimustusega juhatab Albering põllumajanduslikke kursuseid, tegutseb põllumajanduse organisatsioonides, organiseerib piimaühisusi. Albering'il on väga suured teened Läti põllumajanduse arengu ja kultuuri alal, mille tagajärjel meie põllumajandus võib auga seista teiste tähtsamate põllumajandusriikide kõrval Euroopas.

A. Albering ei rahuldunud tegutsemisega ainult ühes majanduslikus suunas.

A. Alberings nav apmierinājies ar darbību tikai vienā saimnieciskā virzienā. Pie pirmās izdevības viņš ir sācis darboties pie zemnieku politiskās organizēšanas, kas nepieciešams, lai zemnieki varētu ieņemt viņiem cienīgi piekritošo vietu valsts vadībā. Alberings iestājās Zemnieku Savienībā un darbojās tanī no tās paša sākuma. Alberingu redzam jau Vidzemes zemes padomē, kas sanāca 1917. g. agrajā pavasarī. Kad proklamēta ir valsts, zemnieki Alberingu sūta kā savu priekšstāvi Tautas padomē. No tā laika Alberings ir bijis Latvijas likumdošanas iestādes loceklis.

Kā Zemnieku Savienības politisks darbinieks Alberings kļuva jo pazīstams agrārreformas likuma izstrādāšanas laikā. Viņa vadībā ir ritējusi agrārās reformas likuma sagatavošana un izveidošana. Ar retu sirsnību un dedzību netaisīti aizstāvēja zemnieku māju neaizskaramību un dzimtsīpašuma tiesības. Viņš bija pretinieks tam, ka zemnieku mājas grib sadrumstalot, un vairākkārt ir ieteicis radīt likumus, kas paglābj zemnieku mājas no sadalīšanas. Pie jaunu saimniecību radīšanas viņš cīnījies par tādu zemes platību piešķiršanu, kas dotu Latvijas apstākļos pilnīgu iespēju uz šīs zemes strādāt, iztikt pašam un ražot vēl pārdošanai.

Agrārreformas likumu un lauksaimniecības darbā netaisīti līdzdalība ir bijusi tik plaša, ka prasa īpašu apcerējumu. Šeit gribētu atzīmēt tikai atsevišķas epizodes no Alberinga dzīves un darba pēdējiem gadiem. Viens no pēdējo gadu likumiem, kuŗu netaisīti "veda cauri", bija likums par pilsētu zemju nomnieku māju piešķiršanu dzimtsīpašumā. Pilsētām bija liels aizstāvju pulks. Likumi bija diezgan sarežģīti un dažādi tulkojami. Un kaut arī taisnība un agrārreformas gars prasīja, lai pilsētas rentes mājas piešķirtu dzimtsīpašumā, taču likumdošanas ceļā panākt šī jautājuma nokārtošanu bija ārkārtīgi grūti. Cīņas priekšgalā par dzimto īpašumu nostājās Alberings. Pēc vairāk gadu pūlēm, viņam arī izdevās panākt pilsētas zemju nomniekiem labvēlīgus noteikumus.

Esimesel soodsai juhusel hakkas ta organiseerima põllumeeste poliitilist elu, mis oli tarvilik, et põllumehed võiksid omandada neile õigustatult kuuluva koha riigi juhtimises. Albering astus Lāti Põllumeeste Liitu ja tegutses sääi juba selle tegevuse algul. Albering'i näeme juba ka Liivimaa maanõukogus, mis tuli kokku 1917. aasta varakevadel. Kui oli proklamēritud Lāti riik, saatsid põllumehed teda oma esindajana Rahvanõukokku. Sellest ajast on Albering alati olnud Lāti seadusandluse asutise liige.

Lāti Põllumeeste Liidu poliitilise tegeiasena sai Albering tuntuks ja kuulsaks maareformi seaduse väljatöötamise ajal. Tema juhatusel valmis maareformi seadus ja viidi ka ellu. Suure südamlikkusega ja energiaga kaitses ta põllumeeste varandust ning õigusi. Ta oli vastane kõigile neile, kes tahtsid killustada põllumeeste talusid ning soovitas väljaanda seadusi, mis kaitsesid põllumeeste maad jaotamisest. Kui loodi uusi maaüksusi, siis võitles Albering sellise maa jaotamise eest, et Lāti oludes oleks võimalik sääi töötada, hästi elada ja toota müügiks.

Maareformi seaduste ja põllumajanduse tööst võttis Albering nii laiul ulatusel osa, et sellest võiks kirjutada terve raamatu. Siin mainime vaid üksikuid episoode Albering'i elust ja tööst viimaseil aastail. Üks viimase aja seadusist, mille Albering viis ellu, oli linnamaade rendimajade pärisomanduseks muutmise seadus. Oli palju linnade huvide kaitsjaid. Seadused olid keerulised ning oli võimalik neid mitmeti tõlgitseda. Olgugi, et õigus ja maareformi vaim nõudis, et linnade rendimajad oleksid pärisomandused, siiski oli seadusandluse teel väga raske seda küsimust lahendada. Võitluse etteotsa asus Albering. Mitmeaastase töö järel ta saavutaski linnamaade rentnikuile soodsaid määrusi.

Kui poliitilised olud nõudsid, et Albering asuks valitsuse etteotsa ning vahetaks rahuliku seimi abiesimehe ameti ministerpresidendi koha vastu, siis allus ta seimi rühma otsusele ning võttis enesele need rasked kohustused. Hiljem oli ta ka raha-

Kad poliitiskie apstākļi prasīja, lai Alberings nostātos valdības priekšgalā un apmainītu goda pilno un mierīgo Saeimas vicepriekšsēdētāja amatu pret ministru prezidenta pienākumiem, tad frakcijas lēmumam viņš paklausīja un smagos pienākumus uzņēmās. Vēlāk viņam bija jāiepastās arī ar finansu ministra darbu un vairāk gadus viņš ir vadījis zemkopības ministriju.

Katram cilvēkam piemītošās īpatnības iespaido un noteic viņa darbu, kāds tas arī nebūtu. Viena no Alberinga īpatnībām bija, ka nodomātais ir jāizdara ātri un jārikojas neatlaidīgi. Viens nō lieliem darbiem, kur ātrums un neatlaidība lielā mērā sekmēja darba iznākumu, bija sēklas labības apgādāšana pēc lielo plūdu vasaras. To veica Alberinga vadībā zemkopības ministrija rekorda laikā. Pie tam veica bez sarežģījumiem.

Liela neatlaidība bija šim dzīvības spēka pilnajam cilvēkam. Viens ierosinājums sekoja otram, viena doma nāca pēc otras. Tās bija tik steidzīgas, ka vajadzēja ātri runāt, lai visu paspētu izteikt. Ātri un steidzīgi nēlāķis izteica savas domas Saeimā un sapulcēs. Bet tās nebij atsevišķas frāzes, vai vārdu savirknējums. Nē, tās bija apsvērtas domas un noteikti ierosinājumi, kuŗu apsvēršanai un atzīšanai citiem gan vajadzēja gadiem daudz laika. Tā, piem., kur tie gadi, kad nēlāķis ar lielu pārliecību atkārtoti ir ieteicis piegriesties sugas lopu un augstvērtīgas sēklas ražošanai, kas nodērtu ekportam. Un tikai dažus mēnešus atpakaļ dabūju dzirdēt viena veca politiska darbinieka atzinumu, ka Alberinga ierosinājumus vajadzētu ievērot. Apjautājos, kas tie par ierosinājumiem, un dabūju dzirdēt, ka tie ir jau minētie norādījumi par sugas lopu audzēšanu un sēklas labību. Gadi bija pagājuši, kopš tas jau ierosināts, un nu tikai šis vēcāis politiķis bija dzirdējis, pareizāki uzmanību piegriezis, šim aicinājumam.

Blakus politiskam darbam, Alberings ir paspējis atlicināt laiku arī ļoti dzīvāi līdzdarbībai Latvijas - Igaunijas biedrībā. Neapnēcis viņš organizēja tuvināšanas sapulces, aicināja uz sarīkojumiem un ekskursijām. Pēdējā laikā panāca

ministriks ning juhātas mitu aastat põllu-tõõministeeriumi.

Iga inimese omadused mõjutavad tema tööd, missugune see ka ei oleks. Üks Albering'i omadusist oli, et kavatsetud tööd peab tegema kiirelt ja taganemata. Üks suuremaist töist, kus kiirus ja kindlus suurel määral edendas töö tulemusi, oli külvi-seemne muretsemine põllumeestele pärast suurti veeuputusi. Seda tegi põllutõõ-ministeerium Albering'i juhatusel rekordilise ajaga ja väga korralikult.

Sel elujõulisel inimesel oli väga suur energia. Üks algatus järgnes teisele, üks mõte tuli teise järel; need tulid nii kiiresti, et pidi ruttu rääkima kõiki väljaõelda tahes. Kiirelt ning suure rutuga väljendas Albering oma mõtteid seimis ja koosolekuil. Need polnud fraasid või sõnade kokkukuhjamine. Ei, nad olid tähtsad mõtted ja kindlad algatused, milledest arusaamiseks ja tunnustamiseks teistel küls mitu aastat aega. Näiteks, kus need aastad millede jooksul Albering mitmeid kordi soovitas toota suguloomi ja kõrgeväärtuslikku seemet, mis kõlbaks ekspordiks. Ja ainult paar kuud tagasi kuulsin üht vana poliitilist tegelast ütlevat, et Albering'i algatusi peaks tähelpanema. Kūsisin, missuguseid algatusi, ning sain vastuse, et need on juba mainitud algatused suguloomade ja vilja-seemne kasvatamisest. Mitu aastat on mõõdunud selle küsimuse algatamise ajast, kuid ainult nüüd see vana poliitikamees oli kuulnud — õigemini tähelpannud — selle soovituse.

Poliitilise töö kõrval leidis Albering aega töötada ka Läti - Eesti ühingus. Ta organiseeris sõpruskoosolekuid, korraldas ekskursioone ja pidusid. Viimasel ajal tema juhatusel ilmus isegi eriline kuukiri läti ja eesti keeles, et mõlemad rahvad võiksid lugeda kirjutisi ühiseist huvidest ja koostööst, mida kirjutatud mõlema riigi poliitika- ja seltskonnategelased. Ka esimees Albering ise kirjutas mõlema rahva sõprussidemete kindlustamisest ning koostööst. Tema loosung oli, et iseseisev Läti ei või püsida iseseisva Eestita ja vastu-pidi.

īpaša mēnešraksta izdošanu latvju un igauņu valodās, lai abām tautām saprotami būtu raksti par kopējām interesēm un sadarbību, ko rakstījuši abu valstu politiskie un sabiedriskie darbinieki. Arī pats priekšsēdētājs neatteicās no apcerējumiem par abu tautu domstarpību izlīdzināšanu un kopdarbību. Viņa tēze bija, ka neatkarīga Latvija nevar pastāvēt bez neatkarīgās Igaunijas un otrādi.

Viņa nopelnus Latvijas valsts labā ir apliecinājuši Trijuzvaigžņu ordeņa dome, piešķirdama augstu ordeni. Arī kaimiņu zemes ir apbalvojušas viņu ar saviem ordeņiem. Viņš ir bijis Igaunijas Ērgļa ordeņa, Polijas "Polonia Restituta" un Somijas "Baltās rozes" ordeņa pirmās šķiras kavaliers.

Kā cilvēks un valsts vīrs, nelaiķis bija vienkāršs un izpalīdzīgs, kas sagādāja tam nevienu vien reizi neērtības un pat nepatīkšanas. Tā tomēr neatbaidīja viņu būt izpalīdzīgam un uzņemties pienākumus, kas citiem nebija parocīgi vai izdevīgi. Viņš atklāti pateica savas domas un aizstāvēja savus uzskatus.

Alberings ļoti mīlēja savas lauku mājis. Turp brauca viņš bieži, atraujot laiku atpūtai un miegam. Tikai manās lauku mājās es jutos pilnīgi labi, — ir viņš sacījis. Nesaraujamas saites viņu vienoja ar dzimto Rūjienu, kurās apkārtnes labā viņš daudz ir rūpējies, neprasot par to pateicību.

Politiskā darbā un politiskās cīņās bieži jāsaduras ar pretiniekiem. Sevišķi mūsu laikos aktīviem politiskiem darbiniekiem ir japāņu pārmētumi un jādzird par sevi runas, kas nepatiesības pamātas un izdomājumiem greznotas. Arī Alberingam viņa dzīvē bijuši jādzird pārmētumi par darbiem, kas labi domāti un godprātīgi darīti. Daudz sarūgtinājumu viņam ir bijis jāpiedzīvo. Bet vīrišķīgi viņš tos panesis un no darba nav atteicies. Pie kapa malas, kur apklust visi strīdi, kur noslēdzās visi rēķini, un kur nāk izlīdzinājums un iestājas miers, tur stāvot visiem bija jāatzīst, ka Arturs Alberings bijis zemnieku interešu karsts aizstāvis un cīnītājs.

Arv. Kl.

Tema teeneid Lāti riigi hääks on tunnustanud Kolmetāhe ordu nōukogu, annetades kõrgema järgu kolmetāhe ordu aumārgi. Ka naabrimaad on saatnud temale oma kõrgemaid aumärke. Tema oli Eesti Kotkaristi, Poola „Polonia Restituta“ ning Soome „Valgeroosi“ ordu esimese järgu kavalier.

Inimesena ja riigimehena oli Albering lihtne ja aitas igāuht, kes palus temalt abi, sattudes sellepārst isegi mōnikord ebameeldivaisse situatsioonidesse. Siiski ei keelanud ta kellegile oma abi ning vōttis enesele ūlesandeid, mida teised ei tahtnud. Oma mōtteid vāljendas ta avalikult ja kaitses oma vaateid ise.

Albering vāga armastas oma talu. Ta sōitis sinna sagedasti, ta keeldus sellepārst isegi puhkusest ja magamisest. Ta ūtles: „Minul on tāiesti hāā tunne ainuīt siis, kui olen oma talus.“ Ta oli seotud tuhande sidemega oma sūnnipaiga Ruhjaga, mille ūmbruse eest ta on vāga palju hoolitsēnud selle eest tasu ootamata.

Poliitilises tōos ja poliitilisis vōitlusis ta pidi tihti kokkupuutuma vastastega. Iseāranis meie ajal peavad aktiivsed poliitikategelased kannatama pāāletungimisi ja kuulama sōnu, mis pole pōhjendatud ja on ilustatud vāljāmōeldustega. Ka Albering pidi kuulama etteheiteid tōist, mis olid hāsti mōeldud ja ausalt tehtud. Ta on kannatanud palju haavamisi, kuid on neid mehelikult ūleelanud ning pole loobunud tōost. Haua āāres, kus unustatakse kōik valu ja kus hakkab valitsema rahu, sāāl kōik pidime tunnistama, et Albering oli suur riigimees, pōllumeeste huvide kaitsja ja nende eest vōitleja.

Arv. Kl.

Artura Alberinga piemiņai.

Artur Albering'i mālestuseks.

Cilvēka darba sabiedriskais novērtējums notiek pēc tā, cik liels ir bijis viņa darāmā darba apjoms, cik plašām aprindām viņa darbība ir par labu nākusi. Ja ar šādu mērauklu pieejam pie nelaika darba, tad jāliecina, ka Alberings ir bijis liela vērīga darbinieks.

Alberings ir bijis vispirmā kārtā zemniecības darbinieks, zemniecības interešu aizstāvis. Bet tas nenozīmē, ka Alberings ir bijis tikai vienas šķiras, vai vienas partijas darbinieks. Viņš ir aizstāvējis zemniecību kā mūsu tautas pamatšķiru tai ciešā un pamatotā pārliecībā, ka ja zemniecībai labi klāsies, tad labi klāsies visām pārējām šķirām — visai mūsu tautai.

Pie visa, kas Latvijas pastāvēšanas laikā ir sasniegts zemniecības materiālā stāvokļa uzlabošanā un viņas tiesību nostiprināšanā, Alberingam ir bijusi liela līdzdalība un taisni viņam pie tam ir svarīgi nopelni.

Bet Alberinga skats ir sniedzies vēl tālāk. Viņš strādādams pie savas tautas pamatšķiras stāvokļa uzlabošanas ir arī rūpējies par to, lai iegūtais tiktu pasargāts, lai tas paliktu kā ieguvums uz visiem laikiem.

Atbildīgie valsts amati, kādus Alberingam ir nācies uzņemt, viņa ir attīstījuši plašu valsts vīra skatu un šajā atbildīgajā stāvoklī atrodoties, Alberings ir nācis pie pārliecības, ka Latvija kā valsts var attīstīties un droši pastāvēt tikai ciešā sadraudzībā ar savām kaimiņu tautām, vispirmā kārtā ar tuvāko kaimiņu — Igauniju.

Tautu tuvināšanās idejas realizēšana Alberingā bija atradusi ideālu darbinieku. Ne tikai tuvināšanās, bet pat ciešas kopdarbības idejas dziļā izpratne spāņoja Alberinga darbu šinī virzienā. "Bez Latvijas nav Igaunijas, bez Igaunijas nav Latvijas" — bija Alberinga devīze un šai devīzei viņš pieskaņoja savu darbību kā Latvijas - Igaunijas biedrības priekšnieks un vadītājs. Ja taisni ar

Inimese tūo seltskondlik vāārtus oleneb sellest, kui suur on olnud tema tehtud tūo ulatus, kui laiadele hulcadele on tema tegevus kasu toonud. Kui lāheme sellise mōōdupuuga Albering'i tūo juure, siis peame tunnistama, et Albering on olnud suur, teeneterikas tegelane.

Albering oli esimeses jārjekorras **pōllu-meeste** tegelane, pōllumajanduse huvide kaitsja. See aga ei tāhenda, et Albering oli ainult **ūhe rahvakihi**, vōi ūhe partei tegelane. Tai kaitses pōllumehi kui meie rahva pōhikihti, kindlalt ning kōikumata uskudes, et kui pōllumeeste kāsi kāib hāsti, siis on hāā elada ka teistel kihtidel, kogu Lāti rahval.

Kōige selle juures, mis Lāti iseseisvuse ajal on saavutatud pōllumeeste materjaalse olude parandamiseks ning nende ōiguste kindlustamiseks, on Albering agaralt osa vōtnud ja temal on neis saavutustes tāhtsad teened. Kuid Albering'i tegevus ulatas veel kaugemal. Tōōtades oma rahva pōhikihi seisukorra parandamiseks, ta hōolitses ka selle eest, et saavutatud tulemused oleksid kaitstud ning jāāksid saavutusena pūsima ka edaspidi.

Vastutusrikkais riigiametites, milliseis Albering on tōōtanud, tal arenes kaugel-nāgev **riigimehe vaade**, ning selles vastutusrikkas seisukorras olles, Albering tuli veendumusele, et Lāti riik vōib ainult siis areneda ja jāāda iseseisvaks, kui ta elab tihedas sōpruses oma naaberrahvastega, esiteks lāhema naabri — Eestiga.

Rahvaste lāhendamise idee elluviimine oli leidnud Albering'i isikus enesele ideāalse tēgelase. Mitte ainult lāhendamise, vaid ka tiheda koostōō tarvidusest sūgav arusaamine tiivustas Albering'i tōōd selles suunas. „Lātita ei ole Eestit ning Eestita ei ole Lātit,“ see oli Albering'i loosungiks ja selle pōhilausega kooskōlastas ta oma tegevuse Lāti - Eesti ūhingu esimehena ja

igaunu tautu patlaban mēs esam nodibinājuši visciešākos sakarus, ja ar Igauniju noslēgtie līgumi pildas ar faktisku saturu, tad tur liels nopelns ir taisni Alberingam.

Alberings nebija sauss teorētiķis, kas savu darbu iekārto pēc iepriekšēja sīki izstrādāta konstruktīva plāna. Alberingam bija divas īpašības, kas viņa darbam garantēja sekmes un šīs īpašības bija — sajūsma un griba. Kur cits domātu un sūdzētos mēnešiem un gadiem, tur Alberings darbu sāka un paveica vienā paņēmienā.

Piemēram var noderēt kaut vai "Latvijas - Igaunijas Mēnešraksta" izdošana. Lai izdotu laikrakstu, ir vajadzīgi līdzekļi, ir vajadzīgi līdzstrādnieki. Alberingam nebija ne vienu, ne otru. Bet viņam bija griba un sajūsma, un kad bija abas šīs divas lietas — tad uz vietas radās tā līdzekļi kā raksti.

Un tā tas bija ikvienā darbā, pie kura ķērās Alberings. Viņš nevienu jautājumu nekārtoja birokrātiskā kancelejas kārtībā, bet visas lietas viņš izšķīra ar savu personīgu iniciatīvu, personīgi iedzīlinādamies lietas būtībā un personīgi pārliecinādamies uz vietas par stāvokli.

Alberingam, Latvijas valsts laikmeta tagad jau vēsturē aizgājušam darbiniekam, ir zināma līdzība ar mūsu, tautas atmodas laikmeta lielā darbinieka Krišjāņa Valdemāra darbības paņēmieniem — tā darbības vērība plašuma, kā enerģijas un gribas pārpilnības ziņā. Arī no uzsāktās darbības abi tika izrauti vienlīdz strauji. Kā Valdemāra laikmeta devīze "Latvji, braucat jūrīnā, krājiel zeltu pūrīnā", kuru Valdemārs vienlīdz attiecināja tā uz latviešiem kā uz igauņiem, ar zelta burtiem ir ierakstīta latviešu kultūrvēsturē, tā arī Alberinga devīze "Bez Latvijas nav Igaunijas, bez Igaunijas nav Latvijas" dzīvo saules mūžu, meklējama un atradzama savu piepildījumu.

Alberings bija Latvijas un Igaunijas tuvināšanās idejas dzīvs piemērs, varētu teikt pat — simbols. Viņa dzīves biedrs pēc tautības igauņiete, par savu ir ieguvusi otru tautību — latvietību un savu

juhatajana. Ja nimelt Eesti rahvaga olemee praegu kõigeparemais vahekordades, ning kui Eestiga sõlmitud lepinguil on kindel sisu, siis see on nimelt Albering'i teene.

Albering ei olnud kuiv teoreetik, kes korraldab oma tegevuse kindlalt väljatöötatud konstruktīvs plaani järele. Albering'il oli kaks omadust, mis kindlustasid tema tööle häid tulemusi, ning need omadused olid — **vaimustus** ja suur **tahtejõud**. Kus teine oleks mõelnud ja murdnud pääd aastaid, sääls algas ja lõpetas Albering töö ühe korraga.

Näitena võime mainida Lāti - Eesti ühingu kuukirja väljaandmist. Et ajakiri ilmuks, on tarvis suuri rahasummasid, peab olema kaastöölisi. Albering'il ei olnud ühte, ega teist. Kuid temal oli tahtejõud ja vaimustus. Kellel on need mõlemad omadused, see saab korraga ka raha ja kirjutisi.

Nii oli see iga tööga, mida tegi Albering. Iialgi ei korraldanud ta mitte ühtki küsimust bürokraatilise kantslei korra järgi, vaid otsustas kõik oma isiklikul initsiatīvil, isiklikult süvenedes asja iseloomusse ja isiklikult tutvudes seisukorraga.

Albering'il, nüüd juba Lāti riigi ajastu ajaloose lāinud tegelasel, on midagi sarnast meie rahva ārkamisaja suure tegelase Krišjan Valdemar'i töö võtetega, nii tööpõllu ulatuselt, kui ka energia ja tahtejõu ülekülluselt. Nad mõlemad kutsuti varaselt oma tööpõllult āra. Valdemari ajastu loosung oli, et lātlased sõidaksid merele, mis võiks tuua neile palju kasu. Selle oma idee pūhendas Valdemar ūhesuguselt lātlastele ja eestlastele. See Valdemari pūie on Lāti kultuurajaloose kirjutatud kuldtāhtedega, Samuti ka Albering'i loosung: „Lātita ei ole Eestit ja Eestita ei ole Lātīt“ elab seni kuni pāike paistab taevas, ja see loosung otsib ja leiabki oma tāidemineku.

Albering oli Lāti ja Eesti lāhendamise idee elav nāide, võiks ūtelda isegi — **sūmbol**. Tema abikaasa, rahvuselt eestlane, on omaks saanud lāti rahvuse ja kasva-

vienīgo meitu viņa audzina par istu latviešu tautas meitu. Nelaika dzīves biedre, viņa labais gars, ir spārnojusi aizgājēja darbu abu tautu tuvināšanās virzienā, par ko viņai Latvijas - Igaunijas biedrības visdziļākā pateicība.

Latvijas - Igaunijas biedrībā viņas pirmā priekšnieka un vadoņa piemiņa paliks mūžīgi.

O. Nonācs.

tab oma ainukese tütrel lätlaseks. Albering'i abikaasa on tiivustanud tema tööd mõlema rahva lähendamise suunas, mille eest temale Läti - Eesti ühing avaldab kõigesügavama tänu.

Läti - Eesti ühingu elab tema esimese esimehe ja juhi mälestus igavesti.

O. Nonats

Latvijas-Igaunijas Biedrības priekšsēdētāja biedra M. Antona runa 28. aprīļa 1934. g. sēdē. Läti-Eesti ühingu abiesimehe M. Anton'i kõne ühingu 28. aprillil 1934. a. istungil.

Augsti godātie valdes locekļi!

Šodien esam sapulcējušies, lai pēc mums visiem zināmā sērīgā, mūs visus pārsteigušā, notikuma, — mūsu dziļi cienītā un mīlētā biedrības priekšsēdētāja Artura Alberinga nāves — šai vietā atzīmētu viņa darbību un nopelnus biedrības darba gaitā.

Mums visiem ir zināms, ka mūsu dārgais nelaikis bija mūsu biedrības dibinātājs un pirmais un vienīgais priekšsēdētājs. Viss, ko biedrība ir šāis gados veikusi, viss tas ir mūsu nelaika darba augļi. Lai šai brīdī man ir atļauts atgādināt vienu nelaika izteicienu, kas kā sidraba pavediens vijas cauri viņa darbībai mūsu biedrībā, ideju un centienu realizēšanai, ko ir spraudusi mūsu biedrība sev par mērķi. Daudzkārt nelaikis savām runām kā motīvu ņēma sekojošus vārdus: "Bez Latvijas nav Igaunijas, un bez Igaunijas nav Latvijas." Vadoties no šīs devīzes, nelaikis rīkojās visos savos darbos, visos mūsu uzdevumu veicinošos laukos. Latvijas un Igaunijas draudzība, Latvijas un Igaunijas brālība bija viņam aksioma, bija viņam postulāts, no kura viss izrietēja. Daudzkārt mēs esam paraduši pieiet lietām induktīvi un centienus par priekšu pierādīt, pamatot un tad tikai nākt pie slēdziena. Dažkārt bija viens otrs solis nelaika darbībā it kā nesapro-

Lugupeetud juhatuse liikmed!

Tāna olem kokkutlud, et pārast meile kõigile teadaoleva kurva ja meid kõiki rabava sündmuse — meie sügavalt lugupeetud ja armastatud ühingu esimehe Artur Albering'i surma — mälestada tema tegevust ja teeneid ühingu tööpöüllul.

Meile kõigile on teada, et Albering oli meie ühingu asutaja, tema esimene ja ainus esimees. Kõik, mida meie ühing on möödunuil aastail teinud, on Albering'i töö tulemused. Olgu mulle lubatud mainida üht tema tegevuse põhilause, mida näeme igas tema töös meie ühingu, et elluviia neid püüdeid ja eesmärke, mis meie ühing tahab saavutada. Albering võttis oma kõnede põhilauseks tihti järgnevaid sõnu: „Lätita ei ole Eestit ja Eestita ei ole Lätit.“ See loosung juhtis Albering'i kogu tema tegevuses, kõikidel meie ülesannet edendavil aladel. Läti ja Eesti sõprus, Läti ja Eesti vendlus oli tema aksioomiks, oli tema postulaadiks, millest olenes kõik muu. Meile olem harjunud asjade juurde tihti minema induktiivselt, enne põhjendades oma püüdeid, tunnistades neid õigeks ja ainult siis jõudes otsuseni. Mõnikord oli meile üks ja teine samm tema tegevuses arusaamatud. Meile näis, et ta ruttas sündmusile ette, et seda, mis ta teeb, tuleks veel järeilmõtelda, üksmeelselt hääks tunnistada ja ainult siis

tams. Mums dažkārt šķita, ka viņš aizsteidzās notikumiem priekšā; ka to, ko viņš dara, vajadzētu vēl iepriekš pārdomāt, vienoties un tad tikai darīt, bet viņam tas jau bija ar viņa dziļāko pārliecību, ka citādi nav iespējams, izšķirts.

Mēs atceramies daudz brīžus netaisni sabiedriskā darbībā, kurī saistīti ar mūsu biedrības darbību, un mēs atceramies, ka, runājot par mūsu mērķiem, ne vienu reizi vien netaisni acīs iemirdzējās asaras. Es atceros to brīdi, kad mēs Tallinnā no Igaunijas-Latvijas biedrības pārstāvjiem saņēmām viņu karogu. Es atceros viņa runu, un šī asara, kas toreiz iemirdzējās viņa acī, vēl tagad mirdz. Tā izteic to dziļāko draudzību, to dziļāko pārliecību, ka nav citāda ceļa, ka ir tikai viens ceļš: labās un grūtās, baltās un nebaltās dienās Latvijai un Igaunijai kopīgi šolot. Un man šķiet, ka tām mūsu dažkārtējām šaubām, vai viens, otrs solis nav sperts par ātru, vai neapdomātu, nav bijis pamata.

Metot atpakaļ skatu, es atļaušos mazu vēsturisku perspektīvu, un man šķiet, ka tas deduktīvais ceļš, kurū ir gājis mūsu dziļi cienītais netaisnis, ir bijis tas pareizākais. Eiropā vēl nesen bija tikai nedaudz lielvalstis, un vesela rinda mazo tautu bija nebrīvas, atradās dažādāku lielvalstu jūgā. Mēs redzam, ka pēdējos 50 gados viena tauta pēc otras gūst savu pašnoteikšanos, gūst savu brīvību un nodibina valstisku neatkarību. Vai mēs to varētu izskaidrot tikai ar visu šo tautu sevišķo darbību, sevišķo apziņas un cīņas sparī? Es domāju, ka šeit runājusti līdzīgi arī vēsturiskā nenovēršamība. Iet jauns laikmets pār pasauli, laikmets, kur izšķirošs ir tautas vārds, pašnoteicošos tautu vārds. Kā franču revolūcijas laikā tika izvirzīts princips: pilsonis ir brīvs, pilsonis drīkst pašnoteikties, tā mēs pārdzīvojam laikmetu, kur uzvar jauna patiesība, un, proti, tā patiesība, ka katrai tautai ir tiesība uz savu dzīvi, uz savu pašnoteikšanos un uz valstisku izveidošanos; ja tas tā ir, tad man šķiet, ka tīri deduktīvi mēs varam teikt, ka katrai tautai ir šī tiesība. Un, ciktālu Latvijas un Igaunijas tautas ir pašnoteikušās, tik

teha, kuid tema oli küsimuse juba otsustanud kindlama veendumusega, et see ei võigi teisiti olla.

Meie mäletame palju silmapilke Albering'i seltskondlikus tegevuses, mis tiheidalt seotud meie ühingu tegevusega, ja meie mäletame, et rääkides meie eesmärkidest, esimehe silmades mitte ainult üks kord sárasid pisarad. Mäletan seda silmapilku, kui Tallinnas meile annetati Eesti-Láti ühingu esindajate poolt nende lipp. Ma mäletan tema kõnet ja see pisar, mis siis sáras tema silmas, sárab veel praegu. See väljendab sügavamast sõprust, sügavamast veendumusest, et ei ole teist teed, vaid on üks ainuke: Láti ja Eesti peavad káima ühist teed háil ja raskeil, selgeil ja tumedail páevil. Mulle náib, et ükski tema samm ei ole olnud varajane või kaalumata, olgugi, et meie vahel põhjusest kahtlesime selle üle.

Vaadates tagasi, luban enesele väikese ajaloolise perspektiivi. Mulle náib, et see deduktiivne tee, mida on käinud meie sügavalt lugupeetud esimees Albering, on olnud kõige õigem. Euroopas oli veel hiljuti ainult väike arv suurriike, kuna terve rida väikseid rahvaid polnud vabad, vaid olid mitmekesiste suurriikide võimu all. Náeme, et viimasil 50 aastail üks rahvas teise järel saab iseseisvaks, saavutab vabaduse ja loob iseseisva riigi. Kas selle põhjuseks on ainult nende rahvaste erilisel elav tegevus, eriline rahvustunde árkamine ja võitlustahe? Arvan, et siis on kaasa ráákinud ka ajalooline paratamatus. Üle maailma káib uus ajastu, mil rahva sõna on máárav. Nagu prantsuse revolutsiooni ajal oli põhilauseks: kodanik on vaba, kodanik võib ise máárata oma saatust, nii meigi elame ajastul, mil võitnud on uus tõde, see tõde, et iga rahval on õigus elada oma elu, endal máárata oma saatust ja asutada riiki. Kui see on nii, siis mulle náib, et puht deduktiivselt võime ütelda, et see õigus on igaühel rahval.

Ning kuivõrd Láti ja Eesti rahvas on ise oma saatust otsustanud, niivõrd tuleb ka loogiline otsus: ühes selle uue tõega, kui oleme kasutanud oma enese mááramise

tālu arī nāk loģisks tālāks slēdziens: reizē ar šo jauno patiesību, ja mēs esam noteikuši savu patstāvību un izlietojuši savas pašnoteikšanās tiesības, arī otrai tautai ir savas pašnoteikšanās tiesības. Tā mēs esam divu līdzīgu valstu organismi, un mums pašiem ir vienam otru jāatzīst, un tāpēc mēs nedrīkstam vest tādu politiku, kurā darītu viens otram pāri, kur viens vai otrs varētu kādas priekšrocības gūt. Līdz ar to ir skaidrs, ja mēs prasām sev pašnoteikšanos, tad tā lai ir arī mūsu kaimiņiem, un, cik tālu vēl ir varas, kas, varbūt, šo mūsu uztveri neatzīt, tiktālu mums jāstāv kopā. Un, tā tad, mēs varam visus tos vēsturiskos pienākumus nostiprināt tikai tad, ja mēs, šīs jaunās, pašnoteikušās valstis, kā brāļi, kā draugi visās lietās ejam kopā; un, ja mēs vienā momentā kur apstāsimies un neņemsim vērā kaimiņa intereses, tad otrā momentā tas notiks pret mums un, līdz ar to, sāks iert tas, kas vēsturiskā gaitā un cīņā ir iegūts, un tamdēļ es atkārtāju, ka netaika uztvere bija pareiza. Priekš Latvijas un Igaunijas draudzības, priekš Igaunijas un Latvijas brālības mums nevajaga nekādus pierādījumus, nekādas debātes. Tā ir postulāts, pamats, uz kura mums jābūvē tālāk, un šī mūsu netaika uztvere ir liels kapitāls mūsu biedrības dzīvē, un, es gribētu teikt, arī mūsu valsts dzīvē. Mūsu pienākums ir to tālāk izveidot, mūsu pienākums ir no viņa mācīties un turpināt to darbu, kuram viņš ir licis pamatu, un dažkārt neauglīgu diskusiju un debātu vietā, dažkārt, varbūt, neauglīgu pantu un formulu vietā, mums ir jāliek tā dziļā pārliecība, mīlestība un draudzība, kura bija netaikim, kā pret savu tautu — Latviju, tā pret kaimiņu tautu — Igauniju, un tamdēļ es uzaicinu visus mūsu valdes locekļus šai brīdī ņemt šo netaiku devīzi vērā, uzskatīt to kā viņa pēdējo gribu, kā viņa testamentu, un šai brīdī dot solījumu šo testamentu pildīt. "Bez Latvijas nav Igaunijas, bez Igaunijas nav Latvijas." —

õigusi, siis sellised õigused on ka teistel rahvastel. Nõnda oleme sarnaste riikide organismid ning peame ise tunnistama teineteist ja sellepärast meie ei tohi ajada säärast poliitikat, mis teeks teisele ülekohut või kus üks ehk teine saaks mingisuguseid eesõigusi. Sellega on selge, et kui nõuame omale enesemääramist, siis olgu see ka meie naabritel. Ning kui on veel võimud, mis ei arvestaks meie iseisvussega, siis peame olema üksmeelsed. Nii siis võime neid ajaloolisi kohustusi kindlustada ainult siis, kui meie, need noored riigid, käime igas asjas üht teed, kui vennad ja kui sõbrad. Kui meie mõnel silmapilgul jääme kuskile seisma ja ei pane tähele oma naabri huve, siis teisel silmapilgul sünnib see ka meie vastu ning sellega hakkaks lagunema kõik see, mis saavutatud ajaloo sündmusil ja võitlusil. Sellepärast kordan, et Albering'i mõte oli õige. Läti ja Eesti sõpruse, Läti ja Eesti vendluse tõendamiseks meie ei vaja mingisuguseid tõendusi ega vaidlusi. See on postulaat, alus, millele peame edasi ehitama, ning see Albering'i mõte on suur kapital meie ühingu tegevuses, ja ma tahaks ütelda: ka meie riigi elus. Meie kohus on seda edasi arendada, meie kohus on temalt õppida ja töötada selles suunas edasi, et viia lõpule seda tööd, millele ta on pannud aluse. Ebakasulikkude diskussioonide ja läbirääkimiste asemele, tühjade paragrahvide ja vormelide asemele peame seadma selle sügava veendumuse, armastuse ja sõpruse, mida pühendas Albering oma rahva ja riigile ja oma naaberriigi — Eestile. Sellepärast palun kõiki meie juhatuse liikmeid sel silmapilgul tähelepanna seda meie esimehe loosungit, võtta seda kui tema viimast soovi, kui tema testamenti ja töötada täitma tema viimast tahtmist. „Lätita ei ole Eestit ja Eestita ei ole Lätit!“

Pamatdomas svētrunai, izvadot A. Alberingu no Fr. Rusticana konventa dzīvokļa.

Põhimõtteid kõnele, mis peetud A. Albering'i Fr. Rusticana konvendi korterist väljasaates.

Ēbreju vēst. 13. nod. 7. un 16. pantā lasām: „Pieminiet savus vadītājus... un neaizmirstiet labu darīt un izdalīt, jo tādi upuri Dievam labi patīk.”

Ar šiem vārdiem saņemam aicinājumu: neaizmirst labu darīt. Kādēļ to neaizmirst? Tādēļ, ka katrs labs darbs ir upuris, kas Dievam labi patīk. Kas dara labu savam tuvākam, tuvākai apkārtnē, sabiedrībai un tautai, tas ir upurētājs, kas Dievam ir patīkams un kuŗu viņš atzīst par savas valstības veicinātāju. Cilvēks ar saviem labiem darbiem godina nevien to, kuŗa labā viņš tos dara, bet godina arī pašu Dievu. Labu darīt nozīmē upurēt, bet upurēt nozīmē godināt Visaugstāko, debess un zemes Valdnieku. Tādēļ to, kas neaizmirst labu darīt, Dievs atzīst un cilvēki neaizmirst.

Nelaiķis, kuŗu šodien še izvadām, lai rīt to guldītu dzimtenes smiltainē, ir sekojis šim aicinājumam un nav aizmirsis savā mūžā labu darīt. Šinī sēru brīdī varam liecināt par dārgo aizgājēju, ka arī viņš ir nesis tos upurus, kas Dievam labi patīk.

Viņa labos darbus šodien vispirms piemin nelaiķa dzīves biedre un meita. Viņš bija tām labs. Bija mīļš dzīves draugs un izpalīdzīgs kopēja ceļa gājējs. Bija gādīgs un krietns tēvs. Un tādēļ šķiršanās brīdis ir jums vissmagāks, jo zaudējat to, ko nekad atvietot vairs nevar.

Viņa labos darbus šodien piemin rustiķaņu saime, pie kuŗas viņš piederēja un kur roku rokā ar citiem strādāja un centās, lai kopīgiem spēkiem piepildītu šīs saimes devīzes par personību, kas pastāv visu laiku maiņās un sirdi, kas ir augstākais zemnieka gods. Arī tie bija labi centieni, kas gribēja panākt sevī un citos personības nemainīgumu un zemnieka sirds skaidrību.

Viņa labos darbus šodien piemin vecā un jaunā zemniecība. Viņš dedzīgi aiz-

Juudi ajaloo 13. pārtūkis 7. ja 16. salmis loeme: „Māletage oma juhatajaid...” ning ārge unustage hāād teha, sest sellised ohvrid on Jumala meelepārast.”

Nende sōnadega avaldatakse meile kutse: mitte unustada hāād teha. Mispārast seda mitte unustada? Sellepārast, et iga hāā tegu on ohver, mis on Jumala meelepārast. Kes teeb hāād oma ligimesele, ta lähemale ūmbrusele, seltskonnale ja rahvale, see on ohvritooja, kes on Jumala meelepārast, keda Ta tunnistab oma riigi edendajaks. Inimene oma hāāde tegudega austab mitte ainult seda, kelle hāāks ta neid teeb, vaid austab ka Jumalat. Hāād teha tähendab ohverdada, aga ohverdada tähendab austada Kōigekōrgemat, taeva ja maa Valitsejat. Sellepārast seda, kes ei unusta hāād teha, tunnistab Jumal ja ei unusta inimesed.

Albering, keda tāna siit ārasaadame, et homme matta kodumaa mullasse, on jārgnenud sellele kutsele ning ei ole unustanud oma elus hāād teha. Sel leina tunnil vōime ōelda kallist lahkunust, et ka tema on kandnud neid ohvreid, mis on Jumala meelepārast.

Albering'i hāid tegusid māletavad tāna esiteks tema abikaasa ja tūtar. Ta oli neile hāā. Oli armas elu sōber ning abivalmis ūhise tee kāija. Oli hoolekas ja tubli isa. Ning sellepārast on see silmapilk teile kōige raskem, sest kaotate selle, keda ei suuda keegi asendada.

Tema hāid tegusid māletab tāna rustiķaanlaste pere, kuhu kuulus ka tema ise ning kus ta tegutses kāsikāes teistega, et ūhiste jõududega saavutada selle pere loosungeid isikust, kes jāāb kindlaks aegade mūtusil, ja sūdamest, mis on talupoja kōrgem au. Ka need olid hāād pūūded, mis tahtsid saavutada, et oma ja teiste isiklus ei oleks muutlik ning et pōllumehe poja sūda oleks puhas ja selge.

stāvēja zemniecības tiesības un cīnījās par tās materiālo labklājību. Viņam pierakstāms agrārreformas izstrādāšanas un izvešanas grūtais darbs. Ar sirdsdedzību viņš cīnījās par zemnieka zemes stūrīša dzimts īpašuma tiesībām un zemnieku sētas nesadrumstalošanu. Viņš aizstāvēja privātīpašumu pret tiem, kas to neatzina. Un tas ir liels darbs. Kristīgā ētika ir atzinusi, ka garīgā dzīve un garīgā kultūra var labi plaukt un augļus nest tikai tad, kad stipra ir laicīgā kultūra un augsta ir laicīga labklājība. Ja netaisnība nekā cita laba nebūtu darījis, ka tikai cīnījies par zemniecības un visas tautas materiālo labklājību, lai uz tās varētu celties garīgā celtnē, tad arī tas tomēr ir tik liels darbs, ka nevaram noliegt tā labuma un vērtības nozīmīgumu. Viņš ar labām sekmēm ir cīnījies par ētiskiem mērķiem.

Viņa labos darbus šodien piemin arī Latvijas - Igaunijas biedrība, kuras priekšnieks viņš bija. Viņš apzinājās, ka Latvija savu neatkarību nezaudēs, ja tā nezudīs arī viņas kaimiņiem un ja ar kaimiņu — Igauniju būs saticīgas, draudzīgas un patiesīgas attiecības. Viņš darīja visu, lai latviešu un igauņu ieroču brālība pārvērstos abu tautu kultūras draudzībā un lai abas tautas viena otrā izjustu un atzītu uzticāmu sabiedroto. Šo netaisnā darba lauku iezīmē miers un draudzība. Bet tāds darbs ir labs un svētīgs.

Labos darbus, kurus tas neaizmirsas darīt, pieminēs vēl daudzi citi, radi un draugi, organizācijas un kaimiņi, pieminēs valsts un pašvaldības iestādes un visa latviešu tauta.

Tādēļ mums jāseko arī otram aicinājumam: pieminēt savu vadītāju. Vārds pieminēt slēpj sevī trīs domas. Pirmkārt pieminēt nozīmē atcerēties ar pateicību. Pateiksimies netaisnībai par visiem viņa labiem darbiem un pūlīņiem. Mūsu pateicības vārdi lai viņu pavadā pēdējā ceļojumā uz dzimteni. Otrkārt pieminēt nozīmē atcerēties ar piedošanu. Piedosim viņa kļūdas un sapratīsim viņa maldus. Ikviens, kas darbu dara, arī kļūdas.

Tema haid tegusid mäletavad täna vana-ja noorpõllumehed. Ta kaitses energiliselt põllumajanduse huve ja õigusi ning võitles põllumeeste materjaalise hääkäekäigu eest. Tema sai hakkama maareformi väljatöötamise ja elluviimise tööga. Südamlikkusega võitles ta põllumehe pärisomanduse õiguste ja põllumehe talu tervikluse eest. Ta kaitses kodaniku eromandust nende vastu, kes seda ei tunnistanud. Ning see on suur töö. Kristlik eetika on tunnistanud, et vaimne elu ja vaimne kultuur võivad hästi areneda ja kasu tuua ainult siis, kui on kõrge ilmalik kultuur ja kui on hää ilmalik käekäik. Kui Albering ei oleks teinud midagi muud hääd, kui ainult võidelnud põllumajanduse ja kogu rahva materjaalse hääkäekäigu eest, millel võiks kasvada vaimne kultuur, siis on seegi juba nii suur töö, et keegi ei või eitada selle hääduse ja väärtuse tähtsust. Ta on hääde tagajärgedega võidelnud ka eetiliste eesmärkide eest.

Ta haid tegusid mäletab täna ka Läti-Eesti ühing, mille esimees ta oli. Ta teadis, et Läti ei kaota oma iseseisvust, kui see ei kao tema naabritel ning kui naabri — Eestiga on hääd, sõbralikud ning lähedased vahekorrad. Ta tegi kõik, et lätlaste ja eestlaste relvadesõprus muutuks mõlema rahva kultuurisõpruseks ning et mõlemad rahvad tunneksid ja tunnustaksid teineteist kui ustavat liitlast. Albering'i selle tööpõllu tähtsamad omadused on rahu ja sõprus. Kuid selline töö on hää ning kasulik.

Haid tegusid, mida ta ei unustanud teha, mäletavad veel paljud teised, sugulased ja sõbrad, organisatsioonid ja naabrid, riigi- ja omavalitsusasutised ning kogu Läti rahvas.

Sellepärast peame tähelepanema ka teise kutse: mäletada oma juhatajat. Sõnas mäletama peitub kolm mõtet. Mäletama tähendab esiteks — mäletama tänuga. Täname Albering'i kõikide tema hääde tegude eest. Meie tänu sõnad saatku teda viimasel teekonnal kodumaale. Mäletama tähendab ka mäletada andestades. Andestame temale ta vead ning katsume arusaada tema eksitusi. Igaüks, kes teeb tööd, teeb ka vigu. Aga unustagem nad

Bet aizmirsīsim tās un pidosim. Mūsu piedošanas skati lai viņu pavada mūžībā. Treškārt pieminēt nozīmē atcerēties ar sekošanu viņa labai priekšzīmei. Neaizmirsīsim to priekšzīmi, ko viņš mums atstājis.

Māc. Dr. Alb. Freijs.

ning andestagem. Meie andestavad silmad saatku teda igavesse ellu.

Viimaks tähendab mäletama ka elada tema hää eeskuju järel. Ärgem unustagem seda hääd eeskuju, mis ta meile on jätnud.

Õpet. Dr. Alb. Freijs.

Artura Alberinga pēdējais ceļš. Artur Albering'i viimane teekond.

1. maija rītā, kad Rīgas ielās valdīja svētku pacilātība, pie netaisnības klusā mierā galvas noliekt ieradās draugi, tuvākie darba biedri, Saeimas deputāti un sabiedrisko organizāciju darbinieki — visi, kas strādādami kopā ar Alberingu bij redzējuši un cienījuši viņa lielo enerģiju, lielās spējas un panākumus, sajuzdami robu, kāds tagad paliekas aiz viņa. Arī no laukiem bij ieradusās daudzas zemnieku delegācijas ar Zemnieku Savienības zaļajiem karogiem, nodot Alberingam, kā dedzīgam zemnieku cīnītājam, latviešu zemnieku pēdējos sveicienus.

"Fraternitas Rusticana" konventa dzīvoklis bij pavadītāju pārpilns. Klāt ministru kabinets ar ministru prezidentu K. Ulmani priekšgalā, Saeimas priekšsēdētājs Dr. Kalniņš un vicepriekšsēdētājs K. Pauļuks, Zemnieku Savienības centrālā valde un frakcija, Rīgas pilsētas galva H. Celmiņš, Latvijas bankas padomes priekšsēdētājs A. Kliive, valdes locekļi Bandrēvičs un Ozoliņš, Zemes bankas pārvaldnieks H. Dzelziņš, bij. valsts prezidents G. Zemgals, bij. ministru prezidenti A. Bļodnieks un M. Skujenieks, daudzi Saeimas deputāti, universitātes profesori un citi. No diplomātiskā korpusa klāt Igaunijas sūtniecība un konsulāts pilnā sastāvā ar sūtni Menningu priekšgalā, Francijas sūtnis Tripjē un Polijas sūtnis Bečkovičs. Tāpat ieradusies Latvijās - Igaunijas biedrības valde ar zv. adv. M. Antonu un O. Nonāci priekšgalā. Plkst. pus 5 ieradās valsts prezidents A. Kviesis ar kundzi. Pēc P. Ašaka izpildītās melodeklamācijas un pavadītāju kopīgas dziesmas "Cilvēks mīļš

1. maijā hommikul, kui Riia tēnavail valitses pidulik vaimustus, Albering'i sōbrad, lāhemad kaastōolised, seimi liikmed ja silmapaistvad seltskonnategelased — kōik, kes temaga koos tōōtades, olid nāinud ja austama ōppinud tema suurt energiat, suuri andeid ning saavutusi, nūūd aga valusalt tundes seda suurt kaotust, — lāksid tema vaikse kirstu juurde jumalaga jātma. Maalt oli saabunud pāālinna hulk pōllumeeste delegatsioone Lāti Pōllumeeste liidu roheliste lippudega, et tuua Albering'ile, kui pōllumeeste tulisele vōitlejale, lāti pōllumeeste viimase tervituse.

„Fraternitas Rusticana“ konvendi korter oli inimesi tāis. Kohal olid: ministrite kabinett ministerpresidendi K. Ulman'iga eesotsas, seimi esimees Dr. P. Kalnin ja abiesimees K. Pauļuks, Pōllumeeste liidu keskjuhatus ja seimi rūhm, Riia linnapea H. Celmin, Lāti panga nōukogu esimees A. Kliive, juhatusē liikmed Bandrevits ja Osolin, Riigi Maapanga valitseja H. Dselsits, end. riigipresident G. Semgals, endised ministerpresidendid A. Bļodnieks ja M. Skujenieks, hulk seimi liikmeid, ūlikooli professorid ja teised. Diplomaatlikust korpusest olid tulnud Eesti saatkond ja konsulaat tāies koosseisus saadik Menning'uga eesotsas, Prantsuse saadik Tripjē ja Poola saadik Bečkovič. Samuti oli kohal Lāti - Eesti ūhingu juhatus vann. adv. M. Anton'i ja O. Nonats'iga eesotsas. Kell pool viis saabus riigipresident A. Kviesis abikaasaga.

Pārast nāitleja P. Ašak'i melodeklamatsiooni ja saatjate ūhist laulu, ōpetaja

nu atkal kluss“, izvadišanas vārdus teica māc. Dr. Alb. Freijs, ņemdams savai runai par pamatu Jaunās Derības vārdus: „Pieminat savus vadītājus, neaizmirstat labu darīt un izdalīt, jo šādi upuri Dievam labi patīk.“ Izjusti viņš runāja par Alberinga darbu un to lielo zaudējumu, ko tagad sajūt viņa ģimene, latviešu zemniecība, visa latviešu tauta, kā arī kaimiņu valstu tuvināšanās darbs, kuram Alberings ar sirdi nodevās. Pēc „Zemes Spēka“ kora dziesmām un svētīšanas vārdiem šķirstu noguldīja uz bēru automobiļa, aiz kura sastājās pavadītāju pulks.

Vairāku simtu pavadītāju lielais gājiens, apstādamies pie nelaika kādreizējām darba vietām — Saeimas, Zemes bankas, ārlietu un zemkopības ministrijas, devās pa Rīgas ielām, ar 23 zemnieku zaļajiem karogiem vidū, pa Brīvības ielu uz Gaisa tiltu, kur Vidzemes šosejā apstājās. Notika svinīga un aizkustinoša atvadišanās. Karogi nostājās goda sardzē un cauri viņiem lēnām izslīdēja bēru auto. Noliekušies karogi salūtēja, nododami aizgājējam pēdējo sveicienu. Tad pavadītāji, atsegtām galvām, tālu ar skatiem uz šosejas pavadīja auto. kurš devās prom no Rīgas. Kad klusajā maija naktī sēru brauciens bija sasniedzis Āraižus, baznīcas tornī sāka skanēt zvans, bet kad īsi pirms pusnakts šosejas priekšā iemirdzējās Cēsu ugunis, viņam atsaucās turienes Jāņa baznīcas zvans. Sēru braucienu Cēsīs sagaidīja zemnieku delegācija, nododama lielajam darbiniekam pēdējos sveicienus.

Rūjienā, pie Virķenu muižas, kur griežas ceļš uz Alberinga māju pusi, nelaiki gaidīja goda vārti, un klusu, atsegtām galvām viņu saņēma Rūjienas zemnieki un lauksaimniecības skolas audzēkņi. Agrā rīta stundā lielais valstsvīrs un Virķenu Klāvu saimnieks sasniedza savas mājas, lai viņu istabās vēl pēdējo reizi atdusēdamies pārļautu iso rīta cēlienu.

Pēcpusdienā, bērinieku pilnās istabās, sākās izvadišana. Pie zārka stāvēja "Fraternitas Rusticana" goda sardze un izvadišanas vārdus sacīja Rūjienas dienvidu draudzes mācītājs Bachs. "Ko tu bēdājies, mana dvēsele, un esi nemierīga

Freijs ūtles ārasaatmise sōnad, vōttes oma kōne aluseks Uue Testamendi salmi: „Māletage oma juhatajaid, ārge unustage hāād teha, sest sellised ohvrid on Jumala meelepārast“. Sūdamlīkult rāākis ta Albering'i tōōst ja sellest suurest kaotusest, mida praegu tunneb tema perekond, lāti pōllumehed, kogu rahvas ja ka naaberriikide sōprustōō, mida Alberings tegi sūdamest. Pārast "Zemes Spēks" koori laulude ja pūhendamise sōnade kirst asetati leinaautosse, millele jārgnes suur saatjate hulk.

Mitmest sajast saatjast koosnev pikk leinarong peatus Albering'i endiste töökohtade — seimi, Riigi Maapanga, välisja pōllutōōministeeriumi juures, liikus siis pōllumeeste 23 rohelise lipu saatel Vabaduse tānavat mōōda Ōhu sillani, kus Vidseme maantel jāi jālē seisma, kus teostus pidulik ja liigutav jumalagajātmine. Lipud asusid teeāārde auvalvele ja leinaauto liikus tasa nende vahel edasi. Lippude vajudes allapoole nad andsid āra oma viimase tervituse. Paljastatud peadega saatsid jumalagajātjad pilkudega veel kaua leinaautot, mis mōōda maanteed sōitis ikka kaugemale Riiast.

Kui vaikel mai ōōl leinaauto oli jōūd-nud Araisi lāhedale, hakkas kiriku tornis helisema leinakell. Kui keskōōl eel maanteel hakkasid sārama Vōnnu tuled, siis kōlasid sāālt vastu Jaani kiriku kurvad kellahelid. Vōnnus oli leinarongile vastu tulnud pōllumeeste delegatsioon, tuues suurele riigitegelasele oma viimaseid tervitusi.

Ruhjas, Virkeni mōisa juures, kus tee pōōrab Albering'i tallu, ootas kadunut auvārav ja Ruhja ūmbruse pōllumehed ning pōllutōōkooli ōpilased. Oli juba varase hommiku tund, kui suur riigimees ja Virkeni Klavi talu peremees jōūdis koju, et sāāl veel viimast korda puhata selle pāeva lōunani.

Pāālelōunat oli saabunud suur hulk saatjaid ja algas jumalateenistus. Kirstu juures seisis „Fraternitas Rusticana“ auvalve ja ārasaatmise sōnad ūtles Ruhja lōuna-

iekš manis. Cerē uz Dievu un es viņam pateikšu par manas dvēseles pestīšanu!“ — Ar šiem vārdiem mācītājs pamatoja savu sirsnīgo un izjusto atvadišanas runu, salīdzinādams bēdas, kas šodien mūs visus tik dziļi pārņēmušas, ar plūdiem, ko pats Dievs sūtījis, lai aizvestu dvēseli uz mūžīgo miera ostu.

koguduse ūpetaja Bach. „Miks sa kurvastad, minu hing, ja oled rahutu mu sees. Looda Jumala pāāle ja mina ūtlen temale minu hinge pāāstmisest“. Nendel sōnadel pōhjendas ūpetaja oma sūdamliku ja kaasakiskuva jumalagajātmise kōne, vōrrel-des meie selle pāeva sūgavaid muresid veeupputusega, mida saatnud Jumal ise, et

Karogi liecas pār Alberinga kapu.
Lipud vajuvađ ūle Albering'i haau.

Mājas pagalmā saimnieku gaidīja viņa audzētie zirgi, jūgti bēru ratos, lai aizvestu to kapu kalnā. Bēru procesijas priekšgalā brauca "Fraternitas Rusticana" prezidijs ar sērās tītu karogu, bet aiz bēru ratiem apm. 25 pajūgos nelaiķa tuvākie radi un draugi un 15 automobiļos delegācijas ar vaināgiem un karogiem no Rīgas.

viia inimese hinge igavese rahu sadamasse.

Talu ōues ootasid peremeest tema kasvatatud hobused, et viia teda leinavankris matusepaigale. Leinarongi ees sōitis „Fraternitas Rusticana“ juhatuš leinalipuga, leinavankri jārel 25 sōidukis Albering'i lāhemad sugulased ning sōbrad ja 15 au-

Pie Virķenu muižas netaiķi sagaidīja Rūjienas lauksaimniecības skolas audzēkņi ar dziesmu un dziļas pateicības pilnos vārdos atvadījās skolas pārzinis agr. Reveliņš.

Kad bērū gājiens devās Rūjienā, tur atsegtām galvām stāvēja laužu pilnas ielas. Visa Rūjiena bij sagatavojusies savā krietnā dēla un lielā valsts darbinieka cienīgai pavadīšanai pēdējā gaitā. Ielas bij kaisītas skujām un pie daudziem namiem karogi nolaisti pustumastā. Pie zemkopības biedrības nama, — vienas no vecākām biedrībām Latvijā, kurā Alberings nenogurstoši darbojies kopš savām jaunības dienām un kurās goda biedrs viņš bija — gājienu sagaidīja ar sēru maršu Rūjienas ģimnāzijas audzēņu orķestrs un ar dziesmu saviesīgās biedrības koris, bet goda sardzē stāvēja ģimnāzijas audzēkņi un tālāk vesela rinda tuvākās un tālākās apkārtnes zemnieku un sabiedrisko organizāciju delegācijas ar sērās tītiem karogiem un vainagiem.

Vairāki simti mazo skolnieču un skolnieku sagaida bērū gājienu un viņu rindas, sākdamās šaipus draudzes skolas, nobeidzās tālu aiz baznīcas, kurās tornī dimd zvans. Tas ir skaists un aizraujošs moments, kādu mazie jaunieši parāda aplūsušām valsts vīram, kurā domas un darbi piederēja savai tautai un reizē ar to arī viņas jaunatnei, rādīdami tai cildenu un dižu piemēru.

Tad gājiens pa lielceļu dodas uz vairāk kā 2 klm. no Rūjienas attāļajiem Jaunskudrītes kapiem. Tās ir lielākās bēres, kādas šī pilsēta jebkad piedzīvojuši un kas nostājas līdzās lieliem tautas sēru gājieniem galvas pilsētā. Laužu straume plūst pa lielceļu ar pusotra klm. garumā, ap 50 vainagus nes zārkam pa priekšu un aiz viņa plīvo karogi.

Jaunskudrītes kapsētas piekalnē gaida vaļējs kaps. Blakus savam, pirms dažiem gadiem mirušajam tēvam, Artūrs Alberings te apgulsies savas dzimtenes zemē. Zemnieku - rūjieniešu rokas ielaiž viņu kapā.

„No šūpuļa līdz kapam, ceļš īss, nav jāsteidzās. Kā novītušām lapām, mums jā-

tos delegatsiooniid pārgadega ning lippudega Riiast.

Virķeni mōisa juures seisid Ruhja pōllu-tōōkooli ōpilased, lauldes leinalaulu, kuna koolijuhataja agr. Reveliņš tānusōnadega jāttis lahkunu jumalaga.

Ruhjas ootas leinarongi suur rahvahulk, mis tāitis kōik tānavad. Kogu Ruhja tah-tis saata oma parimat poega ja suurt riigi-tegelast viimasele teele. Tānavad olid kaetud kuuse okstega ja paljudel majadel lehvisid lipud poolmastis. Pōllumeeste seltsi maja juures — mis on ūks vane-maid organisatsioone Lātis, kus Albering on vāsimata tōōtanud oma nooruspōlvest saadik ja mille auliige ta oli — ootas leina-rongi leinamarsiga Ruhja ģimnaasiumi ōpilaste orķester ja seltskondliķu ūhingu laulukoor lauluga, kuna auvalvel seisid ģimnaasiumi ōpilased ja kaugemal terve rida pōllumeeste ja seltskondliķkude or-ganisatsiooniide delegatsioone leinaloori peidetud lippude ja pārgadega.

Kihelkonnakooli juures auvalvel seisab mitu sada selle kooli vāikest ōpilast ja nende read, alates siinpool kooli, lōpevad kaugel sālpool kirikut, mille tornis heliseb kell. See on ilus ja liigutav moment, kui need vāikesed lapsed avaldavad puhkusele lāinud riigimehele viimast au, kuna selle suure mehe mōtted ja tōōd kuulusid tema rahvale ja sellega ka noorsoole, jāādes te-male suureks ning hāāks eeskujuks.

Siis liigub leinarong maanteed mōōda Jaunskudrite surnuaiale, mis asub Ruhjast 2 klm. kaugusel. Need on suurimad matused, mīda see linn kunagi nāinud ning oma suuruselt on nad vōrdsed suurte rahva leinarongidega pealinnas. Rahva vool liigub teel umbes 1½ klm. pikkuselt, kirstu ees kantakse 50 pārga, kuna jārel lehvivad paljud lipud.

Jaunskudrite surnuaial, māēkūnkā, ootab haud. Sinna, isamaa mullasse, maetakse Albering oma isa kōrvale. Ruhja pōllumeeste kāēd lasevad kirstu hauda.

Saatjate laulu jārel ōpetaja Bach ūtleb matusekōne, vōttes sellele aluseks Saa-

krīt, jābeidzās. Bet zeme atkal atdos, ko zeme ņēmusi, un jaunā spēkā zaļos, kas nāvē grimuši . . .“ — Pēc bērinieku dziesmas māc. Bachs saka kapa runu, likdams tai par pamatu Zāmuela grāmatas vārdus: "Cilvēks redz, kas priekš acīm, bet tas Kungs uzlūko sirdi!" — Dziļas sēras tinas ap šo kapu, pie kura stāv visi Alberinga cilts locekļi, visi rūjienieši un domās visi latviešu zemnieki un visa latviešu tauta. Jo Alberings bij vīrs, kas Rūjienas vārdu darījis plašu un pazīstamu. Viņš ir liels un krietns Rūjienas dēls, dedzīgs tās mīlotājs, kuram likās, ka nekur saule nespīd tik silti, kā nekur, ļaudis nav tik mīli kā še. Bet mīļa viņam tāpat bij visa tauta un zeme. Viņš stāvējis pie Latvijas šūpuļa un palīdzējis to izaudzināt. Tie ir darbi, ko mēs redzam priekš acīm, bet no Dieva mēs gribam izlūgties iespēju saredzēt arī viņa sirdi. Sirdi, kas tik karsti pukstēja Alberinga krūtīs, sirdi, kas visa piederēja viņa darbam un šis apslēptais sirds cilvēks ir dargs priekš Dieva!

Nokrīt trīs pirmās smilšu sauļas kapā, met pēdējās zemes sauļas pavadītāji un dziesmai skanot kaps aizveras. Pēc piederīgo atvadīšanās, Saeimas prezidijs vārdā vainagu noliek Saeimas sekretārs J. Kauliņš, sacīdams: „Arturs Alberings jau pirmskara laikos daudz darīja zemnieku labā, daudz strādāja Latvijas valsts dibināšanā, tāpat visu šo laiku nenogurstoši darbodamies, sevišķi zemnieku organizēšanā un mūsu valsts pamata — lauksaimniecības stiprināšanā. Kā Tautas Padomes, Sattversmes Sapulces un triju Saeimu locekli un darbinieku, Saeimas prezidijs viņu piemin dziļā pateicībā un kā atzinības zīmi noliek šo vainagu.“

Zemkopības ministrs Budže atvadās ministru kabineta vārdā: "Pēc Alberinga sēro visa latviešu zemniecība un tauta. Viņš bij liels un nenogurstošs darbinieks. Viņam piederēja lielā agrārreformas izstrādāšana. Tad būdams valdības un zemkopības resora priekšgalā, Alberings veica lielo sēklas labības apgādāšanu lauksaimniekiem plūdu un neražas gados. Bet ir vēl kāds liels Alberinga darbs —

mueli raamatu sōnad: "Inimene nāeb seda, mis tal silmade ees, aga Jumal vaatab sūdant." Suur kurbtus valitseb selle haau ūmber, mille juures seisavad kõik Albering'i suguvōsa liikmed, kõik ruhjalased ning mōttes kogu Lāti pōllumehed ja kogu Lāti rahvas, sest Albering oli mees, kes tegi Ruhja nime tuntuks ja kuulsaks.

Ta oli suur ja tubli Ruhja poeg, kes palavalt armastas oma sūnnikohta, kellele nāis, et pāike ei paista kuskil nīi soojalt, et inimesed ei ole kuskil nīi armsad, kui siin. Kuid samuti ta armastas ka kogu maad ja rahvast. Ta seisis Lāti riigi hālli juures ja aitas teda kasvatada. Need on ta tōōd, mida nāeme oma silmadega, aga Jumalalt tahame paluda jōudu nāha ka tema sūdant. Sūdant, mis nīi palavalt tuksus Albering'i rinnas, sūdant, mis kuulus tema tōōle ja see sūdame inimene on kallis Jumalale!

Hauda langesid kolm esimest liiva peotāit, mullaga viskavad viimaseid tervistusi saatjad ja laulu kōlades haud vajub kinni igaveseks. Pārast omakste jumalagājātmist, asetab seimi juhatuse nimelpārja sekretār J. Kauliņš, ōeldes: „Artur Albering tegi juba enne maaailmasōda pōllumehe hāāks palju tōōd. Ta tegutses ka Lāti riigi loomisēl ja kogu aeg tegi vāsīmata tōōd, isēāranis organisēerides pōllumehi ja pūūdes kindlustada meie riigi alust — pōllumajandust. Kui Rahva Nōukogu, Asutava Kogu ja kolme seimi liiget ja tegelast māletab teda seimi juhatust sūgava tānuga ning asetab selle pārja.“

Pōlluminister Budže jātab jumalaga ministrīte kabinetī nimel:

Albering'i jārel leinab kogu lāti rahvas ja pōllumehed. Ta oli suur ja vāsīmata tegelane. Tema saavutus on suure maa-reformi vāljatōōtamīne. Olles valitsuse ja pōllutōōministeeriumi eesotsas, Albering muretses pōllumeestele kŭlviseemet vee-utuse ja ikalduse aegadel. On veel ūks suur tōō, mida Albering tegi — ta pūūdis ūhendada kogu Lāti rahvast, kuna tema teadis, et omavaheline vaen ei vōi edendada rahvahāākāēkāiku ja ta tegi kōike, et sem-

cenšanās panākt vienotu latviešu tautu, jo viņš saprata, ka neiecietība nevar sekmēt tautas labklājību un viņš darija visu, lai zemgals, latgals, sēlis un kūrs, visi justos kā viens. Dižais latvju dēls! Tu atdusies dzimtenes smiltīs, bet tavi darbi tautā nezudīs!“

Tad sirsniņus piemiņas vārdus sacīdami vainagus noliek Igaunijas un Francijas sūtniecību priekšstāvji. No Zemes bankas valdes, padomes un darbiniekiem atvadās H. Dzelziņš: „Alberings milēja dzimto sētu, milēja visu latviešu zemi. Viņš saprata, ka zemi mīlēt, tas prasa pastāvīgas rūpes, upurus un lielus darbus. Un viņš atrada spēkus celt šo zemes mīlestību ar lieliem darbiem. Dievs un cilvēks pašķīra viņam šo ceļu un pēdējā laikā Zemes bankā strādādam, viņš redzēja, ka viņa jauneklā sapni — palīdzēt zemniekiem piepildās vislielākā mērā. Nevienam viņš negāja garām, negribēdams palīdzēt!“

Zemnieku Savienības centrālās valdes un darbinieku vārdā, vainagu nolikdams, atvadījās partijas vicepriekšsēdētājs A. Kliive: „Viens no lielākiem un redzamākiem zemnieku darbiniekiem pašos spēka gados aicināts atstāt darba vietu. Džiļi skumst zemnieki pie viņa kapa, bet divkārt džiļi skumst organizētie zemnieki un partija, kuŗas priekšgalā viņš tik dedzīgi un neatlaidīgi, un ar tik plašu vērienu strādājis, būdams drošsirdīgs un nelokāms savos uzskatos un katrā savā solī priekš viena mērķa — Latvijas nacionālas, daiļas un spēcīgas! Par 3 lietām zemnieki viņam ir sevišķi pateicību parādā: par agrārreformu, kas deva dzimto zemes stūrīti simts tūkstošiem latviešu bezzemnieku un tikai tagad, kad Alberings jau iet vēsturē, jaunie zemnieki sapratīs, ko tie ar Alberingu ir zaudējuši: Otrkārt — lauksaimniecības likumi, pie kuŗu izveidošanas un izvešanas Alberings strādāja un kuŗu aizvējā tagad lauksaimnieki dzīvo. Treškārt — zemnieku organizēšanas darbs. Godbijībā lieksim galvas pie šī kapa, izlūgdamies Visu Varenajam Likteņu lēmējam, kuŗam labpaticis Alberingu nelaikā aizsaukt pie

gallane, lettgallane, ja kuuralane oleksid ūks mees. Suur Lāti poeg! Sa puhkad juba kodumaa mullas, kuid sinu tööd ei kao!“

Siis asetavad südamlikkude sõnadega pārgi Eesti ja Prantsuse saatkondade esindajad. Maapanga juhatuselt, nõukogult ja tegelastelt jättis jumalaga H. Dselsits: „Albering armastas oma isatalu, armastas kogu Lätimaad. Ta teadis, et maa armastamine nõuab alalist hoolitsemist, ohvreid ning suuri töid. Tema leidis jõudu tõsta seda armastust suurte töödega. Jumal ja inimesed valmistasid temale seda teed ja viimasel ajal, töötades Maapangas, ta nägi, et tema noorpõlve unistus — põllumeeste abistamine — läheb täide kõige suuremal määral. Ta ei läinud kellegist mööda, ei jätnud kedagi abita!“

Lāti Põllumeeste Liidu keskjuhatusē ja tegelaste nimel asetas pārja partei abiesimees A.Kliive: „Ūks suurimaid ning silmapaistvamaid põllumeeste tegelasi on töölt āra kutsutud. Sūgavat leina tunnevad põllumehed tema haua juures, āga mitu korda rohkem leinavad organiseeritud põllumehed ja partei, mille eesotsas on ta energiliselt vāsimatult ja laiaulatuslikult tōōtanud, olles julge ning kōikumatu oma vaadetes ja astudes īga sammu ūhe eesmārgi saavutamiseks — rahvusliku, tuģeva, ilusa Lāti eest! Kolme asja eest vōlgnevad põllumehed temale īseāranis suurt tānu: maareformi eest, mis andis oma maatūki saja tuhandele lāti maatameestele ja ainult praegu, kus Albering kuulub juba ajalukku, noored põllumehed saavad aru, mis nad on kaotanud Albering'iga. Teine — põllumajanduse seadused, millede vāljatōōtamise ja elluviimise juures Albering on suurt vaeva nāinud, ja millede kaitsel Lāti põllumehed praegu elavad. Kolmas — põllumeeste organiseerimise tōō. Langetame pāād selle haua juures suurima lugupidamisēga, paludes Jumalalt, kes on hāāks arvanud kutsuda Albering'i oma juure, et ta ei vōtaks meilt enneaegselt teisi põllumeeste juhte ja tegelasi!“

Põllumeeste Liidu seimi rūhmalt aseta-
vad pārja rahvasaadik J. Birsnieks ja J.

sevis, lai viņš vismaz tikpat nelaikā neaizsauc citus zemnieku vadoņus un darbiniekus!

No Zemnieku Savienības frakcijas noliek vainagu dep. J. Birznieks un J. Mežaraups. „Šodien mūsu skumjas iet pāri visam,” atvadīdamies saka J. Birznieks, „jo mēs guldām vīru, kas apkopdams savas mājas un rūpēdamies par savu ģimeni uzskatījis par pienākumu iet arī tai darbā, kas tautai vajadzīgs. Saeimas frakcija, kaut arī pēdējā laikā Alberings nedarbojās tās vidū, tomēr izjutis viņa zaudējumu, jo viņa padoms bij visur nepieciešams. Šis padoms bij īsts, nācis no lauku sētas, saaudzis ar zemes spēku.

No „Brīvās Zemes” redakcijas savam mīļajam līdzstrādniekam vainagu nolika un atvadījās redaktors J. Druva: „Tava darba mīlestība un pienākuma apziņa ir cildens paraugs, kā mums pašiem izpildīt savu darbu. Tu paliksi un dzīvosi mūsos gaišā piemiņā!”

No „Fraternitas Rusticana” filistru biedrības runāja tiesnesis Salmiņš: „No pirmām dienām tu biji rustikaņu vidū, augi mūsu dzīvē, un audzināji līdzī mūs. Tavs gars un tavas idejas rustikaņu saimē kuplos joprojām.” No zemkopības ministrijas darbiniekiem atvadījās dir. Grāvs, cildinādams Alberingu kā krīetnu un taisnu priekšnieku. No Latvijas bankas atvadījās dir. Stalbovs.

No Latvijas - Igaunijas biedrības plašā, sirsnīgā un izjustā, dziļas nožēlas pilnā runā atvadījās O. Nonācs: Bez tā lielā un neatsveramā darba, ko Alberings darija Latvijas valsts labā, viņa sirds piederēja arī latviešu tautas tuvināšanai ar kaimiņu tautu. Nav Latvijas bez Igaunijas un nav Igaunijas bez Latvijas” — tāda bija Alberinga devīze. Viņš bija mūsu biedrības pirmais un vienīgais priekšnieks, un dziļas nožēlas un neatsveramu zaudējumu mēs tagad sajūtam ar viņa nāvi. Alberings savā darbā un šī darba nozīmē salīdzināms ar tautas atmodas laikmeta lielo darbinieku Krišjāni Valdemāru, kurš mudināja: „Braucat, latvji, jūriņā, krājat zeltu pūriņā!”, kamēr Alberings mudināja latviešus piegriezties zemei un kopt to, lai vairotu savu labklājību, lai būtu droša

Mežaraups. „Meie tänane lein puudutab kōiki,” ütles jumalaga jättes J. Birsnieks,“ sest meie matame hauda mehe, kes hoolitsedes oma talu ja perekonna eest, pidas oma ülesandeks teha ka seda tööd, mida nõuavad rahva huvid. Olgugi, et viimasel ajal Albering ei töötanud seimi rühmas, meie tunneme siiski valusalt tema kaotust, kuna tema nõu oli igalpool tarvilik. Alati andist ta meile hää nõu, mis oli tulnud maalt ning oli kokkukasvanud maa jõuga.

„Brīvā Zeme” toimetuselt tõi oma arm-sale kaastöölisele pärja ja jättis jumalaga peatoimetaja J. Druva: „Sinu tööarmastus ja vastutustunne on hääks eeskujuks, kuidas peame tegema oma tööd. Sa jääd meie südameis ja mälestusis elama!”

„Fraternitas Rusticana” vilistlaste ühingu kõneles kohtunik Salmin: „Esimehilt päevilt sa olid rustikaanlaste keskel, kasvasid meiega ning kasvatasid meid. Sinu vaim ja sinu ideed püsivad rustikaanlaste peres igavesti.” Põllutöoministeeriumi tegelastelt jättis jumalaga dir. Graavs, mäletades Albering’i kui hääd ja unnustamatut ülemat.“ Lāti pangalt jätis jumalaga dir. Stolbov.

Lāti - Eesti ühingult pikas, südamlikus, kaasakiskuvass ja täis sügavat leina kõnes jättis jumalaga O. Nonats: „Vaatomata sellele suurele ja tähtsale tööle, mida Albering tegi Lāti riigi hääks, tema süda kuulus ka lāti rahva lähendamisele naaberahvastega. „Ei ole Lätit Eestita ja ei ole Eestit Lätita — see oli Albering’i loosung. Tema oli meie ühingu esimene ja ainus esimees ja meie tunneme nüüd sügavat leina, et surm on toonud meile nii suure kaotuse. Albering’i võime võrrelda rahva ärkamisaja suure tegelase Krišjan Valdemar’iga, kes juhatus lähendamisele mereasjandusse, mis võiks tuua meile palju kasu. Albering pöörass lätlaste tähelepanu maale ja soovitas harida maad, et suurendada oma sissetulekuid, et rahva ja riigi tulevik oleks kindel. Meie kaotame Albering’i surmaga suure tegelase ja tubli riigimehe ja ainult nüüd, kui Albering kuulub juba ajalukku, meie hakame nägema tema suurt tähtsust. Rahva armastus ja rahva

valsts un tautas nākotne. Krietnu darbinieku un lielu valsts vīru mēs zaudējam ar Alberinga nāvi un tikai tagad, kad Alberings jau pieder vēsturei, mēs visā pilnībā izpratīsim viņa īsto nozīmi un svaru. Tautas mīlestība un tautas žēlabas pavada cēlo Latvijas dēlu! Dusi saldi dzimtenes zemē!” No Igaunijas - Latvijas biedrības vainagu nolika konzuls Rozenfelds, sacīdams īsus, sirsnīgus pieziņas vārdus. Tam sekoja vēl vesela rinda delegāciju ar vaināgiem un runām, kopskaitā 60.

Runātāju un vainagu virknei noslēdzoties, karogi atvadīdamies noliecās pār kapu un viņu nesēji trīsreiz apgāja ap to. Beigās rustikaņu saime ar sērās tito karogu nostājās pie sava filistra kapa kopas, nodedzinādama „Integer vitae”.

Saule rietēja, kad lielā un plašā bērū ceremonija beidzās. Zem ziedu un vainagu kalna, kapu nogāzē dusēdams palika netaisnīgs, kuŗa pēdējo gājienu pavadīja tik lielas, dziļas un patiesas sēras.

H.

lein saadavad suurt Lāti poega!” Eesti-Lāti ūhingult asetas pārja konsul Rosenfeldt,öldes lühikese, südamliku mälestuskõne. Järgnes veel terve rida delegatsioone pärgade ja kõnedega — kogusummas 60.

Kui lõppes kõnelejate ja pärgade rida, vajusid lipud üle lilledega kaetud künka ja nende kandjad läksid kolm korda ümber haa. Lõpul võttis aset oma vilistlase puhkepaige juures rustikaanlaste pere, lauldes „Integer vitae”.

Päike läks juba looja, kui lõppes suur ja laiaulatuslik matuste tseremoniaal. Lillede ja pärgade alla jäi puhkama kadunu, keda tema viimasel teekonnal saatis nii suur, sügav ja tõsine lein.

H.

Cēsu kauju atcerei.

Võnnu lahingute mälestuseks.

Vēl agris rīts. Nav cēlies pat i cīrulis.
Du-dū, du-dū pie gultas iepīkst tālrunis.
— Kas runā? Komandieris? Klausos!

Saprotu! Tūlit!

— Šurp zirgu!

Izlūki uz priekšu, lēkšos, marš!

Un tumsā vijās teka, sakustējās

krūms. —

Uz bateriju es, uz punktu*) jāja

Dūms**).

Tik tagad nojautām, ka atkal sāksies

karš,

ka kaujas karogus būs atkal vaļā tīt.

un tēvuzemes dēlu milu pierādīt.

Bet rīts aust glāstošs, silts un noslēpumu pilns...

Man sakarsušo seju veldzē dzidra gaisa
vīln's. —

On hommiktund. Ei kōla taeva all veel
lōokese toon.

Tu—tu, tu—tu mu laual piuksub telefon.

Kes rāāgib? Juht? Ma kuulen! Arusaan!

Ja ruttan!

Siia hobune!

Nüüd, mehed, edasi, marss! Rutem,
rutem!

Ja pimedusest läbi läks meil pikk ja
kitsas tee.

Ma ratsutasin patareisse, ja punkti*)
ruttas Duums**).

Nüüd alles oli selge meil, et sōda algab
jälle,

Et lahinglippe kandma peame,

Et isamaad me kaitsma läheme.

*) Artilerijas novērošanas punkts.

**) 2. Cēsu baterijas virsleitnants V. Dūms.

*) Kahurvāe vaatluspunkt.

**) 2. Võnnu patarei ülemlleitnant V. Duums.

*

Tad sākās... Z-z-z-trā-trach! Bij pir-
mais sveiciens dots.
Mēs atbildējam spēji. Vaļā vērās
un naida liesmas splāva saniknots
mūsu tāļšāvējs.

Bet svaru kausi svērās
Uz otru pusi... Gāzēs smacējošās
bij viņu viltus pilnais aprēķins.
Ar bagātīgu dižgabalu skaitu
tie kaujai teica pirmo laimes gaitu.
Un tad, kad saule bij jau labā gabalā —
pār kaujas lauku spārnus izplēta
dziļš klusums. Ko tas nozīmē
mums nav neviena, izskaidrot kas spētu:
ar štābu pāršauts vads, ar punktu*) ir
tas pats.
Bet redzu — aulēkšo šurp jātnieks,
vēsti nes:
„Jums priekšā fronte raūta, rotas
atkāpušās,
jel vediet bateriju prom! Tā pavēle no
štāba.“
Ai vārdi šausmīgie! Kā viņi sirdi
žņaudz!
Bet karavīram gudrot daudz nav ļauts.
Ir jāsteidzas.
Karsts saules skūpstu kvēls
bij mierinājums tāļš, bij mierinājums
vēls — —

*

Un atkāpamies mēs.
Bet drīzi vien no jauna
mūs atkal ieraudzīja vizuļošā Rauna.
Še draugi — igauņi bij kuplā skaitā
klāt
un ienaidniekam teica: vairs ne soli!
Stāt!
Mums atkal acīs dedza dzirkstošs
prieks —
bij projam baigā nakts un — sakauts
ienaidnieks.
Viņš aizrāvās par daudz, tam gavilēja
sirds,
tam šķita uzvara jau droša rokā mirdz,
bet nelaimīgs bij viņa laimē sāktais
rīts — —
Mēs pirmās neveiksmēs tad mācījamies
sist

Kuid hommik on nii ilus, soe ja saladusi
tāis...
Ning rasked mõtted keerlevad meil päis.

*

Siis algas... S—s—s—tra—trah!
Meil anti esimene tervitus.
Me vastasime neile kohe,
Ning lahti läksid meie kahurid
Ja vaenutuld nad sülgasid.
Ah, õnn läks siiski nende poole...
Nad saatsid meie gaasi voole,
See oli nende kavalus.
Neil oli suurem kahurite arv,
Ja täienes ka nende õnne sarv
Kõik järsku vaikseks jäi.
Ei saanud sellest aru keegi
Mis ootamatult hävitanud võitlusleegi,
Ei olnud ühendust meil staabiga
Ja sidemed on katkend punktiga*.)
Ning siis, kui päike läks ju looja,
Siis meie poole ruttas sõnumitetooja:
„Teil ees on rinne läbimurtud
Ja kõik on juba taganemishoos,
Te viite patarei hüüd ära!“
Oh sõnad koledad!
Kui õudselt südant rõhuvad nad mull!
Ei ole aega, sõdur, arutleda sull:
Pead ruttama!
Küll palav oli päikse suudlus teel,
See siiski mind ei rahuldand ja kurvaks
jäi mu meel...

*

Me taganesime.
Ei läinud aga aega kuigi kaua,
Kui nägime me juba jälle Rauna.
Sääl sõbrad — eestlased ju olid ees
Ja meiega nad tulid kui üks mees.
Meil jälle sãras silmis rõõm,
Sest vaenlane sai võidetud ja kadus
pime öö.
Saks arvas, et tal vaprad väed,

šo laimē apskurbušo ienaidnieku
un viņam vajadzēja krist!
Bet arī daudziem mums karsts saules
skūpstu kvēls
bij mierinājums lieks, bij mierinājums
vēls...

V. Skaistlauks

1919. g. jūlijā.

Et vōit on temal juba kāes,
Kuid õnnetuks sai õnnes algatatud päev,
Me vaenlast lōime nii, et langema ta pidi!
Küll palav oli pākse suudlus teel,
Meist paljud aga olid lahkunud, ja kurvaks
jāi mu meel...

V. Skaistlauks.

1919. a. juulil.

Cēsu kauju gaita. Võnnu lahingu käik.

15. gadus atpakaļ latvju tauta pārdzīvoja bezcerību un tragisma pilnu laikmetu, kas viņai draudēja atnest jaunu verdzību un to pakāpeniski iznīcināt. Smagas brūces latvju tautai sita padomju valdības šausmīgais terora režīms, kas turpinājās 5 mēnešus. Kad tas 22. maijā izbeidzās, Latvijai šķita pienākušas saulainas prieka dienas. Bet kas tā domāja, rūgti pievilās. Vietējie muižnieki kaldināja jaunus tālu ejošus plānus par pasaules karā un revolūcijas laikā pazaudētās varas atjaunošanu. Viņi loloja cerības no jauna nostiprināt Latvijā savas vidus laikos iegūtās privilēģijas, kuŗas pat liberālākie krievu gubernātori, — kad tie iepazinās ar Baltijas provinču apstākļiem — un nepārdeva savu pārliecību par materialiem labumiem, — atrada tās par kaitīgām plašāku tautas masu labklājības pacelšanai. Muižniekiem bij nodomā izvest dzīvē plašus kolonizācijas plānus, kas latviešu zemniekiem atņemt katru iespēju savā dzimtenē kļūt par zemes īpašnieku. Šo savu nolūku realizēšanai muižnieku rīcībā atradās ar Vācijas ieročiem labi apgādāts karaspēks — landesvērs. Muižnieku iespaidu sfairā stāvošais landesvēra komandērs Flečers nesūtīja vis landesvēru sakautās sarkanarmijas vajāšanai austrumu virzienā, kur pret lielinieku armiju cīnījās igauņu un latviešu pulki (starp citu, 1. Valmieras pulks un pulkveža Baloža brigādes daļas), bet raidīja to uz ziemeļiem, kur darbojās Ziemeļlatvijas karaspēks un mūsu sabiedroto igauņu armijas daļas. Tāds vācu landesvēra vadības solis atklāja viņu

15 aastat tagasi elas Lāti rahvas üle lootuset ja traagilise ajastu, mis ähvardas talle tuua uue orjaaja ning rahva enda hävitada. Sūgavaid haavu lāti rahvale lōi nōukogude valitsuse hirmsa terrori-režiim, mis kestis 5 kuud. Kui see 22. mail lõpes, siis nāis, et Lātīle on saabunud pāksepaistelised rōõmupāēvad. Kuid kes nii mōttes, see pētuss rāngasti. Kohalikud mōisnikud septsesid uusi, kaugeleulatuvaid plaane maailmasōja ja revolutsiooni ajal kaotatud vōimu tagasisaamisest.

Nad lootsid, uuesti kindlustada Lātis oma keskajal saavutatud eesōigusi, mida laiade rahvahulkade kākāīgule kahjulikud leidsid olevat isegi liberaalsemad vene kubernerid, kui nad olid tutvunenud Balti provintsīde oludega ja kui nad ei mūinud oma veendumusi materjaalse kasu eest. Mōisnikud tahtsid elluviia suuri kolonizatsiooni plaane, mis pidid vōtma lāti pōllumehelt viimase vōimaluse saada omal kodumaal maaomanikuks. Nende eesmärkide realiseerimiseks oli mōisnikude korralduses Saksa relvadega hāsti varustatud sōjavāgi — landesveer. Mōisnikude mōju all olev landesveeri juhataja Fletscher ei saatnud landesveeri punavāe vastu ida suunas, kus enamlaste sōjavāe vastu vōitlesid lātlaste ja eestlaste sōjavāe osad (muuseas ka 1. Volmari polk ja kolonēl Balodis'e brigadi osad), vaid saatsid teda pōhjapooles, kus tegutses Pōhja-Lāti sōjavāgi ja meie liitlase Eesti sōjavāe osad. Selline saksa landesveeri juhatusē samm paljustas nende tōsiseid kavatsusi. See nāitas, et saksa mōisnikude suurim vaenlane ei ole mitte enamlaste sōjavāgi, mis

istos nolūkus. Tas liecināja, ka vācu muižnieku galvenais ienaidnieks nav lielinieku armija, — tā viņus vairs neinteresēja, — bet viņi pielika visus spēkus latviešu un igauņu bruņoto spēku salaušanai, lai no jauna abas tautas kalpinātu skaitliski niecīgās muižnieku korporācijas savtīgo nolūku sasniegšanai. Ka landesvērs uz latviešiem un igauņiem neturēja labu prātu, liecināja viņu terora piesātinātā darbība, kurā nevarēja saskatīt naidu pret atsevišķām personām, bet tanī jau izpaudās izrēķināšanās tieksmes pret latvju un igauņu nācijām.

Bet katra darbība rada pretdarbību. Tā arī šoreiz. Latvju tauta un viņas ziemeļu kaimiņi — igauņi, kam ar latviešiem bij vienādas vēstures gaitas, izaicinājumu pieņēma un pieteica muižnieku landesvēram cīņu uz dzīvību un nāvi. Abu tautu nacionālie bruņotie spēki apvienojās kopējai cīņai ar melno bruņinieku un sarkano armiju.

Igauņu 3. divīzija, kopīgi ar 2. Cēsu pulku, vajājot lielinieku panikā bēgošās karaspēka daļas, sekoja tām pa karstām pēdām, lai tās nepagūtu sakārtoties un uzsākt pretdarbību. 30. maijā 2. Cēsu pulks, nākdams no Rūjienas, sasniedza Valmieru. Kāda pulka nodaļa 31. maijā ienāca Cēsīs. Tur 1. jūnijā ieradās arī pulks pulkveža-leitnanta Kr. Berķa vadībā. 2. jūnijā Cēsīs mēģināja ienākt arī vācu landesvēra avangards, bet latviešu karaspēka vadība tam aizrādīja, ka Cēsīs aizņēmis latviešu garnizons un ka tāpēc vāciešu ienākšana Cēsīs nav vajadzīga. Landesvēra nodaļa novietojās Kārļa muižā, Cēsu tuvumā. Bij redzams, ka vācieši tomēr grib Cēsīs ieņemt, lai iegūtu šē atbalsta punktu tālākām operācijām, un gata-vojās uz kauju.

Tāda arī notika 6. jūnijā, kad pulksten 1 naktī landesvērs uzbruka 2. Cēsu pulkam, kas atradās Līvu pagasta robežās. Pulkam nācās pieņemt kauju ļoti neizdevīgos apstākļos. Pulka rīcībā bija daudz maz apmācītas tikai 3 rotas; no jaunmobilizētiem un neapmācītiem kareivjiem un Valmieras un Cēsu skolu jaunatnes dienu pirms kaujas pulks saformēja nelielas komandas un tās piedalīja pulkam. Pulka komandiera rīcībā toreiz skaitījās ap 700

neid ei huvitanudki enam, vaid nad kasutasiid kogu oma jõu Lāti ja Eesti relvastatud jõudude purustamiseks, et uuesti suruda mõlemad rahvad oma alla väiksearvulise mõisnikude pere isiklikkude eesmärkide saavutamiseks. Landesveeri suhtumist lätlastesse ja eestlastesseiseloostas nende terroriline tegevus, milles ei avaldunud vaen üksikute isikute vastu, vaid milles väljendusid nende kättemaksu püüded Lāti ja Eesti rahvuse vastu.

Kuid iga mõju kutsub esile vastumõju. Nii oli siingi. Lāti rahvas ja tema põhjanaaber — eestlased, kelledega lätlasid olid ühised saatused minevikus, võtsid vastu nende väljakutse ja kuulutasid mõisnikkude landesveerile võitluse elu ja surma päale. Mõlema rahva rahvuslikud sõjaväed ühenised ühiseks võitluseks nii musta rüütli kui ka punase sõjaväe vastu.

Eestlaste 3. divisjon, ühes 2. Võnnu polguga, tagaajades enamlaste paanikas põgenevaid sõjaväe osasid, oli neil kannul, et nad ei saaks endid korraldada vastupanuks. 30. mail tuli 2. Võnnu polk Ruhjast ja jõudis Volmarini. Üks polgu rühm saabus 31. mail Võnnu. Sinna ilmus 1. juunil ka kolleitm. Kr. Berkis'e juhatusel olev polk. 2. juunil katsus Võnnu linna sisse tulla ka saksa landesveeri eelvägi, kuid lāti sõjaväe juhatus teatas sellele, et Võnnus on juba lāti garnisoon ning sellepärast ei ole sakslaste asumine Võnnu tarvilik. Landesveeri osa jäi Kaarli mõisasse, Võnnu lähedusse. Oli näha, et sakslased tahavad Võnnu vallutada, kus neil oleks hää toetuspunkt edaspidiseiks võitlusiks, ning valmistusid lahinguks. See toimuski 6. juunil, kui kell 1 öösi algas landesveeri päälitung 2. Võnnu polgule, mis asus Liivi valla piirides. Polk pidi lahingu vastuvõtma väga halbades tingimustes. Polgus oli ainult 3 enamvähem õppuse läbi teinud roodu: vastmobiliseeritud õpetamata sõduritest ning Volmari ja Võnnu kooliõpilastest moodustati üks päev enne lahingut väikseid rühme ja nendega täiendati polku. Polguülema korraduses oli seekord 700 tääki, 17 automaatpüssi ning 78 ratsameest 3 raske kuulipildujaga. Selliste jõududega asus polk 3½ kilomeetrit pikale rindele. Ühen-

durkļi ar 17 **patšautenēm** un 78 jātnieki ar 3 smagiem ložmetējiem. Ar tādiem spēkiem pulks ieņēma 3 ar pus kilometrus garu fronti. Sakaru līdzekļu trūkuma dēļ pulka štābu neizdevās savienot ar visām rotām, trūka arī kareivju — **sakarnieku**. Stipri sajūtams bij arī lauku artilērijas trūkums, jo igauņu bruņotie vilcieni (Nr. 2. un Nr. 4), kas atsteidzās Cēsu pulkam palīgā, atradās 200 kareivji ar 2 lielgabaliem un 16 ložmetējiem, bet viņi nespēja visu kaujas lauku apšaudīt.

Kaujas sākumā landesvērs atklāja spēcīgu lielgabalu, ložmetēju, mīnumetēju šauteņu uguni pa visu 2. Cēsu pulka fronti. Pēc pulksten 7 rītā landesvērs savu uguni koncentrēja pret pulka vidējo kaujas iecirkni, vēlāk to pārnese uz kreiso spārnu. Pēc tādās uguns sagatavošanas darba ienaidnieks pārgāja uzbrukumā, bet to ar šauteņu uguni Cēsu pulkam izdevās likvidēt. Tad savukārt pārgāja uzbrukuma mūsu labais spārns, bet zem ienaidnieka koncentrētas uguns tas bij spiests atkāpties, galvenā kārtā tāpēc, ka cīņā krita viņa komandieris virsleitnants Veitmanis.

Pulkā ienāca ziņas, ka ienaidnieks koncentrē spēkus Katrinas muižā; pulka štābs mēģināja stāties sakaros ar igauņu bruņoto vilcienu, bet izrādījās, ka tas no Cēsīm aizbraucis uz Lodes staciju. Tas latviešu stāvokli pasliktināja un deva ienaidniekam iespēju pāriet uzbrukumā. Tam sekmju tomēr nebij, jo mūsu spēki turējās varonīgi. Tad ienaidnieks mēģināja sarīkot apiešanas manevru, lai mūsējos piespiestu atkāpties. Apiešanas mēģinājuma likvidēšanai pulka komandieris izsūtīja pēdējās rezerves; tās ar sajūsmu devās cīņā un pašaieliedzīgi, zem stipras ienaidnieka uguns noturēja pozīcijas dažas stundas. Bet tā kā apiešanai landesvērs izlietoja prāvus spēkus un apdraudēja mūsu **aizmuguri**, tad Cēsu pulka komandieris 6. jūnijā, pulksten 13, pavēlēja atstāt Cēsi un atkāpties uz Raunas upi.

6. jūnija kaujā Cēsu pulkam krita 1 virsnieks un 12 kareivji, bet ievainoja 1 virsnieku un 36 kareivjus.

Landesvēra uzbrukuma sākumā igauņu 3. divīzijas daļas — 3., 6. un 9. kājnieku pulki ar 1., 3., 4. un 6. baterijām gatavo-

dusabinōude puudumise tōttu ei olnud polgu staabil vōimalik ūhendust luua kōikide roodudega, puudusid isegi sōdurid - sipedidajad. Valusalt tunti ka vālja kahurvāe puudumist, sest Eesti soomusrongides (Nr. 2. ja Nr. 4.), mis tulid Vōnnu polgule abiks, oli küll 200 sōdurit 2 kahuri ja 16 kuulipildujaga, kuid nad ei jõudnud ūksindā tulistada kogu rinnet.

Lahingu algul avas landesveer marulise kahuri-, kuulipilduja-, miiniviskaja- ja püssitule kogu 2. Vōnnu polgu rindele. Kell 7 hommikul kontsentreeris landesveer oma tule polgu keskmise osa pāale, kuid hiljem suunis sōlle pahemale tiivale. Sellise ettevalmistuse jārgi, vaenlane asus tormijooksule, kuid Vōnnu polgul lāks korda seda likvideerida püssitulega. Siis algas omakorda pāāletungima meie parem tiib, kuid vaenlase kontsentreeritud tule all pidi taganema pāāmiselt sellepārast, et vōitluses langes tema juhataja ūlemleitnant Veitmanis.

Polk sai teate, et vaenlane kogub jõude Kadrina mōisas; polgu staap katsus saada ūhendust Eesti soomusrongiga, kuid selgus, et see oli sōitnud Vōnnust āra Lode jaama. See asjaolu tegi lātlaste seiskorra halvemaks ning andis vaenlasele vōimaluse pāāletungiks, millel siiski ei olnud tulemusi, kuna meie vāed vōitlesid sangarikult. Siis katsus vaenlane ūmberhaaramise manōōvriga sundida meid taganemisele. Selle katse likvideerimiseks saatis polguūlem viimased tagavarad, kes vaimustatult lāksid vōitlusse ja ennastsalgavalt hoidsid vaenlase tule all positsioone oma kāes mitu tundi. Kuna vaenlane oli kasutanud ūmberhaaramise manōōvriks suuri jõude ning āhvardas meie seljatangust, siis kāskis Vōnnu polguūlem 6. juunil kell 13 jätta Vōnnu ja taganeda Rauna jōeni.

6. juuni lahingus langes Vōnnu polgust 1 ohvitser ja 12 sōdurit, kuna haavati 1 ohvitseri ja 36 sōdurit.

Landesveeri pāāletungi ajal eestlaste 3. divisjoni osad — 3., 6. ja 9. jalavāe polgud 1., 3., 4. ja 6. patareiga valmistusid minekuks Krustpilsī suunas, olles Vōnnust 25—50 kilomeetrit kaugusel.

jās iešanai Krustpils virzienā un no Cēsim atradās 25—50 kilometrus.

Gen. J. Laidoners.
Kindr. J. Laidoner.

Kad Igaunijas armijas virspavēlniekam Laidoneram kļuva zināms landesvēra uzbrukums Cēsim, viņš apturēja 3. divīzijas gājieni uz Krustpili un deva rīkojumu vērsties pret vācu landesvēru.

7. jūnijā 6. igauņu kājnieku pulks nomainīja Cēsu pulku pie Raunas. Viņš aizgāja atpūtā un novietojās Liepas muižas rajonā, lai papildinātu spēkus un sagatavotos izšķirošām cīņām. Igaunu 3. divīzijas daļas ieņēma šādu kaujas līniju: Stalbe — Vidriži — Dukuli — Raunas upes labais krasts — Veselauska — Bērzu krogs — Līča krogs.

Igaunu 6. pulka frontē 8. un 9. jūnijā norisinājās kaujas darbība. Igauni mēģināja ieņemt Cēsi, bet landesvērs savukārt tiecās forsēt Gauju.

10. jūnijā Cēsis ierādās Francijas, Anglijas un Amērikas savienoto valstu mili-

Kui Eesti sõjaväe ülemjuhataja Laidoner sai teada landesveeri pääletungist Vönnule, ta keelas 3. divisjonile mineku Krustpilsile ning käskis sellel minna sakslaste landesveeri vastu.

7. juunil asus 6. eesti jalaväe polk Vönnu polgu asemele Rauna juures. Viimane läks puhkusele ja võttis aset Liepa mõisa ümbruses, et täiendada jõude ja valmistuda otsustavaiks lahinguiks. Eesti 3. divisjoni osad asusid järgmisel lahinguliinil: Stalbe — Vidriži — Dukuli — Rauna jõe parem kallas — Veselauska — Beersi kõrts — Liitsi kõrts.

Eesti 6. polgu rindel oli 8. ja 9. juunil lahingutegevus. Eestlased katsusid vallutada Vönnu linna, kuid landesveer üleminna Koivast.

Gen.-maj. N. Rēks.
Kindr.-maj. N. Reek.

tāro misiju pārstāvji, viņi pieprasīja kara darbības pārtraukšanu un pamiera noslēgšanu. Notikušās sarunās abas naidīgās puses vienojās noslēgt pamieru uz 10 dienām.

Vācieši izmantoja pamiera laiku papildu spēku savākšanai un visnekautrīgākās aģitācijas dzišanai pret igauņu un latviešu karaspēku. Niedras valdības vārdā viņa izplatīja uzsaukumus („Latvju tautai“), kuros latviešus kūdīja pret igauņiem un deva padomu, kā no tiem atbrīvoties; vācu lidmašīnas kaisīja proklamācijās Ziemeļlatvijas karaspēka ieņemta teritorijā un mēģināja dabūt kareivju un iedzīvotāju simpātijas savā pusē. Lielu panākumu tādai propagandai nebij, bet zināmu iespaidu tomēr atstāja. Naidīgu aģitāciju pret igauņiem vācu landesvēra virsvadonis grafs fon der Golcs ievadīja Somijā, kur viņam kopš 1918. g. bij nodibināti sakari un kur viņš guva panākumus pie somu jēgeriem. Bet Ziemeļlatvijas karavīri nepalika atbildi parādā. Viņi savukārt izgatavoja uzsaukumu (vācu valodā) landesvēra karavīriem un to pārsūtīja pāri fronteļ. Ziemeļnieki uzaicināja landesvēristus turpināt kopēju cīņu pret lieliniekiem un neatbalstīt muižnieku dēkaino politiku.

Ar speciālu uzsaukumu pie saviem bijušiem cīņu biedriem landesvērā un dzelzsdziņvīzijas daļās griezās rotmistrs O. Goldfelds, kas 1918. g. beigās iestājās landesvērā, bet jau 1919. g. marta vidū dažādu nesaskaņu dēļ ar Flečerū, viņš atstāja landesvēru un iestājās Ziemeļlatvijas armijā. Viņš bijušos kaujas biedrus brīdināja no baronu viltīgiem nolūkiem un arī no Vācijas junkuriem ar grāfu Golcu priekšgalā, „Ne vieniem, ne otriem nerūpot lielinieku apkarošana, ne tautas plašāko slāņu labklājība, bet viņus interesējot personīgo labumu iegūšana un privilēģiju nodrošināšana.

Pamiera laikā grāfs Golcs pielika visas pūles landesvēra spēku pastiprināšanai, lai tas sekmīgi spētu cīnīties ar igauņu-latviešu apvienoto karaspēku, jo landesvērs bij viens pats par vāju muižniekiem vēlamo panākumu iegūšanā. Uz Cēsu fronti nevarēja nosūtīt visu landesvēru, bet daļa bij jāatstāj Rīgā garnizona die-

10. juunil saabusid Vōnnu Prantsuse, Inglise ja Ameerika ūhendriikide sōjavāelise misjoni esindajad. Nad nōudsid sōjategevuse lōpetamist ja vaherahu sōlmist. Pārast lābirāākimisi otsustasid mōlemad vaenlased sōlmida vaherahu 10 pāevaks.

Sakslased kasutasid vaherahu aja uute jōudude kogumiseks ūhtlasi kōigehābematumalt agiteerides lātlaste ja eestlaste sōjavāe vastu; Niedra valitsuse nimel nad laotasid laiali lendlehti („Lāti rahvale“), milledes āssitasid lātlaste eestlaste vastu ja andsit nōu, kuidas nendest vabaneda. Saksa lennukid pillusid lendlehti Pōhja-Lāti sōjavāe valdusel olevale territōoriumile ja katsusid vōita sōdurite ja elanikke sūmpaatiad. Sāārasel propagandal ei olnud suuri tulemusi, kuid jātīs siiski teatava mōju. Saksa landesveeri ūlemjuhataja krahv fon der Golz alustas vaenulikku kihutustōōd eestlaste vastu ka Soomes, kus tal olid hāād vahekorrad 1918. aastast saadik, ning kus tal oli poolehoidjaid soome jāāgrite hulgas. Pōhja - Lāti sōjavāelased aga ei jāānud vastust vōlgu. Nad valmistasid omaltpoolt ūleskutse (saksa keeles) landesveeri sōduritele ja saatsid selle ūle rinde. Pōhjalased kutsusid landesveerlasi algama ūhist vōitlust enamlaste vastu ja loobuma mōisnikude poliitikat toetamast.

Erilise ūleskutsega oma endiste kaasvōitlejate poole landesveeris ja rauddivisjonis pōōrdus rotmister O. Goldfeld, kes 1918. aasta lōpul oli landesveeri mees, kuid juba 1919. a. mārtsi keskel tuli sālēt āra, kuna tal oli juhtunud arusaamatused Fletscher'iga, ja astus Pōhja - Lāti sōjavākke. Ta hoiatas oma endisi kaasvōitlejaid parunite kavaluse eest, ning ka Saksa junkrute eest krahv Golz'iga eesotsas. Ei ūhele, ega teisele ei ole tāhtīs enamlaste vastu vōitlemine ega rahva laiemate kih-tide hāākāēkāik, vaid neid huvitavad ainult isiklikkud asjad ja oma eesōīguste kindlustamine.

Vaherahu ajal tegi krahv Golz kōik landesveeri jōudude suurendamiseks, et vōidelda Eesti-Lāti ūhendatud sōjavāēga, kuna landesveer ūksinda oli liig nōrk, et saa-

nesta pildīšanai un pulkveža Baloža brigādes daļu uzraudzīšanai. Baloža brigādei landesvēra vadība neuzticējās un sagaidīja no tās puses visādus pārsteigumus. Tādi arī neizpaliktu, ja brigāde nebūtu no landesvēra vadības atkarīga bruņojuma apgādes ziņā; brigādes rīcībā bij tikai 2 lielgabali, ložmetēju skaits stipri ierobežots, municijas krājumi mazi. Īsi pirms Cēsu kaujām landesvēra 2 rotas ielenca Baloža brigādes štābu Rīgā, Stabu ielā Nr. 19, un gatavojās to atbrūņot un apcietināt. Pateicoties pulkv. Baloža diplomātiskai veiklībai konfliktu izdevās novērst, bet attiecības ar landesvēru palika ļoti saspīlētas. Tāpēc arī kļūs saprotams, kāpēc Cēsu kauju laikā Rīgā stāvēja stiprs vācu garnizons. Ja tam būtu bijis iespējams piedalīties Cēsu kaujā, tad kaujas iznākumi varēja būt arī citādi. Lai atvietotu Rīgā paliekošās landesvēra daļas, grāfs Golcs viņa virspavēlniecībā stāvošās dzelzsdīvīzijas daļas uz 2 nedēļām ieskaitīja landesvērā un nūsūtīja tās uz Ziemeļlatvijas fronti. Landesvēra un piekomandētās dzelzsdīvīzijas daļas grāfs Golcs apvienoja vienā vadībā, fiktīvi ieceļot Niedras kabineta kara ministri Dr. T. Vankinu par Latvijas armijas virspavēlnieku un par viņa štāba priekšnieku ģen. Timrotu, bet par faktisko rīkotāju palika pats Golcs. Šis farss bij viņam vajadzīgs, lai ārvalstīs radītu iespaidu, itkā Ziemeļlatvijas karaspēks ir sadumpojies un pacēlis ieročus pret valsts likumīgo varu. Šai komēdijai uzlika kroni Niedras ministru kabineta lēmums par landesvēra komandiera Artūra Flečera uzņemšanu Latvijas pavalstniecībā.

Kad grāfs Golcs bij savu spēku pārgrūpēšanu nobeidzis, viņš pavēlēja tiem pāriet uzbrukumā 19. jūnijā pulksten 8 rītā.

Kaujas priekšvakarā vāciešu spēki bij šādi sagrupēti:

Landesvēra daļas — Jāņu muižas — Priekuļu un Drabežu rajonā, bet dzelzsdīvīzijas daļas — Inčukalnā un pie Raganu kroga.

Landesvēra spēcīgāka daļa — 900 līdz 1000 vīru lielais triecienu bataljons — atradās Rīgā pulkveža Baloža brigādes daļu uzraudzīšanai un Cēsu kaujās nepiedalījās.

vutada mōisnikele tarvilikke tulemus. Kogu landesveeri ei olnud vōimalik saata Vōnnu rindele, kuna osa nad pidid jātma Riiga garnisooni ūlesannete taitmiseks ja kolonel Balodis'e brigaadi osade valvamideks. Landesveeri juhatus ei usaldanud Balodis'e brigaadi, ning ootas selle poolt kōiksuguseid ūllatusi. Need poleks jāānud tulemata, kui brigaadi relvastu saamine ei oleks olenenud landesveeri juhatusēst. Brigaadil oli ainult 2 kahurit, vāga vāhe kuulipildujaid ja vāiksed laske-moona tagavarad. Enne Vōnnu lahingut landesveeri 2. rood piiras sisse Balodis'e brigaadi staabi Riias, Stabu tēn. Nr. 19. ning valmistustemalt relvade āravōtmiseks ja vangistamiseksi. Tānu kol. Balodis'e diplomaatile, ōnneūstus konflikti kōrvaldada, kuid vahekorrad landesveeriga jāid teravaks. Sellest ongi arusaadav, mispārast Vōnnu lahingu ajal seisis Riias suur saksa garnisoon. Kui sellel oleks olnud vōimalik osavōtta Vōnnu lahingust, siis lahingu tulemused oleksid vōinud olla ka teistsugused. Riiga jāāvate landesveeri osade asendamiseksi krahv Golz arvestas landesveerisise tema kāsutuse all oleva rauddivisjoni osad kaheks nādalaks ning saatis need Pōhja - Lāti rindele. Landesveeri ja rauddivisjoni osad ūhendas krahv Golz ūhe juhatusē alla, fiktiiivselt kinnitades Niedra kabineti sōjaministri Dr. T. Vankin'i Lāti sōjavāē ūlemjuhatajaks ja tema staabi ūlemaks kindral Timrot'i, kuna tegelikuks korraldajaks jāi Golz ise. See farss oli temale tarvilik et tekitada vālisriikides muljet, nagu oleks Pōhja-Lāti sōjavāgi tōstnud māsū ja astunud relvadega riigi seadusliku vōimu vastu vālja. Sellele komōōdiale krooniks tuli Niedra ministrite kabineti otsus landesveeri ūlema Artur Flētscher'i vastuvōtmisest Lāti kodakondsusesse.

Kui krahv Golz oli lōpetanud oma vāgde ūmberpaigutamisē, kāskis ta neil minna pāāletungile 19. juunil kell 8 hommikul.

Lahingu eelōhtul olid sakste vāed jārgmiselt gruppeeritud:

Landesveeri osad — Jaani mōisa — Priekuli ja Drabesi raionil, rauddivisjoni osad — Intsukalnas ja Ragani kōrtsi juures.

Latviešu — igaunu karaspēks tai pašā laikā ieņēma šādas izejas pozīcijas: jaunsaformētais igaunu 9. kājnieku pulks (926 durkļi) — Salacgrīvas — Limbažu rajonā; 6. igaunu kājnieku pulks (1987 durkļi un 28 zobeni) uz Gaujas labā krasta no Raunas upes grīvas līdz Raiskuma tiltam; 2. Cēsu pulks (1480 durkļi un 12 jātnieki) — uz Raunas upes kreisā krasta Jaunraunas rajonā; 3. igaunu kājnieku pulks (1241 durklis un 18 zobeni) — Vārnu māju — Veselauskas — Bērzu kroga — Skuju pusmuižas līnijā.

Bez tam dažādās latviešu komandantūrās skaitījās 160 durkļu lielas komandas, igaunu bruņotais vilciens Nr. 1. ar 195 durkļiem, bruņotais vilciens Nr. 3 ar 171 durkļi; Tallinnas atsevišķais eskadrons — 65 zobeni, Plan — Dubrovska eskadrons (75 zobeni, 40 durkļi).

Tā tad Cēsu kauju priekšvakarā igaunu — latviešu apvienotā karaspēkā skaitījās 6106 durkļi un 198 zobeni, kurus atbalstīja 26 lielgabali, 64 smagie ložmetēji un 113 patšautenes. Pieskaitot klāt 200 vīrsniekus, igaunu — latviešu grupā pirmā kaujas dienā varam skaitīt ap 6500 karotāju, bet tā kā pa kaujas laiku 3. igaunu divīzijai pienāca kā pastiprinājumi vairākas karaspēka daļas, kurās skaitījās 1199 durkļi, 10 lielgabali, 31 smagais ložmetējs un 35 patšautenes, — tad visā visumā minētās grupas karotāju kopskaitu varam vērtēt uz 7500 vīru lielu.

Noteiktu ziņu par vācu bruņoto spēku sastāvu trūkst, bet ņemot vērā to karaspēka vienību normālo sastāvu, kas piedalījās kaujā, varam teikt, ka viņu rindās varēja būt arī ap 7500 vīru.

Tā tad abām karotāju pusēm bij vienāds spēku samērs, bet vācu pusē totiesu bij pārāki kaujas tehniskie līdzekļi.

1. Valmieras pulks Cēsu kaujā nepiedalījās, jo viņš, kopīgi ar igaunu 2. divīziju, vajādams lielinieku armiju, jau 5. jūnijā sasniedza Krustpili un ieņēma pozīcijas pret lielinieku armiju.

Kā jau augstāk norādījām, vācu karaspēks ievadīja uzbrukumu 19. jūnijā pulksten 8 no rīta. Dzelzsdivīzijas grupas komandiers Blankenburgs no Inčukalna virzījās uz Limbažiem un pret vakaru sasniedza Vidrižu muižu, atspiezdams 9.

Landesveeri jūlisem osa 900—1000 meheline pataljon seisis Riias Balodis'e brigaadi osade jārelvalvamiseks ja ei vōtnud osa Vōnnu lahingust.

Lāti - eesti sõjavägi seisis samal ajal järgmistel positsioonidel: vastmoodustatud Eesti 9. jalaväe polk (926 tääki) — Salatsgriva — Lemsalu raionis; 6. Eesti jalaväe polk (1987 tääki ning 28 mõõka) Koiva paremal kaldal Rauna jõesuust Raiskumi sillani; 2. Vōnnu polk (1430 tääki ja 12 ratsameest) Rauna jõe pahemal kaldal Jaunrauna raionis, 3. Eesti jalaväe polk (1241 tääki ja 18 mõõka) — Varna talu — Veselauska — Beersi kõrts — Skuja poolmõisa liinil.

Pääle selle mitmes lāti komendantuuris oli 160 täägiga rühmad, Eesti soomusrong Nr. 1. 195 täägiga, soomusrong Nr. 3. 171 täägiga, Tallinna üksik eskadron 65 mõõgaga, Pland-Dubrovski eskadron (75 mõõgaga ja 40 täägiga). Nii oli Vōnnu lahingu eelõhtul eesti - lāti ühises sõjaväes 6106 tääki ja 198 mõõka, 26 kahurit, 64 rasket kuulipildujat ja 113 automaatpüssi. Juurearvates 200 ohvitserid, oli Eesti-Lāti sõjaväes esimesel lahingu päeval umbes 6500 meest, kuna aga lahingu ajal Eesti 3. divisjon sai juurde tagavarajõude, milledes oli 1199 tääki, 10 kahurit, 31 rasket kuulipildujat ja 35 automaatpüssi, siis võime meie sõjaväe kogusummat hinnata 7500 mehele.

Meil ei ole küll kindlaid andmeid saksa relvastatud jõudude koosseisust ja arvust, kuid tähelepannes nende sõjaväe osade harilikku koosseisu, mis osa võttis lahingust, võime öelda, et nende ridades võis olla ka umbes 7500 meest.

Nii oli mõlemal poolel ühesugused jõud, kuid sakslastel olid palju paremad tehnilised sõjaabinõud.

1. Volmari polk ei võtnud osa Vōnnu lahingust, kuna ta ühes Eesti 2. divisjoniga, tagaajades enamlasti, jõudis juba 5. juunil Krustpils ja jäi sinna positsioonidele enamlaste vastu.

Nagu juba ülal mainisime, sakste sõjavägi algas pääletungi 19. juunil kell 8 hommikul. Rauddivisjoni grupi juhataja

pulka priekšpostenus. Dabūdamā zināt par Blankenburga panākumiem, uzsāka gājienu Straupes virzienā kāda cita dzelzsdīvīzijas grupa majora Kleista vadībā. 20. jūnijā Blankenburgs turpināja uzbrukumu un atbrīvoja sev ceļu uz Limbažiem. Kritiskā brīdī 9. pulkam izdevās vācu uzbrukumu atsist; vācu komandieri Blankenburgu nāvēgi ievainoja; vācieši, pamazdami ieročus, bēga. Pa to laiku majora Kleista vadītā grupa sasniedza Straupi, kur atradās igauņu 6. pulka izlūki. Pēc īsas cīņas Kleista grupas priekšpulki atspieda igauņu izlūkus no Straupes. Tas vāciem iedeva drosmi. Tagad nolēma uzbrukt arī Flečers ar landesvēru. 21. jūnijā, īsi pirms pusnakts, landesvērs uzbruka 3. igauņu un 2. Cēsu pulkam. Pirmais vācu uzbrukums neizdevās. Pulksten 9 no rīta vācieši atjaunoja uzbrukumu Lodes stacijas un Jaunraunas virzienā. No ienaidnieka artilērijas uguns mēs cietām zaudējumus, bet ar rezerves spēku pienāksanu vācu uzbrukums apstājās. Pulksten 10 no rīta landesvērs atjaunoja uzbrukumu. Šoreiz viņam sekmējās un tagad starp 2. Cēsu un 3. igauņu pulku vāciešiem izdodas pārraut fronti. Pa radušos spraugu landesvērs traucās uz Skangaliem un Startes muižu un virzījās uz Mūra muižu. Ienaidnieks jau gatavojās pie Lodes stacijas ielenkt igauņu bruņotos vilcienus un Cēsu pulka daļas, bet tad viņiem piesteidzās palīgā igauņu Kaleva — Maleva un Kuperjanova partizāņu bataljoni, un vāciešu nodomus likvidēja.

22. jūnijā agrā rīta stundā savukārt pārgāja **uzbrukumā igauņu — latviešu daļas**. Pulksten 4 no rīta sākās artilērijas sagatavošanas uguns un pēc tam 2. Cēsu pulks un igauņu Kaleva — Maleva un Kuperjanova partizāni pārgāja uzbrukumā un ieņēma Bērzu krogu un Skangali muižu. 1. igauņu pulka 6. rota, nākdama no Valmieras, uzbruka landesvēra nodaļai, kas bij aizvirzījies jau līdz Dambju mājām (11 kilometrus dienvidos no Valmieras). Tanī pat laikā 3. igauņu un 2. Cēsu pulks ievadīja uzbrukumu landesvēra daļām gar Rīgas — Pliskavas šoseju un piespieda tās atkāpties. **Atkāpšanās drīz izvērtās paniskā bēgšanā.** Atkāpdamies

Blankenburg hakkas liikuma Intsukalnist Lemsalu poole ja ohtul jõudis Vidrise mõisasse, sundides taganema 9. polgu eelpostid. Saades teate Blankenburg'i edust, hakkas Straupe suunas edasi tungima ka üks teine rauddivisjoni rühm major Kleist'i juhatusel.

20. juunil alustas Blankenburg jälle pääletungi ja vabastas oma tee Lemsalusse. Kriitilisel momendil õnnestus 9. polgul sakslaste pääletungi tagasilüüa, sakste juhataja Blankenburg sai surmavalt haavata. Sakslased jätsid relvad sinna paika ja põgenesid. Sel ajal oli Kleist'i juhatatud grupp jõudnud Straupeni, kus seisid Eesti 6. polgu maakuulajad. Pärast lühikest võitlust eesti maakuulajate rühm pidi Straupest taganema. See andis sakslastele julguse. Nüüd otsustas pääletungida ka Fletscher landesveeriga. 21. juunil enne keskööd algas landesveer pääletungi 3. eesti ja 2. Võnnu polgule. Esimene sakslaste pääletung ei õnnestunud. Kell 9 hommikul tungisid sakslased uuesti pääle Lode jaama ja Jaunrauna suunas. Vaenlase kahurvägi tegi meile suurt kahju, kuid tagavarajõudude saabumisega saksa pääletung vaibus. Kell 10 hommikul algas landesveer uut pääletungi. Seekord oli neil edu ja **sakstel õnnestus läbi murda rindest 2. Võnnu ja 3. Eesti polgu vahel.** Vallutatud tee kaudu tungis landesveer Skangali ja Starte mõisasse ning Muura mõisa poole. Vaenlane valmistus juba lähenema Eesti soomusrongidele ja Võnnu polgu osadele Lode jaamas, kuid meile tulid appi Eesti Kalevi malev ja Kuperjanovi partisanide pataljonid, ja sakslaste kavatsused aeti luhta.

22. juunil varasel hommikul algasid **pääletungi eestlaste ja lätlaste sõjaväe osad**. Kell 4 hommikul algas kahurväe ettevalmistustuli ning pärast seda 2. Võnnu polk ja Eesti Kalevi malev ning Kuperjanovi partisanid läksid pääletungile ja vallutasid Beersi kõrtsi ning Skangali mõisa. 1. eesti polgu 6. rood, tulles Volmarist, tungis pääle landesveeri osale, mis oli jõudnud juba Dambi taluni (11 kilomeetrit Volmarist lõunapoole). Samal ajal läks 3. Eesti ja 2. Võnnu polk pääletungile landesveeri osadele Riia — Pihkva maanteel ja sundis

vācieši **uzspridzināja dzelzceļa tiltu** pāri Amatas upei un nodedzināja Cēsu viesīgās biedrības namu. 23. jūnijā Cēsu pulka 3. rota ar igauņu bruņotā vilciena desantu pulksten 9 no rīta iegāja Cēsīs. 22. jūnijā igauņu 9 pulks turpināja ienaidnieka vajašanu un ieņēma Vidrižus un Lēdurgu. Tās pašas dienas vakarā Straupē iebruka igauņu 6. pulka 2. bataljons. 23. jūnijā dzelzsdīvīzijas daļas salasījās Inčukalnā un mēģināja apturēt igauņu kaŗaspēka uzbrukumu. Tas viņām neizdevās un tās pašas dienas vakarā igauņi ieņēma Inčukalna muižu. Landesvērs un dzelzsdīvīzijas daļas atkāpās Rīgas virzienā.

Tā noslēdzās Cēsu vēsturiskās kauju dienas, par kuŗu labvēlīgu atrisinājumu kauju laukā latvju tautai jāpateicas igauņu armijas 3. divīzijas komandierim ģenerālim **Põdderam**, sevišķi viņa štāba priekšniekam pulk.-leitnantam **Rēkam**, kas bij Cēsu kauju operatīvais vadītājs, un 2. Cēsu pulka komandierim pulkv.-leitnantam **Kr. Berķim**.

Uzvara Cēsu kaujās prasīja sāpīgus upurus. Cēsu pulkā krita 2 virsnieki un 11 kareivji; ievainoja 3 virsniekus un 40 kareivjus. Igauņu armijas zaudējumi bij prāvāki: kaujā krita 7 virsnieki un 103 kareivji, bet ievainoja 9 virsniekus un 270 kareivjus.

Ar Cēsu kauju posma noslēgšanos vācu muižnieku mēģinājums iznīcināt Latvijas valsts neatkarību un latviešu un igauņu tautas **uzplaukšanu** pēc vairāku gadu simteņu ilgstošas vācu muižnieku virskundzības. Piešķirot Cēsu kaujām izcilus nozīmi Latvijas varoņu laikmeta cīņu vēsturē, Satversmes sapulce savā 1921. g. 30. septembra kopsēdē nolēma 22. jūnija dienu svinēt kā Latvijas brīvības cīnītāju piemiņas dienu un uzņemt to valsts svināmo dienu skaitā.

P. Bērziņš.

neid taganema. **Taganemine muutus paa-niliseks põgenemiseks.** Taganedes sakslased lasid õhku raudteesilla üle Amata jõe ja põletasid ära. Võnnu seltskondliku ühingu maja. 23. juunil kell 9 hommikul saabus Võnnu polgu 3. rood koos Eesti soomusrongi dessandiga Võnnu linna. 22. juunil ajas 9. Eesti polk vaenlast taga ja vallutas Vidrisi ja Ledurga. Sama päeva õhtul tungis Eesti 6. polgu 2. pataljon Straupesse. 23. juunil kogunesid rauddivisjoni osad Intsukalnas ja katsusid peatada Eesti sõjaväe pääletungi. See temal ei õnnestunud ja sama päeva õhtul eestlased vallutasid Intsukalna mõisa. Landesveer ja rauddivisjoni osad taganesid Riia suunas.

Nii lõppes ajalooline Võnnu lahing, mille hää tulemuse eest läti rahvas võlgneb tänu Eesti sõjaväe 3. divisjoni juhatajale kindral **Põderil'e**, iseäranis tema staabi ülemale kol.-leitn. **Reek'ile**, kes oli Võnnu lahingu operatiivne juhataja, ja 2. Võnnu polgu juhatajale kol.-leitn. **Kr. Berkis'ele**.

Võnnu lahingu võit nõudis valusaid ohvreid. Võnnu polk kaotas 2 ohvitseri ja 11 sõdurit; haavati 3 ohvitseri ja 40 sõdurit. Eestlaste sõjavägi kaotas veel rohkem: lahingus langesid 7 ohvitserid ja 103 sõdurit; haavata said 9 ohvitseri ja 270 sõdurit.

Võnnu lahing oli saksa mõisnikkude viimane katse hävitada Läti riigi iseseisvust ja läti ning eesti rahva õitsengut, mis oli algamaspärast mitu sajandit kestnud saksa mõisnikkude valitsust. Võnnu lahingu suure tähtsuse puhul Läti kangelasvõitluste ajaloos, otsustas Asutav Kogu oma istungil 30. septembril 1921. aastal pühitseda 22. juuni päeva Läti vabadusvõitlajate mälestuspäevana ja nimetada teda riigi pühaks.

P. Berzin.

Cēsu kauju nozīme. Võnnu lahingule tāhtsus.

"Tā tad ne tikai vāciem draudzīgās Niedras valdības un baltiešu septiņi simti gadu vēstures liktenis, bet arī vācu nā-

Gen. Ed. Kalniņš.
Kindr. Ed. Kalnin.

kotne austrumos un pilsoniskas, vāciem draudzīgas, Krievijas rādīšana atkarājās no tam, ka jau no jauna iesāktais pilsoņu karš neizšķirtos par labu Ulmanim, kuru pabalstīja igauņi un angļi. Ne ap Niedru vai Ulmani te (pie Cēsīm) lieta grozījās, bet ap Vācijai draudzīgu autonomu Latviju modernī nokārtotā Krievijā..."

Tā grāfs fon der Golcs savā grāmatā "Meine Sendung in Finnland und im Baltikum" formulē sava pret Baltijas jaunajām valstīm vērstā kara gājiena tālākos mērķus un Cēsu kauju politisko situāciju.

Pēc grāfa fon der Golca pārliecības kauja būtu beigusies ar vācu uzvaru, ja

„Mitte ainult sakslastele sõbraliku Niedra valitsuse ja baltlaste seitsme saja aastase ajaloo saatus, vaid ka saksa tulevik idas ja kodanlise, sakstele sõbraliku Venemaa loomine olenes sellest, et juba uuesti alustatud kodanikkude sõda ei lõpeks Ulman'i hääks, keda toetasid eestlased ja inglased. Siin (Võnnu all) ei olnud kõne Niedra'st või Ulman'ist, vaid Saksamaale sõbralikust autonoomsest Lätist moodsalt korraldatud Venemaal..."

Nõnda kirjutab krahv fon der Golz omas raamatus „Meine Sendung in Finnland und im Baltikum“, vormuleerides noorte Baltiriikide vastu pööratud sõja kaugemaid eesmärke ja Võnnu lahingute poliitilist situatsiooni.

Krahv fon der Golz arvab, et lahing oleks lõppenud sakslaste võiduga, kui nen-

Gen. Kr. Berķis.
Kindr. Kr. Berkis.

viņu karaspēks — Vācijas dzelzs divīzija un Baltijas landesvērs — būtu apzināties stāvokļa milzīgo nozīmi un būtu pierādījis attiecīgo varonību un militārās spējas, kā tas bija pie pretnieka — Latvijas Ziemeļarmijas un igauņiem, un ja Vācija nebūtu parakstījusi Versaļas miera līgumu, un ja vācu kara virsvadībai nebūtu jārēķinājās ar šī miera līguma noteikumiem, apmierinoties tikai ar puslīdzekļu lietošanu (skat. l. p. 201. un 203.).

Augšējā augsti autoritātīvā liecība rāda, ka 22. jūnija notikumiem pie Cēsīm nav tikai šauru vietēju kauju raksturs, bet ka viņiem ir plaša starptautiska nozīme; ka šīs kaujas iznākums ir pārvileis stripu tāli ejošiem nodomiem, kuri viņu piepildīšanās gadījumā būtu lielā mērā pārgrozījuši Eiropas karti un radījuši stipri citādākas valstu attiecības, nekā tās, kādas toreiz jau bija nodibinājušās un kādas pastāv vēl šo baltu dienu. Latvijas un tāpat Igaunijas patstāvība un neatkarība šajā gadījumā būtu pilnīgi iznīcināta. Versaļas miers gan bija parakstīts, bet Vācijas reakcionārie spēki, fon der Golca vadībā, izdarīja pēdējo mēģinājumu glābt situāciju sev par labu, sadodoties rokām ar Krievijas pretlieliniecisko armiju, kas toreiz operēja ziemeļrietumos. Šajā nolūkā vācu reakcionārā militārā lavīne sāka velties pāri Baltijai, bet Ziemeļlatvijas teritorijā šī lavīne atdūrās pret latviešu un igauņu varonību, un pie Cēsīm dabūja tādu prettriecienu, kas lavīni atsvieda atpakaļ, pēc kam, uzbrukumam atkārtojoties — Bermonta dēkā, šī lavīne tika galīgi iznīcināta.

Tā Cēsu kaujas nozīmē izejas punktu Latvijas-Igaunijas kara gājienā pret viņu bīstamāko un stiprāko ienaidnieku un spilgtāko momentu abu šo valstu pastāvības nodrošināšanā.

Cēsu kaujas ir augstākais patriotisma piemērs, kas ir cienīgs, ka viņu jau mātes saviem bērniem un audzinātāji uz skolas sola visai jaunatnei tura par priekšzīmi. Nekad latviešu tauta nav stāvējusi tik tuvu bezdibēna malai, kā 1919. gadā, un taisni Cēsu kauju priekšvakarā. Ja viņa šajā bezdibēnī iegāztos — viņa būtu pazudusi uz visiem laikiem. Šī apziņa

de sōjavāgi — Saksa rauddivisjon ja Balti landesveer — oleks teadnud seisukorra määratut tähtsust ja oleks olnud vasta-valt sangarlik ning sōjaliselt jõuline, nagu oli vastane — Lāti Põhjaarmee ja eestlased; ning kui Saksamaa ei oleks allakirjutanud Versaille'i rahulepingut ja kui saksa sōjavāe juhatusel ei oleks tarvitsenud arvestada selle rahulepinguga, rahuldudes ainult poolabinõude tarvitamisega (vaata lhk. 201. ja 203.).

See kõrgelt autoriteetne tunnistus näitab, et 22. juuni sündmustel Võnnu all ei olnud ainult kitsas kohalikkude lahingute iseloom, vaid neil oli **suur rahvusvaheline** tähtsus; et selle lahingu tulemused on tõmmanud kriipsu päälle kaugeleulatavaile plaanidele, mis nende elluviimise juhusel oleksid suurel määral muutnud Euroopa kaardi ja loonud palju teistsugusemaid riikide vahekordi kui neid, mis siis juba olid ja missugused püsivad tänapäevani. Lāti ja samuti ka Eesti **iseseisvus ja sõltumatus** sel juhusel oleks täiesti hävitatud. Versaille'i rahuleping oli küll allakirjutatud, kuid Saksamaa reaktsionilised jõud fon der Golz'i juhatusel katsusid veel viimast korda päästa situatsiooni, ulatades kätt Venemaa enamlusvastase armeele, kes seekord opereeris põhjaläänes. Selle eesmärgiga hakkas üle Baltimaa voolama saksa reaktsioniline sõjajõud, kuid Põhja-Lāti territooriumil ta jäi seisma lätlaste ja eestlaste sangarlikkuse ees ning Võnnu juures sai säärase vastulöögi, mis viskas neid tagasi. Pärast seda, kui pääletung korralti Bermonti poolt, sakslased hävitati lõplikult.

Nii on Võnnu lahing lähtepunktiks Lāti-Eesti ühises sõjakäigus nende suurema ja kardetavama vaenlase vastu ning tähtsaks momendiks mõlema riigi iseseisvuse kindlustamises.

Võnnu lahing on suurim **patriotismi** näide, mis on väärt, et emad jutustaksid sellest oma lastele ja kooliõpetajad seaksid noorsoole eeskujuks. Lāti rahvas ei ole kunagi seisnud nii lähedal kuristikule kui 1919. aastal ja nimelt Võnnu lahingu eelõhtul. Kui ta oleks langenud sellesse kuristikku — ta oleks kadunud igaveseks. See teadmine tiivustas rahvast enneolemata ohvrimeelsusele ja sangarlikkusele.

spārnoja tautu uz vēl nepārspētu paš-
 uzpurēšanos un varoņdarbiem. Cīņā
 gāja visi vīrieši, no zēna līdz sirmgalvim.
 Mājas darbus — arī vīriešu — izpildīja
 sievietes. 1919. gada pavasarī Ziemeļ-
 latvijas laukus, lielgabalu dunoņā, ap-
 strādāja — apara un apsēja sievietes.
 Un aprinķu padomes savos ziņojumos lie-
 cina, ka taisni šai pavasarī, kur visap-
 kārt tiešā tuvumā bija fronte, neviena
 pēda atbrīvotās zemes nav palikusi neap-
 sēta. Tanī pašā laikā šīs sievietes caur
 savām organizācijām remdeja ievainoto
 ciešanas un gādāja par armijas iespējamo
 labklājību. Tā arī latviešu sieviete šai
 slavenajā laikmetā ir atradusies patrioti-
 sma kalngalos.

Valsts idejas izprašanu tauta te ir de-
 monstrējusi visspilgtākā izpausmē —
 ne iznīcināšanas draudi, ne vilinoši glāb-
 šanas solījumi tautu nenovīla no viņas
 uzņemšanās atzīt un aizstāvēt vienīgi uz
 tautas padomes platformas nodibināto
 Ulmaņa pagaidu valdību. Tautai bija
 skaidrs, ka taisni tajā brīdī katra no-
 virzīšanās no šīs pamatdomas nozīmētu
 jaunās Latvijas valsts bojā eju.

Cēsu kaujām ir liela, pat izšķiroša no-
 zīme mūsu agrārreformas likuma
 izdošanā. Strīka sazvērestība Liepājā un
 kara gājiens uz Cēsīm, kuŗos abos aktos
 bija cieši iejaukta vācu muižniecība, iz-
 sauca dziļu psiholoģisku lūzumu visās
 latviešu sabiedrības attiecībās pret šo
 muižniecību. Agrārā reforma Latvijā
 būtu nākusi tā kā tā, bet šai reformai
 varēja būt pavisam cits raksturs, ja ne-
 būtu notikusi Liepājas sazvērestība un
 Cēsu karagājiens. Šie abi divi agresīvie
 akti pret Latvijas patstāvību un latviešu
 tautas dzīvības interesēm padarīja par
 pilnīgi neiespējamu katru kompromisu ar
 muižniecību agrārās reformas izvešanā.
 Visi mēģinājumi šai virzienā jau iepriekš
 bija apzīmēti ar neizdošanos. Muižnie-
 cība gribēja iegūt visu, bet tā vietā —
 zaudēja visu.

Cēsu kaujās ir likti pamati latviešu
 un igauņu tautu brālībai un abu
 valstu sadarbībai. Abu tautu likteni bija
 vienlīdz apdraudēti, tamdēļ nacionālā iz-
 šķirība starp latviešiem un igauņiem ne-
 eksistēja. Neeksistēja arī ne teritoriālas,

Voitlusse lāksid kōik meessoost elanikud,
 poisekeseohtu noormeeste kuni rauka-
 deni. Naisterahvad tegid kodus ka
 meeste tōid. 19. aasta kevadel harisid
 Põhja - Lāti pōlde naised — kundsid ja
 külvasid, olgugi, et lähedal oli kuulda ka-
 hurite mūrinat. Ning maakondade nõu-
 kogude teadaanded tunnistavad, et nimelt
 sel kevadel, mil kogu maa oli otseses sõja-
 välja läheduses, mitte ükski jalg vabasta-
 tud maast ei ole jäänud külvamata. Sa-
 mal ajal naised hoolitsesid oma organisat-
 sioonide kaudu haavatute eest ning
 kandsid muret, et sõjaväel oleks võimalikult
 hääd riided, söök ja muu. Nii oli
 Lāti nainegi sel kuulsal ajastul isamaa-
 armastuse kõrgemal tippudel.

Arusaamist riikluse ideest on rahvas
 demonstreerinud väga silmapaistval ku-
 jul — ei hävitamise ähvardused, ega
 meelitavad päästmise lubadused ei
 suutnud rahvast sundida loobuma tema
 veendumusest kaitseda ainult Ulman'i
 ajutist valitsust, mis oli moodustatud
 Rahva nõukogu platvormi alusel. Rahvas
 teadis, et taganemine sellest põhimõttest
 tähendaks nimelt sel silmapilgul Lāti
 riigi hukkumist.

Võnnu lahinguil on suur, isegi määrav
 tähtsus meie **maareformi** seaduse välja-
 andmises. Strik'i mäss Liepajas ja pāāle-
 tung Võnnu all, kuhu mõlemal juhusel
 olid segatud saksa mõisnikud, olid pōh-
 juseks sūgavale psūholoogilisele murrān-
 gule kogu lāti seltskonna vahekordades
 mõisnikkudega. Maareform Lātis oleks
 tulnud nii kui nii, kuid sellel reformil
 oleks olnud hoopis teistsugune iseloom, kui
 ei oleks olnud Liepaja mässu, ja Võnnu
 sõjakāiku. Need mõlemad agressiivsed
 aktid Lāti iseseisvuse ja lāti rahva eluliste
 huvide vastu tegid võimatuks kokkuleppe
 mõisnikkudega maareformi elluviimisel.
 Kōik katsed ses suunas jāid tagajārgē-
 deta. Mōisnikud tahtsid saada kōik, kuid
 selle asemel kaotasid kōik.

Võnnu lahinguis pandi alus **lāti ja eesti**
rahva sõprusele ning mōlema riigi koos-
 tööle. Mōlema rahva saatused olid ūhesu-
 guselt hādaohus, sellepārast ei olnud lāt-
 laste ja eestlaste vahel rahvuslikku vahet.
 Ei olnud ka terrioriaaľset ega tollipiiri.
 See ūhise saatuse tunne oli nii hiľgavalt

ne muitas robežas. Šī likteņu kopības apziņa bija tik spilgti izjusta, ka viskritisks brīdim bridim abas tautas un abas armijas gāja pretī ar apbrīnojamu mieru un svētsvinīgu atdošanos liktenim. Šajā liktenīgajā brīdī dzimusē atziņa, ka bez Latvijas nav Igaunijas un bez Igaunijas nav Latvijas, ir kļuvusi par abu tautu mantojumu un šī apziņa, par spīti diplomātijas nesekmībai, sakņojās abās tautās arvien dziļāk. Ka tas tā, to pierādīja arī nupat, 10. maijā, Valkā noturētās jaunatnes svinības. Kur 15 gadus atpakaļ abas tautas manifestēja savu brālību ar ieročiem rokās, tur tagad manifestēja mierīgu sadarbību un sadraudzību karogotā abu tautu jaunatne ar patriotiskiem lozungiem sirdī un uz karogiem:

Visu par Latviju!

Visu par Ēstiju!

Visu par abu tautu vienību!

O. Nonācs.

lābi tuntud, et kõigekriitlisemal silmapilgul mõlemad rahvad ja mõlemad sõjaväed läksid võitlusele imestamisväärsel rahuga, pühalikult andes end saatuse hoolde. Sel saatuslikul silmapilgul sündinud tunne, et Lätita ei ole Eestit ja Eestita ei ole Lätit, on saanud mõlema rahva päranduseks ning see tunne, vaatamata diplomaatia tagajärjetusele, juurdub mõlema rahvas ikka sügavamale. Et see tõesti nii on, seda näitas ka 10. mail Valgas peetud noorsoopäev. Kus 15 aastal tagasi mõlemad rahvad demonstreerisid oma sõprust relvadega käes, sääls demonstreeris nüüd mõlema rahva noorsugu rahulikku koostööd ja sõprust patriootiliste loosungitega südames ja lippudel:

Kõike Läti eest!

Kõike Eesti eest!

Kõike mõlema rahva

ühtluse eest!

O. Nonats

Latvijas-Igaunijas līgumu sistēma. Lāti-Eesti lepingute süsteem.

Attiecības valstu starpā tiek nokārtotas ar savstarpējiem līgumiem, kuri sastāda pamatu sakaru izveidošanai. Mūsu laikos neviena valsts nevar noslēgties savās robežās; katras valsts nepieciešama vajadzība ir uzturēt satiksmi ar citām valstīm. It īpaši kaimiņi, kurus šķiro resp. vieno, sauszemes vai arī jūras robeža, mēdz būt savā pastāvēšanā tik cieši saistīti savā starpā kā atsevišķi individi ar blakus dzīvojošiem līdzcilvēkiem.

Bet kā atsevišķam cilvēkam ir savas specifiskas intereses tā arī katrai valstij ir savas intereses, kādēļ sakari valstu starpā ir regulējami ar sevišķiem līgumiem, kas dod tiesības un uzliek arī pienākumus līgumslēdzēju labā. Šādi līgumi var būt noslēgti starp diviem partneriem, bet var būt arī parakstīti no daudziem dalībniekiem.

Saprotams, ka arī starp Latviju un Igauniju, valstīm ar kopīgu sauszemes robežu, kopīgu vēsturi un kultūru, pastāv daudz līgumu, kas nosaka savstarpējas attiecības. Daudzi tādi līgumi vai konvencijas ir slēgtas kopīgi ar citām valstīm, bet vesela rinda ir arī tādu, kurās vienošanās notikusi tikai starp minētām divām

Vahekorrad riikide vahel korraldatakse omavaheliste lepingute kaudu, mis on aluseks lābikāimise arendamisele. Meie ajal ei vōi ūkski riik sulguda oma maa piiridesse; igal riigil on mōōdapāāsemata tarviduseks ūhenduse pidamine teiste riikidega. Iseāranis naabrid, keda lahub, resp. ūhendab maa- vōi merepiir, on oma olemasoluga nii tihedalt seotud, nagu ūksikud isikud kōrval elavate kaaskodanikkudega.

Nagu ūksikutel inimestel on oma spetsifilised huvid, nii on ka igal riigil omad huvid, mispārast riigid peavad korraldama omi vahekordi lepingute kaudu, mis annavad ūigusi, kuid panevad pāāle ka kohustusi lepingusōlmijate hāāks. Sāāraseid lepinguid vōib sōlmida kahe partneri vahel, kuid neid vōivad allakirjutada ka paljud osalised.

Arusadav, et ka Lāti ja Eesti, kui ūhise piiriga, ūhise ajaloo ja kultuuriga riikide vahel, on sōlmitud palju lepinguid, mis korraldavad nende vahekordi. Paljud lepingud ehk konventsiooniid on sōlmitud ūhiselt teiste riikidega, kuid on terve rida ka selliseid, kus kokkulepe on sündinud ainult mõlema mainitud riigi vahel. Nende

valstīm. Šo rindīņu mērķis ir sniegt īsu vispārēju pārskatu par pēdējiem.

Vēsturisku saišu un kopēju likteņa priekšnoteikumu pastāvēšana dara saprotamu, ka grūtajos 1817., 1918. un 1919. gados abas tautas un valstis sadzīvoja blakus un karoja plecu pie pleca bez sevišķiem līgumiem vai svinīgām deklarācijām. Uz vietas atsevišķas vadošas personas vienojās par dotā acumirkļa vajadzību, un izveda to bez liekām formalitātēm, kopēja labuma labad. Tādēļ pirmo formālo **konvenciju** abu valstu starpā mēs redzam tikai 1920. gadā, kad 19. oktobrī Rīgā Zigfrīds Meierovics un Juliuss Feldmanis no Latvijas puses, bet Aleksanders Hellats un pulkv.-lt. Arnolds Hinnoms — no Igaunijas, parakstīja **vienošanos attiecībā uz robežu līniju**, akceptējot visā visumā tā saucamo pulkv. Tallenta protokolu (1.—3. jūlija 1920.). Šai konvencijā bez tam paredzētas vienas valsts pilsoņu tiesības otrajā, un ar robežu pārdalīto nekustamo īpašumu liktenis. Ar līdzīgas dabas jautājumu nodarbojas Rīgā, 1921. gada 13. novembrī no Voldemāra Aboltīņa un Hermana Hellata parakstīta **konvencija par Igaunijas hipoteku bankas** (bij. Vidzemes pilsētu hipotekas biedrības) **darbības likvidāciju Latvijas robežās**.

Izbūvējot tālāk attiecību komplektu, Rīgā, 1921. gada 12. jūlijā no Z. Meierovica un Antona Piipa parakstīta **konvencija par noziedznieku izdošanu un jūrīdisku palīdzību**, kurās saturs iet vēl tālāk par parasta veida līdzīgiem nolīgumiem, paredzot vēl tālāku pretimnākšanu. Tad pat no tiem pašiem pārstāvjiem parakstīts ļoti svarīgs **konsulārais līgums**, kas jau tālējoši nokārto praktiskās dzīves un it īpaši tirdzniecības dabas jautājumus.

Par iedzīvotāju veselības sargāšanu runā **sanitārā konvencija**, kura 1922. gada 24. jūlijā parakstīta Tartū, no Jāņa Kivicka un Kārļa Barona — no Latvijas, un Alfreda Möttusa, Sigfrida Talvika un Hermana Hellata — no Igaunijas puses. Svarīgākais punkts — sērgu apkarošana un lokalizēšana.

Seko abu valstu dzīve vissvarīgākā dieņa savstarpēju sakaru izveidošanā: 1923. gada 1. novembrī Tallinnā Z. Meierovics un Frederiks Akels paraksta četrus līgumus — par aizsardzības savienību, par

ridade eesmärk on anda lühike ülevaate viimastest.

Ajalooliste sidemete ja ühiste saatuste olemasolu teeb arusaadavaks, et raskeil 1917., 1918. ja 1919. aastail võisid mõlemad rahvad elada teine teise kõrval ja võidelda külg külje kõrval mingisuguste lepinguteta või deklaratsioonideta. Üksikud juhtivad isikud ühinesid, kui silmapilk seda nõudis ning toimetasid kõike formaliteetideta ühiseks kasuks. Sellepärast näemegi esimest ametlikku **konventsiooni** mõlema riigi vahel alles 1920. aastal, kui 19. oktoobril kirjutasid alla **ühinemise piiri joone kohta** Sigfrid Meierovits ja Julius Feldmanis Läti poolt, ning Aleksander Hellat ja kol.-leitn. Arnold Hinnom — Eesti poolt, aktsepteerides nii nimetatud kol. Tallenti protokoli (1.—3. juuli 1920. a.). Selles konventsioonis on päälle muu ettenähtud ühe riigi kodanikkude õigused teises ning piiriga pooleks jagatud kinnisvarade saatust. Sama küsimust käsitab ka Riias 13. novembril 1921, aastal Voldemar Aboltin'i ja Herman Hellati poolt allakirjutatud **konventsioon** Eesti hüpoteegipanga (end. Liivimaa linnade hüpoteegiseltsi) tegevuse likvideerimisest Läti piirides.

Moodustades edasi suhete kompleksi, sõlmiti Riias 12. juulil 1921. aastal S. Meierovits'i ja Anton Piip'u poolt allakirjutatud **konventsioon kurjategijate väljaandmisest ja juriidilisest abist**, mille sisu ulatub veel kaugemale harilikkest sellistest lepingutest, ettenähes veel suurema vastutuleku. Samal korral samade esindajate poolt kirjutati alla väga tähtis **konsulaarleping**, mis kaugele ulatavalt korraldab praktilise elu ning iseäranis kaubandusliku iseloomuga küsimusi.

Elanikkude tervise kaitsmisest räägib **sanitaarkonventsioon**, millele kirjutasid alla 24. juunil 1922. aastal Tartus Jaan Kivitski ja Karl Baron Läti poolt ning Alfred Möttus, Sigfrid Talvik ja Hermann Hellat Eesti poolt. Tähtsaim punkt — taudide ravimine ja lokaliseerimine.

Siis tuli mõlema riigi elus tähtsaim päev omavaheliste suhete arendamises: 1. novembril 1923. a. kirjutasid alla S. Meierovits ja Frederik Akel neli lepingut — liidulepingu, majandus- ja tolliliidu le-

oikonomisku un mitas savienību, papild-ligumu robežas jautājumos, un nolīgumu par savstarpējo prasību nokārtošanu.

Visievērojamākais ir pirmais **līgums** — par **aizsardzības savienību**. Šeit abas valstis pirmo reizi formāli un oficiāli visas pasaules priekšā (līgumi reģistrēti Ženevā) apliecina gribu baltās un it īpaši ne-baltās dienās turēties kopā. Līguma at-sevišķi panti runā par draudzības saitēm; par saimnieciskiem sakariem; kopējo ārē-jo politiku; militāru palīdzību, — kuŗas veidu nosaka speciālisti; par to ka neviens neslēgs bez otra mieru vai pamieru; ka varbūtējas domstarpības nokārtojamas šķirējtiesas ceļā; ka neviens bez otra pie-krišanas neiestāsies kādās savienībās vai politiskās saistībās. Šis līgums slēgts uz desmit gadiem, paredzot vienu gadu ilgu uzteikšanas termiņu. (Tagad, kā redzē-sim zemāk, šī vienošanās atjaunota vēl ciešākā veidā).

Pagaidu līgums par oikonomisko un mitas savienību paredzēja starp citu ko-pēju mitas tarifu; vēlāk tas ir ticis mo-dulēts un dzīvē līdz šai dienai visā visumā vēl nav izvests, ievērojot ļoti lielas prak-tiskas dabas grūtības.

Papildlīgums robežas jautājumos paredz nedaudzus sīkus grozījumus — izlaboju-mus, bet **nolīgums** par savstarpējo prasī-bu nokārtošanu dzēsa visas pretenzijas pie kam Latvijas valdība, par atzinību Igaunijas palīdzībai atbrīvošanas karā, nodod Igaunijas valdībai 30 miljonus igauņu marku kara invalidu un viņu ģimeņu pa-balstiem.

Dienu iepriekš Tallinnā no tiem pašiem pārstāvjiem parakstīta **konvencija attiecī-bā uz ostas nodokļu nemšanu**, kuŗa atvie-tota ar Rīgā, 1931. gada 28. februārī no Hugo Celmiņa un Eduarda Virgo parak-stīto jauno konvenciju. Pie tam viena valsts piešķir otrai vislielākā apmērā at-vieglojumus šai jautājumā.

Pierobežas joslas iedzīvotāju vajadzības paredz Rīgā, 1924. gada 10. janvārī no A. Ziepnieka, pulkv.-lt. J. Baloža, E. Dundu-ra, A. Engmaņa un D. Jansona parakstī-tais **nolīgums** par robežas pāriešanas no-teikumiem. Par to pašu jautājumu runā Rīgā, 1924. gadā 2. aprīlī no Viļa Holcma-ņa un A. Angmaņa parakstītais **nolīgums** par pierobežas joslas ceļu kopēju lietoša-

pingu, tāienduslepingu piiriküsimusis ja lepingu omavahelistenõuete korraldami-seks.

Kõige tähtsam on esimene — **liiduleping**. Siin tunnistavad esimest korda vormili-kult ja ametlikult mõlemad riigid kogu maailma ees, et tahavad olla ühendatud hääl ning iseäranis raskeil päevil (need le-pingud registreeriti Genfis). Lepingu üksikud paragrahvid kõnelevad sõprus-sidemeist; majandlikest suhetest; ühi-sest välispoliitikast; sõjaväelisest abist, mille kuju määravad spetsialistid; sellest, et üks ega teine ilma teiseta ei sõlmi rahu ega vaherahu; et võimalikud arusaamatu-sed peab korraldama vahekohtu kaudu; et üksteise nõusolekuta ei astu liitudesse ega seo poliitilisi sidemeid. See leping sõlmiti kümneks aastaks, ettenähes ühe aastase tähtaja lepingu ülesütlemiseks. (Nagu näeme hiljem, on see leping nüüd uuenda-tud veel tihedamal kujul).

Ajutises majandus- ning tolliliidulepin-gus oli ettenähtud muuseas ka ühine tolli-tariif; hiljem see moduleeriti ja senini ei ole veel ellu viidud, arvestudes väga pal-jude praktilise iseloomuga raskustega.

Täiendusleping piiriküsimusis näeb ette mõningaid väikseid muudatusi — paran-dusi, kuna **leping omavaheliste nõuete kor-raldamisest** kustutas kõik nõudmised, kus-juures Läti valitsus andis tänuks Eesti abi eest vabadussõjas Eesti valitsusele 30 milj. Eesti marka sõjainvalidide ja nende perekondade toetuseks.

Päev enne seda kirjutasi samad esin-dajad alla **konventsioonile sadamamaksu-de kohta**, mis on praegu asendatud Riias 28. veebruaril 1931. aastal Hugo Celmin'i ja Eduard Virgo poolt allakirjutatud uue konventsiooniga. Mõlemad riigid annavad teineteisele selles küsimuses kergendusi kõigesuuremas ulatuses.

Piiriäärsete elanikkude vajadusi näeb ette Riias 10. jaanuaril 1924. aastal A. Siepniek'i, kol.-lt. J. Balodis'e, E. Dun-dur'i, A. Engman'i ja D. Janson'i poolt allakirjutatud **leping piiri ülekäimise mää-rusist**. Neist samadest küsimustest kõne-leb ka Riias 2. aprillil 1924. aastal V. Holts-man'i ja A. Angman'i poolt allakirjutatud **leping piiriäärsete teede ühisest tarvita-**

nu. Neliels pārgrozījums šai nolīgumā ievests ar Tallinnā 1925. gadā 16. martā no J. Seska un R. Gabriēla parakstīto vienošanos.

Satiksmi starp abām valstīm vislielākā mērā atvieglo Tallinnā 1925. gada 11. novembrī no J. Seska, Voldemāra Ludiņa un A. Birka parakstītais nolīgums par savstarpējas satiksmes atvieglošanu: atceltas vīzas un ir dota iespēja otrās valsts robežās dzīvot (divus mēnešus) un ceļot ar savas valsts iekšzemes pasi. It īpaši šis nolīgums ir jāuzlūko par sevišķi svarīgu praktiskās dzīves vajadzībām.

Tālāk 1925. gada 28. oktobrī Rīgā no Markusa Gailiša un Juliusa Seljamaa parakstīta konvencija par zivju aizsardzību un zvejniecības nokārtošanu. Koku plūdināšanu pierobežas upēs nokārto Tallinnā 1926. gada 5. februārī no J. Seska un A. Piipa parakstītais nolīgums. Jautājumu par naudas sodu piedzišanu uz dzelzceļiem paredz 1926. gada 2. februārī Rīgā no P. Aronieša un J. Seljama parakstīta vienošanās.

Muitas unijas jautājumu skar atkal 1927. gada 5. februārī Rīgā no Feliksa Cielēna un Fr. Akela parakstītais līgums par šādas unijas izvešanu. Šis līgums atceļ 1923. gada 1. novembra līgumu (cf. augstāk) un paredz vispārējas jauktās komisijas nodibināšanu preču sarakstu izstrādāšanai viena gada laikā. Papildu protokols paredz abu valstu valūtu apmaiņu obligātoriski attiecīgām valsts bankām Rīgā un Tallinnā.

Immobīļu stāvokli nokārto Rīgā 1927. gada 22. jūlijā no F. Cielēna un J. Seljamaa parakstīta konvencija par nekustāmu mantu ierakstīšanu zemes grāmatās, kur vēl iet runa par pierobežu saimniecībām.

Valsts izdevumu un drukas darbu savstarpējo apmaiņu paredz Rīgā 1928. gada 19. oktobrī no Antona Baloža un Eduarda Virgo parakstīta attiecīga konvencija.

Zemūdens kabeļu stāvokli starp abām valstīm nosaka 1929. gada 20. decembrī Rīgā no A. Baloža un E. Virgo parakstīta konvencija, kas atvieglo telegrafiskus sakarus abu valstu starpā.

Robežas uzturēšanu kārtībā kā arī to joslu lietošanu uz kurām īpašuma tiesības

misest. See leping muudeti veidi Tallinnas 16. märtsil 1925. aastal J. Seskis'e ja R. Gabriel'i poolt allakirjutatud täienduslepinguga.

Liiklemist mõlema riigi vahel suurel määral hõlbustab Tallinnas 11. novembril 1925. aastal J. Seskis'e, Voldemar Ludin'i ja A. Birk'i poolt allakirjutatud leping omavahelise liiklemise kergendamisest: tühistati viisad ja anti võimalus teise riigi piirides elada (kaks kuud) ja reisida oma riigi sisemaa passiga. See leping on eriti suure tähtsusega praktilises elus.

28. oktoobril 1925. aastal kirjutasiid alla konventsioonile kalade kaitsest ning kalanduse korraldamisest Markus Gailit ja Julius Seljamaa.

Puude parvetam'st piiriäärseis jõgedes korraldab 5. veebruaril 1926. aastal J. Seskis'e ja A. Piip'u poolt allakirjutatud leping. Küsimuse rahatrahvi sissenõudmisest raudteedel näeb ette 2. veebruaril 1926. aastal Riias P. Aronietis'e ja J. Seljamaa poolt allakirjutatud leping.

Tolliunioni küsimust puudutab jälle 5. veebruaril 1927. aastal Riias Feliks Cielēn'i ja Fr. Akel'i poolt allakirjutatud leping selle unioni elluviimisest. Selle lepinguga tühistatakse 1. novembril 1923. aastal sõlmitud leping (vaata eelpool) ja ta näeb ette üldise segakomisjoni asutamist kaupade nimekirjade kokkuseadmiseks ühe aasta jooksul. Täiendusprotokoll näeb ette mõlema riigi sundusliku valuutavahtuse vastavais riigipankades Riias ja Tallinnas.

Immobiliide seisukorda korraldab Riias 22. juulil 1927. aastal F. Cielēn'i ja J. Seljamaa poolt allakirjutatud konventsioon kinnisvarade sissekirjutamisest maaramatudesse, kus räägitakse veel ka piiriäärseist taludest.

Riigiväljaannete ja trükitööde omavaheline vahetamine on ettenähtud Riias 19. oktoobril 1928. aastal Anton Balodis'e ja Eduard Virgo poolt allakirjutatud vastavas konventsioonis.

Allvee kabeleite seisukorda mõlema riigi vahel määrab 20. detsembril Riias A. Balodis'e ja E. Virgo poolt allakirjutatud konventsioon, mis kergendab telegraafiühendust mõlema riigi vahel.

aprobežotas, paredzēta Rīgā 1930. gadā 5. septembrī no H. Celmiņa un E. Virgo parakstītais nolīgums.

Svarīga loma piekrit Tallinnā 1931. g. 3. jūnijā no K. Zariņa un Jāņa Tõnissona parakstīta **papildu vienošanās par saimniecisko pagaidlīgumu**, kur parēdzēti konkrēti saraksti par precēm, kas bauda muiņas atvieglojumus. Šī vienošanās jau atkal papildināta un pāngrozīta ar Rīgā no K. Zariņa un Jāņa Mölderā 1932. gada 14. novembrī parakstīto vienošanos.

Beidzot mēs nonākam pie visas līdzšinējās līguma konstrukcijas jaunākā un augstākā sasnieguma: 1934. gadā 17. februārī Rīgā no Valdemāra Salmāja un J. Seljama parakstīts **līgums starp Latviju un Igauniju savienības organizēšanai**.

Īsā rakstā izsmelši izteikt šī līguma nozīmi nemaz nav iespējams. Līguma saturs ir tik plašs pēc savas būtības (kaut arī īss pēc formulējuma); plašs arī citādā ziņā, jo paredz citu valstu (Lietuvas!) pievienošanas iespēju tam. Viņa formēlais saturs ir sekošs. Paredzētas divas reizes gadā periodiskas ārlietu ministru konferences, kurās aplūkos visus ārējas politikas jautājumus, pēc iespējas saskaņojot viedokli un taktiku. Tālāk paredzēta sevišķas padomes dibināšana abu valstu likumdošanas saskaņošanai. Pārstāvniecība starptautiskās konferencēs paredzēta, kā kopīgai jauktai, tā arī vienas valsts delegācijai vai delegātam, saskaņojot vispārīgi ārlietu resora pārstāvju ārzemēs darbību. Pēdīgi līgumā paredzēta iespēja citām valstīm tam pievienoties.

Mēs redzam, ka līguma saturs aptver vissvarīgāko valsts dzīves sektoru — attiecības ar citām valstīm, un apvieno un saskaņo abu valstu darbību šai virzienā līdz pat ļoti ievērojamam sīkumam — kopīgai reprezentācijai. Patmīlības un prestiža iedomas laikmetā šis sīkums ir zīme tam, ka griba sadarboties abu valstu starpā ir nopietna un dziļa.

Šis līgums ir vēl jauns un viņa praktiskās sekas vēl nav parādījušās pietiekošā mērā, lai dotu par tām atsauksmi. Nenoliedzams tomēr ka šāds līgums ir priekšpēdējais solis un abu valstu visciešāko apvienošanās, — kas jau arī izriet no viņa virsraksta.

Piiriļoone korrashoidmine ja piirtäärsete maade kasutamine, millede omandus-õigused on piiratud, on ettenähtud Riias 5. septembril 1930. aastal H. Celmin'i ja E. Virgo poolt allakirjutatud lepingus.

Tähtis osa on Tallinnas 3. juunil 1931. aastal K. Sarin'i ja J. Tõnisson'i poolt allakirjutatud kokkuleppel **ajutisest majanduslepingust**, kus ettenähtud konkreetseid nimekirjad kaupadest, milledele antakse tollisoodustusi. See kokkulepe on juba jälle täiendatud ja muudetud Riias K. Sarin'i ja J. Mölder'i poolt 14. novembril 1932. aastal allakirjutatud kokkuleppega. Lõpuks jõuame kõikide seniste lepingute ehituse uuema ja kõrgema tulemuse juure: 17. veebruaril 1934. aastal kirjutasiid Voldemar Salmaj ja J. Seljamaa alla **lepingule Läti ja Eesti liidu organiseerimisest**.

Lühikeses kirjutises puudub võimalus põhjalikult väljenduda selle lepingu tähtsusest. Lepingu sisu on oma loomult väga laiaulatuslike (olguigi lühidalt väljendatud); laiaulatuslik ka veel teises mõttes sest ta näeb ette kolmandate riikide ühinemise võimaluse sellega (Leedu!). Tema ametlik sisu on järgmine. On ettenähtud perioodilised välisministrite konverentsid kaks korda aastas, millel käsitletakse kõike välispoliitilisi küsimusi, võimaluse piirides kooskõlastades seisukohti ja taktikat. Edasi on ettenähtud erilise nõukogu asutamine mõlema riigi seadusandluse kooskõlastamiseks. On ettenähtud ühine delegatsioon rahvusvahelistel konverentsidel üldse saatkondade ja konsulaatide tegevuse kooskõlastamine välisriikides. Lõpuks on ettenähtud kolmandate riikide ühinemise võimalus lepinguga.

Näeme, et selle lepingu sisus on käsitletud kõige tähtsam riigielu küsimus: suhted teiste riikidega ning ta ühendab ja kooskõlastab mõlema riigi koostööd selles suunas isegi väga tähelepandava peensuseni, ühise representatsioonini. Enesearmastuse ja prestiiži küsimuse ajastul on see väike asi tõenduseks, et tahe koostööks mõlema riigi vahel on tõsine ja sügav. See leping on veel noor ja tema praktilised tulemused pole veel nii suurel määral nähtavad, et anda selle üle otsust. Siiski on see leping eelviimaseks sammuks

Noslēdzot šo īso pārskatu par līgumu sistēmu jāuzsver beidzot, ka gan līgumi un solījumi palīdz sadarboties, nogludina ceļu, novāc aizsprostojumus, bet galvenais faktors tomēr ir pašas valsts griba, pašas tautas prāts un sirds, kas tiecas uz noteiktu darbību, kuras ārējās formas ir uz zīmētas papīra protokolos. Un te nu ir jāsaka, ka vēsturiskas saites un kopīgs liktenis, līdz ar cenšanos arvien tuvāk nostāties blakus viens otram, ir tik tālu vienojis latviešus un igauņus, ka dzīvē pāri visiem līgumiem un tālāk par tiem stipri un nesatricināmi izpaužas abu brāļu tautu kopīgs gars. Concordia crescut!

Cand. iur. Valters Voits.

mōlema riigi kōigetihedamaks ūhinemi-seks, mis avaldatud juba tema pāalkirjaski.

Lōpetades selle lūhikese ūlevaate lepin-gute sūsteemist, pean rōhutama, et lepin-gud ja lubadused aitavad kūll koos tegut-seda, tasandavad teed ja kōrvaldavad ta-kistusi, kuid pāaasi on ikka riigi enese tahe, rahva enese sūda, mis pūuab kindlale tōole, mille vālisied vormid on mārģitud paberlistes protokollides. Pean siin ūtle-ma, et ajaloolised sidemed ja ūhine saatus ūhes pūūdega ikka rohkem lāhedenada teime-teisele, on niivōrd ūhendanud lātlati ja eestlati, et ūle lepingute end elus kindlalt vāljendub mōlema vennasrahva ūhine vaim. Concordia crescut!

Cand. jur. Valter Voits.

Ceļi un to loma Latvijas-Igaunijas savstarpējā satiksmē.

Teed ja nende osa Lāti-Eesti omavahelisel lābikāimisel.

Ceļi ir tās saites, kas saista vienu zemi ar otru, tās artērijas, pa kurām plūst savstarpējai apmaiņai vienas zemes ražojumi uz otru. Ja ceļu tīklu vienā valstī var pielīdzināt asinsvadu sistēmai cilvēka ķermenī, no kuras pareizas funkcionēšanas atkarājas visas zemes saimnieciskā labklājība, tad starptautiskā dzīvē tiem nav mazāka nozīme.

Sen nogrimuši aizmirstības jūrā tie laiki, kad varēja iztikt tikai ar pašu mājas ražojumiem vien, un arī pašreizējie autarkijas centieni ir tikai pārejoša, ar tagadējo vispasaules saimniecisko krīzi saistīta parādība. Bet ja jau reiz mums kāda prece jāieved no ārienes, tad taču ir pareizāk to ņemt no sava kaimiņa, nekā to vest no tālākām zemēm. Ir veca patiesība, ka, blakus saimnieciskās dabas sakariem, agrāk vai vēlāk nodibinās arī ciešākas saistības arī tīri garīgās sfairās. Jau aiz tā iemela vien, ja arī neievērotu citus ne mazāk svarīgus motīvus, būtu jāveicina Latvijas un Igaunijas saimnieciskie sakari, jo abām tautām, kā viena likteņa māsām, jāturas ciešā draudzībā,

Teed on need sidemed, mis seovad ūhe maa teisega, nad on need tuiksooned, mil-lede kaudu voolavad omavaheliseks vahe-tuseks ūhe maa kaubad teisse riiki. Kui teede vōrku ūhes riigis vōime vōrrelda inimese keha vere ringvooluga, mille korralikust funktsioneerimisest oleneb kogu maa majanduslik seisukord, siis rahvusvahelises elus on neil veel suurem tāhtsus. Juba ammu on mōōdunud need aastad, mil vōis lābisaada ainult omamaa kaupadega, ning praegusedki autarkia pūūded on ainult mōōdaminev nāhe, mis seotud praeguse rahvusvahelise majandusliku krī-siga. Kui aga peame mōne kauba vālis-maalt sissevedama, siis on ju parem vōtta seda oma naabrilt, kui tuua kusagilt kau-gemalt. On vana tōde, et majanduslikku-de sidemete kōrval arenevad varem vōi hiljem tihedad vahekorrad ka puht vaim-lisel alal. Juba ainult sel pōhjusel peame edendama Lāti ja Eesti majanduslikke suhteid, kui ka ei vōtaks arvesse teisi mitte vāhem tāhtsaid motiive, kuna mōle-mad rahvad ūhiste saatuste osalistena peavad elama tihedas sōpruses ning kindel

bet stipra draudzība var dibināties tikai uz labu savstarpēju pazīšanas. Vēl varētu minēt plašākas saimnieciskās teritorijas nodibināšanos, līdz ar muitas ūnijas noslēgšanu, un citas, varbūt, ne mazāk svarīgas lietas, bet pie tām uzskāvēties nav šī raksta nolūks.

Lai sakari abu valstu starpā varētu labāk nodibināties un noritēt bez traucējumiem, ir vajadzīgi arī labi ceļi. Tāpēc patlaban esošie satiksmes ceļi starp abām kaimiņvalstīm ir jāizveido un jāizkopj, un, ja vajadzīgs, — jāpapildina. Tāpēc aplūkosim, kāds ir pašreizējais stāvoklis.

Ūdensceļi starptautiskā satiksmē ir visvecākais un ilgus laikus arī galvenais ceļu veids. Arī tagad tiem ir ļoti liela nozīme, galvenā kārtā sava lētuma labad. Tiklab latvieši, kā igauņi jau cāriskā Krievijā stāvēja visu Krievijas tautu priekšgalā, bet patstāvību ieguvuši, ir spēruši vēl dažu labu soli uz priekšu, un tikai uznākusē krīze šo attīstību uz laiku ir pārtraukusi. Tā tad no šīs puses nekādi kaveļi nevar rasties, un viss atkārtājas no labas gribas saimnieciskās sadarbības laukā. Konkrete te varētu minēt, bez apmaināmo preču pārvadāšanas pa jūru, vēl sadarbību ostu izmantošanas ziņā, neskatoties tik daudz uz robežām, bet vairāk ņemot vērā atsevišķo ostu gravitācijas rajonus. Te mināmas galvenā kārtā Rīgas un Pērnavas ostas. Attiecībā uz iekšējiem ūdensceļiem, iespējamības ir jau daudz mazākas. Gan kādreiz ir pacelts jautājums par Gaujas un Narvas-Embaches (Mētras) ūdensceļu sistēmu savienošanu, bet ievērojot Gaujas nepastāvīgo raksturu, ar pastāvīgo gultnes mainīšanos, par to varētu būt runa tikai pēc Gaujas izregulēšanas, kas ir vēl stipri attālas nākotnes jautājums. Pašreiz te varētu runāt tikai par Gaujas un tās pieteku, kā arī dažu citu, mazāku upju izmantošanu plūdināšanas vajadzībām.

Dzelzsceļus Baltijas valstīs būvējot, agrākā krievu valdība neņēma vērā vietējās intereses, tā kā tie ir tikai gali no Krievijas dzelzsceļiem, un ja arī piešķaita dažas līnijas, kas tos savieno, tad tomēr tie izveido vietējām vajadzībām ne sevišķi piemērotu dzelzsceļu tīklu. Gan abas valstis te diezgan daudz ir jau da-

sōprus vōib areneda ainult hāā teineteise tundmise pōhjal. Veel vōiks mainida laiemat majandusliku terriitoriumi asutamist ūhes tolliunioni sōlmimiseja ja teisi mitte vāhem tāhtsaid asju, kuid nende juures peatuda ei ole selle kirjutise eesmärgiks.

Mōlema riigi vahel hāāde suhete arenamiseks ja liiklemise hōlbustamiseks, vajame hāid teid. Sellest seisukohast vāljudes peame mōlema naaberrīigi vahel praegu olevad teed parandama, korras pidama ja, kui see oleks tarvilik — ka tāiendama. Sellepārast meid huvitab kūsimus, missugune on nende praegune seisukord.

Veeteed on rahvusvahelises liikumises kōigevanemad ja kaua aega olnud ka ainukesed teed. Praegugi on neil vāga suur tāhtsus, pāāmiselt sellepārast, et nad on odavad. Nii lātlased, kui eestlased olid juba tsaari ajal Venemaa rahvaste hulgas esikohal ning saavutades iseseisvuse nad on jōudnud veel mōnegi sammu edasi ja ainult praegune kriis on selle arengu ajutiselt katkestanud. Nii siis ei ole sellest kūljest mingisuguseid takistusis ning majanduslikul alal oleneb kōik hāāst koostōō tahtest. Konkreetselt siin vōiks mainida, pāāle vahetuskaupade transporti merekaudu, veel koostōōd sadamate kasutamises, mitte tāhelepannes niipalju piire, vaid ūksikute sadamate gravitatsiooni rajoone. Siin mainime pāāmiselt Riia ja Pārnu sadamaid. Siseveeteil on vāhemad vōimalused. Kūll on kord rāāgitud Koiva ja Narva - Emajōe veeteede sūsteemide ūhendamisest, kuid arvestades Koiva muutuvat iseloomu, kuna ta alati muudab oma sāngi, sellest vōiks kōneleda ainult pārast Koiva reguleerimist, mis on veel liig kauge tuleviku kūsimus. Praegu vōime rāākida ainult Koiva ja teiste vāiksemate jōgede kasutamisest puuparvetamiseks.

Ehitades raudteid Baltimail endine Vene valitsus ei arvestanud kohalikkude huvidega, mille tōttu need on ainult Vene raudteede lōpud. Kui arvame juure ka mōnīngad raudtee harud, mis neid ūhendavad, siis ei moodusta nad siiski kohalikele nōuetele vastavat raudteede vōrku. Kūll

rījušas, bet daudz darba vēl ir priekšā. Ja līdz šim tiklab Latvija, kā Igaunija dzelzsceļu tīkla izbūves ziņā rīkojušās pilnīgi patstāvīgi, tad uz priekšu vēlams, lai tas būtu citādi. Tiklab saimnieciskās, kā stratēģiskās intereses prasa, lai abām valstīm nebūtu atsevišķi, bet gan viens kopējs dzelzsceļu tīkls, pie kam, protams, jāievēro arī vietējās intereses. Arī pastāvošā dzelzsceļu tīkla izmantošanā būtu vēlams vēl ciešāka sadarbība, nekā līdz šim pastāv. Sevišķi tas būtu sakāms par dzelzsceļu līnijām, kas šķērso abu valstu teritorijas, tāš tad Alūksnes - Tahevas-Valkas un Valkas-Moisakilas-Rūjienas līnijām. Lai šo līniju ekspluatācija dotu labākus rezultātus, tiklab priekš paša dzelzsceļa, kā arī apvidus, ko viņš apkalpo, tad būtu pēc iespējas novēršami visi šķēršļi, ko rada šīs līnijas vairākkārt šķērsojošā robeža. Tas būtu panākāms, cik vien iespējams, samazinot robežas pārejas formalitātes (varbūt, pēc muitas ūnijas ieviešanas tās pat likvidējot).

Zemesceļu izbūvē būtu jāievēro līdzīgi principi, pie kam zemesceļu tīkls jāpieskaņo dzelzsceļu tīklam. Attiecībā uz šosejām, kas būvētas agrākās Krievijas laikā, jāsaņem tas pats, kas teikts par tajā laikā būvētiem dzelzceļiem, tur pat vēl mazāk ievērotas vietējās intereses. Ieguvušas patstāvību, abas valstis ir gan izbūvējušas diezgan daudz šoseju, bet tās ir galvenā kārtā vietējām vajadzībām domātas un izkaisītas nelielos gabalos pa visu valsts teritoriju. Patlaban Latviju un Igauniju nesaista neviena šoseja, ja neskaita agrāko Rīgas - Apes - Pleskavas šoseju, kas skar tikai mazu stūrīti no Igaunijas teritorijas, pie tam nenozīmīgā nomalē. Tuvākās nākotnes uzdevums būtu uzbūvēt vismaz vienu autotraktu, kas savienotu abu valstu galvas pilsētas, kā mēr ar citām šosejām varētu pagaidīt, kā mēr abas valstis izveido plašāku šoseju tīklu savu valstu iekšienē.

Beidzot, attiecībā uz vismodernāko satiksmes veidu — gaisa satiksmi, jāsaņem, ka tai varētu būt diezgan plašas nākotnes izredzes, bet tā kā abās valstīs civilā aviācija ir vēl bērnu autiņos, tad par to patlaban grūti runāt. Pašreizējos ap-

on mōlemad riigid siin juba palju teinud, kuid palju tööd on veel ees. Senini on Läti ja Eesti raudteede ehitamises tegutsenud täiesti iseseisvalt, aga edaspidi on soovitatav, et see oleks teisiti. Nii majanduslikud, kui strateegilised huvid nõuavad, et mõlemal riigil oleks üks ühine, aga mitte kaks iseseisvat raudteede võrku, kusjuures, iseenesest mõista, peab arvestama ka kohalikude huvidega. Ka praeguse raudteede võrgu kasutamiseks on soovitatav tihendam koostöö, kui senini. Iseäranis tuleb seda ütelda nende raudteede kohta, mis asetsevad mõlema riigi territooriumil, näiteks: Aluksne — Taheva — Valga ja Valga — Mõisaküla — Ruhja. Nende raudteede paremate tulemuste mõttes, niihästi raudteele kui ka ümbrusele, peaks kõrvaldama kõik takistused, mida tekitab piir. Seda võiks saavutada võimaluse piirides vähendades piirist ülekäigu formalsusi, (võibolla, pärast tolliuniooni elluviimist neid isegi tühistades).

Maanteede ehitusel peaks tähelepanema samaseid põhimõtteid ja maanteede võrk tuleks kooskõlastada raudteedega. Maanteedest, mis ehitatud end. vene ajal, peame ütlema seda sama, mis sel ajal ehitatud raudteedest — sääal on veel vähem mõeldud kohalikest huvidest. Pärast iseseisvuse saavutamist on mõlemad riigid ehitanud küllalt palju maanteid, aga päämiselt kohalikuks tarvitamiseks. Neid leiame lühikeste juppidenä kogu riigis. Lätit ei ühenda Eestiga mitte üks maantee, kui ei loe end. Riia — Pihkva maanteed, mis puudutab ainult väikest osa Eesti territooriumist, seejuures vaiksē maanurgas. Lähema tuleviku ülesandeks oleks ehitada vähemalt üks autotee, mis ühendaks mõlema riigi pealinnu. Teisi maanteid võiks veel oodata, kuni mõlemad riigid on ehitanud laiema maanteede võrgu oma sisemaal.

Lõpuks moodsama liikumisvahendi — **õhutee** kohta pean ütlema, et sellel on väga suured väljavaated, kuid kuna eralennuasjandus ei ole veel väljaarenenud, siis sellest on raske rääkida. Praegustes oludes võiks rääkida ainult võimaluste kohaselt tihedast koostööst, tõmmates

stākļos runa varētu būt tikai par pēc iespējas ciešu kopdarbību, ieskaitot abas valstis starptautiskās aviācijas ceļu tīklā.

Izveidojoties un paplašinoties sakariem starp Latviju un Igauniju saimnieciskā laukā, jānodibinās ciešai kopdarbībai arī satiksmes ceļu izbūvē un izmantošanā. Neaizmirsīsim, ka vecajā parunā, ka cieši nomīdīta taka starp kaimiņu mājām ir labākā kaimiņu draudzības lieciniece, slēpjas dziļa patiesība.

K. Ieleja.

mõlemaid riike rahvusvaheliste õhuteede võrku.

Majanduslikul alal arenedes ja laienedes hāil suhetel Lāti ja Eesti vahel peame edendama ka tiheadat koostööd teede ehitamises ja kasutamises. Ärgem unustagem vanasõna, et palju tallatud jalgteed naabertalude vahel on parim naabrite sõpruse tunnus. Neis sõnus peitub palju tõtt.

K. Ieleja.

Chronika.

Jaunie goda biedri. — Uued auliikmed.

Latvijas - Igaunijas biedrība savā gada sapulcē š. g. 31. maijā vienbalsīgi ievēlēja par savu goda biedri nelaiķa pirmā priekšsēdētāja **Alberinga** kundzi, kuŗa visu laiku būdama par biedrības dāmu komitejas priekšnieci ir daudz strādājusi un paveikusi biedrības labā.

Sakarā ar Cēsu kauju 15 gadu atceri par biedrības goda biedriem tāpat vienbalsīgi ievēlēja kauju nopelniem bagātos kara vadoņus: ģenerāli J. Balodi, ģenerāli J. Laidoneru, ģenerāli N. Rēķu, ģenerāli Kr. Berķi, ģenerāli E. Kalniņu.

Magda Albering

dzimusi 30. martā 1878. g. Tallinnā, apmeklējusi Veisenšteinā (Paidē) pamatskolu un pēc tam beigusi Pēterpilī vidusskolu. 1910. gada 18. augustā apprecējusies ar Arturu Alberingu.

Magda Albering aktīvi darbojās vairākās sabiedriskās organizācijās: Latvijas-Igaunijas biedrības dāmu komitejā, Latviešu - franču tuvināšanās biedrības dāmu komitejā, labdarības biedrībā „Māte un Bērns“, Bērnu palīdzības savienībā un bij. Latviešu Zemnieku Savienības dāmu komitejā.

Laidoners, Juhan, igauņu armijas ģenerālis, dzimis 31. janvārī 1884. gadā, iestājās kara dienestā 1901. g., beidza Viļņas kara skolu 1905. g. un Krievijas kara akadēmijas kursu 1912. gadā. Pa-

Lāti - Eesti ūhingu valis oma aasta koosolekul 31. mail auliikmeks ūhingu esimese Artur Albering'i abikaasa, kes kogu aeg on tegutsenud ūhingu naiskomitee esinai-sena ja vāga palju teinud ūhingu hāaks.

Võnnu lahingu 15. aasta mälestuspidustuste puhul valiti samuti üksmeelselt ūhingu auliikmeteks teeneterikkad vabadussõjajuhid: kindral J. Balodis, kindral J. Laidoner, kindral N. Reek, kindral Kr. Berkis ja kindral E. Kalnin.

Magda Albering

sündis 30. märtsil 1878. aastal Tallinnas, õppis Paide algkoolis ja lõpetas Petrogradis keskkooli. 18. augustil 1910. aastal ta abiellus Artur Albering'iga.

Magda Albering tegutseb mitmes seltskondlikus organisatsioonis: Lāti - Eesti ūhingu naiskomitees, Lāti - Prantsuse sõprusūhingu naiskomitees hāātegevas seltsis „Ema ja Laps“, „Laste abiandmise liidus“ ja end. Lāti Põllumeeste Liidu naiskomitees.

Eesti armee kindral Juhan Laidoner sündis 31. jaanuaril 1884. aastal, 1901. a. astus kaitsevākke, 1905. a. lõpetas Vilno sõjakooli ja 1912. a. Vene Sõjavāe Akadeemia. Maailmasõja algul oli Laidoner

saules kara sākumā Laidoners ieņēma divīzijas štāba vecākā adjutanta, bet 1917. gadā divīzijas štāba priekšnieka amatu, piedalījās vairākās kaujās, ievainots divas reizes un kontuzēts. Nodibinoties igauņu pulkam, Laidoneru 1917. g. iecēla par igauņu strēlnieku divīzijas komandieri. 1918. g. 23. decembrī Igaunijas valdība iecēla Laidoneru par armijas virspavēlnieku; šo amatu viņš izpildīja līdz brīvības kara beigām. Par kaujas nopelniem Igaunijas valdība paaugstināja Laidoneru par ģenerāli. Laidoners veicināja arī Ziemeļlatvijas armijas organizēšanos un apgādi. Kad landesvērs jūnija sākumā uzsāka naidīgu darbību pret Ziemeļlatvijas karaspēku, Laidoners tūlī izšķīrās par kauju ar landesvēru un deva attiecīgu rīkojumu igauņu 3. divīzijas komandieram. Kauju vainagoja uzvara pie Cēsīm 1919. g. 20.—22. jūnijā. Bermonta uzbrukuma laikā Laidoners atsūtīja uz Rīgu divus bruņotos vilcienus. Par nopelniem Latvijas labā Laidoners apbalvots ar Lāčplēša kara ordeņa III., II. un I. šķiru. 1921. g. Laidoners atstāja kara dienestu un piedalījās politiskā dzīvē; kā zemnieku partijas locekli viņu ievēlēja 1., 2. un 3. parlamentā. 1924. g. 1. decembrī, sakarā ar komunistu apvērsuma mēģinājumu, valdība iecēla Laidoneru par armijas virspavēlnieku; viņa vadībā dumpis bij likvidēts dažās dienās. 1934. g. martā, sakarā ar Igaunijas atbrīvotāju gatavoto valsts apvērsumu, atkal iecelts par armijas virspavēlnieku.

Rēks, Nikolajs, ģenerālmajors, armijas štāba priekšnieks, dzimis 2. februārī 1890. gadā. 1910. g. beidzis Čugajevas karaskolu un 1917. g. Krievijas kara akadēmiju. Pasaules kara sākumā dienējis 97. Vidzemes kājnieku pulkā, Daugavpilī. 1917. g. nozīmēts Monzunda nocietinājumu rajona štābā un vēlāk iecelts pār šī štāba priekšnieku. 1918. g. februārī igauņu divīzijas štāba priekšnieks. Kad vācu okupācijas vara igauņu divīziju izformēja, Rēks līdz ar pārējiem virsniekiem darbojās slepeni valsts aizsardzības spēku noorganizēšanā. 1919. g. janvārī 1. divīzijas un aprīlī 3. divīzijas štāba priekšnieks. Jūnijā iecelts

diviisistaabi vanemaks adjutandiks, kuid 1917. a. diviisi staabi ülemaks, võttis osa mitmest lahingust, kaks korda haavatud ja kontuusitud. Kui 1917. a. asutati esimesed Eesti polgud, Laidoner määrati Eesti rahvuslise diviisi ülemaks 23. detsembril 1918. a. Eesti Vabariigi valitsus määras Laidoneri kaitsevägede ülemjuhatajaks, selle ameti ta täitis vabadussõja lõpuni. Teenete eest ülendas Eesti valitsus Laidoneri kindraliks. Laidoner aitas organiseerida Põhja - Läti armeed. Kui landesveer algas sõjategevust Põhja-Läti sõjaväe vastu, Laidoner valis lahingu landesveeriga ning andis vastava käsu Eesti 3. diviisi komandöörile. Lahing võideti 20.—22. juunini 1919. a. Võnnu all. Bermonti pääletungi ajal saatis Laidoner Riiga kaks soomusrongi. Teenete eest Läti hääks annetati Laidoner'ile Karutapjate ordu 1., 2. ja 3. järgu aumärgid. 1921. aastal Laidoner lahkus sõjaväe teenistusest ja võttis osa poliitilisest elust. Põllumeeste liidu esindajana ta valiti 1., 2. ja 3. riigikokku. 1. dets. 1924. a. kommunistide riigipöörde katse puhul, valitsus määras Laidoneri armee ülemjuhatajaks ning tema juhatusel mäss likvideeriti paari päeva jooksul. 1934. a. märtsil, kui Eesti vabadussõjalased valmistasid riigipööret, määrati Laidoner jälle kaitsevägede ülemjuhatajaks.

Kindral-major Nikolai **Reek**, armee staabiülem, sündis 2. veebruaril 1890. a. 1910. a. lõpetas Tschugajevi sõjakooli ja 1917. a. Vene sõjaakadeemia. Maailmasõja algul teenis 97. Liivimaa jalaväe polgus Dvinskis. 1917. a. saadeti Suure Väina kindlustuste rajooni staapi ja hiljem määrati staabiülemaks. 1918. a. veebruaril oli ta Eesti diviisi staabi ülem. Kui saksa okupatsiooniväed segasid Eesti diviisi tegevusse, Reek ühes teiste ohvitseridega tegutses salaja ja organiseeris riigi kaitsevägeid. 1919. a. jaanuaril ta oli 1. diviisi ja aprillil 3. diviisi staabiülem. Juunil määrati ta nende vägede ülemaks, kes võitlesid landesveeriga Võnnu all. Hil-

par priekšnieku spēkiem, kas cīnījās ar landesvēru pie Cēsīm. Vēlāk ģenerālštāba kursu priekšnieks un kara mācības iestāžu inspektors (1921.—1923. g.). 1923. gadā komandēts uz Francijas kara akadēmiju, kur kursu beidz 1925. gadā. Iecelts par ģenerālštāba priekšnieku un kara padomes locekli. 1926. g. paaugstināts par ģenerālmajoru un iecelts par 2. divīzijas komandieri. No 1927.—1928. g. kara ministrs. Apbalvots ar Lāčplēša kara ordeņa III. un II. šķiru. Vairākkārt apciemojis Latviju.

Balodis, Jānis, ģenerālis, dzimis 20. februārī 1884. gadā, iestājies kara dienestā 1898. g., 1902. g. beidzis Viļņas kara skolu. Ņēma dalību krievu - japāņu karā un pasaules karā, sākumā kā jaunākais virsnieks, vēlāk kā rotas komandieris. 1915. g. 20. februārī krita vācu gūstā. Iestājās Latvijas armijā 1918. g. decembra sākumā, ka virsnieku rezerves rotas komandieris. Pēc Kalpaka nāves 6. martā 1919. g. komandēja atsevišķo bataljonu un tā priekšgalā izcīnīja visas kaujas Kurzemes frontē. 1919. g. martā Balodi iecēla par brigādes komandieri, vēlāk par Kurzemes grupas virspavēlnieku. 1919. g. jūlijā, sakarā ar Kurzemes grupas pārformēšanu divīzijā, Balodi iecēla par Kurzemes divīzijas komandieri, ar kuru darbojās Latvijas austrumu frontē. 1919. g. oktobrī Balodi iecēla par Latvijas armijas virspavēlnieku; viņa vadībā tika sakauta Bermonta armija un atbrīvota Latgale. 1920. gada sākumā Tautas padome paaugstināja Balodi par ģenerāli. Apbalvots ar Lāčplēša kara ordeņa visām šķirām. Ar kara stāvokļa izbeigšanos Balodis atstāja kara dienestu. 1925. g. Balodi ievēlēja Saeimā, kurā darbojās līdz viņas darbības apturēšanai 1934. g. 16. maijā. Kopš 1931. gada 7. decembra Balodis nepārtraukti līdz šim laikam ieņem kara ministra amatu.

Berkis, Krišjānis, ģenerālis, dzimis 26. aprīlī 1884. g. 1903. g. iestājās Viļņas kara skolā un 1906. g. to beidza. Iecelts par podporučiku 2. Somijas skolnieku pulkā, kur dienēja līdz pasaules karam. Kara sākumā komandēja rotu, vēlāk bataljonu; ņēma dalību visās kaujās

jem oli ta kindralstaabi ūlem ja sōja ōppe-asutiste inspektor (1921.—1923.). 1925. aastal Reek lōpetas Prantsuse sōjaakadeemia. Siis mēārati kindralstaabi ūlemaks ja sōjanōukogu liikmeks. 1926. a. Reek ūlendati kindralmajoriks ja mēārati 2. diviisi komandōōriks. 1927.—1928. a. oli ta sōjaminister. Tema on Karutapjate ordu 2. ja 3. jārgu aumārgi kavaler. On mitu korda kūlastanud Lātit.

Kindral Janis **Balodis** sündis 20. veebruaril 1881. aastal. Sōjavāelaseks hakkas ta 1898. aastal ja 1902. a. lōpetas Vilno sōjakooli. Vōttis osa Vene - Jaapani- ning maailmasōjast, algul noorema ohvitserina, hiljem rooduūlemanā. 20. veebruaril 1915. aastal ta vangistati sakslaste poolt. Lāti armees hakkas ta tegutsema detsembri algul ohvitseride tagavara rooduūlemanā. Pārast Kalpak'i surma 6. mārtsil 1919. a. juhtis ta ūksikut pataljoni ja vōitis selle eesotsas kōik lahingud Kuuramaa rindel. 1919. aasta mārtsil Balodis ūlendati brigaadiūlemaks ja hiljem Kuuramaa grupi ūlemjuhatajaks. 1919. aasta juulikuul, Kuuramaa grupi divisijsi ūmbermoodustamise puhul, nimetati Balodis Kuuramaa divisijsi komandōōriks ning pārast seda ta tegutses Lāti idarin- del. 1919. aasta oktoobrikuul mēārati ta Lāti armee ūlemjuhatajaks, tema juhatu- sel lōōdi Bermont'i armee ja vabastati Lātgallia. 1920. aasta algul Rahvanōu- kogu ūhendas Balodi kindraliks. Temale annetati Karutapja ordu kōik kolm au- mārki. Rahu ajal Balodis lahkust sōja- vāelase ametist. 1925. aastal ta valiti seimi liikmeks, kellena tegutses seimi te- gevuse lōpetamiseni 16. maini 1934. aas- tal.

7. detsembri 1931. aastast senini on Balodis kogu aeg sōjaminister.

Kindral Krišjanis **Berkis** sündis 26. aprillil 1884. aastal. 1903. aastal astus ta Vilno sōjakooli ja lōpetas selle 1906. aastal. Ta mēārati ohvitseriks 2. Soome kūttide polku, kus teenis sōja alguseni. Sōja al- gul oli ta roodu ja hiljem pataljoni koman- dōōriks. Vōttis osa lahinguist Ida Preisi-

Rītprūsijā. 1917. g. iestājās 6. Tukuma latviešu strēlnieku pulkā, kur komandēja bataljonu. Piedalījās Rīgas aizstāvēšanas kaujās 1917. g. augustā. Pēc 1917. gada oktobra apvērsuma aizbrauca uz Somiju. Iesākoties Latvijas atbrīvošanas karam, Berkis ieradās Rēvelē un iestājās Latvijas armijā. Viņu iecēla par rezerves bataljona, vēlākā 2. Cēsu pulka komandieri. Nēma dalību kaujās pret landesvēru, lieliniekiem un Bermonta armiju. 1919. g. iecelts par Latgales divīzijas komandieri. Par kaujas nopelniem paaugstināts 1919. g. par pulkvedi, bet 1922. g. par ģenerāli. Berkis apbalvots ar Lāčplēša kara ordeņa visām šķirām un daudziem ārvalstu ordeniem! Kopš 1934. g. aprīļa komandē Vidzemes divīziju.

Kalniņš, Eduards, ģenerālis, dzimis 31. decembrī 1876. g., 1899. g. beidzis kursu pirotehnikas artilērijas skolā; 1901. g. izturējis pārbaudījumu virsnieka dienesta pakāpes iegūšanai kara skolā. Krievu - japāņu karā piedalījās Portartūras cietokšņa aizstāvēšanā. Pasaules karā darbojās cietokšņu artilērijā un pārzināja munīcijas izgatavošanu. 17. janvārī 1919. g. iestājās Latvijas armijā kā Ziemeļarmijas brigādes artilērijas priekšnieks. 1919. g. 15. jūlijā iecelts par virspavēlnieka štāba priekšnieku, 18. oktobrī — par artilērijas pārvaldes priekšnieku. 1922. g. 1. aprīlī uzņēmās artilērijas inspektora amata pienākumus. 1926. un 1928. g. ģenerālis Kalniņš pa diviem lāgiem ieņēma kara ministra amatu. Par ģenerāli Kalniņš paaugstināts 1925. g.

1917. aastal astus 6. Tukumi lāti kūtide polku, kus juhataz pataljoni. Ta vōttis osa Riia kaitsmise lahingust 1917. aasta augustil. Pārast 1917. aasta oktoobri pōōret sōitis ta Soome. Lāti vabadussōja algul saabus Berkis Tallinna ja hakkas tegutsema Lāti armees. Ta määрати tagavara pataljoni ja hiljem 2. Vōnnu polgu komandōōriks. Vōttis osa lahinguist landesveeri, enamlaste ja Bermont'i armee vastu. 1919. aastal ta määрати Lātgallia divisjooni komandōōriks. Teenete eest 1919. a. ülendati koloneliks ning 1922. aastal kindraliks. Berkis'ele on annetatud kõik Karutapja ordu ja paljud välismaa aumärgid. 1934. aprillist saadik on ta Vidseme divisjoni komandōōriks.

Kindral Eduard Kalnin sündis 31. detsembril 1876. aastal. 1899. a. lõpetas kursuse pürotehnika - kahurväe koolis. 1901. a. sooritas eksami sõjakoolis ohvitseri aukraadi saamiseks. Vōttis osa Vene-Jaapani sõjast, iseäranis Port-Arturi kindluse kaitsemist. Maailmasōjas tegutses kindluste kahurväes ja juhtis munitsiooni valmistamist. 17. jaanuaril 1919. a. astus Lāti armeesse Pōhja - Lāti brigaadi kahurväe ülemana.

15. juulil 1919. aastal ta määрати ülemjuhataja staabiülemaks. 1. aprillil hakkas täitma kahurväe inspektori kohustusi. 1926. ja 1928. aastal kindral Kalnin oli kaks korda sõjaministriks. Kindraliks ülendati Kalnin 1925. aastal.

Cēsu kauju 15 gadu atcere. Vōnnu lahingu 15 aasta mälestuspidustused.

Šogad 22. jūnijā paiet 15 gadi kopš slavenajām Cēsu kaujām, kuŗas ir viens no visizcilākiem momentiem mūsu brīvības cīņās un reizē ar to raksturo tos laikus Latvijas tapšanas vēsturē, kur patriotisms izglāba tautu no bojā ejas, tā zīmīgi atgādinādams tagadējo laikmetu. Lai šo gadījumu pienācīgi atzīmētu, tad šinī nolūkā ir sadevušās rokas gandrīz visas Cēsu pilsētas un aprīņķa valsts un pašvaldības iestādes, vietējais garnizons, aizsargi un privātas organizācijas un bez

Tānavu, 22. juunil, mōōdub 15 aastat kuulsate Vōnnu lahingute pāevist, mis on üks tāhtsamaid silmapilke meie vabadusvōitlusis ja ūhes sellega iseloomustab neid aegu Lāti iseseisvuse ajalōos, mil isamaa-armastus pāāstis rahva hukkaminekust. Seeaeg sarnaneb praegustele sūndmustele. Et māletada neid pāēvi, on liitunud peagu kõik Vōnnu linna ja maakonna, riiģi ja omavalitsusasutised, kohalik garnison, kaitseliit ning eraorganisatsioonid ja kõik need ūhingud, mis ūhendavad

tam tās biedrības, kuras apvieno citkārtējos karavīrus — Cēsu kauju dalībniekus, kā: brīvības cīnītāju biedrība "Ziemeļnieki", bij. Cēsu skolnieku rota, tālāk organizācijas Vislatvijas mērogā — Lāčplēša kara ordeņa kavalieru biedrība un Latvijas - Igaunijas biedrība. Visas šīs iestādes un organizācijas ir nodibinājušas vienotu rīcības komiteju no 28 personām, kuras darbus savukārt vada prezidijs, sastāvošs no 8 personām un kurā ieiet: Cēsu apriņķa valdes priekšsēdētājs, Cēsu garnizona priekšnieks pulkvedis K. Olekss, apriņķa priekšnieks J. Štucers, pilsētas galva K. Kauce, 10. Cēsu aizsargu pulka saimnieciskās daļas priekšnieks K. Auškaps, tautskolu inspektors D. Zoste, pulkvedis V. Šēnfelds un O. Nonācs. Abi pēdējie rīcības komitejā reprezentē tās organizācijas, kuŗu sēdekļi nav Cēsīs.

Atceres galvenā daļa notiks citkārtējos kaujas laukos **Liepas** pagasta robežās, kur paskaidrojumus par 1919. gada cīņām dos toreizējie kauju vadoni, un tā būs saistīta ar iepriekšēju vaiņagu nolikšanu Cēsu brāļu kapos, kur notiks kapu svētki; **Veselavā**, kur atrodas igauņu brāļu kapi, un **Jaunraunas** brāļu kapos. Par kapu uzkopšanu un viesu uzņemšanu rosīgi gādā vietējo pagastu sabiedrība. Svinības noslēgsies Cēsu pilsētā. Atcerē nems dalību pēc iespējas visi Cēsu kauju dalībnieki, vietējā skolu jaunatne, un uz to aicinās bijušo cīņu biedrus — igauņus, kā arī Latvijas valdības un armijas pārstāvjus.

Atceres sīkāka programma šāda:

1. **Cēsīs:** Gājiens no Uzvaras pieminekļa uz kapu svētkiem Brāļu kapos pl. 12. Atceres runas pie Uzvaras pieminekļa pl. 13.30.

2. **Izbraukums uz kauju vietām:** Vaiņaga nolikšana **Veselavā** pie kritušo Igaunijas karavīru pieminekļa pl. 15. Vaiņaga nolikšana **Jaunraunā** pie kritušo karavīru pieminekļa pl. 15.30. Kauju vietu apskate pie **Liepas** pag. nama pl. 16.

3. **Cēsīs:** Koncerts Pilsarkā pl. 18.30. Mielasts Cēsu Viesīgās biedrības zālē pl. 20.

P. S. Vilciena atiešana pl. 22.24.

endiseid sōjamehi — Vōnnu lahingu osalisi, nāiteks vabadusvōitlejate ūhing „Siemeļnieki“ („Pōhjalased“) end. Vōnnu ōpilaste rood, edasi organisatsioonid ūle kogu Lāti — Karutapjate ordu kavaleride selts ning Lāti - Eesti ūhing. Need organisatsioonid on asutanud ūhise **tegevuskomitee**, mis koosneb 28 isikust. Komitee tegevust juhīb selle juhatus, mis koosneb 8 isikust ja milles on: Vōnnu maakonna esimees, Vōnnu garnisoni ūlem kolonell K. Oleks, maakonna ūlem J. Stutser, linna-pea K. Kautse, 10. Vōnnu kaitseliidu polgu majandusosa juhataja K. Auškap, rahvakoolide inspektor D. Soste, kolonell Šēnfeld ning O. Nonats. Mōlemad viimased representeerivad komitees neid organisatsioonē, millede asukoht ei ole Vōnnu. Mālestuspidustuste peaosa korraldatakse end. lahingvāljadel **Liepa** valla piirides, kus kōnelevad 1919. a. vōitlustest selleaja lahingute juhīd. Enne seda asetatakse pārge Vōnnu vennaste kalmistule, kus peetakse surnuaiapūha; **Veselavas**, kus on Eesti sōdurite hauad, ning **Jaunrauna** vennaste kalmistul. Kohalikkude valdade seltskond hoolitseb haudade ilustamise ja kūlaliste vastuvōtmise eest. Pidustuste lōpp on ettenāhtud Vōnnus. Mālestuspidustustest vōtavad osa peagu kōīk Vōnnu lahingute osalised ja kohalik koolide noorsugu. Lahkelt palutakse ka endiseid kaasvōitlejaid — eestlasi ning Lāti valitsuse ja sōjavāē esindajaid.

Mālestuspidustuste ūksikasjalisem kava on jārgmine:

1. Vōnnus:

Rongikāīk Vabadusmonumendi juurest surnuaiapūhale Vennaste kalmistul kell 12. Mālestuskōned Vabadusmonumendi juures kell 13.30.

2. Vāljāsōīt lahingvāljadele.

Pārja asetamine **Veselavas** langenud Eesti sōdurite ausambale kell 15. Pārja asetamine **Jaunraunas** langenud sōjavāēlaste ausambale kell 15.30. Lahingvāljade vaatlus **Liepa** vallamaja juures kell 16.

3. Vōnnus.

Kontsert **Lossipargis** kell 18.30. Eine Vōnnu Seltskondliku ūhingu saalis kell 20. P. S. Rongi āramineku aeg kell 22, 24.

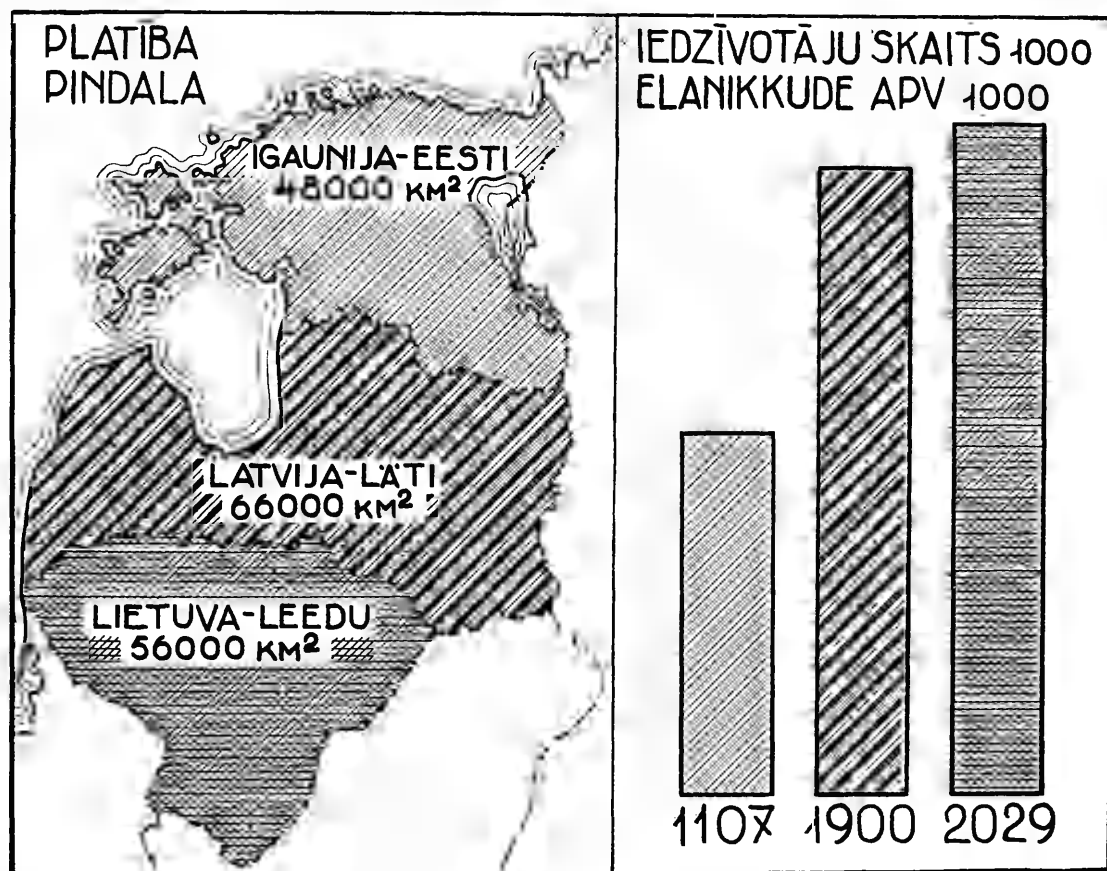
Izdevēja: Latvijas-Igaunijas biedrība, priekšnieks un mēnešraksta atbildīgais redaktors zvēr. adv. M. Antons.

LATVIJAS-IGAUNIJAS BIEDRĪBAS

MĒNEŠRAKSTS

LĀTI-EESTI ŪHINGU KUUKIRI

Nr. 3

1934. g.

24. oktobris

II. gads

LATVIJAS - IGAUNIJAS BIEDRĪBAS IZDEVUMS

Saturs: — Sisu:

1. Prof. E. Blese. Kāda valoda lietojama Baltijas tautu savstarpējā satiksmē?
2. N. Malta. Angļu valoda kā satiksmes valoda Baltijas valstu starpā.
3. O. Nonācs. Svešvalodas Baltijas valstu skolās.
4. K. Kurcalts. Latviešu dainas par igauņiem.
5. Ģen. Kr. Berķis. Vienprātība — latvju un igauņu stiprums.
6. J. Bokalders. Jauno Baltijas valstu ārējās tirdzniecības un rūpniecības tendences krīzes laikā.
7. M. Baumanis, stud. iur. Baltijas valstu studentu sadarbība.
8. Vidriks Ivask. Aizrobežu igauņu organizēšana.
9. K. Vanags. Tūrisma problēmas Latvijas-Igaunijas tautu tuvināšanas darbā un starptautiskā propagandā.
10. Igaunu-latvju-lietavju tuvināšanās biedrību apspriede Bulduros, 1. jūlijā 1934. gadā.
11. Igaunu-latvju-lietavju sadarbības birojs.
12. Igaunu-latvju-lietavju sadarbības biroja statūti.
13. Baltijas Ūnijas biļetēns Nr. 2.
14. Chronika.
1. Prof. E. Blese. Missugust keelt tarvitada Balti rahvaste omavahelises läbikäimises?
2. N. Malta. Ingliskeel läbikäimiskeelena Balti riikides.
3. O. Nonats. Vöörkeeled Balti riikide koolides.
4. K. Kurtsalts. Lāti rahvalaulud eestlasist.
5. Kindr. Kr. Berkis. Üksmeel — lätlaste ja eestlaste jõud.
6. J. Bokalders. Noorte Balti riikide väliskaubanduse ja tööstuse tendentsid kriisi ajal.
7. M. Baumanis stud. iur. Balti riikide üliõpilaste koostöö.
8. Vidrik Ivask. Välis-Eesti organiseerimisest.
9. K. Vanags. Turismi probleemid Lāti-Eesti rahva lähendamise töös ja rahvusvahelise propaganda alal.
10. Eesti - Läti - Leedu sõprusühingute koosolek Bulduris 1. juulil 1934. a.
11. Eesti - Läti - Leedu koostöö büroo.
12. Eesti - Läti - Leedu koostöö büroo põhikiri.
13. Balti Unioni bülletään Nr. 2.
14. Kroonika.

LATVIJAS - IGAUNIJAS BIEDRĪBAS MĒNEŠRAKSTS LĀTI - EESTI ÜHINGU KUUKIRI

Nr. 3.

24. oktobris.

2. gads.

Latvijas - Igaunijas biedrības mēnešraksts iznāk četras reizes gadā. Mēnešraksta gada abonements Latvijā, Igaunijā un Lietuvā Ls 3,60, citās zemēs Ls 4,50. Atsevišķa burtnīca maksa Ls 0,50. Redakcijas adrese: Rīgā, Kr. Barona ielā 7, dz. 4, tāl. 27826. Izdevniecības, ekspedīcijas, pasūtījumu un naudas pārvedumu adrese: Latvijas - Igaunijas b-bas mantzinim Fr. Lasmaņa kgam, Rīgā, Brīvības bulvārī 1; Fr. Lasmaņa tāl. 20551. Latvijas - Igaunijas biedrības adrese: Rīgā, Skolas ielā 13.

Lāti - Eesti ühingu kuukiri ilmub neli korda aastas. Kuukirja tellimishind aastas Lātis, Eestis ja Leedus Ls 3,60, teistes maades Ls 4,50. ūksik vihk maksab Lātis Ls 0,50. Toimetuse aadress — Riias, Kr. Baron'i tām. 7, krt. 4, tel. 27826. Vāljaandja, talituse, tellimiste ja rahasaadetiste aadress: Lāti - Eesti ühingu laekahoidjale hārā Fr. Lasman'ile, Riias, Brīvības bulv. (Vabaduse puistee) 1; Fr. Lasman'i telef. 20551. Lāti - Eesti ühingu aadress: Riias, Skolas ielā 13.

Latvju-lietuvju tuvināšanās kongress Kauņā 9. jūnijā 1934. g.
Lātlaste-leedulaste sōpruskongress Kaunasē 9. jūnijā 1934. g.

Kāda valoda lietojama Baltijas tautu savstarpējā satiksmē?

Missugust keelt tarvitada Balti rahvaste omavahelises läbikäimises?

Jautājums par to, kādas lielākas tautas valoda lietojama Baltijas valstu savstarpējā satiksmē, ir visai akūts un jau vairākus gadus saista dažādu Baltijas tautu tuvināšanās biedrību locekļu uzmanību. Šis jautājums jau vairākkārt pārrunāts dažādos tuvināšanās kongresos un sanāksmēs. Atbildes uz to ir dotas dažādas: ieteikta gan vācu, gan angļu, gan franču valoda. Par vācu valodu mūsu dienās gan uzstājas vairs tikai retais, un visvairāk ļaužu gan acumirkli pieslienam modernam uzskatam, ka par tādu valodu jātop angļu valodai. Gribēju tomēr minēt dažus apstākļus un faktus, kas varētu runāt par labu franču valodai.

Franču valodai mūsu zemē un arī Lietuvā un Igaunijā ir jau diezgan dziļas tradīcijas. Jau priekš kara Krievijā franču valodu mācīja visās vispārējās izglītības vidusskolās, izņemot komercskolas, un visi agrāko krievu vidusskolu absolventi, tā tad tagadējās mūsu intelligences vecākā un vidējā paaudze, resp. paaudze, kas tagad tieši atrodas darbā, franču valodu jau kaut cik pazīst, un tai savas franču valodas zināšanas papildināt nebūtu sevišķi grūti. Turpretī angļu valoda lielākai šīs paaudzes daļai pilnīgi sveša, un lai nu gan angļu valoda ir samērā viegla, tomēr vieglāk ir papildināties valodā, kas jau zināma, nekā iemācīties pilnīgi kādu valodu no jauna.

Angļu valodas cienītājiem spēcīgs arguments angļu valodas labā ir pēdējās lielā izplatība pasaulē. Jā, pasaulē gan, bet galvenā kārtā Āreiropas pasaulē, kur mūsu ļaudīm nokļūt gadās jau retāk. Turpretī franču valoda ir izplatīta visā Eiropas cietzemē, ja neskaita Vāciju, Austriju un Ziemeļu zemes — Zviedriju, Dāniju un Norveģiju. Zviedrijā neprot arī angļiski — izņēmums ir Zviedrijas rietumi, kur angļiski runā — un vispazīstamākā svešvaloda Zviedrijā ir tomēr vācu. Tādēļ Zviedrija angļu vai franču valodas

Kūsimus sellest, millise suure rahva keelt tarvitada Balti riikide omavahelises läbikäimises, on väga akuutne ning juba mitu aastat kõidab kõikide Balti rahvaste sõprusühingute liikmete tähelepanu. Sellest küsimusest on juba mitu korda räägitud mitmel lähendamise kongressil ja koosolekul. On antud mitu vastust: on soovitatud saksa, inglise ja prantsuse keelt. Saksa keele poolt viimasel ajal on küll vaid üksikud inimesed, ning kõige rohkem praegu pooldatakse moodsat vaadet, et Balti rahvaste läbikäimise keeleks peab saama inglise keel. Tahaks siiski mainida mõningaid olusid, mis räägivad prantsuse keele häaks.

Prantsuse keelel on meie maal, samuti Leedus ja Eestis, küllalt sügavad traditsioonid. Juba enne sõda õpetati Venemaal prantsuse keelt kõigis üldhariduslistes keskkooles, väljaarvatud kommerts-koolid, ning kõik endiste vene keskkoolide lõpetajad, see on meie praeguse intelligentsi vanem ja keskmine põlv, resp. põlv, mis on praegu töös, juba tunneb prantsuse keelt ning neil ei oleks raske täiendada oma teadmisi prantsuse keele alal. Inglise keel sellevastu on aga suuremale osale täielikult võõras. Olgugi, et inglise keel on võrdlemisi kerge õppida, on siiski kergem täiendada teadmisi tuntud keeles, kui õppida mõnda keelt uuesti.

Inglise keele pooldajail on tugevaks argumentiks inglise keele laialdane tarvitamine kogu maailmas. Ja, maailmas küll, aga Välis - Euroopa maailmas, kus meie rahvastel harva juhtub tegemist. Prantsuse keel aga on levinud Euroopa kogu kontinendil, väljaarvatud Saksamaa, Austria ja Põhjamaad — Rootsi, Norra ja Daani. Rootsis ei räägita ka inglise keelt, väljaarvatud Rootsi lääneosa, kus osatakse inglise keelt, ning kõige tuntum keel on Rootsis siiski saksa keel. Sellepärast on Rootsi inglise või prantsuse keele poolest

ziņā ir irrelevantā. Turpretī Polijā, Čehoslovākijā, Holandē, Belgijā, Spānijā un Portugālē, Itālijā, Rumānijā, visās Balkānu valstīs, Turcijā un pat Persijā, pašu Franciju nemaz neskaitot, — visur prot franču valodu un ar franču valodu visur var cauri tikt. Tādēļ, piesavinoties franču valodu, cilvēks iegūst kustības brīvību pa visu Eiropu. Lai nu gan arī angļu valoda šais valstīs nav gluži nezināma, tā tomēr nevar sacensties ar franču valodu, jo pēdējo (piem., Itālijā) prot arī samērā vienkārši ļaudis: franču valoda tur ir pirmā svešvaloda skolās. Ar angļu valodas palīdzību turpretī Eiropā isti var kustēties tikai Eiropas galigos ziemeļrietumos: Norvēģijā, pa daļai Dānijā un pašā Anglijā (ieskaitot arī Īriju). Tādēļ, bez šaubām, Eiropas ceļojumu praksē daudz svarīgāk zināt franču nekā angļu valodu.

Tālāk jāpakavējas pie jautājuma, ko var dot franču un ko angļu valodas prasna garīgā ziņā. Franču valoda ir modernā diplomātijas valoda, vecas ir franču valodas lietošanas tradīcijas taisni augstākajā kultūrālā sabiedrībā visā Eiropā. Dziļā, plaša un vispusīga ir franču kultūra, vijīga un pievilcīga. Gandrīz neapņēvama daiļlīterātūra, zinātne visās nozarēs, tehniskā literātūra un bezgalīga literātūra par mākslu visos veidos klūst pieejama ik vienam, kas prot franciski. Saprotams, plaša ir arī angļu zinātniskā literātūra, bet vairāk dabas zinātņu laukā, fizikā, valsts zinātņu nozarē, turpretī humanitārās zinātnēs vispārīgi viņa tik ievērojama nav vai vismaz līdz mums īsti nenonāk. Kupla un bagāta ir arī angļu daiļlīterātūra, bet atkal tā mums — un tāpat arī citām tautām — visumā ir sveša. Izņemot šekspīru, Dikensu, Baironu un jaunākajā laikā Bernh. Šouu ar Golsvortiju, ko gan mēs un vispārīgi intelligēnce visā neangliskā pasaulē zina par Miltonu, Vordsvortu, Kolridžu un citiem angļu dzejniekiem un rakstniekiem? Tā ir atsevišķa pasaule, stingri noslēgta, īpatnēja, ar mazu interesi par ārpasauli. Jāsaka, ka šī mazā interese par ārpasauli vispārīgi raksturīga angļiem. Viņi dzīvo noslēgti savā salā, savās senās angliskās tradīcijās, valda pār jūrām, pār visu

irrelevantne. Aga Poolas, Tšehhoslovākias, Hollandis, Belgias, Hispaanias, Portugālis, Itāalias, Rumeenias, kōigis Balkāni riikides, Tūrgimaal ja isegi Persias, Prantsusmaad lugemata — igalpool rāagitakse prantsuse keelt ning prantsuse keelega vōib kōikjal lābisaada. Sellepārast, osates prantsuse keelt, saab inimene liikumisvabaduse kogu Euroopas. Olgugi, et ka inglise keel on mainitud riikides tuttav, siiski ta ei vōi sāl vōistelda prantsuse keelega, kuna viimast, nāiteks, Itāalias oskab ka rahvas: prantsuse keel on kohalikes kooles esimeseks vōörkeeleks. Inglise keele abil vōib Euroopas lābisaada ainult Euroopa pōhja - lāāne osas: Norras, osalt Daanis ning Inglismaal (ūhes Iirimaa). Sellepārast on kahtlemata palju tāhtsam Euroopas matkates osata prantsuse keelt kui inglise keelt.

Edasi pean peatuma kūsimume juures — mida vōib anda prantsuse keele ja mida inglise keele oskus vaimlisel alal. Prantsuse keel on moodsa diplomaatia keel, prantsuse keele tarvitamise traditsioonid on vāga vanad iseāranis kōrgema kultuuriga seltskonnas kogu Euroopas. Prantsuse kultuur on sūgav, laialdane ja mitmekūlgne. Kes oskab prantsuse keelt, see saab tutvuneda peagu piirita ilukirjandusega, teadusega kōigil adadel, tehnilise kirjandusega ning lōpmatu kirjan-dusega kunsti alal. Muidugi, on vāga rikas ka inglise teaduslik kirjandus, aga rohkem loodusteaduse alal, fūūsikas, riigiteaduste alal, kuid humanitaarteaduste alal ta ei ole nii tāhtis vōi meieni ta ei ulatugi. Rikas ja kōrgel tasemel on ka inglise ilukirjandus, aga jālē on ta meile ja samuti ka teistele rahvastele kūllalt vōōras. Vāljaarvates Shakespeari, Dikensi, Baironi ja uuemal ajal ka Bernhard Shawe ning Golsworthy, kes meie ja ūldse kogu mittinglise ilma intelligentsist teab Milton'ist, Vordswort'ist, Kolridge'st ja teistest inglise kirjanikest ning luuletajaist? See on omapārane maailm, vāga kinnine, vākese huviga vālismaailma vastu. Peame tunnistama, et see vāike luvi vālismaailma vastu on inglastele vāga iseloomustav. Nad elavad omal saarel kui kindluses, oma traditsioonidega, va-

pasauli, bet valda ar šavu floti, militāro un oikonomisko spēku, bet par šīs pasaules citu tautu garīgo dzīvi viņiem samērā maz intereses. Viņi spiesti interesēties par kultūras izplatīšanu un nostiprināšanu zemēs, kas viņiem tieši pieder, bet ka angļi būtu kādreiz izrādījuši kādu kultūrālu aktivitāti, piem., bijušā Krievijā vai mūsu dienu Baltijas valstīs, par to nekas nav dzirdēts. Ja svešas tautas interesējas par angļu kultūru, viņiem nekas nav pretī, bet ja neinteresējas, arī labi: angļu kultūrā pašā no tam nekas negrozīsies. Šai ziņā interesants stāvoklis tepat pie mums Latvijā. Ir mums gan angļu institūts, bet to uztur mūsu izglītības ministrija, un vai angļi kaut ko institūtam devuši, vai kaut kā palīdz institūtam pastāvēt, nav tā kā dzirdēts: varbūt, kādu krājumu grāmatas. Tāpat cik angļu zinātnieku ir uzstājušies pie mums Latvijas universitātē ar priekšlasījumiem? Vismaz filoloģijas un filozofijas fakultātē neviens. Nezinu, vai daudzi no viņiem lasījuši citās fakultātēs, vismaz man atmiņā neviens nav palicis. Bijuši pie mums gan amerikāņi — Rokfelleri fonda pārstāvji, bet vai šādā ceļā arī angļi ko darijuši savas kultūras stiprināšanai Latvijā, nav zināms. Angļu interese par mūsu kultūras dzīvi tāpat ir ļoti niecīga, jo oikonomiskā ziņā mēs esam ļoti sīki, salīdzinot ar Angliju; no angļu viedokļa raugoties, oikonomiskās un tirdzniecības attiecībās ar Angliju mēs vispārīgi esam gandrīz vai quantitē negligeable.

Citādi tas ir ar frančiem. Franču kultūra ārzemēs ir nenoliedzami daudz plašāk pazīstama par angļu kultūru: jau pēc savas dabas un dzīlākās būtības franču kultūra ir vispārcilvēciskāka par angļu. Frančiem arvienu bijuši plaši kultūrāli sakari ar ārzemēm, un franči arvienu rūpējušies, lai viņu kultūras ietekme arī ārpus Francijas robežām būtu kurmet jūtama. To labi var novērot tepat Rīgā. Es negribu sīkāk raksturot franču kultūras centienus un pasākumus te Rīgā (franču liceju un institūtu, franču zinātnieku apciemojumus u. t. t.), bet jāsaka, ka franči par mums kultūrālā ziņā izrādījuši daudz dzīvāku interesi par angļiem.

litsevad merede üle, kogu maailma üle, kuid valitsevad oma merejõududega, oma sōjalise ja majandusliku vōimuga, kuna selle maailma teiste rahvaste vaimlise elu vastu nad tunnevad vāga vāhe huvi. Nad on sunnitud huvi tundma kultuuri levitamisest ja kindlustamisest neil mail, mis nendele kuuluvad, aga ei ole kuuldud, et inglased oleksid tundnud huvi vōi naidanud kultuurilist aktiviteeti, nāiteks, end. Venemaal vōi praeguseis Balti riikides. Kui vōōrad rahvad on huvitatud inglise kultuurist, siis ei ole neil midagi selle vastu, kui aga ei ole huvitatud — ka pole viga: inglise kultuuris selletōttu veel midagi ei muutu. Selles kōsimuses on vāga huvitav seisukord Lātis. Meil on kōll inglise keele instituut, aga selle ūlalpida ja on Lāti haridusministeerium. Ei ole kuuldud, et inglased oleksid instituudile midagi andnud, vōi aitaksid tema seiskorda kindlustada, vōibolla on antud ainult raamatuid. Kui palju inglise teadlasi on esinenud Lāti ūlikoolis ettekangetega? Vāhemalt filoloogia - filosoofia teaduskonnas mitte ūkski. Ma ei tea, kas on keegi neist pidanud loenguid teistes teaduskondades, aga ei māleta kōll ūhtegi sellist juhust. On olnud meie maal kōll ameeriklased — Rokfelleri fondi esindajad, aga kas sarnasel teel on inglased midagi teinud oma kultuuri levitamiseks Lātis, seda ei tea. Inglise huvi on meie kultuurielu vastu ka vāga vāike, kuna majanduslikult meie oleme nende kōrval liig pisikesed. Vōrreldes Inglismaaga, inglise seisukohalt vaadates, majanduslikes ja kaubanduslikes vahekordades Inglismaaga meie ūldse oleme peagu quantitē negligeable.

Teisiti on aga prantslastega. Prantsuse kultuur on vālismaail palju rohkem tuntud kui inglise kultuur: juba oma loomu ja sūgavama sisu poolest on prantsuse kultuur ūldinimlikum inglise omast. Prantslastel on alati olnud laialdased kultuuri vahekorrad vālismaailmaga, ning prantslased on alati hoolt kandnud, et prantsuse kultuuri mōju vōiks tunda ka vāljaspool Prantsusmaa piire. Seda nāeme siinsamas Riias. Ma ei hakka lāhemalt iseloomustama prantsuse kultuuri pūūdeid ja

Jāsaka gan, ka arī franči varētu darīt vēl vairāk savas kultūras stiprināšanā Latvijā, bet arī tas, ko viņi darijuši, ir tomēr daudz vairāk par to, ko darijuši un dara angļi.

Tādēļ jākonstatē, ka angļu kultūra un valoda visumā mums, tāpat kā mūsu kultūra angļiem, vēl ir stipri sveša: intelligents latvietis var nodzīvot Rīgā gadiem, nedzirdēdams neviena vārda angļiski un neatrazdams iespēju laist darbā angļu valodu, pat ja viņš to prastu. Angļu valodas pratēju tirdznieciskiem sakariem ar Angliju mums pietiek. Ja angļiem pēc kādiem mūsu produktiem būs vajadzība, viņi tos nopirks. Šai ziņā gribu vēl atgādināt uzskatu, ko izteica bij. min. prezidents P. Juraševskis š. g. jūnijā Kauņas lietuvju un latviešu tuvināšanās kongresā. Viņš izteicās tā, ka angļu valodas pratēji var lielā mērā iet mūsu tautai zudumā. Iemācījušies angļiski, viņi meklēs iespēju arī praktiski likt lietā savas angļu valodas zināšanas un, nespēdami to darīt dzimtenē, viņi dosies uz ārzemēm. Viņi dosies nevis uz Angliju, bet vai nu uz Anglijas kolonijām Āfrikā un Indijā, vai galvenā kārtā uz Ameriku un tur galīgi pazudīs mūsu tautai. Turpretī franču valodas pratējiem tādu centienu nebūs, un viņi vairāk paliks dzimtenē. Tādēļ es neredzu sevišķu attaisnojumu pastiprinātai angļu kultūras ietekmes kultivēšanai Latvijā un neatzīstu, ka būtu sevišķi lietderīgi angļu valodu kultivēt kā valodu, kas būtu lietojama Baltijas tautu intelligences pārstāvju savstarpējos sakaros un tuvināšanās darbā.

Prof. E. Blese.

edu siin Rīas (prantsuse lūtseum ja insti-tuut, prantsuse teadlaste külaskäigud jne), aga pean tunnistama, et prantslased tunnevad rohkem elavat huvi meie vastu kultuuri alal. Võiaksid küll ka prantslased veel palju rohkem teha oma kultuuri kindlustamiseks Lātis, aga seegi, mida nad on teinud, on palju rohkem, mida on teinud ja teevad inglased.

Sellepärast peame tunnistama, et inglise kultuur ja keel meile ja samuti meie kultuur inglastele on väga vööras: intelligentne lātlane vöib Rīas elada aastaid ja ei kuule mitte ühtki inglise keele sõna ning ei leia vöimalust kasutada oma teadmisi inglise keele alal tegelikus elus isegi siis, kui ta selgesti oskaks seda keelt. Inglise keele oskajaid kaubanduslikuks läbikäimiseks Inglismaaga on meil küllalt Siin tahan veel meelde tuletada sõnu, mida ütles end. Lāti ministerpresident P. Juraševskis k. a. juunis Kaunases leedulaste ja lātlaste sõpruskongressil. Ta ütles, et inglise keele oskajad vöivad meie rahvale kaotsi minna. Kui nad oskavad inglise keelt, siis hakkavad otsima vöimalust tarvitada oma inglise keele oskust tegelikus elus ja kui nad ei saa seda teha kodumaal, siis lähevad välismaile. Nad ei sõida Inglismaale, vaid Inglismaa kolooniatesse Aafrikas ja Indias vöi pääasjalikult Ameerikasse ja sää lōpulikult kaovad meie rahvale. Prantsuse keele oskajail selliseid püüdeid ei saa olla ja nemad jäävad kodumaale. Sellepärast ma ei näe erilist vajadust kultiveerida inglise kultuuri Lātis ja ei kiida hāāks inglise keele kultiveerimist keelena, mida tarvitada Balti riikide intelligentsi esindajate omavahelises läbikäimises ja meie rahvaste lähendamise töös.

Prof. E. Blese.

Angļu valoda kā satiksmes valoda Baltijas valstu starpā.

Ingliskeel läbikäimiskeelena Balti riikides.

Nevar būt šaubu par to, ka Baltijas valstīm nepieciešama valoda, ko ne tikai viņu diplomāti, bet arī pārējie pilsoņi varētu lietot satiksmei savā starpā. Izvēlē

Ei ole kahtlust, et Balti riigid vajavad keelt, mida vöiksidi tarvitada mitte ainult nende diplomaadid, vaid ka teised kodanikud omavahelisel läbikäimisel. Valikul

svarā krīt vispirms tas, lai šī valoda kalpotu ne tikai satiksmei starp Baltijas valstīm, bet arī ārpus tām, un proti, jo plašākā apgabālā, jo labāk. Tamdēļ apskatot jautājumu par šādas valodas izvēli, nevaram neņemt vērā valodu izplatību pasaulē vispārī. Tas vajadzīgs arī jo sevišķi tāpēc, ka pastiprinātas satiksmes — aeroplānu, radio un kino laikmetā, iespaidus uzņemam ne tikai no tautām un zemēm, kas mums tieši blakus, bet no visas plašās pasaules.

Sevišķi tas tā ar valodām, kuras dzird tagad arī tais vietās, kur tās tieši nelieto, un jo valoda pasaulē plašāk izplatīta, jo tā atskan biežāk visos zemes stūros. Visiem zināms, ka angļu valoda ir izplatītākā valoda pasaulē, jo viņa ir mātes valoda 150 miljoniem, un administrācijas valoda apm. 500 milj. ļaužu. Pie šī pazīstamā fakta te tuvāk neuzkavēšos, kā arī neuzskaitīšu apgabalus, kur runā angļiski. Aprobežošos ar aizrādījumu, ka šās zemes ietilpst divi lielās politiskās vienībās — Britu impērijā un Ziemeļu Amerikas Savienotās Valstīs. Apsverot jautājumu par angļu valodas tālākas izplatīšanās iespējamībām bieži domā tikai par Britu impēriju, vai vismaz nepietiekoši augsti novērtē Z. A. S. Valstu nozīmi. Nav jāaizmirst, kā šai zemē dzīvo vairāk anglosakšu nekā jebkādā citā, un ka iespējamības politiskā un oikonomiskā iespaids pieaugšanas ziņā šai zemei sevišķi plašas. Tā piem. Amerika manāmi iespaido ar savu politisko un saimniecisko varu valodas jautājumu Āzijā — pasaules daļā, kas sevišķi Krievijas dēļ, no ārpus Eiropas zemēm mūs šai ziņā var visvairāk interesēt. Amerikas iespaids vēl vairāk nodrošina angļu valodas stāvokli Āzijā, kur tas jau kopš laika gala bijis stiprs. Krievijai, kurai plašas intereses Āzijā, ir jāierāda angļu valodai pienācīgu vietu savu ierēdņu un intelligento profesiju darbinieku izglītībā, un tā angļu valodas nozīme mūsu lielajā kaimiņu valstī pēdējā laikā ievērojami pieaugusi. Tāpat tas ir Eiropas pārējā daļā, un pie tam ne tikai ziemeļos, kur angļu kultūras un saimnieciskais iespaids stiprs, bet arī Vidus-Eiropā. Visur tā pati aina kā pie mums.

on vāga tāhtis iseāranis asjaolu, et seda keelt tarvitataks mitte ainult lābikāimises Balti riikide vahel, vaid ka mujal, ning mida laiemas ulatuses, seda parem. Sellepärast peame, lahendades sellise keele küsimuse valikut, tähelpanema keelte levimist kogu maailmas. Seda peame tegema eriti sellepärast, et praegusel — lennukite, radio ja kino ajajärgul saavutame mõjusid mitte ainult mailt, mis on meie otseses lähenduses, vaid kogu laialt maailmalt. Iseāranis on see nõnda keeltega, mida kuuleme ka sääls, kus neid ei tarvitata oma maa riigikeelena, vaid ka mujal ning mida levinum üks keel on maailmas, seda sagedamini ta kõlab igalpool kogu maakeral. Kõik teavad, et ingliskeel on kõige enam tarvitata keel maailmas, kuna ta on emakeeleks 150 miljonile ja administratsiooni keeleks 500 miljonile inimesele. Selle tuttava asjaolu juures ma ei taha lähemalt peatuda, samuti ei hakka mainima kõiki kohti, kus räägitakse ingliskeelt. Piirdun märkusega, et need maad kuuluvad kahte poliitilisse üksusse — Briti Impeeriumi ja Põhja-Ameerika Ühendriikidesse. Kaaludes küsimust ingliskeele kaugemast levimisest sagedasti kõneldakse ainult Briti Impeeriumist või vähemalt hinnatakse liig madalalt Põhja-Ameerika Ühendriikide tähtsust. Ei tohi unustada, et sel maal elab anglo-sakse rohkem kui kuskil mujal, ning et võimalused poliitilise ja majandusliku mõju suurenemiseks sel maal on eriti laialdased. Näiteks, Ameerika tunduvalt mõjutab oma poliitilise ja majandusliku võimuga keelte küsimust Aasias, see on, maailmajaos, mis meid võib huvitada välis-Euroopa maist kõige rohkem, iseäranis Venemaa pärast. Ameerika mõju veel rohkem kindlustab ingliskeele seisukorra Aasias, kus ta on olnud juba algusest päale vāga tugev. Venemaa, kellel on laiad huvid Aasias, peab pühendama ingliskeelele suure tähelpanu ning andma temale silmapaistva koha oma riigiametnikkude ja haritlaste hariduses. Nii on ingliskeele tähtsus meie suuremas naaberriigis eriti viimasel ajal tunduvalt suurenenud. Samuti see on Euroopa teistes osades, kusjuures mitte ainult Euroopa

Ja angļu valodas pratēju skaits absolūti rēķināts vēl nav liels, tad salīdzinot ar pirmskaru tas pieaudzis vairākkārtīgi.

Meklējot izskaidrojumu šai parādībai, mēs to varam saskatīt cilvēces centienos pēc starptautiskas valodas. Satiksmē dažādo tautu un zemju starpā topot dzīvākai, top lielāka vajadzība pēc šādas valodas. Un te nu angļu valodai, kuŗas sarunas valoda vienkārša, un kuŗā jau runā lielāks skaits cilvēku nekā jebkuŗā no pārējām pasaules valodām, lielas priekšrocības pēdējām un mākslīgām valodām pretīm. Viņa pati par sevi jau zināmā mērā ir starptautiska valoda, jo to lieto ne tikai simtiem miljonu ļaužu kā svešvalodu, bet vairāku tautu piederīgi, kā angļi, amerikāņi, skoti un daļa īru kā mātes valodu. Tādā kārtā no valodu izplatības viedokļa angļu valodas izvēle par satiksmes valodu Baltijas valstīs pilnā mērā pamatota. Par šo izvēli tālāk jāsaka, ka viņa ir tik svarīgs jautājums, ka to nedrīkst darīt atkarīgu no patreizējā politiskā stāvokļa, vai vismaz pēdējais nedrīkst būt izšķirošais faktors. To tiesu ļoti svarīga loma šai izvēlē ir kultūras politikas un kultūras orientācijas momentiem. Un te nu angļu valodas izvēle atrodas vislabākā saskaņā ar Baltijas valstu, sevišķi Igaunijas un Latvijas, kultūras dzīves orientēšanos uz ziemeļiem. Kultūrālie un saimnieciskie sakari starp Skandināvijas valstīm un Angliju pēdējos gados tapuši sevišķi dzīvi un angļu valodai izplatoties Skandināvijas zemēs ir vislabākās cerības palikt par starptautisku valodu šē jau samērā neilgā laikā. Valodas izvēlē, saprotams, svarā krīt arī valodas īpatnības. Zināmas grūtības angļu valodā rada viņas fonētika un rakstība, kā arī lielais vārdu krājums literātūras valodā. Bet tās atsver vienkāršā grammatika un jau pieminētā vieglā sarunas valoda. Tomēr nebūdam ne filologs, ne valodu skolotājs negribu pie šiem jautājumiem uzkavēties un tamdēļ pāreju uz nākošo — par kultūras vērtībām angļu valodā. Varētu izlikties, ka ir lieki mēģināt pierādīt kultūras vērtību valodai, kuŗā rakstījuši Šekspīrs, Miltons, Bairons un Šellijs. Bet tomēr pie tā jāapstājas, ja šai zinā sastopamies ar ieskatiem, kas izteicas frāzēs, ka vācu

põhjaosas, kus on väga tugev inglise kultuuri ja majanduslik mõju, vaid ka Kesk-Euroopas. Kõikjal see samane asi, mis meil. Kuigi ingliskeele oskajate arv, absoluutselt arvestatud, ei ole veel suur, siis võrreldes ennesõja oludega, on ta mitmekordselt suurenenud. Otsides sellele nähte seletust, näeme seda inimkonna püüetes leida ühist rahvusvahelist keelt. Lääbikäimine mitmesuguste maade ja rahvaste vahel muutub igapäev elavamaks ning tuntakse suuremat vajadust ühise keele järele. Ingliskeel on väga lihtne ja kerge õppimiseks ja teda kõneleb nii suur arv inimesi, kui ühtki teist keelt maailmas, mille tõttu ta palju teistest keeltest ees on. Ingliskeel ongi juba teataval määral rahvusvaheline keel, kuna teda tarvitatavad mitte ainult sajad miljonid inimesed võõrkeelena, vaid mitme riigi kodanikud — inglased, ameeriklased, šotlased ning osa iirlasi emakeelena. Nii on ingliskeele, kui kõige rohkem kõneldatava keele, valik Balti riikide läbikäimises tarvitatavaks keeleks täiesti põhjendatud. Sellest valikust pean veel ütlema, et ta on niivõrd tähtis, et teda ei tohi teha sõltuvas praegusest poliitilisest olukorrast, ehk vähemalt viimane ei tohi olla otsustavaks faktoriks. Väga tähtis osa on aga selles valikus kultuurpoliitika ja kultuurielu orientatsiooni momentidel. Ning siin on ingliskeele valik kõige paremas kooskõlas Balti riikide, iseäranis Eesti ja Läti kultuurelu orienteerimisega põhjapoole. Kultuursed ja majanduslikud sidemed Skandinaavia riikide ja Inglismaa vahel on viimasel ajal saanud eriti elavaiks ning ingliskeelele, levides Skandinaavia maades, on kõigesuuremad lootused saada siin rahvusvaheliseks keeleks juba võrdlemisi lühikese ajaga.

Keele valikul peab tähelepanema, muidugi, ka keele omapärasusi. Teatavaid raskusi tekitab ingliskeele foneetika ja kirjutusviis, ning ka sõnade rohkus kirja keeles. Kuid teiselt poolt on temal väga lihtne grammatika ja kerge kõnekeel. Mina ei ole ei filoloog, ega keelte õpetaja, sellepärast ma ei peatu nende küsimuste juures lähemalt, vaid räägin järgnevast küsimusest — kultuurväärtusist ingliskeelele.

valoda zinātnes, franču—mākslas un angļu—tirdzniecības valoda.“ Zinātnē, vairākās disciplinās, piem., fizikā, iedzimtībā u. c., patlaban angļu valodā parādās vairāk svarīgu rakstu nekā citās valodās. Par to, cik mākslas literatūrā iznāk darbu angļu valodā, katrs var pārliecināties izšķirstījis cauri „The Times“ nedēļas literatūras pielikumu (Literary Supplement). Nākotnē šās valodas kultūras nozīme var tikai pastiprināties. Tā Amerika tikai tagad sāk līdzī runāt zinātnē, bet dažās nozarēs Amerikas zinātnes svars jau visai jūtams. Arī literatūrā Amerikas nozīme pastāvīgi pieaug.

Par angļu valodas priekšrocībām tirdzniecībā un kuģniecībā nerunāšu, jo neviens laikam nemēģinās apstrīdēt viņai šo pirmo vietu. Aizrādīšu tikai, ka angļu valodā Baltijas valstu tirgotāji var uzturēt sakarus ar visām zemēm, to starpā arī ar Vāciju.

Tā visu aprādīto apsverot, var sacīt, ka Latvijas valdības pēdējie lēmumi pirmās svešās valodas lietā ir pārdomāti un pamatoti. Visām Baltijas valstīm izvēloties to pašu svešo valodu, kas mācāma skolā kā pirmā, šī valoda ar laiku kļūs par satiksmes valodu Baltijas valstu starpā. Jāvēlās tikai, lai arī pārējās valstīs izvēle kristu uz to pašu valodu kā Latvijā, proti angļu.

N. Malta.

keeles. Nāib, et oleks asjata tēndada kultuurväärtusi keelele, milles kirjutatud šakespeare, Milton, Bairon ja Shelli. Peame siiski siin kohal ütlema mõne sõna, kuna valitseb vaade, et „saksa keel on teaduse, prantsuskeel — kunsti ja ingliskeel — kaubanduse keel. Teaduses, näiteks füüsikas, arstiteaduses jne., ilmub praegu ingliskeeles rohkem tähtsaid kirjutisi, kui teistes keeltes. Kui palju ilukirjanduslikke töid ilmub ingliskeeles, selles võib igauks veenduda lugedes „The Times“ nädala kirjanduslikku kaasannet (Literary Supplement). Tulevikus selle keele kultuuriline tähtsus võib ainult suureneda. Ameerika alles praegu hakkab kaasarääkima teaduses, kuid mõningail aladel on Ameerika teaduse tähtsus juba küllalt tuntav. Ka kirjanduses kasvab Ameerika tähtsus. Ingliskeele eesõigusist kaubanduses ja laevanduses ma ei kõnele, kuna keegi vist ei taha eitada tema esimest kohta neil aladel. Mainin ainult seda, et ingliskeele abil Balti riikide kaupmehed võivad läbisaada igalpool, ka läbikäimises Saksamaaga.

Seda kõike kaaludes võime tunnustada, et Läti valitsuse viimased otsused esimese võõrkeele küsimuses on läbimõeldud ja põhjendatud. Kui kõik Balti riigid valivad ühe ja sama esimese võõrkeele, siis saab see tarvitata vaks keeleks Balti riikide läbikäimises. Jääb ainult soovida, et ka teised riigid valiksid selle keele, mis on valitud Lätis, see on, — ingliskeele.

N. Malta.

Svešvalodas Baltijas valstu skolās. Võõrkeeled Balti riikide koolides.

Kādā valodā sarunāsies savā starpā igauņu, latviešu un leišu nākošā paaudze — tas ir ārkārtīgi svarīgs jautājums priekš mums visiem, priekš Baltijas tautu kopējās nākotnes. Ne krievu, ne vācu valoda, kādā mēs tagad satikdamies sarunājamies un spriežam par kopējām lietām konferencēs, mūsu bērniem par kopēju sarunu valodu vairs nevarēs noderēt,

On vāga tāhtis küsimus meile, Balti riikide ühisele tulevikule — missuguses keeles räägivad omavahel Lāti, Eesti ja Leedu rahvad tulevikus. Meie lastele ei kõlba enam ühiseks keeleks vene, ega saksa keel, mida praegu tarvitame kokkuttules konverentsidele ja arutades ühiseid asju, kuna neid keeli Balti riikide koolides enam ei õpetata. Uue ühise keele kü-

jó šo valodu visās Baltijas valstu skolās vairs nemāca. Tā tad kopējas jaunas sarunu valodas jautājums kļūst ļoti akūts, jo jau pēc 15—20 gadiem mūsdienu sabiedriskie un politiskie darbinieki būs nogājuši no skatuves.

Tā mēs nonākam pie praktiskas nepieciešamības diktētās prasības — **Baltijas valstu skolu politikai svešvalodu jautājumā ir jāiet vienas kopējas obligātoriskās svešvalodas virzienā**, lai tādā kārtā ne tikai atvieglotu, bet vispāri padarītu par iespējamu ciešu kontaktu trīs Baltijas valstis apdzīvojošo tautu starpā.

Igaunijā un Latvijā gandrīz vienā laikā tiek izvesta plaša skolu reforma un līdz ar to arī svešvalodu jautājums ievirzās jaunā gultnē. Ar gandarijumu var konstatēt, ka abās šajās valstīs svešvalodu izvēles un piesavināšanās kārtība iet vienādā virzienā, ja arī ne gluži ar tādu saskaņotību, kā tas augšā aprādītā mērķa labā būtu bijis vēlams.

Latvijas jaunais skolu likums par obligātorisko svešvalodu, sākot jau no pamatskolas cauri vidusskolai, nosaka angļu valodu. Tas tā humanitārās, reālās un arī tā saucamās praktiskās ģimnazijās. Savrūp stāv klasiskās ģimnazijas, kurās bez abām vecajām valodām kā romāņu kultūrai tuvāk stāvošu māca franču valodu. Otrā svešvaloda humanitārās ģimnazijās pēc izvēles var būt vācu vai franču, bet reālģimnazijās vācu vai latīņu, pie kam pēdējā gadījumā latīņu valodas atzīme reālģimnazijas gatavības apliecībā nedod tiesību iestāties universitātes fakultātēs, kas prasa no aspirantiem latīņu valodas prašanu pilnā klasiskās vai humanitārās ģimnazijas kursa apmērā. Humanitārās ģimnazijās latīņu valodas vietā ar izglītības ministrijas piekrišanu var mācīt kā otro obligātorisko svešvalodu vācu un šādā gadījumā otrai svešvalodai paredzētais stundu skaits ierādams trešai svešvalodai (franču).

Pārejas laikam ir paredzēti izņēmumi: pamatskolās, kur kā svešvaloda sāka vācu valoda, tur tā turpināma vecākajās klāsēs, sākot ar trešo klasi uz augšu. Kur svešvaloda šogad no jauna sākama, tur jāsāk mācīt angļu valoda. Tāpat ģimna-

simus saab igapäev akuutsemaks, kuna juba 15—20 aasta pärast lähevad praegused poliitika ja seltskonna tegelased tegevuslavalalt ära.

Nāeme, et on praktiline vajadus tähelepanna nõuet, et Balti riikide koolipoliitika võõrkeelte küsimuses peab käima ühiseid teid — ühe sundusliku võõrkeele suunas, et niiviisi mitte ainult kergendada, vaid üldse võimaldada tihedamat kontakti kolme Baltimere kaldaid asustava rahva vahel.

Eestis ja Lätis peagu ühel ajal teostatakse suur koolireform ja ühes sellega ka võõrkeelte küsimuses algab teine suun. Võime rõõmuga tõendada, et mõlemas riigis võtab see võõrkeelte valiku ja õppimise kord ühise suuna, ehkki mitte sellise kooskõlaga, kuidas see oleks soovitatav ülalmainitud sihi saavutamiseks.

Läti uus kooliseadus sunduslikuks võõrkeeleks määrab algkoolis ja kogu keskkoolis **ingliskeele**. See on ettenähtud humanitaar, reaali- ja samuti ka nõnda nimetatud praktiliselt gümnaasiumites. Kõrvalekalduvad klassilised gümnaasiumid, kus õpetatakse kaht vana keelt ning romaani kultuurile lähedal seisvat **prantsuse** keelt. Teine võõrkeel humanitaargümnaasiumides võib olla saksa või prantsuse keel, mida õpilane ise võib valida. Reaalgümnaasiumides õpetatakse saksa või ladina keelt, kusjuures sel juhusel ladina keele õppimise tagajärgede märkus kooli lõputunnistusel ei anna õigusi sisseastumiseks ülikooli neisse teaduskondadesse, kus sisseastujailt nõutakse ladina keele teadmist klassilise või humanitaargümnaasiumi kursuse ulatuses. Humanitaargümnaasiumides võib õpetada ladina keele asemel haridusministeeriumi nõusolekul teise **sundusliku võõrkeelena saksa** keelt ning sel juhusel teisele võõrkeelele ettenähtud tundide arv antakse **kolmandale** võõrkeelele (prantsuse).

Ülemineku ajaks on ettenähtud erandid: algkoolides, kus võõrkeelena on alatud õpetama saksa keelt, selle õpetamist jätkatakse kolmandast klasi alates. Kus tunniplaanidesse võetud ingliskeel. Samuti gümnaasiumides, kus senini ei ole õpetatud ingliskeelt, on neljanda ja kõr-

zijās, kurās līdz šim angļu valoda nav mācīta, atļauts ceturtās un augstākās klases skolēniem kursu beigt ar vācu valodu kā pirmo obligatorisko svešvalodu.

Igaunijā, sakarā ar šini gadā iesāktu skolu réformu, svešvalodu mācība pamat- un vidusskolās izveidojas sekoši:

Igaunijas pamatskolas normālais stundu saraksts svešvalodas nemaz neparedz. Tomēr skolas padomei (bērnu vecāku un skolu uzturētāju pārstāvjiem) ir atstāta brīvība ierosināt jautājumu par svešvalodu uzņemšanu attiecīgas pamatskolas mācības programmā, attiecīgi samazinot stundu skaitu citos priekšmetos. Par svešvalodu padome var izvēlēties angļu, franču, vācu vai krievu valodu. Padomes ierosinājumam jātiek apstiprinātam no izglītības ministrijas.

Interesanti konstatēt, ka **vairums pamatskolu izmanto** tiesības mācīt svešvalodu, galvenām kārtām dodot priekšroku vācu vai angļu valodai, pārsvarā tomēr ir vācu valoda. Vairākās privātās pamatskolās māca pat divas svešvalodas, pie kam visbiežāk sastopamā kombinācija ir — vācu un angļu, tad angļu un vācu, vai vācu un franču. Vidusskolās (5.—9. mācības gads) māca divas svešvalodas: pirmo, sākot ar pirmo klasi, visās piecās klasēs ar 22 stundām un otro svešvalodu, sākot ar trešo klasi, ar 12 stundām; ar to 22 proc. no mācību stundām ziedotas svešvalodu mācīšanai. Vidusskolās sastopamas svešvalodas divas no četrām: angļu, franču, vācu un krievu. Mācāmās svešvalodas un to kārtību apstiprina katrai atsevišķai vidusskolai valsts vecākais. Līdz šim apstiprinātas vidusskolās svešvalodas sekošās kombinācijās:

Valoda:	Kā I. svešvaloda	Kā II. svešvaloda
Angļu	21	6
Franču	—	3
Vācu	6	22
Krievu	—	1

Privātās vidusskolas vēlās mācīt pat trīs svešvalodas, bet līdz šim tas viņām nav atļauts.

Kā redzams, Igaunijā, kur pastāv brīva svešvalodu mācīšanas izvēle, praksē šī iz-

gema klasi õpilastele lubatud lõpetada kursusi saksa keelega esimese sundusliku võõrkeelena.

Eestis, kooskõlas sel aastal alatud koollireformiga, võõrkeelte õpetamine alg- ja keskkoolides teostatakse järgmiselt:

Eesti algkoolide normaalses tunniplaanis võõrkeelde ei olegi ettenähtud. Kuid õppenõukogule (lastevanemate ja kooli üllalpidajate esindajail) on jätud vabadus algatada küsimust võõrkeele võtmisest vastava algkooli õppekavva, vastavalt vähendades tundide arvu teistele õppeainetele. Võõrkeeleks õppenõukogu võib valida inglise, saksa, prantsuse või vene keele. Õppenõukogu otsuse peab esitama haridusministeeriumile kinnitamiseks.

Huvitav mainida, et suurem osa algkoolide kasutavad õigusi õpetada võõrkeelt, andes eesõiguse pääasjalikult saksa või ingliskeelele, üleskaal on siiski saksa keelele. Mitmes eraalgkoolis õpetatakse isegi kaks võõrkeelt, kusjuures kõige rohkem leiame kombinatsiooni — saksa ja ingliskeel, siis inglise ja saksa keel, või saksa ja prantsuse keel. Keskkoolides (5.—9. õppeaastani) õpetatakse kaks võõrkeelt: esimest, 1. klassist alates, viies klasis 22 õppetunniga ja teist võõrkeelt, 3. klassist alates 12 tunniga; sellega on 22% õppetundidest pühendatud võõrkeelte õpetamiseks. Keskkoolides õpetatakse kaks võõrkeelt järgmisest neljast: inglise, prantsuse, saksa ja vene. Võõrkeelte valikut ja nende õpetamise korda kinnitab igale keskkoolile riigivanem. Senini on kinnitatud võõrkeeled keskkoolides järgmiselt:

Keel:	I. võõrkeelena	II. võõrkeelena
Inglise	21	6
Prantsuse	—	3
Saksa	6	22
Vene	—	1

Erakeskkoolid soovivad õpetada isegi 3 võõrkeelt, aga senini see pole veel lubatud.

Näeme, et Eestis, kus on vaba valik võõrkeelte õpetamiseks, tegelikult elus läheb see valik samas suunas, mis Lätiski on ettenähtud seaduses: ingliskeel on mõ-

vēle iet stipri tani pašā virzienā, kā tas Latvijā noteikts ar likumu: angļu valoda kā vienā tā otrā valstī ieņem dominējošo vietu. Bez šīs izšķirības Igaunijas un Latvijas skolu likumā attiecībā uz svešvalodas brīvu izvēli, vai jau iepriekš noteiktu kārtību, pastāv vēl otra atšķirība, proti — skolā mācāmo jauno svešvalodu skaita ziņā. Latvijā, kā redzējām, ar izglītības ministrijas atļauju ir pielaista pat triju jauno svešvalodu mācīšana, kamēr Igaunijā stundu plāni paredz tikai divas jaunas svešvalodas. Tas tā aizdažādības praktiskās lietderības uztverē.

Ja nu pēc augšējā piegriežamies Lietuvai, tad te atklājas stipri citāda aina. Jāsaka, ka līdz šim pastāvošai kārtībai svešvalodu ziņā te ir maz noteiktības. Pamatskolās Lietuvā svešvalodu nemāca nemaz, bet 8-gadīgā vidusskolā par pirmo obligātorisko svešvalodu var uzskatīt franču un par otro — vācu vai angļu. Pēc tagadējā stāvokļa Lietavas skolās no trim jaunajām svešvalodām — franču, vācu, angļu — taisni pēdējai tiek piešķirta samērā mazākā ievēriba, kamēr dominējošo stāvokli ieņem franču un vācu. Tam ir savi politiski iemesli, kuŗu izskaidrojums un attaisnojums pieder pagātnei. Ir paredzams, ka arī Lietuvā nāks skolu reforma un tā svešvalodu jautājumā ienesīs pārmaiņas, pieskaņojoties ziemeļkaimiņiem. Ir vesela rinda apstākļu, kas arī Lietuvai liks izšķirties par labu angļu valodai. Vispirms, nesen atpakaļ noslēgtais Lietavas - Anglijas tirdzniecības līgums tīri praktiskā ziņā palielinās interesi šai virzienā. Vēl lielākā mērā dziļās pārmaiņas attiecībā pret Vāciju Lietuvai liek pārorientēties. Bet izšķirošais — Baltijas ūnijas panākšana, kuŗā ziņā Lietava ir stipri aktīva kļuvusi, liks viņai svešvalodas jautājumā iet tos pašus ceļus, kādus iet Latvija un Igaunija.

Tautas slāņos Lietuvā lielas tieksmes ir uz krievu valodas piesavināšanu, līdzīgi tam, kā tas Igaunijā vērojams attiecībā uz vācu valodu. Tā ir gluži dabīga parādība, ka tautās aiz neskaitāmiem praktiskās dabas aprēķiniem pastāv tieksme piesavināties to lielo tautu valodu, kuŗu tiešos kaimiņos vai tuvumā viņas dzīvo.

O. Nonācs.

lemas riigis esikohal. Pāale selle lahkumineku Lāti ja Eesti kooliseaduses — vōōrkeele vaba valiku vōi ettemāaratud korra kohta, on veel teine vahe — koolis õpetatavate vōōrkeelte arvu suhtes. Lātis, nagu juba mainisin, haridusministeeriumi loaga on antud vōimalus õpetada kolme uut vōōrkeelt — Eestis aga tunnikavad nāevad ette ainult kaks uut vōōrkeelt. See on nii erinevate vaadete tōttu keelte kasutamise kōsimuses.

Kui nüüd pōōrame oma tēhelpanu Leedule, siis nāeme koguni teistsugust pilti. Pean tunnistama, et senini on siin vōōrkeelte õpetamise korras vāga vāhe kindlust. Leedu algkoolides vōōrkeelt ei õpetata, 8 klasilises keskkoolis aga esimeseks sunduslikuks vōōrkeeleks vōiks arvata prantsuse ning teiseks — inglise ehk saksa keelt. Praeguses seisukorras Leedu koolides kolmest vōōrkeelest — inglise, prantsuse ja saksa — eriti esimesele pūhendatakse vōrdlemisi kōige vāhem tēhelpanu ning domineerivad on prantsuse ja saksa keel. Sellel asjaolul on omad poliitilised pōhjused, millede seletus kuulub minevikku. Vōib ettenāha, et ka Leedus tuleb keskkoolide reform ja see toob muutusi ka vōōrkeelte kōsimuses, kooskōlastades oma seaduse pōhjanaanabrite vastavaile seadustele. On terve rida pōhjusi, mis sunnivad ka Leedut valima ingliskeele. Esiteks — hiljuti sōlmitud Leedu-Inglise kaubaleping suurendab juba puhtpraktiliselt huvi selles suunas. Veel rohkem kāsevad Leedut ūmberorienteerida sūgavad muutused Leedu ja Saksa vahekordades. Aga otsustav asi — Balti liidu teostamine, kus Leedu on saanud vāga aktiivseks, sunnib teda kāima vōōrkeelte kōsimuses neid samu teid, mida kāivad Lāti ja Eesti.

Leedu rahva kihtides valitsevad pūūded vene keele õppimiseks, Eestis aga nāeme soovi õppida saksa keelt. See on loomulik nāhe, et rahva seas mitmekesiste praktiliste kaalutluste tōttu on pūūe õppida nende suurte rahvaste keelt, mille maa piiride āāres vōi lāhenduses nād elavad.

O. Nonats.

Latviešu dainas par igauņiem. Lāti rahvalaulud eestlasist.

Ja meklējam dainu liecības par igauņiem, tad tādas arī atrodam, tikai nav ziņu par „Estiju“ un „ēstiem“. Latviešu vecākos rakstītos dokumentos nekur nestopam „Estijas“ vārdu, kas norāda, ka kaimiņu tautas šo tautu citādi saukušas. Cik šķiet, tad vecāks ir „Igaunijas“ vārds, jo tas jau sen sastopams latviešu rakstu liecībās un arī dainās. „Estijas“ vārds laikam nāk no germāņiem, kas to savukārt aizņēmuši no romiešu rakstnieka Tacita darba *Germania*. Tas pats ir ar Tallinnas vārdu: latviešu dainas pazīst tikai Rēveli un rēveliešus. Tādēļ, kas grib izmantot latviešu rakstus un tā arī dainas pētījumiem, tam vienmēr jāatcezas, ka dainās atrodami vecie nosaukumi un tādi arī meklējami registros.

Latviešu dainas raksturo tās tautas, kas dzīvojušas latviešu kaimiņos, vai arī nākušas sakaros. Visvairāk dainas piemin vāciešus. Arī prūši, leiši un krievi samērā daudz dainās pieminēti. Tikai jāsaprot, ka latviešu dainu materiāli šai virzienā samērā maz pētīti, kaut arī dainas varētu dot kaimiņu tautu pētniekiem jo vērtīgu materiālu. Saprotais, ka arī dainu materiāls nav bez pārspilējumiem un vienā otrā vietā bez zobgalībām, jo katra tauta cenšas savas īpatnības un paradumus slavēt un cildināt, bet par kaimiņiem zobgalīgi izteikties. Bet arī šais zobgalībās ne reti slēpjas patiesība. Tā, piemēram, it patiesīgas ziņas par igauņu un latviešu apgērbiem sastopam šādā dainā.

Igauņiem melnas drēbes,
Tiem lietiņa vajadzēja;
Latviešiem baltas drēbes,
Tiem lietiņa nevajaga.

L. t. d.¹⁾ 10 sēj. 1092.

Šās dainas liecības par igauņu un latviešu tautas apgērbiem apstiprina arī etnogrāfi.

Latviešu dainas ir ļoti senas, tomēr dro-

¹⁾ L. t. d. = Latvju tautas dainas illūstrēts izd. ar variantiem un zinātniskiem apcerējumiem. Redīgējis prof. J. Endzelīns, sakārtojis R. Klaustiņš Rīgā, 1928.—1932.

Kui otsime rahvalauludes (daina'des) teateid eestlasist, siis leiamegi, puuduvad vaid sõnad „Eesti“ ja „eestlased“. Lätlaste vanemais kirjutatud dokumentides ei leia meie kuskil „Eesti“ nimetust, mis tunnistab, et naaberrahvad on eestlasi teisiti nimetanud. Näib, et kõige vanem on sõna „Igaunija“, kuna teda juba vanemal ajal on leida lāti kirjades ja samuti ka rahvalauludes. „Eesti“ sõna tuleb vist germaani keelest, kuhu ta jälle on võetud Rooma kirjaniku Tatsitus'e teosest „Germania“. Sama lugu on Tallinna nimetusega: lāti rahvalaulud tunnevad ainult „Rēveli“ ja revellasi. Sellepärast, kes tahab kasutada uurimisteks lāti kirjutisi ja rahvalaule, see peab meelepidama, et rahvalauludes võib leida ainult vanu nimetusi ja sääraseid peab otsima ka registrites.

Lāti rahvalauludes on kirjeldatud need rahvad, kes elanud lätlaste naabritena, või olnud nendega seotud teistsuguste sidemetega. Kõige rohkem kõnelevad lāti rahvalaulud sakslasist. Ka preislaste, leedulaste ja venelaste nimi on sagedasti mainitud. Lāti rahvaluule materjalid on aga ses suunas väga vähe nuritud, olgugi, et nad võiks anda naaberrahvaste teadlastele väärtuslikku materjali. Arusaadav, et rahvaluule materjal pole liialdatusteta mõnes kohas ka pilketa, sest iga rahvas püüab kiita oma kombeid ja oma pãrasusi, ning laudab ja pilkab oma naabreid. Neis pilkeiski peitub vahel mõningat tõtt. Näiteks, on üsna õiged teated eestlaste ja lätlaste riietusest väljendatud järgmises rahvalaulus:

Eestlastel on mustad riided,
Nemad vihma vajavad;
Lätlastel on valged riided,
Nendel vihma pole vaja.

L. r. l.¹⁾ 10. k. 1092.

Neid rahvalaulude teateid lätlaste ja

¹⁾ L. r. l. = Lāti rahvalaulud, illustreeritud väljaanne variantidega ja teaduslikkude kirjutistega. Toimetanud prof. J. Endzelīns, korraldanud R. Klaustiņš Rīas, 1928.—1932.

ši datējamas ziņas par igauņu un latviešu attiecībām daiņās grūti sameklēt. Vecākās ziņas, cik šķiet, attiecināmas uz zviedru laikiem, kad arī latvieši un igauņi bija padoti Zviedrijai. Par zviedru laikiem varētu liecināt šāda daiņa:

Zviedzin zviedza zviedru zirgi,
Caur Rēveli tecēdami.
Ai, igauņu māmuliņa,
Sargā savas dzeltainītes!

L. t. d. 10 sēj. 1095,2.

Kāds cits šīs dziesmas variants min Vidzemes māmuliņu un dzeltaines, tikai tad arī minēti ne zviedru zirgi, bet prūšu. Šis apstāklis neļauj kādu daiņu ierindot noteiktā vēsturiskā laikmetā, ja daiņā minēts tikai kādas tautas vārds vien. Drošāks šis materiāls kļūst tad, ja tai ir sameklējami kādi kultūras vārdi un citas tautu sakaru liecības.

Lai gan ar gadu skaitļiem nevaram datēt latviešu un igauņu sakarus, nevaram uzrādīt droši kāda vēsturiska laikmeta daiņās, kad igauņi un latvieši kā draugi sastapušies, tomēr šais materiālos redzam, ka sakari latviešiem ar igauņiem ir bijuši, un šie sakari ir diezgan seni un dažkārt pat ļoti draudzīgi, tuvi un bieži arī radniecīgi. Tā, piemēram, it bieži starp tām daiņām, kur runa par Igauniju, minēti rēvelieši un Rēvele.

Braucin brauca rēvelieši,
Zviedzin zviedza kumeliņi.
Ai, Vidzemes māmuliņa,
Sargi savas zeltenītes!

L. t. d. 10. sēj. 1094.

Šis daiņas piemērs liecina, ka rēvelieši braukuši Vidzemē sievu lūkot. Domājams gan, ka puīši precinieki vispirms jau zināja savas izraudzītās zeltenes latviešos un bija pazistami draugi. Šis jau niešu tuvās attiecības droši vien būs radušās kopējās darba gaitās visvairāk šo tautu pierobežā. Par šo tuvo draudzību un kopējiem darbiem liecina arī šādas daiņas.

Ik rītiņu malti gāju
Ar igauņu meitiņām;
Man tecēja kviešu milti,
Viņām auzu sēnaliņas.

L. t. d. 10. sēj. 1090.

eestlaste rahvariideist kinnitavad ka etnograafid.

Kuigi Lāti rahvalaulud on väga vanad, on siiski raske leida sääl kindlaid teateid aja suhtes lätlaste ja eestlaste vahekor-dades. Kõige vanemad teated on vist rootsi ajast, mil lätlased ja eestlased olid Rootsii alamad. Rootsi ajast võiks anda tunnistust järgmine rahvalaul:

Rootsi hobud hirnuvad
Sõites läbi Reveli;
Oi, sa eesti emakene,
Hoia oma tütrekesi.

L. r. l. 10. k. 1095,2.

Teine selle laulu variant mainib Vidse-me (Liivimaa) ema ja tütreid, siis aga kõneldakse mitte Rootsi vaid Preisi hobu-seist. See asjaolu ei luba panna mõnda rahvalaulu teatava ajaloolisse ajajärku, kui laulus on mainitud ainult mõne rahva nimetus. Kindlamaks muutub see materjal siis, kui temas leidub mõni sõna kultuurialalt või muud tunnistused rah-vaste suhetest.

Ehkki meie ei või dateerida aastaar-vudega lätlaste ja eestlaste läbikäimise algust, ja ei näe rahvalauludes mõningat ajaloolist ajajärku, millal lätlased ja eest-lased sõpradena kokkusaanud, siiski leiame neis materjalides, et eestlasil ja lätlasil on olnud omavahelised suhted ning et need suhted on küllalt vanad ja isegi väga sõbralikud, lähedased, sage-dasti ka sugulasedki. Seda näeme näiteks neist rahvalauludest, kus kõneldakse Tallinnast ja tallinnlasist:

Sõitsid meile revellased,
Nende hobud hirnusid;
Oi, Vidseme emakene,
Hoia oma tütrekesi.

L. r. l. 10. k. 1094.

See näide tunnistab, et tallinnlased on sõitnud Vidsemesse naist kosima. Arva-tavasti on poisid juba enne tundnud Lä-tis valitud neide ja olnud nendega hääd sõbrad. Need noorsoo hääd suhted on vististi arenenud ühisel töö, eriti mõlema rahva piiräärseis kohtades. Seda sõp-rust ja ühiseid töid kirjeldavad ka järg-mised rahvalaulud:

Hommikuti jahvatasin
Eesti rahva neidudega;

Trīs rītiņi maltu gāju
Ar igaunu meitiņām;
Es samalu kviešu miltus,
Viņas auzu sēnaliņas.

L. t. d. 10. sēj. 1091.

Arī šīs dainas liecina, ka igauni jau sen ir dzīvojuši latviešu starpā, jo citādi nav iedomājama tāda kopēja darbu darišana. Mala parasti gan sievietes, it sevišķi jaunas meitas, tādēļ maltuvē svešiniekus neielaida, bet ja maluņas latvietes kopā ar igaunietēm, tas tad liecina par kopēju dzīvi. Igauni un latvieši ir dzīvojuši kopēju dzīvi ne tikai šo tautu pierobežā, bet būdami Krievijas pavalstnieki, jaukušies: latvieši ieceļojuši igauņu apdzīvotos apgabalos, bet igauni atkal iespiedušies latviešu zemē. Par igauņu ieceļošanu Vidzemē liecina daudzie māju vārdi „igauni“,¹⁾ kas sastopami: Grostonas, Kalsnavas, Liezēra, Mengeles, Turaidas, Ērgļu u. c. pagastos. Šo „igaunu“ pirmie saimnieki visnotāl bijuši igauņu tautības piederīgie, kā to apliecina arī veci dokumenti. Piemēram, pagastu iedzīvotāju saraksti, baznīcas grāmatas un arī pašu „igaunu“ saimnieku liecības un radu raksti. Par Ērgļu pagasta „igauniem“ ir drošas liecības, ka pirmie saimniekotāji bijuši igauņi, pie tam, ir rakstīts dokuments²⁾, kas sniedz ziņas par šīs saimniecības ienākumiem, izdevumiem un inventāru jau no pagājušā simtapa 60. gadiem, kas liecina par šī saimnieka rūpību, un samērā ar tiem laikiem, augstu izglītību un prasmi saimniekot. No šīs saimniecības grāmatas redzam, ka Vidzemes igauņu saimnieki ir dzīvojuši pārticībā.

Ne katru reizi igauni ir bez pretestības uzņemti latviešos, jo katra tauta cenšas savas tautības piederīgos aizstāvēt un cildināt, tādēļ igauņu preciniekiem, kas brauca pēc līgaviņas latviešos, bija zināmas grūtības jāpārvar. Dainas liecina, ka ne labprāt latviete gājusi pie igauņa, ja nav zinājusi igauņu valodu.

Dod māmiņa, kam dodama,
Nedod manis igaunam:

Ma sain ilust nisu jahu,
Nemad kaera haganaid.
L. r. l. 10. k. 1090.

Neli korda jahvatasin
Eesti rahva neidudega;
Ma sain ilust nisu jahu,
Nemad kaera haganaid.

L. r. l. 10. k. 1091.

Ka need dainad tunnistavad, et eestlased on juba ammu elanud lātlaste keskel, kuna muidu ei ole mōeldav sāārane ūhine tōōtegemine. Harilikult jahvatasid noored neiud, sellepārst kāsiveskisse vōōrad sisse ei pāāsenud, kui aga on jahvatanud lātlased koos eestlastega, siis nad on ka koos elanud. Eestlased ja lātlased on elanud segamini mitte ainult piiriāāres, vaid, olles Venemaa alamad, on lātlased lāinud elama eestlastest asustatud maa-alale ning eestlased jālle tungisid Lātiisse. Eestlaste elutsemisest Vidzemes rāāgivad paljud talude nimes,¹⁾ mida leiame: Grostona, Kalsnava, Lieseri, Mengele, Turaida, Ergli j. t. valdades. Nende talude esimesed peremehed on olnud eestlased, mida tunnistavad ka vanad dokumendid. Nāiteks, valla elanikkude nimekirjad, kiriku raamatud ning ka mainitud talude peremehed ja sugulased. Ergli valla eesti nimelega taludest on kindlasti teada, et nende esimesed peremehed on olnud eestlased. On alalhoidnud ūks dokument²⁾ milles leidub teateid selle talu sissetulekuist, kuludest ning inventaarist juba lāinud sajandi 60 aastaist, mis annab hāād tunnistust selle peremehe hoolsusest ning vōrdlemisi kōrgest haridusest sel ajal ja oskmest majapidamist juhtida. See majapidamise raamat nāitab ka, et Vidzeme eestlasist peremehed on elanud hāis mātērjaalseis oludes. Mitte alati lātlased ei vōtnud eestlasi vastu hāsti, sest iga rahvas pūiāb toetada ja kaitsta oma rahvusest inimesi, sellepārst pidid eestlastest kosilased tihti suurt vaeva nāgema. Rahvalaulud tunnistavad, et lātlanna ei tahtnud eestlasele mehele minna, kui nad ei osanud eesti keelt:

¹⁾ Skat. Prof. J. Endzelina Latvijas vietu vārdi I. 13., 14., 18., 51., 62. u. c. lpp.

²⁾ Šis dokuments — saimniecības grāmata glabājas Ergļu pagasta Igaunos.

¹⁾ Vaata Prof. J. Endzelin'i Lāti kohanimes I. 13., 14., 18., 51., 62. jne. lhk.

²⁾ See dokuments — majapidamise raamat hoiatakse alal Ergli valla Igauni (Eesti) talus.

Igauns saka: kurrad, kurrad,
Es kurradi nemācēju.

L. t. d. 10. sēj. 1086. un arī 1087.

Ir arī tādas dainas, kas liecina, ka latviete ar simpātijām raugās uz igauņu valodu un tai piešķir dzejā jo redzamu vietu.

Igauniski strazdiņš dzied,
Rīgas torņa galiņā;
I es gribu mācīties
Igaunisku valodiņu.

L. t. d. 1. sēj. 3982, arī 6 sēj. 45,3 v.

Valoda ir tā garu teka, kas vieno ne tikai atsevišķus cilvēkus draudzībā, bet arī tautas, jo taču tikai ar valodas zināšanām isti atveras tautu īpatnību un kultūru dziļumi. Kad valodas zināšanas iegūtas, tad atbrīvojas ceļš arī draudzībai.

Braucin brauca rēvelnieki,
Zviedzin zviedza kumeliņi;
Mūs' māšiņa, dzeltainīte,
Tikko līdzī neaizgāja.

L. t. d. 6. sēj. 2091, 3 v.

Ir bijuši gadījumi, kur dzeltaine nav atturējusies, bet aizgājusi pie igauņu tautu dēla. Par tādas mīlestības liecinieci der šāda daina.

Igaunītis mans vīriņš,
Es igauņa ligaviņa.
Igauns mani izmācīja
Kuratāt, peratāt.

L. t. d. 10. sēj. 1103¹.

Dainas liecina arī to, ka latvieši (var jau būt, ka latviešu starpā dzīvojošie igauņi?) devušies arī uz Rēveli.

Uz Rēveli, uz Rēveli!
Rēvelē laba dzīve.
Rēvelē tīras auzas,
Šķērsām tek kumeliņ';
Puiši gāja spēlējami,
Kumeliņi dancodami;
Zobenīņu vien nenes',
Kungam kaunu nedarij'.

Ja par pieminēto dainu nevaram droši teikt, kas ir braucēji uz Rēveli, tad tomēr ir vēl droši dainu piemēri, kas liecina, ka arī latvieši ir devušies raudzīties igauņu ligaviņas.

Rikšiem bēri es palaižu
Pār igauņu tīrumiņu.

Anna, ema, kellele tahad,
Ära anna eestlasele;
Eestlane ütleb: kurat, kurat,
Ma ei oska kuratada.

L. r. l. 10. k. 1086 ning ka 1087.

On ka selliseid rahvalaule, mis näitavad, et lāti neidudele on eesti keel väga sümpaatne ja nemad pühendavad temale luules silmapaistva koha.

Eestikeeli räästas laulab
Riia torni otsa pääl;
Ka ma tahan õppida
Eestikeeli kõnelema.

L. r. l. 1. k. 3982, ja 6. k. 45., 3. variant.

Keel on see vaimurada, mis ühendab sõpruses mitte ainult üksikuid inimesi, vaid rahvaidki, kuna ainult keele oskusega näeme teise rahva omapärasusi ja kultuuri sügavusi. Kui keel on suus, siis on tee vaba ka sõprusele.

Sõitsid meile revellased,
Nende hobud hirusid;
Meie õde kullakene
Pea oleks kaasa sõitnud.

L. r. l. 6. k. 2091. 3. v.

On olnud juhuseid, kus lāti neiu on läinudki kaasa eesti poisile. Sellisest armastusest räägib järgmine daina:

Eestlane on minu mees,
Mina mõrsja eestlasel;
Eestlane mind õpetas
Kuratama, põrgutama.

L. r. l. 10. k. 1103!

Rahvalaulud tõendavad, et lātlased (võib ju olla, et lātlaste hulgas elutsenud eestlased) on sõitnud Tallinnasse.

Revelesse, Revelesse,
Reveles on elu hää;
Reveles on puhtad kaerad,
Ruttu jooksvad hobused.
Poisid sõitsid mängides,
Hobused kõik tantsides,
Ära kannu mõõka sina,
Ära meile häbi tee!

Kuigi selle daina puhul ei või kindlasti ütelda, kes on need Tallinnasse sõitjad, on siiski veel rahvalaulude näiteid, mis tunnistavad, et ka lātlased on sõitnud eesti neidusid kosima, et tuua neid kodumaale naisteks.

Sörkul, sörkul, sõidan mina
Üle eesti nurmekese;

Igaunišu māmiņai
Skaistas auga zeltenītes.

L. t. d. 10. sēj. 1088., 1089.

Ne tikai bēritis ir laists rikšiem igau-
nos, ligavu lūkoties, bet arī braukts pa
ūdens ceļu.

Līgo, mana oša laiva,
Simtu jūdžu tālumā!
Simtu jūdžu tālumā,
Igauniešu zemītē.

Tālāk šī daina ir pēc populārās dzie-
smas:

Līgo laiva uz ūdens parauga.

Latvieša vestā, igauņu tautības ligava,
ir mācījusi latvietim igauņu valodu, bet
arī pati mācījusies latviski.

Zil' ar strazdu mācījās,
Sausas egles galiņā;
Zile strazdu izmācīja,
Igauniski trallināt.

L. td. 1. sēj. 3981.

Minētā dainā strazds ir puīša simbols,
zile ligavas simbols.

Latviešu dainas liecina, ka latvieši un
igauņi jau vismaz divi vai trīs gadu simti
ir bijuši kādos sakaros un draudzībā ne
tikai pavadījuši stundas un dienas, bet
dažkārt saistījušies ģimenes saitēm un vi-
su dzīvi veltījuši darbam par kopēju lab-
klājību.

K. Kurcalts.

Eesti rahva emakesel
Kasvab ilus tütar sääļ.

L. r. l. 10. k. 1088, 1089.

On sõidetud Eestimaale naist kosima
mitte ainult hobusel, vaid ka veeteed.

Kiigu liigu paadike
Sada versta kaugele;
Sada versta kaugele
Eestirahva külasse.

Selle daina sõnad edasi sarnanevad po-
pulaarse laulu „Kiigu, paat, vete pää!“ sõ-
nadele.

Lätlase toodud eestlasest mõrsja on
õpetanud lätlasele eestikeelt ning ise ka
õppinud lätikeelt.

Räästas õppis ööbikuga
Kuiva kuuse oksa pääl;
Ööbik räästast õpetas
Eestikeelt trillerdama.

L. r. l. 1. k. 3981.

Selles rahvalaulus on räästas poisi süm-
bool ja ööbik mõrsja sümbool.

Läti dainad tunnistavad, et lätlased ja
eestlased on vähemalt kaks või kolm sa-
jandit olnud omavahelises läbikäimises
ning viitnud sõpruses mitte ainult tunde
ja päevi, vaid neid on sidunud isegi pere-
konna sidemed ning nad on kogu oma elu
pühendanud tööle ühise hääkäekäigu
eest.

K. Kurtsalts.

Vienprātība — latvju un igauņu stiprums. Üksmeel — lätlaste ja eestlaste jõud.

Jau no seniem, aizvēsturiskiem laikiem,
Baltijas piekrasti apdzīvo latvju un
igauņu tautas. Klusi, mierīgi, saticībā
dzīvo šīs tautas nodarbodamās ar zemko-
pību, lopkopību, zveju, medībām, sasnieg-
damas augstu kultūras līmeni.

Trīspadsmitā gadsimtenī latvju un
igauņu patstāvību sāk apdraudēt svešie
ienācēji — vācu bruņinieki. Mazās tauti-
ņas izrāda sīvu pretošanos, tomēr soli pa
solim spiestas padoties lielam pārspēkam.
Vissivāko pretošanos izrāda no latvjiem
zemgaļi un no igauņiem — sakalieši (ap
Vilandi). Lai vieglāki pakļautu šīs tau-
tas savai varai, ienācēji it veikli rīkojās

Juba ūrgvanast, ajaloolisest ajast elut-
seb Läänemere kallastel eesti ja läti rah-
vas. Vaikselt, rahulikult, hääs läbisaa-
mises elavad need rahvad, töötavad põllu-
majanduse, karjaskasvatuse, kalanduse ja
muil aladel, jõudes kõrgele kultuuri tase-
mele.

Kolmeteistkümnendal sajandil lätlaste
ja eestlaste iseseisvust hakkavad ähvar-
dama võõrad sissetungijad — saksa rüüt-
lid. Väikesed rahvad võitlevad palju
jõuavad, kuid on sunnitud alluma suurele
ülevõimule. Kõige sangarlikumad oma va-
baduse kaitsmises olid lätlastest — sem-
gallased ja eestlastest — sakalased (Vil-

pēc savas devizes — „skaldi un valdi“. Solidami dažādus labumus, gan ar viltu, viņi dažas ciltis dabūn savā pusē. Vēl vairāk — pat piespiež tās ņemt dalību kara gājienā pret saviem ciltisbrāļiem, lai nepaklausīgās ciltis vieglāk uzvarētu. Netrūkst arī tautas nodevēju, kuŗi godkāribas vai mantkāribas dēļ, kārdināti no solītiem labumiem, pāriet ienaidnieku pusē. Un tā vienprātības trūkuma dēļ, latvju un igauņu tautas, pēc izmisuma pilnām, ilgām cīņām nokļūst ienācēju verdzībā — verdzībā uz vairāk, kā septiņi simti gadiem.

Nepārredzāma tumsa klāj Baltijas jūras piekrasti. Grūti un smagi bija šie verdzības gadu simteņi. Gan vienā otrā vietā uzliesmo nemieri, sacelšanās pret verdzinātājiem, bet atkal, tās pašas vienprātības trūkuma dēļ, sacelšanās arvienu beidzas neveiksmīgi. Seko represijas, vēl grūtāki verdzības gadi. To jo spilgti pierāda 1905. gads.

Pēc lielā pasaules kara, kad latvji un igauņi, asiņainās kaujās atguva patstāvību, viņu verdzinātāji nekādi negribēja samierināties ar šo stāvokli. Kā sekas bij slavenās Cēsu kaujas 1919. gada jūnijā. Landesvērs uzbruka latviešiem pie Cēsīm. Latviešu stāvoklis bija grūts; kā vairāk cietuši pasaules karā, viņi vēl nebija paguvuši noorganizēt savu armiju. Bez tam šis pats landesvērs un Golca armija visādiem līdzekļiem kavēja armijas noorganizēšanos. Igaunī it labi saprata situāciju. Viņi zināja, ka mūsu liktenis skārs arī viņus. Lai nepieļautu sakaušanu pa daļām, lai kara posts neskartu viņu teritoriju, tie steigās mums palīgā. Arī tagad ienaidnieks mēģināja izmantot tos pašus paņēmienus, kā priekš gadu simteņiem. Tas mēģināja iedzīt ķili starp abām tautām. Tikai atcerēsīmiem pamiēra sarunas pie Cēsīm starp abām karojošām pusēm. Starp citu, ienaidnieks prasīja igauņiem atbrīvot Latvijas teritoriju un atiet aiz savām etnografiskām robežām. To viņi prasīja „Latvijas (Niedras) valdības“ vārdā. Tai pašā laikā viņi liek priekšā Cēsu pulkam pāriet viņu pusē. Arī šie tie runāja „Latvijas valdības“ vār-

jandi ūmbruses). Et kergemini saaks meie rahvaid oma võimu alla, tegutsesid sissetungijad osavalt loosungi järel — „killusta ja valitse“. Lubades kõiksugu häädusi ja kavalusega nad said mõningad rahvaosad oma poole. Veel rohkem — nad sunnivad neid osavõtma sõjast nende suguvendade vastu, et kergem vallutada kogu rahvast. Ei puudunud isegi rahva äraandjad, kes tegutsevad käsikäes vaenlastega au ja varandust lootes. Ja nõnda, üksmeele puududes, läti ja eesti rahvas langeb pärast raskeid võitlusi võõraste orjusesse, mis kestis rohkem kui seitsesada aastat.

Pilkane pimedus katab Läänemere kaldaid. Rasked ja pikad olid need orjuse sajandid. Kuigi ūhes ja teises kohas puhkesid rahutused orjajate vastu, siiski lõppesid need üksmeele puuduse tõttu tulemusteta. Järgnesid repressioonid, veel raskema orjuse aastad. Seda näitab kõige selgemini 1905. a.

Pääle maailmasõda, kui lätlased ja eestlased uuesti saavutasid oma vabaduse veriseis võitlusis, nende orjajad ei tahtnud kuidagi rahul olla sellise seisukorraga. Siis tulid kuulsad Vönnu lahingud 1919. aasta juunis. Landesveer algas pääletungi lätlastele Vönnu all. Lätlaste seisukord oli raske. Nad olid palju kannatanud maailmasõjas ja neil ei olnud võimalust organiseerida oma armeed. Pääle selle landesveer ja Goltsi sõjaväe osad püüdsid kõiksuguste abinõudega takistada Läti armee loomist. Eestlased said hästi aru situatsioonist. Nad teadsid, et meie saatus ähvardab ka neid. Et sakslased ei saaks hävitada meid üks teise järel, ning et sõja hädaoht ei puudutaks ka Eestimaad, nad ruttasid meile appi. Ka nüüdki vaenlane püüdis vallutada meid samade võtetega, kui enne aastasajandeid. Ta tahtis ajada tülli mõlemad naaberahvad. Siin tuletame meelde vahe- rahu sõlmimise läbirääkimisi Vönnus. Muuseas nõudis vaenlane eestlastelt Läti- maa vabastamist ja taganemist oma piiridesse. Seda nad nõudsid „Läti (Niedra) valitsuse“ nimel. Samal ajal tegid nad Vönnu polgule ettepaneku üleminna nende poole. Ka siin nad rääkisid „Läti va-

dā. Netrūka arī nodevēji, kuŗi dažādu solītu labumu dēļ pārgāja pie ienaidnieka. Šoreiz tas nelīdzēja, vēsture latvjus un igauņus bija mācījusi, viņi palika vienprātīgi, kam arī sekoja uzvara.

To gan pilnā mērā nevarētu sacīt par sekojošo bermontiādi, kad ienaidnieks kļuvis vēl spēcīgāks, uzbruka Latvijas metropolei Rīgai...

Kopīgā vēsture, kopīgie vēsturiskie likteņi, kopīgi lietās asinis, līdzīgie ģeogrāfiskie apstākļi mūs spiež arī uz priekšu turēties kopā, būt vienprātīgiem, jo vienībā ir spēks!

Ģenerālis Kr. Berkis.

litsuse" nimel. Ei puudunud āraandjad, kes hāade lubaduste eest lāksidki üle vaenlase poole. Seekord see ei aidanud, ajalugu oli ōpetanud lātlasi ja eestlasi, nūūd olid nemad juba ūksmeelēl ning vōitsidki.

Seda küll ei vōi tāiel māāral ūtelda jārgnevast bermontiaadist, mīl vaenlane oli saanud veel tugevamaks, kui ta tungis pāāle Lāti pāālinnāle — Riiale...

Ūhine ajalugu, ūhised ajaloolised saatused, ūhiselt valatud veri, ūhesugused ģeograafilised olud sunnivad meid hoidma kokku ka edaspidi, olema ūksmeelēl, sest ūhenduses on jōud!

Kindral Kr. Berkis.

Jauno Baltijas valstu ārējās tirdzniecības un rūpniecības tendences krīzes laikā.

Noorte Balti riikide väliskaubanduse ja tööstuse tendentsid kriisi ajal.

Saimniecības krīzes gados jauno Baltijas valstu saimnieciskā dzīve pārveidojās daudz straujāki nekā līdz krīzei, pie kam šinīs pārmaiņās vērojamas dažas pozitīvas parādības.

Runājot tieši par ārējās tirdzniecības un rūpniecības attīstību vispirms jākonstatē ārējās tirdzniecības aktivizēšana krīzes laikā.

Majandusliku krīsi ajal muutus noorte Balti riikide majanduslik elu palju kiire-malt kui enne kriisi, kusjuures neis muu-tusis vōib mārġata mōningaid positiivseid nāhteid.

Rāākides nimelt väliskaubanduse ja tōōstuse arengust, peame esiteks konsta-teerima väliskaubanduse aktiveerimist kriisi ajal.

Ārējās tirdzniecības bilances.

Väliskaubanduse bilansid.

Valstis Riigid	Saldo katras valsts valūtā 1000 Saldo īġa riīġi valuutas 1000	1932.	Saldo 1000 Ls	1933.	Saldo 1000 Ls
Latvija	⊕ 11.952	⊕ 11.952	— 9.689	— 9.689	
Lāti					
Iġaunija	⊕ 5.711	⊕ 7.904	⊕ 6.528	+	7.536
Eesti					
Lietava	⊕ 22.172	⊕ 11.474	⊕ 18.051	+	9.341
Leedu					
Somija (milj.)	⊕ 1.129,2	⊕ 93.046	⊕ 1.369,6	+	106.555
Soome (milj.)					
Polija	⊕ 221.819	⊕ 129.542	⊕ 96.649	+	56.443
Poola					

Latvijai arī 1932. gadā izdodas pirmo reizi pēc kara savu ārējās tirdzniecības bilanci noslēgt ar aktīvu atlikumu, bet jau nākošā gadā atkal ievedumu vērtība pārsniedz izvedumus un tā tas turpinās līdz šim, kaut arī autoritārai valdībai pa daļai izdevies pēdējos mēnešos šo parādību mīkstināt. Turpretim Igaunijai jau 1931. gadā izdevās izveidot ārējo tirdzniecību sev labvēlīgi un Lietuvai jau līdz krīzes sākumam bija aktīva tirdzniecības bilance (izņemot 1932. g.).

Pēc kara jaunajām uz senākās cara Krievijas teritorijas veidotām valstīm, vajadzēja atjaunot drausmīgos kara postījumus un celt savu dzīvi par jaunu. Tas prasīja daudz kapitāla, un citu ievedumu no citām zemēm, jo pašu zemes rūpniecība un ražošana vēl nespēja pilnos apmēros apmierināt iekšzemes vajadzības. Pasaules saimniecības krīze neatvairami spieda ierobežot pieciešamos ievedumus un ievērojami pastiprināt iekšzemes ražošanu. Ja to nevarēja sasniegt brīvas konkurences ceļā, tad valsts vara spieda savas valsts saimniecības dzīvi šinī virzienā. Un rezultāti parādījās samērā īsā laikā.

Vispirms konstatējama jūtama **pārtikas un garšvielu importa strauja samazināšanās**; tas galvenā kārtā zīmējas uz **labības** ievedumiem, bet pa daļai arī uz tējas, siļķu, koloniālpreču, kā arī uz dažādiem luksusa preču un fabrikātu ievedumiem. Ja vēl 1932. gadā Latvijas un Igaunijas ievedumos redzami kaut nelieli daudzumi pārtikas labības, tad 1933. gadā tie pavisam izzūd un 1934. gadā šīs labības ievedējas valstis pārvēršas pat par labības eksportieriem. Somija gan šinī ziņā stāv savrup, jo 1932. gadā tā ieveda 543.400 kv. bet gadu vēlāk 476.600 kv. labības. Polijas labības eksports šinīs gados turpretim noslīdēja no 137,160 līdz 78.900 kv.

Tanī pašā laikā, attīstoties iekšzemes rūpniecībai, pieaug dažādu jēlvielu, kā kokvilnas, vilnas, pusapstrādātas dzelzs u. tml. ievedumi; tāpat aug arī akmeņogļu ievedumi, kaut arī tos cenšas aizvietot ar malku, jo uzplaukstošā rūpniecība iekšzemes vajadzībām prasa pēc jauniem degvielu ievedumiem. Un tomēr akmeņ-

Lātil ūnnestub 1932. aastal esimest kor-da p   le s  da l  petada oma v  liskaubanduse bilansi aktiivse   lej   giga, kuid juba j  rgmisel aastal sisseveo v   rtus   letab v  ljaveo ja nii see on seninigi. Ainult praegune autoritaarne valitsus on suutnud viimasel ajal seda asjaolu pehmendada. Eestil õnnestus juba 1931. aastal väliskaubandust arendada oma kasuks ning ka Leedul oli kriisi alguseni aktiivne kaubandusbilanss (v  ljaarvates 1932. a.).

P   le s  da pidid end. Venemaa territooriumil asutatud noored riigid parandama suuri s  ja hüvitusi ning ehitama oma elu   uesti. See nõudis suuri kapitale ning palju importkaupa välismailt, kuna sise-maa t   stus ning toodang ei suutnud veel t  iel m   ral rahuldada tarvitajate n  udeid. Maailmamajandus m   dap   semata sun-dis piiramanende saaduste sisseveo, mil-leta v  ib läbi saada ja suurendama sise-maa toodangut. Kui seda ei saavutatud vaba võistluse teel, siis riigi v  im sundis oma majandusliku elu selles suunas. Ning tulemused ilmesid v  rdlemisi l  hikese ajaga.

Esiteks n  eme tunduvat **toidu- ja maitseainete sisseveo järsku vähenemist**, seda v  ime   telda ise  ranis viljaimpordi ning ka tee, heeringate, koloniaal ning luksuskaupade kohta. Kui veel 1932. aastal Läti ja Eesti importeerisid leivavilja, olgugi v  ga vähe, siis 1933. aastal kadus see n  he jäljetult ja 1934. aastal need vilja sissevedajad riigid muutusid isegi vilja eksport   rideks. Soome seisab sel alal k  ll üksikult, kuna ta 1932. aastal on sissevedanud 543.400 kvint., kuid aasta hiljem 476.600 kvint. Poola viljaeksport on viimaseil aastail langenud 137.100 kvintalilt 78.900 kvintalini.

Samal ajal sisemaa tööstuse arenedes, kasvab mitmekesisste toorainete, n  iteks, puuvilla, villa, pool  mbert   tatud raua j. n. e. sissevedu; samuti suureneb ka kivis   e sissevedu, olgugi, et neid tahetakse asendada puiega, kuna hoogsalt arenev t   stus sisemaa vajadustele nõuab uusi p  letisainete sissevedu. Kuid siiski on kivi-

ogļu patēriņš uz 1000 iedzīvotājiem Latvijā, bet vēl vairāk Lietuvā un Igaunijā ir zems.

sōe kulutus 1000 elaniku kohta Lātis, veer rohkem Leedus ja Eestis, vōrdlemisi mādāl.

Akmeņogļu patēriņš dažās Ziemeļaustrumu Eiropas valstīs 1932. gadā (1000 ton.)
Kivisōe kulutus kīrde - Euroopa riikides 1932. aastal (1000 tonni)

	Ražots Toodetud	Imports Sissevedu	Ēksports Vāljavedu	Patērēts Kulatatud	Patērēts ton. uz 1000 iedz. Kulatatud 1000 elaniku kohta tonnides
Latvija	—	370	1	369	191,1
Lāti					
Igaunija	—	48	3	45	40,0
Eesti					
Lietava	—	245	1	244	100,7
Leedu					
Somija	—	1.060 ¹⁾	.	1.060	301,5
Soome					
Zviedrija	333	5.826 ¹⁾	.	6.159	995,0
Rootsi					
Norvēģija	—	2.023	.	2.023	711,1
Norra					
Polija	28.835	148 ²⁾	10.425 ²⁾	18.558	568,6
Poola					

1) iesk. koksu. 2) iesk. koksu un briketu.

1) juurearvates koksi, 2) juurearvates koksi ja briquette.

Saimniecības krīzes sākumā, rūpniecības nodarbināto strādnieku skaits sāka sašaurināties. Tā Latvijā 1929. gadā rūpniecības nodarbināto bija 62.371, bet 1932. gadā 51.919. Igaunijā attiecīgi skaitļi bija 33.093 (1930. g.) un 25.160, bet Lietuvā 32.957 (1928. g.) un 20.552. Līdzīga aina vērojama arī citās valstīs. Pārveidojoties ārējās tirdzniecības struktūrai un pastiprinoties autarkijas tieksmēm, ar 1933. gadu rūpniecības nodarbināto skaits atkal pieaug: (Latvijā 59.853, Igaunijā 28.014) un jo strauji aug 1934. gada pirmajā pusē, samazinot gandrīz pavisam bezdarbu. Uzplaukušā rūpniecība galvenā kārtā izstrādā iekšzemes vajadzībām vai apstrādā iekšzemes izejvielas. Līdz ar to ražošanas spējas aug un ražošana izaug uz veselīgākiem pamatiem. Kas teikts par rūpniecību, tas lielā mērā attiecināms arī uz lauksaimniecību.

Atgriežoties pie ārējās tirdzniecības, krīzes laikam raksturīgā tirdzniecības apgrozības vērtības spēja sašaurināšanās

Majanduskriisi algul tōōstuses tegutsevate tōōliste arv hakkas vāhenema. 1929. aastal tōōtas Lātis tōōstusalal 62.371, 1932. aastal aga 51.919. Eestis olid vastavad arvud 33.093 (1930. a.) ja 25.160 ning Leedus 32.957 (1928. a.) ja 20.552. Samasuguse pildi nāeme ka teistes riikides. Vāliskaubanduse struktuuril muutudes ning autarkia pūūetel suurerēdes, hakkab 1933. aastal jālle kasvama tōōstustōōliste arv: (Lātis 59.853, Eestis 28.014) ning suuresnes jārsult 1934. aastal esimesel poolēl, kuna tōōtatōōliste arv kahaneb. Arenev tōōstus toodab pāāasjalikult sisemaa tarvīdusele vōī tōōtab ūmber sisemaa toorained. Ūhes sellega kasvavad tootmisvōīmed ning tootmine asub tervematele alusetele. Mis oli ēēldud tōōstuse kohta, seda vōīb suurel māāral ūtelda ka pōllumajanduse kohta.

Pōōrates tagasi vāliskaubanduse juure nāeme, et kriisiajale on īseloomustav kaubandusliku lābīkāīgu vāārtuse jārskline

(kvantitāvi šī samazināšanās tālu nav tik liela). Tirdzniecības apgrozību sašaurināšanās turpinājas vēl arī 1933. gadā, un tikai 1934. gadā daži pirmie mēneši uzrāda pretēju tendenci.

Arī pēdējos pāris gados tāpat kā iepriekšējos, turpinājas tirdzniecības sakaru pārvietošanās, pie kam šis pārvietošanās raksturīgākā pazīme ir tirdzniecības atdzīvošanās ar Lielbritāniju un sašaurināšanās ar Vāciju.

vāhenemine. (Kvantitatīvselt see vāhenemine ei ole nii suur). Kaubandusliku lābikāigu vāhenemine kestis ka veel 1933. aastal ning ainult 1934. aasta esimesed kuud näitavad vastupidist tendentsi.

Ka viimasel paaril aastal, samuti kui eelmiseilgi, jātкус kaubandusliku lābikāigu ūmberorienteerumine, kusjuures selle ūmberorienteerumise iseloomustavaim mārк on kaubanduslikkude suhete elavnemine Inglismaaga ja vāhenemine Saksamaaga.

**Baltijas valstu imports procentos no kopvērtības.
Balti riikide sissevedu protsentides ūldvārtusest.**

	No Vācijas — Saksamaalt.			No Anglijas — Inglismaalt.		
	1931. g.	1932. g.	1933. g.	1931. g.	1932. g.	1933. g.
Latvija	37,1	35,6	24,5	8,6	13,9	21,9
Lāti						
Igaunija	30,0	32,0	22,5	7,7	13,8	18,0
Eesti						
Lietava	47,0	40,3	36,1	7,1	10,8	17,1
Leedu						
Somija	34,9	28,6	27,5	12,5	18,3	20,6
Soome						

Vācija, kas krizes sākumā, pilnīgi domineja jauno Baltijas valstu ievēdumos, ar katru gadu zaudē, savu procentuālo daļu importā, turpretim Anglija, kas 1931. gadā, 3 kaimiņvalstu kopievēdumos aizņēma tikai apmēram 8 proc., tagad savu specifisko svaru ir pacēlusi vismaz, trīskārtīgi (ap 19%). Šī preču virziena maiņa nav nejauša, bet ir ilga parādība, tas pilnīgi atbilst ekonomiski ģeogrāfiskiem apstākļiem, un galvenām preču virzienam no austrumiem uz rietumiem. Pēdējo gadu politiskie notikumi tikai pastiprinājuši šo objektīvi pamatoto tendenci.

Arī Polija atrazdamās ipatnējos Austumeiropas apstākļos, seko šim virzienam, tikai gan daudz lēnākā gaitā.

Atdalīdamās no Krievijas, jaunās Baltijas valstis lielā mērā bija spiestas saraut arī saimnieciskas saites, kas senāk cieši saistīja šīs divas cara Krievijas teritorijas daļas. Izveidojot patstāvīgāku saimniecības dzīvi, un orientējoties uz Vakarēiropu, tirdzniecības sakari Baltijas valstīm ar pad. Krieviju ir arvien vāji, pie kam pēdējos krises gados tie vēl paslikti-

Saksamaa, kes kriisi algul tāiesti domineeris noorte Balti riikide sisseveos, kaotab iga aastaga oma protsentuāalse osa meie impordis, Inglismaa aga kes 1931. aastal 3 naaberriigi sisseveos moodustas ainult umbes 8%, on tōstnud praegu oma erikaalu vāhemalt kolmekordseks (umbes 19%). See kaubanduse uus suund ei ole juhuslik, vai kestvat laadi nāhe ning vastab tāielikult majanduslik- ģeograafilistele oludele ja kaupade peasuunale idast lāāndē. Viimase aja poliitilised sūndmused aina kindlustavad seda objektiivselt pōh-jēndatud tendentsi.

Ka Poola, olles iseāralistes Idaeuroopa oludes, jālgib seda suunda, ainult palju aeglasemalt.

Eraldudes Venemaast noored Balti riigid olid sunnitud katkestama ka majanduslikke sidemeid, mis tihedalt sidusid mōlemaid Venemaa osi. Moodustades iseisvat majanduselu ning orienteerudes Lāāneeuroopa poole, Balti riikide majanduslikud suhted Venemaaga on alati olud kehvad, kusjuures viimaseil kriisi aastail nad muutuvad ikka halvemaiks;

nājas: Latvija 1931. gadā ievada no SPRS 9,3%, bet 1933. gadā 4% no kopimporta. Igaunijai attiecīgi skaitļi ir 11,3% un 10,6%, bet Lietuvai 6,2% un 5,5%. Izņēmums pagaidām ir Somija (2,8% un 4,7%), bet Polijā, stāvoklis līdz 1934. gadam procentuāli nav mainījies.

Tāpat jūtami samazinājies arī preču tranzits no SPRS.

1931. aastal Lāti on Nõukogude Venemaalt sissevedanud 9,3% kogu impordist, 1933. aastal aga 4%. Eesti on vastavad arvud 11,3% ja 10,6%, Leedul aga 6,2% ja 5,5%. Erandiks on ajutiselt Soome (2,8% ja 4,7%), kuna Poola seisukord 1934. aastani protsentuaalselt ei ole muutunud. Samuti on tunduvalt vähenenud transiit Nõukogude Venemaalt.

**Preču tranzits Baltijas valstīs (tonnās).
Kaupade transiit Balti riikides (tonnides).**

Valstis Riigid	Pavisam Kokku	1 9 3 2.		Pavisam Kokku	1 9 3 3.	
		No tā: — Sellest:			No tā: — Sellest:	
		No S.P.R.S. Venest	Uz S.P.R.S. Venesse		No S.P.R.S. Venest	Uz S.P.R.S. Venesse
Latvija ¹⁾ Lāti ¹⁾	442.836	371.317	20.826	290.043	251.859	5.919
Igaunija ²⁾ Eesti ²⁾	62.842	49.962	12.832	33.283	11.198	1.236
Lietava ³⁾ Leedu ³⁾	399.690	347.251	14.269	370.304	294.809	3.957

¹⁾ „Latvijas ārējā tirdzniecība un tranzits“ 1933.

²⁾ „Väliskaubandus“ 1933.

³⁾ „Statistikas Bouletenis“ 1934. Nr. 1. (Nr. 123).

Kas tikko teikts par importu, tas pats preču novirzienu ziņā jāteic arī par eksportu.

Mis on öeldud sisseveo kohta, seda sama vōime ütelda kaupade suuna vōtmises ka väljaveo kohta.

**Baltijas valstu eksports procentos no kopvērtības.
Balti riikide väljavedu protsentides üldvārtusest.**

	Uz Vāciju — Saksamaale			Uz Angliju — Inglismaale		
	1931.	1932.	1933.	1931.	1932.	1933.
Latvija	27,0	26,2	25,9	25,4	30,8	42,5
Lāti						
Igaunija	24,3	26,3	21,2	36,6	36,7	37,1
Eesti						
Lietava	45,9	39,1	32,8	33,1	41,4	44,7
Leedu						
Somija	8,4	8,3	9,8	44,7	46,8	45,9
Soome						

Vispilgtāki eksportpreču novirzieni uz Angliju pastiprinājušies Latvijā. Raksturīgi, ka visām minētām valstīm (izņemot Igauniju) Anglijas nozīme vai procentuālais svars ir apmēram vienāds.

Kōige silmapaistvamalt vāljendub eksportkaupade suund Inglismaale Lātīs. Iseloomustav, et kōigil mainitūd riikidel (vāljaarvatūd Eesti) Inglismaa osa tāhtsus ja protsentuaalne kaal on umbes ūhe-sugune.

**Latvijas ārējā tirdzniecība ar Baltijas valstīm.
Lāti väliskaubandus Balti riikidega.**

Valstis Riigid	1932.						1933.					
	Imports — Sisseyvedu			Eksports — Väljavedu			Imports — Sisseyvedu			Eksports — Väljavedu		
	to	1000 Ls	%	to	1000 Ls	%	to	1000 Ls	%	to	1000 Ls	%
Igaunija	8.762	880	1,0	2.679	1.409	1,5	11.500	1.474	1,6	3.09	1.522	1,9
Eesti												
Lietava	5.525	1.816	2,1	31.549	4.053	4,2	6.794	2.404	2,6	28.597	2.776	3,4
Leedu												
Somija	2.288	570	0,7	8.013	363	0,4	2.981	415	0,5	7.166	282	0,4
Soome												
Polija	134.424	5.063	6,0	1.622	1.174	1,2	9.398	2.119	2,3	1.845	845	1,0
Poola												

Krizes gadi, jaunās Baltijas valstis spie-
da saimnieciski palikt patstāvīgākām un
vairāk saistīties ar Vakareiropas valstīm,
ar kurām tās vieno jūras ceļi un politi-
skās draudzības saites. Turpretim tuvi-
nāties savstarpēji saimnieciskās krizes
apstākļos, jaunajām Baltijas valstīm par
nožēlošanu nav pietiekoši izdevies.

Kriisi aastad sundisid noori Balti riie-
ke jääma majanduslikult iseseisvamaks
ning rohkem siduma end Lääne-Euroopa
riikidega, kelledega neid ühendavad mere-
tee ja poliitilise sõpruse sidemed. Kuid
läheneda omavahel majandusliku kriisi
oludes noortel Balti riikidel, kahjuks, ei
ole täielikult õnnestunud.

**Igaunijas ārējā tirdzniecība ar Baltijas valstīm.
Eesti väliskaubandus teiste Baltiriikidega.**

Valstis Riigid	1932						1933					
	Imports — Sisseyvedu			Eksports — Väljavedu			Imports — Sisseyvedu			Eksports — Väljavedu		
	to	1000 Kr	%	to	1000 Kr	%	to	1000 Kr	%	to	1000 Kr	%
Latvija	2.849	1.498	4,1	9.840	1.557	3,7	2.238	2.196	5,6	10.191	2.599	5,7
Lāti												
Somija	4.229	1.378	3,7	17.774	2.016	4,7	6.118	1.569	4,0	17.637	2.324	5,1
Soome												
Lietava	172	41	0,1	12.175	877	2,1	467	121	0,3	3.997	190	0,4
Leedu												
Polija	32.523	1.450	3,9	3.153	505	1,2	22.251	1.196	3,1	4.465	699	1,5
Poola												

Sakarā ar pēdējos gados noslēgtiem li-
gumiem, preču apmaiņa ar Igauniju 1933.
gadā atdzīvojās, bet 1934. gada sākumā
sāk atkal atslābt. Tomēr līdz krizes sā-
kumam, tirdzniecības apgrozība (izteikta
procentuālos skaitļos) starp abām valstīm
bija dzīvāka. Tas pats zīmējas arī uz ci-
tām Baltijas valstīm. Izņēmums liekas

Viimaseil aastail on Lāti sölminud Eesti-
ga mitu lepingut, milletõttu kaupade liiku-
mine 1933. aastal nende vahel muutus ela-
vamaks, kuid 1934. a. algul hakkas ta jälle
lõdvenema. Siiski oli kriisi alguseni kau-
bavahetus Lāti ja Eesti vahel elavam (ar-
vestades protsentuaalselt). Seda sama võib
ütelda ka teiste Balti riikide kohta. Erand

būs Lietava; bet 1934. gada, pirmā pusē, tirdzniecību noveda pat pie Latvijas-Lietavas tirdzn. līguma uzteikšanas.

Igaunijas kopeksports 1933. gadā 45.558.000 kronas, bet imports — 42.571.000 kronas.

Izsekojot pēdējos 5 gados atsevišķu Baltijas valstu lomu Igaunijas ārējā tirdzniecībā, uzkrīt samērā lielās svārstības. Šīs svārstības raksturīgas arī citām Baltijas valstīm savstarpējā tirdzniecībā. Šīs valstis visas ir galvenā kārtā lauksaimniecības valstis, tā tad to saimniecības struktūra ir puslīdz vienāda. Pastiprināti tirdzniecības sakari izsaukti no tirdzniecības politikas lielākas vai mazākas labvēlības; bet tirdzniecības politika saimniecības krīzes gados padota dažādām nejaušībām un ierobežojumiem. Bet radīt daudz maz saskāpotu vai kopēju saimniecības politiku jaunajām Baltijas valstīm par nožēlošanu nav izdevies sasniegt.

Jo vājas līdz šim bijušas Lietavās tirdzniecības attiecības ar Baltijas valstīm.

nāib olevat ainult Leedu; kuid 1934. a. esimese poole kaubandus on viinud isegi Läti - Leedu kaubanduslepingu ülesütlemiseni.

Eesti üldeksport 1933. aastal oli 45.558.000 krooni, sissevedu aga 42.571.000 kr. Vaadeldes viimase 5 aasta üksikute Balti riikide osatähtsust Eesti väliskaubanduses, näeme võrdlemisi suuri kõikumisi. Need kõikumised on iseloomustavad ka teistele Balti riikidele omavahelises kaubavahetuses. Need riigid on kõik pääasjalikult põllumajandusriigid, see tähendab, et nende majanduslik struktuur on peagu ühesugune. Suurem kaubanduslik läbikäimine on tingitud suuremast või väiksemast kaubanduspoliitika häätahtlikusest. Aga kaubanduse poliitikas on kriisi aastail väga palju ettenägemata juhusid ja kitsendusi. Ning noortel Balti riikidel ei ole, kahjuks, õnnestunud luua enam - vähem kooskõlastatud või ühist majanduspoliitikat.

Väga kehvad on senini olnud Leedu kau-

Lietavas ārējā tirdzniecība ar Baltijas valstīm.

Leedu väliskaubandus teiste Balti riikidega.

Valstis Riigid	1932.						1933.					
	Imports — Sissevedu			Eksports — Vāljavedu			Imports — Sissevedu			Eksports — Vāljavedu		
	to	1000 Lts	%	to	1000 Lts	%	to	1000 Lts	%	to	1000 Lts	%
Latvija Lāti	29,295	7.753	4,6	6.013	4.448	2,3	32.759	5.673	3,9	10.328	5.322	3,3
Somija Soome	15.152	1.911	1,2	66	19	0,01	14.089	1.486	1,0	167	42	0,03
Igaunija Eesti	10.574	2.142	1,3	592	152	0,08	4.394	558	0,4	512	155	0,1
Polija Poola	63.325	3.436	2,1	303	149	0,08	1.092	399	0,3	1.390	102	0,06

Tās traucējuši ģeografiskie apstākļi (Somija), un politiskās nesaskaņas (Polija). Līdz pat pēdējam laikam Lietava bieži saistījās ar ģeografiski tuvu Vāciju. Pēdējos 5 gados Lietavas preču apgrozība ar minētām Baltijas valstīm, īpašu atdzīvošanas neuzrāda.

Saimniecības krīzes apstākļi spiež no vienas puses katru valsti saimnieciski kļūt patstāvīgākai; bet no otras puses šie apstākļi neatvairāmi diktē arī nepieciešamī-

banduslikud vahekorrad Balti riikidega. Seda on takistanud geograafilised olud (Soome) ja poliitilised ebakooskõlad (Poola). Isegi viimase ajani Leedu sidus end liig tihedalt geograafiliselt lähenda Saksa-maaga. Viimasel 5 aastal Leedu kaupade liikumine ei näita eriti suurt elavnemist Balti riikidega.

Majandusliku kriisi olud sundisid igat riiki püüdma üheltpoolt iseseisvaks saami-

bu valstīm saimnieciski sadarbities vienai ar otru, cīnoties ar krizes grūtībām un ar citu lielāku valstu saimnieciskās autarkijas tieksmēm. Pasaules krīze Baltijas valstu ārejās tirdzniecības preču apgrozību ļoti sašaurinājusi, bet tanī pašā laikā tā veicinājusi un stiprinājusi iekšzemes ražošanu. Savstarpēji sadarbojoties un saskaņojoties, preču apgrozība un vispār saimnieciskās saites varēja būt starp Baltijas valstīm daudz ciešākas nekā tās bija līdz šim. Tas norāda, ka līdzšinējā tirdzniecības līgumu un saimnieciskā politika vien nevar dot gaidāmos rezultātus. Ciešāka sadarbība un saimnieciska cirkulācija iespējama vienīgi tad, ja šīs valstis (vismaz 3 no tām) beidzot ķersies pie atzītās un vairākkārt deklarētās saimnieciskās sadarbības („multas ūnijas“) reālizēšanas. Blakus diplomātiski politiskai sadarbībai jāseko cieši saimnieciskai sadarbībai, kā to atzinušas jau triju valstu saimniecisko darbinieku konferences.

J. Bokalders

sele, kuid teiselt poolt need olud kirjutavad ette neile riikidele majandusliku koostöö vajadust, et kõik koos võiksid paremini võidelda kriisi raskusiga ning suurte riikide autarkia püüetega. Maailma majanduslik kriis kitsendas tunduvalt Balti riikide väliskaubanduse liikumist, kuna samal ajal tublisti soodustas ja kindlustas sisemaa toodangut. Omavaheliselt koostöötades ja kooskõlas võiks kaubavahetus ning üldse kaubanduslikud sidemed Balti riikide vahel olla palju tihedamad, kui nad olid senini. See tunnistab, et senini kaubanduslepingute ja majanduspoliitika üksi ei või anda oodatud tulemusi. Tihedam koostöö ja majanduslik tsirkulatsioon on võimalik ainult siis, kui need riigid lõpude lõpuks hakkavad teostama mitu korra deklareeritud majanduslikku koostööd („tollunion“). Paralleelselt diplomaatiliselt koostööle peab arenema tihe majanduslik koostöö, mida on hääkskiitnud kõik senised majandustegelaste konverentsid.

J. Bokalders.

Baltijas valstu studentu sadarbība, Balti riikide üliõpilaste koostöö,

Baltijas valstu liktenus vēsture ir veidojusi tik lielā mērā vienādu, ka tās nevar iet šķirtus ceļus, bet spiestas sadarbities politiskā, saimnieciskā un kultūrālā laukā. Tāpēc pilnīgi saprotami, ka sakari starp šo tautu augstskolām attīstas sevišķi intensīvi. Baltijas valstu studējošā jaunatne jau pirms divpadsmit gadiem spērusi drošu un tāli nozīmīgu soli, sekmējot savstarpējās attiecības un atrisinot kopējos jautājumus. Šai darbā SELL (Somija, Igaunija, Latvija, Lietuva), kas nodibinājās Tērbatā 1923. g., piemīt galvenā loma. SELL darbs norit konferencēs, kurās pārmīšus notur katrā valstī, bet tehniskos jautājumus kārtā centrālburojs, kura pastāvīgais sēdekļis Tartū. Konferencēs mēs ne tik vien mācāmies pazīt viens otru, bet arī izjust uzticību pret mūsu kaimiņu tautām un cieņu pret viņu kultūrālajiem sasniegumiem.

Balti riikide saatuse on ajalugu kundanud nii suurel määral ühesugusena, et nad ei või käia igaüks oma teed, vaid on sunnitud kooskõlastatult töötama poliitilisel, majanduslikul ja kultuursel alal. Sellepärast on täiesti arusaadav, et läbikäimine ka nende riikide ülikoolide vahel areneb eriti intensiivselt. Balti riikide ülikoolides õppiv noorsugu on juba kahe teistkümnne aasta eest astunud julge ja kaugeleulatuva sammu, soodustades omavahelisi häid vahekordi ja arutades ühiseid küsimusi. Selles töös on olnud kõige suuremad teened SELL'il (Soome, Eesti, Läti, Leedu), mis asutati Tartus 1923. aastal. SELL töö toimub konverentsidel, mis peetakse kordamööda igas riigis, tehnilisi küsimusi aga korraldab keskbüroo, mille alaliseks asukohaks on Tartu. Konverentsidel meie õpime mitte ainult üks teist tundma, vaid ka usaldust meie naaber-

Baltijas valstu studentu savienībai piekrit sekojoši uzdevumi: organizācijas jautājumi, ekskursijas lietas (ceļojumi studiju nolūkos un praktikantu apmaiņa), sporta jautājumi, informācijas un studentu prese.

Centrālbirojs Tartū veic praktiskus darbus un viņa uzdevums konferencē pieņemt lēmumu izpildīšana. Caur informācijas biroju studentiem jāpiesūta savstarpējai apmaiņai ziņas par: 1) universitātes mācības gaitu (lekciju plānus, eksaminācijas un promocijas kārtību, universitātes mācības spēku un studentu skaitu u. t. t.); 2) studentu uzņēmumu darbību (mācības līdzekļu apgāde, studentu virtuve u. t. t.); 3) studentu izdevumiem, žurnāliem, laikrakstiem, kalendariem, grāmatām u. t. t.)

Centrālbirojs izdod periodisku informācijas biļetēnu un vispāri nosprauž tuvākas attiecības studentu saimes pārstāvju starpā. Tā centrālbirojs kļuvis par reālas kopdarbības viduspunktu, cik tālu tas iespējams mainīgos studentu padomju saimnieciskos apstākļos.

Satiksmes veicināšana Baltijas valstu studentu starpā, pēdējā laikā uzrāda iepriecinošus rezultātus. Rīkotās ekskursijās uz kaimiņu valstīm, kā arī pārējo valstu studentu pārstāvju ielūgšana visās lielākās studentu svinībās un nacionālo sarīkojumu (dziesmu svētku, dažādu jubileju u. t. t.) gadījumos, stiprā mērā kalpo draudzības veicināšanai.

Pēdējā Baltijas valstu studentu konferencē Rīgā 1934. g. pieņemtās rezolūcijas, ka mūsu studentu padomēm jāgriežas ar lūgumu pie valdībām atcelt savstarpējā satiksmē vizas un ārzemju pasēs un lai visi Baltijas valstu studenti baudītu tās pašas tiesības un atvieglinājumus kā attiecīgās valsts studenti, ir ļoti svarīgas. Ja tās izvedīs dzīvē, tad tas lielā mērā sekmēs mūsu tautu savstarpējo iepazīšanos un tuvināšanos.

Apvienībā iecejošo valstu starpā bez tam vēl ir noorganizēta studējošo praktikantu apmaiņa. Tā dod iespēju iepazīties ar darba metodēm un dzīvi citur, kas vēlāk, izejot patstāvīgā darbā, dod vērtīgus ieguvumus. Jau pēdējā konferencē prak-

rahvaste ning lugupidamist nende kultuursaavutuste vastu.

Balti riikide üliõpilaste liidu ülesandeiks on: organisērimise küsimused, ekskursioonide asjad (õppereisid ja praktikantide vahetamine); spordi küsimused, informatsioon ja üliõpilaste ajakirjandus.

Keskbüroo Tartus teeb praktilisi töid ja tema ülesandeks on konverentsil vastu võetud otsuste elluviimine. Informatsiooni büroo kaudu üliõpilased peavad saatma omavaheliseks vahetuseks teateid: 1) ülikooli õppetööst (loengute kavu, eksaminatsiooni ja promotsiooni korda, ülikooli õppejõudude ja üliõpilaste arvu jne), 2) üliõpilaste ettevõtete tegevusest (õppeabinõude muretsemine, üliõpilaste köök jne), 3) üliõpilaste väljaannetest (ajakirjad, ajalehed, tähtraamatud, raamatud jne.).

Keskbüroo annab välja perioodilise informatsiooni bülletàni ning üldse soetab lähemaid sidemeid üliõpilaste pere esindajate vahel. Nõnda on keskbüroo saanud reaalse koostöö keskpunktiks, kuivõrd see on võimalik muutuvas üliõpilaste esinduste majanduslikes oludes.

Läbikäimise soodustamine Balti riikide üliõpilaste vahel on viimasel ajal saavutanud rõõmustavaid tulemusi. On korraldatud ekskursioone naaberriikidesse ning palutud ka teiste riikide üliõpilaste esindajaid üliõpilaste pidudest ja rahvuslikest pühadest osavõtma (laulupidude, juubelite jne. juhuseil), mis suurel määral kindlustab sõpruse sidemeid.

Viimasel Balti riikide üliõpilaste konverentsil Riias 1934. a. võeti vastu resolutsioone, millede meie üliõpilaste esindustele tehakse ülesandeks paluda oma valitsusi, et omavahelisel läbikäimisel kaotatuks viisad ja välispassid ning et kõik Balti riikide üliõpilased oleksid kõikide nende samade õiguste ja kergenduste osalised, mis antakse vastava riigi üliõpilastele, millel oleks väga suur tähtsus. Kui neid otsusi võiks elluviia, siis see suurel määral soodustaks meie rahvaste omavahelist tutvumist ja lähenemist.

Liidusse kuuluvate riikide vahel on pääle selle organisēritud ka üliõpilaste-praktikantide vahetus. See annab võima-

tikantu uzņemšanai katra valsts pieteica līdz 10 vietas.

Kas attiecas uz sporta jautājumu, tad pēdējais ieņem redzamu vietu Baltijas valstu studentu aprindās. Katru gadu tiek rīkotas pārmaiņus vienā no savienībā ietilpstošām valstīm vasaras un ziemas sporta olimpiādes, kas rada dzīvu interesi studējošā jaunatnē.

Tuvināšanas darbā ievērojama loma piekrit preses šefam pie katras universitātes, kurā uzdevums ievietot presē apcerējumus par kaimiņu valstu studentu dzīvi un rūpēties par studentu laikrakstu speciālnumuru izdošanu, kurā sīki tiktu apskatīta Baltijas valstu studentu dzīve tekošā gadā. Propagandas nolūkos katras valsts studentu organizācijās tiek noturēti priekšlasījumi par Baltijas valstu tuvināšanās ideju.

Viens no pēdējās konferences lēmumiem, ka studenti sadarbosies ar tuvināšanās biedrībām un atbalstīs jaunu stīgu ciršanu igauņu, lietavju (leišu), latviešu un arī somu tautu darba laukā, liecina, ka studenti Baltijas valstu ideju ir izplatījuši arī ārpus akadēmiskās dzīves loka. Tā Baltijas valstu studentu savienība likusi pamatu reālai kopdarbībai savā starpā un arī ārzemēs uzstādamās vienoti vispasaules studentu apvienības konferencēs (C. I. E.).

Ja beidzot Baltijas valstu ideja ir kļuvusi reāla, tad te savs nopelns ir arī studējošai jaunatnei. Tuvinot jaunatni, mēs tuvinām tautas, jo to, ko jaunatne šodien domā, to rītu prasa visa tauta. Tādēļ jaunatnes un it sevišķi akadēmiskās jaunatnes tuvināšanās darbs ir ļoti svarīgs.

Stud. iur. M. B a u m a n i s.

luse tutvuneda töö meetoditega ning eluga mujal, mis annab väärtuslikke tulemusi hiljem iseseisvas töös. Viimasil konverentsil iga riik teatas, et tal on 10 vaba praktikandi kohta.

Mis puutub spordi küsimustesse, siis viimaseil on Balti riikide üliõpilaste liidus silmapaistev koht. Iga aasta korraldatakse ühes liidusse kuuluvaist riikidest suve- ja talveolümpiaadid, mis leiavad elavat huvi üliõpilaste keskel.

Lähendamise töös on väga suur osa pressisefil iga ülikooli juures, kelle ülesandeks on kirjutada omamaa ajakirjandusele ülevaateid naaberrahva üliõpilaste elust ja hoolitseda, et ilmuks üliõpilasajalehtede erinumbrid, milledeks oleks laialt kirjeldatud Balti riikide üliõpilaste tegevus jooksval aastal. Propaganda eesmärgiga korraldatakse iga riigi üliõpilaste organisatsioonides loengud Balti riikide lähendamise ideest.

Üks viimase konverentsi otsusist on, et üliõpilased peavad töötama kooskõlas sõprusühingutega ning soodustama lähendamise tööd Eesti, Leedu, Läti ja Soome rahvaste hulgas. See tõendab, et üliõpilased levitavad Balti riikide ideed ka välispool akadeemilist peret. Balti riikide üliõpilaste liit on pannud alused reaalsele koostööle omavahel ning tegutseb kooskõlastatult ka ülemaailmliseil üliõpilasliitude konverentsidel (CIE).

Kui Balti riikide liidu idee on nüüd saanud tõsiasjaks, siis siin on omad teened ka ülikooli noorsool. Lähendades noori, meie lähendame rahvaid, kuna seda, mida tänapäev mõtleb noorsugu, homme juba nõuab kogu rahvas. Sellepärast on noorsoo ja iseäranis akadeemilise noorsoo sõprustöö eriti väärtuslik.

M. Baumanis, stud. iur.

Aizrobežu igauņu organizēšana. Vālis — Eesti organiseerimisest.

Jo stiprāks un apzinīgāks ir katrs atsevišķs cilvēks savā tautiskajā apziņā un jo vairāk kādai tautai ir šādu locekļu — par tik vairāk šādas tautas nozīme un iespāids

Mida selgem ja teadlikum omas ravustundes üksik inimene on ja mida enam niisuguseid liikmeid omab üks rahvas — seda mõjurikkamalt ūletab selle rahva

pārsniedz savas zemes šaurās, ģeografiskās robežas, radot garīgā nozīmē, savas tautas „vispasaules valsti.“

Šādas apzinīgas tautas loceklis ir, piemēram, katrs anglis: kur tas arī nedzīvotu, visur viņš rada ap sevi it kā daļu no lielās Britu impērijas: valoda, parašas, mājas kultūra un komforts, angļu preces, angļu klubs u. t. t. Viss tas ir viņam „nepieciešama“ vajadzība.

Igauna stāvoklis ārzemēs jau viņa valodas dēļ vien ir citādāks, kaut gan organizētām igauņim ir ļoti daudz iespēju arī svešumā, ko savā laikā pierādīja Pēterpils igauņi, sasniedzot savā darbībā dažādus ievērojamus panākumus, un tas pie tam notika tai laikā, kad igauņiem pašiem nebija vēl savas valsts.

Tautas organizēšanās spējās slēpjas viņas spēks un tikai šis spēks dod vajadzīgo kvalitāti un varu arī skaita ziņā pat vismazākai valstij, lai sevi un savu valsti paceltu vajadzīgā augstumā starptautiskā satiksmē, tirdzniecībā un citur.

Jo mazāka valsts un tauta, jo lielāka nozīme katram viņas loceklim.

Statistikas sakopotie dati rāda, ka Krievijā dzīvo 190.000 un citur ārzemēs 86.000, pavisam kopā apmēram 276.000 igauņu, tas ir: katrs piektais igauņis dzīvo ārzemēs. Dzimtenei pieejami ir tagad tikai šie 86.000 igauņu. Tos visur uzmeklēt, atmodināt viņos tautisko apziņu un saistīt ar tēvzemi — šo uzdevumu Igaunija patlaban sāk enerģiski veikt. To iesāka „Vālis — Eesti ūhing“ (aizrobežu igauņu biedrība), kuras sēdeklis ir Tallinnā. Biedrībai ir savs oficiozs aizrobežu igauņu almanachs un nodibināts uzticības vīru tikls visā pasaulē. Ir arī savi centri un galvenais — ciešas saites ar igauņu biedrībām visā pasaulē.

Pamazām pastiprinot vienības apziņu, paliek vēl liels un svarīgs uzdevums — organizēt visus igauņus par vienotu stipru Igauniju!

Cik lielu nozīmi savu ārzemēs dzīvojošo tautiešu organizēšanai piešķir daudzas citas valstis, to rāda piemēram tas apstāklis, ka tikai divos pēdējos gados Vācija ar savas „Osthilfe“ palīdzību izlietoja Latvijā un Igaunijā 475.000 vācu markas Baltijas vāciešu organizēšanai un vāciskā gara iz-

tāhtsūs tema riiki kitsendavaid ģeograafilisi piire, loodes omaette vaimse „ūleilm-lise rahvusriigi.“

Sarnase rahvusliikme näiteks vōiks ehk inglasi vōtta: kus ta iial viibib, seal nāib ta iikka oma ūmber osakest Suur - Briti riiki laiutama: keel, kombed, kodune kultuur ja komfort „mōōdumata“ vajadus inglise kaupade, inglisi klubi järele jne.

Eestlase seisukord välismaail on juba oma vāhetuntud emakeele pārast teistsugune, kuid organizēritult on ka eestlased kūllaldasi vōimalusi vōersil, mida omal ajal hāsti Peeterburi eestlaskond mitmekesies edu ja saavutustega tōendās ja seda tol ajal, mil puudus oma riik.

Rahva organizērimises peitub rahva jōud ja alles see jōud vōimaldab tarvilise kvaliteedi ja vōimu ka kōige vāikearvulisema rahvale, et end ja oma riiki kūllaldaselt maksma panna riikide omavahelises suhtumises, kaubanduses ja muus.

Mida vāiksem riik ja rahvas, seda tāhtsam on tal iga oma liige. Umbkaudsete andmete järele elab Venemaal 190.000 ja muil välismaail 86.000, seega kokku 276.000 eestlast — see ūtleks, et umbes iga viies eestlane elab välismaail. Kātte-saadav kodule oleks nendest praegu vaid need 86.000 eestlast. Neid kōijkjal ūlesleides, neis alalhoida rahvusjoont ja neid ūhendada kodumaaga — selle ūlesande teostamiseks on Eestis edukalt tōōle hakatud, mida algas Vālis - Eesti ūhing, keskkohaga Tallinnas. Ūhingul on oma hāālekandja Vālis-Eesti almanak ja ūleilm-lne vōrk usaldusmehi, keskusi ja peasi: kōvad sidemed Vālis -Eesti seltsidega ūle maailma.

Sūvendades aegapidi ūhtekuuluvuse mōistet, jāāb suureks ja tāhtsaks ūles-andeks organizērida kōiki eestlasi ūhiseks tugevaks Eestiks!

Kuivōrd suurt rōhku oma vālismaal viibivate rahvaliikmete organizērimisele ja sellest saadud jōu ārakasutamisele mitmed riigid panevad, vōiks ehk nāidata asjaolu, et alles kahel mōōdunud aastal Saksa riik oma „Osthilfe“ kaudu Lātis ja Eestis 475.000 riigi marka Balti sakslaste organizērimisele ja saksa vaimulevitamiseks kulutas. Sellest summast oli mōōdunud

platišanai. No šīs summās pagājušajā gadā vienīgi Igaunijā bija izdoti 183.000 vācu marku jeb apmēram 24 miljoni ig. sentu. Un ievērojot, ka Igaunijā dzīvo pavisam apmēram 18.000 vāciešu, šī summa ir ļoti liela.

Polijā darbojas samērā jauna, bet jau lieliski iestrādājusies ārzemēs dzīvojošo poļu centrālā organizācija „Rada organizacyjnej Polakow z zagranicy, kas veic savu darbu Varšavā ar valsts atbalstu. Tai ir jau pašai savs birojs ar 17 darbiniekiem. Ārpus Polijas visā pasaulē dzīvo ap 5 miljoni poļu, tā tad katrs sestais poļi, bet no vāciešiem jau katrs trešais ir svešumā.

Helsinki, „Suomalainen Seura“ ir tīra sabiedriska organizācija, bet darbojas ar lieliem valsts pabalstiem jau ilgāku laiku un gūst ļoti lielus panākumus ārzemju somu kustības laukā.

Bez tautas locekļu saglabāšanas dzimtenei, sakari ar viņiem dod valstij arī saimnieciskus labumus, piemēram, pēdējos trijos gados Amerikas igauņi pārveduši savā tēvzemē 2 miljonus kronu. Sevišķi aizrobežu lietavieši sūta daudz naudas dzimtenei, savu tuvinieku atbalstīšanai u. t. t. Domā, ka šīs summas sastādot līdz 20 pr. no visa Lietavas valsts budžeta.

Pievedu šos dažādos piemērus, lai vispusīgāk apgaismotu un pasvītrotu ārzemēs dzīvojošo tautiešu organizēšanas nepieciešamību, sevišķi mūsu, samērā jauna, jās valstīs.

Aizrobežu igauņu kustība ir jau atradusi interešu saskaņu ar tādām pat organizācijām Somijā un Lietuvā.

Bet sevišķi liela nozīme būtu rast iespēju sadarbībai ar aizrobežu latviešus organizējošo centru, lai nodibinātu abu valstu draudzīgās attiecības arī ārpus mūsu valstīm. Aizrobežu latviešu un igauņu savstarpējo tuvināšanos stipri veicinātu vietējās kopējās valodas prasana. Ja neizvēlēties vienādu švešvalodu un to neiemācīsies abās valstīs, tad nenāks nepieciešamā apstākļu uzlabošanās, un var gadīties, ka nākotnē plašākā latviešu-igauņu tieša sadarbība un saprašanās vislabāk veiksies ārzemēs, tieši kopējās valodas dēļ.

aastal ainult Eesti jaoks 183.000 rmk ehk ligi 24 miljoni senti väljaantud. Ja kui arvesse võtta, et Eestis üldse umbes 18.000 sakslast elab, siis on see summa väga suur.

Poolas on võrdlemisi alles noor, kuid juba väga suurejooneliselt tegutsev keskororganisatsioon välispoolakatele ja nimelt „Rada organizacyjnej Polakow z zagranicy“, mis riiklikul toetusel Warssavis tegutseb ja juba büroo 17 ametnikuga omab. Et välispoolakaid 5 miljoni üle maailma laiali, siis elab iga kuues poolakas välismail, kuna sakslastest elab juba iga kolmas võersil.

Helsinki „Suomalainen Seura“ on puht seltskondlik organisatsioon, kuid tegutseb suurte riiklikude toetustega juba kauemat aega edurikkalt Välis - Soome liikumise kallal.

Peate rahvusliikmete alalhõu kodumaale, toob side nendega ka majanduslist kasu riigile, nii on näiteks viimase kolme aasta jooksul Ameerika eestlased kodumaale terve 2 miljoni krooni toonud. Iseäranis leedulased saadavad palju raha kodumaale sugulaste toetuseks jne. Ollakse arvamisel, et need rahad ligi 20% kogu Leedu riigi aasta eelarvest moodustavad.

Neid mitmekesisi näiteid sai toodud, et kõigiti valgustada ja alla kriipsutada välismail viibivate rahvusliigete organiseerimise olulist vajadust iseäranis meile, võrdlemisi noortele riikidele.

Välis - Eesti liikumisel on juba mõningaid huvide kooskõla samasuguste liikumistega Soome ja Leedu rahva välismail organiseerimises.

Kuid iseäranis tähtis oleks võimalus koosliikumiseks Välis - Lätit organiseeruva keskusega mõlema rahva senise sõpruse ellu viimiseks ka väljaspool kodumaad. Soodustuseks omavahelises liginemises välismail on mõlemate rahvaste ühine kohapealse keeleoskus. Kui keele valik ja õppimine tulevikus hädavajalist paraneb, mist mõlemail kodumail senise olukorra ei too, siis võiks ehk juhtuda, et tulevikus laialdasem Läti - Eesti otsekohene arusaamine kõige soodsamini mõlema rahva välis - liigete vahel — just sealse keeleoskuse alusel — õitseme saab.

Uz pēdējā aizrobežu igauņu kongresa lēmuma pamiata tiek sarikota šī gada 24. novembrī pirmā aizrobežu — igauņu diena Igaunijā un visā pasaulē.

Nesen noslēgtais Latvijas-Igaunijas-Lietavas līgums iedrošina saukt: „Lai turpmāk rodas iespēja sarīkot aizrobežu igauņu-latviešu-leišu dienu visā pasaulē!

V i d r i k s I v a s k s.

Aizrobežu igauņu biedr. kluba priekšsēdis.

Viimase Vālis - Eesti kongressi otsuse põhjal korraldatakse esmakordselt käesoleva aasta 24. novembril ülemaailmne Vālis - Eesti päev.

Hiljuti sõlmitud Läti - Eesti - Leedu leping julgustab hüüdele: olgu saabumas korraldusvõimalus ülemaailmse Vālis - Eesti - Läti - Leedu päevaks!

Vidrik Ivask,

Vālis - Eesti Ü. klubi esimees.

Tūrisma problēmas Latvijas - Igaunijas tautu tuvināšanas darbā un starptautiskā propagandā.

Turismi probleemid Läti - Eesti rahva lähendamise tões ja rahvusvahelise propaganda alal.

Politiskie, sabiedriskie un zinātniskie sakari starp Latviju un Igauniju rāda savu pakāpenisku uzplaukumu, bet mūsu pienākums vēl vairāk savstarpēji tuvināt šīs tautas un galvenokārt abu tautu jaunatni. Vislabāk to panāksim ar tūrismu. Tūrisms, modernās tautsaimniecības patstāvīgā disciplīna, nav tikai veikals, tūrismam (ceļotāju satiksmei) ir ļoti svarīga nozīme arī kultūrālā un sociālā ziņā, bet vēl vairāk tautu savstarpējā tuvināšanā. Tūrisms ir drošākais un ērtākais līdzeklis, kā radīt kultūrālus un garīgus sakarus starp tautām; „caur savstarpēju pazīšanos uz savstarpēju saprašanos“ — tas ir tūrisma kustības dziļākā mērķa lozungs. Kā gan brālības ideja starp mūsu tautām var atrast auglīgu zemi, ja mēs viens otru gandrīz nemaz nepazīstam. Tuvināšanās caur jūsmīgām runām pie zaļā galdā vai ietekmīgiem, bet reti rakstiem presē nekad nevar mūs tiktālu tuvināt, kā to spēj personīgie sakari un savstarpējā tautu pazīšanās. Tamdēļ mūsu tautu nākotnes tuvināšanas darbā izcilus vieta jāierāda tūrismam. Visupirms jādara viss, lai no valsts uz valsti attīstītos dzīva ekskursiju straume. Regulāras, lētas ekskursijas autobusos vikendā uz Tartu, Tallinnu, ik

Poliitilised, seltskondlikud ja teaduslikud suhted Läti ja Eesti vahel järk - järgult arenevad, kuid meie ülesandeks on lähendada neid rahvaid veel rohkem ning pāaasjalikult mōlema rahva noorsugu. Seda esmārki saavutame kōige paremini turismi abil. Turism, moodsa maailma rahvamajanduse iseseisev distsipliin, pole mite ainult arī — turismil (reisijate lābikāimisel) on vāga tāhtis osa ka kultuuri - ja sotsiaallādel, ning veelgi rohkem rahvaste omavahelises lāhendamises. Turism on kindlaim ja parim abinōu kultuuriliste ja vaimliste sidemete loomiseks rahvaste vahel; „omavahelise tutvunemise kaudu omavahelise arusaamiseni“ — see on turismi liikumise sūgava esmārgi loosungiks. Kuīdas küll vendluse idee leiaks meie rahvastes vastuvōtlikku pinda, kui meie ūks teist peagu ei tunnēgi. Lāhēdamine vaimustatud kōnede abil rohelise laua taga vōi mōjuvate, kuid harvade ūksikute artiklitega ājakirjanduses kunagi ei jōuta meid teineteisele nīi lāhedale viia, kui seda suudavad isiklikud suhted ning rahvaste omavaheline tundmaōppimine. Sellepārast tuleb meie rahvaste lāhēdamistōos tulevikus turismile anda silmapaistev koht. Esiteks peame tegema kōik,

pär sesdienas, ekskursijas uz Tallinnu garāku svētku dienās, ir ļoti viegli noorganizējams ceļš uz tautu pazīšanas. To ievērojami atvieglo arī brīvā robežu pāreja ar nacionālām pasēm, bez jebkādam formalitātēm. Atļaujos priekšlaicīgi apgalvot, ka šādi ceļojumi ieinteresētu prāvu dalībnieku skaitu, kas citādi Igauniju nemaz neapmeklētu. Tiesa, mums pastāv stingri ierobežojumi valūtas ziņā, bet neviens nav padomājis šādas ekskursijas rīkot uz savstarpības pamata, apmaiņas ceļā: tik, cik mūsu ekskursija paliek parādā igauņiem, igauņu ekskursantiem mūsu zemē priekšā jau „tekošs rēķins“. Šāda norēķināšanās ir tik vienkārša, ka to varētu attiecināt arī uz paušalceļojumiem (individuālceļojumiem pret kuponiem, kur ceļotājs jau savā valstī samaksā par viesnīcām, uzturu u. t. t.). Šī starpniecība tuvināšanās biedrībām dotu arī prāvus līdzekļus tālākam propagandas darbam. Jārūpējas arī par individuālo ceļojumu atvieglošanu, jāizdod šai nolūkā propagandas un informācijas prospekti, jāatvieglo savstarpēja velosipedistu un auto turistu satiksme, kas tagad saistīta formalitātēm un augstām iemaksām, jānoorganizē kaimiņtautas ceļotājiem zināmās viesnīcās cenu pazeminājumus un tml. Nekas nav darīts arī jaunatnes ceļojumu atvieglošanai, lai gan zināms, ka šīs dienas jaunatne būs rītdienas vīri un mātes. Šai nolūkā abās valstīs nodibināmas lētas apmešanās vietas, kompetenti ekskursiju pavadoni un galvenais — sevišķi pazemināts dzelzceļa tarifs jaunatnes ekskursijām. Savstarpējā turistu satiksmē mums jāvadas no tuvināšanās nolūka, nevis no tā, ko mums var ienest otras valsts ekskursanti. Līdz ar to aktivizētos visa tuvināšanās propaganda. Polijas valdība izdevusi latvju valodā iespaidīgu propagandas prospektu par Poliju, ir pazīstama arī kādas igauņu izdevniecības izdota propagandas brošūra par Latviju igauņu valodā, turpretim par Igauniju latvju valodā šādu izdevumu trūkst. Arī te tuvināšanās biedrībām jauns uzdevums, jo izplatot šādus bezmaksas propagandas izdevumus tiek ne tikai propagandēta kaimiņzemes apciemošana, bet lasītājs mā-

et riigist riiki voolaks tugev ekskursioonide vool. Regulaarseid odavaid ekskursioone laupäevast esmaspäevani paarinalise vaheajaga autobussides Tallinna ja Tartu, pikematel pühadel ekskursioone Tallinna — on väga kergesti läbiviidav tee rahvaste tutvunemiseks. Tähtsaks kergenduseks siin on ka vaba ülepiiri pääs sise-maa passidega, mingisuguste formaalsusteta. Võin juba praegu ettenäha, et sääraseid reisirid huvitavad laialdasi rahvakihte, kes muidu Eestise ei sõidakski. Tõsi, meil on küllalt suured valuuta kitsendused, kuid keegi ei ole tuletanud meelde neid ekskursioone korraldada vastastikkuse alusel vahetuse teel: kuipalju meie ekskursioon jääb võlgu eestlasile, niipalju on eestlasist ekskursioonil meie maal ees juba „jookšval arvel“. Säärane kord on nii lihtne, et teda võiks tarvitada ka paušalreisidel (individuaalreisidel kuponigite vastu, kus reisirija juba omal maal tasub võõrastemaja, toidu jne. eest). See vahetalitus annaks sõprusühingutele ka suuri sissetulekuid edaspidisele propagandatööle. Peame hoolitsema ka individuaalreiside soodustamise eest, peame väljaandma selleks propaganda ja informatsiooni brošüüre, peame kergendada omavahelist jalgratturite ja autosõitjate läbikäimist, mis praegu on seotud suurte formaalsustega ja kõrgete maksudega, peame organiseerima naaberrahva reisirijatele teatud võõrastemajades hinnaalandusi jne. Ka ei ole midagi tehtud noorsoo ekskursioonide soodustamiseks, kuigi teame, et tänapäeva noorsugu saab tuleviku meesteks ja emadeks. Seks otstarbekas tuleb mõlemas riigis asutada odavaid ööbumiskohti, tuleb muretseda kompetentseid turistide juhte ning pääasi — et noorte ekskursioonidel oleks eriti alandatud raudteetariif. Omavahelises turistide läbikäimises meid peab juhtima lähendamise idee, mitte aga mõte, kui palju kasu meile võivad tuua teise riigi ekskursandid. Ühes sellega saaks aktiivsemaks kogu lähendamise propaganda.

Poola valitsus on väljaandnud lāti keeles mõjuka propaganda prospekti Poola kohta; on ilmunud ka ühe Eesti kirjastaja väljaantud propaganda brošüür Lätist

cas pazīt savu brāļu tautu un viņas zemi to nemaz neredzējis. Regulāri sezonas priekšlasījumi par otru zemi, radio lekcijas (uz reciprocitātes pamata), filma, plakāts u. t. t. ir iespaidīgi tautu tuvināšanās līdzekļi, kas diemžēl pie mums nav izlietoti. Rīgā un Tallinnā nepieciešami arī ierīkot vietas (kaut pie tuvināšanās biedrību valdes locekļiem), kur katrs iebraukušais igauņis (latvis) arvien iegūtu izsmelošu informāciju un palīdzību. Propagandas darbu ievērojami paceltu arī piemēram lēti noorganizēti studiju ceļojumi kaimiņvalsts žurnālistiem, skolotājiem, ārstiem u. t. t. Tuvināšanas biedrībām jāizdod interesanti sastādītas gada grāmatas, kas atrastu piekrišanu katrā ģimenē. Bez aktīvās propagandas nozīme arī pasīvai propagandai — laipnai uzņemšanai un viesmīlībai. Šie piemēri rāda, ka tuvināšanās biedrībām stāv priekšā liels un bagāts darba lauks. Jāievēro, ka īpatnais un interesantais, kas atrodas katrā no mūsu zemēm, top citiem zināms tikai tad, kad uz to tiek vērsta viņu uzmanība. Tamdēļ, ja mēs gribam ideāli nostādīt šo tuvināšanas jautājumu, tad blakus līdzsīnējam darbam popularizēt Igauniju Latvijā jāuzsāk sekmes apsološāks darbs — propagandēt latvju sabiedrībā personīgi iepazīties ar Igauniju.

Tālāk nopietna vērība piegriežama Latvijas - Igaunijas tūrisma propagandas saskaņošanai un kolektivizēšanai ārzemju ceļotāju pievilkšanai uz mūsu zemēm. Oficiālie dati rāda, ka piemēram 1928. g. Latvija no tūrisma (starptautiskās ceļotāju satiksmes) ieguvusi 14,1 miljonus Ls jeb 7,4 ls uz katru iedzīvotāju (bērņus un sirmgalvjus ieskaitot), Igaunija 6,9 miljonus Ls (6,3 ls uz iedzīvotāju). Ko tūrisma bilances sniedz mūsu valstu maksājumu bilancēm, par to liecina sekošais oficiālais pārskats:

eesti keeles, puudub vaid selline väljaanne Eesti kohta läti keeles. Ka siin on sõprusühingul uus ülesanne, kuna säärase mak-suta propaganda väljaannete levitamise-ga propageeritakse mitte ainult naaberrahva külastamist, vaid lugeja õpib tundma oma vennasrahvast ja tema maad ka seda nägemata. Regulaarsed loengud teise maa kirjeldamiseks, raadio ettekanded (retsi-protseiteedi alusel), filmid, plakaadid jne. on mõjukad rahvaste lähendamise abi-nõud; mis meil, kahjuks, on veel kasuta-mata. Riias ja Tallinnas vajame kohti (võibolla sõprusühingute juhatusliikmete juures), kus iga reisija — eestlane või lätlane alati saaks põhjalikku infor-matsiooni ja abi. Propaganda tööd kaht-lemata tõstaks ka, näiteks, odavalt orga-niseeritud õppereisid naaberrahvaste aja-kiirjanikele, kooliõpetajaile, arstidele jne. Lähendamisühingud peavad väljaandma huvitavalt kokkuseatud aastaraamatud-kalendrid, mis leiaksid pooldajaid igas pe-rekonnas. Pääle aktiivse propaganda on suur tähtsus ka passiivsel propagandal — lahkel vastuvõtul ja külalisarmastusel. Need näited on tunnistuseks, et sõprus-ühingul seisab ees veel suur ja rikkalik tööpõld. Peame tähelepanema, et oma-pärasusi ja huvitavat, mis on meie maal, võõrad näevad ainult siis, kui sellele on juhitud nende tähelepanu. Sellepärast, kui tahame ideaalselt korraldada lähendamise küsimuse, siis, paralleelselt praegusele töö-le — populariseerida Eestit Lätis, peame algama tööd, mis lubab rohkem tulemusi — propageerida läti seltskonnas mõtet, et igauks peab tutvunema Eestiga isiklikult.

Edasi peame tõsist tähelepanu pöörama Läti ja Eesti turismi propaganda töö koos-kõlastamisele ja kolektiviseerimisele vä-listuristide meelitamiseks meie maadesse. Ametlikud andmed näitavad, et, näiteks, 1928. a. Läti on saanud turistidelt (rah-vusvaheliste reisijate liikumisest) 14,1 milj. Ls ehk 7,4 ls iga elaniku kohta (lapsi ja vanu inimesi juurearvates); Eesti 6,9 milj. Ls (6,3 ls elaniku kohta). Mida turismi bilansid annavad meie riikide maksu-bilansidele, seda näitab järgmine ametlik ülevaade:

Tūrisma bilances aktīvs Turismi bilansi aktiiv	Latvija Lāti milj. ls		Igaunija Eesti milj. ls		Lietuva Leedu milj. ls	
	1927.	1928.	1927.	1928.	1927.	1928.
Ieņēmumi no ārzemju ceļotāju kustības valstī	17,8	21,0	5,8	6,9	1,2	1,4
Sissetulekud vālisturistide liikumisest riigis .						
Emigrantu naudas sūtījumi	8,0	8,0	—	—	22,3	21,7
Emigrantide raha saadetised						
Ārzemju diplomātisko pārstāvību izdevumi valstī	4,8	4,8	1,8	1,8	0,7	0,7
Vālisriikide diplomaatliste esinduste kulutused						
No ārzemniekiem saņemtās dažādas nodevas						
caur ārlietu un iekšlietu resorciem	1,3	1,2	0,1	0,2	—	—
Vālismaalastelt saadud mitmekesised maksud,						
mis saadud sise ja vālisministeeriumide kaudu						
Emigrantu kustība	1,1	1,8	—	—	0,5	0,5
Emigrantide liikumine						
Tūrisma bilances pasīvs Turismi bilansi passiiv						
Vietējo pilsoņu izdevumi	16,0	18,6	5,6	4,9	3,3	3,3
Kohalike kodanike kulud vālismail						
Vietējo pilsoņu izdevumi ārzemju mācību ie-						
stādēs	4,0	4,0	—	—	—	—
Kohalike kodanike kulud vālismaa õppeasutistes						
Ārzemju sezonas laukstrādnieku izvēstā valūta	1,5	1,8	—	—	—	—
Vālismaa pōllutōōliste vāljaveetud valūta						
Vālists diplomātisko pārstāvību izdevumi ārzemēs	1,6	1,6	1,2	1,2	1,3	1,3
Riigi diplomaatl. esinduste kulud vālismail						
Emigrantu naudas sūtījumi uz ārzemēm	—	—	—	—	1,3	1,3
Emigrantide rahasaadetised vālismaile						

Par to, ko ārzemju tūristu kustība var dot Baltijas valstīm, pareizi izteicies kāds amerikānis: „Tūrisms ir labākais stāds, kuru visas Baltijas valstis var kultivēt; stāds, kuru var audzēt ar mazāk izdevumiem kā kartupeļus, bet ar daudz lielākām sekmēm.“ Ļoti svarīga Baltijas valstīm arī tūrisma politiskā nozīme. Ārzemnieki, kas uz mūsu zemēm atbraukuši personīgi iepazīstas ar mūsu zemi, iepazīstas ar tautu, viņas vēsturi, valsts izveidošanos, pārliecinās par viņas saimniecisko stāvokli caur personīgām attiecībām, viņi te nodibina pazišanos, veikalnieciskus vai zinātniskus sakarus. Katrs tāds ārzemnieks savās mājās aizbraucis būs labs mūsu jauno valstu propagandētājs.

Viss tas liecina, cik mums svarīgi paaugstināt starptautisko tūristu kustību uz savām valstīm, bet diemžēl nekas nav darīts, lai mēs saskaņotu savas kopīgās intereses, no kā paši tikai ciešam zaudējumus. Nemsim arī te piemērus no ārzemvalstīm: Ungarija — Austrija — Čekoslovākija jau vairākus gadus izved kopīgu propagandas akciju ārzemju ceļotāju

Sellest, mida vālisturistide liikumine võiks anda Balti riikidele, on väga ūieti ūtelnud ūks ameeriklane: „Turism on parim taim, mida kōik Balti riigid vōivad kasvatada; taim, mille kasvatamiseks on vāhem kulu kui kartulite istutamiseks, kuid ta annab palju rohkem kasu.“ Vāga tāhtis on Balti riikidele ka turismi poliitiline kūlg. Vālismaalased, kes sōidavad meie maale, tutvunevad isiklikult meie maa ja rahvaga, tema ajalooaga, riigi arenemisega, nāevad tema majanduslikku seisukorda, isikliku tutvunemise kaudu leivad siin sōpru ning loovad kaubanduslikke ja teaduslikke suhteid. Igaūks omale maa-le tagasisōitnud vālismaalane saab hāāks meie noorte riikide propageerijaks.

Kōik see tunnistab, et meil on vāga tāhtis suurendada vālisturistide juurevoolu meie maadesse, kuid kahjuks, ei ole midagi tehtud, et kooskōlastada oma ūhi-seid huvisid, kuna ise selle tagajāŗjel kanatame suurt kahju. Vōtame ka siin eeskujuks vālisriike: Ungari - Austria - Tšehhoslovakkia juba mitu aastat teevad ūhist

pāvilksšanai, tiek izdoti kopīgi prospekti, noorganizēti paušālceļojumi caur šīm valstīm u. t. t. Oficiālas tūrisma propagandas komisijas pastāv arī starp Bavāriju un Austriju, Bavāriju - Ungāriju, Skandināvijas valstīm u. t. jpr. Angļu un amerikāņu tūristus Latvija vai Igaunija atsevišķi ņemot nespēj ieinteresēt, bet visas Baltijas valstis kopā gan. Kopīga propaganda bez tam ir arī lētāka. Tādēļ vairāk vēribas tūrisma kustībai tautu tuvināšanas un kopdarbības darbā.

K. Vanags,
iekšlietu ministrijas tūrisma
biroja vadītājs.

propagandatöod vālisturistide meelitami-seks, annavad vālja ūhiseid prospekte, oraniseerivad paušalreise lābi nende riikide jne. Ametlikud turismi propaganda komisjonid töötavad ka Bavaaria, ja Austria, Bavaria - Ungari ning Skandinaavia riikide vahel jne. Inglise ja Ameerika turiste Lāti ja Eesti igāuks ūksinda ei jõua huvitada, küll aga kõik Balti riigid. ūhine propaganda on ka odavam. Sellepārast: rohkem tāhelpanu turismi liikumisele rahvaste lāhendamise ja tutvunemise töös!

K. Vanags,
Siseministeeriumi turismi
büroo juhataja.

Chronika.

Igaunu - latvju - lietavju tuvināšanās biedrību apspriede Bulduros 1. jūlijā 1934. gadā. Eesti - Lāti - Leedu sōprusūhingute koosolek Bulduris 1. juulil 1934. a.

Izpildot š. g. 9. jūnijā Kauņā, Lietavju-Latvju kongresa laikā noturēto triju Baltijas valstu tuvināšanās b-bu apspriedes lēmumu, š. g. 1. jūlijā Rīgas jūrmalā — Bulduros, notika augšminēto tuvināšanās b-bu pārstāvju apspriede.

Piedalījās pārstāvji no sekošām b-bām:

- 1) no Igaunijas-Latvijas b-bas Tallinnā: V. Kruus;
- 2) no Igaunu-Lietavju b-bas Tallinā: pils. galva A. Uessons;
- 3) no Latvijas-Igaunijas b-bas Rīgā, zv. adv. M. Antons un red. O. Nonācs;
- 4) no Latvju-Lietaviešu vienības Rīgā inž. J. Rīteris, inž. Sp. Paegle un inž. P. Bērziņš;
- 5) no Lietavju-Igaunu b-bas un
- 6) no Lietavju-Latvju vienības Kauņā pils. galva A. Merķis.

Apspriedi plkst. 11 atklāja Latviešu-Lietavju vienības priekšnieks inž. Rīteris ar uzrunu, norādīdams uz apspriedes nolūku saskaņot un pastiprināt triju tautu tuvināšanās b-bu darbību, radot ceļus visu trīs tautu tuvināšanai.

Teostades k. a. 9. juunil Kaunases, Leedu - Lāti kongressi ajal peetud kolme Balti riigi sōprusūhingu lābirāākimiste otsuse, k. a. 1. juulil, Riia rannal Bulduris tuli kokku ūlalmainitud sōprusūhingute esindajate koosolek.

Osa vōtsid esindajad jārgmiseist ūhin-guist:

- 1) Eesti - Lāti ūhingust Tallinnas: V. Kruus,
- 2) Eesti - Leedu ūhingust Tallinnas: linnapea A. Uesson,
- 3) Lāti - Eesti ūhingust — vann. adv. M. Antons ja toim. O. Nonats,
- 4) Lāti - Leedu ūhingust Riias ins. J. Rīteris, ins. Sp. Paegle ja ins. P. Bersinš.
- 5) Leedu - Eesti ūhingust Kaunases ja
- 6) Leedu - Lāti ūhisusest Kaunases — linnapea A. Merķis.

Koosoleku avas kell 11 Lāti - Leedu ūhi-suse esimees ins. Rīteris kōnega, toonita-des kāesolevate lābirāākimiste eesmārki — kooskōlastada ja kindlustada kolme rahva sōprusūhingute tegevust, leides teid kolme rahva lāhendamiseks.

Par apspriedes vaditāju ievēlēja J. Rīteri, par viņa vietnieku M. Antonu.

Pieņēma sekošu dienas kārtību:

1. Igaunijas, Latvijas un Lietavas s-ba;
2. Sešu tuvināšanās b-bu sadarbība;
3. Baltijas tautu sadarbības birojs;
4. Baltijas tautu satiksmes valoda;
5. Kopējais biļetēns (žurnāls);
6. Vēlēšanas.

Igaunijas, Latvijas un Lietavas savienības jautājumā apspriede pēc plašām debatēm, kurās attēloja līdzšinējos Baltijas valstu savienības nodibināšanas mēģinājumu atsevišķos posmus, pieņēma rezolūciju:

Igaunijas, Latvijas un Lietavas tuvināšanās b-bu pārstāvji savā apspriedē š. g. 1. jūlijā, Bulduros, apsvēruši minēto 3 tautu vēsturiskā likteņa vienādību un tagadējo politisko stāvokli, atzina, ka minēto 3. Baltijas valstu: Igaunijas, Latvijas un Lietavas politiskās un saimnieciskās neatkarības tālākā nostiprināšanā noteicošā loma piekrit minēto valstu ciešai politiskai, saimnieciskai un kultūrai kopdarbībai spraužot sev par tuvāko mērķi Baltijas valstu savienības sasniegšanu. Apspriede kā visu triju tautu sabiedriskās domas izteicēja apsveica faktu, ka šo 3 valstu oficiālie pārstāvji jau š. g. 7. jūlijā sastapsies Kauņā, un cer, ka šī sastapšanās tuvinās šo 3 valstu savienības noslēgšanu.

Par sešu tuvināšanās b-bu sadarbību referēja zv. adv. M. Antons. Apspriede atrada par lietderīgu nodot visu sešu b-bu pilnu sapulču apspriešanai un izlemšanai jautājienam par šo biedrību turpmākās darbības koordinēšanu, resp. viņu darbības pilnīgu apvienošanu kopējā katrā atsevišķā valstī darbojošās biedrības veidā, bet līdz šī jautājuma galīgai izšķiršanai nolemj: nekavējoši nodibināt igauņu, latvju un lietavju sadarbības biroju, kurš sastāvētu no minēto sešu b-bu pārstāvjiem saskaņā ar izstrādājamiem statūtiem.

Baltijas tautu satiksmes valodas jautājums izsauca dzīvas debates un diezgan lielas domstarpības. Tika izteiktas domas, ka sveša valoda, kuru gribētu tautai mācīt, var būt tikai tāda, kas noderī-

Koosoleku juhatajaks valiti J. Riteris, tema asetäitjaks M. Antons.

Vōeti vastu järgmine päevakord:

1. Eesti, Läti ja Leedu liit,
2. Kuue sõprusühingu koostöö,
3. Balti rahvaste koostöö büroo,
4. Balti rahvaste läbikäimise keel.
5. Ühine bulletin (kuukiri).
6. Valimised.

Eesti, Läti ja Leedu liidu küsimuses, pāale pikki läbirääkimisi, milledees toodi ette Balti riikide liidu loomise seniste kavatsuste üksikuid ajajärke, vōeti vastu resolutsioon:

Eesti, Läti ja Leedu sõprusühingute esindajad omal koosolekul 1. juulil 1934. aastal Bulduris, kaalusid mainitud rahvaste ajaloolise saatuse sarnasust ja praegust poliitilist seisukorda, tunnistasid et mainitud kolme Balti riigi: Eesti, Läti ja Leedu poliitilise ja majanduslise sõltumatuse edaspidises kindlustamises peaosakuulub nende riikide tihedale poliitilisele, majanduslikule ja kultuursele koostööle, võttes omale lähemaks eesmärgiks Balti riikide liidu saavutamise. Koosolek, 3 rahva seltskonna mõtte avaldajana, tervitab fakti, et meie 3 riigi ametlikud esindajad tulevad kokku juba k. a. 7. juulil Kaunases ning loodab, et see kokkusaamine lähendab nende riikide liidu loomist.

Kuue sõprusühingu koostööst refereeris vann. adv. M. Anton. Koosolek leidis, et kõige otstarbekohasem on küsimust kõige 6 ühingu edaspidise tegevuse koordineerimisest, resp. nende tegevuse täieliku ühtlustamiseni ühte, igas üksikus riigis tegutsevasse ühingusse, üleanda kõige kuue ühingu täiskoosolekutele arutamiseks ja otsustamiseks, aga selle küsimuse lõpliku selgitamiseni otsustati:

Kohe asutada Eesti, Läti ja Leedu koostöö büroo, mis koosneks mainitud 6 ühingu esindajaist, kooskõlas väljatöötatud põhikirjaga.

Balti riikide läbikäimise keele küsimuses tekkisid elavad läbirääkimised ja küllalt suured mõtete lahkuminekid. Avaldati arvamisi, et võõrkeel, mida tahetakse õpetada, võiks olla ainult selline,

ga no praktiskas izlietošanas viedokļa. Daži aizrādīja, ka ja par satiksmes valodu izvēlētu kādu no lielo kaimiņu tautu valodām, tad tas ļoti pavairotu šīs kaimiņu tautas iespaidu un dotu viņai iespēju nevēlami ietekmēt visu mūsu gara dzīvi. Vēlams pierobežā mācīties kaimiņu tautu valodas, piem. latviešiem mācīties igauņu un lietuvju valodas u. t. t.

Nolēma jautājumu par satiksmes valodu nodot nākošā 3. tautu kongresa izlemšanai. Nodibinātā sadarbības birojā lietojamās visas trīs birojā ietilpstošo tautu valodas.

Tālāk apspriede atzina par vēlamu izdot kopīgu biļetēnu visās trīs valodās, bet katrai tautai to drukāt atsevišķi.

Nodibinātā sadarbības birojā par priekšnieku ievēlēja J. Rīteri, priekšnieka vietnieki A. Merķis, A. Uessons un M. Antons. Biroja sēdeklis pagaidām, sakarā ar statūtiem, Rīgā.

Apspriedi slēdzot zv. adv. M. Antons rezumēja apspriedes veikto darbu un uzsvēra, ka nav lielu un mazu tautu, bet ir tikai tautas un katra būs tik stipra un varēna, kāda būs viņas griba, pārliecība un garīgais spēks.

mida vōiks tarvitada praktilises elus. Mōned kōnelejad ūtlesid, et kui meie valiksi-me omavahelise lābikāimise keeleks mōne suurte naabrite keeltest, siis see asjaolu suurendaks selle naaberrahva mōju, ja vōimaldaks mittesoovitavalt mōjutada kogu meie vaimset elu. Rāāgiti ka, et on soovitav ōppida naaberrahvaste keeli, nāiteks — lātlased peavad piiriāāres oskama eesti ja leedu keelt jne.

Otsustati kūsimus lābikāimise keele valikust jātta jārgmisele 3 rahva kongressile otsustamiseks. Vastasutatud koostōō būroos peab tarvitama 3 būroosse kuuluva rahva keeli. Edasi tunnistas koosoleik soovitavaks vāljaanda ūhine būllētāān kolmes Balti rahvaste keeles, kuid trūkkida seda igale rahvale eraldi.

Asutatud būroosse valiti esimeheks J. Riteris, esimehe asetāitjaiks A. Merķis, A. Uesson ja M. Antons. Būroo asukoht on ajutiselt, kooskōlas pōhikirjaga, Riias.

Koosoleku lōpul vann. adv. M. Antons resumeeris koosolekul tehtud tōōd ja toonitas, et ei ole suuri ja vāikseid rahvaid, vaid on ainult rahvad, kes igāuks on nīvōrd tugev ja suur, kui suur on tema tahējōud, veendumus ja vaimujōud.

Igauņu, latvju un lietuvju sadarbības birojs. Eesti, Lāti ja Leedu koostōō būroo.

Biroja statūti pieņemti 1934. g. 1. jūlijā sanāksmē Bulduros, kur bij sapulcējušies 6 tuvināšanas biedribu pārstāvji. Dot biroja priekšnieku un pirmo viņa vietnieku — tas gods piekrita Rīgai. Par priekšnieku ievēlēja inž. J. Rīteri, Latvju-Lietaviešu vienības pr-ku, bet par pirmo viņa vietnieku — zvēr. adv. M. Antonu, Latvijas-Igaunijas biedrības pr-ku. Biroja sēdeklis — Rīgā.

Pirmie mēneši birojam pagājuši iekšējā organizācijas darbā. Papildināts biroja locekļu skaits, tā kā tagad birojā ietilpst no katras organizācijas 2 locekļi.

Nodibināti sakari ar līdzīgām un radniecīgām organizācijām.

Birojs apsveicis Lietavas valsts prezidentu Smetonu — 60 g. jubilejas gadīju-

Būroo pōhikiri vōeti vastu 1. jūlijā 1934. aastal Bulduri koosolekul, kuhu olid kokkutulnud 6 lāhendamise ūhingu esindajad. Au anda būroo esimehe ja tema esimese asetāitja oli seekord Riial. Esimeheks valiti ins. J. Riteris, kes on Lāti-Leedu ūhingu esimees, tema esimeseks asetāitjaks aga vann. adv. M. Antons, Lāti - Eesti ūhingu esimees. Būroo asukohaks on Riia.

Esimesed kuud mōodusid būrool organizēerimise tōōs. Tāiendati būroo liķmete arvu, nīi et praegu būroo koosseisus on igast organisatsioonist 2 liiget.

On loodud sidemed teiste sarnaste ja lāhedate organisatsioonidega.

Būroo tervitas Leedu riigipresidenti Smetonast tema 60 a. juubeli puhul.

mā. Pacelts jautājums par 3 Baltijas valstu (Igaunijas, Latvijas un Lietavas) tuvināšanas kongresa sasaukšanu Rīgā 1935. g. vasarā. Birojs stāties pie kongresa priekšdarbu apspriešanas. Biroja adrese: Rīgā, Tērbatas ielā 33-35, dz. 3.

On algatatud küsimus 3 Balti riigi (Eesti, Läti ja Leedu) sõpruskongressi kokkukutsumisest Riias 1935. a. suvel. Büroo on alanud kongressi eeltööde arutamist. Büroo aadress: Rīgā, Tērbatas ielā 33-35. dz. 3.

Igaunu, latvju un lietuvju sadarbības biroja statūti.

Eesti, Läti ja Leedu koostöö büroo põhikiri.

I.

Biroja mērķis un uzdevums ir saskaņot igauņu, latvju un lietuvju tuvināšanās biedrību darbību.

II.

Biroju organizē un uztur 6 Baltijas tautu tuvināšanās biedrības:

- 1) Latviešu-Lietaviešu vienība Rīgā;
- 2) latviešu-igauņu tuvin. b-ba Rīgā;
- 3) lietaviešu-latv. vienība Kauņā;
- 4) lietaviešu-igauņu tuvin. b-ba Kauņā;
- 5) igauņu-latviešu tuvin. b-ba Tallinnā;
- 6) igauņu-lietaviešu tuvin. b-ba Tallinnā.

III.

Savu mērķu sasniegšanai birojs:

- 1) uztur kontaktu 6 minēto biedrību starpā;
- 2) seko Baltijas valstu politiskai, saimnieciskai un kultūras dzīvei;
- 3) ved Baltijas valstu savienības idejas propagandu, sarīkojot priekšlasījumus, referātus, izstādes un koncertus, izdodot brošūras un izmantojot preses organus un veicinot kultūrālo vērtību apmaiņu, sarīkojot šo tautu tuvināšanās kongresus un ekskursijas.

IV.

Katra no minētām biedrībām deleģē birojā 2 pārstāvjus. Šie pārstāvji izvēl biroja priekšniecību, sastāvošu no 4 personām: priekšnieka un 3 priekšnieka vietniekiem.

Priekšnieks un pirmais viņa vietnieks tiek izvēlēti uz 1 gadu pēc kārtas no katras valsts, pārējie priekšnieka vietnieki no pārējām 2 valstīm.

Biroja sekretāru uzaicina priekšnieks.

Biroja sēdeklis atrodas pilsētā, no kuras izvēlēts priekšnieks.

I.

Büroo eesmärgiks ja ülesandeks on kooskõlastada Eesti, Läti ja Leedu sõprusühingute tegevust.

II.

Büroo organiseerivad ja peavad ülal 6 Balti rahvaste sõprusühingut:

- 1) Lätlaste - leedulaste ühisus Riias,
- 2) Läti - Eesti ühing Riias,
- 3) Leedulaste-lätlaste ühisus Kaunases,
- 4) Leedulaste - eestlaste sõprusühing Kaunases,
- 5) Eesti - Läti ühing Tallinnas,
- 6) Eesti - Leedu sõprusühing Tallinnas.

III.

Oma eesmärkide saavutamiseks

- 1) büroo peab kontakti 6 mainitud ühingu vahel,
- 2) jälgib Balti riikide poliitilist, majanduslikku ja kultuurelu,
- 3) propageerib Balti riikide liidu ideed selleks korraldades loenguid, referaate, näitusi ning kontserte, andes välja brošüüre ning kasutades ajalehti ja ajakirju, soodustades kultuurväärtuste vahetust ja korraldades Balti rahvaste kongresse ning ekskursioone.

IV.

Igaüks mainitud ühingutest delegeerib büroosse 2 esindajat. Need esindajad valivad büroo juhatuse, mis koosneb 4 isikust: esimehest ja 3 esimehe asetäitjast.

Esimees ja tema esimene asetäitja valitakse 1 aastaks igast riigist korda mööda, teised esimehe asetäitjad kahest teisest riigist.

Büroo sekretäri kutsutakse ametisse esimees.

Büroo asukoht on selles linnas, kust on valitud esimees.

V.

Biroja sēdes notiek vismaz 2 reizes gadā, pilsētā, no kuras izvēlēts priekšnieks.

Biroja sēdes ir pilntiesīgas, ja ir reprezentēta no katras valsts 1 biedrība.

Biroja protokoli tiek vesti visu 3 Baltijas tautu valodās.

Kongresi notiek valstī, no kuras izvēlēts priekšnieks.

VI.

Biroja kārtējos izdevumus sedz tās valsts biedrība, no kuras izvēlēti priekšnieks un pirmais viņa vietnieks.

Ārkārtējie izdevumi tiek dalīti līdzīgās daļās starp biroja ietilpstošām biedrībām.

V.

Büroo istungeid peetakse vähemalt 2 korda aastas, selles linnas, kust on valitud esimees.

Büroo istungid on otsusevõimulised, kui on esindatud igast riigist vähemalt üks ühing.

Büroo protokolle kirjutatakse 3 Balti rahva keeltes.

Kongressid peetakse riigis, kust on valitud esimees.

VI.

Büroo kulud katab see ühing, kust on valitud esimees ja tema esimene asetäitja. Erakorralised kulud jaotatakse võrdselt büroosse kuuluvate ühingute vahel.

Baltijas Ūnijas biļetēns Nr. 2.

Balti Unioni bülletään Nr. 2.

Nupat iznācis Baltijas Ūnijas otrais biļetēns, kurš protokola veidā atstāsta Baltijas Ūnijas darbību. Biļetēnā ievietoti Latvijas bij. Ārlietu ministra V. Salnaja, Igaunijas bij. Ārlietu ministra A. Piipa un advokāta P. Berga priekšnesumi Baltijas Ūnijas kopsapulcēs, kā arī ievietotas B. Ū. prezidenta J. Pauļuka un B. Ū. ģenerālsekretāra K. Ozola runas.

Bez tam biļetēnā vēl ievietots B. Ū. ģenerālsekretāra K. Ozola priekšnesums Starptautiskā Diplomātu akadēmijā Parīzē, un, sakarā ar šo priekšnesumu, Japānas vēstnieka M. Sato deklarācija.

Biļetēna sākums izceļas ar Latvijas ministru prezidenta K. Ulmaņa ģimetni, zem kuras apakšā parakstīts: „Mans zelts ir mana tauta, mans gods ir viņas gods“, un nobeidzas ar kopuzņēmumu no Latvijas, Igaunijas un Lietavas sadarbības un draudzības līguma parafēšanas un paša līguma atreferēšanu. Biļetēns ir arī devis atsauksmi par jaunizdoto B. Ū. valdes locekļa cand. oec. J. Volmara grāmatu: „Zollunion Lettland — Estland“.

Kā redzams no B. Ū. pēdējā sēdes protokola, Baltijas Ūnija ir pārveidojusies par Baltijas valstu Starptautisko Lietu Institūta Latvijas nodaļu.

Biļetēns ir drukāts divās valodās: tai valodā pie kādas tautības pieder referents un angļu vai franču tulkojumā.

Hiljuti ilmus Balti Unioni teine bülletään, mis protokolli nāol kirjeldab Balti Unioni tegevust. Bülletäänis on Lāti end. Vālisministri Salnais'e, Eesti end. Vālisministri A. Piibu ja adv. P. Bergis'e ettekanded Balti unioni täiskoosolekuil ning Balti Unioni presidendi J. Pauluk'i ja Balti Unioni peasekretäri K. Osol'i kõned.

Pääle selle on bülletäänis ka Balti Unioni peasekretäri K. Osoli Pariisis Rahvusvahelises Diplomaatide Akadeemias peetud referaat ja sellega ühenduses Jaapani saadiku M. Sato deklaratsioon.

Bülletäänis leiame ka Lāti ministerpresidendi K. Ulmani päevapildi, mille all seisavad sõnad — „Minu kuld on minu rahvas, minu au on tema au“ ja ülesvõtte Lāti, Leedu ja Eesti koostöö ja sõpruslepingu parafeerimisest ning kirjutise sellest lepingust. Bülletään annab ka oma hinnangu Balti Unioni juhatuse liikme cand. oec. J. Volmar'i hiljuti väljaantud raamatule „Zollunion Lettland - Estland“.

Balti Union viimase istangu protokollist näeme, et Balti Union on muutunud Balti riikide rahvusvaheliste asjade instituudi Lāti osakonnaks.

Bülletään trükitakse kahes keeles: selles, mille rahvusest on referent, ning inglise või prantsuse keeles.

Šis ir vienīgais šāda veida izdevums, kas pēc sava satura un arī pēc sprautiem mērķiem: „veicināt ap Baltijas jūru dzīvojošo tautu kopdarbību uz taisnības un goda pamatiem un sekmēt viņu konsolidēšanos kopīgo interešu organizētai aizsardzībai“, ir uzskatāms par ļoti interesantu un vērtīgu. Biletēns tiek plaši izplatīts netikvien pa Baltijas valstīm, bet pa visu plašo pasauli, un ir jau atradis dzīvu interesi un piekrišanu.

Biletēns dabūjams Baltijas ūnijas birojā, Kaļķu ielā 3/5, kā arī veikalos un kioskos.

— 18. novembris Tallinnā. Latvijas-Igaunijas b-bas valde saņēmusi no igauņu-latvju tuvināšanās biedrības uzaicinājumu sūtīt 18. novembrī uz Tallinnu delegāciju, kuŗa piedalītos Latvijas nacionālo svētku svinībās.

Tallinnā paredzēts sarīkot svinīgu aktu „Estonijas“ telpās, kuŗās Latvijas un Igaunijas pārstāvji uzstāsies ar runām. Lūdz izraudzīt arī dažus latviešu māksliniekus, kas ņemtu dalību ar priekšnesumiem minētos svētkos. Bez tam paredzētas kopējas vakariņas „Estonijā“ vai Centuma klubā.

— Nākošais Baltijas valstu agronomu kongress sanāks Helsinkos. Š. g. 30. sept. un 1. okt. Kauņā notika Baltijas valstu agronomu savienības centrālās valdes sēdes. Nolemts Baltijas valstu agronomu nākošo kongresu sasaukt Helsinkos 1935. g. jūlija pirmā pusē. Tā dienas kārtībā likti referāti par lauksaimnieciskās krīzes novēršanas iespējamībām, Baltijas valstu saimniecisko kopdarbību, agronomiskās palīdzības sasniegumus u. c. jautājumus. Kongresā ielūgs kā viesus arī Skandināvijas valstu agronomus.

— Baltijas valstu šķirējtiesa. Igaunju laikraksts „Päevaleht“ š. g. 5. oktobrī velti ievadrakstu Baltijas valstu šķirējtiesas jautājumam, aizrādišams, ka lai gan igauņu-latvju-lietavju sadarbība pieņemusi un pieņem arvien konkrētāku formu, tad tomēr ir vēl daudz svarīgu jautājumu, kuŗi prasa atrisinājumu un viens

See on ainulaadne vēljaanne, mis oma siult ja ka eesmärkidelt: „arendada Läänemere kallastel elutsevate rahvaste koostööd õigluse ja au alustel ja edendada nende konsolideerimist ühiste huvide organiseeritud kaitsmiseks,“ on väga huvitav ja väärtuslik. Bülletääni levitatakse mitte ainult Balti riikides, vaid kogu maailmas, ning ta leiab igal pool ees suurt huvi ja poolehoidu.

Bülletään on saadaval Balti unioni büroos, Kaļķu tän. 3-5, ning kauplustes ja kioskites.

18. november Tallinnas.

Lāti - Eesti ühingu juhatusesele on saabunud Eesti - Lāti ühingult kutse saata 18. novembriks Tallinna delegatsioon, kes võtaks osa Lāti rahvuspüha pidustusist.

Tallinnas on ettenähtud piduliku aktuse korraldamine „Estonias“, kus Lāti ja Eesti esindajad esinevad kõnedega. On palutud välja valida ka mõningaid lāti kunstnikke, kes astuksid üles ettekanne-tega mainitud pidustustel. Pääle selle on ettenähtud ühine õhtusöök „Estonias“ või Centum klubis.

Järgmine Balti riikide agronomide kongress tuleb kokku Helsingis.

K. a. 30. sept. ja 1. okt. peeti Kaunases Balti riikide agronomide liidu keskjuhatuse istungit. Otsustati Balti riikide agronomide järgmist kongressi kokkukutsuda Helsingis 1935. a. juulikuul esimesel poolel. Päevakorras on küsimused põllumajandusliku kriisi kõrvaldamise võimalusist, Balti riikide majanduslikust koostööst, agronomilise abiandmise saavutustest jne. Kongressist palutakse osavõtma külalistena Skandinaavia riikide agronoome.

Balti riikide vahekohus.

Eesti ajaleht „Päevaleht“ pühendab k. a. 5. oktoobril pika kirjutise Balti riikide vahekohtu küsimusele ning kirjutab, et kuigi Eesti - Lāti - Leedu koostöö ikka ja ikka enam saab konkreetsema kuju, on siiski veel palju küsimusi, mis nõuavad

no tādiem esot jautājums par Baltijas valstu šķirējtiesu.

Augšminētās Baltijas valstis, kā Tautu Savienības dalībnieces, radušos strīdus varētu izšķirt arī ar Tautu Savienības starpniecību, un Hāgas starptautisko tiesu, tomēr Tautu Savienības kompetence esot ļoti aprobežota un Hāgas tribunāls par dārgu, kamdēļ nepieciešams radīt speciālu instanci, kurā būtu kompetenta izšķirt visus radušos konfliktus starp Baltijas valstīm. Jauno valstu uzdevums esot būt par pionieriem šķirējtiesu sistēmas radīšanai, par paraugu šai virzienā, izdarot zināmus grozījumus, varot noderēt Tautu Savienības izstrādātais projekts par šķirējtiesām.

— **Lietavji lietavizē uzvārdus.** Pēdējā laikā Lietuvā radusies kustība, kas spraudusi mērķi, lietuvizēt nelietaviskos uzvārdus. Speciāla komisija savākusi un izdevusi lietavisko uzvārdu sarakstu, kurā ievietoti vairāk kā 200,000 uzvārdu. Vēršas galvenā kārtā pret krievu laikā rusificētiem un uzvārdiem ar krievu galotnēm. Uzvārdu maiņai nozīme tikai tai gadījumā, ja uzvārdu nesējs lietavju tautības.

— **Latvijas-Igaunijas mēnešraksta iznākušo Nr. Nr. pilnu komplektu t. i. par 1933. g. un 1934. g. pirmo pusi par Ls 2,—** kā arī atsevišķus Nr. Nr. par Ls 0,50 — var saņemt Fr. Lasmaņa tirgotavā, Brīvības bulv. 1 un „Leta“ kioskos.

lahendust ja üks neist olevat Balti riikide vahekohtu küsimus. Tüliküsimusi Balti riigid kui Rahvasteliidu liikmed võiksid lahendada ka Rahvasteliidu ja Haagi rahvusvahelise kohtu kaudu. Kuid Rahvasteliidu kompetents olevat väga piiratud ja Haagi tribunal liig kallis, mispärast on hädatarvilik luua erilist instantsi, mis oleks kompetentne lahendama konflikte Balti riikide vahel. Noorte riikide ülesandeks olevat olla pioneerideks vahekohtute süsteemi loomises. Eeskujuks mõningate muudatustega võiks olla Rahvasteliidu väljatöötatud vahekohtute eelno.

Leedulased leedustavad nimesid.

Viimasel ajal on Leedus alanud liikumine, mille eesmärgiks on leedustada mitteleedu nimesid. Eriline komisjon on koostanud ja väljaandnud leedupäraste nimede nimekirja, kus on rohkem kui 200.000 perekonna nime. Pöördutakse eriti veneajal venestatud ning vene lõppudega nimede vastu. Nimede muutmisel on ainult siis tähtsus, kui nime muutja on leedu rahvusest.

Läti . Eesti kuukirja komplekt,

S. o. 1933. a. ja 1934. a. esimene pool, Ls 2.— eest ja üksikud numbrid à L. 0,50 on saadaval Fr. Lassman'i kaupluses, Brīvības bulv. 1 ja Leta kioskites.

Izdevēja: Latvijas-Igaunijas biedrība, priekšnieks un mēnešraksta atbildīgais redaktors zvēr. adv. M. Antons.

Grāmatspiestuves Akc./Sab. „R C T A“, Rīgā, Elizabetes ielā Nr. 14-a. Tālr. 30650.

Latvijas - Igaunijas biedrības

MĒNEŠRAKSTS

P I E P R A S Ā M S:

„LETAS” kioskos, stacijās: Rīga I.
Rīga II.
Valkā
Valmierā
Cēsis
Liepājā
Jelgavā

KIOSKOS RĪGĀ: Brīvības bulvārī pretīm Brīvības ielai
pretīm galvenam pastam
Basteja laukumā

Valtera un Rapas grāmatnīcā, Teātra ielā 11
„Kara Invalīds” grāmatveikalā Brīvības ielā 2
Vidusskolu Skolotāju Kooperatīvā, Tērbatas ielā 15-17

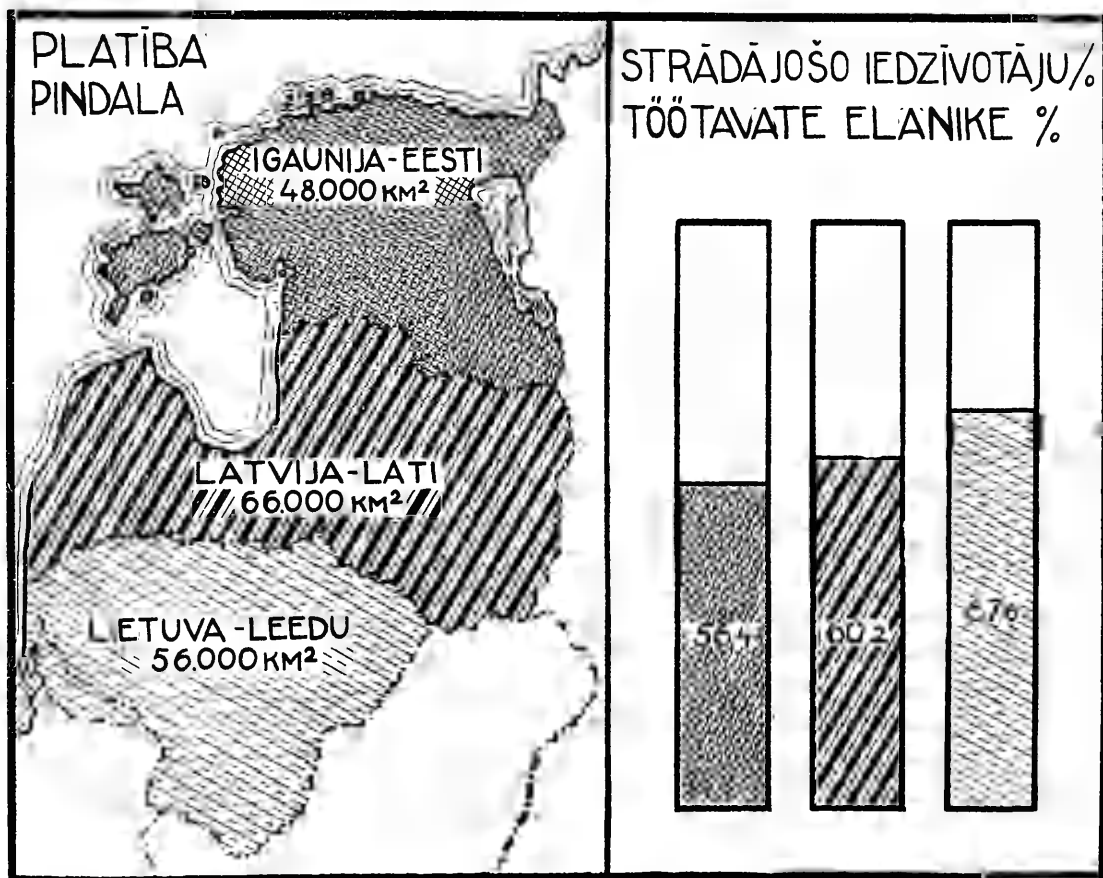
Bez tam Fr. Lasmaņa sēklu tirgotavā Brīvības bulvārī dabūjami
mēnešraksta komplekti kā arī atsevišķas burtnīcas

LATVIJAS - IGAUNIJAS BIEDRĪBAS

MĒNEŠRANSTS

LĀTI-EESTI ŪHINGU KUUKIRI

N 4

1934. G. • 18. NOVEMBRIS • II. GADS
LATVIJAS IGAUNIJAS BIEDRĪBAS IZDEVUMS

LATVIJAS - IGAUNIJAS BIEDRĪBAS MĒNEŠRAKSTS LĀTI - EESTI ÜHINGU KUUKIRI

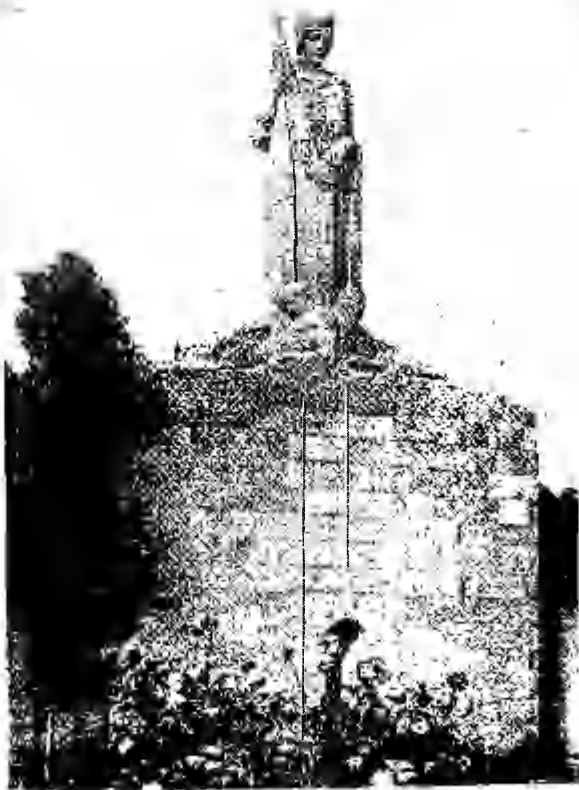
Nr. 4.

18. novembris.

2. gads.

Latvijas - Igaunijas biedrības mēnešraksts iznāk četras reizes gadā. Mēnešraksta gada abonements Latvijā, Igaunijā un Lietuvā Ls 3,60, citās zemēs Ls 4,50. Atsevišķa burtnīca maksā Ls 0,50. Redakcijas adrese: Rīgā, Kr. Barona ielā 7, dz. 4, tālef. 27826. Izdevniecības, ekspedīcijas, pasūtījumu un naudas pārvedumu adrese: Latvijas - Igaunijas b-bas mantzinim Fr. Lasmaņa kgam, Rīgā, Brīvības bulvārī 1; Fr. Lasmaņa tālef. 20551. Latvijas - Igaunijas biedrības adrese: Rīgā, Skolas ielā 13,, dz. 2.

Lāti - Eesti ühingu kuukiri ilmub neli korda aastas. Kuukirja tellimishind aastas Lātis, Eestis ja Leedus Ls 3,60, teistes maades Ls 4,50. Üksik vihk maksab Lātis Ls 0,50. Toimetuse aadress — Rīgā, Kr. Barona ielā Nr. 7, dz. 4, tel. 27826. Vāljaandja, talituse, tellimiste ja rahasaadetiste aadress: Lāti - Eesti ühingu laekahoidjale hārā Fr. Lasman'ile, Rīgā, Brīvības bulv. 1; Fr. Lasman'i telef. 20551. Lāti - Eesti ühingu aadress: Rīgā, Skolas ielā 13, dz. 2.

Piemineklis Latvija — Māte, Brāļu kapos, Rīga
Mālestussammas Latvija — Ema, Vennastekalmistul, Riias

Latvijas Ministru Prezidenta Dr. Kārļa Ulmaņa

18. novembra veltījums triju sabiedroto valstu draudzībai.

Lāti Ministerpresidendi Dr. K. Ulmanise 18. novembri
puhul kolme liitriigi sôprusele pühendatud kirjutis.

Šogad mēs svinam savus neatkarības svētkus ar lielu pacilātību. 18. novembrī tauta atguva savu valsti, bet 15. maijā tauta atguva sevi pašu. Šogad savu neatkarību pirmo reizi piemin vienota latvju tauta. Cik vienkārši vārdi, bet cik nozīmīgi. Nekad nebeigsim tos atkārtot, iedomāties dziļāki viņu saturā, padarīt viņus par mūsu domu vadošo zvaigzni. Katram no mums ir tagad tiesība uz savu valsti, bet arī viņai, mūsu Latvijai, ir tiesība uz katru no mums. Tauta bija tik stipra, ka varēja apvienoties valstī, valsts būs tik stipra, ka saturēs, sargās un vedīs uz attīstības kalngaliem vienoto tautu.

Notikumi Latvijā iekļaujas lielā vēsturiskā procesā, kura liecinieki mēs visi esam, un kas aptver visu pasauli, bet sevišķi dziļi to pārdzīvo Eiropa, pasaules kultūras šūpulis, pasaules politisko un sociālo domu avots.

Varētu šķist, ka katrai valstij, kurā iesākušās idejiskas pārvērtības, ir tikdaudz ko pārdzīvot un pārveidot savā iekšienē, ka tai neatliek daudz laika un vērības pārādībām ārpus viņas robežām. Gluži pretējais ir taisnība. Tam divi iemesli: no vienas puses mēs smēlamies atziņas un morālisku atbalstu mūsu centieniem un darbiem no salīdzinājumiem un novērojumiem citās valstīs, kas pārdzīvo to pašu kā mēs; no otras puses, nacionālo spēku organizācija un koncentrācija rada jaunas metodes starptautiskā satiksmē, kur tagad atsevišķu valstu iniciatīvai un darbīgumam ir pateicīgāks lauks nekā agrāk. Katras valsts loma ir pieaugusi, jo kopš tā brīža, kad viņa ir vienots, disciplinēts, mērķtiecīgs spēks, kad viņa vairs nav iekšēji skaldīta un padota svešām ietekmēm, katram ar viņu jāreķinās kā ar nopietnu spēku.

Tādēļ mēs nedrīkstam sevī noslēgties,

Tānavu pūhitseme meie oma iseseisvuse pāeva suure vaimustusega. 18. novembril sai rahvas oma riigi, kuid 15. mail rahvas leidis iseenese. Tānavu pūhitseb oma iseseisvuse saavutamist esimest korda **ūhēdatud** lāti rahvas. Kui lihtsad sõnad, kuid kui tähendusrikkad. Iialgi meie ei jāta neid kordamast, süvenemast nende sisusse, tegemast neid oma mõtete juhtivaks täheks. Igalühel meist on praegu õigus oma riigi päale, kuid ka temal, meie Latvijal, on õigus igāuhe päale meist. Rahvas oli nii tugev, et suutis ūhineda riigiks, riik tahab olla niivõrd tugev, et kooshoida, kaitseda ja viia arengu tippudele ūhendatud rahva.

Sündmused Lātis on üks osa selles ajaloolises protsessis, mille tunnistajaiks olemē meie kõik, ning mis sūnnib kogu maailmas, kuid eriti sūgavalt elab üle teda Euroopa, maailma kultuuri hāll, maailma poliitiliste ja sotsiaalsete ideede allikas.

Võibolla näib, et igal riigil, milles on alanud ideelised muudatused, on niipalju ūlelamisi ja ūmbermuutmisi oma siseelus, et temal ei jāā ūle palju aega tāhēlpānna sūndmusi vālispool tema piire. See on hoopis vastupidiselt. Siin on kaks pōhjust: ūhēltpoolt meie otsime tunnustusi ja moraalset toetust meie pūūetele ja tōōle, vōrreldes ja vaadeldes teiste riikide elu, mis on sarnane meie omale; teisēltpoolt, rahvuslikkude jōūdude organisatsioon ja konsentratsioon loob uusi metode rahvusvahelstēs sūhetes, kus praegu on ūksikute riikide algatusele ja tegevusele tānulikūm tōōpōld kui varemalt. Iga riigi tāhtsus on suurenēnud juba sellest silmapilgust, kui ta on saanud ūhendatud, dissiplineeritud, sihilikuks jōuks, kui ta ei ole enam sisemiselt killustatud ja vōōra mōju all, siis igāuks peab temaga arvestama kui tugeva jōuga.

nogrimt, lai arī cik pateicigos iekšējos uzdevumos vien, bet vērīgi jāraugas apkārt plašā tautu saimē, lai viņā iegūtu un paturētu pienācīgo vietu.

Un mūsu pirmais skats pāri mūsu valsts robežām krīt uz mūsu kaimiņiem. Mēs nedrīkstam aizrauties no ilgām pēc draudzības ar lieliem un vareniem, bet tāliem biedriem tautu saimē. Mums jāstāv ar abām kājām uz zemes un jāzin, kāds stāvoklis mums no likteņa ierādīts. Mums skaidri jāapzinās, kur ir mūsu vieta uz ģeografiskās kartes un kādos apstākļos šī vieta atrodas.

Pie mūsu stāvokļa daudzām labvēlīgām īpašībām pieder apstākļi, ka mēs ir ziemeļos ir dienvidos robežojam ar kaimiņiem, kuŗu dzīves intereses ir identiskas mūsējām, ar kuŗiem mūs nebrīvības pagātnē vienoja kopējas ilgās pēc nacionālas patstāvības izaugot nacionālā kustībā un neatlaidīgā cīņā par savām tiesībām un nacionālo neatkarību. Plecu pie pleca mēs stāvējam brīvības cīņās un ar mūsu ziemeļkaimiņi, kas mums dažā labā brīdī bija izpalīdzīgs ieroču biedrs, mūs kopš vairāk kā desmit gadiem vieno savienības līgums. 18. novembrī mūsu sabiedrotā galvas pilsētā Tallinnā jau kopš gadiem blakus zili-melni-baltiem karoģiem plīvinās arī mūsu tautas goda simbols — Latvijas karogs, itkā rādīdamas, ka mūsu savstarpējā draudzība nebeidzas uz robežas, bet sniedzas iekšā sabiedrotās zemes sirdī.

Un šogad pirmo reiz arī Lietavas galvas pilsētā redzēs ārēju zīmi tam, ka 1934. gads ir ienesis kautko jaunu, lielu un svarīgu Baltijas valstu dzīvē. 3. novembrī Rīgā stājies spēkā saprašanās un kopdarbības līgums starp Latviju, Igauniju un Lietuvu — latvju-igauņu savienība paplašināta ar jaunu domu biedri, kas turpmāk grib staigāt mūsu kopējos ceļus. Lai gan Lietava nav Igaunijas tiešais kaimiņš, tomēr ilggadēja sadarbība starp mums un Igauniju ir pietiekoša garantija tam, ka Lietavas ieiešana mūsu kopdarbībā tiks novērtēta no igauņu tautas ar to pašu sirsnību, ar kuŗu mēs apsvaicam mūsu asinsradnieciskās un kai-

Sellepārast meie ei tohi sulguda enesesse, vajuda ainult oma siseülesannettesse, kui tänuhkud nad ka ei oleks, vaid peame tähpanelikult ümber vaatama suures rahvaste peres, et saavutada ja alalhoida sää väärilist kohta.

Ning esimene meie vaade langeb üle meie maa piiride meie naabritele. Meie ei tohi vaimustuda igatsusest suurte ja tugevate riikide sõpruse järel, need sõbrad seisavad meist vaga kaugel. Meie peame seisma mõlema jalaga maapinnal ja peame teadma, milline seisukord meile on saatusest näidatud. Meie peame selgesti teadma, kus on meie koht geograafilisel kaardil ning milliseis oludes see koht asub.

Meie seisukorra paljude häätahtlike omaduste juure kuulub ka see asjaolu, et meie nii põhjas kui lõunas oleme piirinaabrid rahvastega, kellede eluhuvid on identilised meie omadele ja kelledega meid ühendab vabaduseta minevikus ühine igatsus rahvusliku iseseisvuse järel, mis kasvab rahvuslikuks liikumiseks ja järeljätmatuks võitluseks oma õguste ja rahvusliku sõltumatuse saavutamiseks. Mees meie kõrval oleme seisnud vabadusvõitlusis, ning meie põhjanaabriga, kes mõnelgi silmapugul oli meie avitaja relvakaaslane, ühendab meid kümne aasta eest sõlmitud liiduleping. Juba mitu aastat 18. novembril lenniv meie liitlase päännas Tallinnas sini-must-valgete lippude kõrval ka meie rahva ausümbool — Latvija lipp, nagu tõendades, et meie omavaheline sõprus ei lõpe piiril, vaid ulatub meie liitlase maa südamesse.

Ning tänavu esimest korda näeme ka Leedu päälinnas välst märki sellele, et 1934. aasta on toonud midagi uut, suurt ja tähtsat Balti riikide ellu. 3. novembril Riias astus jõusse sõpruse ja koostööleping Latvija-Eesti ja Leedu vahel — Läti-Eesti liit on saanud omale uue kaasvõitleja, kes tahab tulevikus käia meiega ühiseid teid. Olgugi, et Leedu ei ole Eesti otsene naaber, on kauaagne koostöö meie ja Eesti vahel siiski küllaldane kindlustus selleks, et Leedu ühinemine meie koostööle hinnatakse Eesti's sama südamlikkusega, millisega meie tervitasime meie sugulas-

miņtautas lēmumu par kopā iešanu ar mums.

Ārpolitiķiem apsvērumiem, kas noveduši pie Latvijas-Igaunijas-Lietavas līguma, pievienojas kā stiprs atbalsts iekšpolitikas attīstības līdzība. Veselīgais instinkts visās trijās valstīs ir pārvarējis pārspīlēta un pārprasta parlamentārisma ļaunumus; visas trīs tautas pie laika sapratušas, ka partiju uzkundzība valsts lietās jāizbeidz, lai glābtu tautas un valsts svarīgākās intereses, lai radītu atkal vienotu nacionālo domu un no jauna apvienotus tautas spēkus.

rahva ja naaberrīgi otsust meiega ūhes minna.

Vālspoliitilisile kaalutlusile, mis on viinud meid Lāti-Eesti-Leedu lepinguni, ūhinēb kindla toetusena sisepoliitika arengu sarnasus. Tervislik instinkt kōiges kolmes riigis on saavutanud vōidu lialdatud ja vālesti arusaadud parlamentaarsuse pahede ūle; kōik kolm riiki on ō'gel ajal aru saanud, et peab lōpetama parteide valitsemise riigi asjade ūle, et pāāsta rahva ja riigi tāhtsamaid huve, et luua jālē ūhtlustatud rahvuslikku mōtet ning uuesti koondatud rahva jōude.

3 Baltijas valstu ārpolitikas vadītāji. No kreisās ārlietu ministrijas ģenerālsekretārs V. Munters, Igaunijas sūtnis K. Menning, ministru prezidents un ārlietu ministrs Dr. K. Ulmanis un Letavas sūtnis V. Vileišis.

Kolme Balti riigi vālsipoliitika juhid. Pahemalt: Lāti vālsiministeriumi kindralsekretār V. Munters, Eesti saadik K. Menning, Lāti ministerpresident ja vālsiminister Dr. K. Ulmanis ja Leedu saadik V. Vileišis.

Tagad trīs iekšēji vienotas tautas, iedamās katra pa savu jaunā ceļu, ir sadēvūšās rokas arī kopējam politiskam darbam. Tas ir liels notikums. Svinīgā atceres brīdī, kas katram latvietim ir 18. novembris, mēs negribam izcēlt grūtības, kas mums vēl stāv priekšā ir savā iekšējā dzīvē un atjaunošanas darbā, ir savā kopējā darbā ar mūsu draugiem un kaimiņiem.

Praegu kolm sisemiselt ūhendatud rahvast, kāies igauks oma uut teed, on andnud teineteisele kātt ka ūhiseks poliitiliseks tōōks. See on suur sūndmus. Pūhalikul mālestussilmāpilgul, milline on igale lātla-sele 18. november, meie ei taha mōtelda raskusist, mēs meil veel on ees omās sise-lus ja uuendamisetōōs, ning meie ūhises tōōs meie sōprade ja naabrītega. Need on

Tās ir neizbēgamas, bet mēs viņas pārvarēsim. Gribam totiesu izcelt to svarīgo un paliekošo, ko jau esam sasnieguši un ievadijuši un kurā mēs saskatām ķīlu jauniem sasniegumiem nākotnē.

29. novembrī Tallinnā sanāk pirmā līgumiski noteiktā politiskā konference starp Latviju, Igauniju un Lietuvu. Bija vajadzīgi 10 gadi, lai izpildītu pēdējās triju valstu konferences rezolūciju, ko pieņēma Kaunā 1924. g. par jaunas konferences sasaukšanu. Šai laikā Baltijas politika nav apspriesta kopīgi, bet atsevišķi starp Latviju un Igauniju, kurū ārlietu vadītāji šai laika sprīdī satikušies 27 reizes, un starp Latviju un Lietuvu, ar kurū mēs noturējām 6 apspriedes divātā. Es nezinu, vai starp Igauniju un Lietuvu šai laikā notikušas īpašas konferences, bet man šķiet, ka nē.

Tallinnas konferencei tad nu arī ir vel tīti mūsu labākie novēlējumi. Viņa būs pirmais solis, un mēs visi vēlamies, lai tas būtu drošs un stiprs solis, kas tiktu sperts uz mūsu kopdarbības ceļa. Tāpat kā vienotas tautas nevar vairs novelt atbildību uz saviem neatbildīgiem pārstāvjiem, tā arī vienotas valstis pašas nes atbildību par saturu, ko viņas ieliks savā saprašanās un kopdarbības līgumā. Jaunais gars, kas valda pie mums visiem, lai pierāda savu stiprumu arī šai darbā!

K. Ulmanis

möödapääsematud, kuid meie võidame ka need. Meie tahame rõhutada kõike tähtsat ja jäädavast, mida oleme juba saavutanud ja algatanud, ning milles meie näeme pandi uutele tulemustele tulevikus.

29. novembril tuleb Tallinnas kokku esimene lepingus ettenähtud konverents Läti, Eesti ja Leedu vahel. Oli tarvis 10 aastat, et elluviia viimase kolme riigi konverentsi resolutsiooni, mis võeti vastu uue konverentsi kokkukutsumise kohta Kaunas 1924. aastal. Selle aja sees ei ole Balti riikide poliitikat arutatud ühiselt, vaid eraldi Läti ja Eesti vahel, kellede välisasjade juhul on sel ajavahemikul kokkutulnud 27 korda, ning Läti ja Leedu vahel, kellega on peetud 6 nõupidamist kahekesi. Ma ei tea, kas Eesti ja Leedu vahel on olnud erilisi konverentse, aga mulle näib, et ei ole.

Tallinna konverentsile olgu pühendatud meie parimad soovid. Ta saab esimeseks sammuks, ning meie kõik soovime, et ta oleks julge ja tugev samm, mida astuksime oma koostöö teel. Samuti kui ühendatud rahvad ei või enam vastutavaiks teha oma mittevastutavaid esindajaid, nii ka ühinenud riigid kannavad ise vastutust siisu eest, mille nad panevad omavahelise arusaamise ja koostöö lepingusse. Uus vaim, mis valitseb meie kõikide juures, näidaku oma tugevust ka selles töös!

K. Ulmanis

Igaunijas-Latvijas-Lietavas kopdarbība. Eesti-Läti-Leedu koostöö.

Šis gads ir Baltijas valstu politikā interesants tādēļ, ka pirmo reizi reālizējās kolektīvais Baltijas valstu politiskais līgums, 12. septembrī 1934. gadā Ženēvā parakstītās konvencijas veidā. Šī parādība jo iepriecinošāka tādēļ, ka Baltijas valstu kopdarbības doma ir tikpat veca kā pašas šīs valstis, un arī tādēļ, ka agrākie mēģinājumi noslēgt grupu līgumus

Kāesolev aasta on Balti poliitikas huvitav selle poolest, et toimus esimest korda kolektīvine Balti riikide poliitiline leping 12. sept. 1934. a. Genfis allakirjutatud konventsiooni nāol. See nähe on seda rōomustavam, et Balti riikide koostōō mōte on sama vana, kui need riigid ise ja et varemād katsed grupiliste lepingute ūle on ebaōnnestunud, nagu see juhtus Vars-

bija neveiksmīgi, kā piemēram tas notika ar Varšavas līgumu 17. martā 1922. gadā, kuru gribēja noslēgt Igaunija, Latvija, Polija un Somija.

Ir tiesa, ka Ženēvas līgums savā saturā nedod nekā jauna, bet tikai fiksē uz papīra to, ko jau 1921. gadā ieteica darīt toreizējais Lietavas ārlietu ministris neilgis Dr. Purickis, viesojoties Tallinnā, bet sevišķi Igaunijas-Latvijas-Lietavas ārlietu ministru konferencē Rīgā, kur gan neattiecināja 7. jūlijā 1921. gadā parakstīto Igaunijas-Latvijas savstarpējās aizsardzības līgumu arī uz Lietuvu, ko ieteica Dr. Purickis, bet aprobežojās ar praktiskiem jautājumiem, konsulāro konvenciju, tiesu sadarbības līgumu, bet sevišķi pasta-tēlegrafa vienošanos, kuru noslēdza 12. jūlijā 1921. gadā, ar to nodibinot vienotu Baltijas pasta-tēlegrafa teritoriju, kur satiksme notiek pēc iekšzemes tarifiem.

Latvijas-Igaunijas un Lietavas politiskās kopdarbības ideju sāka tūlīt izvest dzīvē. Un mēs redzam, ka tuvākos gados paralēli Igaunijas-Latvijas-Somijas un Polijas ārlietu ministru periodiskām, tā saucamām Baltijas valstu savienības konferencēm, notika arī tiklab Igaunijas-Latvijas kā Igaunijas-Latvijas-Lietavas ārlietu ministru konferences ārpolitikas koordinēšanai. Baltijas valstu ārpolitiku periodiskā konsultācija izbeidzās 1925. gadā, bet kopdarbību tomēr galīgi nepārtrauca un apstākļi to arī nemaz nepieļāva. Jo Baltijas valstu likteni ir viens ar otru cieši saistīti.

Ja bij. Latvijas-Igaunijas biedrības priekšnieks neilgis A. Alberings uzsvēra, ka bez patstāvīgas Igaunijas nevar būt arī patstāvīga Latvija un otrādi, tad šo tēzi var pavisam droši attiecināt arī uz citām Baltijas valstīm, sevišķi Lietuvu: kā vēsturē, tā arī nākotnē Baltijas valstis vai nu visas spēj aizsargāt savu brīvību, vai arī visas nokļūst zem sava varenākā kaimiņa varas, kas arī šis kaimiņš nebūtu.

Visa tā dēļ sevišķi priecīgi jāapsveic 12. septembrī 1934. gadā Ženēvā parakstītais līgums, kā pierādījums, ka Igaunijas-Latvijas-Lietavas kopdarbības nozīmes atzišana sasniegusi savu gatavību,

savi lepinguga 17. martsist 1922. a. Eesti, Läti, Poola ja Soome vahel.

On õigus, et Genfi leping ei ole ka oma sisu poolest midagi uut, vaid fikseerib paberil seda, mida juba 1921. aastal soovitas teha Leedu äsjasurnud toleaeagne välisminister Dr. Purickis oma sõidul Tallinna, eriti aga Eesti - Läti - Leedu välisministrite konverentsil Riias, kus ei laienadud küll 7. juulil 1921. a. Tallinnas allakirjutatud Eesti - Läti esialgset kaitseliidulepingut Leedu peale, nagu soovitas Dr. Purickis, vaid piirduti praktiliste küsimustega, konsulaarkonventsiooni, kohtuliku abiandmise lepingu, eriti aga postitelegraafi kokkuleppe sõlmimisega 12. juulil, millega loodi ühine Balti postitelegraafi territoorium, kus liiklemine sünnib sisemaa tariifi alusel.

Poliitilise koostöö mõte Eesti - Läti - Leedu vahel aga võeti tegelikule tarvitusele. Ja meie näeme, et ligematel aastatel paralleelselt Eesti - Läti - Soome - Poola välisministrite perioodiliste n. n. Balti liidu konverentsidega leiavad aset nii hästi Eesti-Läti kui ka Eesti-Läti-Leedu välisministrite konverentsid välispoliitika koordineerimiseks. Balti riikide välispoliitikute perioodiline konsultatsioon lõppes 1925. a., kuid koostöö ise ei katkenud ega võinudki seda asjaolude sunnil. Sest Balti riikide saatust on üksteisega tihedalt seotud.

Kui kadunud Läti - Eesti seltsi esimees A. Alberings rõhutas, et ilma iseseisva Eestita ei saa olla ka iseseisvat Lätit, ja ümberpöörult, siis võib sama teesi laienada päris julgelt ka teiste Balti riikide, eriti Leedu, kohta: nagu ajaloos, nii ka tulevikus Balti riigid kas säilivad kõik oma vabaduse, või jälle kõik sattuvad oma võimsama naabri ikke alla, kes see naaber ka ei oleks.

Kõige sellepärast tuleb eriti tervitada 12. sept. 1934. a. Genfi lepingut, kui tunnust, et äratundmine Eesti - Läti - Leedu koostööst on jõudnud küpsuse ajajärku, ning välisjõudude suhe on sarnane, mis võimaldab ning soodustab seda koostööd.

un ka ārējo spēku attiecības ir tādas, kas dara iespējamu un veicina šo sadarbību.

Reālās ārpolitikas, kas jāatbalsta katrai mazai valstij, vadošais pamatprincips ir — ka kautkas nepieciešams ir iespējams, tad tas arī nekavējoties jārealizē. Ārējie apstākļi var ātri mainīties un tad vairs nav laika audzināt jaunu politisku stādīņu, bez tam jau pie laika jābūt izaugušam par tik spēcīgu ozolu, lai tas pats varētu stāvēt stiprs visās vētrās.

Visa tā dēļ Igaunijas-Latvijas-Lietavas politiskā sadarbība ne tikai jāapsveic vien, bet jānovēl no visas sirds, lai viņas attīstība notiktu ar vajadzīgo spēku un straujumu visu šo zemju labklājības un miera nodrošināšanas interesēs šai Eiropas austrumu daļā.

Prof. A. Piips,
Igaunijas-Latvijas biedrības
priekšsēdis.

Reaal välispoliitika, mida peab pooldama iga väikeriik, juhtivamaid põhimõtteid aga on, et kui midagi vajalikku on võimalik, siis on imperatiivne selle viibimata teostamine. Välised olukorrad võivad muutuda varsti, millal enam ei ole aega hellitada noort poliitilist taime, vaid see peab soodsal ajal olema kasvanud sedavõrd tugevaks tammeks, et ta ise suudab vastu panna tormidele.

Kõige sellepärast tuleb mitte ükski tervitada Eesti - Läti - Leedu poliitilist koostööd, vaid soovida kõigest jõust, et tema arenemine sünniks tarvilise hooga ja innuga kõikide maade eneste kasuks ja rahu alalhoidmise huvides siinses Euroopa osas.

Prof. A. Piip,
Eesti-Läti ühingu esimees.

Kopēja valoda. Ühine keel.

Ši gada novembra mēneša pirmajās dienās Rīgā deponēja Baltijas valstu trejsavienības ratifikācijas dokumentus un līdz ar to šo valstu vēsturē sākās jauns svarīgs laikmets, kuŗa uzdevums ir treju valstu ārpolitikas virziena noteikšana, kultūrālo un tirdzniecisko attiecību atdzīvināšana un tautu savstarpēja tuvināšana. Blakus citiem faktoriem šo līgumu lielā mērā veicināja Latvijas-Igaunijas tradicionālā draudzības politika, kas līdz šim izrādījusies spēcīgāka kā visas nesaprašanās, bez kuŗām acīmredzot nevar dzīvot ne atsevišķi cilvēki, nedz arī tautas. Tad ir saprotams, ka jauno līgumu visur apsveic ar patiesu prieku kā daudzsološu soli, pārejot no šaurākiem apstākļiem uz jauniem, plašākiem ceļiem. Šai pamatotajā priekā tomēr nedrīkstam aizmirst, ka jaunajam līgumam bez ieguvuma rakstura ir arī vēl daudz svarīgākais pienākuma raksturs; ka tas, kas iegūts, reprezentē tikai formu, kuŗa jāpilda ar saturu. Bet te ir daudzsološs tas apstākļis, ka privāta ierosme ir ķēru-

Käesoleva aasta novembri kuu esimestel päevadel deponeeriti Riias Balti riikide kolmiklepingu ratifikatsioonidokumentid ja sellega algas nende riikide ajaloos uus tähtis ajajärk, mille ülesandeks on kolme riigi välispoliitilise süuna tasalülitamine, kaubandusliste ja kultuuriliste vahekordade elustamine ja rahvaste üksteisele lähenemine. Selle lepingu eelduseks oli muude tegurite kõrval suurel määdul Läti-Eesti traditsiooniline sõpruspoliitika, mis seni tugevamaks on osutunud kui kõik arusaamatused, milledeta nähtavasti ei üksikud inimesed, kui ka rahvad elada ei saa. Arusaadav on si's, et uut lepingut õiglase rõõmuga tervitatakse kui paljutootavat sammu kitsamast olukorrast uutele laiematele sihtidele. See õigustatud rõõm ei tohi aga unustada lasta, et uue lepingu saavutiseloormu kõrval kaaluvam on tema kohustusiseloorm, et see, mis on kättesaadud, vormi esindab, mida alles sisuga tuleb täita. Kuid siin on paljutootav see

sies pie šī darba jau agrāk, nekā politiķi un diplomāti, kas daudz vēlāk sāka sēdēt pie kopēja galda. Jaunais ligums ir uzspiedis zīmogu mūsu starptautisko tuvināšanas biedrību darba nepieciešamībai un vērtībai. Un tagad mēs drikstam ticēt un cerēt, ka šis darbs gūs jaunu sparū, jo tas nebūt nav veikts un to arī nemaz nekad nevar diezgan darīt.

Līdzšinējais tuvināšanās biedrību uzdevums dažkārt bija drusku neērts, jo viņam bija jāstrādā bez jebkādas drošības, ka viņu darbs tiešām arvien ies paralēli tai politikai, kuŗa patlaban bija pie varas. Viņam bija jāiespaido pat politiķi un jāiesilda viņu sirdis ar savu ideju ugunīm, bet tiem katrreiz vis nepatika, ka iejaucās viņu lietās.

Tagad šis nepateicīgais darbs vairs nav jādara. Arī otrs jautājums — apmierinošu tirdzniecisku attiecību nodibināšana vairs nav priekšplānā, kaut gan tieši tagadējā saimnieciski grūtajā laikā nav ikreiz viegli līdzsvarot abu valstu pretējās intereses. Svaru kausi bieži vien svārstās ļoti nervozi, tomēr, arī te grūtību spiediens vairs nav tik spēcīgs un arvien vairāk tuvojas līdzsvaram. Bet tuvināšanās biedrību darba laukā vienmēr paliks tautu kultūrālā un sabiedriskā tuvināšana, un būs jāatrod tās sasniegšanai nepieciešamie līdzekļi, darba rīki un metodes. Šim darbam ligums rada labākus pamatus un vada te darbojošos spēkus uz labāk nodrošinātiem mērķiem. Šī ierobežošanās nenozīmē to, ka mēs paliekam nobagāki, jo mūsu darba saturam ir ārkārtīgi liela vērtība.

Tagadējais stāvoklis dibinājas uz politiskām atzinām, viņa pamatos ir kopēji vēsturiski likteņi, tas ir radīts, ievērojot mūsu dzīves vienādās intereses un kopējos labumus. Tā ir tā sakot prāta laulība. Viņa nav slikta, tomēr prāta un mīlestības laulība ir vēl labāka. Ja gribam būt patiesi, — un katras nopietnas draudzības pamats ir taisnīgums un patiesība — tad jāsaprot, ka te šī lieta vēl nebūt nav kārtībā un ka šie paliek vēl daudz darāma darba. Mūsu tautām jātuvinājas vienai otras jūtām un vienai ar otru iepazīstoties, jārada tā draudzība, kas drauga citādo raksturu ne-

asjaolu, et eraalgatus selle töö kallale on asunud varem kui poliitikud ja diplomaadid ühise laua äärde istusid. Uus leping on surunud pitasati meie rahvastevaheliste sõprusseltside töö tarvilikkusele ja väärtuslikkusele. Ja nüüd tohime küll loota ja uskuda, et see töö uut hoogu saab, sest ta pole ammu veel mitte ülearune, ega saa seda iial olema.

Senine sõprusseltside ülesanne oli mõnikord natukene täbar, sest nad pidid tegutsema ilma et neil igakord kindlustust oleks olnud, et nende töö mõjuloleva politikaga rööbastikku jookseb. Nad pidid koguni katsuma poliitikamehi mõjutada ja soojaks kütta oma ideedele ja need ei näinud mitte igakord heameelega, et näppe nende masina külge pisteti. Nüüd langeb see tänamata töö ära. Ka teine tööharu: rahuldavate kaubandusliste vahekordade loomine, ei ole enam esirinnas, olgugi, et just praegusel majanduslisel raskel ajal mitte kerge pole vastastikusel huvisid igakord hõlpsasti tasakaalustada. Siin kiiguvad kaalukaussid tihti väga närviselt, aga siin on raskuste surve nii tugev, et ta tema ikkagi tasakaalule lähendab. M's aga peaaegu täiesti sõprusseltside tööpõlluks jääb, see on rahvaste kultuuriline ja tundmuslik lähendamine, ning selle jaoks tarviliste abinõude, tööriistade ja meetodite läbikaalumine. Sellele tööle loob leping soodsama pinna kui enne ja koon-dab siin töötavaid jõudusid paremini kindlustatud sihtidel. See piirdumine ei ole vaesemaks jäämine, sest tema sisu on äärmise tähtsusega.

Praegune olukord põhjeneb poliitilistel kaalutlustel, tema aluseks on ühised ajaloolised saatused, ta on loodud rööpaskäivatest elulistest huvidest ja kasudest. Ta on nõnda ütelda mõistuse abielu. See pole halb, aga parem on mõistuse ja armastuse abielu. Kui õiglase olla — ja iga tõsise sõpruse alus on õiglus ja tõde — siis peame ütlema, et sellepolest asi ammu veel korras pole ja et siin veel palju tööd teha jääb. Meie rahvad peavad tundmusliselt üksteisele lähenema ja üksteisega tutvunemisel seda sõprust looma, mis sõbra lahkuminevat iseloomu ei mõnita, ei põlga, ei mõista hukka, ei ka oma

nievā, nenicina, nenopel, nedz arī augstprātīgi iedomājas, ka viņam ir kas labāks, un neaudzina varizējiskumu, bet gan atrod augstāku vienību pāri visām nesaskaņām, kā tas notiek personīgā draudzībā. Te nepieciešama sistemātiska iepazīšanās vienam ar otru, un kopēja valoda ir vissvarīgākais līdzeklis šī mērķa sasniegšanai.

arvatavast paremolemisest kõrkust ja variseerlikkust ei kasvata, vaid mis kõrgema üksuse leiab üle lahkuminevate joonte, nagu see is'klises sõpruses sünnib. Siin on sihikindlat vastastikust tundma õppimist tarvis ja ühine keel küll kõige tõhtsam abinõu selle saavutamiseks.

Raunas dzelzceļa tilts, kuŗa apkaimē norisinājušās sīvas 1919. g. jūnija kaujas ar landesvēru. Rauna raudteesild, mille ūmbris es olid suured lalringud landesveeriga 1919. a. juunikuul.

Šī mēnešraksta pēdējā numurā plaši apskatīts valodas jautājums un jau apspriesta problēma, kādu valodu izvēlēties par kopējo satiksmes valodu. Sprotams, te domas dalās: vieni ir par franču, otri par angļu valodu, un vēl pirms dažām dienām laikrakstos pacēlās balsis pat par itāliešu valodu. Ja nu vēl pieskaitām tos, kas aizstāv krievu vai vācu valodu, tad izveles iespējas izrādās sevišķi lielas. Šīs rindas negrib ne izvēlēties, ne arī nākt ar jauniem priekšlikumiem, bet tikai atrast pamatnoteikumus, kas jāievēro kopējās valodas izvēlē.

Kā jau minēts, Latvijas un Igaunijas turpmāko attiecību izveidošanā jāuzskata par svarīgāko mērķi abu tautu iepazīšanās vienai ar otru pēc iespējas plašākos apmēros. Tā kā diplomātiem ir jau kopēja valoda un arī valsts viri savās sanāksmēs kaut kādā veidā tiek pāri valodas problē-

Selle kuukirja viimases numbris on keelekūsimust käsitatud ja juba kūsimuse kallale asutud, missugust keelt ūhiseks keeleks valida. Loomulikult lähavad arvamised lahku — ūhed on inglise, teised prantsuse keele poolt ja alles mōne pāeva eest tōsteti ajakrjanduses koguni hāālt itaalia keele poolt. Kui nūūd s'ia juurde veel neid arvata, kes kas vene vōi saksa keele poolt rāāgivad, siis tōuseb vāļjavāliku vōimalus kaun's suureks. Need read siin ei taha ei valida, ega uut ettepanekut teha, vaid katsuvad pōhijooni leida, mis keele valikul mōōduandvad oleks'd.

Nagu juba tāhēndatud, tuleb Lāti-Eesti tulevase vahekorra loomisēl tāhtsamaks sihiks rahvaste vōimalikult laiaulatuslist ūksteisega tutvunemist lugēda. Kuna diplomaat'del ūhine keel olemas ja ka riigimehed oma nōupidamistel ikkagi kuidagi keeleprobleemist ūle saavad, ei saa

mai, arī tautas nevar vienu otrai nekā tuvināt, ja plašākām aprindām nav iespējas dzīvā vārdā jautāt un arī atbildēt. Vispareizākais būtu par šādu palīgvalodu izraudzīties tādu, kas jau pazīstamāka un ko lieto plašākās aprindās. Mums līdz šim bija 2 tādas valodas — vācu un krievu, kas būdamas cieši saistītas ar mūsu pagātni un vēsturi, bija dzīli iesniekušās mūsu tautās. Bet tieši par šīm abām valodām mums vairs nevar būt runas. Kopējai valodai, kas mums jāizvēlē, nav tikai viens uzdevums vien, lai tā būtu par Baltijas tautu savstarpējo sarunas valodu, bet tai jāspēlē loma arī pasaules kultūras dzīvē. Tai jāatver mums ceļš uz lielo ārpusauli, ar to satiekoties un iepazīstoties ar tās gara mantām. Bet lai viņa šo uzdevumu varētu izpildīt, tai jābūt tik neitrālai, ka viņa nedrīkst to, ko viņa nodod tālāk, izmantot zināmos nolūkos. Tai jābūt kā tīri un noteikti slīpētam stiklam, kas apskatāmā priekšmeta izskatu nemaina.

Ja no šī viedokļa raugoties, sākam meklēt starpniecības valodu, tad vācu un krievu valodai jāatkāpijas citu priekšā. Krievu valodai ir komunistisks pasaules uzskats un tā ir saistīta ar viņa dzīvē izvešanos, bet vācu valodai stāv tuvu nacionāl-sociālistiskā teorija un iekārta — abas mums ir nepienemamas. Ja šais valodās būtu atļauta brīva kritika, tad stāvoklis vēl nebūtu tik launs kā tagad, kad gandrīz visām, kas iznāk šais valodās, jāsadurās ar politiskā režīma šķērēm, kuras bez zēlastības nogriež katru patstāvīgu domu un visu rakstniecību pārvērš par propagandas literatūru. Mūsu tautas ir kā jauni cilvēki, kas platām priekā pilnām acīm grib apskatīt pasauli, jo agrāk šī skatīšanās viņām bija saistīta ar dažādām grūtībām, bet tagad viņas negrib raudzīties caur krāsainām brillēm.

Tā šī izvēle sašaurinājas, vadoties no principa, ka starpniecības valodai jāpalīdz iepazīstināt mūsu tautas ar pasaules kultūras parādībām. Izejot no šī viedokļa, kopējās valodas izvēle nemaz nebūtu tik šaura, ja nebūtu vēl citu ierobežojošu noteikumu. Kā jau teikts, viens no šīs valodas svarīgākiem uzdevumiem ir Baltijas tau-

rahvaid ūksteisele lähemale viia, ilma et la'ematel ringidel võimalust poleks elava sõnaga ūksteiselts küsida ja ūksteisele seletada. Kõige loomulikum oleks olnud nüüd selleks abikeeleks sarnast keelt võtta, mis juba laiemalt tarvitata ja tuttav. Meil oli selleks 2 keelt: saksa ja vene keel, mis, olles meie minevikuga ja ajaloga seotud, kaunis palju rahvastesse olid tunginud. iKuid just need kaks keelt ei või meie küsimuse alla tulla. ūhisel keelel, mille meie valima peame, ei ole mitte ainult ūks ūlesanne, nimelt, et ta oleks meie Balti rahvaste omavahel'seks keeleliseks vahel'likks, vaid tema peab seda osa ka Balti rahvaste ja ilmakultuuri vahel etendama. Ta peab meie tee avama suure välisilma-ga kokkupuutumiseks ja lähikäimiseks ja selle vaimuvärrade omandamiseks. Et seda ūlesannet aga täita, selleks peab ta nõnda ūtelda erapooletu olema, ta ei tohi seda, mis ta edasi annab, mitte teatavate sihtide huvides muuta ja värvida. Ta peab puhtalt ja tänselt lihvitud klaas olema, mis vaadeldavat asia ei moonuta.

Kui sellelt seisukohalt vahekeele otsimisele asuda, siis peavad vene ja saksa keelte ees taanema. Vene keel on kommunistliku ilmavaatega ja tema teostamisega kokkurakendatud, saksa keel natsionaalsotsialistliku teooria ja korraga — mõlemaid on meil vastuvõtmatud. Oleks arvustus neis keeltes vaba, siis ei oleks hädadoht nii suur, kui nüüd, kus pea kõik, mis neis keeltes ilmub, poliitilise reshiimi kääride alt peab lähikäima, mis iga iseseisva arvamise armuta käärib ja ilmuva kiriaanduse propagandakiriaanduseks alandab. Meie rahvad on kui noored inimesed, kes lahtise, rõõmsa ja vastuvõtliku silma-ga igatsevad maailma vaadelda, mis neile varem väga raskendatud oli ja kes nüüd värvivaid prille ette ei taha.

Nii kitseneb valik põhimõttel, et vahekeel vaba tutvustamise võimaluse ilmakultuuri nähtustega peab võimaldama. Sellelt seisukohalt väliaminnes ei oleks keele valik ka mitte liiga kitsas, kui mitte veel piiravaid tingimisi ei oleks. Nagu juba tähendatud, on abikeele ūks tähtsam ūlesanne Balti rahvaste lähendamine. Selleks ei ole tarvilik, et ūksikud abikeelt põhjali-

tu tuvināšana. Šim nolūkam nemaz nevajaga kopējo valodu pamatīgi prast, bet gan zināt tikai tikdaudz, lai plašākas aprindas varētu viņā brīvi sarunāties un saprasties. Vācu un krievu valodas mācēšana pie mums nekad nav bijusi tik pilnīga, lai mēs varētu nostāties blakus izglītota vācieša vai krieva zināšanām. Satiksmē tā savu uzdevumu tomēr spēja pildīt. Pie tam samērā maza loma bija šais valodās sarakstītajai literatūrai, un to skaits, kam valodas prāšana nozīmēja arī attiecīgās rakstniecības pazīšanu, bija ļoti mazs.

Tas jāievēro arī kopējās valodas izvēlē. Nav no svara izvēlētās valodas rakstnieciskā bagātība, jo iepazīšanās ar to tomēr ir katras atsevišķas personas garšas lieta, bet no svara ir tas, lai starpniecības valodu būtu viegli iemācīties un lai to varētu lietāt ar labiem panākumiem arī tad, ja viņu pamatīgi nepārzin. Ja šacenšās divas valodas, tad pirmā vietā jābūt tai, kas vairāk vai mazāk sistemātiski izstrādāta, kurai nav daudz formu, bet kuŗas grammatika un teikumu uzbūve ir vienkārša, vārdi īsi, kuŗai ir ikdienišķās dzīves prasību realitāte un lokanība ātri uzbūvēt mūsu laiku mainīgās dzīves jaunās parādības un tās atspoguļot. Šai palīgvalodai jābūt apmēram tādai kā esperanto valoda. Mātes valoda ir tā, kas mūsu dvēselei dod visvairāk siltuma, bet brīvi izvēlēta svešvaloda dod viņas atsevišķām interesēm un prasībām atbilstoši to, ko tā atzīst par sev iemantojamu no pasaules kultūras. Starpniecības valodai jābūt tam darba rīkam, ar ko tautas jāapgādā, lai tās padarītu brīvākas, lai paplašinātu viņu draudzības loku, un lai dotu viņām iespēju pildīt savu uzdevumus tautu saimē vieglāk un labāk. Viņas speciālais uzdevums vēl ir, lai Baltijas tautas cita citu labāk iepazītu, varētu satikties un veicināt savstarpējo draudzību, kas dod mūsu politiskajai kopdarbībai stipru un nelokamu pamatu.

K. Mennings,
Igaunijas sūtnis Latvijā.

kult tunnevad, vaid et laiemad ringid teda just niipalju mõistavad, et võiksid üksteisega takistamata rääkida ja üksteisest arusaada. Vene ja saksa keele mõistmine meil ei ole pea iial nii täiuslik olund, et teda, näiteks, haritud venelase või sakslase oma keele mõistmisega oleks võinud võrrelda. Aga siiski suutis tema oma ülesannet läbikäimistes täita. Selle juures etendas võrdlemisi väikest osa nende keelte kirjanduse tundmine ja nende arv, kelle juures keele mõistmine ühtlasi tutvumist selle keele kirjandusega tähendas, oli väga väikene.

See peaks ka ühise keele valikul mõõduandev olema. Ei ole tähtis väljavalitud keele kirjanduslik rikkus, sest selle omandamine jääb ikkagi üksiku huvi ja maitseasjaks, vaidi tähtis on, et vahekeel oleks kergesti õpitav ja ka mitte põhjalikuma mõistmise juures võimalikult hääde tagajärgedega on tarvitatav. Kui kaks keelt võistlevad, siis peaks see esimesel kohal seisma, mis ehk vähem süstemaatiliselt läbitöötatud ja mitte ajalooliselt kõrgele täiusele etendatud vormide poolest rikas pole, millel aga grammatika ja lauseehitus lühtsad, sõnad lühikesed, millel igapäevase elu nõuete reaalsus on ning paenduvus meie aja kiiresti muutuva elu uusi ilmutusi vastu võtta ja peegeldada. Selle abikeele osa peab umbes esperanto taoline olema. Emakeel on see, mis meie hingeliselt kõige sügavama ja soojema annab, vabalt valitud võõrkeel annab üksikuile tema huvidele ja nõudmistele vastavalt seda, mis ta tarvilise arwab enese jaoks olevat omandada maailmakultuurist. Abikeel aga on see üldine tööriist, millega meie rahvaid tuleb varustada, et neid vabamaks teha, et nende sõpruse ringi laiendada, et neile võimaldada oma ülesandeid rahvaste suures peres lahendamalt ja paremini täita. Ning eriülesandeks oleks temal veel, et meie Balti rahvad üksteist suudaksime kergemini tundma õppida, ükssteisega läbikäia ja seda omavahelist sõprust edendada, mis alles meie poliitilisele koostööle jäädava ja kõikumata aluse annaks.

K. Menning,
Eesti saadik Lätis.

Latviešu un lietavju vienības biedrību darbība Baltijas trejsavienības veicināšanā.

Lālaste ja leedulaste lähendamisseltside tegevus kolme Balti riigi liidu asutamiseks.

Latviešu-lietaviešu vienības biedrības dibināšana Rīgā 1921. g., kā arī Lietavju-lietavju vienības biedrības nodibināšana Kauņā 1922. g., iekrit tānī laikmetā, kad mūsos valdīja neskaidrība par to, kā būtu iespējams nodrošināt mūsu valsts un tautas eksistenci nākotnē.

Vieni domāja, ka mazas valsts, resp. mazas tautas nākotne nodrošināma, pievienojoties kādai lielākai valstij, vislabāk lielvalstij, resp. lielai tautai. Tad jau tā lielvalsts, resp. lielā tauta, gādātu par mums, mazājiem, sargādama mūs no visām briesmām.

Turpretīm citi, sākumā pavisam maza ļaužu saujiņa, noteikti pretojās šādam mazo nākotnes nodrošināšanas veidam. Viņi aizrādīja, ka lielā un mazā savstarpējs līgums nav vairāk nekā, kā līgums vilka un jēra starpā. Lielais aizstāvēs gan mazo pret ārēju ienaidnieku, bet ja celsies nesaprašanās lielā aizsargātāja un mazā aizstāvāmā starpā, tad mazajam vairs aizstāvja nav, bet pats mazais ir par vāju, lai turētos pretī lielā pārestībā. Lai cik taisna arī nebūtu mazā lieta, lielais nekad nerespēktēs mazā pretenzijas un ierunas, ja tās nepatiks lielajam.

Tā tad mums, mazajām tautām, jāsaprotas savā starpā pēc iespējas, neielaižoties ciešās saistībās ar lielajām, kamēr pašu mazo starpā nav jautājums noskaidrojies un nobriedis.

Šo principu mēs esam visur uzsvēruši.

Protams, mūsu vienības biedrības dibinātas latvju un lietavju tuvināšanai un šo tautu nākotnes jautājumiem, bet mēs vienmēr mūsu sanāksmēs uzsvērām arī likteņa brāļu, igauņu, līdzdalības nepieciešamību. Mūsu vienības biedrību darbs sākts pirms vairāk nekā 10 gadiem.

Šinī laikā izkristalizējās arī abu biedrību kopdarbības veids. Te galvenā kārtā jāmin mūsu kongresi, kuŗi, sākot no 1924. gada, noturēti ik gadus, vienu gadu

Lātlaste - leedulaste lähendamisseltsi asutamine Riias 1921. aastal ja leedulaste-lātlaste lähendamisseltsi asutamine Kaunases sündis sel ajastul, mil meie keskel valitses selgusetus sellest, kuidas oleks võimalik kindlustada meie riikide ja rahvaste olemasolu tulevikus.

Ūhed mõtlesid, et väikese riigi, resp. väikese rahva tulevikku võib kindlustada ühendades tema mõne suure riigiga, kõige parem suurriigiga, resp. suure rahvaga. Siis see suurriik, resp. suur rahvas hoolitseks meie, väikeste, eest, kaitstes meid kõige kurja vastu.

Teised aga, algul koguni väike osa, olid kindlad vastased sellisele väikeste riikide kindlustuse meetodile. Nad toonitasid, et leping suure ja väikese riigi vahel on leping hundi ja lamba vahel. Suurriik kaitseb küll väikest välise vaenlase vastu, aga kui tõusevad arusaamatused suure kaitseja ja väikese alluja vahel, siis väikesel kaitsjat enam ei ole, ning väike ise on liig nõrk, et võidelda suure vastu. Kui suur õigus ka ei oleks väikese pool, suurriik kunagi ei respektēri väikese riigi pretensioone ja proteste, kui nad suurriigile ei meeldi.

Sellepärast meie, väikesed riigid, peame omavahel teineteisest arusaama ning ei tohi siduda end liig tihedalt suurte riikidega. Enne peavad väikesed riigid küsimust selgitama ja omavahel otsustama.

Seda printsiipi oleme kõikjal toonitanud.

Meie lähendamisseltsid, muidugi, on asutatud lātlaste ja leedulaste lähendamiseks ning nende rahvaste tuleviku küsimustele, aga meie oma kooskäämisis oleme alati rõhutanud, et ka saatusevõimade, eestlaste, osavõtmise meie ühisest asjast on hädatarvilik. Meie lähendamisseltside töö on alatud 10 aasta eest.

Sel ajal on selgitatud ka mõlema ühingu koostöö alused. Siin peame mainima pää-

Latvijā, otru gadu Lietuvā. Tā tas turpinājies visus šos gadus. Līdz šim noturēts 10 kongressu, 5 Rīgā, 4 Kaunā un 1 Klaipēdā.

Saprotams, ka visos kongresos iztīrāti un pētīti jautājumi par abu brāļu tautu lietām, bet, apsverot nākotnes jautājumus, mēs nevarējām paiet garām mūsu nākotnes un patstāvības nodrošināšanas problēmai. Tur nekad mēs nevarējām neatzīt, ka drošākā garantija ir savienība vai apvienība. Savienība vispirms abu asinsradnieku starpā, bet tad visādā ziņā jāpievienojas arī likteņa brāļiem, igauņiem.

Liktenis mūs visus 3 nostādījis tā, ka mēs viens bez citiem pastāvēt nevaram. Vai nu visi 3 kopā ar gaišām nākotnes izredzēm, vai citādi — visdrūmākie izskati un neizbēgama bojā iešana.

Cita ceļa nav!

Liktenis katēgoriski mums diktē apvienoties Baltijas trejsavienībā.

Inž. J. Rīteris,
Latviešu-Lietaviešu vienības
priekšsēdis.

asjalikult meie kongresse, mis juba 1924. aastast saadik on peetud igal aastal, kord Lätis, kord Leedus. Nõnda on see kestnud kogu viimaste aastate jooksul. Senini on peetud 10 kongressi, 5 Riias, 4 Kaunases ja 1 Klaipėdas.

Arusaadav, et kõigil kongressidel on räägitud küsimusist, mis puudutavad mõlema vennasrahva asju, kuid kaaludes tuleviku küsimusi, meie ei võinud mööda minna meie tuleviku ja iseseisvuse kindlustamise probleemist. Meie olime alati üksmeelel selles, et julgeim kindlustus on Balti rahvaste liit. Liit esiteks mõlema sugulasrahva vahel, aga nendega peavad ühinema igatahes ka saatusvennad - eestlased.

Saatus on meid kõiki kolme riiki asetanud nõnda, et üks teisteta ei saa elada. Kas nüüd kõik 3 üheskoos selgete tuleviku väljavaadetega, ehk eraldi käies — tumedad pilved ja möödapääsemata hävinemine.

Teist teed ei ole!

Saatus kategooriliselt käseb meid ühineda Balti riikide liiduks.

Ins. J. Rīteris,
Läti-Leedu ühisuse esimees.

Latvijas, Igaunijas un Lietuvas saprašanās un sadarbības līgums.

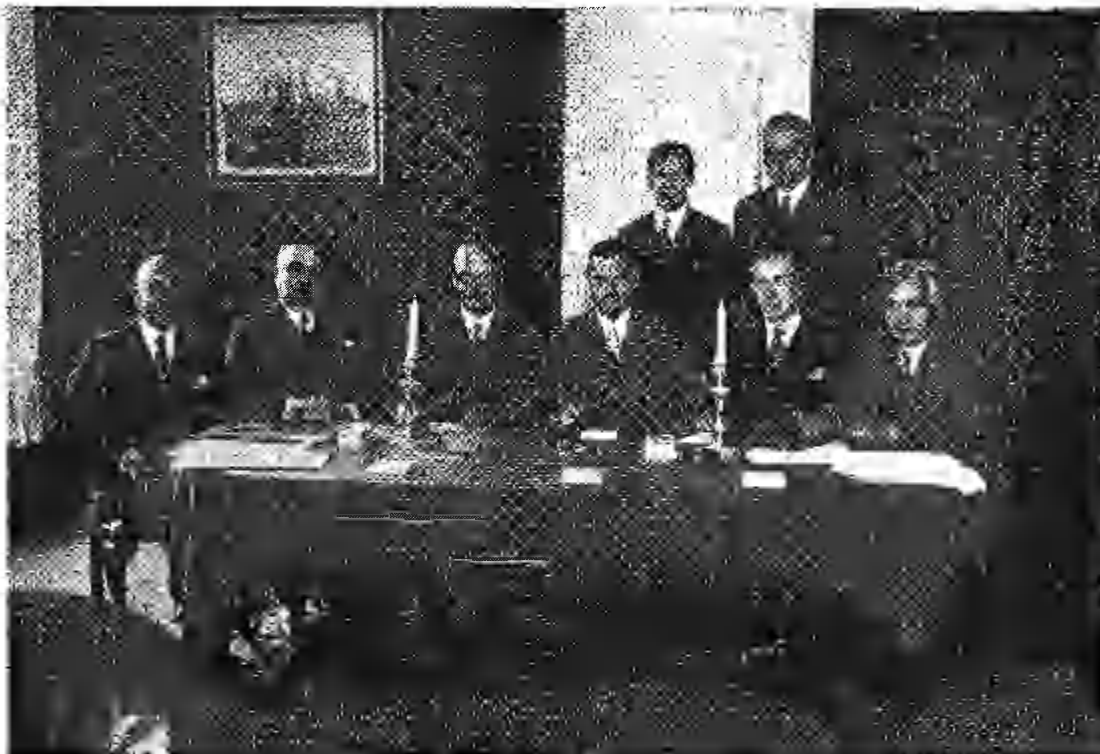
Lāti, Eesti ja Leedu koostöö ja sõprusleping.

Doma par Baltijas valstu savienību ir tikpat veca, kā Baltijas valstis pašas. Vairākkārt ir mēģināts stāties pie šīs domas realizēšanas un nav trūcis nopietnas gribas to panākt. Atskatoties atpakaļ uz ievērojamākiem posmiem šai Baltijas valstu vēsturiskā attīstības gaitā, mēs redzam, ka no sākuma Baltijas valstu sadarbības izveidošanā piedalījās visas Baltijas valstis, kuŗas pēc lielā pasaules kara atdalijušās no bijušās Krievijas impērijas. Tā, 1920. g. 30. augustā slēgtā Bulduru konferencē piedalījās: Latvija, Somija, Igaunija, Lietava un Polija. Bet tālāk mēs redzam, ka aiz ārējās un arī iekšējās politikas iemesliem dažas valstis atturas no sadarbības ar pārējām Baltijas valstīm; tā, Lietava 1922. g. 17. mar-

Idée Balti riikide liidust on sama vana, kui Balti riigid ise. Mitu korda on katsutud seda ideed teostada ning pole puudunud tõsist tahet seda saavutada. Vaadates tagasi tähtsaile ajajärkudele selles Balti riikide ajaloolises arenemiskäigus, näeme, et algul võtsid Balti riikide koostöö arendamisest osa kõik Balti riigid, mis pääle maailmasõja olid eraldanud endisest Vene impeeriumist. Nii, 30. augustil 1920. aastal võtsid Bulduri konverentsist osa Läti, Soome, Eesti, Leedu ja Poola. Aga edasi näeme, et välis- ja sisepoliitilisil põhjusil mõned riigid on tagasihoidlikud ja ei võta osa teiste Balti riikide koostööst; näiteks, Leedut ei ole enam konverentsil, mis peeti 17. märtsil 1922. aastal Varssavis. Sel konverentsil alla-

tā slēgtā Varšavas konferencē vairs nepiedalās. Šai konferencē parakstīto „Accord politique“ neapstiprina Somijas likumdošanas iestāde, ar ko tas krit. Ar to arī Somija attālinājās no aktīvas līdzdalības Baltijas valstu tuvināšanas darbībā. Beidzot tikai divas valstis — Latvija un Igaunija, uzticīgas iesāktam dar-

kirjutatud „Accord politique“ Soome seadusandlusasutis ei kinnita ning sellepärast ta kukkuski läbi. Sellega Soome loobus aktiivsest osavõtust Balti riikide lähendamise töös. Lõpuks ainult kaks riiki — Läti ja Eesti jäävad truuks alatud tööle ning sõlmivad omavahel 1. novembril 1923. aastal kaitselepingu, täiendades ja

Balt. valstu sapraš. un kopdarb. līguma parafēšanas sēde 29. aug. 34. g. Rīgā.
No kreisās: Ārl. min. admin.-jur. dep. direkt. L. Sēja, sūtn. Rīgā Vileišis, ig. ārl. vicemin. H. Laretejs, ārl. min. ģen. sekr. V. Munters, Lietavas ārl. min. polit. dep. dir. J. Urbšis, ig. sūtnis Rīgā K. Menning.

Balti riikide koostöölepingu parafeerimisistung Riias 29. augustil 1934. aastal.
Pahemalt: L. V. M. administr.-juriid. osak. direkt. K. L. Sēja, Leedu saadik Riias V. Vileišis, Eesti välisministri abi H. Laretei, L. V. M. kindralsekretär V. Munters, Leedu V. M. poliitilise osak. direkt. J. Urbšis, Eesti saadik Riias K. Menning.

bam, noslēdz savā starpā 1923. g. 1. novembrī aizsardzības līgumu, pastiprinot un izveidojot to 1934. g. 17. februārī „Savienības organizācijas līgumā“. Tā tad bija nostiprinājies un parādījis visu savu dzīves spēju Baltijas valstu Savienības kodols — Latvija un Igaunija — un, pretēji attālināšanās parādībai, ko mēs augstāk novērojām, varēja sākties no jauna

moodustades seda 17. veebruaril 1934. aastal „Liidu organisatsiooni lepinguks“. Nõnda oli tugevnenud ja tunnistanud oma elujõudu Balti riikide liidu süda — Läti ja Eesti — ning vastupidiselt eraldumise nähteile, mida nägine ülal, võis uuesti alata Balti riikide lähendamise ja tihedama koostöö protsess, kui tulid sellele ideele soodsamad olud rahvusvahelises ning ka

Baltijas valstu tuvināšanas un ciešākas kopdarbības process, rodoties šai idejai labvēlīgākiem apstākļiem starptautiskā forumā, kā arī Baltijas valstu iekšējā dzīvē. To paredzot un vēlēdamās pēc iespējas paslašināt savā starpā nodibināto kopdarbību, Latvija un Igaunija savā 1934. g. 17. februāra līgumā atstāja iespēju tam pievienoties arī trešām valstīm.

Un tiešām, jau š. g. 25. aprīlī Lietava sekoja šim netiešam aicinājumam un griezās pie Latvijas un Igaunijas ar priekšlikumu nodibināt starp šīm trim valstīm ciešāku kopdarbību.

Pēc sekmīgām sarunām tad arī minētās valstis noslēdza š. g. 12. septembrī politiskās saprašanās un sadarbības līgumu. Šis līgums atrada jo siltu atbalstu ne tikai līgumslēdzēju valstu sabiedriskā domā, bet arī visā Eiropā. Tas norāda uz to, ka pretešības un aizdomas, kas varbūt senāk pastāvēja pret Baltijas valstu savienības idejas realizēšanos, ir izgausušas. Neapstrīdams, ka tāda savienība atzīstama vienīgi par drošības un miera nostiprināšanas faktoru Eiropas ziemeļaustrumā un ar to arī visā Eiropā, kas nav vērsta ne pret vienu citu valsti.

Piegriežoties līguma saturam, mēs redzam, ka līguma pamatā liktas divas domas, divi centieni: Visupirms līgumslēdzējas valstis, slēdzot šo līgumu, dibinājas uz ciešo apņemšanos veicināt miera uzturēšanu un nodrošināšanu. Tālāk, lai saskaņotu savus miera centienus, šīs valstis atzīst vajadzību attīstīt sadarbību savā starpā, saskaņojot savu ārpolitiku Tautu Savienības pakta garā — un veicinot ciešāku saprašanos starp Baltijas valstīm (plašākā nozīmē).

Lai izvestu dzīvē šos pamatprincipus, visas trīs valdības apņemas saprasties kopējas nozīmes ārējās politikas jautājumos, sniedzot savstarpēju palīdzību, politiski-diplomātiskā ceļā, savos starptautiskos sakaros.

Šā nolūka izpildīšanai līgums nosaka vispirms triju valstu ārlietu ministru periodiskās konferences un diplomātisko un konsulāro pārstāvju, kā arī delegātu starptautiskās konferencēs, sadarbību piemērotā kontaktā. Tālāk līgums pa-

Balti riikide siseelus. Seda ettenāhes ja soovides laiendada omavahel arendatud koostööd nii kaugele, kui vähe võimalik, Lāti ja Eesti jätsid 17. veebruaril 1934. aastal sõlmitud lepingus võimaluse ühinemiseks ka kolmandaile riikidele.

Ja tõesti, juba 25. aprīlī kāesoleval aastal Leedu järgnes sellele kaudsele kutsele ning pööras Lāti ja Eesti poole ettepanekuga — luua tihedamat koostööd kolme riigi vahel.

Pärast tulemusterikkaid läbirääkimisi mainitud riigid sõlmisidki 12. septembril k. a. poliitilise koostöö ja sõpruslepingu. See leping leidis sooja vastukaja mitte ainult lepinguosaliste riikide seltskonnas, vaid kogu Euroopas. See tunnistas, et on kadunud vastolud ja kahtlused, mis, vöib-olla, olid senini Balti riikide liidu idee teostamise suhtes. On selge, et selline liit vöib olla ainult julgeoleku ja rahu kindlustajaks faktoriks Euroopa idaosas ning sellega ka kogu Euroopas ning et see liit ei ole sihitud teiste riikide vastu.

Pöörates täheľpanu lepingu sisule, näeme, et lepingu aluseks on kaks mõtet, kaks püuet: esiteks, lepinguosalisied riigid sõlmides selle lepingu, vötavad aluseks kindla tahte soodustada rahu alalhoidmist ja kindlustamist. Edasi, et kooskõlastada oma rahu püüdeid, need riigid tunnistavad vajadust arendada omavahel koostööd, kooskõlastades oma välispoliitikat Rahvasteliidu vaimus — ja soodustades tihedamat omavahelist arusaamist Balti riikide vahel (laiemas tähenduses).

Et viia ellu neid põhiprintsiipe, kõik kolm valitsust lubavad kokkuleppida ühiseis välispoliitilisis küsimusis, andes üksteisele poliitilist ja diplomaatilist abi oma rahvusvahelisis suhetes.

Selle eesmärgi teostamiseks lepingus on ettenähtud, esiteks, kolme riigi välisministrite perioodilised konverentsid ja diplomaatiliste ning konsulaaresindajate, kui ka delegaatide koostöö, olles kontaktis rahvusvahelistel konverentsidel. Edasi lepingus on ettenähtud, et lepinguosalisied riigid vahetavad sõlmitud lepingute teksti teiste riikidega ning korraldavad rahu teel ning õiguse ja õigluse vaimus kõik küsimused, mis vöiksid vastolus olla nende hu-

redz līgumslēdzēju valstīm apmainīties ar citām valstīm noslēgto līgumu tekstiem un nokārtot miera ceļā un taisnības un patiesības garā visus tos jautājumus, kas varētu radīt pretešības triju valstu starpā. Vēlreiz pastripojot apņemšanos veicināt Baltijas valstu tuvināšanos, līguma 7. pants paredz iespēju tam pievienoties trešām valstīm. Tādā kārtā, līgumam nenoslēdzoties iepretim citām valstīm, lieku reizi atzīmēts, ka tam nepiemīt kaut kādas agresivitātes pazīmes.

Ir dzirdētas balsis, kas norāda, ka līguma 3. pants stipri mazina visa līguma nozīmi, pielaižot specifiskās problēmas vienai no līgumslēdzējām valstīm, uz kurām neattieksies līguma saistības. Pret šādu uzskatu runā tas apstāklis, ko arī pareizi atzīmē Lietavas prese, ka nav iedomājams, ka viena no līgumslēdzēju valstīm sāktu kārtot savus specifiskus jautājumus, nepiegiežot vērību pārējo divu sabiedroto interesēm un kaitējot tām. Tādā gadījumā no vienošanās paliktu pāri tikai vēsturisks dokuments. Tam vēl varētu piebilst, ka katrs līgums, cik tālu ejošas saistības viņš arī neparedzētu, var saņiegt tāni sprastos mērķus tikai gadījumā, ja līgumslēdzējas puses tam pieiet ar vajadzīgo lojalitāti un nopietno gribu, kurām trūkstot vispilnīgākais līguma teksts vēl nedod garantiju par viņa labiem panākumiem. Šai gadījumā gan nav vietas tādām šaubām, ievērojot to nopietnību un nosvērtību, ar kuru visas trīs valstis piegājušas pie šī uzdevuma veikšanas, kā arī tos vēsturiski-politiskos reālos pamatus, uz kuriem balstas līgumslēdzēju valstu sadarbība. Visās trijās valstīs uz visnoteiktāko atzīta līguma nozīme, konsolidējot šo valstu politisko un arī saimniecisko stāvokli un ar to paceļot triju valstu svaru starptautiskā satiksmē.

Šāds atzinums pamudinās līgumslēdzēju valstis nākotnē vēl vairāk izveidot laimīgi uzsāktu darbu, paplašinot līgumā at-rasto sadarbības bāzi.

E. Vigrabs,
Baltijas valstu nodaļas vadītājs.

videga omavahel. Veel kord allakriipsutades soovi soodustada Balti riikide lähen-damist, lepingu 7. artikkel näeb ette võimaluse ühinemiseks ka kolmandatele riikidele. Nõnda on veel kord toonitatud, et Balti riikide leping ei piira neid suhetes teiste riikidega ning temal ei ole mingisuguseid agressiivseid eesmärke.

On kuuldud hääli, mis tunnistavad, et lepingu 3. artikkel tunduvat vähendavat kogu lepingu tähtsust, tunnustades erilaadseid probleeme ühele lepinguosalistest riikidest ning need probleemid moodustavad erandi kindlaksmääratud kohustustest. Sellise vaate vastu räägib asjajõlu, millest kirjutatakse ka Leedu ajakirjandus, et ei ole mõeldav, kui üks lepinguosalistest riikidest hakkaks korraldama oma erilisi küsimusi, tähelepanemata jättes teiste liitlaste huve ning võiks neile isegi kahju teha. Sellisel juhusel lepingust jääks üle ainult ajalooline dokument. Siin võiksime meie veel tähendada, et iga leping, kui kaugeleulatavaid sidemeid ka oma-le ette ei näeks, võib oma eesmärke saavutada ainult siis, kui lepinguosalised tahavad teda täita tarviliku lojaalsuse ja arusaamise tahtega, millede puududes kõige täielikum leping ei anna kindlustust tema häist tulemusist. Käesoleval juhusel küll ei ole aset sellisele kahtlusele, tähelepanne seda tõsidust ja hääd tahtmist, millega kõik kolm riiki asunud selle ülesande täitmisele, ning neid ajaloolisi ja poliitilisi reaalseid aluseid, milledele on ehitatud lepinguosaliste riikide koostöö. Kõik kolm riiki on tunnistanud lepingu suurt tähtsust, konsolideerides nende riikide poliitilist ja majanduslikku seisukorda ning sellega tõstes kolme riigi kaalu rahvusvahelises läbikäimises.

Selline tunnusust aitab lepinguosalisi riike tulevikus veel rohkem väljaarendada õnnelikult alatud tööd, laiendades lepingus ettenähtud koostöö baasi.

E. Vigrabs,
V. M. Balti riikide osakonna
juhataja.

Senas tekas — jauni meklējumi.

Vanad rajad — uued otsimised.

Spirgts nacionālisma vējš, cēlies no Eiropas mūžīguma, ir sācis pūst un līdzī loka arī mūsu tautas koka nevīstošo zaļumu. Nacionālisms ir vārds, kas tautu mutēs tagad spārno pār zemēm. Un cilvēki, kuŗu dabā jau no laika gala ir cerēt un ieteikties pēc labākas rītdienas, ar visas savas ticības un gara spēku pieķeras šai idejai un tic par šīs labākās rītdienas atnākšanu. Nacionālisms, kas nav tikai etnogrāfisks un kultūrāls, bet arī politisks jēdziens, liek mums apstiprināt, liek mums atrast pašiem sevi. Viņš liek mums pasacīt, ka pirmām kārtām mēs esam latvieši, igauni un t. t. un tikai tad luterāņi, katoļi, pareizticīgi, kaimiņi, tirgotāji un jūrnieki. Šis politiskais nacionālisms tiecas ielieties konkrētās formās, zīmējoties uz valsti un sabiedriskās dzīves iekārtu. Tas nozīmē to, ka mēs katrs cenšamies radīt savā zemē valsts iekārtu un dzīves apstākļus, kuŗi būtu tipiski igauniski, vai latviski, mūsu dzīves straume meklē paliekošus, mūžīgus un dziļus krastus. Pazīdami savas tautas piederīgo savrūpo dabu, aso, šķautnaino un nepiekāpīgo individualitāti, mēs negribam to spilēt iekšā kādos izdomātos vai neeksistējošos teorijas rāmjos, bet gribam, lai no mums taptu tie, kam jātop.

Tie ir jaunie, šī laika meklējumi, kam pieder jauno ļaužu jūsma un veco vīru saprāts; es domāju, ka tā tas ir uz ziemeļiem un dienvidiem no Valkas.

Pa visvecākām tekām mūsu zemēs ir staigājusi brīvība. Vēl šodien mēs viņu augsti cienam, bet mūsu dienu brīvības jēdziens ir savienots ar nemitīgu pūlēšanos un upuŗu rindu tautas un valsts labā. Sapņi par savas tautas un zemes varenību un viņas cildenumu mūsu ziemeļnieku raksturs cenšas kalt granītā un īstenībā. Mūsu jaunatne jūtas pietiekoši spēcīga un varonīga, lai noraidītu visu, kas stājas ceļā tautas augšanai un uz priekšu iešanai.

Vārskē rahvusluse tuul, tulles Euroopa igavikust, on hakanud puhuma ja painutab ka meie rahvapuu nārtsimata, rohelisi oksi. Rahvuslus on sõna, mis praegu lendab üle kõikide rahvaste ja maade. Ning inimesed, kellede iseloomus juba ürgvanast ajast on tahe loota ja püüda parema tuleviku järele, kogu oma usuga ja vaimu jõuga haaravad kinni sellest ideest ja usuvad, et kord siiski tuleb see parem tulevik. Rahvuslus, mis ei ole ainult etnograafiline ja kultuuriline, vaid ka poliitiline mõiste, sunnib meid tunnustama ja leidma iseenest. Ta sunnib meid ütleva, et esiteks oleme lätlased, eestlased ja nõnda edasi, ning ainult siis luterlased, katoliiklased, õigeusulised, naabrid, kaupmehed ja mere-mehed. See poliitiline rahvuslus püüab leida uusi vorme riigikorrale ja seltskondliku elu korraldusele. Tähendab, meie igaüks püüame luua omas riigis riigikorda ja olusid, mis oleksid tüübiliselt eestipärased või lätipärased, meie elu vool otsib jäädavaid, igavesi ja sügavaid kaldaid. Tundes oma rahvaliikmete omapärast iseloomu, teravat, järeleandmata individualiteeti, meie ei taha vinnata teda mõninga väljamõeldud või mitteoleva teooria raamidesse, vaid tahame, et ta saaks selleks, milleks ta peab saama.

Need on uued praeguse aja otsimised, milledele pühendavad noored oma vaimus-tuse ja vanad oma aru. Ma arvan, et nõnda see on nii põhja- kui lõunapool Valgast.

Kõige vanemail radadel meie mail on käinud vabadus. Veel tänapäev meie hindame teda kõrgelt, aga meie päevade vabaduse mõiste on ühendatud igavese tööga ja ohvrite reaga rahva ja riigi hääks, ning tema ilu püüab meie põhjalaste iseloom raiuda kivisse ja ellu. Meie noorsugu tunneb ennast küllalt jõulisena ja sangarlikuna, et kõrvaldada teelt kõike, mis on ees meie rahva kasvamisele ja edasipüüdmisele.

Tagad Igaunijā un Latvijā ir valdības, aiz kurām stāv visa tauta. Šo valdību priekšgalā ir vīri, isti savas tēvu zemes dēli, kuŗi no tautas nākdami saprot un izjūt viņas patiesās vajadzības un prot šīs vajadzības saskaņot ar valsti vadošām lielajām domām un idejām. Mēs varam sacīt, ka mūsu valsts iekārtas tagadējā gara būtība ir isti latviska un tāpat Igaunijā — igauniska. Viņa ir veidota pēc savas tautas un zemes sejas un līdzības.

Jūsmodami ilgus gadus par visu, kas nebija no mūsu zemes nācis, mēs bijām paraduši saukties, ne tikai saukties, bet arī bijām — progresīvi, īstenībā tādi, kas atrāvušies no savas zemes gara un vajadzībām. Tagad būsim lepni, ja ne vairāk, tad kādu laiku uz to, ka esam konservatīvi, tas ir tādi, kuŗi atzīst vecu vēsturisko lietu un notikumu patiesību. Tās ir senās tekas un atkal jaunie meklējumi.

Mūsu nacionālisms ir dziļi cilvēcis. Apstiprinādami paši sevi, tas ir skaidri un atklāti apliecinādami savu tautiskumu, mēs tādā kārtā apliecinām arī to, ka mēs esam cilvēki, kas nav egoisti, bet kuŗiem neviens nevar noliegt, ne atņemt, ne apstrīdēt viņu tiesības uz pašnoteikšanos. Mēs atzīstam, ka mūsu tauta mums ir viss, tā ir zeme, kuŗā mēs augam un veidojamies, tikai savā tautā un caur viņu mēs varam pakalpot cilvēcei, mēs varam radīt darbus un vērtības, kam paliekoša nozīme un kuŗu labumus bauda ne tikai manas tautas piederīgie, bet visa cilvēce.

No tā iziet mūsu cenšanās un griba darīt savu tautu spēcīgāku saimnieciski un garīgi. Mēs meklējam un radām apstākļus savā valstī, kuŗa nav mums mērķis, bet līdzeklis tautas augšanai; apstākļus, kuŗi nodrošina tautas veselīgās augšanas tieksmes. Ja mēs runājam par bruņošanos uz sauszemes un jūras, ja mēs savu jaunatni audzinām arī militārā garā, ja mēs prasām no saviem pilsoņiem, lai tie būtu katrs savas tēvuzemes karavīrs, tad neviens nevar pasacīt un mums pārmet, ka mēs to darām agresīvos nolūkos. — Mēs tikai gribam aiz-

Praegu on Lätis ja Eestis valitsused, kellede poolt seisab kogu rahvas. Nende valitsuste eesotsas on mehed, õiged oma isamaa pojad, kes rahva seast tulles saavad aru ja tunnevad tema vajadusi ja kes oskavad neid vajadusi kooskõlastada riiki juhtivate suurte mõtete ja ideedega. Meie võime ütelda, et meie riigikorra praeguse vaimu iseloom on sügavalt lätipärane ja Eestis eestipärane. Ta on moodustatud oma rahvale ja maale sarnaseks. Pikki aastaid olles vaimustatud kõigest, mis ei olnud pärit meie maast, olime harjunud nimetama ennast, mitte ainult nimetama, vaid olimegi — progressiivsed, säärased, kes läinud kaugele oma maa vaimust ja vajadusist. Olgem nüüd uhked, kui mitte rohkem, siis lühikest aega selle üle, et oleme konservatiivsed, see on säärased, kes tunnustavad vanade ajalooliste aegade ja sündmuste tõtt. Need on vanad rajad ja jälle uued otsimised.

Meie rahvuslus on sügavalt inimlik. Tunnustades iseennast, see on, selgelt ja avalikult kinnitades oma rahvuslust, meie tunnustame nõnda ka seda, et oleme inimesed, inimesed, kes ei ole egoistid, kuid kelledele keegi ei või ära keelata, ega ära võtta nende õigusi enesemääramiseks. Meie tunnustame, et meie rahvas on meile kõik, see on maa, kus meie kasvame ja areneame, ainult oma rahva hulgas ja tema kaudu meie võime olla kasulikud ka inimkonnale ning võime luua väärtusi ja töid, millel jäädav väärtus ja millede häädusi kasutavad ka teiste rahvaste liikmed, kogu inimkond.

Sellest lähtub meie püüe ja tahe teha oma rahvast jõukamaks majanduslikult ja vaimliselt. Meie otsime ja loome olusid oma riigis, mis meile ei ole eesmärgiks, vaid abinõu rahva kasvamiseks, olusid, mis kindlustavad rahvale terve kasvamise püüdeid. Kui meie räägime relvastumisest maal ja merel, kui meie kasvatame oma noorsoo sõjavaimus, kui meie nõuame oma kaaskodanikelt, et nad igaüks oleksid oma isamaa sõdurid, siis keegi ei või meile ütelda, et meie teeme seda agressiivseil põhjusil. — Meie tahame ainult kaitseda ja valvata seda, mis on meie oma. Rahva loomulik mõistus, mis on ka see samane

stāvēt un pasargāt to, kas ir mūsējais. Tautas veselīgais saprāts, kas arī ir šis pats nacionālais, atzīst, ka mums jābūt stipriem un aizsargātiem nevis tamdēļ, ka mēs bitos kara, bet ka mūsu ģeogrāfiskais stāvoklis un mūsu valstu apmēri liek mums meklēt draugus. Un ja mēs būsim stipra valsts, tad mūsu draudzību katrs turēs par vērtīgu ieguvumu un biedrodamies ar līdzīgi stipriem kaimiņiem mēs spēsim nodrošināt nākotni, nākotni, no kuras tauta gaida savu cerību piepildīšanos.

Šī atziņa ir bijusi tā, kas mūs soli pa solim ir tuvinājusi Baltijas valstu savienībai. Valdība Igaunijā un Latvijā ir ķērusies pie tādu mērķu nospraušanas un piepildīšanas, kuri prasa gadu desmitiem ilga un plānveidīga darba, ko paveiks paaudzes, kuras dzīvos pēc mums. Bet lai šie darba darītāji un veicēji būtu labi sagatavoti, valdība gādā par savas jaunatnes valstisku audzināšanu. Šī laika uzskats ir, ka jaunatnes audzināšana nav vis privāta, bet gan svarīga valsts lieta, jo patiesi piedzīvojumi mums mācījuši, ka dzīve nepadodas izdomātām, neeksistējošām teorijām, bet stipri vien līdzinās pašiem cilvēkiem, kādi ir šī laika nesēji. Saprastdami vecu veco aptiesību, ka tauta top liela, ja viņa dzīvo satiksmē ar cildeniem gariem un viņa top varonīga, ja viņa godā savus dzīvos un mirušos varoņus, mēs cenšamies arī jaunatnē attīstīt un ieaudzināt personību cienīšanas garu.

Vēstures gājieni pagātnē mūsu tautām ir tā skola, kurā mēs esam mācījušies atziņu par savas tautas mūžīgumu, jo visvecākās grāmatas, teikas un dziesmas stāsta par kaimiņu tautām pie Baltijas jūras, kuras šeit ienākušas un nometušās uz dzīvi nemināmos laikos. Šis zemes un jūras klimats no mums ir veidojis mūsu cietās ziemeļnieku dabas un individuālo patstāvību, kuru pazīst tālu aiz mūsu zemes robežām. Senās ciņas, uzvaras un zaudējumi mūs ir ciešām un neredzamām saitēm sasaistījušas ar šīs zemes dzīvajiem un mirušajiem un pagātnes mantojums ir nēmis mums solījumu — dzīvot, cīnīties un strādāt šīs

rahvuslus, tunnustab, et meie peame olema jõulised ja kaitstud mitte sellepärast, et meie kardaks sõda, vaid sellepärast, et meie geograafiline asend ja meie riikide väike pindala sunnib meid otsima sõpru. Ning kui meie oleme jõulised, siis peab igaüks meie sõprust väärtuslikuks saavutuseks ja olles sõbralikud sama tugevate naabritega, meie saame kindlustada oma tulevikku, tulevikku, millest rahvad ootavad oma lootuste täideminekut.

See teadmine on olnud see, mis viis meid samm sammu järel Balti riikide liiduni. Valitsused Lätis ja Eestis on alanud selliste eesmärkide püstitamist ja elluviimist, mis nõuavad aastakümneid kestvat plaanikindlat tööd, mida saadavad täide need, kes elavad pärast meid. Et need töötegjad oleksid hästi ettevalmistatud, hoolitseb riik oma noorsoo riiklikust kasvatamisest. Praeguse aja vaade on, et noorsoo kasvatamine ei ole eraasi, vaid tähtis riiklik ülesanne, kuna kogemused on meile õpetanud, et elu ei allu väljamõeldud (mitteeksisteerivale) teooriaile, vaid ta tundub vald sarnaneb inimestele, kes on selle aja kandjaiks. Arusaades igivanast tõest, et rahvas saab siis suureks, kui temas elavad suured mehed, ta saab tubliks, kui ta on läbikäimises tublide inimestega ja ta saab sangarlikuks, kui ta austab oma elavaid ja surnuid kangelasi, — meie püüame ka noorsoos arendada isiku austamise vaimu.

Ajaloo käigud minevikus on meie rahvastele see kool, milles meie oleme õppinud ja saanud tunnustuse oma rahva iga-vikusest, kuna vanimad raamatud, muinashjutud ja rahvalaulud jutustavad naaberahvastest Läänemere ümber, kes tulnud siia ja asunud elama ürgvanal ajal. Selle maa ja mere kliima on moodustanud meie kindla põhjalaste iseloomu ja individuaalse iseseisvuse, mis on tuntud kangel üle meie maa piiride. Muistsed võitlused, võidud ja kaotused on köitnud meid nägemata sidemetega selle maa elanikega ja surnutega ning mineviku pärandus on võtnud meilt lubaduse — elada, võidelda ja töötada selle maa kasuks. Meie ei tohi siin midagi unustada ega kõrvale jätta meie mineviku pärast. Unistusi rahva võimsusest ja suuruselt meie iseloom ja

zemes labā. Nekā mēs te nevaram aizmirst, ne pamest šīs pašas pagātnes dēļ. Savus sapņus par tautas varenumu un lielumu mūsu raksturs un tikumi kaļ īstenībā. Igaunija un Latvija ir priecīgas uzsākt ceļu, kas ved viņas pretim nākamībai, kuŗa ir labklājības un draudzības apspidēta.

E. Eisbergs,

L. iekšlietu min. propagandas
daļas jaunatnes lietu pārzinis.

voorused muudavad tegelikuks eluks. Eesti ja Läti on rõõmsad alates teed, mis viib neid vastu tulevikule, mis on hääkäekäigu ja sõpruse valguses.

E. Eisbergs,

Sisemin. propagandaosak. noorsoo
asjade juhataja.

Vēl par Baltijas tautu satiksmes valodu.

Veel Balti rokwasti lābikāimise keelest.

Iepriekšējā „Mēnešraksta“ numurā trīs autori apskatījuši jautājumu, kādai vajadzētu būt Baltijas tautu savstarpējās satiksmes valodai. Prof. E. Blese par piemērotāko uzskata franču valodu, kā tagad Eiropā visizplatītāko valodu, bet abi pārējie autori, N. Malta un O. Nonācs, aizstāv angļu valodu.

Ir tiesa, ka visās Baltijas valstīs, kas nodibinātas uz bijušās Krievijas teritorijas, tagad notiek pārorientēšanās, visur meklē jaunus virzienus un mērķus, kā tīri saimnieciskās, tā arī kultūras nozarēs. Bet vai tagadējais laiks, kad viss notiek zem zināmiem noskaņojumiem un iespaidiem, ir piemērots, lai radītu galīgus lēmumus un izstrādātu kultūras plānus ilgākam laikam, par to var šaubīties. Un tādēļ jāšaubās arī par to, vai viena vai otra no augšminētajām valodām pēc pāris desmit gadiem būs kaut vai mūsu intelligencē tik pazīstama, ka ar viņas palīdzību varēs iztikt tikpat viegli, kā tagadējā paaudze ar vācu vai krievu valodu.

Prof. E. Blese uzsver to franču valodas priekšrocību, ka šo valodu ir mācījusies mūsu tagadējā sabiedrisko darbinieku paaudze jau vidusskolās. Bet varbūt cienītais autors atcerēsies, cik lielas bija viņa zināšanās franču valodā pēc vidusskolas beigšanas. Praktiskā dzīve rāda, ka vidusskolās nav iespējams piesavināties valodu, mācoties to kā priekšmetu, un nevis kā mācības valodu, kā piemēram

Eelmises „Mēnešraksts”i“ numbris on kolmi autorit käsitanud küsimust, missugane peaks olema tulevane Balti rahvaste lābikāimise keel.

Kui prof. E. Blese peab solleks kõige sündsamana prantsusekeelt. kui praegu Euroopas enam levinuu keelt, siis poolkivad koks teist autorit, N. Malta ja O. Nonācs, inglisekeelt.

On õige, et kõikides Balti riikides, mis on loodud endisel Vānema pinnal, praegu kāib ūmber orienteerum, ne, igal pool otsitakse uusi sihte ja suune nii puhtmajanduslikkudel kui ka kultuurilisel aladel. Kuid kas praegune aeg, kus tomitakse teatud meeolude ja mõjutuste all, on küllalt kohane selleks, et luua lõpulikke tõekspidamisi ja töötada välja kultuurilisi kavasid kaugema tuleviku jaoks, selle juures võib kahelda. Ja sellepärast võib kahelda ka selle juures, kas kumbki ülalmainitud keeltest paarikümne aasta pärast on meie intelligentsiski sedavõrd kodused, et nende varal võidakse asju ajada takistatamatult, nagu seda teeb meie praegune põlv saksa või vene keeles.

Prof. E. Blese põhjendab prantsusekeele paremusi sellega, et seda keelt on õppinud meie praegune tegelaskond juba keskkoolis.

Kuid vist tuletab ka lugupeetav autorise meelde kui suured olid tema prantsusekeele võimed keskkooli lõpetamisel. Praktika näitab, et võõrkeelt meie keskkoolides

agrāk iemācījās krievu valodu. Vismaz krievu laika vidusskolu audzēkņi nevarēja skolā iemācīties ne franču, nedz vācu valodu. Un ja tagad Latvijas un Igaunijas sabiedrībā atrodami cilvēki, kas brīvi runā franču valodu, tad gan pateicoties viņu pašu enerģijai un pūlēm, ko viņi ziedojuši, pēc vidusskolas beigšanas, lai piesavinatos šo svešvalodu. Vācu valodas pratēju samērā liels skaits izskaidrojams ar to, ka šo valodu agrāk dzirdēja uz katra soļa, jo, neprotot šo valodu, vēl pirms divdesmitpieciem gadiem bija grūti iztikt pat veikalos un restorānos.

Bet ja vērojam to jaunatni, kas ir mācījusies mūsu patstāvības laika vidusskolās, tad jāatzīst, ka viņu valodu zināšanas ir vēl vajākas kā vecākai paaudzei. Neraugoties pat uz to, ka pret vācu valodu ir nostājusies kā sabiedrība, tā arī politiskās aprindas, šī valoda mūsu jaunatnē izplatījusies daudz labāk kā franču vai angļu valoda. Un tas atkal tikai tādēļ, ka to dzird un ar to jāsadurās uz katra soļa. Latvijas jaunais skolu likums paredz par obligātorisko svešvalodu kā pamatskolā, tā vidusskolā angļu valodu. Varbūt, ka lietojot šādu sistēmu varēs angļu valodu labāk iemācīties un to lietot nākotnē kā satiksmes valodu. Bet to tomēr varbūt varēs tikai tie, kas būs beiguši vidusskolas kursu. No pamatskolu absolventiem to pašu gaidīt tomēr būtu par daudz.

Igaunijas jaunais skolu likums vispār neparedz pamatskolās svešvalodas mācīšanu. Svešvalodas var tur mācīties tikai kā neobligātorisku priekšmetu. Bet nopietna neobligātorisko svešvalodu mācīšanās ir iespējama tikai pilsētās. Jābaidās, ka lauku pamatskolās svešvalodas pavisam izzudīs. Vismaz vidusskolās ar to nevar rēķināties, un tām jāsāk svešvalodu mācīšana no sākuma. Un ja arī Igaunijā patlaban valda tāds noskaņojums, ka vidusskolu liels vairums izvēlas par pirmo svešvalodu angļu, tomēr nav garantijas, ka šo valodu skolnieki iemācīsies labāk, kā vācu, kas ir otrā svešvaloda. Jo angļu valodu skolu audzēkņi dzird tikai angļu valodas stundā, bet vācu valodu arī ārpus skolas, kas neatvairāmi iespaido šīs

õppeainena, mitte õppekeelena, nagu näit. venekeelt, ei ole suudetud kuigi põhjalikult ära õppida. Vähemalt ei suutnud veneaegsed keskkooli õpilased koolis omandada ei prantsuse- ega saksakeelt. Ja kui praegu nii Läti kui Eesti seltskonnas leidub tegelasi, kes suudavad väljenduda prantsuskeeles, siis tänu nende eneste energiale ja hoolele, mis nad on pühendanud selle keele õppimisele pärast keskkooli. Saksakeele oskajate märksa suurem hulk on tingitud sellest, et seda keelt kuuldi igal sammul, et ilma selle keele oskusega veel paarikümne viie aasta eest oli raske läbi saada paremas kaupluses või restoranis.

Kui aga vaatleme seda noorsugu, kes on õppinud omariiklikkudes keskkoolides, siis peame tunnistama, et nende võõrkeelte oskus on palju nõrgem vanema põlve oskusest. Vaatamata isegi sellele, et saksakeele vastu on oldud seltskonnas ja poliitilistes ringkondades, on see keel meie noorsoo keskel levinud paremini kui prantsuse või ingliskeel. Ja seda jällegi seepärast, et seda keelt kuuldakse ja sellega kokkupuutatakse igal sammul.

Läti uus kooliseadus on määranud sunduslikuks võõrkeeleks nii algkoolis kui ka keskkoolis ingliskeele. Võib olla, et sarnase süsteemi juures suudetakse paremini ingliskeelt ära õppida ja seda keelt tulevikus läbikäimise vahendina tarvitada. Kuid siiski vast ainult nende poolt, kes keskkooli kursuse lõpetavad. Algkooli lõpetajatelt seda loota oleks siiski liig palju.

Eesti uus kooliseadus ei näe üldse algkoolis võõrkeele õpetamist ette sundusliku õppeainena. Võõrkeelt võidakse õpetada ainult vabatahtliku õppeainena. Kuid vabatahtlik võõrkeelte õpetamine on mõeldav tõsisemalt ainult linnades. Maal on karta, et võõrkeel algkoolist hoopis kaob. Igatahes ei saa keskkoolis sellega arvestada ja peavad algama võõrkeelte õpetamist peale algusest. Ja kui ka Eestis valitsevate meeolude tõttu on suures enamikus keskkoolidest määratud esimese võõrkeelena ingliskeel, ei ole siingi garantiid selles, et see keel õpitakse ära paremini kui saksakeel teise võõrkeelena. Sest ingliskeelt kuulevad õpilased ainult ingliskeele

valodas piesavināšanos un dod iespēju to lietot dzīvē.

Bet Lietuvā angļu valodu pat vidusskolās mācās vismazāk. Varbūt, ka arī tur izdos skolu reformas likumu un pirmo vietu dos angļu valodai, bet jāievēro tas, ka tur valda tādi paši apstākļi, kā Latvijā un Igaunijā un kas ikdienišķajā satiksmē dod priekšroku vācu valodai.

Es negribu runāt pretī pašlaik valdošajam noskaņojumam Baltijas valstu valdību aprindās, kas atzīst par savu pienākumu noteikt par satiksmes valodu nākotnē kādu no tālāko Eiropas tautu valodām, bet nevaru arī neizteikt šaubas, vai šie centieni dos kādus panākumus.

Viena lieta ir katrā ziņā skaidra: ja arī vidusskolu, resp. ģimnaziju absolventiem izdotos iemācīties angļu valodu tik labi, ka viņi varētu šo valodu brīvi lietot ikdienišķajā satiksmē, par plašāku tautas slāņu satiksmes valodu nekad nevar kļūt ne franču, ne angļu valoda. Tāpat ir skaidrs, ka kaimiņu savstarpējā satiksme neaprobežosies tikai ar izglītoto aprindu sanāksmēm. Arī zemniekam, rokpelnim un mazam tirgotājam jāsatiekas ar savu kaimiņu tautu, un te tiem nepalīdzēs nekādas izglītoto aprindu franču vai angļu valodu zināšanas.

Te nevar līdzēt nekas cits, kā tikai kaimiņa valodas prašana. Par nožēlošanu mūsu valdības aprindās šai praktiskajai vajadzībai līdz šim pievērsušas ļoti mazu ievērību. Kaut gan noslēdzot Latvijas-Igaunijas skolu konvenciju, ir izteikta vēlšanās, lai pierobežas skolās iekārtotu kaimiņu valodas mācību, par šī priekšlikuma izvešanu dzīvē nav dzirdāms ne viena, ne otrā valstī. Tas tomēr būtu ļoti praktisks un nepieciešams solis, lai uzlabotu kaimiņu attiecības un lai iepazītos ar viņu kultūras dzīvi.

Tomēr ne tikai tas, bet arī Latvijas-Igaunijas un Igaunijas-Latvijas biedrību apspriedēs ierosinātais jautājums par kaimiņu valodu katedru nodibināšanu Rīgas un Tartu augstskolās nav ticis tālāk par labo vēlēšanos. Vai tiešām te nevarētu ziedot dažus tūkstošus latu vai kroonu, lai samaksātu algu vienam lektoram vai docentam katrā augstskolā? Vai var-

tunnis, saksakeelt aga ka väljaspool kooli, mis paratamatult mõjub saksa keele õppimisele ja annab võimalusi selle tarvitamiseks.

Leedus aga on ingliskeel praegu ka keskkoolides kõige vähem tarvitusel. Või olla, et ka sāl teostatakse kooli reformi ja seatakse esikohale ingliskeel, kuid peab oletama ka sāl samu põhjuseid, mis valitsevad Lātis ja Eestiski ning mis igapäevases lābikāimises tōstavad esile saksakeele.

Ei taha vaielda vastu praegu valitsevatele meeleoludele Baltimaade valitsusringkondades, mis seavad omaks ūlesandeks luua tuleviku lābikāimise keelteks kaugemaid Euroopa keeli. Kuid ei saa ka jātta kahtlusi esile toomata, kas need kavatsused annavad tulemusi.

Igatahes on ūks asi selge: kui ka keskkooli resp. ģimnaasiumi lōpetajail peaks korda minema ingliskeele õppimine sedavōrd, et nad seda keelt suudavad tarvitada igapāevases lābikāimises, laiemate rahvahulkade lābikāimise keeleks ei vōi saada kunagi inglīs vōi prantsusekeel. Et aga naabrite vaheline lābikāimine ei saa piirduda ainult haritud kihtide lābikāimisega, un samuti selge. Ka talupidajal, kāsītōlīsel ja vāīksel kaupmehel on tarvidus lābikāia oma naaberrahvaga, ja siin ei aita mitte haritud kihtide inglīse vōi prantsuskeele oskus.

Siin ei aita muu keel, kui naabri keele āra õppimine. Kahjuks on meie valitsusringkondades sellele praktilīsele vajadusele seni pōōrdud liig vāhe tāhelpanu.

Kuigi Lāti - Eesti koolikonventsiooni sōlmimise puhul on avaldatud soovi, et piirāārsetes koolides seataks sisse naabrikeele ōpetamine, ei ole selle soovi teostamisest kummalgi pool midagi kuulda. Ometi oleks see vāga praktilīne ja vajalik naabritega lābikāimise hōlbustamiseks ja nende kultuuriga tutvumiseks.

Kuid mitte ainult see, vaid ka Lāti-Eesti ja Eesti-Lāti ūhingute nōupīdamistel algatatud Riia ja Tartu ūlikoolide juures naaberkeelte ōpetoolīde loomine pole jōudnud kaugemale hāādest soovīdest. Kas tōesti ei leīdu selleks mōnda tuhandet latti vōi krooni, et maksta palku ūhelegi lektorīle

būt nav attiecīgu mācības spēku, kas varētu pildīt šos pienākumus?

Ja mums nav naudas šādai vajadzībai, tad tā ir bēdīga liecība par mūsu savienību un draudzības līgumiem, bet ja nav mācības spēku, tad ir pēdējais laiks, lai tos sagatavotu. Jo būtu ļoti nepatīkami, ka kaimiņi runātu viens par otra kultūru un valodu angļu vai franču valodā.

A. Kask,

Igaunijas-Latvijas biedrības
vicepriekšsēdētājs.

või dotsendile kummagis ülikoolis? Või ei leidu vastavaid inimesi, kes võiksid täita neid kohustusi?

Kui meil ei leidu selleks raha, siis on see kurb tunnistus meie liidust ja sõpruslepingutest, kui aga ei leidu inimesi, siis on viimane aeg sarnaste inimeste ettevalmistamiseks. Sest oleks väga piinlik, kui hakataks naabrite kultuurist ja keeltest kõnelema inglise või prantsuse keeles.

A. Kask,

Eesti-Läti Ühingu abiesimees.

Igaunu un latviešu attiecības presē. Eestlaste ja lätlaste wahekorrad ajakirjanduses.

Ja salīdzinam igauņu un latviešu attiecības, cik tālu tās atspoguļojas mūsdienu presē, ar to stāvokli, kāds bija gadus 50, 60 un vēl vairāk atpakaļ, tad ir iemesls patiesi smagām pārdomām. Toreiz, igauņu nacionālās žurnalistikas nodibinātāja I. Jansena, igauņu dedzīgā tautībnieka K. Jakobsona un latviešu nacionālās atmodas celmlauža Krišjāņa Valdemāra laikā bija vieta ne tikai kopēju nacionālu ideju un kopēju saimniecisku mērķu sludināšanai un neatlaidīgai propagandēšanai, bet Jansena jun. laikā, pagājušā g. s. astoņdesmitos gados, abu tautu interešu un mērķu kopība izteicās pat kopēja dienas laikraksta izdošanā. Tagad skatīti kā brīnums fakts, ka pusgadu simteni atpakaļ Tallinnā ir iznācis dienas laikraksts, latviešu un igauņu tautas kopēju interešu aizstāvēšanai; izliekas gluži neticami, ka jau astoņdesmitos gados Rīgā ir iznācis dienas laikraksts, kuram izdevējs ir bijis latvietis (Fr. Grosvalds) un redaktors igauņis (cand. phil. H. Jansens). Šī laikraksta komitei uzrāda tādu nacionālo interešu kopības izpratni, ka liekas — igauņu un latviešu tautas ir uzskatītas kā viens vesels organisms, kura attīstība prasa vienādu aizsardzību un vienādu kopšanu.

Pa tam jau abas šīs nācijas ir izveidojušās par patstāvīgiem valsts organismiem. Liekas, savos pamatos viņu attiecību būtībā nekas nav mainījies un nekas

Kui vördleme eestlaste ja lätlaste wahekordi, kuivõrd nad peegelduvad meie-aja ajakirjanduses, selle seisukorraga, miline oli umbes 50—60 või veel rohkem aastaid tagasi, siis on põhjus tõsiseks järelemõtlemiseks. Siis, Eesti rahvusliku ajakirjanduse asutaja J. Jannsen'i, Eesti tulise rahvuslase K. Jakobson'i ja lätlaste rahvusliku ärkamise tegelase Krišjani Valdemar'i ajal oli koht mitte ainult rahvuslike ideede ja ühiste majanduslike eesmärkide kuulutamisel ja järeлјātmatul propageerimisel, vaid Jannsen'i jun. ajal väljendus mõlema rahva huvide ja püüete ühtlus isegi ühise päevalehe väljaandmises. Nüüd kõlab peagu imena asjaolu, et poolsajandit tagasi Tallinnas on ilmunud ajaleht läti ja eesti rahva ühiste huvide kaitsmiseks. Näib, et ei võiks uskudagi, et juba kaheksakümnendail aastail Riias on ilmunud päevaleht, mille väljaandjaks oli lätlane (Fr. Grosvalds) ja toimetajaks eestlane (cand. phil. H. Jannsen). Selle ajalehe komplektid näitavad sellist rahvuslike huvide ühtluse tunnet, et näib — eesti ja läti rahvaid on peetud üheks tervikuks organismiks, mille arenemine nõuab ühesugist kaitsmist ja ühesugust hoolitsemist.

Nüüd on mõlemad rahvad arenenud iseseisvaks riigi organismideks. Näib, et omil alusil nende suhetes vahepääle ei oleks midagi muutunud ning et midagi ei võikski muutuda. Hoopis teisiti, riiklik iseseisvus peidab eneses suuremat enesekaitse riski,

nevarētu mainīties. Gluži otrādi, valstiska patstāvība sevī slēpj lielāku pašaisargāšanās risku, kāda nebija tad, kad abas tautas atradās citas varas aizbildniecībā, un šim stāvoklim savstarpējās solidaritātes apziņu vajadzētu padarīt vēl stiprāku. Bet kultūrvēsturnieks pēc nākošiem piecdesmit gadiem mūsdienu preses komplektos no šīs solidaritātes apziņas atradīs stipri maz, vai vismaz atdurusies uz ļoti pārsteidzošām parādībām.

Latvijas - Igaunijas biedrības „Mēnešraksta” redakcijas kollēģijas sēdē reiz nolēma, ka būtu lietderīgi laiku pa laikam žurnālā sniegt atskatu par latviešu un igauņu preses savstarpējām attiecībām, par kopējiem jautājumiem, kuŗiem abu tautu prese pieskarās un kuŗus pārrunā, kā arī par šīs pārrunas veidu. Jāsaka, ka augšējo lēmumu pildīt patlaban nav nekāds patikams ierosinošs darbs. Ja met skatu uz pēdējo triju - četru mēnešu avižu komplektiem, tad tur diezgan grūti atrast kaut ko tādu, kas par abu tautu attiecībām runātu iepriecinošu valodu. Atzinīgi raksti par Latviju igauņu presē ir tāds retums, ka tie pilnīgi pazūd nelabvēlīgo rakstu vairumā. Pārmetumu, nievājošu raksturojumu un izaicinošu uzbrukumu bez gala, bez apstājas... Nemitīgā ofensīve no igauņu preses puses pēdējā laikā ir izsaukusi defensīvi arī no latviešu puses. No latviešu preses savaldītā toņa ir redzams, ka viņa šos cīņas tematus uzskata par nevēlamu lietu un uz tiem ielaižas vienīgi tik daudz, cik to nepieciešamība prasa.

Var teikt, ka par divām trešdaļām vielu uzbrukumiem latviešiem igauņu laikraksti smeļas atmiņās par Cēsu kaujām un bermontiādi. Šogad, kā piecpadsmit gadu atcerēs, tas notiek ar sevišķu jūtu uzliesmojumu. Ir jābūt tiešām lielā nesaprašanās, kamdēļ tādu vēsturisku notikumu, kā Cēsu kaujas, kur taču abas tautas visspilgtāki pierādīja savu kopējo vēsturisko uzdevumu izpratni, tagad izlieto kā piedauzības akmeni savu attiecību pasliktināšanai. Taisni šīs vēsturiskās pagātnes pieņemšanas izveidošanai un nostiprināšanai no abām pusēm ir pieliekāma visa izmaņa un taks, jo ar neiecietību un savaldīšanās

mida ei olnud siis, kui mõlemad rahvad olid teise võimu kaitse all, ning see seisukord peaks omavahelise solidariteedi tunnet veel rohkem kindlustama. Kuid kultuurajaloolane leiab viiekümne aasta pärast meieaja ajakirjanduse komplektides sellest solidarsuse tundest väga vähe, või vähemalt näeb sääll üllatavaid nähteid. Lāti-Eesti ühingu „Kuukirja” toimetuse istungil kord otsustati, et oleks väga soovitatav aeg-ajalt kirjutada meie ajakirjas lätlaste ja eestlaste ajakirjanduse omavahelisist vahekordadest, ühiseist küsimusist, mida käsitatavad mõlema riigi ajalehed ning millest räägitakse ning ka, kuidas sellest kõneldakse. Pean ütleva, et täita seda ülesannet ei ole mingi meeldiv asi. Kui laseme pilgu üle viimase kolme-nelja kuu ajalehetede, siis sääll on väga raske leida midagi sellist, mis räägiks mõlema rahva suhetest rõõmustavat keelt. Häätahtlikud kirjutised Lāti kohta on Eesti ajakirjanduses selline haruldane asi, et nad täiesti kaovad pahade kirjutiste sekka. Etteheiteid, laivaid iseloomustamisi ja hävitavaid päälletunge sääll on lõpmata ja otsata... Järeljätmatu offensiiv Eesti ajakirjanduses on tekitanud viimase ajal deffensiivi ka lätlaste ajakirjanduse poolt. Lāti ajakirjanduse taltsutatud toonist on näha, et ta peab sellist võitlust ebasoovitavaks ja võtab sellest osa ainult nii palju, kui võrd see on hädatarvilik.

Võime ütelda, et kaks kolmandikku materjalist, mis Eesti ajalehed kasutavad pääletungimiseks lätlastele, eestlased leivad mälestusis Võnnu lahinguist ja bermontiaadist. Tänavu, pühitsedes nende sündmuse viieteistkümne aastapäevi, sünnib see erilise tunnete palavusega. On tõesti arusaamatu asi, mispärast ajalehed on valinud sääraseid ajalolisi sündmusi, kui Võnnu lahing, kus mõlemad rahvad hiilgavalt näitasid arusaamist oma ühistest ajaloolistest ülesannetest, et kasutada neid oma hääde suhete hävitamiseks. Nimelt selle ajaloolise mineviku mälestuse arendamisele ja kindlustamisele peame mõlemalt poolt kõik tegema rahu ja taktiga, kuna vaen ja taltsutamatus võib ainult vähendada selle ajaloolise sündmuse tähtsust

trūkumu šī vēstures notikuma nozīmi priekš nākošām paaudzēm var tikai mazināt, kas nekādā gadījumā nedrīkstētu notikt.

Vēl lielāks pārsteigums priekš mums, latviešiem, ir igauņu preses nervozā izturēšanās jautājumos par mūsu valsts iekšējo iekārtu resp. par tām pārmaiņām, kādas Latvijai nesis 15. maijs. Te abu tautu preses ieturāmā taktikā ir saskatāms pilnīgs kontrasts. Pārvērtības, kā zināms, ir notikušas un izveidošanās process patlaban notiek abās valstīs. Visi latviešu preses organi bez izņēmuma ar dzīvu interesi seko pārveidošanās procesam, kāds norisinās Igaunijā. Latvijas preses objektīvajos atreferējumos nav nekādas tendences, notikumi tiek apgaismoti Igaunijas atdzimšanai labvēlīgā virzienā. Bet kas konstatējams igauņu presē attiecībā pret Latviju? Valdības soļu un rīcības vienpusīgi tendenciozs apgaismojums, ar nepārprotamu nolūku nostādīt visu patlaban notiekošo nelabvēlīgā gaismā. Tas bēdīgākais pie visa ir tas, ka šie nav izņēmumi — visa igauņu prese, vienalga — opozīcijas vai valdības partijas organi — lieto Latvijai nelabvēlīgo toni.

Nesaskatot nekādu pārliecinošu cēloņu vai daudz maz tveramu iemeslu šādi parādībai, tīri jāsāk domāt, ka pie šīs igauņu sabiedriskās domas saindēšanas un igauņu noskaņošanas pret latviešiem strādā kāda sveša roka; ka te izpaužas kāda skauga vai nedrauga iespaidojums, kuram kremt Igaunijas un Latvijas vienprātības nodibināšanās; kuram nepatīktu tas, ka visas 3 Baltijas valstis radītu lielu politisku spēku Baltijas jūras piekrastē. Ka šāds sabiedriskās domas noskaņošanas mēģinājums — varbūt ļoti apslēpts — nāk un var nākt tikai no mūsu ienaidniekiem, — tas vienlīdz jāsaprot tā latviešiem, kā igauņiem. Un šādiem iespaidojumiem nedrīkst padoties.

Šādā labo attiecību sarga vietā grib būt arī „Mēnešraksts“, strādājot tuvināšanās un saprašanās darbu. Bet šis darbs var sekmēties tikai tad, ja viņš ir abpusīgs.

„Postimees“ par mūsu žurnāla iepriekšējiem numuriem saka:

meie noorsoo ees, mis mingil juhusel ei tohiks sündida.

Veel suurem ime on meile, lätlastele, Eesti ajakirjanduse seisukoht küsimuses meie riigikorra kohta, resp. nende muudatuste kohta, mida Lätile tõi 15. mai. Siin mõlema rahva ajakirjanduse taktikas näeme täielikku kontrasti. Muudatused, nagu teada, olid mõlemas riigis, ning arenemisprotsess on praegu käimas mõlemas riigis. Kõik Läti ajakirjanduse organid, eranditult, jälgivad elava huviga neid uuendamise protsesse, mis teostatakse Eestis. Läti ajakirjanduse objektiivseis kokkuvõtteis ei ole mingisugust tendentsi, sündmusi valgustatakse Eesti uuestisünnile häätahtlikus suunas. Aga mida näeme Eesti ajakirjanduses Läti kohta? — Valitsuse samude ja tegevuse ühekülgsed ja tendentsiooset valgustamist selge sihiga näidata kõike pahas valguses. Kurvem kõigest on see asjaolu, et siin pole erandeid — kogu Eesti ajakirjandus, ükskõik, kas ta on opositsiooni või valitsuse partei organ — tarvitab Läti vastast tooni.

Meie ei näe mingisuguseid tõsisaid põhjusi ega enam või vähem kindlat alust sellisele nähteile, ning peame arvama, et selle eestlaste avaliku mõtte mürgitamises ja eestlaste ajakirjanduse ässitamises lätlaste vastu tegutseb mõni võõras käsi; et siin väljendub mõni kadetus või vaenlase mõju, kellele ei meeldi Eesti ja Läti üksmeel ja sõprus, ning kes ei tahaks, et kõik kolm Balti riiki saaksid suureks poliitiliseks jõuks Läänemere rannal. Et selline avaliku mõtte mõjutamise katse — võibolla peidetud kujul tuleb ja võib tulla ainult meie vaenlastelt, sellest peavad arusaama nii lätlased kui eestlased. Ning meie ei tohi alluda selliseile mõjutusile.

Meie hääde suhete kaitsekohal tahab seista ka meie Kuukiri ning tegutseda lähendamise ja omavahelise arusaamise põlul. See töö võib aga tulemusi anda ainult siis, kui teda tehakse **mõlemal pool**.

„Postimees“ ütleb meie ajakirja eelmise numbri kohta:

„Teatavasti on käesoleval kuukirjal täita täht's ülesanne: olla elavaks sillaks kahe naaberrahva vahel. See kindlustab talle tähelepanu kõikide poolt, kes hindavad kahe

„Šim mēnešrakstam ir svarīgs uzdevums: būt par dzīvu tiltu starp divām kaimiņu tautām. Tas nodrošina tam piekrišanu visās tais aprindās, kas augsti vērtē abu kaimiņu tautu draudzības nozīmi. Jāvēlas, lai Igaunijas piedalīšanās kopējā pasākumā izteiktos lielākā līdzdarībā, kas līdz šim ir vājaka, nekā latviešu.“

Patlaban mēs, abas tautas, savā savrūpībā esam tik tālu viena no otras, ka pat tie apstākļi, kādi pie mums valdīja 50 un 60 gadus atpakaļ, ir jāuzskata par ideāliem. Vismaz avīznieciskas sadarbības ziņā. Lai pagātnes priekšā mums nebūtu jākaunas par tagadni — to mums pavēloši saka Igaunijas un Latvijas nākotnes kopējo interešu izpratne!

O. N o n ā c s.

rahva sōpruse tāhtsust. Tuleb soovida, et Eesti osavõtt ühisest algatusest leiaks väljendust ka suuremas kaastõös, mis näib olevat loium kui lätlaste oma.“

Praegu meie mõlemad rahvad on läinud üksteisest nii kaugele, et meile näivad ideaalina need olud, mis valitsesid meil 50 ja 60 aastat tagasi. Vähemalt ajakirjanduses on see nii. Meie ei peaks häbi tundma mineviku ees tänapäeva pärast, — seda ütleb meile Eesti ja Läti tuleviku ühistest huvidest arusaamine!

O. Nonats.

Tuvināšanās — draudzība ikdienas dzīvē.

Lāhenemissōprus argipāevil.

Būtu jāpievērš uzmanība tam apstāklim, ka Rīgā, runājot un rakstot par Latvijas un Igaunijas tuvināšanos un draudzību, jau gadiem domā tikai par aizrobežas igauņiem. Tiek aicināti viesi no Igaunijas, latvieši brauc arī paši ciemos uz Igauniju un, protams, cer, ka šais šajos satikšanās brīžos gūtie iespaidi dos pareizo uzskatu par igauņiem un arī kautcik iepazīstinās ar viņiem.

Bet vai šais šajos satikšanās brīžos un pie tam svētku noskaņojumā gūtie iespaidi var dot pareizu uzskatu par otras tautas raksturu, vai šie dati ir tik pilnīgi, ka uz tiem var dibināt nopietnas draudzības plānu plašākos un talākos apmēros? Vai varbūt tieši šādā savstarpējās draudzības un iepazīšanās veidā, ko līdz šim praktizēja, neslēpjas galvenie iemesli, kādēļ, šad tad starp abiem sabiedrotiem radušās dažādas sīkas nesaprašanās? Un ja vēl ņemam vērā to sen novēroto apstākli, ka prese šīs mazās, nejauši radušās nesaskaņas izlietoja sev kā labu materiālu, pie tam neaizmirstot, ka Igaunijas lielāka-

Vāariks ehk tēhēlpānu olukord, et Riias kōnelustes ja kirjeldustes Eesti - Lāti lāhenemis - ning sōprus - alal aastaid eeskätt ainult ūle piiri asuvate eestlaste peale mōeldakse. Kutsutakse kŭlālisī Eestist, sō'detakse ka ise Eestisse kŭlla ja loomulikult loodakse siis omale nendest lŭhidaist kokkupuutumistest saadud muljetest arvamine ja ūld - ettekujutus eestlastest.

Kas on aga lŭhidail koosviibimistel, pealegi pidulikul kŭlastus hoos saadud armine teise rahva iseloomust ja ta mentaalsusest — niivōrd kŭllaldane andme, et selle peale jāādavamas ulatuses tōsist sōprusplāani edasi ehitada? Kas ehk peitubki seeguguse sōprus - ja tundra ōppimise senises praktikas peamine vōimalus mitmesuguste vāikeste arusaamatuste tekkimiseks mōlema liitrahva vahel? Ja kuj arvestada siinjuures kauaegse asjaoluga, et tekkinuist vāikesist arusaamatustest kohe veel ajakirjandus omale materjaali lōi, seejuures ilma et eesti tāhtsamail pāevalehil Riias ehk lāti omil —

jiem laikrakstiem nebūt nebija savas tautības korrespondentu Rīgā, nedz arī Latvijas preseil Tallinnā, kuri varbūt vienīgie varētu šos notikumus pareizi apgaismot — tiešām ar prieku var konstatēt, cik stiprs un dabīgs ir Igaunijas un Latvijas draudzības pamats, ja neraugoties uz visu iepriekš minēto, šī draudzība ir tomēr arvien vairāk augusi un padziļinājusies.

Lai ar kādu tautu īsti iepazītos, ir ļoti no svara biežāk satikties un nevis tikai svētku svinīgajā noskaņojumā, bet vairāk ikdienas darbā.

Varbūt tikai nedaudzi vēl atcerēsies, ka nav nemaz vēl tik sens tas laiks, kad Rīgā dzīvoja apmēram 30.000 igauņu un ka viņiem Rīgas dzīvē bija samērā liela nozīme, ko apliecināja vairāki sīki norādījumi, kā: vēl nesen šur tur atrodami igauņiskie uzraksti veikalu izkārtņēs, piemēram „Seemnekauplus Fr. Lassmann“ (Fr. Lasmaņa sēklu tirgotava), pilsētas krāj-aizdevu kases un lombarda telpās atrodami paskaidrojumi igauņu valodā, kā: „raha sissemaks siin“ (nauda iemaksājama šeit), u. t. t.

Daudzi šī laika ievērojami Igaunijas valsts un sabiedrības darbinieki ir ilgu laiku Rīgā dzīvojuši kā savās mājās, piemēram Igaunijas bankas prezidents Juris Jaaksons, ilggadīgais Tallinnas pilsētas galva Uessons, bij. ārlietu ministra biedrs Aleksandrs Hellats, valsts degakmens rūpnīcības vadītājs inž. Mārtis Rauds, mācītājs T. Tallmeisters, slavenais teātru darbinieks Hanno Kompuss, ilggadīgais tieslietu ministra biedrs Ed. Kūbarseps un daudzi citi.

To apstākli, ka daudzi igauņi nāca uz Rīgas bijušo Politehnikumu iegūt augstāko tehnisko izglītību, izlīdzināja tas, ka latviešu jaunatne mācījās Tartu augstskolā. Redzam, ka latviešiem un igauņiem jau agrāk bija pētiekoši daudz izdevības satikties un savstarpēji iepazīties, kā ikdienas darbā un mācībās, tā arī svētkos — prieka un svinību brīžos.

Cik sirsnīgas bija latviešu un igauņu attiecības Rīgā arī biedrību darbībā, to liecina kāda vecāka latviešu sabiedriskā darbinieka stāsts, ko šinīs dienās dzirdēju Rīgas igauņu izglītības biedrībā. Viņš

Tallinnas omast rahvusest kirjasaatja oli, kellel võimalus neid sündmusi oma rahvuse mentaalsuses valgustada — siis just sellest võib rõõmuga otsustada, kuivõrd kindel ja loomulik Läti - Eesti sõpruse alus on, et kõige eelmainitu päale vaatamata, see sõprus omis sügavusis aina kasvada võis! Ühe rahva põhjalikult tundmaõppimiseks, on tähtis korduv kokkupuutumine ja mitte ainult pühapäeva pidulikkuses, kuid enam argipäevil töö juures.

Ainult vähesed ehk aimavad, et ei olnudki nii väga ammu see aeg, kus Riias ligikaudu 30.000 eestlast asus ja et nad küllaldaselt tõsist tähelepanu Riia elus väärised, tunnustasid mitmed väikesed märgid, nagu veel hiljutigi siin - sää leiduvad eestikeelsed päälkirjad ärisiltidel, nagu näiteks „Seemnekauplus Fr. Lassmann“, linna hoiu - laenu kassa ja linnapandimaja ruumes leiduvad eesti keelsed selgitused nagu: „Raha sissemaks siin“ jne.

Ka olid Riias kauaaegselt kodus paljud nüüdseaja tähtsamad Eesti tegelased ja riigimehed, nagu praegune Eesti Panga president Jüri Jaakson, kauaaegne Tallinna linnapea Uesson, end. väliministri abi Aleksander Hellat, riigi põlevkivitööstuse juhataja ins. Mārt Raud, õpetaja Th. Tallmeister, kuulus teatrimees Hanno Kompus, kauaaegne kohtuministri abi Ed. Kūbarsepp ja palju muid.

Asjaolu, et Riia endine Politehnikum paljud eestlasi Riiga tõmbas kõrgemat tehnilist haridust saama, oli küllaldaselt tasakaalustatud läti noorsoo Tartu ülikoolis õppimisega. Niiviisi oli lätlastel ja eestlastel ennemalt küllaldaselt ja korduvalt kokkupuutumisi nii argipäevil töö ja õppe juures, kui ka pühapäeviti — rõõmu ja pidustus oludes.

Kuivõrd armsad peale eelmainitu veel suhted ka läti - eesti seltside tegevuse alal Riias olid, näitas neil päevil juhusliselt avaldatud läti seltskonna vanema tegelase kõnelus omist mälestustest Riia Eesti Hariduse Seltsis, koguni häist muljeist selle Seltsi avapäevast, mis temale nii hästi ja selgena meelde jäänud olid, nagu oleks ta sää alles eile viibinud, kuigi Riia Hariduse Selts juba tervelt 26 aastat tagasi asutatud sai!

Narvā nesen atklātais piemineklis tur apraktiem latviešu bēgļiem.

Hiljuti Narvas avatud mālestussammas sinna maetud Lāti sōjapōgenikele.

stāstīja savas atmiņas par Rīgas igaunu izglītības biedrību, sevišķi par labo iespaidu, ko tas guvis šīs biedrības atklāšanas dienā, kuru viņš tik skaidri atcerējās, itkā tas tikai vakar būtu noticis, kaut gan

Nūūdsel ajal, kus noorsugu Lātist enam Tartu,ega eesti noorsugu enam Riiga õppima ei tule, on aga siiski veel Riias alaliselt umbes 3000 eestlast asumas, on kummekond eesti seltsi ja or-

Rīgas igaunu izglītības biedrība dibināta jau pirms 26 gadiem.

Tagadējā laikā, kad latviešu jaunatne vairs nebrauc uz Tartu mācīties, un arī igaunu jaunie vairs neapmeklē Rīgas mācības iestādes, tomēr Rīgā dzīvo vēl apmēram 3000 igaunu, ir ap desmit igaunu biedrību un organizāciju, divas igaunu draudzes, vairāki mācītāji, vesela rinda igaunu tirgotāju un rūpnieku, bez tam vēl meistaru, amatnieku, ierēdņu un citu. Ir daudzas igaunietes, kas latviešu sabiedrībā labi pazīstamas kā latviešu dzīves biedres.

Neraugoties uz visu to, kautkāda iemesla dēļ tomēr igaunu un latviešu biedrību savstarpējās attiecības tagad kļuvušas galīgi atturīgas, izņemot vienīgi biedrību piedalīšanos vienai otras lielākās jubilejās, kad arī aprobežojas vienīgi ar personīgiem vai rakstiskiem apsveikumiem.

Latviešu sabiedrība pazīst gan apmēram pusduci igaunu ģimeņu, ar kurām tā iepazīsinies sabiedriskās sanāksmēs, bet tas vēl latviešiem daudz neko nesaka par Rīgas igauniem kā vienas tautas tipa reprezentētājiem. Lai iepazītos ar igauniem, vajadzētu pazīt plašāku igaunu sabiedrību, tad izvairītos no varbūtējiem pārpratumiem.

Igauni dzīvo vēl arī citās lielākās Latvijas pilsētās, piemēram Liepājā, bet galvenā kārtā laukos, Alūksnes, Apes un Vec-laicenes apkārtnē, kur ir arī samērā rosiņa igaunu biedrību darbība. Igauni dzīvo Latvijā vēl arī daudzos citos apvidos.

Igauni Latvijā — vai nu kā lojāli Latvijas valsts pilsoņi, vai arī kā sabiedrotās valsts pavalstnieki, kas te viesojās, varētu dažādi būt palīdzīgi Latvijas-Igaunijas attiecību izveidošanā nākotnē, ja Rīgas latviešu organizācijas un tuvināšanās biedrības, kā arī viņu vadošie darbinieki radītu vairāk iespējas vietējai sadarbībai, lai arī te viens ar otru labāk iepazītos — kā biedrību, tā arī privātā dzīvē.

Lai mūsu draudzība un dziļā saprašanās zied kā krāšņākais Baltijas valstu savienības zieds, kā atsevišķu igaunu, tā arī latviešu sirdīs, lai esam mājās vai sabiedrotā valstī!

Vidriks Ivask.

ganisatsiooni, 2 eesti kogudust, mitu eestlast õpetajatena, terve rida tuntuid äri-mehi, tööstureidki, siis veel meistreid, käsitöölisi, mitmeid ametnikke ja veel muid. Ou mitmeid eestlannaid, kes hästi tuntud läti paremas seltskonnas — mehel olles lätlastel.

Kõige selle pääle vaatamata on millegi pärast peagu täieliselt võõrdunud läti ja eesti seltside omavahelised suhted, väljaarvates seltside suuremate juubelitele il-mumised ehk neil juhusel üksteise õnnit-lemised.

Lāti seltskond tunneb küll umbes poole tosina võrra eesti perekondi seltskondl.s-telt kokkusaamistelt, kuid see asjaolu ei võiks veel kuigi palju öelda lätlastele Riia eestlastest, kui ühe rahvuse tüübi esinda-jaist - viimastena tuleks juba läbilõiget laialisemast eestlaskonnast võtta, kui vääroletusi põhjalikult ärahoida soovi-takse.

Linnades on pääle Riia veel Liepajas eestlasi ja siis päämiselt maal, nagu Aluksnes, Apes, Vec-Laitsnas — kus ka võrdlemisi elav eesti seltside tegevus aset leiab. Eestlasi elab ka veel terves reas teistes asundustes Lätis.

Eestlased Lätis — kas lojaalse Lāti riigi alamana ehk liitriigile alluva külali-sena, võiksid ehk mitmeti kasulikud olla Lāti - Eesti tuleviku suhetele, kui mõned Riia läti seltsid ja sõprus-organisatsioonid ja nende juhtivad tegelased kohapäälset lähenemis võimalust enam väljendaksid, et ka siin üksteist — nii seltsi, kui era elus —lähemalt tundma õppida.

Saagu õitsema Lāti-Eesti liidu kenama õilmena sõprus ja põhjalik arusaamine üksteise vahel, nii üksikute eestlaste, kui lätlaste südamis — olgu kodus ehk liitrii-gis asudes!

Vidrik Ivask.

Latviešu mitoloģija un reliģiskas atziņas*)

Lāti mütoloogia ja usk*)

I.

Pārpratumu novēršanas labad, jau pašā sākumā piebilstams, ka mitoloģija nav tas pats, kas reliģija. Ja reliģija ir cilvēka attiecības pret aizdabīgo, tad mitoloģija ir aizdabīgo priekšstatu un pārdabīgo priekšmetu apzērojums. Dzejas līdzekļi ir simboli, līdzības, personifikācijas, izdoma. Tā rodas mīti jeb teiksmas. Protams, teiksmu jeb mitu nākas atzķirt no pasakas un teikas, kaut arī tā robeža, kur viens beidzas un otrs iesākās nav nekāda asā. Taču teiksmai ir citāds kodols nekā pasakai vai teikai, proti, aizdabīgais, pārdabīgais, pravietīgais, kas teikā un pasakā nav galvenais.

Zem mitoloģijas jāsaprot, no ārienes raugoties, zinātne par mitiem, viņu izcelšanos, attīstību un savstarpīgo sakarību. No iekšienes skatīta mitoloģija ir kāds teiksmainu priekšstatu kopums, kas pie-der kādai tautai vai laikmetam.

Mitoloģija kā teiksmu kopa var būt ievērojama reliģijas sastāvdaļa, bet ne pati reliģija. Reliģijas jēdziens ir plašāks, jo viņš ietver sevī nevien priekšstatus par dievībām, bet arī kultu, ētiku, ceremonijas. Notiek, ka dažās reliģijās teiksmām tiek dāvāta tīri dogmātiska ticamība, piemēram, bībeles mitam par pasaules radīšanu, taču tas nav nepieciešami. Tamdēļ daudzās citās tautās teiksmas par pasaules radīšanu ticamības pakāpes ziņā līdzinas vairāk teikai vai pasakai.

Mitoloģija kalpina savā labā poēziju, bet pati kalpo reliģijai. Bieži vien tā ir skaists tērps reliģiskām atziņām un svētām patiesībām. Tamdēļ mitoloģiju un reliģiju vieno daudzas saites, bet tās nedod iemeslu viņas sajaukt vienā laidā. Reliģija bez mitoloģijas ir kaila, tai trūkst tēlu un veidolu.

Mitoloģija savukārt bez reliģijas zaudē savu īsto jēgu, kā tas redzams mitoloģiskos apcerējumos, kuros mīti aplūkoti ārpus savas reliģijas. Daudz šai ziņā grēkots arī pret latviešu mitoloģiju. Īsteni sakot,

Arusaamatuste kōrvaldamiseks pean ju-ba algul mainima, et mütoloogia ei ole sama, mis usk. Kui usk on inimese suhted üleloomuliku vastu, siis mütoloogia on mittelooduslike ettekujutuste ja üleloomulike asjade kirjeldus. Luule abinōudeks on sūmboolid, vōrdlused, personifikatsiooniid, fantaasia. Nōnda luuakse mūüte, muinasjutte jumalatest. Muidugi peame eraldama mūūti ehk muinasjuttu jumalatest harilikest muinasjuttudest, kuigi see piir, kus üks lōpeb ja teine algab, ei ole sugugi terav. Siiski on muinasjutul jumalatest pār's teine sisu kui harilikul muinasjutul, nimelt — mittelooduslik, üleloomulik, prohvetiline sisu, mis muinasjutus ei ole pāāsi.

Mütoloogia all peame mōistma, välispoolt vaadates, teadust mūūtidest, nende sūndimisest, arenemisest ja nende omavahelīstest suhetest. Sisepoolt vaadatuna on mütoloogia mingi muinasjutuliste ettekujutuste kogu, mis kuulub mōnele rahvale vōi ajastule.

Mütoloogia, mūūtide koguna, vōib olla tāhtis usu osa, aga mitte usk ise. Usu mōiste on laiem, kuna tema sisaldab eneses mitte ainult ettekujutusi jumalaist, vaid ka jumalateenistusi, eetikat, kombeid. Mōningais uskudes pūhendatakse muinasjuttudele jumalaist isegi dogmaatīlist usutavust, nāiteks piibli mūūdīle maailma loomisest, kuid see pole hādatarvīlik. Sellepārast ei pea paljud rahvad mūüte maailma loomisest usutavamaiks kui harilikke muinasjutte.

Mütoloogia kasutab oma tarvis luulet, ise aga teenib usku. Ta on tihti ilusaks rōivaks usulīsile tunnustusile ja pūhadele tōdedele. Sellepārast ūhendavad mütoloogiat usuga paljud sīdemed, mis siiski ei anna ōīgust segada neid ūhte. Usk mütoloogiata on paljas, tal puuduvad kujud. Mütoloogia usuta kaotab oma ōīge kaalu, mida nāeme mütoloogilīsis kirjutīsis, kus mūūdid on vaadeldud välispoolt usku. Vā-

*) Ievietojam pārrunas kārtībā. Redakcija.

*) Avaldame lābirāākīmīse korras.

līdz šim vēl latviešu mitoloģija nav tikusi aplūkota no latviešu senrengijas viedokļa un tamdēļ radušies daudzi apiamī uzskati par latviešu teiksmu saturu un vērtību. Bet arī pati latviešu reliģijas būtība palikusi neizprasta, tamdēļ, ka līdz šim nav piegriesta verība pētāmo avotu raksturam. Piemēram, Dievs latviešu tautdziesmās iztēlots citādi nekā pasakās. Tautdziesmās tas ir tikumīgs Dievs, kamēr pasakās viņš bieži vien uzvedās kā viltnieks, it īpaši cīņā ar velnu. Tautdziesmu raksturs, kad tās runā par dievībām, ir nopietns, kamēr pasaka ir sacerēta laika kaveklīm un tā tēlo pēc savas dabas to, kas nav īstenībā un patiesībā. Tad nu notiek, ka tautdziesmas tēlotām dievībām piejauc īpašības vai darbības, kas attēlotas pasakās, ka tiek parprasta latviešu reliģijas istā būtība un līdz ar to zūd pareizais viedoklis latviešu mitoloģijas aplukošanai.

Reliģiskais viedoklis, kas iegūts apsverot avotu reliģisko vērtību, izlabo kļūdas, kas līdz šim pielaistas mūsu mitu izkārtošanā un ļauj uzstādīt zināmu sistēmu, kas norāda mitu grupām savu vietu un raksturu citu starpā. Reliģiski pieejot mūsu teiksmām, tās sadalās četrās, pat piecās lielās grupās:

1. Teiksmas par dievībām, kas tiek pielūgtas, proti, Dievs, Laima un Māra.
2. Teiksmas par debesu spīdekļiem un parādībām, galvenām kārtām par Sauli, Mēnesi, Saulesmeitām un Dievadēliem.
3. Teiksmas par gadskārtas dievām un svētēm, piemēram, Meteni, Ūsiņu, Jāni vai Jumi.
4. Teiksmas par ļaunajiem un nelabajiem, kā Jodu, velniem, raganām u. tml.
5. Teiksmas par varoņiem un dievotiem cilvēkiem. Šādu teikmu tautas dziesmās gluži trūkst, turpreti prozā var runa būt par Lāčplēša, Kurbada vai Kalējpuiķas teiksmām.

Pakavējoties pie šīm teiksmu grupām, redzams, ka reliģiskais viedoklis tām noteicis savu īsto vietu un vērtību. Par Dievu dzied kādas 5000 pamatdziesmas, par Laimu kādas 2000, bet par Māru — 500. Teiksmas par šīm dievībām, kuŗas vienīgās latvietis lūdzis iejaukties viņa dzīvē un likteņos, ir citādas, nekā par Dieva dēliem un Saules meitām. Pēdējie veido tā sau-

ga palju on patustatud ka lāti mūtoloogia vastu. Pean ūtlema, et senini lāti mūtoloogiat ei olegi ūldse vaadeldud lāti vanausu seisukohalt ning sellepārst on sündinud paljud ebaōiged vaated lāti mūūtide sisu ja vāærtuse kohta. Isegi lāti usu olemus on jāānud arusaamatuks sellepārst, et senini ei ole tāhelepandud uurimisallikate iseloomu. Nāiteks, Jumal on lāti rahvalauludes kujutatud teisiti kui muinasjuttudes. Rahvalauludes on ta ainult vooruslik Jumal, kuna muinasjuttudes ta tihti esneb petjana, iseāranis vōitlusis kuradiga. Rahvalaulude iseloom, kui nad rāāgivad jumalast, on tōsine, kuna muinasjutt on vāļjamōeldud ajaviiteks ja kujutab oma loomu kohaselt seda, mis ei ole ōige ja elust vōētud. Siis on nōnda, et kui rahvalauludes kujutatud jumalaile lisatakse omadusi, mida leiame muinasjuttudes, siis lāti usu ōige olemus jāāb arusaamatuks ja ūhes sellega kaob ōige seisukoht lāti mūtoloogia uurimiseks.

Usuline seisukoht, mis on saadud, kaaludes allikate usulist vāærtust, parandab vīgu, mis on senini tehtud meie mūūtide korrāldamises ja lubab pūstitada teatava sūsteemi, mis nāitab mūūtide gruppidele nende koha ja iseloomu teiste mūūtīde keskel. Vaadeldes meie muinasjutte jumalatest, vōime neid jaotada nelja, isegi viide suurde gruppi:

1. Mūūdid jumalatest, keda palutakse, nimelt: Jumal, Laima ja Maara.
2. Mūūdid taeva tāhtedest ja nāhetest, pāāasjalikult Pāikesest, Kuust, Pāikese-tūtrest ja Jumalapoeģist.
3. Mūūdid aastāēģade pāēvist ja pūhadest, nāiteks Metenist, Uusinist, Jaānist vōi Jumist.
4. Mūūdid pahadest vaimudest, nagu Jodist, kuraditēst, nōīdādest jne.
5. Mūūdid kangelasist ja jumaldatud inimesist. Selliseid mūūte rahvalauludes ei olegi, proosas āģā rāāģitakse Karutapja (Lāčplēsis), Kurbadi ja Sepapōisi (Kalējpuiķa) mūūtīdest. Peatudes nende mūūtīde gruppide juures, nāēme, et usuline seisukoht on nāīdanud neile nende koha ja vāærtuse. Jumalast laulavad umbes 5000 rahvalaulu, Laimast — umbes 2000, ja Maarast 500. Mūūdid nendest jumalatest

camo mūžības, gada un dienas mitu. Sevišķi skaists ir latviešu gada mits par noslikstošo Saulesmeitu, ko Joda Māte ierauj atvarā, kad tā mazgā tur savu zelta kannu. Par Sauli dzied 2000 tautdziesmu, par Dievadēliem un Saules meitām kādas 400 dziesmas. Taču nekur šajās dziesmās nav dzirdams, ka Saule, Mēness vai Pērkons būtu pielūgts. Tas ir viens no aplamākiem uzskatiem, ka latviešu reliģijas pamatā esot Saules kults, vai ka pielūgts ticis Pērkons.

No trešās grupas teiksmu tēliem lielākās nepareizības saistās ar uzskatiem par Jāni un Martiņu. Vel vienmer nav izvēsies uzskats, ka šie vārdi esot kristīgās ticības laikos cēlušies. Salīdzinošā mitoloģija rāda, ka musu Jānis ir tas pats, kas romiešu Januss un indusu Devāyanā un Mārtiņš korespondē romiešu Martim (Marsam) un indusu Martandim. Šos senos āriešu pirmtautas telus savā laikā parņē ari katoļu baznīca, bet ar to nav teikts, ka latviešos tie butu ieviesušies tikai katoļu laikos. Gluži kā latviešu Māra ir vecāka par kristīgo Mirjamu, tāpat arī Jānis un Mārtēnis ir mantojums no aizkristīgiem laikiem.

Ceturrtā teiksmu grupā atzīmējams, ka Jods un Velns ir dažādi pēc savas izcelšanās. Jods ir tumsas personificējums, bet velns — ļaunas veļu valsts butnes. Jodam ir teiksmas, kas uz velniem nezīmējas. Tamdeļ nevajadzētu domāt, ka Jods nozīmē to pašu ko velns.

Latviešu mitoloģijas un reliģijas saknes ir pašā indoeiropiešu pirmtautā. Likteņi lēmuši tā, ka latvieši varējuši saglabāt savu seno indoeiropēcisko jeb, teiksim, ārisko reliģiju ar visām teiksmām līdz pat mūsu dienām. To, ko citas Eiropas āriskās tautas ar laiku zaudējušas, to latvieši varējuši uzglabāt veselu treju iemeslu dēļ. Pirmkārt, pierādams, ka latvieši līdz ar pārējām baltu tautām dzīvo āriešu jeb indoeiropiešu senajā pirmsdzimtenē. Uz vietas dzīvojot, ar citām tautām nejaucoties bijis vieglāk saglabāt senās tradīcijas, nekā ieceļojot svešā zemē un svešos ļaudīs. Otrkārt — mēs latvieši pakļaujamies kristīgai ticībai gandrīz tūkstots gadu vēlāk, nekā Dienvid-Eiropas tautas, pie tam pati kristīgās ticības iesakņošanās dažādu iemeslu dēļ notiek ārkārtīgi lēnām. Treš-

on ainukases, kas lātlane on palunud sega-da tema elusse ja saatusesse, ja nad ei ole sellised, kui mūdid Jumalapoejist ja Pāikesetūtrest. Viimased moodustavad nōnda nimetatud igaviku, aasta ja pāeva mūidi. Eriti ilus on lātlaste aastamūit uppuvast Pāikesetūtrest, keda Kuradi Ema kisub veekeerisese, kui ta peseb oma kullast kannu. Pāikesest laulab 2000 rahvalaulu, Jumalapoejist ja Pāikesetūtrest umbes 400 laulu. Siiski ei kuule kuskil neis lātludes, et Pāikest, Kuud vōi Pikset (Pēr-kons) oleks palutud. See on ūks ebaōigēmaid vaateid, nagu oleks lāti usu aluseks Pāikese kultus ehk nagu oleks palutud Pēr-konsit.

Kolmanda grupi mūitide kujudest suurimad ebaōigēd vaated on seotud Jaani ja Mārdiga. Ikka veel ei ole kadunud vaade, nagu oleksid need nīmed sūndinud ristiusu ajal. Vōrdlev mūtoloogia nāitab, et meie Jaan on sama, mis roomlaste Janus ja hindude Devāyana ning Mārt (Mārtinš) on sarnane roomlaste Mart'ile (Mars) ja hindude Martand'ile. Neid vanu aarialaste esirahva kujus d vōttis ūle omal ajal ka katoliku kir.k, aga sellega ei ole ōeldud, et lātlased oleksid nendega tutvunenud ainult katoliku ajal. Samuti kui lātlaste Maara (Māra) on vanem ristiusu Mirjamast, on ka Jānis ja Mārtēnis pārandus eelkristluse ajast.

Neljanda mūitide grupi kohta pean mainīma, et Jods ja Velns (Kurat) on oma sūndīmise poolest īsesugused. Jods on pīmeduse personifitseering, kuradid aga pahad surnute riigi olevused. Jodist on mūidid, mis sugugi ei puuduta kuradit. Seliepārast ei peaks arvama, et Jods tāhendaks seda sama, mis Kurat.

Lāti mūtoloogia ja usu juured on indoeurooplaste esirahvas. Saatuses on otsustanud, et lātlased on saanud alalhoida oma vana indoeurooplaste ehk ūtleme aarialaste usu ūhes kōikide mūitidega meie ajani. See, mida teised Euroopas elutsevad aaria rahvad aja jooksul on kaotanud, on lātlased suutnud alalhoida kolmel pōhjusel. Esiteks, vōime tōendada, et lātlased ūhes teiste Balti rahvastega elavad aarialaste ehk indoeurooplaste vanas esikodumaas. Kohapāal elades, ning mīttesegunedes teiste

kārt — latviešu tautdziesmām ir reliģisks raksturs. Apaļiem skaitļiem runājot Kr. Barona krājumā starp 35.000 pamatdziesmām kādas 10.000 piemin mitoloģiskos personificējumus. Otrās 10.000 dziesmas pieder kāzām, bērēm un dažādiem svētkiem. Trešais 10.000 runā par tikumiem, labu un ļaunu dzīvošanu. Gluži bez reliģiskas nozīmes ir visai neliels dziesmu skaits. Visi šie apstākļi kopā panākuši to, ka latviešu tautai uzglabājies vesels milzīgs reliģisks materiāls, kāds nav vairs nevienai citai Eiropas tautai.

E. Brastiņš.

rahvastega on olnud kergem alalhoida vanu tradits.oone, kui rännates vōõrail mail ja vōõraste rahvaste seas. Teiseks — meie, lätlased, allusime ristiusule peagu tuhat aastat hiljem kui Lōuna-Euroopa rahvad, kusjuures ristiusu juurdumine mitmekesi-seil pōhjusi. I sündis vāga aegamōōda. Kolmandaks — Lāti rahvalauludel on usuline iseloom. Rāākides ūmargusis arvudes, Kr. Baron'i kogudes 35.000 alglaulude hulgas umbes 10.000 mainivad mūūtilisi personifitseeringuid. Teine 10.000 on pūhenda-tud pulmadele, peietele ja mitmekesiseile pūhadele. Kolmas 10.000 rāāgib voorusist, hāāst ja halvast elamisest. Hoopis usu-lise tāhenduseta on vāga vāhe rahvalaule. Kōik need asjaolud on pōhjuseks, et lāti rahval on alalhoidunud lōpmatu suur usuline materjal, millist ei ole enam mitte ūhel-gi teisel Euroopa rahval.

E. Brastiņš.

Latvijas un Igaunijas koru draudzība. Lāti ja Eesti laulukooride sōprus.

Līdztekus ciešiem politiskiem un saimnieciskiem sakariem arī kultūrālā sadarbība starp Latviju un Igauniju pagājušos gados bijusi ļoti rosīga. Neskarot šoreiz te kopdarbību literāriskās un tēlojošās mākslas laukā, gribu tikai īsumā pakavēties pie tā darba, ko abu tautu tuvināšanā veic igauņu un latviešu kori.

Ir zīmīga un veca tā parādība, ka dziedātāju ļaudis vienmēr ir atsaucīgākie un darbīgākie tautu tuvināšanā. Katrs sabiedrotās valsts kora apmeklējums liecina par īstu, neliekuļotu draudzību un sirsnību. No te redzamās sirsnības daudz varētu mācīties arī pārējā sabiedrība, kura bieži vien vēl neizprot šādas tuvināšanās un kopdarbības nozīmi. Ar lielu prieku un gandarījumu varu rakstīt par Latvijas-Igaunijas koru draudzību tieši šajā laikā, kad vienā preses daļā parādās raksti, kuri gan stāv stipri patāļu tam garam, kuram vajadzētu valdīt abu sabiedroto valstu

Kōrvuti tihedaile poliitilistele ja majanduslikele suhetele on olnud vīmasel ajal ōge elav koostōō Lāti ja Eesti vahel ka kultuuri alal. Ma ei puuduta seekord koostōōd kirjanduse ja kujutava kunsti alal, tahan ainult lūhidalt peatuda selle tōō juures, mida mōlema rahva lāhendāmises teevad Eesti ja Lāti laulukoorid.

On vāga iseloomustav ja vana see nāhe, et laulurahvas teeb alati kōige suurema ja tulemusterikkama tōō rahvaste lāhendāmises. Iga külaskāik naaberriki tunnistab sūgavat sōprust ja sūdamlikkust. Sellest sūdamlikkusest vōiks palju ōppida ka kogu seltskond, kes sagedasti ei saa arugi sellise koostōō tāhtsusest. Suure rōōmuga ja rahustusega vōin kirjutada Lāti - Eesti laulukooride sōprusest praegusel ajal, mil ūhes ajakirjanduse osas loeme kirjutisi, mis sešavad vāga kaugel sellest vaimust, mis peaks valitsema mōlema liitlase vahel. Meie laulukoorid annavad siin tōesti hāā eeskujū.

starpā. Mūsu kori sabiedrībai šajā ziņā tiešām dod labu paraugu.

Igaņu un latviešu koru draudzības pirmsākumi meklējami jau tajos laikos, kad abas valstis nodibinājās. Pirmais, kas lika pamatus šai sadarbībai, bija **Reitera koris**. Ar saviem koncertiem Igaunijā tas pirmais nesa latviešu dziesmas pāri mūsu robežām, ļāva tām skanēt igauņu tautā un rada tur dzīvu un jūsmīgu atbalsi. Reitera kora piemēram ar labiem panākumiem sekoja Latvijas **Universitātes koris** ar dir. **A. Bobkovicu**. Tie skandināja mūsu dziesmas igauņu studentu metropolē — Tartū.

Tieši pēdējos gados vislielākā loma no mūsu korim abu tautu tuvināšanās darbā piekrit Latvijas universitātes studentu biedrībai „**Dziesmuvara**“, kura vairākkārtīgi ir viesojusies Igaunijā un, savukārt, uzņēmusi igauņu korus pie sevis. Dziesmuvaras darbs te tik liels, ka nevar nemaz par abu sabiedroto tautu kultūrālo tuvināšanos runāt, neminot Dziesmuvaras un viņas dirigenta **A. Abeles vārdu**. Pirmos sakarus ar igauņiem Dziesmuvara nodibināja jau Igaunijas vispārējos 9. dziesmu svētkos. Šī uzstāšanās lielajā svētku estrādē, kur bija sapulcējušies pāri par 30.000 dziedātāju, nesa latvju korim un dziesmai lielas un pelnītas ovācijas. Igaņu tauta lielā sajūsmā te demonstrēja savu draudzību un sirsnību visai latviešu tautai.

Šajā braucienā „Dziesmuvara“ noslēdza sirsnīgu draudzību ar igauņu „**Estonia Muusika Osakond**“ kori. Šī draudzība ir stiprinājusies ne pa dienām, bet, var teikt, pat pa stundām. Visi šī labākā igauņu kora dziedātāji ar dziļi kultūrālo dirigentu prof. **J u h a n u A a v i k u** ir kļuvuši tagad sirsnīgi un atklāti latviešu draugi. Un var arī droši apgalvot, ka tikai pateicoties prof. Aavikam, kurš bija abu pēdējo igauņu dziesmusvētku galvenais rīkotājs, un viņa lieliskajam korim, latviešus Igaunijā uzņem ar tādu sirsnību. Tā tas bija „Dziesmuvarai“ viesojoties 9. dziesmusvētkos un arī **Latvijas universitātes studentu koru apvienībai** piedaloties

Eestlaste ja lätlaste laulukooride sõpruse algusi leiame juba sel ajal, kui mõlemad riigid saavutasid oma iseseisvuse. Esimene, kes pani aluseid sellele koostööle, oli **Reiteri laulukoor** Riias. Oma kontsertidega Eestis kandis ta esimesena lāti laulu üle meie maa piiride, pani neid kõlama Eesti rahva keskel ja leidis saäl ees elavat ja vaimustatud vastukaja. Reiteri koori eeskuju jälgis hääde tulemustega **Lāti ülikooli koor** oma juhi Bobkovitsi'iga. Nad laulsid meie laule üliõpilaslinnas Tartus.

Viimaseil aastail on meie laulukooridest kõige suurem osa mõlema rahva lähendamises Lāti ülikooli üliõpilasseltsi „**Dziesmuvara**!“, kes mitukorda on külastanud Eestit ja omaltpoolt on vastuvõtnud ka Eesti laulukoores. „Dziesmuvara“ töö on sel alal nii suur, et meie ei või mõlema rahva kultuursest lähenemisest rääkidagi, jättes „Dziesmuvara“ ja tema juhi helilooja **A. Abele** nime mainimata. Esimesi suhteid eestlastega sõlmis „Dziesmuvara“ juba Eesti IX. üleriiklisel laulupeol. See esinemine suurel laululaval, kus oli kokkutulnud rohkem kui 30 tuhat lauljat, tõi Lāti laulukoorile ja laulule suuri ja teenituid ovatsioone. Eesti rahvas demonstreeris siin oma sõprust ja südamlikkust kogu Lāti rahvale. Sellel külas käigul sõlmis „Dziesmuvara“ südamlikku sõprust „**Estonia Muusika Osakonna**“ laulukooriga. See sõprus on saanud kindla maks mitte päevade, vaid tundide jooksul. Kõik selle parima Eesti laulukoori lauljad oma sügavkultuurilise juhi prof. **Juhan Aavikuga** eesotsas on saanud südamlikuks ja häiks lätlaste sõpradeks. Ning võime julgesti ütelda, et ainult tänu prof. Aavikule, kes oli mõlema viimase Eesti laulupeo peajuhatajaks, ja tema suurepärasele koorile, on lätlased Eestis vastuvõetud sellise südamlikkusega.

Nõnda see oli, kui „Dziesmuvara“ külastas Eestit IX. laulupeo ajal ja samuti ka siis, kui **Lāti ülikooli üliõpilaskooride** liit võttis osa Eesti X. üldlaulupeost, mil Eestisse sõitsid umbes 300 üliõpilaslauljat kooride liidu esimehe **R. Pavasari** ja koorijuhi **T. Kalniniga** eesotsas. Koori vastuvõtmine oli pidev tähelepanu ja südam-

10. visp. igaunu dziesmusvētkos, kad uz Igauniju aizbrauca ap 300 dziedātāju-studentu ar koru apvienības šefu **R. Pavasaru** un dirigentu **T. Kalniņu** priekšgalā. Visa šī kora sagaidīšana un uzņemšana bija nepārtraukta uzmanības un sirsnības parādīšana Latvijai un latviešiem.

Arī populārais igaunu vīru koris „**Tallinna Meestelaulu Selts**“ ar dir. prof. **Topmani**, pateicoties tā draudzībai ar mūsu vīru kori „**Dziedonis**“, kļuvis par īsti sirsnīgu latviešu draugu. Arī šo kora dalībnieku tikšanās vienmēr ir sirsnīgas un tuvas.

Tartu studentos arī mūsu **Studenšu Prēzidiju konventa** un **Prēzidiju konventa vīru kori** ir labā slāvā un vienmēr tiek sirsnīgi sagaidīti.

Bet visam šim draudzības un sirsnības garam, ko klausītāju pārpilnās zāles veltī latviešu koriem un latviešu dziesmai, sēklu sējuši tie mūsu draugi, kas atrodami jau pieminētajos koros.

Arī latviešu kori centušies, lai mūsu igaunu draugu ciemošanās Rīgā tiem nebūtu nepatīkama. Latviešu tauta, kā dziesmusvētkos, tā arī atsevišķo kora koncertos ar lielu prieku ir sveikusi mūsu sabiedrotās valsts dziesmu un viņas nesējus.

Pēc visa sacītā lieki būs atzīmēt, cik šādai kora draudzībai ir liela nozīme. Bez personīgās pazīšanās un kontakta, kas mūs pamazām iaved otras tautas dzīvē, tam ir arī liela vispārēja nozīme abu valstu tuvināšanā. Mūsu kora koncerti Tallinnā, tāpat kā igaunu koncerti Rīgā, ir allaž izvērtušies par abu sabiedroto tautu draudzības demonstrācijām, kur applaudēts ne tikai kora sasniegumiem un mākslai, bet igaunu dziedātājiem, igaunu mākslai un visai igaunu tautai. Šī kora draudzība nedrīkst turpmāk atslābt, tai jāaug arvien ciešākai, arvien lielākai, un latviešu sabiedrība nedrīkst taupīt pūles un spēkus šīs sadarbības veicināšanai. Vēl jo vairāk tāpēc, ka Igaunijā kora dziedāšanai piegriež lielu vērību, daudz lielāku, nekā pie mums. Tur ikdienišķa parādība ir gadījumi, kur atbildīgi valsts darbinieki.

likkuse avaldus Lätile ja lätlāsile. Ka kuulus eestlaste meeskoor „**Tallinna Meestelaulu Selts**“ oma juhi prof. **Topmaniga**, tānu tema sõprusele meie meeskooriga „**Dsiedonis**“, on saanud väga südamlikuks lätlaste sõbraks. Ka nende mõlemate kooride kokkusaamised on alati südamlikud ja lähedad.

Tartu üliõpilaskonnas on ka meie **Studenšu Prēzidiju konventa** naiskoor ja **Prēzidiju konventa** meeskoor hästi tuntud ja alati oodatud külalised. Aga kõigele sellele sõpruse ja südamlikkuse vaimule, mida kuulajatega täidetud saalid pühendavad lätlaste kooridele ja lāti laulule, on seemet külvanud need meie sõbrad, keda leiame mainitud laulukoorides. Ka Lāti koorid on hoolt kandnud selle eest, et meie eestlastest sõprade külaskäigud Riias ei oleks neile ebameeldivad. Lāti rahvas on nii laulupidudel, kui ka üksikute kooride kontsertidel suure rõõmuga tervitanud meie liitriigi laulu ja tema toojaid.

Pärast neid meeldetuletusi, ei tuleks vist enam mainida, kui suur tähtsus on sellisel lauljate sõprusel. Pääle isiklikku tutvunemist ja kontakti, mis järkjärgult viib meid teise rahva elusse, sellel sõprusel on ka väga suur üldine tähtsus mõlema riigi lähendamises. Meie laulukooride kontserdid Tallinnas, samuti ka eestlaste ettekanded Riias, on alati muutunud mõlema liitriigi sõprusdemonstratsiooniks, kus aplodeeritakse mitte ainult kooride saavutustele ja kunstile, vaid ka Eesti lauljaile, Eesti kunstile ja kogu Eesti rahvale. See kooride sõprus ei tohi tulevikus väheneda, ta peab kasvama ikka tihedamaks, ikka suuremaks, ning Lāti seltskond ei tohi olla tagasihoidlik selle koostöö soodustamiseks. Seda rohkem sellepärast, et Eestis koorilaulu harrastamisele pühendatakse palju suuremat tähelepanu kui meil. Sääb on igapäevaseks nähteks, et vastutavad riigimehed, direktorid ja isegi ministrid ei pea häbiks laulda kooris ja võtta aktiivselt osa koorielust. Iseloomustava näitena võin mainida Eesti välisministri abi **H. Laretei'd**, kes juba kümme aastat on aktiivne E. M. O. liige, tegutseb ka koori juhatuses ning ei mõtlegi oma kõrge seltskondliku seisukoha

direktori un pat ministri nekautrējas dziedāt korī un ņemt arī aktīvu dalību korā dzīvē. Kā raksturīgāko piemēru te varētu minēt Igaunijas ārlietu viceministri **H. Lareteju**, kurš jau vairāk kā 10 gadus ir aktīvs E. M. O. dziedātājs, darbojas arī korā valdē un nebūt nedomā sava augstā sabiedriskā stāvokļa dēļ atnest šai darbībai ar roku. Tas ir cildens piemērs mūsu intelligences, kā var nodoties dziesmai un mākslai. Skaidrs, ka pie šāda igauņu koru sastāva viņu draudzība ar latviešiem un latviešu koriem ir vērtējama un stādāma vēl augstāk.

Patreizējā laikā, kad politiskā dzīvība esam saistīti ar jaunām kopdarbības un saprašanās saitēm, kad mūsu valstu likteņos iestāties jauns laikmets, jauns posms, atliek tikai vēlēties, lai tā ideālā draudzība un sirsniņa, kas valda abu koru starpā, lai tā liktu atcerēties arī visai sabiedrībai un presei, ka mums vieni ceļi, vienas takas staigājam. Lai atceramies tikai brīžus, kad abu tautu dziesma skan skaistā, kopējā plūdumā, lai atceramies tikai sajūsmu, ar kādu uzgavilē vienas tautas dziedātāji otram. Tik atklātai un sirsnīgai jābūt draudzībai arī abu valstu un sabiedrību starpā! Te neviļus prātā nāk prof. **Juh. Aavika** cītētie „Beverīnas dziedoņa“ vārdi, kurus tas teica svinīgajā aktā, pie viņa uzņemšanas par „Dziesmuvaras“ goda biedri, norāidāms uz latviešu-igauņu jau seno draudzību: „Dziesmu vara aizdzina karu!“ Lai paturam šos „Beverīnas dziedoņa“ vārdus kā aicinājumu saprasties, rast kopējus ceļus, lai starp mūsu tautām valdītu tāds gars, kādam tam jābūt starp divām dziedātāju tautām, — īsts, neliekuļots, sirsnības un draudzības gars! **V. Strautmanis.**

pārast jätta seda tegevust. See on suureks eeskujuks meie intelligentsile, kuidas harrastada kunsti ja laulu. Iseenesest mõistetak, et sellise Eesti kooride koosseisu juures nende sõprus lätlasiga on veel kõrgema väärtusega.

Praegusel ajal, kus poliitilises elus oleme seotud uute koostöö ja sõprussidemetega, mil meie riikide saatuse algab uus ajajärk, peame ainult soovima, et see ideaalne sõprus ja südamlikkus, mis valitseb mõlema rahva kooride vahel, et see paneks mõtlema ka kogu seltskonna ja ajakirjanduse, et meil on ühised teed, ühised rajad käia. Mäletame ainult neid silmapilke, mil mõlema rahva laulud kõlavad ühisel vägeval kõlal, ärgem unustagem seda vaimustust, millega hõiskavad ühe rahva lauljad teisele. Nii avalik ja südamlilik peab olema sõprus ka mõlema riigi ja seltskonna vahel. Siin tulevad meelde prof. **Juhan Aaviku** „Beverini lauljast“ tsiteeritud sõnad, mis ta ütles pidulikult aktusel, kui valiti „Dziesmuvara“ auhikmeks, tuletades meelde lätlaste ja eestlaste vana sõprust: „Lauluvõim lõpetas sõja“. Mäletame alati neid „Beverini laulja“ sõnu kutsena omavaheliseks arusaamiseks, ühiste radade leidmiseks, et meie rahvaste vahel valitseks selline vaim, milline peab valitsema kahe laulurahva vahel — sügava, võltsimatu südamlikkuse ja sõpruse vaim!

V. Strautmanis.

Baltijas valstu kopdarbības nozīme rūpniecībā.

Balti riikide koostöö tähtsus tööstuses.

Laikmets pēc pasaules kara raksturojas ne tikai ar milzīgajām pārmaiņām tautu politiskā dzīvē. Blakus radikālām politiskās kartes maiņām, uz kuŗas parādās vesela rinda jauno valstu, jo lielas un dziļas pārgrozības notiek arī tautu tehniski-saimnieciskā dzīvē.

Ražošanā pēc kara gados sākās straujš danba mēchanizācijas un racionalizācijas process. Tas dod iespēju ražošanas apmērus lielā mērā kāpināt pie samazināta cilvēka roku darba daudzuma. Lielais preču trūkums pēc pasaules kara pamudina visās rūpniecības valstīs palielināt produkcijas apmērus līdz galējai robežai. Pie tam šī kāpinātā ražošana tiek centrēta ne uz iekšzemes patēriņu, bet gan galvenām kārtām uz eksportu. Šāda rūpniecības valstu saimnieciskās politikas tendence — ražot eksportam, pēc kara laikmetā, ilgstoši turpināta, beidzot galīgi sagrauj un dezorganizē pasaules tirgu, jo šajā laikā pasaules kopējā rūpniecības jauda, pateicoties tehnikas straujai attīstībai, jau tālu ir paspējusi pārsniegt pašreizējā patēriņa robežas. Vecie ražošanas principi vairs neatbilst dzīves patēšajām vajadzībām un pārāk liela palāviņa viņu absolūtai nozīmībai, resp. derīgumam, noveda tautas pie saimnieciska sabrukuma, no kuŗa vēl šodien neesam atspirguši. Sākumā daudzi cerēja, ka saimnieciskais sastrēgums „pats no sevis“ drīz atkal likvidēsies un pēc neilgas saimnieciskās depresijas rūpniecības valstis atkal varēs turpināt iemīloto eksporta politiku, bet dzīve nav attaisnojusi uz viņu liktās cerības.

Gribot negribot šodien mums jāatzīst, ka krīze pasaules saimniecībā ieilgst. Nav nekādu izredžu, ka tuvākā nākotnē varētu atkal atjaunoties „normālās“ priekškrīzes saimnieciskās attiecības atsevišķo valstu starpā. Gluži otrādi — daudzas pazīmes liecina, ka no pašreizējā saimnieciskā haosa maz pa mazām sāk izkristalizēties jaunas saimnieciskās

Sōjale jārgnenud ajajārku ei iseloomusta mitte ainult suured muudatused rahvaste poliitilises elus, vaid rōōbiti radikaalseile muudatusile, mida nāeme poliitisel kaardil terve rea uute riikidena, on sündinud suured ja sūgavad muudatused ka rahvaste majandustehnilises elus.

Tootmises algas sōjale jārgnenud aastail jārsk töö mehaniseerimis- ja ratsionaliseerimisprotsess. See andis võimaluse suurel määral tõsta tootmise ulatust ning vähendada inimeste arvu töös. Suur kaupade puudus pääle maailmasōda andis tōuke kõigile tööstusriikidele suurendada tootmist võimaliku piirini. Kusjuures see suurendatud tootmine oli sihitud mitte sisemaa kulutusele, vaid pääasjalikult väljaveole. Selline tööstusriikide majanduspoliitika tendents — toota väljaveole, pääle sōja ajastul, kaua kestes, lõpuks hävitas täiesti ja desorganiseeris maailma turu, kuna sel ajal oli maailma ühine tööstuse toodang, tānu tehnika jārsule arengule, juba ammu jõudnud kaugele üle selleaja tarviduse piiride. Vanad tootmise põhimōtted ei vastanud enam tegeliku elu nõuetele ning liig suur usk nende absoluutsele tähtsusele viis rahvaid majandusliku kokkuvarisemiseni, millest meie praegugi veel ei ole tervenened. Algul paljud lootsid, et majanduslik ummik varssi kaob iseenesest, et pärast lühikest aega kestnud majanduslikku depressiooni võivad tööstusriigid jälle tegutseda oma armsaks saanud väljaveo poliitikaga, aga elu ei täitnud neid lootusi.

Tahes-tahtmata peame tāna tunnistama, et kriis maailma majanduses ikka veel kestab. Ei ole vähemaidki väljavaateid. et lähemas tulevikus võiksid jälle tagasi tulla „normaalsed“ kriisieelsed majanduslikud vahekorrad üksikute riikide vahel. Just vastuokska — paljud asjaolud näitavad, et praegusest majanduskaosest hakkavad järkjärgult väljakristalliseeruma uued majanduselu vormid, mis oma

dzīves formas, kuras savā būtībā var radikāli atšķirties no iepriekšējām. Raksturīga laikmeta parādība ir pašreizējā valstu saimnieciskā noslēgšanās. Šo parādību pa lielākai daļai vērtē negatīvi un uzskata par nenormālu fainomenu, ko pasaulei uzspieduši krīzes žņaugi.

Bet šai vērtējumā parasti tiek aizmirssts ļoti svarīgs fakts, un proti — tas, ka šī noslēgšanās ir pašas dzīves nepieciešamības radīta, savā pamatā varbūt ļoti veselīga reakcija uz līdzšinējo saimniecisko politiku, kurā saimnieciski stiprākās, dabas apstākļu ziņā labvēlīgāk nostādītās vecās rūpniecības valstis bez žēlastības eksploatēja vājākās saimnieciskās vienības, to starpā arī tās jaunās valstis, kuru vēsturiskā mantojumā neietilpa jau agrāk izveidota rūpniecība, pie kādām pa daļai jāpieskaita arī Baltijas valstis. Šo jauno, topošo valstu rūpnieciskās dzīves izveidošanai un saimniecības līdzsvarošanai šīs saimnieciskās noslēgšanās laiks bija ļoti labvēlīgs. Ikatrā zemē, paceļoties lozungam — iztikt ar vietējām precēm un ražojumiem, pasaulē bija radies labvēlīgs psiholoģiskais noskaņojums to valstu lokālās rūpniecības izbūvei, kuru saimnieciskā dzīve vēl bija tikai tapšanas stadijā.

Priekškrīzes rūpniecisko dzīvi pārvaldošā ideoloģija visu svaru ražošanā piešķīra iespējami zēmai preču pašizmaksai un konkurences spējai pasaules tirgū. Šāds rūpniecības uzdevumu uztvērums, bez šaubām, nevarēja būt labvēlīgs mazoz valstu rūpniecības izbūvei. Gluži pamatoti aizrādīja, ka preču cenas ziņā šī jaunradītā vietējā rūpniecība nevarēs konkurēt ar pasaules lielrūpniecību, niecīgo ražošanas apmēru, tāpat samērā dārgo vietējo izejvielu un darba spēka dēļ. Šai ideoloģijā neievērots palika fakts, ka preču pašizmaksas jēdzienā iekļaujas arī vispārējā valsts saimniecībā tik svarīgie faktori, kā darba algas, izdevumi par vietējām jēlvielām u. t. t., kuras ne vienmēr noslēgtā saimniecībā ir jācenšas nospēst līdz iespējamam minimumam, vienīgi tamdēļ, lai ražoto produktu varētu pēc iespējas lēti pārdot. Ražoto preču pašizmaksa pati

loomu poolest võivad tublisti erineda eelmiseist. Ajajärku iseloomustav nähe on praegune riikide majanduslik eraldumine. Seda nähet suuremalt jaolt peetakse negatiivseks ning ebanormaalseks fenomeniks, mida maailmale on andnud kriisi hädaoht. Seda asjaolu kaaludes unustatakse tihti üht väga tähtsat tõsiasi, ning nimelt seda, et see eraldumine on tegeliku elu vajaduse loodud ja ta on, võibolla, väga tervislik reaktsioon praegusele majanduspoliitikale, milles majanduslikult tugevamad ja looduse tingimuste poolest paremas olukorras asuvad vanad tööstusriigid halastamatult ekspluateerisid kehvemaid majandusüksusi, nende hulgas ka neid noori riike, millede ajaloolises pänduses ei olnud juba varem arendatud tööstust, kuhu peame juurearvame ka Balti riike. Nende noorte, kasvavate riikide tööstuselu arendamisele ja majanduse tasakaalustamisele oli see majandusliku eraldumise aeg väga soodne. Igal maal kõlas loosung — läbisaada kohalikkude kaupadega ja toodanguga, ning maailmas oli sündinud soodne psühholoogiline meeleolu kohaliku tööstuse arendamisele neis riikides, millede majanduselu oli alles algastmel. Kriisieelsel ajal tööstuselus valitsev ideoloogia pani tootmises pearõhku võimalikult madalatele kaupade tootmiskuludele ja võistlusvõimetele maailma turul. Selline tööstuse ülesannetest arusaamine, muidugi, ei olnud soodne väikeste riikide tööstuse ülesehitamisele. Üsna põhjendatult pöörati tähelepanu sellele asjaolule, et vastloodud kohalik tööstus ei jõua võistelda hindade suhtes maailma suurtööstusega oma väikese toodanguga, võrdlemisi kalli kohalike toorainete ja tööjõuga. Selles ideoloogias jäi tähelepanemata tõsiasi, et kaupade tootmiskulude mõistes peituvad ka niisugused üldised riikide majanduses tähtsad faktorid, nagu tööpalk, kulud sisemaa toorainete ostmiseks jne., mida eraldatud majanduses ei tohi suruda võimaliku miinimumini ainult sellepärast, et toodetud ainet võiks võimalikult odavamalt müüa. Toodetud kaupade tootmiskulud iseenesest veel mitte midagi ei ütle — nad ei anna mingisugust selgust riigi üldisest majanduslikust sei-

par sevi vēl neko neizteic, — tā nedod nekādu jēgu par vispārējo valsts saimniecisko stāvokli. **Tikai iedzīvotāju pirktspēju un preču pašizmaksas faktoru salīdzinājums zināmā saimnieciskā vienībā var raksturot saimnieciskās labklājības stāvokli.** Tādā kārtā var izrādīties, ka dažkārt izdevīgāk ir ražot dārgās preces, maksājot augstas darba algas un dārgi iepērkot jēlvielas, nekā otrādi. Pirmskrizes apstākļos šo svarīgo sakarību starp preču pašizmaksu un vietējām pirktspējām daudz nemēdza respektēt, jo priekškrizes rūpniecība bija galvenā kārtā eksporta rūpniecība, kas ražoja pirmkārt ārējiem tirgiem. Šī saimnieciskā politika tad arī cieta fiasko, tiklīdz ārējie tirgi apsika.

Ir pietiekoši skaidrs, ka nākotnes rūpniecībai savu dzīves spēju uzturēšanai vairs nepietiks ar veco metodi — pašēnas nospiešanu visiem līdzekļiem. Viņai būs jāņem vērā, ka daudzi pašizmaksas faktori no otras puses izteicas arī kā sabiedrības pirktspējas. Rūpniecības produktu eksporta izredzes nākotnē ir vairāk kā illūzorisks tiklab jaunajās, kā vecajās rūpniecības valstīs. Vietējais patēriņš, bez šaubām, turpmāk būs ražošanas centrālais moments. Un šādā uz vietējo patēriņu dibinātā rūpniecībā jāvalda citādiem principiem, kā tajā, kura bija orientēta galvenā kārtā uz eksportu. **Centrālais vietējās rūpniecības problēms ir ražojošās iekārtas tehniskā pilnība un nelietderīgas dabas bagātību izšķēģešanas novēršana,** lai ar mīnimālo dzīvā un nedzīvā spēka un jēlvielu patēriņu gūtu maksimālos rezultātus. Produktu „pašizmaksa“ šādā nākotnes rūpniecībā stādāma otrā vietā. Viņas vietā galvenā loma piešķirama ražojošās iekārtas tehniskās lietderības gradam. Par visām lietām mums jāmacās rūpniecību uzskatīt ne tik daudz par ienesīgu veikala lietu, bet gan pirmo un galvenokārt par visas tautas eksistences pamatu.

Pēc šīm ievadošām piezīmēm par pagātnes un nākotnes rūpniecības īpatnībām, jautāsim, ko varētu Baltijas valstu rūpniecībai dot šo valstu ciešāka kop-

sukorast. **Ainult elanike ostujōu ja kaupade tootmiskulude faktorite vōrdlus teatavas majanduslikus ūksuses vōib iseloomustada majandusliku kēekāigu seisukorda.** Nii vōime jōuda veendumuseni, et mōnikord on parem toota kallist kaupā, maksta kōrget palka ja osta kalleid tooraineid. Kriisieelsetes oludes keegi ei respektēerinud palju seda tāhtsat vahekorda kaupade tootmiskulude ja kohaliku ostujōu vahel, kuna kriisieelne tōostus oli pāasjalikult vāljaveo tōostus, mis tootis esi-joones vālisturgudele. Selline majanduspoliitika kannataski fiasko, niipea kui vālisturud kadusid.

On küllalt selge, et tuleviku tōostusele tema elujōu alalhoidmiseks ei aita enam vahaaegne meetod — tootmiskulude mahasurumine kōikide abinōudega. Ta peab tāhele panema, et paljud tootmiskulude faktorid teiseltpoolt vāljenduvad ka seltskonna ostujōuna. Tōostuskaupade vāljaveo vāljavaated on lāhemas tulevikus rohkem kui illusoorsed nii noortes kui vana-des tōostusriikides. Kohalik tarvitus on tulevikus kahtlemata tootmise keskmoment. Ning sellises, kohalikule tarvitusele kohandatud tōostuses peavad valitsema uuemad pōhimōtted, kui selles, mis orienteerus pāasjalikult vāljaveole. **Kohaliku tōostuse keskprobleemiks on tootmississeseadete tehniline tāielikkus ja loodusvarade ebaotstarbekohase pillamise kōrvaldamine,** et minimaalse elava ja eluta jōu ja toorainete kuluga saavutada maksimumaalseid tulemusi. Sellises tuleviku tōostuses peaks kaupade tootmiskulud seisma teisel kohal. Nende asemel peame pāiosa andma tootmise sisseseadete tehnilisele otstarbekohasuse kraadile. Ūle kōige meie peame tōostusele vaatama mitte kui hāāle ārile, vaid esmajoones ja pāasjalikult — kui kogu rahva eksistentsi alusele.

Pārast neid sissejuhatavaid mārkuusi mineviku ja tuleviku tōostuse omapārasusist, kūsime, mida vōiks Balti riikide tōostusele anda nende tihedam koostōō. Juba nāgime, et tulevikus peame pōorama tāhelpanu pāasjalikult tootmise sisseseadete tehnilisele tāiusele. Tōostuses on ūldiselt hāākstunnistatud asjaolu, et mida

darbība? Jau redzējām, ka nākotnē galvenā vērība ražošanā piegrežama iekārtas tehniskai pilnībai. Ir rūpniecībā vispār atzīts fakts, ka jo lielāka ir ražojošā vienība, jo augstāks viņas lietderīgās darbības grāds. Ja izdotos nodibināt ciešāku Baltijas valstu sadarbību tiklab saimnieciskā, kā politiskā ziņā, tad mūsu topošās rūpniecības varētu rēķināties ar ievērojamu patēriņa pieaugumu viņu ražotām precēm. Tas atļautu palielināt šo rūpniecības ietaišu jaudu un līdz ar to pacelt viņas tehniskās lietderības pakāpi. Tas būtu liels sasniegums, jo tādā gadījumā Baltijas valstu ražojošās ietaises tehniskās pilnības ziņā varētu tuvināties modernākajām lielvalstu ražošanas vienībām. Tālāk — pie organizētas Baltijas valstu saimnieciskās sadarbības mēs varētu domāt arī par tādu rūpniecības nozaru dibināšanu vienā vai otrā no šīm valstīm (kur uz to būtu dabiski pamati!), kuru eksistence pagaidām vēl nav iespējama atsevišķas valsts mazā patēriņa dēļ. Darbojoties kā viena saskaņota ražojošā un patērējošā organizācija, vienība, šo valstu savienība izraisītu jaunas tehniski-saimnieciskās iespējamības, kas, bez šaubām, labvēlīgi atsauktos uz katras atsevišķas zemes labklājību.

Latvijā, piemēram, pašlaik akūts Daugavas spēkstacijas izbūves jautājums. Ar daudz lielāku drošību mēs varētu ķerties pie šī lielā un svētīgā darba, ja izdotos savstarpīgas sadarbības un saimniecisku kompensāciju ceļā panākt garantiju par to, ka arī Igaunija un Lietava piedalītos to produktu (vai enerģijas) patēriņā, kurus varētu ražot vietējā elektroķīmiskā rūpniecība, radīta uz Daugavas spēkstacijas enerģētiskās bāzes. No savas puses Latvija atkal varētu būt, piemēram, Igaunijas degakmens produktu, resp. citu īpatnēju Igaunijas ražojumu pastāvīga noņēmēja u. t. t.

Uz Latvijas, Lietavas un Igaunijas ciešākas kopdarbības pamata varētu domāt arī, piemēram, par mākslīgā zīda, resp. citu celulozas produktu ražošanas

suurem on tootev üksus, seda kõrgem tema kasuliku tegevuse kraad. Kui õnnestuks luua tihedamat Balti riikide koostööd majanduslikul ja poliitilisel alal, siis meie arenevad tööstused võiksid arvestada tarvituse suurenemisega nende toodetud kaupadele. See aitaks suurendada nende tööstuste võimet ja ühes sellega tõsta tema tehnilise otstarbekohasuse astet, kuna sellisel juhusel Balti riikide tootvad sisse-seaded tehnilise täiuse poolest võiksid läheneda moodsaile suurriikide tootmisüksusile. Edasi — saavutades organiseeritud Balti riikide koostööd, meie võiksime mõelda ka säärase tööstusalade asutamist ühes või teises neist riikidest (kus oleksid selleks loomulikud alused), millede olemasolu senini veel ei ole võimalik üksiku riigi väikese tarvituse tõttu. Tegutsedes ühe kooskõlastatud tootjate ja tarvitajate organisatsioonina, ühisusena, looks Balti riikide liit uusi tehnilisi ning majanduslikke võimalusi, mis kahtlemata oleks suureks saavutuseks iga üksiku riigi hääkäekäigule.

Lātis, näiteks, on praegu väga akuutne Daugava jõujaama ehitamise küsimus. Meie võiksime alata seda suurt ja kasulikku tööd palju suurema julgusega, kui õnnestuks omavahelise koostöö ja majandusliku kompensatsiooni teel saavutada kindlustust selleks, et ka Eesti ja Leedu võtaks osa sääll toodetud kaupade (või energia) tarvitamisest, mida võiks pakku da meie kohalik elektrokeemiline tööstus, mis oleks loodud Daugava jõujaama energeetilisel baasil. Lāti omalt poolt võiks olla, näiteks, Eesti põlevkivi saaduste ning teiste Eesti omapäraste kaupade tarvitajaks jne.

Lāti, Eesti ja Leedu tihedama koostöö alusel võiks mõelda, näiteks, ka kunstsiidi ja teiste tselulloosi saaduste tootmisvõimalusist Balti riikides — meie metsade kindlustavad sellele tööstusalale esimese järgu toormaterjali. Mainitud näited ei ole ainukesed, neid võime veel palju täien dada. Tööstuse seisukohalt on Balti riikide tihe koostöc väga soovitav. Selle teostamine oleks uus saavutusterikas ajajärk Lāti, Eesti ja Leedu majanduslikus arengus.

Ins. N. Brakšs.

iespējamību Baltijas valstīs mūsu meži garantētu pirmklasīgu izejmateriālu šīm rūpniecības nozarēm. Uzskaitītie piemēri nav vienīgie, tos tāļu var papildināt. No rūpniecības viedokļa cieša Baltijas valstu sadarbība ir

vairāk kā vēlams. Viņas realizācija būtu jauns, sasniegumiem bagāts posms Igaunijas, Latvijas un Lietuvas saimnieciskā attīstībā.

Inž. Brakšs.

Baltijas jūra un Baltijas valstis.

Läänemeri ja Balti riigid.

Ir taisni apbrīnojama tā neatlaidība, ar kādu tautas meklē izeju uz jūru. Tautām nonākot valsts gatavības periodā šāda tieksšanās ir tik liela un noteikta, ka tā jau atzīta par parādību, kas norisinās pēc zināmas likumības. Tauta cenšas sasniegt jūru parasti vietās, kurās izdevīgas jūras ceļu sākumam, kā upju ietekās, izjomātos krastos, pēc tam izplesties un nostiprināties jūras krastos. Kad tas ir izdarīts, tad sākas atbalsta punktu meklēšana pretējā jūras krastā un ja tautas kultūras amplituda ir pietiekoši liela, lai tauta nodibinātu lielu valsti, tad skatoties pēc ģeogrāfiskiem apstākļiem tauta (valsts nozīmē) ielenc jūru vai nu puslokā vai pilnīgi noslēgtā lokā.

Tā Romas impērija pamazām iekaro visas ap Vidusjūru atrodošās zemes un ap 2. gadu simteņa sākuma pēc Kristus Romas valsts jau veido pilnīgi noslēgtu loku ap Vidusjūru; Z. A. Savienotās valstis ir savā laikā meklējušas atbalsta punktus Klusā Okeāna un Āzijas krastos (Havaja salas, Filipinu salas u. c.); Japana meklē sev jaunas pozīcijas aiz Japānas jūras Āzijas kontinentā (Korejā, Sachalinā, Ķīnā) un arī Austrālijā un Amerikas rietumu krastos. — Arī ap Baltijas jūru senā pagātnē un arī jaunākā laikā ir risinājušās cīņas starp daudzām valstīm un bagātīgi izveidojušas Baltijas jūras vēsturi.

Dānija līdz XI. gadu simtenim valda pār Ziemeļjūru, bet tad to izspieda Lielbritānija un pa daļai arī Skandināvija. Dānija divus gadu simteņus vēlāk izpleš savu varu pār Baltijas jūru, pārvaldot jūras šaurumus, Jutlandes pussalu, Skandināvijas pussalas dienvidu daļu, Ziemeļvācijā. Meklenburgu un Pomerāniju

On imetlemisväärt see järjekindlus, millega rahvad otsivad teed merele. Kui rahvad jõuavad riigi küpsuse ajajärguni, on see püüe nii suur ja kindel, et teda tunnistatakse juba nähteks, mis areneb teatavate seaduste alusel. Rahvas püüab jõuda mereni neil kohtadel, mis on soodsad mereteede alguseks, nagu jõesuud, lahede ja poolsaartega rikkad kaldad jne., ning pärast seda nad levivad ja kindlustavad end kogu rannal. Kui see töö on juba tehtud, hakkavad rahvad otsima toetuskohta mere teisel kaldal ning kui rahva kultuuri amplituud on küllalt suur, et rahvas võib asutada suure riigi, siis, vastavalt geograafilisile oludele, rahvas (riigi tähenduses) piirab merd kas poolringis või koguni terves ringis.

Nõnda vallutas Rooma impeerium järkjärgult kõik Vahemere ümber asuvad maad ja umbes 2. sajandi algul pärast Kristust moodustas Rooma riik juba täiesti kinnise ringi Vahemere ümber; Põhja-Ameerika ühendriigid on omal ajal otsinud toetuspunkte Vaikse ookeani ja Aasia rannal (Havai saared, Filipiini saared jne.); Jaapan otsib omale uusi positsioone Jaapani mere rannal Aasia kontinendil (Koreas, Sahaliinis, Hiinas), samuti ka Austraalias ja Ameerika lääne rannal. — Ka Läänemere ümber on vanal ajal ning ka uuemal ajastul olnud võitlusi mitme riigi vahel, luues Läänemerele rikkalikku ajaloo.

XI. sajandi algusesini valitses Põhja merel Daani, kuid kui Suurbritannia ja Skandinaavia teda säält väljasurused, siis hakkas Daani kaks sajandit hiljem laiutama oma võimu üle Läänemere, valitsedes üle

un iekarojot Ziemeļīgauniju un Sāmsalu (Oesel). Dānija nepagūst nostiprināties citās zemēs pie Baltijas jūras, kad to jau sāk izspiest Zviedrija. Kārļa X. laikā Zviedrija jau ir iekarojusi gandrīz visas zemes ap Baltijas jūru, izņemot dienvidu daļu, kur valda Polija. Zviedrijas nostiprināšanās Baltijas jūras austrumu krastā (Sāmsalā, Dago, Vidzemē, Somijā) paver tai ceļu tālākiem iekarojumiem Krievijā. Kad Krievijas cars Pēteris Lielais pie Poltavas 1709. gadā sakauj zviedru karaļa Kārļa XII. karaspēku — Zviedrija absolūto varu Baltijas jūrā zaudē un tai ir jādalās varā ar Krieviju: Pēc Ništātes miera līguma (1721. g.) kara troksnis ap Baltijas jūru gandrīz uz gadu simteni norimst un kara darbība starp Krieviju un Zviedriju atjaunojas tikai 19. gadu simtena sākumā. Krievijas Zviedrijas cīņā ap Baltijas jūru un Krievijas nostāšanās Baltijas jūras krastos ir interesantākā lapas puse Baltijas jūras vēsturē, jo šīnī laikā uzpeld Baltijas jūras politiskā un saimnieciskā nozīme: 19. gadu simtenī Baltijas jūra jau ir Eiropas politikas problēma un par to interesējas visas Eiropas lielvalstis.

No Pēterļa Lielā laikiem Krievija jau sākusi interesēties par jūras ceļiem un izeju uz jūru, bet līdz pat pasaules karām tā bija relatīvi nelabvēlīgi nostādīta jūras ceļu ziņā. Visi krievu mēģinājumi atrast brīvu izeju uz pasaules jūru dienvidos un austrumos ir beigušies nesekmīgi. Pēterļa Leelā cenšanās izvest Krieviju uz Baltijas jūru nav vainagota ar pilnīgu uzvaru Baltijas jūrā. Krievija šīnī laikā gan sasniedza Baltijas jūru, bet bija spiesta atstāt Zviedriju arī vēl Baltijas jūras austrumkrastā (Somijā). Tikai 1808./9. gada karā Krievija galīgi izspiež Zviedriju no Baltijas jūras austrumu krasta un Alanda salām; krievu kara vadonis Kulņevs pat saņem pavēli ieņemt Stokholmu un sasniedz Zviedriju Baltijas jūras rietumu krastā, bet neizdevīgie ledus apstākļi Alanda jūrā izjauc krievu militārās operācijas Zviedrijā. Ar to pagaidām Krievijas Zviedrijas atklātā cīņa Baltijas jūrā izbei-

vāinade, Jūti poolsaare, Skandinaavia poolsaare lõunaosa, Fõhja-Saksamaal üle Meklenburgi ja Pomeraania ning vallutades ka Põhja - Eesti ja Saaremaa. Daani ei jõudnud veel end kindlustada teistel mail Läänemere rannal, kui teda säält hakkas välja suruma Rootsi. Kaarel X ajal oli Rootsi juba vallutanud peagu kõik maad Läänemere kallastel, väljaarvatud lõunaosa, kus valitsejaks oli Poola. Rootsi kindlustamine Läänemere idarannal (Saaremaal, Hiiumaal, Liivimaal ja Soomes) avas temale teed uueks vallutamiseks Venemaal. Kui Vene tsaar Peeter Suur 1709. aastal Poltaava juures hävitas Rootsi kuninga Kaarel XII sõjaväe — kaotas Rootsi oma absoluutse võimu Läänemerel ja ta pidi jagama oma võimu Venemaaga. Pääle Ništati rahulepingut (1721. aastal) sõjamõil Läänemere ümber jäi vaiki peagu terveks sajandiks ning sõjategevus Vene ja Rootsi vahel algas jälle alles 19. sajandi algul. Vene - Rootsi võitlus Läänemere pärast ja Vene asumine Läänemere kallastele on huvitavamaid lehekülgi Läänemere ajaloos, kuna sel ajal hakkame nägema Läänemere suurt poliitilist ja majanduslikku tähtsust: 19. sajandil oli Läänemeri juba Euroopa poliitiliseks probleemiks, millest olid huvitatud kõik Euroopa suurriigid.

Peeter Suure ajast oli Venemaa juba hakanud huvi tundma mereteede vastu ja otsis juurepääsu merele, kuid kuni maailmasõjani ta oli relatiivselt halvas olukorras mereteede suhtes. Kõik venelaste katsed leida juurepääsu maailma merele lõunas ja idas lõppesid tulemusteta. Peeter Suure püüe viia Venemaad Läänemere juure ei andnud täielikku valitsemist Läänemere üle. Venemaa jõudis küll sel ajal Läänemereni, aga oli sunnitud jätma Rootsi veel ka Läänemere idaranda (Soomesse). Ainult sõjas 1808./1809. aastal surus Venemaa Rootsi lõpulikult välja Läänemere idakaldalt ja Alandi saartelt. Vene sõjaväejuht Kulnev sai isegi käsu vallutada Stokholmi ja jõudiski Rootsisse Läänemere lääne rannal, kuid halvad jääolud Alandi meres takistasid ja segasid venelaste sõjaoperatsioone Rootsis. Sellega oli ajutiselt Vene-Rootsi avalik sõdimine Läänemerel lõppenud, kuid Venemaa ak-

dzas, bet Krievijas aktivitāte ir vērsusi uz sevi pārējo Eiropas lielvalstu uzmanību un turpmāk jau Baltijas jūras lietās sāk līdzi runāt arī Anglija, Francija, Prūsija un citas. Ap varas sadalīšanu Baltijas jūrā no 1809. līdz 1817. gadam notiek diplomātiska spēle, kas laiku pa laikam izpaužas sarunās, deklarācijās, līgumos.

Ir uzglabājušās ziņas par to, ka jau Tilzītes kongresa laikā Napoleons mēģinājis spēlēt kādu lomu Krievijas-Zviedrijas cīņā un franču diplomāti ir šinī jautājumā svārstījusies, vai pat spēlējusi zināmu divkosību, te nostājoties uz zviedru, te krievu viedokļa.

19. gadu simteņa vidū Baltijas jūrā, kā Krievijas bruņots pretinieks jau nostājas Anglija, bet Zviedrija izturās pasīvi. Krimas kara laikā (1854.—1856.) angļu flote bombardē un nojauc 1830. gadā Alanda salās pie Bomarzunda krievu celtos nocietinājumus. Anglijas un Krievijas jūras spēku saduršanās Baltijas jūrā gan nav tik daudz kara mērķa izsaukta, cik nepieciešamības ietekmēta no krievu-angļu flotu cīņām Melnā jūrā. — Tomēr Parīzes kongress uz Anglijas spiedienu uzņem miera līgumā (33. pants) noteikumu par Krievijas tiesību aprobežošanu jūrā militārā ziņā, aizliedzot Krievijai nocietināt Alanda salas. Tuvāk šo jautājumu noregulēja ar speciālu, līgumam pievienotu konvenciju.

No Parīzes kongresa laika līdz 20. gadu simteņa sākumam Baltijas jautājums atklāti nav cilāts. Divdesmitā gadu simteņa sākumā notiek ievērojamas pārmaiņas Krievijas ārējā un iekšējā politikā, kas rada jaunu rosību Krievijas Baltijas jūras politikā. Zaudētais karš ar Japānu, neveiksmes jūras ceļa meklēšanā caur Persiju uz Indijas okeānu, pastiprina krievu aktivitāti Baltijas jūrā. Šinī laikā Krievijai stipri jāizjūt, ka neskatoties uz savu milzīgo teritoriālo platību, tai trūkst apmierinošas izejas uz pasaules jūru-okeānu. Izeja no Baltijas jūras nepieder Krievijai; tas pats ar Melno jūru. Izlīgumi ar Angliju par „iespaidu zonām“ Persijā aptura krievu nodomus drīzi sasniegt Indijas okeānu, bet karš ar Japānu

tiivsus oli pōōranud enesele teiste Euroopa suurriikide tēhelpanu ja edaspidi Lāānemere asjus hakkas kaasa rāākima ka Inglismaa, Prantsusmaa, Preisimaa ja teised. Vōimu jagamise ūmber Lāānemereel kestis 1809. kui 1817. aastani diplomaatiline mēng, mis aegajalt vāljendus lābirāākimistes, deklaratsioonides ja lepingutes. On teateid sellest, et juba Tilsiti kongressi ajal olevat Napoleon katsunud mēngida mingisugust osa Venemaa ja Rootsi vōitluses ning Prantsuse diplomaatia olevat selles kūsimumes kōkunud vōi mēnginud teatavat kahepoolsust, toetades küll rootslasi, küll venelasi.

19. sajandi keskel oli Lāānemereel Venemaa relvastatud vastaseks juba Inglismaa, Rootsi aga jāi passiivseks. Krimmi sōja ajal (1854—1856) Inglise merevāgi pombardeeris ja hāvitas venelaste 1830. aastal ehitatud kindlustusi Alandi saartel Bomarvāina juures. Inglismaa ja Venemaa jōūdude kokkupuutumine Lāānemereel ei ole küll niipalju sōja eesmārgi vāljakutsutud, kui vene-inglise merevāgede vōitlusist Mustal merel tingitud vajadus. Pariisi rahukongress, Inglismaa mōjutatud, vōtab rahulepingusse (33. paragrahv) māārusi Venemaa ōiguste piiramisest Lāānemereel sōjalises mōttes, ning keelab Venemaale asutada kindlusi Alandi saartel. Lāhemalt reguleeriti seda kūsimumst erilise, lepingule juurelisatud konventsiooniga.

Pariisi kongressi ajast kuni 20. sajandi alguni Balti kūsimumest avalikult ei rāāgitud. 20. sajandi ālgul sūndisid tēhelpanuvāārsed muudatused Venemaa siseja vālispoliitikas, mis olid pōhjuseks Venemaa uuele aktiivsusele Lāānemere poliitikas. Kaotatud sōda Jaapaniga, ebaōnnestunud mereteede otsingud Persia kaudu India ookeani suurendasid venelaste aktiivsust Lāānemereel. Sel ajal pidi Venemaa valusalt tundma, et vaatamata tema suurele maa-alale, tai puudub rahuldav juurepāās maailma merele — ookeanile. Vāljapāās Lāānemereest ei ole Venemaa kāes, sama on Musta merega. Lepingud Inglismaaga „mōju zoonidest“ Persias pīdurdavad venelaste kavatsusi jōuda India ookeanini, kuna sōda Jaapaniga hāvitab

izgaishina illūzijas par iespējamībām Klusā okeānā; Baltā jūrā ar Ledus okeānu atrodaš tālu no centra un dzelzceļi uz turieni vēl neizbūvēti. Tie ir Krievijas ārpolitiskie iemesli, caur kuriem saprotama Krievijas Baltijas jūras politika 20. gadu simteņa sākumā. Iekšpolitiskie iemesli: iekšējie nemieri, kuŗi visaugstākās bangas sit Baltijas jūras apgabalos, liek krieviem domāt par militāro drošību Baltijas jūras krastos.

Šādos apstākļos Krievija ap 1906. gadu sāk atklāti cīlāt Baltijas jūras jautājumu. Ārlietu ministrs Izvojskis ved sarunas ar lielvalstīm un saņem no Vācijas dažus solījumus. Sarunas par Baltijas jūru tālāk noved pie „Baltijas jūras deklarācijas“ 1908. gada 23. oktobrī, kuŗu paraksta Krievija, Vācija, Zviedrija un Dānija. Deklarācija runā par status quo uzturēšanu Baltijas jūrā, bet pievienotais memorandums par „brīvu suverenitātes tiesību izlietošanu Baltijas jūras apgabalos.“ Cik Krievija ar Baltijas jūras deklarāciju ir panākusi, paliek atklāts jautājums, jo deklarācijas teksts neatļauj tik plašus tulkojumus, lai Krievija gūtu sev kādus atvieglojumus, vai priekšrocības Baltijas jūrā. —

Pasaules kara sākumā Krievija vairākās vietās Baltijas jūrā un salās uzcēla nocietinājumus, bet krievu kaŗaspēkam ciešot neveiksmes uz sauszemes, tie zaudē arī jūras bāzes un kara beigās 1918. gadā vācu flote pilnīgi dominē Baltijas jūrā. Vācu politiķi liek lielas cerības uz Baltijas jūru un gatavo plānus par Baltijas jūras un tās apgabalu pārvaldīšanu. Vācijā tiek izdota plaša literātūra, kas propagandē Eiropas Ziemeļu austrumu daļas nodošanu vāciem un izveidošanu viņu garā. Baltijas jūras literātūra gan vairāk runā par kultūrāliem un saimnieciskiem sakariem ar Baltijas zemēm, bet minētā literātūrā paspīd arī zīmīgi vārdi, kuŗos jūras šaurumi, kas savieno Baltijas jūru ar Ziemeļu jūru un tālāk ar okeānu ir nosaukti par Ziemeļu Dardaneļiem“, bet Sāmsala par „Baltijas jūras Gibraltarū“. Šo vārdu nozīmi Vācijai jau bija iespējams pārbaudīt kara laikā, jo ar

illusioonid võimalusist Vaiksel ookeanil; Valge meri Põhja-Jäämerega on väga kaugel maa keskkohast ja raudteed sinna veel ehitamata. Need on poliitilised põhjused, milledest on arusaadav Venemaa Läänemere poliitika 20. sajandi algul. Sisepoliitilised põhjused: siserahutused, mis löid kõige kõrgemaid laineid Läänemere ümbruses, sundisid venelasi mõtlema sõjalisest julgeolekust Läänemere rannal.

Säärasis oludes hakkas Venemaa 1906. aastal tõsiselt kaaluma Läänemere küsimust. Välisminister Isvolski algas läbirääkimisi suurriikidega ning saavutas Saksamaalt mõningaid lubadusi. Läbirääkimised Läänemerest jõudsid „Läänemere deklaratsioonini“ 23. oktoobril 1908. aastal, millele kirjutasid alla Venemaa, Saksamaa, Rootsi ja Daani. Deklaratsioon is räägitakse status quo alalhoidmisest Läänemerel, juurelisatud memorandumis aga — „vaba suvereniteedi õiguste kasutamisest Läänemere ümber asuvais mais.“ Kui palju Venemaa Läänemere deklaratsiooniga on saavutanud, jääb lahtiseks küsimuseks, kuna deklaratsiooni tekst ei anna võimalusi nii laiale tõlgitsemisele, et Venemaa saaks omale mingisuguseid kergendusi või eesõigusi Läänemerel.

Maailmasõja algul ehitas Venemaa mitmel kohal Läänemerel ja saartel kindlusi, kuid vene sõjaväe kaotused mandril tingisid ka mere baaside kaotuse, ja sõja lõpul 1918. aastal domineeris Läänemerel Saksa sõjalaevastik täielikult. Saksamaa poliitikutud panevad suuri lootusi Läänemerele ja valmistavad plaane Läänemere ja tema rannamaade valitsemiseks. Saksa ilmutab laialdane kirjandus, mis propageerib Euroopa idaosa ülevõtmist sakslaste kätte, et arendada säälsset elu oma vaimus. Kirjandus Läänemerest räägib küll rohkem kultuurseist ja majanduslikest vahetõradest Baltimaadega, aga mainitud kirjanduses näeme ka iseloomustavaid sõnu, mis nimetavad väinasid, mis ühendavad Läänemerd Põhjamerega ja edasi ookeaniga „Põhja Dardanellideks“, Saaremaad aga „Läänemere Gibraltariks.“ Nende sõnade tähtsust Saksamaal oli võimalus järel katsuda maailmasõja ajal, kuna väinade sulgemisega on võimalik peagu täieli-

jūras šaurumu slēgšanu ir iespējams gan-
drīz pilnīgi kontrolēt Baltijas jūras kug-
niecību un no Sāmsalas pārraudzīt svarī-
go tirdzniecības ceļu uz Rīgu. Tātad no
vācu „Ostseeliteratur“ izriet, ka vācu uz-
devums un pienākums ir pārvaldīt „Zie-
meļu Dardanēļus“ un „Baltijas jūras Gib-
raltāru“, ko Vācija pasaules karā arī da-
rīja, kad Anglija savu tirdzniecību ar
Krieviju virzīja caur Skandināviju.

Krievijas un Vācijas varas sabrukšana
Baltijas jūrā ir ne tikai svarīgs, bet arī
izšķirošs fakts Baltijas valstu, tas ir, šau-
rākā un tiešā nozīmē. Igaunijas, Lat-
vijas un Lietuvas, — neatkarības iegūša-
nā. Cik iekšēji svarīgi priekš minētām
tautām bija tautas izglītības pacelšana,
nacionālās apziņas modināšana, tautas tu-
rības pacelšana un sociālo apstākļu pār-
veidošana, tikpat svarīga arējā nozīmē
bija Krievijas un Vācijas iz-
spiešana no Baltijas jūras, lai
minētās trīs Baltijas tautas ieietu neat-
karīgu valstu formās. Krieviju no Balti-
jas jūras izspieda Vācija, bet Vāciju —
pasaules kara sabiedrotās valstis, salau-
žot vācu militāro varu.

Baltijas jūra ir Atlantijas okeāna at-
zarojums, kas visdziļāk iegriežas Eiropas
kontinentā ziemeļu-austumu stūrī līdz
polāram lokam. Labi izveidotā krāsu lī-
nija un ģeografiskais stāvoklis ir pulci-
nājis ap Baltijas jūru daudz tautu.
Dienvidos un rietumos tā apskalo ģermā-
ņu zemes, bet austrumos un ziemeļos pie-
skarās slāvu pasaulei un pieslēdzoties
Krievijas iekšējiem ūdeņiem caur kanālu
sistēmu, dod sākumu ceļam pa Krievijas
iekšējiem ūdeņiem uz Volgu, Kaspijas
jūru un tālāk uz Vidusāziju. Baltijas
jūras ģeografiskais stāvoklis ir tāds, ka
tai ir nozīme ne tikai Baltijas tautu iek-
šējā satiksmē vien. Pa Baltijas jūru iet
pasaules tirdzniecības ceļi, kuņģiem nākot-
nē ir iespējams plaši izveidoties. Ap Bal-
tijas jūru vijas pasaules politikas pave-
dieni un krustojas daudzu valstu intere-
ses. No tā mēs varam daudz iegūt, bet...
arī daudz zaudēt. Lai Baltijas jūra mums
vienmēr būtu labvēlīga un viņas nākotne
sagādātu Baltijas tautām tik pat daudz
saulainu dienu, cik viņas notikumiem ba-
gātā pagātne ir sagādājusi ciešanu, tad
turēsimies kopā. **R. Komisars, cand. iur.**

kult kontrollida Läänemere laevandust
ning Saaremaalt järeļvalvata tähtsat kau-
bandusteed Riiga. Samuti saksa „Ostsee-
literatur“ist näeme, et sakslased seavad
oma ülesandeks ja kohustuseks valitseda
„Põhja Dardanellide“ ja „Läänemere Gib-
raltaride“ üle, mida Saksamaa maailmasõ-
jas teostaski, kui Inglismaa juhtis oma
kaubanduse Venesse Rootsi kaudu.

Venemaa ja Saksamaa võimu kokkuva-
risemine Läänemerel on mitte ainult täht-
tis, vaid ka otsustav tõsiasi Balti riikide.
see on kitsamas ja otseses tähenduses —
Eesti, Läti ja Leedu — iseseisvuse saavu-
tamises. Kuivõrd tähtis Balti rahvaste
siseelule oli rahvahariduse tõstmine kõrge-
male tasemele, rahvusliku teadvuse ärata-
mine, rahva materjaalsete olude paranda-
mine ja sotsiaalolude muutused, niivõrd
tähtis oli väliselt Venemaa ja Saksamaa
väljaajamine Läänemerelt, et mainitud
kolm Balti rahvast võisid saavutada ise-
seisvate riikide vorme. Venemaa Lääne-
merest tõrjus välja Saksamaa, Saksamaa
aga — maailmasõja liitriigid, purustades
saksa sõjalise võimu.

Läänemeri on Atlandi ookeani haru, mis
ulatub kõige kaugemale Euroopa konti-
nendi kirde osasse, põhjapolaarringini.
Hästi moodustatud rannajoon ja geograa-
filine asend on põhjuseks, et Läänemere
ümber elab palju rahvaid. Lõuna ja lääne
rannal elavad germaani rahvad, idas ja
põhjas ta puutub kokku slaavlastega ning,
ühinedes Venemaa sisevetega kanaalide
süsteemi kaudu, ta on alguseks teele Vene-
maa sisevete kaudu Volgasse, Kaspija
merre ja edasi Kesk-Aasiasse. Läänemere
geograafiline asend on selline, et temal on
väga suur tähtsus mitte ainult Balti rah-
vaste siseliikumises. Balti mere kaudu lä-
hevad maailmakaubanduse teed, millel
on võimalusi tulevikus laialt areneda.
Läänemere ümber keerleb kogu maailma
politiika ja ristlevad paljude riikide huvid.
Sellest meie võime väga palju saavutada,
aga... ka väga palju kaotada. Et Lääne-
meri oleks meile alati häätahtlik ning et
tema tulevik valmistaks Balti rahvastele
sama palju päiksepaistelisi päevi, kui palju
tema sündmusterikas minevik on muretse-
nud kannatusi, siis hoidkem kokku!

R. Komisar, cand iur.

Latvijas Universitātes darbība.

Lāti Ūlikooli tegevus.

Š. g. 28. septembrī Latvijas Universitāte atskatījās uz pabeigtiem 15 darba gadiem. Ar gandarījumu jākonstatē, ka tā savus sprauostos galvenos mērķus tautas zglītības un kultūras celšanas darbus godam veikusi. Tā devusi krietnu skaitu (pāri par 4000) izglītotu pilsoņu, kuri veikuši lielu daļu no valsts dzīves organizācijas un jaunbūves darba. Pieaudzis arī jūtami mācības spēku skaits, no kuriem daudzu, kā nopietnu zinātnieku, vārdi jau pazīstami tālu aiz Latvijas robežām. Lielākais gandarījums Universitātes dibinātājiem, ka **Latvijas Universitātes pamatā liktais un nekur citur vēl tik plaši nereālizētais, humanitāro un tehnisko zinātņu vienības princips L. Universitātē teicami attaisnoies.**

L. Universitātē apvienotas sekojošas 11 fakultātes: 1) tautsaimniecības un tiesību zinātņu; 2) lauksaimniecības ar mežkopības nodaļu; 3) filoloģijas un filosofijas; 4) matemātikas un dabas zinātņu; 5) inženierzinātņu; 6) ķīmijas; 7) medicīnas ar zobārstniecības nodaļu; 8) mēchanikas; 9) architektūras; 10) teoloģijas un 11) veterinārmedicīnas.

L. Universitātes zinātnisko darbību un tās attīstību ilustrē tālāk pievestie skaitļi.

Mācības spēku skaits no 184 — 1919. gadā pieaudzis līdz 384 — 1934. gadā, no kuriem 96 ir profesori, 78 docenti, 31 privātdocents, 18 lektori, 1 prorektors un 160 asistenti, bez tam vēl darbojas 126 papildu darbinieki (laboranti, preparātori, subasistenti u. t. l.).

Pašlaik immatrikulētu studentu skaits — 8587 un brīvklaušitāju 55. Starp studentiem 71% vīriešu un 29% sieviešu, Latvijas pavalstnieku 99,7%, latviešu 82%, cittautiešu 18%. **Igaunu tautības studējošo skaits** L. Universitātē bijis 1919./20. māc. gadā — 1, 1920./21. m. g. — 9, 1921./22. m. g. — 13, 1922./23. m. g. — 12, 1923./24. m. g. — 12, 1924./25. m. g. — 17, 1925./26.

K. a. 28. septembrī Lāti Ūlikool vaatas tagasi 15 aasta tegevusele. Võime rõõmuga konstateerida, et ta on oma pääeesmärke — rahvahariduse ja kultuuri tõstmise tööd ausalt teostanud. Ta on andnud küllalt suure arvu (üle 4000) haritud kodaniku, kes on teinud suure osa riigielu organiseerimise ja uuestiehitamise tööst. On tunduvalt kasvanud ka õppejõudude arv, kelledest paljude, tähelepanuväärsete teadlaste nimed on tuntud kaugel üle Lāti piiride. Suurim rahuldus Ūlikooli asutajale on see, et Lāti Ūlikooli aluseks võetud ja kuskil mujal nii laialt mitteteostatud humanitaarsete ja tehniliste teaduste ühenduse printsiip on Lāti Ūlikoolis väga hästi läbiviidud.

Lāti Ūlikoolis on järgmised teaduskonnad: 1) majandus- ja õigusteaduse, 2) põllumajanduse metsanduse osakonnaga, 3) filoloogia ja filosoofia, 4) matemaatika ja loodusteaduse, 5) inseneriteaduse, 6) keemia, 7) arstiteaduse hambaarsti osakonnaga, 8) mehaanika, 9) arhitektuuri, 10) usuteaduse ja 11) loomaarstiteaduse.

Lāti Ūlikooli teaduslikku tegevust ja tema arenemist iseloomustavad ja illustreerivad järgmised arvud:

Õppejõudude arv on tõusnud 184 — 1919. aastal 384 — 1934. aastal, kelledest 96 on professorid, 78 dotsendid, 31 eradotsendid, 18 lektorid, 1 prosektor, 160 asistentid, ja 126 abiõppejõudu (laborandid, preparaatorid, subassistentid jne.)

Praegu immatrikuleeritud ūliõpilaste arv on 8587 ja vabakuulajate — 55. Ūliõpilaste hulgas on 71 protsenti meeste, rahvaid ja 29 prots. naisterahvaid. Lāti alamaid 99,7 prots., lātlasi 82 prots., teistest rahvustest 18 prots. Eesti rahvusest ūliõpilasi oli Lāti Ūlikoolis 1919./20. õppeaastal — 1, 1920./21. õp. a. — 9, 1921./22. õp. a. — 13, 1922./23. õp. a. — 12, 1923./24. õp. a. — 12, 1924./25. õp. a.

m. g. — 23, 1926./27. m. g. — 23, 1927./28. m. g. — 22, 1928./29. m. g. — 12, 1929./30. m. g. — 19, 1930./31. m. g. — 20, 1931./32. m. g. — 16, 1932./33. m. g. — 19 un 1933./34. m. g. — 16. Visvairāk igauņu tautības pilsoņi studējuši tehniskās (mehānikas un inženierzinātņu) fakultātes, beidzamos gados krievs procents tomēr studē arī tautsaimniecības un tiesību zinātņu fakultātē. Pavisam L. Universitātes pastāvēšanas laikā immatrikulēti 19.614 studenti, no kuriem universitāti beiguši 4264.

Sakarā ar pārdzīvojamo saimniecisko krīzi šogad pirmo reizi aspirantu skaits, kas reflektēja uz iestāšanos universitatē, bij jūtami samazinājies.

Visvairāk L. Universitatē studē tautsaimniecību un tiesību zinātnes. Šinī fakultātē pašlaik 2660 studentu, tai seko lauksaimniecības fakultāte ar mežkopības nodaļu — 1031 students, tālāk filoloģijas un filosofijas — 880, matemātikas un dabas zinātņu — 812. Vismazāk studējošo veterinārmedicīnas fakultātē — 170, arī teoloģijas — 234 un arhitektūras — 268.

L. Universitātes rīcībā un viņas mācības spēku pārzināšanā atrodās liels skaits zinātnisku institūtu, kabinetu, laboratoriju, klīniku, muzeju, kolekciju, izmēģinājumu un praktisku darbu stacijas un saimniecības. Pie L. Universitātes darbojas 9 zinātniskas biedrības un 103 studentu organizācijas. Fakultāšu bibliotēkās atrodamas pāri par 130.000 grāmatas, bez tam Universitātes Centrālā bibliotēkā 113.000 sējumi, sakārtotas un lietošanai pieejamas ap 20.000 disertācijas. L. Universitāte izdod arī savu mācības spēku rakstus periodiskā izdevumā „Acta Universitatis Latviensis“.

K. K.

— 17, 1925./26. ūp. a. — 23, 1926./27. ūp. a. — 23, 1927./28. ūp. a. — 12, 1928./29. ūp. a. — 22, 1929./30. ūp. a. — 12, 1930./31. ūp. a. — 20, 1931./32. ūp. a. — 16, 1932./33. ūp. a. — 19 ja 1933./34. ūp. a. — 16. Kõige rohkem eesti rahvusest üliõpilasi on õppinud tehnilisis teaduskondades (mehaanika ja inseneriteaduste), viimaseil aastail aga on suur protsent neist õppinud ka majandus- ja õigusteaduskondades.

Lāti ūlikoolis kogu tema tegevusajal on immatrikuleeritud 19.614 ūliõpilast, kelledest ūlikooli lõpetanud 4264. Maaailma majanduskriisi tõttu on tänavu esimest korda tunduvalt vähenenud sisseastujate arv, mis varem oli väga suur.

Kõige rohkem ūliõpilasi õpib majandus- ja õigusteadusteaduskonnas, kus praegu on 2660 ūliõpilast, sellele järgneb põllu- majandusteaduskond metsanduse osakonnaga — 1031 ūliõpilasega, edasi filoloogia ja filosoofia — 880, matemaatika ja loodusteaduse — 812. Kõige vähem ūliõpilasi on loomaarstiteaduskonnas — 170, usuteadusk. — 234 ning arhitektuuri — 268.

Lāti ūlikoolil on suur arv teaduslikke instituute, kabinete, laboratooriume, klīnikuid, muuseume, kollektsoone, katse ja praktiliste tööde jaame ja talusid ning mõisaid, kus juhatajaiks on õppejõud. Lāti ūlikooli juures tegutseb 9 teaduslikku seltsi ja 103 ūliõpilasorganisatsiooni. Teaduskondade raamatukogudes leiame üle 130.000 raamatu, päāle selle veel ūlikooli Keskraamatukogus on 113.000 köidet, tarvitamiseks üleantud on ka umbes 20.000 dissertatsiooni. Lāti ūlikool annab välja ka oma õppejõudude kirjutisi periodilise väljaandena „Acta Universitatis Latviensis“.

K. K.

Chronika.

No latviešu dzīves Igaunijā.

Narvā nesen atklāja pieminekli tur apraktiem latviešu bēgļiem. Tā kā bēgļi aprakti divās vietās, tad tagad radies nedomš tos, kas aprakti citur, apglabāt pie atklātā pieminekļa.

Narvā dzīvo ap simts latviešu, bet savu organizāciju tiem nav.

Tallinnas latviešu organizācijas ierosinājušas jautājumu, lai ar Brāļu kapu komitejas atbalstu panāktu, ka Tallinnā apraktiem bēgļiem un strēlniekiem uzceltu pieminekli.

Mōisakulā pastāv latviešu izglītības b-ba „Ars”. Te ir arī latviešu skola, kuru apmeklē 18 skolēnu. Pagaidām skola nostādīta neapmierinoši, kādēļ šo trūkumu jau tuvākā laikā jācenšas novērst. Par skolotāju te strādā latviete Freivalde.

„Dziesmuvaras” koris Tartū un Igaunijas Valkā.

„Dziesmuvara” ar savu akadēmiskās jaunatnes darba prieku, jūsmu un aizrautību par latviešu dziesmu ir to godam skandinājusi gan tuvos, gan tālos kaimiņos.

27. oktobrī koris koncertēja Tartū. Stacijā to sagaidīja Tartu augstskolas akadēmiskais vīru un studentu jaukts koris. Koncerts bija pulcinājis pilnu aulu publikas: igauņu komponistus, universitātes mācības spēkus, studentus un Tartu sabiedrības pārstāvjus. Priekšnesums radīja dzīvu atsaucību un piekrišanu klausītājos, kas to silti sumināja, pasniedzot laurus un ziedus.

28. oktobrī koris izbrauca uz Igaunijas Valku, tur bija koncerts Latviešu viesīgā biedrībā, kur arī atrada neliekuļotu piekrišanu un atzinību.

Lai māksla līdzina un gaisas dara kopējās gaitas abu tautu tuvināšanās darbā!

Lātlaste elust Eestis.

Hiljuti toimus Narvas mālestussamba avamine sinna maetud Lāti sōjapōgenikele. Kuna sōjapōgenikud on maetud kahte paika, kavatsetakse neid, kes on maetud mujale, matta mālestussamba juure.

Narvas elab umbes sada lātlast, kuid oma organisatsioonid neil ei ole.

Tallinnas lātlaste organisatsioonid on algatanud küsimuse, et Vennastekaimistu komitee toetusega pāstitataks mālestussambas lātlānnasse maetud Lāti sōjapōgenikele ja kūtīdele.

Mōisakūlas on lātlaste haridusselts „Ars”. Sin on ka lati kool, kus õpib 18 õpuast. Praegu on kool vaevait ranuudavas seisukorras, selleparast peab puuuma seua puuudust korvamaaa. Kooliõpetajana sin tegutseb latianna Freivald.

„Dsiesmuvara” koor Tartus ja Kesti Vaigas.

„Dsiesmuvara” oma akadeemilise noorsoo tooroomuga, vaimustuse ja huviga lati laulu vastu on teda ausait kolaa lasknud lānemai ja kaugemai naabermail.

27. oktoobrī laulis „Dsiesmuvara” koor Tartus. Jaamas oind kuuaisi vastuvōtmas Akadeemiline Meeskoor ja Tartu ulopnas-segakoos. Kontserdī Uukooli aulas oli ronkesti rahvast: eesti heliioojaid, eriti akadeemilist peret ning Tartu seltskonna esiindajaid. Koori ettekanded vōeti soojalt vastu. Kuulajate poolt annetati lauljalle rohkesti liim ja loorberipārge.

28. oktoobrī sōitis koor Eesti Valka, kus oli segakoori kontsert Lāti seltskondliku ūhingu saalis, kus samuti lauljad said vōltsimata auavalduste osalisteks.

Tasandagu ja valgustagu kunst meie ūhseid radasid mōlema rahva lāhendamise tōōs.

Jauna grāmata par Latviju — igauņu valodā.

Tikko iznākusi „Varak“ apgādībā Tallinā jauna grāmata zem nosaukuma „Lāti“ (Latvija), ko sastādījuši Bernhards Linde, Henno Rahamägi un Juhans Veelmanns. Šāda veida izdevums ir pirmais igauņu valodā, un satura sevī isu pārskatu par Latvijas ģeografisko stāvokli, zemi un tautu, par vēsturi, valsts pārvaldi; lauksaimniecību, rūpniecību un tautsaimniecību; par literatūru un mākslu; par Latviju kā tūristu zemi, par Igaunijā dzīvojošiem latviešiem un Latvijā dzīvojošiem igauņiem; par latviešu rakstniecības darbu tulkojumiem igauņu valodā; par līgumiem starp Latviju un Igauniju u. t. t.

Bez tam grāmatā ir Igaunijas ārlietministra J. Seljamaa raksts par Latvijas - Igaunijas politisko ūniju. Bij. ārlietministris un tagadējais Igaunijas - Latvijas b-bas priekšnieks prof. A. Piips dod pārskatu par Latvijas valsts rašanos un izveidošanos. Ievadu rakstījis mūsu sūtnis Tallinnā R. Liepiņš.

Grāmatas saturs un ārējais ietērs — vāks Latvijas nacionālās krāsās ar valsts ģērboni, kā arī vispār glītais izdevums un plašais ilustratīvais materiāls ar mūsu valsts vīru, politiķu, mākslinieku, kultūras darbinieku attēliem, ievērojamāko vietu un ēku skatiem un mākslas darbu reprodukcijām liecina, ka sastādītāji un izdevēji nav taupījuši pūli, lai izdevums iznāktu glīti un pievilcīgi. Arī grāmatas cena nav augsta — tikai 2 kronas. Cerams, ka izdevuma nolūks — darīt vairāk pazīstamu un līdz ar to arī tuvāku savu kaimiņu, sasniegs mērķi. Par to grāmatas autoriem un izdevējiem sirsnīgs paldies.

*

„Zollunion Lettland — Estland“ — nupat parādījies darbs vācu valodā. Autors cand. oec. Volmars. Grāmatas cena Ls 6.—.

Iecelts ģenerālkonsuls Tallinnā.

Par Latvijas goda ģenerālkonsulu Tallinnā ministru kabinets iecēlis Igaunijas pilsoni Augustu Trankmani.

Uus raamat Läti üle — eesti keeles.

Hiljuti on „Varak’u“ kirjastusel Tallinnas ilmunud uus raamat päälkirjaga „Lāti“ (Latvija), mille koostanud Bernhard Linde, Henno Rahamägi ja Juhans Veelman. Selline väljaanne on esimene eesti keeles ja sisaldab lühikese ülevaate Läti geograafilisest asendist, maast ja rahvast, ajaloost, riigikorrast, põllumajandusest ning kirjandusest ja kunstist; Lätist kui turistide maast, Eestis elutsevaist lätlastest ja Lätis elutsevaist eestlastest, Läti ilukirjanduse tõlkeist eesti keeles; lepinguist Eesti ja Läti vahel jne.

Pääle selle on raamatus kirjutis Eesti välisministrilt J. Seljamaalt Läti - Eesti poliitilisest unioonist. Endine välisminister ja praegune Eesti - Läti ühingu esimees prof. A. Piip annab ülevaate Läti riigi loomisest ja arengust. Eessõna on kirjutanud meie saadik Tallinnas R. Liepiņš.

Raamatu sisu ja väline ilme — kaan Läti riigivärvides ja riigi vappga — samuti ka kogu väljaanne ja illustratiivne materjal meie riigimeeste, poliitikute, tähtsamate kohtade ja majade vaadetega ja kunstitööde reproduktsioonidega tunnistab, et koostajad ja kirjastajad on teinud kõik, et väljaanne oleks ilus. Raamatu hind ei ole kõrge — ainult 2 krooni. Loodetavasti saavutab raamatu väljaandmine oma eesmärgi — tutvustada ja lähendada Eestit tema lähema naabriga. Selle eest raamatu autoritele ja kirjastajale südamlük tänu.

„Zollunion Lettland-Estland“ — hiljuti ilmunud teos saksa keeles. Autor cand. oec. Volmar. Raamatu hind Ls 6.—.

Määrati kindralkonsul Tallinna.

Läti aukindralkonsuliks Tallinna on Läti ministrite kabinett määranud Eesti kodaniku August Trankmani.

Latvijas - Igaunijas biedrības biedru saraksts.

Lāti - Eesti ühingu liikmete nimestik.

L. Adamovičs, H. Albats, M. Antons, J. Akuraters, M. Alberings (goda biedrs), E. Balodis, E. Anton, L. Ausejs, T. Apiņš, E. Apiņš, J. Auškaps, A. Balodis, J. Balodis (goda biedrs), A. Bergs, A. Benjamiņš, E. Benjamiņš, A. Bērziņš, R. Bērziņš, A. Bilmanis, K. Berķis (goda biedrs), A. Bērziņš, T. Balodis, E. Blese, J. Baltais, J. Bokalders, M. Celmiņš, H. Celmiņš, Cerbulis, B. Dzenis, J. Druva, J. Dofelds, A. Eglītis, L. Ēķis, K. Freimanis, J. Filholds, E. Fogels, N. Falks, N. Falks, M. Gailītis, V. Gulbis, P. Geidans, J. Jagars, P. Jozuus, P. Juraševskis, V. Ivask, J. Ivask, J. Jaunzems, E. Jaunzem, A. Jostsons, E. Kalniņš (goda biedrs), P. Kalniņš (goda biedrs), K. Kalniņš, H. Kaupiņš, F. Kempelis, O. Kempelis, A. Kviesis (goda b.), A. Krastkalns, A. Klive, A. Kalniņš, A. Kacens, J. Kalniņš, A. Kuraus, V. Kruus, J. Laidoner (goda b-drs), F. Lassman's, V. Ludinš, A. Laimiņš, E. Laimiņš, E. Loske, A. Linde, P. Liepiņš, E. Lossmans, A. Launags, R. Lapsiņš, V. Munters, J. Mölder, V. Maldons, J. Muške, K. Menning, Menninga kdze, A. Maldups, O. Nonācs, A. Nonācs,

E. Nagobads, Nagobada kdze, A. Ozols, M. Ozols, E. Ozoliņš, M. Ozoliņ, K. Ozols, K. Ozoliņš, B. Pipiņ, V. Purvīts, S. Paegle, A. Petrevics, E. Perli, K. Pāts (goda biedrs), V. Pakalniētis, P. Rozītis, D. Rudzītis, H. Rozenfelds, G. Reinhardt, A. Rei, J. Rīteris, P. Rupners, E. Rutkis, N. Rozenfeldt, N. Reek (goda biedrs), V. Salnais, M. Salnais, M. Skujenieks, V. Spandegs, A. Spekke, O. Strandmann, A. Siecenieks, V. Siecenieks, K. Straubergs, A. Sakenfeld, Sakenfelda, V. Strautmanis, R. Sipols, P. Šuberts, J. Švalbe, V. Šenfeldts, M. Zīle, A. Zviedris, G. Zemgals (goda biedrs), E. Zommer, V. Zeminskis, A. Zalts, T. Zanders, Zandera, A. Tentels, J. Tōnnison, E. Tomas, K. Ulmanis, K. Vilde, J. Vitols, D. Vilsons, Z. Vidbergs, E. Wirgo (goda biedrs), K. Vikmann, J. Wagner, J. Vāpa, J. Vēciņš, N. Vanadžiņš, R. Veidemanis, J. Volmārs, E. Vigrabs, V. Vigants.

Biedrībai ir 12 goda biedri un 133 biedri, kopā 145.

Ūhingul on 12 auliiget ja 133 liiget, kogusummas 145.

Izdevēja: Latvijas-Igaunijas biedrība, priekšnieks un mēnešraksta atbildīgais redaktors zvēr. adv. M. Antons.

Grāmatapiestuves Akc./Sab. „R C T A“, Rīgā, Elizabetes ielā Nr. 14-a. Tālr. 30650.

Saturs:

1. Latvijas ministru prezidenta **Dr. K. Ulmaņa** 18. novembra veltījums triju sabiedroto valstu draudzībai.
2. **Prof. A. Piips.** Igaunijas - Latvijas - Lietavas kopdarbība.
3. **Mennings, Ig.** sūtnis Latvijā. Kopēja valoda.
4. **Inž. J. Rīteris.** Latviešu un lietavju vienības biedrību darbība Baltijas trejsavienības veicināšanā.
5. **E. Vigrabs.** Latvijas, Igaunijas un Lietavas saprašanās un sadarbības līgums.
6. **E. Eisbergs.** Senas tekas — jauni meklējumi.
7. **A. Kask.** Vēl par Baltijas tautu satiksmes valodu.
8. **O. Nānācs.** Igaņu un latviešu attiecības presē.
9. **V. Ivask.** Tuvināšanās un draudzība ikdienā.
10. **E. Brastiņš.** Latviešu mitoloģija un reliģiskās atziņas.
11. **V. Strautmanis.** Latvijas un Igaunijas kopu draudzība.
12. **Inž. N. Brakšs.** Baltijas valstu kopdarbības nozīme rūpniecībā.
13. **R. Komisārs, cand. iur.** Baltijas jūra — Baltijas valstis.
14. **K. K.** Latvijas Universitātes darbība.
15. Kronika.

Sisu:

1. Lāti Ministerpresidendi **Dr. K. Ulmanis'e** 18. novembri puhul kolme liitriigi sõprusele pühendatud kirjutis.
2. **Prof. A. Piip.** Eesti - Lāti - Leedu koostöö.
2. **K. Menning,** Eesti saadik Lātis. ūhine keel.
4. **Ins. J. Rīteris.** Lātlaste ja leedulaste lähendamisseltside tegevus kolme Balti riigi liidu asutamiseks.
5. **E. Vigrabs.** Lāti, Eesti ja Leedu koostöö ja sõprusleping.
6. **E. Eisbergs.** Vanad rajad — uued otsimised.
7. **A. Kask.** Veel Balti rahvaste läbikäimise keelest.
8. **O. Nonats.** Eestlaste ja lātlaste vahekorrad ajakirjanduses.
9. **V. Ivask.** Lāhenemis - sõprus argipäevil.
10. **E. Brastiņš.** Lāti mütoloogia ja usk.
11. **V. Strautmanis.** Lāti ja Eesti laulukooride sõprus.
12. **Ins. N. Brakšs.** Balti riikide koostöö tähtsus tööstuses.
13. **R. Komisārs, cand iur.** Lāānemerī ja Balti riig'id.
14. **K. K.** Lāti ūlikooli tegevus.
15. Kroonika.

Latvijas - Igaunijas biedrības

MĒNEŠRAKSTS

p i e p r a s ā m s :

Latvijā: „Letas” kioskos, stacijās:
Rīga I., Rīga galvenā, Valkā, Valmierā, Cēsis,
Liepājā, Jelgavā, Aucē, Alūksnē

Kioskos Rīgā: Brīvības bulvārī, pretīm Brīvības ielai, pretīm galvenam pastam, pretīm Brīvības ielai, Basteja laukumā un citos lielākos kioskos

Valtera un Rapas grāmatnīcā, Teātra ielā 11
„Kaŗa Invalids” grāmatveikalā, Brīvības ielā 2
Vidussk. Skolot. Kooperat., Tērbatas ielā 15-17
J. Rozes grāmatu veikalā, Kr. Barona ielā 5

Bez tam Fr. Lasmaņa sēklu tirgotavā, Brīvības bulvārī 1, dabūjami mēnešraksta komplekti kā arī atsevišķas burtnīcas

Igaunijā kioskos, stacijās: Tallinā, Tartū, Valgā, Narvā, Viljandē
Tallinā: „Pressa,” Rataskaevu 5. Tartū: „Pressa,” Rūütli 11. Narvā:
„Pressa,” Hermani 11. Viljandē: „Pressa,” Tartu 3

L ä t i - E e s t i Ü h i n g u

K U U K I R I

s a a d a v a l :

Lätis: „Leta“ kioskites, jaamades — Riga I, Riga peajaam, Valka, Valmiera, Cesis, Liepaja, Jelgava, Aluksne

Kioskites Riias: Brivibas puiesteel, Brivibas tänava vastu, peapostkontori vastu, Bastei platsil ja teistes kioskites

Valters ja Rapa raamatukaupluses, Teatri t. 11 „Kara Invalids“ raamatukaupluses, Brivibas tän. 2. Keskkooliõpetajate kooperatiivis, Terbatas tän.15-17. J.Roze raamatukaupluses, Kr. Barona tän. 5

Pääle selle Fr. Lasmani seemnekaupluses, Brivibas puiesteel 1, on saadaval Kuukirja komplektid ning üksikud numbrid

Eestis: kioskites, jaamades — Tallinnas, Tartus, Valgas, Narvas, Viljandis Tallinnas: „Pressa,“ Rataskaevu 5. Tartus: „Pressa,“ Rütli 11. Narva: „Pressa,“ Hermani 11. Viljandi: „Pressa,“ Tartu 3

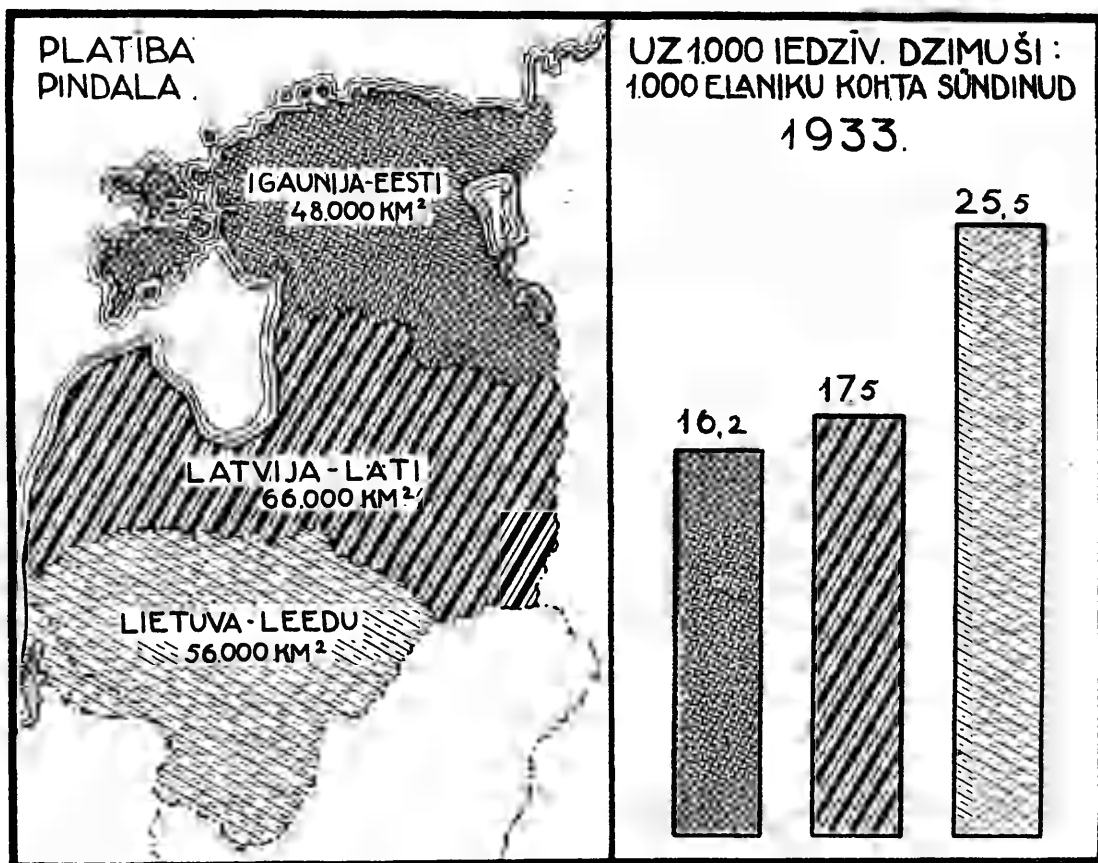

LATVIJAS-IGAUNIJAS BIEDRĪBAS

MĒNEŠRANSTS

LĀTI - EESTI ÜHINGU KUUKIRI

4A

No 1

1935. G. ● 15. FEBRUĀRIS ● III. GADS
LATVIJAS IGAUNIJAS BIEDRĪBAS IZDEVUMS

Saturs:

1. **V. Munters.** Veltījums 16. un 24. februārim.
2. **J. Rīteris.** 16. februāris.
3. **H. Roos.** Rakstniecība — igauņu tautas pašapziņas cēlēja.
4. **Prof. Mykolaitis.** Lietuvju tagadējā literatūra.
5. **E. Eisbergs.** Savu zemju mantinieki un likteņu lēmēji.
6. **O. Nonācs.** Igaunu un latviešu vēstures paralēles.
7. **Pāvils Gruzna.** Latvju un igauņu bursaki.
8. **K. Kurcalts.** Igauni latviešu anekdotēs.
9. **Elīna Zālīte.** Īss igauņu literatūras pārskats.
10. **Cand. oec. P. Brūveris.** Latvijas un Igaunijas iedzīvotāju problēma.
11. Latvieši Igaunijā.
12. Igauni Latvijā.
13. **Doc. K. Kiršteins.** Latvijas mežsaimniecība.
14. Latvijas Universitātes studentu konkursa darbi.
15. Igaunijas universitātes 15. gads.
16. **P. Bērziņš.** Igaunu, latvju un lietuvju tuvināšanās biedrību pārstāvju apspriede.
17. Triju Baltijas valstu neatkarības svētku dienas.
18. Chronika.

Sisu:

1. **V. Munter.** Pühendus 16. ja 24. veebruarile.
2. **J. Rīteris.** 16. veebruar.
3. **H. Roos.** Kirjandus Eesti rahvusliku iseteadvuse tõstmise tegurina.
4. **Prof. Mykolaitis.** Leedu praegune kirjandus.
5. **E. Eisberg.** Oma maade pärijad ja saatuse otsustajad.
6. **O. Nonats.** Eestlaste ja lätlaste ajaloo paralleelid.
7. **Pavil Grusna.** Lāti ja Eesti bursakid.
8. **K. Kurtsalt.** Eestlased lāti anekdootides.
9. **Elina Salite.** Lühike Eesti kirjanduse ülevaade.
10. **Cand. oec. P. Bruveris.** Latvia ja Eesti elanike probleem.
11. Lätlased Eestis
12. Eestlased Lätis.
13. **Dots. K. Kirštein.** Latvia metsandus.
14. Latvia ülikooli üliõpilaste võistlustööd.
15. Tartu ülikooli 15. aasta.
16. **P. Bersinš.** Eesti, Lāti ja Leedu lähendamisühingute esindajate nõupidamine.
17. Kolme Balti liitriigi iseseisvuse aastapäevad.
18. Kroonika.

LATVIJAS - IGAUNIJAS BIEDRĪBAS MĒNEŠRAKSTS LĀTI - EESTI ÜHINGU KUUKIRI

Nr. 1.

15. februāris.

3. gads.

Latvijas - Igaunijas biedrības mēnešraksts iznāk četras reizes gadā. Mēnešraksta gada abonements Latvijā, Igaunijā un Lietuvā Ls 2.—, citās zemēs Ls 3.—. Atsevišķa burtnīca maksā Ls 0,50. Redakcijas adrese: Rīgā, Kr. Barona ielā 7, dz. 4, tālef. 27826. Izdevniecības, ekspedīcijas, pasūtījumu un naudas pārvedumu adrese: Latvijas - Igaunijas b-bas mantzinim Fr Lasmaņa kgam, Rīgā, Brīvības bulvārī 1; Fr. Lasmaņa tālef. 20551. Latvijas - Igaunijas biedrības adrese: Rīgā, Skolas ielā 13, dz. 2.

Lāti - Eesti ühingu kuukiri ilmub neli korda aastas. Kuukirja tellimishind aastas Latvias Eestis ja Leedus Ls 2.—, teistes maades Ls 3.—. Üksik vihk maksab — Ls 0.50. Toimetuse aadress — Rīgā, Kr. Barona ielā Nr. 7, dz. 4, tel. 27826. Vāljaandja, talituse, tellimiste ja rahasaadetiste aadress: Lāti - Eesti ühingu laekahoidjale hārre Fr. Lasman'ile, Rīgā, Brīvības bulv. 1; Fr. Lasman'i telef. 20551. Lāti - Eesti ühingu aadress: Rīgā, Skolas ielā 13, dz. 2.

Latvijas valsts prezidents Alberts Kviesis.

Latvia riigipresident Albert Kviesis.

Lietuvas valsts prezidents Antons Smetona.
Leedu riigipresident Antanas Smetona.

Veltījums 16. un 24. februārim.

Ir zināma līdzība starp tagadējo laikmetu un Baltijas valstu neatkarības pirmām dienām. Kā toreiz, tā tagad, Eiropa pārdzīvo dziļas idejiskas un politiskas pārmaiņas, kas skar it visas valstis. Kā toreiz tā tagad miermīlīgās Baltijas tautas sevišķi intensīvi saprot likteņu kopīgumu un no tā izrietošo vajadzību apvienoties un sadarboties sava stāvokļa nostiprināšanai un neatkarības modrai sargāšanai. Kā toreiz, tā tagad vadošie valsts vīri deva kopdarbības centieniem ārējo saistību ietērp.

Un tomēr ir atkal starpība starp tagadni un pagātņi, dziļi iepriecinoša starpība. Jo varenī pieaudzis plašu aprindu atbalsts Baltijas valstu kopdarbības idejai, un sevišķi pēc 12. septembra līguma noslēgšanas starp Latviju, Igauniju un Lietuvu visdažādākās dzīves nozarēs manāma jauna, spēcīga ierosme triju tautu tuvināšanās procesā. Vecākā paaudze atmetusi skepsi un atturību un pieliek visas pūles, lai Baltijas tautu kopības apziņa izpaustos darbos. Jaunā paaudze pakāpeniski nostājas savās vietās, lai turpinātu šos darbus.

Vēl lielāku sparū, vēl lielāku drosmi, vēl lielāku sajūsmu Baltijas idejas veicināšanā — tad nākotne ir droša un mums piederēs uzvaras vainags.

V. Munters,
Latvijas ārlietu ministrijas
ģenerālsēkretārs.

16. februāris.

16. veebruar.

Lietuva, kā zināms, proklamēja sevi par patstāvīgu, neatkarīgu valsti 1918. gada 16. februārī. Tas notika vēl vācu okupācijas laikā. Vāciešiem bija pavisam citi nodomi, nekā toreizējiem lietuvju patriotiem, kuri toreiz Viļņā sapulcējās Lietuvas tautas padomes sēdē. Vācieši cerēja, ka lietuvji izsacīsies par «anšlusu» pie Vācijas, kādas «patstāvīgas» provinces

Leedu, teatavasti, proklameeris end iseisvaks sōltumatuks riigiks 16. veebruaril 1918. aastal. See sündis veel Saksa okupatsioon ajal. Sakslastel olid hoopis teised kavatsused, kui selleaegseil leedu patriootidel, kes seekord tulid kokku Vilnos Leedu rahvanõukogu istungiks. Sakslased lootsid, et leedulased otsustavad ühineda Saksamaaga, mingisuguse „ise-

Pühendus 16. ja 24. veebruarile.

On teatav sarnasus praeguse ajajärgu ja Balti riikide iseseisvuse esimeste päevade vahel. Nagu siis, nii nüüdki, Euroopa elab üle sügavaid ideelisi ja poliitilisi muudatusi, mis puudutavad kõiki riike. Nagu siis, nõnda ka nüüd, rahuarmastajad Balti riigid eriti intensiivselt saavad aru oma ühisest saatusest ja sellest väljaminevat vajadust ühineda ja koostöötada oma seisukorra kindlustamiseks ja iseseisvuse kaitsmiseks. Nagu siis, nii praegugi andsid juhtivad riigimehed koostöö püüetele väliste sidemete kuju.

Ning siiski on suur vahe oleviku ja mineviku vahel, sügavalt rõõmustav vahe. Kuna tugevalt on kasvanud laiade ringkondade toetus Balti riikide koostöö ideele, n'ng eriti pääle 12. septembri lepingu sõlmimist Latvia, Eesti ja Leedu vahel, on mitmekesistel elualadel tunda uut, jõulist tegevust kolme riigi lähendamise protsessis. Vanem põlv on jättnud skeptitsismi ja tagasihoidlikkuse ning kannab hoolet, et Balti rahvaste ühtekuuluvuse tunne väljenduks teis. Järk-järgult asub noorem põlv oma kohtadele, et neid töid jätkata.

Veel suuremat hoogu, veel suuremat julgust, veel suuremat vaimustust Balti idee elluviimises — siis on tulevik kindel ja meie saavutame võidupärja.

V. Munter,

Latvia välisministeeriumi
peasekretär.

Igaunijas valstsvecākais Konstantins Pāts.
Eesti riigivanem Konstantin Pāts.

veida, kurai tad par protektori būtu Prūsija. Domāta bija māņu patstāvība ar kādu Prūsijas princi priekšgalā.

Toreiz lietuvju patrioti ņēma to lietu daudz nopietnāk, izraudzīdami par Lietuvai dižkunigaikšti Urachas firstu, bet nevis Prūsijas princi. Tas sacēla lielu nepatīkšanu pie Vācijas noteicējiem valsts vīriem, kuri mēģināja izjaukt šo nodomu.

Lietuvji tomēr pastāvēja uz savu kandidātu, stādāmieš slepeni sakaros ar savu nākamo valdnieku. Kā teikts, tas bija jādara ļoti slepeni, jo prūšu vadoni pai

seisva“ provintsi kujul, mille protektoriks oleks Preisimaa. Oli mōeldud vale iseseisvus mōne Preisi printsiiga eesotsas.

Seekord Leedu patrioodid vōtsid asja palju tōsisemalt, valides Leedu valitsejaks Urahi vūrsti, mitte aga Preisi printsi. See tekitas suurt pahameelt Saksamāa juhtivais riigimeestes, kes katsusid seda mōtet nurja ajada. Leedulased jāid siiski oma kandidatuuri jūrde, luues salajased side med oma tulevase valitsejaga. Nagu ūtel dūd, seda pidi tegema salaja, sest Preisi juhīd et tahtnud midagi teada Urahi

Ūrachas princi nekā negribēja zināt, lai gan tas jau bij nodomājis pieņemt Mindauga II. vārdu un pat sācis mācīties lietuvju valodu. Vai lietuvjiem būtu izdevies iesēdināt Mindaugu II. Lietuvas tronī, tas ir liels jautājums, t. i. ja Vācija nebūtu uzvarēta.

Bet Vācija pazaudēja karu un tādēļ visas vācu diktētās saistības atkrita un viņu nodomi sabruka.

Pats par sevi saprotams, ka pēc Vācijas sakaušanas atkrita Prūsijas un Urachas prinču pretenzijas pēc Lietuvas troņa. Lietuvas tautas padome izšķīrās par republikas valdības formu.

Še nu vēl jāpiemin, ka 16. februāris ir Lietuvas atdzimšanas diena un tādēļ nav gluži līdzīgs Latvijas 18. novembrim nedz Igaunijas 24. februārim, kad Latvija un Igaunija piedzima.

Lietuva, kā no vēstures mums zināms, ir bijusi liela un varena, patstāvīga valsts un savā laikā spēlējusi ļoti ievērojamu lomu Eiropas vēsturē. Lietuvas ziedu un slavas laikos viņas robežas sniedzās no Baltijas līdz Melnajai jūrai un no Karpatu kalniem līdz Daugavai un gandrīz līdz Volgai, apņēmdamas 10 reiz lielāku teritoriju, nekā tagadējā Lietuva.

Mūsu pagātne ir teiku miglā tīva, kamēr lietuvji grūtās dienās smejas stiprumu (kā to viņi dzejiski dzied savā tautas himnā) no savas varenās pagātnes.

Lietuvas atdzimšanas dienā sveicinot, uzsauksim: Lai dzīvo Lietuva mūžīgi!

J. Rīteris,

Latviešu-Lietuviešu vien. priekšsēdēt.

printsist, olgugi, et ta oli juba otsustanud võtta enesele nimeks „Mindaug II.“ ja hakanud õppima leedu keelt. On suureks küsimuseks, kas leedulastele oleks õnnestunud asetada Leedu troonile Mindaugi II., s. o. kui Saksamaa ei oleks võidetud.

Kuid Saksamaa kaotas sõja ja selle tagajärjel kõik dikteeritud tingimused langesid ära ja nende kavatsused nurjusid.

Endastmõistetavalt jäid pärast Saksamaa kaotust Preisimaa ja Urahi printside pretensioonid Leedu troonile ära. Leedu rahvanõukogu valis vabariikliku valitsusvormi.

Siin peame veel mainima, et 16. veebruar on Leedu uuestisünni päev ning sellepärast ei ole sarnane Latvija 18. novembrile ja Eesti 24. veebruarile, mil sündisid Latvija ja Eesti. Leedu, nagu teame ajaloost, on olnud suur ja vägev iseseisev riik ning omal ajal mänginud väga tähtsat osa Euroopa ajaloos. Leedu kuulsuse ja õitseajal ulatusid tema piirid Läänemere Mustamereni ja Karpaadi mägedest Vāina jōeni ja koguni Volgani, vōttes enda alla 10 korda suurema territooriumi kui praegune Leedu.

Meie minevik on uduga kaetud, kuid leedulased ammutavad jõudu raskeil päevil omast kuulsast minevikust (nagu nad luuleliselt laulavad oma rahvushümnnis).

Tervitades Leedut tema uuestisünni päeval, hüüame: Elagu Leedu igavesti!

J. Rīteris,

Lātlaste-leedulaste
ūhisuse esimees.

Rakstniecība — igauņu tautas pašapziņas cēlēja.

Kirjandus Eesti rahvusliku iseteadvuse tōstmise tegurina.

Igaunijas rakstniecība ir savā labākajā un svarīgākajā daļā nacionāli noskaņota. Tā, neapšaubāmi, patiesi un ticami viņa arī atspoguļo igauņu tautas dzīvi, dvēseli, noskaņojumu, raksturu un kultūru. Bet tā ne tikai atspoguļo, bet arī sauc un dzen uz augšu. Līdz pat pēdējam lai-

Eesti kirjandus on oma paremas ja kaaluvamas osas mõtteviisilt rahvuslik. Sarnasena kajastab ta, kahtlemata, tōeliselt ja uskumisvārselt Eesti rahva elu, hinge, meelsust, iseloomu ja kultuuri. Kuid ta ei kajasta ainult, vaid kutsub ka ūles. Kirjandus on tānapāevani juhtinud Eesti

kam rakstniecība ir bijusi tā, kas vadija igauņu tautas audzināšanu un attīstību, kā dzīvs faktors iespaidodama garīgo kultūru, attīstidama mākslas izpratni un gaumi.

Nacionālās kultūras dzīves augšanas laikā igauņu rakstniecība lielā mērā veicināja tautiskās pašapziņas augšanu un nacionālo lepnumu. Lai to skaidri redzētu, jāpamet tik skats igauņu tautas tuvākajā pagātnē. Te vispirms jāievēro tā sauktais tautiskās atmodas laikmets. Šī laikmeta saturs gan vēl nav pietiekoši pamatīgi izpētīts un ļoti iespējams, ka dažas līdzšim atzītās patiesības būs jāpārvērtē, kā tas pa daļai jau arī noticis, tomēr viens fakts paliks negrozāms, proti F. R. Kreucvalda ēpa „Kalevipoega“ loma igauņu tautas garīgajā atmodā un nacionālās pašapziņas celšanā. Lai „Kalevipoega“ mākslinieciskā vērtība būtu kāda būdama, viņa lielais iespaids uz igauņu tautas gara un kultūras dzīvi nav apšaubāms. Ja V. Reimans teica, ka tikai „Kalevipoeg“ esot radījis igauņu tautu, jo tas devis tautas dvēseli kautko jaunu un lielu — lepnumu un pašapziņu, tad te varbūt šo vārdu autors jubilejas sajūsmā stipri pārspīlēja, jo tā viņš izteicās „Kalevipoega“ 50 gadu atceres svinībās 1911. gadā. Tomēr šais vārds slēpjas arī ļoti daudz patiesības. Tāpat izsakās arī pazīstamais igauņu draugs Šules-Bertrams, teikdams: „Iedomāties ikkatrs pats, kādu ierosinošu iespaidu atstāja uz nospīestu tautu apziņu, ka viņai aiz muguras stāv vēsturiska pagātne un varenums. Vai tas nerada tādu pat pacilājošu sajūtu, kā kad kādam ubagam paziņotu: „Tu esi ķēniņa dēls.“ Jo vai varbūt kādai tautai vēl ticamāks apliecinājums, ka tai ir slavena pagātne, kā viņas varoņeps?”

„Ar Kreucvalda „Kalevipoegu“ Kalevs patiešām ieradās, lai atjaunotu savu seno cilti. Ar „Kalevipoega“ iznākšanu igauņu tautas dzīvē patiesībā sākās pilnīgi jauns laikmets, kas nesa sev līdz ne tikai nacionālo atdzimšanu, bet lika arī jaunus dabiskos pamatus igauņu rakstniecībai“, saka literātūrvēsturnieks V. Kampmans.

„Kalevipoegs“ iedvēsvoja tautiskās atmodas laika dzejniekus un rakstniekus

rahva kasvatust ja arengut, mõjutades elava tegurina rahva vaimlist kultuuri, arendades ta kunstist arusaamist ja maitset.

Rahvuskultuurilise elu tõusvatel aegadel on Eesti kirjandus suurel määral edendanud rahvuslikku iseteadvust ja enesetunnet. Selleks tarvitseb ainult heita pilgu tagasi Eesti rahva lähimasse minevikku. Siin tuleb kõige pealt kõne alla nii nimetatud rahvusliku ärkamise ajajärk. Seda ajajärku ei ole sisuliselt veel uuritud küllaldase põhjalikkusega ja on väga võimalik, et mõned senised tõekspidamised tulevad ümberhinnata, nagu see ka juba osaliselt on sündinud, kuid üks tõsisasi jääb püsima, nimelt F. R. Kreutzvaldi eepose „Kalevipoeg“ osa Eesti rahva vaimlises äratamises ja rahvusliku eneseteadvuse edendamises. Olgu „Kalevipoja“ kunstiline väärtus milline tahes, tema suur mõju Eesti rahva vaimu- ja kultuurelule seisab väljaspool kahtlust. Kui V. Reiman ütleb, et alles „Kalevipoeg“ olevat Eesti rahva loonud, kuna ta sisendas rahva hinge midagi uut ja suurt, uhkust ja iseteadvust, siis võib siin juubeliilialdus olla teatavat osa kaasa mänginud, kuna need sõnad öeldi „Kalevipoja“ 50 aastajuubeli puhul 1911. a. Kuid peitub siiski palju tõtti neis sõnades. Sama väidab ka tuntud Eesti sõber Schultz-Bertram, kui ta ütleb: „Kujutagu endale ette, millist äratavat mõju rõhutud rahvale pidi andma teadvus, et tal oli seljaga ajalooline minevik ja suurus. Kas ei pea see avaldama sama mõju kui kellelgi kerjusele tehakse teatavaks: „Sa oled kuningapoeg“. Sest ka võib olla veel kindlamat tõendust mõne rahva ajaloolise tähenduse kohta kui kangelaseepose omamine?”

„Kreutzvaldi „Kalevipojaga“ oli Kalev tõesti ilmunud oma endist sugu uueks looma. „Kalevipojaga“ algab Eesti rahva elus tegelikult uus ajajärk, mis ei toonud endaga kaasa mitte üksinda rahvusliku uuestisünni, vaid asetask ka ta kirjanduse uuele loomulikule alusele,“ ütleb V. Kampmann.

„Kalevipoeg“ vaimustas rahvusliku ärkamisaja luuletajaid ja kirjanikke L. Koi-

seno, snaudošo spēku, brīvības tieksmes un tautisko pašapziņu, kas lika tautai savilņoties kā nemierīgai jūrai, lai cīnītos par savām tiesībām un gāztu savus apspiedējus.

Tādu pat nacionālu vētru un dzīves uguni sacēla arī jaunais G. Suits ar savām dzejām. Kuŗu gan nesesildītu tādi patētiski vārdi, kā „Mirdzēs tērauds, dzelzs mirdzoša taps, vīru nebaida nāve, ne kaps!”

1905. gada ugunis drīzi nodzisa, vētras apklusā un likās, it kā visa šī kustība būtu apstājusies. Bet tas bija tikai šķietami. Patiesībā 1905. gada cīņās raisītā sēkla nesa auglus 1918. gada galvenajām cīņām, kas veda pie galīgas uzvaras — patstāvīgas Igaunijas nodibināšanās.

Jaunākā laikā, neatkarības periodā, visdziļāko iespaidu, kā uz intelligences aprindām, tā arī vienkāršo tautu, atstājis Tammsaares kapitāldarbs „Tõde pa õigus” (Taisnība un patiesība), sevišķi šī romāna pirmais sējums. Šis darbs gan nav tieši modinājis nacionālo pašapziņu, bet uzsvēris igauņu zemnieka rāsas vērtību. Daudzu gadu laikā pilsētas kultūra bija nonākusi priekšplānā un rakstnieki visvairāk tēloja intelligences dzīvi un apstākļus. Zemnieki un lauku dzīve bija kaut kā atstāta novārtā. Tammsaare ar savu romānu nostādīja tos atkal priekšplānā, viņiem pienākošā goda vietā, jo zeme ir Igaunijas pamats un zemnieki, igauņu tautas patiesās dvēseles nesēji. Ar Vargamäe Andreju Tammsaare radījis tēlu, kas iemieso pašapziņu spēcīgu igauņu zemnieku, kurš savās mājās cīnās par savu un savas ģimenes labklājību un labāku nākotni. Andrejs ir igauņu zemnieka spilgts simbols, kas varonīgi cīnās ar nedzirdētām grūtībām.

Ne tikai vētru un cīņu laikmetos rakstniecība ir bijusi tā, kas ierosinājusi un iedzīvinājusi igauņu tautu, bet arī grūtību un krīzes gados, kad vēl vairāk vajadzēja drosmes un skaidrības. Es domāju te galvenā kārtā tumšo pārkrievošanas laikmetu pagājušā gadu simteņa 90-tos gados. Vienaldzība bija toreiz tā nomākusi tautas dzīves prieku, ka pilnīgi aptumšoja viņas mērķus un centienus. Daudzus pat stiprākos pārņēma nevarība.

võidelda oma õiguste pärast ja kukutada oma rõhujad.

Samā rahvusliku tormi ja elutuld külvās ka noor G. Suits oma luuletustes. Kēda oleksid jātnud külmaks sarnased patetilisēd sōnad nagu „Vāķu teras ja vāķu raud, meest ei kohuta surmēga haud!”

1905. a. tuled kustusid kiiresti, tormid vaibusid ja nāis, nagu oleks see terve liikumine liivale jooksnu. Kuid see oli ainult näiline. Tegelikult kandis 1905. a. võitlus oma vilja eelkäijana 1918. a. peavõitlusele, mis viis lõpul kule võidule — Eesti iseseisvuse sünnile.

Uuemal ajal, iseseisvuse periodil, on Tammsaare kapitālteos „Tõde ja õigus”. eriti selle romaani esimene köide, jātnud sūgava mõju nī haritud kihtidele kui ka lihtrahvale. See töö ei ole küll otsekohe rahvuslikku iseteadvust ergutanud, küll aga rõhutanud Eesti maarahva raassilist vārtust. Aastate jooksul oli linnakultuur rühkinud esiplaanile ja oli kirjeldatud haritlaste elu ja olu. Maa rahvas ja maa elu olid kuidagi jāānud tahaplaanile. Tammsaare aetas oma romaaniga jāālegi esiplaanile, neile kuuluvale aukohale, maa kui Eesti rahva elu aluse ja maainimesed kui selle rahva tōelise meelsuse kandjad. Vargamäe Andreses on loonud Tammsaare kuju, mis kehastab iseteadvat tugevat eesti talupoega võitluses oma talus enda ja oma perekonna parema tuleviku pärast. Andres on kangelaslikult kuulmatute raskustega võitleva Eesti talupoja sūnge sūmbol.

Ku'd mitte ūksinda tormi ja võitluse aegadel ei ole kirjandus Eesti rahvast virgutanud ja vaimustanud, vaid ka languse ja kriisi aegadel, mil samuti, kui mitte veel rohkem, lāks vaja julgustust ja selgitustōd. Me mōtleme siin kōige pealt sūngēt venestamisperiodi mōōdunud sajandi 90-dail aastatel. Ūkskōiķsus vōtab siin rahvalt eluhoo ja tumestab ta eesmārke. Meeleheide vallutab paljuid, isegi vāārtuslikke. Lootusetus valitseb igal pool. Ainsaks valguseks sel lootusetul ajajārgul oli jāālegi kirjandus. J. Jārv, A. Saal ja A. Kitzberg nāitasid rahvale oma ajaloolistes romaanides mineviku

Visur valdija bezcerību stāvoklis. Vienīgais gaisums šai drūmajā laikmetā bija atkal rakstniecība. J. Jārvs, A. Saals, un A. Kicbergs rādīja tautai savos vēsturiskajos romānos ceļu no pagātnes uz nākotni. Šī laikmeta vēsturisko romānu nopelni tautiskās pašapziņas uzglabāšanā un attīstīšanā tais tumšajos gados jāvērtē ļoti augstu. Tagad bieži vien par šiem nāvjiem literāriskajiem ražojumiem pašmejas un viņu mākslas vērtība patiesībā nav arī diez cik liela, tikai literāriskā darba nozīmi vienmēr neizšķir vis vienīgi viņa tīrā māksias vērtība, bet vairāk gan iespāids, kāds tam ir bijis tautas dzīvē, liktenī un kultūrā. No šī viedokļa šiem vēsturiskajiem romāniem ir ievērojama vieta igauņu tautas pašapziņas celšanā un savas dzīves veidošanā.

Arī šo laiku rakstniecībā, kas darbojās diezgan šauros apstākļos, novērojama interesantu mērķu spraušana. Vēl nesen tik ļoti draudēja bezdarba spoks un vispārējā krīze, bet šai smagajā noskaņojumā rakstniecības viena daļa pauda priecīgu darba gribu un drošu uzņēmību. No šī virziena pēdējā laika darbiem varētu minēt vienu otru literatūras ražojumu, kā piem., A. Jakobsona romānu „Darba sākums“ un tikai nesen iznākušo Maita Metsanurka romānu „Pie Imeras upes“. Atkal igauņu rakstnieku skati vērsās tuvākajā vai tālākajā pagātnē, sevišķi kritiskākos laikmetos, lai ar to laiku dzīves drosmi ierosinātu tagadējo paaudzi, ieaudzinātu tai nacionālo pašapziņu un jaunu dzīves prieku. Šāis darbos gan ne ar vienu vārdu nav pieminēta nacionālā programma, tautiskā ideoloģija, bet tomēr viņos viņo nacionālā dzīvotgriba un tautiski centieni. Sava jaunuma dēļ šie romāni vēl nav kļuvuši par tautas vispārēju īpašumu, bet nav šaubu, ka tādi viņi kļūs jau tuvākajā nākotnē. Šo romānu darbība ir tik viengabalaina un darbojošās personas tik pozitīvas un dzīves spēka pilnas, ka šie darbi ir to vērts, lai izplatītos igauņu tautā pēc iespējas vairāk.

Igauņu rakstniecībā ir vesela rinda rakstnieču un rakstnieku, kam bijusi nepārredzama loma tautas pasaules uzskata izveidošanā. Bet no lielā autoru skaita te varēsim minēt tikai dažus. Nacionālās at-

kaudu teed tulevikku. Selle ajajärgu ajälolistele romaanide teeneid rahvusliku iseteadvuse hoidmiseks ja arendamiseks neil tumedail aastail tuleb kõrgelt hinnata. Tänapäev naeratatakse nende naiivide kirjanduslikkude toodete üle ja nende kirjanduslik väärtus ei ole tegelikult tõesti väga suur, kuid mitte alati ei ole mõõduandev toodete puht kirjanduslik väärtus nende tähtsuse hinnangul, vaid rohkem küll mõju, mis neil on olnud oma rahva elus, saatuses ja kultuuris. Sellest seisukohast on neil ajaloolistel romaanidel tähtis koht Eesti rahva iseteadvuse tõstmisel ja tema eluavaldustele suuna andmisel.

Ka nüüdisaja kirjanduses võib ajal, mis moodub kitsaste tingimuste õhkkonnas, panna tähele huvitavate eesmärkide püstitamist. Veel hiljuti nii ähvardavalt mõjuva tööpuuduse ja üldise kriisi meeolelu keskel jutlustab osa kirjandust rõõmsat töötahet ja julget enesealgatust. Ses suhtes võiks mainida viimase aja mõnd kirjanduslikku toodet, nagu näiteks, A. Jakobson'i romaani „Töö algus“ ja alles hiljuti ilmunud Mait Metsanurga romaani „Ümera jõel“. Jälle suunduvad meie kirjanikkude pilgud kaugemasse või lähemasse minevikku, eriti kriitilistesse ajajärgkudesse, et nende aegade elujulguse abil ergutada praegust sugupõlve ja sisendada talle uut elurõõmu ja rahvuslikku iseteadvust. Neis töödes ei nimetata küll ainsa sõnagagi rahvuslikku programmi, rahvuslikku ideoloogiat, kuid siiski õhkuvad nad rahvuslikust elutahtest ja rahvuslikust eneseavalduse püüdest. Oma uuduse tõttu ei ole need tööd veel muutunud rahva üldvaraks, kuid et nad seks muutuvad lähimas tulevikus, selles ei ole kahtlust. Nende romaanide tegevustik on nii terve ja kandvad isikud nii positiivsed ja täis elu, et need tööd väärivad Eesti rahvas kõige laiemat levinemist.

Eesti kirjanduses on terve rida meeskui ka naisautoreid, kes rahva ja tema lähimaate kujundamisel on etendanud väga tähtsat osa. Sest suurest autorite arvust võiks siin ainult mõnda nimetada. Rahvuslikul ärkamisajal sammub siin eesotsas C. R. Jakobsoni ideede teostajana J. Pärn. Tema Lahvardi Kristjan jutustuses „Oma

modas laikmeta priekšgalā stāv kā C. R. Jakobsona ideju reālizētājs J. Pārns. Viņa Lachvardu Kristjānis stāstā „Paša māja un paša noteikšana“, kā arī Dr. Visnapuu stāsta „Melnie svārki“ varonis, re-

tuba ja oma luba“ ja Dr. Visnapuu jutustuses „Must kuub“ esindavad Eesti rahvuslikku ideed ja selle ajajārgu teguvõimsaid isikuid. Rahvusliku kangelase kuju kehastab juba nimetatud E. Bornhöhe ju-

Igaunu brīvības cīņās kritušo varoņu piemineklis Põltsamā.
Eesti vabadussõja kangelaste mälestussammas Põltsamaal.

prezentē tautisko ideju un šī laikmeta darba spējīgās personas. Nacionāla varoņa tēlu iemieso jau šī raksta romānā minētā E. Bornhöhes stāsta „Tasuja“ galvenā persona. Vēsturiskā romantisma dienās rakstnieki radīja vairākus šādus varoņtē-

tustus tiitelkangelase išikus. Ajaloolise romantika päivil loodi terve rida sarnaseid kangelaskujusid ja kui need ka oma eluvõorsuse ja romantika pārast meil näivad tānapäev vōōrainā, on nad omal ajal rahva kasvatamisel etendanud tāhtsat osa.

lus un ja arī viņi savas romantikas dēļ mūsu dienās liekas sveši, tomēr savā laikā tie veikuši tautas audzināšanā lielu darbu.

Dzīvei tuvāki ir jau E. Vildes vēsturisko romānu varoņi. Sevišķu ievēribu pelna viņa rasiski vērtīgais Völlamäe Päärns jau minētajā romānā „Machtras karš“ — milzīga auguma, spēcīgs, melnmatains darba cilvēks. Droši un noteikti kā laupa viņš iet pretī varas nesējiem un viņu kalpiem. Katra pārestība un meli ierosina viņu uz enerģisku pretdarbību.

1905. gada varoņus padarījusī nemirstīgus Aino Kallas Bernharda Riivesa tēlā vienā no savām novelēm. Arī tas ir viens no igauņu rāsas vērtīgākiem pārstāvjiem. No jaunākās rakstniecības šai ziņā ir ievēribas cienīgi Andrejs jau minētajā Tammsaares romānā „Taisnība un patiesība“ un tāpat arī Andruksonu cilts pārstāvji vienā Jakobsona darbā un Vello-Maita Metsanurka romānā „Pie Imeras upes“.

No sieviešu tēliem minēsim Huntaugu Minu E. Vildes romānā „Machtras karš“, Tīnu A. Kieberga drāmā „Vilkatis“, Kõrboja Annu Tammsaares romānā „Kõrboja saimnieks“, un Vaiku-Maita Metsanurks romānā „Pie Imeras upes“, šie sieviešu tipi ir vērtīgākie igauņu rāsas pārstāvji un patstāvīgas, brīvas sievietes iemiesojumi.

Tie ir raksturīgi, bet tikai daži atsevišķi piemēri no literārisko tipu lielā skaita, kas simbolizē igauņu tautas pašnoteikšanos un dzīves veidu.

H. Roos.

Elutruimad on E. Vilde ajalooliste romaanide kujud. Erilist tähelepanu väärib siin rassiliselt väärtuslik Völlamäe Päärn juba nimetatud romaanis „Mahtra sõda“ — hiiglaslik, tugev, mustajuuksline teonimene. Kindlalt ja julgelt astub ta võimukandjaile ja nende käsilastele lõvina vastu. Iga ülekohus ja valelikkus ajab teda vihasele vastutegevusele.

1905. a. kangelasi on jäädvustanud Aino Kallas Bernhard Riivese kujus ühes oma novellidest. Ka see on üks Eesti raassi väärtuslikkudest esindajaist. Uuemast kirjandusest väärivad ses suhtes tähelepanu Andres juba nimetatud Tammsaare romaanis „Tõde ja õigus“, samuti ka Andruksonide sugu esindajad ühes Jakobsoni töös ja Vello Mait Metsanurga „Ümera jõel“.

Naiskujudust olgu nimetatud Huntaugu Miina E. Vilde romaanis „Mahtra sõda“, Tiina A. Kitzberg'i draamas „Libahunt“, Kõrboja Annu Tammsaare romaanis „Kõrboja peremees“ ja Vaike Mait Metsanurga „Ümera jõel“. Need naistüübid on väärtuslikumad Eesti raassi esindajad, vaba ja iseseisva naise kehastused.

Need on loomulikult, ainult üksikud näited kirjanduse tüüpide suurest arvust, mis sümboliseerivad Eesti rahva eneseavaldust ja eluviisi.

H. Roos.

Lietuvju tagadējā literātūra.

Leedu praegune kirjandus.

Pēc pasaules kara un Lietuvas neatkarīgās valsts tapšanas, lietuvju literātūrai ir radušās jaunas izredzes. Darbības brīvība, jauni kultūrāli uzdevumi, cīņās par neatkarību pastiprināta tēvijas mīlestība, inteliģences pieaugums — visi šie apstākļi labvēlīgi atsaucās uz literātūras plaukšanu. Tiešām pašas literātūras vērtība ir pieaugusi un tā kļuvusi plašāka, bet tautas morāliskais noskaņojums un materiālie apstākļi ilgu laiku ir bijuši jaunradišanas darbam nelabvēlīgi. Neatkarības pirma-

Pāle maailmasõja ja iseseisva Leedu riigi asutamist, leedu kirjandus on saanud uusi väljavaateid. Tegevusvabadus, uued kultuurilised ülesanded, iseseisvuse võitlusis karastatud isamaa-armastus, inteliģentsi juurekasv — kõik need olud on soodsad kirjanduse kasvamiseks. Tõesti, kirjanduse väärtus on tõusnud ning ta on muutunud arvukamaks, kuigi rahva moraalne enesetunne ja materjaalsed olud on kaua olnud loomistööle ebasoodsad. Iseseisvuse algaastail pühendas seltskond ja

jos gados sabiedrības un valdības spēki tika ziedoti valsts uzbūves darbam. Trūcīgā un dažādā ziņā diezgan raibā intelligences par literātūru maz interesējās, pilsetas bija nelieluviskas, lietuviešiem nebija turīgo ļaužu šķiru un atsevišķu mecenātu. Sākās nesaskaņas rakstnieku un sabiedrības starpā. Rakstnieki apsūdzēja sabiedrību, ka tā neatbalstot literātūru, jo grāmatu tirāžs bija un joprojām ir diezgan niecīgs. Sabiedrība turpretim apsūdzēja rakstniekus, ka tie palikuši dzīvei iepakaļ un viņu darbi esot mazvērtīgi, šīs nesaskaņas turpinājas arī līdz šim. Saimnieciskā krīze, protams, vēl vairāk pasliktinājusi rakstniecības stāvokli. Tomēr pēdējos gados tas pakāpeniski uzlabojas. Valdība gādā par tautas bibliotēkām, izglītības ministrija asinējusi 5.000 lit. godalgai par labāko literatūras darbu, Sarkanais Krusts piešķirs ikgadus 1000 lit. godalgām par labāko jaunatnes literatūras grāmatu un plašākā sabiedrība tagad izrāda lielāku interesi par rakstniecību.

Lietuvas neatkarīgās dzīves 15 gadu laikā lietuvju literatūrā, kurai sabiedrība piegrieza nelielu vērību, norisinājās intensīvs darbs. Nelūkojoties uz nelabvēlīgiem apstākļiem, lietuvju rakstnieki ir izdevuši veselu virkni žurnālu. 1920.—1923. g. tika izdots mēnešraksts «Skaitymai», 1923.—24. «Gaires», 1925. g. «Baras», 1926.—27. g. «Pradai ir žygiai»; 1930.—31. g. «Gaisai» un tanī pašā laikā «Piūvis». Visi šie žurnāli reprezentēja, ja var tā teikt, vidusliterātūru un viņiem nebija nekādu sevišķu novatorisku tendenču. Dzīvāku kritiku piekopa «Skaitymai» ar nolūku pacelt rakstniecības jaunradišanas līmeni. Nacionālo jautājumu literatūrā visvairāk cīlāja «Piūvis», kuru izdeva jauniešu grupa. Bez tam, 1922—24. g. parādījās novatoru «Keturiu Vēju» grupa, kas izdeva savu orgānu «Keturi Vėjai» un asi protestēja pret šabloniskām jaunradišanas normām. Viņi tiešām radīja lietuvju literatūrā jaunus centienus un atstāja lielāku iespaidu uz jauno rakstnieku paaudzi. «Trečias Frontas», kuru izdeva 1930—31. g. jaunieši, sprauda revolucionārus mērķus mazāk formas, bet gan vairāk ideoloģijas ziņā. Viņš balstījās uz sabiedriski proletā-

valitsus kogu oma jõu riigi ülesehitamise tööle. Viletsuses elav ja kaunis kirju intelligents oli kirjandusest väga vähe huvitatud, linnad ei olnud leedupärased ning leedulastel puudus rikkaid rahvakihte ja üksikuid metsenaate. Algasid ebakooskõlad kirjanike ja seltskonna vahel. Kirjanikud süüdistasid seltskonda, et ta ei toetavat kirjandust, kuna raamatute tiiraaž oli ja on veelgi väga väike. Seltskond jälle süüdistab kirjanikke, kes olla elust mahajäänud ning kelle tööd olla väheväärtuslikud. Need arusaamatused ei ole kadunud veel praegugi. Majanduskriis, muidugi, raskendas kirjanduse seisukorda veel rohkem. Siiski viimaseil aastail paraneb ta järjekindlalt. Valitsus hoolitseb rahvaraamatukogude eest, haridusministeerium on assigneerinud 5000 litti parima kirjandusliku teose auhindamiseks, Punane Rist annab igal aastal 1000 litti parima noorsoo raamatu auhindamiseks ja laiem seltskond avaldab praegu suuremat huvi kirjanduse vastu.

Leedu iseseisvuse 15. aasta jooksul on leedu kirjanduses, millele seltskond pühendas vähe tähelepanu, tehtud intensiivset tööd. Vaatamata ebasoodsaile oludele, on leedu kirjanikud väljaandnud terve rea ajakirju. 1920.—1923. a. ilmus kuukiri „Skaitymai“, 1923.—1924. „Gaires“, 1925. a. „Baras“, 1926.—1927. a. „Pradai ir žygiai“, 1930.—1931. a. „Gaisai“ ning samal ajal ka „Piūvis“. Need ajakirjad esindasid, kui võiks öelda, keskmist kirjandust ning neil ei olnud mingisuguseid uuenduspüüdeid. Elavamat kriitikat käsitas „Skaitymai“ eesmärgiga tõsta kirjandusliku loomingu taset. Rahvuslikku küsimust käsitas kirjanduses kõigerohkem „Piūvis“, mille väljaandjaiks oli noorte kirjanike grupp. Pääle selle, kerkis esile 1922.—1924. a. uuendajate „Keturiu Vēju“ rühm, mis andis välja oma organi „Keturi Vėjai“ ning teravalt protesteeris šablooniliste loomisvormide vastu. Nad tõidki leedu kirjandusse uusi püüdeid ja jätsid suure mõju noorte kirjanikkude põlvele. „Trečias Frontas“, mille andsid välja 1930.—1931. a. samuti noored kirjanikud, oli revolutsiooniliste sihtidega vähem vormi, kuid rohkem ideoloogia poo-

risko bāzi un bija zināmas attiecīgas krievu literatūras iespaidā.

Visas šīs kolektīvās rakstniecības rošības rezultāts bija tas, ka lietuvju literatūra jau Lietuvas neatkarības pirmos 10 gadus ievērojami uzplauka. Kritika un novātoriskās tendences deva iespēju izcelt un apspriest daudz principiēlu literatūras jaunradīšanas jautājumu. Tādēļ rakstniecības valoda un dzejošanas formālie līdzekļi ir kļuvuši ievērojami pilnīgāki un vispusīgāki. Sabalansējot neatkarīgās Lietuvas rakstniecības darbu līdz mūsu dienām, mums jākonstatē sekošais:

Lietuvieši zaudējuši veselu virkni vecās paaudzes rakstnieku, kuriem ir bijuši sakari ar tautas atmodas laikmetu. Viņi ar saviem darbiem bija ieguvuši populāritāti sabiedrībā un uzturēja literatūras prestižu. Miruši ir Žemaitis, Lazdynu Peleđa, M. Pečkauskaite - Šatrijos Ragana, Maironis, J. Tumas-Vaižgantas, A. Krikščiukaitis-Aišbe, un arī pirmie tautiskās atmodas pionieri Pēters Vileišis un «Aušros» dibinātājs Jānis Basanavičius. Līdz ar šiem rakstniekiem izbeidzies jau gandrīz vesels literatūras laikmets, ko parasti nosauc par nacionālo ideālismu vai patriotisko romantismu.

Šo rakstnieku paaudzi vecuma ziņā cieņīgi reprezentē trīs personas: prelāts A. Dambrauskas-Jakštas, kuŗa vārds kritikas laukā pat vēl šodien ir autoritātivs; G. Petkevičaite-Bite, kas pēc ilgāka starpbrīža izdevusi stāstu Ad Astra, un Vyduņas, kas pēc sava vecuma gan pieder šim laikmetam, bet ar saviem darbiem aizsteidzies tam tālu priekšā.

Nākošā rakstnieku paaudze, kas iesākusi literārisku darbu ap 1904. gadu, tā tad reizē ar preses brīvības atgūšanu, vēl šodien ir darba spējīga. Tā ir A. Vienušoļa, Liuda Giras, Vinca Kreves, A. Vaitkus'a, S. Čiurlionienes paaudze. Viņi jau pirms kara bija pazīstami kā apdāvināti rakstnieki, arī pēc kara tie ir kuplinājuši lietuviešu literatūru vairāk kā citi.

Desmit gadus jaunākā rakstnieku grupa, kas uzzīdījās īsi pirms kara, tikai tagad sāk uzrādīt sava jaunradīšanas darba sasniegumus. Šajā grupā ietilpst rakstnieki: Ignas Šeinius, Faustas Kirša, Balys Sruoga, Adomas Lastas, V. Mykolaitis -

lest. Ta toetus proletarsēle seltskonna osale ning oli vastava vene kirjanduse mõjutatud.

Kogu selle kollektiivse kirjandusliku tegevuse tulemuseks oli, et leedu kirjandus kasvas tähelpanuväärselt juba Leedu iseseisvuse esimese 10 aasta jooksul. Kriitika ja uuenduspiüüded andsid võimaluse esiletuua palju põhimõttelisi loominguküsimusi ja neid lahendada. Sellepärast on kirjakeel ja luulevormi abinõud saanud palju täielikumaiks ja mitmekesisemaiks. Vaadeldes iseseisva Leedu kirjanduslikku tegevust meie päevini, võime konstateerida järgmist:

Leedulased on kaotanud terve rea vanema põlve kirjanikke, kellel on olnud sidemed rahvusliku ärkamisajaga. Nad olid saavutanud oma teostega seltskonnas edu ning hoidsid alal kirjanduse prestiiži. Lahkunud on Žemaitis, Lazdynu Peleđa, M. Pečkauskaite — Šatrijos Ragana, Maironis, J. Tumas- Vaižgantas, A. Krikščiukaitis — Aišbe, ning ka esimesed rahvusliku ärkamise pioneerid Peter Vileišis ja „Aušros“ asutaja Janis Basanavičius. Ūhes nende kirjanikkudega on lõppenud juba peagu terve kirjanduse ajajärk, mida harilikult nimetatakse rahvuslikuks idealismiks ehk patriootiliseks romantismiks.

Seda kirjanike põlve vanuse poolest esindab kolm isikut: prelat A. Dambrauskas-Jakštas, kelle nimi kriitika alal veel praegugi on autoritatiivne; G. Petkevičaite-Bite, kes on pärast pikemat vaheaega väljaandnud jutustise Ad. Astra; ning Vyduņas, kes oma vanaduse poolest kuulub sellesse ajajärku aga oma teostega on jõudnud temast palju ette.

Järgnev kirjanike põlv, kes algas kirjanduslikku tööd 1904. aasta ümber, see on ühelajal ajakirjanduse vabaduse saavutamisega, on veel tänapäegi töövõimeline. See on A. Vienudise, Linda Giras, Vinca Krevese, A. Vaitkuse ja S. Čiurlionienese põlv. Juba maailmasõja eelsel ajal nad olid tuntud andekate kirjanikkudena, ning ka hilisemal ajal on rohkem kui teised rikastanud leedu kirjandust.

Kümme aastat noorem kirjanike rühm, kes hakates tegutsema enne sõda, ainult

Putinas, Kazys Binkis, J. Mikuckis, V. Bičiūnas. Pie viņiem piederušus var uzskatīt arī P. Vaičiunu, J. Savicki un J. Švaistu, tie sāka rakstīt pēc kara. No šīs grupas darbiem pēdējos gados lielu interesi sabiedrībā ir radījuši: J. Savickā noveļu krājums, Baļa Sruogas vēsturiskā drāma «Milžino paunksmē» (Milža paēnā), V. Mykolaitis-Putina romāns «Altariu šešely» («Altāru ēnā») un Igna Šeinius politiski satīriskais romāns, kas vērstis pret vācu rāsismu «Siegfried Immerselbe atsijaunima» (Sigfrida Immerselbe atjaunošanās).

Pēc kara neatkarīgajā Lietuvā auga vesela rinda apdāvinātu rakstnieku. Minēsim J. Tysliavu, Salomēju Neri, A. Miškini, J. Kossu - Aleksandravičiu, Bern. Brazdžioni, kuŗi jau tagad paņēmuši savās rokās lietuvju lirikas pirmās vijoles. Belletristikas nozarē jau paguvuši vērst uzmanību uz sevi Alantas, A. Venclovas un P. Cvirka romāni. Pēdējā satīriskais romāns Frank Kruk radījis visai pelnītu interesi par sevi.

Kolektīvo literatūras domu šodien reprezentē vienīgais tīri literāriskais jauna tipa laikraksts Literatūros Naujienos.

Novērtējot jauno lietuvju literatūru, salīdzinājumā ar kādu vecas Eiropas tautas literatūru, tad, saprotams, jāatzīst, ka lietuvjiem tā ir mazvērtīgāka: autori nedz ar savu rakstu daudzumu, nedz ar viņu vērtību vēl nelīdzinās ievērojamākiem to tautu rakstniekiem. Tomēr, ja vispār ņemot lietuvju literatūras līmenis vēl ir zems, tad atsevišķi darbi bieži jau sasniedz eiropējisku mērogu, un lietuvju līriskā dzeja nemaz nedarītu kaunu katras mazas tautas literatūrai.

Bet šāds vērtējums ar tā saucamo «eiropējisko» kritēriju nav pareizs. Katras atsevišķas tautas literatūru un atsevišķus darbus var vērtēt tikai tās pašas tautas dzīves fonā, viņas kultūras visumā, jo tikai šeit katrā parādībā būs redzama istā perspektīvē, tikai šeit viņas raksturs parādīsies istā gaismā. Tā tad, tādējādi vērtējot lietuvju literatūru, jāatzīst, ka viņa ir spērusi milzīgu soli uz priekšu un darījusi pat brīnumus, ja ievēro, ka 50 gadu laikā no Višteliauska, Kalnēna un citu neloka-

nūd hakkab avaldama oma loomistöö tulemusi. Sellesse rühma kuuluvad kirjanikud: Ignas Šeinius, Faustas Kirša, Ballys Srorga, Adomas Lastas, V. Mykolaitis - Putinas, Kazys Binkis, J. Mikuckis, V. Bičiūnas. Nende kaaslasteks võib lugeda ka P. Vaičiunat, J. Savickit ja J. Švaistat, nad algasid kirjutamist päale sõja. Selle rühma toist on saanud viimasel ajal lugejate tähelpanu osalisteks: J. Savicki novellidekogu, Bala Sruogas ajalooline draama „Milžino paunksmē“ (Vāgimehe varjus), V. Mykolaitise-Putinase romaan „Altariu šešely“ (Altarite varjus) ning Igna Šeiniuse poliitilis — satüüriline romaan, mis on pöördud saksa rassismi vastu „Siegfried Immerselbe atsijaunima“ (Siegfried Immerselbe noorene-mine).

Päale sõja kasvas iseseisvas Leedus terve rida andekaid kirjanikke. Mainime J. Tysliavi, Salomei Neri, A. Miškini, J. Kossu-Aleksandravičiu, Bern. Brazdžioni, kes juba praegu mängivad leedulaste lüüri-kas esimest viulit. Belletristika alal on jõudnud pöördä tähelpanu endale Alanta, A. Venclova ja P. Cvirki romaanid. Viimase satüüriline romaan Frank Kruk on tekitanud teenitud huvi.

Kollektiivse kirjanduse ala esindab tänapäev ainult juhtkirjanduslik uue tüübi ajaleht Literaturos Naujienos.

Kaaludes leedu uue kirjanduse väärtust, vördluses mõninga Euroopa vana rahva kirjandusega, peame muidugi tunnistama, et leedulaste oma on väheväärtuslikum: autorid ei oma tööde hulgaga ega nende väärtusega ei küüni nende rahvaste tähtsamate kirjanikkudeni. Kui, üldiselt kaaludes, leedu kirjanduse tase veel on madal, siis üksikut teosed juba sagedasti annavad välja Euroopa mõodu ja Leedu lüüriline luule ei teeks häbi ühegi väikese rahva kirjandusele.

Kuid selline hinnang, nōnda nimetatud „euroopalise“ kriitikaga, ei ole õige. Iga üksiku rahva kirjandust ja üksikut tööd võib hinnata ainult selle rahva oma elu foonil, tema kogu kultuuris, sest ainult si's näeme iga nāhet õiges perspektiivis, ainult siis näeme tema iseloomu õigus val-guses. Sellepärast hinnates nōnda leedu

niem dzejoļiem, kas tika iespiesti «Aušrā», ir nostaigāts līdz mūsu dienu refinētiem liriskas posmiem no Gužutis'a naivām drāmām līdz Vyduna mistērijām, no pirmajiem belletristikas mēģinājumiem līdz mūsu dienu romāniem. Bija laiks, un vēl ne visai sen, kad lietuviešu literatūras konteksts spieda rakstnieku rakstīt elementāriski, ierobežoja viņa spējas. Taču mūsu dienu lietuvju literatūra ir sasniegusi jau tādu pakāpi, ka viņas robežās spēj pilnīgi izplest spārnus katra lieluma talants.

No visiem literatūras žanriem lietuvju literatūrā, lirikai bija priekšrocība, bet pēdējos gados stipri virzījās uz priekšu arī daiļā proza. Visvairāk iepakaļ palikusi drāma. Vēl līdz šai dienai Vydunas raksta vienīgi drāmas, bet tām ir cita vērtība, bet ne drāmatiska.

Neatbildēšu šeit uz jautājumu, kādos ideoloģiskos un formālos virzienos norit tagadējās lietuvju literatūras darbība. Tas ir nākošā kritiķa un vēsturnieka uzdevums. Kamēr rakstnieks vēl uztur pastāvīgus sakarus ar dzīvi, kamēr viņš iekšķīgi pārdzīvo visu, dažreiz pretēju jūtu gammu, kamēr viņš turpina radīt un kamēr viņš saviem darbiem meklē vienmēr jaunus līdzekļus un formas, tādu rakstnieku nevar apzīmēt ne ar kādu šablonsisku etiķeti, nedz ar virziena terminu. Bet mūsu dienu rakstnieku vairākums ir tādi. Jāuzsver tikai viens apstāklis, runājot par tagadējiem lietuvju literatūras virzieniem, proti, tas, ka visi eksperimentālie mēģinājumi, visādi galējie futūrismi un mākslīgas manieres vairs neizpaužas tā, kā neviens cilvēks ne runā, nedz domā. Lietuviešu literatūra no vienas puses tikusi valā no šablona un trafareta, no otras puses atturējusies no pārspilātiem novātoriskiem mēģinājumiem, virzās pa patiesas dzīves un skaidras domāšanas dabiskuma ceļu. Tas ir ceļš, pa kuŗu ejot rakstniekam visvairāk garantiju nepārkāpt ne dzīves, nedz mākslas patiesību. Ceļš, kuŗu iedams viņš nenomaldīsies tukšā formālā meklēšanā, bet atradīs nopietnu dzīves saturu. Tikai šā izprasts viņa darbs būs aktuāls un noderīgs tautai, kuplinās viņa piedzīvojumu bagātību un klūs par drošu balstu tālāko uzdevumu sa-

kirjandust, peame tunnistama, et ta on lāinud suure sammu edasi ning teinud isegi imetoid, eriti kui paneme tāhele, et 50 aasta jooksul Višteliauski, Kalneni ja teiste luuletusist, mis trükiti „Aušras“, on jõutud meie päevade rafineeritud lüürrikani: Gužutise naivseist draamadest Vyduna müsteeriateni, esimesist belletristika katsetest uemate romaanideni. Oli aeg, ning veel hiljuti, mil leedu kirjanduse kontekst sundis kirjanikku kirjutama elementaarselt, piiras tema andeid. Siiski on meieaegne leedu kirjandus jõudnud juba sellise tasemeni, et tema piirides võib lajutada tiibu mistahes suursega talent.

Kõigist kirjanduse aladest leedu kirjanduses kõige eesõiguslikumas seisukorras oli lüürika, kuid viimaseil aastail tegi edusamme, ka proosa. Kõige enam on mahajäänud draama. Veel tänapäevani Vydunas kirjutab ainult näidendeid, kuid neil on teistsugune väärtus, mitte dramaatiline.

Ma ei vasta siin küsimusele, milliseis ideoloogilis is ja vormaalseis suunades tegutseb praegune leedu kirjandus. See on tulevaste kriitikute ja ajaloolaste ülesanne. Kuni kirjanik on veel tihedas kontaktis eluga, kuni ta sisemiselt üle elab kogu tunnete gammat, mis mõnikord on küllalt mitmekesine, kuni ta veel loob ja otsib oma teostele ikka uusi abinõusid ja vorme, ei saa sellist kirjanikku märkida mingisuguse šabloonilise etiketi, ega sihi terminiga. Kuid sellised on enamik tänapäeva kirjanikest. Peame toonitama ainult üht asjaolu, kui kõneleme praeguse leedu kirjanduse vooludest, nimelt seda, et kõik eksperimentaalsed katsed, äärmised futurismid ja kunstlikud võtted ei väljendu enam nii, kuidas keegi inimene ei räägi ega mõtte. Tänapäeva leedu kirjandus on ühelt poolt vabastanud end šabloonist ja trafaretist ning teiselt poolt hoidub üleliigseid uuenduste katseist, ja liigub edasi tegeliku elu ja selge mõtlemise ning loomulikkuse teel. See on tee, mida käies kirjanikul on kõige rohkem garantiid, et ta ei astu üle elu ega kunsti tõe. See on tee, mida käies ta ei eksi ära vormaalseise otsinguise, vaid leiab tõsise elusisu. Ainult nõnda arusaadud on tema

sniegšanai. Ir simptomi, kas liecina, ka tagadējā lietuvju literatūra beidz pārdzīvot materiālās un morāliskās krīzes laikmetu, nostājās pretīm jauniem sabiedriskiem un mākslinieciskiem uzdevumiem.

Prof. Mykolaitis.

tema elamuste rīkkust ja saab kindlaks aluseks teiste ülesannete täitmises. On sümptoom, mis tunnistavad, et praeguses leedu kirjanduses lõpeb materjaalse ja moraalse kriisi ajajärk ning ta läheb vastu uutele seltskondlikele ja kunsti ülesannetele.

Prof. Mykolaitis.

Savu zemju mantinieki un likteņu lēmēji.

Oma maade pärijad ja saatuse otsustajad.

Liels un kupli, kupli sazarojis sendienās bija ciltskoks, kurš zaļo vēl tagad tanī pat vietā, kur atrodas Lietuvas, Latvijas un Igaunijas republikas. Tālu pāri tagadējām valsts robežām sniedzās tās vietas, kurās visnotāl apdzīvoja radniecisko cilšu piederīgie. Daugavas, Ņemumas, Vislas krastos, no jūras uz dienvidu rītiem novadus un apgabali par saviem saukuši, apstrādājuši un aizstāvējuši mūsu senči, kas visi bijuši tuvāki vai tālāki radi. Senajām kartēm, kuru zīmēšana un skatīšana mums, šo laiku paaudzei, ir stipri sveša, ir bijis pavisam cits izskats. Viņu pētīšana paveikums acis pagātnes lielumam, atgādina kopējos likteņa gājienus un palīdz atminēt arī nākotnes ceļus.

Tas nekas, ja senu gadu gājumā mums nācies ieročus krustot ar saviem varonīgajiem ziemeļu kaimiņiem: drīz vien pēc tam nāca Sv. Māras valsts vienība, līdz mūžīgu ieroču draudzību mēs slēdzām šī gadu simta sākumā niknās cīņās pie Cēsīm un Daugavas. Jau 1236. gadā leišu un latviešu kopējie spēki veica bruņinieku no Vācu zemes un Saules kaujā izlieto varoņu asinis ir vienmēr bijis atgādinājums kopējai draudzībai kaŗa un miera laikos.

Ar mūsu senču ģeografiskās vietas izvēli mēs esam kļuvuši par Baltijas jūras atslēgu. Mēs atrodamies uz robežas, uz kuru vērsti daudzi skati. Latvija, Igaunija, Lietuva un Austrumprūsija, arī poļu koridors, ir apgabali, kas iesākas milzīgajā līdzenumā, kurš atdala Eiropu no Āzijas un arī piesienas šīm abām pasaules

Suur ja tihedate oksadega oli vanal ajal sugupuu, mis haljendab veel praegugi samal kohal, kus asuvad Leedu, Latvia ja Eesti vabariigid. Kaugele üle praeguste riikide piiride ulatuvad need kohad, kus elutsesid nende sugulasrahvaste liikmed. Daugava, Nemana, Visla kaldaid, merelt kogu poole olevaid maid pidasid oma varanduseks, harisid ja kaitsesid meie esivanemad, kes omavahel olid lähemad või kaugemad sugulased. Vanadel kaartidel, millede joonistamine ja vaatamine on meile, praegusele põlvele, küllalt võõras, on olnud koguni teistsugune kuju. Nende uurimine avab meie silmad mineviku suuruse nägemiseks, tuletab meelde ühiseid saatuse radasid ja avitab leida ka tuleviku teid.

Ei ole viga, et läinud aegadel pidime sõjariistu ristilööma meie sangarlike põhjanaabritega: pärast seda tuli Püha Maarja riigi üksus, kuni igavest relvadesõprust sõlmisime käesoleva sajandi algul suuris võitlusis Võnnu all ja Daugava kallastel. Juba 1236. aastal võitsid leedulaste ja lätlaste ühised väed saksa rüütlid ning Saule lahingus valatud kangelaste veri on alati olnud ühise sõpruse meelde-tuletamiseks sõja ja rahu ajal.

Meie esivanemate geograafilise koha valikuga oleme saanud Läänemere võtmeks. Meie asume piiril, mida vaatlevad paljud silmad. Läti, Eesti, Leedu ja Ida-Preisimaa, ka Poola koridor on maaalad, mis algavad suurel madalikul, mis lahutab Euroopat Aasiast ning asub mõlema maailmaosa kõrval. Meie oleme piiriks suure

dalām. Mēs nu esam robeža starp lielo kontinentu un Baltijas jūru, kas ir viena no dabīgajām izejām, — durvīm austrumu līdzenuma preču bagātībā. Mēs esam robeža savā ziņā arī klimata un floras ziņā, tanī pat laikā to pilnīgi var sacīt, raugoties no oikonomiskā un politiskā viedokļa. Viss tas kopā ņemot jau no senām dienām mūsu zemi ir padarījis par cīņas lauku, kurā sadūrušies rietumi ar austrumiem; un nu seno un ilgo karu pamatā, ko esam pārdzīvojuši, ir lielvalstu cīņa par Baltijas jūras atslēgas iegūšanu. Mūsu zemēm ir nākuši uzmācēji un precinieki no vakariem — vācieši, rītiem — krievi, ziemeļiem — zviedri un dienvidiem — poļi, pēdējo divu pēdas gan vismazākās zīmes ir atstājušas mūsu piederumos.

Kāpēc neviens no šiem varenajiem, kuri vēlējušies savu labklājību balstīt uz citu pleciem, nav spējis šo atslēgu paturēt sev un pēc ilgāka vai īsāka laika ir bijis spiests atdot to citiem? Jaunākā, mūsu laika tiesību filosofija un visā pasaulē uzvarošais nacionālisma pasaules uzskats palīdz to mums izskaidrot: katrai tautai ir tiesības uz pašnoteikšanos, viņai tiesības dzīvot un savu dzīvi veidot brīvi un neiespaidoti. Tas nav tikai teorētiski, bet liktenīgā kārtā ir pierādījies, ka stāv ciešā sakarā ar valsts ģeografisko un oikonomisko stāvokli, ar morāliskajām īpašībām, rāsi un tautas dzīvot gribu.

Kopš Igaunija un Latvija — senās Livonijas pēcteces un īpašnieces nu ir kļuvušas republikas, viņas bez citu kungu noteikšanas grib spēlēt to lomu, kāda viņām dabīgi piekrīt pēc sava ģeografiskā stāvokļa. Viņas ir apliecinājušas, ka noraidīs katru, kurš neaicināts gribēs turpināt un nobeigt, kādu no iesāktiem laikmetiem. «Nevienu pēdu no tās zemes, kas ir igauņu tautas rokās, arī nākotnē mēs neizlaidīsim no rokām!» nesen teicis ģen. Laidoners. Mēs sakām to pašu.

Tas jauno valstu vilnis no Baltās līdz Melnajai jūrai, kurš radies saskaņā ar 1918. gada politiskajiem nosacījumiem, ir atslēga, kurā slēpjas Eiropas un arī Austrumeiropas spēka samērs, bez kurām vecā

kontinendi ja Läänemere vahel, mis on loomulikuks väljapääsuks — ukseks — ida madaliku varadele. Meie oleme piir teatavas mõttes ka kliima ja flora poolest, ning sama võime ütelda ka vaadates ökonoomilisest ja poliitilisest seisukohast. Kõike seda tähelepannes, näeme, et juba ammu sest ajast on meie maa olnud võitluste väljaks, kus puutusid kokku läänaja idamaad; ning nüüd, vanade ja pikkade sõdade alusel, mida oleme üleelanud, on käimas suurriikide võitlus Läänemere võtme vallutamiseks. Meie maile on tulnud pääletungijad, ja kosilased läänest — sakslased, idast — venelased, põhjast — rootslased ja lõunast — poolakad, viimased kaks on küll jätnud kõigevähem märkatavaid jälgi meie omandusis.

Mispärast mitte keegi neist suurtest, kes on soovinud põhjendada oma häädkäekäiku teiste õlgadele, ei ole suutnud selle võtme omale alalhoida, vaid oli sunnitud teda andma teistele pärast lühemat või pikemat aega? Uuem meie aja õiguse filosoofia ning kogu maailmas võitevatsionalistlik ilmavaade avitab seda küsimust selgitada: igal rahval on õigus enesemääramiseks, temal on õigus elada ja arendada oma elu vabalt ja mõjutamata. See ei ole nii ainult teoreetiliselt, vaid saatuslikul viisil on tõeks osutunud, et see seisab ühenduses riigi geograafilise ja majandusliku seisukorraga moraalse omandustega, rassiga ja rahva elutahtega.

Sellest ajast, mil Eesti ja Latvia — endise Livoonia järeltulijad ja omanikud on saanud vabariikideks, nad tahavad teiste härrade abita mängida siin seda osa, mis neile kuulub geograafilise seisukorra poolest. Nad on deklareerinud, et annavad eitava vastuse igale ühele, kes tahab mittepallutuna tulla ja lõpetada mõninga ajastu. „Mitte ühtegi sammu sellest maast,“ mis on Eesti rahva käes, ka tulevikus meie ei anna kellegile,“ ütles hiljuti kindral Laidoner. Ka meie ütleme seda sama.

See noorte riikide vall Valgest Musta mereni, mis on loodud kooskõlas 1918. aasta poliitiliste sündmustega, on võti, milles peituvad Euroopa ja Ida-Euroopa jõudu-

kontinenta līdzsvars nevar pastāvēt. Mēs saprotam, cik tas ir svarīgi, un pavērdamī ceļu Igaunijas, Latvijas, Lietuvas unīgai, esam pakalpojuši ne tikai Eiropas miera lietai, bet nodrošinājuši arī savu nākotni.

Mums ir laba vēsturiska skola, mums ir pagātne, kuŗu mēs negribam atkārtot, tāpēc ir nepieciešami ņemt vērā dzīves gudrību, izejot darbā pie mērķa realizēšanas zemes iekšienē un ārienē.

Ja mēs runājam par tautu un par valsti, tad tas nozīmē robežu un kur ir robeža, tur ir arī pārvaldīšana. Taisni fatālā kārtā šīs pārvaldīšanas mūsu zemēs sakrīt un ir vienādas. Latvija un Igaunija ir sajutušas saimnieka ierašanos savās mājās, autoritātes, visas dzīves kārtotājas un organizētājus, kas no tautas nākdami ir sen pārbaudīto gudrību mantinieki un šo gudrību pielietotāji. Kopā ar mums un mūsu zemi mēs skaitāties visu bijušo ķēniņu un ķeizaru mantinieki.

Ja nu mums sakrīt zemes ģeografiskā līdzība, ja esam tautas pie Baltijas jūras, ja mums kopēji likteņi pagātnē, tagadnes kārtošanā vienādi uzskati un iekšējā kārtība, tad ir nepieciešami vajadzīgs pacensties kopīgiem spēkiem nodrošināt arī nākotni.

Savus robežstabus, kuriem uzraksti kā tur, tā te vērsti pret rietumiem, nekustinādami, sadosimies rokās, saskaņodami savu nacionālo gribu, personīgo cīnību un godprātību ar citiem, lai ejot sadarbības ceļu nokārtotu sarežģītākos un svarīgākos tautu pastāvēšanas noteikumus.

E. Eisbergs.

de vahekorrad, ning milleta vana kontinendi tasakaal ei saa kindlaks jääda. Meie saame aru, kuivõrd tähtis see on, ja avades tee Eesti, Latvia, Leedu unionile, oleme mitte ainult soodustanud Euroopa rahuasja, vaid kindlustanud ka oma tuleviku.

Meil on hää ajaloo kool, meil on minevik, mida meie ei taha korrata, sellepärast peame tähelepanema elutarkust, minnes tööle, eesmärkide saavutamise sise- ja välismaal.

Kui kõneleme rahvast ja riigist, see tähendab piiri, ning kus on piir, sääl on ka valitsemine. Otse saatustlikult on juhtunud, et need valitsemised on meie mail ühesugused. Latvia ja Eesti tunnevad peremeest oma kodudes, autoriteete, kogu elu juhte ja organiseerijaid, kes rahva seast tulles on ammu hääkstunnistatud tarkuste pärijaiks ning nende elutarkuste kasutajaiks. Ühes meiega ja meie maaga meie oleme kogu endiste keisrite ja kuningate pärijad.

Kui meil nüüd on maade geografiline sarnasus, kui oleme rahvad Läänemere kaldail, kui meil on ühised saatused minevikus, ühesugused maailmavaated oleviku korraldamises ja ühesugune sisemine kord, siis on hädatarvilik ühisel jõul kindlustada ka tulevikku.

Puudutumata oma piiritulpe, millede päälkirjad nii siin, kui sääl on pööratud lääne poole, ulatame teineteise kää, kooskõlastame oma rahvuslikku tahet, isiklikku ausust ja lugupidamist teistega, et minnes koostöö teed, võiksime korraldada keerulisemaid ja tähtsamaid rahvaste iseseisvuse küsimusi.

E. Eisberg.

Igaunu un latviešu vēstures paralēles. Eestlaste ja lätlaste ajaloo paralleelid.

Iepazīstoties ar Tērbatas universitātes profesora H. Kruu'sa skaisto populāro vēstures darbu vācu valodā „Grundriss der Geschichte des estnischen Volkes“, liekas, ka tu lasi latviešu vēsturi — tik cieši sai-

Tutvunedes Tartu ülikooli profesori H. Kruus'i kena, populāarse ajaloteosega saksa keeles „Grundriss der Geschichte des estnischen Volkes“, näib, et loed lätlasteajalugu — nii tihedalt on seotud mõ-

stīti ir abu tautu likteņi, tik līdztekus gadusimteniem cauri iet visi vēsturiskie notikumi un no viņiem izrietošās parādības. Ģeografiskais abu tautu tuvums nosaka savstarpēju iespaidošanos jau pašā vēstures pirmsākumu laikā; tās pašas cīņas un patstāvības zaudēšana; tie paši „zemnieku dumpji” pie igauņiem un latviešiem kā reāģēšana uz necilvēcīgām tautas apspiešanas metodēm no muižnieku puses; tās pašas soda ekspedīcijas kā šo dumpju apspiedējas kā igauņu, tā latviešu daļā; tie paši gļābiņa meklēšanas veidi abās tautās — pāriešana „kroņa” ticībā vai izceļošana uz „silto zemi” Iekskrievijā; tā pati pakāpeniskā zemnieku emancipācija no muižnieku varas; gandrīz pilnīga vienādība nacionālās atmodas izteiksmē un tāpat cīņā ar rusifikācijas spaidiem; pilnīgi vienlīdzīga notikumu norise, kas noveda pie 1905. gada revolūcijas, un pēdīgi vienlīdz trāģiskais šīs revolūcijas atrisinājums abu tautu apdzīvotās zemēs.

Var teikt, ka līdz šejieni abu tautu vēsture iet pilnīgi līdztekus. D a ž ā d ī b a vēsturiskās attīstības gaitā sākās jau pēc 1905. gada. Pasaules karš ar savām sekām skar abas tautas tik lielā mērā nevienādi, ka liekas, abu tautu likteņi ņems pilnīgi savrupu virzienu, ka abas tautas savā attīstībā būs atsviestas lielu gabalu un uz lielu laiku viena no otras prom. Bet liktenis tomēr abām tautām bija labvēlīgs — no pasaules kara abas tautas izgāja kā pilnīgi atdzimušas uz jauna patstāvības ceļa.

Ja pēcrevolūcijas laikmets no 1907. līdz 1914. gadam pie latviešiem iezīmējās kā saimnieciska un kultūrāla uzplaukuma laikmets, tad sevišķi spilgti tas izteicās pie igauņiem. Lielu iespaidīgu saimniecisku un kultūrālu organizāciju nodibināšanās Igaunijā attiecas taisni uz šo laikmetu. Šajā laikā paceļas tādi tautas garīgas ierosmes un spēka izteiksmes liecinieki — kultūras tempļi, kā „Vanemuine” Tartū (iesvētīta 1906. g., enerģiskā direktora K. Menninga, tagadējā Igaunijas sūtņa Latvijā, rosīgā vadībā teātris attīstīja sekmīgu darbību), „Estonia” Tallinnā (lielākā teātra ēka Igaunijā, izmaksāja 800.000 zelta rubļu, kolosāls igauņu tautas pašdarbības liecinieks, iesvētīts 1913. gadā), „En-

lema rahva saatused, niivõrd paralleelselt lähevad sajandeid läbi kõik ajaloolised sündmused ja nendest olenevad nähted. Mõlema rahva geograafiline lähedus tingib omavahelist mõjutumist juba ajaloo algajal: need samad võitlused ja iseseisvuse kaotamine; samad „talupoegade mässud” eestlaste ja lätlaste maal reagerimisena ebainimlikkude rahva allasurumise meetoditele mõisnikkude poolt; samad karistusekspeditsioonid nende „mässude” mahasurujatena nii Eesti kui Läti maal; samad pääsemise otsimise teed mõlemas rahvas — mindi üle „kroonu” usku või rännati välja „soojale maale” Sise-Venemaale; see samane järjekindel talupoegade emantsipatsioon mõisnikkude võimu alt; peagu ühesugune rahvusliku ärkamise ajajärk ja samuti võitlemine venestamise survega; täiesti ühesugused sündmused, mis viisid 1905. aasta revolutsioonini ning viimati samasugune revolutsiooni lahendus mõlema rahva poolt asustatud mail.

Võime ütelda, et siiaaani läheb mõlema rahva ajalugu täiesti rööbiti. Erinevus algas ajaloolises arengus juba pööle 1905. aastat. Maailma sõda jättis mõlemasse rahvasse niivõrd isesugused jäljed, et näib: mõlema rahva saatused võtavad igaüks täiesti oma suuna, et mõlemad rahvad on omas arenemises visatud suure tüki maad teineteisest kaugemale ja seejuures pikemaks ajaks. Siiski oli saatus mõlemale rahvale hääsoovlik — maailma sõjast saadik asusid mõlemad rahvad täiesti uuestisündinutena uuele iseseisvuse teele.

Kui pööle-revolutsiooni ajajärk 1907.—1914. aastani oli lätlasil majandusliku ja kultuurse õitsengu ajajärk, siis eriti hiilgav oli ta eestlastel. Suurte, mõjuvate majanduslikkude ja kultuurorganisatsioonide asutamine Eestis sündis just sel ajajärgul. Sel ajal tõusid sellised rahva vaimlise ärkamise ja jõu tunnistajad — kultuuri templid, kui „Vanemuine” Tartus (avatud 1906. aastal; energilise direktori K. Menningu, praeguse Eesti saadiku Latvias, juhatusel teater arendas saavutusterikka tegevuse), „Estonia” Tallinnas (suurim teatrihoone Eestis, maksis 800.000 kuld rubla, suurepärane eesti rah-

dia“ Pärnū; tāpat šajā laikā tiek nodibināts ievēribas cienīgais, visās ziemeļu zemēs par priekšzīmīgu atzīstamais „Eesti Rahva Muuseum“ Tartū (1908. gadā).

Rīga, kā lielākais rūpniecības centrs Baltijas zemēs, reizē ar to arī bija lielākais pievilksanas spēks visādiem destruktīviem svešiem centieniem, kuŗi izgāja uz tautas vienības un spēka ārdīšanu, tamdēļ arī latviešu kultūrālie sasniegumi šai kara priekšlaikā nevarēja uzrādīt tādus apmērus, kā to redzam pie igauņiem.

Kara notikumi ar nesaudzīgu spēku brāzdamies pāri Latvijai noslaucīja vai vismaz lielā mērā paralizēja visus saimnieciskos un kultūrālos ieguvumus, kas bija radušies līdz tam. Igaunijai liela priekšrocība bija tā, ka karš viņu saudzēja, atstājot zemi neizpostītu un tā pirmskara saimnieciskā un garīga uzplaukuma rezultāti palika saglabāti. Pēc kara igauņiem nebija jāsāk viss pilnīgi no jauna, bet tie varēja savas patstāvīgās valsts saimniecisko un kultūrālo dzīvi izbūvēt jau uz tiem pamatiem, kādi bija likti pirmskara laikā.

Otra svarīga priekšrocība igauņiem pret latviešiem bija tā, ka viņiem savas tautas dzīvo spēku nenācās izšķiest tik liktenīgā kārtā, kā tas notika pie latviešiem. Mācīdamies no latviešu strēlnieku l'ktna, igauņi pie savu nacionālo pulku dibināšanas piegāja ļoti uzmanīgi. Nacionālo kara pulku noorganizēšana Igaunijā nēma pavisam citu virzienu un nacionālie kara pulki te bija ievērojams jaunās valsts satvars jau pašā sākumā, kamēr Latvijā liela daļa strēlnieku pārvērtās par naidīgu varu.

Igaunija bez tam visu laiku palika nedalīta un igauņu tauta kopā uz zavas zemes, kamēr Latviju šķēla gan okupācijas vara, gan Brestļitovskas līgums, un tautu klidināja gan uz austrumiem, gan uz rietumiem vācu un lielinieku armijas.

Tie bija tie visai ļaunie apstākļi, kuŗus nācās izbaudīt latviešiem, bet no kuŗiem lielā mērā bija pasargāta igauņu tauta. Ja tagad atkal abas tautas ir puslīdz vienādā stāvoklī, tad par to jāpateicās ne tikai abai, kādu abas tautas ieguva kopīgās brīvības cīņās.

Vēsture rāda, ka kopā ir gājuši abu tautu likteņi jau no seniem laikiem — mēģinājumi darba sacensība plecu pie

vaomaērgutuse tunnistus, avatud 1913. aastal), „Endla“ Pärnus; samuti asutati sel ajal ka tähepanuväärne kogu põhjamaile eeskujuks tunnitatav „Eesti Rahva Muuseum“ Tartus (1908. aastal).

Riia, suurema tööstuskeskusena Baltimail, oli ühes sellega ka suuremaks tõmbejõuks mitmekesistele destruktiiivsetele võõrastele püüetele, mis tahtsid hävitada rahva ühtlust ja jõudu; sellepärast lātlaste kultuurisaavutised ei olnud sel sõjaeelsel ajajārgul niivõrd edukad, kui see oli eestlaste juures.

Sõja sündmused tormasid halastamata tult üle Latvia ning pūhķisid āra vōi vähemalt halvasid kōiki majanduslikke ja kultuurisaavutusi, mis olid loodud, Eestil oli see suur paremus, et sõda teda ei puudutanud, jättis maa hävitamata, mille tõttu sõjaeelse majandusliku ja vaimlise õitsengu tulemused jäid pūsima. Pärast sõda eestlastel ei olnud vaja alata kōike uuesti, nad vōisid ehitada oma iseseisva riigi majandusliku ja kultuurielu nende alustele, mis olid loodud sõjaeelsel ajal.

Teine tāhtis paremus eestlastel, vōrreldes lātlastega oli see, et nad ei pillanud oma elavat jõudu nīi saatustlikul viisil, kui see sündis lātlastega. Ōppides lāti kūttide saatusest, olid eestlased oma rahvusliku sõjavāe organiseerimises palju osavamad. Rahvusliku sõjavāe organiseerimine Eestis sündis hoopis teises suunas ning rahvuslik sõjavāgi oli juba algusest pāāle noore riigi toetajaks, kuna Lātis osa kūtte muutus vaenuliseks jõuks.

Pāāle selle jāi Eesti kogu ajaks killustamata ja Eesti rahvas oli alati ūheskoos omal maal, kuid Latviat lōhķus kūll okupatsiooni vōim, kūll Brest-Litovski leping, ning rahvast pillusid kūll idasse, kūll lāānde sakslaste ja enamlaste armeed.

Need olid vāga halvad olud, mis lātlastel tuli ūleelada, millede eest aga oli kaitstud Eesti rahvas. Kui praegu on mōlemad rahvad peagu ūhesuguses seisukorras, siis ainult tānu iseseisvusele, mille saavutasid mōlemad rahvad vabadusvōitlusis.

Ajalugu nāitab, et mōlema rahva saatused on juba vanast ajast lāinud ūht teed — ōlg ōla kōrval tōōtades, rahuliku tōō

pleca strādājot, ir abu tautu uzplaukšanas drošākā ķīla.

12. marts Igaunijā un 15. maijs Latvijā abām šīm zemēm ir atvedis jaunu atdzimšanas laikmetu, kas abām tautām un abām valstīm sola jaunas laimīgas izredzes.

O. Nonācs.

võitlus on mõlema rahva kasvamise parimaks pandiks.

12. märts Eestis ja 15. mai Latvias on toonud mõlemale maale uue uuestisündimise ajajärgu, mis tõotab mõlemale rahvale ja mõlemale riigile uusi õnnelikke väljavaateid.

O. Nonats.

Latvju un igauņu bursaki.

Lāti ja eesti bursakid.

Kāpēc gan mēs četri, jaukā septembra dienā nokļuvām uz šosejas, pie Baložkroga?

Divi no mums iznesa no kroga galdiņu, nostādīja to šosejas malā, un apsēdušies dzēra glāzi alus. Mēs, otri divi, devāmies pa gludo šoseju uz ziemeļiem. Par mūsu rīcību garāmgājēji un braucēji brīnījās. Ko mēs te ākstījāmies? Ko gaidījām? Kādus pārgalvīgus kompanjonus?

Tā iedami, abi gājēji izšķīrās. Viens uzrāpās augstā ceļa kraujā un sāka lasīt laikrakstu. Otrs, kailu galvu, dziedādams, gāja tik tālāk...

Un kad nu pēc ilga brīža, viņā tālā stāvmā parādījās svešāds autobuss, un putekļu mākonis sāka tuvotes, arī vērotājs no kalna nostājās šosejas vidū, noņēma cepuri, un viņa acis sedza prieka asaru migliņa. Un tad noputējušais autobuss apstājās, no tā izbira uz šosejas tūristu bars, sākās apsveicināšanās «tere un elagu», skūpstīšanās un dziesmas. Un visi soļoja uz galdiņu šosejas malā, pie Baložkroga. Un bija liela atkalredzēšanās ligsmība pie šī improvizētā sagaidītāju postena. Un dažus brīžus vēlāk, jau Rīgā pie Romas viesnīcas, vēl lielāka kņada un satraukums, jo bija atbraukuši... Jā, to nevarēja uzminēt arī šīs ainas novērotāja publika.

Nu, vienkārsī, grupa igauņu bursaku bija autobusā atbraukuši tieši no Tallinnas, paciemoties pie saviem latvju kolēģiem Rīgā.

Šī mazā epizode lai liecina par to sirsnīgo draudzību, kāda saista bijušos garīgā semināra absolventus, resp. bursakus,

Mispārast küll meie neljakesi olime sat-tunud kord ilusal septembrikuu päeval maanteele Balodi kõrtsi juurde?

Kaks töid kõrtsist laua välja, paigutasid tee äärde ja jõid sää! klaasi õlut. Meie, teised kaks, läksime maanteed mööda põhjapoole. Möödaminejad ja sõitjad olid huvitatud: mis meie sää! teeme? Keda ootame? Kas teisi elurõõmsaid kaasvõitlejaid?

Mõlemad teekäijad läksid tükk maad edasi ja siis lahkusid. Üks ronis teeäärsele künkale ja hakkas lugema ajalehti, teine aga, palja pääga, läks lauldes edasi... Ning kui pärast pikemat aega kaugel maantee harjal tuli nähtavale võõras autobus ja tolmu pilv alatasa lähenes, ka künkalistuja tuli maha maanteele, jäi seisma, võttis kübara pääst ja tema silmi kattis rõõmupisarate udu. Siis tolmune autobus peatus, ja maantee oli äkki rõõmsaid turiste täis; algas omavaheline tere-tamine, hüüti „tere“ ja „elagu“, suudeldi ja lauldi. Kõik läksid ja istusid laua juurde Balodi kõrtsi ees, maantee ääres. See oli suur jällenägemise rõõm selles impro-viseeritud vastuvõtmise punktis. Ning natuke hiljem, juba Riias, Rooma võõrastemaja ees, oli veel suurem rõõmu aval-dus, sest olid saabunud... Jah — kes? seda ei teadnud isegi päältvaataja publik. Noh, lihtsalt, grupp eesti bursakke olid Tallinnast autobussiga siia sõitnud, et kü-lastada oma kolleege Riias.

See väike episood tunnistagu seda südamlikku sõprust, mis seob endiseid vaimu-liku seminari lõpetajaid, resp. bursakke siin, Riias, ja sää! Tallinnas. Ning see on

te Rīgā un tur Tallinnā. Un tā ir viena no saitēm, kas uztura dzīvu to abu kaimiņtautu sadraudzības stāvokli, kas no vēsturiskās nepieciešamības kļuvis jau par politisku aktu un faktoru starptautiskā nozīmē.

Bursaki kā te, tā Igaunijā, galvenā kārtā reprezentē pareizticīgās tautas daļas intelligentos un kultūrālos spēkus. Viņu vecie kadri darbojas gan kā garīdznieki un skolotāji uz laukiem, gan kā skolotāji, ierēdņi, sevišķi tiesu resorā, un brīvu profesiju darbinieki — pilsētās. Un nav gan otu tādu divu dažādu tautu, kur šī īpatnējā intelligences grupa būtu viņās savstarpīgi tik tuva, kā tas ir te.

Tam par pamatu abu tautību reprezentantu kopīgā desmit un vairāk gadu skola Rīgas garīgā seminārā un pēc tam kopējas studijas akadēmijā, vai universitātē un politehnikā.

Sevišķi un īpatnēji tuvinoša bija desmitgadīgā kopdzīve garīgās skolās un seminārā, jeb bursas, slēgtā internātā.

Ko gan nevarēja par tiem gariem desmit gadiem savā stampā pārcilāt latvju un igauņu bursaki, kādas vērtības nevarēja pārvērtēt, dienu no dienas dzīvodami un darbodamies vienotā saimē? Ja no sākuma vieni otriem tā kā neuzticējās, un turējās savrup, tad no otrā, trešā gada separātisms mēdza zust un dibinājās jauktas draudzības, kuŗas tad arī palikās uz mūžu. Līdzī tam, radās kopēji mērķi, piemēram, nacionālās atmodas jautājumā, kā spēcīgs un aktīvs pretstats krievu pareizticīgās skolas pārkrievošanas tendencēm. Tas nevarēja jaunus draugus un likteņa biedrus nerosināt un nesajūsmināt uz tālu ejošiem centieniem. Nerunāsim par šīs noslēgtās sadzīves aizkulisēm, bet arī toreiz, turpat četrdesmit gadus atpakaļ, jauno draugu starpā nebija sveša ideja par abu tautu kādreizējo, iespējamo politisko un teritoriālo patstāvību.

Igauni un latvji vieni otru visur balstīja, tā kā nedaudzie dzimtie krievi viņu vidū jutās stipri izolēti, un tie tad arī bija lielā mērā gluži nenoziņmīgs un pasīvs elements. Vadība un apdāvinātība arvienu bija igauņu — latvju vidū.

Toreiz bursaku darbība ārpus internāta izpaudās dziedāšanā un koncertēšanā. Tā

ūks neist sidemeist, mis hoiavad alal seda mōlema rahva sõpruse seisukorda, mis ajaloolisest vajadusest on saanud juba poliitiliseks aktiks ja rahvusvahelise tähtsusega faktoriks. Bursakid nii siin kui ka Eestis, representeerivad päämiselt rahva õigeuskliku osa intelligentsi ja kultuuritegelasi. Nende vanem põlv tegutseb küll vaimulikudena ja kooliõpetajatena maal, küll koolide õppejõududena, ametnikkudena, eriti kohtu alal, ja vabakutselistena — linnades. Ning kuskil mujal ei ole teist kaht sarnast naabrit ega rahvast, kus see omapärane intelligentsi grupp oleks omavaheliselt nii lähendane ja sõbralik, kui see on siin.

Selle aluseks on mōlema rahvuse esindajate ühine kümne ja enam aastane kooliaeg Riia vaimulikus seminaris ja pärast seda ühised õppused akadeemias, ülikoolis ja polütehnikumis.

Eriti ja omapäraselt lähendav oli kümneaastane elu üheskoos vaimuliku kooli ja seminari ehk bursa kinnises internadis.

Kui palju küsimusi sai kümne pika aasta jooksul läti ja eesti bursakite vahel harutatud, missuguste asjade üle päev päevalt üheskoos elades ei vaieldud? Algusel nad küll ei usaldanud teineteist täiesti ja igaüks hoidis end teisest kaugemal. Teisel ja kolmandal aastal aga separatism hakkas kaduma, ja tekkis sõprus, mis jäi püsima kogu eluajaks. Ühes sellega loodi ühiseid eesmärke, näiteks rahvusliku ärkamise küsimuses, mis oli aktiivseks vastaseks vene õigeusu kooli venestamise tendentsidele. See andis vaimustust ja energiat noortele sõpradele ja saatuskaaslastele püüda kaugeleulatuvate sihtide poole. Ärgem kõnelegem selle kinnise elu kulisedetagusest, aga ka siis, peagu nelikümend aastat tagasi, noorte sõprade hulgas ei olnud vōõras mōlema rahva vōimaliku poliitilise ja territoriaalse iseseisvuse idee. Eestlased ja lätlased toetasid teineteist igalpool, ja väiksearvuline venelaste hulk nende keskel tundus isoleerituna ning nad olidki suurel määral täiesti tähtsuseta ja passiivne element. Juhatajad ja andekamad inimesed tulid alati eestlaste ja lätlaste keskel.

dibinājās «Pērkoņa» koris, kurā darbojās arī daudzi no igauņu bursakiem, pat piedalīdamies koŗa vasaras sirojumos pa Latviju, un Igauniju līdz pat Veravai un Tērbatai. Latvju «pērkonieši» totiesu atbalstīja Rīgas igauņu dziedāšanas biedrību «Imantu», kurā tika doti neskaitāmi koncerti, un kur bursaki bija sevišķi labi ieredzēti un mīļi viesi. Šīs dziesmu sadraudzības rezultāts bija tas, ka «Pērkoņa» koris kā pirmais no brīvās Latvijas koncertēja brīvajā Igaunijā 1922. gada septembrī, Estonias zālē, piedaloties, kā solistiem, P. Zaksam un P. Šubertam. Un tā šī savstarpējā dziesmu un koncertu apmaiņa ir turpinājusies līdz pēdējiem gadiem, savukārt igauņu bursakiem koncertējot Rīgā. Kad tie atbrauc šurpu, tad tie jūtas te kā mājās. Tik daudz te vecu biedru un paziņu, gan no semināra, gan no studiju laikiem. Gadiem te ir dzīvojuši tie igauņu bursaki, kas pēc bursas studēja vietējā politechnikā, vai kādā no garīgām akadēmijām. Tāpat jūtās Rīgas bursaki nokļūstot Tērbatā vai Tallinnā. Tikdaudz atmiņu saista viņus ar igauņu kollēgām, ka šai paaudzei viņu pietiks. Nav jāaizmirst, ka par savu tautu tik daudz cietušais, tagadējais igauņu valsts vecākais Konstantīns Pāts ir arī deviņdesmito gadu Rīgas semināra bursaks, tāpat Tallinnas pils. galva Antons Uessons, kurš šo posteni ieņem jau no igauņu patstāvības brīža.

Igauņu un latvju bursaku tuvās attiecības var raksturot kaut tas, ka katra novembra pirmā svētdienā viņi kopējā sanāksmē piemin tanī gadā mūžībā aizgājušos savus kā vienas, tā otras tautības kollēģus. Arī nupat septembrī atbraukušās igauņu grupas pirmie soļi bija uz Brāļu kapiem, pasērst pie mūžības ceļotājiem, sākot kaut ar pirmā mūsu apsardzības ministra, bijušā bursaka, J. Zāliša kapu, un pārejot pie citiem aizgājējiem.

Par savstarpējās saprašanās līdzekli, kā agrāk bursā, tā līdz šim noder krievu valoda. Kaut tas ir dīvaini, bet tas ir fakts, ka par tiem desmit bursas gadiem, reti kāds no mums iemācījās igauņu valodu, tāpat kā gandrīz neviens no igauņiem nepiesavinājās mūsu valodu. Lai gan ga-

Sel ajal avaldus bursakite tegevus välispool internaati laulmises ja kontsertides. Asutati „Perkoni“ koor, milles te gutsesid ka paljud eestlastest bursakid, isegi osavõttes koori suveretketest Lätimaale ja Eesti, koguni Võrru ja Tartu. Lätlastest „perkonlased“ toetasid omalt-poolt Riia eesti lauluseltsi „Imantat“, mis korraldas lugemata kontserte, ning kus bursakid olid ikka meeldivad ja armsad külalised. Selle laulusõpruse tulemuseks oli asjaolu, et „Perkoni“ koor kontserteeris esimesena vabast Latviast Eesti Vabariigis 1922. aasta septembris „Estonia“ saalis. Solistidena esinesid P. Sakss ja P. Šubert. Ning nõnda on see omavaheline laulude ja kontsertide vahetus kestnud viimaste aastateni. Eesti bursakid on omakord andnud kontserte Riias. Sõitnud siia, nad tunnevad end kui kodus. Nii palju vanu sõpru ja tuttavaid, küll seminari, küll ülikooli ajast. Palju aastaid on siin elanud need eesti bursakid, kes pärast bursat õppisid kohalikus polütehnikumis või mõnes vaimulikus akadeemias. Sama hästi tunnevad end Riia bursakid Tartus või Tallinnas. Eesti kolleegidega seob neid huik mälestusi, mida sellel põlvel on küllalt. Ei tohi unustada, et oma rahva eest nii palju kannatanud praegune Eesti riigivanem Konstantin Pääts on ka üheksakümnendate aastate Riia seminari bursak, samuti ka Tallinna linnapea Anton Uesson, kes on selles ametis juba Eesti iseseisvuse algusest.

Eesti ja läti bursakide lähedaid vahekordi võib iseloomustada ehk see traditsioon, et iga novembrikuu esimesel püüpäeval nad mälestavad ühisel koosolekul sel aastal lahkunuid ühest ja teisest rahvusest kolleegide. Ka praegu, septembris siia sõitnud eestlaste grupi esimesed sammud viisid vennastekalmistule, et külastada meie esimese kaitseministri, endise bursaki, J. Saliti ning teiste lahkunute haude.

Omavahelise arusaamise abinõuks, nagu enne bursas, nii ka senini, tarvitatakse vene keelt. Olgugi imelik, aga siiski fakt, et selle kümne bursa aasta jooksul, väga võlke arv meist õppis selgeks eesti keele, samuti peagu keegi eestlasist ei osanud

diem sēdējām uz viena skolas sola ar igauņiem, un latvju un igauņu valodas garīgā seminārā bija obligātoriski mācības priekšmeti. Igauni ņēma savu, mēs savu valodu. Bija pieietama literātūra, izdevām savus slepenus nacionalus žurnālus, — bet savstarpējas valodu zināšanas apmaiņas nebija. Un tas ne aiz nevižības, vai intereses trūkuma, bet dēļ tam, ka pēc savas ģenētiskās būtības šīs valodas ir ļoti kontrastālas un grūti piesavināmas. Un tāpēc arī nākotnē te izredzes ļoti šauras. Tādas ir tikai speciālām mazām valodnieku grupām, tad pierobežas iedzīvotājiem, bet ne plašiem tautas slāņiem. Agrāk vienojošā mūs krievu valoda, kā mūsu, tā igauņu skolās tagad neobligātoriska. Tā tad viņa līdz ar šo laiku vecāko paaudzi izziks, un apklusīs. Kā tad mēs sazināsimies ar savu mums draudzīgo kaimiņu tautu? Vai krievu valodas vietu aizpildīs angļu valoda? To varēs rādīt tikai nākotnē tagadnes jaunā paaudze. Tā tad patlaban jautājums par tuvināšanos ar igauņu tautu valodas ziņā, — ir ļoti problēmātisks. Arī savstarpēji tulkotā literātūra var būt tikai nelielu intelligences grupu guvums. Nevar iedomāties, ka plašākas tautas masas, kuŗas vēl ir kūtras pret pašu rakstniecību, spēs kaut kad apaugļoties ar igauņu gara mantām. Tā tad savstarpējas valodas jautājums abās pusēs kādreiz kļūs ļoti akūts.

Vēl gribētos pieminēt vienu apstākli no abu tautu bursaku dzīves. Lai gan viņi jau no jaunatnes tik labi iepazīna vieni otru, un bieži pat apciemoja viens otru šajā teritorijā, starp viņiem tuvākas radniecīgas saites, piemēram, precēšanās ceļā, reti kad nodibinājās. Vienmēr bursakiem iemīlotākas bijušas vai nu pašu tautības, vai krievu dzimtu sievas, sevišķi no garīdzniecības aprindām. Divaini arī tas, ka ieskatoties, piemēram, mūsu laulību statistikā kaut par 1933. gadu, redzam, ka Latvijā no 16000 noslēgtām laulībām, desmit procēntes ir ar citu tautību piejauktu, un no pēdējā tikai 60 gadījumi krit uz igauņu tautību, tā tad tikai 0,04%... Domājams, ka apmēram tāpat šī parādība norisinās Igaunijā attiecībā pret mums.

Tad te nu arī tik draudzīgu grupu, kā abu tautu bursaku starpā neviļus uzpeld

meie keelt, vaatamata sellele, et aastate kaupa istusime ühel koolipingil eestlastega, ning et läti ja eesti keel oli vaimulikus seminaris sunduslik õppeaine. Eestlased õppisid oma, ja meie oma keelt. Lugesime kirjanduslikke teoseid, andsime salaja välja rahvuslikke ajakirju, — kuid omavahelist keeleoskust ei olnud. Ja see oli nii mitte laiskuse või huvi puuduse tõttu, vaid sellepärast, et oma geneetilise loomu poolest need keeled on väga konträärsed ja rasked õppida. Ning sellepärast on ka tulevikus sellised väljavaated väga kitsad. On lootust, et see on võimalik väikestele keeleteadlaste gruppidele ja piiriäärseile elanikele, kuid mitte laiadele rahvakihtidele. Meid enne ühendav vene keel Läti ja Eesti koolides on praegu mittesunduslik. See tähendab — ta kaob ühes meie aja vanema põlvega. Kuidas siis kõneleme meie sõbraliku naabri rahvaga. Kas vene keelt suudab asendada inglise keel? Seda näitab ainult tulevikus praegune noorem põlv. Nõnda on lähendamise küsimus eesti rahvaga keele poolest praegu väga problemaatiline. Ka omavaheliselt tõlgitud kirjandus võib olla ainult väikese intelligentsi grupi saavutiseks. Ei saa ettekujutada, et laiemad rahvakihid, olles veel ükekõiksed oma kirjanduse vastu, jõuavad kord huvi tunda eesti vaimuvaraga tutvunemiseks. Lähikäimise keele küsimus saab kord mõlemal pool väga akuutseks. Tahaks mainida veel üht asjaolu mõlema rahva bursakkide elust. Olgugi, et nad nii hästi tundsid teineteist juba noorusest, isegi külastasid üksteist võõral territooriumil, siiski ei juhtunud nende vahel lähedasi sugulussidemeid, näiteks abiellumise teel. Bursakid ikka on armastanud oma rahvusest või venelastest naisi, eriti vaimulikkude ringkondadest. Huvitav on ka see, et tutvudes, näiteks meie abielu statistikaga kas või 1933. aastal, näeme, et Lätis sõlmitud 16.000 abieludest on kümme protsenti muulastega, aga ainult 60 juhusel on abiellutud eestlastega, see on ainult 0,04 protsenti. Arvatavasti, on ka Eestis sarnane nähe lätlastega.

Sellepärast ka niivõrd sõbralikkudes gruppides, kui on mõlema rahva bursakid,

jautājums: kā nākotnē atrisināt jautājumu par divu tautu ne tikai teorētisku, bet arī faktiski tuvināšanos, kas ir šo tautu vēsturiska nepieciešamība? Ņemot, protams, vērā arī minētos valodas un radošanās aizspriedumus.

Par to tad arī šī isā apcerējumiņa sākumā minētā gluži nejaušā abu tautu bursaku konferencē un banketā ne mazums tika pārmainīts savstarpēju domu un jūtu. Un kopējās dziesmās tika apliecināta uzticība notikušai un neizbēgamai divu tautu aliancei. Tai ārējais formējums jau ir dots, un tikai tas jāpilda ar paliekošu reālu saturu.

Un te nu tik tuvu stāvošu un draudzīgu bursaku grupu starpā pirmais solis un pienākums būtu, — kā mums Latvijas bij. bursakiem, tā igauņu kolēģiem, atbalstīt pastāvošās un rosīgi darbojošās tuvināšanās biedrības, te Rīgā, un tur — Tallinnā, iestājoties viņās par aktīviem biedriem.

Šīm biedrībām jātop par vadošām svarīgās faktiskās tuvināšanās realizācijā. Ar šo novēlējumu jaunā gadā uzdrošinās griesties pie saviem domu biedriem tuvi — tālā Igaunijā.

Bijušais bursaks Pāvils Gruzna.

tekib kūsims: kuidas lahendada tulevikus kahe rahva lähendamise küsimust mitte ainult teoreetiliselt, vaid ka tegelikult elus, mis on nende rahvaste ajalooliseks vajaduseks? Muidugi, peame tähele panema ka mainitud lahkuminevaid keele ja sugulaste probleeme. Selle kirjutise algusel mainitud juhuslikul bursakkide konverentsil ja banketil oli küllalt mõttevahetusi. Ning ühistes lauludes avaldati truudust toimunud ja möödapääsemata kahe rahva aliantsile. Ta on oma välise kuju juba saanud, praegu peame teda täitma jäädava reaalse sisuga.

Nii lähedalseisvate, ja sõbralikkude bursakkide gruppide vahel esimeseks sammuks ja kohustuseks oleks — nii meile, Latvia end. bursakkidele, kui ka Eesti kolleegidele — toetada olemasolevaid ja energiliselt tegutsevaid sõprusühinguid siin, Riias, ja säääl, Tallinnas, astudes nendes aktiivseks liikmeks.

Need ühingud peavad saama juhatajaiks tähtsas tegeliku lähendamise töös. Selle sooviga julgen pöörduda oma mõttekaaslaste poole kauges, aga siiski lähedas Eestis.

Endine bursak

Pavil Grusna.

Igauni latviešu anekdotēs. Eestlased lāti anekdootides.

Ja runājam par igauņiem latviešu tautas dziesmās, tad arī uzdurāmies uz grūtībām, jo nevarējām īsti pareizi noteikt, cik vecas ir igauņu un latviešu attiecības un draudzība. Bet tas nekavēja konstatēt, ka latviešu un igauņu draudzība ir veca: gadu simtos kopdzīvē radusies un kopējās gaitās izveidota, nemākslota parādība.

Runājot par latviešu anekdotēm, kurās saskatāmi liecinājumi par igauņiem un Igauniju, jāaizrāda, ka anekdotes ir jaunāks materiāls par dainām, tādēļ vecu liecību tais mazāk. Bet tomēr arī anekdošu liecības pārsniedz cilvēku vecumu un katrā ziņā ir vecākas par Igauniju un arī Latviju, tādēļ it īpaši jau var būt intere-

Kui kõnelesime eestlastest lāti rahvalauludes, siis leidsime raskusi ees, kuna ei saanud õieti selgitada, kui vanad on eestlaste ja lätlaste vahekorrad ja sõprus. Siiski ei takistanud see konstateerimast, et lätlaste ja eestlaste sõprus on vana: ta on sündinud sajandite jooksul ja loomulikult välja arenenud ühistel radadel.

Rääkides lāti anekdootidest, milledes leiame tunnistusi eestlastest ja Eestist, pean mainima, et anekdootid on uuem materjal kui rahvalaulud, sellepärast on säääl vanu asju vähem. Siiski on ka anekdootid vanemad kui meie ise ning kui Eesti ja Läti, ja sellepärast on küllalt huvitav nende sisu ning uurimised, mis Lätis, kahjuks,

sants to saturs un pētījumi, kas diemžēl vēl Latvijā pamaz sekmējušies, ko sevišķi var teikt par vecāko laikmetu. Latvijā anekdotes, ar retu izņēmumu, sāktas krāt tikai beidzamos divi gadu desmiti un visa bagātība glabājas Latvijas folkloras krātuvē¹⁾.

Šis apstāklis ļauj domāt, ka latviešu anekdotes sakrātas taču tikai no tagadējiem ļaudīm, t. i. beidzamo divu paaudžu gara mantām. No tēva tēva vai mātes mātes taču vairs pamaz trešā audze ko atceras. Ir svarīgs arī apstāklis, ka katrs laikmets, katra paaudze nāk ar savu gaudi un notikumiem un arī anekdoti. Vecās gara mantas aiziet zudumā, jaunās valda. Mainās pamazām arī tautas gara ražojumi. It sevišķi to var teikt par anekdoti, kas piemērojas vajadzībai daudz vairāk kā dziesma, jo dziesmā piemērojumam kavē tās forma.

Anekdotēm tomēr ļoti liela vērtība tautu raksturošanā un tautas ideoloģijas izpratumā, jo anekdotēs autors bez žēlastības raksturojis ar reālu vilcienu visu to, kas licies jauns, raksturīgs, asprātīgs vai citādi tāds, kas nav noticis normāli, izlieciet citādi. Bet anekdotes raksturojot nav aizmirstamas to satīras, humora un asprātības ugunis, kas bieži vien ļaujas pārpratumam un nesimpātijai, sevišķi to varam teikt par svešu tautu raksturojumiem, bet arī viena pagasta ļaudis jo asi zobojas par otra pagasta ļaudīm, pat kaimiņu vienas saimniecības ļaudis izzobo otras un ne sevišķi pieklājīgi un draudzīgi. Bet tomēr par igauniem latviešu anekdotēs atrodam diezgan simpātisku liecību, kaut arī netrūkst asuma un vērtējuma citā plāksnē. Tomēr no anekdotēm redzam, ka igaunī latviešos ieņēmuši dažādus amatus, bijuši saimnieki, kalpi, kučieri un muižas kalpi. Ir liecības, ka igaunī ir bijuši turīgi, bet taupīgi un skopi, arī bargi dusmu brī-

ei ole veel lõpule viidud. Seda võime ütelda iseäranis vanema ajastu kohta. Lätlased hakkasid anekdoote korjama ainult kahel viimasel aastakümnel ning kogu see varandus on Läti folkloori kogus¹⁾).

See asjaolu on tunnistuseks, et lāti anekdoodid on saadud ainult praegustelt inimestelt, see on viimaselt kahelt sugupõlvelt. Isaisa ja vanaema jutustusist mäletab meie praegune vanem põlv väga vähe. On väga tähtis ka see asjaolu, et iga sugupõlv tuleb oma maitsega ja sündmustega ning ka anekdootidega. Vana muinasvara kaob, uus valitseb. Aegamööda muutub ka rahva loomingu iseloom, seda võib ütelda eriti anekdootide kohta, mis kohanevad vajadusele palju enam kui laul, kuna laulu muutmist takistab tema vorm.

Anekdootidel on siiski suur tähtsus rahvaste iseloomustamiseks ja rahva ideoloogia arusaamiseks, kuna anekdootides on tema autor iseloomustanud kõike seda, mida ta on tunnistanud uueks, iseloomulikuks, teravmeelseks või kuidagi selliseks, mis ei ole olnud normaalne. Anekdoote iseloomustades ärgem unustagem nende satüüri, nalja ja teravmeelsuse tuld, mis vahel osutub arusaamatuste ja ebasümpaatiate põhjuseks. Seda peame ütlema eriti vöõrrahva iseloomustamise kohta; ei pea aga unustama, et ühe valla rahvas pilkab teise valla rahvast, isegi naaber naabrit ning mitte igakord eriti mõistlikult ja sõbralikult. Eestlaste kohta leiame siiski lāti anekdootides küllalt sümpaatilisi tunnustusi, olgugi, et ei puudu ka teravusi ja muid pilkeid. Anekdootidest näeme, et eestlased on lätlaste keskel elades olnud taluperemeesteks, kõrtsmikuteks, möldriteks, sulasteks, kutsariteks ja mõisateenijaiks. On tunnustusi, et eestlased on olnud küllalt rikkad, aga kokkuhoidlikud ja ahned ning viha momentidel kurjad, siiski anekdoodid sellest ei kõnele.

¹⁾ Plašākais publicējums ir Latvju tautas anekdotes, sakopojis un rediģējis P. Birkerts, izdevusi Literātūra, 1929.—1930. g., trīs rātno anekd. sēj., 4. nerātno. Mazāki krājumi iznākuši Valtera un Rapas akc. sab. izd. u. c. Bet šie privātie anekdošu publicējumi visnotā izmantojuši Folkloras krātuves materiālus.

¹⁾ Kirjastatud anekdootidest on kõigesuurem väljaanne „Läti rahva anekdoodid“, koostanud ja toimetanud P. Birkerts, kirjastanud Literātūra 1929.—1930. 4 köidet. Väiksemad anekdootide ramatud on ilmunud Valter ja Rapa kirjatusest. Aga kõik nad on kasutanud Folkloora kogu materjale.

žos, bet anekdotes šīs ziņas mazāk apstiprina.

Arī Vidzemē ierodoties, igaunis ir savas zemes mīlestības varā un pat mēnesis viņam latviešos izskatās tikai tāds lērpat', salīdzinot ar to, kas ir Igaunijā, bet ir arī citādi igauņi. Kāds igaunis sacījis: «Es nav nekāds ikauns, es visemnieks, man visemniek pasīte!» Cik šķiet, šī anekdote attiecināma uz 19. g. s. otro pusi, kad krievu valdība atļāva ļaudīm «kustēties», ne tikai savā pagastā dzīvot. Liela anekdošu daļa balstās uz latviešu valodas nepareizu izrunu, vai izlokšni. Pie tam, latviešu izrunu sevišķi vienmēr labo igaunis un atzīst, ka latvietis, ļoti neskaidri runā igauņu valodu, bet igaunis latviski prot labi. Piemēram, igaunis prasa latvietim ceļu. «Ej stedelē mālus ķilēt!» atcērt latvietis. Igaunim izklausās, ka latvietis gribējis, bet nav mācējis pateikt: «Mina ei mōista eestikeelt» un teicis: «Kad tā latvēs silvek runa igaun valod, tad vin runā kā vēn sūk, bet kad tā igaun silvek runā latvēs valod, tad vin runā muk un kaidr!»

Arī šī anekdote filologam rāda, ka igauņi runādami latviešu valodā, nevar balsīgos konsonantus izrunāt, jo tādu igauņu valodā nav. Igaunim grūti izrunājamas arī latviešu jotētās skaņas, ie u. c. Par šīm valodas īpatnībām ir latvieši savākuši lielu anekdošu daļu. Tā arī igauņi neizrunā latviešu vārdu galotnes, neizšķir kārtas un verbos personas. Par igauņu un latviešu zemnieku draudzību liecina arī šāda anekdote: pie igauņu saimnieka aiziet ciemā tā tuvākais kaimiņš-latvietis. Lūdzis ciemiņu apsēsties, igaunis iziet un ienes lielu bļodu gaļas ar ķilķēniem un pudeli šnabja, bet pats, būdams krietnā «ķitē» (piedzēries K. K.), tas, ienesto nolikdams uz galda un gribēdams teikt, ka jau dzēris iepriekš un ēdis vēlāk, laipni saka uz ciemiņu: «Cer, milš nāburg; un ēt — es ir cers tef priekš, un kad tu pūs pāēts, es ēdis tef no pakaļš...»

Par igauņi dzirnavnieku latviešos šāda anekdote: bijis dzirnavnieks igaunis. Zemnieks atbraucis no rīta sešos malt.

Dzirnavnieks: «Ko tu meklē? Vai sagt tu meklē, vai nesin, ka es līdz septin

Ka Vidsemes elades on eestlane isamaa armastuse võimus. Isegi kuu näib temale Lātis halvem, vōrreldes teda selle kuuga, mis paistab Eestimaal, kuid on ka teistsugusi eestlasi. Ūks eestlane ütelnud: „Ma ei ole miski eestlane, ma olen vidsemlane, mul on vidsemlase pass!“ Nāib, et see anekdoot on 19. sajandist pärit, kui vene valitsus andis rahvale „liikumisvabaduse“, ja igauks vōis omast vallast väljarānnata. Suure osa anekdootie nalja aluseks on lāti keele vale hāāldamine. Eestlane ütleb, et lātlane rāākvat ebaselgelt eesti keelt, kuid eestlane kōnelevat lāti keelt vāga hāsti. Nāiteks, eestlane kūsib lātlaselt teed. „Ej stedelē mālus ķilēt!“ („Mine hoovi savi segama!“) vastab lātlane. Eestlane arvab, et lātlane on tahtnud, aga ei ole osanud ütelda: „Mina ei mōista eestikeelt,“ ja ōelnud: „Kad tā latvēs silvek runā igaun valod, tad vin runā kā vēn sūk, bet kad tā igaun silvek runā latvēs valod, tad vin runā muk un kaidr!“ Peaks aga olema: „Kad tas latviešu cilvēks runā igauņu valodu, tad viņš runā kā viena cūka, bet kad tas igauņu cilvēks runā latviešu valodu, tad viņš runā smuki un skaidri!“ (Tōlge: „Kui lātlane rāāgib eesti keelt, siis rāāgib ta kui ūks siga, kui aga eestlane rāāgib lāti keelt, siis rāāgib ta ilusasti ja selgesti!“). See anekdoot nāitab keeleteadlasele, et eestlased kōneledes lāti keelt ei saa hāāldada neid konsonante, mis eestikeeles puuduvad (c, š). Eestlasel on raske hāāldada ka joteeritud hāālikud (ņ), ie ja teisi (sm, sk). sk). Nende keele iseārasuste kohta on lātlastel kogutud palju anekdoote. Samuti ei pane eestlased tāhele sōnade lōppu ega sugu ja verbides isikuid.

Eesti ja lāti talupoegade sōprusest rāāgib pārgmine anekdoot: eestlase juure on kūlla tulnud tema lāhedam naaber — lātlane. Paludes kūlalist istuma, eestlane lāheb vālja ja toob tuppā suure kausi lihasuppi klimpidega ning pudel napsi. Ise oli ta juba „tāis“ (joobnud K. K.). Pannes sōogi ja joogi lauāle, ta tahtis ütelda, et on juba enne sōonud ja sōōb pārast, lah-kelt lausus kūlalisele: „Tser, milš nāburg“, un ēt — es ir tsers tef no priekš, un kad tu pūs pāēts, es ēdis tef no pa-

kul?» (grībēts teikt guļu, bet igaunis to nevar izrunāt: viņš saka «kul» no verba «kult»). Šai līdzīga ir anekdote par krodzinieku: reiz saimnieks gājis uz krogu. Krodzinieks bijis igaunis. Saimniekam ienākot, tas to apsveicis: «Tere, tere!» — «Ko nu tērēs,» — atbildējis saimnieks, — «tagad švaki laiki, naudas maz.»

Šīs divi beidzamās anekdotes liecina, ka igaunis it cienījamu stāvokli sabiedrībā ieņēmis latviešos, jo dzirnavas un krogus nomnieki bija kādreiz turīgākie ļaudis novadā, tādēļ jau ar šīs privilēģijas varēja izmantot vācieši, aizliedzot ar likumu nevāciešiem iegūt īpašumā krogus, dzirnavas, vai citas rūpniecības un veikalus. Lai arī šai gadījumā droši noteikt nevaram anekdošu vecumu, tomēr tik daudz droši varam teikt, ka kādu pusi gadu simta tās ir mitušas latviešos.

Interesanta tikumu un kultūras pētniekam ir arī šāda anekdote, kas gan tuvojas teikai: senos laikos igaunis ar krievu gājuši spēkoties. Igaunis kā ķēris, tā izrāvis krievam kreklu virs biksām. Krievs turējies sparīgi pretīm un atrāvis igaunim visas svārkus pogas. No tā laika krievs valkājot kreklu virs biksām un igaunim, parasti, svārki un sala laikā pat kažoks nesapogāti.

Ir arī tādas anekdotes latviešu krājumos un tautā, kas liecina par to, ka igaunu intelligence dzīvojuši latviešos un darbojušies sabiedrībā. Saprotaams, anekdotes paglabājušas komisko elementu, un tam varam pateikties, jo tikai ar to varam konstatēt arī citus aspektus.

Reiz kādos biedrības svētkos ar runu uzstājies kāds skolotājs - igaunis. Pirms runas sākšanas nokāsējies un tad sācis: «Man' sirds nevar izteikt, ko man' mēl jūt!..» Ne tikai igaunu skolotāji ir strādājuši sabiedrībā, bet arī kučieri un citi strādnieki, kas nelūkojoties uz komiskām situācijām, liecina tomēr arī pret igaunu sabiedrisko rosību. Simpātisku liecību par igauni saglabājis latvietis šādā anekdotē: kāds piedzirdījis igauni, lai tas tad piekautu viņa ienaidnieku. Igaunis piedzēries gan, bet kauties negribējis, aizbil-

kaļš...» (Tölge: „Joo, armas naaber, ja sөө — ma olen sөөnud sind eespoolt, ning kui sa oled sөөnud, ma sөөn sind taga-poolt...“). Eestlasest möldrist on lätlastel selline anekdoote: olnud eestlasest mölder; talumees sөөtnud hommikul kell kuus vilja jahvatama. Mölder: „Ko tu meklē? Vai sagt tu meklē, vai nesis, ka es līdz septin kul? (Tölge: „Mis sa otsid? Kas sa varastada tahad, kas sa ei tea, et ma seitsmeni peksan?“). Ta tahtis ütelda „kul“ asemele „guļu“ (magan), aga ei hääldanud öieti ja tuli välja „kul“ pöörd-sönast „kult“ (peksta). Sellele sarnane anekdoote on kõrtsmikust: kord peremees läinud kõrtsi; kõrtsmik olnud eestlane. Peremeest tervitades ta ütelnud: „Tere, tere!“ — „Ko nu tērēs — vastanud pemees — „tagad švaki laiki, naudas maz.“ (Tölge: Mis sa ikka pillad, praegu kehvad ajad, vähe raha). „Tērēt“ tähendab „pilla-ma.“

Kaks viimast anekdooti tunnistavad, et eestlane on omanud läti seltskonnas kõrge seisukoha, kuna veskite ja kõrtside rentnikud olid omal ajal rikkamaid elanikke vallas, sellepärast võisid seda eesöögust kasutada sakslased, keelates seadusega muulastele osta kõrtse, veskit või mõnda teist tööstus- või kaubandusettevõtet. Olgugi, et ka sel juhusel ei ole võimalik konstateerida anekdootide vanadust, võime siiski niipalju julgesti ütelda, et pool-sada aastat on nad ikka vanad.

Vooruste ja kultuuri uurijale on väga huvitav järgmine anekdoote, mis küll sarnaneb muinasjutule: vanal ajal eestlane ja venelane katsunud jõudu. Eestlane tõmmanud venelasele sārgi pükstest välja. Venelane kiskunud eestlase kuue nööbid lahti. Sellest ajast venelased kannavad sārki pükste pääl, eestlastel aga isegi külmal talvel on kuub ja kasukas lahti.

On ka selliseid anekdoote, mis näitavad, et eestlastest intelligents on elanud lätlaste keskel ja olnud seltskonna tegelased. Muidugi, on anekdootides rohkesti koomilist elementi, kuid tänu sellele võime leida ka teisi vaateid.

Kord ühe seltsi pidustusil pidanud kõnelema eestlasest kooliõpetaja. Ta jäänud hiljaks ja alanud: „Man' sirds nevar

dinādāmieš: «Tūša ir, pēka nav!» Kad tas dzērumu izgulējis un tad kūdīts uz kaušanos, tas atbildējis: «Pēks ir, tūšas nav!» Par igauna strādnieka — sulaiņa asprātību var liecināt šāda anekdote.

Kādam kungam Vidzemē bijis igaunis par sulaini, un viņš aizsūtījis to otru kungu sērst aicināt. Sulainis aizgājis un teicis: «Man' kung' sak' tav', lai tu nāk pie viņa pusdienā.»

Kungs saskaities, ka viņu par «tu» uzrunā, un kļiedzis: «Vai tavam kungam labāka cilvēka nebij, kad tevi — tādu sūtīja?»

Sulainis atbildējis: «Labāka cilvēka pie labāka kunga — man atkal pie tev!» Šī anekdote ievērojama arī tai ziņā, ka radusies priekš 1850. g., jo tad jau uzrakstīta. Varētu tās vecumu lēsēt uz 85—100 gadiem. Nav neiespējams, ka šī anekdote attiecināma uz brīvlatīšanas laiku un pat iespējams uz 18. g. s. beigām, vai 19. g. s. sākumu, jo anekdote saistāma kā nostāsts vismaz ar trim paaudzēm arī tādēļ, ka bērnu auklē vecmāmiņas un vectēvi, kas savus gara ražojumu krājumus nodod ne tikai bērniem, bet arī bērnu bērniem. Nebūtu neiespējams, ka latviešos anekdotes par igauniem radušās taisni ar kustības brīvības iegūšanu, jo tad igauni un latvieši nāca kopējās darba gaitās; saprotams, muižu laudīs un pierobežā latvieši ar igauniem satikās jau arī klausu laikos. No Latvijas pastāvēšanas laikā savāktām anekdotēm par igauniem un Igauniju, sevišķi vecu liecību nevar sameklēt, bet vecos dokumentos jau arī neliels anekdošu skaits būs atrodams vispār un par igauniem jau nu maz ko tur varēs atrast.

Loti interesantu ainu par igauni - ceļa vīru sniedz šāda anekdote: braucis kāds igaunis ceļa vīrs. Kādā krogā sildoties, kaķis viņam no ceļa kules apēdis maizi un gaļu. Ceļā igaunis pamanījis kaķa nedarbu un nolēmis kaķi nosist. Otrā krogā igaunis saķēris kādu kaķi un pie astes turēdams sitis. To pamanījis krodzinieks un kļiedzis, par ko šis gribot šā kaķi nosist. Igaunis mierīgi atbildējis: «Man viņā krogū runcis izēda gaļu. Tā kā es

izteikt, ko man' mēl' jūt!...» (Tölge: „Mu süda ei suuda avaldada, mida tunneb mu keel!...“). Seltskonnas on tegutsenud ka kutserid ja teised töölistes, mis naljakatele situatsioonidele vaatamata tunnistavad eestlaste seltskondlikku töötahet. Sümpaatilist tunnistust eestlastest on lätlane avaldanud järgmises anekdootis: keegi joonud eestlaste täis, et ta selle eest peksaks tema vaenlast. Eestlane joonud end küll purju, kuid ei tahtnud kakelda ja ütelnud: „Julgust on, aga jõudu ei ole!“ Ta maganud viina pääst välja, kui aga siis saadetud kaklema, vastanud: „Jõudu on, aga julgust ei ole!“ Eestlastest toapoisiteravmeelsusest räägib selline anekdoot.

Ühel mõisnikul Vidzemes olnud eestlane toapoisiks, keda ta kord saatnud teist parunit külla kutsuma. Toapois läinud ja ütelnud: „Minu härra käseb ütelda, et sa tuleks tema juurde lõunale.“ Härra läinud vihaseks, et toapois ütleb temale „sina“ ja karjunud: „Kas sinu härral paremat inimest polnud, kui ta sind — säärast — saatis?“

Toapois vastanud: „Paremat inimest parema härra juurde, aga mind sinu juurde.“ See anekdoot on tähelepanuväärne ka sellepärast, et ta on sündinud enne 1850. aastat, mil ta on üleskirjutatud. Tema vanadus on umbes 85—100 aastat. Ei ole võimatu, et see anekdoot on tekkinud talupoegade vabakslaskumise ajal, võimalik isegi et 18. sajandi lõpul või 19. sajandi algul, kuna anekdoot rändab põlvest põlve vähemalt kolmandani põlveni, sest et vanaema ja vanaisa harilikult hoiavad lapse lapsi ning annavad neile üle oma vimuvara. Ei ole võimatu, et lätlaste anekdoodid eestlastest on sündinud nimelt liikumisvabaduse saamise aegadel, kuna siis lätlastel ja eestlastel juhtus rohkem kokupuutumisi; mõisarahvas ja piiriäärsed lätlased ning eestlased olid läbikäimises juba orjaajal. Läti iseseisvuse ajal kogutud anekdootides eriti vanu teateid Eestist ja eestlasist ei ole. Ka vanus dokumentides ei ole palju anekdootide ning eestlasist võime sääl väga vähe leida.

Huvitava pildi eestlastest reisijast pakub meile selline anekdoot: Sõitnud keegi eestlastest reisija. Peatudes ühes kõrtsis, kass

viņu nedabūju nopērt, tāpēc es atmaksāju šitam. Šis runcis, vai tas runcis, tas ir viena alga. Kaķis paliek kaķis!»

Lai ar latviešu anekdotes par igauniem nevaram attiecināt uz kādu noteiktu gadu un pat gadu desmitu, kā tas vispār folklorā ar tautas saražojumiem, bet tam arī šeit mazāka nozīme, galvenais ir tas, ka latvieši ar igauniem ir draugi un šī draudzības ideoloģija, ko politikai tagadne prasa, ir vеча šo tautu piederīgo starpā un tā ir kopjama un veicināma līdz augstākai pilnībai.

K. Kurcalts.

söönud tema leivakotist liha ja leiva ära. Teel eestlane märganud kassi tegu ja ot-sustanud kassi maha lüüa. Teises kõrtsis eestlane saanud ühe kassi kätte ja sabast kinni hoides hakanud peksma. Seda näinud kõrtsnik ja karjunud, miks ta tahtvat kassi surnuks lüüa. Eestlane vastanud: „Ühes kõrtsis kass söi minu liha ära. Ma ei saanud teda sääal peksta, sellepärast maksan kätte sellele. See kass või teine, see on ju ükskõik. Kass jääb ikka kassiks!“

Olgugi, et meie ei tea, millal sündinud läti anekdootid eestlastest, nagu see on folkloris ka teiste rahva muinasvara aladega, on selles aga siin väiksem tähtsus. Pääasi on see, et lätlased ja eestlased on sõbrad ning see sõpruse ideoloogia, mida olevik nõuab poliitikal, on rahvaste vahel juba vana asi ning peame teda arendama ja kasvatama suurima täiuseni.

K. Kurtsalt.

İss igaunu literātūras pārskats. Lühike Eesti kirjanduse ülevaade.

Patstāvīgā igaunu literātūra sākās ar pirmo igaunu tautības rakstnieku K. J. Petersonu (1801.—1822.); viņš bija arī pirmais igaunu patriots un savās dzejās, kas ritmiski tuvas igaunu tautas dziesmām, slavināja igaunu zemi, tautu un darbu. Garīgi radniecīgs viņam F. R. Fēlmānis (1798.—1850.), kas arī rakstījis dzejas un stāstus, bet viņa galvenie nopelni ir folkloras laukā, epa Kalevipoega vielas un citu tautas gara mantu sāvākšanā.

Tautiskās literātūras tradīcijām pamatus licis O. V. Māzings (1763.—1832. g.) un tā ilgst līdz 19. g. s. beigām. Māzings bija apgaismības ideologs, «Zemnieku nedēļas avīzes» redaktors un ar savu avīzi populārizēja tautisko literātūru, — kā savus, tā savu domu biedru darbus.

19. gadsimta sākumā parādās tautiskās atmodas laika romantisms, kura spilgtākie pārstāvji ir F. R. Kreicvalds (1803.—1882.) un L.

Iseseisev Eesti kirjandus algas esimese eesti rahvusest kirjaniku K. J. Petersoniga (1801.—1822.), kes oli ka esimeseks eesti patrioodiks, kiites oma lauludes, mis on lähedad Eesti rahvalauludele, Eesti maad, rahvast ja loodust. Vaimliselt sugulane temale on F. R. Fählmann (1798.—1850.), kes on kirjutanud luuletusi ja jutustusi, kuid kelle suurimad teened on folkloori alal, epose „Kalevipoeg“ materjalide ja muu rahvavaimuvara kogumises.

O. N. Masing (1763.—1832.) pani aluse rahvusliku kirjanduse traditsioonidele, mis kestsid 19. sajandi lõpuni. Masing oli valgustusajajärgu ideoloog, „Maarahva nädalalehe“ toimetaja, ja oma ajalehega rahvusliku kirjanduse — enda ning oma mõtteosaliste tööde populariseerija.

19. sajandi algul tuli Eesti kirjandusse rahvusliku ärkamisaja romantism, mille silmapaistvamad esindajad on F. R. Kreutzvald (1803.—1882.) ja L. Koidula (1843.—1886.), kodanlise nimega Lidia Jannsen.

Koidula (1843.—1886.), Istā vārdā **Li-dija Jansens**. (Viņas tēvs **J. V. Jansens** bija avīzes «Eesti Postimees» izdevējs un arī dzejnieks, gan vairāk atdzejotājs, kas savās dzejās sludināja dzimtenes un mātes valodas mīlestību). Kreicvalds pēc tautas dziesmu un teiku motīviem sastādījis epu «**Kalevipoeg**» (tulkots arī latviešu, vācu, franču un ungāru valodās), kurā ietverta tautiskā atmodas laikmeta literatūras ideoloģija un kuram liela nozīme tautiskās pašapziņas pacelšanā. Kreicvalds izdevis arī savu dzeju krājumu. «Virijas dziesminieka dziesmas», kas ieguva lielu popularitāti.

Tautiskās atmodas romantisma krāšņākais zieds bija **Koidula**, dzejniece ar lielu temperāmentu un patosu, kuras dzimtenes dziesmas pilnas uguns un dvēseles kaismes. Šī arī ārēji skaistā jauna-va tautas acīs kļuva gandrīz svēta un viņu uzskatīja par Igaunijas romantizētās skaistās nākotnes simbolu. (Viņas dzīve attēlota divās igauņu lugās: **A. Adsona** «Dziesmu tēvs un rakstniece» — «Laulu-isa ja kirjaneitsi» un **H. Vuolio** «**Koidula**». Pēdējā luga izsauca pārrunas arī latviešu presē, jo tajā pārāk tumšās krāsās attēlots **Koidulas** vīrs — latvietis **Mikelsons**.).

Lielākais atmodas laikmeta ideju paudējs prozā ir **J. Perns** (1843.—1916.), kura darbiem dzīva fabula, bet varoņu psiholoģija pavāja.

19. g. s. beigās literatūrā norisinājās cīņa romantisma un realisma starpā. No šī virziena dzejniekiem minams **J. Bergmans** (1856.—1916.), kas devis klasiskas ballādes, un **Jaakobs Līvs** (dzim. 1859. g.) intelektuāla dzejnieka tips, kura dzejai stingra forma un prātniecisks elements.

Subjektīva lirīķe ir **Anna Häva** (dzim. 1864. g.), kas sāk rakstīt 19. un 20. g. s. mainā; viņas dzejai piemīt liela sirsnība un siltums. Viņa arī pirmā sākusi rakstīt brīvā pantā.

Tautiskā romantisma laikā savu darbību sācis arī viens no intimākajiem un siltākajiem igauņu lirīķiem **K. E. Sēts** (dzim. 1862. g.), kas simboliskā dzejā devis savus labākos darbus.

Jaunu literatūras laikmetu ievada **Juhans Līvs** (1864.—1913.), dzejnieka

(Tema isa **J. V. Jannsen** oli ajalehe „Eesti Postimees“ väljaandja ja luuletaja, kes küll rohkem tõlkis teistest keeltest. Ta kuulutas oma lauludes kodumaa ja emakeele armastust). Kreutzvald on rahvalaulude ja muinasjuttude motiividest koostanud eepose „**Kalevipoeg**“ (tõlgitud ka läti, saksa, prantsuse ja ungari keelde), mis sisaldab rahvusliku ärkamisaja kirjanduse ideoloogiat ning millel on suur tähtsus rahvusliku iseteadvuse tõstmises. Kreutzvald on väljaannud ka oma lauletustekogu „Viru lauliku laulud“, mis olid väga populaarsed.

Rahvusliku ärkamisaja ideoloogia ilusamaks öieks oli **Koidula**, suure temperamenti ja paatosega luuletaja, kelle isamaalised laulud on täis tuld ja hingelist soojust. Seda, ka väliselt ilusat neidu, peeti peagu pühaks ja Eesti romantiseeritud ilusa tuleviku sümbooliks. (Tema elu on kujutatud kahes eesti näidendis: **A. Adsoni** — „Lauluisa ja kirjaneitsi“ ning **H. Vuoliojoki** „**Koidula**“. Viimane tekitas vaidlusi ka läti ajakirjanduses, kuna selles oli liig tumedate värvidega kujutatud **Koidula** mees — lätlane **Mihelson**).

Suurim ärkamisaja ideede avaldaja proosas on **J. Pärn** (1843.—1916.), kelle töödes elav sisu, kuid tegelaste psühholoogia nõrgavõitu.

19. sajandi lõpul sündis kirjanduses võitlus romantismi ja realismi vahel. Selle voolu luuletajaist mainime **J. Bergmani** (1856.—1916.), kes andis klassilisi ballade, ja **Jaakob Liiwa** (sünd. 1859. a.), intellektuaalse kirjaniku tüüp, kelle luulel on kindel vorm ja filosoofiline element.

Subjektīivne lüürīk on **Anna Haava** (sünd. 1864. a.), kes hakas kirjutama 19. ja 20. sajandite vahetusel; tema luule on väga südamlīk ja soe. Tema oli esimene, kes hakkas kirjutama vabaš vārsīmōōdus.

Rahvusliku romantismi ajal algas oma tegevust ka üks intiimsemaist ja tundelīkumaist Eestī lüūrīkuist **K. E. Sōōt** (sünd. 1862. a.), kes on annud oma paremad tōōd sūmboolses luules.

Uut kirjanduse ajajārku algab **Juhan Līv** (1864.—1913.), luuletaja Jakob Līvi noorem vend, kelle elu lōppes traagilīsel (ta jāi vaimuhaīgeks). Ta kirjutas proo-

Jakoba Līva jaunākais brālis, kura dzīve beidzās traģiski — viņš kļuva garā vājš. Viņš raksta ir dzeju, ir prozu. Līva dzējā atspoguļojas viņa paša traģika, mīlas piedzīvojumi un dziļas nacionālas jūtas — viņš jau 20. g. s. sākumā pareģo Igaunijas pavalstniecību.

Jaunromantīkis un simbolists ir E. Enno (1875.—1934.), kura dzejai piemīt reliģiski mistisks pamattonis, ilgas pēc zudušās dzimtenes un absolūtā. Enno spēcīgais saturs neietilpst vecā formā un viņš pievēršas brīvajam pantam. Daudzas Enno dzejas ir labākās igauņu literikā.

90. gadu sākumā igauņu literatūrā sākas reālisms, kura spilgtākais pārstāvis un vispār viens no lielākiem igauņu rakstniekiem ir Eduards Vilde (1865.—1933.), kurā apvienojās spēcīgs ēpiķa, drāmatika un lirika talants. Viņa ievērojamākie darbi ir triloģija «Machtras karš», romāns «Kalnciema modernieks» un vairākas smalkas noveles un stāsti. Viņš bija meistarisks stāstītājs, labs stilists un viņam piemita arī smalka ironija.

Vildes laikā sāka rakstīt un guva ievēribu E. K. Petersons (dzim. 1868. g.), kurš savos darbos tautiskajam jēdzienam pretī nostādīja šķiru jēdzienu.

Igauņu mākslas drāma sākas ar A. Kicbergu (1855.—1928.). Viņš gan savas rakstniecības gaitas sāk ar idilliskiem ciema stāstiem, kuros daudz tautiska humora un kas viņu drīz padarīja par populāru rakstnieku.

No 20. g. s. ievērojamākiem drāmu rakstniekiem bez Vildes un Kicberga mināms vēl Rutofs: («Akmens», «Pret straumi» u. c.).

1905. g. revolūcija satrauca un spārnoja arī igauņu rakstniekus, galvenā kārtā jauno paaudzi, kas nodibināja tā saukto «Jaunās Igaunijas» (Noor — Eesti) grupu un sāka cīnīties ar vecām tautiskām tradīcijām, prasot no literatūras stingru māksliniecisku formas un stila izkopšanu. Jaunās Igaunijas vadonis bija dzejnieks Gustavs Suits (dzim. 1883. g.), kura pirmā dzeju grāmata «Dzīves uguns» iznāca 1905. gadā un ir pilna lielas sajūsmas, patosa un aizrautības.

sas ja luuletas. Liivi luules peegeldub tema isiklik traagika, armastuse elamused ja sügavad rahvuslikud tunded — ta kuulutas juba 20. sajandi algul ette Eesti iseseisvust.

Uusromantik ja sümbolist on E. Enno (1875.—1934.), kelle luulel on usulis-müstiline pūhitoon, igatsus kaotatud kodumaa ja absoluutse järeļ. Enno jõuline sisu ei mahtunud vanasse vormi ja ta kasutab vaba värssi. Paljud Enno luuletused on parimad Eesti lüürikas.

90. aastate algul algas Eesti kirjanduses realism, mille silmapaistvamaks esindajaks ning üldse üks suurimaist Eesti kirjaniķest on Eduard Vilde (1865.—1933.), kelles on ühendatud tugev eepiku, draamakirjaniku ja lüüriku talent. Tema kuulsamāid teoseid on triloogia „Maħtra sõda“, romaan „Mäeküla piimamees“, pūāle nende mitu hāād novelli ning jutustust. Ta oli meisterlik jutustāja, hāā stilist ja peen ironiseerija.

Vilde ajal hakkas kirjutama ja sai täheļpanu osaliseks E. K. Peterson (sünd. 1868.), kes oma teostes rahvuslik mõiste vastu sāādis kihtide mõiste.

Eesti kunstdraama algas A. Kitzberg'iga (1855.—1928), kes küļļ oma kirjanduslikke radasid algas idülliliste küļajuttudega, milledes on palju rahvuslikku huumori ning mis teda varsti tegid populaarseks kirjanikuks.

20. sajandi tähtsamatest draamakirjanikest, pūāle Vilde ja Kitzbergi, peame mainima veel Rutoffi („Kivi“, „Vastu vett“ j. t.).

1905. aasta revolutsioon vaimustas ja tiivustas ka Eesti kirjanikke, pūāmiselt nooremat põļve, kes asutas nõnda nimetatud Noor-Eesti grupi ja nõudis kindla kunstilise vormi ja stiili arendamist kirjanduses.

Noor-Eesti juhiks oli luuletāja Gustav Suits (sünd. 1883. a.), kelle esimene luuletuskogu „Elu tuli“ ilmus 1905. aastal ning on tūis suurt vaimustust, paatost ja palavust.

«Jaunās Igaunijas» tuvākie līdzstrādnieki bija vēl V. Ridala (Grünthal), Fr. Tuglass un valodnieks Joh. Aaviks. Ridala (dzim. 1885. g.), no sākuma bija impresionists, pamazām kļuva episkāks un vēlāk poēmās piegriezās romantizētai pagātnei.

Friedeberts Tuglass (dzim. 1886. g.), kas ar saviem pirmajiem stāstiem pie reālistiem, ar stipru sociālu elementu, bet vēlāk pievērsās impresionismam un simbolismam, ir igauņu jaunās noveles celmlauzis, kuŗa vēlākos darbos daudz fantastikas un vīziju. Savās novelēs, kas skaidras un vienkāršas uzbūvē, viņš parādās kā smalks stilists, liels estetiķis un bieži reālo ar irreālo savij ciešā mezglā.

Pa daļai pie «Jaunās Igaunijas» pieskaitāms arī igauņu tagadnes lielākais romānu rakstnieks A. Tamsāre (Hansen, dzim. 1878. g.). Viņš savas rakstnieka gaitas uzsāk ar maziem reālistiskiem ciema stāstiem, tad piegriežas impresionistiskam tēlojumam, vēlāk raksta fantastiskas noveles, un beigās atkal atgriežas pie ciema stāstiem, — jau kā ievērojams stilists un dziļš psihologs. No viņa agrākajiem darbiem minams «Patiesība un taisnība», kas izvērsas par lielāko prozas darbu igauņu literātūrā — pieci lieli sējumi, kur aprakstīta igauņu zemnieku dzimtas dzīve sākot ar pagājušā gadsimta sešdesmitajiem gadiem un beidzot ar mūslaikiem. Tas arī psiholoģiski ir tik plašs un dziļš darbs, kādus diezgan reti var uzrādīt pat lielās kultūras tautas. Ja šo darbu pārtulkotu svešvalodās, tam, bez šaubām, atvērtos vārti uz pasaules literātūru. Lielu interesi tas varētu modināt arī latviešu lasītājos. Latvijā izdod daudz tulkotu romānu — man šķiet, ka vienu no pirmajām vietām starp tiem vajadzētu ieņemt Tamsāres darbam, ja ne visam, tad vismaz dažam daļam, jo romāna atsevišķus sējumus var lasīt kā noslēgtas grāmatas.

Blakus Tamsārem otrs ievērojamākais un ražīgākais igauņu rakstnieks ir Maits Metsanurks (Hubels, dzim. 1889. g.) Arī viņš rakstnieka gaitas sācis ar maziem reālistiskiem ciema stāstiem, bet vēlāk pamazām piegriezies

Noor-Eesti lähedamaid kaastöölisi oli veel V. Ridala (Grünthal), Fr. Tuglas ja keeleteadlane Joh. Aavik. Ridala (sünd. 1885. a.) esialgul oli impressionist, aegamööda sai ta eepilisemaks ning hiljem pöördus oma poeemides romantilise mineviku juurde.

Friedebert Tuglas (sünd. 1886. a.), kes oma esimeste juttudega kuulub realistide hulka, tugeva sotsiaalse elemendiga, hakkas hiljem pooldama impressionismi ja sümbolismi, saades Eesti uue novelli rajajaks, kelle hiljemais teostes on palju fantaasiat ja visiooni. Oma novellides, mis on selged ja lihtsad ehituse poolest, ta näitab end peene stilistina, suure esteedina, kes sagedasti põimib reaalselt irrealsaga ühte sõlme.

Noor-Eesti rühma osalt kuulub ka Eesti praegune suurim romaanikirjanik A. Tammsaare (Hansen, sünd. 1878. a.). Ta algas oma kirjaniku radasid väikeste reaalsete külalettudega, siis pöördus impressionistlikule kujundusviisile, hiljem kirjutas fantastilisi novelle ning lõpuks tuli jälle tagasi külalettude juure — nüüd juba kui hää stilist ja sügav psühholoog. Tema silmapaistvamatest teostest on mainitav „Tõde ja õigus“, mis on saanud suurimaks proosateoseks Eesti kirjanduses — viis suurt köidet, kus kujutatud eesti talupoegade perekonnaelu, alates läinud sajandi kuuekümnendate aastatega ning lõpetades meie ajaga. See on ka psühholoogiliselt nii laialdane ja sügav töö, miliseid on väga vähe isegi suurtel kultuurrahvastel. Kui seda tööd tõlgiks võõrkeeltesse, siis oleks tal kõik ukсед lahti ka maailma kirjandusse. Suurt huvi ta ärataks ka Läti lugejais. Lätis antakse välja nii palju tõlgitud romaane — ma arvan, et üks esimestest kohtadest peaks olema Tammsaare töö. Kui tõlkida mitte kogu teost, siis vähemalt mõni osa, sest romaanis üksikuid kõiteid võib lugeda iseseisvate raamatutena.

Tammsaare kõrval teine tähtsam ja viljakam Eesti kirjanik on Maits Metsanurk (Eduard Hubel, sünd. 1889. a.). Ka tema algas kirjaniku teed väikeste realistlikude külalettudega, kuid hiljem on haka-

sabiedriskajiem un sociālajiem jautājumiem; viņā briest neapmierinātība ar pastāvošo iekārtu un rodas protesta gars.

Savā pēdējā romānā «Pie Imeras upes» viņš atgriezies pie igauņu senātnes, attēlodams igauņu cīņas ar latviešiem, lībiešiem un vāciešiem 1210. g., pieskārdamies arī cīņai pie Beverinas, latviešu iebrukumam Sakalas zēmēs Rūsina un Varidota vadībā. Šis romāns varētu interesēt arī latviešus.

Gandrīz tai pašā laikā, kad Metsanurks, rakstīt sāka arī **Oskars Lutss** (dzim. 1886. g.), kurš lielu interesi modināja ar saviem gaišajiem atmiņu romāniem «**Pavasars**», «**Vasara**»; bez tam rakstījis vairākas liriskas noveles, bērnu un jaunātnes grāmatas un romānus no mazpilsētas dzīves.

Pēc pasaules kara radās jauns virziens igauņu literatūrā, kuŗas pārstāvji atmata pārliecīgu teorētizēšanu, nodevās rakstniecības radīšanas darbam, aizrauti no dažādām modernām strāvām, tie sāka piegriezties sabiedriskai tematikai un natūrāliskā garā spontāni lāvās savu kara laikā apspiesto dzīves alku izpausmei. Tā bija tā sauktā «**Siuru**» grupa (nodibinājās 1917. g.), kuŗā ietilpa dzejnieki: **Marija Undere**, **Henriks Visnapū**, **Artūrs Adsons**, **Johanness Semper**, **Augusts Alle**, **Jāns Kerners** un prozaiki: **F. Tuglass**, **A. Gailīts**, **A. Tassa** un **Richards Rochts**.

Starp dzejniekiem pirmo vietu ieņēma temperāmentīgā **Marija Undere** (dzim. 1883. g.), kuŗas pirmais dzejoļu krājums «**Soneti**» izsauca lielu savilņojumu. **Undere** ir lielākā igauņu mīlas dzejniece.

Otrs ievērojamākais dzejnieks **H. Visnapū** (dzim. 1890.) izdeva pirmo grāmatu «**Amores**», kas pārsteidza arī ar jauno formu. Pēdējā laikā **Visnapū**, blakus tiešai jūtu dzejai, nosvērās arī uz filozofisko un episko dzeju.

Liels panta meistars, **Vakareiropas** dzijas ietekmēts, ir **Joh. Semper** (dz. 1892. g.), kas pauž ir subjektīvas, ir sabiedriskas izjūtas, bet intelekts viņā spēcīgāks par jūtām.

nud kāsitama seltskondlikke ja sotsiaalseid küsimusi; tema ei ole rahul praeguse olukorrage ja temas ärkab protesti vaim. Oma viimases romaanis „Ümera jõel“ on ta süvenenud Eesti minevikku, kujutades eestlaste võitlusi lätlastega, liivlastega ja sakslastega 1210. aastal; puudutades ka võitlust Beverini juures, lätlaste sissetungimisi Sakalasse, Rusini ja Varidoti juhatusel. See romaan võiks huvitada ka lätlasi.

Metsanurgaga peagu ühel ajal algas kirjanduslist tegevust ka **Oskar Luts** (sünd. 1886. a.), kes äratas suurt huvi oma heledate mälestusteromaanidega „**Kevade**“ ja „**Suvi**“; pääle selle ta on kirjutanud mitu lüürilist novelli, laste ja noorsoo raamatuid ning romaane väikelinna elust.

Maailma sõja järel algas Eesti kirjanduses uus vool, mille esindajad loobusid liigest teoretiseerimisest andudes kirjanduslikule loomingule; vaimustatud mitmekesistest moodsatest vooludest, nad hakkasid käsitama seltskondlikke teeme ja avaldasid spontaanselt ning naturalismi vaimus oma sõjaajal mahasurutud elurõõmu. See oli nõnda nimetatud „**Siuru**“ grupp (asutati 1917. a.), millesse kuulusid luuletajad **Marie Under**, **Henrik Visnapuu**, **Artur Adson**, **Johannes Semper**, **August Alle**, **Jaan Kärner** ning proosakirjanikud **F. Tuglas**, **A. Gailit**, **A. Tassa** ja **Richard Roht**.

Luuletajate hulgas esimese koha omab temperamentne **Marie Under** (sünd. 1883. a.), kelle esimene luuletuste kogu „**Sonetid**“ löi suuri laineid. **Under** on suuri Eesti armastuse laulik.

Teine tähtsam luuletaja **H. Visnapuu** (sünd. 1890. a.) andis välja esimeseks raamatut „**Amores**“, mis üllatas oma uue vormiga. Viimasel ajal andub **Visnapuu** tundeluule kõrval ka filosoofilisele ja eepilisele luulele.

Suur värsimeister, **Lääne-Euroopa** luulest mõjutatud, on **Joh. Semper** (sünd. 1892. a.), kes avaldas küll subjektiiivseid küll seltskondlikke tundeid, kuid intellekt on temas siiski tugevam kui tunded.

Franču lirikas ietekmēs ir arī konstruktīvis **Joh. Barbaruss** (Vares, dzim. 1889. g.). Viņam ir spēcīga pirmatnēja dzejas viela, ar kuplām ainavām uz modernās lielpilsētas fona un krietni daudz parupji tēlotas erotikas. Viņš ir pret veco pasauli un sludina tās bojā eju arī dzejā.

Īsis dzejnieks ir arī **Augusts Alle** (dz. 1890. g.), kura pirmais dzejoļu krājums «Uz vientulības salu» ir simbolistiska grāmata. Allem piemīt sirsnīgs lirisms, kam pēdējos krājumos pievienojas arī ironija un sarkasms.

Jānis Kerners (dzim. 1891. g.) nemeklē jaunas formas vērtības, bet viņa melodiskajā pantā izpaužas sirsnīgs lirisms un iekšķīga nopietnība.

Neparasts svaigums un sirsnība elpo **Artūra Adsona** (dzim. 1889. g.) dzejoļu krājumā «Dvēseles kaisme», kas sarakstīts Veravas dialektā, pauž jaunības atmiņas un mīlu. Vēlāk viņš raksta arī literāriskā valodā, tomēr viņa dialektā rakstītai dzejai vairāk šarma.

«Siuru» grupas ievērojamākais prozaīks ir **Augusts Gailītis**, kam pieder igaunu noveles labākā meistara vārds. Jau viņa pirmās novelēs (Sātāna karuselis) aizrāva bagātā fantāzija un spilgtā, gleznainā valoda, kam nākošos krājumos («Ceļojošie bruņinieki», «Sarkanā nāve», «Pret rītu», «Krustneši») pievienojās viegla fabula un prasme radīt interesantus, savdabīgus tipus. Interesants ir viņa romāns «Toms Nipernādijs», kas tulkots vācu valodā (daļa arī poļu valodā) un guvis Vakareuropā lielus panākumus (latviešu tulkojumu patlaban iespiež žurnāls «Romāni un stāsti»).

Igaunijas patstāvības laikā sākuši rakstīt vairāki apdāvināti dzejnieki un prozaīki un viņu attīstība norisinājusies jau tīri igauniskos apstākļos. Te no dzejniekiem jāmin **Henriks Adamsons** (raksta Vilandes izloksnē), melodiskais **Vilmārs Adamss**, **Oengo**, lirikais **Erni Hīrs** un revolucionārais **Joh. Šitcs**; abiem pēdējiem jau iznākuši vairāki vērtīgi dzeju krājumi.

Ievērojamais dabas lirikis un romantiķis, **Richards Rochts** savu pirmo grāmatu «Silueti un dekorācijas» gan

Prantsuse lūirika mōju all on ka konstruktivist **Joh. Barbarus** (Vares, sünd. 1889. a.). Temal on tugev muistne luulematerjal lopsakate piltidega moodsa suurlinna foonil ning tublisti ropuvõitu kujutatud erootikat. Ta võitleb vana maailmaga ja kuulutab tema hukkaminekut ka luules.

Tõsine luuletaja on ka **August Alle** (sünd. 1890. a.), kelle esimene luuleraamat „Üksinduse saarte“ on sümbolistlik teos. Allel on iseloomustav südamlük lürism, millega viimastes kogudes ühineb iroonia ja sarkasm.

Jaan Kärner (sünd. 1891. a.) ei otsi uusi vormiväärtusi, tema meloodilises värsis avaldub südamlük lürism ja sisemine tõsidus.

Haruldane värskus ja südamlikkus hoo-vab **Artur Adson'i** (sünd. 1889. a.) luuletustekogust „Henge palango“, mis kirjutatud Võru murrakus, kujutab nooruse mälestusi ja armastust. Hiljem kirjutab ta ka kirjakeeles, kuid tema murrakus kirjutatud luulel on rohkem šarmi.

„Siuru“ grupi silmapaistvam prosaist on **August Gailit**, kes omab Eesti parima novellimeistri nime. Juba tema esimeste novellide (Saatana karusell) rikkalik fantaasia ja elav, kujutav keel oli vaimustav. Järgmistes kogudes („Reisivad rüütlid“, „Punane surm“, „Vastu hommikut“, „Ristikandjad“) tuli juure veel kerge sisu ja oskus luua huvitavaid, omapäraseid tüüpe. Huvitav on ka tema romaan „Too-mas Nipernaadi“, mis on tõlgitud saksa keelde, (osa ka poola keelde) ning on sää-l kiidetud hääks. (Lätikeelset tõlget trükitakse praegu ajakirjas „Romaanid ja jutustused“).

Eesti iseseisvuse ajal on hakanud kirjutama mitu andekat luuletajat ja jutustajat, ning nende areng on sündinud juba puht eesti oludes. Neist luuletajaist peame mainima **Henrik Adamson'i** (kirjutab Viljandi murrakus), meloodilist **Vilmar Adams'i**, Oengot, lüürilist **Erni Hür't** ja revolutsioonilist **Joh. Schütz'i**; mõlemalt viimaselt on ilmunud juba mitu väärtuslikku luuleraamatut.

Silmapaistev looduslüürik ja romantik **Rihard Roht**, ehkki oma esimese raamatu

izdevis 1918. g., tomēr viņa spējas attīstījušās galvenokārt patstāvīgās Igaunijas laikā. Vielu saviem vēlākiem darbiem Rochts ņem no zemes un lauku dzīves. Viņa devise ir: «Tālāk no kultūras, tuvāk zemei!».

Alberts Kivikass dēbitēja ar interesantu reālistisku noveļu krājumu «Vāverāji», tad deva grāmatu no igauņu atbrīvošanas kara «Asinsmelnais», pēc tam atkal atgriezās pie lauku dzīves, tēlodams galvenām kārtām pozitīvo jaunsaimeņu tipus.

Ar lielu epiku talantu apbalvots Augusts Jakobsons, kas pirmo ievēribu guva ar plašo mazpilsētas romānu «Nabagu grēcinieku miests». Viņa lielākās spējas spēcīgu cilvēku un vides tēlojumos.

Ipatns talants, ar novirzīgumu uz grotesko un paradoksālo, piemīt Pētam Vallakam. Smalks stilists ir novelists Michkels Jirna. Juhan Jaiks devis vairākus svaigi uzrakstītus romānus un stāstus.

Tagadnes drāmatiskās literatūras laukā igauņu ievērojamākais rakstnieks ir Hugo Raudseps, kurš arī Latvijā pazīstams ar savu sulīgo tautas lugu «Mikumerdi» (citā tulkojumā «Mārtiņciems»). Arī otru viņa komēdiju «Salonā un krātinā» izrādīja Latvijas Nacionālais teātris. Raudsepa lugās ir daudz valodas asprātību, zīmīgi tvertu tipu un interesantu situāciju. Pie viņa labākām komēdijām pieder «Amerikas Kristus» un nesen iznākusē «Rožā brilles» (trāģikomiskā plāksnē rādīts nelaimīgs mīlētājs).

Lugas vēl raksta A. Tamman (nesen mira), Ell Undla, Agnese Taar, B. Kangermans, Antsons, M. Aitsams, Vouljo, A. Melks u. c.

Rakstniecības kritikas un literatūrvēstures laukā darbojas M. Sillaots, O. Urgarts, A. Oras, A. Anni, Bernh. Linde, H. Pauksons u. c.

Igauņu rakstnieku savienība jau vairāk kā 10 gadus izdod mēnešrakstu «Looming», ap kuru pulcējas visi ievērojamākie igauņu rakstnieki un kritiķi.

Elīna Zālite.

„Siluetid ja dekoratsioonid“ vēlja annud juba 1918. aastal, on tema talendi aremine sündnud päämiselt iseseisva Eesti ajal. Ainet oma hiljemaile tööle Roht võtab maaelust. Tema lööklauseks on: „Kaugemale kultuurist, lähemale maale!“

Albert Kivikas debüteeris huvitava realistliku novellidekoguga „Sookaelad“, siis kirjutab raamatu Eesti vabadusvõitlusist „Verimust“, siis pööras jälle tagasi maaelu juurde, kujutades päämiselt positiivseid asunike tüüpe.

Suure eepiku talendiga on varustatud August Jakobson, kes esimest tähelepanu endale pööris suure väikelinna elu kujutava romaaniga „Vaestepatuste alev“. Tema suuremad anded avalduvad jõuliste inimeste ja olude kujutamises.

Omapärase talendi, tendentsiga groteskile ja paradoksaalsusele, omab Peet Vallak. Peen stilist on novellikirjanik Mihkel Järna, Juhan Jaik on annud mitu värskest kirjutatud romaan ja jutustisi.

Oleviku lavakirjanduse alal Eesti suurim kirjanik on Hugo Raudsepp, kes on tuttav ka Lätis oma mahlaka rahvanäidendiga „Mikumärdi“. Ka teine tema komöödia „Salongis ja kongis“ on ettekanud Latvia Rahvusteateris. Raudsepa näidendites on palju keele teravmeisust, omapäraseid tüüpe ja huvitavaid situatsioone. Tema paremaid komöödiad on „Ameerika Kristus“ ja hiljuti ilmunud „Roosa prillid“ (traagikoomiliselt kujutatud õnnetu armastaja).

Näidendeid kirjutavad veel A. Tamman (suri hiljuti), Ell Undla, Agnes Taar, B. Kangerman, Antson, M. Aitsam, Vouljo, A. Mälk j. t.

Kirjanduskriitika ja kirjandusajaloo alal tegutsevad M. Sillaots, O. Urgaste, A. Oras, A. Anni, Bernh. Linde, H. Paukson j. t.

Eesti kirjanike liit juba enam kui 10 aastat annab välja kuukirja „Looming“, mille juures töötavad kõik tähtsamad Eesti kirjanikud ja kriitikud.

Elina Salite.

Latvijas un Igaunijas iedzīvotāju problēma.

Latvia ja Eesti elanike probleem.

Iedzīvotāju problēmai patstāvīgu valstu dzīvē piekrīt ārkārtīgi svarīga nozīme. Tā spēj iespaidot stiprā mērā pat šo valstu ārējo politiku. Mēs zinām, ka valstis, kurās iedzīvotāju skaits ir ļoti liels un zeme bieži apdzīvota, parasti ved ekspansīvu, ja pat, agresīvu ārējo politiku. Viņas meklē telpu, kur novietot savas zemes iedzīvotāju pārpilnību, meklē iespēju izplesties — tā kā brīvu zemju vairs pasaulē nav — uz citu rēķina. Kā tādas valstis pirmām kārtām būtu jāmin Japāna, kura savā zemē smok nost aiz iedzīvotāju pārpilnības, ar ko arī izskaidrojami, viņas agresīvie soļi Ķīnā, plāni par Sibīrijas iekarošanu u. t. t.

No Eiropas valstīm atkal būtu jāmin Itālija un Vācija, kuras arī daudz domā par savu teritoriju paplašināšanu, lai būtu kur novietot iedzīvotāju pārpalikumu, kurš gan nav attiecīgi tik liels kā Japānā, tomēr ir stipri ievērojams un turpina straujā gaitā pieaugt. Latviju un Igauniju sevišķi var interesēt Vācijas ekspansijas politika, jo viņas plānos, ko savā laikā skaidri pateica tās saimniecības ministris Hugenbergs, ietilpst arī Baltijas valstu iekarošana, kolonizācijas nolūkos.

Valstīs, kur iedzīvotāju skaits un apdzīvotība ir niecīga, pretēji nupat aplūkotām valstīm, ved defensīvu — miera politiku. Viņas nevar izšķērdīgi rīkoties ar savu dzīvo spēku, tādēļ sargās izsaukt konfliktus un kņus, kas tām varētu kļūt pat liktenīgi.

Redzot iedzīvotāju problēmas lielo iespaidu uz politiku, sevišķi ārējo, domāju nebūs lieki sīkāk apstāties pie iedzīvotāju problēmas Latvijā un Igaunijā, lai noskaidrotu, pie kuras valstu grupas mēs abas varētu pieskaitīt.

Ķeroties pie iedzīvotāju problēmas vispārīgas, mums vispirms jāņem vērā iedzīvotāju skaits un apdzīvotību, resp. iedzīvotāju daudzums uz 1 kvadrāt kilometru. Tas pēdējā laikā ir šāds*):

*) Dati ņemti no izd. „Annuaire statistique international“ de la Société des Nations 1933./34.

Elanike problemil iseseisvate riikide elus on väga suur tähtsus. Ta mõjutab suurel määral isegi nende riikide välispoliitikat. Meie teame, et riigid, millede elanike arv on väga suur ning millede maa on tihedalt asustatud, harilikult ajavad ekspansivset, isegi agressivset välispoliitikat. Nad otsivad kohta, kuhu paigutada oma maa elanike ülejääki, otsivad võimalust levida laiemale — kuna vabu maakohti maailmas enam ei ole — teiste arvel. Seliste riikidena peaksime esikohal mainima Jaapani, mis omal maal ei saa enam hingata inimeste küllusest, millega on ka seletatavad tema agressiivsed sammud Hiinas, plaanid Siberi vallutamisest jne.

Euroopa riikidest võiksime mainida Itaaliat ja Saksamaad, kes ka mõtleavad oma territooriumi laiendamisest, et oleks kuhu paigutada elanike ülejääki, mis küll ei ole nii suur kui Jaapanis, kuid siiski on tähtsana — väärtne ja kasvab suure kiirusega. Latviat ja Eestit võib huvitada eriti Saksamaa, kuna tema plaanides, mida omal ajal selgesti avaldas tema majandusminister Hugenberg, on ka Balti riikide vallutamine kolonisatsioon eesmärgiga.

Riigid, kus elanike arv ja tihedus on väike, vastandiks eelmainitud riikidele, ajavad defensiivset — rahu poliitikat. Nad ei või pillavalt mängida oma elava jõuga, sellepärast hoiduvad tüli ja sõda otsimast, mis võivad saada nendele saatuslikeks.

Arvestades elanike probleemi suurt mõju poliitikale, eriti välispoliitikale, arvan, et ei ole põhjuseta lähemalt tutvuneda elanike probleemiga Latvias ja Eestis, et selgitada, millisesse riikide gruppi nad mõlemad kuuluvad.

Alates elanike probleemi mitmekülgset uurimist peame, esiteks, tähele panema elanike arvu ja tihedust, resp. elanike arvu ühel ruutkilomeetril. See on viimasel ajal järgmine:

*) Andmed võetud „Annuaire statistique international“ de la Société des Nations 1933./34.

Tabele Nr. 1. — Tabel Nr. 1.

Valstis—Riigid	Platība 1000 kv. km.	Pindala 1000 ruut km.	Iedz. skaits 1000 Elanike arv 1000	Iedz. skaits uz 1 kv. km. Elanike arv 1 ruut km. kohta
Latvija — Latvia	66	1900	28,79	
Igaunija — Eesti	48	1107	23,06	
Lietuva — Leedu	56	2029	36,23	
Francija — Prantsusmaa	551	41835	75,93	
Italiija — Itaalia	310	41177	132,83	
Polija — Poola	388	32133	82,76	
Somija — Soome	388	3463	8,92	
Holande — Holland	34	7936	233,42	
Vācija — Saksamaa	469	65336	135,04	
Anglija — Inglismaa	151	39948	264,58	

Apskatot tabeles Nr. 1. skaitļus, mēs tūlīt redzam, ka Latvija un arī Igaunija nevar lielities ne ar lielu iedzīvotāju skaitu, ne arī ar to, ka zeme būtu biezi apdzīvota. Iedzīvotāju skaits abās valstīs samērā niecīgs un apdzīvotība maza. Apdzīvotība vēl mazāka ir vienīgi Somijā, kam no Baltijas valstīm tūlīt seko Igaunija un Latvija. Labāki apstākļi apdzīvotības ziņā jau ir Lietuvā un vēl daudz labāki — Polijā, kur apdzīvotība jau samērā stipri liela.

Pieejot pie šo skaitļu vērtēšanas, mums jākonstatē sekošais: Somijā un arī citās ziemeļvalstīs — Zviedrijā un sevišķi Norvēģijā — gan apdzīvotība ir vēl daudz mazāka nekā Latvijā un Igaunijā, bet tam par iemeslu ir šo zemju ģeogrāfiskais stāvoklis, zemes reljefs un klimats, kas šīm zemēm neatļauj pārcelt zemes apdzīvotību kaut cik ievērojamā mērā. Turpretim Latvijā un Igaunijā apstākļi ir citādi. Te iedzīvotāju skaitu būtu iespējams vismaz dubultot, bez kā būtu jāšūdzās par iedzīvotāju pārpilnību. Daudziem varbūt būs vēl palicis atmiņā, ka Vācija pēc Brest-Litovskas miera līguma ar Krieviju, bija izprojektējusi, ka vienā pašā Kurzemē var notiecināt 2 miljonus vācu zemnieku un nopietni taisījās šo savu projektu izvest dzīvē. Nav jāaizmirst, ka mums vēl ir ļoti daudz saimnieciski neizmantotu zemju: purvu, atmatu, daždažādu ganību u. t. t., kuras saimnieciski izmantojot, iedzīvotāju skaitu varētu stiprā mērā paaugstināt. Pavisāmē kalkule, ka Latvija uz savas

Vaadēdies tabeli Nr. 1 arvusid, meie nāeme kohe, et ei Lāti- ega ka Eesti ei vōi suurstada suure elanike arvuga, ega selle- ga, et maa oleks tihedalt asustatud. Elanike arv on mōlemas riigis vōrdlemisi vāike ja ka tihedus ei ole suur.

Paremas olukorras tiheduse poolest on juba Leedu, ning veel paremas — Poola, kus tihedus on vōrdlemisi vāga suur.

Hinnates neid arve meie peame konsta- teerima jārgmist: Soomes ja ka teistes pōhjamaades — Rootsis ja eriti Norras — on küll asustus veel palju vāiksem kui Latvias ja Eestis, aga selle pōhjuseks on nende maade geograafiline seisukord, maa reljeef ja kliima, mis ei luba neile tōsta maa asustamist veel rohkem. Kuid Latvias ja Eestis olukord on koguni teistsugune. Siin vōiksime elanike arvu suurendada vāhe- malt kahekordseks, ka siis ei peaks nutma elanike ūlekūlluse pārast. Paljud, vōibolla, veel māletavad, et Saksamaa pārast Brest- Litovski rahulepingut Venemaaga oli vālja- arvanud, et ainult Kuuramaale vōiks paigu- tada 2 miljonit saksa talupoega, ja mōtles tōsiselt seda plaani elluviia. Ei tohi unu- tada, et meil on veel palju majanduslikult kasutamata maad: sood, karjamaad jne, mida majanduslikult kasutades, vōiksime elanike arvu suurel määral tōsta. Umb- kaudu arvestades, Latvia vōiks omal maal ūlal pidada ja rikkalikult varustada toidu- ainetega 5—6 miljonit ning Eesti umbes 3 miljonit inimest. Pōhjenedes nendele

zemes varētu uzturēt un bagātīgi apgādāt pārtikas līdzekļiem 5—6 miljonus, bet Igaunija, apm. 3 miljonus cilvēku. Izejot no šiem skaitļiem un salīdzinot tos ar patreizējo iedzīvotāju skaitu, mēs redzam, ka mēs no tā ideālā stāvokļa, ka mūsu zemes būtu normāli apdzīvotas, atrodamies vēl stipri tālu: Latvijas iedzīvotāju skaitam tad vajadzētu pieaugt par 4, bet Igaunijas — par 2 miljoniem.

Paceļas jautājums, vai ir vērts censties šim ideālam tuvoties? — Man šķiet, patreizējā laikā šis jautājums nevienam nekādu sevišķu šaubu neradīs un katrs valstisks cilvēks, bez kādas domāšanas, atbildēs ar noteiktu jā! Ja Latvijas un Igaunijas apvienībai tagadējo 3 miljonu iedzīvotāju vietā būtu 9—10 miljoni, tad skaidrs, ka arī šīs apvienības nozīme un svars pieaugtu tādā pat mērā, ja pat vairāk, ņemot sevišķi vērā kā Latvijas tā Igaunijas varonīgos kara vīrus. Tad neviena valsts vieglprātīgi neuzdrošinātos kalt plānus, par šo zemju pievienošanu, kolonizācijas nolūkos, kā tas ir noticis pēdējā laikā. Tā tad loģisks secinājums — kā Latvijai, tā arī Igaunijai ir jācenšās pavairot savu iedzīvotāju skaitu, lai pēc iespējas tuvinātos normālajam apdzīvotības stāvoklim. Bet kā tad patiesībā tas lētas stāv, vai mēs maz tuvojamies šim ideālam stāvoklim un kādā tempā? Te atkal lai runā skaitļi:

Apskatot tabeles Nr. 2. skaitļus, mēs redzam, ka dabīgais iedzīvotāju pieaugums Latvijā, salīdzinot ar citām Eiropas valstīm, nav liels, pie kam viņš samērā ātri samazinās. (Tāda samazināšanās gan novērojama arī pie pārējām valstīm un vispāri ir raksturīga parādība pēdējā laikā).

Kas attiecas uz Igaunijas iedzīvotāju dabīgo pieaugumu, tas ir vēl daudz mazāks. Tas ir viens no mazākiem Eiropā! Tā tad stāvoklis Latvijai un sevišķi Igaunijai iedzīvotāju pieauguma ziņā nav spīdošs un, ja apstākļi neuzlabojās, viņš var tapt abām valstīm pat draudošs.

Izcilus vietā, turpretim, dabīgā iedzīvotāju skaita pieauguma ziņā stāv mūsu kaimiņu valstis — Lietuva un Polija, kur iedzīvotāju skaita pieaugums, salīdzinot ar

arvudele ja vörreldes neid praeguse elanike arvuga, näeme, et oleme veel väga kaugel sellest ideaalsest seisukorrast, kus meie maad oleksid normaalselt asustatud: Latvia elanike arv peaks kasvama 4, Eestil aga 2 miljoni võrra.

Tekib küsimus, kas on väärt seda ideaali saavutada? — Arvan, et praegusel ajal see küsimus kellegis mingisugust kahtlust ei tekita ja iga riiklikult mõtleja inimene vastab kindlasti jaatavalt.

Kui Latvia ja Eesti liidul praeguse 3 miljoni elaniku asemel oleks 9—10 miljonit, siis on arusaadav, et ühes sellega kasvaks ka selle liidu tähtsus ja kaal samal määral, isegi rohkem, iseäranis tähelepänes nii Latvia kui Eesti sangarlikke sõjamehi. Siis ei oleks ühelgi riigil julgust teha plaane selliste maade vallutamiseks kolonisatsioonil eesmärgiga, nagu see on sündinud viimastel ajal. Nii siis loogiline järeldus — nii Latvia kui ka Eesti peavad suurendama oma elanike arvu, et läheneda normaalsele asustamise olukorrale niipalju kui võimalik. Aga kuidas siis asi tegelikult on, kas meie üldse lähenevad sellele ideaalsele seisukorrale ning missuguses tempos? Rääkigu siin jälle arvud:

Vaadeldes tabeli Nr. 2. arve, näeme, et loomulik elanike juurekasv Latvias, vörreldes teiste Euroopa riikidega, ei ole suur, kusjuures ta kiirelt väheneb. (Selline vähenemine on küll märgatav ka teistes riikides ning üldse on iseloomustav nähe päällesõja ajal). Mis puutub Eesti elanike loomulikkude juurekasvu, siis see on veel palju väiksem. See on üks väiksemaid kogu Euroopas! Sellepärast on Latvia ja Eesti seisukord elanike juurekasvu poolest küllalt halb ning kui olukord ei muutu, siis võib ta saada mõlemale riigile isegi ähvardavaks.

Häas seisukorras elanike loomuliku juurekasvu poolest on meie naaberriigid — Leedu ja Poola, kus elanike arvu juurekasv, vörreldes Latviaga, on umbes 3 korda suurem ja vörreldes Eestiga, isegi 5 korda suurem! Ning sellejuures need maad on

Tabele Nr. 2. — Tabel Nr. 2.

Dzimstība, mirstība un dabīgais iedzīvotāju pieaugums atsevišķā, Eiropas valstīs no 1921.—1932. g. g.*)

Sündivus, surevus ja loomulik elanike arvu juurekasv Europa riikides 1921. — 1932. a.*)

Vals is Riigid	Uz katriem 1000 iedzīvotājiem dzimuši						Uz katriem 1000 iedzīvotājiem miruši						Dabīgais pieaugums					
	Iga 1000 elaniku kohta sūndi- nūd						Iga 1000 elaniku kohta surenūd						Loomulik juurekasv					
	1921.-25.	1926.-30.	1930.	1931.	1932.	1933.	1921.-25.	1926.-30.	1930.	1931.	1932.	1933.	1921.-25.	1926.-30.	1930.	1931.	1932.	1933.
Latvija — Latvia	22,1	20,7	19,9	19,3	19,4	17,5	14,8	14,8	14,2	14,1	13,6	13,5	7,3	5,9	5,7	5,2	5,8	4,0
Igaunija — Eesti	19,6	17,6	17,4	17,4	17,6	16,2	15,5	16,5	14,9	16,2	14,8	14,7	4,1	1,1	2,5	1,2	2,8	1,5
Lietuva — Leedu	28,3	28,1	27,3	26,6	27,2	25,5	16,4	16,2	15,8	15,7	15,2	13,4	11,9	11,9	11,5	10,9	12,0	12,1
Francija — Prantsusmaa	19,3	18,2	18,0	17,4	17,3	16,3	17,2	16,8	15,6	16,3	15,8	15,8	2,1	1,4	2,4	1,1	1,5	0,5
Italiija — Itaalia	29,7	26,8	26,7	24,9	23,8	23,5	17,3	16,0	14,1	14,8	14,6	13,5	12,4	10,8	12,6	10,1	9,2	10,0
Polija — Poola	35,1	32,2	32,3	30,2	28,8	26,5	17,3	16,8	15,6	15,5	15,0	14,2	17,8	15,4	16,7	14,7	13,8	12,3
Somija — Soome	24,7	22,5	21,8	20,7	19,8	—	15,1	14,8	14,0	14,1	13,3	—	9,6	7,7	7,8	6,6	6,5	—
Vācija — Saksamaa	22,1	18,4	17,5	16,0	15,1	14,7	13,3	11,7	11,1	11,2	10,8	11,2	8,8	6,6	6,4	4,8	4,3	3,5
Krievija — Venemaa	44,1						24,1						20,0					
Holande — Holland	25,7	23,2	20,1	22,0	22,0	20,8	10,4	9,9	9,1	9,6	9,0	8,8	15,3	13,3	14,0	12,6	13,0	12,0
Lielbritānija — Inglismaa	20,4	17,2	16,8	16,3	15,8	14,9	12,4	12,3	11,7	12,5	12,3	12,5	8,0	4,9	5,1	3,8	3,5	2,4

Latviju ir apm. 3 reizes lielāks, bet salīdzinot ar Igauniju — pat 5 reizes lielāks! Un pie tam šīs zemes ir jau daudz biežāk apdzīvotas nekā Latvija un Igaunija! Lietuvā dabīgais iedzīvotāju pieaugums pēdējos gados ir pat palielinājies, kas panākts caur strauju mirstību skaita samazināšanos. Mirstību skaits 1933. g. proporcionāli rēķinot Lietuvā ir pat mazāks nekā Igaunijā un Latvijā. Caurmērā par visiem gadiem rēķinot, tad gan mirstību skaits no visām trim valstīm, mazākais Latvijā, pie kam tam ir noteikti slīdoša tendence.

Ļoti liels iedzīvotāju skaita dabīgais pieaugums novērojams Holandē, kurā jau tā ir viena no visbiežāk apdzīvotām zemēm visā pasaulē. Un tas ir panākts kā mēs to no tabeles skaitļiem redzam, nevis

juba mitukorda tihedamalt asustatud kui Latvia ja Eesti! Leedus on loomulik elanike juurekasv viimaseil aastail isegi suurenenud, mille põhjuseks on surevuse järjekindel vähenemine. Surmajuhtude arv 1933. a. on, proportsionaalselt arvestades, Leedus isegi väiksem kui Eestis ja Latvias. Keskmiselt arvestades kõiki aastaid, on küll surmajuhtude arv kogu kolmest riigist kõige väiksem Latvias, kusjuures tal on kindlasti langemise tendents.

Vāga suur elanike loomulik juurekasv on Hollandis, mis juba praegu on üks tihedamalt asustatud maid kogu maailmas. Ning see on saavutatud, nagu seda näeme tabeli arvudest, mitte liig suure sündivusega, mis mitmel riigil on veel suurem, vaid küll vāga madala surevusega, mis on kõige

*) Pēc „Annuaire statistique international“ de la Société des Nations 1922./34.

*) „Annuaire statistique international“ de la Société des Nations 1933./34. järgi.

caur pārāk lielu dzimstību skaitu, tas daudzām valstīm ir lielāks, bet gan caur ļoti mazu mirstību skaitu, kurš ir mazākais Eiropā! Ļoti liels pieaugums ir arī Itālijā, kurā jau tā cieš aiz iedzīvotāju pārpilnības. Vācijā pieaugums ir vidējs, rēķinot proporcionāli uz 1000 iedzīvotājiem, bet ņemot vērā lielo iedzīvotāju skaitu, absolūtos skaitļos viņš iznāk stipri prāvs, kādēļ jau tā stipri iedzīvotājiem pārpildītā zemē, iedzīvotāju skaits vēl arvien vairāk sabiezina un paliek par Eiropas mieru apdraudošu faktoru. Bez tam nav jāaizmirst, ka tagadējā nacionālsociālistiskā valdība vēl visiem spēkiem rūpējas par iedzīvotāju skaita tālāku pavairošanu, veicinot laulību nodibināšanu un dzimstību skaita pavairošanu, tā kā turpmākos gados paredzams, ka Vācijā dabīgais iedzīvotāju skaita pieauguma procents vēl strauji kāps. Tāpat par iedzīvotāju dabīgo pieaugumu rūpējas arī Musolini. Itālijā, no kā arī Latvijai un Igaunijai būtu vērts ņemt priekšzīmi.

Lai gūtu skaidrāku ainu par iedzīvotāju dzimstību, mirstību un dabīgo pieaugumu Latvijā un Igaunijā, apskatīsim to pa atsevišķiem apgabaliem, apriņķiem un pilsētām, lai zinātu, kurī apgabali vai pilsētas dod iedzīvotāju pieaugumu un kurī dod iztrūkumu, kas dos iespēju novērtēt samērā zemā iedzīvotāju skaita pieauguma cēloņus. Te ņemsim vērā kā relatīvos, tā arī absolūtos skaitļus par pēdējiem gadiem, par kuriem jau ir pieejami statistiski dati.

Kā redzam tabelē Nr. 3. Latvijā iedzīvotāju pieaugumu dod vienīgi lauki, kurpretīm pilsētas dod iztrūkumu. Bet arī uz laukiem iedzīvotāju pieaugums nesadalās vienmērīgi. Galveno iedzīvotāju pieaugumu dod Latgale, kurā pieaugums ir 4—8 reizas lielāks kā pārējos lauku apgabalos. Un te lūk ir arī izskaidrojums, kāpēc Latvijā iedzīvotāju pieaugums samērā ar Igauniju ir 2—3 reizes lielāks. Turpretīm, ja nebūtu Latvijai Latgales, tad iedzīvotāju skaita pieaugums viņai būtu līdzīgs Igaunijas, varbūt pat mazāks, jo ļoti lielu lomu te spēlētu Rīgas u.c. pilsētu iztrūkums.

Tai pašā laikā Igaunijā stāvoklis atse-

višķās valsts daļās iedzīvotāju skaita pieauguma ziņā ir redzams tabelē Nr. 4. Vāiksem Euroopas! Vāga suur juurekasv on ka Itaalia mis juba ammu kannatab elanike ülikülluse all. Saksamaal on juurekasv keskmine, arvestades proportsionaalselt 1000 elaniku kohta, aga tähөлpannes suurt elanike arvu, absoluutseis arvudes tuleb ta välja vāga suur, mispärast ni j tiheidalt asustatud maal rahvatihedus ikka rohkem suureneb ja saab Euroopa rahu ähvardavaks teguriks. Pääle selle ei tohi unustada, et praegune rahvussotsialistlik valitsus kogu jõuga soodustab elanike arvu suurenemist avitades abiellujaid ja hoolitsedes sündivuse suurendamise eest, sellepärast võime ettenäha, et Saksamaal loomuliku juurekasvu protsent edaspidi kasvab veel hoogsamalt. Samuti hoolitseb elanike loomuliku juurekasvu eest ka Mussolini Itaalias, kust ka Latvia ja Eesti võiksid võtta eeskujut.

Et saada suuremat selgust elanike sündivusest, surevusest ja loomulikust juurekasvust Latvias ja Eestis, vaatame teda üksikute maakohtade, maakondade ja linnade, kaupade, et teada, millised vallad või linnad annavad elanike juurekasvu ning kus tuleb puudus, mis annaks võimalust leida võrdlemisi väikse elanike arvu juurekasvu põhjusi. Siin paneme tähele nii relatiivseid, kui ka absoluutseid arve viimaste aastate jooksul, milledest meil on statistilisi andmeid.

Tabelis № 3. näeme, et Latviale elanike juurekasvu annab ainult maa, kuid linnades on puudujääk. Ka maal ei ole elanike juurekasv igalpool ühesugune. Kõige suuremat elanike juurekasvu annab Latgallia, kus juurekasv on 4—8 korda suurem kui teistes maakohtades. Siit selgub, mispärast Latvias elanike juurekasv on võrreldes Eestiga 2—3 korda suurem. Kuid kui Latvial ei oleks Latgalliat, siis oleks elanike juurekasv ühesugune Eestiga või koguni väiksem, kuna suurt osa siin mängiks Riia ja teiste linnade puudujääk. Samal ajal on seisukord Eesti üksikutes osades elanike arvu juurekasvu poolest nähtav tabelis № 4.

Tabele Nr. 3. — Tabel Nr. 3.
Iedzīvotāju dabīgais pieaugums Latvijā 1933. g.*)
Eļanike loomulik juurekasv Latvias 1933. a.

Apgabali Maakohad	Laulību skaits	Dzimušie (bez nedzīvi dzimušiem)	mirušie	Dzimuši vai- rāk (+) kā miruši (—)	Uz 1000 iedzīvotājiem 1000 eļaniku kōhta			
					Laulības	Dzimušie (bez nedz. dz.)	Mirušie	Dzimuši vairāk (+) kā mir. (—)
Abielude arv	Sūnult sūdinud juure arvamata	Sūnud sūnud	Sūnud	Sūdinud rohkem (+) kui sūnud (—)	Abielud	Sūdinud	Sūnud	Sūdinud rohkem (+) kui sūnud (—)
Rīga	3961	4953	5180	— 227	10,45	13,07	13,67	— 0,60
Vidzeme	2942	6104	5632	+ 472	7,22	14,97	13,81	+ 1,16
Kurzeme	2236	4661	4098	+ 563	7,68	16,01	14,07	+ 1,94
Zemgale	2500	4725	3912	+ 813	8,56	16,19	13,40	+ 2,79
Latgale	4424	14133	7497	+ 6636	7,77	24,82	13,16	+ 11,66
Kopā — Kokku .	16063	34576	26319	+ 8257	8,28	17,83	13,57	+ 4,26
to skaitā—nende vahel								
Pilsētās—Linnades	8054	10587	10810	— 223	11,55	15,18	15,50	— 0,32
uz laukiem—maas	8009	23989	15509	+ 8480	6,45	19,32	12,49	+ 6,83
1932.	15104	37366	26342	+ 11024	7,82	19,35	13,64	+ 5,71
1931.	16403	36972	26891	+ 10081	8,54	19,26	14,01	+ 5,25
1930.	17127	37835	27110	+ 10725	8,97	19,81	14,20	+ 5,61
1929.	15203	35673	28512	+ 7161	8,00	18,77	15,01	+ 3,76
1928.	16210	39126	27299	+ 11827	8,55	20,65	14,41	+ 6,24

Tabele Nr. 4. — Tabel Nr. 4.
Dzimuši vairāk (+) kā miruši (—)*). Sūdinud rohkem (+) kui sūnud (—)*).

	1932.	1931.	1930.	1929.	1928.
Pilsētās — Linnades	— 568	— 880	— 429	— 1353	— 632
Tallinn	— 234	— 407	— 296	— 575	— 311
Haapsalu	— 27	— 42	— 18	— 40	— 14
Kuressaare	+ 3	— 26	— 21	— 37	— 5
Narva	— 61	— 176	— 73	— 159	— 119
Nõmme	+ 2	+ 21	+ 33	+ 16	+ 25
Paide	— 5	— 12	+ 5	+ 5	— 11
Paldiski	— 3	— 7	— 1	— 9	— 4
Petseri	+ 21	+ 46	+ 2	+ 8	+ 29
Pärnu	— 55	— 51	— 81	— 185	— 83
Põltsamaa	— 4	+ 3	+ 7	— 20	— 15
Rakvere	+ 3	+ 5	— 3	+ 8	— 21
Tapa	+ 27	+ 3	+ 38	— 4	+ 18
Tartu	— 237	— 230	— 70	— 304	— 122
Tõrva	— 8	— 1	+ 9	— 19	+ 9
Türi	+ 8	+ 21	+ 35	+ 20	+ 33
Valga	— 7	— 7	+ 20	+ 1	+ 6
Viljandi	+ 12	— 16	— 15	— 30	— 18
Võru	— 3	— 4	—	— 30	— 18
Apriņķos — Maakondades	+ 3669	+ 2312	+ 3290	+ 285	+ 2911
Viru	+ 592	+ 532	+ 521	+ 249	+ 410
Järva	+ 232	+ 107	+ 246	+ 48	+ 146
Harju	+ 273	+ 178	+ 277	— 75	+ 230
Lääne	+ 219	+ 95	+ 180	— 216	+ 165
Saare	+ 297	+ 214	+ 362	— 129	+ 239
Pärnu	+ 342	+ 111	+ 185	— 38	+ 238

*) Dati no Latvijas statistiskās gada graāmas-
tas 1933. g.

*) Dati no „Eesti Statistika“ 1934. g. janvārī
Nr. 146 (1).

Labākas skaidrības labad, pievienosim vēl otru
tabeli ar relatīviem skaitļiem.

*) Andmed Latvia statistika aastaraamatust
1933. a.

*) Andmed „Eesti statistikast“ jaanuar
(1934. a.) Nr. 146 (1.).

*) Parema selguse saamiseks vaatame vēl
teist tabelit relatīviem skaitļiem.

	1932	1931.	1930.	1929.	1928.
Viljandi	+ 162	— 20	+ 97	— 144	— 13
Tartu	+ 450	+ 333	+ 470	— 30	+ 280
Valga	+ 144	+ 108	+ 42	— 3	+ 138
Võru	+ 400	+ 227	+ 356	+ 185	+ 462
Petseri	+ 558	+ 427	+ 554	+ 438	+ 616

Tabele Nr. 5. — Tabel Nr. 5.

Dzimuši un miruši uz 1000 iedzīvotājiem*).

Sündinud ja surnud 1000 elaniku kohta*).

	Dzimuši Sündinud					Miruši Surnud.				
	1932.	1931.	1930.	1929.	1928.	1932.	1931.	1930.	1929.	1928.
Pilsētās — Linnades	11,2	11,4	12,0	11,6	11,7	12,9	14,0	13,3	15,7	13,7
Tallinn	10,4	10,7	11,1	11,0	11,0	12,1	13,8	13,4	15,4	13,4
Haapsalu	12,7	12,6	15,5	13,9	12,0	18,5	22,2	19,6	22,6	15,0
Kuressaare	12,9	11,1	10,2	12,0	11,1	12,2	17,0	15,0	21,1	12,6
Narva	13,3	12,9	13,2	12,4	12,5	15,8	19,9	16,0	18,5	17,1
Nõmme	13,6	13,4	15,8	16,8	13,7	13,5	11,9	13,4	15,6	11,7
Paide	12,0	12,5	15,1	13,6	11,0	13,5	16,0	13,6	12,1	14,3
Paldiski	10,4	10,2	11,6	9,6	9,5	13,2	16,7	12,5	16,7	13,0
Petseri	16,2	21,8	13,7	17,0	19,7	11,6	11,3	13,2	14,9	9,9
Pärnu	12,0	12,4	12,6	10,3	12,3	14,8	14,8	16,5	18,9	16,1
Põltsamaa	10,0	10,6	10,0	8,4	5,4	11,2	9,7	7,7	15,2	10,5
Rakvere	12,9	11,6	10,1	12,9	10,5	12,7	11,2	10,3	12,2	12,2
Tapa	16,5	13,5	20,3	14,3	17,9	10,3	12,8	10,8	15,4	12,6
Tartu	8,6	9,4	10,9	10,5	11,4	11,9	12,7	11,9	15,2	13,4
Tõrva	15,3	14,6	17,1	16,8	14,6	18,6	15,0	13,1	24,8	11,1
Türi	12,3	17,4	20,2	17,5	22,8	9,8	11,0	9,5	11,2	11,9
Valga	13,9	12,8	13,0	10,3	11,7	14,5	13,4	11,4	10,3	11,3
Viljandi	15,0	14,4	14,0	13,6	13,0	14,0	15,7	15,3	16,2	15,1
Võru	13,2	12,2	12,0	11,5	11,2	13,8	12,9	12,0	16,8	14,3
Apriņķos — Maakondades	20,4	20,0	19,7	19,4	20,5	15,7	17,1	15,5	19,0	16,9
Vīru	19,2	18,5	18,4	18,8	19,0	15,6	16,1	15,4	18,1	17,2
Järva	19,4	18,7	20,2	18,9	19,7	14,9	16,7	14,6	17,7	16,5
Harju	14,4	14,9	15,1	14,8	14,8	14,2	15,9	15,0	17,7	15,1
Lääne	18,7	17,9	18,1	18,2	19,1	16,1	17,2	16,2	21,5	17,1
Saare	20,2	20,5	20,2	17,7	20,4	14,9	17,2	14,3	20,6	16,4
Pärnu	18,1	17,1	17,3	16,5	17,7	15,1	16,5	16,1	18,8	16,1
Viljandi	16,9	16,9	15,4	15,8	16,9	14,7	17,3	14,2	18,4	17,7
Tartu	17,0	17,2	17,8	16,5	17,3	15,7	16,7	15,5	18,4	16,4
Valga	17,4	17,3	16,3	15,7	17,6	14,1	14,8	14,5	16,2	13,7
Võru	19,5	18,7	18,3	18,4	20,1	14,7	16,1	14,0	16,5	14,8
Petseri	28,4	27,4	26,0	28,6	30,1	18,7	19,6	16,9	21,2	19,4

Salīdzinot tabeles Nr. 3., 4. un 5. un iedzīvotājus viņu skaitļos — kā absolūtajos tā arī relatīvos, mums būs skaidra aina par dzimstību, mirstību un dabīgo pieaugumu abās valstīs un tās atsevišķos apgabalos. Te es atzīmēšu tikai raksturīgākās parādības, jo citu visu no šīm tabeļām varēs izlobīt tāpat.

Kā Latvijai vislielāko dabīgo iedzīvotāju pieaugumu dod Latgale, tā arī Igauni

Võrreides tabeleid Nr. 3., 4. ja 5. ning sūvenedes nende arvudesse — nii absolūttseisse, kui relatīvtseisse, saame selge pildi sūndivusest, surevusest ja loomulikust juurekasvust mōlemas riigis ja nende ūksikutes kohtādes. Siin mainin ainult iseloomustavamaid nāhteid, kuna kōike muud nāitavad tabelid ise.

Nagu Latviale kōige suurema loomuliku juurekasvu annab Latgallia, nōnda on ka

*) Dati no „Eesti Statistika“ Nr. 146 (1) no janvāra 1934. g.

*) Andmed „Eesti Statistikast“ Nr. 146 (1) jaanuar 1934. a.

jai ir sava „Latgale“, tikai tā ir daudz mazāka par mūsu Latgali, kādēļ arī dzimstību pārsniegums par mirstībām visas valsts mērogā nav tik jūtams. Šī Igaunijas „Latgale“ ir Pečoru apriņķis, kurš dod relatīvi vislielāko pieaugumu valstī. Dzimstību skaits te vēl lielāks kā mūsu Latgalē — 28 — 30 uz 1000 iedz. pret apm. 25 Latgalē. Tomēr no otras puses arī mirstību skaits Pečoru apriņķī ir daudz lielāks — 17—21 uz 1000 iedz. pret 13 Latgalē. Pečoru apgabals, tāpat kā Latgale, tumšāka's Igaunijas apgabals; no iedzīvotājiem tāpat liela daļa krievu tautības.

Arī pārējos Igaunijas apgabalos uz laukiem visumā dzimstību skaits lielāks kā Latvijas apgabalos, bet arī mirstību skaits uz 1000 iedz. lielāks, tā kā dabīgais pieaugums abās valstīs apmēram vienāds. Turpretim Igaunijas pilsētās kopā ņemot mirstību skaits stipri vairāk pārsniedz dzimstību skaitu, nekā Latvijas pilsētās kopā ņemot. Kāmēr Latvijas pilsētās šī starpība iztaisa — 0,32 uz 1000 iedzīvotājiem, Igaunijas pilsētās tā ir — 1,3 līdz 4,1, vai absolūtos skaitļos abu valstu pilsētas kopā ņemot apm. — 223 Latvijā, pret apm. — 600 Igaunijā. Ar šo apstākli arī ir izskaidrojams tas, ka dabīgais pieaugums Igaunijā ir tik gaužam niecīgs.

Uzkritoši liels mirstību skaits un mazs dzimstību skaits novērojams 1929. g. kurš, kā zināms, bija plūdu gads. Šajā gadā vispārī Igaunijā mirstību skaits bija lielāks, nekā dzimstību par 1068 personām kas iztaisa apm. 1 uz 1000 iedz. Arī Latvijā šīnī gadā dabīgais pieaugums sašļūk no apm. 5,5 uz 3,7 uz 1000 iedz.

Tagad, kur esam guvuši skaidru ainu par dzimstību un mirstību skaitu abās valstīs, kā arī par dabīgo pieaugumu, mums atliek ta'sīt ļoti bēdīgu konstatējumu: kā Latvijas tā Igaunijas tautas pagaidām ir ļoti lēnī augošas un viņas var drīz vien tikt padotas izmirstībai, ja apstākļi negrozās.

Dabīgi, tagad paceļās jautājums, vai lai mēs paliekam pasīvi šī mūsu tautu augšanas vai izmiršanas procesa novērotāji? — Es domāju, katrs patiesi valstiski domājošs pilsonis teiks: nē! Jo tas taču ir mūsu dzīvības un neatkarības jautājums.

Eestil oma „Latgallia“, ainult ta on palju väiksem meie Latgalliast, mispärast ka sündivuse ülekaal surevuse üle kogu maal ei ole nii tuntav. See Eesti Latgallia on Petseri maakond, mis annab relatiivselt kõigesuurema juurekasvu riigis. Sündivus on siin veel suurem kui meie Latgallias — 28—30, 1000 elaniku kohta, 25 vastu Latgallias. Siiski, teiselpoolt, on ka surevus Petseri maakonnas palju suurem — 17—21, 1000 elaniku kohta, 13 vastu Latgallias. Petseri ümbruskond, samuti kui Latgallia, on mahajäänud Eesti maaosa; elanikest on samuti suur osa vene rahvusest.

Ka teistes Eesti maakohtades on maal sündivus üldiselt suurem kui Latvias, kuid ka surevus 1000 elaniku kohta on suurem. Nõnda on loomulik juurekasv umbes ühesugune. Kuid Eesti linnade kokuvõttes on surevus tunduvalt suurem sündivusest kui Latvia linnades kokkuvõetult. Latvia linnades see vahe on — 0,32 1000 inimese kohta, Eesti linnades aga ta on — 1,3 kuni — 4,1, ehk absoluutseis arvudes, mõlema riigi linnad kokkuvõttes, Latvias umbes — 223, umbes — 600 vastu Eestis. See asjaolu selgitab miks loomulik juurekasv Eestis on nii väga väike.

Silmatorikavalt suur surevus ning väike sündivusoli 1929. aastal, mil teatavasti meie maad elasid üle veeputuse. Sel aastal oli Eestis suremise juhuseid üldse rohkem kui sündimisi 1068 isiku võrra, mis teeb välja umbes 1 1000 elaniku kohta. Ka Latvias langes loomulik juurekasv sel aastal umbes 5,5 kuni 3,7 1000 elaniku kohta.

Praegu, mil meil on kindlad andmed sündivusest ja surevusest mõlema riigis, ning ka loomulikust juurekasvust, meie peame tegema väga kurva otsuse: Nii Latvia, kui ka Eesti rahvad on ajutiselt liig vähe kasvanud, ning nad võivad väljasurra, kui olukord n'i pea ei muutu.

Loomulikult tekib nüüd küsimus, kas jääme passiivseiks selle meie rahva juurekasvu või väljasuremise protsessi päälvatatajaiks? — Arvan, et igaüks riiklikult mõtleja kodanik ütleb: ei! Kuna see on ju meie elu ja iseseisvuse küsimus. Oma iseseisvust võime ainult siis alalhoida, kui

Savu neatkarību paturēt mēs varēsim vieniņi tad, ja mūsu tautas augs un piepildīs to zemi, ko viņas savām asinīm ir pirkušas! Tādēļ enerģiski un neatlaidīgi jāmeklē ceļi, kā pacelt Igaunijā un Latvijā dabīgo iedzīvotāju pieaugumu. Un te, kā zināms, ir divi ceļi, pa kuriem ejot var sasniegt mērķi. Pirmais — dzimstību skaita paaugstināšana. Valsts varām jācenšas zemēs paaugstināt dzimstību skaitu, visiem iespējamajiem līdzekļiem. Šajā ziņā dzīvu piemēru var mums sniegt Itālija un Vācija, kur ļoti daudz tiek darīts dzimstību paaugstināšanas ziņā, izvedot enerģisku propagandu, gan arī pielietojot zināmus spaidu līdzekļus, piem. apliekot lielākiem nodokļiem neprecējušos, kuri sasnieguši zināmu vecumu, kā arī bezbērnu ģimenes. Un panākumu netrūkst, jo Itālijā dabīgais pieaugums tiešām ļoti liels, kā to jau agrāk redzējām. Par Vāciju gan mums vēl nav statistisku datu par šīs dzimstību paaugstināšanas kampaņas rezultātiem, jo tā iesākas tikai pēc Hitlera nākšanas pie varas, bet varam droši paredzēt, ka panākumu arī šeit netrūks.

Otrs ceļš, kā paaugstināt dabīgo pieaugumu ir — mirstību skaita samazināšana. Nevar teikt, ka Latvijā un Igaunijā tas būtu sevišķi liels, kā mēs to redzējām tabelē Nr. 2; tas, salīdzinot ar citām valstīm, atzīstams pat par diezgan mazu, sevišķi Latvijā. Tomēr arī te vēl daudz kas panākams, kā mēs to redzam no Holandes parauga. Un te man gribētos vērst uzmanību uz zidaiņu mirstību Latvijā un Igaunijā, kur, varbūt, ir iespējams vēl krietni vien samazināt.

Apskatot zidaiņu mirstības tabeli, mēs redzam, ka Latvijā tā krietni mazāka kā Igaunijā, bet abās valstīs — Lietuvā un Polijā, par Krieviju nemaz nerunājot. Tomēr salīdzinot ar Holandi, mums ļoti daudz vēl atliek ko censties. Un arī Somijā pēdējos gados mums tāli aizgājusi priekšā, tāpat Francijā un Vācijā. Tā tad te vēl daudz darba priekšā. Nepietiek tikai ar dzimstību skaita paaugstināšanu, jāgādā arī par to, lai jaunpiedzimušiem būtu cilvēku attīstībai piemēroti dzīves apstākļi. Mums vēl ir tūkstoši trūcīgu bērnu, kuri aiziet nēlākā bojā, vai arī izaug par

meie rahvad kasvavad ja taidavad selle maa, mille nad oma verega on ostnud! Sellepärast peame energiliselt ja järelejätmalt otsima teid, kuidas tõsta Latvias ja Eestis loomulikkude elanike juurekasvu. Ning siin, teatavasti, on kaks teed, mida käies võime saavutada oma eesmärgi. Esimene — sündivuse suurendamine. Riigivõimud peavad soodustama sündivuse kasvu kõikide võimalikkude abinõudega. Sel alal pakub meile elavat eeskujut Itaalia ja Saksamaa, kus tehakse väga palju sündivuse suurendamiseks, küll energilise propaganda abil, küll kasutades teatavaid sündinõusid, näiteks ettenähes suuri maksusid vallalistele, kes on jõudnud teatava vanaduseni, kui ka lasteta perekondadele. Ning on ka saavutusi, sest Itaalias on loomulik juurekasv tõesti väga suur, mida nägime juba ülal. Saksamaa üle meil puuduvad statistilised andmed sündivuse suurendamise aktsiooni tulemustest, kuna ta algas ainult pärast Hitleri pääsmist võimule, kuid võime julgesti arvata, et saavutused ei jää ära ka siin.

Teine tee, kuidas suurendada loomulikkude juurekasvu, on surevuse vähendamine. Ei või ütelda, et Latvias ja Eestis see oleks liig suur, mida nägime tabelis Nr. 12., ta on, võrreldes teiste riikidega, isegi küllalt väike, eriti Latvias. Siiski ka siin võime veel palju saavutada, mida tunnistab Hollandi eeskujut. Ning siin ma tahaks pöörata tähelepanu rinnalaste surevusele Latvias ja Eestis, mida, võibolla, on võimalik veel palju vähendada.

Vaadeldes rinnalaste surevuse tabelit, näeme, et Latvias on ta tunduvalt väiksem kui Eestis, kuid mõlemas riigis kokku — palju väiksem kui naaberriikides — Leedus ja Poolas, Venemaast rääkimata. Siiski, võrreldes Hollandiga, meie peame veel palju vaeva nägema. Ning ka Soome on viimaseil aastail jõudnud meist palju ette, samuti ka Prantsusmaa ja Saksamaa. Sellepärast on meil sel alal veel palju tööd ees. Ei ole veel küllalt tehtud ainult sündivuse suurendamisega, peame muretsema ka selle eest, et sündinutel oleksid inimese kasvatamisele tarvilikud tingimused. Meil on veel tuhandeid vaeseid lapsi, kes lähevad enne aegu huka, või kasvavad jõuetuiks — ri-

Tabele Nr. 6 -- Tabel Nr. 6.

Zidaiņu mirstība dažās Eiropas valstīs*).
(Uz katriem 1000 dzīvi dzimušiem, vecumā līdz
1 g. miruši.)

Rinnalaste surevus mōningais Europa riikides*).
(Iga 1000 elusalt sündinut kohta kuni 1 aasta
vanuseni surnud).

Valstis Riigid	Caurmērā Keskmiselt		1924.	1925.	1926.	1927.	1928.	1929.	1930.	1931.	1932.	1933.
	1921-25	1926-30										
Latvija — Latvia . . .	96	95	101	107	88	96	96	107	90	86	89	77
Igaunija — Eesti . . .	107	106	107	102	110	116	104	110	100	103	97	—
Lietuva — Leedu . . .	167	155	170	179	146	151	147	176	154	145	167	121
Francija — Prantsusmaa . . .	95	89	85	89	97	83	91	95	78	76	76	75
Italiija — Itaalia . . .	126	119	126	119	127	120	120	125	106	113	—	—
Polija — Poola . . .	—	147	—	—	—	151	145	149	143	142	143	128
Somija — Soome . . .	96	88	107	85	86	97	84	98	75	75	71	—
Vācija — Saksamaa . . .	122	94	109	105	102	97	89	96	85	83	79	76
Krievija — Venemaa . . .	—	—	224	229	193	217	167	—	173	—	—	—
Holande — Holland . . .	64	56	61	58	61	59	52	59	51	50	46	44

vārguliem — valstij nederīgiem pilsoņiem. Par tiem gādāt ir mūsu valstiskākais un svētākais pienākums! Tāpat jāgādā par to, lai bezdarba spoks negrautu abu tautu dzīvos spēkus. — Šinī ziņā jau daudz ir darijušas abu valstu patreizējās valdības, kādēļ atliek cerēt, ka bezdarbs līdz ar trūkumu abās valstīs drīzumā pazudis pavisam. Un tad, piekopjot aktīvu dzimstību skaita pавairošanas politiku, mēs droši varam cerēt, ka mūsu tautas zels un attīstīsies, uz ko viņas tiešām ir spējīgas.

Cand. oec. P. Brūveris.

gile kōlbmatuiks kodanikeks. Nende eest hoolitseda on meie riiklikum ja pūham kohus. Samuti peame hoolt kandma selle eest, et töötaolu ei murraks mōlema rahva elavat jõudu. Sel alal on juba palju teinud meie riikide praegused valitsused, mispärast võime loota, et töötaolu ūhes vaesusega mōlema riigis pea kaob jäljetult. Ning siis, arendades aktiivset sündivuse suuren-damise poliitikat, võime loota, et meie rahvad kasvavad ja arenevad, milleks nad tõesti on jõulised.

Cand. oec. P. Bruveris.

*) Pēc „Annuaire statistique international de la Société des Nations“ 1933./34.

*) „Annuaire statistique international de la Société des Nations“ 1933./34. järgi.

Latvieši Igaunijā.

Lātlased Eestis.

Igaunijā dzīvo apmēram pieci ar pusi tūkstoši latviešu, galvenām kārtām pierobežā, gar mūsu Ziemeļvidzemes un Ziemeļlatgales robežām, Igaunijas Valkas, Võru un Petseri (Pečoru) apriņķos. Lie-lākā daļa no latviešiem apdzīvo lauku apvidus — ap trīs tūkstoši. Mazākā puse Valkā, kas uzskatāma par latviešu dzīves centru Igaunijā.

Igaunu iestāžu skaitļi ir sekojošie: pa-visam latviešu tautības pilsoņu skaitās 5435; pilsētās dzīvo 2424 un miestos 218; pārējie dzīvo uz laukiem. No pilsētām

Eestis elab umbes viis ja pool tuhat lātlast, päämiselt piiriääres, meie Põhja-Vidseme ja Põhja-Latgallia piiride juures, Eesti Valga, Võru ja Petseri maakonda-des. Suurem osa lātlasist elab maal — umbes kolm tuhat. Vähem pool — umbes 2,5 tuhat — elutsevad linnades, nendest jälle peagu pool Valgas, mis on lātlaste keskpunktiks Eestis.

Eesti ametlikud arvud on sellised: üldse lāti rahvusest kodanikke on 5435; linna-des elab 2424 ja alevites 218; ülejäänud elavad maal. Linnadest on Valgas 1037

Valkā skaitās 1037 latviešu, Tallinnā — 572, Tartū — 278, Pärnū — 143; no miestiem Mõisakülā — 163. No lauku apvidiem Pečoru apriņķī ir 1382 latvieši, — Valkas apriņķī — 534, Võru apriņķī — 335 un Pērnavas apriņķī — 186.

Latviešu sabiedriskā dzīve Igaunijā norisinās pastāvošās latviešu sabiedriskās organizācijās, kas visas ietelp Latviešu organizāciju apvienībā Valkā. Atsevišķas organizācijas - biedrības darbojas Valkā, Tallinnā, Tartū, Mõisakülā un pazīstamā Lauru kolonijā, Pečoru apriņķī. Tallinnā pastāv Tallinnas latviešu biedrība un Amatnieku palīdzības biedrība, Tartū pie augstskolas ir latviešu studentu korporācija „Métraine“, Valkā — Valkas latviešu viesīgā biedrība ar krājaizdevu kasi un Latvju sieviešu apvienība, Mõisakülā — Latviešu izglītības biedrība un Lauros — Lauru Ličņikovas izglītības biedrība.

Latviešu sabiedrisko dzīvi Igaunijā zināmā mērā iespaido tas apstāklis, ka taisni lielākā latviešu centrā, Valkā, latviešiem ir dota iespēja piedalīties Latvijas Valkas sabiedriskā dzīvē, kas bez šaubām atvelk ievērojamu skaitu sabiedriski aktīvu latviešu. Mazākā mērā tas zīmējas uz visu pierobežu, kurā, kā zināms, koncentrējas tālu lielākā daļa Igaunijā dzīvojošo latviešu.

Latviešiem Igaunijā ir savas skolas, kuros bērnus apmāca mātes valodā. 1934. g. 17. februārī starp Latviju un Igauniju noslēgta Skolu konvencija, kuras izvešanai dzīvē šogad izstrādāta sevišķa instrukcija, vienojoties abu valstu izglītības resoriem. Pavisam Igaunijā pastāv 6 latviešu pamatskolas un viena privāta ģimnazija (Valkā), kuras visas darbojas pierobežas apgabalos. Tallinnā latviešiem savas skolas nav. Četras pamatskolas darbojas Lauru kolonijā, Petseri apriņķī; no tām lielākā atrodas Ličņikovā, kur 3 skolotāji apmāca pāri par 60 bērnu. Pārējās trijās Lauru skolās — Lugos, Lauru miestā un Durkovā — ir pa vienam skolotājam, kas apmāca ap 20 bērnu. Līdzīga lieluma pamatskola pastāv Mõisakülā. Valkas pamatskolai ir 6 skolotāji un ap 60 skolēnu. Turpat darbojas privāta ģimnazija, kuras

lātlast, Tallinnas — 572, Tartus — 278, Pärnus — 143; alevitest: Mõisakülas 163. Maakondadest on Petserimaal 1382 lātlast, Valgamaal — 534, Võrumaal — 335 ja Pärnumaal — 186.

Lātlaste seltskondikku elu Eestis juhatavad olemasolevad lātlaste seltskonlikud organisatsioonid, mis on Lāti organisatsioonide Liidu (Valgas) liikmed. ūksikud organisatsioonid - seltsid tegutsevad Valgas, Tallinnas, Tartus, Mõisakülas ja tuntud Laura koloonias Petserimaal. Tallinnas on Tallinna lāti selts ja Käsitöölise abiandmise selts, Tartus on ūlikooli juures lāti ūliõpilaste korporatsioon „Mätraine“, Valgas — Valga seltskondlik ūhing laenu-hoia kassaga ja Lāti naiste liit, Mõisakülas — Lāti haridusselts ja Lauras — Laura Ličņikovi haridusselts.

Lātlaste seltskondlikku elu Eestis mõjutab teataval määral see asjaolu, et just suuremas lātlaste keskkohas, Valgas, lātlastel on võimalus osa võtta Latvia Valga seltskondlikust elust, mis kahtlemata tõmbab ära suu.e arvu seltskondlikult aktiivseid lātlasi. Vāhemal määral seda vōib ūtelda kogu piiriāare kohta, kus, teatavasti, kontsentreerub suurem osa Eestis elutsevaid lātlasi.

Lātlastel on Eestis omad koolid, kus õpetatakse lapsi emakeeles. 17. veebruaril 1934. aastal sõlmiti Latvia ja Eesti vahel koolikonventsioon, mille elluviimiseks on tänavu väljatöötatud eriline instruksioon, mille on vastuvōtnud mōlema ringi haridusministeeriumid.

Ūldse on Eestis 6 lāti algkooli ja ūks eragūmnaasium (Valgas), mis kōik tegutsevad piiriāares. Tallinnas lāti koole ei ole. Petserimaal, Laura koloonias tegutseb neli algkooli, nendest suurem on Ličņikovas, kus 3 kooliõpetajad õpetavad ūle 60 last. Kolmes ūlejäānud koolis — Lugis, Laura alevis ja Durkovas on igas ūks kooliõpetaja, kes õpetab umbes 20 last. Samasuureme algkool tegutseb ka Mõisakülas. Valga algkoolil on 6 kooliõpetajat ja 60 õpilast. Sāāl tegutseb ka eragūmnaasium, mille neljas klassis 12

četrās klasēs 12 skolotāji apmāca 38 bērnus. No pamatskolām tikai Valkas, Ličņikovas un Mōisakūlas skolās ir pa 6 klasēm (mūsu pilnā pamatskola), bet pārējās — pa četrām (mūsu I. pakāpes pamatskola).

kooliōpetajat õpetavad 38 last. Algkoolidest ainult Valga, Ličņikova ja Mōisakūla koolides on 6 klassi (meie tāisalgkool), kuid teistes — igas 4 (meie esimese astmealgkool).

Igauni Latvijā. Eestlased Latvias.

Pēc 1930. gada tautas skaitīšanas datiem Latvijā dzīvo apmēram 8000 igauņu, no tiem ar 2500 Rīgas pilsētā, bet no atlikušajiem, liela daļa dzīvo ziemeļu pierobežas apgabalos. Tomēr mazākā skaitā un atsevišķus igauņus atrodam ļoti daudzās vietās visā Latvijā.

Interesanti atzīmēt, ka Latvijā dzīvo grupa igauņu, kas ir vienīgie katolīcīgie igauņi. Šie Ludzas apriņķī atrodošo Nerzas, Pildas un citu pagastu igauņu tautības iedzīvotāji nokļuvuši savās tagadējās dzīves vietās Lielā ziemeļu kara laikā. Pirmais viņus atrada un apciemoja 1894. gadā Dr. O. Kallass, kas par tiem sarakstīja pat grāmatu. No tā laika viņus pazīst zem nosaukuma «Ludzas zemnieki». Uz viņiem ļoti lielu iespaidu atstājis pārkrievošanās process. Pieskaitot šos «Ludzas zemniekus» Latvijā dzīvojošo igauņu kopskaitam, iznāk gandrīz desmiti tūkstoši.

Visintensīvāk igauņu sabiedriskā dzīve pulsē Rīgā, jo te darbojas vairākas igauņu biedrības, proti: Rīgas igauņu izglītības un palīdzības biedrība ar nodaļu pilsētas centrā, Rīgas igauņu sieviešu biedrība, Latvijas universitātes Igaunu studentu biedrība «Estia» un Ārzemju igauņu klubs Latvijā. Provincē igauņu sabiedriskā dzīve nav tik rosīga, jo organizācijas nodibinātas tikai tais vietās, kur dzīvo vairāk igauņu. No provinces biedrībām vecākā ir Alūksnes igauņu izglītības biedrība, bet jaunākās Veclaicenes igauņu izglītības biedrība «Koit» un Apes igauņu izglītības biedrība. Bez tam darbojas arī Igaunu organizāciju savienība. Biedrību darbība izpaužas galvenā kārtā savstarpēju attiecību kārtošānā, sarīkojumu organizēša-

1930. a. rahvalugemise andmete järgi elab Latvias umbes 8000 eestlast; nendest umbes 2500 Riia linnas, ülejäänud osast aga suur enamus asub põhja piiriäärsetes valdades, kuid vähemal arvul ja üksikuid eestlasi võib leida mitmes ja mitmes kohas üle kogu Latvia.

On huvitav märkida, et Latvias asub rühm eestlasi, kes on ainukesed katoliku usku eestlased. Need on osa Ludsa maakonnas Ners'a, Pilda ja teiste valdade eesti päritoluga elanikke, kes oma praegusele asukohale sattunud suure Põhja sõja ajal. Esimesena avastas neid ja külastas Dr. O. Kallas 1894. a., kes nende üle isegi raamatu kirjutas. Sellest ajast tuntakse neid „Lutsi maarahva“ nime all. Venestumis protsess on „Lutsi maarahva“ hulgas kõvasti edenenu. Arvates neid eestlaste üldarvule juure, saame Latvias kuni kümmetuhat eestlast.

Intensīvsēmat pulseerub eestlaste seltskondlik elu Riias, kuna siin tegutsevad mitu eesti seltsi ja ainult: Riia Eesti Haridus- ja Abiandmisselts oma linna osakonnaga, Riia Eesti Naisselts, Latvia ūlikooli Eesti ūliōpilaste selts „Estia“ ja Vālis-Eesti ūhingu klubi Latvias. Provintsis ei ole eestlaste seltskondlik elu nīi hoogne, sest organisatsioonē on ainult neis kohis, kus eestlasi tihedamalt elamas. Provintsi seltsidēst on vanim Aluksne Eesti Haridusselts, kuna nooremad on Vana-Laitsna Eesti Haridusselts „Koit“ ja Ape Eesti Haridusselts. Pāāle nende tegutseb ka Eesti organisatsioonide Liit. Seltside tegevus seisab pāāmiselt omavahēlise lābikāimise korraldamises, pidude toimepanekus, laulukooride ja nāitetrup-

nā, koru un teātru darbībā u. t. t. Rīgā ir sarīkoti arī vispārizglītojoši kursi, sapulces u. t. t.

Igauniem Latvijā ir 3 skolas: 6 klasīgas pamatskolas Rīgā un Alūksnē un 4 klasīga — Vecclaicē. Bez tam pie Apes latviešu pamatskolas ir 1 klase igauņu bērniem. Visvairāk skolēnu ir Alūksnes pamatskolā — apmēram 70, kamēr citās skolnieku skaits ir zem 30. Papildskolu un ģimnāziju igauņiem Latvijā nav.

pide ülalpidamises jne. Riias on korraldatud ka üldhariduslikke kurssusi, kõnekoosolekuid jne.

Eesti koole Latvias on kolm: 6-e klassilised algkoolid Riias ja Aluksnes, ja 4-ja-klassiline Vana-Laitsnas. Pääle nende on Ape läti algkooli juures eesti klass. Koige rohkem õpilasi on Aluksne algkoolis — umbes 70, kuna teistes on õpilaste arv alla 30. Täiendus ja keskkooli eestlastel Latvias ei ole.

Latvijas mežsaimniecība.

Latvia metsandus.

Mežsaimniecībai Latvijā ļoti ievērojama loma. Latvijas mežu kopplatība ir 1.660.000 ha, t. i. 27% no sauszemes platības. Mežu vērtība skaitās ap 900 milj. ls, kas, rēķinot kopējās Latvijas tautas mantas vērtību uz apm. 5400 milj. ls, — sastāda 17% no tās. Gada pieaugums aprēķināts uz 2,8 m³ no ha, t. i. visas valsts mežu pieaugums gadā ir 4,5 milj. m³. Latvijas mežsaimniecības lielā īpatnība tā, ka saskaņā ar agrārreformu, 84% no mežu platības un apm. 90% pēc vērtības ir valsts meži, tikai 14% privātmēži un 2% komūnālmeži. Latvijas meži ir galvenokārt skujmeži (priežu audzes — 53%, egļu 24%), no lapkokiem visvairāk izplatītās bērzu audzes — 15% visvairāk izplatītās bērzu audzes — 15%, apšu — 4%, alkšņu — 3% u. c. — 1% no kopplatības. Latvijas mežu platība un stāvoklis valsts pastāvēšanas 15 gados ievērojami mainījušies. Mežiem izcilus liela loma bijusi izpostītās valsts dzīves atjaunošanā un jaunūzbūvē. Agrārreformā Latvijā skārusi ne tik vien kultivētas zemes, bet līdz 1. apr. 1932. g. nodots jaunu lauksaimniecību dibināšanai un paplašināšanai arī 328.500 ha zemes no valsts mežu fonda, caur ko tas samazinājies par apm. 17%. Beidzamos gados, sakarā ar agrārreformu noslēgšanos, mežu platības pietiekoši nostabilizējušās.

Karā izpostīto ēku atjaunošana un jaunsaimniecību apbūve prasījusi lielu

Metsandusel on Latvias väga tähtis osa. Latvia metsade pindala on 1.660.000 ha, s. o. 27% kogu maa pindalast. Metsade väärtus ulatub umbes 900 milj. latile, mis, arvestades kogu Latvia rahvavara väärtust umbes 5400 milj. latile, teeb välja 17% sellest. Aastane juurekasv arvestatud 2,8 m³ 1 hektarilt, tähendab metsade juurekasv aastast on 4,5 milj m³. Latvia metsanduse suurim omapärast on see, et, kooskõlas maareformiga, 84% metsade pindalast ning umbes 90% väärtusest on riigimetsad, ainult 14% — erametsad ja 2% komunaalmetsad. Läti metsad on päämiselt okasmetsad (männimetsa 53%, kuus 24%), lehtpuist on kõige rohkem kasemetsi — 15%, haava — 4%, lepa — 3% ning teisi 1% kogu pindalast. Latvia metsade pindala ja seisukord riigi iseseisvuse 15 aasta jooksul on tunduvalt muutunud. Metsadel oli väga suur osa hävitatud riigielu uuendamises ja ülesehitamises. Maareform Latvias puudutas mitte ainult kultiveeritud maid, vaid 1. aprillini 1932. a. on üleantud ka riigi metsade fondist 328.500 ha maad uute talude asutamiseks ja juurelõigeteks. Fond vähenes sellega umbes 17% võrra. Viimaseil aastail, maareformi teostamise lõpuga, on metsade pindala rahuloldavalt stabiliseerinud.

Sõja läbi hävitatud hoonete ülesehitamine ja asundustalude varustamine hoo-

koksnes vairumu — apm. 13 milj. m³. Tādēļ iekšzemes koksnes patēriņš pag. gados sasniedzis lielus skaitļus — vidēji 2,4 m³ (1,1 m³ lietskoksnes un 1,3 m³ malakas) koksnes uz katru iedzīvotāju gadā, un eksporta uzturēšanai ir bijis nepieciešams dažos gados arī pārcirst kārtējo mežu pieaugumu. Valsts politika tomēr izgājusi, vispirms, uz lauksaimniecības nostiprināšanu. Koksne pēc pastāvošiem likumiem lauku vajadzībām izsniegta no valsts mežiem par cenu, kas stipri zemāka par koksnes tirgus vērtību un cenu, ko maksā par kokiem pilsētu iedzīvotāji. Tādā kārtā pag. 15 gadu laikā valsts meži pārcirsti apm. par 3 gadu normām, bet reizā ar to likts arī stiprs pamats lauku saimniecībai un sevišķi jaunsaimniecībām. Meži uzturējuši prāvu kokrūpniecību, kuŗa pēc nodarbināto personu skaita ir lielākā rūpniecības nozare Latvijā. Dažādas kokrūpniecības Latvijā nodarbinā ap 16.000 strādnieku, kas ir apm. 25% no rūpniecības strādnieku kopskaita. Koku eksports sastādījis vidēji $\frac{1}{3}$ no Latvijas kokeksporta vērtības, 1933. gadā tas sasniedzis jau 47% no visa eksporta vērtības. Faktiskais tīrais ienākums no mežiem Latvijā pirms saimnieciskās krīzes bijis 21 milj. ls gadā, kas dod ap 11 ls gadā uz katru iedzīvotāju, vai 19 ls uz katru strādājošo. Saimnieciskās krīzes gados ienesība strauji nokritusēs — pat līdz nullei vājas konjunktūras (1931./32.) gados. Krīzes gados tomēr liela tautsaimnieciska loma mežiem Latvijā piekritusi bezdarba posta mazināšanā un tirdznieciskās bilances stabilizēšanā.

Latvijas valsts meži pag. 15 gados ir ar niecīgiem izņēmumiem visi ierīkoti, ievēdot tanīs kārtīgu plānsaimniecību. Valsts mežus pārvalda mežu departaments ar 145 ierēdņiem, vietējā administrācija sastāv no 81 virsmežziņiem, 377 iec. mežziņiem, 73 mežziņu amata kandidātiem un 2686 mežsargiem. Darbinieku izglītības līmenis strauji ceļās, jo jauno darbinieku kadrus kopš 1920. g. sagatavo L. Universitāte, bet mežsargus, sākot ar 1925. g., — 2 mežsargu skolas. Pie mežu departamenta darbojās arī mežu pētīšanas stacija. Mežu izstrādāšanas iekārta valsts mežos pakāpeniski progresējusi. Pirmajos

netega nōudis palju puumaterjali — umbes 13 milj. m³. Selle tōttu tōusis sisemaa puude kulutus lāinud aastatel suurte arvudeni — keskmiselt 2,4 m³ (1,1 m³ tarbepuid ja 1,3 m³ pōletispuud) iga elaniku kohta aastas ning puuekspordi ūlalpidamiseks oli hādatarvilik mitu aastat raiuda rohkem, kui oli harilikku juurekasvu. Riigi poliitika on siiski asunud seisukohale — esmajoones kindlustada pōllumajandust. Puumaterjalid riigi metsadest anti maarahvale, kooskōlas maksvate seadustega, sellise hinna eest, mis on tublisti madalam puie turuhinnast ja vāārtusest. Nōnda on lāinud 15 aasta jooksul riigi metsad vāļjaraiutud umbes 3 aasta normi vōrra, kuid ūhes sellega on pandud tugev alus pōllumajandusele ja eriti asundustaludele.

Metsad on vōimaldanud puutōōstuse laialdast arenemist, mis tōōtavate isikute arvu poolest on suurim tōōstusala Latvias. Mitmekesised puutōōstused Latvias annavad tōōd umbes 16.000 tōōlisele, mis on umbkaudu 25% tōōstustōōliste koguarvust. Puuekspordi osatāhtsus on keskmiselt $\frac{1}{3}$ Latvia ūldvāļjaveo vāārtusest. Jōudes 1933. a. juba 47% kogu ekspordi vāārtusest. Puhastulu metsadest oli Latvias enne majanduskriisi 21 milj. latti aastas, mis teeb vāļja umbes 11 latti aastas ūhe elaniku kohta. Majandusliku kriisi ajal langesid sissetulekud jārsult — halva konjunktūri aastatel (1931./32.) isegi nullini. Kriisi aastatel oli metsadel siiski vāga suur rahvamajanduslik tāhtsus, nimelt tōōtaolu vāhenemises ja kaubandusliku bilansi tasakaalustamises.

Latvia riigimetsades on lāinud 15 aastal, vāikeste eranditega, korraldatud plaanind kindel majandus.

Riigimetsade ūle valitseb metsade departament 145 ametnikuga. Kohalik administratsioon koosneb 81 metsasūlemaast, 377 raioni ūlemast, 73 metsasūlema ameti kandidaadist ja 2686 metsavahist. Tegelaste haridusline tase alatasa kasvab, sest uusi kōrgemaid ametnikke valmistab 1920. aastast saadik Latvia ūlikool, kuid metsavahte 1925. aastast 2 metsasaasjan-duse kooli. Metsade departamendi juures tegutseb ka metsade uurimisejaam. Metsa-

valsts pastāvēšanas gados valsts meži pārdoti uz celma privātiem koktirgotājiem, kas Latvijā sastādās galvenokārt no citautiešiem (židiem, vāciem). Sākot ar 1923./24. s. g. mazos apmēros mežus sākuši izstrādāt valsts vajadzībām pati mežu administrācija. Liels lūzums šinī ziņā iestājās līdz ar saimniecisko krīzi, kad privāti koktirgotāji atrāvās no mežu eksportēšanas. Tad stāvokli glāba pati valsts organizācija un paša mežu resora izstrādājamais mežu vairums beidzamos gados jau sasniedzis tuvu pie 50% no gada izmantošanas normas. **Iestājoties nacionālam lūzumam, valsts mežu izstrādāšana, pašas valsts līdzekļiem, nostiprinājusies un ar šo gadu mežu resors projektē pāriet arī uz mežu pārstrādāšanu zāģētavās un uz plašu tiešu sakaru ievadīšanu ar koku importieriem.**

No mežu kultūras darbiem Latvijā, vispirms, jāatzīmē plašie **mežu meliorācijas** (nosusināšanas) darbi, kas uzsākti pirms 6 gadiem un krīzes laikmetā, bezdarba mazināšanas nolūkos, ievērojami paplašināti, asignejot šai vajadzībai pāri par 1 milj. ls gadā. Beidzamā laika ilgstošās saimnieciskās dēpresijas dēļ kredīti samazināti uz 0,5—0,7 milj. ls gadā, tomēr arī šinīs apmēros nes lielu svētību mežu ražības celšanā.

Latvijas valsts mežus pārņēma no bij. privātpašniekiem un Krievijas valsts diezgan izpostītā stāvoklī. Pēc pirmās reģistrācijas, izcirtumu un retaiņu platība valsts mežos skaitījās ap 11% mežuzemju no kopplatības. Centīgi strādājot pie izcirtumu apmežošanas, beidzamos gados kultivē ap 4000—6000 ha lielas platības ar jaunu mežu, ziedojot šai vajadzībai 400.000 ls līdz 800.000 ls gadā.

Valsts saimnieciskās dzīves atjaunošana un jaunizbūve prasījusi lielus upurus no Latvijas mežiem. Arī ilgstošā saimnieciskā krīze spiež ņemt no mežiem mazliet vairāk, nekā tas būtu normāli iespējams. Vērtību rezerves Latvijas mežos tomēr nav sagrautas. Uzlabojoties saimnieciskai konjunktūrai, mežsaimniecība būs liels spēku avots tautsaimniecības uzcelšanai Latvijā.

Doc. K. Kiršteins.

de vāljatōotamīse kord on jārjekindlalt progresseerunud.

Riigi esimestel iseseisvuse aastatel müüdi metsad erakaupmeestele, kes Latvias on enamasti vōōrrahvusest (juudid, sakslased). 1923./24. aastaga alates, metsi on kasutanud metsade administratsiooni ise riigi vajadusteks. Suur murrang algas siin majandusliku kriisi ajal, mil erakaupmehed lõpetasid metsade eksploatatsiooni. Siis päästis seisukorra riiklik organisatsioon ja metsade valitsuse metsakasutus ulatub viimasel ajal juba 50 protsendini aasta kasutusunormist. Rahvusliku murrangu juhul, metsakasutus riigi oma abinõudega on saanud veel kindlamaks ning käesoleval aastal metsade valitsus projekteerib alata ka puumaterjali ümbertōōtamist saeveskites, ja pūiub arendada suhteid puuimportōōridega. Metsakultuuri tōōdest Latvias peame eeskätt mainima laialdast metsade **melioratsiooni** (kuivatamise) tōid, mida alati 6 aasta eest ja kriisiajajārgul veel rohkem laiendati, et vähendada tōōtaolu hādaohtu. Selleks otsarbeks on asigneeritud üle 1 milj. ls aastat. Viimasel ajal, kestva majandusliku depressiooni tōttu, vähendati krediite 0,5—0,7 milj. latile aastat, kuid seegi toetus toob suurt kasu metsade toodangu tōstmises.

Latvia riik vōttis vastu oma metsad endistelt mōisaomanikelt ja Vene riigilt küllalt halvas seisukorras. Esimese reģistratsiooni ajal oli raiendikkude ja poolraiendikkude pindala riigi metsades umbes 11% kogu metsade pindalast. Energiliselt tōōtades metsade külvamise juures, kultiveeritakse viimasel ajal umbes 4000—6000 hekt suuriseid pindalasid uue metsaga, pūhendades sellele eesmärgile Ls 400.000 kuni Ls 800.000 aastat.

Riigi majanduselu ülesehitamine ja uuendamine on nõudnud suuri ohvreid Latvia metsadelt. Ka kestev majanduskriis sundis vōtma metsadelt natuke rohkem kui normaalsetes oludes oleks vōimalik. Vāärtuse reservid ei ole siiski Latvia metsades hāvitatud. Majanduslikul konjunktuuril paranedes metsandus saab jälle suureks jõuallikaks Latvia rahvamajandusele.

Dots. K. Kiršteins.

Latvijas Universitātes studentu konkursa darbi.

Latvia ülikooli üliõpilaste võistlustööd.

Lai ierosinātu studentus nodoties zinātniskam darbam, gandrīz visu zemju universitātes kā arī citās augstākās mācības iestādēs, izsludina godalgas par labākiem sacensības darbiem, diplomdarbiem vai arī godalgo studentu tiešus studiju darbus. Godalgojamiem piešķir medaļas, diplomus vai arī naudas balvas.

Latvijas universitātes vadība jau pirmos universitātes pastāvēšanas gados principā nolēmusi piešķirt katras fakultes rīcībā premijas sacensību darbu godalgošanai. Sākumā godalgas bija paredzētas naudas balvu veidā. Bet, saskaņā ar universitātes padomes 1931. gada lēmumu, paredzētas medaļas vai naudas (pirmā godalga — Ls 100, —, otrā — Ls 60, —).

Sacensību darbu tematus ik gadus izziņo universitātes gada svētkos — 28. septembrī. Darbus izstrādāt var tikai viena persona, bet ne kolektīvs. Tie iesniedzami līdz noteiktam termiņam attiecīgai fakultātei. Darbi apzīmējami ar motto un līdz ar to iesniedzāmi konvertos ar autora vārdu.

Tēmatu izvēlē pirmā vietā izceļ jautajums, kas saistīti ar mūsu tautas dzīvi un mūsu zemi.

Tā, starp pirmā gada tēmatiem bija: „Latviešu klēts arhitektūra“, „Darbošos vielu daudzuma noteikšana kultūras un savvaļu ārstniecības stādos Latvijā“, „Kādas latviešu izloksnes apraksti“, „Antropoloģiski pētījumi par Latvijas jaunatni“ u. c.

Šo principu ievēroja arī visos turpmākos gados, piegriežot izcilus vērību latvju tautas kultūras dzīvei un latvju zemei.

Četrpadsmitos gados Latvijas universitāte godalgojusi 293 darbus. Lielākā daļa no tiem rakstīta tieši sacensībai, bet to starpā atrodas arī godalgoti diplomdarbi. Pēdējos godalgoja tikai arhitektūras, inženierzinātņu, lauksaimniecības un mehānikas fakultātēs. Turpmāk godalgas piešķirs tikai tiešiem uzdoto tēmatu darbiem,

Teadusliku tūo vastu huvi āratamiseksi ūliõpilastes peagu kõikide maade ūlikoolid ning teised kõrgemad õppeasutised annavad auhindu parematele võistlustöödele, diploomtöödele, või auhindab ūliõpilaste otseseid töid. Võitjatele antakse medalle, diploome või rahalisi auhindu.

Latvia ūlikooli juhatus juba ūlikooli asutamisaastail põhimõtteliselt otsustas anda igale teaduskonnale preemiaid võistlustööde auhindamiseks. Algul olid auhinnad mõeldud maksta rahas, kuid kooskõlas ūlikooli nõukogu 1931. aasta otsusega on ettenähtud medallid ehk raha (esimene auhind Ls 100.—, teine — Ls 60.—).

Võistlustööde teemad avaldatakse ūlikooli igal aastapäeval — 28. septembril. Töö peab iga võistlusest osavõtja sooritamata isiklikult, mitte kollektiiv. Võistlustööd peab äraandma teatavaks tähtpäevaks vastavale teaduskonnale. Sisseantav töö märgitakse märgusõnaga, mille juure autor peab kinnises ümbrikus lisama ka oma nime.

Teemade valikul esikohale paigutatakse küsimusi, mis on seotud meie rahva eluga ja meie maaga. Näiteks, esimesel aastal oli võistlustööde teemade hulgas muuseas: „Lāti aida arhitektuur“, „Mõjuvate ainete hulga määramine kultuur- ja metsarstimistaimedes Lātis“, „Ūhe Lāti keele murraku kirjeldus“, „Antropoloogilised uurimised Latvia noorsoost“ j. t.

Sama põhimõtte kohaselt talitati ka kõigil järgnevail aastail, pöörates erilist tähelepanu lāti rahva kultuurielule ja Lāti-maale.

Neljateistkümne aasta jooksul on Latvia ūlikool auhinnanud 293 tööd. Suurem osa neist on kirjutatud võistluseks, kuid nende hulgas on ka auhinnatud diploomtöid. Viimaseid auhinnati ainult arhitektuuri, inseneriteaduse, põllumajanduse ja mehaanika teaduskondades. Edaspidi auhindu jantakse ainult võistluseks väljakuulutatud

bet diplomdarbus godalgos ar atzīmēm: summa cum laude un cum laude. Vislielākais laureātiem pārsvarā studenti: apm. uz 6 godalgotiem studentiem nāk 1 godalgota studente. Vispāri var teikt, ka studenšu piedalīšanās sacensības darbos apmēram 3 reizes mazāka, nekā studentu, (spriežot pēc studenšu skaita universitātē).

Interesanti atzīmēt, ka nereti gadās, ka vienas fakultātes studenti iegūst citu fakultāšu godalgas: teoloģijas studenti par tiesību zinātņu tēmatiem un farmācijas, filoloģijas u. c. studenti par teoloģijas fakultātes tēmatiem u. c.

Daži studenti sistemātiski piedalās sacensībās: vairākiem ir 3 un pat līdz 7 godalgotu darbu.

Noskaidrojot, kādā sakarībā sacensības darbi stāv ar vēlāko zinātnisko karjēru, jānāks pie slēdziena, ka godalgoto sarakstos daudz nākošo zinātnieku, valstsvīru un sabiedrisku darbinieku. Studentu zinātniskai sacensībai liela tālākā nozīme: bieži studenta sacensības darbs ir liktenīgais pirmais, kas neatvairami prasa nākošos.

tūle, kuna diploomtūid auhinņatakse sōnadega: summa cum laude ja cum laude.

Kōigesuurem auhindade arv oli viimaseļ (1934.) aastal, — 44, kōige vāiksem 1921. — ainult 4. Laureaatide seas on enamus meesūliōpilased: umbes 6 auhinņatud ūliōpilase kohta tuleb 1 auhinņatud naisūliōpilane. Ūldse vōib ūtelda, et naisūliōpilased vōtavad vōistlustōōdest osa 3 korda vāhemal arvul kui meesūliōpilased (vōrrel-des naisūliōpilaste arvuga ūlikoolis).

Huvitav mārķida juhtumeid, et ūhe teaduskonna ūliōpilased saavad teiste teaduskondade auhindu: usuteaduse ūliōpilased — ūigusteaduse, filoloogia ja teised ūliōpilased usuteaduskonna teemade eest jne.

Mōningad ūliōpilased vōtavad vōistlusest osa sūstemaatiliselt: mitmel on 3 ja isegi 7 auhinņatud tōōd.

Uurides, millises ūhenduses on vōistlustōōd hiljema teadusliku karjāāriga, peame jōudma otsusele, et auhinņatud nimekirjades on vāga palju tulevasi teadlasi, riigimehi ja seltskonna tegelasi. Ūliōpilaste teaduslikul vōistlusel on suur edaspidine tāhtsus: juhtub, et ūliōpilase vōistlustōō on see saatuslik esimene tōō, mis mōōdapāāsematult nōuab jārġmisi.

Igaunijas ūniversitātes 15. gads.

Tartu ūlikooli 15. aasta.

Tērbatas augstskolas 15 gadu svētku svinīgajā aktā p. g. 1. decembrī rektors J. Kōpps sniedza pārskatu par Igaunijas ūniversitātes darbību valsts pastāvēšanas laikā.

Svarīgākie jautājumi, kas bijuši augstskolas padomes dienas kārtībā, ir tehnikas un saimniecisko nodaļu nodibināšana, studentu skaita ierobežošana, zobu poliklīnikas atvēršana un veterinārmedicīnas fakultātes slēgšana. Atverot tehnisko zinātņu fakultāti, ūniversitātē radušās klāt 5 jaunas profesūras un 5 docentūras. Sakarā ar šīs nozares nodibināšanu palielinājies studentu skaits.

Tartu ūlikooli 15. aastapāēva pidulikul aktusel lāinud aasta 1. detsembril andis rektor J. Kōpp ūlevaate Tartu ūlikooli tegevusest riigi iseseisvuse ajal.

Tāhtsamaid kūsimumi, mis olid ūlikooli nōukogu pāevakorras, on tehnika ja maļandus teaduskondade asutamine, ūliōpilaste arvu piiramine, hamba polūkliiniku avamine ja loomaarsti teaduskonna sulgēmine. Tehnika osakonna avamisega tuli ūlikoolile juurde 5 uut profesuuri ja 5 dotsentuuri. Ūhes selle osakonna asutamisega on suurenēnud ūliōpilaste arv.

1934. aasta algul algatas haridus-sotsiaal ministērium ūliōpilaste arvu piira-

1934. gadā sākumā izglītības - sociālā ministrija ierosināja studentu skaita ierobežošanas jautājumu. Augstskola izstrādāja noteikumus, kā izsijāt aspirantus un cik studentu uzņemt katrā fakultātē. Bet valdība un ministrija tekošam mācības gadam vairs nedeva attiecīgus rīkojumus, jo izglītības-sociālā ministrija paredz, ka jaunā vidusskolu reforma dos iespēju panākt taisnīgāku un lietišķīgāku selekciju, nekā universitātes uzņemšanas eksāmeni. Bet tā kā studentu skaits 1934. g. atkal pieaudzis, ministrija tomēr noteikusi, ka nākamā gadā Tērbatas augstskolā jānotiek uzņemšanas eksāmeņiem, un ka jaunuzņemto studentu skaits nedrīkst pārsniegt 600.

Šinī mācības gadā Igaunijas universitāte saņēmusi 17 uzaicinājumus uz zinātniskiem kongresiem un sapulcēm, bet piedalījusies tikai vienā, jo trūcis līdzekļu. Augstskola saņēmusi ziedojumus 13,634,79 kr. apmērā, kas sastāda t. s., „Filistru kapitālu“. Tērbatas augstskolā ir 58 kārtējie profesori, 10 ārkārtējie profesori, 5 profesoru vietas izpildītāji, 26 docenti, 42 privātdocenti u. t. t., pavisam 189 mācības spēki. 27. novembrī 1934. gadā bija 3241 studentu, no tiem 71,8 proc. vīriešu. Iepriekšējā gadā 1. decembrī studentu skaits Tērbatas augstskolā bija 2842, tā tad gada laikā palielinājies par 399. No 1933. gada 1. decembra līdz p. g. 30. novembrim iestājušies pavisam 2338 studenti, no kuriem 1067 jauni studenti, starp tiem 758 vīrieši un 309 sievietes, bet pārējie vecie studenti, kas studijas uz laiku pārtraukuši. Kā zināms, Igaunijas universitātē studenti mācības gada vidū varēja jebkurā laikā izstāties no augstskolas un atkal iestāties atpakaļ bez kādiem ierobežojumiem. Tāpat sēmeštra vidū uzņēma arī jaunus studentus, jo nebija uzņemšanas eksāmenu. Pagājušajā mācības gadā no augstskolas izstājies pirms kursa beigšanas 1641 students, bet universitāti beiguši 298 studenti un kā eksterni 38 personas, tā tad pavisam 336. Tērbatas augstskolā patlaban studē 3169 Igaunijas pavalstnieki un 72 ārzemnieki, starp pēdējiem tikai 10 latvieši.

mise küsimust. Ülikool töötab välja määrusi, kuidas valida uusi üliõpilasi ja kui palju üliõpilasi igasse teaduskonda vastuvõtta. Valitsus ja ministeerium aga ei andnud enam käesolevaks õppeaastaks vastavaid korraldusi, kuna haridus-sotsiaal ministeerium näeb ette, et uus keskkoolide reform annab võimalust teostada õigemalt ja paremat selektsiooni, kui ülikooli vastuvõtmise eksamid. Kuid kuna üliõpilaste arv 1934. aastal jällegi kasvas, siis otsustas ministeerium siiski, et tuleval aastal Tartu ülikool peab korraldama vastuvõtmise eksamid ning et uute üliõpilaste arv ei tohi olla suurem kui 600.

Käesoleval õppeaastal on Tartu ülikool saanud 17 kutset teaduslikele kongressidele ja koosolekuile, aga on osavõtnud ainult ühest, raha puuduse tõttu. Ülikoolile on annetatud 13.639,79 krooni, mis moodustab nõndanimetatud „Vilistlaste kapitali“. Tartu ülikoolis on 58 korralist professori, 10 erakorralisi professori, 5 professori kohustetäitjat, 26 dotsenti, 42 eradotsenti jne, kokku 189 õppejõudu. 27. novembril 1934. aastal oli 3241 üliõpilast, nendest 71,8 prots. meesterahvaid. Eelmise aasta 1. detsembril üliõpilaste arv Tartu ülikoolis oli 2842, tähendab, aasta jooksul suurenenud 399 võrra. 1933. aasta 1. detsembrist läinud aasta 30. novembrini on sisseastnud 2338 üliõpilast, nendest 1067 uut, kellede hulgas 758 meest- ja 309 naisüliõpilast, ülejäänud on endised üliõpilased, kes õppimist ajutiselt katkestanud. Teatavasti, võisid üliõpilased Tartu ülikoolis õppeaasta keskel igal ajal ülikoolist välja astuda ja jälle tagasi tulla mingisuguste takistusteta. Samuti võeti vastu ka uusi üliõpilasi isegi semestri keskel, kuna ei olnud vastuvõtmise eksame. Läinud õppeaastal on ülikoolist lahkunud enne kursuse lõpetamist 1641 üliõpilast, aga ülikooli lõpetanud 298 ning eksternidena 38 isikut, kokku 336. Tartu ülikoolis õpivad praegu 3169 Eesti kodanikku ja 72 välismaalast, viimaste hulgas ainult 10 lätlast.

Igaunu, latvju un lietuvju tuvināšanās biedrību pārstāvju apspriede.

Eesti, Lāti ja Leedu lähendamisühingute esindajate nõupidamine.

Igaunu - latvju - lietuvju sadarbības biroja kopsēde notika Rīgā, 19. janvārī 1935. g. plkst. 11 pr. pusd., Rīgas Latv. Biedrības runas vīru telpās.

Kopsēdē piedalījās pārstāvji no sekošām biedrībām:

- 1) No Igaunijas - Latvijas biedrības, Tallinnā: direktors August Meerits un Villem Kruus kgi.
- 2) No Latviešu - Lietuviešu Vienības, Rīgā: inž. J. Rītera, inž. P. Bērziņa un inž. Sp. Paegles kgi.
- 3) No Latvijas - Igaunijas biedrības, Rīgā: zvēr. adv. M. Antona un cand. rer. merc. O. Nonāca kgi.
- 4) No Lietuvju - Latvju Vienības, Kauņā: burgomistrs Antanas Merkys un Jonas Makauska kgi.
- 5) No Lietuvju - Igaunu biedrības, Kauņā: valsts pad. loceklis Jonas Vileiša un senāta prok. biedrs Karolis Zalkauska kgi.

Sēdi atklāja sadarbības biroja priekšsēdis J. Rīters ar uzrunu: «Tuvināšanās pasākumu sēkla ir kritusi uz auglīgu zemi. 1934. g. septembrī Ženevā ir parakstīts nolīgums par 3 Baltijas valstu — Igaunijas, Latvijas un Lietuvas draudzīgu sadarbību. Tagad visai pasaulei ir jārēķinājas ar Baltijas valstu trejsavienību — Baltijas antanti. Franču prese apzīmē Baltijas antanti par Austrumeiropas drošības pamatakmeni. Visa Eiropa atzīst Baltijas valstu sadarbības nozīmi. Arī mūsu pašu, igauņu, latvju un lietuvju tautas sāk atzīt, kāds svarīgs nolīgums ir noslēgts no mūsu valdībām, un jūtās drošākas, kā pirms līguma slēgšanas. Nav vairs iespējams vienu no mūsu valstīm izspēlēt pret otru. Mums, sabiedriskiem darbiniekiem, kas esam strādājuši tuvināšanās darbu, noslēgtais līgums ir labākais gandarījums un piedod mums drosmi un apziņu, ka mūsu pūliņi nav bijuši veltīgi. Uz priekšu mums mūsu darbs jā-

Eesti - Lāti ja Leedu koostöobüroo istung peeti Riias, 19. jaanuaril 1935. aastal kell 11 enne lõunat Riia Lāti Seltsi kõnemeeste ruumides.

Istungist võtsid osa esindajad järgmistest ühingutest:

1) Eesti - Lāti ühingust, Tallinnas: härrad direktor August Meerits ja Villem Kruus,

2) Lätlaste - Leedulaste ühisusest, Riias: härrad ins. J. Riteris, ins. P. Bersinš ja ins. Sp. Paegle,

3) Lāti - Eesti ühingust, Riias: härrad vann. adv. M. Antons ja cand. rer. merc. O. Nonats,

4) Leedulaste - lätlaste ühingust, Kaunases: härrad bürgermeister Antanas Merkys ja prov. Jonas Makauskis,

5) Leedulaste - eestlaste ühisusest, Kaunases: härrad riiginõukogu liige Jonas Vileišis ja senati prokurori abi Karolis Salkovskis.

Istungi avab koostöobüroo esimees J. Riteris kõnega: „Lähendamispüüete see me on langenud c hääle maale. Septembris 1934. aasta kirjutati alla Genfis 3 Balti riigi, Eesti, Latvia ja Leedu sõbraliiku koostöö lepingule.

Nüüd peab kogu maailm arvestama Balti riikide kolmikliiduga - Balti antantega. Prantsuse ajakirjandus nimetab Balti antantet Ida - Euroopa julgeoleku aluski-viks.

Kogu Euroopa tunnistab tähtsaks Balti riikide koostööd. Ka meie oma, eesti, läti ja leedu rahvad hakkavad arusaama, kui-võrd tähtis kokkuleppe on meie valitsuste vahel sõlmitud ning tunnevad end rahulikumana kui enne lepingu sõlmimist. Nüüd ei ole enam võimalik väljamängida üht meie riikidest teise vastu. Meile, seltskonna tegelastele, on sõlmitud leping parimaks tööpalgaks ning annab meile julgust ja tunde, et meie töö ei ole tehtud asjata. Edaspidi peame jätkama oma te-

turpina ar vēl lielāku energiju, lai līdzinātu tekas uz mūsu tautu vēl labāku sadarbības un sadarbību.»

Pēc šīs uzrunas, ko sēdes dalībnieki uz-

gevust veel suurema energiaga, et valmista teed meie rahvaste veel paremaks omavaheliseks arusaamiseks ja koostööks.“

Igaunu, latvju un lietuvju sadarbības biroja kopsēdes dalībnieki. Sēd no kreisās: zv. adv. M. Antons, dir. A. Meerits, inž. Riteris, Kaunas pils. galva A. Merķis, Lietuvas sūtnis J. Vileišis un prof. J. Makauskas. Stāv, no kreisās — O. Nonācs, Lietuvas senāta prokurora biedrs Sal-kauskas, inž. P. Bērziņš, inž. Spr. Paegle, D. Vilsons un Igaunijas sūtniecības sekr. V. Kruus.

Eestlaste, lātlaste ja leedulaste koostööbüroo koosolekust osavõtjad. Istuvad pahemalt: vann. adv. M. Antons, dir. A. Meerits, ins. J. Riteris, Kaunase linnapea A. Merķis, Leedu saadik J. Vileišis ja prof. J. Makauskas. Seisavad pahemalt — O. Nonats, Leedu senati prokurori abi Salkovskas, ins. P. Berzinš, ins. Spr. Paegle, D. Vilsons ja Eesti saatkonna sekretär V. Kruus.

nem ar dzīvu piekrišanu, stājas pie die-nas kārtības iztīrāšanas.

1. Saimnieciska tuvināšanās starp Igauniju, Latviju un Lietuvu.

Par šo jautājumu referē inž. Spr. Paegle, aizrādot, kādus zaudējumus Balti-jas valstīm atnes sadarbības trūkums saimnieciskā laukā.

Referāts izsauca plašas debātes, kurās piedalās A. Merķis, liekot priekšā nodibināt pastāvīgu Balt. valstu tirdzniecības-rūpniecības palātu, kā pirmo etapu uz saimniecisku sadarbību. A. Meerits ieteic saskaņot eksportu, bet J. Vileišis — slēgt tirdzniecības līgumus ar citām valstīm attiecībā uz galveniem eksporta priekšmetiem, tikai kopīgi.

Parast kōnet, mille koosolijad võtsid vastu elava poolehoiuga, alatakse päeva-korra arutamist.

I. Majanduslik lähenemine Eesti, Latvia ja Leedu vahel.

Sellest küsimusest refereeris ins. Sp. Paegle, toonitades, millist kahju toob Balti riikidele koostöö puudumine majandus-alal.

Pärast referaati olid läbirääkimised, milledest võttis osa A. Merķis, tulles ette-panekuga asutada alaline Balti riikide kaubandus tööstus palat, esimese etapina majanduslikule koostööle. A. Merķis soovi-tab kooskõlastada eksporti, kuid Vileišis — sõlmida kaubanduslepinguid teiste riikidega ainult ühiselt, eriti, kui kõne all on

Pēc debātēm kopsēde pieņem rezolūciju:

Apspriedusi saimniecisko stāvokli mūsu valstīs, kopsēde konstatē, ka pilnīgas saskaņošanas trūkums Baltijas valstu saimnieciskā politikā viņām nodara smagus zaudējumus un tamdēļ nolemj, ka ir nepieciešami:

1) izstrādāt kopēju Baltijas valstu standartu mežu materiāliem, liniem, sviestam, bekonam un t. t.;

2) izstrādāt kopējus dzelzceļu tarīfus tranzitam, ostu nodokļiem, noliktavu cēnām un t. t.;

3) lūgt valdības nodibināt pastāvīgu kopēju tirdzniecības - rūpniecības palātu, lai norēgulētu tirdzniecību un rūpniecību visās trijās valstīs, kā savā starpā, tā arī ar citām valstīm;

4) turpmāk saimnieciskos līgumus ar citām valstīm slēgt tikai kopīgi.

2. Neatkarības svētku svinēšana.

Par šo jautājumu referē inž. J. Rīters un P. Bērziņš.

Debātēs J. Merkys ieteic izstrādāt neatkarības svētku svinēšanas protokolu: svētku svinēšanai jānotiek visur vienādai.

O. Nonācs norāda uz neatkarības svētku audzinošo un morālisko nozīmi; ieteic neatkarības svētku svinīgos aktos lietot vienīgi mātes valodu. K. Zalkauskas vēlreiz aizrāda uz svētku svinēšanas audzinošo nozīmi; citu valstu svētki ir mūsu svētki; no Narvas līdz Klaipēdai ir tikai viena teritorija; svētki svināmi arī provincē.

Šinī jautājumā kopsēde pieņem rezolūciju:

Apspriežot jautājumu par mūsu sabiedroto tautu valsts svētku svinēšanu 16. februārī (Lietuva), 24. februārī (Igaunija) un 18. novembrī (Latvija), nolemj:

1) minētie svētki attiecīgi atzīmējami sabiedroto zemēs, piedodot viņiem tautas svētku raksturu;

3) pie attiecīgo svinību noorganizēšanas jāsaista vietējās sabiedriskās organizācijas un pašvaldību iestādes, skolas, teātri un citas organizācijas;

tāhtsamad vēl javeo kaubad. Pāle lābi-rāakimisi vōetakse vastu resolutsioon:

Kaaludes majanduslīkku seisukorda meie riikides, koosolek konstateerib, et täielik kooskõla puudus Balti riikide majanduspoliitikas teeb nendele suurt kahju ning sellepärast otsustab, et on hädatarvilik:

1) väljatöötada ühist Balti riikide met-sastandarti metsamaterjalidele, linadele, vōile, peekonile jne.;

2) väljatöötada ühiseid raudteetariife transiidile, sadamamaksudele, ladude hindadele jne.;

3) paluda valitsusi asutada alalist ühist kaubandus - tööstuse palatit, et reguleerida kaubandust ja tööstust kõiges kolmes riigis omavahel kui ka teiste riikidega;

4) edaspidi sõlmida lepinguid teiste riikidega ainult ühiselt.

2. Iseseisvuse päevade pühitsemine.

Selle küsimuse üle refereerib ins. Rīteris ja P. Bersinš. Lābirāakimistes soovitab J. Merkys väljatöötada iseseisvuse päevade pühitsemise protokoll; riigipühade pühitsemine peab sündima igalpool ühesuguselt.

O. Nonats juhib tähelepanu iseseisvuse pühade kasvatuslikule ja moraalsele tähtsusele; soovitab tarvitada iseseisvuse pühade pidulikel koosolekutel ainult emakeelt. K. Salkauskas veel kord toonitab iseseisvuse aasta päevade pühitsemise kasvatuslikku tähtsust; teiste riikide pidupäevad on ka meie pidupäevad; Narvast Klaipedani on ainult üks territoorium; aastapäeve peab pühitsema ka provintsis.

Selle küsimuse kohta koosolek võtab vastu resolutsionni:

Kaaludes küsimust meie liitrahvaste riigipühade pühitsemisest 16. veebruaril (Leedu), 24. veebruaril (Eesti) ja 18. novembril (Latvia), otsustatakse:

1) Neid päevik peab pühitsema liitriiges, andes neile rahvapidustuste iseloomu;

2) vastavate pidustuste organiseerimiseks peab kaasatõmbama kohalike seltskondlikke organisatsioone ja omavalitsuse asutisi, koole, teatreid ja teisi organisatsioone;

3) tanī pašā laikā vēlams, ka visa sabiedroto valstu prese izsmeloši vēltītu svinībām atsevišķus numurus;

4) tāpat arī vēlams, lai visas konfesijas svinību dienās dievkalpojumos atzīmētu sabiedroto valstu svētkus;

5) oficiālām svinībām ir vēlams izstrādāt saskaņotu protokolu (ceremoniālu).

3. Skolu stāvoklis atsevišķās valstīs.

J. Rīteris referē par igauņu un lietuvju skolām Latvijā.

Latvijā pastāv šādas igauņu skolas:

- 1) Apes pilsētā — 4-kl. pamatsk., ar 16 skoln. un 1 skolotāju.
- 2) Alūksnes pag. — 6-kl. pamatsk., ar 73 skoln. un 3 skolotājiem.
- 3) Rīgā — 6-kl. pamatsk., ar 25 skoln. un 4 skolotājiem.
- 4) Veclaicē — 4-kl. pamatsk., ar 28 skoln. un 2 skolotājiem.

Lietuvju skolas Latvijā pastāv šādas: Rīgā — I. lietuvju ģimnazija.

Rīgā — I. lietuvju 6-kl. pamatsk., ar 199 skoln. un 12 skolot.

Rīgā — II. lietuvju 6-kl. pamatsk., ar 78 skoln. un 9 skolot.

Rīgā — III. lietuvju 6-kl. pamatsk., ar 46 skoln. ar 5 skolot.

Liepājā — lietuvju 6-kl. pamatsk., ar 111 skoln. un 10 skolotājiem.

Jelgavā — lietuvju 6-kl. pamatsk., ar 67 skoln. un 3 skolotājiem.

Neretā — lietuvju 4-kl. pamatsk., ar 46 skoln. un 1 skolotāju.

Subātē — lietuvju 6-kl. pamatsk., ar 62 skoln. un 4 skolotājiem.

Lašu pag. — lietuvju 4-kl. pamatsk., ar 46 skoln. un 2 skolotājiem.

Lielindricas pag. — lietuvju 4-kl. pamatskola, ar 22 skoln. un 2 skolotājiem.

Lietuvju komplekts pie Grīvas valsts pamatskolas — ar 18 skoln. un 1 skolotāju.

V. Kruus referē par skolu konvenciju, kas patlaban noslēgta starp Latvijas un Igaunijas valdībām.

J. Makauskas aizrāda uz dažādiem pārratumiem un saspilējumiem, kas ceļās nenokārtota skolu jautājuma dēļ.

3) samal ajal on soovitav, et kogu liitriikide ajakirjandus pühendaks neile pidustusile erinumbreid;

4) samuti on soovitav, et kõik konfessioonid peaksid jumalateenistusi liitriikide aastapäevadel.

5) ametlikele pidustusile oleks soovitav väljatöötada kooskõlastatud kord, (tsere-moniaal).

3. Koolide seiskord üksikutes riikides.

J. Rīteris refereerib eesti ja leedu kooli-dest Latvias.

Latvias on järgmised koolid eesti laste-le:

1) Ape linnas — 4 klassiline eesti algkool 16 õpilasega ja 1 õpetajaga.

2) Aluksne vallas 5 klassiline eesti algkool 73 õpilasega ja 3 õpetajaga.

3) Riias — 6 klassiline eesti algkool 25 õpilasega ja 4 õpetajaga.

4) Veclaicenes — 4 klassiline eesti algkool 28 õpilasega ja 2 õpetajaga.

Leedu koolid Latvias on järgmised:

Riias — 1 leedu ģimnaasium.

Riias — I. leedu 6 klassiline algkool, 199 õpilasega ja 12 õpetajaga.

Riias — II. leedu 6 klassiline algkool, 78 õpilasega ja 9 õpetajaga.

Riias — III. leedu 6 klassiline algkool, 46 õpilasega ja 5 õpetajaga.

Liepajas — leedu 6 klassiline algkool, 111 õpilasega ja 10 õpetajaga.

Jelgavas — leedu 6 klassiline algkool, 67 õpilasega ja 3 õpetajaga.

Neretas — leedu 4 klassiline algkool, 46 õpilasega ja 1 õpetajaga.

Subates — leedu 6 klassiline algkool, 62 õpilasega ja 4 õpetajaga.

Lasi vallas — leedu 4 klassiline algkool, 46 õpilasega ja 2 õpetajaga.

Lielindrica v. — leedu 4 klassiline algkool, 22 õpilasega ja 2 õpetajaga.

Leedu komplekt Grīva algkooli juures 18 õpilasega ja 1 õpetajaga.

V. Kruus refereerib kooli konventsioo-nist, mis hiljuti sõlmiti Latvia ja Eesti valitsuste vahel.

J. Makauskas kõneleb mõningaist aru-saamatusist ja vahejuhtumist, mis on tekkinud korraldamata kooliküsimuse pä-

J. Vileišis izteic domas, ka pārpratumi būtu noskaidrojami no jauktām kommisijām.

Skolu jautājumā kopsēde pieņem rezolūciju:

Noklausījusies ziņojumu par igauņu un lietuvju skolām Latvijā un latvju skolām Igaunijā un Lietuvā, kā arī pārrunas šīnī jautājumā, nolemj:

Dažādi trūkumi šo skolu lietās pārbaudāmi un konstatējami ar jauktu komisiju palīdzību, kādas jau paredzētas skolu konvencijās, un konstatētie trūkumi jānovērš valdību centrālām iestādēm.

4. Baltijas tautu satiksmes valodas jautājums.

Par satiksmes valodas jautājumu referē J. Rīters. Pēc dzīvām debatēm sapulce pieņem K. Zalkauska iesniegto rezolūciju: Kopsēde konstatē, ka Latvija un Igaunija par pirmo obligātorisko svešvalodu ar likumu noteikušas angļu valodu un izsaka vēlēšanos, lai arī Lietava sekotu šim piemēram.

5. Igaunų - latvju un lietuvju kongress.

P. Bērziņš referē par līdz šim notikušiem 10 tuvināšanās kongresiem starp latvjiem un lietuvjiem. Spr. Paegle aizrāda, ka visos šais kongresos uzsverta arī Igaunijas pievilksanas nepieciešamība. J. Makauskas un D. Vilsons liek priekšā kongresus sarīkot tā, lai pēc iespējas maz apgrūtinātu finansiēli kongresu rīkojošās biedrības. A. Meerits aizrāda uz kongresu audzinošo nozīmi un ieteic ieinteresēt kongresā plašākas tautas masas. Merkys ieteic šķirt kongresu no kongresa laikā sarīkojamām ekskursijām. M. Antons liek priekšā tuvināšanās biedrībās uzņemt arī jurīdiskas personas — organizācijas, reģistrēt organizācijas un biedrības, kas būtu uzaicināmas piedalīties kongresā; kongresa laikā sarīkot citu organizāciju sanākumi no Baltijas valstīm.

Pieņem rezolūciju:

Kopsēde uzdod Triju Baltijas valstu sadarbības birojam sasaukt 1935. g. vasarā Rīgā igauņu, latvju un lietuvju kongresu,

rast. J. Vileišis avaldab mōtet, et arisaamatusi peaks lahendama segakomisjon.

Koolide kŭsimuses vōetakse vastu resolutsioon:

Ārakuulates ettetoodud Latvias olevate eesti ja leedu koolide kohta ja lāti koolide kohta Eestis ja Leedus, ning samuti ka lābirāākimisi selles kōsimuses, otsustatakse:

Puudusi nende koolide asjus peab uuri- ma ja kindlaks tegema segakomisjonide abil, mis ongi ettenāhtud kooli konvent- sioonides, ning konstateeritud puudused peab kōrvaldama riikide keskasutused.

4. Balti riikide lābikāimise keele kŭsimus.

Lābikāimise keele ūle rāagib J. Riteris. Pārast elavaid lābirāākimisi koosolek vō- tab vastu K. Salkauska ettepanutud reso- lutsiooni: Koosolek konstateerib, et Lat- via ja Eesti on seadusega māāranud esi- meseks sunduslikuks vōōrkeeleks inglīs- keele ja avaldab soovi, et ka Leedu jālgiks sellele eeskujule.

5. Eestlaste, lātlaste ja leedulaste kongress.

P. Berziņš refereerib senini peetud 10 lāhendamise kongressist lātlaste ja leedu- laste vahel. Spr. Paegle ūtleb, et neil kon- gressidel on rōhutatud, et oleks vāga soo- vitav kui neist ka Eesti osa vōtaks. J. Makauskas ja D. Vilsons teevad ettepane- ku korraldada kongressi nīi, et see ei teeks rahalisi raskusi neile ūhinguile, kes kor- raldavad kongressi. A. Meerits toonitab kongresside kasvastuslikku tāhtsust ja soovītab kongressile meelitada rohkem rahvast. Merkys soovītab korraldada kongressi nīi, et ta ei sŭnniks ūhel ajal korraldavate ekskursioonidega. M. Antons teeb ettepaneku vastuvōtta sōprusŭhin- gutesse liikmeiks ka juriidilisi isikuid - or- ganisatsioone, ning registreerida organi- satsioone ja ūhinguīd, keda oleks soovītav paluda osavōtta kongressist; kongressi ajal peaks korraldama ka teiste Balti riī- kide organisatsioonide nōupīdamisi.

Vōetakse vastu resolutsioon:

Koosolek kohustab Kolme Balti riīgi koostōōbŭrood koku kutsuma Riias 1935. aasta suvel eestlaste, lātlaste ja lee-

pēc līdz šim sasaukto latvju - lietuvju kongresu parauga.

6. Filmu kroniku apmaiņa.

Par šo jautājumu referē P. Bērziņš. O. Nonācs runā par jautājuma tehnisko nokārtošanu.

V. Kruus aizrāda uz Latvijas kultūrfilmu «Gauja», kuŗas dēmonstrēšana būtu ieteicama arī citās valstīs. Pieņem M. Antona rezolūciju: Nolemj griezties pie savām valdībām, lai obligātoriskos noteikumus par filmu kroniku izrādīšanu attiecinātu uz pārējo sabiedroto valstu kroniku izrādīšanu.

7. Radiofona izmantošana tuvināšanās propagandai.

Par šo jautājumu referē P. Bērziņš. Nolemj likt priekšā sasaukt triju Baltijas valstu radiofonu vadītāju apspriedi radiofona sadarbībai sabiedroto tautu tuvināšanās propagandas nolūkā.

8. Sadarbības biroja biļetēns.

Par sadarbības biroja biļetēnu referē O. Nonācs. Debatēs aizrāda, ka sadarbības biļetēns katrā ziņā būtu izdodams pēc kongresa un būtu vēltīts kongresa darbiem: pietiktu izdot biļetēnu 2 reiz gadā. Nolemj, ka sadarbības biroja biļetēns pagaidām pievienojams Latvijas - Igaunijas Biedrības mēnešrakstam kā atsevišķs pielikums.

9. Ziņojums par tuvināšanās kustību citās organizācijās.

Referē P. Bērziņš un O. Nonācs. Kopsēde apsveic novēroto tuvināšanās kustību starp radnieciskām un arodnieciskām organizācijām, sevišķi spilgti izteikto tuvināšanās kustību jaunatnes organizācijās un sagaida šīs kustības padziļināšanu, uzskatot to par drošu ķīlu šo valstu vienībai.

Par preses attiecībām minēto valstu starpā:

Pārrunājot igauņu, latvju un lietuvju preses attiecības un iepazīsies ar noslēgtās triju Baltijas valstu preses antantes noteikumiem, kopsēde konstatē, ka prese ne vienmēr pieturas pie šīs antantes prin-

dulaste kongressi, vōttes eeskujuks senini peetud lātlaste - leedulaste kongresse.

6. Kinokroonikate vahetus.

Selle küsimuse üle refereerib P. Bersinš. O. Nonats kõneleb küsimuse tegelikust korraldamisest. V. Kruus leiab, et Latvia uus kultuurifilm „Gauja“ on soovitatav ka teistele riikidele. Võeti vastu M. Antoni resolutsioon: Otsustatakse paluda oma riikide valitsusi, et sundmäärused kinokroonikate kohta oleksid maksvad ka liitriikide kroonikate kohta.

7. Ringhäälingu kasutamine lähendamispropagandaks.

Selle küsimuse üle refereeris P. Bersinš. Otsustati ettepanna vastavaile asutistele, et kutsutaks kokku kolme Balti riigi ringhäälingute juhatajad nõupidamisele, kuidas korraldada liitriikide rahvaste lähendamispropagandat.

8. Koostööbüroo bulletin.

Koostööbüroo bulletini üle refereerib O. Nonats. Läbirääkimistel leitakse, et koostöö bulletini peaks väljaandma pääle kongressi ja teda peaks pühendama kongressi tööle. Bulletini peaks väljaandma kaks korda aastas. Otsustatakse, et koostööbüroo bulletini peaks ajutiselt juurelisama Läti - Eesti ühingu kuukirjale erilisana.

9. Teadaanne lähendamisliikumisest teistes organisatsioonides.

Refereerib P. Bersinš ja O. Nonats. Koosolek tervitab lähendamise liikumist sugulas- ja kutseorganisatsioonide vahel, ning eriti märgatavat lähendamisliikumist noorsoo organisatsioonides ja loodab, et see liikumine süveneb veel rohkem, vaa-deldes teda kui kindlat panti nende riikide ühinemisel.

Ajakirjanduse vahekorrad mainitud riikide vahel:

Rääkides eesti, läti ja leedu ajakirjanduse vahekorradest ja tutvunedes sõlmitud kolme Balti riigi pressi - antante määrustega, koosolek konstateerib, et ajakirjandus mitte alati ei pane tähele selle an-

cipiem un uzsver, ka preses orgānu cieša turēšanās pie noslēgtās preses antantes noteikumiem ir nepieciešams pamats triju Baltijas valstu sadarbībai viņu vienības nostiprināšanā.

10. Dažādi priekšlikumi.

A. Merkys paceļ jautājumu par katras valsts 2 tuvināšanās biedrību apvienošanas vienā biedrībā. J. Riteris un M. Antons ziņo, ka Latvijā jautājums taps izšķirts biedrību pilnās sapulcēs, kas vēl nav notikušas. Paredzams, ka biedrības nevēlēsies apvienoties. V. Kruus izteicās, ka arī Igaunijā biedrības, laikam, neapvienosies. Nolemj par biedrību apvienošanas jautājumu ziņot nākošā kopsēdē, 1935. g. vasarā. Uz K. Zalkauska priekšlikumu pieņem, ka visās valstīs uzturāma vienāda biedrību konstitūcija. Pieņem arī J. Makauskas priekšlikumu, ka pie jautājuma izlemšanas vērā taps ņemts biedrību, bet nevis valstu vairākums.

Kopsēdes noslēguma vārdā M. Antons uzsvēra, ka kopsēde rādījusi, ka visu triju Baltijas tautu pārstāvjos ir valdījusi vienāda doma, kas dod drošu pamatu nākošam darbam, un ja šīs tautas turēsies cieši kopā, tad nav tāda spēka, kas varētu gūt pārsvaru par tām, un ka garīgo ideju vienība ir konstatējama mūsu draugos kā ziemeļos, tā arī dienvidos. Lietuvas pārstāvis J. Vileišis pateicās kopsēdes sarīkotājiem, uzsverot svarīgos jautājumus, kādi iztirzāti, izceļot sevišķi saimnieciskos un triju Baltijas valstu kopdarbības idejas propagandu.

Plkst 17. Otto Švarca restorānā notika kopsēdes dalībnieku mielasts, kurā bija ieradušies: Igaunijas sūtnis Latvijā K. Mennings, Lietuvas sūtnis Latvijā V. Vileišis, Rīgas pilsētas galva H. Celmiņš; no ārlietu ministrijas Baltijas valstu nodaļas vadītājs E. Vigrabs. Pie mielasta galda atskanēja vairākas sirsnīgas runas, kurās izcēla triju Baltijas tautu tuvināšanās ideju.

P. Bērziņš,
Biroja sekretārs.

tante printsiipe ja toonitab, et pressi organid peavad tähelepanema sõlmitud pressi antante määrusi, kuna see on kindlaks aluseks kolme Balti riigi koostööle nende ühisuse kindlustamisele.

10. Mitmesugused küsimused.

A. Merkys tõstab üles küsimuse iga riigi kahe sõprusseltsi ühinemisest üheks ühinguks. J. Riteris ja M. Antons teatavad, et Latvias seda küsimust kaalutakse mõlema ühingu pääkoosolekuil, mis tänava ei ole veel peetud. On ettenäha, et ühingud ei soovi ühineda. V. Kruus ütles, et ka Eestis, arvatavasti, ei taha ühineda. Otsustati ühinemise küsimusest teatada järgmisel koosolekul 1935. aasta suvel. Võeti vastu K. Salkauska ettepanek, et kõiges kolmes riigis peab olema ühesugune ühingute konstitutsioon. Võeti vastu ka J. Makauski ettepanek, et küsimuse otsustamisel võetakse arvesse mitte riikide vaid ühingute enamus.

Istungi lõpukõnes toonitas M. Antons, et istung on näidanud, et kõige kolme Balti rahva esindajais on valitsenud ühine mõte, mis annab kindla aluse tulevasele tööle, ning kui need rahvad hoiavad kokku, siis ei ole säärast jõudu, mis saaks nendest üle, ning et vaimliste ideede ühisust on näha meie sõprade juures põhjas ja lõunas. Leedu esindaja J. Vileišis avaldas tänu istungi korraldajatele, toonitades tähtsaid küsimusi, mis on lahendatud, rõhutades eriti majanduslikke küsimusi ja kolme Balti riigi koostöö idee propagandat.

Kell 17 korraldati Otto Švartsi restorān's istungist osavõtjate pidusöök, millest võtsid osa ka Eesti saadik Latvias K. Menning, Leedu saadik Latvias V. Vileišis, Riia linnapea H. Tselmiņš, välisministerriumi Baltiosakonna juhataja E. Vigrabs. Lauas kõlasid paljud südamlikud kõned, milledes kiideti Balti rahvaste lähendamise ideed.

P. Bersinš,
Büroo sekretār.

Triju sabiedroto Baltijas valstu neatkarības svētku dienas.

Kolme Balti liitriigi iseseisvuse aastapäevad.

Kopējam tuvināšanās darbam pienācis klāt apsveicams un visādā ziņā veicināms jauns pasākums — atsevišķas sabiedrotās valsts neatkarības svētku svinības arī pā-

ūhisele lähendamise tööle on tulnud juurde tervitatav ja igapidi edendatav uus algatus — üksiku liitriigi iseseisvuse aastapäeva pühitsemine ka teistes liitrii-

Tallinnas Latviešu biedrības 18. novembra svētku akts Tallinnā. Pirmā rindā sēd valdības pārstāvji un Latvijas - Igaunijas biedrības delegācijas locekļi. 4. no kreisās: valsts kancelejas direktors Rudzītis, tālāk ministru prezidenta biedrs M. Skujenieks, sūtnis Tallinnā Liepiņš, ģen. Kalniņš, Igaunijas - Latvijas biedrības priekšnieks prof. Piips, Latvijas - Igaunijas biedrības priekšnieks zv. adv. M. Antons.

Tallinna Lāti Selti korraldatud pidulik aktus 18. novembril Tallinnas. Esimesel real istuvad valitsuse esindajad ja Lāti - Eesti ūhingu delegatsiooni liikmed: 4. pahemalt riigikantselai direktor Rudsitis, edasi ministerpresidendi abi M. Skujenieks, saadik Tallinnas Liepiņš, kindr. Kalniņš, Eesti - Lāti ūhingu esimees prof. Piip, Lāti-Eesti ūhingu esimees vann. adv. M. Antons.

rējās sabiedrotās valstīs. Ar valdību atbalstu un sabiedrības atsaucību atsevišķas valsts neatkarības svētku noskaņa valdīs ne tikai pašu mājās, bet arī kaimiņos — sabiedroto zemēs. Tas nebūs vairs vienkāršs oficiāls draudzības apliecinājums, bet ikkatrā sabiedroto valstu pilsonī strāvos svētku jūsma un kopēju likteņu un mērķu apzinātība. Tam ir liela audzinošā nozīme, tas dod jaunus impulsus sāktam kopējam tuvināšanās darbam.

kides. Valitsuste toetuse ja seltskonna vastutulekuga valitseb ūhe riigi iseseisvuse pāeva pidulikkus mitte ainult oma kodus, vaid ka naabrite pool, liitriikides. See pole enam ametlik sõpruse avaldus, vaid vaimustus ja teadlik ūhise saatuse ja eesmärkide tunne valitseb iga liitriigi kodaniku südames. Sel asjaolul on suur kasvatuslik tāhtsus, see annab uusi impulsse alatud ūhisele lähendamistööle.

Latvijas 16. g. neatkarības svētki Tallinnā.

18. novembrī uz Latvijas neatkarības svētku svinībām Tallinnā no Latvijas ieradās plaša delegācija ar ministru prezidenta biedri M. Skujenieku priekšgalā. Delegācijas sastāvā bez valdības pārstāvjiem — Latvijas - Igaunijas biedrības, Rīgas pilsētas un lielāko saimniecisko organizāciju pārstāvji. Tallinnas stacija un pilsēta bija greznota Latvijas un Igaunijas karogiem. Delegāciju sagaidīja Igaunijas valdības, Tallinnas pilsētas, Igaunijas - Latvijab biedrības valde un citi redzami igauņu galvas pilsētas sabiedrības locekļi. Vispirms delegācija apmeklēja igauņu karā kritušo pieminekli, kur ministru prezidenta biedrs M. Skujenieks nolika vainagu. Pēc tam notika dažas draudzības vizītes. Plkst. 12 bija Latvijas - Igaunijas un Igaunijas - Latvijas biedrību kopēja sēde, kurā pārrunāja jautājumus kā sekmiņāk turpināt abu tautu tuvināšanas darbu. Pieņēma rezolūciju par preses kopdarbību, valodu un skolu jautājumos, par saimniecisko sadarbību u. c. Sēdē nolasīja arī vairākus interesantus referātus. Plkst. 13. Tallinnas Latviešu biedrībā notika svētku akts, kuru rīkoja Tallinnas Latviešu biedrība. Plkst. 16. sūtnis Liepinš rīkoja tēju sūtniecībā, kurā piedalījās arī diplomātiskais korpus, igauņu sabiedrības, preses un mākslas reprezentanti. Plkst. 18. notika svinīgs akts «Estonia» koncertzālē, kas bija pārpildīta. Ieradies arī valsts vecākais K. Pāts, ģen. J. Laidoners, valsts vecākā vietnieks K. Eenpalu u. c. Zāle bija dekorēta lauru kokiem, abu valstu ģērboņiem un karogiem. Runāja Igaunijas valsts vecākā vietnieks K. Eenpalu, Latvijas ministru prezidenta biedrs M. Skujenieks, Igaunijas - Latvijas biedrības priekšnieks prof. Piips un Latvijas - Igaunijas biedrības priekšnieks zv. adv. Antons. Koncerta daļā uzstājās latvij un igauņu mākslinieki.

Sekojošā svētku diņejā abu tautu pārstāvji dzīvi risināja domu par kopējiem sadarbības ceļiem. Radās daudz ierosinājumu un jaunu domu. Igaunu sabiedrības atsaucība deva drošu cerību, ka mums ziemeļos ir labs un uzticams kaimiņš, kas būs ar mums baltās un nebaltās dienās.

Latvia 16. a. iseseisvuse aastapäev. Tallinnas.

18. novembril saabus Latviast Tallinna delegatsioon ministerpresidendi abi M. Skujeniek'iga eesotsas, et pühitseda Latvia iseseisvuse 16. aastapäeva. Delegatsiooni koosseisus pääle valitsuse esindajate olid Läti-Eesti ühingu, Riia linna ja suumemate majandusorganisatsioonide esindajad. Tallinna jaam ja linn olid Latvia ja Eesti lippudega ehitud. Delegatsiooni vastuvõtma olid tulnud Eesti valitsuse, Tallinna linna, Eesti - Läti ühingu juhatus ning teised Eesti pealinna seltskonna silmapaistvamad esindajad. Esiteks külastas delegatsioon Eesti vabadussõjas langenute ausammast, kus ministerpresidendi abi M. Skujenieks asetas pärja. Pääle sedz, toimusid mõningad sõpruskülaskäigud. Kell 12 korraldati Läti - Eesti ja Eesti - Läti ühingute ühine koosolek, kus kõneldi küsimusist, kuidas edukamalt jätkata mõlema rahva lähendamistööd. Võeti vastu resolutsioonid ajakirjanduse koostööst, keele- ja kooliküsimusist, majanduslikust koostööst j. t. Istungil karti ette ka mitu huvitavat referaati. Kell 13 oli Tallinna Läti seltsi pidulik aktus, mille korraldas Tallinna Läti selts. Kell 16 korraldas saadik Liepinš saatkonnas päälelõuna tee, millest võttis osa ka diplomaatlik korpus, Eesti seltskonna, ajakirjanduse ja kunsti esindajad. Kell 18 peeti pidulik aktus „Estonia“ kontsertsaalis, mis oli rahvast täis. Ilmusid riigivanem K. Pāts, kindral J. Laidoner, riigivanema asetäitja K. Eenpalu j. t. Saal oli dekoreeritud loorberi puudega, mõlema riigi vappidega ja lippudega. Kõnelesid riigivanema asetäitja K. Eenpalu, Latvia ministerpresidendi abi M. Skujenieks, Eesti - Läti ühingu esimees prof. Piip ja Läti-Eesti ühingu esimees vann. adv. Anton. Kontsertosas esinesid läti ja eesti kunstnikud.

Järgneva pidusöögi ajal rääkisid mõlema rahva esindajad ühiste koostöö võimaluste üle. Oli palju uusi algatusi ja avaldati uusi mõtteid. Eesti seltskonna vastutulek andis julget lootust, et põhjapool on meil hää ja ustav naaber, kes on meiega hääl ja halvail päevil.

Lietuvas neatkarības svētki Rīgā š. g. 16. februārī.

Svētku svinībās Rīgā no Lietuvas ierādīsies speciāla delegācija ar Lietuvas iekšlietu ministri plkv. Rusteiku priekšgalā. Plkst. 20 notiks Lielā Ģildē Latvju - Lietuvju vienības rīkotais svinīgais akts, kur runās Latvijas ministru prezidents Dr. K. Ulmanis, Lietuvas iekšlietu ministrs plkv. Rusteika, Lietuvas sūtnis Vileišis, Latvju-Lietuvju vienības priekšnieks inž. Rīteris. Mākslinieciskā daļā lietuvju un latvju mākslinieki. Akts būs pieslēgts radiofonam. Arī radiofona dienas programma būs veltīta Lietuvas vēsturei, literatūrai un mākslai.

Igaunijas neatkarības svētki Rīgā š. g. 24. februārī.

Uz Igaunijas neatkarības svētku svinībām Rīgā no Igaunijas sagaidāma plaša Igaunijas valdības, Igaunijas - Latvijas biedrības un igauņu sabiedrības pārstāvju delegācija. Plkst. 20 svinīgs akts Melngalvju zālē. Runās Latvijas un Igaunijas valdību un biedrību pārstāvji. Koncerta daļā uzstāsies igauņu un latvju mākslinieki, arī igauņu studentu koris — Tartu üliõpilassegakoor». Akts būs pieslēgts radiofonam. Arī radiofona dienas programma veltīta Igaunijai.

Lai gaišo svētku brīžu atmiņas un gūtā draudzība vieno un dara mūs stiprus nebalto brīžos!

Leedu iseseisvuse aastapäev Riias k. a. 16. veebruaril.

Pidustusile saabub Leedust Riiga eriline delegatsioon Leedu siseministri kol. Rusteika'ga eesotsas. Kell 20 peetakse Suures Gildis Lātlaste - leedulaste ūingu korraldatud pidulik aktus, kus esineb kōnega Latvia ministerpresident Dr. K. Ulmanis, Leedu siseminister kol. Rusteika, Leedu saadik Vileišis, Lātlaste - leedulaste ūingu esimees ins. Rīteris. Kunstiosas — leedu ja lāti kunstnikud. Aktus on ūhendatud ringhāālinguga. Ka raadio saatekava on pāeval pūhendatud Leedu ajaloole, kirjandusele ja kunstile.

Eesti iseseisvuse aastapäeva pidustused Riias k. a. 24. veebruaril.

Eesti iseseisvuse aastapäeva pidustusile oodetakse Riiga suurt Eesti valitsuse, Eesti - Lāti ūingu ja Eesti seltskonna esindajate delegatsiooni. Kell 20 on pidulik aktus Mustapeade saalis. Kōnelevad Latvia ja Eesti valitsuste ja ūingute esindajad. Kontsertosas esinevad eesti ja lāti kunstnikud ning Eestist ka — Tartu üliõpilassegakoor. Aktus on ūhendatud ringhāālinguga, mille saatekava 24. veebruaril on pūhendatud Eestile.

Neil heledail rōōmu silmapilkudel kinnitatud sõprus ja ilusad mālestused ūhendāgu meid, ja andku meile jōudu raskeil pāevil!

CHRONIKA

Igaunijas tieslietu ministris Millers Rīgā.

No 7.—9. februārim Rīgu apciemoja Igaunijas tieslietu ministris Millers ar kundzi. Stacijā viesi sagaidīja Latvijas tieslietu ministris Apsītis un ārlietu un tieslietu ministriju pārstāvji. Pirmās dienas priekšpusdienā Igaunijas tieslietu ministris apmeklēja valsts prezidentu A. Kviesi, ministru prezidentu un ārlietu mi-

Eesti kohtuminister Müller Riias.

7.—9. veebruarinī kūlastas Riiga Eesti kohtuminister Müller abikaasaga. Jaamas olid kūlalist vastuvōtmas Latvia kohtuminister Apsītis ja vālis- ja kohtuministeriumi esindajad. Esimesel pāeval enne lōunat Eesti kohtuminister tegi visiidi Latvia riigipresidendile A. Kviesisele, pea- ja vālisministrile K. Ulmanile ja koh-

nistri Dr. K. Ulmani un tieslietu min. Apsiti. Vakarā viesis noskatījās Latvijas Nacionālās operas izrādē.

Otrā dienā Igaunijas tieslietu ministris iepazīnās ar Latvijas centrālcietumu un viņam bija apspriede ar Latvijas tieslietu ministri Apsiti. Plkst. 12,45 sanāca senāta svinīga sēde viesiem par godu, un vakarā notika tieslietu resora darbinieku koncerts-balle, kurā ieradās arī valsts prezidents A. Kviesis, ministru prezidents K. Ulmanis, Igaunijas tieslietu ministris Millers, Latvijas tieslietu ministris Apsitis, citi valdības locekļi un sabiedriski darbinieki.

Sestdien, 9. februārī Igaunijas sūtniecība sarīkoja viesiem par godu brokastis. Viesis iepazīnās arī ar Rīgas apkārtni.

Sarunā ar žurnālistiem ministris Millers izteicās starp citu, ka viņš apciemojot Rīgu pirmo reizi ir esot ļoti priecīgs, ka varot iepazīties ar Latvijū. «Igaunijai un Latvijai kā kaimiņvalstīm ir daudz kopēja darba», teica ministris. «Vienoti jādabojas kā likumdošanas darbā, tā saimnieciskās dzīves uzlabošanā. Tagad ir pienācis laiks atrisināt šos jautājumus un nodibināt tuvākas attiecības starp Latvijas un Igaunijas valstu oficiālām iestādēm».

9. februāra vakarā viesis aizbrauca uz Tallinnu.

Igaņu studentu koris Rīgā.

Š. g. 23. februārī Rīgu apciemots Tartu studentu jaukts koris, kas ir vienīgais pie Tartu augstskolas pastāvošais studentu jaukts koris. Tas dibināts 1920. gadā, tā kā nākamā rudenī varēs atskatīties uz 15 gadu darbību. Korā līdzšinējie diriģenti ir bijuši pazīstami igauņu komponisti prof. Juhans Aaviks, Leonhards Neumans un Alfreds Karafins.

Kori patlaban vada augstskolas mūzikas skolotājs komponists Enns Vōrk s. Kori pašreizējā momentā ir 90 dziedātāji.

Tartu studentu jauktais koris dibināšanas laikā bija maza, nenoīmīga organizācija, bet šais pastāvēšanas gados nenogurstoši darbā ir izaudzis par spēcīgu un dzīvesspējīgu kori, jo tagad tas ir viens no Tartu lielākajiem un iecienītākajiem koriem.

tuministrile H. Apsitile. Ūhtul külaline viibis etendusel Latvia Rahvusoooperis.

Teisel päeval tutvunes Eesti kohtuminister Lāti keskvanglaga ja temal oli nõupidamine Latvia kohtuministri Apsitiga. Kell 12,45 tuli kokku senati pidulik koosolek külalise auks, ning ōhtul kohtuministeeriumi ametnike kontsertball, millest võtsid osa ka riigipresident A. Kviesis, ministerpesident K. Ulmanis, Eesti kohtuminister Müller, Latvia kohtuminister Apsitis ning teised Latvia valitsuse liikmed ja seltskonna tegelased.

Laupäeval 9. veebruaril andis Eesti saatkond eine külaliste auks. Tutvunedi ka Riia ümbrusega.

Vestluses ajakirjanikega minister Müller seletas muuseas, et ta külastab esmakordselt Riia linna ja on väga rõõmus selle üle, et võib tutvuda Latviaga. „Eestil ja Latvial kui naaberriikidel on palju ühist tööd“, ütles minister. „Koos töötada tuleb seadusandlikus töös ja majanduselu arendamises. Nüüd on tulnud juhused, et arutada neid küsimusi ja luua lähemaid sidemeid Latvia ja Eesti valitsuste amettasutuste vahel.“

9. veebruaril ōhtul külaline lahkus Riist.

Eesti üliõpilaskoor Riias.

23. veebruaril k. a. Riist külastab Tartu üliõpilassegakoor, mis on ainus Tartu ülikooli juures töötav segakoor. Ta on asutatud 1920. aastal, nii et käesoleva aasta sügisel võib tagasivaadata 15. aastasele tegevusele.

Koori juhatajateks on olnud tuntud Eesti muusikamehed prof. Juhan Aavik, Leonhard Neuman ja Alfred Karafin.

Praegu juhatab koori ülikooli muusikaõpetaja helilooja Enn Vōrk. Kooris on praegusel momendil 90 lauljat.

Tartu üliõpilassegakoor, olles asutamise ajal väike tähtsuseta organisatsioon, on aastate jooksul püsinud tööga tugevaks ja elujõuliseks kooriks arenenud ning on praegu Tartu suuremaid ja tuntumaid segakoore.

Tartu studentu jauktais koris savā darbības laikā ir uzstājis ar daudziem koncertiem dzimtenē un ārzemēs, koncertēdams 2 reizes arī Rīgā: 1924. un 1929. gadā, tā būdams viens no pirmajiem pionieriem Latvijas un Igaunijas akadēmiskās jaunatnes, bet it īpaši abu valstu studējošo dziedotņu tuvināšanā.

Apciemojams sabiedrotās valsts galvas pilsētu trešo reizi š. g. 23. februārī, koris iepazīstinās savā 38. koncertā latviešu klausītājus ar igauņu skaņu mākslas sasniegumiem un padziļinās draudzības saites ar Latvijas dziedātājiem.

Baltijas savienība viņpus Atlantijas okeāna.

Amerikā dzīvojošie bijušie Lietuvas leģionāri noturējuši Nujorkā kongresu, kurā nolemts griezties pie Amerikā dzīvojošiem latviešiem un igauņiem — kara veterāniem un apvienoties kopējā organizācijā. Ja tas tiks realizēts, tad Amerikā nodibinātos Baltijas militārā savienība miniatūrā. Bet triju tautu draudzība bijusi redzama jau šinī kongresā. Kā viesi piedalījušies Latvijas un Igaunijas vicekonsuli un vairāki latviešu un igauņu darbinieki. Latvju daiņas skandinājusi dziedātāja Kalniņa, komponista Alfr. Kalniņa meita.

Nodibināta Baltijas valstu arhitektu savienība.

Latvijas arhitektu biedrības izstādes atklāšanas dienā noturētā apspriedē Baltijas triju valstu — Latvijas, Igaunijas un Lietuvas arhitektu pārstāvji parakstīja principiālu vienošanās platformu par savienības dibināšanas vēlamību. Tagad saņemti atsevišķo valstu organizāciju ratificējumi un izvēlēta rīcības komiteja, kura virzīs organizācijas darbus tālāk. Rīcības komitejā ietilpst: no Latvijas — E. Stālbergs, Igaunijas — K. Boelaus, Lietuvas — M. Sangailis. Savienībai paredzama liela loma mūsu zemju celtniecības izkopšanā.

Baltijas kooperātoru konference.

Neilgi atpakaļ Rīgā viesojās Lietuvas kooperātoru padomes priekšsēdētājs V. Kvieska. Viņa apmeklējuma nolūks bija

Tartu üliõpilassegakoor on oma tegevuse jooksul esinenud paljude kontsertidega kodu- ja välismaal, esinedes ka kaks korda Riias, nimelt 1924. ja 1929. aastal, olles nii esimesi pioneere Läti ning Eesti üliõpilasnoorsoo, eriti aga mõlema riigi üliõpilaslauljate lähendamisel.

Küllastades kolmandat korda liitriigi pealinna k. a., 23. veebruaril tahab koor oma 38. kontserdil tutvustada Läti publikumi Eesti heliloominguga ja süvendada süprussidemeid Läti lauljasperega.

Balti liit säälpool Atlandi ookeani.

Ameerikas elutsevad Leedu endised leģionäärid pidasid New-York'is kongressi, kus otsustati ettepanna Ameerikas elutsevaile lätlastest ja eestlastest sõjaveteraanidele ühineda ühisesse organisatsiooni. Kui seda realiseeritakse, siis kutsutakse Ameerikas ellu Balti sõjaväeline liit miniatuuris. Kuid kolme rahva sõprust võis näha juba peetud kongressil. Külalistena võtsid osa Latvia ja Eesti abikonsulid ja mitu läti ja eesti tegelast. Läti rahvalaule kandis ette lauljanna Kalnin, helilooja Alfr. Kalnin'i tütar.

Asutati Balti riikide arhitektide liit.

Latvia arhitektide näituse avamispäeval peetud nõupidamisel kirjutasi alla kolme Balti riigi — Latvia, Eesti ja Leedu arhitektide esindajad põhimõttelisele ühinemise platvormile, et on soovitatav asutada liitu.

Hiljuti on saabunud üksikute riikide organisatsioonide ratifikatsioonid ning on valitud korraldav toimkond, mis jätkab organiseerimise tööd. Korraldava toimkonna liikmed on: Latviast — E. Stalberg, Eestist — K. Boelaus, Leedust — M. Sangailis. Loodetavasti mängib arhitektide liit suurt osa meie maade ehituskunsti arendamises.

Balti ühistegelaste konverents.

Hiljuti külastas Riia Leedu ühistegelise nõukogu esimees V. Kvieska. Tema külastäigu otstarve oli selgitada ühes

noskaidrot kopīgi ar Latvijas centrālo kooperātīvo organizāciju vadītājiem Baltijas valstu kooperātīvu pārstāvju nākamās sanāksmes laiku un dienas kārtību. Konferenci paredzēts sasaukt Klaipēdā, 1935. g. jūlijā.

Baltijas valstu antante stiprina arī Somiju.

Somijas ārlietu ministrijas preses šefs Kantakari nesen Tallinnā uzstājās ar runu par Baltijas valstu un Somijas attiecībām. Baltijas valstu savienība un latvju-igauņu alianse esot sasniegumi, kurus arī Somija priecīgi apsveicot. Netiešā kārtā šie faktori stiprinot arī Somijas valsts pozīciju, un katrs Somijas panākums arī varot nākt viņas dienvidu kaimiņiem tikai par labu.

Tirdzniecisko sakaru paplašināšana ar Igauniju.

Latvijas finansu ministrija, sazinā ar ārlietu ministriju, noskaidro iespējas Latvijas - Igaunijas tirdzniecisko sakaru paplašināšanai. Kā zināms, pie 1928. gada līguma pastāv divi papildu protokoli, kas nosaka, kādiem ražojumiem viena un otra valsts piešķir preferenciālās muitas likmes. Minēto preču saraksti praksē izrādījušies par šauriem un tagad ierosināts šos sarakstus paplašināt. Ar kādām preču grupām, par to vēl apspriežas.

Meklē ceļus, kas vienotu Baltijas valstis.

Biedrība «Baltijas Unija» decembra vidū sarīkoja referātu vakaru. Lietuvas Universitātes profesors K. Pakšta nolāsīja referātu par starptautiskās valodas jautājumu, norādot, ka starptautiskai valodai jāizpilda 5. noteikumi: tā nedrīkst būt kādas minoritātes valoda, tā nevar būt kāda liela, tiešā kaimiņa valoda, starptautiskai valodai vajaga būt valodnieciskiem sakariem ar visu pasauli, jāņem vērā arī viņas kultūrālās vērtības, vieglums un skaistums, viņai nepieciešams zināms prestižs vairāku valstu intelligencē. Atziņa, ka latvieši un igauņi spēruši vēl vienu lielu soli uz priekšu, padarot angļu valodu par pirmo svešvalodu savās vidusskolās. Lietuvā vēl tāda reforma nav izvesta.

Latvia ühistegeliste keskasutistega Balti riikide ühistegelaste esindajate järgmise nõupidamise aega ja päevakorda. Otsustati konverentsi kokkukutsuda Klaipėdas juulikuul 1935. aastal.

Balti riikide antante kindlustab ka Soomet.

Soome välisministeeriumi pressiosakonna juhataja Rantakari pidas Tallinnas kõne Balti riikide ja Soome vahekordadest. Balti riikide liit ja Latvia-Eesti alianss olla saavutised, milliseid rõõmuga tervitavat Soomegi. Need faktorid kindlustavad ka Soome riigi positsioone ning iga Soome saavutus võivat hääd tuua ka tema lõunanaabritele.

Kaubandussuhete laiendamine Eestiga.

Latvia rahaministeerium, koostöös välisministeeriumiga, selgitab võimalusi Latvia - Eesti kaubandussuhete laiendamiseks. Nagu teada, 1928. aastal sõlmitud lepingu juures on kaks mappotokolli, mis määravad, milliste kaupadele üks ja teine riik annab preferentsiaalseid tolltarife. Mainitud kaupade nimekirjad on esitanud kitsaiks ning hiljuti on algatatud nende nimekirjade täiendamist. Milliseid kaubaliike suurelisatakse, selle üle praegu veel räägitakse.

Otsitakse teid, mis ühendaksid Balti riike.

Ühing „Balti Union“ korraldas 1. a. detsembris referaatide õhtu. Leedu Ülikooli professor K. Pakšta kandis ette referaadi rahvusvahelise keele küsimuse üle, toonitades, et rahvusvaheline keel peab rahuldama 5 nõuet: ta ei tohi olla mõne vähemusrahvuse keel, ta ei või olla ühe suure läheda naabri keel, rahvusvahelisel keelel peavad olema keelelised suhted kogu maailmaga, peab tähelepanema ka tema kultuurväärtusi ning kui kaunis ja kerge õppimiseks ta on, tal peal olema ka teatav prestiž mitme rahva intelligentsis. Tunnistati, et lätlased ja eestlased on saanud veel ühe suure sammu edasi, määrates ingliskeele esimeseks võõrkeeleks oma keskkoolides. Leedus selline reform ei ole veel teostatud.

Latvijas Universitātes rektors Dr. J. Auškaps nolasīja referātu par iespējamo sadarbību Baltijas valstīs augstākās izglītības un zinātnes laukā. Referents atzina, ka nepieciešama labi saskaņota un plānveidīga Baltijas augstskolu sadarbība. Sadarbība dotu svētīgus rezultātus, ja paceltu pamata apmācību vajadzīgā līmenī ikvienā no Baltijas valstu augstskolām, bet augstāko speciālizāciju sadalītu starp atsevišķām valstīm. Tur, kur koncentrētos speciālizācija kaut kādā nozarē, varētu izveidot ļoti pilnīgu pētīšanas iekārtu, pieejamu pārējo valstu zinātniekiem un studentiem.

Lielāki zinātniskās literatūras izdevumi un dārgi žurnāli iegādājami ne katrai augstskolai, bet to iegādāšana sadalāma tā, lai visu triju valstu augstskolās kopā būtu atrodamā visa nopietnā zinātniskā literatūra. Ieteica studentu apmaiņu un mācības spēku viesošanos, ne tikai ar atsevišķām lekcijām, bet uz veseliem semestriem vai mācības gadu. Zinātniskie darbi, kurus iespīez Vakareuropas valodās, izdodami kopējā akadēmiskā izdevumā «Acta academica Baltica», no kurām tie pasaules literatūrā ieietu kā mūsu darbi.

Igaunijas - Latvijas - Lietuvas preses antantes 3. konference

sanāca Kaunā š. g. 28. janvārī. Pieņēma vairākas rezolūcijas, kā: 1) Konference konstatē, ka preses kopdarbība, pēc Baltijas valstu politiskā līguma noslēgšanas, ir vēl vairāk nepieciešama, nekā agrāk, un Baltijas preses antante ir viens no Baltijas politiskās antantes stiprināšanas faktoriem, tādēļ nepieciešama pastāvīga Lietuvas - Latvijas - Igaunijas preses kopdarbība. 2) Atzīst par sevišķi svarīgu uzdevumu radīt un stiprināt sabiedrībā domu par visu antantes dalībnieču valstu ciešākās kopdarbības nepieciešamību. Tālāk rezolūcijas, kurās ieteic telegrāfa agentūrām un dienas laikrakstiem sniegt plašāku informāciju par Baltijas valstīm; reizi gadā izdot kopēju literatūras almanachu visās trijās valodās. Beigās izteica vēlēšanos, lai nākošā konference sanāktu jau šogad Rīgā.

Latvia Ülikooli rektor Dr. J. Auškap kandis ette referaadi võimaliku koostöö kohta Balti riikide kõrgema hariduse ja teaduse alal. Referent jõudis veendumeni, et hästi kooskõlastatud ja plaanikindel Balti ülikoolide koostöö on hädatarvilik. Koostöö annaks suuri tulemusi ning tõstaks põhiõppetööd tarvilisele tasemele igasühes Balti riikide ülikoolis, kuid kõrgemat erialade õppimist peaks jaotama üksikute riikide vahel. Sääal, kus oleks kontsentreeritud spetsialiseerimine mõningal alal, võiks korraldada täielikku uurimise sisseseade, mis oleks ühine kõige kolme riigi teadlastele ja üliõpilastele.

Suuremaid kirjanduslikke töid ja kalleid ajakirju peaks ostma mitte igaüks ülikool, vaid jaotama seda omavahel nii, et kõige kolme riigi ülikoolides kokku oleks koğu tarvilik teaduslik kirjandus. Soovitas üliõpilaste vahetust ja õppejõudude külas-käike, mitte ainult üksikute loengutega, vaid semestrite kaupa. Teaduslikke töid, mida trükitakse Euroopa keeltes, peaks väljaandma ühise ajakirjana „Acta academica Baltica“, millega nad läheksid maa-ilmakirjandusse meie töödena.

Eesti- Latvia - Leedu pressi - antante 3. konverents

tuli kokku Kaunases 28. jaanuaril k. a. Võeti vastu mitu resolutsiooni, nagu: 1) Konverents konstateerib, et ajakirjanduse koostöö pärast poliitilise lepingu sõlmimist on veel rohkem tarvilik kui varem ning Balti pressiantante on üks Balti poliitilise antante kindlustajaist, sellepärast on hädatarvilik alaline Leedu-Latvia-Eesti pressi koostöö. 2) Tunnistati eriti tähtsaks ülesandeks luua ning kindlustada seltskonnas mõtet kõikide antante liikmete tihedama koostöö vajadusest. Edasi võeti vastu resolutsioone, mis soovitavad telegrafiagentuuridele ja ajalehtedele anda laiemat informatsiooni Balti riikide kohta ning väljaanda kirjanduse almanakki kolmes keeles. Avaldati soov, et järgmine konverents tuleks kokku tänavu Riias.

Igaunu grāmatas 400 gadu jubileja.

Sakarā ar igauņu grāmatas 400 gadu jubileju, jo pirmā grāmata iznāca 1535. gadā Vitenbergā, Igaunijas valsts statistiskais birojs sniedz interesantus skaitļus par igauņu grāmatu.

Šie dati rāda, ka pirms Igaunijas patstāvības nodibināšanās, t. i. līdz 1917. gadam izdotas 15.500 grāmatas, katra zem sava virsraksta. Igaunijas patstāvības laikā šis skaits dubultojies un tagad saņiedz jau 31.000 sējumu. Grāmatu caurmēra lielums svārstās no 6—12 drukas loksneš. Pēc lappušu skaita spriežot, vismazākie ir teoloģijas sacerējumi (99 lapp.), bet lielākie — filoloģijas darbi (188 lapp.). Mācības grāmatas sastāda 10,2% no kopskaita.

Interesanti atzīmēt, ka gada pēdējos 4 mēnešos iznāk apm. tikpat daudz grāmatu, kā pirmajos 8 mēnešos, un par visražīgāko izrādās decembra mēnesis. Tulkojumu procents ir 15,1. Svešvalodās iznākušas pēdējo 5 gadu laikā 410 grāmatas un 429 brošūras. Cik grāmatas iznākušas igauņu valodā ārpus Igaunijas, par to trūkst noteiktu datu, bet visvairāk, ap 70%, Krievijā.

Latvijas konsulārās pārstāvniecības Igaunijā.

Pie Latvijas sūtniecības Tallinnā nodibināts ģenerālkonsulāts, ar kuŗu sarakstīšanās valodas ir: latviešu, igauņu, angļu, vācu, krievu un spāņu. Adrese: Consulat Général de Lettonie, Tõnismägi 10, Tallinn, Estonie. Ģenerālkonsulāta kantoris — Valli tãn 10, tel. 45318. Jaunatvērtā Latvijas goda konsulāta Pärnavā adrese ir: Consulat de Lettonie, Pühavaimu 8, Pärnu, Estonie. Tēlegrammu adrese: Alex šmidt, Pärnu. Tel. 93. Sarakstīšanās valodas — latviešu, igauņu, angļu, franču un vācu.

Eesti raamatu 400 aasta juubel.

Eesti raamat pūhitseb tãnavu 400 aasta juubelit, sest esimene raamat eesti keeles trūkiti 1535. aastal Vütenbergis. Eesti riigi statistikabüroo avaldab sel juhul huvitavad andmed eesti raamatu kohta. Need andmed nãitavad, et enne Eesti Vabariigi asutamist, s. o. 1917. aastani, on vãljaantud 15.5000 raamatut, igauks oma pealkirjaga. Eesti iseseisvuse ajal on see arv kasvanud kahekordseks ning praegu ta on juba 31.000 koidet. Raamatute keskmine suurus koidgub 6—12 trūkipoogna ũmber. Lehekũlgede arvu poolest on koidgevãiksemad usuteaduslised teosed (99 lehekũlge), kuid suuremad — keeleteaduslised tōõd (188 lehekũlge). Őppe-raamatuid on 10,2 prots. raamatute kogu-arvust.

Huvitav mårkida, et aasta viimase 4 kuu jooksul ilmub umbes nii sama palju raamatuid kui esimese 8 kuu jooksul, ning koidge viljakam on detsembrikuu. Tõlgete protsent on 15,1. Vōõrkeeltes on ilmunud viimase 5 aasta jooksul 410 raamatut ja 429 brošũuri. Kui palju raamatuid on eesti keeles vãljaantud vãljaspool Eestit, selle kohta puuduvad andmed, kuid on teada, et koidge rohkem, umbes 70 prots., ilmub Venemaal.

Latvia konsulaaresindused Eestis.

Latvia saatkonna juures Tallinnas on asutatud ka peakonsulaat, millega kirjavahetuse keeled on — lãti, eesti, inglise, saksa, vene ja hispaania. Aadress: Consulat Gẽneral de Lettonie, Tõnismãgi 10. Tallinn, Estonie. Peakonsulaadi kontor — Valli tãn. 10, tel. 45318. Vastavatud Latvia aukonsulaadi aadress Pärnus on: Consulat de Lettonie Pühavaimu 8, Pärnu, Estonie. Tēlegrammide aadress: Alex. šmidt, Pärnu, tel. 93. Kirjavahetuskeeled — lãti, eesti, inglise, prantsuse ja saksa.

Izdeveja: Latvijas-Igaunijas biedriba, priekšnieks un mēnešraksta atbildīgais redaktors, zvēr. adv. **M. Antons.**

Spiest. A.-S. «Rota» Rīgā, Kr. Barona ielā 14, ieeja no Elizabetes ielas.

LATVIJAS - IGAUNIJAS BIEDRĪBAS MĒNEŠRAKSTS

P I E P R A S Ā M S:

Latvijā: „Letas” kioskos, stacijās:
Rīga I., Rīga galvenā, Valkā, Valmierā,
Cēsis, Liepājā, Jelgavā, Aucē, Alūksnē

Kioskos Rīgā: Brīvības bulvārī, pretīm
Brīvības ielai, pretīm galvenam pastam,
pretīm Brīvības ielai, Basteja laukumā un
citos lielākos kioskos

Valtera un Rapas grāmatnīcā, Teātra ielā 11
„Kaŗa Invalids” grāmatveikalā, Brīvības ielā 2
Viduss. Skolot. Kooperat., Tērbatas ielā 15-17
J. Rozes grāmatu veikalā, Kr. Barona ielā 5

Bez tam Fr. Lasmaņa sēklu tirgotavā, Brīvības
bulvārī 1, dabūjami mēnešraksta komplekti
kā arī atveišķas burtnīcas

Igaunijā: kioskos, stacijās: Tallinnā, Tartū, Valgā, Narvā, Viljandē
Tallinnā: „Pressa,” Rataskaevu 5. ● Tartū: „Pressa” Rūūtlī 11.
Narvā: „Pressa,” Hermani 11. ● Viljandē: „Pressa,” Tartu 3

LÄTI - EESTI ÜHINGU KUUKIRI

saadaval:

Lätis: „Leta“ kioskites, jaamades — Riga I, Riga peajaam, Valka, Valmiera, Cesis, Liepaja, Jelgava, Aluksne

Kioskites Riias: Brivibas puiesteel, Brivibas tänava vastu, peapostkontori vastu, Bastei platsil ja teistes kioskites

Valters ja Rapa raamatukaupluses, Teatri t. 11 „Kara Invalids“ raamatukaupluses, Brivibas tän. 2. Keskkooliõpetajate kooperatiivis, Terbatas tän.15-17. J.Roze raamatukaupluses, Kr. Barona tän. 5

Pääle selle Fr. Lasmani seemnekaupluses, Brivibas puiesteel 1, on saadaval Kuukirja komplektid ning üksikud numbrid

Eestis: kioskites, jaamades — Tallinnas, Tartus, Valgas, Narvas, Viljandis
Tallinnas: „Pressa,“ Rataskaevu 5. Tartus: „Pressa,“ Rüütli 11. Narva: „Pressa,“ Hermani 11. Viljandi: „Pressa,“ Tartu 3

Latvijas-Igaunijas Biedrības

MĒNEŠRAKSTS

O. Nonāca vadība

LĀTI-EESTI ÜHINGU KUUKIRI

№ 2

Kokneses pilsdrupas — Koknese lossivaremed

1935

29. jūnijs

III gads

LATVIJAS-IGAUNIJAS BIEDRIBAS IZDEVUMS

Saturs:

1. No redakcijas.
2. Edvarts Virza. Karogs
3. Villem Ridala. Elējija.
4. Elina Zālite. Agrā pavasari.
5. Jānis Žigurs. Rūpju mātei.
6. Edvarts Virza. Vectēva nāve.
7. Friedebert Tuglas. Līdumnieks.
8. M. Raud. Igaunu grāmatas 400 gadi.
9. L. Jēruma-Lietīņa. Latviešu un igauņu kultūrālā sadarbība.
10. H. Kompus. Ziemeļu skaistules.
11. Cand. jur. M. Sams. Skaistā Latvija aicina.
12. 15. maija un 12. marta sasniegumi.
13. Chronika.

Sisu:

1. Toimetuselt.
2. Edvart Virsa. Lipp.
3. Villem Ridala. Eleegia.
4. Elina Salite. Vara kevadel.
5. Jaan Schigur. Emale.
6. Edvart Virsa. Vanaisa surm.
7. Friedebert Tuglas. Asuja.
8. M. Raud. Nelisada aastat raamatu tähistel.
9. L. Jeruma-Lietina. Lāti ja Eesti kultuurilime koostöö.
10. H. Kompus. Põhjamaa pärlid.
11. Cand. iur. M. Sams. Kaunis Latvia kutsub.
12. 15. mai ja 12. märtsi saavutusi.
13. Kroonika.

LATVIJAS-IGAUNIJAS BIEDRĪBAS MĒNEŠRAKSTS LĀTI-EESTI ÜHINGU KUUKIRI

Nr. 2

29. jūnijā

3. gads

Latvijas-Igaunijas biedrības mēnešraksts iznāk četras reizes gadā. Mēnešraksta gada abonements Latvijā, Igaunijā un Lietuvā Ls 2,—, citās zemēs Ls 3,—. Atsevišķa burtnīca maksā Ls 0,50. Redakcijas adrese: Rīgā, Marijas ielā 35 dz. 6. Telef. 28960 vai Bulduri 678. Izdevniecības, ekspedīcijas, pasūtījumu un naudas pārveidumu adrese: Latvijas-Igaunijas b-bas mantzinim Fr. Lasmaņa kģam, Rīgā, Brīvības bulvārī 1; Fr. Lasmaņa telef. 20551. Latvijas-Igaunijas biedrības adrese: Rīgā, Skolas ielā Nr. 13.

Lāti-Eesti ühingu kuukiri ilmub neli korda aas'as. Kuukirja tellimishind aastas Lātis, Eestis ja Leedus Ls 2.—, teistes maades Ls 3.—. ūksik vihk maksab Lātis Ls 0,50. Toimetuse aadress — Rīgā, Marijas ielā 35, dz. 6. Tel. 28960 ehk Bulduri 678. Vāljaandja, talituse, tellimiste ja rahasaadetiste aadress: Lāti-Eesti ühingu laekahoidjale hārra Fr. Lasman'ile, Rīgā, Brīvības bulv. (Vabaduse puistee) 1; Fr. Lasman'i telef. 20551. Lāti-Eesti ühingu aadress: Rīgā, Skolas ielā 13.

No redakcijas. Toimetuselt.

Garīgām vai mākslas vērtībām ir tā priekšrocība pret materiālām, ka viņas izmantojot un baudot visi kļūst bagātāki, bet pats šo vērtību avots nekad neizsīkst.

Latviešu Rīgas publika vēl šinī pavarī dabūja pārliecināties par neizdzēšamo garīgi apaugļojošo iespaidu, kādu atstāja Tallinnas „Estonia“ teātra ansambļa uzvestās H. Raudsepa lugas „Slaists“ izrāde uz mūsu Nacionālā teātra skatuves. Ieguvējas bez šaubām bija abas puses, jo abas juta, ka viņas ir garīgi tuvinājušās — viena saņemdama jaunus iespaidus par otras garīgo dzīvi un otra apzinādamās, ka viņa bijusi šīs tuvināšanās izjūtas iedvesēja.

Citādi tas ir materiālo vērtību laukā. Ja taisāmie noslēgt, piemēram, tādu saimniecisku līgumu, tad abas puses kalulē — kurai pusei līgums būs izdevīgāks, kurā puse un par cik no paveiktā darba iegūtu vairāk. Šāda viegli pārprotama, tīri psiholoģiska lietu uztvere ir tā, kas lielā mērā kavē saimniecisko

Vaimlistel ehk kunstivārtustel on see eesōigus materiaalse ees, et neid kasutades ja nautides saavad kōik rikkamaks kuna nende vārtuste allikas ise mitte kunagi ei saa tūhjaks.

Lātlastest publik Rīias sai sel kevadel veendumuse sellest vaimsest vārskenda-vest mōjust, mille jātjis Tallinna „Estonia“ teatri lavastatud H. Raudsepa nāidendi „Vedelvorst“ ettekanne meie Rahvusteatrī laval. Sellest sūndmusest kasu saajad olid, kahtlemata, mōlemad pooled, kuna mōlemad tundsīd, et nemad on vaimsest lāhenenud — ūks saavutades uusi mōjusīd teise vaimuelust ja teine tundes, et ta on olnud selle lāhendamise tunde toojaks.

Teisīti on see materiaalse vārtuste alal. Kui katsume, nāiteks, sōlmīda mōnda majanduslikku lepingut, siis kaaluvad mōlemad pooled — kellele see leping kujneb soodsamaks, millīne pool ja kuīpalju saavutaks tehtud tōost rohkem. Sellīne kergesti eksīv puht psūhholoogīlīne asjadest arusaamine on see, mis

materiālas dabas jautājumu kārtošanu dažādu valstu starpā.

Tamdej tuvināšanās tautu starpā sola vislabākos panākumus taisni mazākās pretošanās virzienā un tas ir — garīgā laukā, mākslas, literatūras un tamlīdzīgu vērtību apmaiņā.

Mums, vistuvākajām kaimiņu tautām, latviešiem un igauņiem, ir lielas garīgas vērtības, kurām apmainoties mēs abi kļūsim bagātāki un iekšīgi tuvāki, neriskēdami neko zaudēt katrs no sava. Ja mēs maz un pat ļoti skopi esam viens otram atvēruši pieeju pie šiem garīgo vērtību apcirkiem, tad tas ir zaudējums abām pusēm un tam ir jātop citādi.

Tanī laikā, kur mūsu lieliskā rakstnieka un nepārspētā dzejnieka Ed. Virzas godalgotais darbs „Straumēni“, šis lauku dabas mistikās un zemniecības idealizācijas monuments, piemēram, vācu valodā jau tulkots no diviem autoriem, tepat Latvijā un Berlīnē, un Vācijas lasītāju publikā ieiet pilnīgā uzvaras gājienā, — varētu jautāt, kamdej šis pats darbs vēl nav tulkots igauņu valodā. Reizē ar šo pācēlas jautājums, kā tas nāk, ka līdz šim latviešu publikai nav pieietams igauņu lielā rakstnieka Tamsaares kapitālais romāns „Tōde ja ōigus“ (Patiesība un taisnība), kurā zemnieks un lauku dzīve spēcīgi izvirzās priekšplānā, kurā simbolizējās zemnieku vareņība un pašapziņa. Tālāk, kamdej latviešu lasītājiem vēl līdz šobaltdien nav iespējams savā valodā lasīt Mait Metsanurk'a „Peo Imeras upes“ (Ūmera jōel), kur tik spilgti izpaužas igauņu tautas nacionālie centieni. Salīdzinot kaut tikai te minēto igauņu rakstnieku darbus ar līdzvērtīgiem mūsu labāko rakstnieku darbiem, kā, piemēram, Aleksandra Grīna vēsturisko romānu „Nameja Gredzens“, Jāņa Veseļa „Tiruma ļaudis“, no kuriem pirmais runā par mūsu vēsturisko, varoņības pilno senātni, bet otrs tēlo nākotni, kad mūsu jaunā paaudze ar augstskolas izglītību pārņēms savu darbību uz laukiem, kad tur katrs saimnieks būs mācīts agronoms, katra saimniece mācīta mājdarbniece, kad latviešu inženiers savas teorētiskās zināšanas pielietos lauku, samērā

suurel määral takistab majanduslikkude materiaalse iseloomuga küsimuste korraldamist mitmekesiste riikide vahel.

Sellepärast lähenemine rahvaste vahel tootab kõige suuremat edu nimelt väiksema vastoluga suunas ning see on — vaimu põllul, kunsti, kirjanduse, ja sellele sarnaste väärtuste vahetusel.

Meil, kõige lähemal naaberrahvastel, lätlastel ja eestlastel, on suured vaimsed väärtused, mida omavahel vahetades mõlemad saame rikkamaks sisemiselt, mitteriskeerides midagi kaotada oma väärtustest. Kui meie oleme senini vähe, isegi väga kokkuhoidlikult üksteisele teinud ukseid lahti nende vaimsete väärtuste salvede juure, siis see on kaotus mõlemale poolele ja see peab muutuma teiseks.

Sel ajal, kui meie suure kirjaniku ja ületamata luuletaja Ed. Virsa auhinnatud töö „Straumeni talu“, see maaelu ja looduse müstika ja põllumeeste idealisatsioon monument on näiteks saksa, keelde tõlgitud juba kahe autori poolt, Latvias ja Berliinis, ja läheb saksa lugejate keskele suure võidukäiguga, — võiksime küsida, mispärast see teos ei ole veel tõlgitud eesti keelde. Ūhes sellega tekib küsimus, kuidas see võib olla, et senini lätlastest lugejatele veel on kättesaamata suure eesti kirjaniku Tamsaare kapitaal-teos „Tōde ja ōigus“, kus põllumees ja maaelu jõuliselt tuleb esiplaanile, kus on sümboliseeritud maamehe võimsus ja enesetunne. Edasi, mispärast lätlastest lugejail ei ole veel võimalik lugeda omas keeles Mait Metsanurga „Ūmera jōel“, kus niivõrd silmapaistvalt väljenduvad eesti rahva rahvuslikud püüded. Võrreldes kas või ainult siin mainitud eesti kirjanike töid üheväärtuslike meie paremate kirjanike teostega, näiteks Aleksander Grini ajaloolise romaaniga „Namei sõrmus“, Jaan Veseli „Nurme rahvas“, milledest esimene räägib meie ajaloolisest, sangarlikust minevikust, kuid teine kujutab tulevikku, mil meie akadeemiline noorsugu viib oma tegevuse maale, mil sääli iga põllumees on õpetatud agroom ning iga perenaine on lõpetanud kodumajanduskooli, mil lāti insener kasutab oma teadmisi maaelus, kus senini kul-

vēl zemās kultūras pacelšanai — šīs idejas nostādot vienas otrām pretī mēs savstarpēji gūsim jaunu atziņu bagātības un mantosim garīgo interešu un tautas dvēseles centienu kopības apziņu.

Latvijas-Igaunijas biedrības „Mēnešraksts“, kurš ar šo numuru pāriet jaunā vadībā, paturēdams vecās tradīcijas, ievēros saimnieciskus un politiskus jautājumus, bet reizē ar to redzamu vietu ierādīs taisni abu tautu garīgo vērtību apmaiņai, esot tai ciešā pārliecībā, ka šīs vērtības mūs vislabāk tuvinās vienu otram un palīdzēs izklaidēt nevajadzīgo neuzticību vienam pret otru, un tā mūs sekmīgi vedīs uz saprašanās arī tīri praktiskās dzīves jautājumos.

Aicinājums šai ziņā sadoties rokas iet tā igauņu, kā latviešu līdzstrādniekiem, tā tiem, kuri tādi jau bijuši līdz šim, ir patlaban un kuri par tādiem vēlētos kļūt turpmāk.

tuur on veel õige madalal tasemel. — Neid ideid üks teisele näidates, meie saame rikkamaks uute tõdede poolest ning saavutame vaimsete huvide ja rahva hingeliste püüete ühtluse tunde:

Lāti-Eesti ühingu Kuukiri, mis selle numbriga läheb uue juhataja kättesse, jääb vanade traditsioonide juurde ning pöörab oma tähelepanu majandus—ja poliitilisile küsimusile, kuid ühes sellega annab silmapaistva koha just mõlema rahva vaimsete väärtuste vahetusele, olles kindlasti veendunud, et need väärtused lähendavad meid üksteisele ja aitavad laialiajada mittetarvilikku kahtlust üksteise vastu, ning viib meid edukalt kooskõlani ka tegeliku elu küsimusis.

Kutse anda üks teisele käsi läheb nii eestlastest kui lätlastest kaastööliste juurde, nii nende juurde, kes sellised juuba on senini olnud, on veel praegugi ning kes sellisteks tahaksid saada tulevikus.

Edvarts Virza

Karogs.

Lipp.

Pūsat taures, skaniet zvani, saule plašu
gaismu lej!

Karogs sarkanbalti sarkans vējos atraisī-
jies skrej!

Skrej pa laukiem, skrej pa klajiem, sauc
arvieni dzirdamāk,

Lai no mājām, lai no namiem, lai no ka-
piem ārā nāk.

Pildas bargiem tēliem ielas, pildas sting-
rām ēnām gaiss,

Lai iet mirušais un dzīvais, kur sauc ka-
rogs dīvainais.

Celies augstāk, plīvojošais, kur zūd saulē
debess jums,

Lai redz tevi, kas šo zemi kādreiz pār-
staigās pēc mums!

Puhu pasun, kōla kella, pāike laialt
valgust loob,
Punas - valget - punast lippu priius lābi
tuulte toob.

Ūle māgede ja maade, hūuab ikka
valjumalt,
Tulgu taludest ja hoontest- tōusku ūles
kalmu alt.

Kogunemas valje mehi, varjud tānavate
pāāl.
Lāheb elus, lāheb surnu, kuhu kutsub
lipu hāāl.

Kōrgemale, pillerdaja, ennast sinitaeva
vii,
Et nāeks need, kes pārast meid siit ūle
kāivad kunagi.

Jookse ees sa malevatel, olles vaba,
vabaks tee.
Pāikse all su rahvas olgu, pāikse elu
igane.

Tõlkinud Jaan Schigur.

Elēģija.

Eleegia.

Jau dobji kladzedami smagnēji krīt
spriguli
Zem ārdiem rijās puteklainās,
Un jaunlabības smarža, kūdras dūmi
saldeni
Uz ciema ceļiem vējā mainās.
Ir pagājusi vasara kā bērna
sapņojums
Tam maurā skraidot bezvainīgi,
Un zudusi, kā laimīgs noslēpumains
ilgojums,
Pilns žēlumjūtu brīnišķīgu.
Sirds smaga ir no bēdām, kuras neredz
drauga acs,
Skauj prātu skumja neparasta:
Draugs atvadoties roku sniedzis — sērs
tam bija skats —
Un aizgājis no dzimtā krasta.
Viņš darijs, kā redz darām
neskaitāmus tūkstošus,
Kas aiziet svešas zemes skavās
Lai svešatnē tad izšķērdētu gadus
labākos
Un cerībpilnās dienas savas.
Un tukša palikusi dzimtā zeme tagad
skumst
Par savu jauno cilti sēro,
Kas tēviju bez sarga pametot, lai pavārds
tumst,
Nu tālus svešus ceļus mēro.
Tulkojusi **Elīna Zālīte.**

Ju tūmisedes vardad rasketena langevat
all tol mavates rehalates,
ja uudse vilja lōhna, turbu suitsu magusat
on tunda kūla tānavates.

On lāinud suvi nii kui lapse süütu unistus
kesk māngumuru elamisi
ja kadunud kui õnne sala ihaldus
tāis kahjutundeid imelisi.

Ehk süda raske murest, mida sõbra silm
ei näe,
meel tume, hinges nukrus paha:
On sõber armas kurvana siin õiendanud
kāe
ja jātnud kodurannad maha.

Nii nagu teevad lugemata mitmed
tuhanded,
kes vōōrasse maailma läevad,
et kulutada vōōrsil ōrnad aastad varased
ja omad lootusrikkad päevad.

Ja lāinud ōudsenā jāāb kurtma
mahajāetud maa
ja oma noorsoo kurba kadu,
mis jāttes kaitsetumaks kodukolde, isamaa
ehk läheb kāāndimata radu.

Elina Zālīte.

Agrā pavasari.

Vara kevadel.

Es visu šo nakti klusiņām smējos
Un klausījos ziedoni vēstošos vējos.

No rīta silts lietutiņš mirgoja klusi,
Bij zaļa zālīte sadīgusi.

Un brīnums man bij, ka nav plaukuši
ziedi
Tai vietā uz rokas, kur skūpstu Tu spiedi.

Ma naerasin tasa läbi ööaja
Ja kuulasin tuulte sees kevade kaja,

Soe vihmake hommikul pihutas pikalt,
Ja targand rohuke haljendas rikkalt,

Ja ime mul oli, miks õisi ei näe
Sel kohal, kus suudlesid kuumalt mu kääe.
Tõlkinud *Jaan Schigur.*

Rūpju mātei.

Emale.

Es apsedzu tevi ar skrandām.
Vai silti, vai labi tev, māt?
Vējš virpuļos jaucas un vandās,
Es pieglaužu galvu tev klāt.

Tev galva jau gurda un sirma
Bet trīcošām rokām viegls glāsts;
Tās glaudīja mani vispirmās —
Māt, mūžīgs par mīlu ir stāsts!

Es apsedzu tevi ar skrandām,
Par brīnumiem sapņošu, māt,
Kur gājienos karogi plandas
Un tevi nāk godināt.

Ma nārude sisse sind katan,
Kas soe, kas, ema, sul hää?
Torm keerdudes kiunumist matab,
Su rūppe ma pigistan pää.

Aeg pää sinul muutnud on halliks,
Ning kallistust kinkivad käed
Mind siludes saanud nii kalliks!
Sa igavest armastust näed.

Ma katan nüüd nārud su pääle,
Meel unistust kaunimat joob:
Kui röömuhüüd kellade hääles
Ja lippudes au sulle toob.

*) Dzejolis abās valodās, latviešu un igauņu, ir oriģinālā. Pasniedzam to paraugam, ka aug jauna paaudze, kas vienlīdz ērti var izteikties abās valodās. Dzejnieks ir iesācējs, 18 gadus vecs jauneklis, dzimis Igaunijā, tagad apmeklē 2. Rīgas pilsētas ģimnāziju.

*) Luuletus mõlemas keeles, lāti ja eesti, on oriģinaalis. Trūkime teda näiteks, et kasvab uus sugu, kes ühetaoliselt hästi võib väljendada oma mõtteid mõlemas keeles. Luuletaja on algaja, 18 aastat vana noormees, sündinud Eestis, praegu õpib 2. Riia linna gümnaasiumis.

Edvarts Virza.

Vectēva nāve.

Vanaisa surm.

(Fragments no „Straumēniem“).

Rudens nāca arvien tuvāk un vectēva bišu baznīca apstājās dūkt, un tikai reta dainotāja izskrēja no lapām apbīrušajiem klučiem, lai uzmeklētu pa ežmalām peepjos ziedus. Dieva gotiņas, pa gaisa celiem skriedamas, atgriezās atpakaļ savās kūtīs un apgūlās. Viņu mājas tagad kļuva smagākas un kluči dziļāki iegrīma zemē no medus svara, un vectēvs vienu pēc otras ņēma ārā pierietējušās kāres un tecināja siltumā mucā medu, kas no šūnām lija ārā tievām strūklinām. Tāpat kā ābolus ņemot mājas pieplūda pilnas smaržas, kas gāja pa celiņiem, līda caur koku pazarēm un aptinās neredzamas māju ļaudīm. Lapsenes, verstēm tālu saozdamas medus tecināšanu Straumēnos, saskrēja mājā lieliem bariem to kāroda, un kad no tām gaiņājoties aiztaisīja durvis un logus, tās atrada citas ieejas,

(Katkend Ed. Virsa poemist

„Straumēni“.)

Sūgis jōudis ikka lähemale, ja vanaisa mesilaskirik lõppes sumisemast, ja ainult harva laululōōja jooksis lehtedega kaetud pakkude alt välja, et otsida põlluāārtes viimaseid ōisi. Jumala loomakesed, ōhu teid mōōda jookstes, pōōrdusid tagasi oma lautadesse ja uinusid. Nnude majad jāid nūūd raskemaks ning vajusid sūgavamale maa sisse mee raskusest, ja vanaisa ūksteise järele vōttis välja tāisimbunud kārjed ja nōrutas soojuses mett anumasse, mis toobikestest voolas peenikeste jugadena. Samuti kui ōnu vōttes, talu voolas tāis lōhnu, mis tāitsid teerajad, tungisid lābi puude oksastiku ja mähkisid endasse talurahva. Vaapsikud verstade tagant tundnud mee nōrutamist Ojatalus, jooksid suurte parvedena kokku seda himustades, ja kui neid eemale hur-

un likās, ka tās lien cauri sienām kā dūcošas, dzeltēnas lodes, ko pret Straumēnu istabu šāva kāds neredzams rudens strēlnieks.

Māju ļaudis jau ilgāku laiku ar bažām vēroja vectēvu, kas tagad medu tecinot un citus darbus darot bija neparasti kluss. Galvu nodūris viņš staigāja pa mājām visu kārtodams, un reiz viņu atrada klēti savas drēbes kopā sienam, it kā viņš taisītos kādam tālam braucienam uz pavisam citām mājām. Prasīts, kamdēļ viņš tā dara, vectēvs atbildēja, ka viņam jābraucot ciemā pie brāļa, tālu pāri pagasta robežām. Ikviens to dzirdot aplūsa, jo zināja, ka vectēva brālis jau sendienām miris. Nu veco Straumēnu pierunāja doties gultā, bet viņš citur nekur negribēja gulēt, kā klēti, kur viņš vasaru gulēja starp viņa paša taisītām lietām. Viņš arvienu runāja par iešanu un ceļu un prasīja spieķi, ko viņam nolika galvas galā. Visi saprata, ko nozīmē šī taisīšanās gājienam, jo vectēvs jau tagad bija atrāvis no dzīvājiem un runāja ar pavisam citiem cilvēkiem, un no viņa runas varēja noprast, ka tie atrodas viņam apkārt, un ka pilns pagalmis to ir pienācis. Tur bija amatnieki un namdari, strādnieki ar kaltiem un cirvjiem, kas Straumēnus kādreiz bija būvējuši, un vectēvs tagad pa murgiem cēla kādu jaunu māju, kala un cirta un stūma augšā balķus un skatījās smiedamies rokās, kas lipa klāt pie aptēstajiem un sveķainajiem kokiem. Mājas ļaudis, sanākuši ap gultu, asaras aizturēdami klausījās, kā vectēvs viens strādāja pie ēkas, nevarēdami nenieka viņam palīdzēt šinī darbā, ko viņš darija ar neredzamiem amatniekiem un strādniekiem. Tad atkal no viņa murgiem varēja noprast, ka viņš, mazs puika, ar draugu iet pa klajumu karstā dienā, slāpju mocīts, tās beidzot dzesēdams pie ūdens, kas bija uzglabājies dziļi iemītā zirga pēdā. Un ko vectēvs arī sarunāja lielu ciņu cīnīdams, varēja noprast, ka no Straumēniem šķīroties viņa prāts ir tikpat pilns atmiņu pēdām par tiem, kā lauks lopu pēdām, kad rudenim atnākot tie šķīras no vasaras gaņībām.

jutades suleti ukseš ja aknad, leidsid nad teised kohad ja nāis, et nad tükivad läbi seinte kui sumisevad, kollased kuulid, mida Ojatala pihta laskis keegi sügisine kütt.

Talurahvas juba pikemat aega jälgis vanaisa toimetusi, kes nüüd mett nōruta des ja teisi tōid tehes oli ebaharilikult vaikne. Norus pääga ta käis talus ringi kōike korraldades, ja ükskord ta leiti aidas oma riideid kokku sidumas, just kui valmistuks mõnele kaugele sõidule kusa-gile teise tallu. Kūsitud, miks ta nii teeb, vanaisa vastas, et ta pidavat sõitma külla venna juure kaugele üle valla piiri. Igaüks seda kuuldes jäit vait, sest teadis, et vanaisa vend juba ammugi surnud. Nüüd vana Ojatalu peremees sunniti voodisse, aga ta mujal ei tahtnud magada, kui ainult aidas, kus ta suvel magas oma enda tehtud asjade keskel. Alati rääkis ta minekust ja teest ning nõudis keppe, mis talle pandi päetsisse. Kõik said aru, mis tähendas see säädimine minekule, sest vanaisa juba nüüd oli eemaldunud elusatest ja rääkis koguni teiste inimestega, ja ta kõnest võis mõista, et need leiduvad tema ümber ja et täis õu on neid tulnud. Sääli olid ametnikud ja puusepad, töölised peitli ja kirvestega, kes Ojatalu kunagi olid ehitanud, ja vanaisa nüüd sonides ehitas mingisugust uut maja, tagus ja raius ja lükkas ülesse palke ja naerdes vaatas kätele, mis jäid külge vaigustele tahutud puudele. Talurahvas kogunud tema voodi ümber, pisa-raid kinnipidades kuulatas, kuidas vanaisa üksinda töötas hoone juures, olles jõuetu vähegi teda aitama selles töös, mida ta tegi nägematute ametnikkude ja töölistega.

Siis jälle tema sonimisest võis mõista, et tema, väikse poisina, läheb üle legendiku palaval päeval janust piinatud, seda kustutades vee juures, mis oli alale hoidunud sügavas hobuse jäljes. Ja mida ka vanaisa rääkis suurt võitlust võideldes, võis mõista, et Ojatalust lahkudes tema meel on niisama täis mälestuse jälgedest kui väli loomade jälgiga, nende sügisel lahkudes suve karjamaadelt.

Beidzot pēcpusdienā kā graudi, ko vētītājs no savas liešķerītes izsviež klona vējā, vectēvs bija pie sava pēdējā gājiena beigām. Viņš izstiepās garš, līdzīgi zāģerim, kas cauru dienu vilcis zāģi atlaižas gultā, un smagi nopūtās un neelpoja vairs, un nu visi saprata, ka viņš savus darba rīkus un savu kaŗoti ir nolicis uz visiem laikiem. Straumēnu ļaudis nometās ceļos, un tanī brīdī pār pagalmu iestājās liels klusums, ko pārtrauca tikai gailis skaņi iedziedādamies, vēstīdams, ka vectēvam uzaususi jauna nebeidzama diena.

Kad viņu paņēma uzmanīgas rokas, lai nodotu pēdējai mazgāšanai, tad visi izhrīnējās par viņa vieglumu, it kā viņš būtu taisīts no liepas koka. Viņu iegērba baltās linu biksēs un krekļā, kas sen gadus jau stāvēja lādē šim gadījumam nolikti, un nosēdināja uz krēsla klēts durvīs. Saule rietēdama spīdēja pār tuvo miežu lauku un saules un druvas dzeltēnums saplūda kopā un piepildīja klēti, un bāls un stīvs vectēvs skatījās šinī dzeltenajā blāzmā, kas dega virs Straumēniem un Straumēnu laukiem. No klēts augšienes nolai-da tagad viņa oša koka zārku un noguldīja viņa galvu uz skaidu pagālvja un nešus aiznesa uz tīri izslaucīto klonu, kur trīs septiņzarainas vectēva paša lietas svecēs iedegās ap viņu. Visā augumā izstiepies viņš skatījās klona griestos, kur karājās gadu desmitu labības kulšanas putekļi un gar sienām spriguļi smagām ozola vālēm, ko viņš kādreiz bija cilājis. Trīs nakts viņš te nogulēja starp aukstiem, no Zemgales māla celtiem mūriem, no kurienes bija aizgājuši projām tik daudzi Straumēnu labības külēji.

Vectēva bērū dienā Straumēnu pagalmā iezviedzās gandrīz visi pagasta zirgi, kas bija atveduši bēriniekus gan jāšus, gan braukšus. Tagad vectēvs gulēja zem lielā kastāņa, un rudens svētdiena bija tik rāma, ka nemaz neieplīvojās septiņzaraino sveču liesmas, kas apgaismoja iedzeltēnās lapu velves. Tā kā istabās visi bērinieki nevarēja saiet, tad citi mīlojās ap gaŗiem galdiem turpat ārā, ēzdami un dzerdami aizgājējam par godu. Tikai vecas sievas un vīri, kas bija auguši kopā ar vectēvu, drūmi stāvēja ap zārku, runādami labus

Viimati, pärast lūnat, kui terad, mida tuulutaja oma kühvlikesest viskab rehealuse tuulde, vanaisa oli oma viimase käägu lõpul. Tema sirgus pikaks sarnanedes puusaagijale, kas kogu päeva saagi tõmmanud, laskub voodisse ning raskelt ohkas ja ei hinganud enam, ja nüüd kõik said aru, et ta oma tööriistad ja oma lusi-ka on ärapannud igaveseks ajaks. Ojatalu rahvas heitis põlvili ja üürikeseks ajaks üle õue saabus suur vaikus, mida katkestas ainult kukk, korra valjult lauldes, kuulutades, et vanaisale alanud uus lõpmata päev.

Kui ta võeti helladele kätele, et anda viimasele pesemisele, siis kõik imestasid ta kerguse üle, just kui ta oleks tehtud lõhmuse puust. Ta riietati valgetesse linast pükstesse ja särki, mis ammu aastaid juba seisis kirstus selleks juhu-seks ärapandud, ja pandi istuma toolile aida uksele. Päike loojenedes paistis üle läheda odravälja ja päikse ning vilja kollasus voolas kokku ja täitis aida, ning kahvatu ja kange vanaisa vaatas seda kollast ehalgust, mis põles üle Ojatalu ja Ojatalu põldude. Aidapäält lasti nüüd alla tema saarepuust kirst ja asetati tema pää laastudest päetsile ning õladel kanti puhtakspühitud rehealuse põrandale, kus kolm seitsmeharalist vanaisa enda valatud küünalt süüdati põlema. Kogu kasvuga pikali olles vaatas ta rehe lakke, kus rippus kümnete aastate rehepeksu tolm ja seinääartes koodid raskete tammepuu nuiadega, mida ta vanasti oli tarvitanud. Kolm ööd ta lebas siin külmade, Semgallia savist tehtud müüride vahel, kust olid lahkunud nii paljud Ojatalu rehepeksjad.

Vanaisa matusepäval Ojatalu õues hirnatasid peaaegu kõik valla hobused, kes olid toonud peielisi küll ratsa, küll vankriga. Nüüd vanaisa magas suure kastanje all ja sügise pühapäev oli nii vaikne, et isegi seitsmeharaliste küünalde leegid ei heljunud, mis valgustasid kollakat lehe võlvi. Kuna tubadesse kõik peielised ei mahtunud, siis osa einetasid pikkade laudade ümber säälsamas väljas, süües ja juues lahkuja auks.

vārdus, kurus viņš tomēr vairs nedzirdēja. Bēriniekos nebija sevišķas noskumšanas, jo visi pēc ilgāka vai īsāka laika cerēja satikties ar sētuvi nolikušo labības sējēju, un kā viņus necik sen atpakaļ apvienoja kopīgs darbs, tā nākotnē viņus apvienos kopīga kapsēta.

Pēc pusdienas lielais, melnais ērzelis, galvu nokāris, izveda vectēvu caur diviem augstiem mūrētiem vārtu stabiem no Straumēnu pagalma, un bērinieki viņam sekoja braukšus un jāšus caur nobālušajiem miežu un auzu laukiem, kurus apspīdēja saule, apvienodama zemi un debesis vienā mirdzēšanā. Skumji kliegdam, augsti gaisos, laidās uz dievidiem kāsi dzērvju pulks un caur druvām, kā nepārredzamām tuksnešu smiltīm, virzījās bērinieki ar dzeltēno zārku priekšgalā, kas auzu, miežu un saules spīdumā šūpojās līdzīgi šūpulim. Kapsētas zvans zvanīja vienā zvanīšanā, līdz ko bērū gājiens iznāca no Straumēnu pagalma, un apkūsa piepēši tikai zārkam pie kapa nonākot, kur vectēvu, zemes dziļumā nolaistu, pavadītāji apbēra gandrīz tikai sauļām smiltis tanī metot. Šinī tūkstoš gadus vecās kapsētas dziļumā nokāpis, viņš, caur smilšu kambariem iedams un Veļu upei pārgājis, nonāca Aizsaules plavās un septiņzūbūraino Straumēnos lieto sveci rokā turēdams, satikās beidzot ar savu māju bijušiem iemītniekiem, kas viņu jau gaidīja.

Ainult vanad naised ja mehed, kes olid kasvanud koos vanaisaga, seisid nukralt kirstu ūmber, rääkides häid sõnu, mida ta siiski enam ei kuulnud. Peelistes ei olnud erilist kurbust, sest kõik lühema või pikema aja järgi lootsid saada kokku külmetu ärappannud vilja külvajaga ja nagu neid alles hilja ühendas ühine töö, nii tulevikus neid ühendab ühine kalmistu.

Pärast lõunat suur, must täkk, norus päi viis vanaisa kahe kõrgelt müüritud väratiposti vahel Ojatalu õuest välja, ja peelised järgnesid talle sõites ja ratsa läbi koltunud odra ja kaeraväljade, mida paistis päike, ühendades maa ja taeva ühte särke.

Kurvalt kruuksudes, kõrgel taevaall, lendasid lõunapoole kured, ja läbi väljade kui ülenägematu liivakörbe liikusid matuselised kollase puusärgiga eesotsas, mis kaerade, otrade ja päikse helenduses heljudes sarnanes hällile. Surnuaia kell lõi vahetpidamata niipea, kui matuserongväljus Ojatalu õuest ja jäit vait äkki ainult kirstul jõudes haua juure, kus maa sugavusesse lastud vanaisa saatjad katsid peaaegu ainult peotäitega sinna liiva visates.

Siia tuhat aastat vanasse surnuaia sugavusesse lastud, läbi liivakambrite liikudes ja Hingede jõest üle läinud, jõudis ta Manala niitudele ja seitsmeharalist Ojatalus valatud küünalt käes hoides, kohtas viimati oma talu endiseid elanike, kes teda juba ootasid.

Tõlkinud *Jaan Schigur.*

Friedebert Tuglas.

Lidumnieks.

Asuja.

1.

Agrāk te šalca tikai mūža mežs, kura sirdi bija skārusi reta cilvēka kāja. Desmitām verstu tāli stiepās mežonīgi džungļi, tumšiem dūksnājiem un sūnu purviem, kurp neaizkļuva pat lielākie dzīvnieki. Te dzīvoja garķājainās dzērvēs, viņas taisīja ligzdas vientuļās purva salās

1.

Enne oli siin ainult põline mets kohisenud, mille südamesse harva inimese jalg puutus. Kümnete verstade kaupa venis metsik laas pimedate padrikute ja sammasoodega, kuhu suuremad loomadki ligi ei pääsnud. Pikajalgseid kured elasid siin, ükskitutel soosaartel ehtasid nad

un no pavasara līdz rudenim tās ķēra vardes sekļajā ūdenī. Lielā skaitā te salidoja slokas, meža pīles un zosis, lai rudenī garās rindās zem pelēkajām debesīm atkal aizlaistos uz dienvidiem. Biezā eglajā bija vilku pāra midzenis. Nomaļus no purviem un ezeriem, zem noliekušos priežu varenajām saknēm dzīvoja slinkais lācis savas vecuma dienas.

Īpašnieks savus mežus pat neatcerējās. Reiz muižas pārvaldnieks tam teicis:

„Vajadzētu sākt šo mežu samazināt. Dabūtu kokus, dabūtu aramzemi.“

Vecais muižnieks bija atmetis ar roku:

„Nav vērts. Neatmaksāsies ne pūles, ne izdevumi. Lai to dara bērni vēlāk.“

Un mežs šalca pa vecam siltos vasaras vakaros un šņāca rudens vētrainās naktīs. Katra diena nesa šai bezgalīgajā purvainē lielas pārmaiņas: radās tūkstošiem un simtiem tūkstošiem stādu un dzīvnieku, dzima, auga un dzīvoja, sajuta jaunības kaislības, dziedādami un ziedēdami karstās pavasara naktīs; pārdzīvoja mūža labākos gadus, novecoja, sabruka un nomira. Bet šo ziedošo vietā tūlī nāca tūkstoši un simts tūkstoši jauni, un gadu desmitiem, pat simteņiem ilgi te nebija jūtama pārmaiņa. Katru pavasari meža zemi klāja jauna zāle un koki dabūja lapas, rudens vētras tās atkal aiznesa, un mežā no jauna gaudoja ziemas vējš. Neviena jauna un sveša balss te netricināja gaisu. Klusums klausījās klusumā, klusums sarunājās ar klusumu, tomēr klusums nerādīja skaņu, bet tikai klusumu.

2.

Jāks bija jau vairāk kā četrdesmit gadus vecs. Viņš vergoja muižā divdesmit piekto gadu. Viņa rokas bija tulznainas un piere krunkās. Sārtums no viņa vaigiem un prieks no acīm bija zudis. Viņa sirds bija cieta un valoda strupa.

Bet jo mazāk tas runāja, jo cītīgāk perināja savas domas. Daudz viņam to nebija, bet tās bija viņa paša. Kad viņš, svešā laukā, grūtu darbu strādādams, bija piekūsis un uz acumirkli atsēdās vagā, tūlī pār viņu valdīja šīs domas — domas par savu lauku. Rītos pēc saules lēkta un vakaros pirms rieta, soļodams aiz muižas

pesi, kevadest sūgiseni pūdsid nad mādalas vees sulistades konni. Suurel arvul ilmusid siia nepid, koovitajad, metshaned ja pardid, et sūgisel jälle pikas reas halli taeva all lõuna poole lennata. Paksus kuusepadrikus oli hundipaari pesa. Eemal soist ja järvist, lüngi langenud männi mehiste juurte all elas laisk mesikäpp vanaduse päevi.

Omanik ei tuletanud omi metsi palju meelegi. Kord oli mõisa valitseja talle öelnud.

„Tarvis oleks seda metsa hakata vähendama. Saaks puud, saaks põllumaad.“

Vana mõisnik oli käega visanud:

Ei maksa. Ei tasu vaeva ega kulu. Las lapsed teevad.“

Ja vanaviisi kohises mets pehmel sui õhtul ning mūhises sūgise tormisel ööl. Iga päev tõi ses ääretus laanes suuri muudatusi: tuhanded ja sajadtuhanded taimed ning loomad siginesid, sindisid, võrsusid ja kasvasid, tundsid nooruse kirgi kuumil kevadööl lauldes ning õit-sedes, kuni jälle oma meheea üle elasid, vananesid, kōdunesid, langesid ning surid. Kuid nende kaduvate asemele asusid, kohe tuhandee ja sajadtuhanded uued ja aastakümnete ning sadade jooksul polnud siin muudatust tunda. Igal kevadel kattis metsaalust noor rohi ja puud läksid lehte, sūgistuul kandis need jälle ära, ja uuesti hulus talvine tuul metsas. Ükski uus ja vōōras hāāl ei pannud siin õhku vārisema. Vaikus kuulas vaikust, vaikus ajas vaikusega juttu, kuid vaikus ei sūnnitanud hāālt, vaid ainult vaikust.

2.

Jaak oli juba enam kui nelikümmend aastat vana. Juba kakskümmendviis aastat oli ta mõisat orjanud. Ta käed olid krobalised ja otsaesine kortsus. Ära oli kadunud puna ta põsilt ja rõõm ta silmist. Kinnine oli ta süda ja kasin ta kõne.

Kuid mida vähem ta rääkis, seda visamini haudus ta omi mõtteid. Palju tal neid polnud, kuid need olid ta omad. Kui ta vōōral väljal rasket tōōd tehes oli väsinud ja silmapilguks põllupeenrale istus, kohe valdasid need mõtted teda — mõt-

vēršiem, viņš domāja par šo lauku. Un vakaros, kad viņš iegulās gultā un pārvilka galvai segu, tas sapņoja par savu māju.

Viņš redzēja, ka tas cirtumā lauza celmus un dezīnāja zarus, kā lielās ecēžas gāja pāri celmiem un akmeņiem, kā dikstošas sēklas krita līduma zemē un sāka augt, kā tad izkaps un sirpis skanēja labībā, kā spriguļi klaudzēja un tīri, smagi graudi bīra caur sietu uz piederba grīdas. Un viņš snauda, skatīdams mazu, dzeltēnu māju starp drebošām apsēm cirtuma malā.

Bet viņš nebija dzimis tikai par sapņotāju. Jau bērnībā tas zināja, ka no miega raušus necep. Gadu no gada viņš bija līcis kapeiku pie kapeikas, un kad tas bija četrdesmit gadus vecs, viņa lādes dibenā vecā vilnas zeķē atradās divi simti spīdošu sudraba rubļu. Slepšus, kad neredzēja neviena sveša acs, viņš tos skaitīja krēslainā istabas stūrī un klausījās, kā sudraba gabali krītot skanēja un žvadzēja. Tas lika viņa sirdij ātrāk pukstēt un viņam likās, it kā šīs naudas būtu bezgala daudz, kā upē, kas tek sudrabaina.

Jāks lūdza un dabūja sev gabalu zemes meža stūrī. Bet par šo kaktiņu viņam bija jākalpo muižai vēl pāris gadus bez algas.

„Nu, redzēsim, kā tu tur mežā sāksi dzīvot,“ bija teicis muižas pārvaldnieks. Muižas darbu jau gan tu padarīsi, bet vai tev būs drosme sākt dzīvot mežā, to es netīcu.“

„Mēģināšu, mēģināšu,“ Jāks bija atbūbinājies. „Darba es nebaidos. Gan laužīšos, ja tikai ir vieta!“

Un klusi viņš nokalpoja izpirkšanas gadus.

Citi strādnieki bieži vien redzēja, ka Jāks sestdienas vakaros pēc gara dienas darba aizvilkās uz meža pusi. Noguruma nemanīdams, viņš gāja uz vairākas verstis attālo cirtumu, saliecies nosēdās uz celma un domāja par jauno māju. Un kad tas pēc pusnakts vai pirms ausmas atnāca mājās, viņš runāja tikai pats ar sevi, un citi redzēja, ka viņa seja ir it kā apskaidrota.

ted omast nurmest. Hommikul aoajal ning ōhtul eha eel norutavate mōisa hārgade jārel tammudes mōtles ta selle nurme pāāle. Ja ōhtuti, kui ta sāngi heitis ning vaiba ūle pāā tōmbas, sils unistas ta omast kodust.

Ta nāgi, kuis raendikul kānde kaalus ja sōōrdū pōletas, kuis karuāke ūle kāndude ja kivide kāis, kuis idanevad seemned kūtismaasse langesid ja kasvama hakkasid, kui siis vikat viljas vihises ja sirp sihises, kuis koodid kopsid ja puhtad, rasked terad lābi sarja rehealuse pōrandale varisesid. Ning ta suikus, silmade ees vāikene, kollane maja vārisevate haabade vahel lagendiku serval.

Kuid ta polnud ainult unistajaks sūndinud. Ju lapsena teadis ta, et uni ei anna uuta kaube, magamine maani sārki. Aastate jooksul oli ta kopika kopika pāāle pannud, ja kui ta neljakūmne aastane oli, siis oli tal kirstu pōhjas vanas villases sukas kakssada haljast hōberubla. Salaja iga vōōra silma eest luges ta neid hāmaras toanurgas ja kuulas, kuis hōbetūkid langedes helisesid ja kōlisesid. See pani ta sūdame kiiremini tuksuma, ja talle tundus, nagu oleks seda raha olnud lōpmata palju, nagu jōes, mis hōbedast jookseb.

Jaak palus ja sai enesele tūki maad metsa sōōdil. Kuid selle lapi eest pidi ta veel paar aastat mōisat palgata teenima.

„Noh, saame nāha, kuidas sa sāāl metssas elama hakkad,“ oli mōisavalitseja lausunud. „Mōisa tōō teed sa kūll āra, aga kas sul julgust on metssas elu alustada, seda ma ei usu.“

„Eks ma katsu, eks ma katsu,“ oli Jaak pomisenud. „Ei ma tōōd karda. Kūll mina mūrran, kui aga koht on!“

Ja vaikselt teenis ta lunastusaastad āra.

Tihti nāgid teised tōōlised, kuis Jāak laupāeva ōhtuti pārast pikka pāēvatōōd metsa poole hiilis. Vāsimust mārkamata lāks ta mitme versta kaugusel olevale laegndikule, vājus sāāl kānnule kūūru ja mōlgutes mōtteid ūuest majast. Ja kui ta pārast keskōōd ehk enne koitu koju tagasi tuli, siis pomises ta enesega rāākida,

Viņš nepacietīgi gaidīja laiku, kad tiks vajā no muižas darba un varēs ierasties mežā ar savu aso cirvi.

Laiks nāca. Jāks sārūnāja kādu vecu vīru no ciema, uzmauca plecos kuli ar maizi un siļķi, bet otrā plecā cirvi, un pazuda mežā uz nedēļām.

3.

Agrā pavasara dienā, kad sniega kupe-
nas vēl baloja mežā un, dūksnājus vēl
sedza ledus, vilku tēviņš izbijies atmodās
no miega. Viņš lida no biezokņa klaju-
mā, lai skaidrāk dzirdētu tās savādās ska-
ņas, kas atbalsojās tālumā. Tas uzmanī-
gi soļoja cauri mežam un tuvojās cirtu-
mam. Viņš izbijies palika stāvot, izhāza
galvu no kadiķu krūma un brīnīdamies re-
dzēja, ka divi dzīvi radījumi, kam līdzīgi
agrāk mežā nebija redzēti, cirta mūžīgo
priežu stumbrus, tā ka skaidas vien šķi-
da. Piepēži priede vilka acu priekšā sa-
grīļojās, locījās un sakustējās no galotnes
līdz saknēm un tad briesmīgi brīkšķēda-
ma un brakšķēdama nogāzās caur apšu
zariem uz sasalušās zemes. Vilks devās
ātri mežā iekšā, atpakaļ neskatīdamies.

Bet cirvja sitieni nemitējās skanēt.
Dzīvnieki nāca, ziņkāres dzīti, mežmalā
skatīties, pastiepa galvas no krūmiem
laukā un brīnījās par to, kas klajumā no-
tika. Tad viņi salika degunus un knābjus
kopā un sāka šo lietu atrisināt. Tas bija
kas savāds. Neviens agrāk nebija kaut
ko tādu redzējis. Tas nevēstīja labu. Tas
būs kas jauns agrākajiem meža iemītnie-
kiem.

Bet tas viss turpinājās. Atkal krita
jauna priede, vēl lielāka, vēl spēcīgāka.
Dzērve brēcot pacēlās gaisā. Lācis migā
dusmīgi pagriezās uz otriem sāniem.

4.

Bija pēdējās pavasara dienas. Sarkanā
sestdienas saule jau sen bija nogrimusi
aiz meža. Cirtuma stūrī stāvēja maza,
dzeltēna, mizotu balķu māja. Jāks skatī-
jās satumstošā klajumā pa logu, kam vēl
nebija rāmju. Vienā pusē vakara miglā
ziloja cirtums, bet otrajā stāvēja tumšā
meža siena. Jāks domāja.

ja teised nāgid ta palge olevat otsekui
scletatud.

Kārsitult ootas ta aega, mil mōisa tōōst
lahti saaks ja oma terava kirvega pādri-
kusse vōiks asuda.

Ja aeg tuli. Jaak palkas kūlast vana-
mehe, viskas leibkoti leiva ja silkudega
ōlale, heitis teisele ōlale kirve ning kaḡus
nādalateks metsa.

3

Varasel kevadpāēval, kui veel lume-
hanged metsa all valendasid ja nōgusid
lobjak ning jāātis tāātis, ārkas isahunt
ehmatanult hommikuunest. Lōmitades
hiilis ta pādrikust lagedale, et selgemini
neid imelikke hāāli kuulda, mis eemalt
kotsid. Ettevaatlikult astus ta lābi vōsa
ja lāhenes raiesmaale. Ehmatanult jāi ta
seisma, pistis pāā kadakapōōsast vālja ja
nāgi imestades, kuis kaks uut elukat,
kelle suguseid varem metsas polnud
nāhtud, pōlise mānni tūve tagusid, nii
et laastud lendasid. Korraga kōikus mānd
hundi silmi ees, taarus, vaarus, tudises
pāālaest jalatallani ning vajus siis hirm-
sal kārinal ja raginal lābi puhkeva haava-
salu kūlmetanud maale. Hunt punus kii-
lina metsa taha vaatamata.

Aga kirve hoobid kestsid edasi. Uudis-
himulikult tulid loomad lagendiku ser-
vale, kūūnitasid pāād pōōsastest vālja ja
imestasid selle ūle, mis lagedal sūndis.
Siis pistsid nad ninad ja nokad kokku
ning hakkasid asja arutama. See oli mi-
dagi imelikku. Keegi polnud varem mi-
dagi sarnast nāinud. See ei kuulutanud
hāād. See kuulutas halba endistele metsa
elanikele.

Kuid lugu jatkus. Jālle langes uus
mānd, veel suurem, veel tugevam. Kurg
tōūsis kisendades lendu. Karu pōōris pe-
sas pahaselt teise kūlje.

4.

Olid viimsed kevadpāēvad. Punane lau-
pāēva pāike oli juba ammu metsa taha
langenud. Ōhtu videvikus seisis lagendi-
ku serval vāikene kooritud palkidest koi-
lane maja. Lābi aknaaugu, kus veel raa-
me polnud, vaatas Jaak pimenevale lāgen-
dikule. Ūhelpool sinetas ōhtu udus kada-
rik, teispool aga mustas kōrge metsasein.
Jaak mōtles.

Viņš redzēja jaunus miežu asnus klajumā vilņojam. Viņš redzēja sievu ar mazu bērnu klēpī sēžam uz durvju sliekšņa. Bet sīks, baltgalvains puisītis rotaļājās lietus un saules nobalinātā sienmalē. „Tā ir mana saime,” domāja Jāks, un viņa sirds kļuva brīnumaini silta.

Viņš izgāja sētā, un lēniem soļiem tuvojās savam tīrumam, kur auga pāris vaigas kartupeļu un drusku miežu un auzu. Tik daudz viņš bija paspējis, māju būvēdams, iestrādāt laukus. Domās Jāks apgāja apkārt tīrumam, apskatīja savu pirmo labību un tad soļoja mājup.

Mājas tuvumā viņš apstājās, pacēla galvu uz augšu un ilgi apskatīja savu jaunā māju. Augstu virs spārēm stāvēja egles krusts, bet tā šķērskokā šūpojās no brūklenājiem pīts vainags. Pie sienas pieslieti, dzeltēja šķērskoki. Jumta vēl nebija.

Jāks ilgi stāvēja un skatījās uz māju. Viņa sirds bija priecīga un tas bija ar sevi apmierināts. Tad viņš gāja iekšā un nogulās zemē uz skaidām vecajam blakus.

Viņš dzirdēja, kā vecais krāca un skaidas čabēja uz smilšu grīdas.

Drīzi virs jau stipri gulēja un atpūtās no dienas noguruma.

Jaunās mājas sienmalī ievas zarā sēdēja vēlā lakstīgala un dziedāja savas vecās, bet mūžīgi jaunās meldijas, raudāja un gaudās, līksmoja un gavilēja.

5.

Augstu pāri mežam šūpojās līduma dūmi. Svira lauza celmus, uguns pārvērtā tos pelnos. Mežu cirta, un skaidas lidoja. Tā pagāja laiks.

Kādā lietainā rudens dienā vecais mežsargs atnāca Jāku apciemot. Viņi abi sēdēja kurošās krāsns priekšā, vilka ar zarinu nūju no pelniem izcepušus kartupeļus, uzpūta tiem un ēda. Ārā palika tumšāks, un lietus lija vēl stiprāk. Tad mežsargs izņēma savu šnabja pudeli. Tie abi iedzēra, un viņu gara stāvoklis kļuva labs.

„Nu, tu gan esi strādājis!” slavēja mežsargs.

„Kas tur nu liels,” atsacīja Jāks, skatīdamies savās sarepējušās rokās.

Ta nāgi noort odra orast lagendikul lainetavat. Ta nāgi naist vāikese rinnalapsega uksepakul istuvat. Aga pisikene valge pääga poisikene mängis juba vihmast ja pāikesest hallunud seina ääres. „See on minu pere,” mōtles Jaak, ja ta süda läks nii imelikult soojaks.

Ta astus õue ja ligines aeglasil sammel oma põllule, kus paar vāgu kartulid ja pisut otre ning kaeru kasvas. Nii palju oli ta mahti saanud maja chitamise kõrval põldu harida. Mōttes kāis Jaak ringi põllu ūmber, vaatas oma esimest vilja ja siis astus kodu poole.

Maja lähedal seisatas ta, tōstis pää ūles ja vaatles kaua uut maja. Kōrgel maja kohal seisis kuusepuust rist, aga selle harul kōikus reburaigastest ja palukvartest pārg. Seintel kollendasid paaripuud. Katust polnud veel pāāl.

Kaua seisis Jaak ja vaatles maja. Ta süda oli rōōmus ja ta oli enesega rahul. Siis astus ta sisse ja heitis vanamehe kōrvale laastudele maha. Ta kuulis, kuidas vanamees nōrskas ja laastud mullast pōrandal kahisesid.

Varsti magas mees kōvasti ja puhkas pāeva vāsimumst.

Uue maja seina ääres istus aga hiline ööpik toominga oksal ja laulis omi vanu ja igavesti uusi viise, nuttis ja kaebas, hōiskas ning ilutses.

5.

Kōrgele ūle metsa heljus kūtissuuts, Kang murdis kānde, tuli pōletas nad tuhaks. Metsa raiuti ja laastud lendasid. Ja nii kulus aeg.

Ūhel vihmasel sūgispāeval tuli vana metsavaht Jaaku vaatama. Nad istusid mōlemad küdeva ahju ees, tōmbasid harigiga tuha alt küpsenud kartulid, puhkusid nende pāāle ja sōid. Vāljas läks pime-daks ja vihma tuli veel valjumalt. Siis vōttis metsavaht oma viinaplasku vālja, nad rüūpasid mōlemad, ja nende tuju läks hāāks.

„No, oled sina aga tōōd teinud!” kiitis metsavaht.

„Eks ikka ole,” lūkkas Jaak tagasi, „omi krobalisi kāsi vaadates.”

„Nu tev ir māja un zeme, — ko vairāk, kā tikai saimnieci mājā!”

Jāks tikai atrūca atbildei.

„Jāks ars tīrumu, saimniece skraidīs no līlēts uz kūti, un dēli pūtīs ganu stabules, — kas Jākam tad kaitēs!”

Un mežsargs, šis vecais klaidonis, vienuļš un bez mājas kā vilks, smējās pilnā kaklā.

Bet Jāks nespējās.

Kad ziemā vējš gaudoja mežā un kāds it kā staigāja pa griestiem bēniņos, tad bija baigi te dzīvot. Viņš domāja par visiem darbiem, kas tam vēl darāmi, griezās no vieniem sāniem uz otriem, bet viņam nebija miera. „Kam es daru savu darbu? viņš domāja.

Ziemās viņš gāja uz dienām saimniekiem linus kulstīt un pavasaros strādāja muižā. Kad viņš vakaros nāca cauri mežam, tas sajuta atkūstošās zemes smaržu. Viņš nolauza bērza zaru un tecināja pirkstos lipīgo sulu.

Viņa lēmums kļuva arvien noteiktāks. Un ja viņš vēl gaidīja, tad tikai tādēļ, ka bija radis gaidīt. Dzīve ir par daudz nopietna lieta, lai vieglprātīgi steigotos. Un Jāks vairs nebija jauns.

6.

Mājas sienas bija vēl baltas, kaut pirmo spožumu bija paņēmusi saule un lietuss. Durvis un logi bija rotāti bērza zariem. Augšā virs salmu jumta plīvoja svētku karogs, bet zem tā šūpojās svaigs vainags. Pa vaļējo logu plūda mežā ļaužu runāšanas troksnis kā bišu dūksnā no stropa.

Jāks svinēja kāzas. Tās bija mazas kāzas. Līgavas radi un Jāka paziņas sēdēja ap galerta blodām. Vecais mežsargs sēdēja galda galā, šnabja pudeli priekšā, un viņa runām nebija ne gala, ne malas. Kā vienu stāstu beidza, tā otru tūlīn sāka. Un joku pietika līdz vēlam vakaram.

Bet kāzu dienas vakarā jaunais pāris viens pats gāja druvas apskatīt. Līgava bija nopietna un klusa. Viņa vairs nebija jauna, bet bija nabaga, tomēr Jāks zināja, ko viņš ņēma.

Viņi apgāja apkārt laukiem un apstājās mežmalā, kur bija redzama kā labība,

„Nūūd on sul maja ja maa, — mis muud, kui aga perenaine maija!”

Jaak ainult nohises vastuseks.

„Jaak künnab kesapõldu, perenaine jookseb lauda ja aida vahet ning pojad ajavad karjapasunat, — mis Jaagul siis viga!”

Ja metsavaht, see vana ümberluusija, üksik ja kodutu kui susi, naeris täiest kurgust.

Kuid Jaak ei naernud.

Kui talvel tuul metsas hulust ja keegi otsekui pööningu lael kõndis, siis oli tal õudne olla. Ta mõtles kõiki neid töid, mis tal teha oli, käänas ühelt küljelt teisele, kuid ei saanud rahu. Kellele ta teeb oma tööd? mõtles ta.

Kevad - talvel käis ta taludes päiviti linatöös ja kevadel mõisas. Kui ta õhtuti läbi metsa tuli, tundis ta sulava maa lõhna. Ta murdis kaseoksa ja katsus sõrmedega, kuus vaik kleepis.

Ta nõu muutus ikka kindlamaks. Ja kui ta veel ootas, siis ainult sellepärast, et ta oli harjunud ootama. Elu on liig tõsine asi, et kergemeelselt rutata. Ja Jaak ei olnud enam noor.

6.

Maja seinad olid veel valged, kuid esimene helgi oli päike ning vihm võtnud. Uksed ja aknad olid kaseokstega ehitud. Kõrgel õlekatuse kohal lehvis pidulipp, lipust allpool kõikus aga värske parg. Läbi lahtise akna kostis inimeste kõne kõmin metsa kui mesilaste sumin tarust.

Jaak pidas pulmi. Need olid väikesed pulmad. Mõrjsja sugulased ja Jaagu tutvavad istusid süldikausside ümber. Vana metsavaht istus laua otsas, viinapudeli ees, ja ta kõnedel ei olnud otsa ega äärt. Kui ühe loo lõpetas, siis teise kohe alustas. Ja nii kestis nalja kuni hilja õhtuni.

Aga pulmapäeva õhtul läks noorpaar ükski põldusid vaatama. Mõrjsja oli tõsine ja vaikne. Ta polnud enam noor ja ta oli vaene, kuid Jaak teadis, kelle ta võttis.

Nad tegid ringi põllu ümber ja peatasid siis metsa ääres, kust neile nii vili kui maja kätte paistis. Nad vaatasid kõi-

tā māja. Viņi apskatīja to visu kādu acumirkli klusēdami un tad sāka runāt par saviem nākotnes plāniem.

Viņiem bija daudz darba daroma! Tas bija tikai sākums, kas te redzams. Viņiem bija jāceļ ēkas un jāapstrādā zeme, jāgādā ganāmpulks un jāiekārto saimniecība. Tagad viņi vēl bija divi, bet diezin cik ilgi. Viņiem bija jādomā par visu. Viņi gribēja būt kārtīgi cilvēki un strādāt, jo kāda ir cilvēka dzīve, tāda arī viņa alga.

Viņus abus pārņēma liela pienākuma apziņa. Viņi deva savās sirdīs lielus solījumus. Un viņu sejas bija gandrīz skumjas, kad viņi tur tā stāvēja.

Tulkojusi **Lonija Jēruma - Lietiņa.**

ke seda mōne silmapilgu vaikides ja hakkasid siis omist tuleviku plaanest kõnelema.

Palju oli neil tööd teha! See oli ainult algus, mis siin oli näha. Hooneid pidid nad ehitama ja maad harima, karja muresema ning majapidamist korraldama. Praegu oli neid veel kaks, kuid kes teab, kui kauaks. Kõige pääle pidid nad mõtlema. Tööd tahtsid nad teha ja korralikud inimesed olla, sest nii nagu inimese elu, nii on ka ta palk.

Nende kummagi üle võttis suur kohustustunne maad. Nad andsid oma südames suuri lubadusi. Ja nende näod olid peaeu kurvad, kui nad sääls niiviisi seisid.

Igaunu grāmatas 400 gadi.

Nelisada aastat raamatu tāhistel.

Jubilejas piezīmes par igaunu rakstniecības attīstības ceļu.

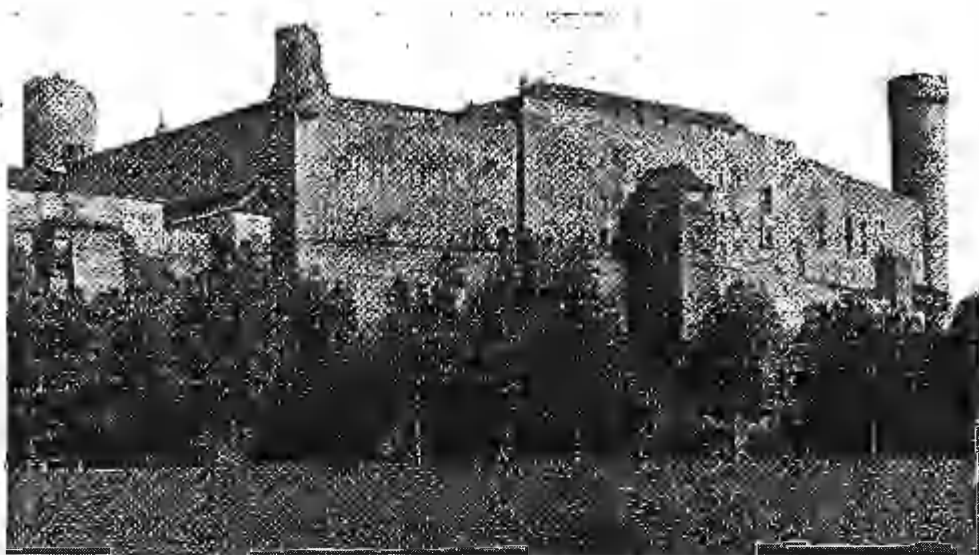
Šogad paiet 400 gadi kopš pirmās zināmās igaunu grāmatas iznākšanas un šī laika atzīmēšanai Igaunijas valsts vecākais izsludināja šo gadu par igaunu grāmatas jubilejas gadu.

Tā tad igaunu valodā drukātam vārdam ir diezgan ievērojams mūžs. Igaunijas samērā jaunā kultūras vēsture var ar lepnumu atzīmēt, ka šis tautas pašas valodā drukātais vārds ir vecāks kā jebkurai tās kaimiņtautai, kuŗu kultūras attīstība norisinājusies apmēram tā paša laika robežās. Un nav nemaz tik liels arī tas laika sprīdis, kas šķir pirmās igaunu valodā iznākušās grāmatas iznākšanu no Eiropas visvecāko kultūras tautu pirmo grāmatu iznākšanas. Kad 1535. gadā iznāca pirmā grāmata igaunu valodā, kopš Gutenberga grāmatu drukāšanas mākslas revolucionārās uzvaras un pasaules pirmās grāmatas parādīšanās nebija pagājuši vēl divi pilni gadu simteņi — pirmās franču un angļu valodas grāmatas nebija redzējušas saules gaismu vairāk kā 59 gadi, zviedru un dāņu valodā drukātie pirmie sējumi nebi-

Juubelimārkmeid eesti kirjanduse arenguteelt.

Kāesoleval aastal täitus esimese teada oleva eestikeelse raamatu ilmumisest 400 aastat ja selle ajamäära mälestuse märkimiseks kuulutas Eesti Riigivanem tänavuse aasta eriliseks Eesti raamatu juubeliaastaks.

Nii on eestikeelsel trükitud sõnal küllalt auväärne iga. Eesti, üldiselt võrdlemisi noore, kultuuri ajalugu võib uhkusega märkida, et selle rahva esimene omakeelne trükisõna on vanem kui ühelgi ligemal naaberahval, kellede kultuuri areng asetseb muide umbkaudu samades ajapiirides. Ja suur ei ole ka see ajavahemik, mis lahutab esimese eestikeelse trükisõna ilmumist Euroopa kõige vanema kultuuriga rahvaste esimeste raamatute ilmumisest. Kui esimene eestikeelne raamat 1535. aastal ilmus, siis Gutenbergi sõnajäädvustamise kunsti revolutsioonilisest rakendusest ja maailma esimese raamatu ilmumisest ei ei olnud möödunud veel täit sajanditki — esimesed prantsuse ja ingliskeelsed raamatud ei olnud maailma valguses lui-

Tallinnas skats.

Tallinna vaade.

ja vecāki par 40 gadiem un viņus varēja šķirstīt vēl to pirmie īpašnieki, bet latviešiem bija jāgaida sava vārda drukāšana vēl veselus 50 g. (viņu Catechismus Catholicorum des Petrus Canosius nodrukāts Viļņā 1595. g.); pirmā grāmata lietuvju valodā, Mārtiņa Mazvidasa katķisms iznāca divpadsmit gadus vēlāk un somu pirmā drukātā vārda sastādītājs Mikaelis Agri-mera pirmās igauņu grāmatas iznākšanas gadā nebija vēl pat kļuvis Vitenbergā par Luteru un Melanchtona skolnieku: viņš nokļuva šai gudrību pilsētā tikai gadu pēc tam, kad tepat kaimiņos brāļu tautas valoda jau bija iespiesta rakstos, un viņa „ABCKiria“ parādījās dažus gadus vēlāk.

Bet jāsaka, ka tas nemaz nav diez cik sen, kamēr igauņi paši zina par savas grāmatu kultūras tik tālu pagātnei. Bija jau notikuši sagatavošanās darbi igauņu grāmatas 300 gadu jubilejas sarīkošanai, kad nejaušs atradums archīvā pielika igauņu grāmatas vēsturei vēl apmēram 100 gadus klāt: 1929. gadā Dr. Veiss atrada Tallinnā Igaunijas rakstniecības biedrības archīvā dažas pirmās igauņu valodas grāmatas pēdējās lappuses — kopā 11 apdriskātās lapas, kas pārsienot bija ielīmētas kādas vecas grāmatas vākos. Šīs gadu

tunud veel kauem kui 59 aastat; rootsi ja taanikeelseid esikköiteid, mis polnud varemad kui 40 aastat, võisid lehitseda veel nende esimesed omanikud, kuna lätlaste esimese omakeelse sõna trükkipanekuni oli määratud veel 50 aastat ootamisaega (—nende „Catechismus Catholicorum des Petrus Canosius“ trükiti Vilnos a. 1595.); esimene leedukeelne raamat, Martin Mazvidas'e katekismus, ilmus tosin aastaid hiljem ja Soome esimese trükisõna säädja Mikael Agricola esimese eestikeelse raamatu ilmumisaastal ei olnud veel saabunudki Vittenbergi Lutheri ja Melanthoni õpilaseks: ta jõudis sesse vanasse tarkuste linna aasta pärast seda, kui siinsamas vennasrahva keel oli juba käinud trükipressist läbi ja tema „ABCKiria“ ilmus igatahes mõningate aastate võrra hiljem.

Aga olgu öeldud, et eestlased isegi ei ole kuigi kaua teadlikud oma raamatukultuuri nii kaugele ulatuvast minevikust. Oli tehtud juba ettevalmistusi Eesti raamatu 300 aastase juubeli korralduseks, kui juhuslik arhiivileid lisas eesti raamatu ajaloole ligemale sada aastat juure: 1929. aastal dr. Veiss avastas Tallinnas Eestimaa Kirjanduse seltsi arhiivis mõningaid esimese eestikeelse raamatu vii-

simteniem ilgi paslēpušās lapas puses, kuru saturs bija iespiests paralēli lejas vācu un igauņu valodās, piederēja Tallinnas Nigulistes baznīcas dvēseļu gana, vācieša Simona Vanradta un Svētā gara baznīcas mācītāja igauņa Johana Kõlla 140 lappušu katķismam. Grāmatas uzglabājušās lappuses satur fragmentus no ticības apliecināšanas, lūgšanu Mūsu tēvs u. c. Vīsa šī grāmata gan nav nekur atrodama, bet par laimi titullapas iztrūkums neatstāj grāmatas izcelšanās laiku noslēpumā: pēdējā lappusē atrodama skaidri salasāma atzīme: „Gedruckt tho Wittemberch dorch Hans Lufft am XXV Tage des Mantes Aust MDXXXV“. Kā zināms Vanradta Kõlla katķismam igauņu kultūras un valodas vēsturē ir bijusi liela nozīme, bet savā tālajā iznākšanas laikā šī grāmata nevarēja pildīt tās klusās cerības, kuras viņas autori loloja savam gara bērnam. Igaunu pirmā grāmata iznāca tai pašā gadā, kad mira viena no igauņu tā laika vēstures centrālām personām, ordeņa mestrs Valters fon Plettenbergs, un kad laukos sāka nežēlīgi pūst krustām šķērsām dažādi varas un laipjuma kāri vēji, un arī igauņi paši sāka mēģināt laust svešo varu, kas nomāca viņu zemi. Ordeņa varas laiki tuvojās beigām un reformācijas gars bija paspējis kļūt arī par pirmās igauņu valodas grāmatas sastādītāju īpašumu: Vanradta un Kõlla katķisms bija par daudz luteranisks, lai būtu nepieņemams Tallinnas rātskungiem un tādēļ pirmo igauņu drukāto vārdu nolēma ziedot iznīcībai.

Acīmredzot tā nebija laba zīme uz ilgāku laiku, ka pirmā igauņu grāmata nokļuva Tallinnas rātskungu krāsnī, bet nevis izplatījās tautā, lai arī igauņus ievingrinātu sarežģītajā rakstu lasīšanas mākslā. Kā jau teikts, tagad nāca Igaunijā katrai pozitīvai attīstībai sevišķi nelabvēlīgi laiki un Vanradta-Kõlla katķisms palika par igauņu valodas drukātā vārda pirmo bezdelīgu uz apmēram simts gadiem. Ja šai garajā laika sprīdī igauņu kultūras vēsture ir papildināta ar rakstniecības darbiem, tie neviens nav drukāti, bet tikai ar zosu spalvu uz pergamenta uzrakstīti.

Jau noteiktāk sāka igauņu grāmata pil-

maseid lehekülgi — kokku 11 rebenenud lehte, mis olid ümberkõitmisel liimitud ühe vana raamatu kaane sisse. Need aastasadu peidus püsinud leheküljed, mis sisaldasid kõrvu alam — saksa ja eesti keelt, olid pärit Tallinna Niguliste kiriku hingekarjase, sakslase Simon Vanradti; ja Pühavaimu kiriku õpetaja eestlase Johanni Kõll'i 140 leheküljelisest katekismusest. Raamatu säilinud lõpplehed sisaldavad katkendeid usutunnistusest, Meie Isa palve ja muud. See raamat tervikuna on küll leidmata, aga õnneks ei jäta tiitel-lehtede puudumine teose ajalist päritolu saladusse: selle viimasel leheküljel leidub selgelt loetavana hoidunud märkus: „Gedruckt tho Vittemberch dorch Hans Lufft am XXV Tage des Mantes Aust MDXXXV.“

Teadagi on Vanradt - Kõlli katekismusel eesti kultuuri ja keele ajaloos suur tähtsus, aga omal kaugel ilimumisajal see raamat ei saanud täita neid vagu lootusi, mis autorid arvatavasti asetasid oma vaimulapsele. Eesti esimene raamat ilmus samal aastal, mil tolleaegse eesti ajaloo kesksemaid isikuid ordumeister Volter von Plettenberg suri ja maal hakkasid halastamatult puhuma risti-rästi mitmed võimu- ja saagiahnitsemise tuuled ja eestlased ka ise tegid veel mitu meeleehtlikku katset võõra võimu murdmiseks omal maal. Ordu võim lähenes lõpule ja seda õonestav reformatsiooni vaim oli jõudnud juba saada omaseks ka esimese eestikeelse raamatu sõnasäädajale: Vanradt ja Kõlli katekismus oli liig luterlik selleks et olla mittevastu võetav Tallinna raehärradele ja seepärast määrati esimene eestikeelne trükisõna hävitamisele.

Nähtavasti see ei olnud kauaks ajaks hää märk, et esimene eesti raamat, selle asemel, et minna rahva sekka ja eestlasigi harjutada kirjalugemise keeruka kunstiga, läks Tallinna raehärrade ahju. Nagu öeldud, järgnesid nüüd Eestimaal igasugusele positiivsele arengule eriti ebasoodsad ajad ja Vanradt - Kõlli katekismus jäi maakeelse trükisõna esimeseks pääsukeseks ligemale sajaks aastaks. Kui selle pika ajavahemiku

Tartu rätsnams.

Tartu raekoda.

dīt savu lomu igaunü kultūras attistibā 17. gadsimtena sākumā, kad vēstures gaita bija savienojusi Igauniju ar zviedru valsti. Tai pašā 1632. gadā, kad ķēniņš Gustavs Ādolfs dibināja dievvārdu sludinātāju skološanai Tartu augstskolu, iznāca Stāla un Rossiniusa garīgās rakstniecības sējumi, no kuriem pirmā autora grāmata iznāca Ziemeļigaunijas dialektā un to drukāja jau Tallinnā, bet otra autora ražojums, Dienvidigaunijas izloksnē, iznāca Rīgā. Šīs grāmatas bija tieši izaukušas no baznīcas vajadzībām — tās bija nepieciešamas dvēseļu ganiem, kas bieži vien neprata tautas valodu, lai ņemtu no tām sprediķus draudžu dievkalpojumiem, bet šīs grāmatas nonāca arī tautas rokās — mācīja igaunus saprast drukātā papīra mēmos vārdus.

Bija baznīca, bija augstskola — tagad vajadzēja arī tautskolas.

Tās dibināt jutās aicināts jauns mācītāja amata kandidāts Bengts Gotfrids Forselius. Uz savu iniciatīvi viņš nodibināja tautskolotāju semināru, savāca ciemos skolniekus un sāka dalīt tiem pamācības rakstu pazīšanā un ticības lietās. Maizi deva skolniekiem par brīvu — zviedru ķēniņš. Divus gadus mācīti, zēni gāja sēt gudrības tautā. Bet kur rast pa-

kestes ongī Eesti kultuuriajaloole talletatud maakeelset kirjavara, siis see ei ole trükipressi jäänudvustatud vaid hanesulega pergamentile kirjutatud.

Jārejkindlamalt hakkas eestikeelne raamat eesti kultuuri arengus tāitma oma osa 17. sajandi alul, mil ajaloo kāik oli Eesti maa liitnud Rootsi riigiga. Samal 1632. aastal, kui kuningas Gustav Adolf asutas ususõna kuulutajate taimelavaks Tartu ülikooli, ilmusid Stahli ja Rossiniuse vaimuliku kirjavara köited, milledest esimese autori ilmus Põhja - Eesti keelemurdes ja trükiti juba Tallinnas, kuna teine, Lõuna - Eesti murdeline, ilmus Riias. Need raamatud olid otseselt välja kasvanud kiriku tarvidustest — neid oli vaja hingekarjastele, kes sageli ei osanud rahva keelt, et veerida säält kogudustele jutlussõnu, aga need raamatud ulatusid ka rahva kätte — õpetasid eestlased aru saama trükitud paberi hääletust sõnast.

Oli kirik, oli ülikool — nüüd oli tarvis rahvakooli.

Neid asutama tundis end kutsutud olevat noor õpetaja - ameti kandidaat Bengt Gottfried Forselius. Oma algatusel asutas ta rahvakooliõpetajate seminaari, korjas küladest koolipoisid kokku ja hakkas

jumti šim svētīgajam darbam? radās jau-
tājums. Draudze negribēja ne zināt par
skolu dibināšanas pienākumu, un Forse-
lius neatrada lietai citādu atrisinājumu,
kā apbraukāt visus savus draugus — mā-
cītājus, lai viņus pārliecinātu par sava
svētīgā pasākuma atbalstītājiem. Un pa-
tiešām daudzas igaunu baznīcas deva pa-
balstus, cik tas nu bija katras spēkos, šim
iesāktajam igaunu grāmatu gudrības uz-
varas gājienam igaunu zemnieku vidū.
Daudzi mācītāji iekārtoja par draudzes
izglītības templiem kādu ziemā nelietotu
rijas kambari vai citu tukšu telpu. Deva
bez atlīdzības arī žagarus apkurināšanai
un kādu bērza pagali, no kuņas jaunā iz-
glītības darba apgaismošanai varēja plēst
skalus. Un skolnieki sāka pulcēties: sir-
mām bārdām veči sēdēja blakus jauniem
puišiem skolas istabas garajā solā.

Tā sākās un turpinājās igaunu iedzīl-
nāšanās rakstu gudrības noslēpumos, un
kad valsts vecākais K. Pāts nesen atklāja
igaunu grāmatu kultūras 400 gadu piemi-
nai Igaunijas grāmatu gadu, tad viņš, ru-
nājot par šiem senajiem laikiem starp ci-
tu teica sekojošo:

„Mums vajadzētu savas tautas pagāt-
nes pieminai cirst tēlu, kas rādītu pie-
skala gaismas sēdošu igaunu māti, kuņa
māca savus bērnus lasīt, tas būtu piemi-
neklis, kuņš dziļi noskaidrotu mūsu pagāt-
ni un mūsu tautas tikšanu uz priekšu, un šī
cenšanās uz gaismas pusi, kas izpaudās
tik šauros apstākļos, var arī svešniekiem
paskaidrot, kādēļ mēs nabadzīgajā zie-
meļzemē tikām tik tālu, ka varējām pa-
reizā laikā nokratīt gadu simteņiem turē-
tās, svešās varas uzliktās važas.“

Tie ir dziļi izjusti vārdi, jo patiešām:
ja paskatāmies uzmanīgāk atpakaļ uz
igaunu brīvības cīņu garo un daudz asiņu
dzērušo ceļu, tad jūtam dziļu pārliecību,
ka šāls senajos, skaliem apgaismotajos
ziemeļziemas vakaros igauni, pētīdami
rakstu gudrības, nemācījās tikai lasīt
vien, bet sāka pazīt jaunu lielu spēku, pie-
radinājās lietot jaunu ieroci savas
brīvības izkarošanai.

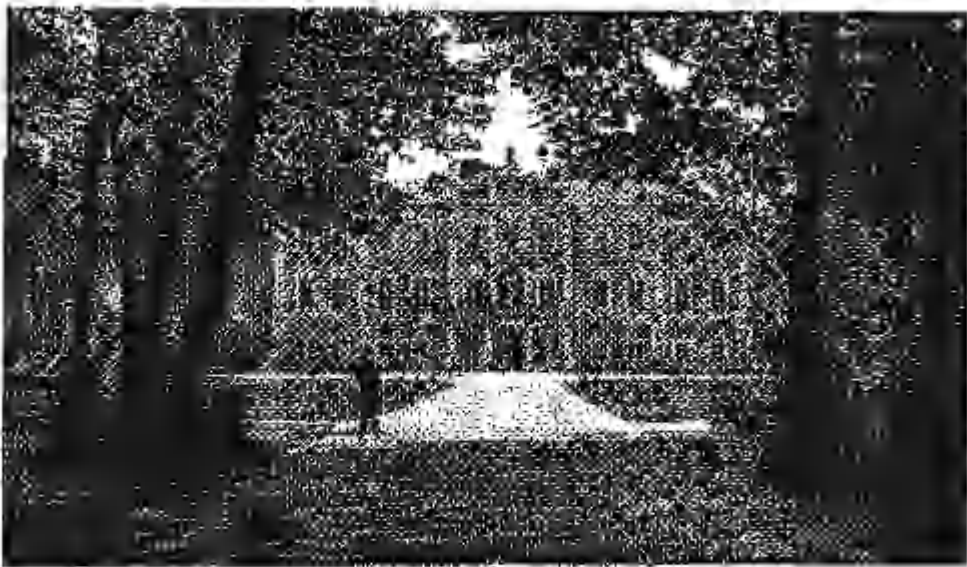
Cauri grūtiem Ziemeļkara laika kara
un nāves gadiem turpinājās igaunu tau-

neile jagama õpetust kirjatundmises ja
usuasjus. Leib oli õpilastele prii —
Rootsi kuninga poolt. Kaks aastat õpi-
tud, läksid poisid külima oma tarkust
rahva hulka. Aga kust leida ulualust
sellele õilsale tööle? kerkis uus küsimus.
Kogukond ei tahtnud teadagi koolide asu-
tamise kohusest ja Forselius ei leidnudki
asjale teist lahendust kui sõitis läbi oma
sõbrad — kirikuõpetajad, et neid meeli-
tada oma õilsa algatuse toetajaiks. Ja
mitmes eesti kiriklas antigi jõudu möö-
da toetust algavale raamatutarkuse või-
dukäigüle eesti maarahva hulgas. Mitmed
õpetajad loovutasid kihelkonna haridus-
templiks mõne talvel tarvitamata seisva
rehetoa või muu tühja ruumi. Tasuta
anti ka hagu kütteks ja mõni kasehalg,
millest noore valgustustöö valgustuseks
võidi ajada peerge. Ja õpilased kogunesid
kokku: hallis habemes taadid kõrvu noor-
te poistega istusid koolikambri pikka
pinku.

Nii algas ja jatkus eestlaste pühendu-
mine kirjatarkuse saladustesse — ja kui
Riigivanem K. Pāts hiljuti eesti raamatu-
kultuuri 400. aastase kestvuse mälestuseks
avas Eesti raamatuaasta, siis ta neist
ammustest aegadest kõneledes muuseas
ütles järgmist:

„Meie peaksime oma rahva mineviku-
mälestuseks raiduma kuju, mis kujutaks
peerutule valgel istuvat eesti ema, kes
õpetab oma lapsi lugema — see oleks
mälestussammas, mis sügavalt selgitaks
meie minevikku ja meie rahva edasi-
jõudmist ning see tung valguse poole,
mis avaldus nii kitsastes oludes, võib ka
võõrastele selgitada, miks meie, mitte-
rikkal põhjamaal, jõudsimme nii kaugele,
et võisime õigel ajal raputada maha
aastasadu kestnud võõra vägivalla köidi-
kud.“

Need on sügavalt tuntud sõnad, sest
tõesti: kui vaadata terasemalt tagasi
eestlase vabadusvõitluste pikale ja
palju verd joonud teele, siis meie ei saa
olla veendumata, et neil ammustel
peerutulega valgustatud pikkadel põhja-
talve õhtutel eestlased, uurides kirjatar-
kust, ei õppinud mitte ainult lugema, vaid

Igaunijas valsts vecākā pils Tallinnā, Katrīnas lejā. Eesti riigivanema loss, Kadriorus.

tas sakari ar savā valodā drukāto vārdu. Laiku pa laikam turpinās: iznākt jauni sējumi igauņu zemes ļaužu valodā un 1739. g. pat bībele. Pakāpeniski tauta pierada pie grāmatas, bet vēl aizvien igauņiem bija ar grāmatu tikai pasīvas attiecības — vēl grāmatas bija igauņu rokās kā ieroči jaunu kareivju rokās, kuri vēl nav aicināti ierasties cīņas laukā.

Bet drīz arī sāka dzirdēt skaļākus vārdus, kas sauca igauņu valodas vārdu doties aktīvākos uzbrukumos, lai cīnītos par nacionālo brīvību un cilvēcisko patiesību. Kā pirmo pionieri te minēsīm Kristjāni Jāku Pētersonu (1801.—1822.), kas ir interesantākā personība igauņu vecāko rakstnieku vidū, kura nesalīdzināmi spēcīgi kvēlojošo gara liesmu nāve gan izdzēsa jau 22. dzīvības gadā, bet kas tomēr savā tik īsajā dzīves ceļā paspēja ar savām neparastajām valodnieka dāvanām iemācīties ebreju, latīņu, grieķu, krievu, angļu un vācu valodas, un kurš pie tam jau 16 gadu vecumā strādāja pie zviedru valodas gramatikas sastādīšanas, kas tomēr bija jāatstāj nepabeigta un neizdota. Vēlāk viņš pārtulkoja un izdeva vācu valodā Chr. G. Thomassona „Somu mitolo-

ģopisid tundma uut suurt jõudu, harjusid uue võimsa relvaga oma vabadus- tahte teostamiseks.

*

Üle raskete Põhjasõja aegsete sõja ja katkusurma aastate kestis eestlaste side omakeelse trükitud sõnaga. Ilmus aegajalt uusi kõiteid maarahva keeles, 1739. juba kogu piibelgi. Rahvas järjest rohkem harjus raamatuga, aga veel oli eestlastel trükitud sõnaga ainult passiivne suhe — veel olid raamatud eestlaste käes nagu relvad noorte sõdurite käes, keda ei ole veel kutsutud võitlusväljale.

Aga varsti hakkaski kostma esimesi hääli, mis kutsusid eestikeelset sõna aktiivsemaile rünnakuile rahvusliku vabaduse ja inimliku tõe rindel. Esimese pioneerina olgu siin nimetatud Kristjan Jaak Peterson (1801.—1822.), kui huvitavaim isiksus eesti vanemate kirjanikkude hulgas, kelle võrratu jõulisusega leegitseva vaimu sirm kustutas küll juba 22. eluaastal, aga kes siiski omal nõnda lühikeselgi eluteel jõudis oma harukordsete keeleteaduslikkude annete varal omandada heebrea, ladina, greeka, vene, inglisa ja saksa keeled, kes, lisaks sellele,

giju“, pētija pat Ziemeļamerikas un Azijas tautu valodas.

K. J. Pētersona dzejnieka spalva atstājusi kā mantojumu aicinājumu, lai igauņu drukātais vārds kalpo augstākiem, radošiem, uzdevumiem, un drošas cerības slēpjās arī viņa spārnotajā jautājumā:

Vai nevar dziesmu ugunīs

Šis zemes valoda

Kāpt, celties augšā debesīs

Un meklēt mūžību?

Vēl daži gadu desmiti gaidīšanas un satagavošanās — tad 19. gadsimtenā vidū sākas igauņu valodas vārda svara pieaugšana igauņu vēsturē, kas ievada jaunu posmu — nacionālās atmodas laikmetu. Igauņu daiļrakstniecība, kas K. J. Pētersonu neieskaitot, līdz šim bija bijusi tikai pasīvs „laika kaveklis skala uguns gaismā“, paceļas par lielu, gaišu igauņu tautiskās atmodas liesmu. Līdzšinējie rakstītāji bija auguši un strādājuši savu darbu visu mūžu baznīcu mierīgajā paēnā, bet tagad sāka rasties igauņu-vārda karotāji reālajā dzīvē un viņu darbi sāka apdvesmot un spārnot tautas pašapziņu ar drošu brīvības un uzvaras ticību. Pirmo, visspēcīgāko ierosinājumu igauņu nacionālai atmodai deva Dr. Fr. R. Kreucvalda (1803. — 1882.) no tautas dzejas materiāliem radītais tautas ēps „Kalevipoeg“ (pirmais izdevums Kuopio 1862. g.). Šī darba iznākšana veica igauņu tautā nesaļidzināmu misiju? tas nostiprināja tautas ticību sev pašai un padarīja to cīņas un uzvaras spējīgu un lika arī ār pasaulei atzīt igauņu gara ražojumus par vērtīgiem.

Tā laika igauņu kritikai un rakstniecības vēsturei „Kalevipoeg“ gan nav palicis par neaizkaramu svētumu, bet tur ir droši atzīmēti visi viņa trūkumi — romantiski ideālizējumi uz patiesu tautisku gara mantu lāses, daži kompozīcijas un stila trūkumi, maldīšanās, novērtējot tautas dziesmu skaistumu; bet kultūrvēsturiskā perspektīvā neviens nevar noliegt „Kalevipoeg“a tautu audzināšo iespaidu. Jo Kreucvalds taču romantiski tēloja savā „Kalevipoeg“ā igauņu teiksmaino pagātni, kad viņi bija vēl brīva tauta, un te tautas plašākās aprindas smēlās drošu ticību

juba 16. aastasena töötas rootsikeele grammatika kallal, mis siiski pidi jääma lõpetamata ja avaldamata, ja hiljem tõlkis ning avaldas saksa keeles Chr. Thomassoni „Soome muinasusu“, uuris isegi Põhja - Ameerika ja Aasia pärisrahvaste keeli.

K. J. Petersoni luuletajasulelt on päritud pateetiline kutse eestikeelsele sõnale kõrgemaiks, loovateks ülesanneteks ja julge lootusrikkus peitub ta lennukas küsimuses:

Kas siis selle maa keel
laulutules ei või
taevani tõusta üles,
gavikku omale otsida?

Veel mõningaid aastakümneid ootust ja ettevalmistust — siis, 19. sajandi kestel, sünnib eestikeelse sõna järjest võimsamaiks muutuvaist tahteavaldusist eesti ajaloo uus järk — rahvuslik ärkamisaeg. Eesti ilukirjandus, mis, K. J. Petersoni arvestamata, tänini oli olnud ainult passiivne „ajaviide peergutule valgusel“, tõuseb suureks, heledaks eestlaste rahvusliku äratuse leegiks. Senised kirjamehed olid kasvanud ja teinud oma elutöö kirkute rahulises varjus, aga nüüd hakkas tõusma eestlasi - sõnasõdureid keset elavat elu ja nende toodang hakkas julge vabaduse- ja võiduusuga tiivustama rahva enesetunnet. Esimese, kõige tugevama tõuke eestlaste rahvuslikuks äratuseks andis dr. F. R. Keutzwaldi (1803.—1882.) rahvaluule aineil loodud rahvuseepos „Kalevipoeg“ (esimene trükk Kuopios 1862. a.). Selle teose ilmumine täitis eestlaste hulgas võrratu missiooni: see kindlustas rahva usu enesesse võitluse ja võiduvõimeliseks ja sundis ka välisilma eestlaste vaimse loomingu võimeile andma väärilist tunnustust.

Kaasaegsele eesti kritikale ja kirjandusteadusele ei ole „Kalevipoeg“ jäänud küll mingiks puudutamatuks pühaduseks, vaid selles on julgesti märgitud puudusi — romantilisi idealiseeringuid tõelise rahva pärasuse arvel, mõningaid kompositsioonilisi ja stiililisi ebaühtlusi, eksimusi rahvaluule algupärase ilu vastu, aga kultuurajaloolises perspektiivis ei võida sa-

savai näkotnei. Teika par pagātnes brīvību modināja jaunas cerības iegūt brīvību, uzlika igauniem pienākumus tlekties pēc noteiktiem mērķiem, cilvēka cienīgas tagadnes un radīt brīvu näkotni.

Tai pašā garā noskaņots arī tā laikmeta lirikas nacionāli - romantiskais virziens, kura ierosinātāja un visenerģiskākā kultvētāja bija dzejniece Lidija Koidula (kas savu laika biedru lirikā nosaukta par „igaunu dzejas žannu D'Arc“).

Bet tai laikā igaunu grāmata bija nesusi tautā ne tikai dzejas ugunīgos vārdus, bet arīvien vairāk izplatītais drukātais vārds sāka apgaismot arī sabiedriskās darbības ceļus. Tikai pateicoties grāmatas un laikrakstu izplatīšanai igaunu zemē jau tai laikā varēja sākt enerģiskāk pretoties svešajai varai. Drukātais vārds kā zelta saitēm vienoja visu tautu, kas varēja uzsākt un veikt tādus lielus darbus, kā slaveno Igaunijas vispārējo dziesmu svētku tradīcijas radīšanu, Igaunijas rakstnieku biedrības un augstākās skolas dibināšanu ar igaunu mācības valodu, organizēt biedrību tīklu, kurām kultūrāli mērķi u. t. t.

Tai pašā laikmetā tika veikts arī lielākais un pamatīgākais darbs igaunu tautas gara mantu krāšanā, sakopšanā un daļai arī publicēšanā. Gagu simteņiem ilgi pirms I. igaunu valodas grāmatas iznākšanas veco igaunu radošais gars bija izteicies dzejā, kas no mutes mutē pārgāja uz näkošajām paaudzēm. Šīs dziesmas pat vismagākās rūpes un mokas nebija varējušas nomākt un atstāt aizmirstībā. Pasakas, teikas un it sevišķi īpatnējas līriskas tautas dziesmas bija tūkstoš variācijās mantojusi paaudze no paaudzes un ļoti daudz no šīs bezgalīgās dzejas bagātības bija tautai vēl skaidri atmiņā, kad Dr. Jakobs Hurts (1838.—1906.) 1888. gadā nodrukāja presē aicinājumu, lai atrastu līdzstrādniekus tautas gara mantu krāšanas lielajam darbam. Viņam pie ticās tālu pāri par tūkstoti korespondentu un pēc pāris desmitu gadu pašai dziedīga darba Dr. Hurta krājumos bija jau 45.000 dziesmu, 10.000 pasaku, 92.000 sākām vārdu un mīklu, 60.000 ticējumu un

lata „Kalevipoja“ määratut rahvuspedagoogilist mõju. Kujutas ju Kreutzwald oma „Kalevipojas“ eestlaste kui vaba rahva muinasjutulist mineviku romantikat ja sellest hoovas rahva kõige laiemaisse ringidesse julget usku. Muinasjutt mineviku vabadusest äratas uusi vabaduse lootusi, kohustas eestlasi sihiteadlikele tegudele inimväärilise oleviku ja vaba tuleviku loomiseks.

Samas vaimus mõjus ajajärgu lüürika rahvusromantiline suund, mille algatajana ja kõige hingekama kultiveerijana olgu mainitud Lydia Koidula (1843.—1886.), keda Eesti kaasaegses lüürikas on nime tatud „Eesti luule Jeanne d'Arc'iks“.

Aga tol ajal eesti raamat mitte ainult ei kandnud rahva hulka luule tuliseid sõnu, vaid järjest rohkem levis trükisõna üha sihikindlamalt hakkas valgustama ka tegelike ürituste teesid. Ainult tänu raamatu ja ajakirjanduse levikule võidi eestlaste maal juba tol ajal alustada aktiivsematki vastupanu võõrale vägivõimule. Ainult trükisõna kogu rahvast ühendava sideme tõttu võidi algatada ja teostada nii suuri ettevõtteid nagu Eesti kuulsa ülemaalise laulupidude traditsiooni loomine, Eesti kirjameeste seltsi ja kõrgema eestikeelse kooli asutamine, kultuuriliste sihtidega ühingute võrgu organiseerimine üle maa j. p. m.

Samal ajastul tehti suurim ja põhjapanevaim töö ka Eesti rahvaluule korjamise, korraldamise ja osalt avaldamise alal. Aastasadu enne esimese eestikeelse trükisõna ilmumist oli vanade eestlaste loov vaim avaldunud suulises luules, mida kõige raskemadki viletsused ja vaevad ei olnud suutnud matta unustusse. Muinasjutud, eepilised ja eriti omapärsed lüürilised rahvalaulud olid tuhandeis teisendites pärandunud põlvest põlve ja palju sellest määratust sõnavarast oli rahval veel elavalt meeles, kui dr. Jakob Hurt (1838.—1906.) 1888. aastal avaldas ajakirjanduses üleskutse, et leida kaastöölisi rahvaluule korjamise suures töös. Ta leidis endale kaugelt üle tuhande korespondendi ning pärast paarikümneaastast ennastsalgavat tööd oli dr. Hurti ko-

parašu aprakstu... Tautas gara mantu krāsanas darbs turpinājās arī pēc Hurta nāves un vēl tagad tiek papildināti igauņu tautas dzejas krājumi, kas ir no lielākajiem pasaulē.

Un cik tālu igauņu grāmata ir tikusi savu 400 gadu ilgajā ceļā, pildot nobriedušus laikmeta uzdevumus? Beidzot arī šim jautājumam meklējot atbildi no putnu lidojuma, varam aprobežoties tikai ar dairrakstniecību.

Ir taču bez paskaidrošanas zināms, ka igauņu mazās tautas dzejas kuģa būrās nepūš diezciik labvēlīgi vēji, kas dzen to tikai uz priekšu vien. Pirms pāris desmit gadiem varēja mūsu zemē tikai atsevišķi, visproduktīvākie un populārākie dzejnieki un rakstnieki dzīvot un radīt kā profesionāli, jo tautas piederīgo mazais skaits, saprotams, noliek stingras robežas grāmatu izplatīšanai un līdz ar to arī radoša darba materiālai atmaksāšanai. Valstiskās patstāvības iegūšana atnesusi sev līdz daudz uzlabošanas šai stāvokli. Valdības aprindas pašas sapratušas savas skaita mazās tautas rakstnieku, dzejnieku un citu mākslinieku darba un tā atmaksāšanās lielo starpību un centušās to ar likumiem un noteikumiem pārvērst taisnīgāku. Igaunu rakstniecību un mākslu atbalsta valsts kultūras kapitāls, kur 1921. — 1934. gadam ir uzkrājies apmēram 4 miljoni kronu. Šī summa islietota rakstnieku un mākslinieku radošā un dažu pētīšanas darbu pabalstam. Ar šo pašu valsts kultūrkapitāla atbalstu igauņu rakstnieku savienība ir varējusi jau 13 gadus izdot tīri literāriski - kritisku žurnālu („Looming“), kam vērtīgs saturs un solīds izskats, ko nav varējušas pat daudzas lielākas tautas.

Bet jau pirms šiem ārējiem labvēlīgajiem apstākļiem un sen pirms valsts patstāvības iegūšanas igauņu rakstniecībā droši sākās spēcīgs uzplaukums līdz līdzšinējam līmenim, kas valodu robežām krītot varētu noteikti stāties blakus citiem ziemeļzemju un pat visas Eiropas rakstniecības vispārējam līmenim. Un tas nebūt nesaplūstu bez robežām kopā ar kādu

gudes 45.000 laulu, 10.000 muinasjuttu, 92.000 kõnekäändu ja mõistatust, 60.000 ebausu kommete seletust... Korjamistööd jätkati ka pärast dr. Hurti surma ja veel tänapäevalgi tuuakse lisa Eesti rahvaluule kogudesse, mis on suurimad maailmas.

*

Ja kuhu on eesti raamat jõudnud omal 400 aastasel teekonnal täisealiste, kaasaegsete ülesannete täitmisel? Lõpuks sellelegi küsimusele lennuvaatelt vastust otsides peame piirduma ainult kauniskirjandusega.

On vist seletamatagi selge, et Eesti kui väikerahva luulelaeva purjedesse ei puhu välise soodustuste perituuled kuigi tugevasti. Paarkümmend aastat tagasi võisid meil ainult üksikud, kõige produktiivsemad ja populaarsemad kirjanikud elada ja luua elukutselistena, sest vähene rahvaarv arusaadavalt asetaskindlad piirid raamatu levikule ja seega ka loomistöö ainelisele tasule. Riikliku iseseisvuse saabumine on aga toonud palju parandust sessegi olukorda. Valitsusringkonnad on häätahtlikult mõistnud oma väiksearvulise rahva kirjanike ja kunstnike töö ja tasu väära vahekorda ja püüdnud seda seadusandlike korraldustega muuta õiglasemaks. Eesti kirjandust ja kunste toetab riiklik kultuurkapital, kuhu 1921. — 1934. a. on laekunud umbes 4 miljonit krooni, milline summa on tarvitatud kirjanike ja kunstnike loomingu ja mõningate teaduslike uurimuste toetuseks. Sama riikliku kultuurkapitali toetusel on võinud Eesti kirjanike liit juba 13 aastat anda välja puht kirjanduslikku - kriitilist ajakirja („Looming“) väärasel soliidisel kujul, nagu seda ei ole suutnud paljud suurrahvadki.

Aga juba enne neid väliseid soodustusi ja ammu enne riikliku iseseisvuse teostumist algas Eesti kirjanduse julgelt jõuline tõus praegusele tasemele, mis keelepiiride muredes kindlasti võiks seista kõrvu teiste põhjamaade ja kogu Euroopa kirjanduse üldnivooga. Ja kindlasti see ei sulaks piirjoonetult muuga ühte, vaid

citu, bet noteikti atšķirtos no citiem ar savām ipatnībām.

Zviedru kritiķis C. A. Bolanders kādā esejā ir teicis par savas zemes dzeju skaidru raksturojumu: „Katrai zemei ir tāda dzeja, kādu viņa ir pelnījusi — Zviedrijai, kas arvien dzīvojusi mierā, ir sava idīle.“ Ja to pašu teicienu attiecinātu uz Igauniju, nesot to no Zviedrijas pāri Baltijas jūrai uz Igauniju, tad tam vajadzētu skanēt tā, ka Igaunijai, kas ir bijusi un paliks rietumu un austrumu garīgo vēju krustceļos un kas ir un paliks asu caurvēju zeme, nevar būt nekādas miera idīles. Igaunu lirai nav vis sudraba, bet gan rupjākas un nemierīgākas tērauda stīgas.

Un beigās: visās nozarēs jaunākie, vēl neizveidojušies talanti meklē un iedziļinās dzejā ar jauneklīgu enerģiju. Jaunas tautas gara modrums ir viņu radīšanas darbam izdevīgs pamats un tas ļauj igauņu grāmatas 400 gadu jubilejas svinībās priecāties un ticēt, ka igauņu rakstniecība ir un būs vēl ilgi un droši tā, kas palīdzēs vest tautu uz nākotnes zemi.

M. Raud.

eralduks ūmbrusest selge, omailmelise tervikuna.

Rootsi kriitik C. A. Bolander ühes esees on lausunud oma maa luule kohta selge iseloomustuse: „Igal maal on niisugune luule nagu ta selle teenind — Rootsil, kes on elanud rahu, on oma idüll.“ Kui sama võrdlusviis kanda Rootsis üle Läänemere Eestisse, siis see peaks vist sõnastuma küll nii, et Eestil, kes on olnud ja jääb lääne ja ida vaimsete erirõhkcondade vahele, karmide ristja tõmbtuulte maale, ei saa olla mingit rahu idüllit, vaid raskemateks ja rahutamateks kõladeks on häälestatud eesti lüüra ei hõbe vaid teraskeeled.

Ja lõpuks: kõigil aladel nooremad, veel lõplikult kujunemata talendid, otsivad ja süvenevad noorusliku energiaga. Noore rahva vaimuerksus on nende loomingule soodsaks kõlapinnaks ja see lubab eesti trükisõna 400 aasta juubeli puhul rõõmustuda usust, et eesti kirjandus on ja jääb veel kauaks julgelt tõusuteed rühkivaks tulevikumaaks.

M. Raud.

Latviešu un igauņu kulturālā sadarbība.

Lāti ja Eesti kultuuriline koostöö.

Daudz rakstīts presē un runāts latviešu un igauņu kopējās sanāksmēs, ka abu tautu kulturālā sadarbība ir ļoti nepieciešama un ka latviešiem un igauņiem jātuvinās ne tikai politikas un saimnieciskās dzīves laukā, bet jo vairāk gara dzīves nozarēs — zinātnē, mākslā, literatūrā. Tādēļ interesanti paskatīties atpakaļ, ko tad īsti esam šai ziņā jau darījuši, lai zinātu, kas būtu tālāk darāms.

Vienas tautas iepazīstināšanai ar otru plašs darba lauks ir rakstniecības darbiniekiem. Kaut gan tulkoti darbi daudz zaudē no savas mākslas vērtības, viņi tomēr labi parāda tautas dvēseli, parašas, apstākļus un dzīves veidu.

Latvijā šo darbu līdz šim veikuši tikai 2 rakstnieki — Elīna Zālīte un

On palju kirjutatud ajakirjanduses ja kõneldud Lāti ja Eesti ühistel nõupidamistel, et mõlema rahva kultuuriline koostöö on hädavajalik, ning et lätlased ja eestlased peavad üksteisele lähenema mitte ainult poliitika ja majanduselu väljal, vaid veel rohkem vaimuelu aladel teaduses, kunstis ja kirjanduses. Sellepärast on huvitav tagasi vaadata, mida siis õieti oleme selles sihis juba teinud, et teada, mida peame edasi tegema.

Ühe rahva tutvustamiseks teisega suur tööpõld on kirjandustegelastel. Olgugi, et tõlgitud teosed kaotavad palju oma kunstiväärtusest, nad siiski hästi näitavad rahva hinge, kombeid, olusid ja elu.

Lätis seda tööd on senini teinud ainult kaks kirjanikku — Elīna Sālīte ja

Richards Valdess. E. Zālītes lielākais darbs ir ievērojamā igauņu tautas ēpa „Kalevipoeg“ tulkojums latviešu valodā, bet ievēribas cienīgi ir arī citi — Tamsāres romāns „Mēžstrautu saimnieks“, Fr. Tuglase un Vildes noveles, Tamsāres romāna „Patiesība un taisnība“ atsevišķas daļas, kas iespiestas „Daugavā“, A. Gailīša romāns „Tomass Nipernadijs“ un atdzejotie dzejoļi (ap 100), galvenā kārtā moderno dzejnieku ražojumi. Bez tam Elina Zālīte tulkojusi lielu skaitu igauņu lugu, gādādama tās visiem Latvijas teātriem: H. Raudsepa „Mārtiņciems“, A. Kircberga „Nolādētās mājas“, E. Vildes „Laimes pūķis“, M. Metsanurka „Dumpības gars“, O. Lutca „Kāpostgalva“, A. Mālka „Jaunais laiks“, J. Kārnera „Veikals ar Krieviju“, H. Raudsepa „Sinimandirā“ un A. Kircberga „Meitiņas iet tautiņās“. Lielākā daļa no Elīnas Zālītes tulkojumiem izdota arī grāmatās.

Richards Valdess tulkojis Raudsepa lugas „Mikumārdi“ un „Neprāta svētlaimē“, noveles: Tuglase „Vasaras nakts mīla“ un „Popīts un Huhu“, Māndmetsa „Sacirstā laiva“, Kivikasa „Ķīnietis“, Metsanurka „Saimnieks un kalps“ un Vallaka „Lauciniece“ un „Zemnieks“. Abas pēdējās drukātas „Latvijas Kareivī“.

Redzam, ka no igauņu plašās literatūras pazīstam tikai mazu daļiņu, kas liekas vēl niecīgāka, ja to salīdzinām ar to latviešu darbu skaitu, kas pārtulkoti igauņu valodā. Igauniešiem ir arī vairāk tulkotāju.

Interesanti atzīmēt, ka jau vairāk nekā 150 gadus atpakaļ igauņu valodā iznāca 4 izdevumos (no 1782. — 1838.) Vecā Stendera „Pasakas un Stāsti“, kurus tulkoņtājs Vilmans bija izdevis zem sava vārda, un igauņi turēja to par oriģināldarbu līdz 1925. gadam, kad šo viltojumu atklāja prof. V. Andersons. Jaunākā laikā tulkoti gandrīz visi mūsu rakstnieki. Te vislielākie nopelni igauņu rakstniekam Mārtiņam Pukitsam, kurš pēc gadu simteņu maiņas bija vienīgais, kas tulkoja latviešu literatūru igauņu valodā. Igaunijas patstāvības laikā viņam nāca talkā K. Kirps un K. Abens. Pirms

Rihard Valdes. E. Salite suurim töö on kuulsa eesti rahvuseepose „Kalevipoeg“ tõlge läti keele, kuid tähtsapanuväärsed on ka teised tema teosed — Tammsaare romaan „Kõrboja peremees“, Fr. Tuglase ja Vilde novellid, Tammsaare romaani „Tõde ja õigus“ üksikud osad, mis trükitud „Daugavas“, A. Gailiti romaan „Toomas Nipernaadi“ ja tõlgitud luuletused (umbes 100), päämiselt nooremate luuletajate teosed. Pääle selle Elina Salite on tõlkinud suure arvu eesti näitemänge, muretsedes neid kõigile Läti teatreile: H. Raudsepa „Mikumärdi“, A. Kitsbergi „Neetud talu“, E. Vilde „Pisuhänd“, M. Metsanurga „Mässu vaim“, O. Lutsu „Kapsapea“, A. Mälgu „Uus aeg“, J. Kärneri „Äri Venemaaga“, H. Raudsepa „Sinimandria“ ja A. Kitsbergi „Vana vanaga, noor noorega“. Enamik Elina Salite tõlgetest on väljaantud ka raamatutena.

Rihard Valdes on tõlkinud Raudsepa näidendid „Mikumärdi“ ja „Põrunud aru õnnistuse“, novellid: Tuglase „Suveöö armastus“ ja „Popi ja Huhu“, Māndmetsa „Katkiraiutud kaljas“, Kivikase „Hiinlane“, Metsanurga „Peremees ja sulane“ ja Vallaku „Maanaine“ ja „Mamees“. Mõlemad viimased on trükitud ajalehes „Latvijas Kareivis“.

Nāeme, et eesti rikkast kirjandusest tunneme ainult väga väikese osa, mis näib veel pisukesem kui teda võrdleme selle läti tööde arvuga, mis on tõlgitud eesti keelde. Eestlasil on ka rohkem tõlkijaid.

Huvitav tähendada, et juba enam kui 150 aastat tagasi ilmus eesti keeles 4 väljaandes (1782.—1838.) Vana Stenderi „Lood ja Vested“, mida tõlkija Villmann oli väljaandnud oma nime all ja eestlased pidasid seda oma originaaltöoks 1925. aastani, mil selle pettuse avastas prof. V. Anderson. Uuemal ajal on tõlgitud peagu kõik meie kirjanikud. Siin on kõige suuremad teened eesti kirjanikul Martin Pukitsal, kes pärast aastasajandie vahetust oli ainuke, kes tõlkis läti kirjandust eesti keelde. Eesti iseseisvuse ajal tulid temale appi K. Kirp ja K. Aben. Enne Pukitsat oli juba tõlkinud J. Lammass,

Pukitsa jau tulkojis J. Lammas, bet reizē ar viņu arī A. Rebane un J. Veltmans.

No R. Blaumaņa darbiem tulkoti: „Nāves ēnā“, „Purva bridējs“, „Sapnis“, „Laimes klēpī“, „Raudupiete“, „Andriksons“, „Zibens“, „Pazudušais dēls“, „Zagli“, „No saldenās pudeles“, „Launais gars“. Blaumaņa lugām bijuši Igaunijā tādi panākumi, ka tās iznākušas vairākos izdevumos. Šī gadu simteņa sākumā mūsu kaimiņu zemē bijis ļoti populārs Andrievs Niedra, kura darbi gandrīz visi tulkoti igauņiski. Igaunī pazīst diezgan lielu skaitu arī J. Akurātera darbu: „Taisnības meklētājus“, „Priecīgo saimnieku“, „Kalpa zēna vasaru“, Jāņa Kraukļa gaišas, Sātana sapni“, „Kāpēc tu mani mīli...“, „Klints“ un „Medības“.

Jānis Poruks reprezentēts igauņu tulkojumu literatūrā ar trīs grāmatām — „Brūklenāju vainags“, „Pērļu zvejnieks“ un „Kauja pie Knipskas“. Bez tam periodiskos izdevumos drukāti: „Slepkava“, „Kāzas“, „Nebijušais un trīs vientuļi“ u. c. Igaunū valodā tulkoto latviešu darbu skaits ir tik liels, ka īsā rakstā tos nemaz nav iespējams visus uzskaitīt, tādēļ minēšu vēl tikai galvenos: Saulieša „Krustceļš“, Aspāzijas „Zaudētās tiesības“, Birznieka - Upīša „Pelēkā akmens stāsti“, Purpuķes „Savs kaktiņš, savs stūritis zemes“, Brigaderes „Spridītis“, Raiņa „Jāzeps un viņa brāļi“, Jaunsudrabiņa „Baltā grāmata“, Skalbes „Kā es braucu Ziemeļmeitas lūkoties“, Ezeriņa „Leierkaste“, E. Zālītes „Maldu Mildas sapņojums“, Roziša „Ceturtnā grācija“, Čaka „Trīs grāmatas“ un daudzi citi šie minēto un nemiņēto autoru darbi.

Tā tad literatūras tulkošanā esam palikuši igauņiem tālu pakal un te mums vēl daudz darba priekšā. Toties mūsu teātri ir bijuši cītīgāki igauņu lugu izrādītāji. Igaunū teātri sevišķi pēdējā laikā un it īpaši lielās skatuves nav izrādījušas nevienu latviešu lugu, kaut gan jau pāris gadus ir rakstīts un runāts, ka „Vaneemuine“ Tartū, vai arī „Estonia“ Tallinnā izrādīs drīzumā Zālītes „Maldu Mildas

ning ühel ajal temaga ka A. Rebane ja J. Veltman.

Blaumani teostest on tõlgitud: „Surma varjus“, „Soorändur“, „Unistus“, „Õnne süles“, „Raudupi perenaine“, „Andrikson“, „Välk“, „Ärakadunud poeg“, „Vargad“, „Magusast pudelist“, „Paha vaim“. Blaumani näidenditel on olnud Eestis selline edu, et nad on ilmunud mitmes väljaandes. Käesoleva sajandi alul oli meie naabrite juures väga populaarne Andres Niedra, kelle tööd peagu kõik on tõlgitud eesti keelde. Eestlased tunnevad suure arvu ka Akurateri teostest: „Õiguse otsijaid“, „Röömsat peremeest“, „Sulasepoisi suvi“, „Jaani Kraukli teed“, „Saata na unistust“, „Mispärast sa mind armastad“, „Kalju“ ja „Jaht“.

Jaan Poruks on esitatud eesti tõlkekirjanduses kolme raamatuga — „Palukate vanik“, „Pärilipüüdja“ ja „Lahing Knipska juures“. Pääle selle perioodilisis väljaandeis on trükitud: „Mörvar“, „Pulmad“, „Olematu ja kolm üksildast“ j. t. Eesti keelde tõlgitud läti tööde arv on nii suur, et võimatu neid kõik üleslugeda nii kitsas kirjutises, sellepärast mainin ainult mõningaid: Saulietis „Ristteel“, Aspasiya „Kaotatud õigused“, Birsnieks-Upītis „Hali kivi jutustused“, Purapuke „Oma nurgake, oma lapike maad“, Brigadere „Põialpoiss“, Rainis „Joosep ja tema pojad“, Jaunsudrabiņš „Valge raamat“, Skalbe „Kuidas ma sõitsin põhja neitsit vaatama“, Eserinš „Leierkast“, E. Salite „Armū väikesed vääratused“ P. Rositis „Neljas graatsia“, Čaks „Kolm raamatut“ ja palju teisi siin mainitute ja mittenimetatud autorite teosid.

Nõnda oleme kirjanduse tõlkimises jäänud eestlastest palju maha, ning siin on meil veel palju tööd ees. Sellevastu on meie teatrid virgemad eesti näidendite lavastajad. Eesti teatrid, eriti viimasel ajal ja iseäranis suuremad lavad, ei ole andnud mitte ühtki läti näidendi entendust olgugi, et juba paar aastat on kõnelnud ja kirjutatud, et „Vanemuine“ Tartus või „Estonia“ Tallinnas lavastab pea kas Salite „Armū väikesed vääratused“ (Pukitsa tõlkes) ja Sonbergi „Kunstiidi“

sapņojumu" (Pukitsa tulkojums) un Zonberga „Mākslīgo zīdu“ (L. Lietiņas tulkojums). Tomēr līdz šim vēl nav notikušas ne šo, nedz arī citu latviešu lugu izrādes. Kamēr mūsu teātri tai pašā laikā izrādījuši ļoti daudzus igauņu skatuves darbus. Nacionālais teātris vien sniedzis pāris gadu laikā Kicberga „Elku“, Raudsepa „Mikumārdi“, Metsanurka „Uz zaļa zara“ (Kempa tulkojums), Vildes „Laimes pūķi“ un Raudsepa „Zalonā un krātiņā“ (L. Lietiņas tulkojums). Bez tam arī Dailes teātris ir izrādījis O. Lutca „Kāpostgalva“, bij. Strādnieku teātris Metsanurka „Dumpības garu“, bij. Ceļojošais teātris Kicberga „Nolādētās mājas“ un Zemnieku Drāma A. Mālka „Jauno laiku“, bet Jelgavas teātris uzņēma repertuārā Kicberga „Meitiņas iet tautiņās“. Igaunijas mazākie teātri gan izrādījuši latviešu lugas, bet daudz mazāk nekā mēs.

Sāk izveidoties arī teātru savstarpējo apciemojumu tradīcija. Pirms dažiem gadiem Rīgā viesojās igauņu „Draama Studio“ teātris ar „Mikumārdi“, bet pērn mūsu Nacionālais teātris rādīja Tallinnā „Estoniā“ Blaumaņa „Uguni“ un nupat maijā „Estonia“ teātra trupa viesojās Rīgā Nacionālā teātrī ar Raudsepa „Slaištu“, nostiprinot mākslas zelta tiltu starp abām valstīm vēl vairāk.

Operas un baleta sadarbība vēl nav ievirzīta tik gludās sliedēs, bet arī te jau radusies lielāka rosiņa. Līdz šim operās viesojušies tikai vīrieši solisti: Milda Brechmane - Štengele un Ādolfs Kaktiņš dziedāja jau pirms dažiem gadiem Tallinnā, bet pēdējā laikā starp abu valstu operām panākta vienošanās par solistu apmaiņu, ko noslēdza mūsu operas direktors N. Vanadzīņš ar „Estonia“ direktoru Olaku š. g. februārī Tallinnā. Šī nolīguma rezultātā Lieldienu laikā Rīgā viesojās igauņu operas soliste Olga Torokova - Tiedberga operā „M-me Butterfly“ un maijā mūsējie: Grieta Pērkone, Nikolajs Vasiljevs un Viktors Stots „Jevgenijā Oņeginā“ un Viktors Stots „Traviatā“, bet Milvi Laid Rīgā, „Grāfienē Maricā“. Lie-lākā grupā ir viesojies arī mūsu balets

(L. Lietini tölkes). Siiski ei ole senini olnud ei nende ega teiste lāti kirjanike näidendite lavastusi. Kuid samal ajal meie teatrid on näidanud väga palju eesti lavatöid. Rahvusteater üksinda on andnud paari aasta kestel Kitsbergi „Kauka Jumal“ Raudsepa „Mikumärdi“, Metsanurga „Haljal oksal“ (Kempe tõlge), Vilde „Pisuhänd“ ja Raudsepa „Salongis ja kongis“ (L. Lietini tõlge). Pääle selle on ka kunsti teater lavastanud O. Lutsu „Kapsapea“, end. Töölisteater Metsanurga „Mässu vaim“, Rändteater Kitsbergi „Neetud talu“ ja Põllumeeste Draama A. Mälgu „Uus aeg“, Kuna Jelgava teater võttis repertuaari Kitzbergi „Vana vana-ga noor noorega“. Eesti väiksemad teatrid on küll ka etendanud lāti näidendeid, kuid palju vähem kui meie.

Hakkab väljaarenema ka teatrite omavaheline külaskäikude traditsioon. Mõni aasta tagasi külastas Riias Eesti „Draamastuudio“ teater „Mikumärdiga“, läinud aastal aga näitas meie „Rahvusteater Tallinnas „Estonia“ teatras Blaumani „Tules“ ja hiljuti maikuul „Estonia“ teatri trupp käis Riias Rahvusteatri Raudsepa „Vedelvorstiga“, kindlustades kunsti kuldsilda mõlema riigi vahel veel rohkem.

Ooperi ja balleti koostöö ei ole veel juhitud nii siledatesse rööbastesse, kuid siingi on näha juba suuremat elavust. Senini on ooperites naaberrahvad näinud ainult külalisi-soliste: Milda Brehman-Stengel ja Adolf Kaktiņš laulsid juba aastate eest Tallinnas, kuid viimasel ajal mõlemate ooperite vahel on saavutatud kokkulepe solistide vahetuse kohta, mida sõlmis meie ooperi direktor N. Vanadsinš „Estonia“ direktoriga Tallinnas käesoleva aasta veebruaris. Selle kokkuleppe tagajärjena külastas Riias Lihavõtte pühade ajal eesti ooperi solist Olga Torokoff-Tiedeberg ooperis „M-me Butterfly“ ja maikuul meie omal: Grieta Pērkone, Nikolai Vasiljev ja Viktor Stott „Eugen Oeginis“ ja Viktor Stott „Traviatas“, Milvi Laid aga Riias „Krahvinna Marizas“. Suuremas grupis on külastanud Tallinnat ka meie ballet läinud aastal. Siin eestlased peavad revanšeeris-

pērn Tallinnā. Te igauņiem jārēvanšējas. Iepazīšanās labad būtu patīkami redzēt arī kādu kaimiņtautas oriģināloperu.

Ievērojamu tuvināšanas darbu veikusi abu valstu kori, kuru koncerti kaimiņos kļuvuši jau par tradīciju. No latviešu koriem pirmais Tallinnā viesojās „Pērkoņa” koris 1922. gadā. Tam sekoja Reitera un Universitātes kori. Pēc tam Igauniju vairākas reizes apciemojusi „Dziesmuvara”, nodibinot draudzību ar Estonia Mūzikas Nodaļas kori un Tartu augstskolas jaukto kori. Šie igauņu kori savukārt koncertējuši Rīgā. Tartu studentu jauktais koris viesojās pie mums 1924., 1929. un arī šogad. Tartu un Igaunijas Valkā ir dziedājuši arī Studenšu prezīdiju konventa un Prezīdiju konventa kori, un Latvijas Universitātes koru apvienība piedalījās igauņu 10. vispārējos dziesmu svētkos Tallinnā. Populārais „Tallinna Meestelaulu Selts” vīru kori noslēdzis draudzību ar mūsu vīru kori „Dziedonis”. Abas vienības organizē biežus koncertbraucienus uz kaimiņvasti. Š. g. 7. aprīlī Rīgu apciemoja rets viesis — Tartu augstskolas studenšu korporācijas „Filiae Patriae” sieviešu koris, ko vieno draudzība ar Studenšu prezīdiju konventa kori.

Šī kultūras nozare ievadīta pareizā virzienā un kā igauņiem mūsu, tā mums igauņu dziesmas vairs nav svešas. Vienu tautu ar otras mūziku iepazīstina abu valstu konservātoriju audzēkņi, kas gadā reiz mēdz apciemot savus kolēģus, sniedzami solistu koncertus. Lielu darbu šai nozarē veic arī radiofoni, kuru orķestri un solisti atskaņo kaimiņtautas kompozīcijas un aicina viesoties draudzīgās valsts māksliniekus ne tikai svētku gadījumos vien.

Abu valstu augstskolu starpā nodibināti tuvi sakari. Notiek profesoru priekšlasījumi un tiek projektēta vēl ciešāka sadarbība.

Glezniecībā un tēlniecībā mazāk darīts. 1926. g. igauņi sarīkoja Rīgā izstādi, bet latvieši vēl nav revanšējušies. Cerams, ka tas notiks tuvākajā nākotnē, jo uz to

ma. Tutvunemiseks oleks meeldiv nāha ka mōnda naaberrahva algupārast ooperit.

Tāhtsat lāhendamise tōōd on teinud ka mōlema rahva laulukoorid, kellede kontserid naaberrahmail on saanud juba traditsiooniks. Lāti kooridest kūlastas esimesena Tallinnat „Perkoni” koor 1922. aastal. Temale jārgnes Reiteri ja ūlikooli koorid. Pārast seda kūlastas Eestit „Dziesmuvara”, sōlmides sōpruse Estonia Muusika Osakonna kooriga ja Tartu ūlikooli segakooriga. Need eesti koorid on omaltpoolt jālle andnud kontserte Riias. Tartu ūlikooli segakoor kūlastas meid 1924., 1929. ja ka kāesoleval aastal. Tartus ja Eesti Valgas un laulnud ka „Ūliōpilaste Presiidiumi konvendi nais — ja meeskoorid, ning Lāti ūlikooli kooride liit vōttis osa Eesti 10. ūldlaulupeost Tallinnas. Tuntud Tallinna Meestelaulu Selts on sōlminud sōpruse meie meeskoori „Dziedonis’ega”. Mōlemad koorid organiseerivad sagedasti kontsertsōite naaberriiki. Kāesoleva aasta aprillīs Riiat kūlastas haruldane kūlaline — Tartu ūlikooli ūliōpilaskorporatsiooni „Filiae Patriae” naiskoor, keda ūhendab sōprus Riia Naisūliōpilas Presiidiumi konvendi kooriga.

See kultuuriala on juhitud ōigeisse roobastesse ning nagu eestlastel meie, nii meil eestlaste laulud ei ole enam vōōrad. Ūht rahvast teise muusikaga tutvustavad mōlema riigi konservātoriumide kasvandikud, kes ūks kord aastas kūlastavad oma kaasvōitlejaid, andes solistide kontserte. Suurt tōōd sel alal teevad ka meie ringhāālingud, millede orkestrid ja solistid annavad naaberrahva kompositsioone ja kutsuvad kūlla sōbraliku naaberriigi kunstnikke mitte ainult pidulikel jūhustel, vaid ka argipāevadel.

Mōlema riigi ūlikoolide vahel on arenenud lāhedad vahekorrad. Peetakse professorite loenguid ja projekteeritakse veel tihedamat koostōōd.

Kujutavas kunstīs on tehtud vāhem. 1926. asstal korraldasid eestlased Riias nāituse, aga lātlased senini ei ole veel andnud revanši. Loodetavasti stinnib see lāhemas tulevikus, kuna selleks kutsub

mudināt mudina igaunu jaunais Mākslas nams Tallinnā, kur lieliskās telpas izstādēm. Liela nozīme bija igaunu tautas mākslas izstādei Rīgā 1933. gadā, kura parādīja latviešiem igaunu tautas apģērbu, rotu un citu senlietu kolekcijas.

Abu tautu iepazīstināšanā un tuvināšanā darīts jau diezgan dzišs darbs, tomēr ne pietiekami daudz. Ja salīdzinām, cik mēs pazīstam citas tautas un cik igaunus, tad tas ir stipri par maz. Sevišķa vērība mums jāpievērš igaunu literatūrai, kas latviešiem patlaban tikpat kā nemaz nav pieejama. Kas līdz šim nav padarīts, tas jāveic nākotnē.

L. Jēruma-Lietīņa.

uus Eesti kunstihoone Tallinnas, kus on suurepārased ruumid näitustele. Suur tähtsus oli Eesti rahvakunsti näitusel, mis peeti Riias 1933. aastal, kus lätlased nägid eestlaste rahvariiete, ehete ja teiste vanaasjade kollektsoone.

Mõlema rahva tutvustamiseks ja lähenemiseks on tehtud juba küllat suur töö, siiski mitte nii palju, et ei oleks rohkem tarvis. Kui võrdleme, kui hästi meie tunneme teisi rahvaid ja kui palju eestlasi, siis see on liig vähe. Eriti suurt tähelepanu peame pöörama eesti kirjandusele, mida lätlased peagu sugugi ei tunne. Mida ei ole veel tehtud, seda peame tege- ma tulevikus.

L. Jeruma-Lietina.

Ziemeļu skaistules.

Põhjamaa pärlid.

Tallinna — Tartu — Narva.

Šie trīs neparastie vārdi varbūt daudziem, kas šīs rindīņās lasīs, skanēs sveši un šīs vietas arī patiešām būs nepazīstamas, bet igaunis tajos uztver trīs konkrētus jēdzienus: Tallinna — metropole, Tartu — universitātes pilsēta un Narva — Igaunijas zemes austrumu robežpilsēta. Un arī trīs dažādas vēstures un celtniecības mākslas priekšstatus sniedz šie vārdi: Tallinna — gotiku, Narva — baroku un Tartu — klasicismu.

Protams, vēlākie laiki ir ar savām vēlākajām būvēm šos formulējumus pa daļai sagrozījuši, citādi jau dzīvei būtu jāstāv uz vietas, bet šo pilsētu kodols tomēr ir un paliek vecais: kas grib iepazīties ar igaunu gotiku, tas dosies uz Tallinnu, jo te viņas pieminekļi sastopami visbiežāk; to pašu var teikt par Narvas baroku un Tartu klasicismu. Un kas grib novērot šo veco pilsētu jauno dzīvi, tas Tallinnā ies pa politikas, valsts un sabiedrības reprezentācijas pēdām, tas baudīs Tartu ārējo izskatu un akadēmisko dzīvi, tas sajūtīs Narvā garnizona pilsētas īpatnējo noskaņojumu, no vienas puses it kā iesnaukušos, bet no otras — uniformētu un militāri modru.

Tallinn — Tartu — Narva.

Võibolla kõlavad need kolm vöörast nime paljudele, kes neid ridu loevad, vöörana ning ongi tõesti need kohad neile vöörad, kuid eestlane kuuleb ne; kolm konkreetset mõistet: Tallinn — pealinn, Tartu — ülikoolilinn ja Narva — Eesti-maa idapiirilinn. Ning ka kolm mitmekesist ajaloo ja arhitektuuri ettekujutust annavad need kolm sõna: Tallinn — gootikat, Narva — barokki ja Tartu — klasisismi.

Muidugi, on viimased ajad oma pärastiste ehitustega neid osalt muutnud, muidu ju peaks elu seisma jääma, kuid nende linnade tuum siiski on ja jääb vana: kes tahab tutvuneda eesti gootikaga, see läheb Tallinna, kuna siin on tema mälestusi kõige rohkem leida; sama võime ütelda Narva barokki ja Tartu klasisismi kohta. Ning kes tahab näha nende vanade linnade uut elu, see läheb Tallinnas poliitika, ja riigi seltskonna representatsiooni jälgil, see naudib Tartu välist ilu ja akadeemilist elu, see tunneb Narvas karnisoonilinna omapärast õhku, mis ühelt poolt on nagu suikuma jäänud, kuid teiselt poolt sõduririideis ja alati val-

Tallinna

ir pilsēta ar skaistu ārējo izskatu. Vai nu mēs tuvojamies Igaunijas galvas pilsētai, šai Baltijas jūras pērlei, pa ūdeni, vai sauszemi, viņa jau no tālienes mūs sveicina skaistām, daudzsološām ainavām. Tallinnas jūras pusei pievērstā seja vienmēr sajūsminājusi māksliniekus un ierosinājusi viņu rokas mākslas darbam. Sākot ar Aleariju un Meriānu, ikkatrā gadu simtenī kāds gleznotājs vai dzejnieks ir attēlojis Tallinnas skatus vai nu krāsām vai vārdiem.

Bet tagad nemitas vērties neskaitāmo fotoaparātu lodziņi, līdz ko viņu īpašnieki ieraudzījuši šo īpatnējo Igaunijas galvas pilsētas siluetu.

Iebraucot rītausmā Tallinna no dienvidu puses ar vilcienu, ceļotājs nevarēs atraut skatus no vagona labās puses loga, kamēr vilciens neapstāsies stacijā: plašā lokā sliedes apņem pilsētu, un skatam garām paslīd pelēkie vaļņu torni, baroku baznīcu smailes pār namu mudžekli pie viņu kājām — tas dod pārsteidzošu, mainīgu ainu, kādas nav nevienā citā pilsētā, kur pa lielākai daļai redz bezgalīgas priekšpilsētas ar rūpniecības rajoniem, māju sētas pusēm un brandmūriem,iekams sasniedz dūmaino staciju, aiz kuras

Tallinn

on linn ilusa vālimusega. Kui meie läheme Eesti pealinnale, sellele Läänemere kalliskivile mere või maateel juba kaugelt tervitab ta meid, ilusate, paljuõotavate vaadetega. Tallinna merepoole vaatlev palg on alati vaimustanud kunstnikke ja virgutanud nende käed kunstitöile. Oleariaga ja Merianiga alates on igal sajandil mõni kujutav kunstnik või luuletaja kujutanud Tallinna vaateid kas nüüd värvide või sõnadega.

Ning praegu vahetpidamata lähavad lahti paljude fotoaparaatide aknad, kui nende omanikud on näinud seda omapäraselt ilusat Eesti pealinna silueti.

Varasel hommikutunnil sissesõites Tallinna lõunapoolt, rongiga, rändaja ei suuda vaadet pöörata vaguni paremapoolsest aknast, seni kui rong peatub jaamas: laias ringis lähivad rööpad ümber linna ja silm näeb halle vallide torne, barokki kirikute torne üle majade, mis on nende all — see annab üllatava, muutuva vaate, milist ei ole üheski teises linnas, kus harilikult näeme eeslinnu tööstusraionidega, majade õuepoolset osa ja tule müüre, seni kui jõuame suitsusse jaama, mille ees algav sirge jaamatänav viib külalise lin-

Torpu laukums Tallinnā.

Torniväli Tallinnas.

drüma stacijas iela ved viesi vienmulä pilsētas daļā. Atstājot Tallinnas stacijas ēku, kas būvēta krievu laikos, iebraucēju sagaida jauns pārsteigums: viņa acu priekšā pāri vecu, skaistu koku galotnēm paceļas 43 metrus augstā pelēkā Doma klints, Tallinnas Akropole — brīnišķs skats. Un tai apkārt slaidā lokā vecajā pilsētā ievijās senā Nunnes iela.

Ipatnēji skaists skats uz pilsētu ir arī no austrumpuses, no Lasnamägi, kur pie skatītāja kājām izplēšas jumtu un kūpošu skursteņu jūklis ar raksturīgajiem baznīcu torniem, saulē mirdzošajiem ostas ūdeņiem, viduslaiku ordeņa pili.

Bet kā izskatās pilsētas iekšienē? Iejam tieši stacijai blakus esošā «Torņu laukumā», — un saskaitam tos septiņus, kas lepi paceļas pār 15 metrus augsto rietumu aizsargvalni. Ceļš ved tālāk gar mūri uz jūras vārtiem ar milzīgo Bastetorni, kas saucas «Resnā Margrieta». Pagriežoties iekšpilsētai, caur vārtu velvi mūsu skatu saista skaistais vecgotiskais akmens griezums virs vārtu lokā iemūrētā pilsētas vārpā ar gada skaitli 1539. Netālu no šejienes, nonākot Pikk ielā, uzmanību saista slaidā, vēlās gotikas stilā celtais Sv. Oleviste baznīca ar 139 metrus augsto torni, Tallinnas pazīmi, no kura skaidrā laikā saredzami Somijas krasti. Garām skaistajai Melngalvju nama renesanses stila fasādei nonākam pie gotiskās biržas, kurai iepretim stiepj slaido astoņstūraino torni Svētā Gara baznīca. Šaurā «Veģu eja» («Weckengang») ved mūs no šejienes uz rātslaukumu, kura pretējo malu veido vecā gotiskā rātsnama (XIV. g. s.) skaistā fasāde. Protams, mēs vaicāsim, kā šī ēka dabūjusi savu minaretveidīgo torni, un saņemsim lietpratēja atbildi, ka viņas projektu sastādījis austrumu apceļotājs Olearins. Velvētā rātsnama zāle bieži un laipni pieņem apmeklētājus un apbrīnotājus, kas priecājas par viņas ievēribas cienīgajiem kokgriezumiem, gleznojumiem un seniēm flandriešu gobelēniem. Archīvs apakšējā stāvā neliedz ieskatīties savos senos mantu krājumos, kur starp citu atrodama arī Mārtiņa Lupeņa personīgi rakstīta vēstule.

No rātsnama pa šauru, likumainu sām-

na. Seljataha jättes Tallinna jaamahoonne, mis on ehitatud veneajal, sõitjat ootab uus üllatus: tema silmade ees vanade, ilusate puude latvade kohal seisab 43 meetrit kõrge Toomemägi — Tallinna Akropool — kaunis vaade. Ning tema ümber suure ringina keerleb vana Nunne tänav, viies rändajat vanasse linna.

Omapärane, ilus vaade linnale on ka idapoolt, Lasnamäelt, kus vaataja jalge all avaneb värviliste katuste ja suitsevate korstnate vaade iseloomustavate kirikute tornidega, päikese paistel säravate vetega, keskaegse ordulossiga.

Kuid kuidas näeb välja siselinn? Läheme jaama juures asuvale «Tornide väljale» ja loeme, et sääal on neid seitse, mis ühkelt tõusevad üle 15 meetrit kõrge kaitsevali. Tee viib meid edasi mööda müüri Ranna väravale suure bastiontorniga, mida «Paksuks Margaretaks» nimetatakse. Pöördes vaate siselinna poole, läbi värava võlvi meie vaadet seob ilus vanagootiline kivilõige üle väravasse müüritud linnavapi aastaarvuga 1539. Siin lähedal, sammudes Pikka tänavat mööda, tähelpanu seob hilisema gooti stiilis ehitatud püha Oleviste kirik 139 meetrit kõrge torniga, mis on iseloomustav Tallinnale. Tema tornist võib selge ilmaga näha Soome randa. Möödudes ilusa Mustapeade maja renessansi stiili fassadist, läheme gooti börsi juurde, mille ees tõstab oma pikka kaheksanurgalist torni Püha Vaimu kirik. Kitsas kangialune viib meid siit Raekoja platsile, mille vastuoleva seina moodustab vana, gooti stiilise raekoja (XIV. s.) fasaad. Muidugi, meie küsime, kuidas see hoone on saanud oma minaretitaolise torni, ning saame asjatundjate vastuse, et tema projekti on valmistanud idamaade rändaja Olearius. Võlvidega raekoja saal võtab lahkelt vastu külastajaid ja imetlejaid, kes rõõmustavad tema tähelpanuväärsete puulõigete, maalide ja vanade gobeläänide üle. Arhiivalumisel korral pakub vaatlejale oma vanavarade kogusid, kus muuhulgas leiame ka Martin Luteri isiklikult kirjutatud kirja.

Raekojust kitsa, kõvera tänava kaudu tee keerleb Pikkjala värava tornilä ja siis

ieliņu ceļš aizlokas uz Pikkjalga (Gaṛkāja) vārtu torni un tad augšup starp stāviem, augstiem mūriem uz Domu. Neaizmirsīsim mest skatu pa kreisi uz Lühikejalg (Īškāji) ar viņa vecajām dzelzīs kaltajām ozolkoka durvīm un Aleksandra Nevska katedrāli, ko krievu vara novietojusi tieši tur, kur viņa vismazāk piemērota, un tad nonākam pie vāpējiem greznotās Bīskapu baznīcas, vecākās Tallinnā (pirmo reizi minēta 1233. gadā), kuŗa pēc ugunsgrēka 1684. gadā ieguvusi savu baroka torni. Kad esam redzējuši lielisko skatu pār pilsētu un ostu no Patkula kāpnēm, kur gandrīz arvienu atrodami skatītāji, apmeklējuši valdības ēku iepretim katedrālei un uz vecās ordeņa pils mūra pamatiem būvēto moderno parlamenta ēku, varbūt uzkāpsim «Gaṛajā Hermanī» (30 m) un beidzot ejam pa komandanta ceļu starp masīvo sargtorni «Kik in de Kōk» un Harju kalnu uz Brīvības laukumu, ko ziemēlos ierobežo jaunā modernā mākslas halle, bet dienvidos EKA nams, kuŗa elegantās, ērtās telpās, šai sabiedrības satikšanās viētā, varam pie tases kafijas patīkami atpūsties pēc mūsu klejojuma.

Pēc tam tramvājs mūs aizved uz veco, plašo Katrīnas leju, angļu parku, ko cars Pēters Lielais ierīkoja savai laulātai draudzenei Katrīnai līdz ar italiešu baroka pili, tagadējo Igaunijas valsts vecākā rezidenci, un pilsoniski vienkāršo holandiešu stilā celto Pētera mājiņu, ko cars lika būvēt sev kā savu week-end-house. Un tur mēs paņemam taksi vai iekāpjām autobusā, kas mūs ātri un ērti aizvīzina pa skais-to, jauno asfaltēto ceļu gar jūras krastu uz apmēram 5 kilometrus attālo lielisko peldvietu Piritu, kur mūs visvairāk interesē 1577. gadā krievu sagrāutā Sv. Brigītas klosterā gotiskās baznīcas drupas.

Tā būtu īsa skice klejojumam pa gotisko Tallinnu līdz ar iemīloto izbraukumu vietu Piritu, pieminot tikai vissvarīgākās vietas, bet šīs pilsētas cienītājs atradīs viņas senajās, tāpat kā jaunajās celtnēs sirdij daudz tuva un acīm mīla.

T a r t u

atrodas dziļā lejā abos krastos Ema (Mētras) upei, kas veļ savus ūdeņus no rietu-

ūlespoole, kōrgete, jārskude mūūride vahel Toomkaljule. Ārgem unustagem heita pilku ka pahemale poole Lühikesejalale ja tema vanale, rauaga kaetud tam-mepuu uksele ja Aleksander Nevski katedraalile, mida vene vōim on paigutanud just sinna, kuhu ta sobib kōige vāhem. Ja siis jōuame vappidega ehitud Piiskopi kiriku juurde, mis on kōige vanem Tallinnas (esimest korda mainitud 1233. aastal), mis pärast tulekahju 1684. aastal sai oma barokki torni, Kui oleme imetlenud suurepārast vaadet üle linna ja sadama Patkulli trepist, kus peagu alati on nāha vaatajaid, oleme külastanud valitsuse maja katedraali vastu ja vana ordulossi aluseil ehitatud moodsa parlamendi hoonet, vōibolla sammume «Pika Hermani» otsa (30 m.) ja viimati läheme massiivse kaitsetorni «Kik in de Kōk» ja Harjumäe vahel oleva komandandi teed möōda Vabaduse platsile, mille põhjapoolseks piiriks on uus mōodne kunstihoone, lõunapool aga EKA maja, mille elegantseis, mugavais ruumes, selles seltskonna kokkusäamise kohas, vōime tassi kohvi juures hāsiti pärast rānnakut linnas.

Pārast seda tānavraudtee viib meid vanasse Kadriorgu inglise parki, mille on asutanud tsaar Peeter Suur oma abikaasa Katerinale; samas asub itaalia barokki stiilis ehitatud loss, praegune Eesti riigivanema residents, ja kodanliselt lihtne hollandi stiilis ehitatud Peetri majake, mille tsaar on kāsknud ehitada enesele week-end-house'na. Ning sāāl vōtame taksiauto vōi istume omnibussi, mis meid ruttu ja hōlpsasti viib uue, ilusa asfalttee kaudu mere randa möōda suurepāraste supelpaika Piritale, mis asub umbes 5 kilomeetri kaugusel. Sāāl meid huvitab kōige rohkem 1577. aastal venelaste hāvitatud pūha Brigitta kloostri gootilise kiriku varemed.

See oleks lūhike skitse külaskāigule gootilises Tallinnas ūhes vāļjasōidu koha Piritaga, mainides ainult kōige tāhtsaimaid kohti, kuid selle linna külastaja leiaab tema vanades ja samuti ka uutes hoonetes sūdamele palju lähedat ja silmile armsat.

miem uz austrumiem, no Vôrts ezera uz impozanto Peipusu. Nami no pašas upmalas, klāj nogāzes, kur ejot vai nu vienā vai otrā pusē, atveras skaistas ainas uz pretējo krastu. Kādreizējais vaļņa grāvis, tagad iela, atšķir no upes labā krasta Domkalna zalās, kokiem apaugušās kraujas, kur ēnainās ejas aicina pakavēties klusā atpūtā, pastaigās un filozofiskās sarunās. Te atrodas iespaidīgās, kādreizējās Doma baznīcas drupas, lielākās un greznākās kļieģļu būves visā senajā Livonijā. Vispār šis kalns kopš sirmiem laikiem ir bijusi svēta vieta: vēl tagad netālu no Doma drupām atrodam senču vecos upurū akmeņus. 19. gadu simteņa sākumā baznīcas vienu daļu atjaunoja, un tā tagad dod pajumti ūniversitātes bibliotēkas dārgumiem un retumiem, no kuriem te kā piemēru daudzu citu vietā minēšu šauro Vertera sējumu no Napoleona bibliotēkas. Bez šīm skaistajām drupām kā viduslaiku Tartu lieciniece ir vēl uzglabājusies Svētā Jāņa baznīca, arī kļieģļu būve. Kari, ugunsgrēki un mēris ir citu visu izpostījuši un iznīcinājuši.

Architektoniskā ziņā Tartū dominē 18. gadsimta beigu un 19. gadsimta sākuma klasiskās būves, piemēram monumentālais pelēkā granīta tilts, greznots romiešu triumfa arkām līdzīgiem vārtiem, kas savieno upes abus krastus. Tilts celts 1783. gadā, un viņa cildinošie uzraksti godina Katrīnas II. piemiņu. Netālu no šī tilta un lielā tirgus laukuma pacēlās skaistā, gadu vēlāk nobeigtā rātsnama ēka. Tas viss kopā dod lēlisku kopainu, kas šai mazajā lauku pilsētiņā patīkami pārsteidz.

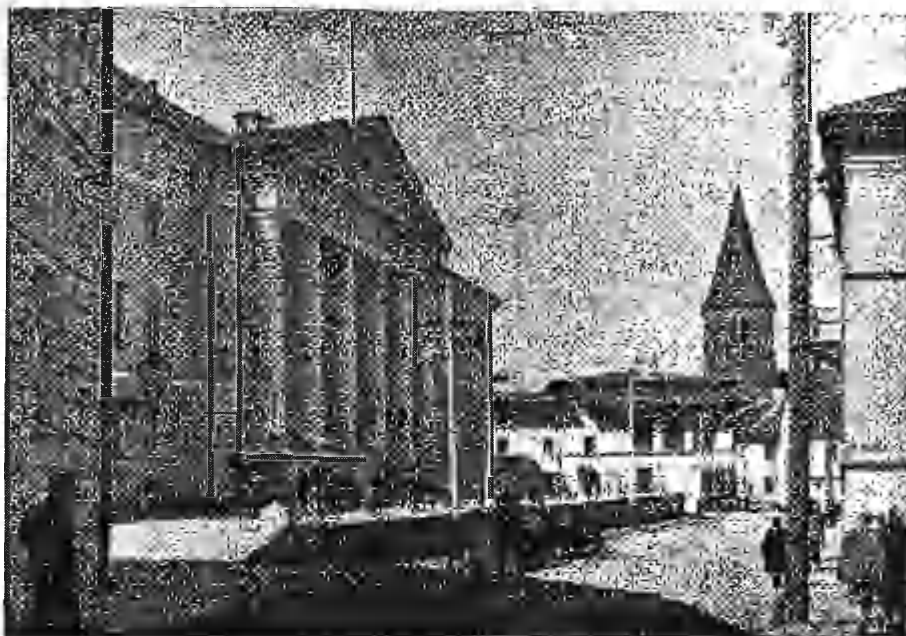
Netālu no šejienes atrodas monumentālā ūniversitātes galvenā ēka ar savu vareno, līdz trešajam stāvam sniedzozo pilāru aili un stingro, dorisko dzegu. Šī Aleksandra I. stila klasiskais piemērs atspoguļojas arī citās ūniversitātes ēkās: anatomikumā, observatorijā, ūniversitātes baznīcā un citur. Bet arī daudzu privātu ēku būvē sekots šim piemēram un tas ar gumi pielietots viņu fasādēs. Klasiciska ir arī garā, ar kupolu greznotā Igaunu nacionālā mūzeja galvenā ēka Rādi muižā, kādreizējā Lipartu pils, kas atrodas apmē-

Tartu

asub sūgavas orus mōlemal Emajõe kaldal, mille veed voolavad lāānest itta, Vōrtsjārvest suurele Peipsile. Majad katavad māekinke ülevalt jõe kaldani, kus jalutades, kas ühel või teisel pool jõe avanevad lussad vaated teisele kaldale. Endine vallikraav, praegu tänav, jõe paremal kaldal lahutab Toomemäe rohelisti, puudega kaetud kinke, kus varjulised jalgteed kutsuvad vaikseks puhkuseks, jalutamiseks ja ajaviitmiseks filosoofilisis läbirääkimisis. Siin on ka imposantsed endise Toomkiriku varemed, mis oli omal ajal suurem ja uhkem telliskivi ehitus kogu vanas Livoonias. Üldse see mägi on juba vanast ajast olnud püha koht: veel praegugi Toomevaremete lähedal leiame vanade eestlaste ohvrikive. 19. sajandi alul üks kiriku osa uuendati ja see annab praegu ulualuse ülikooli raamatukogule, kus paljude kallite ja haruldaste ramatute hulgas leiame, näiteks, Verteri köite Napoleoni raamatukogust. Pääle nende ilusate varemete keskaja Tartu tunnistajana on veel alalhoidunud Püha Jaani kirik, ka telliskivi hoone. Sõjad, tulekahjud ja katk on hävitanud kõik muu.

Architektooniliselt domineerivad Tartus 18. sajandi lõpu ja 19. sajandi alguse klassilised ehitused, näiteks monumentaalne hallist graniidist sild, ehitatud sarnaselt vanade roomlaste triumfi väravatega, mis ühendab jõe mõlemad kaldad. Sild on ehitatud 1873. aastal ja tema kiitvad päälkirjad austavad Katarina II. mälestust. Selle silla ja turuplasti lähedal seisab kena, aasta hiljem lõpetatud raekoja hoone. Kõik see koos annab suurepärase kogupildi, mis selles väikeses maalinnas toob meeldiva üllatuse.

Siin lähedal asub ka ülikooli monumentaalne peahoone oma suurepärase võimsate sammsatega, mis ulatuvad kolmanda korrani, ja kindla doorilise simsigaga. See Aleksander I. stiili klassiline näide peegeldub ka teistes ülikooli hoonetes: anatoomikumis, tähetornis, ülikooli kirikus ja mujal. Ka paljud eramajad on jälginud sellele näitele ja ta on hää maitsega kasutatud nende fassaadides. Klassiline on ka pikk, kupliga ehitatud Eesti Rahva

Tartu augstskolas galvenā ēka.

Tartu Ülikool.

ram 2 kilometrus no pilsētas. Apkārt pilij ir dārzs ar brīnišķīgi apstādītām terasēm ap lielo dīķi ielejā. Tā ir lielākā igauņu tautas mākslas senu priekšmetu priekšzīmīgi iekārtota krātuve. Te mēs atrodam arī igauņu jaunākās glezniecības un skulptūras galeriju. Vienu stundu ilgaīs Rādi apmeklējums bagātīgi atmaksājas ar tur gūto mākslas baudījumu.

Jaunlaiku Tartū raksturo „Vanemuine” teātra ēka un Pāvila baznīca, kuru projektus devuši somu arhitekti Armas Lindgrens un Eliels Särinens, kā arī otrs, modernais dzelzbetona tilts pār Emajogi.

Jaunas līnijas būvēs rāda tikko dibinātās priekšpilsētas Tamme un Tähtvere, kuru labākās ēkas dod priekšroku jaunam klasicismam kubiskā formā pret bīdermeiera laika klasicismu. Tā Tartū, šī zaļumos iegrimušā lauku pilsēta, saglabājusi savu klasicismu arī mūsu dienās.

22. septembrī 1615. gadā kāda holandiešu ceļotāju sabiedrība, kas bija sūtīta diplomātiskā misijā uz Krieviju, ieradās

N a r v a.

Kāds no viņas locekļiem, Antons Goetoe-

Museumi peahoone Raadi mōisas, endine Lippartite loss, mis on umbes 2 kilometri kaugusel linnast. Lossi piirab aed imeilusate terassidega ja tiigiga orus. See on suurim eesti rahvakunsti vanaasjade eeskujulikult korraldatud kogu. Siin leiame meie ka eesti uuema maalikunsti ja kujutava kunsti galerii. Ühe tunni kestev Raadi külastamine annab suure kunsti naudingu.

Uueaja Tartut iseloomustab «Vanemuise» teatrihoone ja Pauluse kirik, millede projektid on valmistanud soome arhitektid Armas Lindgren ja Eliel Saarinen, kui ka teine — moodne raudbetoon sild üle Emajõe.

Uusi jooni hoonetes näeme uuestiasutatud Tamme ja Tähtvere eeslinnades, millede paremad majad annavad eesõiguse uuele klassitsismile kubismi vormis bīdermeieri stiili klasitsismi vastu. Nii on Tartu, see rohelistesse vajunud maalinn, alahoidnud oma klassitsismi ka meie päevil.

22. septembril 1615. aastal saabus

N a r v a

hollandi rändajate seltskond, kes oli saa-

rio sarakstija par šo ceļojumu illüstrētu dienas grāmatu.

No Narvas viņš ievietoja attēlu, kas rāda garu mūri ap apcietinājumu torņiem un pāri tiem augstus, kailus skursteņus — nocietinātas, bet pilnīgi izdegušas pilsētas ainu. Piecus gadus pirms tam Narvā bija plosījies ugunsgrēks, kas pārvērtis visu pilsētu pelnos. Jaunuzbūve ilga 20 gadus, bet tagad cēla tikai akmens mājas.

Pateicoties šiem apstākļiem — materiāla vienādībai un samērā īsajam būvēšanas laikam, vecā Narva ieguvusi šo savu noteikto baroka ainu. Kaut arī šis ugunsgrēks nepalika pēdējais un Narva bija ķildu vieta visos karos, kas notika starp rietumiem un austrumiem, tomēr pēc višiem turpmākiem ugunsgrēkiem vinas akmens kodolu, vecpilsētu, atkal atjaunoja vecajā veidā, un tādēļ uzglabājās stila vienība.

Šī vecpilsēta atrodas uz augstas klints platās, ātrās Narvas upes rietumu krastā un piesienas viduslaikos celtajam Hermana cietoksnim. Tam pretim austrumu krastā dus 15. gadsimtā krievu būvētais Ivangorodas cietoksnis. Divas pasaules, divas pilnīgi dažādas būves, bet šai ziņā liels retums.

No citiem viduslaiku Narvas pieminekļiem jāmin grieķu-ortodoksā katedrāle, ko XIV. gadsimta sākumā uzcēla kā romiešu-katoļu baznīcu. Tās iekšienē atrodama kuriozā gotu velvju un bicantiešu svētbilžu kombinācija! Citas ievērojamākās Narvas celtnes radušās 17. gadsimtā, zviedru valdīšanas laikā: rātsnams, senā birža, Jāņa baznīca, aptieka ar skaisto saules pulksteni, Pēterā Lielā «pils», uzglabājušos cietokšņu atliekas, kas tagad apaugušas kokiem un puķēm un kur iekārtoti atpūtas un rotaļu laukumi, kurus labprāt apmeklē veci un jauni.

Augšpus pilsētas Narvas straume veido stāvus kritumus un putojošas krāces, kas no 7 metru augstuma gāžas lejā. Šī ūdenskrituma spēks ir apmēram 60—80.000 zirgu spēka liels un no tā tikai mazu daļu izlieto Krenholmas kokvilnas un lina vērp-tuve, kas ir lielākā Austrumeiropā.

Narvas apzīmējumam tagad pielietoto «baroka» jēdzienu nedrīkst sajaukt ar

detud diplomaatilise missiooniga Venessē. Ūks tema liigetest Anton Goetcerio kirju-tas sellest teekonnast illustreeritud päeva-raamatu.

Sinna ta on asetanud Narva vaate, mis näitab pikka müüri kaitsetornidega ja üle nende pikki, paljaid korstnaid — kindlus-tatud, kuid täiesti väljapõlenud linna vaa-det. Viis aastat enne seda oli olnud Narvas tulekahju, mis muutis kogu linna tuhaks. Ülesehitus kestis 20 aastat, siis aga ehitati ainult kivimaju.

Tānu neile oludele ūhesugusele — ma-terjalile ja vördlemisi lühikesele ehitusa-jale, — Vana Narva sai oma barokki vii-limuse. Kuigi see tulekahju ei jäänud vii-maseks ja Narva oli tüliõunaks kõigis sõ-dades, mis olid lääne ja ida vahel, siiski pärast järgmisi tulekahjusid tema kivist süda, siselinn, uuendati jälle vanal kujul ja sellepärast saavutati ühtlane stiil.

See vanalinn asub kõrgel kaljul laia, kiire Narva jõe läänekaldal liitub keska-jal ehitatud Hermani kindlusele. Tema vastu idakaldal asub 15. sajandil vene-laste ehitatud Ivangorodi kindlustus. Kaks maailma, täiesti erinevad ehitused, kuid selle poolest suur haruldus.

Teistest Narva keskaegsist mälestusist pean mainima kreeka-ortodoksi katedraa-li, mida XIV. sajandi alul ehitati rooma-katoliku kirikuna. Tema sees leiame ku-riossset gooti võlvide ja bütsantsi ikono-stasside kombinatsiooni! Teised tähtsa-mad Narva hooned on ehitatud 17. sa-jandil, rootslaste valitsemise ajal: rae-koda, endine börs, Jaani kirik, apteek ke-na päikese-kellaga, Peeter Suure «loss», järelejäänud kindluse varemed, kus praegu kasvavad puud ja lilled ja asuvad puhke ja mänguplatsid, mida meeleldi külastavad vanad ja noored.

Ülalpool linna moodustab Narva jõgi suurepärase kose mis 7 meetri kõrguselt voolab alla. Selle kose jõud on umbes 60—80.000 hobusejõudu suur, kuid sel-lest kasutab ainult väga väikese osa Kreenholmi puuvilla ja lina vabrik, mis on kõige suurem Ida Euroopas.

Narva.

itaļu vai dienvidvācu baroku. Šis ziemeļnieciskais, narviskais baroks ir nesalīdzināmi skarbāks, grodāks — un tomēr baroks.

Viens no šāda veida skaistākajiem baroka piemēriem ir Narvas rātsnams, bet tas ir redzams arī daudzās skaistās Narvas pilsoņu mājās.

Apmeklējot Narvu, nedrīkst aizmirst skaisto baudījumu — doties kuģī lejup pa straumi uz Narva-Jõesuu peldvietu pie Narvas ietekas jūrā. Kilometriem tālu aizstiepjas smilšainā pludmale, ko iezogo skaists priežu mežs. Visskaistāk te pavadīt Jāņu nakti, brīnišķo, gaišo, ziemeļniecisko nakti, kas negrib kļūt tumša, kur ūdens un debesis saplūst gaišā, dzeltenī mirdzošā gaismā, saulrietam gandrīz sastopoties ar lēktu. Visur degošās jānugunis un liksmība ikkatram sagādā neaizmirstamus brīžus.

H. Kompus.

Narva kohta tarvitatud mõistet «barokk» ei tohi segada itallaste ehk lõunasaksa barokkiga. See põhja, Narva barokk on palju karedam, — kuid siiski barokk.

Üks sellistest kenamatest barokk näidetest on Narva raekoda, kuid see on nähtav ka paljudes ilusates kodanikkude majades.

Küllastades Narvat, ei tohi unustada kena naudingut — sõita jõel laevaga allapoole Narva — Jõesuu kuurorti, kus Narva jõgi voolab merre. Kilomeetrid kaugale venib liivane mererand, mille piiriks on kena männimets. Kõige huvitavam on viita siin Jaaniööd, imeilust, valget põhjaööd, mis ei taha pimedaks minna, kus vesi ja taevas sulab kokku säravas kollases valguses, kus eha peagu ühineb koiduga. Igalpool põlevad Jaanituled ja lõbu annab igaleühele unustamata silmapilke.

H. Kompus.

Skaistā Latvija aicina.

Kaunis Latvia kutsūb.

Šoreiz aicinājums domāts tieši mūsu sabiedrotiem igauņiem, ar kuriem latvjus saista kopējas vēsturiskas cīņas pret vi-

Seekord on see kutse juhitud just meie lūtlastele — eestlastele, kelledega lātlasi seovad ūhised ajaloolised vōitlused kōiki-

Gaiziņkalns.

Latvia kõrgeim mägi Gaiziņš.

siem svešiem sava „dominium maris Baltici“ dibinātājiem mūsu zemēs un ieroču brālība neatkarības izciņā. Un taisni skaidrākās vietās Latvijā nevar iet nevienu soli bez kā netiktu modinātas atmiņas par vēsturiskām pārvērtībām un ciņām mūsu dzimtajā zemē. Piemēra dēļ ņemsim Vidzemi ar tās vareno senču pilskalnu — **Tanīsa kalnu Raunā, visu Gaujas senējo apcietinājumu — pilskalnu sistēmu, Gaujas pilskalnus, kurus senātnē pret svešām varām sargāja lībiešu (somu-ugru) un latvju ciltis. Ordena mestru cietoksnis savā laikā atradās Cēsis un vai atkal šai pilsētā, mūsu vēstures visjaunākā posmā, neveidojās un neizauga latvju un igauņu ieroču brālība ciņā par savas zemes brīvību un neatkarību? Un ne tādēļ to sakam šeit, lai atkārtotu un pasvītrotu visiem zināmas patiesības, nē, bet gan lai sacītu, ka mūsu senču ciltis jau sirmā senātnē izraudzījušās skaistākos stūrīšus un vietas savām apmetnēm un cietokšņiem, pilsētām un pilīm; mums, 20. gadsimta tūristiem, tikai atliek staigāt senču pēdās! Un Vidzemes šveicē lai būtu pilnādi. Tad ne jau! Arī igauņu turistiem vares intere-**

de vōoraste vastu, oma „dominium maris Baltici“ asutajaile meie mail ja relva vendadele iseseisvuse võitlusis. Ja nimelt ilusamais kohtades Latvias ei saa minna ühtegi sammu, kui ei tuleks meelde mälestused ajaloolistest muudatustest ja lahingustest meie kodumaal. Näiteks vaatame Vidsemet tema suurepārased eelvanemate linnuse. — **Tanismäega Raunas, kogu Gauja endiste kindlustuste — linnuste süsteemi, Gauja linnuseid, mida muistsel ajal vōora võimu eest kaitsesid liivlased (soome-ugri rahvad) ja lätlased. Ordeni meistrite kindlus oli omal ajal Cēsis (Vōnnus), ning selles linnas meie ajaloo kõigeuuemas järgus kasvas ja arenes lätlaste ja eestlaste sõjariistade vendlus võideldes oma rahva vabaduse ja iseseisvuse eest. Mitte sellepärast meie ütleme siin seda, et korrata ja toonitada kõigile teatavaid fakte, vaid küll sellepärast, et ütelda, et meie esivanemad juba hallis minevikus on valinud ilusamaid nurke ja kohti oma elukohtadeks ja kindlusteks, ja lossideks; meie 20. sajandi turistidele jääb ainult järele käia esivanemete jäl-**

Gaujas panorāma no Paradizes kalna.

Gauja panorāma Paradiisi mēlt.

sēt, apskatīt vietas, kur kādreiz stāvējusi vēsturiskā Satezele vai arī **Kaupo lielā pils** (magnum castrum Cauponis) un citi lībiešu apcietinājumi romantiskās un varenās Gaujas kraujās Vidzemes šveicē. Šajos pilskalnos vajaga uzkāpt, tos kājām nostāigāt no augšas līdz lejai, lai redzami apjaustu un izprastu, kāds savas zemes aizstāvēšanas spēks mājaja šais senās ciltis un viņu vēl primitīvā valsts teritoriālā organizācijā.

Latviskā un vēsturiskā Gauja, izceļoties no teiksmainiem sākumiem Piebalgas augstienē, pie Strenčiem - Valmieras sāk iebrausties kalnajos, kur jau sirmā senatnē izveidojusi savu vareno senleju, kas savas attīstības virsotni sasniedz Cēsu-Siguldas novados. Senatnes pieminekļi — vācu celto pīļu drupas, lībiešu un latvju cilšu pilskalni, varenie ieži pie Cēsim, Amatas grīvas, Līgatnes un citur mūsu ģeoloģisko viduslaiku — devona smilšakmeņu alas, daudzās gravas un aizas, vienā vārdā visa Vidzemes šveices krāšņā romantiskā daba visos gada laikos aicināt

gedes! Kas Vidzemes šveicis on teisiti? Ei, mitte sugugi! Ka Eesti turiste vōivad šuvitada kohad, kus kord on seisnud ajaloolised Sateselja vōi **Kaupo suured lossid** (magnum castrum Cauponis) ja teisede liivlaste kindlused romantilistel ja suurepārastel Gauja jōe kōrgetel kallastel Vidzemes šveicis. On tarvis ronida nendele linnamāgedele, neid jalgsi lābi kāja ūlevast alla, et saaksime arī, milline oma maa kaitsmise jōud on valitsenud neis vanades rahvastes ja nende primitiivses riigi teritoriaalses organisatsioonis!

Lātipārane ja ajalooline Gauja, tulles muinasjuttudega seotud Piebalga kōrgestikult, Strentsi ja Valmiera juures hākab tungima māgedesse, kus juba hallis minevikus on moodustanud oma suures pārast oru, mis oma arenemise tipu saavutab Cēsise-Sigulda ūmbruses. Vanaaja mālestused — sakslaste ehitatud lossite vāremed, liivlaste ja lātlaste linnused suured orud Cēsise juures, Amata jōe kallastel, Līgatnel ja mujal, meie ģeoloģia keskaja — devoon liivakivi koopad, pal-

aicina turistus un ekskursantus kavēties šajā Latvijas skaistā vēsturiskā novada, kura ievērojamākās vietas, blakus minot, no Tallinnas-Rīgas dzelzceļa ērti un viegli sasniedzamas.

Krāšņās Kurzemes Šveices ainavas **Kandavas un Sabiles** novados sakopotas galvenā kārtā Abavas senlejā un viņas pietekās, no tām Kurzemes Šveices romantika viskoncentrētāki izpaužas **Amulas un Imulas** krastos.

Un atkal tā pati aina, ko atzīmējām jau augstāk: kursu cilts senos cietokšņus un senpilsētas mēs redzam Abavas krastos pie Kandavas un Sabiles, tāpat kādu varenu senēju kuršu apcietinājumu — **Buses pilskalnu** Imulas kraujā. Šī vieta topografijā vien jau liecina, ka **senie kurši** (pilskalnu galvenais izveidojums noticis ap 400—800 g. g.) **savai senpilsētai izraudzījuši nevien drošu, bet arī skaistu vietu** un mums atkal tikai atliek sekot pa šo seno aistētu pēdām! Mazliet novirzoties no Kurzemes Šveices maršrūtiem (tos igauņu tūristi katrā laikā var pieprasīt

jud kingud ja orud ühe sõnaga kogu **Vidseme Šveitsi** ilus **romantiline loodus kutsudes kutsu** kõigilaastaaegadel turiste ja ekskursioone viibima selles kenas, ajaloolises Latvia kohas, mille tähtsamad paigad, muuseas mainida, on kergelt kättesaadavad Tallinna-Riia raudteelt.

Ilusad **Kurseme Šveitsi** vaated **Kandava** ja **Sabile** ümbruses on koostatud päämiselt **Abava** jõe ürgorus ja tema lisa jõgede ümbruses. Kurseme Šveitsi romantika kõi gerohkem väljendub **Amula** ja **Imula** jõgede kallastel. Ning jälle see sama nähe, mida nägime juba enne: kuura rahvaste vanu kantse ja vanu linnu me näeme jälle **Abava** kallastel **Kandava** ja **Sabile** juures, samuti ka ühe suure vanade kuuralaste kindluse — **Buse** linnamäel **Imula** kõrgel kaldal. Selle koha topograafia tunnistab, et **vanad kuuralased** (linnamägede päämine areng on sündinud 400—800 aastail) **on oma linnadele otsinud mitte ainult julge, vaid ka ilusa koha** ja meie jällegi võime ainult käia vanade iluarmastajate jälgedes! Vähe kõrvale minnes **Kurseme Šveitsi** maršruutised (neid Eesti

Abavas leja Kurzemes Šveicē.

Abavajõe kaldad Kurseme Šveitsis.

Latgales Šveices skats.

Latgale Šveitsi vaade.

„Ceļtrans'a“ tūrisma agentūrā, Rīgā), redzam citas ainas — **Usmas ezera Moric-salā**, kur nekas nedrīkst traucēt dabas brīvo veidojumu!

Latgales šveices ainavu ģeofizika mazliet citāda: to neveido upju senlejas, bet gan daudzie krāšņie ezeri, kalnāju muldas, pauguri, atkal dziļas gravas un ieplakas (morēnu ainavas) ar plašu un tālu izredzi no augstākām vietām — piemēram **Valkenberga** pie **Raznas ezera**, **Sauleskalnā** un citiem Latgales milžiem. Pat ārzemju braucienos izlutinātiem tūristiem dažu dienu ekskursija no **Rēzeknes uz Raznas ezeru — Bukmuižu — Ežu ezeru — Dagdu — Krāslavu — Sauleskalnu — Aglonu**, citiem vārdiem cauri visai Latgales šveicei ar tās etnografisko savdabīgumu un spēcīgo katolicisma ietekmi top un taps neaizmirstama! Tādēļ arī mēs varam pilnīgi droši sacīt:

„Latvija aicina!“

Cand jur. M. Sams.
Tūrisma referents.

tūristid viņi igal ajal saada «Ceļtrans'i» tūrisma agentūrist, Rīas (nāeme teisi vaateid — **Usma jārve Mooritsa saarel**, kus keegi ei saa takistada looduse vaba arengu!

Latgallia Šveitsi vaadete ģeofūūsika on vāhe teistsugusem: teda ei moodusta jōed, vaid paljud ilusad jārved, mis māgede keskel asuvad kui kausid, vāikesed māed, jālle sūgavad orud ja madalikud (morenite vaated) laia ja avara vaatega kōrge-mailt kohtadelt, nāiteks **Volkenburg Rasna jārve** juures **Saulemāel** ja teistelt **Latgallia** suurematelt māgedelt. Isegi vālis-maa sōitudel harjunud tūristid ei unusta paar pāeva kešvat ekskursiooni **Resek-nest Rasna jārvele — Bukmuiža — Ežu jārvele — Dagdale — Kraslavale — Saulemāele — Aglonale**, teiste sōnadega lābi kogu **Latgallia Šveitsi** tema etnograafilise omapārasusega ja tugeva katoliiklise mō-juga. Sellepārast vōime tāiesti julgesti ūtelda: «**Latvia kutsub!**»

Cand. iur. M. Sams.
Tūrisma referent.

15. maija un 12. marta sasniegumi.

15. mai ja 12. märtsi saavutusi.

Latviešu tauta nesen nosvinēja lielākos svētkus, kādus tā līdz šim savā zemē vēl nebija piedzīvojusi. Tā bija dižā tautas vienības diena 15. maijā, kad pagāja gads, kopš Latvijas ievērojamākais valsts vīrs Dr. Kārlis Ulmanis ievadīja latviešu tauta dzīvi jaunos ceļos. Izdarītas pārgrozības ir ļoti lielas. Latviešu tautas vadonis noārdīja veco kārtību, lai būvētu tās vietā jaunu. Viņš iznīcināja partijas, lai apvienotu visu tautu un lai celtu godā sentēvu labos tikumus, kurus ļaudis pēdējā laikā bija aizmirsuši un tādēļ visa dzīve gāja uz postu.

Pirmais K. Ulmaņa vadītās nacionālās valdības darbs bija pašvaldību likuma pārveidošana. Pagastos iecēla vecākos, pilsētās — galvas un apriņķos — lauku pašvaldību vecākos, likvidējot agrākās domes un padomes. Galvas pilsēta pirmo reizi savā pastāvēšanas laikā dabūja latvisku pārvaldi.

Ministru prezidenta darbs šai gada laikā ir skāris visas latviešu dzīves nozares. Otrs svarīgs lēmums bija izglītības likuma pieņemšana, nostādot skolu lietas uz jauniem pamatiem un dodot skolu vadītājiem plašas tiesības. Savas izglītības programmas pamatos valdība likusi tautības un tēvzemes principus.

Demokrātiskai kārtībai pastāvot, Latvijā bija brīvs vārds visiem domu virzieniem, un paši zemes īpašnieki — latvieši bieži vien palika novārtā. Arī tam K. Ulmanis darīja galu un izveda tautas garīgo aizsardzību.

Valdība izdeva jaunu valsts valodas likumu, kas atdeva latviešu valodai to goda vietu, no kuras citas valodas, tai blakus nostādamās, taisījās viņu izstumt un mazināt viņas cieņu. Šis likums ir gan darījums katram latvietim.

Parlamentam, pastāvīgi ķīlidojoties, ne bija laika gādāt par Latvijas atbrīvotājiem, kuru lūgumi peešķirt zemi 15 gadus palika neievēroti. 15. maija vedējs

Lāti rahvas pūhites hiljuti suurimat peopāeva, millist ta senini omal veel pole pūhitsenud. See oli suur rahva ūhtluse päev 15. mail, mil möödus aasta, kui Latvia silmapaistvam riigimees Dr. Karlis Ulmanis juhtis lāti rahva elu uutele radadele. Tehtud muudatused on väga suured. Lāti rahva juht hävitas vana korra, et ehitada selle asemele uut. Tema pühkis parteid ära, et ühendala kogu rahvast ning et tõsta ausse esivanemate häid kombeid, mida inimesed olid viimasel ajal äraunustanud ja sellepärast kogu elu läks hädaohule vastu.

Esimene K. Ulmani juhataatud rahvusliku valitsuse töö oli omavalitsusseaduse muutmine. Valdadesse määrati vallavanimad, linnadesse — linnapead ja maakondadesse maakondade vanemad, likvideerides endised volikogud ja nõukogud. Pealinn sai esimest korda oma kestvuse ajal rahvusliku linnavalitsuse.

Ministerpresidendi töö on selle aasta jooksul puudutanud kõike Latvia elualasid. Teine tähtis samm oli haridusseaduse vastuvõtmine, mis säädis koolielu uutele alustele ja andis koolide juhatajaile suuremaid õigusi. Oma haridusprogrammi alusteks on valitsus pannud rahvuse ja isamaa printsiibid.

Demokraatilise korra ajal Latvias oli vaba sõna kõigil vooludel ning maa omanikud — lätlased ise sagedasti jäid kõrvale. Ka sellele tegi K. Ulmanis lõpu ja teostas rahva vaimset kaitset. Valitsus andis välja uue keeleseaduse, mis andis lāti keelele selle aukoha, millest teised keeled tahtsid teda välja tõrjuda ning vähendada tema kaalu. See seadus andis suurt rahuldust igale lätlasele.

Parlamendil, alati tülitsedes, ei olnud aega hoolitseda Latvia vabastajate eest, kellede palvcd, anda neile maad, jäid 15 aastat tähelepanemata. 15. mai tooja käskis ühel ainsal kuul anda vabadussõjast osavõtjaile 600 talu.

vienā vienīgā mēnesī lika piešķirt brīvības cīņu dalībniekiem 600 saimniecības.

Senāk valsts atstāja bez ievēribas saimniecisko dzīvi, kaut gan daudzi uzņēmēji ievēroja tikai savu peļņu, bet ne valsts intereses. Likums par Latvijas tirdzniecības rūpniecības kameras nodibināšanu pārkārtoja privātsaimniecības organizēšanu uz jauniem pamatiem, piesaistot to līdzdalībā valsts saimnieciskās izveidošanas darbā. Izdevies arī ievērojami atveseļot tirdzniecības bilanci, palielinot ārējās tirdzniecības apgrozījumus, bet it sevišķi eksportu. Pieaugumu uzrāda arī Latvijas bankas ārzemju valūtas un zelta krājumi. Latvijas krēdītbankas dibināšana sekmē krēdita palētināšanu un ievērojami atveseļos krēdītsaimniecību.

Pēdējā laikā pieņemts viens no svarīgākiem likumiem lauksaimniecībā — par lauksaimniecības kameru, apvienojot agronomiskās palīdzības darbu vienās rokās.

Zemnieku parādu nasta samazināta, dzēšot īstermiņa aizdevumus par 3.500.000 latiem, un iesākta ilgtermiņa aizdevumu dzēšana par 30 milj. latu. Tā valdība pamazām sagatavo lauksaimniekiem citu nākotni.

Agrāk pabalstu došana vairoja bezdarbnieku skaitu. Jaunā saimnieciskā politika ir sagādājusi darbu 13 tūkstošiem strādnieku, jo rūpniecība paplašinājās, un tur vajadzēja darba roku. Tagad darba meklētāju Latvijā vairs nav, bet ir jūtams pat strādnieku trūkums. Valdība ir sekmējusi strādnieku pāriešanu no pilsētām uz laukiem, izsniedzama 200 ls inventāra iegādāšanai katram, kas 1 gadu nostrādājis laukos un grib tur palikt dzīvot.

Jauns, ļoti svarīgs pasākums ir pilsētu bērnu novietošana lauku ģimenēs, tā sagādājot tiem veselīgus dzīves apstākļus. Slimas kases no jauna pārveidotas tā, lai viņas varētu kalpot ne šauriem partiju apriņķiem, bet strādnieku labklājībai.

Liels svarīgs darbs ir strādnieku arodorganizācijas, kuŗas domātas kā pamats jaunām darba kamerām, kur strādnieki paši varēs līdzī runāt savas darba un kultūras dzīves veidošanā.

Vana korra ajal riik ei pööranud oma täheľpanu majanduselule, olgugi, et paljud ettevõtjad mõtlesid ainult omast kasust, mitte aga riigi huvidest. Latvia kaubandus—tööstuskoja asutamise seadus organiseeris eramajandust uutel alustel ning sidus seda riigi majanduse arendamise tööle. On õnnestunud suuresti parandada kaubandusbilanssi, suurendades väliskaubanduse läbikäiku, eriti väljavedu. Kasvavad ka Latvia panga välisvaluuta ning kulla reservid. Latvia krediitpanga asutamine võimaldab odavamalt krediiti ning elustab tunduvalt krediitmajandust, Viimasel ajal on vastuvõetud üks tähtsaimaist seadusist põllumajanduses — põllumajanduskoja asutamise seadus, koondades agronoomilise abiandmise töö ühe asutuse kättesse.

Talumeeste võlgade koorem on kergendatud, kustutades lühiajalisi laene 3.500.000 lati eest, ning on juba alatud pikaajaliste laenude kustutamist 30 miljoni lati eest. Nõnda valmistas valitsus põllumeestele paremat tulevikku.

Ennemalt suurendas toetuste andmine töötatööliste arvu. Uus majanduspoliitika on andnud tööd 13 tuhandele tööliste, kuna tööstus on elavnenud ning tarvitat töötajaid. Praegu Latvias töö otsijaid enam ei ole, vaid on tunda isegi tööliste puudust. Valitsus on soodustanud tööliste maale elama asumist, andes 200 latti inventari muretsemiseks igaühele, kes 1 aasta on töötanud maal ja tahab sinna elama jääda.

Uus väga tähtis algatus on linnalaste paigutamine maa perekondadesse, nõnda muretsedes nende tervisele soodsaid olusid. Haigekassad on uuesti ümberorganiseeritud nõnda, et nad võiksid kasuliku olla tööliste hääkäekäigule mitte aga teenida parteide kitsaid huve.

Suur tähtis töö on tööliste kutseorganisatsioonide loomine, mis on mõeldud alusena uutele töökodadele, kus töölised ise võivad kaasarääkida oma töö ja kultuur elu väljaarendamises.

Läinud aastal täitusid ka püüded Balti riikide liidu järele, mida nii palavalt soovisid saavutada meie tublimad patrio-

Pagājušā gadā dabūja savu piepildījumu arī centieni pēc Baltijas valstu savienības, ko tik karsti vēlējās sasniegt mūsu krietnākie patrioti, bet ko kavēja pirms 15. maija valdošie partiju aprēķini. Tagad valdība ievadījusi visplašāko kopdarbību ar Igauniju un Lietuvu, uz 1934. gada 12. septembra vienošanās līguma pamata. Baltijas valstis ar to kļuvušas par svarīgu faktoru starptautiskā politikā.

Nacionālā valdība viena gada laikā likumdošanas darbā, valsts saimnieciskās dzīves nostiprināšanā, nacionālās kultūras, nacionālās cieņas aizsargāšanā ir veikusi lielus un uz laikiem paliekošus darbus. Viss tas ir bijis iespējams tādēļ, ka tagadējā valdība ir neatkarīga no partiju kombinācijām, bet apzinādamās savu lielo pienākumu pret tautu un valsti, var pildīt uzdevumus pēc labākās sirdsapziņas.

12. martā pagāja gads, kopš telegrammas un laikraksti vēstīja visai pasaulei, ka Igaunijā norisinājušies lieli notikumi: valsts vecākais Konstantins Pāts atlaidis parlamentu, izsludinājis kara stāvokli, atcēlis sapulces, un pats uzņēmies atbildību par valsts turpmāko likteni.

12. martā Igaunijas vēsturē tāpat kā Latvijā 15. maijā, iesākās pavisam jauna lappuse, ko ar pateicību un sajūsmu lasīs nākamās paaudzes. Tautas vadonis ar stingru roku novērsa pilsoņu kara briesmas, nodibināja zemē mieru, ieveda jaunu kārtību un sāka atjaunojošu valsts uzbūves darbu, kas gada laikā paveikts jau tik tālu, ka viņa rezultāti un labais iespaids jūtams visās dzīves nozarēs. To atzīst katrs igauņu tautas loceklis, kam rūp Igaunijas labklājība, tādēļ neapmierināto ir ļoti maz, un tauta nevēlas vairs atgriežties nemiera un ķildu laikos, kas valdīja pirms 1934. gada 12. marta — igauņu tautas lielās vienības atjaunošanas dienas.

Igaunijas valsts vecākā pirmais darbs pēc miera un kārtības nodibināšanas bija — iekšējās dzīves pārkārtošana. Vadošās vietās iecēla uzticamus darbiniekus nu iestādēs pārkārtoja ierēdņus, atlaižot par-

did, kuid mida takistasid enne 15. maid valitsevad parteide tülid. Praegusel silmapilgul on valitsus alanud kõige tihedamat koostööd Eestiga ja Leeduga 12. septembril 1934. aastal sõlmitud liidulepingu põhjal. Balti riigid on sellega saanud kaalukaks faktoriks rahvusvahelises poliitikas.

Rahvuslik valitsus on ühe aasta jooksul teinud suuri ja aastatele ette mõeldud töid seadusandlikus töös, riigi majanduselu kindlustamises, rahvusliku kultuuri ja rahvusliku au kaitsmises. Kõik see oli võimalik sellepärast, et praegune valitsus on rippumatu parteide kombinatsioonidest, kuid ta on teadlik, kui suured kohustused tal on rahva ja riigi vastu, ja seepärast võib täita oma ülesandeid parima südametunnistuse järgi.

12. märtsil möödus aasta, mil telegrammid ja ajalehed teatasid kogu maailmale, et Eestis on sündinud suured muutused: riigivanem Konstantin Pāts on parlamendi kojusaatnud, väljakuulutanud kaitseseisukorra, ärakeelanud valimised ja koosolekud ning ise võtnud enesele vastutuse riigi tulevase saatuse eest.

12. märtsiga algas Eesti ajaloos, samuti kui Latvias 15. mail, täiesti uus lehekül, mida tänu ja vaimustusega loevad tulevased põlvned. Rahva juht tõrjus kindlal käel kõrvale kodusõja hädaohu, lõi rahu maale, pani maksma uue korra ja algas riigi ülesehitamise tööd, mis on aasta jooksul arenenud juba niikaugelt, et selle tulemuse ja hääd mõju on tunda juba elu kõigil aladel. Sellest saavad aru ka kõik need Eesti rahva liikmed, kel seisab südame lähedal Eesti heaolu, seepärast on ka rahulolematuid väga vähe. Rahvas ei soovi, et veel tuleksid tagasi endised rahutuse ja tülide ajad, mis valitsesid enne 12. märtsi 1934. aastal — Eesti rahva üksmeelsuse tagasitoomise päeva.

Pärast rahu ja korra jaluleseadmist Eesti riigivanema esimene töö oli — siiseelu ümberkorraldamine. Juhtivaile kohtadele määrati ustavad ametnikud ning riigiaparaat puhastati ebaustavast elemendist, vallandades parteide määra-

tiju ieliktos nederīgos darbiniekus un dodot iespēju strādāt spējīgākiem, kas bieži vien bija palikuši nomaluš tikai tādēļ, ka tiem nebija partijas kartiņas. Tīrīšanas darbu izdara arī armijā, lai atbrīvotu valsts brūnos spēkus no pretvalstiskām personām. Jaunā Igaunijas nacionālā valdība tomēr neatstāja neviena, kas apliecināja savu uzticību jaunajai iekārtai un patiesi gribēja darboties atdzimušās dzimtenes labā.

Nākošais solis bija — dekretu kārtībā izdotie jaunie likumi, kas saskaņoti ar valsts jauno garu ved tautu pareizā virzienā. Tālejoša nozīme ir pašvaldību reformai, kas dod iespēju sekmīgi darboties valsts un tautas labā. Jaunais baznīcas likums nostādīja garīgo dzīvi uz citiem pamatiem, un valsts valodas likums deva igauņu valodai to godu un tiesības, kas tai jau sen pienācās. Publicēti arī jauni krimināllikumi.

Lielu tautisku sajūsmu radīja valsts vecākā dekrets par uzvārdu igauņiskošanu, kam atsaucās simtiem pilsoņu. Ļoti svarīgs igauņijas valdības darbs ir skolu reforma, kas nostādīja jaunatnes audzināšanu uz pilnīgi jauniem un nacionāliem pamatiem. Likumi par parādu pārjaunošanu, parādu procentu samazināšanu, eksporta prēmiju izmaksu zemniekiem un daudzi citi daudz palīdzēja lauksaimniecības stāvokļa uzlabošanā. Tas savukārt iespaidoja visu Igaunijas saimniecisko dzīvi: lauksaimnieku pirktpējām palielinoties sāka uzplaukt iekšzemes rūpniecība. Pateicoties valdības gādībai pieauga eksports, un atdzīvojās visa ārtirdzniecība. Tā šoreiz noslēdzās ar vairāku miljonu atlikumu, kas sen nav piedzīvots.

Liela rosība vērojama arī kultūras dzīvē, ko valdība cenšas veicināt visiem spēkiem. Valsts vecākais K. Pāts izsniedz ik gadus 3 labākiem literatūras darbiem prēmijas. Pacilātība valda arī citās mākslās nozarēs, jo tautai atgriezies dzīves un darba prieks, kas izpaužas visur. To devusi apziņa, ka nu ikviens var droši strādāt un nav jābaidās ķildu un nesaskaņu.

tud riigiteenijaid ja andes võimalust töötada kohasematele, kes senini olid jäänud kõrvale ainult selle tõttu, et neil puudus parteikaart. Puhastustööd tehti ka kaitseväes, et vabastada riigi kaitseväge riigivastaseist isikuist. Uus Eesti rahvuslik valitsus siiski ei tõrjunud tagasi kedagi, kes tunnistas oma poolehoidu uuele korrale ja tõesti tahtis töötada uuestisündinud kodumaa hääks.

Järgmiseks sammuks oli dekree di teel seaduste maksmapanemine, mis on kooskõlas riigi uue vaimuga ja viivud rahva õiges suunas edasi. Kaugeleulatuv tähtsus on omavalitsuste reformil, mis annab võimaluse eduga tegutseda riigi ja rahva kasuks. Uus kirikuseadus korraldas vaimuelu uutele alustele, ja riigikeelseadus andis eesti keelele selle au ja õigusi, mida ta juba ammu pidi omanama. Avaldati ka uus kriminaalseadustik.

Suurt rahvuslikku vaimustust tekitas riigivanema väljaantud nime de eestistamise dekreet, mis leidis suurt vastukõla rahva sees. Väga tähtis Eesti valitsuse töö on veel kooliseadus, mis korraldab noorso kasvatust täiesti uutel ja rahvuslikel alustel. Ümberlaenustamise, võla protsendi vähendamise, eksportpreemiate väljamaksmise seadus põllumeestele ning paljud teised seadused aitasid suurel määral parandada põllumeeste seisukorda. See mõjutas omaltpoolt kogu Eesti majanduselu: põllumeeste ostujõud suurenes ja sisemaa tööstus hakkas elavne ma. Tänu valitsuse hoo lele väljavedu kasvas ning suurenes kogu väliskaubandus. Tänavu lõppes see mitme miljonilise ülejäägiga, mida ei ole kaua sündinud.

Suur elavus on märgatav ka kultuurielus, mida valitsus püüab soodustada kõige jõuga. Riigivanem K. Pāts annab iga aasta preemiaid kolmele paremale kirjanduslikule teosele. Tõus valitseb ka teistel kunstialadel, kuna rahval on elu ja töö tagasitulnud, mida on näha igal pool. Seda on annud veendumus, et nüüd igamees võib julgesti töötada, kuna ei tule ette enam tülisid ega rahutusi.

Hiljuti loodi ja hakkas tegutsema uus organisatsioon „Isamaa liit“, mis ühendab veel suuremal määral eesti rahvast ühi-

Nesen nodibinājusies un sāk darboties jauna organizācija „Tēvzemes apvienība“, kas vēl vairāk vienos igauņu tautu kopējā darbā, kuŗa mērķis ir ziedoša Igaunija.

Latviešu un igauņu tautu vadoni Kārlis Ulmanis un Konstantins Pāts savā pirmajā valdīšanas gadā veikuši jau diezgan daudz, bet tik īsā laikā bija iespējams nokārtot tikai visnepieciešamākos jautājumus. Pie daudziem uzdevumiem abu valstu nacionālās valdības vēl strādā, bet vēl vairāk darbu tām padomā. Galvenais, ko igauņu un latviešu tautas mantoja 15. maijā un 12. martā, ir — saimnieks, kam vara un iespēja brīvām rokām vadīt valsts likteni un tautas dzīvi. Vadoni apvienoja savas tautas, kas tagad kopējā sadarbībā veic lielos valstiskos uzdevumus.

Par valsts drošību ir nomodā visu brūnoto spēku virspavēlnieki — Latvijā kara ministrs ģenerālis Jānis Balodis un Igaunijā ģenerālis Johans Laidoners, kas blakus K. Ulmanim un K. Pātsam grūtos brīžos arvien atradušies tautas priekšgalā.

12. martā Igaunija sāka staigāt jaunu ceļu, kas iet vienā virzienā ar Latvijas tagadējām gaitām, tādēļ 12. martam ir tāda pat nozīme Baltijas tautu vēsturē, kā 15. maijam.

L.

seks tōōks, mille eesmārgiks on ōitsev Eesti.

Lāti ja eesti rahva juhid Kārlis Ulmanis ja Konstantin Pāts on oma esimesel valitsemise aastal juba ōige palju suutnud āra teha, kuid nii lūhikese aja jook-sul on vōimalik korraldada vaid hāda-vajalisemaid kŭsimusi. Paljude ūlesanne-te juures mōlema riigi rahvuslikud valit-sused veel tōōtavad, kuid veel rohkem tōid on ettenāhtud. Tāhtsamaks, mida eesti ja lāti rahvad saavutasid 15. mail ja 12. mārtsil, on peremees, kel vōim ja vōimalus vabade kātegajuhtida riigi saa-tust ja rahva elu. Juhid ūhendasid oma rahvaid, kes praegu ūhisel tōōl lahendab suuri riiklikke ūlesandeid.

Riigi julgeoleku eest on valvel kaitse-jōudude ūlemjuhatajad — Latvias kaitse-minister kindral Jānis Balodis ja Eestis kindral Johan Laidoner, kes mōlemad K. Ulmani ja K. Pātsi kōrval on raskeil silmapilkudel alati olnud oma rahvaste eesotsas.

12. mārtsil Eesti rahvas siirdus uuele tee-le, mis langeb ūhte Latvia riigi prac-guse suunaga ja seepārast on 12. mārtsil Balti rahvaste ajaloot sama tāhtsus, mis 15. mail.

L.

CHRONIKA.

KROONIKA.

Otrā Igaunijas, Latvijas un Lietuvas ārlietu ministru konference Kauņā.

Saskaņā ar pirmās triju Baltijas valstu ārlietu ministru konferences (Tallinnā, 1934. 30. nov. — 2. dec.) lēmumu, nākošo, otro konferenci sasauca Kauņā, š. g. 6.—8. maijā.

Tā tad šī konference uzskatāma par kārtējo triju valstu ārlietu ministru sanāksmi, kas notikusi saprašanās un sadarbības līguma 1. pantā noteiktā kārtībā, kur paredz šādu konferenču notikšanu vismaz divas reizes gadā.

Šīs konferences dienas kārtībā bija paredzēta visu to jautājumu turpināšana, kuŗus apsprieda pirmā konferencē, pievienojot tiem no jauna triju valstu sadarbībā radušos jautājumus, kā arī apspriežot diplomātiskās un politiskās sadarbības padziļināšanas iespējamības un nepieciešamības sakarā ar pašreizējo politisko stāvokli.

Teine Eesti, Latvia ja Leedu välisministrite konverents Kaunases.

Kooskōlas esimese kolme Balti riigi välisministrite konverentsi (Tallinnas 30. nov. — 2. dec. 1934. a.) otsusega, jārgmine, teine konverents kutsuti kokku Kaunases 6.—8. maini kāesoleval aastal.

Tāhendab, see konverents oli korraline kolme riigi välisministrite nōupidamine, mis peeti koostōō ja sōpruslepingu 1. paragrahvis māa-ratud korras, kus on etenāhtud sellised konve-rentsid vāhemal: kaks korda aastas.

Konverentsi pāevakorras oli ettenāhtud kōiki-de nende kŭsimuste arutamine, mis olid alatud esimesel konverentsil, ūhendades nendega kolme riigi koostōōs uuesti juurde tulnud kŭsimusi ning rāākides ka diplomaatilise ja poliitilise koostōō

Neapstājoties sākāk pie konferences lēmumiem par triju valstu sadarbību konkrētos tehniskos jautājumos, kā par muitas nomenklatūras ūnifikāciju, kas sola vislabākos panākumus, par likumdošanas ūnifikācijas vekseļu, čeku un banknotu un citos likumos, par kopējo konvenciju noslēgšanu par tiesu lēmumu izpildīšanu, strīdīgo jautājumu izšķiršanu miera ceļā, kur jau izstrādāti attiecīgie projekti, sevišķi atzīmēsim konferences lēmumu par speciālas konferences sasaukšanu gada laikā, kurā apspriests jautājums, kas jāatrisina saimnieciskās sadarbības paplašināšanai.

No vislielākā svara ir konferences lēmums par triju valstu viedokli zīmējoties uz politisko stāvokli un sadarbību politiskos jautājumos.

Trīs Baltijas valstis izsaka savu gatavību aktīvi piedalīties arī turpmākā darbībā un katrā akcijā, kuras nolūks būtu pastiprināt drošības garantijas Austrumu Eiropā, piekritot kolektīvai un reģionālai drošības sistēmai. Tālāk minētās valstis apstiprina savu apņemšanos, dibinot arī savu turpmāko sadarbību uz savstarpējās solidaritātes tālāku attīstību un padziļināšanu. Solidarī viņas pieies pie katra projekta par drošības organizāciju. Tāpat viņas izrādīs savstarpēju diplomātisku un politisku palīdzību visos jautājumos, kur Tautu Savienības Pakta varēs pielietot kā drošības garantiju instrumentu attiecībā uz karu Tautu Savienības locekli.

Tā tad mēs redzam, ka arī politiskā laukā trīs Baltijas valstis pieturēsies pie saskaņotas līnijas, liekot tai pamatā centienus pēc drošības garantijas noteikšanas Austrum-Eiropā Tautu Savienības pakta garā un rāmjos un pieejojot šī jautājuma atrisināšanai ar pilnīgas savstarpējas solidaritātes apņemšanos, kāda noteikta „Saprašanās un sadarbības līgumā”.

Tiesām, kā izteicās presei pēc konferences slēgšanas Latvijas delegācijas priekšsēdētājs ģenerālsekretārs Munters: „nevar iedomāties situāciju, kurā mūsu trīs valstis neatrastu kopēju uzskatu un valodu, un tamdēļ ir pilnīgi dabīga tā vienprātība, kura bija novērojama diskusiju laikā par politiskiem un citiem konkrētas dabas jautājumiem. Šī vienprātība uzskatāma par pierādījumu tam, ka sadarbība Baltijas valstu starpā uzsāka pareizā laikā un novadīta uz pareiza ceļa.”

Tas ir labākais novērtējums par 2. triju Baltijas valstu ārlietu ministru konferences darbu un tās rezultātiem.

Latviešu—Lietuviešu Vienība, Rīgā

nodibināta 1921. g. 1. februārī.

Valde sastāv no 15 locekļiem (10 latvi un 5 lietuvji), pie kam (ie ievēlami uz 3 gadiem. Biedru skaits pastāvīgi audzis: 1921. g. bija 126, 1934. g. 450, bet šogad jau pāri 500 personām.

Latviešu un lietuvju tautu tuvināšanās labā Vienība sarīkojusi Latvijā, Rīgā, 5 latviešu un lietuvju kongresus: 1924., 1926., 1928.,

sūvendamīse vōimalusi ja tarvidusi kooskōlas praegusc poliitilise olukorraga.

Miite peatudes lāhemalt konverentsi otsuste juures kolme riigi koostōō ūle konkreetseis tehnilis kūsimusis, nagu tolli nomenklatuuri unifikatsioon mis tōō ab kōige paremaid tulemusi, seadusandluse ūhtlustamine vekslite, tšekkide ja rahaūhtede ning teistes seadusis, ūhiste konventsioonide sōlmimine, kohtu otsuste tāidevīmisest, tūlikūsimuste lahendamisest rahulikul teel, milleks on juba vāljatōōtatud vastavad eelnōud, mainime eriti otsust erilise konverentsi kokkukutsumisest aasta jooksul, kus peaks arupidama kūsimuste ūle, mis on lahendada majandusliku koostōō laiendamīseks.

Kōige suurem tāhtsus on konverentsi otsusel kolme riigi seisukorrast mis puutub poliitilist olukorda ja koostōōd poliitilis kūsimusis.

Kolm Balti riiki on valmis aktiivselt osa vō ma ka edaspidisest tegevusest ja igast aktsioonist, mille eesmārgiks on kindlustada julgeolekut Ida Euroopas, ning pooldavad kollektīvset ja reģionaalset julgeoleku sūsteemi. Edasi kinnitavad mainitud riigid oma tōotust arendada ka oma edaspidisēs tegevuses omavahelise solidariteedi sūvendamist. Nad tegutsevad solidaarselt iga eelnōu arutamises, mis rāāgib julgeoleku organisatsioonist. Samuti nad annavad ūksteisele omavahelist diplomaatlist ja poliitilist abi kōigis kūsimusis, kus Rahvasteliidu pakti vōib tarvītada julgeoleku garantiide instrumentendina iga Rahvasteliidu liikme suhtes.

Nāeme, et ka poliitika alal sammuvad kolm Balti riiki kooskōlastatud suunas, pannes selle aluseks pūūdeid kindlustada julgeolekut Ida-Euroopas Rahvasteliidu pakti vaimus ja raames ja lāhenedes sellele kūsimusete tāieliku omavahelise solidariteedi valmisolekule, mis on ettenāhtud „Koostōō ja sōpruslepingus”.

On tōsi, midā ūtles ajakirjandusele pārast konverentsi lōppu Latvja delegatsiooni esimees kindralsekretār Munters: „Ei suuda ettekujutada situatsiooni, milles meie kolm riiki ei leiaks ūhist vaadet ja keelt, ja sellepārast on loomulik see ūksmeelsus, midā nāgime lābirāākimisē ajal poliitiliste ja teiste konkreetse iseloomuga kūsimuste ūle. See ūksmeel on hāāks tōenduseks sellele, e koostōō Balti riikide vahel alustatud ūigel ajal ja juhitud ūigele teele.”

See on parimaks teise Balti riikide vālisminisite konverentsi tegevuse ja selle tulemuste vāertuse hinnanguks.

Lātlaste - leedulaste ūhisus, Riias

on asutāud 1. veebruaril 1921. aastal. Juhatus koosneb 15 liikmest (10 lātlast ja 5 leedulast), kusjuures nad valitakse 3 aastaks. Liikmete arv on jārjekindlalt kasvanud: 1921. aastal neid oli 126, 1934. a. 450, kuid tānavu on juba ūle 500 isiku.

Lātlaste ja leedulaste lāhendamisēks on ūhisus korraldanud Latvias, Riias 5 lātlaste ja leedulaste kongressi: 1924., 1926., 1928., 1930. ja 1932. aastail.

1930. un 1932. g. Gluži tāpat darbojusies Kaunas Lietuvju—Latvju Vieniņa, sarīkodama šādus brāļu tautu tuvināšanas kongresus Lietuvā: 1925. g. Kauņā, 1927. g. Klaipēdā, 1929., 1931. un 1934. g. Kauņā. Šie kongresi bijuši arvien kupli apmeklēti: no 200 — 500 personām. Kongresu dalībnieki rekrutējušies galvenā kārtā no abu tautu izglītotākajām aprindām. Kongresos nolasīto un diskutēto referātu tēmati ir ļoti vispusīgi, bet tomēr tie visi ir tādi, lai tuvinātu un vienotu abas brāļu tautas, lai iznīcinātu savstarpējās nesaprašanās. Priekšlasījumu skaits pārsniedz jau 100.

Bez šiem lielajiem kongresiem abu Vieniņas biedrību sadarbība vēl izpaudās tādejādi, ka abas biedrības noturējušas 2 reiz gadā valžu kopsēdes, pārmaiņus, Kauņā un Rīgā. Šajās valžu kopsēdēs pārspriests par dažādiem kopējiem jauļajumiem, galvenokārt, par sīkām nesaskaņām un traucējumiem abu tautu dzīvē un arī par visādiem kopdarbības veidiem abu tautu starpā. Ar 1934. g. 1. jūliju, kad nodibinājās Baltijas tautu tuvināšanās biedrību centrālā iestāde, Igaunijā, Latvijā un Lietuvijā sadarbības birojs, Vieniņas biedrību valžu kopsēdes izbeidza savu darbību, jo tā tagad pilnīgi ietilpst sadarbības biroja darba aplokā.

Latviešu—Lietuviešu Vieniņa, bez tam, rīko ik gadus 2—3 brāļu tautu tuvināšanās koncertus, vakarus un izrīkojumus. Arī priekšlasījumus notur, bet ne periodiski.

Sākot ar 1921. g. rudenī, Latviešu—Lietuviešu Vieniņa rīko un uztur līdz šim lieuvju valodas mācības kursus. Lietuvju valodu māca pa vakariem 2 reizes nedēļā, ik pa 2 stundām, pie kam viena reize veltīta teorijai un otra praktikai. Lietuvju valodas kursi ir viengadēji, bet tie tomēr iepazīstina klausītājus ar lietuvju valodas pamatiem, tā kā kursants var diezgan viegli tālāk rīkoties pašmācības ceļā.

Pie Vieniņas pirms dažiem gadiem nodibināts jaukts koris, kuru vada diriģents H. Prūsis. Korī piedalās ap 70—80 dziedātāju, no kuriem puse latvju un puse lietuvju. Koris ļoti sekmē tuvināšanās darbu un, protams, mūsu izrīkojumus.

Beidzamos gados lielā mērā latvju un lietuvju tuvināšanās darbā piedalās akadēmiskā jaunatne, gan iestādāmās kuplā skaitā Latviešu—Lietuviešu Vieniņā, gan stipri palīdzējama Vieniņas izrīkojumos ar savu jaunības sparu un veicību.

T. Riteris,
Latviešu—lietuviešu vienības
priekšnieks.

Latviešu—Čehoslovāku Biedrība Rīgā

Atskatās jau uz 10 savas pastāvēšanas gadiem. Šai notecējušā darbības posmā biedrība par savu galveno uzdevumu uzskatījusi sekmēt latvju un čehoslovāku tuvināšanos, attīstot un seviski veicinot sakarus kultūrālā laukā. Šajos nolūkos biedrība ir sarīkojusi ekskursijas uz Če-

Samuti on tegutsenud ka Leedulaste — lātlaste ūhisus Kaunases, korraldades selliseid vennasrahvas'e lähendamise kongresse Leedus: Kaunases 1925. a, Klaipedas 1927. a, Kaunases 1929., 1931. ja 1934. a. Neist kongressidest on alati hāsti osavõetud: 200—500 isikuni. Kongresside osavõtjateks on olud pāasjalikult mōlema rahva haritumad ringkonnad. Kongressidel ettekantud referaatide teemid on olud mitmekūlgsed, kuid siiski nad kōik on sellised, mis lähendavad ja ūhendavad mōlemaid vennasrahvaid, et hāvi'ada omavahe-lisi arusaamatusi. Loengute arv on tōusnud juba ūle 100.

Pāale nende suurte kongresside mōlema ūhingud on pidanud 2 korda aastas ūhiseid juhatuste istungeid ūks kord Kaunases ja teine kord Riias. Nendel istungitel on peetud nōu mitmekesiste ūhiste kūsimumste ūle, pāasjalikult vāikestest arusaamatustes: ja takistustest mōlema rahva elus ning ka koostōō arendamisest mōlema rahva vahel.

1. juulist 1934. aasast, mil asutati Balti riikide sōprusseltside keskasutis — Eesti - Latvija - Leedu koostōō būroo, ūhisuste ūhised istungid lōpetasid oma tegevuse, kuna see praegu tāiesti kuulub koostōō būroo tōōpiirkonda.

Pāale selle korraldab Lātlaste - leedulaste ūhisus igal aastal 2—3 vennasrahvaste lähendamise kontserti, peoõhtut jne. Ka loenguid peetakse, kuid mīte periodiliselt.

Alas 1921. a. sūgisega, Lātlaste - leedulaste ūhisus korraldab ja peab ūlal leedukeele kursused. Leedu keelt õpetatakse 2 korda nādalas 2 tundi, kusjuures ūks tund on pūhendatud teooriale ja teine praktikale. Leedu keele kursused on 1 aastased, kuid nad tutvustavad kuulajaid leedu keele alusega nīi palju, et kuulajad vōivad vōrdlemīsi kergesti edasiõppida iseõppimise teel.

Ūhisuse juures on paari aasta ees: asutatud **segakoor**, mida juhatab koorijuht H. Prūsis. Kooris on 70—80 lauljat, kellest pool on lātlaste ja pool leedulased. Koor vōtab elavalt osa lähendamise tōōst ja, arusaadavalt, ka peoõhtutes.

Viimasel ajal lātlaste ja leedulaste lähendamise tōōst vōtab osa suurel māāral akadeemiline noorsugu küll sisseastudes Lātlaste - leedulaste ūhisusse, küll osavōties ūhisuse algatusist kogu oma nooruse jōu ja vaimustusega.

J. Riteris,
Lātlaste - leedulaste ūhisuse
csimeas.

Lātlaste tšehhoslovakkide ūhing Riias

vōlb juba tagasi vaadata oma 10 aastasele juubelile. Mōōdunud tegevuse ajal on ūhing pūstitanud oma eesmārgiks soodustada lātlaste ja tšehhide lähendamist arendades ja eriti soodustades vahekordi kultuurialal. Selle ees-mārgi saavutamiseks ūhing on korraldanud

choslovākiju, kā arī piedalījusies Čehoslovākijas ekskursantu uzņemšanā Latvijā. Lielu atbalstu biedrībai viņas nolūku sasniegšanā ir devusi Čehu—Latvju biedrība Prāgā. No izcilākiem notikumiem biedrības dzīvē mināmi: Kršīžkovska koŗa viesošanās Latvijā, slavenā čehu stidzinieku ansambļa „Čehu Nonetta“ viesošanās. Biedrība pielikusi arī daudz pūļu, lai ievērojamā čehu komponista B. Smetānas opera „Pārdotā ligava“ parādītos uz Latvijas Nacionālās Operas skatuves. Bez kāŗējiem ikgadīgiem sarīkojumiem biedrība sevišķi dzīvu dalību bija ņēmusi Čehoslovākijas valsts prezidenta T. G. Masaryka 85-tās dzimšanas dienas jubilejas svinībās Latvijā š. g. 7. martā.

Latviešu—Čehoslovāku biedrības valdes sastāvs: prof. Dr. V. Maldonis, priekšsēdis, A. Pavārs un E. Paegle — priekšsēŗa biedri, locekļi: L. Šulcs, L. Antonovičs, E. Bormeistars, J. Zirnis, N. Bumerts, P. Mareks.

Biedrības adrese: Rīgā, Elizabetes ielā 41/43.

Latviešu—dāņu biedrība.

1931. gada 16. maijā notika Latviešu—dāņu biedrības dibināšanas sapulce. Sarp dibinātājiem zvēr. adv. A. Ķeniņš, zvēr. adv. V. Holcmanis, M. A. Craegh de Bornholdts, Knuds Moellers-Holsts, zvēr. adv. Viktors Dāle, cand. phil. Austra Dāle, kooperātors V. Silinš, cand. phil. Austra Kārklina, prof. Pauls Dāle, direktors G. Moellers, direktors C. Christensens, E. Prēbens-Hanzens un citi. — Sapulce pieņēma statūtus un ievēl statūtu parakstītājus. 1933. gada 6. februārī, pēc statūtu apstiprināšanas Latviešu—dāņu biedrība uzsāk savu darbību. Prezidijā ievēl torreizējo izglītības ministri Atli Ķeniņu, konsulu M. A. Craegh-Bornholdtu un redaktoru M. Liepu. 1933. gada 22. februārī notiek Nacionālā teātrī dāņu lugas „Žūpu Bērtulis“ svinīga izrāde un reizē ar to Latviešu—dāņu biedrības oficiāls atklāšanas vakars. Piedalās Latviešu—dāņu biedrības biedri, goda biedris Dānijas pilnvarotais M. Langberga kungs ar kundzi un daudz citas latviešu un dāņu sabiedrībā pazīstamas personas un sabiedriski darbinieki, valdības locekļi. Vakars norit vislabākā saskaņā. 1933. gada 2. decembrī Latviešu—dāņu biedrība sarīko konservatorijā kopā ar Kr. Barona tautas augstskolu pazīstamā dāņu tautas augstskolas nodibinātāja N. Gruntviga piemiņas vakaru ar koncertu — latvju—dāņu tautas dziesmām un pēctam kopmielastu Otto Švarca restorānā. 1934. gada 8. aprīlī latviešu—dāņu biedrība sarīko ar labiem panākumiem pēcpusdienas tēju Baltā namā. — 1935. gada 16. maija pilnsapulcē prezidijā ievēl: zvēr. adv. V. Holcmani, konsulu Craegh de Bornholdtu un redaktoru M. Liepu.

Latviešu un italiešu biedrība. Societā „Amici dell' Italia“.

Latviešu un italiešu biedrība dibināta 1934. g. 21. novembrī. Pirmais impulss tai tika dots

ekskursioone Tšehhoslovakkiasse ning osavõtnud Tšehhoslovakkia ekskursantide vastuvõtmisest Latvias. Suurt toetust ühingule tema püüete elluviimises on andnud Tšehhoslovakkide - lätlaste selts Prahas. Tähtsamaid sündmusist peame mainima: Kršīžkovski koori külaskäiku Latviasse, kuulsa tšehhi keelpillide orkestri „Tšehhi Nonetta“ külaskäiku j. t. Ühing on ka palju hoolt kandnud selle eest, et kuulsa tšehhi helilooja B. Smetana ooper „Müüdnud mõrja“ lavastataks Latvia Rahvus-ooperis. Pääle korraliste igaaastaste ürituste on selts eriti elavalt osavõtnud Tšehhoslovakkia riigipresidendi T. G. Masariki 85 sünnipäeva pidustusist Latvias 7. märtsil käesoleval aastal.

Lätlaste - tšehhoslovakkide ühingu juha'use koosseis on: prof. Dr. V. Maldonis — esimees, A. Pavars ja E. Paegle — abiesimehed, liikmed: L. Šulcs, L. Antonovičs, E. Bormeistar, J. Zirnis, N. Bumerts, P. Mareks.

Ühingu address: Rīia, Elisabeti tñn. 41-43.

Lāti - Taani ühing.

16. mail 1931. aastal peeti Lāti - Taani ühingu asutamise koosolek. Asutajaite hulgas oli vann. adv. A. Ķeniņš, vann. adv. V. Holcmanis, M. St. Craegh de Bornhold, Knud Moeller - Holst, vann. adv. Viktors Dale, cand. phil. Austra Dale, ühistegelane V. Silinš, cand. phil. Austra Kārklina, prof. Pauls Dale, direktor G. Moeller, direktor C. Christensen, E. Preben - Hansen ja teised. Koosolek võttis vastu põhikirja ja valis põhikirja allakirjutajad. 6. veebruaril 1933. aastal pāras: põhikirja kinnitamist algas Lāti - Taani ühing oma tegevust. Presiidiumi valiti selleaja haridusminister Attis Keninš, konsul M. A. Craegh-Bornholdt ja tometaja M. Liepa. 22. veebruaril 1933. a. oli Rahvusteatrīs taani näidendi „Žūpu Bērtulis“ pidulik etendus ja ühes sellega Lāti - taani ühingu ametlik avamisõhtu, millest võtsid osa Lāti - taani ühingu liikmed, aulige taani esindaja hārra Langberg abikaasaga ja palju teisi lāti ja taani seltskonnas tuttavaid isikuid ja seltskonnaegelasi ning valitsuse liikmeid. Öhtu möödu kõrge paremas kooskõlas. 2. detsembril 1933. aastal korraldas Lāti - taani ühing konservatooriumis koos Kr. Baroni rahvaülikooliga tuntud taani rahvaülikooli asutaja N. Gruntvigi mälestusõhtu kontserdiga, kus kanti ette lätlaste ja taanlaste rahvalaule. Pärast korraldati ühine õhtusöök Švartsi restorānis. 8. aprillil 1934. aastal Lāti-taani ühing korraldas hāā eduga päälõuna tee Valges Majas. 16. mail 1935. a. peetud koosolekul valiti presiidiumi: vann. adv. V. Holtsmani, konsul Craegh de Bornholdt ja toimetaja M. Liepa.

Lätlaste-itaallaste selts. Societā „Amici dell' Italia“.

Lätlaste ja itaallaste selts on asutatud 21. novembril 1934. aastal. Esimene tõuge anti poo-

pusgadu agrāk kādā romāņu filoloģijas abs-
olventu sanāksmē, un Itālijas sūtņa, Dr. Džordžo
Mameli klā būtnē sastādījis organizācijas komi-
teja. Dibinātajos ārpus augstskolu mā-
cības spēkiem un māksliniekiem ir vairāki diplo-
māti: sūtņis Vatikānā H. Albāts, sūtņis Kaunā
L. Sēja, ģenerālkonsuls Klaipēdā J. Seskis un
citi.

Patlaban b-bā ir 343 biedri, to starpā nelielās
italiešu kolonijas locekļi un sūtniecības darbi-
nēki, kā arī daži mūsu labvēļi Itālijā, kur ne-
skatoties uz iso mūžu biedrības vārds tomēr
kļuvis pazīstams pateicoties mūsu sūtņa Romā
Dr. phil. A. Spekkes un „Couriere della Sera“
līdzetradnieka Baltijas valstīs Vittorio Toskini
gādībai.

Biedrības valdes sastāvs šāds: priekšsēdētājs
prof. Dr. phil. K. Straubergs, viņa biedris prof.
P. Sakss; locekļi: sūtņis H. Albāts, universitātes
lektore Klāra Gersoni kdze, tēlnieks T. Zalkalns,
cand. phil. A. Kārklīņa kdze, gleznotājs N.
Strunke, doc. asistents A. Krūmiņš; sekretāre
cand. phil. L. Zublava-Būcene.

Biedrībā dibinātās sekcijas vada: a) literāri-
zinātnisko doc. L. Āboliņš, romānista A. Pār-
pa-Maciņa kdze, arhitekts H. Kundziņš.

b) mākslas: gleznotājs A. Tone, Dr. phil. H.
Eliasa kdze, Nacionālā teātra dekorātors A.
Cimmermanis.

c) mūzikas: Nacionālās operas dziedātājs J.
Kārklīņš.

d) tūrisma: pulkvedis H. Jākobsons, Dr. O.
Rode-Dzelzkalēja kdze un ministru prezidenta
sekretārs stud. phil. rom. J. Cimmermanis.

1934. g. 14. decembrī notika svinīgs atklāša-
nas akts Melngalvju zālē ar izglītības ministra
Dr. L. Adamoviča, sūtņa Mameli un Dr. phil. K.
Strauberga runām un itāliešu un latvju vokālo
instrumentālo mūziku mūsu labāko mākslinieku
izpildījumā. 1935. g. 5. janvārī Konservātorijas
zālē sarīkots itāliešu opertrūpas koncerts. 22.
martā — fašisma 15. gadu jubilejas dienā žur-
nālists V. Toskini nolasīja biedriem saistošu
priekšlasījumu par Musolini atjaunoto Romu un
par fašistu jaunajiem literāriem talantiem un
tendencēm. Uz biedrības valdes ierosinājumu
Itālijas karaliskā sūtniecība ir dēmons rējusi 2
itāliešu filmas b-bas biedriem „Camicia nero“
un „Villafranca“. No 5.—11. aprīlim sarīkota
„itāliešu nedēļa“ Rīgā ar itāliešu grafiskās māks-
las izstādi, operas uzvedumu „La vedova Ical-
tra“ Volfa—Ferrari; teātra izrādi „Francēska
da Rimini“ G. D'Anuncio; Pizas karaliskās ēr-
ģelnieces Marijas Amālijas Pardini koncertu, ra-
dio pieslēgumu „Scalas“ „Toska“ izrādei un
sūtņa Mameli un žurnālista Toskini radio lekcijām
itāliešu un prof. K. Strauberga lekciju lat-
viešu valodā un latvju mūzikas puss. undas pie-
slēgumu Itālijas radiofonam, bez tam Jūlija
Sproģa radio koncerts par seno neapolitāniešu
mūziku.

4. maijā biedru kluba vakarā K. Gersoni kdze
nolasīja interesantu referātu par itāliešu mūsu
laiku literārām strāvām. Rudenī ir paredzēta

laastat enne seda ūhel filo'o'ogia teaduskonna ro-
māni keelle lōpe'ajate koosolekul, kus Italia
saadiku Dr. Džordžo Mameli juuresolekul moo-
dustati organisēeriv toimkond. Asutajate hul-
gus on pāale ūlikooli ōppejōudude ja kunstnike
ka palju diplomaate: saadik Va ikani juures
H. Albats, saadik Kaunases L. Sēja, kindral-
konsul Klaipēdas J. Seskis ja teised.

Praegu seltsil on 343 liiget, nende hulgas ko-
haliku itaallaste koloonia liikmed ja saa konna
tegelased, ning ka mōningad meie sōbrad Itaa-
lias, kus, vaatamata lūhikesele elueale, on seltsi
nimi siiski saanud tuttavaks tānu meie saadiku-
le Roomas Dr. phil. A. Spekke'le ja „Couriere
della Sera“ kaastōōlīsele Vittorio Foskini'le, kes
tegutseb Balti riikides.

Seltsi juhatuse koosseis on jārgmine: esimees
prof. Dr. phil. K. S'raubergs, tema abi prof. P.
Saks, liikmed — saadik H. Albats, ūlikooli lek-
tor pr. Klara Gersoni, kujur T. Zalkalns, pr.
cand. phil. A. Kārklīn, kunstnik N. Strunke,
dots. arhitekt A. Krūmiņš, sekre ār cand. phil.
L. Sublava-Butsene.

Seltsis moodustatud toimkondi juha'avad:
a) kirjanduslik — teaduslikku — dots. L. Ābo-
liņš, romaanikirjanik pr. A. Pārpa-Matsin, ar-
hi.ekt H. Kundziņš, b) kunsti — kunstnik A.
Tone, pr. Dr. phil. H. Elias, Rahvusteatri deko-
raator A. Cimmermanis, c) muusika — Rahvus-
ooperi laulja J. Kārklīņš, d) turismi — kolonel
H. Jakobsons, pr. Dr. O. Rode-Dzelzkalēja ja
minister-presidendi sekretār stud. phil. rom.
J. Cimmermanis.

14. de'sembril 1934. aastal peeti pidulik
avamisaktus Mustapeade klubi saalis haridusmi-
nistri L. Adamoviči, saadiku Mameli ja Dr. phil.
K. Straubergi kōnede'ga, ja itaallaste ning lātla-
se vokaal — ja instrumentaalse muusikaga meie
parimate kunstnike ettekandel. 5. jaanuaril
1935. a. oli konservatooriumi saalis Itaalja
ooperitrūpi kon'sert. 22. mārtsil, fašismi 15.
aasta juubelpāeval, — ajakirjanik V. Foskini
kandis ette seltsi liikmeile huvitava referaadi
Musolini uuendatud Roomas. ja fašistide uutest
kirjanikest ning nende pūietest. Seltsi juha-
tuse palvel on Itaalja kuninglik saa'kond demon-
strieerinud 2 itaalja filmi seltsi liikmeile „Cami-
cia nera“ ja „Villafranco“. 5. — 11. aprillini
korraldati Riias „Itaalja nādal“ itaalja graafilise
kustināitusega, ooperi lavastusega Volff-Ferra-
ri „La vedova scaltra“, teat'ri etendusega „Fran-
ческа da Rimini“ G. D'Anunziolt, Piza kuning-
liku orelī kunstniku Maria Amalia Pardini ore-
likontserdiga, ringhāālinga ūlekandeid „Scala“
ooperaetenduses: „Tosca“ ja saadik Mameli ning
ajakirjaniku Foskini loengutega ringhāālingus
itaalia keeles ja prof. K. Straubergi referaadiga
lāti keeles ning lāti muusika pooltunni ūlekanne
Itaalja ringhāālingule. Pāale selle oli veel Jul.
Sproģi raadiokontsert vana neapollaste muusi-
kaga.

4. mail liikmete klubi ōhtul pr. K. Gersoni
kandisette huvi'ava referaadi itaalja p'eguse aja
kirjanduslikest vooludest. Sūgisel on ettenāhtud

italiešu valodas mācība 2 grupās biedrības biedriem. Tiek strādāts pie latvju mākslinieku darbu nosūtīšanas uz Venēciju 1936. g. izstādei. Biedrības princips ir reciprocitāte kultūras vērtību apmaiņai. Piesolītās iespējas ir plašas un daudzsoļošas un biedrības vadības un biedru sajūsmas garantē nopietnu auglīgu darbību.

L. Zublava-Būcene.

Igaunijas—Lietuvas biedrības valde.

savā pēdējā sēdē sadalīja amatus, pie kam par biedrības priekšsēdi ievēlēja Tallinnas pilsētas galvas biedri A. Uessonu, priekšsēdētāja biedriem ģenerālmajoru Lossmani un Lietuvas sūtniecības atašeju V. Cektu. Paš biedrības kasiieri ievēlēja valsts degakmeņa rūpniecības direktoru M. Raudu un sekretāru Tallinnas pilsētas statistikas biroja vadītāju Smetaniņu.

Latvijas—Igaunijas biedrības pilnsapulce

ievēlēja valdi agrākā sastāvā. Arī amatu sadalījums paliek agrākais: priekšsēdētājs — M. Antons, vicepriekšsēdētājs — O. Nonācs, latviešu sekretārs — V. Munters, igauņu sekretārs — V. Kruus, kasiieris — Fr. Lasmanis; revīzijas komisija jaunā sastāvā: E. Ozoliņš, E. Albertiņa-Balode un J. Vāpa. Pār biedrības „Mēnešraksta“ redaktoru ievēlēja O. Nonācu līdzšinējā redaktora M. Antona vietā, kurš atteicies.

Baltijas valstu tuvināšanās biedrība

Brazīlijā.

Kā laikraksts „Uusi Suomi“ ziņo, San Paulo, Brazīlijā uz turienes Somijas konsula ierosinājumu nodibināta Baltijas valstu draugu biedrība. Biedrības mērķis ir attīstīt kultūras un saimnieciskas attiecības ar Somiju, Igauniju, Latviju un Lietuvu. Laikraksts izsaka cerību, ka šādas biedrības nodibināš arī Somijā un Baltijas valstīs.

Igaunijas sūtniecības atašeja godināšana

Rīgā.

Igaunijas sūtniecības atašejs Edgarš Perli šķīrās no Rīgas, lai dotos uz savu jauno darba vietu Antverpeni, kur viņš ieceļs par Igaunijas konsulu.

Perli darbojās Igaunijas sūtniecībā Rīgā vairāk nekā piecus gadus. Šai laikā viņš bija kļuvis pazīstams latviešu sabiedrībai ne tikai kā sūtniecības amatpersona, bet arī kā enerģisks sabiedrisks darbinieks, kuram ir lieli nopelni Igaunijas—Latvijas tuvināšanā.

E. Perli izdara atvadišanās vizīti pie ārlietu ministrijas ģenerālsēkretāra Muntera un citiem vadošiem ārlietu ministrijas darbiniekiem. Ārlietu ministrija deva dīneju par godu E. Perli kungam. Viņam sarīkoja atvadišanās rautu arī Rīgas igauņu organizācija, kuru darbā E. Perli un viņa kundze ļoti dziļi piedalījās visu laiku, kamēr dzīvoja Rīgā. Atašeju un viņa laulāto

italia keele õppus 2 gr. seltsi liikmeile. Töötatakse läti kunstnike teoste Veneetsia näi usele saatmise juures. Seltsi printsiip on retsiprotsi-teet kultuuriväärtuste vahetusel. Lubatud võimalused on suured ja paljudootavad ning seltsi liikmete ja juhatuse vaimustus garanteerib tösiist ning kasulikku tööd.

L. Sublava-Butsene.

Eesti-Leedu ühingu

juhatas oma viimasel koosolekul jagas ametid, millejārgi on ühingu esimeheks Tallinna abilinnapea A. Uesson, abiesimeheks valiti kindralmajor Lossmann ja Leedu saatkonna atashee V. Cecta, Ühingu laekahoidjaks valiti riikliku põlevkivitööstuse direktor M. Raud ning sekretāriks Tallinna linna Statistika Büroo juhataja Smetaniņ.

Lāti—Eesti ühingu pākoosolek.

valis juhatuse endises koosseisus. Ka ametid jāāvad: esimees — M. Antons, abiesimees — O. Nonats, lātlasest sekretār — V. Munters, cestlasest sekretār — V. Kruus, laekahoidja — Fr. Lasmanis. Revisjoni komisjon uues koosseisus: E. Osoliņš, E. Albertiņa-Balode ja J. Vāpa. Ühingu Kuukirja „Mēnešraksts“ toimeajaks valiti O. Nonats endise toimetaja M. Antoni asemele, kes on loobunud.

Balti riikide sõprusühing Braziļias.

„Uusi Suomi“ teatel asutali Sao Paulos, Braziļias, sealse Soome konsuli algatusel Balti riikide sõprade ühing. Ühingu eesmärgiks on arendada kultuurilisi ja majanduslikke suhteid Soome, Eesti, Lāvia ja Leeduga. Loodetakse, et ka Soomes ja Balti riikides kutsutakse eelu vastavad ühingud.

Eesti saatkonna atashee austamine Riias.

Eesti saatkonna atashee Edgar Perli lahkus Riist et sõita oma uuele teenisuskohale Antverpeni, kuhu ta on määratud Eesti konsuliks.

Perli töötas Eesti saatkonnas Riias üle viie aasta. Selle aja vältel ta on tuttavaks saanud lāti avalikkusele mitte ainult saatkonna ametnikuna vaid ka agara seltskonnategelasena, kellel on suured teened Eesti-Lāti lähendamise alal.

E. Perli tegi lahkumisvisiite välisministeeriumi peasekretāriile Muntersile ja teistele juhtivatele ametnikele välisministeeriumis. Välisministeerium andis eine E. Perli auks. Tema auks oli korraldatud õhtusöök ka Riia eesti organisatsioonide poolt, millede tegevusest Perli ja tema abikaasa oma Riias viibimise ajal võtsid osa väga elavalt. Lahkujaid tervitati eesti ja lāti seltskonna ning Eesti saatkonna pool. ja anti üle mälestuskingitusi.

draudzeni silti sumināja latviešu sabiedrība un Igaunijas sūtniecība, pasniedzot piemiņas dāvinājumus.

Igaunijas sūtnis Mennings deva rautu E. Perli godināšanai sūtniecības šaurākās apriņķos.

29. maijā E. Perli aizbrauca uz Beļģiju.

Vācu jaunākā literatūra par notikumiem Latvijā un Igaunijā 1914.—1919. g.

Šinī gadā Vācijā izdošas vairākas grāmatas par tiem vēsturiskiem notikumiem, kas norisinājušies 1914.—1919. g. Baltijas jūras piekrastē. No tām minēsim sekošas:

1. **Major Josef Bischoff.** Die letzte Front. Geschichte der Eisernen Division im Baltikum. Berlin, 1935. Šinī 270 lappuses lielā darbā dzelzsdīvīzijas komandiers atstāsta divīzijas kaujas darbību 1919. g. Kurzemē un Vidzemē (Jelgavas un Rīgas ieņemšana, Cēsu kauja, darbība Bermonta armijā).

2. **August Winnig.** Der weite Weg. Hamburg 1935. Šai 447. lappuses biezajā darbā bijušais Vācijas sociāldemokrāts un Vācijas valdības pirmais diplomātiskais pārstāvis Baltijas valstīs, starp citu, pasāsta savus novērojumus un iespaidus Latvijas un Igaunijas tapšanas pirmajā laikā.

3. **Hauptmann von Medem.** Stürmer von Riga. Leipzig. 1925. Iet runa par Vācijas brīvprātīgo bataljonu piedalīšanos Kurzemes un Rīgas atbrīvošanas operācijās no lielinieku okupācijas.

4. **Edgar Pindig.** Roter Sturm über dem Baltenland. Marburg. 1935. Tēlota dzīve Rīgā 1919. gadā zem lielinieku varas režīma.

5. **Siegfried von Vegesack.** Totentanz in Livland. Berlin. 1935. Kultūrvēsturisks romāns, kurā ar lielu vaļsirdību pausti vācu muižnieku centieni pasaules karā un viņu uzskati par igauņiem un latviešiem. Interesantas ir nodaļas, kurās iet runa par latviešu strēlniekiem, 1917. g. revolūciju, 1919. g. 22. maiju (Rīgas ieņemšanā) un par Cēsu kauju.

P. Bērziņš.

Grāmata par Baltijas valstīm.

Latvijas ārlietu ministrijas preses referents J. Moreins sastādījis par Baltijas valstīm grāmatu, kurai priekšvārdu rakstījis ģenerālkonsuls J. Seskis. Darbs sarakstīts vācu valodā un viņš J. Moreins sniedz pārskatu par Latvijas, Igaunijas un Lietuvas saimniecību un kultūru.

Jāatzīmē, ka šāda rokas grāmata, kur apskatītas visas trīs Baltijas valstis un kuras valoda pieticama gandrīz visām mums labvēlīgajām valstīm, ļoti noderīga sevišķi tagad, kad Baltijas valstis grib reprezentēties uz ārieni kā cieša vienība. Tādēļ J. Moreina grāmatu var apsveikt kā pirmo pasākumu šai nozarē un viņai varētu sekot sikāks un izsmeljošāks darbs, kura sastādīšanā piedalītos attiecīgi spēki no visām trijām valstīm.

Eesti saadik Menning andis E. Perli auks ohtusöögi saatkonna kitsas ringkonnas.

29. mail E. Perli algas teekonda Belgiasse.

Saksa uuem kirjandus Latvia ja Eesti 1914.—1919. a. sündmustest.

Käesoleval aastal on Saksa väljaantud mitu raamatut nende ajalooliste sündmuste üle, mis aset leidsid 1914.—1919 a. Läänemere rannal. Neist mainime järgmised:

1. **Major Josef Bischoff.** Die letzte Front. Geschichte der Eisernen Division im Baltikum. Berlin 1935. Selles 270 leheküljelises raamatus jutustab Rauddivisjoni juhataja divisjoni sõjategevusest 1919. aastal Liivi ja Kuuramaal (Jelgava ja Riia vallutamine, Võnnu lahingud, tegevus Bermondi armees).

2. **August Vinnig.** Der weite Weg. Hamburg 1935. Selles teoses, mis on 447 lehekülge paks, jutustab endine Saksa sotsialist ja Saksa valitsuse esimene diplomaatlik esindaja Balti riikides, muu seas, oma tähelepanekuid ja muljeid Latvia ja Eesti iseseisvuse esimesil aastail.

3. **Hauptmann von Medem.** Stürmer von Riga. Leipzig 1935. Siin räägitakse Saksa vabatahtlikkude pataljoni osavõtust Kurseme ja Riia vabastamise operatsioonidest enamlaste vastu.

4. **Edgar Pinding.** Roter Sturm über dem Baltenland. Marburg. 1935. Siin on kujutatud elu Riias 1919. aastal enamlaste režiimi all.

5. **Siegfried von Vegesack.** Totentanz in Livland. Berlin. 1935. Kultuurajalooline romaan, kus suure avameelsusega on kujutatud saksa mõisnikkude püüded maailmasõjas ja nende vaated lätlaste ja eestlaste kohta. Huvi-tavad on püüdnud, kus kõneldakse läti küttidest, 1917. aasta revolutsioonist, 1919. a. 22. maist (Riia vallutamine), ja Võnnu lahingutest.

P. Bersinš.

Raamat Balti riikidest.

Välisministeeriumi pressireferent J. Morein on koostanud raamatu Balti riikide kohta, millele sooja eessõna on kirjutanud kindralkonsul J. Seskis. See on saksa keelde kokkuvõtlik teos, milles J. Morein annab andmestiku Latvia, Eesti ja Leedu majandusest ning kultuurist.

Peame märkima, et niisuguse käsiraamatu järele, mille raamidest leivad korraga käsitamist kõik kolm Balti riiki ja mis keelelt oleks kättesaadav meile soodsalt häälestatud välismalaske enamikule, tunub eriti suur tarvidust just nüüd, mil Balti riigid välispoole tahavad esineda tihe-da üksusena. Selles mõttes võib J. Moreini raamatut tervitada esimese üritusena sel alal, ning temale võiks järgneda üksikasjalisem ning põhjalikumgi teos, mille koostamises võtaksid osa vastavad jõud kõigist kolmest riigist.

No J. Moreina 120 lappušu grāmatas pirmā daļa veltīta Latvijai. Bet vispār par visām trim valstīm dati sniegti uz kopējas sistēmas pamata. Igaunijai veltītā daļa ir 27 lappušu liela. Sākumā autors dod pārskatu par igauņu zemi un tautu, kā arī min dažus kurortus. Skats iemests arī Igaunijas vēsturē un grāmatas sastādītājs apskata tagadējo iekšpolitikas stāvokli. Tālāk apskata kultūras attīstību, rakstniecību un presi, teātri, mākslu, mūziku un tautas izglītību. Plašāk autors apstāties pie saimnieciskās dzīves un ievietojis attiecīgus aprēķinus un tabeles.

J. Moreina darbs un labā grāba pelna atziņību.

Grāmata par tagadējo Lietuvu.

Igaunijā iznāca B. Lindes un žurnālista Veelmana grāmata „Lieuva“, kur sniegts pārskats par tagadējās Lietuvas dzīvi visās nozarēs un arī par Lietuvas slaveno pagātņi. Grāmatai pievienotas 2 kartes un 65 ilustrācijas, pavisam 108 lappuses.

Pēc tam, kad Lietuva pagājušajā gadā vienojās ar Igauniju un Latviju strādāt kopēju politisku un diplomātisku darbu, Igaunijā vērojama ļoti liela interese par Lietuvu, bet igauņu grāmata tirgū līdz šim pilnīgi trūka literatūras par Lietuvu. Tagad iznākusē grāmata aizpilda šo robu un ir pirmais izdevums igauņu valodā par jauno sabiedroto. Grāmata ir rakstīta par lietuvju zemi, tautu, vēsturi, patstāvības atjaunošanu, lauksaimniecību, rūpniecību, tirdzniecību, rakstniecību, mākslu, teātri; mūziku, Lieuvu kā tūristu zemi un par viņas kurortiem, par igauņiem Lietuvā un lietuviešiem Igaunijā, Amerikas lietuviešiem, Igaunijas—Lietuvas kopdarbību u. t. t. Priekšvārdu rakstījis Igaunijas-Lietuvas tuvināšanas biedrības priekšsēdis A. Uessons. Grāmata drukāta uz laba papīra, ar Lietuvas ģerboni uz vāka. Tādā pat veidā jau agrāk iznākušas to pašu autoru grāmatas „Latvija“, „Dānija“ un „Čekoslovākija“.

Lietuviešu grāmatas par Igauniju un Latviju.

Lietuviešu rakstnieks Bičūnas patlaban saraksta lielāku darbu par Igauniju. Šai grāmātā apcerēta igauņu saimnieciskā un kultūrālā dzīve. Grāmatu bagā iei ilūstrēs ar Igaunijas vadošo valsts vīru ģimeinēm un citiem uzņēmumiem. Daļa grāmatas būs veltīta igauņu-lietuviešu attiecībām. Lietuviešu žurnālists Tamekis patlaban saraksta tādu pat grāmatau arī par Latviju.

SELL nelietos vācu valodu.

Nesen Tartu notika SELL (Somijas, Igaunijas, Latvijas, Lietuvas) studentu centrālā biro-

J. Moreini 120—lehekūljelisest raamatus! esimene pool on pühendatud Latviale. Üldiselt aga on kõigi kolme riigi kohta andmeid antud ühtlase süsteemi alusel.

Eesti osa võtab oma alla 27 lehekülge. Alul antakse ülevaade Eesti maa-alast, rahvastikust ning nimetatakse mõningaid suvituskohti. Siis heidetakse pilk Eesti ajaloolisele arengule ning peatutakse praeguse sisepoliitilise olukorra juures.

Edasi puudutatakse põgusalt kultuuriarengut, kirjandust ja ajakirjandust, teatrit, kunsti ja muusikat ning rahvaharidust. Pikemalt on peatatud majanduse juures ning lisatud juurde vastavad arvustikud ja tabelid.

Üldiselt J. Moreini töö ja hea tahe väärib tunnustamist.

Raamat tänapäeva Leedust.

Eestis ilmus trükist B. Linde ja ajakirjaniku J. Veelmani raamat „Leedu“, milles antakse ülevaade Leedu tänapäeva elust kõigil aladel ja ka Leedu kuulsusrikkast ajaloost. Raamat on 2 kaardiga, 108 lehekülge, 65 pildiga.

Pärast seda kui Leedu moodunud aastal ühines Eesti ja Latviaga poliitiliseks ja diplomaatiliseks koostööks, on märgata Eestis suurt huvi tõusu Leedu vastu, kuid seni puudus Eesti raamatuturul Leedut käsitav kirjandus hoopis. Nüüd ilmunud raamat „Leedu“ täidab selle tühimiku ja on esimeseks eesikeelseks väljaandeks meie värske liitlasriigi kohta. Raamatus leidub kirjutusi Leedu maast ja rahvast, ajaloost, iseseisvuse uuestisünnist, põllumajandusest, tööstusest, kaubandusest, kirjandusest, kunstist; teatrist, muusikast, Leedust turismimaana ja ta suvituskohtadest, eeslastest Leedus ja leedulastest Eestis, Ameerika leedulastest, Eesti-Leedu koostööst jne. Eessõna on kirjatanud Eesti-Leedu sõprusühingu esimees A. Uesson. Raamat on trükitud heal paberil, Leedu vapiga kaanel. Samas sarjas on varemalt samadelt toimetajatelt ilmunud „Läti“, „Taani“ ja „Tshehhoslovakkia“.

Leedu teos Eesti kohta.

Leedu kirjanik Bičūnas on praegu kirjutamas suuremat teost Eesti kohta. Selles raamatus käsitletakse Eesti majandust ja kultuuri. Raamat illustreeritakse rikkalikult Eesti juhtivate riigimeeste piltidega ja muude ülesvõtetega. Eriosa raamatus pühendatakse Leedu-Eesti suhetele. Raamat ilmub sügisel, Leedu ajakirjanik Tamekis on praegu kostamas samasugust teost Läti kohta.

SELL loobub saksa keelest.

Hiljuti peeti Tartus SELL'i (Soome, Eesti, Latvia, Leedu) üliõpilaskondade keskbüroo istangut. Eesti poolt võtavad istangust osa A.

ja sēde. No Igaunijas sēdē piedalījās A. Meils, L. Raudseps un E. Sitsks, Somijas mag. V. Elo, Latvijas R. Plūme, H. Romans un Z. Bebre, Lietuvas K. Ulvidas, J. Vaitkēvičuss un A. Kairēlis. Apspriedē pārrunāja maijā Kaunā notikušo SELL 12. konferences sasaukšanu un septembrī sarīkojamās SELL olimpiādes jautājumus. Uz olimpiādi paredzēts izdot brošūru olimpiādes statūtiem, rekordiņiem u. t. t.

Starp citu apsprieda arī igauņu studentu ierosināto jautājumu, turpmāk lietot vācu valodas vietā angļu valodu. Šo jautājumu galīgi izlēma Kaunas konference.

250 kronas iepazīstināšanai ar Latvijas—Igaunijas skolu konvenciju.

Igaunijas valdība izsniegusi pierobežas zemju biedrībai pabalstu 250 kronu apmērā, uzlikdama šai biedrībai par pienākumu iepazīstināt Latvijā dzīvojošos igauņus ar Igaunijas-Latvijas skolu konvenciju un uz tās pamata sasādīt instrukciju, lai dotu viņiem ierosinājumu prasīt mācību vai skolu mātes valodā, kādas tiesības paredzētas skolu konvencijā.

Baltijas agronomu savienības 5. kongress Helsinkos.

Baltijas agronomu savienība, kur apvienotas Igaunijas, Somijas, Latvijas un Lietuvas agronomu biedrības, sarīkoja savienībā ietilpstošo zemju agronomu kārtējo kongresu Somijā no 25.—28. jūnijam. Kongresa faktiskā rīkotāja ir savienības Somijas nodaļa.

Kongresa dienas kārtībā ir zinātniski referāti, un pārskati par Somijas lauksaimniecību. Referātu tēmati šādi: 1) Saimnieciskās kopdarbības iespējas starp Baltijas valstīm, 2) Agrārā krīze un agrārpolitiskie līdzekļi viņas mīkstināšanai. 3) Izmeģinājumu un agronomiskā darba panākumi Baltijas valstīs.

Latvija cels pieminekli kritušiem igauņu karavīriem.

Latvijas valdība piešķīra kara ministrijai 5000 latu lielu kredītu, sacensības izsludināšanai Latvijas brīvības cīņās kritušo igauņu karavīru piemineklim un citiem pieminekļa celšanas priekšdarbiem.

Filma par Latviju, Igauniju un Lietuvu.

Latvijas izglītības ministrija patlaban gatavo propagandas filmu latviešu, igauņu un lietuvisku tautu tuvināšanai. Filmas virsraksts būs „Viesos pie brāļu tautām”, un uzņemumus izdara Latvijā, Lietuvā un Igaunijā.

Meil, prl. L. Raudsepp ja E. Sitska, Soomest mag. V. Elo, Lätist R. Plume, H. Romans ja prl. Bebris, Leedust K. Ulvydas, J. Vaitkevičius ja A. Kairēlis.

Istangul tuli arusele mail Kaunases peetud SELL'i üliõpilaskondade 12. konverentsi ja Riias septembris peetava SELLi üliõp, olümpiaadi küsimused üksikasjades. Olümpiaadi ajaks on kavatsus välja anda brošüüri olümpiaadi statuutide, rekordide jne. kohta.

Muuhulgas tuli istangul artusele ka Eesti poolt ülestõstetud küsimus võtta asjaajamise keeleks saksa keele asemel inglise keel. Lõpuotsuse selles võttis vastu Kaunase konverents.

250 kr. Eesti-Läti koolikonventsiooniga tutvumiseks.

Vabariigi valitsuse otsusega määrati piirimaade seltsile toetuseks 250 kr., tehes piirimaade seltsile ülesandeks tutvustada Lätis asuvaid eestlasi Eesti-Läti koolikonventsiooni ja selle põhjal koostatud instruksiooni sisuga, et anda neile tõuget tähendatud konventsiooniga õigustatud emakeelse kooli või õpetuse saamise algatamiseks.

Balti agronomide liidu 5. kongress Helsingis.

Balti agronomide liit, kuhu koondunud Eesti, Soome, Läti ja Leedu agronomide seltsid, korraldas liidu maade agronomide järjekorralise kongressi Soomes 25.—28. juunil. Kongressi tegelikuks korraldajaks on liidu Soome osakond.

Kongressi päevakorras on üks teaduslik referaat iga maa esindajalt ja ülevaated Soome põllumajandusest. Referaatide teemadeks on määratud: 1) Majandusliku koostöö võimalusi Balti riikide vahel, 2) Agrarkriis ja agrarpoliitilisi vahendeid selle pehmemdamiseks, 3) Katse ja agronomilise töö tulemisi Balti riikides.

Läti püstitab mälestussamba Eesti sõduritele.

Läti valitsus määras kaitseministriale 5000 latti (umbes 6000 krooni) suuruse krediidi, millise summaga korraldatakse Läti vabastamise võitlustes langenud Eesti sõdurite mälestussamba projekti võistlus. Samast summast jätkub ka eeltööde tegemiseks mälestussamba püstitamiseks.

Eesti—Läti—Leedu film.

Läti haridusministeeriumil on valmistamisel propagandafilm Eesti, Läti ja Leedu rahvaste lähendamiseks. Filmi pealkirjaks tuleks „Külaskäigul vennasrahvaste juures” ja ülesvõtted tehakse Lätis, Leedus ja Eestis.

Igaunijas-Latvijas-Lietuvas juridiskais birojs.

Nodibinātais pastāvīgais Latvijas-Igaunijas-Lietuvas juridiskais birojs attīstījis intensīvu darbību. Biroja sēdē Tallinnā pieņemti vairāki lēmumi un atzinumi, kuru mērķis izteikts vienā no šiem atzinumiem: visas trīs Baltijas valstis juridiskā ziņā ir viena teritorija. Sēdē izstrādāts un pieņemts civiltiesu spriedumu savstarpējās izpildīšanas konvencijas projekts. Par krimināltiesu spriedumu izpildīšanu, soda mēra noteikšanu noziedzniekiem-recidivistiem vienojās, ka šī konvencija izstrādājama līdz 1. decembrim. Attiecībā uz vekseļu un čeku likumu arī panākta vienošanās un birojs to pieņems tuvākā laikā. Apspriests arī konkursa likums. Par jaunprātiem bankrotiem un maksātnespējas lietām pieņemta rezolūcija, ka izstrādājams vienveidīgs likums, vadoties no kopīgiem principiem. Bez tam atzina, ka Baltijas valstis savstarpēji informēsies par tiesu praksi, izdotiem likumiem un par speciālo juridisko literatūru.

Baltijas jūras valstu institūts.

Somijas zinātnieku aprindas pēdējā laikā intensīvi apspriež jautājumu dibināt t. s., Baltijas jūras valstu institūtu. Šai institūtā bez zinātnieku aprindām, piedalītos arī eksportieru un importieru organizācijas, kas savā starpā apmainītos saimnieciskā raks ura ziņām, ar nolūku veicināt šo četru valstu saimniecisko sakarus. Institūta darbībā nodomāts pieaicināt Poliju un Dancigu. Institūta mērķi būs līdzīgi tiem, kādus sev spraudis „Baltijas institūts“ Stokholmā, pie kam domāts par abu šo institūtu sadarbību.

Latvijas līdzdalība „Imkas“ darbā Baltijas valstīs.

Maija sākumā Igaunijā notikusē Baltijas valstu „Imkas“ vasaras skolas darbinieku konferencē nolemts šovasar no 11.—25. augustam Tarvā, Igaunijā, noturēt vasaras skolas sanāksmi. Ar lekcijām piedalīsies arī Latvijas pārstāvji.

Ekskursijas no Igaunijas uz igauņu, latviešu un lietuviešu kongresu Rīgā.

Igaunijā, Latvijā un Lietuvā darbojošās 6 tuvināšanās biedrības kopēji nolēma sarīkot Rīgā š. g. 29. un 30. jūnijā pirmo igauņu, latviešu un lietuviešu kopēju kongresu, lai liktu pamatus 3 tautu plašākai kopdarbībai savstarpējā tuvināšanā. Igaunijas—Latvijas biedrība kopā ar Igaunijas—Lietuvas vienību un Ārzemju igauņu biedrību šai gadījumā sarīko savu biedru ekskursiju uz Rīgu.

Kongresam sekos Rīgā atrodos kongresa organizēšanas komitejas sarīkotas ekskursijas Rīgas tuvākajā un tālākajā apkārtnē, kurās varēs piedalīties uz ļoti izdevīgiem noteikumiem. Rīgas igauņu kolonija sarīko sevišķu uzņemšanu no Igaunijas iebraukušajiem viesiem.

Eesti—Latvia—Leedu juriidiline büroo.

Hiljuti asutatud alaline Latvia—Eesti—Leedu juriidiline büroo on arendanud intensiivset tegevust. Büroo istungil Tallinnas on vastuvõetud mitmed otsused ja sooviavaldused, millede eesmärk on väljendatud ühes neist otsustist: kõik kolm Balti riiki on juriidiliselt üks territoorium. Istungil on väljatõõlatud ja vastuvõetud tsiviilkohtute otsuste omavahelise täideviimise: ja karistuse määramisest kurjategijatele-retsivistidele otsustati, et see konventsioon tuleb välja töötada 1. detsembrini k. a. Veksli ja tšekiseaduse kohta on ka saavutatud kokkulepe, ning büroo võtab selle vastu kõige lähemal ajal. Läbirääkimistel on olnud ka konkursseaduse. Kuritahtlikkute pankrotide ja maksujõuetuse kohta on vastuvõetud resolutsioon, et peab välja töötama ühesuguse seaduse väljudes ühistest printsiipidest. Pääle selle otsustati, et Balti riigid informeerivad üks teist kohute, väljaandud seaduse ja juriidilise kirjanduse üle.

Läänemere riikide instituut.

Soome teadlaste ringkonnad käsivad viimasel ajal suure huviga küsimust: Läänemere riikide instituudist. Selle instituudi tööst, peale teadlaste ringkondade, võtaksid osa ka eksportööride ja importööride organisatsioonid, kes omavahel peaksid ühendust majanduslikkude teadete kaudu, et arendada nelje riigimajanduslikke vahekordi. Instituudi töösse on ettenähtud kuulsada ka Poolat ja Dantsigi. Instituudi eesmärgid on sarnased nendele, mida enesele püstitanud „Balti instituut“ Stokholmis, kusjuures mõeldakse mõlema instituudi koostööst.

Latvia võtab osa „Imca“ tööst Balti riikides.

Mai alul Eestis peetud Balti riikide „Imca“ suvekoolide tegelaste konverentsil otsustati korraldada tänavu 11.—25. aug. Tõrvas, Eestis, suvekoolide nõupidamine. Referaate kannavad ette ka Latvia esindajad.

Eestlaste ekskursioonid.

Eestlase, lätlaste ja leedulaste kongressile Riias.

Eestis, Lätis, ja Leedus tegutseva 6 sõprusühingu ühisel otsusel peetakse Riias 29. ja 30. juunil s. a. ära esimene eestlaste, lätlaste ja leedulaste ühine kongress, et panna alus 3 rahva laiemale koostööle vastastikusel lähendamisel. Eestist korraldab Eesti-Läti ühing koos Eesti-Leedu ja Välis-eesti ühinguga oma liigetele ühise kinnise ekskursiooni selleks puhuks Riiga.

Kongressile järgneid Riias asuva kongressi organiseeriva komitee poolt soodsatel tingimustel korraldatud ekskursioonid Riia lähemasse ja kaugemasse ümbrusse. Samuti korraldab Riia Eesti kolonij erilise vastuvõtu Eestist sõinud võõrastele.

Igaunu-latvju-lietuvju KONGRESA PROGRAMMA

Eesti-Läti-Leedu KONGRESSI KAVA

1935. g. 29. un 30. jūnijā, Rīgas Latviešu Biedrības telpās, Merķeļa ielā 13.

1935. g. 29. jūnijā, plkst. 6,48 no rīta: Kongresa viesu sagaidīšana no Kauņas; plkst. 7,27 no rīta: Kongresa viesu sagaidīšana no Tallinnas.

Plkst. 13—6 p. p. Kopsēde:

1. Kongresa atklāšana.
2. Himnas.
3. Prēzidija vēlēšanas.
4. Apsveikumi.
5. Kongresa reglāments.
6. Referāti.

a) Vitauta Dižā Ūniversitātes rektors Rēmeris: „Baltijas tautu nākotnes izredzes.“

b) Latvijas Ūniversitātes rektors Dr. J. Auškaps: „Par Baltijas valstu sadarbību zinātnes laukā.“

c) Prof. A. Piips: „Par Baltijas valstu turpmāko sadarbību“.

Plkst. 6—8 p. p. Vainagu nolikšana Brāļu kapos.

Plkst. 8 p. p. Goda mielasts Rīgas Latviešu Biedrībā.

1935. g. 30. jūnijā, plkst. 11 pēc pusd. kopsēde:

1. Igaunijas izglītības ministrijas mākslas un zinātnes nod. direktors G. Ney: „Par 3 valstu līdzšinējo un turpmāko sadarbību kultūras laukā“.
2. Dr. oec. G. Galvanauskas: „Baltijas valstu saimnieciskā sadarbība“.
3. Prof. A. Tentelis: „Igaunu, latvju un lietuvju attiecības XIII. g. simtenī“.
4. Referāts no Igaunijas.
5. Rakstnieks Putinas - Mykolaitis: „Par tautisko ideju lietuvju literatūrā“.

Eesti-Läti-Leedu kongress Rīas 29. ja 30. juunil 1935. aastal, Riia Läti Seltsi ruumes, Merkeli tän. 13.

29. juunil 1935. a.

kell 6, 48 hommikul. — Kongressi külaliste saabumine Kaunasest.

kell 7, 27 hommikul. — Kongressi külaliste saabumine Tallinnast.

kell 1¹/₂3—6 p. l. Ühine istung.

1. Kongressi avamine.
2. Hümnid.
3. Presiidiumi valimised.
4. Tervitused.
5. Kongressi reglament.
6. Referaadid.

a) Vitauti Suure Ülikooli rektor Remeris: «Balti rahvaste tuleviku väljavaateid».

b) Latvia Ülikooli rektor Dr. J. Auškaps: „Balti riikide koostöö teadusalal“.

c) Prof. A. Piip: «Balti riikide koostöö tulevikus».

kell 5—8 p. l. 1. Pärja asetamine Venastekalmistule.

kell 8 p. l. 1. Pidulik eine Riia Läti Seltsis.

30. juunil 1935. a.

kell 11 p. l. — Ühine istung:

1. Eesti haridus ministeeriumi kunsti ja teaduse osakonna direktor G. Ney: «Kolme riigi senisest ja tulevast koostööst kultuurialal».
2. Dr. oec. G. Galvanauskas: «Balti riikide majanduslik koostöö».
3. Prof. A. Tentelis: «Eestlaste, lätlaste ja leedulaste vahekorrad XIII. sajandil».
4. Eesti külalise referaat.
5. Kirjanik Putinas - Mykolaitis: «Rahvusidee leedu kirjanduses».

6. Cand. jur. A. Dzirkalis: „Igaunijas, Latvijas un Lietuvas sadarbības tiesību laukā“.

Plkst. 3—5 p. p. Pārtraukums.

Plkst. 5—7 p. p. kopsēde:

1. Kongresa tēžu un rezolūciju pieņemšana.

2. Kongresa slēgšana.

Plkst. 8 vak. Apvienoto Latviešu-Lietuviešu Vienības, Rīgas Igaņu Izglītības un Palīdzības b-bas un Rīgas Lietuvju b-bas „Laisve“ koru koncerts Rīgas Latviešu Biedrības, diriģentu H. Prūša, L. Jākobsona un A. Šerena kgu vadībā.

Plkst. 10 vakarā. Viesīga sadzīve Rīgas Latviešu Biedrības baltā zālē.

1935. g. 1. jūlijā plkst. 10 rītā.

Ekskursija uz Ķemeriem.

Ķemeru kūrorta apskate.

plkst. 2 p. p.

Kopējas brokastis Ķemeross.

plkst. 3,55 p. p.

Aizbraukšana no Ķemeriem uz Majoriem.

Kafija Jūrmalā.

Izbraukšana uz Rīgu no Bulduru stac.

1935. g. 2. jūlijā

Rīgas apskate.

plkst. 10 rītā.

Valsts mākslas mūzeja apskate.

plkst. 12 pusd.

Rīgas pilsētas mūzeja apskate.

plkst. 3 p. p.

Izbraukums ar kuģi pa Daugavu.

plkst. 10,45 vak.

Tallinnas viesu izvadīšana.

plkst. 00,35 vak.

Kaunas viesu izvadīšana.

6. Cand. jur. A. Dzirkalis: «Eesti. Latvia ja Leedu koostöö õiguse põllul».

kell 3—5 p. l. 1. — Vaheaeg.

kell 5—7 p.l. 1. — Ühine istung:

1. Kongressi teeside ja resolutsioonide vastuvõtmine.

2. Kongressi sulgemine.

kell 8 õhtul. Ühendatud Lätlaste-Leedulaste ühisuse, Riia Eesti Hariduse ja Abiandmise seltsi ja Riia leedulaste ühingu «Laisve» kooride konstert Riia Lāti Seltis, koorijuhtide h-rade H. Prusise, L. Jakobsoni ja A. Šerenale juhatusel.

kell 10 õhtul. Pidulik kosviibimine Riia Lāti Selti valges saalis.

1. juulil 1935. a.

kell 10 homm. Ekskursioon Ķemerisse.

Tutvunemine Kemeru kuurordiga.

kell 2 p. l. Ühine hommikusöök Ķemeris.

kell 3,55. Ärasõit Kemerist Majori.

Kohvi Riia mererannas.

Ärasõit Riia Bulduri jaamast.

2. juulil 1935. a.

Tutvunemine Riiga.

kell 10 homm. Riigi kunstimuuseumiga tutvunemine.

kell 12 p. Riia linna kunstimuuseumiga tutvunemine.

kell 3 p. l. Väljasõit reisiaurikuga Daugavale.

kell 10,45 õhtul. Tallinna külaliste ärasahtmine.

kell 00,35 öösi. Kaunase külaliste ärasaatmine.

Igaņu, latvju un lietuvju kongresa kora **KONCERTS**

30. jūnijā 1935. g., plkst. 20,15, Rīgas Latviešu biedrības namā, Merķeļa ielā 13.

1. A. Jurjāns.

Tēvijai

Solo: Anna Ludiņa

Eestlaste-lätlaste ja leedulaste kongressi kooride kontsert 30. juunil 1935. a. kell 20,15 Riia Lāti Selti ruumes, Merķeli t. 13.

I.

1. A. Jurjāns.

Isamaale.

Solo: Anna Ludina.

2. Ē. Dārziņš. Birzēm rotāts.
3. J. Zālītis. Ceļš uz dzimteni.
4. E. Vigners. Līgotnes.
5. E. Melngailis. Cīruļa vedības.

Solo: Anna Ludiņa.

Dziedās Latviešu-lietuviešu vienības koris
Diriģents Hermanis Prūsis.

6. F. Säbelman. Skaistākās dziesmas.
7. M. Lūdig. Mežs.
8. E. Oja. Vārna lēna lidotāja.
9. E. Tubin. Gana dziesma.

Dziedās igauņu izglītības un palīdzības
biedrības koris.

Diriģents Ludvīgs Jākobsons.

II. starpbrīdis.

plkst. 21, 15.

10. J. Žilevičius. Brīvības dziesma.
11. A. Šerenas. Ai, līdzens, līdzens
tēva lauks.
12. A. Šimkus. Mēs esam dzimuši
lietuvji.

Dziedās Lietuvju b-bas „Laisve“ koris.

Diriģents Antons Šerenas.

13. J. Naujalis. Jaunatnes dziesma.
14. M. Hermann. Igaunija, mana tēviņa.
15. J. Kalniņš. Lai ligo lepna dziesma!

Dziedās apvienotie kori.

Pie klavierēm:

Mirdza Bērziņš-Keizers.

Ieeja koncertā brīva — uzrādot kongresa
ielūgumu.

2. V. Darziņš. Kaasikutega ehitud.
3. J. Salitis. Tee kodumaale.
4. E. Vigners. Jaanilaulud.
5. E. Melngailis. Lõokese pulmad.

Solo: Anna Ludina.

Laulab Lātlaste-Leedulaste ūhisuse koor.
Koorijuht Hermanis Prūsis.

6. F. Säbelman. Kaunimad laulud.
7. M. Lūdig. Mets.
8. E. Oja. Vares vaga linnukene.
9. E. Tubin. Karjase laul.

Laulab Biia Eesti Hariduse ja Abiandmi-
se seltsi koor.

Koorijuht Ludvig Jakobson.

Vahaeag.

II.

10. J. Žilevičius. Vabaduse laul.
11. A. Šerenas. On sile, sile isapõld.
12. A. Šimkus. Me oleme sündinud
leedulased.

Laulab leedulaste ūhingu «Laisve» koor.
Koorijuht Antonas Šerenas.

13. J. Naujalis. Noorte laul.
14. M. Hermann. Eestimaa, mu isamaa.
15. J. Kalniņš. Kõlaga uhke laul!

Laulavad ūhendatud koorid.

Klaveril Mirdsa Bersins-Keisers.

Sissepääs kontserdile vaba — kongres-
si kutse ettenäitamisel.

LATVIJAS-IGAUNIJAS BIEDRĪBAS

MĒNEŠRAKSTS

LĀTI-EESTI ÜHINGU KUUKIRI

O. NONĀCA vadībā

Brīvības dieve uz Latvijas Brīvības pieminekļa
Vabadusjumalanna Latvia Vabadusmonumendil

N 3/4

1935. g. novembri

LATVIJAS-IGAUNIJAS BIEDRĪBAS IZDEVUMS

Saturs:

- O. Nonācs. Mēs ejam uz priekšu.
Alfonss Francis. Seni radi.
Eduards Vilde. Jaunsaimnieks Voltershauzens.
Anna Haava. Tu, mana svētā dzimtenes smilts.
Adolfs Erss. Lielais akmens.
Elina Zālite. Gredzentiņš.
Prof. Dr. phil. V. Kiparskis. Latviešu valoda un somu valodniecība.
Prof. K. Straubergs. Latviešu folkloras pētījumu sasniegumi pēdējos desmit gados.
G. Neijs, bij. Igaunijas izglītības un sociālās ministrijas mākslas un zinātnes nodaļas direktors. Baltijas tautu kultūras attiecības.
Ligotņu Jēkabs. Latviešu grāmata gadu simteņu perspektīvē.
V. Kruus. Vērojumi igauņu grāmatu gadā.
M. Pukīts. Lapas Mārtiņa loma latviešu un igauņu kultūrālā tuvināšanā.
Cand. jur. M. Sams, tūrisma referents. Rīgas jūras līča „vārtos“.
J. Žigurs. Vasaras brīži Igaunijā.
Cand. oec. P. Brūveris. Laiks strādāt pie Baltijas valstu rūpniecības saskaņošanas.
Chronika.

Sisu:

- O. Nonats. Meie läheme edasi.
Alfons Frantsis. Vanad sugulased.
Eduard Vilde. Asunik Voltershausen.
Anna Haava. Sa minu püha kodumaa pind.
Adolf Erss. Suur kivi.
Elina Salite. Sõrmus.
Prof. Dr. phil. V. Kiparsky. Läti keel ja soome keeleteadus.
Prof. K. Strauberg. Läti folkloori uurimuste saavutused viimase kümne aasta jooksul.
G. Ney, end. Eesti haridus-sotsiaalministeeriumi kunsti ja teaduse osakonna direktor. Balti rahvaste kultuurilised suhted.
Ligotni Jēkabs. Läti raamat sajandite perspektiivis.
V. Kruus. Tähepanekuid Eesti raamatu aasta puhul.
M. Pukits. Märt Lapi osa lätlaste ja eestlaste kultuurilises lähendamises.
Cand. jur. M. Sams, turismi referent. Riia lahe „väraval“.
J. Žigur. Suve viivud Eestimaal.
Cand. oec. P. Bruveris. On aeg töötada Balti riikide tööstuse kooskõlastamiseks.
Kroonika.

LATVIJAS-IGAUNIJAS BIEDRĪBAS MĒNEŠRAKSTS LĀTI-EESTI ÜHINGU KUUKIRI

Nr 3/4

Novembrī 1935. g.

3. gads

Latvijas-Igaunijas biedrības mēnešraksts iznāk četras reizes gadā. Mēnešraksta gada abonents Latvijā, Igaunijā un Lietuvā Ls 2,—, citās zemēs Ls 3,—. Atsevišķa burtnīca maksā Ls 0,50. Redakcijas adrese: Rīgā, Marijas ielā 35 dz. 6. Telef. 28960 vai Bulduri 678. Izdevniecības, ekspedīcijas, pasūtījumu un naudas pārvedumu adrese: Latvijas-Igaunijas b-bas mantzinim Fr. Lasmaņa kgam, Rīgā, Brīvības bulvārī 1; Fr. Lasmaņa telef. 20551. Latvijas-Igaunijas biedrības adrese: Rīgā, Skolas ielā 13.

Lāti-Eesti ühingu kuukiri ilmub neli korda aastas. Kuukirja tellimishind aastas Lātis, Eestis ja Leedus Ls 2,—, teistes maades Ls 3.—. Üksik vihik maksab Lātis Ls 0,50. Toimetuse adress — Rīgā, Marijas ielā 35, dz. 6. Tel. 28960 ehk Bulduri 678. Vāljaandja, talituse, tellimiste ja rahasaadetiste adress: Lāti-Eesti ühingu laekahoidjale hārra Fr. Lasman'ile, Rīgā, Brīvības bulv. (Vabaduse puistee) 1; Fr. Lasman'i telef. 20551. Lāti-Eesti ühingu adress: Rīgā, Skolas ielā 13.

Mēs ejam uz priekšu. Meie läheme edasi.

Ir nācies dzirdēt izsakām uzskatu un arī laikrakstos ir izteiktas domas, ka Baltijas tautu tuvināšanās garīgā ziņā stāvēt uz vietas, ka viss runātais tā arī paliekot vārdos vien un visas skaistās rezolūcijas aizmirstoties tur, kur viņas uzrakstītas.

Šādam uzskatam nevar piekrist, vismaz viņam nevar ļaut vispārināties, jo mūsu garīgā sadzīve izsakās dažādos veidos un nesekmība vienā vietā ar uzviju var atsvāroties citā nozarē. Neskatoties uz savstarpējās tuvināšanās lēno gaitu un atsevišķām, pat nevēlamām parādībām, kādas joprojām nāk priekšā, visumā ņemot tomēr jāliecina, ka garīgie sakari nostiprinās, tautu kopējie mērķi noskaidrojas un pāriet aizvien plašāku aprindu apziņā.

Šajā ziņā neapstrīdami nopelni ir tām organizācijām un iestādījumiem, kādi nodibināti visu triju Baltijas tautu sadarbības nolūkos. Un pirmā vietā šie mināmi: Igaunijas - Latvijas - Lietuvas sadarbības birojs, kā šo Baltijas valstu sešu tuvināšanās biedrību darbības saskaņo-

On kuuldud ütlemist ning ajalehtedeksi on avaldatud mõtteid, et Balti riikide lähenemine vaimsel alal seisvat kohal, et kõik, mis kõneldud, jäävat ainult sõnadeks ja kõik ilusad resolutsioonid jäävat unustusse sinna, kuhu nad üles kirjutatud.

Sellise vaatega ei või ühineda, vähemalt ei tohi lubada tal saada üldiseks mõtteks, kuna meie vaimuelu väljendub mitmekesineis vormides ning puudused ühel alal võivad ülejäägiga tasakaalustuda mujal. Vaatamata omavahelise lähenemise tasasele käigule ja mõningate isegi mittesovitavatele nähetele, millised veel ikka juhtuvad, kogusummas võttes peame siiski tunnistama, et vaimsed sidemed saavad kindlamaiks, rahvaste ühised sihid selguvad ja lähevad ikka laiemate hulka-de teadvusse.

Selles mõttes on vastuvaidlematud teened neil organisatsioonidel ja asutistel, mis on asutatud kõige kolme Balti rahva koostöö soodustamise eesmärgiga. Ning esimesel kohal võime siin mainida: Eesti-Latvia-Leedu koostöö bürood, Balti riikide kuue sõpruseltsi tegevuse kooskõlas-

tājs, un Baltijas preses antante kā triju tautu sabiedriskās domas noskaņotāja kopējo mērķu virzienā.

Sadarbības birojs savā pirmajā pastāvēšanas gadā gan var uzrādīt tikai vienu redzamāku darbu, proti — triju Baltijas tautu kongresa sasaukšanu, bet būtu pārsteidzīgi apgalvot, ka arī šis pats darbs nav atstājis manāmu pēdu Baltijas tautu garīgā tuvināšanā. Gan ne ar savu plašumu, bet ar savu dziļumu, ar savu nopietno pieeju pie garīgās sadzīves jautājumu iztirzāšanas, nākotnes ceļu nosprausšanas un kopējās taktikas izvēles pats pirmais visu triju tautu kongress mūs izrāva no līdzšinējās savrūpības un vienpusības un lielā mērā mūs stiprināja sadarbības uzdevumiem. Mūsu labākie profesori — vēsturnieki, nākdami kongresā ar jaunajām dokumentāriski pierādāmām atziņām par mūsu senču sadarbību, ir laužuši tajā pašā laikā svešo vēsturnieku pausto un dziļi iesakņojušos aizspriedumu par vietējo tautu vēsturisko naida un nesaticības garu kā šīm tautām īpatnēji piemītošu īpašību, bet nevis kā ienācēju svešnieku apzināti piekoptas politikas līdzekli, kura izteicās vārdos — skaldi un valdi. Reizē ar to lielā mērā tiek līdzināti vēsturiskie pamati sadarbībai jaunajos politiskajos apstākļos.

Tikpat skaidras un dziļi pārdomātas atziņas kongresā izteica speciālisti izglītības un kultūrālās sadarbības laukā un šo atziņu pamatdoma bija tā, ka kultūrai sadarbībai ir jāiet roku rokā un ka taisnīšajā laukā ir jānotiek visdzīvākajai vērtību apmaiņai, kas veicinās vislielākā mērā arī politisko un saimniecisko sadarbību.

Tikai kopš pāris gadiem nodibinātā Baltijas preses antante arī savā darbībā vēl lieku reizi ir pārliecinājusies par tās mācības pareizību, kādu ir nācies izbaudīt mūsu politikas skolai, proti, ka visplašākā programma arvienu nav tā labākā un drošākā, bet gan otrādi — mazi sākumi noved pie lieliem panākumiem.

Preses antantei ir nācies sākt ar īstu līdumnieka darbu, iznīdējot negatīvās pārādības Baltijas valstu preses savstarpējās attiecībās. Šis darbs nav bijis

tajana, ja Balti presse antantet, kolme rahva seltskondliku arvamise kooskõlastajana ühiste eesmärkide sihis.

Koostööbüroo võib küll omal esimesel tegevuse aastal ülesnäidata ainult üht silmapaistvamavat tööd, nimelt kolme Balti rahva kongressi kokkukutsumist, kuid oleks liig varajane ütelda, et ka see samane töö ei ole jätnud tunduvald jälgi Balti rahvaste vaimses lähendamises. Küll mitte oma ulatusega, kuid oma sügavusega, oma tõsise lähenemisega võimalike seltskondlike küsimuste arutamisele, tuleviku teede tähistamisile ja ühise tiktika valikule, on esimene kõige kolme rahva kongress käskunud meid välja senisest hoolimatusest ja ühekülgisusest ning suurel määral meid tugevndanud koostöö ülesannetele. Meie parimad professorid-ajaloolased, tulles kongressile uute dokumentaalselt tõendavate teadete meie esivanemate koostöö üle, on samal ajal murdnud vööraste ajaloolaste avaldatud ja sügavalt juurdunud põhjendamata eelarvamised kohalikkude rahvaste ajaloolise vaenu ja vastolude kohta, mis nagu oleks nende rahvaste omapäraseks omaduseks mitte aga sissetulijate muulaste teadlikult harrastatud poliitiliseks abinõuks, mis peitus sõnades: killusta ja valitse. Ühes sellega tasandatakse suurel määral ajaloolisi aluseid koostööle uutes poliitilisis oludes.

Samuti selged ja sügavalt järelemõeldud tunnustusi avaldasid kongressil asjatundjad hariduslise ja kultuurilise koostöö alal, ning nende arvamiste põhimõte oli see, et kultuurilises koostöös peame minema käsikäes, ning et nimelt sel alal peab sündima kõige elavam väärtuste vahetus, mis soodustab kõige suuremal määral ka poliitilist ja majanduslikku koostööd.

Alles paari aasta eest asutatud Balti presse antante on omas tegevuses veel kord veendunud selle õpetuse tõe üle, mida on tulnud läbielada meie poliitilisel koolil, nimelt, et kõige laiem kava alati ei ole kõige parem ja julgem, vaid küll vastupidi — väikesed algatused viivad suurte saavutusteni.

Presse antante pidi algama oma tegevust tõeliselt asundaja tööga, hävitades negatiivseid nähteid Balti riikide ajakir-

vieglais un arī nē sevišķi patīkams, bet viņš bija jādara kā pats pirmais, lai radītu pozitīva darba iespēju. Un tagad var teikt, ka tādas parādības, kādas piedzīvojām vēl gadu atpakaļ, būdami par aculieciniekiem preses kampaņai, kur vienas tautas prese meta otrai tautai un viņas preses organiem labi nepārdomātus pārmetumus — ka šādas parādības vismaz viņu sistematiska piekopšana jau pieder vēsturei. Tas ir panākts ne ar kādiem spaidu līdzekļiem, kādus prese un viņas darbinieki principā nevar atzīt, bet ar savstarpēju labprātīgu apņemšanos respektēt antantes noteikumus, uzskatot viņus kā likumu, kuru pildīt ikviens apzinīgs, atbildīgs preses darbinieks ir spiests morālistiski. Atsevišķi abpusīgi noskaidroti un cieši fiksēti precedentu gadījumi un viņu nokārtošanas veids noderēs par norādījumu turpmākai sadarbībai un nevēlamu varbūtību novēršanai.

Tikai nākošā pakāpē preses antante ir varējusi parādīt sevi arī uzbūvējošā darbā. Te viņai ir nācies gūt pārliecību, ka mazāk, bet toties cieši gribēt nozīmē visvairāk panākt. Pēc pirmā gada darbības tiešām nācās konstatēt, ka preses atsaucība uz antantes lēmumiem ir vāja, ka antantes aicinājums paliek pat gluži bez atbalss; ka presi joprojām viss kas cits interesē, tikai ne pašu tuvāko kaimiņu lietas. Antante ar savām komisijām nav kautrējusies iedzīlināties atsevišķu parādību sīkā izpētīšanā un ir arī pūlējusies atrast līdzekļus, kā stāvokli labot. Arī šie tiešās atbildīgo preses darbinieku pārrunās ir uzvarējis uzskats par preses augsto misiju tautas audzināšanā un valsts mērķu sekmēšanā, kuru priekšā ir jāpiekāpjas un jāatiet otrā vietā visam lēti sensacionālam, kas nekalpo ideāli, bet vienīgi peļņai vai šauriem nolūkiem. Jau antantes š. g. 5. oktobra preses komisijas sēdē oficiāli varēja konstatēt, ka savstarpējā preses informēšanās un principiālu rakstu apmaiņa pēdējā laikā notiek dzīvāki, bet pēc antantes pēdējās kultūras komisijas sēdes Tartū ir pat redzama noteikta apstākļu uzlabošanās un tas, ko agrāk darīja tikai no gadījuma uz gadījumu, tagad tiek pildīts jau rēgu-

janduse omavahelisis vahekordades. See töö polnud ei kerge ega ka eriti meeldiv, kuid teda pidi tegema esimesena, et luua positiivse töö võimalust. Ning praegu võime ütelda, et sellised nähted, milliseid elasime üle veel aasta tagasi, olles päältvaatajad ajakirjanduse võitlusele, kus ühe rahva ajakirjandus tegi teisele rahvale ja tema ajakirjanduse organitele järelemõtlemata ja põhjendamata etteheiteid, — et sellised nähted, vähemalt nende süstemaatiline kordumine, kuuluvad juba ajalukku. See pole saavutatud sundabinõudega, milliseid ajakirjandus ja tema tegelased ei tunnusta, vaid omavahelise häätahtliku lubadusega respekteerida antante määrusi, vaadeldes neid seadustena, mida täitma on iga ajakirjanduse tegelane kohustatud moraalselt. Üksikud mõlemalt poolt selgitatud ja fikseeritud juhused ja nende korraldamise viis kõlbab eeskujuks tulevasele koostööle ja mittesoovitavate võimaluste kõrvaldamisele.

Alles järgamisel astmel on presse antante saanud näidata end ka ülesehitavas töös. Siin pidi ta saama veendumuse, et vähem tahta, kuid kindlalt tahta tähendab kõige rohkem saavutada. Pääle esimese tegevusaasta lõppu pidi tõesti konstateerima, et ajakirjandus väga paneb tähele antante otsusi, et antante kutse jääb peagu vastukajata; et ajakirjandust ikka veel huvitab kõik muu, kuid mitte lähemate naabrite asjad. Antante oma komisjonidega ei ole häbenenud süveneda üksikute nähete üksikasjalisse uurimisse ning on püüdnud leida abinõusid, kuidas seisukorda parandada. Siingi on vastutavate ajakirjanduse tegelaste otsestes läbirääkimistes võidule pääsnud vaade, et ajakirjandusel on täita kõrge misjon rahva kasvatamises ja riigi eesmärkide, selgitamises, millede eest peab taganema ja teisejärguliseks jääma kõik odavalt sensatsiooniline, mis ei ole idee teenistuses, vaid püüab ainult omakasu või täidab muid kitsaid ülesandeid. Juba antante 5. oktoobri k. a. presse komisjoni istungil võis ametlikult tõendada, et omavaheline ajakirjanduse informatsiooni saamine ja põhimõtelistele kirjutistele vahetus sünnib viimasel ajal elavamalt,

lāri. Nupat 19. oktobrī Tallinā noturētā preses antantes prezidija sēdē savilktā kopbilance tā preses negatīvo parādību apkarošanā, kā viņas pozitīvās lomas aktivizēšanā, ir tautu sadarbībai labvēlīga. Antantes konferences un viņas komisiju sēdes regulāri noturot pēc kārtas visās trijās valstīs un viņu darbā ieturot tādu kārtību, ka vispirms cieši pārbauda, vai un cik lielā mērā ir pildīti iepriekšējie lēmumi, pieradināsimies vārdus allaž saistīt ar darbiem. Lai novērstu birokratisku novilcināšanos, tad komisijām dota iespēja darboties lielā mērā patstāvīgi, virsorganiem — nacionālām komitejām un pašai preses antantes konferencei resp. prezidijam atstājot tikai galveno vadību un darbības saskaņošanu.

Preses antantes principiālie lēmumi atsaucas ne tikai tieši uz preses savstarpējām attiecībām un viņu kārtošānu. Netieši viņas lēmumi un atzinumi par kultūras vērtību apmaiņas nepieciešamību met daudz plašāku vilni, atbalsodamies visās kultūras dzīves nozarēs. Kā tas arī nebūtu — ar vai ārpus preses antantes ierosinātiem lēmumiem, bet taisni pēdējā laikā kultūrālo vērtību apmaiņā ir manāma lielāka rosība. Lielākie teātri kā Kauņā, tā Tallinnā un Rīgā uzņem savos repertuāros kaimiņu tautu lugas; parādās atklātībā un tiek gatavoti aizvien jauni ievērojamāko rakstnieku darbu tulkojumi; iznāk vai vēl tiek sastādītas kaimiņu tautu literatūras antoloģijas; radiofoniem sāk pieslēgt visu triju tautu apmaiņas koncertus; radioprogrammās dzirdam ne tikai kaimiņu tautu mūziku, bet arī viņu rakstnieku darbu tulkojumus un literatūras apskatus. Noorganizēšanās stadijā patlaban vēl atrodas sistematisku apmaiņas lekciju sarīkošana visos kultūras dzīves jautājumos. Tās visas ir iepriecināšas parādības.

Ja oficiālā politikā Baltijas valstu sadarbības nostiprināšanās ir neapstrīdams fakts, kā to vēl nupat Tautu Savienības sanāksmē oficiāli konstatēja ārlietu politikas vadītāji, tad, no otras puses, arī par mūsu kultūrālo sadarbību pēc visa augšā teiktā ir pamats slēdzienam, ka šī sadarbība iet, ja arī lēnām, tad tomēr noteiktiem soļiem uz priekšu. **O. Nonācs.**

ning pēc antante viimast kultuurkomisjoni istungit Tartus on märgata isegi kindlat olude paranemist, je see, mida enne tehti ainult juhulikult, seda täide-takse juba regulaarselt. Nüüdsama, 19. oktoobril, Tallinnas peetud presse antante presiidiumi istungil tehtud lõppbilanss nii ajakirjanduse negatiivsete nähetega võitlemises, kui ka positiivse osa aktivi-seerimises on rahvaste koostööle soodne. Antante konverentsi ja tema komisjonide istungeid pidades järjekordselt kõiges kolmes riigis ja nende töös hoides alal sellist korda, et kõige enne kindlalt vaadatakse järele, kas ja millisel määral on täidetud eelmised otsused, harjume siduma sõnad alati töödega. Et kõrvaldada bürokraatilisest hiljaksjäämist, on komisjonidele antud võimalus tegutseda suurel määral iseseisvalt, ülemorganitele — rahvuslikuile komiteile ja presse antante konverentsile endale, resp. presiidiumile jättes ainult pääjuhatuse ja tegevuse kooskõlastamise.

Presse antante põhimõttelised otsused kajastuvad mitte ainult ajakirjanduse omavahelistes suhetes ja nende korraldamises. Tema otsused ja tunnustused kultuurväärtuste vahetuse vajaduse kohta löövad palju suuremaid laineid, leides vastukaja kogu kultuurielu aladel. Kuidas see ka ei oleks — kas presse antante äratavate otsustega või nendeta, kuid nimelt viimasel ajal on kultuurväärtuste omavahelisel vahetusel tunda suuremat elavust. Suuremad teatrid nii Kaunas, kui Tallinnas ja Riias võtavad oma mängukavasse naaberrahvaste näidendeid; ilmuvad ja valmistatakse ikka uusi silmapaistvamate kirjanike tööde tõlkeid; ilmuvad või koostatakse naaberrahvaste kirjanduslikke antoloogiaid; ranghäälingud korraldavad kogu kolme rahva ühi-seid kontserte; raadiokavades kuuleme mitte ainult naaberrahvaste muusikat, vaid ka nende kirjanike teoste tõlkeid ja loenguid kirjandusest. Organiseerimise astmel on praegu veel süstemaatiliste loengute korraldamine kõikides kultuurelu küsimusis. Need kõik on rõõmustavad nähted.

Kui ametlikus poliitikas Balti riikide koostöö kindlustamine on ümberlūkka-

mata tõsias, mida veel hiljuti konstateerisid Rahvaste Liidu istungil välispoliitika juhatajad, siis, teiselt poolt, ka meil on kultuurse koostöö üle, pärast kõike

üldalmainitud, põhjus tunnistada, et see koostöö edeneb, kuigi tasa, siiski kindlal sammul.

O. Nonats

Alfonss Francis

Seni radi.

Kas tik kluss kā sermuls lodā,
Kas tik žigls kā briedis skrien?
Vai tam bail, ka neklūst sodā,
Nekrīt cilpas auklā, grodā,
Kas kā nāve cieši sien?

Puisis jauns, kam lūpa pūko,
Trejas naktis aši jā, j,
Netaupīdams savu dūko —
Gaujas ličos sievu lūko,
Kad tur peldētājas stāj.

Jau no latvju zemes draugi
Atveduši sievas bij,
Kas kā saule graznas, raugi,
Vingras krūtis, vidi šmaugi
Un kā zalši rokas vij.

Bet vēl skaistāku viņš tiko,
Kuņas priekšā diena bāl.
Cēlieniem nu ličos diko,
Gaidīdams to meiču siko,
Ko tas vedīs tālu tāl.

Dus kad visi dienasvidu,
Vēji koku galos rimst,
Viegla taurenīša lidu,
Trallādama raidairīdu
Atnāk viņa, dzilē grimst.

Jauž tik tā, kā saule zvēro,
Vilku ne, kas krūmā mīt,
Divas acis, kas to vēro,
Cik tā daila, spriež un mēro,
Vērts vai tās dēļ zirgu dzīt.

Vilks kā aiznes baltu avi,
Igaunpūsis meitu nes.
Seglos teic: — Nu mani skavi,
Paliek šeitān lauki tavi,
Dailākā no Autīnes.

Alfons Frantsis.

Vanad sugulased.

Kes käib tasa nirgi sammul,
Kellel põdra jooks on kiir?
Karistusest hirm tal ammu,
Kardab — sõlmuses hing lammub?
Mis nii seob kui surmas viir?

Poiss veel noor ta habe tärkab,
Kolm ööd rappub ratsul vaist.
Hobu väsind. Ainult märkab
Suurel himu leida ärkab
Koivas suplejatest naist.

Sõbrad tõid ju naise sale
Lätist enne, rõõm, et näed,
Ilusa kui päikse pale,
Kaunid rinnad, keskelt sale,
Paenduvad kui nastik käed.

Eks veel ilusamat taha,
Ootab mitu päeva ta
Peitnud põõsa varja maha,
Kelle ees on päike vaha,
Selle viib ta üle raa.

Keskpäeval, kui rahvas magab,
Leht ei liigu ladvas puul,
Neiu kergel jooksul plagab,
Just kui liblik, naeru jagab,
Vajub vette, hõiskab huul.

Tunneb neiu — päike palav,
Sutt ei tunne — põõsas see,
Silmis lõke kuuma valav,
Kas ta kaunis, hiilib sala,
Tasub jooksu hobule?

Ruttab hunt, kes röövib talle,
Neiu ratsul — eesti mees
„Kaisuta mind“, ütleb talle
„Kaunim neiu Autines“.

Sakaliešos būs tev labi
Daiļākai starp sievām būt.
Dzimtenē ja nesalabi
Tu ar puisī — tur mēs abi
Spēsim kādreiz laimi gūt.

Kamēr saule birzis zelti,
Aš skries kara kumeliņš.
Vēlu tavi brāļi celti
Un pie jostas kārts nav velti
Zobens — nāksies, sargās viņš.

Reiz mēs visi klūsim rados,
Nevajadzēs naidu celt,
Svainis svainim krēslu pados.
Tajos tālos spožos gados
Divas tautas varēs zelt!

„Sakalas on elu ilus,
Naiste keskel kaunim sa,
Kodumaal end tundsīd vilus,
Minu kāsi kergelt silub,
Elame sääļ õnnega.

Kuni hiisi päike kuldab,
Sõja sõnn ei leia mind.
Hilja ärkab vënd mu väike,
Mõõgal on nii hele läike,
Taryis, kaitsen end ja sind.

Sugulasteks saame ikka,
Ei siis tõuse sõda, riid,
Lahkus vöörsil levib rikkalt,
Pärast aasta jooksu rikka,
Õitseb kahe rahva liit!“

Tõlkinud J a a n Ž i g u r.

Jaunsaimnieks Voltershauzens. Asunik Woltershausen.

Voltershauzens bija smaidīgs filozofs ar maksīmu: „Tikai nezaudēt humoru! Ja humoram beigās — visam beigās.“ Iedrošinādams pagurušos, mierinādams bēdīgos, cīnīdamies ar dažu jau šaubīties sākušu filozofu — mekad jaunsaimnieks Voltershauzens neaizmīrsa atkārtot šo vadošo frāzi.

Mīlais Dievs, oriģinēla jau sen tā nebija, nē, — bet ļoti atbilstoša laikam, ārkārtīgi laikmetīga. Jo bija taču darīšanas ar pārejošām parādībām. Pārejošām tām bija jābūt, vadoties no loģikas diezels likumiem, jo tās bija nedabīgas un absurdas. Bet kādēļ tad zaudēt humoru, ja kāda pat ārkārtīgi ļauna parādība ir pārejoša? Te nebija nekādu šaubu! Tikai nelabojams idiots varēja pieļaut, ka jaunsaimnieks Voltershauzens tā ir palīks par jaunsaimnieku Woltershauzenu un barona Woltershauzena mīļas sensenās grūnts, daļoties tajā ar saviem agrākiem iebūviešiem, dažādiem „karavīriem“ un citādiem tumšiem ļaudīm. Ka viņš tā ir palīks dzīvot ar savām trim meitām vecās sagruvušās dārznīeka mājas divās istabās, kamēr augšā

Asunik Woltershausen oli muigav filo-soof maksīmiga: „Ainult mitte huumori kaotada! Huumor otsas — kõik otsas!“ Julgustades tūdišaid, trōöstides kurtšaid, vaieldes mōne juba tōinama hakanud filosoofiga — kunagi ei unustanud asunik Woltershausen seda oma juhtlauset kordamata. Algupārane see just ei olnud — jumaluke, ei — aga ajakohane, ilmselt ajakohane. Sest oli ju tegemist mōōduva nāhistega. Mōōduv loogika raudsel tahtel pidi see olema, olles ebaloomulik, olles pervers, olles absurd. Mil-leks aga huumori kaotada, kui üks āärmiselt kurigi nāhis on mōōduv?

Ei olnud siis kahtlust: ainult ilmparanematu idiotoot vōis oletada, et asunik Woltershausen jāābki asunik Woltershauseniks parun Woltershausenī iidsele mōisakrundile, jaotudes sellesse oma endiste moonakate, mingisuguste „sōdurite“, ja muude tumedate asjameestega; et ta jāābki elutsema vana porsunud aednikumaja kahte toaurkasse oma kolme tūtrega, kuna ūleval hārrasmajas endid laiutavad kōiksugused ametnikkudeks kutsutavad isikud; et tema kolm tūtart jāāvadki lehmī lūpsma ja piima

kungu namā plātās visādas par amatniekiem sauktas personas; ka viņa trīs meitas tā ir palīks govīs slaukt un vedīs pieņu uz mīesta kopmoderniecību, izpildīdamas tai pašā laikā mājās vēl visus citus kalpoņu pienākumus; ka viņš pats nopietnākam darbam nederīgs savu sešdesmit gadu dēļ — ka viņš tā ir palīks pārdot ciema laudim savā komisijas boddītē ratu smēri un pastalādas, zeķu kātus un bīksu poegas. Nē, apvērsumam bija jānārk, lūzumam bija jāiestājas, lai pēc cīk ilga laika!

Šo laiku, šo apvērsumu ar vēsturisku nozīmi jaunsaimnieks Voltershauzens pareģoja ar imponējošu pārliecību, reiz apsolīdamies izdzert stopu tintes, otrreiz trīs dienas ēst roņa taukus, ja viņš maldītos. Viņš, protams, maldījās, tas ir pravietiski, tikai tie nemaldās, kas neko nepareģo, un ko tur jaunsaimnieks Voltershauzens varēja labot, ka Kappa un Hitlera mēģinājumi neizdevās, ka Vrangels Dienvidslāvijā kavējās ar cāra iecelšanu un ka šis draņķīgais iestādījums, ko sauca par Igaunijas valsti, izķepurojās no grūtībām.

Izķepurojās un pastāvēja. Gadu no gada. Tā patiesām bija problēma. Problēma ar zināmu mistiku. Un jaunsaimniekam Voltershauzenam bija jāatzīstas, ka šī problēma sagādāja grūtības pat viņa filozofiskai galvai, nemaz nerunājot par māsas Bellas ikdienišķo galma dāmas saprātu. Māsa Bella Tallinnā bija tā, kas apgāza minēto problēmu. Viņa brāli reiz fiksēja platām acīm caur lornjeti un teica tā:

„Mīlo brāli, ir lietas, kuras es nesaprotu. Varbūt tu saproti. Saki man, kad īsti sabruks tā sauktā Igaunijas republika? Kādēļ cits citu nemožņaudz uz ceļa? Kādēļ neizlaupa tingotavas un dzīvokļus? Kādēļ klusot, padodās policijai, tiesai, visai valdībai? Kādēļ gāja karā un iet rekrūšos? Un kādēļ maksā nodevas un nodokļus? — Iedomājies, mīlais Alarich: pūlis Janču un Mārtiņu dēlu sasitās kopā un saka: Mēs esam valsts. Mēs esam valdība! Un tiem tic un tos respektē! Un tos atzīst! Un to dara pat valstis, lielvalstis pirmām kārtām — un

pikklaual alevi meiereisse vedama, tāites peale selle majas veel kõiki muid neitsikukohuseid; et ta ise — kõlbmatu tõsisema töö jaoks oma kuuekümnne aastaga — et ta jääbki külainimestele enda kodusest komisjonilaost müütama vankrimääret ja pastlanahka, sukavardaid ja püksinööpe. Ei, pööre pidi tulema, murrang pidi järgnema, mingu aegamis läheb!

Seda aega, seda pöördē ajaloolist tähtaega, oli asunik Woltershausen juba mōnda puhku pūidnud ennustada, pealegi imponeeriva kindlusega, tōtades ükskord toobi tinti āra juua, teinekord kolm pāevā hūlgerasva sūia, kui ta peaks eksima. Ta eksis muidugi, see on prohetlik, ainult need ei eksi, kes midagi ei ennusta, ja mida vōis asunik Woltershausen parata, et Kappi ja Hitleri katsed õndusid, et Wrangell Lōuna-Slaavias tsarismi pūstitamisega aegles ja et see jantlik moonutus, mida hūūiti Eesti riigiks, enda kitsikustest vālja rabeles.

Rabeles vālja ja pūsis. Aastast aastani. See oli õieti probleem. Probleem teatud mūstikaga. Jā asunik Woltershausen pidi endale tunnistama, et selle probleemi lahendus tegi temagi filosoofilise peale raskust, ammuks siis ōde Bella talvikule ōuedaami-arule. Ōde Bella Tallinnas oligi see, kes vajutas asunik Woltershausenī ninali kōneldava probleemi peale. Ta jāi teda kord suuril silmil lābi lornjeti fikseerima ning lausus nōnda:

„Armas vend, on asju, mida mina ei taipā. Ehk taipad sina. Ūtle mulle, millel jalgneb ōieti see nōndanimetatud Eesti vabariik? Miks ei noti ūks ūht ja teine teist tānaval maha? Miks ei rūūstata kauplusi ja elamuid? Miks alistutakse vaikimisi politseile, kohtule, kogu haldusele ja valitsusele? Miks mindi sōtta ning minnakse nekrutiks? Ja mispārast makstakse lōive ja makse? — Pea silmas, kulla Alarich: jōuk Mardi- ja Matsipoegi lōōb kokku ja ūtleb: Meie oleme riik — meie oleme valitsus! Ja seda ustakse! Ja neid respektēritakse! Ja neid tunnistatakse! Ja seda teevad riigidki — suurriigid eesotsas — ja seda teeb Saksamaagi! — Alarich, ma kūsin sinult, kuidas on selle vōimu nimi,

to dara pat Vācija. — Alarich, es tikai prasu, kā šo spēku sauc, kas liek visam tam notikt? Varbūt tu zini? Es nē!”

Brālis Alarichs nevarēja ierādīt, ka ir lietas, ko arī viņš nesaprot, tādēļ atbildēja:

„Mīlo māsīn, tā ir problēma, pie kā atrisināšanas es jau sen strādāju. Nav šaubu, ka man tas izdosies. Mana pētīšanas metode ir nemaldīga, cenu tevi drīz iepazīstināt ar rezultātiem.”

Un kad nu viņš atkal bija mājās, šīs mājas tagad sauca par Kukevēras „jaunsaimniecību”. Viņš kāri nodevās savam uzdevumam, mēģinādams izpētīt, kas ir tas spēks, kas tura Jaņču un Mārtiņu dēlu valsti engēs? Pat tad, kad viņš ciema sievām pārdeva diegus un adatas, ziepjakmeni un desu zāles savā mājā labi sakārtotā bodītē, pat tad viņa inducējošās un deducējošās smadzenes strādāja pilnā nācās gaidīt ne pilnu gadu. Mikla bija atminēta.

Un brālis Alarichs Kukevēras jaunsaimnieks Voltershauzens, pilsētā māsai paskaidroja: „Patiesība, mīlo mās', vienmēr ir vienkārša. Pat tā, kas šāmeklī ilgi un lielām pūlēm. Arī manis atrastā patiesība ir vienkārša. Spēks, kas vēl patlaban satur kopā mūsu operetes valstiņu ir — m u l ķ ī b a.”

„To jau es nojautu!” sauca māsa Bella un ļāva savai šaurajai galma dāmas rokai nokrist uz galda.

„Mulķība!” vēlreiz pa balsieniem uzsvērdams teica brālis Alarichs un tad taisīja mākslīgu pauzi.

„Un iekš kā pastāv šī mulķība, dārgais brāli?”

„Iekš tā, ka viņi nerūpējas par vēstures mūžīgajām pamata un sākuma mācībām. Vēsture māca, ka uz ilgāku laiku pastāvēt var tikai tā valsts iekārta, par kuras vadītāju ir patvaldība. Tāda vēsturiski un tradicionāli pamatota valdība Igaunijā būtu, protams, mēs. Bet mūs negribēja. Mūs atstāja aiz durvīm. Mums atņēma āpašumus un stāvokli un galīgi degradēja. Šajā rīcībā dokumentējas tautas politikas negatīvība un mulķība. Viņa neredz uz priekšu. Viņa neredz dienu, kad tai nelaimes brīdī būs

mis sunnib kõik seda sündima? Ehk tead sina. Mina mitte.”

Vend Alarich ei raatsinud ilmutada, et on asju, mida temagi ei tea, seepärast andis vastuseks:

„Kallis õde, see on probleem, mille lahenduse kallal ma juba ammu töotan. Ei ole kahtlust, et see mul õnnestub. Minu eritlusmeetod on eksimatu. Tulemusega loodan sind varsti võivat tutvustada.”

Ja kui ta siis jälle oli kodu — seda kodu kutsuti ju nüüd paraku Kukevere „asunduseks” — andus ta innukalt oma ülesandele, välja eritleda, kuidas on selle salapärase võimu nimi, mis hoiab Mardi- ja Matsipoegade riigi liimis. Isegi siis, kui ta külanaiatele müütas niiti ja nõelu, seebikivi ja vorstirohtu oma väiksest hästavarustatud laost, isegi siis töötas ta indutseeriv ja dedutseeriv aju täie auruga. Nõnda ei jäänud siis õde Bellal tulemusi täit aastatki oodata. Mõistatus oli mõistatunud.

Ja vend Alarich, Kukevere asunik Woltershausen, seletas õele linnas:

„Tõde, armas õde, on ikka lihtne. Ka see, mida peab kaua ja vaevu otsima. Minugi leitud tõde on lihtne. Tegur, mis hoiab meie operetiriigikese praegu veel jalul, on — r u m a l u s.”

„Seda ma aimasin,” hüüdis õde Bella ja laskis oma kitsa valge õuedaami-käe lauale laksatada.

„R u - m a - l u s!” rõhutas vend Alarich veel kord ja tegi siis kunstpeatuse.

„Ja milles osutub see rumalus, kallis vend?”

„Selles, et ei hoolita ajaloo igavesest põhi- ja algõpetusest. Ajalugu õpetab, et kestvalt püsida võib ainult see riiklik korraldus, mille juhtijaks on mihuslik valitsus. Säherdune ajalooliselt ja traditsiooniliselt mihusstatud valitsus Eestile oleksime muidugi meie. Meid aga ei tahetud. Meid jäeti ukse taha. Meid kohitseti varalt ja seisuselt ning degradeeriti lihtsamateks. Selles dokumenteerub drastiliselt rahva poliitiline küpsmatus, tema riiklik rumalus, Ta ei näe kaugemale. Ta ei näe päeva, mil ta häda ajal ometi meie juure peab tulema ja pisarsilmil

atkal jānāk pie mums un asarām acis jālūdzas: Palīdziet mums, mēs grimstam purvā, kur mūs ievīlkuši Janču un Mārtiņdēlu valdība, kur mūs aiz mulķības atzinām un respektējam. Nemiet savas muižas un titulus un valdiet pār mums!

„Un šī diena nāks, Alarich?“

„Tāi jānāk, sekojot vēstures negrozamai loģikai! Es gribu trīs dienas ar pliku dibenu sēdēt skudru pūlī, ja tā jau nenāks pēc gada.“

Māsa Bella domāja par viņa iepriekšējiem neizdevīgajiem pareģojumiem un skumji piebilda:

„Teiksim labāk pēc pusotra gada!“

Vēstures negrozāmai loģikai padevās, starp citu, arī Krievija un Vācija, kur patvaldības pagaidām nostumtas pie malas un brālīis Alarichs solījās rakstīt Ludendorfam garu vēstuli, ar norādījumiem, kā šo pārejošo kārtību, kas jau smieklīgās Baltijas valstīs panākuši atzīšanu, Vācijai nāktos visdrīzākā laikā likvidēt. Ja tas notiks, tad šo mazo tautiņu kometas astes gals būs norauts no ārpusēs.

Tā jansaimnieks Voltershauzens nezaudēja humoru, drošināja šaubīgos, mierināja noskumušos un mācīja visiem vēstures mūžīgo pamata un sākuma mācību. Protams, ka viņš pie tam nebija mierā ar visu, ko viņam tāds pārejošs jaunsaimnieka stāvoklis uzlika. Tur, piemēram, bija viņa trīs meitas. Ar tām pamazām notika kaut kas savāds un neizskaidrojams. Tās atšķīrās no savas pagātnes un atzina tagadni. Tās pat pārvērtās par zemniecēm. Un ne tikai ārēji.

Šī metamorfoza, pilna dziļas trāģikas, sākās ar pārmaiņām viņu paradumos. Likās it kā uz to viņas ietekmētu viņu ciema sīevām līdzīgie apģērbi. Viņas pierada stipri runāt, skaļi smieties un staigāt gāzelēdamās. Viņas jau slaucīja degunu piedurknēs, ar troksni strēba putru, skaļi žāvājās neapsegta muti un un kasīja visiem redzot galvu vai vienalga kādu vietu. Un kā viņas naktīs krāca! Viņam bieži nācās ar dūri sist pret sienu, lai sagādātu sev mieru gulēt.

paluma: Aidake meid, meie upume rappā, kuhu meid Mardi- ja Matsipcegade valitsus on viinud, keda me rumalusēst tunnustasime ja respektērisime! Vōtke oma mōisad ja seisusetiitlid ning valitsege meid!“

„Ja see päev tuleb, Alarich?“

„Ta peab tulema ajaloo vääramatu loogika järgi! Ma tahan kolm tundi palja tagumikuga raudsipelgate pesas istuda, kui ta mitte juba aasta pärast ei tule!“

Ōde Bella mōtles tema endiste mārgist mōōda ōnnestunud ennustuste peale ning tāhendas murelikult: „Ūtleme parem poolteise aasta pärast.“

Ajaloo vääramatule loogikale allusid muide ka Vene- ja Saksamaa, kus mihustatud valitsused mōōduvalt kōrvaldatud, ning vend Alarich lubas kirjutada Ludendorfile pika kirja nāpunāidetega, kuida seda mōōduvat korratust, mis juba Balti jantriikide tunnustamiseni kūūninud, Saksas kiiremini tuleks likvideerida. Ōn see sūūdinud, siis on nende pisirahvaste iseseisvuse kometi ots ka vāliselt tagatud...

Nōnda siis ei kaotanud asunik Voltershausen huumori, julgustas tūūdjaid, trōōstis kurtjaid ning ōpetas kōūgile ajaloo igavest pōūhi- ja algōpetust. Teadagi, et ta seejuures kōūgega rahul ei olnud, mis seezinane mōōduv asunikupōūlv talle peale pani. Seal olid nāiteks tema kolm tūūtart. Nendega sūūndis aegamōōda midagi ime-likku, midagi kāsitamatut. Nad arenesid vālja oma minevikust ja kohastusid oma olevikku. Nad talupōegnesid. Ja mitte ūksnes vāliselt.

See metamorfoos tāis sūūgavat traagikat algas muudetega nende kommetes. Nāis, kui kohustaks neid nende kūūlanaiselikuks muutunud riietus. Nad harjusid karjuvalt kōūnelema, lārmavalt naerma ja laaberdades kōūndima. Nad pūūhkisid nina juba kāsiega, sōūid leent larinal, haigut-
sid kiunatades katmatu suuga ning sūūgasid kōūgi nāhes pāād vōi ūkskōūik mis teist kohta. Ja kuidas nad ōōsi norskasid! Ta pidi sageli rusikaga seina vastu pōūrutama, et endale unerahu muretseda. Kord kuulis ta neid riisus teiste asuniku-naistega ja tardus hāmmastusest nende sōūmūsonade rahvalikmahlaka tūūseduse

Reiz viņš tās dzirdēja strīdamies ar citām jaunsaimnieku sievām un sastinga no viņu lamu vāndu tautiskā kupluma un sulīguma. Viņas dabūja virsroku. Pretnieču lietišķais leksikons izrādījās vājāks.

Un jaunsaimnieks Voltershauzens pacēla acis uz debesīm un domāja: vai viņas tur augšā varēja redzēt un dzirdēt viņu nelaiķe māte, dzimusi grāfiene, kāda ķeizariskā galma ministra meita? Vai viņa varēja dzirdēt, kā tās naktīs krāc un diēnās plēšās ar ciema sievām, un vai viņa redzēja, kā tās šņaukā degunu un puskažociņos un stulmju zābakos šļūc pār pagalmu.

Bet viņu maīņa uz leju neaprobežojās tikai ar ārējiem paradumiem, bet padziļinājās arī garīgi. Vīsa viņu domu pasaule jau aprobežojās ar kūti, klēti un virtuvi. Vīsu viņu jūtu aploku pildīja dārza, sakņu un piena produktu svārstīgās cenas. Viņas runāja tikai par govju apteļošanu, sivēnu audzēšanu, vīstu dēšanu. Klavieres, grāmatas, tualete, komforts bija izzuduši no agrāko barona jaunkundžu interešu aploka. Un to viņas nemaz nejuta kā upuri. Vēl vairāk — izlikās, it kā viņas jaunajam stāvoklim padotos labprāt. Viņas lauza darbus, it kā agrāk neko citu nebūtu darījušas un ēda kā gnāvjrači un bija veselākas kā rutki.

Novērodams šīs spēcīgās, parupjās un pilnasinīgās meitas viņu darbā un interesēs, jaunsaimnieks Voltershauzens nevarēja atbrīvoties no sajūtas, ka viņas pat nebūtu pārāk nelaimīgās, ja viņu vecākam tēvam nāktos dzert tīnīti, ēst roņa taukus un sēdēt pliku miesu skudru pūlī. Viņa kārais optimisms bija tās tikai sākmā ērcinājis un uztraucis. Bet tad, kad aizgāja gads pēc gada un Mārtiņi un viņu dēli savu rotaļlietai līdzīgo valstiņu vēl nebija saplēsuši, meitas tēva mācību uzņēma ar acīmredzamu vienaldzību, ja vēl ne vairāk. Tēvam, atkārtojot savus pareģojumus, bieži likās, it kā vecākās meitas nāsis kā ar smiltīm kutinātas, sāktu klusām drebēt, vidējās me-

īle. Nad jaid vōitjaiks. Vastaste asjaomane leksikon ei kūundinud.

Ja asunik Voltershausen tōstis silmad taeva poole ja mōtles: Kas peaks neid seal ūleval kuulma ja nāgema nende krahvlikult sūndinud ōnnis ema, ūhe ķeiserliku ōueministri tūtār? Kas ta peaks kuulma, kuidas nad ōōsi norskavad ja pāeval kūlanaistega kaklevad, ja kas ta peaks nāgema, kuidas nad nina nuuskavad ning tulupites ja sāārsaabastes ūle ōue laaberdavad?

Ent nende areng allapoole ei piirdunud kommetega, vaid sūvenes vaimuni. Kōik nende mōtteilm koondus juba lauta, aita ja kōōki. Kogu nende tundevalda tāitsid aia-, aasa- ja piimasaaduste vahetlevad hinnad. Nad kōnelesid aiva lehmade pēģimisest, pōrsaste kasvamisest, kanade munemisest. Klaver, raamat, tualett, komfort oli endiste parunipreilide huviringist kadunud. Ja see ei tundunudki neile ohverdusena. Paistis palju enam et, nad eneste uuele pōlvele meeleldi andusid Nad murdsid tōōd teha kui poleks nad kunagi muud teinud. Ja sōid nagu kraavikaevajad. Ja olid terved nagu purikad.

Tāhele pannes neid tūgevaid, rohmkaid, verekaid tūdrukuid nende tōōs ja huvides, ei saanud asunik Voltershausen vahel lahti tūdest, et nad liig ōnnetumad ei olekski, kui nende vana isa peaks jooma tinti ja sōōma hūlgerasva ja istuma palja ihuga raudsipelgate pessa. Tema muhelev optimism oli neid ainult alguses lohutanud ja ergutanud; siis aga, kui jārgnes aasta aastale, ilma et Mārdid ja nende pojad oma riigipilli oleksid lōhki ajanud, vōttis tūtardes isa ōpetuse vastu maad ūsna ilmne ūkskōiksus, kui mitte veel enamat. Igatahes oli isa meelest tema uuendatud ennustuste puhul, kui hakkaksid kōige vanema tūtē sōōrmed mingi kōdi sunnil tasakesi vōbisema. kui sūttiks keskmise tūtē silmis kahtlane lōbusāde ja kui nāriks kōige noorem vargsi mokka...

Nūūd elas aga Kukeveres ūks mees, kes sattus loogilisi jāreldusi tegema asunik Voltershausenī tūtardē kehalisest ja hingelisest metamorfoosist, eriti nende tōōtublīdusest, turrast tervisest ja igirōōmsast meelest, ning ūhes sellega nende ūl-

tas acīs iedegtos launa dzirksts un it kā visjaunākā zagšus smietos degunā.

Kukuvērē dzīvoja kāds vīrs, taisīja loģiskus secinājumus no jaunsaimnieka Voltershauzena meitu miesīgās un gari-gās metamorfozas, sevišķi viņu strādīguma, brašās veiklības un jautrā prāta, un reizē no viņu vispārējā stāvokļa. Viņš bija tēvam un meitām pazīstams, jo viņiem kaimiņos turēja brašu vecsaimnieka māju un reizēm palīdzēja tiem ar padomu un darbu. Šis godīgais un viltīgais vīrs, kurš bija pāris gadus atraitnis, vienā labā dienā pazaudēja savu sirdi agrākās barona visvecākās meitas dēļ. Tas notika tirgū vietējā miestīnā. Viņš bija uzmanīgi sekojis, ar kādu lietpratību izveicīgā meita lēti iepirka labu piema govī un iemainīja pret savu veco slimīgo zirgu daudz labāku, dabūdama pat piemaksu. Lemsas saimnieks bija uzvarēts! Viņš citādi nevarēja, viņš piegāja pie meitas un teica:

„Porauj vals, tāda maita derētu man par sivu!“ „Esat tik laba, un tūlīt uz vietas sakat, vai noksat pī Lemsas saimnieka, vai nā? Es narunāju pa jūkam, man ir ista līta!“

Jukunda Voltershausen stāvēja pie savas ores, pātāgu un dūraiņus aizbāzusi aiz iostas, padusē pasitusi lielu garu baltmaizes kukuli, no kura gala tā lāgiem lauza un bāza mutē. Pie ratiem piesietā jaunā govs pārsteigtā skatījās preciniekam virsū, bet Jukunda Voltershausen nē. Govs arī vēl iemāvās „mū“. Jukunda Voltershausen mierīgi klusēja. Bet kamēr viņa klusēdama un domādama zižlāja savu baltmaizi, viņas nāsis sāka lēnām drebēt un, beidzot, viņa atbildēja Lemsas saimniekam, kura vārds bija Temis Varvas, taisni tā:

„Kādēļ ta nu nā, meilais Varvas, es labu protu ūtu uz Lemsām par saimnieci, vai ta nu nabaga jaunsaimnīka maitai līla izvēle, un sovi trīsdesmit godi ar jau uz muguras. Kad neit noksat pī mums piec voģu smārīm, parunājat ar tāvu. Kū viņš sacīs, to darīsim. Nagribētos vacajam atņemt tū pēdējo gūdu, kas tam viel

disest seisukorrast. Ta oli isale ja tūtardele tuttav, pidades nende ūleaedsuses jōuka pāristalunikuna maja ning aidates neid vahel hāānaaberlikult nōu ja teoga. See aus ja kaval mees, kes paar aastat lesepōlve kannatanud, kaotas ūhel hāāl pāeval oma sūdame endise paruni kōige vanemale tūtrelē. See sūndis laadal kohalikus alevīs. Ta oli tāhelepanelikult jālgīnūd, millise asjatundmisega ostīs tragi tūdruk odavasti hāā piimalehma ja māherduse nutikusega ta vahetas oma vigadega koormatud vana hobuse mārksa parema vastu, saies isegi pealist. Lēmsi peremees oli vaimustatud! Ta ei vōinūd teisiti, ta astus neu juure ja ūtles:

„Koradi pāralt, neesuke tūdruk kuluks molle naeseks āā! — ōelge siinsamas kāntso pealt, kas toleksite Lēmsile pere-naeseks vōi mitte? Ma ei mōga naiila pārast, mol on tuline tōsi taga!“

Jukunda Voltershausen seisis oma pikk-laua juures, piits ja labakindad vōō vahel ning kaenlas suur pikk saiapāts, mille otsast ta taoti mūrdīs ja suhu pistīs. Vankri taha seotud uus lehm vaatas kosilasele ūllatunult otsa, Jukunda Voltershausen mitte. Lehm hōigatas ka veel muuuh! Jukunda Voltershausen vaikīs rahulikult. Aga kuna ta vaikides ja mōtiskledes oma saia musīs, hakkasid ta sōōrmed tasakesi vōbisema ja viimaks vastas Lēmsi peremehele, kelle nimi oli Tōnu Varvas, tāpilt nōnda:

„Ei noh, miks mitte, kulla Varvas, ma tuleks eameelega Lēmsile perenaeseks. Vōi siis vaesel asunikutūtrel pailu jāāb valida, ja oma kolmkūmmend oastat on koa juba kukil. Kui tūlete omme meilt vankrimearet viima, siis reakige ōite isaga. Mis tema lausub, eks me nōnna tee. Ei tahaks vanakest ilma jātta sest viimsest aust, mis tal veel alles: et on perekonna pea. — Ompseni siis, armas Varvas!“

Lēmsi peremees ei saanud oma peiu-rōōmu sōnuti vāljendada, sest mōrsja noorem ōde saabus kaupadega poest ja nad tegid kohe minekut. Aga kui neitsi Kunda jumalaga jāttes talle suurelt ja sāravalt nākku naeris, naeris Lēmsi peremees talle veel suuremali ja sāravamalt vastu . .

ir: ka viņš ir famileijas golva. To tad leidz reitam, meilais Varvas!"

Lemsas saimnieks nevarēja savu līgavaiņa prieku arī vārdos izteikt, jo jaunākā māsa atnāca no veikāla ar iepirkumiem, un viņas tūlīt devās ceļā.

Bet kad Kundas jaukundze ardievojoties viņam plati un starojoši uzsmaidāja, Lemsas saimnieks vēl plataki un starojošāki viņai atsmēja.

Vidējā meita Felicita tikko bija apgriezusi tēvam matus un apcīrpusi bārdu, grīdu ap sēdekli vēl klāja krietna matu šķipsnu un bārdas kušķu un dvieļis vēl bija viņam apmests ap pleciem, kad ieradās Lemsas saimnieks.

Pēdējam likās dabīgi, ka Kundas jaunkundze vecajam par šo delikāto lietu vēl neko nebija bildusi, atstājot to pilnīgi precinieka nokārtošanai, un šis fakts atrada apstiprinājumu nama tēva vienaldzīgajā seļā un viņa pirmajos vārdos; viņš sāka cieminām lielīt savus jaunus vāgu smērus. Preciniekam bija jārikojas ļoti diplomātiski, lai sarunu iztālēm aizvadītu vēlāmā virzienā, un Lemsas saimnieks sāka ar politiku. Viņš arī bijis viens no tiem, kas bija domājis, ka vai nu pasaule bez karāliem un ķēniņiem pastāvēs, ka vienmēr kādam jābūt, no kā tu baidies un kā priekšā reizēm arī drebi, un no kurienes citādi nems visas tās gudrās un prātīgās galvas, kas prot turēt tiesu un kārtību, un gan tur tie pilsētās drīz paliks badā, kad muižas tos vairs neapgādās ar gaļu, maizi un pienu. Bet, nedz', tāpat pastāv! Plēšās gan tur riigi-kogū un viena ministrija klāj otru, bet viss cits ir tāpat, it kā tronī sēdētu ķeizars vai ķēniņš un baroni tambūtu par ministriem, nu par tādu neviens vairs nerunā, bet pārtiku vēl izved uz ārzemēm. Jau dzirdi pat tālos kaktos: „Savs ir savs, sava valoda, sava skola, sava tiesa! — Ej, nu daries ar cilvēkiem!"

Lemsas saimnieks gaidīja, vai Kukevēras jaunsaimnieks ko iebildīs starpā, bet laikam viņš vēl nesaprata, uz kurieni ciemiņš stūrēja, un turēja muti. Un Lemsas saimnieks turpināja:

Saprotams, ka agrāko muižnieku cembām šai lietā jāsāk putēt. Atlīdzību

Keskmīne tūtār Feliitsitas oli asunik Voltershausenil parajasti juukseid lōiganud ja habet piiranud, pōrandat istme ūmber kattis veel hāā kord kahle ja salke ning pūgatul sāilis kāterātt veel ōlgadel, kui Lemsi peremees ilmus.

Viimasele tūndus loomulikuna, et neiu Kunda nende delikaatsest asjast vanale veel midagi ei ole viiksatanud, jättes seda terveni kosilase ōiendada, ning see oletus leidis kinnitust majaisa ūkskōikses ilmes ja tema esimestes sōnades: ta hakkas külalīsele kiitma oma vastselt saadud vankrimāāret. Sellest asjaolust jārgnes muidugi, et kosilane, kes ei unustanud, et ta ennast endisele parunile tuli vāiks pakkuma, oma ūlesandest pidi kinni haarama teatava diplomaatliku kaudekōnelemisega, et teist soovitud suunas muhendada.

Ja Lemsi peremees algas poliitikaga. Eks ole temagi nende killast olnud, kes mōelnud, et ega see ilma kuningata ja saksteta ikka lāhe, et peab ikke kedagi olema, keda sa kardad ja kelle ees sa vahel ka vārised, ja kust nad muidu vōtavad kōik need targad ja vilunud pead, kes mōistavad kohut ja hoiavad korda, ja küll nad seal linnades varsti nālga jāavad, kui enam pole mōisaid neid varustamas liha, leiva ja piimaga. Aga nāe — edasi pusivad! Kisklevad küll seal riigikogus ja ūks ministrijum matab teist, aga muidu on kōik, nagu istuks keiser vōi kuningas aujārjel ja oleksid parunid tal miniistriteks, ja nāljust ei reagi enam keegi, vaid toitu veetakse veel muulastele vāljagi: Juba kuuled kaugeis kolkadeski hāāli: Oma on oma! Oma keel, oma kool, oma kohus! — Mine tee inimestega!

Lemsi peremees ootas, kas pajatab Kukevere asunik midagi vahele, aga vist ei taibanud see veel, kuhu külaline tūirib, ja pidas suu. Ning Lemsi peremees jātka.

Teadagi, et endiste mōisnikkude lootused sel lool paraku peavad lahtuma. Tasu tahetakse neile jū maksa, aga jaokaupa aastakūmmnete jooksul — halliks vōivad minna ūhed, hauda variseda teised. Ja seisuseaust ikke ilma. Ūhel pulgal Kuu-

viiniam jau griibot maksāt, bet tikai daļām — vairāku gadu desmitu laikā — daži var palīkt sirni, citi aizies bedrē un augstas kārtas ar' vairs nav. Vienā plauktā ar Priedīšiem un Bērziņiem. Bet kas vislaunākais: vakarējo baronu meitām draud briesmas palīkt vecmeitās. Viņām līdzīgi griibētāji vairs nevar gimeni pabarot, pie jaunsaimniekiem nekļājas tās laist. Palīktu pāri tie pelēkie baroni. Tādi kā Lemsas Tenis. Tie vecāki, kas griib būt prātīgi, nedrīkstētu skatīties tiem garām. Tur, piemēram, ir Kukevēras Voltershauzens ar savām trim meitām. Kas būtu, ja viņš visvecāko dotu Lemsas baronam par sievu? Lemsas barons nerumā pa jokam, viņam staidzama vajadzība...

Jaunsaimnieks Voltershauzens sēdēja mēms, ne locekli nekustinādams. Galva un kakls viņam pieplūda asinīm. Plecu kauli bija savilkti uz augšu. Tad viņa acis sāka griezties riņķī un visi desmit pirksti taustījās kā meklējami sviešanai kādu sevišķi smagu priekšmetu. Bet tā kā tāda neatradās, jaunsaimnieka Voltershauzena tuvākais impulss bija pielēkt kā'ās uzbrēkt pilnā kaklā un sagrābt pelēko baronu aiz apkakles. Bet te viņam iesāvēs prātā, ka tā zaudēt līdzsvaru filozofam nepieklājas, ka šo stulbo vīru vajadzētu pārmācīt ar humoru, izsviest to pa durvīm ar smalku, pārāku zobgalību, bet ne ar fizisku spēku.

Un viņš ļoti griibēja to darīt, viņš vēl tikai meklēja attiecīgos vārdus. Bet tad pēkšņi gadījās kas starpā.

Spēji, neatvairami.

Jaunsaimnieka Voltershauzena zods sāka trīcēt, mutes kaktiņi noraustījās, acis sāka mirksimāties. Viņš mēģināja smaidīt, bet bija jau par vēlu — jau plūda asaras. Un šņukstēdams, no karstas sirds šņukstēdams viņš pārkrita pār galda malu.

Jaunsaimnieks Voltershauzens pirmo reizi bija zaudējis humoru.

Smejošais filozofs bija pārvērties raudulī.

siku ja Kaasikuga. Mis aga kõigest kõige haledam: eilaste parunite tütred kipun vad jääma vanapiigadeks. Omataolised tahtjad ei jõua enam perekonda toita, asuniku-virilastele ei kõlba neid panna. Jääksid järele need hallid parunid. Sihukesed nagu Lemsi Tõnu. Kes vanem tahab olla mõistlik, ei tohiks neist mööda vaadata. Seal on näiteks Kukevere Woltsnoos oma kolme tütrega. Mis oleks, kui ta kõige vanema annaks Lemsi parunile prouaks? Ega Lemsi parun nailla pärast möga, tal on tuline tõsi taga...

Asunik Woltershausen istus tummalt, oime liigutamata. Pea ja kael verdusid tõmmuks. Õlanukid seisid teravalt pūsti. Ent siis hakkasid ta silmad sõõri käima ja kõik kümme sõrme niperdama, nagu otsides viskamiseks mõnd õige rasket asja. Et aga säärast ei leidnud, oli asunik Woltershauseni lähem impuls, pūsti karata, täiest kõrist mõirata ja halli parunit kraedpidi haarata.

Kuid seal tuksatas talle meele, et sel line tasakaalutus filosoofile ei kõlba, et seda ülbet meest seal tuleks kohelda huumoriga, et teda peaks uksest välja viskama peene, vaheda, ülekāiva pilkega, mitte fūūsilise jõuga.

Ja tal oli kibe nõu seda teha, ta otsis ainult veel parajaid sõnu. Aga ākki — tuli midagi vahele.

Vāgisi, vastuseismatult.

Asunik Woltershauseni lõug hakkas vārisema, suunurgad lōid tuksuma, silmad pilutlema. Ta katsus naeratada, ent juba oli hilja, vesi voolaski. Ja nuuksudes, kuumast hingest nuuksudes vajus mees lauaveerele kummuli.

Asunik Woltershausen oli esimest korda kaotanud huumori.

Naervast filosoofist oli saanud nutja.

Vāhemasti tānaseks.

Hall parun aga — see vaatles vagusi tema kramplevaid õlanukke, vangitas aeglaselt pead ning mōmises siis rātt ukselingile sirutades:

„Kahju tublist tūdrukust! Oleks tesest soand esimese numbri naene!“

Eduard Vilde.

Mazākais uz šodienu.

Bet pelēkais barons klusi noraudzījās viņa kramppainos plecos, pašūpoja lēnām galvu un nomurmināja, izstiepdams

roku pēc durvju kloķa: „Žēl krītnās maiņas!“ Nū tās būtu izmokusī pirmā numura sīva!“

Eduards Vilde.

Tulkojusi Elīna Zālīte.

Anna Haava

Anna Haava.

Tu mana svētā dzimtenes smilts

Milu tevi, es klaidonis vilts,
Tevi, tu svētā dzimtenes smilts,
Sviedriem un asinīm dzirdīta tu,
Dārgiem upuriem izpirkta nu.
Svētu jūs, darbos gurušās rokas,
Galvas, kas cietušas rūpes un mokas,
Sargājot dzimteni, kuŗa vēl zels,
Miera darbs jums tur cietokšņus cels.
Svētu jūs, svētu un tūkstoškārt tevi,
Tu, mana svētā dzimtenes smilts!

Tulkojusi Lonija Jēruma.

Sa minu pūha kodumaa pind

Sind armastan mina koduta lind,
Sind, minu pūha kodumaa pind,
Sa higi ja verega joodetu',
Sa ohvritega ostetu'.
Teid õnnistan tööga koormatud käed,
Teid, mures ja hooles vaevatud pääd,
Kes ustavad sõjas isamaa eest,
Kus tõusvad teil kantsid rahu tööst.
Teid õnnistan, õnnistan tuhat kord sind,
Sa minu pūha kodumaa pind!

Lielaais akmens.

Suur kivi.

Kā gleznā katra daļa dzīvo saskaņā ar kopumu, to papildinādama un derēdama tā pilnīgai izteiksmei, tāpat dabā, ikviena lietiņa ir nozīmīga un savā apkārtņē ieaugusi. Šo lietu atņemot, dabas aina kļūst nabagāka un var pat zaudēt raksturu un saturu.

Tā tas bija ar mūsu ganības lielo akmeni, kuŗš atradās noras malā pie kupla pagļa. Šis akmens bija govs augstumā un ratu platumā ar līdzenu virsu, it kā to milzis būtu pieplikšķinājis sēdeklim, kur atpūtināt piekusušos lielus. Kas zin, varbūt zem šī akmeņa atrodas ala, pa kuŗu Kurbadš nolaidies apakšzemē; varbūt zem viņa apslēpta zviedru nauda, varbūt te paslēpts senču ziedoklis? Tagad jau cik gadus uz akmeņa tikai gani ēd brokastis.

Jancis izvelk no kulītes cibiņu, maizi un nazi, saliek uz milža krēsla, uzsēstas pats un brokasto. Govis zin, ka pie lielā akmeņa nonāk brokastlaikā, kad pusganības nostaigāts un var apstāties, pagremot.

Nagu maalis iga osa on kooskõlas kogu pildiga, teda täiendades ja kōlblik on tema täielikuks väljenduseks, samuti ka looduses iga asi on oma tāhtsusega ja sissekasvanud oma ūmbrusesse. Seda asja äravõttes muutub looduspilt vaesemaks ja vōib isega kaotada oma iseloomu ja sisu.

Nōnda see oli meie karjamaa suure kiviga, mis asus nurme āāres suure kadajapōōsa juures. See kivi oli lehma kõrgune ja vankri laiune, pāālt sile nagu oleks teda hiiglane maasse virutanud istekohaks, kus puhata vāsinud jalgu. Kes teab, ehk selle kivi all on koobas, mille kaudu lāks Kurbad maa alla; vōibolla tema alla on peidetud rootsi raha, vōibolla tema all on esivanemate ohvripaik? Nūiud juba palju aastaid ainult karjased sōōvad kivil hommikeinet.

Jants vōtab kotist vōikarbi, leiva ja noa, asetab hiiglase toolile, istub sinna ise ja sōōb. Lehmad teavad, et suure kivi juure tullakse hommikusōōgi ajal, mil

Uzgulušās salocītām priekšējām, pakārkājas pievilkušas pie vēdera, viņas noras vidū snauz un gremo.

Gans paēdis noliek cibiņu un nazi kulītē, pasviež druskas blakus sēdošam Krancim un atstiepjās atmuguriski uz akmeņa, paceļ pastalu gaisā, sakrusto kājas, saliek plaukstas zem pakauša un skatās debesīs. Kuplais paeglis kā sargeņģelis viņam pie galvas. Jancim gan liekas, ka viņš guļ kuģī un paeglis ir buķa. Buķa viņu nes un liekas, ka neskrien mākoņi, bet viņa kuģis, mākoņi stāv uz vietas. Saule lien uz dienvidiem, kuģis arī skrien uz dienvidiem. Tas paskries saulei garām. Dienvidos esot mūžīga vasara: miršu un gumijkoku meži, apelsīnu dārzi, lauvas un ziloni, bet esot arī milzu čūskas, tik resnas kā laba egle, aprīt aunu tādai tīri nieks. No čūskām Jancim traki bail. Kuģis skrien, kuģis nes turp; tur būs jauki un bailīgi. Jāņem līdz revolverš. Jancim zem paegļa tāds paslēpts: veca atslēga ar caurumu un pie riņķa ievīlētu aci, kur uzbērt pulveri un pielaišt uguni. Kad caurumā ieber pulveri, uzbāž virzū papīra prapi un acij pielaiž uguni, tad šauj tikpat kā revolverš. Krancis asti ievīlcis mūk.

Jancis jau redz, kā viņš iet pa gumijkoku mežu pastaigāties. Zem kājām zālīte, tik gaiša un spīgti zaļa, ka gribas atsesties, bet nedrīkst sēdēt: no muguras var pielīst čūska. Jāiet tik uz priekšu. Jo tālāk iet, jo biezāks paliek mežs. Te starp gumijkokiem nokaras kāda cita koka zari, kuŗi pilni lielajiem Ziemas svētku riekstiem. Plūc tik un lobi vaļā. Bet cik tu lobīsi, kad rokā pastāvīgi jātur atslēga un sērkociņi: jābūt gatavam — katru mirkli no meža biezokņa var izlekt lauva un aprīt tevi pašu kā riekstu. Uzrāpsies kokā? Pienāks zilonis un ar snuķi nocels. Jancis iet pa mežu, atslēgu un sērkociņus turēdams šaušanas gatavībā. Iet, iet vēl dziļāk mežā, kur jau redzami klingēru koki. Dzeltēni, apcepuši klingēri karājas zaros. Esot taču maizes koki, kamdēļ lai nebūtu klingēru koki? Te uzreiz Jancis dzird, nobriķš zari, atskan rēciens. Skatās lauva! Krēpes sacēlis, zobus atvēris. Mute kā maizes krāsne. Jancis notrīc kā

pool karjamaad läbi kaidud ja võib seisma jääda, mäletseda. Magades kokkupööratud eesjalul, tagumised jalad kõhu alla tõmmatud, nad suiguvad ja mäletsevad karjamaa keskkohal.

Karjane paneb pärast söomist võikarbi ja noa kotti, viskab leivaraasukesi kõrvalistuvade Krantsile ja laskub pikali kii-vile, tõstab pastla õhku, paneb peod pää alla ja vahib taevasse. Suur kadajapöösas on kui kaitseingel ta pää kohal. Jantsile näib, et ta magab laeval ja kadajas on puri. Puri kannab teda ja näib, et ei jookse pilved, vaid tema laev, pilved seisavad kohal. Päike vajub lõunapoole. Ta jookseb päikesest mööda. Lõunamail olla igavene suvi: mirtide ja kummipuude metsad, apelsiniaiad, lõvid ja elevandid; kuid olevat ka suured maod, nii jämedad kui suur kuusk, oinast ära neelata on säärasele väike asi. Madudest on Jantsil koledasti hirm. Laev jookseb, laev viib sinna; sääal on tore ja kardetav. Peab revolvri kaasa võtma. Jantsil on see kadajapöösa alla peidetud: vana auguga vōti, rōnga juurde viilitud silmaga, kuhu puistata pulbrit ja tuld süüdata. Kui auku puistad pulbrit, paned päale paberist korgi ja silmale lased juurde tuld, siis teeb pauku just kui revolver. Krants põgeneb saba jalge vahel.

Jants juba näeb, et ta läheb mööda kummipuude metsa kõndima. Jalge all rohi, nii värske ja heleroheline, et tahaks maha istuda, kuid ei tohi istuda: seljatagant võib madu tulla. Mine muudkui edasi. Mida kaugemale lähed, seda tihedamaks muutub mets. Siin kummipuude vahel ripuvad ühe teise puu oksad, mis täis suuri Jõulupähklaid. Muudkui nopi ja ava. Kuid kui palju sa ikka suudad avada, kui pead alati võtme ja tikud käes hoidma; pead olema valmis — iga silmapilk võib paksust metsast lövi väljahüpata ja sind ennast ära süüa kui pähkla. Ronid puuotsa? Tuleb elevant ja tõstab londiga maha. Jants käib metsas vōtit ja tikke laskevalmis käes hoides. Läheb, läheb veel sügavamale metsa, kus on näha juba kringlipuid. Kollased küpsed kringlid ripuvad okstel. Olevat ometi leiva puidki, miks ei võiks olla kringlipuid? Korraga kuuleb Jants —

apses lapa un sastingst kā miets, nevar ne revolvera pacelt, ne sērkokciņa uzvilkt. Tad saņem visu dūšu, uzrauj sērkokciņu, paceļ atslēgu, nomērķē un pielaiž acij uguni. Bliukt! Uguns nošķīst gar acīm, dūni kamolā aizplīvuro skatu. Jancis pasper divus soļus un skatās: lauva beigts. Kājas izstiepis, kaklu atliecis guļ nāves miegā. Jāiet klāt, jānogriež viena auss, jāpārved mājā parādīt Ilzītei. Bet tikko Jancis pakustas, no gumijkoka zariem nokarās milzīga virve, tik resna, kā trīs sera bomi. Ko? Vēl resnāka! Sākumā Jancis nesaprot, kas. Tad ierauga atplēstas žaunas, kā desmit kalēja lūškas.

„Čūska!“ Jancis tikko izdveš un apjūk. Tad iedomājas revolveri. Tver pēc atslēgas un sērkokciņiem, bet atslēga nav pielādēta. Kamēr pielādēsi, būs jau čūskas vēderā, kā auns.

Jancis laidās bēgt. Skrēja kā vieulis, neatskatīdamies. Likās, ka nezvērs dzenas pakaļ. Tikai izskrējis no meža klajumā, pagrieza galvu atpakaļ un redzēdams, ka čūskas nav, apstājās. Tikai tagad viņam caur kauliem izskrēja karstas tirpas. Cik trūka, ka būtu beigts. Te nu bija dienvidi. Brauc nu uz dienvidiem.

Jancis paskatījās paegla burā un domāja, vai labāk negriezt kuģi atpakaļ uz ziemeļiem.

Tad paskatījās, ka pie kuģa sāniem berzē pieri lielais, melnais auns. Jancis piecēlās sēdus un nopūtās:

„Labi, ka tas tikai lielais akmens, un nav kuģis.“

Viņš uzcēlās stāvus un skatījās apkārt. Govis vēl guļ. Pa labi, kā jūra, izplēties auzu lauks, kurā arvien grib iemanīties mazais bullēns. Aiz auzām redzāmi pieci baznīcas torņi: viens liels un resns kā kubuls ar zaļu, apaļu vāku virsū, otrs arī liels un apaļš ar zaļu vāku, bet slaidāks kā cienīgs vīrs mētelī līdz papēžiem; pie diviem lieliem trīs mazi torņi ar zaļām cepurītēm, kā rūķīši — torņu bērni sastājušies ap lielajiem, zaļām cepurītēm. Un tas viss kopā ir krievu baznīca starp rētiem bērziem. Vai kuģis nav piestājis pie

krabisevad oksad, kuulduš mōirgamine, vaatab: lōvi! Lakk pūsti, hambad irevil. Suu kui leivaahi. Jants vāriseb nagu haavaleht ja jāāb kangeks kui tulp, ei suuda revolvrit tōsta ega tikku tōmata. Siis vōtab kōik oma jōu kokku, tōmbab tiku ūles, tōstab vōtme ūlespoole, sihib ja laseb silmale tuld juurde. Pliuht! Tuli vālgub silmade ees, suits katab kerana vaate. Jants sammub kaks sammu edasi ja vaatab: lōvi surnud. Jalad vāljāsirutatud, kael pikaks veninud, magab surmaund. Tahab juurde minna, lōigata ūht kōrva maha, et koju viia ja Ilsele nāidata. Aga niipea kui Jants liigutab ennast, hakkab kummipuu okstelt alla venima pikk nōōr, nii jāme kui kolm heinakoorma selkat. Mis? Veel jāmedam! Algul Jantsike ei saa aru, mis see on. Siis nāeb lahtiseid lōugu nagu kōime sepa lōōtsa.

„Madu!“ suudab Jantsike vaevu vālja suruda ja ehmub. Siis tuleb meelde revolver. Haarab vōtme ja tikud, kuid vōti ei ole laetud. Seni kui laadid, oled juba mao kōhus nagu oinas.

Jantsike pistab pōgenema. Jookseb kui tuul, tagasi vaatamata. Nāib nagu paharett ajaks teda taga. Ainult jookstes metsast vālja lagendikule pōōris pāā tagasi ja jāi seisma alles siis, kui nāgi et madu ei ole temale jārele jooksnud. Praegu jooksid lābi keha kuumad vārinad. Polnud palju puudu, et oleks surnud. Sāh sulle lōunamaa. Sōida veel lōunamaale.

Jantsike vaatas kadaja purjesse ja mōtles, et kas parem ei oleks pōōrata laev tagasi pōhjapoole. Siis vaatas, et laeva külje vastu hōōrub otsa suur must oinas. Jantsike tōūsis istuli ja ohkas:

„Hāā, et see on ainult suur kivi ja mitte laev.“

Ta tōūsis pūsti ja vaatas ūmberringi. Lehmad magavad veel. Paremā pool nagu meri on lai kaerapōld, kuhu alati pūtiab sisse pāāseda vāike pull. Kaerte taga on nāha viis kiriku torni: ūks suur ja jāme kui tūnn, rohelise, ūmarguse kaanega, teine ka suur ūmarguse rohelise kaanega, kuid sihvakam, nagu auvāārt mees, kellel palit kontsadeni; kahe suure torni juures on kolm vāikest rohe-

Indijas krasta un vai torni nav Bombejas torni, kur plosās mēris? Nav vis. Labi, ka nav. Ar mēri nav joki.

Jancītis drīzāk pagriežas uz otru debess pusi. Tur diķis, neliels purviņš ar melnājiem alkšņiem un tālumā trīs egles, kas skatās pāri alkšņiem. Vai tik tas nav gumijkoku mežs, aiz viņa trīs palmas? Nē. Tas ir Avotiņa purviņš, kurā grīsli govīs labi neēd.

Jancītis griežas vēl tālāk uz trešo pusi. Tur pāri krūmiem redzamas vēja dziņnavas. Rokas izplētušas stāv visu vasaru, neesot darba. Tās mūsu pašu dziņnavas. Visjaukākas tās ir rudenī, kad griežas un rūc. Jancītis tur ir bijis iekšā. Tur ir brīnišķīgi: riteņi, kubli, caurules, vārpstes, sieti un resnais velbomis. Kublos paslēpušies, rūc akmeņi, kā lieli plāceņi. Rūc garu, vienmuļu rūcienu.

Jancītis skatās uz ceturto pusi. Tur lielceļš, kas nākot no pašas Rīgas un aizējot uz Pliskavu. Varbūt pa to var aiziet arī uz dienvidiem, uz gumijkoku mežu, uz Indiju? Lai iet, kam tīk. Aiz lielceļa kalns, gar kalnu stiepjas ganu ceļš ar sētiņām abās pusēs. Pa to Jancītis savu pulku rītos aizden uz ganību, bet pusdienās un vakaros nepacietīgi gaida, ka no tās puses atskanēs ūjināšana, ka lopi jādden mājās.

No lielā akmeņa visu var redzēt. Jancim liekas, ka viņš te var apskatīt visu pasauli.

Tad arī govīs ir izgreimojušās un lēni ceļas un kaklus stiepj uz zemi, meklēdamas ar purnu zāli. Viņas kustas lēni, kā kuģi bez vēja. Jancītis nolēc no akmeņa un dzen govīs no noras uz purva malu. Atskatījies, redz lielo akmeni, kā mīlu draugu, kurš vēl pavicinās ar paegli. Akmens dara jauku arī noru. Starp maziem paeglišiem tas tur stāv, kā māja dārzā, kā baznīca bērzos, kā stiprs vīrs, kuram laiks nekā nevar padarīt. Viņš te stāv varbūt no pasaules radīšanas, vai pašas mūžības. Viss paiet garām un aiziet, viņš paliek. Ja nebūtu akmeņa, Jancītis te nebrokastotu, govīs te negremotu.

Bet reiz pienāca bēdu diena. Jancītis nevarēja tikt ne gudrs, ko saimnieks do-

liste kūbarakestega nagu haldjad — seisavad tornide lapsed suurte ūmber, rohelište mūtsikestega. Ja kõik see kokku on vene kirik harvade kaskede vahel. Kas laev ei ole India randa seisma jäänud ja kas tornid ei ole Bombei tornid, kus mässab katk? Hää, et ei ole. Katk ei ole nalja asi.

Jantsike pöördub ruttu taeva teise ääre poole. Sääļ on tiik, väike soo mustade leppardega ja kaugemal kolm kuuske, kes vaatavad üle leppade. Võibolla see ongi kummipuude mets, ja tema taga kolm palmipuud? Ei, see on allika soo, millē raudheina lehmad ei taha süüa.

Jantsike pöörab end veel enam, kolmandale poole. Sääļ üle pöösaste on näha tuuleveski. Kāed laiali sirutatud ta seisab kogu suve, ei olevat tööd. See on meie oma veski. Kõige kenam ta on sügisel, kui ta mürisedes käib. Jants on käinud sääļ sees. Sääļ on imeilus: ratatad, torud, sõelad ja jāme vöļl. Tünnidesse peidetud, mürisevad kivid sarnased suurtele leivapätsidele. Mürisevad pikka ühetoonilist mürinat.

Jantsike vaatab neljandale poole. Sääļ on maante, mis algavat koguni Riias ja minevat Pihkvasse. Võibolla teda mööda võib pääseda ka lõunasse, kummipuude metsa, Indiasse? Mingu, kes tahab. Maantee taga on mägi, mae küljel asub karjatee, aed mõlemal poolel. Selle kaudu ajab Jants oma karja homikul karjamaale, aga lõunaajal jo õhtuti ootab kannatamatult sääļtpoolt hõikamist, et lehmi koju ajada.

Suurelt kivilt on kõik näha. Jantsil näib, et siit ta võib näha kogu maailma.

Siis ka lehmad on mäletsenud, tasa tõusevad üles ja sirutavad kaelu maa poole, otsides ninaga rohtu. Nad liiguvad tasa. Nagu laevad tuuleta. Jantsike hüppab kivilt ja ajab lehmi karjamaa keskel soo äärde. Tagasivaadates näeb suurt kivi kui armast sõpra, kes veel tere tab kadaja ladvaga. Kivi teeb ilusaks karjamaagi. Ta seisab sääļ väikeste kadajate keskel, kui maja aias, kui kirik kaskede keskel, kui kindel mees, kelle keegi ei saa liiga teha. Võibolla seisab ta siin maalima loomisest, või koguni igavesest ajast. Kõik läheb mööda ja

mā. Vai tik nav samežģijies prātā? Viņš nolēmis lielo akmeni saplēst un iemūrēt kūts pamatos. To dzirdot, Jancītim uz-
nāca tāds žēlums un niknums uz saimnieku, ka gribējās no šejienes aizbēgt.

„Lai viņi dara ko grib, ka tik mana acs to neredz.“

Līdz šim viņš saimnieku turēja par prātīgu, viņš tiešām visā mājā zināja vairāk kā neviens. Bet tagad Janciša acīs saimnieks kļuva nulle. Gudrs cilvēks nedomātu saplēst lielo akmeni, kas ir tikpat kā cilvēks. Šim akmenim ir dvēsele, kas runā no katras krunkas viņa pierē.

Jancišam sāpēja sirds, bet ko viņš varēja darīt. Kā akmeni glābt? Saimnieks kneveļa puikā nemaz neklausījās, kad viņš ieminējās, vai ta neesot diezgan citu niecīgāku akmeņu ko plēst. Tādu pilnas vi-
sas tīrummalas un krūmi. Nelīdzēja padomi, ne žēlabas.

Kādu dienu ganībā ieradās akmeņu plēsājs. Jancītis viņu uzlūkoja kā bendi. Drausmīgs cilvēks!

„Nu, Jancīt, vai govīs auzās neiet?“ viņš Jancīti bildināja, nolikdams uz lielā akmeņa kalnu un āmuru un aizkūpinādams pīpi.

Kad runā — nekas, cilvēks kā cilvēks. Akmeņplēsājs lielajam akmenim apkārt vispirms izraka dziļu grāvi, līdz pašai akmeņs saknei, līdz pamatam. To gribējās redzēt pat Jancītim. Kas ta īsti zem akmeņa ir? Grāvis bija dziļš, Janciša augumā. Kas būtu domājis, ka zemē akmeņs ir tikpat liels kā virszemē! Tagad tik varēja redzēt šo milzeni, šo vareno vīru.

„Tam nu gan plēsājs nekā nepadarīs,“ Jancītis nopriecājās.

Tad plēsājs kala akmeni caurumus. Ar smagu āmuru. Garu tērauda kalnu pamazām sīta akmeņs sānos no vienas un otras puses, arī virsū izurba divus caurumus, tā kaldams, caurumā lēja no pudeles ūdeni. Strādāja četras dienas. Tas Jancītim likās sāpīgi, it kā kaltus dzītu viņa paša mierā. Pavisam izkala septiņus cau-

āra, tema jāb. Kui ei oleks kivi, Jantsike ei sööks siin hommikusööki, lehmadi ei mäletseks siin.

Kord aga saabus kurb päev. Jantsike ei saanud arugi, mis peremees õieti mõtleb. Vast temal on pää segi lānud? Ta on otsustanud suurt kivi puruks lõhkuda ja müürida lauda aluseisse. Seda kuuldes haaras Jantsi nii suur kahjutunne ja pahameel peremehe vastu, et tahtis siit põgeneda.

„Tehku nad, mis tahavad, kui ainult minu silm seda ei näe.“

Senini ta pidas peremeest targaks inimeseks, ta tõesti teadis kogu talus rohkem kui keegi teine. Nüüd aga peremees oli Jantsi silmis null. Tark inimene ei mõtleks lõhkuda suurt kivi, mis on paegu kui inimene. Sel kivil on hing, mis räägib igast kortsust tema otsaesisel.

Jantsikesel valutas süda, kuid mis võis ta teha. Kuidas päästa kivi? Peremees poisikese juttu ei kuulnudki, kui ta katsus ütelda, et kas siis ei olevat teisi väiksemaid kive, mida lõhkuda. Sääraseid on täis kõik põlluääred ja põõsad. Ei aidanud ei nõuanded, ega kaebamine.

Ühel päeval tuli karjamaale kivilõhkuja. Jantsike vaatles teda kui timukat. Hirmus inimene.

„Noh, Jants, kas lehmadi kaera ei lähe?“ hakkas ta Jantsikesega kõnelema, pannes suurele kivile puuri ja haamri ning süüdates piibu põlema.

Kui räägib, ei ole viga, inimene nagu inimene kunagi. Kivilõhkuja kaevas suure kivi ümber kõige enne sügava kraavi, mis küünis kivi juureni, aluseni. Seda tahtis näha isegi Jantsike. Mis selle kivi all õieti on? Kraav oli sügav, Jantsi kõrgune. Kes seda oleks mõelnud, et maa sees kivi on sama suur kui maa pääl. Nüüd alles võis näha seda hiiglast, seda võimast meest.

„Sellele küll lõhkuja midagi ei tee,“ rõõmustas Jantsike.

Siiis raius lõhkuja kivisse auke. Raske haamriga. Pika terase puuriga ajas aegamööda kivi külgedesse ühelt ja teiselt poolt, ka pääle poole puuris kaks auku, nii raiudes ta kallas aukudesse pudelist vett. Töötas neli päeva. See oli

rumus. Nu jau Jancītim likās šaubīgi, vai tik akmens izturēs, ja viņu pielādēs ar pulveri un pielaidīs uguni. Sprāgs kā revolverš, kā atslēga. Viņam šajā negēlībā negribējās skatīties. Visas četras dienas akmens norā viņš govis neguldīja un nebrokastoja. Par apmešanos izvēlējās norīnu aiz purviņa, kur stāvēja trīs egles. Arī zem eglēm var apmesties. Tās šai norai tas pats, kas viņai norai akmens. Egles tāpat pieder savai norai, arī tām sava dvēsele, kuru viņas atklāj šalkšanā.

Piektā dienā pēc akmeņplēsēja ierašanās Jancītis atkal dzina lopus garām lielajam akmenim. Jau pa gabalu redzēja, ka plēsājs tur likājās. Piegāja paskatīties, ko šis dara.

Kalšana visas šīs dienas knakšķēja pa visu ganību no rīta līdz vakaram; šodien neskan, aplklususi. Piegājis, Jancītis redzēja, ka caurumos plēsājs ber pulveri, tad ieliek dzelzs iesmu un ap to piemūrē pelēku smēri. Kad aizmūrēts, iesmu izvelk un palikušā caurumiņā iebāž ar pulveri piepildītu salmu.

„Ko tu dari?“ Jancītis vaicā.

„Lieku degļus,“ plēsājs atbild.

„Es šaubos, ka tev kas iznāks,“ Jancītis saka: „Tavi prapji uzskries gaisā, bet akmens paliks. Tā tev vajadzētu.“

„Redzēsim, dēls.“

Jancītis te nepalika, bet dzina lopus uz egļu noru guldīt, jo bija brokastlaiks. Tur viņš govis sadzina kopā, trīs reiz apskriedams ap visu pulku, lai apgulstas. Akmens norā tas nebija jādara, tur govis pašas zināja, ka jāguļ. Tad Jancītis apsēdās zem egles, attaisīja cibiņu, nogrieza maizes rīku, apsmērēja ar biežpienu un sviestu un nokoda kumosu. Te notika kaut kas briesmīgs. Zeme nolīgojās, egles nošalcās un aiz purviņa uz noras gaisā uzskrēja vesels spiets zemes un akmeņa gabalu, vesels koks lidoja pa gaisu un nokrita purvā. To visu gaisā pavadīja balts dūmu kamols un ellīgs troksnis, it kā zeme pārplīstu.

Jantsile valus, nāis nagu aetaks puūr tema enda kehasse. Kaiuti seitse auku. Nūūd juba Jants hakkas kahtlema, kas kivi jōuab vastupidada, kui teda pannakse püssirohtu tāis ja lastakse tuli juurde. Lõhkeb nagu revolver, nagu vōti. Tema ei tahtnud seda kuritōōd pāālt vaadata. Kōik neli pāeva ta ei kāinud lehmadega kivi ūmbruses ja sāl ei sōōnud ka hommikusōōki. Selleks ta valis karjamaa nurga soo taga, kus seisavad kolm kuuske. Ka kuuskede alla vōib istuma jääda. Nad on sellele karjamaa osale sama, mis suurel karjamaal kivi. Kuused samuti kuuluvad oma karjamaale, ka nendel on oma hing, mida nad väljendavad kahisedes.

Viiendal pāeval pārast kivilõhkuja saabumist Jants ajas jälle lehmad suurest kivist mōōda. Ta nāgi juba kaugelt, et lõhkuja oli sāl. Lāks vaatama, mis ta sāl teeb.

Puurimine kōlas kogu karjamaal kōik need pāevad hommikust õhtuni; tāna ei kōla, on jäänud wait. Juurelāinud, nāgi Jants, et lõhkuja puistab aukudesse pulbrit. Siis paneb rauast pulga ja selle ūmber mūrīb halli māāre. Kui pulk on kinnimūrīritud, tōmbab ta välja ja järelejäänud auku pistetakse pulbriga tāidetud ōlekōrs.

„Mis sa teed?“ kūsib Jants.

„Panen sūitenōōri,“ vastab lõhkuja.

„Ma kahtlen, kas sul midagi välja tuleb,“ ūtleb Jantsike, „sinu tropid jooksevad ōhku, kuid kivi jääb. See kuluks sulle āra.“

„Nāeme, poeg.“

Jants siia ei jäänud, vaid ajas elajad kuuskede karjamaale magama; oli juba hommikusōōgi aeg. Ta ajas sinna lehmad kokku, jookstes kolm korda karja ūmber, et nad jääksid magama. Kivi karjamaal seda ei olnud tarvis teha, sāl lehmad ise teadsid, et peavad magama. Siis istus Jants kuuse alla, tegi koti lah-ti, lōikas leivatūki, māāris kohupiima ja vōid pāāle ja hammustas suutāie. Siis sūndis midagi koledat, Maa liikus, kuused kohisesid ja sootagusel karjamaal lendas taevasse terve pilv maad ja kivitükke, ūks puu lendas ōhus ja kukkus sohu. Seda kōike saatis suitsu kera ja

Aitas satrūkās un saskrēja čupā ap melno aunu, bullēns iebaurojās, Krancis iesmilkstējās. Jancītim kumoss apstājās aiz vaiga. Tad viss palika klusu.

„Viņš tak būs saplēsis lielo akmeni,” Jancītis pukojās, skatīdamies uz akmens pusi, bet aiz krūmiem redzēt nekā nevarēja. Tad viņš skrēja pāri purviņam raudzīties, kas noticis.

Viņš netika uz noras, kad jau redzēja briesmu darba sekas. Paeglis, kas stāvēja pie akmeņa, ar visām saknēm bija atsviests purvā. Tālāk uz noras pa kājām mētājās asas akmeņu šķembas. Kad acis meklēja pašu akmeni, tā nebija. Zemē izrauta milzīga bedre, kā liela vāts. Ap to izmētāti asi akmens kluči gulēja kur kurš. Milzenis bija sadrumstalots, gabalos saplošīts. Akmeņa vietā posts. Jancītim viņa bija bezgala žēl, acīs asaras.

Akmens plēsājs stāvēja pie sava darba gruvekļiem un skatījās.

„Redzi, puisīt, kā jāplēš akmeni. Labi izdevās, ar vienu kalumu,” plēsājs priecājās, — tad aizgāja uz mājas pusi ar visām darba lietām.

„Labi izdevās,” Jancītis dusmojās: „Bēdīgs skats.”

Viņš vēl paskatījās, kas bijis zem akmeņa. Kurbada alas tur ne vēsts, arī zviedru zelta nav, bet senču ziedoklis izpostīts. Bēdīgs, gans gāja pie govīm.

Pēc nedēļas akmeni bija aizvesti. Lielā akmeņa vietā redzama pa pusei nolīdzinātā bedre. Tukšums, it kā būtu nodegusi māja. Nora zaudējusi dvēseli, tukša, kā izlaupīta. Jancītim te vairs nebija nekādas pievilcības, skaties kā tuksnesī. Žēl lielā akmeņa, nav kur piemesties, kur brokastot, nav kuģa, kurā braukt uz dienvidiem. Visā ganība kļuvusi nabadzīga.

Akmens norā viņš nekad vairs govīs neguldīja un nebrokastoja, jo te jutās kā zem klajām debesīm, kā postažā.

Ar akmeņa saspridzināšanu nora zaudēja izskatu. Dabas skats sabojāts. Tas

põrgu lārm, nagu läheks maa lõhki.

Lambad ehmusid ja jooksid musta oina ümber, pullike mõirgas, Krants põgenes, Jantsikesel jäi leiva suutäis põse taha kinni. Siis jäi kõik vait.

„Ta on siiski lõhkunud suure kivi puuks,” pahandas Jants, vaadates kivi poole, kuid põõsaste tagant ei olnud midagi näha. Siis ta jooksis üle soo vaatama, mis on sündinud.

Ta ei saanudki karjamaani, kui juba nägi kuritöö tulemusi. Kadajapõõsas, mis seisis kivi juures, oli kõige juurtega sohu visatud. Karjamaal jalge all vedelesid teravad kivitükid. Kui silmad otsisid kivi, ei näinud nad teda. Maasse oli kisatud määratu suur auk, nagu suur haav. Selle ümber pillutud teravad kivitükid lamasisid kus keegi. Suur kivi oli killustatud, tükkideks kisatud. Kivi asemel hävitus. Jantsil oli sellest lõpmatu kahju, silmis pisarad.

Kivilõhkuja seisis oma töö varemete juures ja vaatas.

„Näe, poiss, kuidas peab kive lõhkuma. Hästi õnnestus, ühe puurimisega,” rõõmustas lõhkuja, — läks siis koju poole kõigi tööriistadega.

„Hästi õnnestus,” pahandas Jantsike. „Kurb vaade.”

Ta vaatas veel, mis on olnud kivi all. Kurbadi koopast polnud mitte midagi, ka rootsi kulda mitte, kuid esivanemate ohvripaik on hävitatud. Kurva südamega läks karjane tagasi elajate juure.

Nädala jooksul oli kivid äraviidud. Suure kivi asemel oli osalt tasandatud auk. Tühi koht nagu oleks maja ärapõlenud. Karjamaa on kaotanud hinge, on tühi kui rõõvitud. Jantsil ei olnud siin enam midagi armast, vaata kui kõrbet. Kahju suurest kivist, ei ole kuhu jääda, kus hommikeinet süüa, ei ole laeva, millega lõunamaale sõita. Kogu karjamaa on jäänud vaeseks.

Kivi karjamaal ta kunagi enam ei pannud lehma magama ja ei söönud hommi-kusõoki, kuna tundis end siin nagu lageda taeva all, kui hävitatud kohal.

Kivi purukslõhkumisega karjamaa kaotas oma kena välimuse. Looduspilt rikutud. See oli nii, nagu kuuel oleks

bija tā, it kā kad svārkiem norauts stūris, mājai noplēsts jumts.

Jancītis to sajuta. Bēdīgi, bēdīgi!

Visu nedēļu viņš meklēja savu revolverti — veco atslēgu, kura stāvēja zem paegļa, bet neatrada. To sprādziens laikam iesviedis dziļi. Labi pārdomājot, tā nebija ar vairs vajadzīga. Jancīšam vairs nebija kuģa, kurā braukt uz dienvidiem, uz gumijkoku, lauvu un čūsku zemi. Tad lieks arī revolvers.

Adolfs Erss.

mahakisutud nurk, majal āravōetud kat.

Jants tundis seda. Kurb, kurb.

Kogu nādal ta otsis oma revolvrit — vana vōtit, mis seisis kadaja all, kuid ei leidnud. Plahvatus oli vist visanud selle tiiki. Hāsti jārelemōteldes ei olnudki tēda enam tarvis. Jantsil ei olnud enam laeva, millega sōita lōunasse, kummi-puude, lōvide ja madude maale. Milleks siis revolvergi.

Adolf Erss

Elina Zālīte

Gredzentiņš.

Gredzentiņš man pirkstā viz,
Bieži viņu raugu,
Kur gan liktens aizsaucis
Manu mīļu draugu?

Domas maldās atmiņā,
Krustojas un mijas,
Un kā ziedu vainagā
Man ap galvu vietas.

Vai tā mīļas asara
Gredzengalvā spulgo,
Tēraudskata atvizma,
Kad tas nīst un pulgo?

Maigums, mīla, reibums ass,
Greizsirdības kvēles —
Palicis tik gredzens mazs
No šīs raibās spēles.

Reiz ar' tas ies neziņā,
Kaut to turu kāri:
Lielā dzīves rotaļā
Maz kas paliek pāri.

Elina Salite

Sōrmus.

Sōrmus, vāike sōrmus mull,
Vaetlen kollast sāra.
Kuhu viinud saatus hull
Kalli sōbra āra?

Mālestusis eksib meel,
Vaheldub ja veerleb,
Ōie pārjana ta veel
Ūmber pāā mul keerleb.

Armastuse pisar uus
Sōrmuspāās mis sārab,
Teraspilgu peegeldus,
Kui ta neeb mind āra?

Sōprus, arm, uim pilgune,
Kadestuse tuled —
Jāānud sōrmus tilluke
Kirjust māngust ūle.

Viib kord selle unustus
Hoitud ammu, eile:
Suures elu ringmāngus
Jāāb nii vāhe meile.

Tōlkinud Jaan Žigur.

Latviešu valoda un somu valodniecība.*)

Lāti keel ja Soome keeleteadus.*)

Pagājis gandrīz gadu simtenis, kad slavenais vācu valodnieks Augusts Šleichers darija savus kollēgas uzmanīgus uz leišu valodu, kuras pirmatnīgais veids to tuvināja sanskritam, ko līdz tam uzlūkoja par valodas pētījumu pamatu. Kopš tā laika leišu valoda kļuvis nopietnu studiju objekts, un vēl līdz mūsu dienām tai tiešām liela nozīme salīdzināmā valodniecībā un slāvu filoloģijā. Pats par sevi saprotams, ka „primārā viela“, kuru dod leišu valoda un literatūra, drīz būs izsmelta un valodniekiem, kas meklē atklājumus, interese pamazinās, līdz ar ko šie atklājumi kļūst arvien grūtāki. To nevar teikt par latviešu valodu. Jau pašā sākumā uzskatot to par relatīvi jaunu dialektu bez pirmatnīgā rakstura, kas it tik dārgs valodniekiem, to gandrīz nemaz neievēroja tādi zinātnieki kā Brugmanis (Brugmann) un Meijē (Meillet) savās indoeiropiešu salīdzināšanas gramatikās. Latviešu valodu vērtēja zemāk par leišu, tāpat kā zemāk vērtētu dāņu valodu nekā islandiešu. Un tomēr latviešu valodas fonētikā un vārdu krājumā ir parādības, kurām liela nozīme indoeiropiešu valodniecībā, kā uz to norādīja J. Endzelīns savos priekšlasījumos Prāgā 1930. gadā. Daudz indoeiropiešu vārdu, kas sveši leišu valodai,

*) Šī raksta autors, Dr. phil. Valentīns Kiparskis, somu tautības, patlaban uzturās Latvijā, Helsinku universitātes komandējumā, lai pētītu baltu valodas. Latvijā viņš ir jau pavadījis piecus mēnešus un šini laikā jau izmācījis skaidri latviski runāt. Dr. phil. V. Kiparskis pabeidzis Helsinku universitāti, tad 2 gadus studējis Prāgā un pēc tam studiju nolūka apmeklējis Vini, Parīzi un Karalaučus. Sarakstījis divus darbus vācu valodā par čehu valodas jaunvārdiem, bez tam somu un zviedru valodā rakstus par patariem vārdiem somu valodā un par fonoloģiju. Dr. phil. V. Kiparska lielākais darbs viņa doktora disertācija „Die gemeinslavische Lehnwörter aus dem Germanischen“. Sagatavošanā patlaban atrodas raksts par vietējo valodu iespaidu uz Baltijas vācu valodu. Raksts iznāks franču vai vācu valodā.

Dr. phil. V. Kiparska kgs laipni apsolijs arī uz priekšu līdzdarboties „Mēnešrakstā“.

Redakcija.

Peaaegu aastasajand tagasi kuulus Saksa keeleteadlane August Schleicher juhtis oma ametvendade tahlelpanu Leedu keelele, mille arkailine kūju nāis teda lāhen-davat sanskritile, mida senini oli peetud kōigi keeleteaduslikkude uurimuste alu-seks. Sellest ajast peale Leedu keel on muutunud pōhjalikkude uurimuste ese-meks ja ta omab senini õigustatult tāht-sa koha vōrdleva ja Slaavi keeleteaduse kursustel. On arusaadav, et „algaine“, mida pakub Leedu keel ja kirjandus, on varsti tūhjaks ammutatud ja et keeletead-laste huvi, kes pūiuvad teha avastusi, väheneb seda mōōda kuidas nende avas-tuste tegemine muutub raskemaks. Teisi-ti on lugu Lāti keelega. Kuna teda esial-gu loeti vōrdlemisi uueks keeleharuks, mil puudus keeleteadlastele nii kallis arkailine iseloom, siis panid teadlased nagu Brug-mann ja Meillet teda vaevalt tāhele oma indoeuroopa keelte vōrdlevais grammati-kais. Leedu keele kōrvas jāeti Lāti keel hooletusse nagu see sūnniks Taani keelega Vana-Islandi keele suhtes. Ja siiski nii foneetiliselt kui ka sōnade tagavaralt Lā-ti keel pakub elemente, mille tāhtsust in-doeuroopa keeleteaduse kohta ei saa küllalt kōrgelt hinnata, nagu seda tāhen-das õieti J. Endseinn oma Prahas 1930. a. peetud loenguil. Paljud Leedu keeles tundmatud indoeuroopa sōnad on hoidu-nud alal Lāti keeles Sagedasti on viimane

*) Selle kirjutise autor Dr. phil. Valentin Kiparsky, soomlane, peatub Helsingi ūlikooli ūles-andel Latvias, et uurida balti keeli. Ta viibib Latvias juba 5 kuud, millise aja jooksul on sel-geks õppinud lāti keele. Dr. phil. V. Kiparsky pärast Helsingi ūlikooli lõpetamist, tāiendas end kaks aastat Praahas, kust siirdus veel Viini, Pariisi ja Königsbergi samal otstarbel. Ta on koostanud kaks saksakeelset tōōd uutest sōna-dest tsehhi keeles ning soome- ja rootsikeelseid tōōd uutest laensōnadest soome keeles ja fono-loogiast. Dr. phil. V. Kiparsky suuremaks tōōks on ta doktori vāitekiri: „Die gemeinslavische Lehnwörter aus dem Germanischen“. Koostamisel on tal praegu tōō kohalike keelte mōjudest Balti saksa keelele. Tōō ilmub prantsuse ehk saksa keeles.

Hra Dr. phil. V. Kiparsky lubas lahkelt edas-pidigi kaasatōōda meie „Kuukirjas“. **Toimetus.**

ir uzglabājušies latviešu valodā, un bieži pēdējā uzglabājuši indoeiropiešu akcentu labāki kā leišu valoda u. t. t. visu kopā ņemot, plašs darba lauks atveras jaunajiem valodniekiem, kas gribētu tam nodoties.

Ja latviešu valodas studijas dod indoeiropiešu valodniekiem vismaz to pašu labumu, kādu dod leišu valodas studijas, tad pirmās sevišķi svarīgas igaunu un somu valodniekiem. Latviešu tauta tagad pa daļai apdzīvo kādas sorūgru cīlts agrāko teritoriju, kuras pēdējās atliekas uzglabājušās mūsu dienās Kurzemes lībjos. Bet igaunu valoda savukārt varbūt asimilējusi latviešu valodas pierobežu izloksnes. Par seno laiku, kad pastāvēja šie sakari, trūkst dokumentu; arhaioloģija mums dod ziņas tikai par materiāla rakstura parādībām. Ja tagad mēs zinām, ka senie Baltijas iedzīvotāji, kas runāja baltu dialektus, bija stiprāki zemkopībā un tie, kas runāja somu izloksnēs, bija pārāki jūrniecībā, tad par to mēs varam pateikties tikai valodniekiem. Tie pierādīja, ka igaunu vārdi **kirves** 'cirvis', **takjas** 'dadzis', **malk** 'balkītis', **ratas** 'rats', **hernes** 'zirnis', **luud** 'slotā', somu **tarha** 'darzs', **keli** 'ceļš', **terva** 'darva' u. c. ir baltu valodas aizņēmumi, tūpretim latviešu vārdu **laiva**, **airis**, **paisums**, **selga** u. t. t. sākums meklējams somūgru valodās.

Šo pētījumu pirmais celmlauzis ir slavenais dāņu zinātnieks Vilhelms Thomsens (Thomsen) [miris 1926. gadā]. Viņam sekoja somu zinātnieki (Ojansuu, Šetälä, Kalima, Nieminen) un latviešu zinātnieks J. Endzelīns. Parasti noskaidroja tikai kāda latviešu vārda vienādību ar somu vai igaunu vārdu. Tas samērā viegli izdarāms etimologam ar zinātnisku izglītību, ņemot palīgā labas vārdnīcas. Taču somu zinātnieks Mikola (Mikkola) priekš dažiem gadiem ir pierādījis, ka somu un igaunu valodai ar latviešu valodu pastāv daudzi sakari ne tikai vārdu krājumā, bet arī sintaksē un frazeoloģijā. Pietiek minēt šinī sakarā tagadmes divdabja lietošanu, lai izteiktu kāda cita domas (latviski: viņš esot slimš — igaunu: ta olevat haige — [apgalvo, ka] viņš ir slimš).

hoidnud alal oma indoeuroopa rōhu iscloomu paremini kui Leedu keel, jne. Lühidalt, noortele keeleteadlastele, keda küsimus huvitab, avaneb laialdane ja avar tegevuspõld.

Kuid kui Lāti keele uurimine pakub vähemalt sama huvi kui Leedu keele oma indoeuroopa keeleteadlastele, siis eriti Lāti keele uurimine on määratu tähtsusega Eesti ja Soome keeleteadlastele. Tānapāev Lāti rahvastik asub osalt finnougri rahvastiku endisel territooriumil. Selle rahvastiku viimased jānēd, Kuramaa līvlased, eksisteerivad vēl meie pāivil. Kuid ūhtlasi on vōimalik, et Lāti pīriārsed murrakud sulasid ūhte Eesti keelega. Minēviku kohta, kus leidsid aset need suhted, puuduvad dokumentid. Arkeoloogia suudab mēile anda teateid ainult matērijaalse tāhtsusega tōsiasjade kohta. Kuid me praegu teame, et Balti ranniku endisē elanikud, kes kōnelesid Balti murrakuid, olid tugevamal pōllutōo alal ja need, kes kōnelesid Soome murrakuid, olid hāād meremēhed, siis ainult tānu keeleteadlastele on tōendatud, et eestikeelsē sōnad „kirves“, „takjas“, „malk“, „ratas“, „hernes“, „luud“, soomekeelsē „tarha“, „keli“, „terva“, jne., on laenatud Balti keelest ja et, seevastu, lālikeelsē sōnad „laiva“, „airis“, „paisums“, „selga“, jne. on Soome-Ugri algupāra.

Nende uurimuste suureks teerajajaks on kuulus Taani teadlane Wilhelm Thomsen (surnud 1926. a.) kura Soome teadlased (Ojansuu, Šetälä, Kalima, Nieminen) ja Lāti teadlane J. Endselin on neid uurimusi jatkanud. Kuid ūldiselt pīirduti sellega, et tehti kindlaks mōne lālikeelse sōna identsus mōne eesti-vōi soomekeelse sōnaga, mis vōrdlemisi kerge ūlesanne hāāde sōnastikkudega varustatud keeleteadlasele.

Siiski on Soome teadlane Mikkola nāidanud mōni aasta tagasi, et on olemas palju suhteid Soome-Eesti ja Lāti keelte vahel mitte ūksinda selles mis puutub sōnade tagavarasse, vaid ka sūntaksis ja lauseehituses. Siin vōiks ainult nīmetada oleviku kesksōna tarvitamist, et tāhendada mōne teise arvamist (Lāti keeles: viņš esot slimš, Eesti keeles: ta olevat haige).

Šo sarežģīto parādību pētīšana gandrīz nemaz nav iesākta. Tā prasa attiecīgo četru valodu praktiskas zināšanas (sevišķi latviešu un igauņu valodas), kuru trūka līdz šim gandrīz visiem zinātniekiem, kas nodarbojās ar to. No valodniecības viedokļa nevarētu piešķirt meklējumiem pārāk lielu nozīmi, bet mēs varam tikai apsveikt Rīgas un Helsinku universitātes lēmumus dibināt baltu valodu katedru Somijā un somu un igauņu valodas katedru Latvijā. Mēs ceram, ka Kaupas un Tartu universitātes sekos šim piemēram un mūsu jauno zinātnieku darbs būs zināmā mērā atvieglots.

V. Kiparskis.

Nende väga peente asjaolude uurimisega on vaevalt algust tehtud. Ta nõuab nelja kõne all oleva keele (eriti Läti ja Eesti oma) põhjalikku tegelikku tundmist, mille puudumine senini andis end tunda peaaegu kõigi nende küsimusega tegelevate teadlaste juures. Keeleteaduslikust seisukohast tuleb anda neile uurimustele väga suur tähtsus ja tuleb ainult soovida õnne Riia ja Helsinki ülikoolidele nende möödunud aasta otsuse pärast asutada Balti keelte õppetooli Soomes ja Soome ja Eesti keele õppetooli Lätis. Loodame, et Kaunase ja Tartu ülikoolid järgnevad sellele eeskujule ja et meie noorte teadlaste ülesanne muutub seega võimalust mööda hõlpsamaks.

V. Kiparsky.

Le letton et la linguistique finnoise.

Il y a presque un siècle que le fameux linguiste allemand August Schleicher a attiré l'attention de ses confrères sur le lithuanien, dont l'aspect archaïque semblait égalier celui du sanskrit, jusqu' alors considéré comme base de toute recherche linguistique. Depuis ce temps, le lithuanien est devenu l'objet des études approfondies et il occupe jusqu' à présent une place importante bien méritée dans les cours des philologues comparés et des slavistes. Il va de soi, que la „matière première“ présentée par la langue et la littérature lithuanienne est en train de s'épuiser et que l'intérêt des linguistes cherchant à faire des découvertes diminue au fur et à mesure que ces découvertes deviennent plus difficiles à exécuter. Il n'en est pas ainsi pour la langue lettonne. Ayant été dès l'abord qualifiée d'un dialecte relativement moderne, privé du caractère archaïque si cher aux linguistes, elle fut à peine remarquée des savants tels que Brugmann et Meillet dans leurs grammaires comparées des langues indoeuropéennes. On négligeait le letton à côté du lithuanien comme on négligerait le danois à côté du vieil islandais. Et cependant, dans la phonétique comme dans le vocabulaire, le letton présente des faits, dont l'importance pour la

linguistique indoeuropéenne ne peut être évaluée trop grande, comme l'a bien noté M. Endzelin dans ces conférences faites à Prague en 1930. Beaucoup de mots indoeuropéens, inconnus au lithuanien, se trouvent conservés en letton; souvent, ce dernier a conservé le caractère de l'accent indoeuropéen mieux que le lithuanien, etc. En somme, un champ de travail vaste et peu encombré s'ouvre aux jeunes linguistes qui vaudrons s'en emparer.

Mais si l'étude du letton présente au moins le même intérêt que l'étude du lithuanien pour les linguistes indoeuropéens, celle du letton en particulier est d'une importance énorme pour les philologues estoniens et finnois. La population lettonne occupe aujourd'hui en partie l'ancien territoire d'une population finnoougrienne, dont le dernier reste, les LIVES de Courlande, subsiste de nos jours. En revanche, il est probable, que des parlers lettons limitrophes sont assimilés par l'estonien. Pour le temps ancien où ces relations ont eu lieu, les documents font défaut; l'archéologie ne peut nous renseigner que sur les faits d'ordre matérielle. Mais si nous savons à présent, que les anciens habitants de la Baltique qui parlaient des dialectes baltiques étaient plus forts en agriculture,

et que ceux qui parlaient des dialectes finnois prévalaient comme marins, ce n'est que grâce aux linguistes, qui ont démontré que les mots estoniens *kirvės* 'hache', *takjas* 'chardon', *malk* 'poutrelle', *ratas* 'roue', *hernes* 'pois', *luud* 'balai', finnois *tarha* 'jardin', *keli* 'route', *terva* 'goudron' etc. sont empruntés au baltique et que, par contre, les mots lettons *laiva* 'bateau', *airis* 'rame', *paismus* 'marée', *selga* 'haute mer' etc. sont d'origine finnoougrienne.

Le grand pionnier de ces recherches est le célèbre savant danois Wilhelm Thomsen (mort en 1926), les savants finnois (M.M. Ojansuu, Setälä, Kalima, Nieminen) et le savant letton M. Endzelin les ont continuées. Mais on se bornait en général à établir l'identité de tel mot letton avec un tel mot finnois ou estonien, chose relativement facile pour un étymologue érudit, muni de bons dictionnaires.

Néanmoins, le savant finnois M. Mikkola a démontré, il y a quelques années, qu'il existe de nombreux rapports entre le finnois-estonien et le letton non seulement

dans le vocabulaire, mais aussi dans la syntaxe et la phraséologie. Il suffit de mentionner ici l'emploi du participe présent pour indiquer l'opinion d'un autre (letton: *viņš esot slimš*, estonien: *ta olevat haige* = [on prétend, qu']il est malade).

L'étude de ces faits extrêmement subtiles est à peine abordée. Elle exige la connaissance pratique approfondie des quatre langues en question (surtout celle du letton et de l'estonien), chose qui, jusqu'à présent, faisait défaut à presque tout les savants qui s'en occupaient. Du point de vue linguistique on ne saurait attribuer à ces recherches une valeur assez grande et nous ne pouvons que féliciter les universités de Riga et de Helsinki de leur décision prise l'année dernière, d'ériger la chaire des langues baltiques en Finlande et celle des langues finnoise et estonienne en Lettonie. Nous espérons que les universités de Kaunas et de Tartu suivront cet exemple et que la tâche de nos jeunes savants leur sera ainsi facilitée à mesure du possible.

V. Kiparsky.

Latviešu folkloras

pētījumu sasniegumi pēdējos desmit gados.

Lāti folkloori

uurimuste saavutused viimase kümne aasta jooksul.

Kad pēc Kr. Barona lielā daiņu izdevuma un A. Lercha-Puškaiša pasaku krājuma nobeigšanas pār latviešu zemi nāca smagie bēgļu, kara, un revolūciju laiki, doma par turpmāko tautas tradīciju vākšanu uz laiku bija jāatstāj pie malas un tikai pēc Latvijas valsts dibināšanas viņa ieguva jaunu spar, kas izteicās centrālās krātuves dibināšanā, kur sistēmātiskā vākšanas darba rezultātā lai iepļūstu materiāli no visās valsts. Šī doma ir realizēta 1924. g. decembrī, kad izglītības ministrs parakstīja rīkojumu par latviešu folkloras krātuves dibināšanu pie pieminēkļu valdes, paredzot to kā valsts institūtu, ar uzdevumu vākt, kopot un kārtot tautas tradīcijas, kā arī darīt tās pieejamas pētniekiem jau pirms

Kui pāle Kr. Baroni suure rahvalaulude väljaande ja A. Lerchi-Puškaiti muinasjuttude kogu ilmumist üle lätlaste maa tulid rasked põgenemise, sõja ja revolutsiooni aastad, pidime pikemaks ajaks kõrvale jätma mõtte rahva vaimuvara kogumisest; ainult pärast Latvia riigi loomist ta sai uut hoogu, mis avaldus keskkogu asutamises, kuhu süstemaatilise kogumistöö tulemusena võiks sisesevoolata materjalid kogu riigist. See mõte on realiseeritud 1924. aastal detsembrikuul, mil haridusminister kirjutas alla korraldusele lätlaste folkloorikogu asutamisest muinsuskaitse valitsuse juures, ettenähes teda riigi instituudina, mille ülesandeks on korjata, koguda ja korraldada rahva muinasvara, samuti ka teha teda uurijatele

publicēšanas. Faktiski krātuves darbību var skaitīt ar 1925. g. 3. septembri. Krātuves iekārtošanai paraugs ņemts no somu līdzīgām krātuvēm un viņas darbība norit īsumā šādi.

Ik dienas ienāk sūtījumi no krātuves korespondentiem, kas ar ļoti retiemi izņēmumiem, zem 1%, brīvprātīgi un bez atalgojuma par to nodod krātuvei ievāktu materiālu. Šādu korespondentu līdz š. g. 1. oktobrim ir 1478, un apmēram puse no tiem ir skolas, kas materiālus ievāc tieši no skolniekiem, vai caur tiem no vecākiem cilvēkiem ģimenē un apkārtnē. Šie materiāli, kas uzrakstīti bez piespiestas kārtības, krātuvē tiek numurēti un iekārtoti pēc tradīciju nozarēm. pašu manuskriptu nedalot, bet pēc tam iekārtojums atļauj izrakstīt ar rakstāmašīnu uz kartiņām vajadzīgās nozares tekstus, kas tad tiek kārtotas pēc noteiktas sistēmas katrai nozarei (dziesmas, pasakas, mīklas u. t. l.). Šādi kartiņu katalogi ir jau iesākti visām svarīgākām nozarēm, bet, protams, darba nobeigšana paredzama tikai pēc ilgiem gadiem, jo materiālu pieplūdums nebūt nav izbeidzies un turpinās tikpat intensīvi, kā iepriekšējos gados. Krātuve var cerēt, ka viņas krājumos ir tikai apmēram $\frac{1}{3}$ daļa no visa savācamā materiāla, lai gan arī tagad materiālu ir jau labs daudzums.

Skaitļos š. g. 1. oktobrī krājumi ir šādi: pasakas un teikas 55445, dažādi nostāsti 6093, mīklas 125378, sakāmvārdi un parunas 80709, tautas dziesmas 454197, ziņģes 36831, bērnu dziesmas 67218, rotaļas un dejas 8933, ticējumi 189410, ierašas 9422, meldijas 10908, dažādi vārdi un izteicieni 29005, tautas ārstniecība 45842 u. c., kopā 1.152.236 varianti, caurmērā 115.000 variantu gadā.

Raksturīgākais ir liels tautas dziesmu krājums, jo kopā ar Kr. Barona publicētām dainām variantu kopskaits jau pārsniedz **650.000**. Arī satura ziņā tautas dziesmas dod daudz ko jaunu un tuvākā laikā krātuvei būs iespējams izdot pirmo papildinājumu Kr. Barona krājumam 35.000 pamatdziesmām, kur būs

kātesaadaavaks juba enne nende avaldamist. Tõeliselt võib folkloorikogu tegevuse algust lugeda 3. septembrist 1925. aastast. Folkloorikogu korraldamise eeskujuks on võetud vastavad soome kogud, ning tema tegevus sünnib lühidalt järgmiselt.

Igapäev saabuvad kirjad folkloorikogu kirjasaatjailt, kes väga väheste eranditega, alla 1%, heatahlikult ja tasuta annavad kogule oma kogutud materjale. Selliseid korrespondente oli käesoleva aasta 1. oktoobrini 1478, kusjuures umbes pool nendest on koolid, kes koguvad materjale oma õpilastelt või nende kaudu vanemailt isikult õpilaste perekonnas ja ümbruses. Neid materjale, mis on üleskirjutatud sundusliku korrata, numereeritakse kogus ja jaotatakse muinasvara aladesse, käsikirja mitte puudutades; hiljem aga võimaldab sisseseade väljakirjutada kirjutusmasinal kaartidele tarviliku ala tekste, mida siis korraldatakse teatava süsteemi järgi igale alale (laulud, muinasjutud, mõistatused jne.). Selliseid kaardikatalooge on hakatul tegema kõigile tähtsamale aladele, kuid töö lõpetamist võime, muidugi, ettenäha ainult pärast pikki aastaid, kuna materjalide korjamine ei ole veel lõppenud, vaid kestab sama intensiivselt kui eelmiseil aastail. Folkloorikogu võib loota, et tema käes on praegu ainult umbes $\frac{1}{3}$ kõigest kogutavast materjalist, olgugi, et tal praegugi on seda juba küllalt palju.

Arvudes on tulesmused 1. oktoobril k. a. järgmised: muinaslood ja muinasjutud 55445, mitmekesised jutustused 6093, mõistatused 125378, vanasõnad 80709, rahvalaulud 454197, sentimentaalsed laulud 36831, lastelaulud 67218, ringmängud ja tantsud 8933, ususõnad 189410, kombed 9422, lauluviisid 10908, mitmekesised sõnad — laused 29005, rahva raviteadus 45842 j. t., kokku 1.152.236 varianti, ehk keskmiselt 115.000 varianti aastas.

Iseloomustavam on suur rahvalaulude kogu, sest koos Kr. Baroni väljaantud dainadega ületab variantide kogusumma juba 650.000. Ka sisu poolest annavad rahvalaulud palju uut, ning kogu kavatseb juba lähemal ajal väljaanda Kr. Baroni kogutud 35.000 alglaulule, esimese

publicētas apmēram 25.000 jaunas pamatziesmas, kas nav Kr. Barona krājumā. Šis lielais jauno dziesmu skaits izskaidrojams ar to, ka ir nācis klāt liels daudzums dziesmu no Latgales, kā arī no pagastiem, par kuriem materiālu līdz šim ir bijis visai maz. Tā mēcītāja Celmiņa rokrasti dod no viena paša Lubānes pagasta 120 jaunas, līdz šim nepublicētas dziesmas. Pat atsevišķi teicēji ir varējuši dot jaunu dziesmu simtiem (Mucenieci Kēčos no 764 dziesmām ir 160 jaunas, Kauliņai Gaujienē 143, Līcītei Kosā 116 jaunas dziesmas). Krājums iznāks 3 sējumos.

Arī pasaku kārtošana dod labus rezultātus. No 10.000 pasakām tikai 7500 piesiejas publicētiem Ārnes, Andrejeva, Looritsa u. c. katalogiem, bet apmēram 3000, ar vairāk simtu jauniem tipiem, ir tādu, kas citu tautu katalogos nav pievestas. Teiku tipu ir 234, kāpēc pasaku un teiku kārtošanas turpināšana var dot visai vērtīgus papildinājumus pasaku pētīšanai.

Visai vērtīgas ir arī mīklas, kas agrāk bija pazīstamas Bīlenšteina publicējumā (1000 mīklas), bet sevišķi ticējumi, kuru skaits ārkārtīgi pieaug ar katru gadu un kur pirmais publicējums vēl tikai sagaidāms (prof. P. Šmita materiāli). Šie ticējumi mums atver sevišķu nodaļu tautas dzīvē, viņas īpatnējo skatu uz pasauli un viņas likumību un līdzās „māņiem” dod veselīgus vērojumus.

Plaša ir arī tautas medicīnas nozarē, ar ko jau ilgu laiku nodarbojies prof. J. Alksnis.

Pārkārtots un gandrīz pilnīgi iespējamai sagatavots ir burāmo vārdu krājums, kur rozei vien ir ap 130 dažādu formulu, bet pašu tekstu rozes vārdiem: ap 1400, kam seko asins, čūska un viļņu vārdi.

Meldiju cītīgākais vācējs komponists E. Melngailis krātuvei ir viens pats nodevis 3206 meldijas.

Šo piemēru pietiks, lai raksturotu galvenās tradīciju nozares un krātuves darbību. Jāpiemin ir lielā sabiedrības atsaucība krāšanas darbā. Latviešu folkloras krātuves darbs ir vēl jauns un to

tāiendava kogu, milles avaldatakse umbes 25.000 uut alglaulu, mis puuduvad Kr. Baroni kogus. Nii suur uute laulude arv on seletatav sellega, et on juurde tulnud suur arv laule Latgalliaist ning neist valdarest, kust senini oli väga vähe materjale. Nõnda annavad õpetaja Tselmini käsikirjad ühest ainsast Lubāni vallast 1200 uut, senini avaldamata rahvalaulu. Isegi üksikud lauljad on saanud anda uusi laule sadade kaupa. (Mutsenietsel Keetsis 764 laulust on 160 uut, Kaulinel Gaujienes 143, Liitsitel Kosas 116 uut laulu). Kogu ilmub 3 köites.

Ka muinasjuttude korraldamine annab häid tulemusi. 10.600 muinasjutust ainult 7500 sarnanevad juba avaldatud Aarne, Andrejevi, Looritsa ja teiste kataloogites leiduvatele, kuid umbes 3000 mitme saja uue tüübiga on selliseid, mida teiste rahvaste kataloogides ei leidu. Muinaslugude tüüpe on 234, mispärast muinasjuttude ja muinaslugude korraldamine tulevikus võib anda küllalt väärilisi täiendusi muinasjuttude uurimises.

Väga palju väärtusi sisaldavad ka mõistatused, mis enne said tuntavaiks Bīlensteini väljaandes (1000 mõistatus), kuid eriti ususõnad, millede arv igal aastal ääretult kasvab, ning mille esimest väljaannet alles veel ootame (prof. Šmiti materjalid). Need ususõnad pakuvad meile erilise päätüki rahva elust, tema iseloomustava pilgu maailmale ja tema seaduspärasusele ning „loride” kõrval pakuvad küpseid tähelepanekuid.

Laialdane on ka rahva arstiteaduse ala, mille kallal tegutseb juba mitu aastat prof. J. Alksnis.

On kordaseatud ning peagu trükkimiseks valmis nõiasõnade kogu, kus roosi arstimiseks on leida 130 mitmesugust õpetust, kuid roosisõnade tekste on umbes 1400, milledele järgnevad vere, ussi ja viivlide sõnad.

Lauluviiside usinam korjaja, helilooja E. Melngailis, on üksinda kogule üleandnud 3206 lauluviisi.

Neist näidetest aitab, et iseloomustada muinasvara päälasiid ja folkloorikogu tegevust. Pean veel mainima, et seltskon-

ir pabalstījuši iesūtītāji gan ar lieliem, gan mazākiem krājumiem. No tiem var pieminēt Kr. Barona biedrību (35.000), prof. P. Šmitu (18.000) u. c.; no skolo-tājiem visvairāk ir devis J. Grete (41.000), bet no skolām Rīgas skolotāju institūts (77.500), Rīgas pilsētas II. ģimnāzija (52.000), no pamatskolām Rencēnu pamatskola (15.853). Krātuvei ir iesūtītāju un teicēju topografisks rādītājs, no kura var iegūt ziņas par to, kā no katra pagasta un pilsētas ir materiāli ienākuši un kur to vēl arī trūkst. Ar kara ministra ģenerāļa J. Baloža rīkoju-mu folkloras materiālu krāšana ir ieves-ta arī armijā, šim darbam nozīmējot speciālus virsniekus visās armijas daļās.

Sevišķi labvēlīgi ir apstākļi pēdējā laikā, kad pēc 15. maija notikumiem sabiedrībā ir modusies un nostiprinājusies dziļāka interese par tautas dzīvi un kul-tūru; nostiprinājies arī pašas krātuves stāvoklis, kas pirms tam dažos momen-tos ir bijis apdraudēts.

Latviešu folkloras krātuves darbība norit dzīvā saskaņā ar kaimiņu valstīm un, godam sacīt, sevišķi ar Igauniju.

Krātuve ik gadus ir varējusi apmie-rināt ārzemju zinātnieku prasības pēc latviešu materiāla speciāliem pētīju-miem un šis materiāls arvien biežāk sāk parādīties zinātniskos pētījumos, sevišķi FFC publicējumos Somijā. Ar Igaunijas folkloras krātuvi Tērbatā viņa ir gājusi roku rokā, un ar to noslēgusi nerakstītu sadarbības antanti, ko sevišķi veicinājis tās pārzinis O. Loorits, starp citu arī labs latviešu valodas pratējs. Ir pār-spriesti kopā daudzi kardināli jautājumi par tradīciju kārtošanu un izdošanu un daudzos jautājumos panākta saskaņoša-nās un kaimiņu tautas materiālu apmai-na.

Šādas apspriedes ir bijušas arī ar Lietuvu, kur folkloras krātuve, kā cen-trālais valsts tradīciju krāšanas un vei-došanas institūts, ir vēl tapšanas stādijā.

Šāda sadarbība ir tikai apsveicama mūsu kaimiņu sabiedroto valstīs, jo arī zinātniskiem pētījumiem tautas kultūrai pat nav iespējams norobežoties no kai-miņu kultūras pazīšanas un otrādi, šādi

na kaastegevus kogumisetöös on väga suur. Lātlaste folkloorikogu töö on veel noor, ning teda on toetanud kirjasaatjad küll suuremate, küll väiksemate kogude-ga. Nendest ei või mainimata jätta Kr, Baroni seltsi (35.000), prof. Šmitti (18.000) j. t.; kooliõpetajaist on kõige rohkem andnud J. Grete (41.000), kuid koolidest Riia kooliõpetajate instituut (77.500), Riia linna II. gümnaasium (52.000); algkoolidest Rentseni algkool (15.853). Kogul on kirjasaatjate ja laul-jate topograafiline nimekiri, millest võib saada teateid selle üle, kuidas igast val-last või linnast materjalid saadud ning kust neid veel puudub. Sõjaminister kindral Balodi korraldusega on folkloori materjalide kogumine tehtud ülesandeks ka kaitseväele, määrates sellele tööle oh-vitsera kõigisse kaitseväe osadesse.

Eriti soodsad on olud viimasel ajal, mil pärast 15. mai ajaloolisi sündmusi on seltskonnas ärganud ja kindlaks saanud sügavam huvi rahva elu ja kultuuri vas-tu, kindlamaks on saanud ka folkloori ko-gu seisukord, mis enne seda mõningail juhuseil oli ähvardatud.

Lātlaste folkloorikogu tegevus sünnib elavas kooskõlas naaberriikidega, eriti Eestiga. Kogu on võinud rahuldada iga aasta välismaa teadlaste nõudeid läti ma-terjalide eriuurimuste järele, ning need materjalid ikka rohkem hakkavad ilmuma teaduslikes uurimuis, eriti FFC väljaan-deis Soomes. Eesti folkloorikoguga Tar-tus on ta töötanud käsikäes, ning sellega sõlminud üleskirjutamatu koostöö antan-te, mida eriti soodustas tema juhataja O. Loorits, kes muuseas on ka hää läti keele oskaja. On kõneldud paljude kar-dinaalsete küsimuste üle muinasvara kor-raldamises ja väljaandmises, ning palju-des küsimustes on saavutatud kooskõla ja naaberrahvaste materjalide vahetus.

Selliseid läbirääkimisi on olnud ka Lez-duga, kus folkloorikogu, muinasvara ko-gumise riigi keskinstituudina, on veel or-ganiseerimise astmel.

Selline koostöö on ainult tervitatav meie liitriikides, kuna ka teaduslikud uurimused ei saa kõrvale jääda naaber-rahva kultuuri tundmisest ning teiselt

pētījumi un viņu rezultātu zināšana ir nepieciešama daudzu jautājumu noskaidrošanai.

Prof. K. Straubergs

poolt, sellised uurimused ja nende tule-
mused on vajalikud paljude küsimuste
selgitamisel.

Prof. K. Strauberg.

Baltijas tautu kultūras attiecības.

Līdzšinējie sasniegumi un turpmākās izredzes.

Balti rahvaste kultuurilised suhted.

Seniseid saavutusi ja edaspidiseid väljavaateid.

Pasaules karš un saimnieciskās krizes gadi ir spieduši tautas un valstis vienu no otras norobežoties. Iebraukšanas un izbraukšanas iespēju ierobežošana, ārzemju valūtas ierobežojumi, ārtirdzniecības iespēšana kontingentu rāmjos, licenču sistēma — ir visi tie kavekļi, kas traucē vienas tautas satiksmi ar otru un kas pamazām var izveidoties par Ķīnas mūri starp atsevišķām valstīm.

Bet tai pašā laikā ir radusies nenovēršama vajadzība grupēties: kopējās intereses spiež novērst kavekļus vai vismaz būvēt tiem pāri tiltus, kas dara iespējamu satiksmi, savstarpēju saprašanos un pazīšanos. Par vienu šādu tiltu var noderēt kultūrālā tuvināšanās. Šo tiltu ir iespējams būvēt tur, kur priekšā jau ir dabiskās iespējas un priekšrocības. Vai un kādas ir šīs priekšrocības, kas veido, tā sakot, dabiskos pamatus šī tilta celšanai?

Katras tautas kultūrālā attīstība notiek ģeografiskās un etnografiskās robežās, tā ir pat atkarīga no šīm robežām.

Ir daudz komponentu, kas kopā izveido kādas tautas dzīvei raksturīgos pamatus. Šī laika ģeografi nosauc to dzīves telpu, kurā attīstās igaunu tautas dzīve, par Balto-Skandiju. Bet šī Balto-Skandija ir liela un viņas atsevišķās daļās savā konstrukcijā atšķiras viena no otras. Ja Igaunijas salas un ziemeļu piekraste izveido savu formāciju, tad Dienvidigaunijas morēnu apgabals ar savu viļņaino virskārtu, ezeru daudzumu un jauktajiem mežiem tuvojas Latvijas un Lietuvas ainavai. Te nemaz nevajaga iedziļināties ģeoloģiskās izveidošanās sīkumos, lai pateiktu, ka šo

Maailma sōda ja majanduslise surutise aastad on sundinud riike ja rahvaid ūksteisest eralduma. Sisse ja vāļjasōidu vōimaluste piiramine, vāļisvaluuta saamisse kitsendused, vāļiskaubanduse surumine kontingentide raamidesse, litsentside sūsteem — kōik need on tōkkes, mis piiravad ūhe rahva lābikāimist teisega ja mis aegamōōda vōib kujuneda mingisuguseks Hiina mūūriks ūksikute riikide vahel.

Samal ajal on aga tekkinud paratamatu vajadus gruppeeringute järele: ūhised huvid sunnivad tōkkeid kōrvaldama vōi vāhemalt nende ūle ehitama sildu, mis vōimaldaksid lābikāimist, vastastikust arusaamist ja tundmist. Ūheks sarnaseks sillaks vōib olla kultuuriline lāhenemine. Seda silda on kerge ehitada seal, kus selleks loomulikke eeldusi olemas. Kas ja millised on need eeldused, mis moodustavad nōnda ūtelda loomulikke alustalasid selle silla ehitamiseks?

Iga rahva kultuuriline arenemine toimum teatavates geograafilistes ja etnograafilistes piirides, ta on isegi sōltuv nendest piiridest.

On palju komponente, mis moodustavad ūheskoos ūhe rahva eluruumi iseloomuliku aluse. Kaasaegsed maateadlased nimetavad seda eluruumi, milles areneb Eesti rahva elu, Balto-Skandiaks. Kuid see B.-S. on suur ja tema ūksikud osad lāhevad omā maastikulise konstruksiooni poolest ūksteisest lahku. Kui Eesti saarestik ja pōhjarannik omaette formatsiooni moodustavad, siis lāheneb Lōuna-Eesti morāānmaastik oma lainetava maapinna ehituse, oma jārvede rohkuse ja sega-

zemju vēsturē redzamas daudzas vienādas līnijas un ka tās tālā pagātnē ir pārdzīvojušas līdzīgus laikmetus.

Igaunu tautas attiecības ar citām kaimiņu tautām nosaka pa daļai valodas, pa daļai antropoloģiskās pazīmes.

Tā kā igauņu valoda ietilpst rietumsomu valodu grupā, kas pati veido Urālu valodu saimes rietumu daļu, tad igauņi etnografiski pieder somu-ugru tautu saimei (kopā ar somiem, karjaliešiem, vepsiem, vadiem un libiešiem). Bet igauņiem, noņākot agri slāvu un baltu tautu kaimiņos dzīvot, viņu un libiešu valoda ir visvairāk attālinājusies no somu senvalodas. Leksikāli viņa ir daudz mantojusi no kaimiņu valodām. Arī no baltu cilšu valodām aizņemtos vārdus atrodam, kā igauņu, tā arī citu somu tautu valodās. Šie vārdi ir aizgūti apmēram Kristus dzimšanas laikā vai pirms tam un no latviešu un lietuvju vai pat baltu pirmtautas senvalodas. Ja apskatām no baltu valodām aizņemto igauņu vārdu saturu, tad redzam, ka starp somu un baltu ciltīm ir bijušas draudzīgas attiecības, jo mēs atrodam starp tiem galvenā kārtā zemkopības un lopkopības piederumu vārdus. Ja pētām vārdus, kas aizņemti no somu valodām latviešu valodā, tad atrodam te visvairāk vārdu, kurus lieto Dienvidigaunijas vai libiešu izlokšanās. Arī te trūkst vārdu, kas nozīmētu kara ieročus vai citas ar karu sakarā esošas lietas. Tas norāda uz mierīgu un draudzīgu satiksmi starp abām kaimiņu tautām tālā senatnē.

Patiesībā igauņi ir jaukta tauta, jo zeme, kur viņi dzīvo, nav ne ar ko atšķirta no kaimiņu tautām, un jau agri tur nodibinājās citu tautu, galvenā kārtā germāņu kolonijas. Tādēļ igauņiem ir izveidojušas divas cilvėku grupas: ziemeļu un austrumu Baltijās, pie kam dominē pēdējā. Bet tā ir tā pati ļaužu grupa, kas lielā mērā reprezentēta arī Latvijā un Lietuvā. Tā tad var konstatēt, ka antropoloģiski igauņi pieder tai pašai grupai, kurai latvieši un lietuvieši.

Arhαιoloģiski doti par mūsu zemju visvecāko laiku stāsta mums, ka tagadējās Igaunijas, Latvijas un Lietuvas zemes

metsadega Lāti ja Leedu omale. Ilma, et siin vaja oleks süveneda geoloogilise tekkmise üksikasjadesse, peab tähendama, et selle maapinna ajalugu näitab palju ühiseid jooni ja on kauges minevikus läbielanud ühiseid ajajärkusi.

Eesti rahva vahekorda teiste naaber-rahvastega määravad osalt keelelised, osalt antropoloģilised andmed.

Kuna eesti keel kuulub lääne-soome keelte gruppi, mis ise moodustab Uurali keelkonna (Sprachfamilie) läänepoolse osa, siis kuuluvad eestlased etnograafiliselt soome-ugri rahvaste perre, (ühes soomlaste, karjalaste, vepslaste, vadjalaste ja liivlastega). Kuid eestlaste sattudes varakult slaavi ja balti rahvaste lähemasse naabrusse elama, on nende keel ühes liivlaste omaga kõige rohkem eemaldunud soome ürgkeelest. Leksikaalselt on tema palju omandanud naaberkeeltest. Ka balti hõimude keeltest laenatud sõnu leiame meie nii eesti kui ka teiste soomesugu rahvaste keeltes. Need sõnad on laenatud umbes Kristuse sündimise ajal või enne seda ning lätlaste ja leedulaste või koguni balti algrahva ürgkeelest. Kui vaatame balti keeltest laenatud eesti keele sõnu sisu poolest, siis näeme, et soome ja balti hõimude vahel on olnud sõbralik vahekord, sest meie leiame seal peamiselt põllutööd ja karjakasvatust tähendavaid sõnu. Kui uurime sõnu, mis laenatud soome keelest lāti keelde, siis leiame siin eeskätt sõnu, mis tulevad ette Lõuna-Eesti või liivi murrakutes. Ka siin puuduvad sõnad, mis tähendaks sõjariistu või teisi sõjaga ühenduses olevaid asiu. See viipab rahulikule ja sõbralikule läbikäimisele mõlema naaberrahva vahel kaugel ürgajal.

Tõuliselt on eestlased segarahvas, sest maa, kus nad põliselt elavad, pole milligagi eraldatud naaberrahvaist ja varakult tekkisid seal juba teiste rahvaste, peamiselt germaani asundused. Selle tõttu on eestlaste hulgas väljakujunenud kaks heledavärvilist inimtõugu: põhja ja idabalti, kusjuures domineerib just viimane. See on aga sama inimtõug, mis suuremal määral esineb ka Lätis ja Leedus. Seega võib konstateerida, et eestlased kuuluvad an-

ietilpa vienā kultūras apgabalā. Tas bija tas apgabals, ko senatnes pētnieki sauc par ķemmju kerāmiķas kultūras apgabalu, kura nosaukums radies no ķemmveidīgiem ornāmentiem uz tā laika māla traukiem. Šī kultūra bija izplatījusies no Vislas pāri visai Austrumeiropai, pāri Baltijas jūras valstīm, Somijai un Ziemeļskandināvijai. Šīs kultūras nesēji, pie kuriem pieder arī tagadējās Latvijas, Igaunijas un Lietuvas senie iedzīvotāji, dzīvoja kā mednieki un zvejnieki ūdeņu tuvumā ierīkotās nomētēs. Šīs kultūras robežās ap 2000 gadu priekš Kristus, nāca jauns kultūras vilnis, kas nesa sev līdzī ļoti skaistu kara cirvju lietošanu, kuriem laivas veids. Tādēļ šo laikmetu, ko daži tura par indoeiropiešu tautu izplatīšanās un iespaida laikmetu, nosauc arī par laivcirvju kultūru. Tā skar kopēji kā Igauniju, tā arī Latviju un Lietuvu. Par to runā mums visvecākie mūsu zemes kapi, kur ieraka nesadedzinātus liķus un ieraka līdzī arī darba un kara cirvjus, kā arī sevišķus māla podus.

Ļoti dzīva satiksme ir bijusi starp Vislas un Nēmanas novada zemēm un Igaunijas Viru piekrasti vecākajā dzelzslaikmetā (apmēram Kristus dzimšanas laikā), to liecina vienādie arheoloģiskie atradumi minētās vietās, tā saucamās loka saktas (Augen — u. Armbrustfibeln).

Jaunākajā dzelzs laikmetā (800.—2100. g. pr. Kr.) mūsu dzimtene kultūrāli vēl vairāk tuvojās baltu tautām, sastādot ar tām kopā kā saimnieciski, tā arī sabiedriski vienu kultūras apgabalu. Igaunijā importēja lielāko daļu no lietojamiem metāliem arī no tā pagatavojamo priekšmetu formu. Senajiem igauņiem ievērojamākie Baltijas kultūras un tirdzniecības centri bija Kļāpēdas apkārtnē, Zemgale un Latgale. Tur ir izveidojušies lielākā daļa minētajā laikmetā zemēs izplatījušos rotas lietu veidi un no turienes tie nokļuvuši arī Igaunijā. Semgāliešu tirdzniecības osta atradās Lielupes lejas galā, no kurienes preces pārveda ar lībiešu starpniecību pie mums vai arī tieši — uz Sāmu salu. Otrs ceļš gāja pa Gauju. Šīs tirdznieciskās un kultūrālās attiecības starp kaimiņu tautām spēlēja dominējošo lomu, salīdzinot

tropoloģiskā samasse inimtōugu lātlastega ja leedulastega.

Arheoloģiskie andmed meie maade kõige vanemast ajast kõnelevad meile, et praegused Eesti, Lāti ja Leedu maaalad, kuulusid ūhte kultuurpiirkonda. See oli see piirkond, mida muinasteadlased nimetavad kammkeraamika kultuurpiirkonnaks, milline nimetus tuletatud kammitaoliste ornamentide järgi tolleaaja savinõudel. See kultuur oli levinenud Veikselist üle kogu kirde Euroopa, üle Läänemere-maade, Soome ja Põhja-Skandinaavia. Selle kultuuri kandjad, millede hulka kuulusid ka praeguse Eesti, Lāti ja Leedu ürgelanikud, elasid jahimeestena ja kaluritena vee ligidal asulais. Selle kultuuri piirkonda tungib u. 2000 a. e. Kr. edela poolt uus kultuurlaine, mis toob endaga kaasa väga ilusate sõjakirveste tarvitamist, millede vene (Boot) kuju. Sellepärast nimetakse ka seda ajajärku, mida peetakse mõnelt poolt indo-euroopa rahvaste levimise või mõjutuse ajastuks, vene kirveste kultuuriks (Bootax — Kultur). Ta haarab ühiselt nii Eesti, kui ka Lāti ja Leedut. Sellest kõnelevad meile kõige vanemad meie maa hauad, kuhu maeti põletamata laibad ning panustena lisati juurde nimetatud töö- ja sõjakirveid ning erilisi savipotte.

Väga elavat läbikäimist Veikseli ja Njemani vahelise maaala ühelt poolt ja Eesti Viru ranniku vahel teiselt poolt, vanemal rauaajal (umbes Kr. s. ajal) lasivad oletada ühetüübilised arheoloogilised leiud nimetatud kohtadel, n. n. silmja ambsõled (Augen- u. Armbrustfibeln).

Nooremal rauaajal (800—1200 a. p. Kr.) lähenes meie kodumaa kultuuriliselt veel enam balti rahvastikule, moodustades nendega nii majandusliselt kui ka ühiskondlikust seisukohast ühe kultuurpiirkonna. Eestlased importeerisid suurema osa tarvitatavatest metallidest, eriti pronksi ja võtsid ühes materjaliga ka selles valmistatavate esemete vormid. Tähtsamad muistsetele eestlastele Balti kultuuri ja kaubanduse keskusteks olid Mēmeli ümbrus, Semgallia ja Lettgallia. Seal on kujunenud suurem osa nimetatud ajastul Balti maades levinenud ehtaesjade vormidest, sealt on nad ka Eesti sattu-

ar tā paša laika laupīšanas klejojumiem vienam pret otru.

Vēsturisko laiku sākums deva senajiem igauniem vienādu stāvokli ar citām Baltijas tautām. Vēstures stari vēl nepaspēja apgaismot mūsu zemju apstākļus, un šo tautu sabiedriskā kārtība vēl nebija izveidojusies, kad šai ziņā viņām priekšā aizsteigušies kaimiņi jau sāka stiept uz viņu pusi savas mantkārīgās rokas. Ātrā gaitā bija jākārtoto iekšējās lietas, jāorganizējas, cik nu apstākļi to atļāva un cik līdzšinējie piedzīvojumi bija mācījuši, lai no vienas puses turētos pretim ar lielu noteiktību un intensīvātāti uzbrūkošiem vācu dzelzs bruņiniekiem un no otras puses ar lielu spēku augošai krievu ekspansijai. Baltija kļuva tautu kustībā, vai pareizāk vilņošānā, par divu pasaļu — austrumu un rietumu tautu atvaru. Viņas vēsture kļuva par caurvēju vēsturi, kurī reizēm pūta no austrumiem, reizēm rietumiem. Un tautām, kas šai virpulī sāka būvēt sev mājas, bija jāsanem visi spēki, lai nenosliktu šai atvarā. Mūsu senčiem kā divsejainajam Jānusam bija jāskatās ar vienu seju uz austrumiem, ar otru uz rietumiem un jābūt modriem uz abām pusēm. Viņi bija nokļuvuši starp veseri un laktu. No rietumu puses nāca spēcīgi vesera sitieni, bet no austrumiem deva pretspiedienu lakta. Starp šo veseri un laktu izauga tautas raksturs, viņas sīkstums un izturība, kam pateicoties tā galīgi neiznīka un nesakusa ar pārsvarā esošiem kaimiņiem. Viņi uzglabāja savu nacionālo vienību un cenšanos pēc patstāvības. Un kad 19. gadsimteņa vidū brīvības saulītes stāri sāka no jauna sildīt ilgi atmatā stāvējušo zemi, sākās kā vienā. tā otrā tautā viņas atmodas laiks. Kopēja ideoloģija, vada tautas vadošos vīrus, viņi ņem priekšzīmī viens no otra un mācās cits no cita piedzīvojumiem. Tautas valodā iznākošo laikrakstu ziņas par vienas tautas mirdzošiem darbiem un pasākumiem ātri nonāca pie otras tautas un ierosināja viņu tādiem pat darbiem. Pēc Kalevipoega iznākšanas radīja arī latvieši savu tautas ēpu (Pumura Lāčplēsis un Lautenbacha Niedrišu Vidvuds). Liela loma kaimiņu savstarpējā tuvināšanā bija Tartu augstskolai. Te satikās abu tautu pirmie tautas vadoņi un

nud. Semgallide kaubasadam asub Lielupe jõe alamjooksul, kust nende kaubad toodi liivlaste kaudu meie juurde, vōi otsekohe — Saaremaale. Teine tee lāks Gauja jõe kaudu. Need kaubanduslised ja kultuurilised suhted naaberrahvaste vahel māngisid domineerivat osa vōrreldes sama aja vastastikkuste rōōvretketega.

Ajaloolise aja algus ūsetas muistseid eestlasi ūhesugusse seisukorda Balti naaberrahvastega. Ajaloo kiired ei suutnud veel valgustama hakata meie maade olusid ja nende rahvaste ilme ja ūhiskondlik kord olid veel vālja kujunemata, kui selles suhtes ettejōudnud naabrid hakkasid juba nende poole sirutama oma ahneid kāsi. Tuli kiirēs korras kohendada oma koduseid asju, tuli read koomale ajada, tuli organiseeruda nii palju kui olud seda lubasid ja senised kogemused olid ūpetanud, et vastu panna ūhelt poolt suure jārjekindlusega ja intensiivsusega pealetungivatele raudrūūtlitele, teiselt poolt ūrgjōūliselt arenevale venelaste ekspansioōnile. Baltikum muutus rahvaste liikumises vōi ūigemini voolamises kahe maailma — hommiku- ja ūhtumaa rahvaste keerise kohaks. Nende ajalugu muutus tuulte tōmbuste ajalooks, mis kord idast, kord lāānest puhusid. Ja rahvad, kes selle keerise kohal hakkasid endale kodu ehitama, pidid kogu oma jōu kokku vōtma, et mitte uppuda keerisesse. Nagu kahepalgeline Jaanus, pidid meie esivanemad vaatama ūhe nāoga itta, teisega lāānde ja pidama valvet mōlemale poole. Nad olid sattunud vasara ja alase vahele. Lāānepoolt langesid tugevad vasara lōōgid, ida poolt surus alas vastu. Selle vasara ja alase vahel valmis rahva iseloom ja tema sitkus ning vastupidavus, tānu millele ta ei hukkunud lōpulikult ja ei sulanud ūhte ūlekaalus olevate naabritega. Nad sāilitasid oma rahvusliku tervikluse ja tungi iseseisvuse vastu. Ja kui 19 s. keskel vabameelsuse pāikese kiired hakkasid uuesti soojendama kaua sōōtis olnud pindu, algas nii ūhe kui ka teise rahva juures tema uuesti ārkamiseāeg. Ūhine ideoloogia juhib rahvamehi, nad vōtavad eeskujū ja lāenavad kogemusi ūksteiselt. Rahvaeelles ilmuvate ajalehtede teated ūhe rahva hiilgavaist tegudest ja algatusist jōud-

ceļa rādītāji. Te varēja notikt domu izmaiņa un savstarpējas pārrunas, te mācījās latvieši, igauņi un pa daļai arī lietuvieši, iepazīdamies viens ar otru un cits citu saprazdami. Pagājušā gadsimta beigās un tagadējā sākumā Igaņu studentu biedrība atradās dzīvā satiksmē ar korporāciju Lettoniju.

Mazliet vēlāk sāka tādu pat lomu spēlēt arī Rīgas politehnikums. Korporācija „Vironia“ tur tuvinājās korp. Selonijai.

Bet kamēr Baltijas tautas smaka zem svešas varas, kad vēsturiskie likteņi rāva viņas uz vairākām pusēm, nospiezdami viņas te zem vienas, te otras tautas varas, viņas ļoti maz ievēroja viena otru. Tagad, kad viņas vienu notikumu rezultātā ir atbrīvojušās, kad viņas visas, būdamas agrākās Lielkrievijas pierobežas provinces, ir ieinteresētas viena otras likteņi, nenovēršami rodas vajadzība savstarpēji kultūrāli tuvināties.

Mēs apzinamies, kāda liela nozīme mazas tautas dzīvē ir īpatnējai nacionālai kultūrai; mēs zinām, cik lielu lomu ir spēlējušas mūsu tautu atmodas laikmeta un brīvības cīņu sagatavošanā kultūrāli pasākumi; mēs zinām, ka mazas tautas var sevi celt citu tautu acīs ar saviem zinātnes, mākslas un rakstniecības sasniegumiem. Ja mēs gribam viens otru atbalstīt patstāvības paturēšanā, mums jāpazīst vienam otra spējas un stiprums arī garīgā kultūrā. Tai nav patstāvības sargāšanā mazāka nozīme, kā apbruņojumam, gaisa aizsardzībai un flotei.

Apskatīsim īsumā, kas līdz šim šai ziņā darīts un ar ko tuvākā laikā varētu papildināt to, kas jau veikts.

Es domāju, ka te svarīgākā nozare ir zinātne. Zinātne ir pēdējos gadu desmitos arvien vairāk un vairāk kļuvusi par starptautisku kopēju īpašumu, kurā katrai tautai jādarbojas tas darbs, kas ir viņas teritorijā. Katrai tautai vispirms jākoncentrē savs zinātniskais pētīšanas darbs uz visu to, kas attiecas uz viņu pašu un viņas dzimto zemi. Tādēļ mums visiem ir izveidojušās tā saucamās nacionālās jeb dzimtenes zinātnes. Līdz tam, kamēr bijām Krievijas valsts daļa, mums nebija iespēju šo zinātņu attīstīšanai. Arī mūsu

sid ruttu teise rahva juurde ja ergutasid teda samasugustele tegudele. Pārast Kallevipoja ilmumist luuakse ka lāti rahvuseepos (Pumpuri „Lāčplēsis“ ja Lautenbachi „Niedrišu Vidvuds“). Suurt osa naabrite ūksteisele lähenemise tōōs etendas Tartu ūlikool. Siin kohtusid mōlema rahva esimesed rahvajuhid ja teenāitajad. Siin vōis toimuda mōttevahetus omavahelesed läbirāākimised, siin õppisid lātlased, eestlased ja osalt ka leedulased ūksteist tundma ja ūksteisest arusaama. E. ūliõpilaste selts seisis kõige elavamas läbikāimises korp. Lettoniaga mōōdunud sajandi lõpul ja käesoleva alul.

Veidi hiljem hakkas samasugust osa etendama Riia politehnikum. Korp. „Vironia“ lähenes seal korp. „Seloniale“.

Kuid seni kui Balti rahvad āgasid vōōra valitsuse all, kui ajaloolised saatused kiskusid neid mitmele poole, sundides neid siin ūhe, seal teise suurema rahva vōimu alla, panid nad liig vāhe ūksteist tāhele. Nūūd, kus nad ūhiste sündmuste tagajārgel vabanenud, kus nad kōik endiste Suur-Vene piiri āārsete — provintsīdena huvitatud ūksteise saatusest, tārkab paratamatult vajadus vastastikkuse kultuurilise lähenemise jārele.

Meie oleme teadlikud selles, kui suure tāhtsuse vāikerahvaste elus evib omapārane rahvuslik kultuur; meie teame, kui suurt osa on etendanud meie rahvaste ārkamisajaloos ning vabadusvōitluse ettevalmistamisel igasugused kultuurilised ūritused; meie teame, et vāikerahvad suudavad end teiste silmis maksma panna oma saavutuste kaudu teaduse, kirjanduse ja kunsti alal. Kui meie tahame ūksteist toetada iseseisvuse sāilitamisel, peame ka tundma ūksteise vōimeid ja tugevust vaimse kultuuri aladel. See pole iseseisvuse sāilitamisel mitte vāiksema tāhtsusega, kui relvastus, ōhukaitse ja allveelaevastik.

Vōtame lūhidalt vaatlusele, mis on seni sel alal tehtud ja millega vōiks lähemal ajal tāiendada seda, mis juba āra tehtud.

Ma arvan, et tāhtsamaks alaks siin osutub teadus. Teadus on viimaseil aastakümneil ikka enam ja enam saanud rahvusvaheliseks tervikumōisteks, milles igal rahval on tāita see osa, mis asub tema

augstskolas un citas zinātniskās iestādes koncentrēja savu uzmanību lielās Krievijas dabai un tautām. Nebija iespēju nostādīt šaurāku dzimtenes pētīšanu uz plašākiem pamatiem. Šaurāka dzimtenes un viņas tautas dzīves pētīšana palika vairāk privātu lietpratēju un zinātnes draugu gādībā, kas šai nozarē veikuši ievēribas cienīgu darbu.

Tagad, nodibinot nacionālās augstskolas Kaunā, Rīgā un Tartū, šī iespēja radās.

Kādas tad ir nacionālās jeb dzimtenes zinātnes?

Vispirms te ietilpst igauņu, latviešu un lietuviešu, kā arī tuvāko radniecisko cilšu valodu pētīšana. Tā kā igauņu valoda pieder somu-ugru valodām, tām Tartū augstskolā ierādīta goda vieta. Šīm valodām nodibinātas 3 profesūras un 3 docētūras. Bet ievērojot, ka Igaunijas kultūrālais un ģeografiskais stāvoklis liek tuvāk iepazīties arī ar mūsu tuvākajiem dienvidus kaimiņiem un sabiedroto kultūru, slāvu valodu profesūra nodota personai, kas ilgu laiku darbojusies arī baltu valodu katedrā. Arī filozofijas fakultātes mācības plānus grozot, studentiem dota iespēja šai mācībai nozarē specializēties divējādi: 1) slāvu valodās un literātūrā un 2) baltu valodās un literātūrā. Šī iespēja atkal no jauna ceļ dienas kārtībā lektoru jautājumu. Slāvu filoloģijas profesors ir par daudz apgrūtināts teorētiskiem uzdevumiem, kādēļ latviešu un lietuviešu valodu mācīšana Tartū varētu sekmīgi notikt tikai tad, ja valodu praktiskai mācīšanai, pēc citu jauno valodu parauga, būtu atsevišķi lektori. Tartu augstskolā poļu, franču, zviedru un itāļu valodā šādi attiecīgiem ārzemniekiem aizvietoti katedrīdod iespēju uzturēt kultūrlu kontaktu ar tām tautām, kuŗas viņi reprezentē. Šis kontakts neierobežojas tikai ar valodas mācīšanu un augstskolas aprindām, bet ir nepieciešams līdzeklis kaimiņu tautu kultūras propagandā vispār.

Attiecīgu akciju latviešu-lietuviešu valodas lektorāta dibināšanai pie Tartū augstskolas un igauņu valodas lektorāta radīšanu Rīgas un Kaunas universitātēs Tartū augstskola ir jau ierosinājusi.

territooriumi kohal. Iga rahvas peab kõigepealt koondama oma teadusliku uurimistöö kõigele sellele, mis puutub temasse endasse ja tema kodumaasse.. Selle tõttu on kujunenud välja meil kõigel n. n. rahvuslikud või kodumaised teadused. Seni kui meie olime Vene riigi osa, polnud võimalust nende teaduste arendamiseks. Ka meie ülikoolid ja teised teaduslikud asutused koondasid oma tähelepanu Suure-Venemaa loodusele ja rahvastele. Polnud võimalust seada kitsama kodumaa uurimise laiemale alusele. Kitsama kodumaa ja selle rahva elu uurimine jäi rohkem eraalgatuse ja asjaarmastajate hooleks, kes sel alal tähelepanuvääriva töö ära teinud.

Nüüd rahvuslikkude ülikoolide asutamise Kaunasesse, Riiga ja Tartu avanes see võimalus.

Millised on siis need rahvuslikud või kodumaised teadused?

Kõige pealt kuuluvad siia eesti, läti ja leedu ning lähemate sugukeelte uurimine. Kuna eesti keel kuulub soome-ugri keelkonda, siis on sellele ka Tartu ülikoolis aukoht antud. Nende keelte jaoks on loodud 3 professuuri ja 3 dotsentūuri. Kuid arvesse võttes, et Eesti kultuuriline ja geograafiline asend tingib lähemat tutvust meie lähemate lõunanaabrite ja liitlaste kultuuriga, on Slaavi keelte professor täidetud isikuga, kes on pikemat aega töötanud ka balti keelte alal. Ka on filosoofia teaduskonna õppekavade ümberkorraldamisel antud selle õppekoha kaudu võimalus üliõpilastele spetsialiseeruda kahes harus: 1) Slaavi keelte ja kirjanduse 2) ning balti keelte ja kirjanduse alal. See võimalus tõstab aga uuesti päevakorraile vastavate lektorite küsimuse. Slaavi filoloogia professor on liig koormatud teoreetiliste ülesannetega, mille tõttu Läti ja Leedu filoloogia õpetamine Tartu ülikooli juures võib tõhusalt toimuda ainult siis, kui keelte praktiliseks õpetamiseks teiste uusfiloloogiate eeskujul oleksid olemas erilised lektoraadid. Tartu ülikooli juures Poola, Prantsuse, Rootsi ja Itaalia valitsuste poolt ülalpeetavad professorid ja lektoraadid on näidanud, kui võrd niisugused vastavate välismaalastega täidetud õppekohtade olemasolu võimaldab üldkul-

Blakus valodniecībai stāvēta tautas dzēja. Mums ir visās valstīs savas tautas dzējas arhīvi, kas lielākā vai mazākā mērā visi ir iekārtoti pēc vieniem un tiem pašiem principiem. Te ir sakopotas tautas gara mantas, kurās visvairāk atspoguļojas tautas atzinumi, uzskati, gudriba un radošās spējas. Šo arhīvu starpā ir nodibināts kontakts, viņu vadītāji (Dr. Loorits, prof. Straubergs un prof. Biržiška) sadarbojas roku rokā cits ar citu retā vienprātībā.

Vajadzētu šo kopdarbību turpināt un padziļināt.

Pilnīgi analogiska nozīme ir tautas zinātnei jeb etnografijai. To mācoties iepazīstamies ar tautas materiālo kultūru. Te stipri palīdz iepazīties vienai tautai ar otru savstarpēji etnografisko muzeju apciemojumi. Starp Latviju un Igauniju šie apmeklējumi jau notikuši, sarakojot tautas mākslas izstādes Rīgā un Tallinnā.

Tagad tādas pat izstādes būtu jāsarīko arī starp Igauniju un Lietuvu. Arī nacionālo muzeju vadītājiem vai darbiniekiem būtu jāuzsāk salīdzinoši pētījumi tautas mākslas nozarē. Es esmu drošs, ka mēs te atrastu daudz kopēju līniju.

Tai seko tautas vēsture, ko ilgāku laiku pētīja tikai svešinieki, kas to apgaismoja no savas orientācijas viedokļa. Tagad ir radīts stingrs pamats vēstures pētīšanai. Visās trijās valstīs ir nodibināti, iekārtoti un pētniekiem pieejami arhīvi. Tautām, kuru pagātne tik daudzās vietās ir vienāda, kas tik daudz kopēja pārdzīvojušas, vajadzētu veicināt citas arhīvu izmantošanu. Neizbēgama ir arhīvu apmaiņa starp Igauniju un Latviju, te priekšdarbi jau sen veikti un izstrādāts pat jau attiecīgas konvencijas projekts. Pēc apmaiņas (tas ir pavisam atbilstošs zināmus materiālus, kas attiecas uz otras valsts zemi) jāizdara šādu arhīvu deponēšana uz isāku vai ilgāku laiku, kurī sevišķi interesē otras valsts pētniekus. Kopējiem spēkiem spēsim neitrāli un taisnīgi apgaismot savu tautu ne vienmēr laimīgo pagātnei.

Ciešā sakarībā ar vēsturi darbojas arhαιoloģija. Ja es nemaldos, šai no-

tuurilist kontakti nende rahvastega, keda nad esindavad. See kontakt ei pürdu ainult keele õpetamisega ja ülikooli ringkonnaga, vaid osutub tarvilikuks vahendiks naabermaade kultuurpropaganda tões üldse.

Vastav aktsioon läti — leedu keele lektoraadi asutamiseks Tartu ülikooli juurde ja eesti keele lektoraadi ellu kutsumiseks Riiga ja Kaunasesse on Tartu ülikooli poolt juba algatatud.

Keeleteaduse kõrval seisab rahvaluuleteadus. Meil on kõigis riiges oma rahvaluule arhiivid olemas, nad on enam-vähem ühiste printsiipide järgi korraldatud. Siia on koondatud rahva vaimse loomingu varad, milles kõige enam peegelduvad rahva tõekspidamised, vaated, tarkus ja loomismõime. Kontakt nende arhiivide vahel on loodud, nende juhid töötavad haruldaselt ükmeelselt ja käsikäes üksteisega (Dr. Loorits, prof. Straubergs ja prof. Biržiška). Oleks vaja seda koostööd jätkata ja süvendada.

Täiesti analoogilise tähtsusega on rahvateadus või etnograafia. Selle kaudu õpime meie tundma rahva ainelist kultuuri. Siin aitavad jõudsasti tutvunemiseks kaasa etnograafiliste muuseumide vastastikkused külaskäigud. Läti ja Eesti vahel on need külaskäigud rahvakunsti näituste korraldamise näol Riias ja Tallinnas juba sooritatud. Nüüd tuleksid korraldada samasugused näitused ka Eesti ja Leedu vahel. Ka peaksid rahvusmuuseumide juhatajad või tegelased võtma ette võrdlevaid uurimusi rahvakunsti alal. Ma olen kindel, et siin leidub palju ühiseid jooni.

Sellele järgneb rahva ajalugu, mis pikemat aega leidis käsitamist muulaste poolt, kes seda valgustasid oma orientatsiooni seisukohast. Nüüd on loodud kindel alus ajaloo uurimisele. Kõigis kolmes riigis on asutatud, korraldatud ja uurijaile kättesaadavaks tehtud arhiivid. Rahvad, kelle minevik nii paljudes osades ühte langeb, kes nii palju ühist elanud, peaksid üksteisele andma igasuguseid soodustusi kasutamisel. Möödapäasmatuks osutub arhivaalide vahetus Eesti ja Läti vahel, mille kohta eeltööd ammu juba tehtud ja isegi vastava konventiooni kava välja

zarē sevišķi starp Igauniju un Latviju ir izveidojusies tik cieša kopdarbība, kā nekur citur. Un ir arī saprotams, kādēļ. Mūsu aizvēstures laika pēdējais laikmets (X—XIII g. s.) ir tas laiks, kad latvieši un igauņi bija patstāvīgi. Šis neatkarības laika kultūras pētīšanai abas puses ir pēdējā laikā veltījušas sevišķi lielu uzmanību, te vienas zemes archaioloģijas pētīšana papildina otras kaimiņzemes to pašu nozaru pētīšanu. Darbošanās roku rokā ir devusi vislielākos rezultātus. Ar Latvijas pieminējumu valdes laipno atļauju Igaunijas archaioloģiem dota iespēja izdarīt izrakumus mūsu draudzīgās kaimiņvalsts zemē, un tāda pat iespēja ir arī latviešu archaioloģiem pie mums. Tartu augstskolas archaioloģijas profesora H. Moora spalva ir radījusi divu sējumu darbu „Die Eisenzeit in Lettland bis etwa 500 J. v. Chr.“ (Mācīto igauņu biedrības raksti XXV), tāpat Mācīto igauņu biedrības pēdējā gada grāmatā pētījumus par salīdzinošo archaioloģiju ir publicējuši jaunie latviešu zinātnieki Ed. Šturms un R. Šnore, pie kam pirmais apcerējis Igaunijas kultūrālās attiecības ar kaimiņu zemēm bronzas un vecākajā dzelzlaikmetā. Vispīdošākā triju kaimiņvalstu archaiologu kopdarbības manifestācija bija 1931. gadā Rīgā sanākušais II Baltijas archaiologu kongress, kur, starp citu, sevišķi uzsvēra Latvijas un Igaunijas kopdarbību šai nozarē.

Beidzot piemināma arī vēl sadarbība, kas dzīvi attīstās starp dabaszinātniekiem un par kuru runā arī pirms neilga laika Kuresārē notikušais Baltijas valstu biogeografu kongress. Arī dziedināšanas iestāžu izmantošanā var novērot tuvināšanos: igauņi meklē sev veselību Latvijas sanātorijās un kūrortos, bet no otras puses var pastāvīgi atrast slimniekus kā no Latvijas, tā Lietuvas Tartu augstskolas nervu klinikā (pie prof. Pūsepa).

Ir izveidojusies kopdarbība arī starp skolotājiem. Skola ir tā iestāde, kur sagatavojas nākošais valsts pilsonis un sabiedriska darbinieks. Ir no liela svāra, ka tie, kas šo nākošo pilsoni sagatavo, rada vispirms savstarpēju kopdarbību.

tūtotatud. Peale vahetamist (s. o. jäädavalt teatavate osade, mis teise riigi maaalasse puutub, äraandmist) on teostatav sarnaste arhivaalide deponeerimine lühemaks ajaks, mis teise riigi uurijaid eriti huvitavad. Ühisel jõul suudame erapooletult ja õiglaselt valgustada oma rahvaste mitte ikka õnnelikku minevikku.

Tihedas seoses ajalooga töötab muins-teadus (arkeoloogia). Kui ma ei eksi, on sel alal eriti Eesti ja Läti vahel tihedam koostöö arenenud, kui ühelgi teisel alal. Ja on ka arusaadav, mispärast. Meie eelajaloolise aja viimane ajajärk (X—XIII s.), on see aeg, kus lätlased ja eestlased olid iseseisvad. Selle iseseisvusaja kultuuri uurimisele on mõlemal pool viimasel ajal eriti palju rõhku pandud, siin täiendab ühe maa muinasvarade uurimine teise naabermaa samade alade uurimist. Käsekäes töötamine on annud kõige paremaid tulemusi. Läti muinsusvalitsuse lahke loaga on antud Eesti arkeoloogidele võimalus toimetada kaevamisi meie sõbraliku naaberriigi maaalal, sama võimalus on Läti arkeoloogidel ka meil. Tartu ülikooli muinasteaduse professori H. Moora sulest on ilmunud kaheköiteline töö „Die Eisenzeit in Lettland bis etwa 500“ J. v. Chr.“ (Õpetatud Eesti Seltsi toimetused XXV), samuti on avaldanud õp. E. Seltsi viimases aastaraamatus uurimusi võrdleva arkeoloogia alal noored Läti teadlased Ed. Šturms ja R. Šnore, kusjuures esimene käsitab Eesti kultuurilist läbikäimist naabermaadega pronksi — ja vanemal rauaajal. Kõige hiilgavamaks kolme naabermaade arkeoloogide koostöö manifestatsiooniks oli 1931. a. Riias peetud II Balti arkeoloogide kongress, milles muuseas erilist rõhutamist leidis Eesti ja Läti koostöö sel alal.

Viimati olgu mainitud ka arenev koostöö loodusteadlaste vahel, millest kõneleb muuseas mõne nädala eest Kuressaares peetud Balti riikide taimegeograafide kongress. Ka raviautuste kasutamise alal on üksteisele lähenemist märgata: eestlased otsivad endale kosutust Läti sanatooriumides ja kūrortides ning teiselt poolt võib vahetpidamata aastate jooksul leida haigeid nii Lätist kui ka Leedust

Tādēļ kopš 1923. gada ikgadus sarīko skolu darbinieku sanāksmes. Pirmā triju Baltijas valstu skolotāju konference notika pirms 12 gadiem no 27.—29. jūnijam 1923. gadā. Konference ievēlēja sekretāriātu, kas no tā laika katru gadu sanāca uz apspriedi, nodibināja Baltijas valstu skolotāju savienību, sasauca ikgadus konferences (skaitā 12) un laiku pa laikam vispārējus kongresus (skaitā 3), kuŗos 1928. g. Tallinnā piedalījās 445 skolotāji un 1931. gadā Kauņā 389 skolotāji.

Šķirstot kongresu un konferenču protokolus, uzkrīt, cik intensīvi un nopietni tur strādāts. Vispirmā kārtā risināja skolotāju organizēšanas jautājumus, deva savstarpēju informāciju par viņu sagatavošanos, darba apstākļiem, algas jautājumu, materiālo un sociālo stāvokli. Otrkārt sniedza informāciju par skolu rīkojumiem, mācības plāniem un metodēm, pie kam apspriežot šos jautājumus, uzsvēra kopējās skolu sistēmas un vienu un to pašu svešvalodu mācīšanas vajadzību. Pastāvīgs sekretāriāts kārtīgi sniedza informāciju, lēma rīkot pēc noteikta plāna skolotāju un skolnieku ekskursijas uz citām Baltijas valstīm, izejot no viedokļa, ka ekskursijas ir labākais līdzeklis ģeografijas mācīšanai un lai iepazītos ar kādas zemes un tautas apstākļiem. Sevišķas ievēribas vērts ir vēl sekojošais solis: ievēlēja komisijas, kas izskatīja vēstures grāmatas, izrakstīja izvilkumus no tām vietām, kur apskatīta citu Baltijas valstu vēsture un deva tās pārtulkotas attiecīgai valstij caurskatīšanai. Pie tam konstatēja, ka kaimiņvalstu vēsture ir tiešām trūcīgi un kļūdaini uzrakstīta, kādēļ tūlīn uzsāka šo trūkumu novēršanu.

Dažādu iemeslu dēļ pēdējos divi gados skolotāju konferences nav notikušas. Būtu vēlams, ka šis darbs drīzi atkal turpinātos.

Ja zinātne liek pamatus augstākai garīgai kultūrai, skola sagatavo nākošo pilsoni, tad rakstniecībā un mākslā atspoguļojas tautas dvēsele.

Ar rakstniecības palīdzību mēs vislabāk iepazīstamies ar tautas dzīvi, viņas priekiem un bēdām. Līdz šim esam centušies

Tartu ülikooli Nārvikliinikus (prof. Puusepa juures).

Omaette arenes koostöö kooliõpetajate vahel. Kool on see asutus, kus valmib tulevane riigikodanik ja seltskonnategelane. On tähtis, et need, kes seda tulevast kodanikku ette valmistavad, looks kõigepealt omavahelise koostöö. Selleks hakati 1923. a. pidama igaaastaseid koolitegelaste kooskäimisi. Esimene kolme Balti riigi õpetajate konverents peeti 12. a. eest 27.—29. juunini 1923. a. Konverentsil valiti sekretariaat, kes sellest ajast iga aasta kokku tuli, asutati Balti riikide õpetajate liit, peeti iga aasta konverentse (arvult 12) ja aegajalt üldiseid kongresse (arvult 3), milledest osa võtsid 1928. a. Tallinnas 445 õpetajat, 1931. a. Kaunas 389 õp.

Lehitsedes kongresside ja konverentside protokolle, paistab silma, kui intensiivselt ja sisurikkalt seal töötati. Esimeses järjekorras arutati õpetajate organiseerimise küsimusi, anti vastastikkust informatsiooni nende ettevalmistuse, töökoormatuse, palgaolude, ainelise ja sotsiaalse seisukorra üle. Teises järjekorras anti informatsiooni kooli korralduste, õppekavade ja metoodide kohta ja arutades neid küsimusi rõhutati ühise koolisüsteemi ja samade võõrkeelte õpetamise vajadust. Alalise sekretariaadi kaudu korraldati pideva informatsiooni andmist, otsustati korraldada kindla kava järgi õpetajate ja õpilaste ekskursioone teistesse Balti maadesse, lähtudes seisukohast, et ekskursioonid on parimad vahendid maateaduse õpetamiseks ja maa ning rahva oludega tutvumiseks. Erilist tähelepanu väärib veel järgmine samm: moodustati komisjonid, kes vaatasid läbi aialoo õppe raamatud, tegid väljavõtted kõikidest nendest kohtadest, kus käsitatakse teiste Balti riikide ajalugu ning anti need tõlgituna vastastikku läbivaatamiseks. Sealjuures konstateeriti, et naabermaade ajalugu on tõesti kasitatud puudulikult ja vigaselt, mille tõttu asuti nende puuduste kõrvaldamisele.

Mitmesuguste asjaolude tõttu on viimase kahe aasta jooksul õpetajate konverentsid pidamata jäänud. Oleks soovitatav, et tegevus pea jälle leiaks jätkamist.

Kui teadus paneb aluse kõrgemale vaim-

tulkot visu labāko kaimiņtautu rakstniecību. Igaunu valodā ir iznākuši latviešu rakstnieku Skalbes, Akurātera, Poruka, Jaunsudrabiņa, Niedras, Raiņa, Blaumaņa, Brigaderes un Zālītes darbi. Latviešu valodā igauņu rakstnieki tulkoti mazāk, bet arī tur redzam Tamsāres, Metsanurka, Raudsepa un Gailīša darbus. Lietuviešu rakstniecība, par nožēlošanu, Igaunijā ļoti maz pazistama, un laikam tāpat arī otrādi.

Igaunu grāmatas 400 gadu jubilejas gadījumā publicēs 100 labāko igauņu grāmatu sarakstu. Būtu vēlams, ka Latvijā un Lietuvā darītu tāpat un līdz ar to dotu papildinošas ziņas par šo grāmatu saturu un vērtību.

S k a ņ u m ā k s l a ir igauņu iemīļotākā māksla. Ar dziesmām tauta atviegloja savu sirdi darbā, dziedot tā izteica savas domas, jūtas un pārdzīvojumus, kopējā kora dziesmā modās tautas vienības sajūta un pašapziņa. Tādēļ tautas masām nava labāka līdzekļa savas dvēseles dzīves, sava „es“ izteikšanai, kā kora dziesma. Latviešu kori „Dziesmuvara“, „Dziedonis“, operas koris, Jaunatnes sarkanā krusta koris un Lietuvas Kačanauska jauktais koris ir ar lieliem panākumiem koncertējuši Tallinnā, tāpat Estonia mūzikas nodaļas jauktais koris, Tallinnas vīrdziesmu biedrības koris un daži citi ir uzstājušies Rīgā. Kas piedalījies šais koncertos, tie zina, kādu sajūsmu tie radija kā klausītājos, tā arī dalībniekos. Vēl lielāka nozīme, kā atsevišķu koncertu rīkošanai, ir piedalīšanās otras tautas dziesmu svētkos. Tas arī ir darīts, bet ļoti mazā mērā, tikai pēdējā laikā. Nākotnē būtu jāuzliek sev par likumu, lai lielos nacionālos dziesmu svētkos piedalītos lielākā skaitā arī kaimiņvalstu labākie kori ar savām labākajām dziesmām. Skaists draudzības izpauzums bija 1926. g. Valkā notikušie Igaunijas-Latvijas dziesmu svētki: Dienvidigaunijas kori gāja uz robežu sagaidīt latviešu korus, tur apvienojās kopējā gājienā un izgāja cauri pilsētai, bet tad sākās koru koncerts. Šie svētki, kuros šo rindu autoram bija gods reprezentēt Igaunijas izglītības ministriju, atstāja neizdzēšamu iespaidu. Tādus kopējus svētkus vajadzētu sarīkot arī turpmāk.

sele kultuurile, kool valmistab ette tulevast riigikodanikku, siis kirjanduses ja kunstis peegeldub ja avaldub rahva hing.

Kirjanduse kaudu tutvume kõige paremini rahva eluga, tema röömudega ja mu-redega. Seni on püütud kõige paremat naaberrahvaste kirjandusest tõlkida. Eesti keeles on ilmunud Läti kirjanikkude Skalbe, Akuratersi, Poruki, Jaunsudrabinsi, Needra, Rainise, Blaumanni, Brigaderi ja Zālīte töid. Läti keelde on Eesti kirjanikke tõlgitud vähem, kuid seal näeme ka Tammsaare, Metsanurga, Raudsepa ja Gailiti töid. Leedu kirjandus on kahjuks Eestis väga vähe tuntud, vist samuti ka ümberpöördult.

Eesti raamatu 400-aastase juubeli puhul avaldatakse 100 parima eesti raamatu nimekiri. Oleks soovitatav, et Lätis ja Leedus tehakse sedasama ning täiendavalt sellele antakse lühikesi teateid nende raamatute sisu ja väärtuse kohta.

Helikunst on küll eesti rahval lemmik-kunst. Laulu kaudu kergendas rahvas tööajal oma südant, lauldes avaldas ta oma mõtteid, tundmusi ja elamusi, ühises koorilaulus ärkas rahva ühistunne ja iseteadvus. Sellepärast pole paremat vahendit rahvamassidele oma hingeelu, oma „mina“ esitlemiseks kui seda on koorilaul. Läti laulukoorid „Dziesmuvara“, „Dziedonis“, ooperikoor, Noorte Punase Risti koor ja Leedu Kacanauskase segakoor on suure eduga esinenud Tallinnas, samuti on Estonia Muusika Osakonna segakoor, Tallinna Meestelaulu seltsi koor ja mõned teised esinenud Riias. Kes nendest kontsertidest osa võtnud, teavad, missuguse vaimustuse nad endaga töid nii kuulajaile, kui ka osavõtjaile. Suurema tähtsusega, kui üksikute kontsertide korraldamine on osavõtmine teise rahva laulupeost. Seda ongi teh-tud, kuid liig väikesel määral, alles viimasel ajal. Tuleks tuleviku jaoks teha reegliks, et suurtest rahvuslikest üldlaulupidudest võtavad suuremal arvul osa ka naaberrahvaste parimad koorid oma paremate lauludega. Ilusaks sõbralikkuse avalduseks oli 1926 a. Valgas peetud Eesti-Läti laulupidu: keskpäeval läksid Eesti koorid vastu Läti kooridele piiri peale, seal ühineti ühiseks rongikäiguks, millega läbi linna mindi, ja siis algas vahelduv

Kora dziesma ir masu izteiksmes veids. Mākslas izlasi sniedz solisti. Ar viru palīdzību mums jāiepazīstina savi augstākie sasniegumi mākslas nozarē. Ar lielu uzupurēšanos Latvija, Lietuva un Igaunija uztura operas. Tas ir saistīts lieliem izdevumiem, operas spēku atrašana un sagatavošana nav viegla. Šis uzupurēšanās rezultātus mums vajadzētu rādīt viens otram. Tas palīdzētu ienest izrādēs pārmaiņas, jo ciemamaizi visi bauda labprāt. Mēs esam Tallinnā vairākas reizes dzirdējuši Latvijas dziedoņus A. Kaktiņu, E. Vittingu (Vītiņu), A. Verneru, Mildu Brechman-Štengeli, Grietu Pērkonī, Nikolaju Vasiljevu, Viktoru Stotu un igauņu-latviešu dziedātāju Amandu Liberti-Rebani. No lietuviešu operas spēkiem pie mums ir uzstājušies K. Petrauskas un V. Jonuškaite-Zauniene. No Igaunijas operdziedoņiem kaimiņvalstīs ir dziedājuši: O. Torokova-Tideberga, I. Aav-Loo, M. Taras, K. Vītols un citi. Šādiem operas spēku savstarpējiem apciemojumiem vajadzētu kļūt sistematiskiem un periodiskiem.

Kas teikts par dziesmu, attiecas arī uz mūziku. Te būtu vēlams laiku pa laikam mainīt dirigentus. Līdz šim tas maz darīts, no latviešu dirigentiem ir Igaunijā vadījis simfonisko koncertu tikai T. Reiters.

Tēlojošās mākslas laukā ir līdz šim satiksmē bijusi daudz plašāka. 1926. gadā sarīkoja igauņu mākslas izstādi Rīgā. Tallinnā ir sarīkojuši izstādes tikai atsevišķi Latvijas un Lietuvas mākslinieki. Liels traucējums līdz šim bija attiecīgu telpu trūkums Tallinnā. Šis trūkums tagad apmēram kopš 1 gada ir novērsts un mēs labprāt redzētu savā galvas pilsētā kā latviešu, tā arī lietuviešu mākslas izstādes.

Iepazīšanās ar tēlojošo mākslu stipri veicina muzeju apmeklējumi. To dara gan gandrīz tikai ekskursijas, kad tās piemēram apciemo Rīgu. Tur ir ko redzēt, tur ir ko baudīt.

Kopdarbības panākšanai mākslas laukā derētu sarīkot triju valstu kopējas izstādes Eiropas lielākajos centros. Pirmais solis šai ziņā ir sperts: pateicoties Lietuvas

kooride kontsert. Kogu pidu, millel nende ridade kirjutajal oli au esindada Eēsti hariduseministeeriumi, jättis kustumata mulje. Sarnaseid ūhiseid meeleavaldusi tuleks ka edaspidi korraldada.

Koorilaul on masside avaldus. Kunstie-liiti esindavad solistid. Peame nende kau-du ūksteisele tutvustama oma tippsaavu-tusi kunsti alal. Suure pingutusega pea-vad Lāti, Leedu ja Eēsti ūlal ooperi. See on suurte kuludega seotud, ooperijōudude leidmine ja ettevalmistamine pole kerge. Nende pingutuste tulemusi oleks vaja ūksteisele nāidata. Ka aitab see tuua vaheldust etendustesse, külakosti maits-takse sel alal ikka hea meelega. Meie ole-me Tallinnas kuulnud korduvalt Lāti laul-jaid A. Kaktini, E. Witingi, A. Werneri, Milda Brechman-Stengeli, Greta Perkonī, Nikolai Vassiljevi, Viktor Stotti ja Eēsti-Lāti lauljannat Amanda Liberts-Rebast. Leedu ooperijōududest on meil esinenud K. Petrauskas ja pr. V. Jonuskaite-Zaunie-ne. Eēsti ooperi lauljatest on naaberrii-kides esinenud pr. O. Tiedeberg-Torokoff, I. Aav-Loo, härrad M. Taras, K. Viitol ja teised. Sarnased ooperijōudude vastastik-kused külaskāigud peaksid senistest ju-huslikkudest edaspidi kujunema sūste-maatilisteks ja perioodilisteks.

Mis laulu kohta ōeldud, kāib ka muusika kohta. Siin oleks soovitav vahetada aega-jalt dirigente. Seni on seda vāhe tehtud, Lāti dirigentidest on Eēstis juhatanud sūmfoniakontserte ainult T. Reiters.

Kujutava kunsti alal on seni lābikāimi-nē palju loiēm olnud. 1926 a. korraldati Eēsti kunstināitus Riias, Tallinnas on korraldanud nāitusi ainult mōned ūksikud Lāti ja Leedu kunstnikud. Suureks takis-tuseks oli seni vastavate ruumide puudu-mine Tallinnas. See puudus on nūūd umbes ūhe aasta eest juba kōrvaldatud ja meie nāeksime meeleldi oma pealinnas nii Lāti, kui ka Leedu kunstināitusi.

Kujutava kunstiga tutvumiseks aitavad palju kaasa muuseumide külāstamised. Seda teevad küll esimeses jārjekorras ekskursioonid, kui nad nāit. Riiat külāsta-vad. Seal on mida nāha, on mida nautida.

Koostōō saavutamiseks kunsti alal on mōeldavad kolme riigi ūhiste nāituste korraldamised Euroopa suuremates kesk-

vērtīgajam ierosinājumam maija vidū atklāja kopēju tautas mākslas izstādi Parīzē, Trokadero pili, kur tā guvusi izeilus ievēribu. Šādas kopējas manifestācijas vajadzētu sarīkot arī turpmāk, tā būtu jau kopdarbība vārda tiešā nozīmē.

Beidzot gribētu vēl skārt vienu nozari, tā ir filma. Latvijā jau sen ir spēkā stājušies obligātoriskie noteikumi par dzimtenes chronikas rādīšanu visos kinematografos. Arī Igaunijā šogad šī prasība stāties spēkā. Tā kā šai chronikā nerāda tikai dienas notikumus vien, bet arī dabas skatu un pilsētu uzņēmumus, tautas dzīvi visplašākos apmēros, tad šāda chronika top par vislabāko informācijas līdzekli. Tādēļ dzimtenes chroniku vajadzētu papildināt ar kaimiņzemju chroniku, organizējot šādu filmu apmaiņu uz vizitdevīgākajiem noteikumiem, bez muitas. Igaunijā dzimtenes chronikas pagatavošana nodota pusoficiālai iestādei „Igaunu kultūras filma“, un šī iestāde, cik man zināms, jau ievadījusi sarunas ar kaimiņvalstīm filmu apmaiņas lietās. Tādēļ obligātoriskās chronikas kvantumu var palielināt un tās saturs kļūs daudz dažādāks un pamācošāks.

Visi šie jautājumi un domas ir tādi, kur daudz ko var papildināt. Bet sākumam pietiks arī no tā paša. Un ja nu man ir izdevies parādīt, kā līdz šim attīstījusies tuvināšanās starp Igauniju, Latviju un Lietuvu, kas līdz šim ir veikts un ko vēl varētu darīt un ja man vēl būtu laimējies dot ierosinājumu kultūrālās tuvināšanās turpmākai attīstībai, visu triju kaimiņvalstu laimes un labklājības labā, tad uzskatu savu uzdevumu šai ziņā par izpildītu.

G. Ney.

kohtades. Esimene samm selleks on tehtud: Leedu tänuväärt algatuse tõttu avati mai keskel kolme riigi ühine rahvakunsti näitus Pariisis, Trokadero palees, mis üldise tähelepanu osaliseks sai. Sarnaseid ühiseid manifestatsioone tuleks ka edaspidi ettevõtta, see oleks juba koostöö selle sõna otsekohesese mõtte.

Lõpuks tahaks veel ühte ala puudutada, see on filmi ala. Lättis on juba ammu maksma pandud sundusliku kodumaa kroonika näitamine kõikides avalikkudes kinodes.

Eestis see nõudmine hakkab ka käesoleval aastal maksma. Kuna selles kroonikas ei näidata mitte ainult päevasündmusi, vaid ka ülesvõtteid maastikkudest ja linnadest, rahva elu kõige selle mitmekesiduses, siis osutub sarnane kroonika küll kõige paremaks informatsiooni vahendiks. Sellepärast tuleks täiendada kodumaa kroonikat naabermaade kroonikaga, organiseerida vastavute filmida vahetust kõige soodsamatel tingimustel, ilma tollita. Eestis on kodumaa kroonika valmistamine antud poolametliku sihtasutise „Eesti kultuurifilmi“ kätte ja see asutis on minu teada, juba astunud läbirääkimistesse naabermaadega filmide vahetamise asjus. Selle tõttu võib sundusliku kroonika kvantumi suurendada ning selle sisu muutub palju mitmekesisemaks ja õpetlikumaks.

Kõik need küsimused ja mõtted, milledele võiks nii mõndagi juurde lisada. Esialgu jatkub ehk sellestki. Ja kui mul on korda läinud näidata, kuidas seni on arenenud kultuuriline lähenemine Eesti, Läti ja Leedu vahel, mis sel alal on seni tehtud ja mida veel teha võiks, ning kui mul on selletõttu õnnestunud anda tõuke kultuurilise lähenemise edaspidiseks arenemiseks, kõigi kolme naaberriigi õnneks ja kasuks — pean oma ülesande sedapuhku täidetuks.

G. Neijs.

Latviešu grāmata gadu simteņu perspektīvē.

Lāti raamat sajandite perspektiivis.

Šogad galvas pilsētā un provincē rīkojamā III Grāmatu nedēļa sakrīt ar divi jubilejām: 350 gadu paliēk no pirmās latviešu grāmatu iespiešanas Viļņā un 250 gadu no Ernesta Glikas tulkotās Jaunās Derības iespieduma rakstos (1685).

Šaurs ir bijis taciņš, kad priekš gadusimteni latviešu grāmata iesākusi savas gaitas. Grāmatu iespiešanas māksla lēni pārnāk uz Baltiju. Vēl latviešu otro grāmatu Rivija tulkoto Luteru Kātkismi (1586.) nākas iespiest Karalaučos. Tikai ar septiņpadsmito gadusimteni sākot latviešu grāmatu sāk iespiest Latvijā. 1615. g. Molēna spiestuve Rīgā atjauno 3 Encheridija daļas — Luteru katķismi, psalmus un evaņģēlijus. Molīna pēcnācējs šrēders iespieda jau vairāk Mancelija grāmatas, starp citu, viņa kapitāldarbu — Postilli jeb sprediķu grāmatu (1654.). Stūrakmeni latviešu grāmatniecībā lika Vidzemes ģenerālsuperintendenta Jāņa Fišera nodibinātā spiestuve, kas laikā no 1685.—1689. iespieda Glikas tulkoto bībeli latviešu valodā. Arī tai varam šogad svinēt 250 gadu jubileju. Pie Rīgas vecākām spiestuvēm pieder Hekera un Plātes spiestuves. Pirmā sākot no 1813. g. izdeva tāli pazīstamo Hekera latviešu kalendāru, bet Plātes firma nāca latviešiem labi pazīstama ar nedēļas laikraksta „Mājas Viesa“ izdošanu (1895.—1905.) un daudz citām iespiestām grāmatām. 1921. g. Plātes spiestuve pārgāja Valtera un Rapas akciju sabiedrības īpašumā.

Bija laiki, kad arī Jelgava spēlēja ievērojamu lomu latviešu grāmatniecībā un gara dzīvē. Kas no vecākās paaudzes nebūs dzirdējis Stefenhagenu, vai Stefenhagenu un dēla spiestuves nosaukumus. Arī šī firma iegājusi latviešu grāmatniecības vēsturē. Jelgavā pirmā grāmatu spiestuve nodibinājās septiņpadsmitā gadusimtenā otrā pusē, jo 1669. g. tur piemin Kurzemes hercoga grāmatu spiedēju Karnālu. Pēc kādiem simts gadiem Jelgavā pastāvošo Litkes spiestuvi iegūst savā īpašumā Stefenhagens, un vairāk paaudzēm uzņē-

Tānavu pealinnas ja provintsis korraldav raamatunādal langeb ūhte kahe juubeliga: on 350 aastat esimeste lāti raamatute trūkkimisest Vilnos ja 250 aastat Ernest Glūki tōlgitud Uue testamendi ilmumisest trūkist. (1685.).

Kitsas oli rada, millel sajandite eest hakkas lāti raamat kāima oma teid. Trūkkunst tuli aegamööda Baltimaile. Veel teisegi lāti raamatu Riviji tōlgitud Luteri katekismust (1586.) pidi trūkita ma Königsbergis. Alles seitsmeteistkümne sajandiga alates hakati lāti raamatuid trūkkima Latvias. 1615. aastal Molini trūkkikoda andis uuesti välja 3 Enheridiumi osa — Luteri katekismuse, lauluraamatu ja evangeeliumi. Moline järeltulija trūkkis juba mitu Mantseli raamatut, muuseas tema kapitaaltese — Postilli eht jutluste raamatu (1654.). Põhja lātlaste raamatule pani Vidseme kindralsuperintendendi Jaan Fišeri asutatud trūkkikoda, mis aastail 1685.—1689. trūkkis Glūki tōlgitud piibli lāti keelde. Sellegi 250 aastast juubelit võime tānavu pūhitseda. Riia vanemate trūkkikodade hulka kuuluvad Hekeri ja Plate trūkkikodjad. Esimene alates 1813. a. andis välja laialt tuntud Hekeri lāti kalendri, kuid Plate firma sai lātlastele hāsti tuttavaks nādalalehe „Mājas Viesis“ väljaandmisega (1856.), hiljem aga „Mājas Viesa Mēnešraksts“ (Kodu Kūlalise Kuukirja) väljaandmisega (1895.—1905.) ja paljud trūkitud raamatutega. 1921. aastal lāks Plate trūkkikoda Valteri ja Rapa aktiaseltsi kätte.

Oli ajajärke, mil ka Jelgava māngis tāhtsat osa lāti raamatu alal ja vaimuelus. Kes vanemast pōlvest ei ole kuulnud Stefenhageni vōi Stefenhageni ja poja trūkkikoja nimetusi. Seegi firma on lāinud lāti raamatutrūkkimise ajalukku. Jelgavasse asutati esimene trūkkikoda seitsmeteistkümne sajandi teisel poolēl, kuna 1669. aastal mainitakse sāal Kurseme hertsogi raamatute trūkkijat Karnalit. Saja aasta pārast saab Jelgavas asuva Litke trūkkikoja omanikuks Stefenhagen

mumu neizlaižot no rokām, patur to līdz 1919. gadam, kad to pa daļai izposta Bermonta karaspēks, bet apgādes atlikušā daļa pāriet Valtera un Rapas akciju sabiedrības īpašumā. Stefenhagenā vārdam laba skaņa pie latviešiem. Ar šīs firmas palīdzību Matīss Stobe 1797. un 1798. g. izdod latviešu pirmo žurnālu: „Latvisku Gada-Grāmatu“ (ik pa 3 mēnešiem 1 burtnīcu), bet no 1822. g. Lestenes mācītājs Vatsone te iespēj latviešu pirmo pazīstamo laikrakstu „Latviešu Avīzes“. Stefenhagenā firma izdevusi daudz vērtīgas grāmatas latviešu valodā, pieminēsim tikai Vecā Stendera un Kārļa Hugenbergera rakstus, Ditricha veselības grāmatu, Klevera-Dārzkopības grāmatu u. d. c., kas pašķīra ceļu uz pilnīgāku dzīvi.

Tā latviešu grāmata dažos gadsimtenos kļuvusi par latviešu dzīves sastāvdaļu. Lai cik no dzīves un pasaules būtu nošķirta kāda sēta, bez iespiesta vārda neiztiek neviens. Mazais burts ir tas neuzvaramais stiprinieks, kas spēj sagūstīt cilvēka garu, kamēr to neatsvabina lasītājs. Tehnika ar dzīves vajadzību te gājusi roku rokā. Grāmata mūs saista ar ārpusauli, spiež daļiņas visas pasaules bēdās un priekos. Liekas katastrofas, nedzirdētas dabas parādības, ievērojami izgudrojumi un cilvēka gara ieguvumi ar iespiesta vārda palīdzību kļūst mums zināmi dažās stundās.

Runājot par grāmatu, nevaram aizmirst tās ārējo daļumu. Pirmās iespīstās latviešu grāmatas rotātas kokgriezumiem un iniciāliem. Devīnpadsmītā gadusimtenā vidū sastop dažus vērtīgus tēraudgriezumus, piem., Dīnsberga ģīmetni. Vācu grafikas ietekme spēcīgi manāma septīnpadsmītā gadu simtenā beigās iespīstā Ģētes „Lapas Kūmiņā“ ar Kaulbacha zīmējumiem un Lautenbacha-Jūsniņa Zalkša līgavā. Illūstrēta žurnāla ceļus ierauj „Pagalms“ (1881.—1882.), bet sevišķi „Rota“. Latvijas valsts pastāvēšanas laikā vērtīgākais „Leta“ izdots „Illūstrētais žurnāls“ (1920.—1929.). Arī Latvju tautas dānas piedzīvojušas glītu izdevumu un vairāk citas mākslas grāmatas. Tomēr tur vēl daudz darāms.

Divi faktori nesuši zināmu apvērsumu mūsu grāmatniecībā: pirmais — uz Dr. K.

ning mitu sugupolve ei lase teda kāest āra ja hoiavad kuni 1919. aastani, mīl teda osalt hāvitas Bermonti sōjavāgi, kuid ūlejāānūd osa lāheb ūle Valteri ja Rapa aktsiaseltsi kätte. Stefenhageni nīmi on lātlaste juures hāās kuulsuses. Selle firma abīga Matīss Stobe 1797. ja 1798. a. andis vālja lātlaste esīnese kuukirja: „Latviska Gada-Grāmata“ (Lātīkeelne Aasta-Raamat) īga kolme kuu jooksul 1 vīhk, kuid 1822. aastast Lestene ōpetaja Vatsone trūkīb sīin lātlaste esīnese tuttava ajalehe „Latviešu avīzes“ (Lātlaste Ajaleht). Stefenhageni firma on vāljaandnūd palju vāārtuslikke raamatuid lāti keeles, mainīme vāid Vana Stenderi ja Karl Hugenbergeri teoseid, Ditrichi tervīshoiu raamatut, Kleveri — Aianduse raamatut j. m., mīs nāītasīd teed tāīelikumale elule.

Nōnda sai lāti raamat mōninga sajanīdi jooksul lātlaste elu tāhtsaks osaks. Olgu kīi kaugel elust ja maailmast mōni talu, trūkītud sōnata ei saa lābī keegi. Vāīke trūkītaht on see vōītmatu, kes jōuab vangīstada īnīnese vāīmu, senī kīi teda ei vābasta lugeja. Tehnīka on kāīnūd sīin elu vajadustega kāsīkāēs. Raamat seob mēīd vāīlismaailmaga, sunnīb osavōtma kogu maailma rōōmudest ja muredēst. Suured katastrofīd, tāhtsad lēūd ja īnīnese vāīmu saavutused saavad mēīle trūkīsōna abīl teatavaīks mōningate tūndīde jooksul.

Kōnēlde raamatust, ei tohī unustada tema vāīst īludust. Esīmesēd trūkītud lāti raamatud on ehītud puulōgete ja īnītsīaalīdega. Ūheksateīstkūmne sajanīdī keskel on leīda mōningāīd vāārtuslikke teraslōīkeīd, nāīteks, Dūnsbergī portreed. Saksa graafīka mōju on tūntav seītsmeīstkūmneīte aastate lōpul trūkītud Gōte „Reīnuvaderis“ Kaulbahī jōonīstustega ja Lautenbahī-Jūsminī „Zalkša līgava“. Illūstreerītud ajakīrja teīd algab „Pagalms“ (1881.—1882.), kīud erīti „Rota“. Latvīa rīīgī īsēsēsīvuse ajal on vāārtuslīkum „Leta“ poolt vāljaatnūd „Illūstreerītud Ajakīrī“ (1920.—1929.). Ka Lāti rahvalaulud on antud īlusastī vālja, samutī teīsedkī kunstī raamatud. Sīīskī on sāāl vēel palju teha.

Ulmaņa iniciatīvi 1920. g. nodibinātais Kultūras fonds un otrs — Dr. K. Ulmaņa draudzīgais aicinājums, publicēts š. g. 28. janvārī.

Kultūras fonda pirmais likums nosaka: „Kultūras fondam ienākušās summas izlietojamas zinātnes, mākslas, kā arī vispārējās, speciālās un ārpusskolas izglītības veicināšanai, pabalstiem, prēmijām

Kaks faktorit on toonud teatava pöördē meie raamatu alal: esimene — Dr. K. Ulmani algatusel asutatud Kulturfond ja teine — Dr. K. Ulmani sõbralik kutse, avaldatud 28. jaanuaril k. a.

Kulturfondi esimene seadus määrab: „Kulturfondile sissetulnud summad on kasutatavad teaduse, kunsti, samuti ka üldise, eri- ja vabahariduse soodustami-

Latviešu trešās grāmatu nedēļas plakāts.
Kolmanda Lāti raamatu nādala plakaat. „Raamat — kultuuri nurgakivi“.

par atzītiem darbiem, izgudrojumiem un atradumiem, stipendijām izglītības turpināšanai, ārzemju ceļojumiem izglītības nolūkā, mākslas popularizēšanai iekšzemēs un ārzemēs, kā arī citiem līdzīgiem izglītību veicinošiem nolūkiem“ („Valdības Vēstnesis“ 1920., 263). Kultūras fonda darbība visu pastāvēšanas laiku nesusi daudz svētības mūsu tautai. Grūti atrast kādu gara dzīves nozari, kuru nebūtu atbalstījis Kultūras fonds. Grāmatniecības laukā kultūras fonds jaunus ceļus ierāvis ar savām bibliotēkām. Tā pamatskolu

seks; toetusteks ja preemiateks hāiks tunnistatud tōile, leutistele, stipendiumtele hariduse tāiendamiseks, vālisreisidele hariduse laiendamiseks, kunsti populariseerimiseks sise — ja vālismail ja teistele haridust soodustavaile eesmärkidele“ (Riigi Teataja 1920. a. 263.). Kulturfondi tegevus on kogu tema kestvuse ajal toonud palju kasu meie rahvale. On raske leida ūht sellist vaimuelu ala, mida ei oleks toetanud Kulturfond. Raamatu alal on Kulturfond rajanud uusi teid oma raamatukogudega. Nōnda oli algkoo-

bibliotekām laikā no 1923. g. līdz 1928. g. bija piešķirti (apaļos skaitļos) Ls 330.000, kāda summa tagad pieaugusi uz $\frac{1}{2}$ miljona latu. Līdz 1928. g. kultūras fonds bija ierīkojis 657 tautas bibliotēkas ar 370.000 sējumiem kopvērtībā Ls 560.000. Ja pie-skaitām šini virzienā pēdējos gadus turpināto bibliotēku papildināšanu, tad apaļos skaitļos bibliotēku skaits sniegsies līdz 1000, bet grāmatu vērtība Ls 300.000! Visi lielie kapitāldarbi mūsu grāmatniecībā izdoti ar kultūras fonda palīdzību.

Latvijas valsts radījusi arī citus labvēlīgus apstākļus mūsu literatūrai — augstskolu ar 7—8.000 lielu studentu saimi, aroda, vidus- un pamata skolas ar tūkstošiem skolotāju, ar tūkstošiem un atkal tūkstošiem skolēniem, mūsu lielie teātri, arī mūsu armijā labai grāmatai sava vieta. Visā Latvijā tagad darbojas ap 100 lielas un mazas grāmatu spiestuves, no kurām lielākās izlaiž ap 150 un vairāk grāmatu gadā, bet caurmērā gadā latviešiem iznāk ap 15.000 grāmatu.

Ja latviešu grāmatniecība nodibinājās 1585. gadā, tad pirmos gadsimtenos grāmatas attīstība bija lēna. Simtgadu laikā, ieskaitot atkaliespiedumus un pārlabojumus, iznāca 35 grāmatas. Nākošā gadsimtā no 1685.—1785. — 320 grāmatas, jau desmit reizes vairāk, bet trešo gadsimteni no 1785.—1885. g. — 4.700 grāmatas. Šie skaitļi labāk kā vārdi liecina par tām radikālām pārmaiņām, kas bija notikušas 19. gadsimtenī latviešu dzīvē. Pēdējos 33 gados, līdz patstāvīgas Latvijas valsts tapšanai — 1885.—1918. iznākušas apaļos skaitļos rēķinot — kādas 7000 grāmatas, vai atkal tepat divtik daudz, kā par agrākiem 3 gadsimtiem kopā. Visos latviešu grāmatniecības pastāvēšanas 333 gados līdz Latvijas tapšanai iznākušas 12.075 grāmatas. Ja līdz 1905. g. Vidzemē un Kurzēmē astoņdesmitos gados iznāca caurmērā 150 grāmatu gadā, tad pēc 1905. g. iepriekšējai cenzūrai kritot, šis skaits pavojojās uz 700 gadā!

Latvijas pastāvēšanas laikā šī aina pilnīgi mainās. Salīdzinot iedzīvotāju skaitu ar iespiežamo grāmatu skaitu, mēs esam, piem., pat Vācijai priekšā. Caurmērā tagad mums iznāk 1500 grāmatu gadā, bet

lide raamatukogudele 1923.—1928. a. ūleantud (ūmargutes arvudes) 330.000 latti, milline summa praegu on kasvanud juba poole miljoni latini. 1928. aastani oli Kulturfond korraldanud 657 rahva-raamatukogu 370.000 kōitega ūldvārtuses 560.000 latti. Kui arvame juure viimaseil aastail teostatud raamatukogude tēiendamist, siis ūmargustes arvudes ūlatub raamatukogude arv 1000, kuid raamatute vārtus 3.000.000 lattini. Kōik meie suured kapitāalteosed on vāljaantud Kulturfondi abiga.

Latvia riik on loonud teisigi soodsaid olusid meie kirjandusele — ūlikooli 7—8000 ūliōpilasperega, kutse-, kesk- ja algkoolid tuhandete kooliōpetajatega, tuhandete ja jälle tuhandete kooliōpilastega, meie suured teatrid, ka meie kaitsevāes on hāāl raamatul oma koht. Kogu Latvias tōōtavad praegu umbes 100 suurt ja vāikest trūkkikoda, milledest suuremad annavad vālja 150 ja rohkem raamatut aastas, kuid keskmiselt ilmub lātlastel umbes 15.000 raamatut aastas.

Kui lātlaste raamat 1585. aastal asutati, siis esimestel sajanditel raamatu areng oli aeglane. Saja aasta jooksul ilmus 35 raamatut, parandusi ja ūmbertrūkke juure arvates. Jārgmisel sajandil 1685.—1785. a. — 320 raamatut, juba kūmme korda rohkem, kuid kolmandal sajandil 1785.—1885. — 4700 raamatut. Need arvud nāitavad paremini kui sōnad neid radikāalseid muudatusi, mis olid sūndinud 19. sajandil lātlaste elus. Viimaseil 33 aastal iseseisva Latvia riigi asutamiseni 1885.—1918. on ilmunud umbes 7000 raamatut ehk peagu kaks korda rohkem kui eelmisel kolmel sajandil kokku. Kogu lāti raamatu trūkkimise 333 aastal Latvia iseseisvusenī on ilmunud 12.075 raamatut. Kui 1905. a. Vidsemes ja Kursemes kaheksakūmnendatel aastatel ilmus keskmiselt 150 raamatut aastas, siis pārast 1905. a., eeltsensuuriil kadudes, see arv tōusis 700 aastas.

Latvia iseisvuse ajal see pilt muutub tēielikult. Vōrreldes trūkitud raamatute arvu elanike arvuga, meie oleme isegi Saksamaast ees. Nūtūd meil ilmub umbes 1500 raamatut aastas, kuid 1918.—1934.

no 1918.—1934. g. apaļos skaitļos rēķinot iznākušas kādas 20.000 grāmatas. Protams, tas ir tikai skaits! Bez savām labām pusēm — tas liecina arī vienu — par mūsu seklo kultūru, par lielo skaitu bezvērtīgo grāmatu, ko tirgū sviež lētinieki. Mūsu kultūras arkls, bieži, ak pārāk bieži, ir dziņis seklu vagu. Mūsu tulkoto stāstu un romānu literatūra, pretim oriģinālliteratūrai ieņem pārāk lielu procentu, tāpat mums vēl pārāk maz zinātniskās literatūras cienītāju.

Lielu sakustinājumu mūsu grāmatniecībā ienesis Ministru prezidenta Dr. K. Ulmaņa „Draudzīgais aicinājums” no 1935. gada 28. janvāra. „Tauta ir modusies”, — saka aicinātājs, — „modusies uz jaunu, jauku dzīvi. Bet vēl arvien gaismā gaišāki plūst pilsētās, tomēr lauki prasa savu tiesu, prasa neatvairāmi. Savu dziņu pēc gaismas, pēc gara un prāta izkopšanas lauki rāda un pierāda arī darbos: dibinās mazpulki, biedrības atjaunojas, apvienojas, skolas atver savus logus, skolotājs atkal iesoļo sava pagasta sabiedriskajā dzīvē. Grāmata, cilvēka vissirsnīgākais un uzticamākais palīgs, atgūst veco cieņu, atgūst savu vietu; vairojas teātra izrādes, koncerti, sabiedriskās ēkas, iesāktās steidz uzcelt, uzceltās un gatavās pušķot un greznot; nāk prasījumi pēc mūsu mākslinieku darbiem, gleznām u. c. Bet visvairāk prasās pēc grāmatām, jaunākajām, vērtīgākajām.

Ministru prezidenta Dr. K. Ulmaņa draudzīgais aicinājums atrod atbalsi. Kādu 8 mēnešu laikā ap 500.000 grāmatu atstāj plauktus un pāriet latviešu laukskolās, tuvās un tālās, lai tur nestu gaismu sirdīs un skubinātu uz labiem darbiem. Bez tam naudā laukskolas saņēmušas šīnī laikā ap Ls. 170.000 tam pašam nolūkam. Tas ir panākums, kurš ar savu impozanto ārējo pusi spiež apstāties katru kultūras draugu. Mūsu aizmirstās, bet dzīvei nepieciešamās skolas saņēmušas garīgu atbalstu, pie kura viņas bez draudzīgā aicinājuma ierosinājuma nebūtu tikušas.

Bet lietai ir vēl otra puse — ne mazāk svarīga par pirmo. Draudzīgais aicinājums skubinājis latviešu intelligenci atgādāties sētu, no kuras tā nākusi! Radies

a. on ilmunud 20.000 raamatut. Muidugi, see on ainult arv; Oma hääde külgede poolest see annab tunnistust ka ühest — meie pinnapealsest kultuurist, suurest hulgast väheväärtuslikkudest raamatutest, mida lasevad turule odavate raamatute produtseerijad. Meie kultuuri ader on tihti ajanud madala vao. Meie tõlgitud juttude ja romaanide kirjanduse protsent on liig kõrge võrreldes originaalkirjandusega, samuti meil veel on väga vähe teadusliku kirjanduse austajaid.

Suurt elavust meie raamatu elus tõi ministerpresidenti Dr. K. Ulmani „Sõbralik kutse” 28. jaanuaril 1935. a. „Rahvas on ärganud” — ütleb kutsuja, „ärganud uuele, ilusale elule. Kuid ikka veel valgus rohkem voolab linnadesse, aga maa nõuab oma jagu, nõuab vastuvaidlemata. Oma tungi valguse järele, vaimu ja mõistuse harimise vajadust näitab ja tunnistab maa ka tegudes: organiseeritakse maa-noori, asutatakse seltsse, uuendatakse ja ühendatakse neid, koolid avavad oma aknad, kooliõpetaja astub jälle oma valla seltskondlikku ellu. Raamat, inimese südamlikum ja ustavam sõber, asetatakse tagasi oma vanasse ausse, saavutab oma koha, korraldatakse rohkem leatrietendusi, kontserte, ehitatakse seltskondlikke hooneid, poolelehitused lõpetatakse, valmid ehitakse ja ilustatakse, nõutakse meie kunstnike töid, maale j. m. Kuid kõige rohkem tahetakse raamatuid, uue-maid, väärtuslikumaid.”

Ministerpresidenti sõbralik kutse leidis vastukaja. 8 kuu jooksul 500.000 raamatut jätavad riilulid ja saabuvad läti küla-koolidesse, lähemaisse ja kaugemaisse, et tuua sääal valgust südameisse ja äratada häädele tegudele. Pääle selle algkoolid on saanud sel ajal rahas 170.000 latti samaks eesmärgiks. See on saavutusi, mis oma imosantse välimumega sunnib seisma jääma igat kultuuri sõpra. Meie unustatud, kuid elule vajalikud koolid on saanud vaimset toetust, millest nad oleksid ilma jäänud sõbraliku kutseta.

Kuid ajal on veel teine külg — mitte vähem tähtsam esimesest. Sõbralik kutse aitas läti intelligentsil meeldetuletada kodutalu, kust ta on tulnud. Loodi uus side kodutalu ja linnavaimu vahel. Näe-

jauns sakars starp lauku sētu un pilsētas garu! Izrādās, ka pilsētnieki un laucinieki nestāvam tik tālu vieni no otriem, kā tas dažkārt liekas. Tagad mēs atjaunojam nūsu dabiskus sakarus ar zemi, ar lauku sētu. Un tas garam vajadzīgs. Gars gan tiecas arvien uz augšu, bet no zemes tam nāk spēks. Šo aizmirsto spēka avotu latviešu intelligencesi pa jaunam uzrādījis draudzīgais aicinājums, un tā viņa lielā idejiskā nozīme, nemaz nerunājot par praktisko.

Attiecoties uz igauņu literatūru, latviešu grāmatai ar to ciešākas saites sāk rasties tikai 19. gadusimtena otrā pusē. Līdz 20. gadusimtena sākumam kādu 9 igauņu rakstnieku darbi bija tulkoti latviešu valodā, pārsvarā Vildes stāsti un romāni (piem., Dora Ozola un d. c.), Lapas Mārtiņa tulkojumā. Ilgus gadus tas bija vidutājs starp divi tautu garīgām kultūrām. Šā vai tā Vildes vārds latviešiem labi pazīstams, no jaunākiem Gailīti, Tamsāre, Tuglass, Raudseps un vesela rinda citu. Tikai ar Latvijas valsts nodibināšanos šīs garīgās saites ar rakstniecību kļūst ciešākas, gan izrādot igauņu drāmas, tulkojot dzejoļus un t. t. Sevišķi vērtīgs latviešu valodā ir igauņu epa „Kalevipoega“ tulkojums no Elīnas Zālītes, salīdzinot ar vācu — nenoliedzami pārāks. Tas iznāca 1929. g. Izglītības ministrijas izdevumā un dod mums iespēju dziļāki iepazīties ar igauņu tautas raksturu, dabu, zemi, parašām, tikumiem. Skolas varētu gan šo klasisko darbu vairāk izmantot, nekā tas pašlaik notiek. Elīna Zālīte, pati dzejniece būdama, prot arī jauki atveidot igauņu dzejas darbu. Tā pati dzejniece tulkojusi Tamsāres lielo romānu „Taisnība un patiesība“, dažas Tuglase noveles un c. Pārbaudītas plašas ziņas par Igauniju pašu, viņas sadzīvi, kultūru un mākslu sniedz A. Gulbja Konversācijas Vārdnīca (7 sējuma), kamēr Ad. Ersa grāmatā par Estiju daudz novērotāja impresiju un tēlojošu gleznu.

Ja salīdzina, cik daudz mazvērtīgu darbu tulko piemēram no vācu un citām valodām un cik vērtīgu igauņu rakstniecības darbu paliek latviešiem vēl nepazīstami, tad jāsaprot, ka abu tautu un valstu tuvinā-

me, et linna ja maarahvas ei seisa üksteisest nii kaugel, kui see vahel näib. Nüüd meie uuendame oma sidemeid maaga, kodutaluga. Ja vaim vajab seda. Vaim küll püüab ikka ülespoole, kuid maalt ta saab jõudu. Seda unustatud jõuallikat on läti intelligentsile uuesti näidanud sõbralik kutse, ja selles on tema suur ideeline tähtsus, praktilisest rääkimata.

Mis puutub Eesti kirjandusesse, siis sellega läti raamatul hakkavad arenema tihedamad sidemed ainult 19. sajandi teisel poolel. 20. sajandi algul oli tölgitud läti keelde umbes mōne 9 eesti kirjaniku tōd, kōige rohkem Vilde jutte ja romaane (nāiteks Dora Ozola j. p. m.) Mārt Lapi tōlkes. Palju aastaid ta oli vahetalitaja kahe rahva vaimlise kultuuri vahel. Vilde nimi on lātlastele hāsti tuntud, noorematest Gailit, Tamm-saare, Tuglas, Raudsepp ja terve rida teisi. Ainult Latvia riigi asutamise-ga saavad need vaimsed sidemed tihe-damaiks, küll lavastades eesti draamasid, tōlkides luuletusi jne. Eriti vāertuslik on lāti keeles eesti eepos „Kalevipoeg“, Elina Salite tōlkes, mis on vōrreldes sak-sakeelse tōlkega palju parem. Ta ilmus 1929. aastal haridusministeeriumi kirjas-tusel ja annab meile vōimaluse tutvuneda eesti rahva iseloomuga, loodusega, maa-ga, kommetega. Koolid vōiksid küll seda klassilist teost rohkem kastutada kui see praegu sūnnib. Elina Salite, olles ise luuletaja, oskab ilusasti tōlkida ka luu-letōid. Sama luuletaja on tōlkinud Tamm-saare suure romaani „Tōde ja õigus“, mōned Tuglase novellid j. m. Laialdasi teateid eestlaste eneste, nende elu, kultu-uri ja kunsti üle pakkub A. Gulbise Kon-versatsiooni sōnaraamat (7. kōites), kuna Ad. Ersi raamatus on Eestist palju vaat-leja impresioone ja kujutavaid pilte.

Kui vōrdleme, palju vāhevāertuslikke tōid tōlgitakse, nāiteks, saksa ja teistest keeltest ning kui palju vāertuslikke eesti kirjanduse teoseid jāab lātlastele tund-matuiks, siis peame ūtlema, et siin on mōlema rahva ja riigi lāhendamise sōpra-del veel kibe tōōajajārk ees, mille peegē-damist peame leidma raamatus. Kui vāhe

šanas draugiem te vēl karsts darba cēliens priekšā, kam atspoguļojums jārod grāmatā. Cik maz mūs šķiris attālums, tik daudz siržu vēsums. Mums jāiekarst savstarpējā draudzībā. Tad arī latviešu grāmata, attiecoties uz igauņu literatūru, mainīs savu seju.

Līgotņu Jēkaba.

meid on lahutanud kaugus, nii palju südamete jahedus. Meie peame soojenema omavahelises sõpruses, siis muudab ka läti raamat eesti kirjanduse suhtes oma ilme.

Ligotni Jekabs.

Vērojumi igauņu grāmatu gadā. Tähelpanekuid Eesti raamatu aasta puhul.

Latvijas - Igaunijas biedrības „Mēnešraksta” pagājušā, jūnija numurā bija ievietots M. Rauda garāks raksts par igauņu grāmatas 400 gadu jubileju. Šo rindu mērķis būtu pievienot rakstam par igauņu grāmatu vērojumu, kuŗi gūti igauņu grāmatu gada gadījumā sarīkotās plašajās grāmatu izstādēs.

Ideja, rīkot igauņu grāmatu gadā pārskatāmas grāmatu izstādes, jāskaita par laimīgu. Tā kā izstādēm izraudzītas katra laikmeta visrakstūrīgākās grāmatas, tās sniedz pilnīgu pārskatu par igauņu grāmatu no viņas pirmajiem gadiem līdz mūsu dienām kā vislielākais literatūrvēstures retums starp izstādītām grāmatām ir 1929. gadā Tallinnā Igaunijas rakstniecības biedrības archīvā nejausi atrastās Vanradta Kõlla lejasvācu un igauņu valodās katķisma 11 sadrīskātas lapas. Un pēdējās atrodas atzīme: Gedruckt tho Vittemberch dorch Hans Lufft am 15. Tage des Mantes Aust MDXXXV. Šī atzīme ir pamats, uz kuŗa balstās šogad igauņu grāmatas 400 gadu jubilejas svinēšana.

Atstājot neapskatītu garīgo literatūru, kas iznākusi divos pirmajos gadusimtenos pēc Vanradta - Kõlla katķisma drukāšanas, un kas apercēta kā rakstniecības tā baznīcas vēsturē, gribētu apskatīt te igauņu periodisko rakstniecību 18. gadu simteņa sākumā, proti kalendarus. Jāuzsver, ka tānīs laikos, kad literārisku gara ražojumu stipri trūķa, kalendars bija ievērojams gara gaismas nesējs tautai, rakstu avots un ziņu sniedzējs līdz pat

Lāti-Eesti ūhingu Kuukirja mōōdunud juuni numbris ilmus M. Raualt pikem kirjutis Eesti raamatu neljasaja aasta juubeli puhul. Kāesolevate ridade eesmärķ oleks sellele lisada tähelpanekuid Eesti raamatu kohta, nii nagu see jāreldub Eesti raamatu aasta puhul korraldatavaist ūlevaatlikkudest raamatu naitustest.

Ideed korraldada Eesti raamatu aastal Eesti raamatu ūlevaatlikke naitusi, tuleb lugeda ōnnelikuks. Kuna naituste vāljapanekud on valitud kui iseloomustavamad ūksikutele ajajārkudele, siis saab neist kujuka ūlevaate Eesti raamatust tema algaastaist kuni praeguse ajani. Omamoodi kirjandusajaloolise karuldusena esineb vāljapanekute hulgas 1929. a. Tallinnas Eestimaa Kirjanduse Seltsi arhiivis juhuslikult avastatud Vandradt-Kõlli alamsaksa ja eestikeelse kateķismusest alalhoidunud 11 rebenenud lehte. Viimasel leidub mārķus: Gedruckt tho Vittemberch dorch Hans Lufft am XXV Tage des Mantes Aust MDXXXV. „Faksimile sellest mārķusest on siinjuures āra toodud. See mārķus on aluseks, mil pōhjeneb kāesoleval saatal Eesti raamatu 400 aastase juubeli pūhitsemine.

Jāttes kōrvāle vaimuliku kirjanduse, mis ilmunud kahe esimese sajandi jooksul pārast Vandradt-Kõlli kateķsimust, ja mis leiab harilikult kāsitamist nii kirjanduse kui kirikuloos, tahaksin puudutada siin esimest Eesti periodilist kirjandust 18. sajandi alul, nimelt kalendreid. Tuleb rōhutada, et neil aegadel, kus kirjalikust vaimuvarast oli suur puudus, oli kalender

pirmo laikrakstu iznākšanai. No 18. gadusimtena grāmatu ražas vienu trešdaļu sastāda kalendari. „Eesti - Ma Rahva Kalender“ (Igaunų tautos kalendars), kas pirmo reizi iznāca Tallinnā 1731. gadā un arī vēlāk, ir ārēji glīts. Svētki un svētdienas tur nodrukāti sarkanā krāsā, tāpat arī dažādas zīmes, kas starp citu norādīja arī, kāds laiks ir izdevīgākais dažādu darbu iesākšanai un veikšanai. Piemēram atzīmēts laiks, kas vislabākais āderes laišanai, ārsta zāļu lietošanai, matu griešanai, koku ciršanai malkai un būvēm atsevišķi u. t. t. Ar to toreizējo kalendara sastādītāju pareģošanas spējas tālu pārsniedza mūsu laiku kalendarniekus. Starp citiem laika rēķiniem šais kalendaros vēl apzīmēts laiks „pēc vecā mēra“, „pēc otrā mēra“. No tā var spriest, ka vēl bija ļoti dzīvas atmiņas par pagājušiem grūtiem kara un mēra laikiem. Bet pat šie pirmie kalendari bija tikai pa daļai, tā sakot — oficiālajā daļā, laicīgi. Lasāmie gabalī beigās viņos tomēr bija ņemti no bībeles. Bet šim apstāklim ir niecīga nozīme. Galvenais tas, ka plašākām tautas masām bija kalendara veidā kaut kāda lasāmvienība. Un šai ziņā kalendari ir savu uzdevumu — mācīt tautu lasīt — godam veikuši.

Kas attiecas uz igauņu grāmatas ārējo izskatu, tad vecākie 18. un arī 19. gadusimtena pirmās puses izdevumi liecina, par tā laika lielo rūpību un solidumu drukas darbu izstrādāšanā. Turpretim apskatot pagājušā gadusimtena otrās puses drukas darbus, jāatzīst, ka grāmata ārēji atstāj nožēlojamu iespaidu. Liekas, it kā grāmata apzinīgi būtu gribējusi paslēpties aiz kādas pelēkas, neko neizteicošas ārienes, lai tā paliktu neievērota. Varbūt, ka šī grāmatas ārējā atturība bija pamatota, jo bieži vien, ja ne vairākumā, ir šo pagājušā gadusimtena rakstniecības ražojumu saturs maz izteicošs un tie pa lielākai daļai ir tulkojumi, ar ļoti niecīgu mākslas vērtību.

Tad nāk pēkšņi, varētu teikt bez jebkādas pārejas jauns rakstniecības laikmets, ar jauniem lozungiem — Noor - Eesti (Jaunā Igaunija). Pietiek uzvest skatu

tāhtsaks rahvavalgustajaks, lugemisallikaks ja teadete andjaks kuni ajalehe tekkimiseni. Kuni ūhe kolmandiku 18. sajandi raamatu toodangust moodustavad kalendrid. „Eesti-Ma Rahva Kalender“, mis ilmut esmakordselt Tallinnas 1731. a. ja hiljem pidevalt, on vālimuselt korralik. Pühad ja pühapäevad on säääl trükitud punasega, samuti ka mitmesugused leppe-märgid, mis muuseas, ka mitmesuguste toimingute jaoks soodsaima aja äratähen-damiseks. Nii märgitakse aeg, mis soodsaim kupu või aadri laskmiseks, arstirohu võtmiseks, juuste lõikamiseks, puude raiumiseks eraldi kütte ja ehituste jaoks jne. Seega ületasid tolleaegsete kalendritegijate ennustusvõimed kaugelt meieaegsete omad. Muude ajaarvamiste hulgas on neis kalendreis veel tähendatud aeg „pärast vana katku“, „pärast teist katku“. Sellest võib järeldada, et rahvas, mälestused möödunud rasketest sõja ja katku aegadest olid veel ärkсад. Kuid isegi need esimesed kalendrid olid ainult osaliselt, nii öelda omas ametlikus osas, ilmalikud, Lugesimispaalad lõpus olid neis ikkagi piiblist. Kuid see asjaolu on vähese tähtsusega. Peaasi oli ikkagi, et laiematel rahvahulkadel oli kalendri näol mida lugeda. Ja ses mõttes on kalendrid oma ülesande rahvast lugema õpetamise ausasti täitnud.

Mis puutub Eesti raamatu vālimusse, siis annavad vanemad 18. ja ka 19. sajandi esimese poole vāljaanded tunnistust teatavast tollele ajale omasest hoolsusest ja soliidsusest trükitööalal. Vaadeldes aga möödunud sajandi teise poole trükitooteid, peab tunnistama, et raamat jātab vāliselt mulje. Nāib nagu oleks raamat tahtnud end meelega peita mingi halli, mitte midagi ütleva vālimuse taha, et seega jāda tāhēlpānematuks. Vōib olla, et oli see raamatu vāline tagasihoidlikkus pōhjen-datud, sest sagedasti, kui mitte enamikus, on sisu neil möödunud sajandi kirjan-dustooteil vāheūtlev ja vāhese kunstilise vāärtusega tōlkekirjandus.

Siis tuleb ākki, vōiks ōelda ilma mingi ūleminekuta, uus kirjanduslik ajajārk, uute hūūdlausetega — Noor-Eesti. Aitab ūhest pilgust enne Noor-Eestit ilmunud toodetele ja esimestele Noor-Eesti vāl-

pirms Noor - Eesti iznākušām grāmatām un pirmajiem Noor - Eesti izdevumiem, lai redzētu to bezdibeni, kas šķir viņus,

jaannetele, et mōista seda kuristikku, mis lahubab neid, vōiks ōelda, 19. ja 20. sajandit Eesti kirjanduses. Noor-Eesti oma

**Igaunu 400 gadu vecās grāmatas pēdējā lapaspuse.
Eesti 400 aastase raamatu viimane lehekūlg.**

varētu teikt 19. un 20. gadusimteni igauņu literatūrā. Noor - Eesti ar savu lozungu „Būsim igauņi, bet kļūsim arī par eiropešiem!“ radija veselu revolūciju igauņu

hūidsōnaga „Olgem eestlased, aga saagem ka eurooplasteks!“ alustas tervet revolutsiooni meie kunstis ja kirjanduses. Noor-Eesti esimene album ilmuski revo-

mākslā un rakstniecībā. Noor - Eesti pirmais albums arī iznāca revolūcijas gadā — 1905. Un dzejnieka Gustava Suitsa veltījums Jaunigaunijai albumā sākas ar cīņas sparū, revolucionāri:

Mēs, mošā cilts, lai augam lieli
Un gaidīsim, kad stunda nāks,
Kur visiem tiem, kas tagad sapņo,
Mēs rībināsim kara bungas.

Šo veltījumu papildina vētrainas jūras tēlojums, kur zibeņi blāzmo. Tā bija īsta vētras un centienu dziesma.

Atmiņā ir iegriezušies raksti no tā laika laikrakstiem, kur izteica pārmetumus ap Noor - Eesti pulcētai tā laika rakstnieku paaudzei par viņu darbu vājo saturu, kur viņi cenšoties paslēpt ar stila kultivēšanu. Bija vēl viens sevišķs iemesls, kas lika zināmām baznīcas aprindām naidīgi izturēties pret Noor - Eesti un tās kustību. Tā bija viņas sajūsma par franču rakstniecību un mākslu, it īpaši par tā saukto dekadences rakstniecību. Tā Noor - Eesti almanachā parādās pirmā igaunu valodnieka un valodas atjaunotāja J. Āvika tulkojumā Bodlēra „Fleur du mal“. Raksturīgu piemēru, kā pirms pasaules kara Igaunijā skatījās uz franču rakstniecību un mākslu vispār, varētu minēt, ka jauns igaunu mācītājs atzina par savu pienākumu brīdināt savus audzēkus, to starpā arī šo rindu autoru, no visa, kas nāk no Francijas. Franči esot izmirstoša tauta, no kuņas, izņemot ļaunu, nekā nevarot mācīties. Tādēļ varētu teikt, ka Noor - Eesti kustība nozīmēja ne tikai jaunu strāvu rakstniecībā, bet arī zināmu kultūrālu pārorientēšanos, atvītojojot līdz šim valdošos vācu un krievu kultūras iespaidus ar franču pēc formas skaidro kultūru.

Cenzdamies pasvītrot savu vispusīgo atšķiršanos no visa iepriekšējā, Noor - Eesti, kā pretstatu pirms tam iznākušajiem darbiem, lika lielu svaru uz savu izdevumu māksliniecisko ārieni. Noor - Eesti 1910. gadā izdoto Juhana Liiva dzeju krājumu var uzskatīt par skaistāko, kas iznācis pirms Igaunijas patstāvības laika.

Arī vēlāk Igaunijā ir bijušas vairākas rakstnieku grupas un strāvas, bet es laikam nemaldīšos teikdams, ka lielākais

lutsiooni aastal 1905. Ning luuletāja Gustav Suits'i pūhendus Noor-Eestile albumis algab sōjakalt, revolutsiooniliselt:

Las kasvame, me tōusev sugu,
Ja ootame, mil tuleb tund,
Kus nendele, kes nāevad und,
Kord mūristame kōrvu sōjalugu.

See pūhendus on ūmbrīsetud tormīse mere kujutusega, mille kohal vālgud sāhvīvad. Seega sīis olles omamoodī tormī ja tungī lauluks!

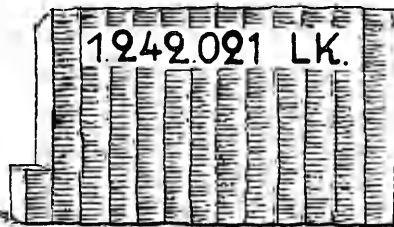
On meelde lōikunud tollest ajast kirjutīsī ajalehīs, kus tehti Noor-Eesti ūmber kogunud tolleagesele kirjanduslikule sugupōlvele etteheiteid nende toodete sīsulageduse pārast, mīda pūitavat stīilkultiveerimisega varjata. Oli veel ūks erīline pōhjus, mīs teatavāid, erīti kirīklīsī ringkondī panī vaenulikult suhtuma Noor-Eestīsē ja tā līikumīsē. See oli tema vaimustumine Prantsuse kirjandusēst ja kunstist, erīti agā mōōdunud sajandī teise poole nīinīmetatud dekadenss kirjandusēst. Nīi ilmub Noor-Eesti almanakīs I. Eesti keeletheadlaselt ja -uendajalt J. Aavīkult Ch. Baudelaire „Fleur du mal“ tōlkeid. Iseloomustavana nāhtena, kuidas enne maailma sōda vaadati Eestīs prantsuse kirjandusele ja kunstīle ūldse vōīks mainīda, et noor eesti kirīkuōpetāja luges oma kohuseks oma kasvandīkke, sājāl hulgas kāsēoleva rīdade autorit, hōiatada kōīgi prantsusliku eest. Prantslased olevat vāļjasurev rahvas, kellelt mīdagī peale halva ei olevat ōppīda. Vōīks seepārast ōelda, et Noor-Eesti līikumine tāhēndas mītte ūksīnda uut kirjanduslīkku voolu, vāid ka teatavat kultuurīlist ūmberorientērumīst asēndades senī maksvusēl olnud Saksa ja Vene kultuurīlīsēd mōjūtused Prantsuse, kūi ladīna, vormīsēlge kultuurīga.

Nagu pūūdes rōhutada oma īgakūlgset erīnevust eelmīsēst Noor-Eesti, vastandīna enne tēda īlmunud toodetele, panī suurt rōhku oma vāļjaannete kunstīlīsēle maitsekusele. Noor-Eesti poolt 1910. a. avaldatud Juhan Līīvī luuletuste kogu vōīb lūgeda vāļīmuselt kauneīmaks, mīs īlmunud enne Eesti īsēsēīsvuse aega.

Ka hīljem on olnud Eestīs kirjanduskunstīlīsī rūhmitusī ja voole, kuid vīst ēī

EELISEISEISVUSAEGNE JA ISEISEISVUSAEGNE EESTI RAAMAT

1535-1917A.
ILMUNUD

1918-1934A.
ILMUNUD

KOKKU 400AASTA JOOKSUL 30.998 TRÜKIST 2724.351 LK

Igaünu grāmata pirms un pēc valsts patstāvības nodibināšanās.

iespajds no viņām ir bijis Jaunigaunijai. Apskatot patstāvības pēdējos gados izdotās igauņu grāmatas, var ar prieku konstatēt, ka tās pa lielākai daļai ārēji atstāj ļoti labu iespaidu. Kā rakstniecības aprindām tuvu stāvošas personas paskaidro, Igaunijā esot izveidojies zināms skaits grāmatu draugu, kuru īpašumā ir gandrīz visi igauņu valodā iznākušie daļrakstniecības darbi. Bet priekšnoteikums te ir, lai grāmata ārēji būtu glīta un atbilstu mākslas prasībām. Un ar šo šauru, bet noteikta skaita grāmatu pircēju grupas gaumi grāmatu izdevējiem jāreķinās. Bet kopā ar igauņu grāmatas ārieni varētu gan vēlēties vienu, kas attiecas uz grāmatu iesējumu, lai radītu noteiktus standarttipus, pēc kuru parauga iznāktu visi drukas darbi. Tas lielā mērā atvieglotu grāmatu novietošanu bibliotēkā, un līdz ar to vienādi iesietās grāmatas atstātu arī grāmatu plaktos labāku iespaidu. Šādu zināmu grāmatu standarttipu pieņemšana nedrīkstētu radīt grūtības.

V. Kruus.

eksi, kui väita, et suurima mõjuga neist on olnud siiski Noor-Eesti.

Vaadeldes hilisemaid iseseisvuse aja eesti raamatu väljapanekuid, võib rõõmuga konstateerida, et ka need jätavad välimuselt enamikus meeldiva mulje. Nagu kirjanduse ringidele lähidal seisjate poolt seletati, olevat Eestis väljakujunenud teatav arv raamatusõpru, kes omandavad peaaegu kõik ilmutvad kirjanduslikud teosed. Kuid eeltingimuseks seejuures on, et raamat oleks välimuselt maitsekas ja vastaks kunstilistele nõuetele. Ja selle piiratud, kuid kindlaarvulise raamatuostjate hulga maitsega tuleb teoste avaldamisel arvestada, Kuid ühenduses Eesti raamatu välimusega peaks küli üht soovima: luua, mis puutub raamatu kaustasse, teatavad kindlad standarttüübid, millede kohaselt ilmuksid siis kõik trükiteosed. See hõlbustaks suuresti raamatute asetamist raamatukogusse, ühtlasi jätaksid ühtlasema kaustalised raamatud riuleile asetatult parema mulje. Sarnaste raamatu teatavate standarttüüpide vastuvõtt ei tohiks valmistada raskusi. V. Kruus.

Lapas Mārtiņa loma latviešu un igauņu kultūrālā tuvināšanā.

Mārt Lapi osa lātlaste ja eestlaste kultuurilises lähendamises.

Sevišķi pēdējos gados esam lielu vērību piegriezuši igauņu - latviešu kultūrālai un politiskai sadarbībai, uzsverot, ka nepieciešams savstarpēji tuvāk iepazīties ar otras tautas un valsts dzīvi tās dažādajās nozarēs, esot pārliecībā, ka mums jārada spēcīgs pamats vienotai darbībai mūsu tautu nākotnes nodrošināšanai pret ārējām varām un iesaistītiem.

Šīs sadarbības nozīmi mēs nebūt neesam atzinuši tikai tagad, kā to pēc šī jautājuma aktualitātes varētu domāt. Jau mūsu tautiskās atmodas laikmeta vadošie darbinieki abās pusēs ir meklējuši viens otra atbalstu pret toreizējiem apspiedējiem, kā to rāda Kōlera un Valdemāra nacionāli - stratēģiskā kopdarbība. Šī vienotības sajūta, kaut gan uz laiku apslāpusi, ir palikusi dzīva arī vēlāk, sevišķi Jansena un Dīriķa dienās, kad ievērojama loma piekrita latviešu rakstniekam un žurnālistam Lapas Mārtiņam, kura igauņu vārds bija Mārt Lapp. Ir laiks šī viņa tēlu atkal no jauna atdzīvīnāt atmiņā.

Lapas Mārtiņa dzīve bija tikpat raiba, kā viņa daudzpusīgā rakstnieciskā raža. Viņš piedzimis 18. septembrī 1846. gadā Igaunijas - Latvijas tagadējā pierobežā Valkas tuvumā, Jaunkārķu pagastā, Ērgemes draudzē. Viņa vecāki bija igauņi. Viņa tēvs tomēr cēlies no latviešiem, jo vectēvs ievests Igaunijā „no dienvidiem, no tās zemes, kur tauta valkā pelēkus svānkus un rumā citu valodu“, — viņš iemainījis pret medību suni un tā kļuvis par Abjas muižas barona īpašumu. Pēc zemnieku brīvībaišanas rakstnieka tēvs atstāj Abjas muižu, kur vēl tagad dzīvo Lapas, un uz sava tēva vēlēšanos atgriežas atpakaļ Latvijā (L. M. vēstule K. E. Söötam no Rīgas 8. III 1903.).

Kaut gan M. Lapas māte bija igauņiete un iemācīja dēlam igauņu valodu runāt un lasīt, viņš Rūjienas un Valmieras skolās dabūja latviešu izglītību un izauga latviskā garā, jo vairāk tādēļ, ka viņu aizrāva atmodas laika nacionālie centie-

Oleme hoolsat tēhelpanu pōoranud eriti viimaste aastate jooksul eesti-lāti kultuurilisele ja poliitilisele koostōole, rōhutades vajadust vastastikku pōhjalikumalt tundma õppida kummagi rahva ja riigi elu nende mitmekūlgseis avaldusis, olles veendunud, et peame looma tugeva aluse ūhiseks tegevuseks meie rahvaste tuleviku kindlustamisel vāliste mōjuvōimude vastu.

Arusaamine sellise koostōo tāhtsusest pole siiski mitte nii noor, nagu kūsimumse aktuaalsuse järele vōiks arvata. Juba meie rahvusliku ārkusaja juhtivad tegelased mōlemal pool on otsinud ūksteise tuge ūhises vōitluses tookordsete rōhujate vastu, nagu nāitab Kōleri ja Valdemari rahvusstrateegiline koostōo. See ūhistunne, kuigi ajuti vaibunud, on pūsinud elav ka hiljemalt, eriti Jannseni ja Dīriķu pāevil, mil silmapaistvat osa on etendanud lāti kirjanik ja ajakirjanik Lapas Mārtiņš, eesti nimega Mārt Lapp. On aeg selle mehe vaheajal tuhumunud kuju tōsta uuesti meie teadvusse.

M. Lapi elu on olnud sama kirju kui temā mitmekūlgne kirjanduslik toodang. Ta on sūndinud 18. septembril 1846. Eesti-Latvia praegusel pīrimaāl Valga lāhedal. Uue Kaarkūla vallas Hārgmāe kihelkonnas eesti vanematest. Ta isa pōlveneb siiski lātlastest, kuna selle vanaista toodud Eestimaale „lōuna poolt, sealt maalt, kus rahvas kannab halli kuube ja kōneleb teist keelt“, — teda vahetatud jahikoera vastu ja nii saanud ta Abja mōisahārara omanduseks. Pārast talupoegade vabastamist asunud kirjaniku isa Abjast, kus veel praegu elab Lappisid, oma isa soovil tagasi Lātimaaie (M. L. kiri K. E. Sōōtile Riiast 8. III. 1903.).

Kuigi Lapi ema oli rahvuselt eestlane ja õpetas pojale selgeks eesti keele ja lugemise, omandas see lāti koolides Ruhjas ja Volmaris lāti hariduse ja meelsuse, seda kergemalt, et teda tōmbasid kaasa ārkusaja rahvuslikud aated. Juba koolipōlves hakkas ta kirjanduslikku

ni. Jau skolas laika viņš sāka strādāt literārisku darbu tā laika latviešu laikrakstiem „Ceļa Biedris“ un „Mājas Viesis“. 1870. gadā viņš tika dzimtenes pagastā par skolotāja palīgu, bet pēc gada vietējais muižnieks piespieda viņu aiziet, jo tam nepatika, ka jauneklīgs raksta avīzēs. Pēc tam Lapas Mārtiņš darbojās Rīgā un Jelgavā grāmatu tirgotavās un drukātavās. Kad progresīvais „Baltijas Vēstnesis“ 1880. gadā kļuva par dienas avīzi, Lapas Mārtiņš iestājās tur par igaunu laikrakstu referentu un palīka šai darbā līdz savai nāvei 8. (20.) aprīlim 1909. gadā.

M. Lapa sarakstījis vairāk nekā pāris simts grāmatas un meskaitāmu daudzumu rakstu avīzēs. Tie ir vienkārši un tautiski, domāti plašākām aprindām. Origināldarbi, tulkojumi, atstāstījumi, stāsti, romāni, starp pēdējiem daži visai lieli, — viss tas izplatījās vairākos tūkstošos eksemplāru, daži pat vairākos izdevumos. Par mākslinieciski vērtīgiem arī pats Lapas Mārtiņš tos neuzskatīja, ko viņš pateicis iepriekš minētajā vēstulē, bet pie tautas dvēseles viņš atradis ceļu. Daudzas viņa patriotiskās dziesmas vēl tagad dzīvo lauku jaunatnes mutē.

M. Lapas rakstnieciskā darbība igauniem ir sevišķi svarīga tai daļā, kuru viņš veltījis latviešu iepazīstināšanai ar igaunu rakstniecību un apstākļiem. Bez tekošo dienas motikumu sniegšanas, viņš daudzus gadus laikā sistēmātiski publicējis arī daudzus garākus rakstus un pārskatus par igaunu kultūras dzīves ievērojamākām parādībām un notikumiem, tā par igaunu skolām, biedrību darbību, dziesmu svētkiem, teātri, tautas dziesmām un t. t., pie tam nereti tulkodams arī veselus ievadrakstus, no kuriem lielākais ir V. Reimana „Monopola pirmais gads“. Bez tam viņš tulkojis veselu rindu labāko darbu no igaunu rakstniecības, tā atsevišķā grāmatā Kreucvalda „Igaunu tautas pasakas“, bet laikrakstos Ed. Vildes „Celmi un čiekuri“ un „Dora Ozol“, A. Kicberga „Pūvu Pētera nīki“, Fālmaņa „Austrums un Kresla“ un citus teiku stāstus, vairākus Koidulas un K.

kaastööd tegema tolaegsetele läti ajalehtedele „Ceļa Biedris“ ja „Mājas Viesis“. 1870 sai ta koduvallas kooliõpetaja abiliseks, aga aasta pärast sundis kohalik mõisahärra teda lahkuma, kellele ei meeldinud noormehe kirjutised ajalehtedes. Selle järele teotses Lapp Riias ja Miitavis raamatukauplustes ja triikikodades. Kui edumeelne „Baltijas Vēstnesis“ 1880 muutus päevaleheks, asus Lapp sinna eesti lehtede referendiks, kus püsis kuni oma surmani 8 (20) apr. 1909.

Lapp on kirjutanud üle paarisaja raamatu ja lugematu hulga artikleid ajalehis. Need on lihtsad ja rahvapärased, mõeldud laiematele ringidele. Algupärandid, tõlked, ümberjutustused, laulud, jutud, romaanid, viimastest mõned üsna ulatuslikud, — kõik leidis levikut osalt paaris tuhandes eksemplaris, osalt mitmes trükiski. Kunstiväärtuslikuks ei hinnanud Lapp oma teoseid ka ise mitte, nagu ta seda on avaldanud eelmainitud kirjas, aga rahva hinge juurde on ta leidnud tee. Mitu tema isamaalist laulu elab veel praegu edasi külanoorsoo suus.

Lapi kirjanduslik tegevus väärib meie eestlaste tõsist lugupidamist selles osas, mis ta on pühendanud meie olude ja kirjanduse tutvustamiseks lätlastele. Peale jooksvate sõnumete päevauudistest on ta paljude aastate jooksul järjest avaldanud pikemaid kirjutisi ja ülevaateid meie kultuurielu tähtsamaist nähetest ja sündmustest, nii meie koolidest, seltside tegevusest, laulupidudest, teatrist, rahvaluulest jne, selle juures tõlkides mõnikord ka terveid juhtkirju, suurem neist V. Reimani „Monopoli esimene aasta“. Peale selle on ta tõlkinud rea paremaid teoseid meie kirjandusest, nii iseraamatuna Kreutzvaldi Eesti rahva muinasjutud, ajalehtedes, Ed. Vilde Kännud ja kähid ning Dora Ozol, A. Kitzbergi Püve Peetri riukad, Fählmanni Koit ja Amarik ning teisi muinaslugusid, mitu Koidula ja K. A. Hermannii laulu koorilaulude kogudes.

Mainida tuleb veel Lapi kaastöö omal ajal Miitavis Dravnieki kirjastusel ilmunud läti entsüklopeedias, kuhu ta kirjutas kõik eesti osa artiklid, mille juures

A. Hermana dzejoļus, kas iespiesti koru dziesmu grāmatās.

Vēl jāmin Lapas Mārtiņa līdzdarbība savā laikā Jelgavā pie Dravnieka izdevniecībā iznākušās enciklopēdijas, kurai tas rakstījis visus igauņu nodaļsrakstus, kam materiālus apgādāt palīdzēja igauņu lauksaimnieks J. Lammas Hoomulu Egeri.

Kā redzam no te minētā, kur, protams, nav viss pilnīgi uzskaitīts, Lapas Mārtiņš ir veicis plašu un ievērojamu darbu, lai iepazīstinātu latviešus ar igauņiem, kas neapšaubāmi bijis par svētību abām pusēm, veicinot savstarpējo saprašanos un labas attiecības vienai ar otru.

Savās vēstulēs J. Lammasam, K. E. Sootam un šo rindiņu autoram M. Lapa atkārtoti uzsver savu mīlestību un siltās jūtas tā iepretim igauņu tautai, kā arī zemei. „Bet to es varu apzinīgi teikt, ka mana sirds pieder abām, kā latviešu, tā igauņu tautai“, saka viņš vienā vēstulē, paskaidrodams savu piederību. Mīlestība iepretim igauņu zemei cēlās arī, kad viņš skolas laikā izdaria garāku ceļojumu pa Igauniju — Pērnavas un Vilandes apriņķos, apmetot līkumu cauri Plāterei, Abjai, Ōisai, Paistai, Vilande, Helmei un Karksij. Ceļojumā gūto iespaidu atmiņas inspirējušas viņa stāstīgu „Mīlestība un draudzība, patiens notikums“, kas J. Lammasa tulkojumā nodrukāts „Postimees“ā 1889. g. un „Lindā“ 1904. gadā.

Lapas Mārtiņa rakstnieka darbība viņa dzimtenē var modernā laika apgaismojumā palūkt ēnā, bet viņa darbība abu tautu tuvināšanā un viņu savstarpējās draudzības pārdzīvināšanā ir vērts, ka to glābj no aizmirstības. Tā jāceļ atkal dienas gaismā un sīkāk jāizpēta. Šis darbs būtu mūsu pienākums.

M. Pukīts.

teda materiāli muretsēmisega abistas meie pöllumees J. Lammas Hoomuli Egerilt.

Nagu näeme eelmisest loetelust, mis muidugi pole täielik, on Lapp ulatusliku tänuväärt tööd teinud eesti olude tutvustamiseks lätlastele, mis kindlasti on kasu toonud mõlemale poolele, edendades vastastikkust arusaamist ja õiglast suhtumist üksteisesse.

Oma kirjades J. Lammasale, K. E. Sootile ja nende ridade kirjutajale rõhutan Lapp korduvalt oma armastust ja hellatavaid tundeid nii eesti rahva kui maa vastu. „Aga seda võin teadlikult ütelda, et mu süda kuulub mõlemale, nii eesti kui läti rahvale“, lausub ta ühes kirjas, selgitades oma päritolu. Armastus eesti maa vastu ilmneb ka sellest, et ta koolipõlves Rühjast tegi pikema matka Eestisse nimelt Pärnu ja Viljandimaale, tehes ringi läbi Laatre, Abja, Ōisu, Paisu, Viljandi, Helme ja Karksi. Matkal saadud muljete mälestustest on inspireeritud ta jutukene „Armastus ja sõprus, tõesti sündinud lugu“, milline J. Lammas tõlkes ilmunud „Postimehes“ 1889 ja „Lindas“ 1904.

M. Lapi tegevus rahvakirjanikuna oma kodumaal võib varjule jääda uue moodsa aja valgustuses, aga ta tegevus mõlema naabrirahva lähendamiseks ja nende vastastikuse sõpruse süvendamiseks väärib päästmist unustushölmast ja esiletõstmist sellekohases üksikasjalisemas uurimuses, mille teostamine oleks meie kohus.

M. Pukits.

Rīgas jūras līča „vārtos“.

Riia lahe „väraval“.

(No tūrista piezīmju grāmatas.)

Šie vārti faktiski nav nekādi vārti, bet gan kāds interesants tūrisma „tristūris“ — **Dundagas „zilie kalni“**, **Kolkašraga** piekraste ar bāku uz mākslīgas akmeņu salīņas jūrā, iepretim **Svorbes** pussala un beidzot — **Roņsala** Rīgas jūras līcī. Un mūsu filmu ļaudīm, kas

(Turisti mērkmete raamatust.)

See „värav“ ei ole tēpoolest mingsune värav, vaid küll üks huvitav turismi „kolmnurk“ — „Dundaga „Sini sed mäed“, Kolgasarve mererand tuletorniga kunstlikul kivisaarel meres, tema vastas Sõrve poolsaar ja lõpuks Ruhnu saar Riia lahes. Ning meie

Lībiete.
Liivlanna.

meklē sižetus kinoscenārijam, esmu ne vienreiz teicis: lūk, scenārijs filmam, kas dabas un vēstures dots! Lūk, iespēja uzņemt kultūr. (ja gribiet, arī mākslas) filmu, kas var interesēt latvjus, igauņus un zviedrus! Iespēja pagatavot mazākais 3 novilkumus, kur parasti jāaprobežojas ar vienu, kādēļ finansiēli mūsu filmu produkcija tā isti neiet... Ja mūsu kinoļaudis to negrib — tā viņu lieta, bet mēs — pēc šāda „lēciena sāņš“ atgriezīsimies pie — tūrisma.

Igaunų zvejnieks no Cēreles.
Eestlasest kalur Sõrvest.

filmirahvale, kes otsib süžette kinostsenariumitele, olen mitu korda öelnud; vaat, stsenaarium filmile, mis looduselt ja ajaloolt antud. Vaat, võimalus ülesvõtta kultuur-, kui tahate, ka kunstfilmi, mis võib huvitada lätlasi, eestlasi ja rootslasi. Võimalus valmistada vähemalt 3 koopiat, kus harilikult peab piirduma ühega, mispärast majanduslikult meie filmproduksioon kuidagi ei lähe... Kui meie kinorahvas seda ei taha — see on nende asi, kuid meie pärast sellist kõrvalekaldumist pöörame tagasi — turismi juurde.

Pulcinājuši latvju-igaunu-zviedru- interesentu grupu, dodamies ceļā no sa- pulcēšanās vietas Rīgā. Stende. Te pār- sēžamies „mazā bānītī“, kas omulīgi aiz- lokās gar auglīgām druvām un skaisto „kalnu pilsētu“ **Talsiem**, Ziemeļkurze- mes skaistuli — **Dundagu** (pār visām šīm vietām būtu daudz ko sacīt!), iz- kāpjām šlīteres stacijā. Bet pag! Te jau esot daudzzinātie „**Zilie kalni**“! Jau ie- priekš sacīsim, kolīdz runājam par šīm vietām un Kolgas piekrasti — daudz kas te izrādīsies — māni! „Zilie kalni“ (uz kartēm rakstīts!) faktiski nav ne- kādi kalni, bet varens dabas piemineklis — senās **Joldijas jūras stāvkrasts**. Un daudzzinātā „šlīteres bāka“ t. s. „Zilos kalnos“ pavisam nav tas, ko parasti cauc par bāku: naktī, kad tas bāka pieklā- tos, viņa nerāda nekādus ugunus! Ja gribiet — „dienas bāka“ zvejniekiem un jūrniekiem, kas brauc Irbes caurtekā. Lielisks skatu tornis gan tūristiem Joldi- jas jūras stāvkrasta pašā kraujā, ap 100 mtr. virs jūras līmeņa. Tālš-un plašs skats uz piekrastes mežiem, laukiem, zvejnieku ciemiem; skaidrā laikā labi saskatāma arī **Svorbes pussala** un pat Roņsala—viss mūsu apbraucamais marš- rūts! Varenās „Zilo kalnu“ gravās at- sedzās dēvona smilšakmens, mežos zaļo dižciltīgais **iveskoks** un **efejas**, bet par to — arī mežacūku nav trūkums! Redz tipiskos namiņus ar t. s. „**lubu jumtiem**“, kas darināti bez naglām, ar zāgi un cir- vi un visai raksturīgi šīs piekrastes „lī- biešu ciemiem“.

Beiguši jūsmot par skaisto panorāmu no „šlīteres bākas“, pa stāvkrasta aug- šējo terasi dodamies uz **Vidali**, pa ceļam iegriežoties arī teiksmainā „**Dāvīda alā**“. No Vidales izejam uz t. s. „**Zviedru dambi**“, kas taisnā līnijā šķērso gandrīz visu apakšējo terasi (senais jūras di- bens) līdz piekrastes kāpu joslai. Mūsu ceļa mērķis — tūristu apmetne pie lī- biešu darbinieka D. Volganska **Košrag- ciemā** — vienā no tipiskākajiem lībiešu ciemiem, kauču tie ārēji (no Melsila līdz Lūžņām) no latvju zvejnieku cie- miem spilgti atšķirīgu īpatnību neuzrā- da. Šis ciems būs lībisks vairāk iekšēji

Kogunud lātlastest — eestlastest — rootslastest koosneva huvireisijate gru- pi, algame teed Riiast. Stende. Siin ko- lime üle kitsaroopalisele, mis ilusasti keerleb roheline pöldude vahel ja läheb mööda ilusast „mägede linnast“ Tal- sist, Põhja-Kurseme iludusest — Dun- dagast (nendest kohtadest oleks pal- ju ütelda), ja väljume šliitere jaamas. Siin olla kuulsad „Sinised mäed“. Ütlen juba enne, et kui räägime nende kohtade ja Kolga ranna üle — palju sellest on vale. „Sinised mäed“ (nii seisab kaar- tidel) ei ole tõepoolest mingisugused mäed, vaid suurepärane looduse mäes- tussammas — muistse Joldia mere järsk kallast. Ning kuulus „šliitere tule- torn“ n. n. „Siniseil mägedel“ pole su- gugi see, mida harilikult nimetatakse tu- letorniks: öösi, nagu see tuletorniga peaks olema, ta ei näita mingisugust tuld. Kui soovite „päeva tuletorn“ ka- luritele ja meremeestele, kes sõidavad Irbe väinas. Suurepärane vaatetorn tu- ristidele on ta küll, asudes Joldia mere järsu kalda kõrgemal kohal, umbes 100 meetrit üle merepeegli. Laialdane ja avar vaade ranna metsadele, nurmedele, kulurite küladele; selge ilmaga on näha ka Sõrve poolsaar ja isegi Ruhnu saar — kõik meie marsruut. Suurepärane „Si- niste mägede“ orgudes avaneb devooni liivakivi, metsades rohendab aadelik iive puu ja luurohi, kuid ka metssigadest ei ole puudust. On näha tüüpilisi maja- kesi n. n. „koorekatustega“, mis tehtud naeladeta, sae ja kirvega, ning on eriti iseloomustavad selle ranna „liivlaste küladele“.

Olles vaimustatud ilusast vaatest, lähe- me „šliitere tuletornist“ järsu kalda ülemise terrassi kaudu Vidaliile, teel külastades ka muistset „Taaveti koo- bast“. Vidalast saame n. n. „Rootsi tammele“, mis läheb risti üle kogu alumise terrassi (endine mere põhi) ran- na luideteni. Meie tee sihiks on turisti- de kodu liivlasest tegelase D. Volganski juures Košragkülas — ühes tüüpilise- maist liivlaste küladest, ehkki nad väli- selt (Melsilist Luuznani) ei ole teistsu- gused kui läti kalurite külad. See küla on liivipärane rohkem sisu pooldest. Kas

saturīgi. Kauču tā spītības gara dēļ, ko šie ciema zvejnieki nesen rādīja savai maizes devējai un naidniekam — jūrai! Pirms dažiem gadiem viņi uzsāka neparastu darbu — gribēja **piespiest jūru „izbagarēt“ Košragciema zvejnieku ostu!** Jūra — „bagarmašina“! Sacīts — darīts. Jūrā pašu spēkiem (ar nelielu valsts pabalstu) iebūvētam viļņulauzc-

või selle kiusaka vaimu pärast, mida need kalurid näitasid oma leivaandjale ja vaenlasele — merele. Paari aasta eest nad algasid ebaharilikku tööd — tahtsid sundida merd „puhastama“ Košragküla kalurite sadama t. Meri — „puhastusmasina“; üteldud, tehtud. Meresse oma jõuga (vähese riigi toetusega) ehitatud laintelõhkuja pidi

**Ronsalietes.
Ruhnu saare naased.**

jam vajadzēja novirzīt jūras straumi (plūst uz ziemeļiem) tā, lai dambja N pusē rastos dziļums, kur piebraukt mala laivām. Citiem vārdiem, Košragciema lībiešu zvejnieki, izbūvējot molu, gribēja piespiest jūras straumi „izbagarēt“ viņiem zvejnieku ostu!

Lībiešu cilti Dundagas jūrmalciešos paglābis no pārtautošanas tas, kas viņi dzīvojuši nošķirti no Kurzemes pārējiem novadiem, aiz lieliem un plašiem Ziemeļkurzemes mežiem, pašā jūras krastā.

keerama mere voolu (voolab põhjapoolle) nōnda, et tammist põhjapoolle areneks sūgavus, kuhu laevad võiksid juurde sõita. Teiste sõnadega, Košragküla liivlastest kalurid tahtsid sundida merevoolu „süvendama“ nende kalurite sadama. Liivlasi ümberrahvustumisest Dundaga rannakülades on päästnud see, et nad on elanud lahutatult teistest, nad asuvad suurte metsage taga, mere rannal. Kõik liivlaste külad asuvad ranna ääres — luidetel ja metsades.

Visi lībiešu ciemi novietojušies piekrastes joslā — kāpās un mežos.

Visai zīmīgi, ka **lībieši sevi dēvē par jūrmalniekiem**, ar to it kā pasvītrojot savu atšķirību no zemes ļaudīm — lauciniekiem. Ar jūru šī cilts saaugusi kā koks ar celmu. Vietu vārdi un citi vēstures dati pierāda, ka lībieši jau **senos laikos milējuši apmesties upju grīvās un gar viņu krastiem**.

Mēs agrāk runājām par „māņiem“. Par tiem vispār jūras piekrastē nav jāuztraucas! Vai gan kāds zvejnieks īsti otram pasacīs — kā viņam ķeries! Nē jau! Un **somu-ugru ciltis, pie kurām pieder arī lībiešu zvejnieki Kolkas piekrastē**, jau senos laikos bija tālu daudzinātas sava māņu kulta un burvību dēļ! Un senos laikos kolcenieki, lai maldinātu avarējušus jūrniekus, piesējuši klibam zirgam vējlukturi un tad to laiduši stāigāt pa piekrasti...

Nu, bet par to arī šīs piekrastes lībiešu zvejnieku folklorai pieder skaistā teika par „**Jūras māti**“ un viņas teiksmaino pili jūras dzelmē. Tā bijusi neizsakāmi skaista stikla pils ar zelta vārtiem un kristalla logiem, kas bijuši ierāmēti dārgām jo dārgām pērļēm; pils vārtu priekšā bijuši gliemežu vāku rati ar zvīņu riteņiem. Protams, tajos vēl laikos, kad Kolkas piekrastē un mūsu jūrā nebraukāja „kūpošie uguns kuģi“.

Dzirdējuši vēl citas lībiešu teikas un noskatījušies, kā Jāņu vakarā jūrmalā sadedzina vecas laivas, dodamies viesmīlīgā saimnieka D. Volganska motorlaivā tālāk — uz **Kolkasraga bāku**. Tā celta uz mākslīgas akmeņu salīņas jūrā, ap 5 klm. no krasta — lielā smilšu sēkļa galā. Šis **milzīgais Kolkas smilšu sēklis ir istas avarējušo kuģu kapenes**... Cik te negul „Jāņu“, kas uz neredzēšanas „iesūkti“ nodevigās sēkļu smiltīs! Ir vesela dabas simfonija, kas izskan no milzu cementa masīviem ap bāku, — viņas pasargāšanai no viņu graužošā spēka. Pēdējos gados bākas akmeņiem pildītā dubultsiena atvietota ar cementa mūri. Vētrainās dienās un nedēļās bākas personāls dzīvo īstu trimdinieku dzīvi. Bet

Iseloomustav on see, et liivlased nimetavvad ennast rannalasteks, sellega nagu allakriipsutades oma mittekuuluvust maarahva juurde. See rahvas on merega kokkukasvanud nagu puu kännuga. Kohanimed ja teised ajaloolised andmed näitavad, et liivlased juba vanal ajal on armastanud elada suurte jõesuude ja jõgede kallastel.

Meie kõnelesime „valedest“. Nende üle mererannal ei tule pahandada. Kas mõni kalur kunagi ütleb teisele, kuidas on tema saagiga? Mitte kunagi. Ja soome-ugri sugurahvad, kellede juure kuuluvad ka liivlastest kalurid Kolga rannal, juba vanal ajal olid kuulsad oma valekultuse ja nõidadega. Ning vanal ajal Kolgarahvas, et eksitada meremehi, köitnud lonkivale hobusele tuulelaterna külge ja ajanud randa... Noh, sellepärast ka selle ranna liivsastest kalurite folkloorile kuulub kena muinaslugu „Mereemandast“ ja tema muistsest lossist merepõhjas. Ta olla kirjeldamatu ilus klaasist loss kuld väravaga ja kristallist akendega, millede raamid olnud kallitest pärlidest; ning lossi värava ees olnud teokarpidest vanker soomustest ratastega. Muidugi, sel ajal, mil Kolga rannal ja meie merel ei sõitnud veel „suitsused tulelaevad“...

Kuulnud veel teisi liivlaste muinaslugusid ja vaadanud, kuidas mererannal Jaaniõhtul põletatakse vanu paate, sõidame oma lahke peremehe mootorpaadil edasi — Kolgasarve tuletorni. Ta on ehitatud kunstilisele kivisaarele umbes 5 klm. rannast — suure neeme otsa. See suur Kolga neem on tõeliseks hukkunud laevade „hauaks“... Kui palju siin magab „Jaane“, kes igaveseks maetud liivasse. See on terve looduse sümfoonia, mis kõlab hiigla tsemendi müürist tuletorni ümber, — tema kaitsmiseks lainte hävitava jõu vastu. Viimaseil aastail on tuletorni kividega täidetud kahekordne sein vahestatud tsementmüüri vastu. Tormipäevil ja nädalail elab tuletorni personaal väljasaadetute elu. Kuid tuletorni on väärt

*) Laiemat kirjeldust vaata „M. Sams — Lätlastest merekalurid“, väljaandnud Valters ja Rapa.

bāku*) katrā ziņā ir vērts apskatīt! Mākslīgās saliņas veidojumā jūrā ar daudz akmeņu, kas pievesti no Sāmsalas. Bāka celta pag. gadsimta pēdējā ceturksnī un stāsta, ka katrs akmens, kas sviests jūrā mākslīgās saliņas veidošanai, esot izmaksājis vienu rubli . . .

No Kolkasraga braucam uz **Svorbi** (Sörve), kuras galā atrodas **Cēreles bāka** — masīvs stūrainis tornis. Īsta „akmeņu sala“. Svorbes pussalas saimniecību lauki pa lielākai tiesai lielu un mazu

vaadata. Kunstliku saare ehitusel on tarvitatud palju kive, mis toodud Saaremaalt. Tule torn on ehitatud laanud sajandi viimasel veerandil ja räägitakse, et iga kivi, mis visatud merre kunstliku saare ehitamiseks, olla maksnud üks rubla.

Kolgasarvelt sõidame Sörve, mille lõpul asub Sörve tule torn, massiivne, nurgeline torn. Ōige „kivisaar“. Sörve poolsaare talude põllud on tōepoollest vāikeste ja suuremate kividega ūlekŭlva-

Raksturīgas lauku celtnes piekrastes novados Igaunijā.
Iseloomustavad hooned Eesti rannakŭlades.

akmeņu vārda tiešā nozīmē nosēti. Tos nolasīt nebūtu nekādas nozīmes. Un tomēr — arī šajos „akmeņu laukos“ aug labība! Redz arī tos Sāmsalās milzu akmeņus blukus, ko te sauc dažkārt par „Tōll’iem“. Nosaukums, kā stāstīja, atvasināts no **igaunu teiksmainā varoņa „Suur Tōlla** (vecākā), kurš kādreiz lasījis kopā lielos akmeņus pirts veidošanai. Viņam palīdzējusi sieva un šajā darbā kāds liels akmens uzvēlies tās kājai, to ievainodams. Vīna sākusi raudāt

tud. Neid ārakorjata ei oleks mingisugust tāhtsust. Kuid siiski ka reis „kivipōldudes“ kasvab vili. On nāha ka neid Saaremaa kivitŭkke, mida siin nimetatakse „Tōllideks“. Seletati, et nimi tulevat saarlaste muinaskangelaselt „Suur Tollilt“, kes kord korjanud kive sauna ehitamiseks. Temale on abiks olnud ta naine, ja tōōs vajunud ūks kivi naise jālale. Ta hakanud nutma ja neist pisarist tekkinud soo. Saaremaa aluseks on siluuri formaatsiooni lubjakivi, ja sellest kōvast materjalist on ehitatud ka Kuresaare piiskoplos, mis veel praegu on hāsti alalhoidu-

*) Plašāku aprakstu sk. M. Sams — „Latviešu jŭras zvejnieki“, izd. Valters un Rapa.

un no šīm asarām cēlies purvs. Ģeoloģiski Sāmsalas pamatā ir **silura formācijas kalnakmens** un no šī izturīgā materiāla arī celta **Ārensburgas biskapa pils**, kas vēl tagad ļoti labi uzglabājusies. Tāpat no šī materiāla — „Sāmsalas marmora“ — veidoti Tallinnas senājie pilsētas mūri un vairākas jaunākā laika igauņu celtnes.

Vecās islandiešu teikas min Baltijas piejūras zemes kā uzbrukumu mērķi vai arī spēcīgu jūras laupītāju mitekli. Un šai ziņā Sāmsalai ar tās akmeņaino bīstamo piekrasti, Irbes caurtekai un Kolgai ar tās nodevīgiem smilšu sēkļiem pieder izcila vieta. Arī **zviedriem un dāņiem sirmā senatnē nācās ciest no mūsu jūras sirotājiem — kuršu vikingsiem**. 12. gadsimtā pret šiem sirotājiem sapulcējās liels zviedru karaspēks, kas iekaroja Finlandi un Nylandi, kurās pa daļai kolonizēja un te cēla baznīcas. Nav izslēgts, ka šim kolonizācijas vilnim zviedri toreiz ļāva aizplūst līdz vairākām jūras salām Igaunijas piekrastē un Rīgas jūras līcī. Rakstot par **zviedru ieceļošanu Igaunijā**, Adolfs Šūks (Otrā Baltijas aizvēstures kongresa materiāli) izsakās, ka zviedru ekspedīcija nevērsās vienīgi uz Krieviju. 8.—9. gadsimtā **zviedru vikingi nostiprinājās arī Kurzemes piekrastē — Grobiņas „Seeburgā“ — „Jūraspili“**. No 1100.—1350. g. g. zviedri pastiprināti kolonizē **vairākus Somijas piekrastes novadus** un sūta izceļotājus arī uz igauņu salām un piekrasti. Šai kolonizācijai esot bijis samērā miermīlīgs raksturs. Šiem zviedru zemniekiem un zvejniekiem arī nekad nav piekritusi lielāka loma vietējā vēsturē. No 12.000 personām 17. gadsimtā viņu skaits samazinājies līdz **7.500**. Viņi nav arī lielāku tautas masu atliekas un šai ziņā to vēsture nelīdzinājas lībiešu cilts liktenīgām gaitām Latvijā.

Vecākās neapšaubāmās ziņas par zviedriem Baltijas jūras salās (Ronsaia, Vormsā u. c.) ir no 1294. g. — **Hāpsalas pilsētu tiesību nosacījumā**, kas zviedriem piešķir mantošanas tiesību no pilsētu iedzīvotājiem. Kurzemes biskapa Jāņa vēstulē 1341. g. 28. jūnijā lasān:

nud. Samuti on sellest materjalist — „Saaremaa marmorist“ — on ehitatud Tallinna vanad linnamüürid ja mitu uuema aja Eesti ehitust. Vanad islandlaste muinaslood mainivad Baltimaid pääletungimise sihina või ka tugevate mereröövlite maana. Ning selle poolest on Saaremaa oma kivise, kardetava rannaga, Irve väin ja Kolga oma kavalate neemedega väga soodsad kohad. Ka rootlased ja daanlased muistsel ajal pidid kannatama meie mererandlastelt — kuura vikerlastelt. 12. sajandil kogus nende rändurite vastu suur rootslaste sõjavägi, kes vallutas Soome ja Ahvena saared ning mida osalt koloniseerisid ja ehtasid siia kirikuid. Pole võimatu, et rootslased lasksid minna sellel kolonisatsioonil lainel mitme Baltimere saareni Eesti rannal ja Riia lahes. Kirjutades rootslaste sissetungimisest Eestisse Adolf Šück (teise Balti muistse ajaloo kongressi materjalid) ütleb, et rootslaste ekspansioon ei pöördunud ainult Venemaa vastu. 8.—9. sajandil kindlustasid rootslastest vikerlased endid ka Kuuramaa rannal — Grobini „Seeburgis“ — „Mere lossis“. 1100.—1350. a. koloniseerivad rootslased veel suuremal määral Soome rannamaid ja saadavad sissetulijaid ka Eesti saartele ja randa. Sel kolonisatsioonil olevat olnud võrdlemisi lahke iseloom. Neil rootslastest maameestel ei olnudki suuremat osa kohalikus ajaloos. 12.000 isikust 17. sajandil nende arv on kahanenud kuni 7500. Nad ei olegi suuremate rahvahulkade jääned ning selle poolest nende ajalugu ei sarnane liivlaste saatuslikule elule Latvias.

Õiged vanemad teated rootslaste üle Baltimere saartel (Ruhnu, Vormsis j. t.) on 1924. aastast — Haapsalulinnas õiguse määrusis, mis annavad rootslastele pärijate õiguse linna elanikelt. Kurseme piiskopi Jaani kirjas 1341. a. 28. juunil loeme: las igauks teab, et rootslastel, kes elavad Ruhnu saarel (das beflossene Eiland. Runen), meie tunnistame rootslaste õigusi.“ Hiljem, eriti vene valitsuse ajal, väikese rootsi

„lai katram zināms, ka zviedru ļaudīm, kas dzīvo **Roņu salā** (das beflossene Eiland Runen), mēs atzīstam zviedru tiesības“. Vēlāk, sevišķi krievu valdības laikā, nelielās zviedru salinieku saujiņas stāvoklis kļuva arvien ļaunāks, viņa pa daļai pārtautojās un — izceļoja. Tomēr senējo brīves garu, gan vairs ne rakstītu likumu veidā, bet paradumos un salinieku paradumu tiesībās šī saujiņa vēl ilgi glabāja un sargāja, ne mazāk kā savas etnogrāfiskās tradīcijas, ar kurām vislabāk iepazīstamies, apceļojot mūsu maršruta trīsstūra pēdējo atbalstu — Roņsalu. Vienlīdz te raksturīgas roņsaliešu **celtnes, tradicionālie tērpi un ļaudis**, kuros daudz kopības gara un salinieku pašapziņas. „Un ja mani arī iekaltu važās, es tomēr tās sarautu, lai atkal nokļūtu uz ledus“, saka roņsalietis par sava darba briesmām roņu medībās ziemā, kas ir šo ļaužu galvenais darba veids. **Patriarchālais lielģimenes individualisms** — tā varētu raksturot iespaidu no zviedru salinieku dzīves Roņsalā. Jums te arī pateiks, ka no skaistiem vārdiem kāposti nekļūst taukāki, ka nāve nepazīst kalendaru un pele ar laiku pārgrauzīs enkuŗu tauvu. Salinieki teicās zinot, ka sieviešu tenkāšanai un zirga ēšanai neesot gala, ka paēdis vilks esot pieticīgs dzīvnieks. Lepnums skan salinieku teicienā: „**Mēs esam Roņsalas vīri!**“

Mūsu maršruts noslēdzas.

Cand. jur. **M. Sams**,
tūrisma referents.

saarerahva peotāie seisukord muutus ikka halvemaks, ta osalt ümberrahvustus, ja — sõitis välja. Siiski oma vabaduse vaimu, küll mitte enam kirjutatud seaduste näol, vaid saarerahva kombeis ja saarerahva õigustes, hoidis see peotāis veel kaua alal ja kaitsis mitte vähem kui oma etnograafilisi traditsioone, milledega kõlge paremini tutvuneme, kui rändame meie „kolmnurga“ viimasele peatuspunktile — Ruhnu saarele. Siin on ühesuguselt iseloomustavad kõik — ruhnlaste ehitused, rahvariided ja inimised, kellede on palju ühtekuuluvuse vaimu ja saarerahva iseteadvust. „Ning kui mind köidetaks ahelaisse, ma siiski purustaks need, et jälle saada jääle“, ütleb ruhnlane oma töö hülgete jahi kohta, mis on selle rahva tähtsaim tööala. Patriarhaalne suure perekonna individualism — nõnda võiks nimetada muljet rootsi saarlaste elust Ruhnus. Siin öeldakse teile, et ilusaist sõnadest kapsad ei saa rasvasemaks, et surm ei tunne kaledrit ja hiir ajajooksul närib katki ankrunööri. Saarlased ütlevad teadvat, et naiste jutul ja hobuse söömisel ei olla otsa, et söönud hunt olla rahulik loom. Uhkus kõlab saarlaste lauses: „Meie oleme Ruhnusaare mehed.“

Meie maršruudil on lõpp.

Cand. jur **M. Sams**.
Turismi referent.

Vasaras brīži Igaunijā.

Suve viiņud Eestimaal.

(Iespaidi un atmiņas).

(Mālestusi ja muljeid.)

Ärīgaunijas Savienība laipni deva man iespēju vasaru pavadīt savā pirmajā dzimtenē. Un kad tur ierados, mani skati bija medroši, jo baidījās, mana bērnu dienu zeme būs man sveša kļuvusi... Jaunajā dzīves vietā, Jānedas valstsmuižā, mani sagaida Jānedas lauksaimniecības skolas direktors Dr. agr. Miljana kungs, un viņa sirsnība galīgi izkļiedē visas šaubas.

„Mūsu tālais Rīgas viesis ieradies īstā laikā — šodien šeit svinēs Uzvaras svētkus. Tauta vakarā lāpu gājienā ies uz senču pilskalnu. Un, ceru, arī jums patiks tanī piedalīties?“ Viņa kundze, slaida brunete, uz kāpnēm stāvēdama, smaidot atkārtoti: „Īstā laikā atbraucāt...“

*

Vakarā, kad pār robainām mežu galotnēm izdzīsa saules sārti starojošais blāzmojums, un pils logi, degdami kā uguns grēkā, kļuva arvienu tumšāki, tādumā izdzirdu dziedām. Dziesma tuvojās. Uz ceļa likuma parādas ligojoša liesma, diavas, trīs un tad viļņojoša uguns straume. Vējš liec dziesmas pa labi un pa kreisi. Nāk lāpu gājiens. Priekšgalā, svinīgi bozi piesīzdams, iet muižas pārvaldnieks un un dažī cienīgi vīri seko vācēmu apģērbos, tad koris un visa tauta, daudzi krāšņos tautas tērpos. Garās rindas noslēdz priecīgi bērni. Gājiens aizvijas gar pili un, šķērsodams upi, liču loču pa mežu, liesmām plīvojot, dodas uz senču pilskalnu.

„Mēs savus svētkus svinēsim kalnā, kurā pacēlusies tikai igauņu pils,“ saka doktora kungs. „Tur nav ne pēdu no kalniem, kurus vācieši lietojuši pilis celdam. Es šīs apkārtnes pilskalnus esmu pamatīgi izpētījis.“

„Citos senču pilskalnās vēlāk pilis uzcelušī vācieši, tādas no mūra, stīpras un augstas. Senie igauņi nezināja, ko ar tām uzsākt. Pat uguns nelīdz. Reiz dažī simti sapulcējušies, apmetušī ap pili

Vālis-Eesti ūhing lahkelt soodustas mulle võimaluse veeta suve oma esimesel kodumaal. Ja kui ma sinna sain, siis alguses mu pilk oli arg, sest kartsin, et mu lapsepõlve maa on mulle võõraks jäänud.

Uues elukohas, Jāneda riigimõisas, võttis mind lahkelt vastu Jāneda põllutöökooli direktor hr. Dr. agr. Miljan, ja tema lahkuses lõplikult haihtub mu kahtlus.

„Meie kaugelt külaline ilmus parajal ajal — täna siin pühitseme Võidupüha. Rahvas läheb õhtul tõrvikutega muistsele linnamäele. Ja, loodan, ka teil meeldib säält osa võtta?“ Tema proua, sale brunett, trepil seistes naeratades kordab: „Parajal ajal tulite...“

Õhtul, kui üle sakiliste metsalatvade hämardus päikse verevalt helendav eha-valgus, ja lossi aknad, põledes kui tulekahjus, muutusid ikka mustemaks, kuulsin taamalt laulu. Laul läheneb. Tee suudmel ilmub nähtavale vaaruv tuluke, kaks, kolm ja siis lainetav tulejuga. Tuul paenutab leegid paremale ja vasemale. Tuleb rongikäik tõrvikutega. Eesotsas pühalikult keppi vastu maad lüües astub mõisavalitseja, ja järel mitu tõsist meest muistseis vanemate rõivais, siis laulu koor ja rahvas, paljud värvirikkas rahvarüüs. Pikkade ridade sabas lähevad lõbusad lapsed. Rongikäik liigub lossi kaudu üle jõe ja lookleb läbi metsa, tuledel vilkudes siirdub linnamäele.

Meie oma pühi pühitseme mäel, kus seisnud ainult eesti linnus“, ütleb hr. doktor. „Sääl ei ole lupja leida, mida sakslased tarvitanud losse ehitades. Ma olen lähema ümbruse linnamäed hästi läbi uurinud.“

„Teistele linnamägedele pärast ehitatud sakslased oma müürist linnused, kõvad ja kõrged. Muistsed eestlased ei teadnud mis nendega pääle hakata. Ei aita tuligi. Kord tulnud kokku mõnisada meest, visanud lossile kõie ümber, tahtnud selle järve tõmmata. Kuid asjata...“ jutustab proua. Kõrgel hiidse kuuselatvas sä-

virvi un gribējuši to ieraut ezerā... Bet velti, „stāsta kundze.

Augstu sirmā bērzā, dzirksteles škiezdama un spogulodamās dzīlajā ielejas lejas ezerā, dēg Jāņuguns, kas apgaismo puslūkā stāvošo tautu. Dzied himnu. Uz augstākā paaugura, pie liesmojoša ūgunkura nostājās vīrs smagu varenu stāvu, pelēkā apgērībā, kādas lauku biedrības priekšnieks. Dziesmai beidzoties, vīrs paceļ roku. Viņš stāsta par igauni brīvo senatni, vengu laikiem, brīvības cīņām, tagadni un nākotni.

„Šī diena, mūsu dāngākā diena, jo šis laiks izlēma mūsu visu likteni. Tagad mūsu zeme ir brīva, tauta brīva un strādā brīvu darbu savā zemē... Pie šīs ūgums atceraties sīvo kauju laiku un mirdzošās uzvaras dienas. Atceraties mūsu grūtos pārbaudījumus. Atceraties Cēsu kaujas, kur cīnījāmies kopā ar latviešiem un uzvarējām. Un, lūk, mūsu neatlaidība ir kļuvusi par mirdzošu vainagu, kas ik gadus staro spožāk pār mūsu zemi, apmirdzēdams mūs ar varoņu slavu... Mūsu jaunajai valstij ir jauna sirds, un labklājību, kuru citām valstīm dod daba, mēs iegūstam ar centīgu darbu, karsti mīlot savu tēvu zemi!“

Runātājam beidzot, atskan ilgi aplausi. Koris dzied vareni skanošu dziesmu par seno diženo igauni tautu. Tad runā doktors. Apsveic visus sanākušos, paziņo arī manu klātbūtni un dod man vārdu. Neesmu tam sagatavojies, bet manī kvēl sajūsma, mana sirds sit ātrāk. Tauta gaida.

„Mani brāļi! Pēc ilga laika, apciemojot savu dzimteni, man ir laimīga iespēja piedalīties tautas uzvaras svētkos. Es dzīvoju tās tautas vidū, kas šos svētkus garā svinjums līdzī. Tāds pats nesalaužams vienprātības spēks tagad ir arī latvju tautā. Un tas abas tautas tuvinās. Lai jums sirsnīgi latviešu sveicieni. Jūs sveic arī Rīgas igauni“. Atkal aplausi un gaviļes, un mīklā klusumā dzird kā bērzi šalē līdzī tautas dvēselei. Dzied koris, visi dzied līdzī... Sākās tautas dejas, rotaļas. Uzvaras svētku gavilēs skan viss pilskalms.

demeid puistades ja sūgavasse oru jārvele peegeldudes loitab jaanituli, valgustades poolsōoris seisvat rahvast. Lauldakse hūmni. Kōrgema kūnka otsas pōleva tulelōkke juure astub mees raske, tūseka kasvuga, hallis rūūs, ūhe pōllumeeste seltsi esimees. Lauļu lōpul mees tōstak kae. Ta rāagib eesti vaba minevikust, orjaa-jast, vabadusvōitlusist, olevikust ja tulevikust.

„See päev, meie kallim päev, sest sellel ajal selgus meie saatust. Nüüd meie maa on vaba, rahvas vaba ja teeb vaba tööd oma maal... Siin tulelōkke juures tule-tage meelde āgedaid tapluse aegi ja säre-vaid vōidupaevi. Tuletage meelde meie raskeid piina pigistusi. Meenutage Vōn-nu vōitlusi, kus sōdisime koos lātlastega ja vōitsime. Ja nāe, meie pūisvus on muu-tunud sāravaks pärjaks, mis aastast aastasse kiirgab ikka rohkem üle meie maa ja ka üle lātlaste maa, valgustades meid kangelaste kuulsusega... Meie noorel riigil on noor süda, ja hää kae-kāgu, mille teistele rahvastele annab ehk loodus, saame meie hoolsa tööga, palavalt armastades oma isamaad!“

Kōne lōpul — kestyad applausid. Koor laulab vōimast laulu muistsest eesti rah-vast. Siis kōneleb doktor. Tervitab kōi-ki koosolijaid, teatab minu juuresolekust ja annab mulle sōna. Ma pole selleks ette-valmistunud, aga minu sees on kuum ūe-vus, mu süda lōōb kiiremini. Rahvas ootab.

„Mu vennad! Kaua aja tagant külasta-des oma kodumaad mul on õnnelik vōi-malus vōtta on eesti rahva Vōidupūhast. Ma elan selle rahva keskel, kes neid pūhi pūhitseb teile kaasa vaimus. Suur vāāra-mata ūksmeel valdab nüüd ka lāti rah-vast. Ja see mōlemad rahvad viib teine teisele lähemale. Toon teile sūdamlikke lāti rahva tervitusi. Teid tervitavad ka Riia eestlased...“ Jälle applausid ja het-ke vaikuses kuulda kuidas kased kohavad kaasa rahva hingle. Laulab koor, kōik laulavad ūhes... Algavad rahvatantsud. ringmāngud. Vōidupuha hōiskeis kaj-s-tub kogu linnamāgi.

Homme Jaanipäev. See Eestimaal on vaikne kui tuuleta ilm. Eestlased pole har-

Rīt Jāņu diena. Tā Igaunijā klusa kā bezvēja laiks. Igauni nav paradusi Jānus svinēt tā, kā latvieši. Igauniem nav arī tādu līgo dziesmu. Daudzās vietās šai dienā notiek kapu svētki.

*

Ir mierīga pēcpusdiena. Saule rotājās uz grūdas ar logu aizkaru ēnām. Man pretim atzveltnes krēslā sēž „Estonias“ slavenais aktieris ūksipa kungs, enerģisku skatu, ipatnēji smalki veidotiem sejas pantiem. Blakus viņa kundze, tikpat slavēna aktrise. Otrā pusē galdam doktors.

„Ko isti latvieši spriež par „Slaistu“ un mūsu viesošanos Rīgā? Sakiet tā pēc sirdsapziņas,“ viņš man jautā. „Teātris bija pilns, bet kā saprata, kāds bija kopiespaids?“

„Pārsteidzoši labs. Tauta izrādē noskatījās ar aizrautīgu interesi. Tēlojums bija tik labs, ka pat valodas nepratējiem saturs bija saprotams.“

„Ak, mūs tur uzņēma lieliski!“ iesaucās blondā kundze. Jau no balss kungā pazinu pērmindera tēlotāju „Slaistā“, bet kundze bija Slaista māte. „Mēs gan latviešus tik grezni meesam uzņēmuši, bet Rīgā mums gāja kā pa kāzām... Arī pats tautas Vadonis, Ulmana kungs, bija ieradies! Un apsveikumu bez gala!“ Māksliniece aizraudamās stāsta, ko Latvijā piedzīvojusi „Estonia’s“ aktieru saime.

Nu gaidot savukārt latviešus.

Ūksipa kungs lasa Tallinnas radiofonā mūzikas teoriju, pazīst ļoti labi rakstniecību, bet sevišķi mīl botāniku.

„Augi grib, lai viņu priekšā zemojās,“ viņš pieceldamies nosaka. Un viņi abi ar doktoru dodās ekskursijā — „botanizēt“, kā viņš saka.

„Glūži posts ar viņu,“ kundze labsirdīgi rājas. „Viņa kaktētās herbārijas vēlāk jānogādā uz Tallinnu kākādi vērtspāpīri. Kamēr esam Jānedā, esmu trīs reizes šo mocību izcietusi.“

Eju viņiem gabaliņu līdzi. Abās pusēs ceļam zeļ muižas lauki. Doktors pastāsta, ka muižai 200 ha zemes, koptas pļavas un ganības. Jānedas lauksaimniecības skolā ap simts skolnieku. Vasaru

junud Jaanipäeva pūhitsema nii, kuidas lätlased. Eestlastel pole ka sarnaseid laule. Paljudes kohtades sel päeval on surnuaia pühad.

*

On vaikne pärastlõuna. Päike mängleb pōrandal kordinate varjuga. Mu vastu tugitoolis istub kuulus Estonia näitleja hr. Ūksip, kindla pilguga, omapäraselt peenelt joonistet näoilmega. Kōrval tema proua, sama kuulus näitlejanna. Teisel pool lauda doktor.

„Mis õieti lätlased mõtlevad „Vedelvorstist“ ja meie külaskäigust Riias? Ōelge nii südame tunnistuse järele,“ ta minult küsib. „Teater oli täis, kuid milline oli üldmulje?“

„Üllatavalt hää. Rahvas näidendisse oli kui kiindunud. Mäng oli nii hää, et isegi keeleoskamatud said sisust aru.“

„Oh, meid võeti sääli nii toredalt vastu,“ hüüab blond proua. Juba häälest tundsin hārra vōõlmuldri mǎngijaks „Vedelvorstis“, aga proua oli Vedelvorsti ema. „Meie küll lätlasi nii rikkalt pole kohelnud, kuid Riias meil aeg möödus kui pulmas... Ja isegi rahva juht, hārra Ulman, oli tulnud. Ja õnnitlused lõpmata!“ Kunstniku proua hasarti sattudes jutustab, mis Lätimaal kogenud „Estonia“ näitlejad.

Nüüd omakorda ootavad lätlasi.

Hr. Ūksip loeb Tallinna raadios muusika teoreetikat, tunneb hästi kirjandust, kuid isearānis armastab taimeteadust.

„Taimed tahavad, et neile kumardataks,“ lausub ta pūsti tōustes. Ja nad mõlemad doktoriga lähevad ekskursioonile — „botaniseerima“, ta ütleb.

„Pāris hāda teisega,“ tōreleb proua hāāsūdamlukult. „Tema kuivatatud herbāriumid vea siis Tallinna kui mõned vāārtpaberid. Kuni siin Jānedal elame, olen seda vaeva näinud juba kolm korda.“

Lāhen neile tūkikese maad kaasa. Kahelpool teed haljendavad mōisa vāljad. Doktor seletab, et mōisal 200 ha maad, haritud heinamaa ja karjamaa. Jāneda põllutōökoolis umbes sada õpilast. Suvel nad praktiseerivad küll vālismail, küll

tie praktizējot gan ārzemēs, gan Igaunijā priekšzīmīgās saimniecībās. Skola 3-gadīga. Šeit top nākošie igauņu saimnieki.

Saruna novirzās uz literatūru.

„Ko jūs sakāt par Metsanurka romānu „Pie Imeras?“ ūksipa kungam jautāju.

Brītiņu padomājis, tas pastāsta: „Romāns ir labs! Un igauņi zina, ko viņi godalgo. Tas ir vērtīgs kā mākslas, tā vēsturiskā ziņā. Jūs gribētu to pārtulkot latviski? Tas būtu ļoti labi, jo šis romāns tēlo seno igauņu dzīvi, karus, ticējumus. Igaunijā cīnās vietām arī ar senajiem letgaļiem. Lai nu kā, spēka vīri bijuši kā mēs, tā viņi.“

*

Ezermalā visu pēcpusdienu skan jau tras valodas. Vīri met tīklus, sievietes novēro viņu darbus. Pie tīkla virves pieķēries arī doktors, sabridies dūnās, joko.

Nupat vilkšama esot smagāka — laikam gaidāms Pētera loms. Ak, tu, pagāns — tīkls iekēries. Un loms, tāpat kā savā laikā Pēterim, iet zudumā.

Uz celma sež zoologijas profesors Riikoja. Doktors atdod virvi, pieved mani klāt, iepazīstina: „Mūsu viesis — no Rīgas“.

Profesora seja kļūst laipna: „Skatāt! Vai jums tur kāds latviešu zinātnieks arī tāpat sver un mēri zivtiņas, kā es? Daudz esot daudz lašu, man būtu, ko ieraut.“ Viņš smejas un mēs abi smejam viņam līdzī.

„Rudenī būs jābrauc uz Latviju,“ saka doktors, „jo man pasākts darbs par bezfloras ezeriem. Tāds esot Engures ezers. Aizbrauksim — redzēsīm.“

Profesors rīkojās ap zivīm. Sver, mēri, noteic vecumu. „Kā redzat, zvejojām dūņas un pa retam gadās arī pa spožai zivtiņai.“

*

Rīb šāvieni, mežā atbalsodamies. Norīb vēl divreiz un viena pīle no bara apmet gaisā kūleni. Šāvējs ir doktora Miljana brālis Arturs Miljans, arī agronoms, jauns igauņu rakstnieks, un saruna tādēļ nejauši novirzās uz rakstniecību.

Eestis, parimais taludes. Koolis õppeaeg kolm aastat. Siin kasvavad noored eesti taluperemehed.

Kõnelus pöördub kirjandusele.

„Mis teie mõtlete Metsanurga romaanist „Ümera jõel?“ küsin hr. ūksipilt.

Viivu mõelnud ta jutustab. „Romaan on hää! Ja eestlased oskavad auhinnata. Sel raamatul on suur kunsti ja ajalooline väärtus. Teie tahaks tõlkida selle läti keelde? See oleks väga kena, sest romaan näitab muistsete eestlase elu, sõdasid, usku. Olgugi, et eestlased mõnes kohas võitlevad ka endiste lätlastega. ūkskõik, kõvad mehed olnud kui meie, nii nemad.“

*

Järve kaldal kogu pärastlõunat kuulda lõbusaid kõnelusi. Mehed heidavad noota, naised vaatavad päält meeste tööd. Kõieotsa tirib ka doktor, astub porisse, kuid naljatab. Nüüd aga tõmbamine äkki raskem — vist oodata Peetruse loomus. Oh sa pagani — võrk kinni. Ja loomus, samuti kui kunagi Peetrusel, läheb kaduma.

Kännuotsas istub soologia professor hr. Riikoja. Doktor annab kõie teistele, läheme juure, tutvustab: „Meie külaline — Riiasť.“

Professori ilme muutub lahkeks. „Vaa-dake! Kas teil sääl mõni läti teadusemees ka samuti kaalub ja mõõdab kalakesi. Kui mina? Väina jões olevat palju lõhekalu, oleks mul mis võtta.“ Ta naerab ja meie naerame ligi.

„Sügisel peaks Lätimaale sõitma,“ üt-leb doktor, sest olen alanud töö taimevae-sist järvedest. Niisugune olevat Engure järv. Kui sõidame — eks näe.“

Professor askeldab kalade ümber. Kaa-lub, mõõdab, määrab nende vanaduse. „Nagu näete, püüame muda ja sekka juh-tub ka mõni haljas kalapoeg.“

*

Mürtsuvad paugud, kajastuvad metsas. Mürstub kaks korda, ja üks part parvest teeb uperpalli. Laskja on Dr. Miljani vend Art. Miljan, ka agronoom, noor eesti kirjanik, ja kõnelus nii koge-mata kaldub kirjandusele.

„Neviens romāns man tā nepatika kā „Pie Imeras“. Vai tas ir ienaidis pret vāciešiem? Varbūt. Lasot gribējās ķert pēc spieķa, lai iezveltu kādam bruņiniekam pa ķiveri“, viņš joko, tad piebilst: „Man Metsanurka darbi patik. Viņš ir diezgan ražīgs, bet visražīgākais igaunu rakstnieks būs gan Jākobsons. Stāsta, ka viņš savas karjeras sākumā nopircis pudu papīra, nosēdies pie galda un nav vēl šodien no tā atgājis. Raksta romānu pēc romāna.“

„Jā,“ viņš nopietni piebilst, „tagad grāmatu gadā daudzi vēsturnieki un dzejnieki saņems godalgas par līdzšinējiem darbiem. Grāmatu gads ir igaunu grāmatas dzimšanas un atdzimšanas sviņību gads.“

Gaisā atkal uzskrien pīle, un es satveru bisi.

*

Šī vasara mani saistīja stiprāk pie igaunu zemes, mācīja viņu mīlēt un pamudināja mani ņemt daļību Igaunijas-Latvijas tuvināšanas darbā.

J. Žigurs.

„Ükski romaan mulle ei meeldinuud nii, kui Metsanurga „Ümera jõel“. Kas see on vihavaen saklaste vastu? Võibolla? Lugesdes tahtsin kepi kahmata ja mõnele rüütlile kiivri pihta anda,“ ta naljatab, siis lisab: „Mulle Metsanurga tööd meeldivad. Ta kirjutab küllalt palju, aga kõige rohkem kirjutab vist küll Jakobson. Räägitakse, et ta oma karjääri alguses ostnud puuda paberit, istunud laua juure ja veel täna pole säält lahkunud. Kirjutab romaani romaani järele.“

„Ja,“ lisab ta tõsisemalt, „nüüd raamatu aastal paljud kirjanikud ja luuletajad saavad auhinna seniste tööde eest. Raamatu aasta on Eesti kirjanduse sünnimise ja uuestisünnimise pidustuse aasta.“

Õhku prahvatab part, ja ma kahman püssi.

*

See suvi sidus mind kõvemini Eestimaa juure, õpetas teda armastama, et ma teeks midagi Eesti-Läti sõpruse hääks.

J. Žigur.

Laiks strādāt

pie Baltijas valstu rūpniecības saskaņošanas.

On aeg töötada

Balti riikide tööstuse kooskõlastamiseks.

(Domu izmaiņai.)

(Arvamiste vahetuseks.)

Politiskai apvienībai jāseko arī saimnieciskai apvienībai! Ja tas nenotiks, tad apvienības darbs jāatzīst tikai par pusē izdevušos.

Negribu šē apskatīt Latvijas un Igaunijas muitas ūnijas noslēgšanas mēģinājuma vēsturi, ap kuru strādāts tik daudz gadu bez sekmēm. Tas mūs arī nedrīkst padarīt par pesimistiem, jo daudz kas nebija iespējams pie agrākās parlamentārās iekārtas, ir daudz vieglāk iespējams pie tagadējās — autoritārās valsts iekārtas, kāda pastāv visās trijās Baltijas valstīs. To jau pierādīja kaut vai tas pats visu triju Baltijas valstu savienības nodibinā-

Pārast poliitilist liitu peab tulema majanduslik liit. Kui see ei sünni, siis liidu töö on ainult osalt õnnestunud. Ma ei taha siin kirjutada Latvia ja Eesti tolliunioni sõlmimise katsete ajaloost, mille juures on töötatud nii palju aastaid tagajärgedeta. See ei tohi ka teha meid pessimistideks, sest parlamendi ajal oli palju selliseid asju, mida ei olnud võimalik korraldada, kuid praegu — autoritoorse korra juures, milline on nüüd maksmas kõiges kolmes Balti riigis, on kõik palju kergemalt võimalik. Seda tõendab kas või see sama kogu kolme Balti riigi liidu sõlmimise fakt, mille üle ka oli mõeldud

šanas fakts, par kuŗu arī bija domāts un gudrots jau daudz gadu, bet bez sekmēm tik ilgi, kamēr pastāvēja agrākā iekārta. Turpretim nodibinoties autoritārai valsts iekārtai, pietika ar dažiem mēnešiem, un ilgi cerētā un gaidītā Baltijas valstu politiskā savienība bija nodibināta. Un gribas būt optimistam un ticēt, ka tāpat tas būs arī ar Baltijas valstu saimniecisko apvienību, un tādēļ gribu īsumā izsacīt domas, kādā virzienā šī saimnieciskā apvienošanās varētu iet.

Šinī sakarībā gribu tuvāk piekārties taisni rūpnieciskai apvienošanai, jo tā ir grūtāk nodibināma, prasa daudz lielāku līdzekļu ieguldīšanu un arī pēc būtības ir daudz svarīgāka. Mēs patlaban dzīvojam autarkijas laikmetā, kur visas valstis pēc iespējas cenšas iztikt pašas ar saviem ražojumiem. Vai tas ir saimnieciski un labi, tas ir cits jautājums, bet tas ir un paliek fakts, kuŗu mēs, mazās valstis, grozīt nevarēsim, kādēļ mums ar to ir jārēķinās, ja negribam saimnieciski ciest. Tā tad arī mums būs, gribot negribot, jācenšas visas savas vajadzības pēc iespējas apmierināt ar savas zemes ražojumiem. Tāpat kā rūpniecības valsts Vācija pieliek visus spēkus, lai pati ražotu sev nepieciešamos pārtikas līdzekļus, mums savukārt jācenšas ražot visas nepieciešamās fabriku preces. Saprotams, absolūtā nozīmē tas nav saprotams, bet gan katrā ziņā tiktālu, cik to prasa saimnieciskā nepieciešamība un lietderīgums. Un te nu sadursimies ar daudzām parādībām, kas liks mums saimnieciskās apvienošanās momentu nopietni pārdomāt.

Vispirms runājot par t. s. dabiskām rūpniecības nozarēm Baltijas valstīs, kur apstrādā vietējās izejvielas, kā linus, kokus, vilnu u. t. t., mums kaut kādu ilgstošu saskanošanos būs pagrūti atrast, jo neviena no Baltijas valstīm negribēs atteikties no šo savas zemes izejvielu apstrādāšanas rūpnieciski, lai arī, varbūt, patlaban vienā vai otrā nebūtu attiecīgas rūpniecības uzņēmumu. Skaidrs, ka pastāvot autarkijas tendencēm, tādas drīz vien nodibinās vismaz pašu zemes vajadzībām. Te gan ziņāma saskanošanās būtu panākama šo attiecīgās rūpniecības nozares uzņēmumu

ja kōneldud juba palju aastaid, kuid tulemusteta, nii kaua, kui oli endine riigikord. Sellevastu siis, kui saime autoritaarse riigikorra, oli tarvis vaid paar kuud ja kauaoodatud ja loodetud Balti riikide poliitiline liit oligi asutatud. Ma tahaks olla optimist ja uskuda, et samuti see on ka Balti riikide majandusliku liiduga ning sellepārast tahan lühidalt avaldada arvamisi, millises suunas võiks see majanduslik liitumine minna.

Sel puhul tahan lähemalt puudutada nimelt tööstuslikku liitumist, kuna seda on kõige raskem teostada, ta nõub suurte summade sissemaksmist ja ka oma sisu poolest on kõige tähtsam. Meie elame praegu autarkia ajajärgul, mil kõik riigid püüavad võimaluse poolest saada läbi oma toodetega. Kas see on majanduslikult tark tegutsemiseviis, on teine küsimus, kuid ta on ja jääb tõsiasjaks, mida meie, väikesed riigid, muuta ei saa, mispärast peame sellega arvestama, kui ei taha majanduslikult kannatada. Sellepärast peame meiegi tahes - tahtmata rahuldama kõiki oma vajadusi võimalikult omamaa toodetega. Samuti kui tööstusemaa, Saksa püüab kogu oma jõuga toota ise ka kõik toiduained, nõnda peame meiegi tootma kõik tarvilikud vabrikutooted. Muidugi, absoluutselt see ei ole võimalik, kuid küll nii kaugelt, kuivõrd seda nõuab majanduslik tarvidus ning tulusus. Ning siin puutume kokku paljude asjaoludega, mis sunnivad meid tõsiselt kaaluma majandusliku liitumise momenti.

Kōneldes nõndanimetatud looduslikkude tööstusharude üle Balti riikides, kus ümbertöötatakse kohalikke tooraineid, nagu lina, puid, villi jne., on meil väga raske leida mingisugust kauaaegset kooskõlastamist, kuna mitte ükski Balti riikdest ei soovi loobuda nende omamaa toorainete ümbertöötamisest tööstuslikult, olgugi, et võibolla praegu ühes või teises riigis ei oleks vastavaid tööstuslikke ettevõtteid. Selge on, et kui valitsevad autarkia püüded, sellised asutatakse vähemalt sisemaa vajaduste rahuldamiseks. Siin oleks küll teatav kooskõlastamine võimalik nende vastavate tööstusharude vahel, näiteks, kui igaüks toodaks ainult teatavaid toodete liike kõigele kolmele Balti

starpā, piemēram, katrā ražojot tikai zināmas šķirnes ražojumus visām trim Baltijas valstīm. Tādi varētu attiecīgie rūpniecības uzņēmumi specializēties uz ne-
daudzām preču šķirnēm, kas palīdzētu ražojumus ievērojamā mērā palētināt un, no otras puses, pacelt viņu kvalitāti.

Tomēr, kā jau teicu, te saskaņošanās iespējama samērā šauros apmēros. Pavisam cita lieta ir, ja mēs piegriežamies tādu preču ražošanai, kurām izejvielas pilnīgi vai daļai pievērš no ārzemēm. Ja Baltijas valstis grib savu saimniecisko patstāvību nostiprināt, tad šie saskaņošanās ir pilnīgi nepieciešama. Vēl ir daudz tādu fabriku ražojumu, kurus ar ļoti labām sekmēm mēs varētu ražot paši, ja vien šiem ražojumiem būtu lielāks noiets — lielāks tirgus. Un to mēs varam iegūt apvienojot visas trīs Baltijas valstis arī saimnieciskā ziņā. Un to panākt ir pilnīgi iespējams, ja vien pamatā liek labu gribu un taisnīguma principus. Tā tad, pamatnoteikums būtu, ka neviena no saimnieciskā apvienībā ietilpstošām Baltijas valstīm nedrīkst ciest zaudējumus aiz tā iemesla, ka viņa piedalās šai apvienībā! Tas ir galvenais pamatnoteikums, kurš jāievēro, ja grib, lai šī apvienība patiesi būtu ilgstoša. Tādēļ ir jāatrod celi, kā panākt izlīdzināšanos visu triju valstu starpā, un tādus atrast var, tikai par to runāt nav šī raksta nolūks.

Saskaņojot Baltijas valstu rūpniecību vispirms, bez šaubām, nāksies apstāties pie jau pastāvošām rūpniecības nozarēm. Un te varētu nākt priekšā gadījumi, kur saimnieciski motīvi prasīs, lai sliktāk nostādītos, neizdevīgākos rūpniecības uzņēmumus pārējās valstīs slēdz, paturot un paplašinot šīs nozares rūpniecības uzņēmumus vienīgi trešā valstī. Tas atstātu lielu iespaidu uz preču cenu un arī kvalitāti, un dotu iespēju šim uzņēmumam sekmiīgi konkurēt ar ārpus Baltijas valstu saimnieciskās apvienības stāvošām valstīm. (Pilnīgi šo valstu konkurenci novērst nav vēlams, jo tas dotu iespēju turēt preču cenas nevēlamā augstumā; taisni otrādi, preču cenas nedrīkstētu daudz atšķirties no vispasaules tirgus cenām attiecīgām ražojumiem.)

riigile. Nōnda vōiksīd ūksikud tōōstusettevōtted spetsialiseeruda vāheste toodete liikide pāāle, mis aitaks tooteid suurel māāral odavamaiķs teha ja teiselt poolt tōōsta nende kvaliteeti.

Siiski, nagu juba ūtlesin, siin on kooskōlastamine vōimalik vōrdlemisi vāikeses ulatuses. Sootuks teine asi on, kui meie pōōrame selliste kaupade tootmisele, milledele peame tooraineid kas tāelikult vōi osalt sissetooma vālismaillt. Kui Balti riigid soovivad oma majanduslikku iseseisvust kindlustada, siis on siin kooskōla hādatarvillik. Veel on palju selliseid vabrikutooteid, mida hāāda tāgajārjedega vōiksime toota ise, kui ainult neil oleks rohkem tarvitajaid — suurem turg. Ning seda meie vōime saavutada — ūhendades kolm Balti riiki ka majanduslikult. Ja seda saavutada on tāiesti vōimalik, kui ainult aluseks paneme hāā tahte ja ōigluse printsiipe. Nōnda siis pōhitingimuseks oleks, et ūkski Balti majanduslikku liitu kuuluv Balti riik ei tohiks kannatada kahjusid sel pōhjusel, et ta on selle liidu liige. See on pāātingimuseks, mida peame tāhele panema. Kui tahame, et see liit tōesti oleks kestev. Sellepārast peame leidma teid, kuidas saavutada tasakaalu kōige kolme riigi vahel, ning sāāraseid vōime leida, kuid selle ūle kōnelda ei ole selle kirjutise eesmārk.

Kooskōlastades Balti riikide tōōstust, peame esiteks, kahtlemata, peatuma jāāma olemasolevate tōōstusharude juurde. Ning siin vōiks ette tulla juhuseid, kus majanduslikud motiivid nōuavad, et nōrgemaid, halvemaid tōōstusettevōtteid teistes riikides suletaks, jāttes ja laien-
dades selle tōōstusharu ettevōtteid ainult kolmandas riigis. See avaldaks vāga suure mōju kaupade hinnale samuti ka kvaliteedile ning annaks ettevōttele vōimaluse tulemustega konkureerida vāļjaspool Balti riikide majanduslikku liitu seisvate riikidega. Nende riikide konkurentsi tāielik hāvitamine ei oleks soovitatav, kuna see annaks vōimaluse hōida kaupade hindu mittesoovitavas kōrguses, just vastupidiselt, kaupade hinnad ei tohiks palju eralduda vastavate kaupade maailmaturu hindadest.

Daudz vieglāks stāvoklis ir, ja runā par tādām rūpniecības nozarēm, kuras vēl nevienā no trim Baltijas valstīm nepastāv. Šādas rūpniecības nozares var nodibināt kurā katrā no trim Baltijas valstīm pēc patikas, kādēļ to labi var izmantot rūpniecības līdzsvarošanas nolūkos visās trijās valstīs.

Un beidzot nonākam pie rūpniecības nozares, kura patlaban Baltijas valstīs tikpat kā nepastāv, bet kura katrā ziņā vēlama. Un tā ir kara materiālu rūpniecība, kur mēs pilnīgi esam atkarīgi no ārzemēm. Ja par vienu, otru no pārējām rūpniecības nozarēm varam spriest un kalkulēt, vai to nodibināšana maz nepieciešama un vai tā var saimnieciski attaisnoties, tad šē ar tādu aprēķinu nemaz nevaram pieiet. Šī rūpniecības nozare zināmā mērā būtu pat jāpieskaita pie politiskās Baltijas valstu savienības, jo pats par sevi saprotams, šīs rūpniecības nozares uzņēmumiem būtu jāpaliek vienas vai otras valsts rokās, nepielaižot klāt privāto iniciatīvu.

Cik bīstami būt atkarīgiem no ārvalstīm kara materiālu ziņā, to spilgti novērojām mūsu atbrīvošanas kara laikā, kur bieži vien par mazvērtīgu munīciju nācās ārvalstīm maksāt milzu summas un būt vēl pateicīgiem, ja vispārī var to pašu dabūt. Un kur tad vēl klāt var nākt blokāde, ārzemju valūtas un zelta trūkums u. t. t., jo uz kredīta, kara gadījumos, ne katrreiz var dabūt, vai arī to var tikai uz ļoti smagiem noteikumiem.

Saprotams, būtu naīvi domāt, ka mēs varam ražot visu, kas kara vešanai nepieciešams. Bet tas arī nav vajadzīgs. Piemēram, liulgabalus, ložmetējus, pat šautenes, daždažādus motorus u. t. t., mums arī uz priekšu nāksies iegādāties no ārzemēm.

Pavisam cita lieta ir, kad sākam runāt par t. s. kara munīciju — sevišķi šauteni un ložmetēju patronām, liulgabalu lādiņiem u. t. t. Tos ļoti labi varam ražot tepat uz vietas un tas mums arī jādara, ja negribam būt atkarīgi šai ziņā no kara laika spekulantiem, kas var kļūt pat liktenīga.

Tālāk, ievēdot attiecīgos motorus, pie mums varētu ļoti labi ražot arī kaujas lid.

Palju kergem on, seisukord kui kõneleme neist tööstusharudest, mis praegu puuduvad veel kõiges kolmes Balti riigis. Selliseid tööstusettevõtteid võib asutada igas Balti riigis soovi järgi, mispärast võime neid kasutada tööstuse tasakaalustamiseks neis riikides.

Ning lõpuks oleme jõudnud tööstusharuni, mida Balti riikides praegu peagu ei olegi, kuid mis oleks väga tarvilik. Ning see on sõjamaterjalide tööstus, kus meie oleme senini täielikult sõltuvad välisriikidest. Kui ühest või teisest muust tööstusharust võime veel kõnelda ja kaaluda, kas nende asutamine on üldse tarvilik, ning kas ta on majanduslikult tasuv, siis siin sellise arvustusega meie ei võigi läheneda. Seda tööstusharu peaksite teataval määral lugema poliitilise Balti riikide liidu juurde, kuna see on iseenesest arusaadav, et selle tööstusharu ettevõtted peaksid jääma ühe või teise riigi kätte, ja mitte äraanda eraisikutele.

Kuivõrd kardetav on olla sõltuv välisriikidest sõjamaterjalide asjus, seda nägime meie vabadusvõitluste ajal, mil väheväertusliku munitsiooni eest pidime maksuma välisriikidele suuri summasid ja olema veel tänulikud, et üldse võisime seda saada. Ning kui siis veel võib juurde tulla blokaad, välisvaluuta ja kulla puudus jne., kuna krediiti sõjaajal mitte igakord ei või saada, ehk jälle ainult väga raskeil tingimustel.

Muidugi, oleks naiiv mõelda, et meie võime toota kõike, mis on sõdimiseks hädatarvilik. Seda ei olegi tarvis. Näiteks, kahureid, kuulipildujaid, isegi püsse, mitmekesiseid mootoreid jne. peame ka tulevikus ostama välismaist. Sootuks teine asi on, kui hakkame rääkima nõndanimetatud sõjamunitsioonist — eriti püsside ja kuulipildujate patronitest, kahurite kuulidest jne. Neid võime väga hästi toota siinsamas, kohal, ning seda peamegi tegema, kui meie ei taha olla sõltuvad sõjaaja spekulantidest, mis võib saada isegi saatuslikuks.

Edasi, sissetuues vastavaid mootoreid, võiksime väga hästi toota ka sõjalennukeid. Siin peame tähelepanema eriti nende kallidust; nõuaks suuri summasid, kui neid aparate peaksite ostma suuremal

mašinas. Te sevišķi jāņem vērā viņu dārgums, kas prasītu milzu līdzekļus iegādājot šos aparātus lielākā skaitā. Un ka mums netrūkst cilvēku, kurus šī nozare ļoti interesē un kuri pat patstāvīgi ir sasnieguši lielus panākumus, to mums ir pierādījis kapt. Čukurs ar savu paškonstruēto lidmašīnu. Te, varbūt, attiecīgā darba spēka sagatavošanā lidmašīnu būvēm, varētu sagaidīt arī zināmu pretimnākšanu no mums draudzīgām ārvalstīm un tādi nodibināt uz pilnīgi moderniem pamatiem stāvošu lidmašīnu rūpniecību.

Visas šīs nozares rūpniecības uzņēmumus varētu sadalīt pa visām trim Baltijas valstīm, padodot tos visu triju valstu savstarpējai kontrolei un nostādot uz iespējami racionāliem pamatiem.

Visu sacīto kopā savelkot, gribas noslēgt rakstu par pamattēzi: **tiesām ir pēdējais laiks domāt par Baltijas valstu rūpniecības saskaņošanu visās tais nozarēs, kas visām trim Baltijas valstīm būtu par lielu svētību.**

Cand. oec. P. Brūveris

arvul. Et meil ei ole puudust inimesist, keda see ala eriti huvitab ning kes juba iseseisvalt on jõudnud suurte saavutusteni, seda on tõendanud kapt. Tsukurs omakonstrueeritud lennukiga. Siin, vöibolla, vastava tööjõu ettevalsmistamisel ehitamiseks, võiksime oodata teatavat vastutulekut meile sõbralikkude välisriikide poolt ja nõnda asutada täitsa moodsaile aluseile põhjenevat lennukite tööstust. Kõik need tööstusharud võiks jaoatada kõige kolme Balti riigi vahel, nad alluksid kogu kolme riigi kontrollile ja neid võiks püstitada võimalikult rahvuslikkudele alustele.

Kõike öeldud kokkuvõttes, tahan lõpetada selle kirjutise põhiteesiga: **on tõesti viimane aeg mõelda Balti riikide tööstuse koostööstamisest kõigil aladel, mis oleks kõigele kolmele Balti riigile suureks kasuks.**

Cand. oec. P. Brūveris.

CHRONIKA — KROONIKA.

Latvijas Brīvības piemineklis

kura bronzas statuju Brīvības dieves attēla veidā redzam uz šīs burtņicas vāka, atklās valsts svētkos š. g. 18. novembrī. Piemineklim pamata akmēni lika 1931. gada 18. novembrī. Ziedojumu pieminekļa celšanai uz š. g. 1. novembri savākti 1.200.000 latu. Ziedojumu vākšanas komiteju visā valstī bija 600: 517 pagastos, 60 pilsētās, 13 Rīgas policijas iecirkņos, 9 resoros, katrā pa vienu, bez tam visas apvienotās sporta organizācijas sastādīja vienu vākšanas komiteju un, vispēdīgi, — galvenā vākšanas komiteja. Ziedojumu vācēju kopskaits — apmēram 6000. Vācēju sastāvs — vispusīgs: šajā patriotiskajā darbā piedalījušas visas aprindas, sākot ar amata personām, beidzot ar zemniekiem un vienkāršiem strādniekiem.

Lauku komitejās parasti ieiet pagasta vecākais, aizsargu priekšstāvis, skolotājs, kultūralo organizāciju vadītājs. Šāda organizācijas uzbūve deva iespēju pat vēl partiju laikā sekmīgi propagandēt pieminekļa celšanas ideju un attīstīt rosīgu ziedojumu vākšanu. Rezultātā — var teikt vēl

Latvīa Vabadusmonument

mille pronksist osa Vabadusjumalanna kujuna nāeme selle kuukirja kaanel, avatakse riigipuhāl 18. novembril k. a., Vabadusausambale kandi pōhikivi 18. novembril 1931. aastal. Monumendi ehitamiseks on saadud korjanduste teel 1.000.000 latti. Òle riigi tegutsesid 600 korjanduse komiteed: 517 vallas, 60 linnas, 13 Riia politseiraionis, 9 ministeeriumis, igas ūks, pāle selle kõik ūhendatud spordiorganisatsioonid moodustasid ūhe komitee ja viimati - korjanduse peakomitee. Korjanduse teostajate koguarv oli umbes 6000. Tegelaste koosseis - mitmekesine: sellest patriootilisest tööst võtsid osa kõik rahvakihid, alates riigiametnikkudega ja lõpetades maarahva ja töölistega. Maa komitees on harilikult vallavanem, kaitseliidu esindaja, kooliõpetaja, kultuurorganisatsioonide juhataja. Selline organisatsiooni koosseis andis võimaluse isegi veel parteide ajal tulemustega propageerida monumendi ehitamise ideed ja arendada elavat korjandust. Saavutus, võime ütelda, ennenāgematu juhui, kus võrdlemisi lühikese ajaga korjati kokku nii

nepiedzīvots gadījums, kur samērā tik īsā laikā savākta tik liela summa. Pagaidu statistika rāda, ka tādu ziedotāju vien, kas ziedojuši pāri par 100 ls katrs, ir vairāk nekā 4000. Skolnieki, ziedodami pa santīmiem, ir kopsummā devuši ļoti daudz.

Galvenā komiteja sastāv no 47 personām, ar valsts prezidentu priekšgalā, tālāk pārstāvji no sabiedriskām organizācijām, rūpnieku tirgotāju etc. aprindām.

Projekta autors ir tēlnieks K. Zāle, pēc kura meta celts arī Brāļu kapu piemineklis. Meta apakšējā joslā četrās grupās, kas 3,5 metrus augstas, redzam mūsu sabiedriskās un tautas dzīves pamatspēkus: divas grupas, kas ietver fizisko un garīgo darbu, ģimenes dzīvi un tautas pašaisargāšanās instinkta iemiesoju kareivju tēlos. Otrā stāva joslā tēlnieciskās grupās, kas arī četrās, 5,5 metru augstas, parādās tautas sapņu un ideālu risinātāji: koklētājs vaidelotis, tautas naidīgo spēku dragatāji — Lāčplēsis un vāzu rāvēji, tāpat latvju māte, kas svēti savus dēlus un meitas — sarkani- balti - sarkanā karoga sargātājus. Sānu cilņi, 3 metru augstumā un 4,5 metru platumā, izteic spilgtākos momentus no tautas pagātnes ceļā uz brīvību — 1905. un 1919. gadu varoņu cīņas.

Pāri šiem tautas dzīves reāliem un idejiskiem pamatiem trauc augšup slaidis obelisks ar cildenu gala akordu — Brīvības dieves bronzas tēlu, kas paceltās rokās tura 3 zvaigznes — Kurzemes, Vidzemes un Latgales simbolu.

Pieminekļa augstums no pamata līdz virsotnei — 48 metri.

Bronzas tēlu izgatavojis zviedru varkalis vecmeistars R. Mīrsmēdens Stokholmā.

Saskaņā ar nolīgumu, kalšanas laikā pie viņa varķaļu amatā specializējušies divi latvieši mākslas amatniecības skolas audzēkņi: Jānis Zibens un Arnolds Naika.

Pieminekļa celšanas darbus pārzināja tehniskā komisija, kura sastāvēja no speciālistiem. Statiskā plāna izstrādāšana un izvešana bija uzticēta atbildīgajam vadītājam arch. E. Stālbergam. Piemineklis celts no labākā Somijas granīta, bet arhitektoniskiem veidojumiem izlietots Itālijas travertīns.

Granīts ir dažādās krāsās. Pēdējā laikā Eiropā ir radušās vairākas celtnes, kur pie lielām dimensijām panāk krāsu spēli ar materiālu dažādību. Latvijas Brīvības pieminekļa pamatā ir sarkani-pelēkais granīts, no kura izaug kristallpelēkā granīta tēlu josla, no kuras savukārt kā no zieda pacelās brīvības kolonna, savā virsotnē turēdama Brīvības dievi, kas paceltās rokās nes mirdzošās zvaigznes — mūžību. Visi materiāli kopā labi saderas, radīdami vienotu mākslas darbu. Nzs.

Aizrobežu igaunu un aizrobežu lietuvju kustība.

Skaitā mazai tautai nemaz nav iemesla palīkt maznozīmīgai arī tautu vispārējā saimē. Bet lai faktiski vispār rastu iespēju kļūt „lielākai“, ja tauta patiesībā maza - nepieciešams mazākais sa-

suur summa. Ajutine statistika nātab, et selliseid annetajaid, kes on andnud üle 100 lati on rohkem kui 4000. Ūpilased, annetades santiimide kaupa, on kogusummas andnud vāga palju.

Peakomitee koosneb 47 isikust, riigipresidendi-ga eesotsas: sinna muuseas kuulub endine riigi-president, valitsuse liikmed ministerpresidendi-ga eesotsas, edasi esindajad seltkonlikest organisatsioonidest, töösturite, kaupmeeste jne. ringkonnadest.

Projekti autor on kujur K. Sāle, kelle kavandite järele on väljaehitatud ka Vennaste kalmistu. Alumisel jaol näeme neljas grupis, mis on 3½ meetrit kõrged, meie seltskonna ja rahvaelu põhijõude: kaks gruppi kujutavad füüsilist ja vaimlist tööd, perekonnaelu, kuna rahva enesekaitsmise instinkt kehastub sõjameeste kujudes. Teise korra joonel kukukais gruppides, milliseid ka on neli, 5½ meetrit kõrged, seisavad rahva unistuste ja ideaalide teostajad: muistne laulja, rahva vaenuliste jõudude murdjad — Lāčplēsis ja ahelate purustajad, samuti lāti ema, kes õnnistab oma poegi ja tütreid — punas - valge - punase lipu kaitsjaid. Kõrvalised grupid, 3 meetri kõrgusel ja 4½ meetri laiusel väljendavad silmapaistvamaid momente rahva minevikust teel vabadusele — 1905. ja 1919. a. kangelaste võitlusi.

Ūle nende rahvaelu reaalistete ja ideeliste aluste tārkaab ūlespoole sale obelisk ilusa lõpuakordiga — Vabadusjumalanna pronksist kuju, kes ūlespoole tõstetud kätes hoiab 3 tähte — Kurseme, Vidseme ja Latgale sümbooli.

Monumendi kõrgus on — 48 meetrit.

Pronksist kuju on valmistanud rootsi vasesepp vanameister R. Mīrsmēden Stokholmis.

Kooskolas lepinguga töötasid tema juures kuju raumise ajal kaks lātlast, kunsttööstuskooli õpilast: Jaan Sibens ja Arnold Naika.

Mālestusmonumendi ehitustöid juhataas tehniline komisjon, mis koosnes asjatundjaist. Statilise plaani väljatöötamine ja teostamine oli usaldatud vastutavale juhatajale arch. E. Stālbergile. Monument on ehitatud paremast Soome graniidist, kuid arhitektoonilistele kujudele tarvitatī Itāalia travertiini. Graniit on mitmes värvis. Viimasel ajal on rajatud Euroopas ehitusi, kus suuremate dimensioonide juures võib saavutada värvide māngu materjali mitmekesisusega. Latvia Vabadusmonumendi alusel on punashall graniit, millest kasvavad kristallhallide kujude gruppīd, milledest nagu ūiest touseb Vabaduse sammas, pāāl hoides Vabadusjumalannat, kes oma kates hoiab sāravaid tāhti — igavikku. Kōik materjalīd kuuluvad hāsti kokku, luues ūhtlase kunstītōō.

Nts.

Vālis - Eesti ja Vālis - Leedu liikumisest.

Arvuliselt vāksel rahval pole sugugi pōhjst ka omas tāhtsuses rahvaste ūldperes vāikseks jāāmiseks. Et aga tegelikult ūldse vōimaldada „suuremaks“ saamist, olles arvuliselt vāike — selleks tarvis vāhemalt koguda ja ūhendada ko-

vākt un apvienot ar dzimteni visā pasaulē dzīvojošos atsevišķos tautas locekļus.

Aizrobežu igauņu biedrība Tallinnā ir visu aizrobežu igauņu un viņu organizāciju centrs, tā ir savā darbā veiksmīgi tikusi uz priekšu. Ka viņas darbība ir zināma ne tikai viņas dalībniekiem, to liecina kaut vai acinājums, ko Aizrobežu igauņu biedrība saņēma uz 1935. gada vasaras svētkos sarīkoto aizrobežu vāciešu kongresu Karalaučos.

Pirmo reizi 1934. gadā notikušā aizrobežu igauņu diena izdevās labi un to svinēja gandrīz visās zemēs, kur dzīvo igauņi, tāpat arī dzimtenē. Tādēļ var cerēt, ka priekšā stāvošā Aizrobežu igauņu diena, kas šogad notiks 30. novembrī, būs vēl bagātāka panākumiem. Rīgā paredzēts sarīkot Aizrobežu igauņu dienā svinīgu aktu ar runām, koncerta daļu u. t. t.

Šī gada 11. augustā Kaunā notika pirmais Aizrobežu lietuviešu kongress, kur lika pamatus arī aizrobežu lietuviešu organizēšanai. Kongress nolēma nodibināt vispasaules lietuviešu savienību. Starp citu kongresā noskaidrojās, ka lietuviešu tautas kopējais skaits ir 4.521.000. Tā tad ārpus Lietuvas valsts dzīvo apmēram 2 miljoni lietuviešu, no tiem turpat miljons okupētā Lietuvā, 750.000 Amerikas Savienotās Valstīs, 100.000 Ziemeļprūsijā un 40.000 Krievijā. Igaunijā un Somijā dzīvo katrā tikai 100 lietuvieši.

Latvijas - Igaunijas biedrība varētu kautkāda veidā vai jautājumā dot iespēju satikties ar Latvijā dzīvojošiem igauņiem, lai arī uz vietas radītu sadarbībai nepieciešamo paziņanos un draudzības saites, tādā veidā veicinot abu sabiedroto tautu atsevišķo pārstāvju tuvāku iepazīšanos vienam ar otru raksturu, īpatnībām un vajadzībām.

Vidriks Ivasks,
Aizrobežu igauņu biedrības
Rīgas kluba priekšsēdis.

Ārzemju igauņu diena — ārzemju igauņu nacionālie svētki.

Saskaņā ar vispasaules ārzemju igauņu kongresa lēmumu ikgadus novembra mēneša pēdējā sestdienā notiek visas pasaules ārzemju igauņu diena. Šogad to svinēs 30. novembrī. Ārzemju igauņu biedrība izsūtījusi visām ārzemju igauņu organizācijām un saviem pārstāvjiem attiecīgus uzaicinājumus un ārzemju igauņu dienas svinēšanas programmu. Pēc šīs programmas visas organizācijas sarīkos aktus ar nacionālu saturu, kurā ietelp runa par ārzemju igauņu kustību, mūzikāli priekšnesumi u. t. t. Ārzemju igauņu draudzes noturēs dievkalpojumus, kuros pieminēs visā pasaulē izklīdušos igauņu tautas piederīgos, Igaunijas patstāvības iegūšanu un mirušos ārzemju igauņus. Tāpat kā agrākos gados, ārzemju igauņu organizācijas nodibinās sakarus ar vietējiem radiofoniem. Tallinnā Ārzemju igauņu biedrība vispasaules ārzemju igauņu dienā sarīkos tradicionālo koncertu - balli, kur uzstāsies ārzemju igauņu mākslinieki. Notiks arī

duga omi maailma mööda laiali elavaid üksikuid rahvusliikmeid.

Välis-Eesti Ühing Tallinnas on keskkohana kõigile välis - eestlastele ja nende organisatsioonidele — tema on omas töös edukalt edasi jõudnud. Et tema tegevus mitte ainult asjaosalistele üksi silma ei paista, tunnustab ehk koguni kutse saabumine V.-E. Ühingu suvistepühapäeval 1935. a. ärapeetud välissakslaste kongressile Königsbergi.

Esmakordselt 1934. a. ärapeetud Välis-eestlaste päev õnnestus kõikjal ja pühitseti enamasti kõigis maades, kus eestlased asuvad, niisama ka kodumaal. Seepärast on loota, et eesolev Välis - eestlaste päev, mis käesoleval aastal 30. novembril ärapeetakse, veel rikkalikumalt õnnestub. Riias on ettenähtud Välis - Eesti päeval pidulik aktus kõnedega, konstsertosaga jne.

Käesoleva aasta 11. augustil Kaunases ärapeetud esimesel Välis - Leedu kongressil pandi alus ka Välis - leedulaste kavakindla organiseerimisele. Kongress otsustas asutada ülemaailmlise leedulaste liidu. Muuseas selgitati kongressil, et üldine rahvaarv Leedul olevat 4.521.000. Seega elab välispool riiki umbes 2 miljoni leedulast, nendest ligikaudu miljon okupeeritud Leedus, 750.000 Ameerika Ühendriiges, 100.000 Põhja-preisimaal ja 40.000 Venemaal. Eestis ja Soomes elab ainult igas 100 leedulast.

Läti - Eesti ühing võiks ehk mõneski suunas ja küsimuses kokkupuutumist Latvias elavate eestlastega võimaldada, et ka kohapääl eestlastega koostöös vajalist tutvunemist ja sõprussideid laiemalt luua, võimaldades sellega mõlema liitrahva üksikesindajatele teineteise iseloomust, erikaldurvustest ja tarvidustest põhjalikuma arusaamise.

Vidrik Ivask,
Välis - Eesti Ühingu Klubi
Riia esimees.

Välis-Eesti päev — väliseestlaste rahvuspühaks.

Vastavalt 2. ülemaailmlise Välis-Eesti kongressi otsusele peetakse iga aasta novembrikuu viimasel laupäeval ülemaailmlist Välis - Eesti päeva. Käesoleval aastal pühitsetakse seda päeva 30. novembril. Välis - Eesti Ühing, kui Välis-Eesti päeva üldkorraldaja, saatis kõikidele Välis-Eesti organisatsioonidele ja oma usaldusesindajale vastavad üleskutsed ning Välis-Eesti päeva pühitsemise kava. Selle kava kohaselt kõik organisatsioonid korraldavad rahvusliku sisuga aktused ühes Välis-Eesti liikumist selgitava kõnega, muusikaliste ettekannetega jm.

Välis - Eesti kogudused korraldavad jumalateenistusi, kus tuletakse meele üle maailma laialipaisatud eestlaskonda, meie iseseisvuse saavutamist ja mälestatakse surma läbi lahkunud väliseestlasi.

Nagu eelmisel aastalgi, püüavad Välis-Eesti organisatsioonid luua sidemeid kohapealsete raadio-ringhäälingutega.

Tallinnas korraldab Välis-Eesti Ühing ülemaailmlisel Välis-Eesti päeval oma traditsioonilise kontsert-balli, kus esinevad väliseestlased -

priekšlasījumi radiofonā, organizēs grāmatu vākšanu ārzemju igauņu organizācijām u. t. t.

Mēnešraksts ārzemju igauņiem.

Ārzemju igauņu žurnāla „Välis-Eesti“ tirāžs pēdējā laikā tā audzis, ka nolemts sākot ar jauno gadu to izdot kā mēnešrakstu, kamēr līdz šim tas iznāca 6 reizes gadā. Tā cer labāk apmierināt ārzemju igauņu prasības.

Igauņu grāmatu izstāde un grāmatu gada akts Rīgā.

13. oktobrī Rīgā, Igaunijas sūtniecības namā atklāja igauņu grāmatu izstādi, kuras rīkotāja bija Igaunju organizāciju savienība Latvijā. Izstādītas ap 550 grāmatas. Tās bija atsūtītas galvenā kārtā no Tartu augstskolas bibliotēkas un lielākajām Tartu izdevniecībām. Izstādi atklāja Igaunijas sūtnis Latvijā K. Menningss. Pēcpusdienā notika svinīgs grāmatu gada koncerts - akts Rīgas igauņu izglītības un palīdzības biedrībā, kur atklāšanas runu teica igauņu organizāciju savienības priekšnieks J. Verendels. Referātu par igauņu grāmatas attīstību lasīja rakstnieks Frideberts Tuglass igauņu valodā, pie kam tulkojumu latviešu valodā noraidīja arī radiofons. Koncerta daļā uzstājās Tallinnas „Estonia“ operas soliste I. Aav-Loo un Rīgas igauņu izglītības un palīdzības biedrības koris. No Igaunijas bija ieradies arī Tartu pilsētas bibliotēkas vadītājs rakstnieks M. Pukits, kas vadīja izstādes iekārtošanas darbus un bija šīs lietas ierosinātājs. Igaunju grāmatu gada svinībās Rīgā piedalījās ārlietu ministrijas, rakstnieku, bibliotēkaru, izglītības ministrijas un preses pārstāvji, daudz lūgtu viesu no latviešu sabiedrības un vietējā igauņu kolonijā.

Igauņu grāmatas jubilejas akts Kaunā.

Atzīmējot igauņu grāmatu gadu, Lietuviešu igauņu vienība 6. oktobrī sarīkoja Kaunā, rātsnama skaistajā zālē, igauņu grāmatas jubilejas aktu. Kaunas rātsnama zālē bija sapulcējušies izmeklētā lietuviešu sabiedrība, apmēram 350 cilvēku, starp tiem sevišķi daudz studējošās jaunatnes, skaitā ap 150. Aktu atklāja Lietuviešu igauņu vienības priekšsēdis Vileišis, atgādinot igauņu grāmatas 400 gadu vecumu un izteikdams atzinību igauņu kultūrai. Reizē ar to viņš pieminēja arī, ka tai pašā dienā Tartū svinēja „Vanemuines“ 70 gadu jubileju.

Pēc tam Kaunas universitātes koris dziedāja Lietuvas un Igaunijas himnas. Solo dziesmas izpildīja operas solisti Kalvaitite, Kaupelite, Kučingis un Kuktus. Akta runu teica dzejnieks H. Visnapuu krievu valodā, E. Šklāra tulkojumā. Šo runu vēlāk nodrukāja Kaunas „Echo“ un mazliet saīsinātu — visi lietuviešu laikraksti. Par grāmatu gada svinībām Tallinnā runāja pazīstamais lietuviešu dzejnieks L. Gira, sniedzot raksturīgu pārskatu. Aktu pārraidīja Lietuvas radiofons.

Lietuvas rakstnieku biedrība igauņu grāmatu gada beigās sarīkos igauņu literatūras vakaru.

kunstnikud. Ūhtlasi peetakse loenguid raadio-ringhäälingus, toimetatakse raamatute korjandusi Välis-Eesti organisatsioonide heaks jne.

Kuukiri väliseestlaste jaoks.

Väliseestlaste ajakirja „Välis-Eesti“ levik on viimasel ajal niivõrd kasvanud, et alates uuest aastast teda välja andma otsustati hakata kuukirjana senise kuue korra asemel aastas. Tihedama ilmumisega loodetakse paremini rahuldada välis-eestlaste nõudeid.

Eesti raamatunäitus ja raamatu-aasta aktus Riias.

13. oktoobrīl avati Riias, Eesti saatkonna majas raamatunäitus, mille kohapääseks korraldajaks oli Eesti organisatsioonide liit Latvijas. Raamatuid näitusele on saadetud ligi 550. Nad on saadud pääasjalikult Tartu ülikooli raamatukogult ja suurematelt Tartu kirjastustelt. Näituse avas Riia Eesti saadik K. Menning. Päälelõunat oli Riia Eesti hariduse ja abiandmise seltsi majas kantser-aktus. Aktuse avasõnad ütles Eesti organisatsioonide liidu esimees J. Verendel. Aktuse kõne pidas Friedebert Tuglas eesti keeles, kusjuures kõne lätikeelne kokkuvõte anti edasi raadio kaudu. Kontsertosas esines „Estonia“ ooperi solist I. Aav-Loo ja Riia eesti hariduse ja abiandmise seltsi laulukoor. Eestist oli saabunud ka Tartu linna raamatukogu direktor M. Pukits, kes oli näituse algatajaks ja juhatas näituse korraldamise töid. Eesti raamatu-aasta pidustusist Riias võtsid osa välisministeeriumi, kirjanike, raamatukoguhoidjate, haridusministeeriumi ja ajakirjanduse esindajad, suur hulk palutud külalisi läti seltskonnast ja kohalik eestlaste kolonii.

Eesti raamatu-aasta aktus Kaunases.

Seoses Eesti raamatu-aastaga korraldas Leedu-Eesti ühing Kaunases lāinud pūhapāeval raekoja kaunis saalis Eesti raamatu juubeliaktuse. Kaunase raekoja saali oli kogunenud umbes 350-pāine valitud leedu seltskond, eriti palju ūliōpilasnoorust, arvult umbes 150.

Aktuse avas Leedu-Eesti ūhingu esimees Vileischis, tuletades meele Eesti raamatu 400-aastast vanadust ja andes tunnustuse Eesti kultuurile. Ūhtlasi tuletas ta meele, et samal ajal peeti Tartus „Vanemuise“ 70 aasta juubelit.

Seejārele laulis Kaunase ūliōpilaste esinduskoor Leedu ja Eesti hūmni. Laulsid veel ooperisolistid pr. Kalvaityte, Kaupelyte, hārrad Kučsingis ja Kuktus.

Aktuse kõne vene keeles E. Schklāri tōlkes pidas lauletāja H. Visnapuu. Kōne ilmus tāieliikult Kaunase „Ehos“ ja veidi lūhendatult leedu lehtedes.

Raamatupidustustest Tallinnas kōneles Leedu tuntud lauletāja L. Gira, andes vārvika ūlevaate. Aktus anti edasi ūle kogu maa raadioteel.

Raamatu-aasta lōpul korraldab eesti kirjan-duse ōhtu Leedu Kirjanike Liit.

Lietuvas interese par Igauniju.

Lietuvas rakstniecības laikraksts „Literaturos Naujienos“ sniedz garu rakstu par igauņu grāmatas vēsturi un jubileju. Rakstā daudz datu par igauņu laikrakstiem, žurnāliem un literāturu.

Igaunu lugas Lietuvā.

Kaunas valsts teātris uzņēmis repertuārā Ed. Vildes „Laimes pūki“, un Klaipēdas teātris izrādīs Kioberga „Vilkati“.

Latviešu lugas Lietuvā.

Lai veicinātu Baltijas valstu kultūrālo sadarbību, Lietuvas valsts teātris uzņēmis šai sezonā savā repertuārā divas latviešu lugas - Annas Brigaderes „Spridīti“ un Raiņa „Pūt, vējiņi“.

Izdos Latviešu - Igaunu vārdnīcu.

Latvijas Kultūras fonds piešķīris A. Kļaviņam 1500 latus Latviešu - Igaunu vārdnīcas izdošanai.

Baltijas valstu literatūras antante.

Lietuvas rakstnieku biedrība savu biedru gadskārtējā sanāksmē 20. oktobrī ierosināja projektu nodibināt Baltijas valstu literatūras antanti. Šo ierosinājumu sapulces dalībnieki sirsnīgi apsveica un pieņēma.

Savā ziņojumā biedrības valde uzsvēra Lietuvas valdības lielo pretimnākšanu lietuviešu rakstniekiem. Viņu atbalstīšanai valdība piešķīrusi 5000 litu lielu literatūras prēmiju.

Jaunajā biedrības valdē ievēlēja rakstnieku prof. Putinu-Mikolaiti, dzejnieku Giru un citus.

Rīgas, Tallinnas un Kaunas radiofonu plaša kopdarbība.

Visu triju Baltijas valstu radiofoni nolēmuši sniegt Baltijas valstu koncertu Eiropai. Programmu paredz izpildīt Rīgas, Tallinnas un Kaunas radiofoni visi kopēji: pirmo daļu Latvijas radiofona simfoniskais orķestris, otro Tallinnas viru koris un trešo — Lietuvas solisti.

Priekšnesumu laikā visi trīs radiofoni būs telefoniski savienoti.

Baltijas valstu pirmais koncerts Eiropai paredzēts 8. novembrī. 4. oktobrī notika mēģinājuma koncerts Latvijā un 20. oktobrī Igaunijā.

Izdos kopēju Baltijas valstu ārstu žurnālu.

Baltijas valstu medicīnas profesori projektē izdot kopēju medicīnisku žurnālu ar nosaukumu Acta Medica Baltica.

Baltijas aptiekaru konference Rīgā.

19. oktobrī Rīgā notika Latvijas, Igaunijas un Lietuvas aptiekaru delegātu konference, kurā piedalījās arī poļu aptiekaru priekšstāvis. No trim Baltijas valstīm, pēc nolīguma, katru reprezentēja mazākais 4 delegāti. Konferences dienas kārtībā bija vesela rinda vispārēju aktuālu farmācijas jautājumu. Bija priekšlasījumi par

Leedu huvi Eesti vastu.

Leedu kirjanduslik ajaleht „Literaturos Naujienos“ toob pika kirjutise Eesti raamatu ajaloost ja raamatu-juubelist. Kirjutuses on ka rohkesti andmeid Eesti ajakirjade, ajalehtede ja kirjanoduselu kohta.

Eesti näidendid Leedus.

Kaunase riiklikus teātris on mangukavasse vōetud Ed. Vilde „Pisuhānd“ ja Klaipēdas teātris tuleb etendusele A. Kitzbergi „Li-bahunt“.

Lāti nāidēndid Leedus.

Balti riikide kulturilise koostōor arendamiseks, Leedu riigiteater on vōtnud oma mangukavva kaks lāti nāidēndit — Anna Brigaderi „Pōial-poiss“ ja Rainise „Puhu, tuuleke“.

Ilmub Lāti - Eesti sōnaraamat.

Latvia Kulturfonds mēāras A. Kļavinile 1500 latti Lāti-Eesti sōnaraamatu vāļjaandmisesks.

Balti riikide kirjanduse antante.

Leedu kirjanikkude ūhing avaldas oma liikmete aastakoosolekul 20. oktobrīl ettepaneku asutada Balti riikide kirjanduse antantē, mida kooslekust osavōtjād tervitasid soojalt ja vōtsid vastu.

Oma teadaandes toonitas ūhingu juhatus Leedu valitsuse suurt vastu - tulekut leedu kirjanikele, kuna nende toetuseks on valitsus mēāranud 5000 litti kirjandusliku preemia nāol. Ūhingu juhatusse valiti kirjanik prof. Putinas-Mikolaitis, luuletaja Giras ja teised.

Laiaulatuslik koostōō Tallinna, Riia ja Kaunase ringhāālingute vahel.

Eesti ringhāālingul on kāimas lābirāākimised Riia ja Kaunase ringhāālingutega Balti riikide kontserdi andmisesks Euroopale. Kava tādaksid Tallinna, Riia ja Kaunase ringhāālingud ūhiselt. Esimese osa tādaks Latvia ringhāālingu sūmfooniaorķester, teise osa Tallinna meeste-laulu seltsi koor ja kolmanda osa Leedu solistid. Ūlekande aegu oleks Tallinna, Riia ja Kaunase ringhāālingud vastastikku ūhenduses telefonide kaudu. Balti riikide kontsert Euroopale on kavatsetud 8. novembrīl.

Eelproovina oli 4. oktobrīl korraldatud Latvia kontsert ja 20. oktobrīl Eesti kontsert Balti riikidele.

Ilmub ūhine Balti riikide arstide kuukiri.

Balti riikide arstiteaduse professorid kavatsēvad vāļjaanda ūhise arstide kuukirja nimega — Acta Medica Baltica.

Balti apteekrite nōupidamine Riias.

19. oktobrīl peeti Riias Eesti, Latvia ja Leedu apteekrite delegātide konverentsi, millest vōttis osa ka Poola apteekrite esindaja. Kolme Balti riiki esindas kokkuleppe kohaselt igāūht vāhemalt neli delegāti.

Konverentsi pēāvakorras oli rīdā ūldiseid aktuaalseid farmatsōitlikke kūsimusi. Nii oli

Igaunijas un Lietuvas aptiekaru vispārējo stāvokli, farmaceitisko administrāciju, par tirgošanos ar aptieku precēm ārpus aptiekām, aptiekaru kameru, attiecībām ar slimo kasēm u. t. t.

Baltijas bērnu aizsardzības komitejas sēde

notika 26. un 27. oktobrī Rīgā. Šai sanāksmē apsprieda Baltijas komitejas darbības pārcelšanu uz Igauniju. Baltijas komitejas sēdes notiek pēc kārtas visās trijās valstīs: Latvijā, Lietuvā un Igaunijā.

Baltijas valstu statistikas konference šogad notiek Rīgā.

Šogad no 31. oktobra līdz 4. novembrim Rīgā notiek Baltijas valstu — Latvijas, Igaunijas un Lietuvas — kārtējā, skaitā jau desmitā statistikas konference. Konferences uzdevums saskaņot statistisko datu vākšanu Baltijas valstīs un šo datu apstrādāšanu, lai tādā veidā tie būtu vieglāk salīdzināmi.

Pirmā konference notika 1927. gadā Tallinnā uz Igaunijas valsts statistiskā biroja ierosinājumu un viņā piedalījās tikai Latvija un Igaunija. Vēlāk šais konferencēs sāka piedalīties arī Lietuva. Līdz šim visas konferences sarīkotas pārmaiņus Tallinnā un Rīgā. Statistikas saskaņošanā šīs konferences veikušas ievērojamas cienīgu darbu. Pieņemti kopēji lēmumi, kas izvesti dzīvē visās ievērojamākās statistikas nozarēs. Uz vienotiem pamatiem, starp citu, notika arī 1929. gadā lauksaimniecības skaitīšana.

Desmitās konferences darba kārtībā ir šādi jautājumi: tautas dabīgās kustības statistika, lauksaimniecībā ieguldīto kapitālu amortizēšana, gabalu darbu cenas lauksaimniecībā, starptautiskā maksāšanas bilance, pārskats par 1935. gada tautas skaitīšanu Latvijā un citi.

Baltijas juristu biroja sapulce Rīgā.

Baltijas valstu juristu biroja Lietuvas nodaļa izsūtījusi uzaicinājumus piedalīties biroja sapulcē Kauņā no 14. līdz 17. novembrim, š. g. Dienas kārtībā paredzēti vekseļu un čeku likumi, konkursa likums, noziedznieku izdošanas likums un konvencija un kriminālstatistika. Sapulces laiks un arī dienas kārtība var grozīties, atkarībā no latviešu un igauņu priekšlikumiem, kurus tuvākā laikā paziņos lietuviešiem.

Kopējs vekseļu likums Latvijai, Igaunijai un Lietuvai.

Baltijas valstu juristu birojs š. g. marta mēneša sēdē atlika pievienošanās lietu Ženēvas vienotai vekseļu likuma konvencijai. Igaunija sastādīja sevišķu komisiju, kas izskatīja cauri Latvijas tieslietu ministrijas sastādīto projektu. Komisija savu darbu tagad veikusi un nosūtījusi

ettekandeid Eestī ja Leedu apteekrite ūldisešt olukorrast, farmatsōitlikust administratsioonist, apteegikaubaga kauplemisešt vāljaspool apteeki, rohuteadlaste kojast, suhtumisešt haigekassadesse jne.

Balti lastekaitse komitee istung.

peeti Riias 26. ja 27. oktoobril Sellel koosolekul tuli harutusele Balti komitee ūletoomise kūsimus Eestisse. Balti komitee istungid peetakse jārjekordselt igas kolmes riigas: Leedus, Latvias, Eestis.

Baltimaade statistika konverents toimub tēnavu Riias.

Riias leiab aset tēnavu 31. oktoobrist 4. novembrini Balti riikide — Eesti, Latvia ja Leedu — jārjekordne, arvult juba kūmmes statistika konverents. Konverentsi ūlesandeks on ūhtlustada Balti riikides statistiliste andmete kogumist ja nende statistilist tōōtlemist, et selle lābi teha andmed rohkem vōrreldavaiks.

Esimene konverents leidis aset 1927. a. Tallinnas riigi statistika keskbūroo algatusel, mil-lēst vōtsid osa vaid Eesti ja Latvia. Hiljem neist konverentsidest hakkas vōtma osa ka Leedu. Senini need konverentsid on leidnud aset kordamisi Tallinnas ja Riias.

Statistika ūhtlustamise alal need konverentsid on teinud āra tunnustamisvāarse tōō. ūhised pōhimōtēd on vōtēd vastu ja pandud kehtima kōigil tāhtsamail statistika ērialadel. ūhisel alusel toimus muuseas ka 1929. a. pōllumajanduslik ūleskirjutus.

Kūmnenda konverentsi pāevakorras on jārgmised kūsimused: rahva loodusliku liikumise jooksev statistika; pōllumajandusse investēritud kapitalide amortisēerimine; tūkitōō hinnad pollumajanduses aruanne Latvias 1935. a. toimitud ūleskirjutuste ūle.

Balti juristide būroo koosolek Kaunases.

Balti riikide juristide būroo Leedu rahvusosakonnalt saabus kutse vōtta osa būroo koosolekust Kaunases 14.—17. novembrini s. a. Pāevakorda on esialgselt mārgitud vekslī- ja tsheki seadused, konkursi seadus, kurjategijate vāljaandmise seadus ja konventsiooni ning kriminālstatistika. Koosoleku aeg kui ka pāevakord vōib muutuda, arvestades Eesti ja Latvia seisukohatadeja, mis tehakse lāhemal ajal Leedu rahvusosakonnale teatavaks.

Ūhine veksliseadus Eestile, Latviale ja Leedule.

Genfi ūhtlustatud veksliseaduse konventsiooniga ūhinemise asjus, milline kūsimus Balti riikide juristide būroo koosolekul mārtsis kēsēoleval aastal edasi lūkati, mōodustati kohtuministēeriumis erikomisjon, kes vaatas lābi Latvia kohtuministēeriumi poolt koostatud kava. Komisjon on oma tōōga niūd lōpule jōudnud ja saadeti Eesti arvamused juristide būroo Latvia ja Leedu osakondadele.

Komisjon konstateerib, et Latvia poolt koostatud kava vastab ūldiselt nendele seisukohta-

igaunu atsauksmes juristu biroja Latvijas un Lietuvas nodaļām. Komisija konstatē, ka latvieku sastādītais projekts saskan ar biroja sēdē Tallinnā pieņemtiem lēmumiem, bet vēl pievieno veselu rindu priekšlikumu. Labojumi ir pa daļai saturā, pa daļai tehniskas dabas. Šo jau tājumu juristu birojs apspriedīs Kauņas sapulcē novembrī.

Baltijas valstu bibliotekaru kongress Tallinnā un Tartū.

5. oktobrī Tallinnā, Mākslas namā, atklāja Baltijas valstu bibliotekaru kongresu, kurā piedalījās no Latvijas 24 bibliotēku darbinieki, Lietuvas 13 un liels skaits no Igaunijas. Kongresu atklāja izglītības ministrs N. Kanns. Pirmais referēja Tartu augstskolas bibliotēkas pārzinis Fr. Puksoo par igauņu zinātniskām bibliotēkām, tad G. Šaurums runāja par Latvijas zinātniskām bibliotēkām un E. Elmaltite par Kauņas augstskolas bibliotēkas rokrakstu nodaļu. Kongresa otrā dienā lietuviešu profesors V. Biržiška runāja par aizliegtās lietuviešu literatūras (1864.—1904.) iespaidu uz lietuviešu grāmatas attīstību, R. Antiks — igauņu grāmatas 400 g. attīstību, A. Sibuls — igauņu bibliotēku pašreizējo stāvokli, Dr. Veiss par savstarpēju kultūras iespaidu Baltijas valstīs un A. Augstkalns par igauņu un lietuviešu rakstniecības darbu tulkojumiem latviešu valodā.

M. Stumbergs izteica priekšlikumu, lai Baltijas valstis izdarītu bibliotēku apmaiņu, kas dotu iespēju iepazīties ar citas valsts bibliotēku iekārtu. Šo priekšlikumu kongress principā pieņēma. Trešajā dienā kongresa dalībnieki apmeklēja Tartu.

Kā viesņa kongresā piedalījās somu bibliotekaru pārstāve Kannelin.

Baltijas valstu garīgās sadarbības konference.

Baltijas valstu pirmā garīgās sadarbības konference notika 28. oktobrī Kauņā. Tajā piedalījās Lietuvas, Latvijas, Igaunijas un Somijas pārstāvji. Tartu augstskolas padomes uzdevumā konferencē piedalījās prof. A. Piips un prof. L. Puuseps. Abi profesori ietelp pie Tartu augstskolas nodibinātā garīgās sadarbības komitejā. Latviju konferencē reprezentēja prof. L. Adamovičs un prof. E. Blese.

Baltijas valstu garīdznieku miera konference Tallinnā.

No 3.—6. septembrim Tallinnā sanāca Baltijas valstu — Igaunijas, Latvijas, Lietuvas, Zviedrijas un Somijas garīdznieku miera konferencē, lai apspriestos, kā veicināt starptautisku mieru un draudzību ar baznīcas palīdzību. Konferenci šoreiz sasauca Igaunijas baznīcas galva bīskaps Rahamägi un tajā piedalījās daudz ievērojamu personu: Latvijas archibīskaps T. Grinbergs, Somijas bīskaps Bonsdorfs, vairāki zviedru profesori, bez tam arī Pasaules savienības centrā-

dele, mis büroo koosolekul Tallinnas vastu võetud kuid lisab omalt poolt rea parandus ettepanekuid.

Parandustest on osa sisulised, teised kannavad rohkem tehnilist laadi.

Ühtlase veksliseadusega ühinemise küsimus tuleb arutusele Kaunases peetaval juristide büroo koosolekul käesoleva aasta novembris.

Balti raamatukoguhoidjate kongress Eestis.

Balti riikide raamatukoguhoidjate kongress avati 5. oktobril Tallinnas kunstihoone ruumes.

Latviast oli tulnud kongressile 24 raamatukogu tegelast, Leedust 13. Avamise alguks oli koos umbes 80 inimest.

Kongressi korraldajate poolt ütles sisejuhatavad sõnad Tallinna raamatukoguhajataja A. Sibul. Tema kõne tõlgiti vene keelde.

Avas kongressi haridusminister N. Kann.

Eimesena kõneles Tartu ülikooli raamatukoguhoidja Fr. Puksoo Eesti teaduslikest raamatukogudest. Selesle Järgnes G. Šaurumi kõne Latvia teaduslikest raamatukogudest siis leedulase E. Elmaltyte kõne Kaunase ülikooli raamatukogu käsikirjade osakonnast.

Teisel päeval Leedu prof. V. Biržiška kõneles keelatud leedu kirjanduse (1864—1904) mõjust leedu raamatu arengule, R. Antik Eesti raamatu 400 a. arengust, A. Sibul E. raamatukogude seisukorrast ja dr. Veiss vastastikusest kultuuri mõjutisest Baltimaade vahel ning A. Augstkalns lätikeelsetest tõlgetest Eesti ja Leedu kirjanduses.

Laupäeval istungil tegi lätlane M. Stumbergs ettepaneku, et Balti riigid vahetaksid omavahel raamatukoguhoidjaid, mis võimaldaks neil tutvuda iga maa raamatukogu asjanduse tehnilise korraldusega. Ettepanek võeti põhimõtteliselt vastu.

Külalisena kongressil viibis Soome raamatukoguhoidjate esindaja Cannelin.

Balti riikide vaimlise koostöö konverents.

Balti riikide 1. vaimlise koostöö konverents peeti 28. oktobril Kaunases. Sellest võtsid osa Leedu, Latvia, Eesti ja Soome esindajad.

Tartu ülikooli nõukogult võttis osa prof. A. Piip ja prof. L. Puusepp. Mõlemad professorid kuuluvad Tartu ülikooli juures asuvasse vaimse koostöö komiteesse.

Lätist sõitsid Kaunasesse konverentsile prof. L. Adamovičs ja prof. E. Blese.

Balti riikide vaimulike rahukonverents Tallinnas ja Tartus.

3.—6. septembrini tulid Tallinnas kokku Balti riikide: Eesti, Soome, Rootsi, Latvia ja Leedu vaimulikud, et nõu pidada kuidas edendada rahvaste vahelist sõprust kirikute kaudu.

Konverents oli seekord kokku kutsutud Eesti kirikupea, piiskop Rahamäe poolt.

lās komitejas pārstāvjī — prof. S. Šulce, Dr. Šönfelds un A. fon Veimarns. Konferencē piedalījās pavisam 35 dalībnieki, starp tiem 18 no ārzemēm. Konferences sēdes bija slēgtas.

Baltijas valstu saimnieciskā konference šoruden notiks Kaunā.

Kārtējā Baltijas valstu saimnieciskā konference šoruden sanāks Kaunā. Kā dzirdams, Lietuvā jau uzsākti konferences priekšdarbi, bet konferences dienu noteiks saziņā ar Latvijas un Igaunijas saimniecisko aprindu pārstāvjiem, par ko notiks iepriekšēja apspriede Kaunā.

Nākošā Bastijas valstu saimnieciskā konference ir jau sestā. Pirmā notika 1920. gadā Rīgā, nākošā 1929. gada beigās Tallinnā, tad 1930. gada vasarā Kaunā, 1933. gada rudenī Rīgā un pagājušajā rudenī Tallinnā. Līdz šim šais konferencēs ir piedalījušās privātās saimnieciskās aprindas, tirdzniecības - rūpniecības kameras, biržu komitejas, fabrikantu un tirgotāju savienības un citas saimnieciskās organizācijas ar saviem pārstāvjiem.

Baltijas vakars Parīzē.

„Amitie Internationale“ sarīkotā, Baltijas valstīm veltītā vakarā, A. Bosēns lasīja referātu par Baltijas valstu attiecībām iepretim lielajiem kaimiņiem, kā: Krievijai, Polijai un Vācijai. Priekšlasījumam sekojošās debatēs piedalījās Anri de Šambons un Anri de Monfors, kas kā zināms, sacerējuši grāmatas par Baltijas valstīm un arī Latviju. Debatēs uzsvēra Baltijas valstu lielo nozīmi miera uzturēšanā Austrumeiropā. Pārrunās izpaudās lielas simpatijas un atspoguļojās draudzīgās attiecības, kādas Francija jūt iepretim Baltijas valstīm.

Baltijas valstu savienība 1 gadu veda.

12. septembrī pagāja gads, kopš Igaunija, Latvija un Lietuva noslēdza Ženēvā sadarbības līgumu kas pazīstams zem vārda „Baltijas valstu savienība“. Jāatzīmē, ka šis Baltijas valstu līgums noslēgts uz 10 gadiem. Baltijas valstu savienības noslēgšanu citas valstis silti apsveica, jo atzina to par jaunu soli tautu sadarbības un miera veicināšanas virzienā. Tas arī ir šī līguma mērķis. Šī viena gada laikā, kamēr Baltijas valstu savienība ir pastāvējusi, šai virzienā ir iets krietni uz priekšu. Mūsu trīs tautas šai gada laikā ir jūtami vairāk tuvinājušās viena otrai un tuvāk iepazīnušās cita ar citu. Veiksmīgai sadarbībai tas viss ļoti nepieciešams. Katrs solis, ko tagadējā nemierīgajā laikmētā sper šai virzienā, ir apsveicams.

Ūsa vōtsid teiste hulgas ka rida silmapaistvaid isikuid. Nii saabus kohale Lāti peapiiskop Grinberg, Soomest piiskop Bonsdorf, Rootsist rida professoreid jne. Peale selle oli kohale saabunud ka Maailma Liidu Keskkomitee esindajad, nimelt prof. S. Schulce, dr. Schönfeldt ja A. von Weymarn. Ūldse oli konverentsist osavōtjaid 35, nendest 18 isikut välismaalt. Koosolekud olid kinnised.

Balti majanduskonverents tānavu peetakse Kaunases.

Jārjekorraline Balti majanduskonverents astub kokku tānavu sūglsei Kaunases. Nagu nūūd Leedust kuuldubki, on seal konverentsi ettevalmistustōōdega juba alatud. Konverentsi pāēv tahetakse kindlaks mārata pārast nōupidamist Eesti ja Latvia majandusringkondade esindajatega. Selleks peetakse konverentsi eelnōupidamine Kaunases.

Pidamisele tulev Balti majaduskonverents on jārjekorras juba kuues. Esimene oli 1928. a. kevadel Riias, siis jārgmine 1929. a. lōpul Tallinnas, 1930. a. suvel Kaunases, 1933. a. sūgisel Riias ja mōōdunud sūgisel Tallinnas. Seni on neist konverentsidest vōtnud osa eramajandusringkonnad, nagu kaubandus-tōōstuskojad, bōrsikomiteed, vabrikantide ja kaupmeeste ūhisused ning tejsed majandusorganiastsioonid oma esindajate kaudu.

Balti ōhtu Pariisis.

„Amitie Internationale“ poolt korraldatud ja Balti riikidele pūhēndatud kōnēhtul kōneles A. Bossin Balti riikide seisukorrast nende suurte naabrite, nagu Saksamaa, Poola ja Venemaa suhtes. Referaadile jārgnevaist lābirāākimistest vōtsid osa Anri de Chambon ja Anri de Montfart, kes teatavasti on kirjutanud raamatuid Balti riikide kohta ja ka Latviast. Lābirāākimistel toonitati Balti riikide suurt tātsust rahu kaitsmises Ida-Euroopas. Rōhutati neid sūmpaatiaid ja sōbralikku suhtumist, mida tunneb Prantsusmaa Balti riikidele vastu.

Balti liit ūks aasta vana.

12. sept. mōōodus ūks aasta, kui Eesti, Latvia ja Leedu sōlmisid Genfis koostōō lepingu, mis on tuntud Balti liidu nime all.

Mārkimist vāārib see et Balti liidu leping on maksev 10 aasta pāēle.

Balti liidu sōlmimist tervitasid teised rahvad sooja sūmpaatiaga, kuna selles nāhti uut sammu edasi rahvaste koostōō ja rahu kindlustamise sihis.

Ja seda see leping ka ainult taotleb.

Selle ūhe aasta vāltel, mis Balti liit on pūsinud, on ūlalnimetatud sihis kaunikesti edasi jōutud. Meie kolm rahvast on selle aasta jooksul ūge silmapaistvalt ūksteisele lāhenēnud ja ūksteist tundma ōppinud. Edukaks koostōōks on see kōik vāga tarvilik.

Iga samm, mis praegusel rahutul ajajārgul selles suunas astutakse, vāārib tervitāmist.

Latvijas un Igaunijas juristu ciešā kopdarbība.

Atbildot Igaunijas tieslietu ministra J. Müllera apciemojumam, kas notika Rīgā februārī, Latvijas tieslietu ministrs H. Apsitis septembrī ieradās viesoties Tallinnā, kur iepazinās ar Igaunijas tiesām un cietumiem. Viesošanās laikā notikušās pārrunās abi ministri izteica domas, ka nākotnē abu valstu juristu gaitām jābūt nešķīramām. Tuvināšanas un vienošanas darbā ļoti liela nozīme ir kopdarbībai likumdošanas nozarē, kur tieši juristiem iespēja visvairāk darīt. Viens no svarīgākiem jautājumiem ir vienādā Baltijas valstu tiesību sistēma.

Latviešu un igauņu studentu sadarbība.

Kad nodibinājās SELL apvienība, dažiem terietešiem radās izdevība iepazīties ar Tartu korporācijas Ugala locekļiem. 1934. gada rudenī ierosinātā doma par ciešāku draudzīgu attiecību izveidošanu starp Ugali un Tervetiu guva piepildīšanos tā paša gada 15. decembrī, kad abas korporācijas noslēdza Rīgā karteli. Kartela teksts: „Tartu universitātes korporācija Ugala ar filistru biedrību un Latvijas universitātes korporācija Tervetia ar filistru biedrību, būdamas dziļi pārliecinātas par kaimiņu tautu — igauņu un latviešu — savstarpējās saprašanās un ciešas draudzības svarīgumu, kas spilgti izpaudās abu tautu atbrīvošanās cīņās un noveda viņas pie patstāvības un neatkarības — noslēdz savstarpīgu karteli, kura mērķis izveidot un sekmēt abu tautu, sevišķi kartela slēdzēju korporāciju, draudzīgās attiecības, kultūrālās saites un savstarpēju sadarbību.“ Vasarā Ugala un Tervetia apmainījās saviem vāpējiem, kas uzskatāms kā savstarpējās draudzības un cieņas augstākais apliecinājums.

Igaunijas Valkas latviešu biedrības 50 gadi.

Igaunijas Valkas latviešu biedrība 13. oktobrī svinēja savu 50 gadu jubileju. Jubilejas svinības ievadīja jaunā karoga iesvētīšanas akts, ko izpildīja mācītājs E. Jundzis. Pārskatu par biedrības darbību sniedza priekšnieks P. Tretjakovs. Jubilejas svinībās piedalījās Latvijas sūtnis Igaunijā R. Liepiņš. Latvijas militārais pārstāvis Tallinnā plkv. R. Veckalniņš un vicekonsuls — J. Zalmanis.

Valkas latviešu viesīgā biedrība dibināta 1885. gadā. Viņas pirmais priekšnieks bija T. Blumentāls. Tagad biedrībai 124 biedri. No biedrības vēstures jāatzīmē apstākļi, ka 1917. g. rež. Koshkins nodibināja pastāvīgu aktieņu trupu, kas 1918. gadā pārgāja uz Rīgu. No viņas vēlāk izveidojās Latvijas Nacionālais teātris. Biedrības vārds saistīts arī ar Latvijas valsts nodibināšanos, jo biedrības telpās notika sapulces, kurās izlēma ar Latvijas valsts dibināšanu saistītus jautājumus, un tā biedrība kļuva par vietu, kur likti pamati Latvijas valstij.

Latvia ja Eesti juristide tihe koostöö.

Vastates Eesti kohtuministri J. Mülleri kūlas-kāigule, mis sündis Riias veebruarikuul, Latvia kohtuminister H. Apsitis saabus septembril Tallinna, kus tutvunes Eesti kohtude tegevusega ja vanglatega. Kūlaskāigu ajal peetud läbirääkimistes avaldasid mõlemad ministrid mõtteid, et tulevikus peavad mõlema riigi juristide teed olema riigi juristide teed olema lahutamatud. Mis on lähenemisele ja tugevale liitumisele suure tähtsusega, see on koostöö seadusandluse alal, kus on nimelt juristidel palju kaasa aidata. Üks tähtsamaist küsimusist on ühine Balti riikide õigussüsteem.

Läti ja eesti üliõpilaste koostöö.

Kui asutati SELL liit, mõningatel terveetlastel oli võimalus tutvuneda Tartu korporatsiooniga Ugala liikmetega. 1934. aasta sügisel algatatud mõte tihadamate sõprussidemete arendamisest Ugala ja Tervetia vahel leidis täidesaamist sama aasta 15. decembril, mil mõlemad korporatsioonid sõlmisid Riias kartelli. Kartelli tekst: „Tartu ülikooli korporatsioon Ugala vilistlaste seltsiga ja Latvia ülikooli korporatsioon Tervetia vilistlaste seltsiga, alles sügavalt veendunud naaberrahvaste eestlaste ja lätlaste omavahelise arusaamise ja tiheda sõpruse vajaduses, mis silmatorkavalt väljendus mõlema rahva vabadusvõitlusis ja viis neid iseseisvuseni ja sõltumatuseni — sõlmivad omavahel kartelli, mille eesmärgiks on arendada ja soodustada mõlema rahva, eriti kartelli sõlmijate korporatsioonide omavahelisi sõprussidemeid, kultuurilisi vahelkordi ja omavahelist koostööd.“ Suvel vahetasid mõlemad korporatsioonid oma vāppe, mis on suurimaks omavahelise sõpruse ja austamise tunnistuseks.

Valga Läti selts 50-aastane.

Valga seltskondlik ühing (Läti selts) pühit- ses 13. okt. oma 50-a. juubelit. Algasid juubeli- pidustused uue lipu õnnistamisega õp. E. Jund- sise poolt. Aktusel andis ülevaate ühingu tege- vusest esimees P. Tretjakov. Juubelipidustus- test võtsid osa Läti saadik Eesti R. Liepiņš Läti kaitsevāe esind. Tallinnas kol. R. Veckal- niņš ja asekonsul J. Salmanis.

Asutatud on Valga seltskondlik ühing 1885. a. ning selle esimeseks esimeheks oli T. Blumenthal.

Praegu on liikmeid 124. Ühingu ajaloost vāārih mārķimist asjaolu, et 1917. a. kutsuti ellu ühingu juurde nāitl. Koshkini poolt alaline nāite- trupp. Ka Läti vabariigi loomisega on ühingu nimi seotud. Nimelt peeti ühingu ruumes koos- olekuid, kus otsustati Läti riigi loomisega ühen- duses olevaid küsimusi, olleks seega kohaks, kus õieti pandi alus Läti riigile.

Latvji un igauņi apmalnās tūristu vilcieniem. Mūsu un igauņu prese pār pirmiem savstarpē- jiem apciemojumiem.

14. septembrī Rīgā iebruca pirmais igauņu tūristu vilciens no Tallinas ar 560 dalībniekiem. Lielākā daļa brauca, veikala lietās un apciemot radus, draugus un paziņas. Isto igauņu tūristu, kas piedalījās braucienā, lai iepazītos ar Rīgu un Latviju, bija ne vairāk kā 150. Tie arī piedalījās Rīgas apskates gājienos un braucienos uz Brīvdaļas muzeju, Brāļu kapiem, eksportostu un c., ko igauņu tūristiem noorganizēja „Ceļtrans“, tūrisma referenta M. Sama vadībā. Igaunų preses atsauksmes par šo braucienu cildinošas. „Kaja“ atzīmē, ka kontroles formalitātes uz robežas bijušas vienkāršas un „Vaba Maa“ izsakās, ka izīpriečas brauciens uz Rīgu izdevies labi. Brauciens maksāja tikai 7 kronas, jo dzelzceļa biļešu maksa Igaunijā un Latvijā bija pazemināta par ceļu virsvalde norikoja mūsu tūristu vilcienu uz 70 proc.

Atbildot uz šo apciemojumu, Latvijas dzelzceļu virsvalde norikoja mūsu tūristu vilcienu uz Igauniju 20.—23. sept. ar skaistu maršrutu: Tallina — Tartu — Petseri. Braucienā piedalījās 384 tūristi, kas gandrīz visi arī piedalījās minēto vietu apskatēs autobusos (tie Igaunijā labāki par mūšējiem) gan kājām. Igaunų prese šai ekskursijai veltīja plašu ievēribu, daudz lielāku, nekā mūsu laikraksti igauņu ekskursijai Rīgā. Igaunų laikrakstos nodrukāti garāki ilustrēti apcerējumi.

Rīdziniekus Tallinnā sagaidīja ar puķēm un mūziku, „raksta „Päevaleht“: Sarkanās puķes bija daudzām rokās.“ „Vaba Maa“ jau dienu agrāk sniedza plašāku rakstu par gaidāmo latvju tūristu apciemojumu. Svētdienas pielikumā šis laikraksts sniedz garāku latvju ekskursijas raksturojumu. Vispār latvji esot aplicinājuši ka viņu uzņemšana Igaunijā bijusi ļoti laba. Muiņas revīzija nevienam netraucējusi. Sīki aprakstīti mūsu tūristu vilciena dejas salons un radioierices. Arī Latvijas prese sniedza savu līdzstrādnieku plašus aprakstus par veiksmīgo pirmo braucienu uz sabiedroto Igauniju. Vairākus plašus feletonus sniedzis par braucienu rakstnieks Eliass „Latvijas Kareivis“, kas vispār piegriezis pēdējā sezonā visplašāko vērību tūristu vilcienam maršrutiem arī Latvijā. „Braucēju sarādās tik daudz, ka pāris stundās visas biļetes tūristu vilcienā uz Igauniju bija izpārdotas. Tas liecina, ka mūsu dzelzceļa pasākums šīnī virzienā guvis plašu piekrišanu.“ Laikraksts izceļ draudzīgo noskaņojumu ar kādu latvju tūristu sagaidīti Igaunijā un izsakās par Tallinnu „ka tā „ir viens liels vēstures piemineklis krājums. Šīnī pilsētā brīnīškīgā kārtā savienojas senas vēsturiskas celtnes ar moderno celtniecību“. „Pēdējā Bridī“ izsakās, ka Tartu esot vislētākā dzīve Eiropā, ar braucienu visi esot bijuši ļoti apmierināti. „Brīvā Zeme“ arī izceļ brauciena labu izdošanos un norāda, ka daudzi, kas netika līdzī šai ceļojumā, nepacietīgi gaida nākošo braucienu, lai iepazītos ar kaimiņu zemi un ļaudīm. Šo rindu autors

Lātlased ja eestlased vahetavad turistide ronge.

Meie ja eesti ajakirjandus esimeste omavaheliste külastäikude üle.

14. septembril saabus Rīga esimene Eesti huvirong 560 Tallinnas reisiäga. Suurem osa sōitis äriasjus ja selleks, et külastada sugulasi, sõpru ja tuttavaid. Turiste, kes võtsid sõidust osa, et tutvuneda Riiga ja Latviaga oli mitte rohkem kui 150. Nad võtsidki osa Riiga tutvunemise käikudest ja sõitudest Vabaõhumuuseumi, Vennaste kalmistule, eksportsadamasse j. m., mida Eesti turistidele organiseeris „Centrans“ turismi referendi M. Sami juhatusel. Eesti ajakirjanduse arvustused selle sõidu üle on kiitvad. „Kaja“ kirjutab, et kontrolli vormaliteedid olla piiril lihtsamaiks tehtud ja „Vaba Maa“ ütles, et huvirongi sõit Riiga olla õnnestunud hästi. Sõit maksis ainult 7 krooni, sest pilettite hind Eesti ja Latvia raudteedel oli alandatud 70% võrra.

Vastates sellele külastäikule korraldas Latvia raudteevalitustus meie turistide rongi Eestisse 20.—23. sept. ilusa maršruudiga: Tallinn—Tartu—Petseri. Sõidust võtsid osa 384 turisti, kas peagu kõik võtsid osa ka mainitud kohtade külastamisest küll omnibussides (mis Eestis on paremad meie omadest), küll jalgsi. Eesti ajakirjandus pühendas sellele ekskursioonile suurt täheľpanu, palju suuremat, kui meie ajalehed eestlaste ekskursioonile Riiga. Eesti ajalehtedes on aset leidnud pikad illustreeritud kirjutised. „Riialasi Tallinnas võeti vastu lillede ja muusikaga“, kirjutab „Päevaleht“: „Punased lilled olid paljudel käes“. „Vaba Maa“ juba päev enne seda andis laiema kirjutise oodetava lātlaste külastäiku kohta. Pühapäevases väljaandes pakkus see ajaleht oma lugejale veel pikema lātlaste ekskursiooni kirjelduse. Üldse lātlased olla tunnistanud, et nende vastuvõtt Tallinnas olnud väga häa. Tollirevisjon kedagi ei tūlitanud. Üksikasjalisemalt on kirjeldatud meie turistrongi tantsusalong ja raadiosisseseaded. Ka Latvia ajakirjandus tōi oma kaastōolist kirjutisi õnnestunud esimesest sõidust liitriiki Eestisse. Mitu fōljetooni trūkis kirjanik Eliass ajalehes „Latvijas Kareivis“, mis viimasel hooajal on üldse pōōranud kōige suuremat täheľpanu huvirongide maršruutidele ka Lātis. „Sōitjaid oli nii palju, et paari tunni jooksul kōik piletid sōitmiseks huvirongiga Eestisse olid mūitud. See tunnistab, et meie raudteede algatus selles suunas on leidnud laialdast poolehoidu.“ Ajaleht rõhutab sõbralikkust, millega lāti turistid võetud vastu Eestis ja ütľeb Tallinna kohta „et ta on üks suur ajaloo mälestuste kogu“. Selles linnas impelikult ühenduvad ajaloolised ehitused moodsa arhitektuuriga.“ „Pēdējā Bridī“ kirjutab, et Tartus olla kōige odavam elu Euroopas, sõiduga olnud kōik väga rahul. Ka „Brīvā Zeme“ toonitab sõidu häad kordaminekut ja ütľeb, et paljud, kes ei saanud kaasasōita selle ekskursiooniga, kannatamatult ootavad järgmist sõitu, et tutvuneda naabermaa ja rahvaga. Nende ridade kirjutaja annab „Segodņa Vetšeromis“ pikema maršruudi kirjelduse

„Sevoda Večerom“ sniedz garāku maršruta raksturojumu no geoloģiskā un vēsturiskā viedokļa, sākot ar teiksmainās Lindas un Kalevipoega likteņu raksturojumiem. Izceļ arī Petserus kā baznīcu celtniecības un 16. gadsimta stratēģisko atvairīšanās pieminekļu retu apvienojumu. Latvju tūristu raksturojums nav sevišķi glaimojošs. Uz ilggadēju piedzīvojumu pamata M. Sams konstatē, ka mūsu tūristu tautā ļoti daudz neiecietīgu un ļoti nepacietīgu ļaužu, kas pierādīties arī Petseru stacijā, kur tie vārda pilnā nozīmē „sturmēja“ braucienam pasūtītos auto... Ekskursiju visumā atzīst par teicami izdevušos. „Rigasche Rundschau“ arī plaši apraksta „skaišto vikenda braucienu uz Igauniju“, kas modinājis vēlēšanos, lai tamlīdzīgi braucieni uz ārzemēm atkārtotos. Te jāaska, ka mūsu dzelzceļu virsvaldei, noslēdzot „tūrisma kliringa“ līgumus ar ārzemju ceļojumu birojiem šo prasību turpmāk arī varēs izpildīt.

Liela pateicība par mūsu ekskursijas labo izdošanos Igaunijā pienākās Igaunijas dzelzceļu direkcijas pārstāvim Puisešam un „Eesti Turisti-de ūhing“ darbiniekam J. Muulam Tartū.

M. S—s.

Advokāts Pachla — Latvijas goda konsuls Narvā.

Ministru kabinets iecēlis par Latvijas goda konsulu Narvā Igaunijas pilsoni — advokātu Pachlu.

Zvēr. adv. A. Pachla dzimis Narvā. Pabeidzis Tartu augstskolas tiesību zinātņu fakultāti un uzsācis strādāt par advokātu dzimtenes pilsētā, kur ieguvis ievērojamu stāvokli sabiedrībā. Viņš enerģiski darbojas namsaimnieku organizācijās, būdams arī pilsētas domes priekšsēdētājs.

Latvijas sūtņa maiņa Igaunijā.

Par Latvijas jauno sūtni Tallinnā iecelts Latvijas līdzšinējais sūtnis Berlīnē, Viņē un Hāgā — E. Krieviņš, kas ieradīsies Tallinnā novembra sākumā. Līdzšinējais Latvijas sūtnis Igaunijā R. Liepiņš iecelts par sūtni Maskavā. 21. oktobrī sūtnis R. Liepiņš iesniedza savas atsaucšanas rakstu Igaunijas valsts vecākam K. Pātsam. Valsts vecākais sarīkoja aizejošam sūtnim par godu dīneju, kurā piedalījās valdības locekļi, ārlietu viceministrs Laretejs un protokolšefs Mölders. Ārlietu ministrs Seljamaa rīkoja sūtnim brokastis, kurās bija ielūgti arī Latvijas sūtniecības darbinieki.

geoloģilīsest ja ajaloolīsest seīsukohast, alates muinasjutulīsest Linda ja Kalevipoja saatuste īseloomustamīsega. Rōhutab ka Petserit kirikū-arhītektuuri ja 16. sajamndī strateegīlīse vastupanu mālēstuste haruldst ūhendust. Lātlastest turīstīde īseloomustus ei ole komplīmendīrīkas. Mītmeaastaste kogemuste pōhjal konstateerīb M. Sams, et meīe turīstīrahvas on palju kīusakaid ja vāhese kannatusega īnīmesī, mīs olī nāha ka Petserī jaamas ,kus nad tōēpoolēst rūndasīd sōīduks tellītud omnībusest... Ekskursīoonī ūldse kīīdetakse ōnnestunuks. Ka „Rīgasche Rundschau“ kīrjeldab laīalt „kenā vīīkendi sōītu Eēstīsest“, mīs āratand ōovī, et sellīsed sōīdud vālīsmāīle korduksīd. Sīīn pean ūtlema ,et raudtee — valītsus on sōlīnīnud „turīsmī kīearīngī“ lepingūīd vālīsmāa reīsbīrōodega ja vōīb sēda ōovī tūlevīkus ka tāīta.

Suurt tānu vōlgnēme meīe ekskursīoonī hāā ōnnestumīse eēst Eēstī raudteevalītsuse esīndāja-le Puusepāle ja „Eēstī Turīstīde ūhīngu“ tegela-sele J. Muulīle Tartus.

M. S—s.

Advokaat Pahla Latvia aukonsulīks Narva.

Minīstrīte kabīnētt nīmetas Latvia aukonsulīks Narva Eēstī kodanīku adv. Pahla.

Vann. adv. A. Pahla on Narvas sūndīnud. Lōpetades Tartu ūlīkoolī ōīgusteaduskonna, asus advokaadīna tōōtama kodulīnna, kus vōītnud seltskonnas sīlmapaīstva seīsukoha. On energīlī-selt kaasa tōōtanud mājaōomanīke organīsat-sīoones, olles ūhtlasi līnnavolīkogu esīmees.

Latvia uus saadīk Eēstīsest.

Latvia ūueks saadīkuks Tallīnna on āāratud senīne Latvia saadīk Berlīnīs, Vīīnīs ja Haagīs E. Krievīņš, kes saabub Tallīnna novembrikūū algul. Senīne Latvia saadīk Eēstīs R. Liepīņš on mālāratud saadīkuks Moskvase. 21. oktoōbrīl andīs saadīk Liepīņš Eēstī rīīgīvanemāle K. Pātsīle ūle oma ārakutsekīrja. Rīīgīvanem andīs lahkuva saadīku auks ōhtusōōgī, mīllest vōtsīd osa valītsuse līīkmed, vālīsmīnīstrī abī Lareteī ja protokollīūlem Mölder. Vālīsmīnīster Selja-māa korraldas saadīkule hommīkeīne, mīllest vōtsīd osa ka Latvia saatkonna līīkmed.